

Deze tekstuitgave is vervaardigd door medewerkers van de Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen. De tekstuitgave vormt een onderdeel van de elektronische Woordenbank Nederlandse Dialecten (eWND), op www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/

{p.I}

WOORDENBOEK VAN HET SITTARDS DIALECT

{p.II}

AMSTERDAMER PUBLIKATIONEN ZUR SPRACHE UND LITERATUR

in Verbindung mit

Peter Boerner – Bloomington (Neuere deutsche Literatur)

Hugo Dyserink – Aachen (Komparatistik)

Friedrich Maurer – Freiburg (Ältere deutsche Literatur)

Oskar Reichmann – Heidelberg (Sprachwissenschaft)

herausgegeben von COLA MINIS

40. BAND

Rodopi

1986

{p.III}

WOORDENBOEK VAN HET SITTARDS DIALECT

met folkloristische aantekeningen en een historische bijdrage van N. G. H. M. Eussen,
gemeentearchivaris

ZITTESJ WIE MEN 'T SJPRIK EN SJRIF

door P. J. G. Schelberg

3e druk {p.IV}

© Editions Rodopi N.V., Amsterdam 1986

Printed in the Netherlands

ISBN: 90-6203-632-5

Omslagfoto: Jos van Gansewinkel

Silhouet Sittard {p.V}

opgedragen aan mien vrou Anneke en mien dochter Marie-Louise {p.VI} {blanco} {p.VII}

INHOUD

Voorwoord van de burgemeester van Sittard

Voorwoord van het Stichtingsbestuur

Vorwort von Cola Minis

Sittard de eeuwen door

Inleiding door de samensteller

Dankwoord Pjaer Sjaelberch

Eigenaardigheden van het Sittards dialect

Aanwijzingen voor de uitspraak

Lijst van voorkomende afkortingen

Gebruikte afkortingen

Literatuurlijst

Lijst van illustraties

Kenjersjpeelkes

511 {p.VIII} {blanco} {p.IX}

VOORWOORD

Het Sittards dialect is tot op heden slechts fragmentarisch en in een niet consequente schrijfwijze opgetekend.

Een verhandeling van de hand van Willy Dols “Sittardse diftongering” (een hoofdstuk uit de historische grammatica) en “Schreibtraditionen und Schreibschichten im Zeitraum von 1450-1609” van Dirk Otten, alsmede de A.B.C. van L. van der Heijden zijn tot nu toe de enige pogingen om het Sittards dialect van vroeger en nu te benaderen. Het bestuderen van een dialect is om een aantal redenen van groot belang. Veranderingen in de geschiedenis hebben o.a. invloed op de taal; het ontstaan van nieuwe woorden en zegswijzen heeft vaak een historische grondslag.

Na de dood van de stadsvoogd Dirk Swertscheidt voerde zijn opvolger Johan Heister in 1556 het Hoogduits in de Sittardse stadskanselarij in. Daarmee verdween de oude schrijftraditie nagenoeg geheel uit de administratie.

Met de invoering van het Nederlands in de administratie en als voertaal verdween het dialect in de schrijftaal praktisch geheel. De industrialisering van Limburg, waarbij zeer veel niet-Limburgers betrokken waren, had bovendien een zeer grote invloed op het gebruik van de spreektaal.

Het verschijnen van dit boek echter kan in belangrijke mate tot het behoud van het Sittards bijdragen. Deze uitgave zal onze kennis van het dialect weer opfrissen en uitbreiden en tegelijkertijd nog eens duidelijk het belang en het typisch eigene van het Sittards onderstrepen.

In dit boek is verder een serie kinderspelen uit vroeger tijden opgenomen, die belangrijk zijn voor onze kennis van de volkscultuur. Kinderspelen zijn meestal voorbeelden van eeuwenoude overleveringen. Niet zelden zijn het uitingen van oeroud volksgeloof die over wijde streken verspreid zijn.

Het samenstellen van dit woordenboek is zonder meer monnikenwerk geweest.

Een woord van bijzondere waardering voor de heer Pierre Schelberg voor zijn moeizame en tijdrovende arbeid is dan ook volstrekt op zijn plaats.

Het werk van de heer Schelberg is voor Sittard een blijvende waarde.

Burgemeester van Sittard

J. J. G. Tonnaer. {p.X} {blanco} {p.XI}

VOORWOORD

In het vroege voorjaar van 1977 ontmoetten elkaar toevalligerwijze twee oud schoolkameraden uit het Sittard van vóór de oorlog.

De ene – Marcel M. J. Muyres – is op dat ogenblik druk doende voorbereidingen te treffen voor het robijnen jubileum van zijn bouwbedrijf, dat hij op zeer jeugdige leeftijd, in 1937, heeft gesticht. Het werkterrein beperkte zich toen tot Sittard en naaste omgeving. Door allerlei oorzaken, maar hoofdzakelijk als gevolg van doorzettingsvermogen, technisch inzicht en zakelijk koopmanschap, heeft het bedrijf inmiddels zijn actieradius kunnen uitbreiden tot ver over de grenzen van het oorspronkelijk werkgebied: het telt op dit ogenblik tal van vestigingen in de landen van de Benelux en de Duitse Bondsrepubliek. Er is dus alle reden om een gepaste viering van het achtste lustrum in overweging te nemen.

De andere – Pierre J. G. Schelberg – blijkt in zijn leven geen vrij ogenblik onbenut te hebben gelaten voor het verzamelen en op schrift stellen van woorden, idioom en gezegden van, zoals later blijkt, beider geliefde moedertaal, het Sittards dialect. Ontelbare naspeuringen, opzoeken, interviews, gesprekken, en wat al niet, zijn aangewend om de toch wel kwijnende oude woordenschat zo compleet mogelijk vast te leggen; zo compleet zelfs, dat oude kinderliedjes, wiegeliedjes, aftelrijmpjes en uiteindelijk het inventariseren en

beschrijven van de oude kinderspelen een integrerend deel van zijn collectie zijn gaan uitmaken. Het zoeken en speuren nadert zijn einde, of met andere woorden, zijn inspanningen zouden met een uitgave in boekvorm op passende wijze kunnen worden bekroond.

Al vrij spoedig nam het gesprek, waarin vanzelfsprekend hun beider zorgen naar voren kwamen, een gunstige wending. Het zoeken naar mogelijkheden voor het in druk uitgeven van de woordenlijst van de andere kreeg ineens perspectief en reliëf in de medewerkingstoezegging van de ene. Toen beide oud schoolkameraden afscheid namen, lag het besluit vast, dat de ene voor zijn feest uitsluitend cadeaux en geschenken wilde in de vorm van gelden, die gestort konden worden in een fonds waaruit de realisering van het Sittards woordenboek van de andere zou worden verwezenlijkt. De afrondingswerkzaamheden konden nu onmiddellijk ter hand worden genomen terwijl de voorbereidingen, om te gelegener tijd over het verzamelde materiaal druk-klaar te kunnen beschikken, werden getroffen.

Het robijnen feest slaagde ook op dit gebied op een buitengewone wijze. Relaties, vrienden en bekenden van het bedrijf bleken uiterst sympathiek te staan tegenover het idee van het aanwenden van hun giften voor het financieren van de uitgave van een Sittardse dictionnaire. En hiermee kwamen fondsen ter beschikking voor welks beheer een stichting in het leven werd geroepen. Haar naam ontleende de stichting aan een kleurrijk Sittardenaar, {p.XII} Nikkelaa Reubsat, die in de vorige eeuw als “hertog van Camposelice” de meest fantastische dromerijen tot werkelijkheid wist te maken.

In nauwe samenwerking met de schrijver toog het stichtingsbestuur aan het werk om het fantastische plan van een “eigen Sittards Woordenboek” tot een tastbaar iets uit te werken. Het resultaat van dat werk ligt thans voor u. Met de jubileumfondsen als basis en mede dank zij de aanvullende financiële bijdragen van de Gemeente Sittard en het Anjerfonds Limburg is het zelfs mogelijk gebleken de uitgave ver onder de kostprijs aan te bieden, waarmee het vooraf gestelde doel, om een zo groot mogelijk publiek te bereiken, gestand kon worden gedaan.

De taal – ook het Sittards – is een dynamisch en daardoor levend iets. De zorg voor de instandhouding en het voortbestaan van dit meest bindende element in de communicatie binnen onze gemeenschap zou strikt genomen ieders zorg moeten zijn. In onze woordenschat, in spreken, spreekwoorden en gezegden vinden wij, naast de levenswijsheid en het uitdrukkingsvermogen van onze voorouders, de hedendaagse volkspsyche terug, die uiteraard invloeden heeft moeten ondergaan van buitenaf, waarbij vooral het historische gebeuren een rol van betekenis heeft gespeeld. Zo hebben Limburg, Valkenburg, Brabant, Luik, Loon, Gulik, Gelre, Moers, Brandenburg, Neuburg, Frankrijk, Pruisen en (niet alleen historisch als laatste) Nederland hun sporen achtergelaten. Hierdoor heeft de Limburger in het algemeen en de Sittardenaar in het bijzonder zich de eeuwen door leren bedienen van een eigen, op de traditie teruggaande, woordcommunicatie, die doorspekt is met een uiterst geestige en spitsvondige beeldspraak, waarbij het woordgebruik vloeiend en buigzaam wordt aangewend.

In het zich beijveren voor deze uitgave schuilt dan ook de hoop van de auteur en de Stichting Nicholas Reubsat – die zich overigens hiermee voor het eerst presenteert – dat het boek zich in een zo breed mogelijke verspreiding en verbreiding mag gaan verheugen, waardoor aan het Sittards dialect een nieuwe impuls kan worden gegeven die het behoud en het gebruik tot in lengte van jaren zal garanderen en stimuleren. Gaarna dan ook hulde en dank aan de leverancier van het gegeven voor dit monnikenwerk en zijn verder ontplooiende initiatieven

alsmede aan allen, die op enigerlei wijze aan de totstandkoming van dit boek hun bijdrage hebben geleverd.

Het Stichtingsbestuur,
B. Koolhaas, *voorzitter*
W. Kissels, *secretaris*
drs J. Sprengers, *penningmeester*
N. Eussen, *lid* {p.XIII}

VORWORT

Da die limburgischen Mundarten so sehr voneinander verschieden sind, daß sie nicht unter denselben Lemmata zu erfassen sind, ist es sehr zu begrüßen, daß für jede Stadt, jedes Dorf und jedes geschlossene dialektologische Gebiet Sonderwörterbücher, gegebenenfalls mit folkloristischen Angaben, wegen der starken Beeinflussung von fremden Sprachelementen und wegen der Verdrängung jahrhundertealter Dialekte noch gerade vor Torschluß in möglichst rascher Folge erscheinen würden. Solche in jahrelanger und wissenschaftlich verantworteter Arbeit erstellten Dialektwörterbücher sind nicht nur für Dialektliebhaber und nostalgische Jugendliche einer zukünftigen Zeit, sondern auch für die Wissenschaft, besonders auf dem Gebiet des Niederfränkischen von höchster Bedeutung.

Ausgerechnet der Dialekt von Sittard mit seiner Eigenart des Stoß- und Schleiftones, seiner eigentümlichen Diphthongierung und seinen vielfach vorkommenden Verkleinerungswörtern, die je nach der Bedeutung des Grundwortes eine positive oder negative Bewertung zum Ausdruck bringen, ist für die wissenschaftliche Erforschung des Niederfränkischen von besonderer Bedeutung, wenn auch hie und da wegen des nicht immer zu berücksichtigenden Satzrhythmus vor allem der Schleifton, d. h. eine dreimorige Aussprache, weswegen Nordniederländer immer wieder behaupten, daß die Limburger “singen”, nicht immer mit voller Sicherheit angegeben werden kann.

Ich begrüße also das Erscheinen des Wörterbuches mit folkloristischem Einschlag von Pierre Schelberg sehr und es freut mich, daß es in meiner Reihe erscheinen kann.

Cola Minis. {p.XIV} {blanco} {p.XV}

SITTARD DE EEUWEN DOOR

Enige facetten uit een rijke stadsgeschiedenis in vogelvlucht.

Het idee van de auteur om zijn taalkundige uitgave van een historisch overzicht te doen vergezellen, moet, ook al lijkt het op het eerste gezicht ietwat vreemd, zonder meer als prijzenswaardig worden aanvaard. Immers ook de taal- en letterkunde met zijn onderdeel dialectologie kan bij de historiewetenschap-in-algemene-zin worden ingepast. Aan het daartoe strekkende verzoek, hetgeen mij dan ook tot bijzondere eer strekt, heb ik derhalve gaarne voldaan.

Met deze historische achtergrondinformatie wordt op de eerste plaats beoogd de niet-Sittardenaar als zodanig enigermate te oriënteren en hem een inzicht te geven in de geschiedenis van de stad, die, zoals begrijpelijk, zelfs na selectie slechts in zeer grove lijnen en fragmentarisch kan worden weergegeven. In tweede instantie zou deze bijdrage ook elementen moeten aandragen, die een zekere eigenheid en een duidelijk aanwijsbare andere geaardheid van de autochtone bevolking van de stad kunnen bevestigen en accentueren. Reeds bij een oppervlakkige benadering treden deze karaktereigenschappen aan het licht. Bij een iets

verdere uitdieping komen we tot de slotsom, dat ze vaak samenhang vertonen met het geschiedkundige gebeuren en derhalve teruggaan tot in het grijze verleden met zijn blijde, maar ook zijn droeve en vaak onmenselijke gebeurtenissen.

Naar huidige begrippen gemeten was Sittard en het toentertijd daarmee verbonden gebied buitenlands territorium, dat aardrijkskundig het best vergeleken zou kunnen worden met een schiereiland, hier echter niet omgeven door water, maar door meestal vijandig gezinde heerschappijen. Het was een vooruitgeschoven en daardoor kwetsbaar grensgebied van een in oorsprong wezensvreemde heerser, die in een eeuwenlange en vaak tactische strijd om de hegemonie tussen Maas en Rijn, hier onder meer de door beide partijen zo fel begeerde natuurlijke afsluiting van hun rijk, i.c. de Maas, wist te bereiken. De aldus ontstane situatie wordt door de kaartjes 1 en 2 duidelijk weergegeven.

Het grenzen aan of het binnen zijn territorium hebben van bevaarbare rivieren, de verkeersaders bij uitstek van die tijd, had immers naast het territoriale belang veel meer nog in economisch opzicht zijn betekenis. Over het algemeen vormden de waterwegen niet alleen een steeds terugkerende en meestal welkome inkomensbron voor de landsheerlijke schatkist, ze boden bovendien mogelijkheden voor de ontwikkeling van handel en handwerk. Geen wonder, dat (voetnoot. Als opmerking vooraf dient te worden gesteld, dat ook bij de literatuuropgaven tot het opleggen van beperkingen, die daarenboven nog vrij willekeurig zijn, is besloten. Het niet volledig zijn is derhalve hierop terug te voeren.) {p.XVI} de historie van het gebied, waarvan Sittard dan het versterkte en beveiligde middelpunt vormde, veelal gekenmerkt werd door het wrede krijsbedrijf met alle gevolgen van dien. Hoe vele legereenheden hebben de plaats in vriendschap of als vijand bezocht, belegerd, veroverd en heroverd, geplunderd en gebrandschat en er vaak dood en verderf gezaaid? En wat te denken van de zich steeds wisselende stromingen op bestuurlijk, godsdienstig en onderwijskundig gebied en tegenstellingen in de sector van de welvaart en het welzijn? Al deze invloeden heeft de stad noodgedwongen moeten ondergaan en ... vooral verwerken. Zonder enige twijfel hebben al deze factoren hun stempel gedrukt op de karaktervorming van de Sittardenaar. Ook in zijn taal worden beïnvloedingssporen gevonden. De meest ingrijpende verandering op dit gebied voltrok zich echter met het aanvaarden van de grenslijnen in 1815 en 1839. Een eeuwenoude en traditionele oost-west oriëntatie werd toen abrupt in een noord-zuid gerichtheid omgebogen.

Het grote aanbod aan historische feiten, die we ter beschikking hebben en waaruit slechts enkele grepen kunnen worden gedaan, danken we in eerste instantie aan de zorg, die de plaatselijke overheid - uiteraard met hoogte- en dieptepunten - de eeuwen door voor zijn archieven heeft gehad (voetnoot 1. Voor een globaal overzicht van de maatregelen die door het Stadsbestuur van Sittard met betrekking tot de veiligstelling, bewaring en conservering in het verleden genomen zijn, zie: N. G. H. M. Eussen en J.M. A. Kreukels, *Het stadsarchief van Sittard, 1243-1794. Inventaris en regesten*. Sittard 1978, Inleiding.). Het is thans duidelijk, dat die zorg veelal gedragen werd door een bittere noodzaak, aangezien in deze bescheiden onder andere de bezits- en vrijheidstitels van de stad verankerd lagen. Men had er ook toen al alle belang bij de verkregen rechten, die vanzelfsprekend meer dan eens werden aangevochten of niet geëerbiedigd, met bewijsstukken te staven. Daarnaast is de grote diversiteit van de professionele en zeker ook van de amateur-geschiedschrijvers, die bewaard gebleven bronnen hebben opgespoord, uitgeplozen, bewerkt en uitgegeven (voetnoot 2. Ter verkrijging van een inzicht in de bibliografie van de historische periode van Sittard verschenen vóór 1971, zie: A. H. Simonis e.a., *Sittard historie en gestalte*. Sittard 1971, 542-560 (verder aangehaald als

SHG). Na 1971 staan de belangrijkste publicaties vermeld in de *Jaarverslagen van de Gemeentelijke Archiefdienst van Sittard, 1975-1977.*)

Aan Jacob Kritzraedt, de pater Jezuïet die van 1636-1646 ter plaatse een missiestatie leidde (voetnoot 3. Archief Nederlandse Provincie paters Jezuïeten, Nijmegen. Doos 147, C 129 g: Statie SJ Sittard. Voorts o.a. L. van Miert, *De Sittardsche Jezuïetenstatie, 1636-1646*. Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg LVII (1921). Maastricht 1921, 115-135 (verder aangehaald als PSHAL); W. Bax, *Het Protestantisme in het bisdom Luik en vooral te Maastricht 1557-1612. Deel II*. 's-Gravenhage 1941, 364; J. L. Offermans en A. H. Simonis, *Het Kritzraedthuis. Een waardig accent in het Sittardse stadsbeeld en een stijlvol pronkjuweel van Maaslandse Renaissance*. Sittard 1964, 12-16; A. H. Simonis, *Jacob Kritzraedt te Sittard en de Contra-Reformatie*. Album Dr. M. Bussels. Hasselt 1967, 511-515; W. Sangers en A. H. Simonis, *Biografische en genealogische sprokkelingen uit Sittards verleden*. SHG, 435; J. J. M. Timmers, *Sittards oudste monumenten*. SHG, 374; W. H. Paquay, *De reformatie in het land van Sittard*. SHG, 280; Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inleiding.), valt te eer de beurt een lange rij van historieschrijvers te {p.XVII} mogen openen. Hij gaf in 1644 zijn “Stadtbuch von Gangelt” uit (voetnoot 4. G. Rauschen, *Das Stadtbuch und die Chronik von Gangelt*. Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins XIII (1891), 181-190; J. Belonje, *De leenkamer van Millen*. Limburgse Leeuw V (mei-juni 1957), 90; Kl. Flink, *Die ehemalige Stadt Gangelt unter Heinsberg, Brabant und Jülich*. Geilenkirchen 1975, 4-5.), waarin hij naast wetenswaardigheden van zijn geboorteplaats en streek, tevens het aangrenzende gebied van Sittard, na 1400 verenigd in het ambt Born/Sittard als onderdeel van het hertogdom Gulik, betrok. Zijn handgeschreven uitgaven – het is n.l. niet bij die ene gebleven (voetnoot 5. Een overzicht van zijn gehele oeuvre geeft o.a. J. Habets, *Jacobus Kritzraedt*. PSHAL XXVIII (1891), 410-411. Zie ook: Archief Nederlandse Provincie paters Jezuïeten Nijmegen, doos 147, C 129 g: Statie SJ Sittard.) – in de voor die tijd gebruikelijke kroniekvorm, steunen willens en wetens en achteraf duidelijk aanwijsbaar op het voorhanden zijnde en hem ter beschikking gestelde archiefmateriaal, een wijze van materiebenadering waarmee hij zijn tijd ver vooruit bleek te zijn. Immers het veelvuldig benutten van archieven voor historisch onderzoek komt pas in feite na de Franse revolutie in zwang, toen – met de nieuwe orde en het vervallen verklaren van het juridisch bewijs voor de handelingen en vrijheden van het Ancien Régime – het inzicht rijpte, dat deze oude stukken ook nog voor een ander doel en wel de wetenschap van de geschiedenis konden worden benut en er zelfs van essentieel belang voor waren (voetnoot 6. Voor bredere informatie aangaande de Nederlandse archiefwetgeving zie o.a. F.C. J. Ketelaar en J. D. Chr. de Vries, *Hoofdzaken van de Archiefwetgeving*. Syllabi Rijksarchiefschool. 's-Gravenhage 1974, 3-4; B. Woelderink, *De geschiedenis van het Archiefwezen in Nederland in hoofdlijnen*. Verslagen en bijdragen Rijksarchiefschool 1972/73, 1973/74. Utrecht 1975, 61-91; W. J. Formsma en F. C. J. Ketelaar, *Gids voor de Nederlandse Archieven*. Bussum 1975, 33-39.)

Vanaf de 19e eeuw hebben velen – daartoe in de gelegenheid gesteld door een steeds soepeler wordende houding met betrekking tot de raadpleegbaarheid van overheidsarchieven – het voorbeeld van Kritzraedt gevolgd, waardoor we op de dag van vandaag de beschikking hebben over een uitgebreide bibliografie, die Sittard direct of indirect en op de meest uiteenlopende terreinen tot onderwerp heeft (voetnoot 7. Zie noot 2.) Het onderdeel van de taal- en letterkunde blijkt hierbij echter het minst aan zijn trekken te zijn gekomen. Daarom betekent de thans voor ons liggende uitgave dan ook een nieuwe en ongetwijfeld uiterst belangrijke loot aan de in feite nog lang niet volgroeide boom van Sittards historie in de meest uitgebreide zin van het woord. Het werk komt op het juiste tijdstip. Gelukkigerwijs heeft de

auteur zich nog net van de medewerking van een aantal personen, waarvan de wieg nog in de vorige eeuw stond, kunnen verzekeren.

Als uiterlijke vorm voor deze bijdrage is gekozen voor de rubrieksgewijze indeling, een rangschikking naar onderwerp en hoofdstuk en niet naar chronologie, waarbij alle gebeurtenissen tijdrekenkundig naast elkaar worden geplaatst. {p.XVIII} Hier komt zulks de leesbaarheid en het overzicht ten goede. Men moet zich echter wel realiseren, dat de feiten dientengevolge mogelijk uit hun historisch tijdsbeeld kunnen worden gerukt waardoor de juiste diepgang van het gegeven, soms positief en dan weer negatief enig geweld kan worden aangedaan. Daarnaast is het geheel van een iets uitvoeriger notenapparaat voorzien.

Etymologie.

Het begrip “Sittard”, of welke naamgeving de plaats voorheen dan ook mag hebben gehad, is in de geschiedenis al zeer oud. Etymologisch gezien blijkt men echter nog steeds niet tot een gelijkluidende en sluitende conclusie voor wat betreft de zuivere verklaring van het woord en de samenstelling van de naam te kunnen komen. Er zijn inmiddels een negentiental verschillende versies naar voren geschoven, een aantal, dat toch wel het bewijs levert, dat de naamsverklaring en -samenstelling sinds vele decennia in het teken van de belangstelling staat. Minimaal hebben zich derhalve evenveel personen hiermee, hetzij als amateur of professioneel, met enig chauvinisme of wetenschappelijk-objectief, bezig gehouden. De meest recente afleiding, geponeerd in 1974, is afkomstig van prof. dr. Arthur Schrijnemakers te Freeport, U.S.A., die stelt dat Sittard naamkundig verklaard moet worden als een “siter” of nederzetting tegen een bergflank (de Kollenberg) aan (voetnoot 8. Alle verklaringen zijn door Prof. Dr. A. Schrijnemakers te Freeport USA naast elkaar geplaatst en besproken in: *Sittard: (Kollen-)berg-flank*. Naamkunde. Mededelingen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam, VI (1974), afl. 1-4, 51-81, met uitgebreide literatuurlijst; O. L. A. M. Smit, *Sittard. Een studie van het fysieke milieu*. Zandvoort/Amsterdam 1975, 4-6.)

Archeologie.

In scherpe tegenstelling tot de problematische uitkomsten van de naamsverklaringen staan evenwel de onomstotelijke bewijzen van de archeologie of bodemkunde. Gedane vondsten tonen aan, dat de Sittardse bodem in de loop der tijden geheimen heeft prijs gegeven, die tot diep in de prehistorie reiken (voetnoot 9. J. L. Offermans, *Wo dan in Zittert*. Sittard 1948, 11, 96-97; F. C. Bursch, *Prehistorie*. Limburgs Verleden I. Maastricht 1960, 109-110 (verder aangehaald als LV I en LV II); A. E. L. Jonkergouw, *Sittards oudste verleden (4000 v. Chr.-1400 n. Chr)*. Sittard 1976, 6-7 (verder aangehaald als SOV)) Uitgebreide opgravingen in de vijftiger jaren van deze eeuw brachten sporen van vrij intensieve bewoning aan het licht, die teruggaan tot in de Bandkeramische periode (\pm 4400-4000 v.Chr.). Het bewoonde oppervlak van deze cultuur binnen het huidige grondgebied van Sittard wordt geschat op 10 ha (voetnoot 10. H. J. Beckers en G. A. J. Beckers, *Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg*. Maastricht 1940, 119, 181, 375-384; P. J. R. Modderman, *Een bandkeramische nederzetting te Sittard, Limburg*. Berichten Rijksdienst voor het Ouheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort, VI (1955), 13-21 (voortaan Ber. ROB); P. J. R. Modderman, *Die Bandkeramische Siedling von Sittard*. Palaeohistoria. Acta et communicationes instituti Bio-archaeologici universitatis Groninganae, Vol. VI-VII. Groningen 1958-1959, 33-121; P. J. R. Modderman, *De Bandceramische cultuur in Nederland in het licht van de opgravingen te Sittard*. Honderd eeuwen Nederland. Nederland-nummer van Antiquity and Survival, Vol. II nr 5-6. 's-

Gravenhage 1959, 57-74; Bursch, *op. cit.*, 109-110; W. C. Braat, *Pre- en protohistorische monumenten*. Inleiding bij De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst V: de provincie Limburg, derde stuk, afl. I. 's-Gravenhage 1962, 11-27; P. J. R. Modderman, *Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein*. Nederlandse Oudheden III. 's-Gravenhage 1970; P. J. Felder, *Archeologie. De steentijd en het gebruik van de bodem*. Cursus Streekgeschiedenis Kring Sittard van Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap 1973/74 (voortaan Streekgeschiedenis); Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 7-20.) In 1977 en 1978 {p.XIX} is haar aanwezigheid andermaal door teruggevonden grondsporen bevestigd (voetnoot 11. A. M. L. Roebroek, *Bandkeramische- en middeleeuwse vondsten te Sittard, juni-juli 1977*. Intern rapport. Sittard 1977; J. H. F. Bloemers, *Verslag van de werkzaamheden van de provinciaal archeoloog van Limburg over het jaar 1977*. Amersfoort 1978, 4: *Limburgs Dagblad* 13 juli 1978, Sittard-Geleen-editie, 13: *De Limburger* 13 juli 1978, 5.) Van ruim 40 woningen zijn de grondprofielen in tekening gebracht. Het terreinoppervlak is echter vanwege diverse oorzaken nog niet uitputtend onderzocht.

Daarnaast zijn uit de hierop aansluitende jongere archeologische tijdperken voldoende bewijzen aan het (dag)licht gekomen om een zekere continuïteit in de bewoning te mogen concluderen (voetnoot 12. J. Habets, *Une colonie Belgo-Romaine au Ravensbosch près de Fauquemont*. Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie XVII. Bruxelles 1878, 132-134; Offermans, *op. cit.*, zakenregister; H. Hardenberg, *De Romeinse tijd*. LV I, 127, 132; M. J. H. A. Schrijnemakers, *Munstergeleen, een monografie van een Limburgse gemeente*. Maastricht 1963, 55-85; W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen I* (voortaan GBL I en II). Maaslandse Monografieën 13. Assen 1972, 4, 7 (verder aangehaald als Maasl. Mon); A. J. Munsters, *Een blik in het Romeinse verleden van Limburg*. Streekgeschiedenis 1973/74; A. J. Munsters, *Frankisch Limburg*. Streekgeschiedenis 1973/74; Jonkergouw. *op. cit.*: SOV. 32-42; *Katalogus Streekmuseum "den Tempel" Sittard*. Sittard 1978.) Van de Romeinen is, naast bouwkundige relictten en vondsten van gebruiksvoorwerpen, zelfs een kadasterindeling aanwijsbaar, die mogelijk het huidige wegenbeloop in bepaalde gedeelten van de stad mede heeft bepaald (voetnoot 13. C. H. Edelman en B. E. P. Eeuwens, *Sporen van een Romeinse landindeling in Zuid-Limburg*. Ber. ROB IX (1959), 49-56.)

De tastbare bewijzen van geologie, archeologie en geschiedenis zijn te bezichtigen in het in maart 1978 heropend heemkundig museum dat in het monumentale pand "Den Tempel" in de Gruizenstraat is ondergebracht.

Politieke geschiedenis en territorium.

Naar het begrip geschiedenis in engere zin – de tijd zoals bekend waarover geschreven bronnen bewaard zijn gebleven – duikt de naam van Sittard pas ongeveer 49 eeuwen later voor het eerst in een schriftstuk op en wel in het jaar 895 n. Chr., toen de Nederlotharingse "koning" Swentibold (Sanderbout) door middel van een oorkonde vastgelegd wilde zien, dat hij aan 14 aangrenzende kerspelen bos- en weiderechten op de toentertijd 6.666 oude bunder metende {p.XX} Graetheide ten geschenke gaf (voetnoot 14. J. Russel, *De heerlijkheid Geleen, hare voormalige heeren, inwoners, geregt, gebruiken enz.*. Sittard 1860, 90-102; J. Russel, *Kronijk of geschiedkundige beschrijving der stad en voormalige heerlijkheid Sittard*. Maastricht 1862, 7, 163-171 (voortaan aangehaald als Kronijk .. Sittard); M. Jansen, *De stoel van koning Sanderbout*. De Maasgouw 1881, 461-462 (verder aan te halen als Msg); A. Dunckel, *Kurze Chronik von Sittard von 900 bis 1755, fortgesetzt von B. A. Posthast von 1757 bis in 1891*. Sittard 1891, 3-4 (voortaan Dunckel/Pothast); J. Habets, *Limburgsche Wijsdommen, dorpscostumen en gewoonten bevattende voornamelijk bank-, laat- en boschrechten*. 's-Gravenhage 1891, 390-397; Schrijnemakers, *op. cit.*: Munstergeleen, 179-180; P. C. Boeren, *Bestuurs- en Rechtsinstellingen*. LV II, 83-84; P. C. Boeren, *Frankische*

tijd en vroege middeleeuwen. LV II, 15-17; Alberts, *op. cit.*: GBL I, 35-36; N. G. H. M. Eussen, *De politieke ontwikkeling in het Maasdal van na Karel de Grote tot aan de 80-jarige oorlog*. Streekgeschiedenis 1974/75, 5-6; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 43-48; W. Krings, *Wertung und Umwertung von Allmenden im Rhein-Maas-Gebiet vom Spätmittelalter bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*. Maasl. Mon 20 Assen 1976, 1-5; W. Jappe Alberts, *Van heerlijkheid tot landsheerlijkheid*. Maasl. Mon 24. Assen-Amsterdam 1978, 41-42; H. Marijnissen en A. Raben-Fabels, *De weg over de grens*. Nijmegen 1978, 72-83; F. Th. W. Smeets, *Born, koning Zwentibold en de Graetheide*. Born een koninklijk domein met een boeiend verleden. Beek 1978, 19-43.) Nog op 27 augustus 1778 bevestigden zowel de Staten van de Republiek der Verenigde Nederlanden als ook die van het Hertogdom Gulik en andere gezagsdragers het gemeenschappelijk gebruik van “het bosch de Graet” door de omwonenden (voetnoot 15. Akte van verpachting door het stadsbestuur van Sittard van grond gelegen in de belastingvrije zone van de Graetheide, 1768 en Stukken betreffende het in erfpacht geven van gedeelten van de Graetheide, 1779-1798. Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummers 91 en 92; M. Jansen, *Belastbare grondeigendommen in de ambten Born en Sittard*. Msg 1879, 123-124. Schrijnemakers, *op. cit.*: Munstergeleen, 180; J. F. R. Philips, J. C. G.M. Jansen en Th. J.A. H. Claessens, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914*. Maasl. Mon 4. Assen 1965, 14, 134, 200; A. H. Simonis, *Ekonomische en maatschappelijke aspecten*. SHG, 119; Krings, *op. cit.*, 2; Smeets, *op. cit.*, 28.), hetgeen echter niet wegneemt, dat reeds vanaf 1768 grote stukken door koop of schenking in particuliere handen kwamen. Door houtroof was het Graetbos inmiddels reeds min of meer een heidegrond geworden (voetnoot 16. Th. L. M. Thurlings en A. H. P. van Drunen, *Sociaal-economische geschiedenis van Limburg*. LV I, 219; W. J. Dewez, *De bodem van Limburg in verband met de geschiedenis van het gewest*. LV I, 34; Schrijnemakers, *op. cit.*: Munstergeleen 180.) Het opheffen van de heerlijke rechten en privileges uit het tijdperk van het Ancien Régime door de Franse wetgeving bracht, na sporadische verkoop pogingen van incidentele percelen uit dit gemeenschappelijk bezit, de eerste onderhandelingen over een verdeling van dit uitgestrekte gebied onder de belanghebbenden. Een ontwerp-regeling uit 1812, gebaseerd op het aantal vuurhaarden per plaats, kreeg, na herhaalde wijzigingen en aanpassingen, zijn uitvoering op 20 maart 1819 (voetnoot 17. Voor de verdere gang van zaken m.b.t. de verdeling en de verkoop alsmede de daarmee samenhangende problematiek zie: o.a. Marijnissen en Raben-Fabels, *op. cit.*, 73-83; Smeets, *op. cit.*, 28-32.) De originele schenkingsakte van “koning” Swentibold is tot nog toe niet teruggevonden. De gegevens zijn geput uit een {p.XXI} afschrift uit het jaar 1534 (voetnoot 18. J. Habets, *De Graetheide bij Born*. PSHAL XII (1875), 394-402; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 48.) De meningen over de echtheid hiervan zijn vooralsnog verdeeld.

Beslist niet getwijfeld behoeft er te worden aan akten van 1144, waarin de proosdij Millen de bevestiging krijgt van goederen te Haag- en Broeksittard (voetnoot 19. Th. J. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins I*. Düsseldorf 1840, nr 351; J. Grein, *Achthundertjahrfeier Millen 1126 bis 1926*. Düsseldorf 1926, 62, 64. Herdruk 1977; N. G. H. M. Eussen, *Bijdrage tot de geschiedenis van burcht en heerlijkheid Millen*. Nieuwstadt van stad tot dorp. Uitgave Heemkundekring Nieuwstadt b.g.v. de herdenking van het 7e eeuwfeest van de stadsrechtverlening. Sittard 1977, 50-51.); van 1157, waarbij de O.L. Vrouwekerk te Maastricht door paus Adrianus IV bekrachtigd wordt in haar te Sittard gelegen goederen (voetnoot 20. G. D. Franquinet, *Beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden van het Kapittel van de O.L. Vrouwekerk te Maastricht I*. Maastricht 1870, 12.); van 1180, waarin de opdracht is vervat voor het gieten van een klok voor de reeds lang alhier bestaande kerk (voetnoot 21. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 137; J. Habets, *Middeleeuwse klokken en klokkeninschriften*. PSHAL V (1868), 313; M. Jansen, *De klokken der Sint-Pieterskerk*. Bijdragen tot de geschiedenis van Sittard III. Roermond z.j., 49-50; Dunckel/Pothast, *op. cit.*,

5; Timmers, *op. cit.*: SHG, 383; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 63.); van 1215, waarbij hertog Hendrik III van Limburg het patronaatsrecht van de kerk van Sittard toewijst aan de Hospitaalridders van St. Jan te Jeruzalem (voetnoot 22. S. P. Ernst, *Histoire du Limbourg* VI. Liège 1847, 185; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 63.) alsmede van 1230 en 1235, waarin respectievelijk Walram I van Montjoie en Jean d'Eppe, bisschop van Luik, schenkingen te Sittard doen aan de Valkenburgers (voetnoot 23. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 10; Dunckel/Pothast, *op. cit.*, 5; A. H. Simonis, *Burgerlijke Geschiedenis* SHG, 15; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 63, 105.) In deze tijd waarin de machts- en gezagsverhoudingen in en rond Sittard nog niet geheel uitgekristalliseerd en duidelijk waren, mogen we het gebied rangschikken onder het juridisch begrip van “vrije (rijks) heerlijkheid”, waaraan een zeker aantal prerogatieven, waarvan we met name het muntrecht willen noemen (voetnoot 24. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 25-26; J. J. de Wit en A. J. A. Flament, *De vorming van de heerschappijen op het grondgebied in Limburg of die zich daarover hebben uitgestrekt van de Romeinsche overheersing tot 1814-1818*. PSHAL XLVII (1911), 28-31; J. M. v.d. Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg, zijn heren en hun drossaarden*, Valkenburg 1951, 78; P. L. Nève, *Het rijkskamergerecht en de Nederlanden*. Maasl. Mon 14. Assen 1972, 363; G. Minten, *Het ontstaan van steden*. Streekgeschiedenis 1974/75, 72; Eussen, *op. cit.*: Politieke ontwikkeling. Streekgeschiedenis 1974/75, 13; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 61-67, 94-103.), was toegekend. Zo is het ook welhaast zeker, dat zich in een later tijdsbestek hieruit aanzetten van stadsrechten hebben ontwikkeld (voetnoot 25. M. Jansen, *De oudste vrijbrief van Sittard*. PSHAL XIII (1876), 110-123; B. H. D. Hermesdorf, *Het stadsrecht van Sittard van 1243*. Msg, 1947, 84-85; A. H. Simonis, *De vestingwerken*. SHG, 50; G. Minten, *op. cit.*, 70-73.) en dat de plaats toen reeds een bescheiden versterking – in de vorm van een motte of opgeworpen en gepallisadeerde burchtheuvel met woontoren (het Franse {p.XXII} {illustratie} {p.XXIII} {illustratie} {p.XXIV} “chateau à motte”) – moet hebben gekend (voetnoot 26. M. Jansen, *Het huis “Opden Berg” te Sittard*. Msg, 1879, 61-63, 65; A. H. Simonis, *Het “Huys op den Bergh”*. SHG, 87; A. E. L. Jonkergouw en J. E. Schoenmaekers, *Sittard vestingstad*. Sittard 1975, 23-24; Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 49-60; R. J. P. M. Vroomen, *Sittard van landbouwdorp tot handelsstad. Schets sociaal economische geschiedenis ten tijde van de Limburgs-Valkenburgse periode, 1100-1400*. Sittard 1976, 20-23.) Deze stelling wordt zonder meer bevestigd door de akte van april 1243, gegeven door Walram, heer van Montjoie, waarin de stadsrechten en andere privileges niet alleen (opnieuw) op schrift gesteld, doch ook met andere gebods- en verbodsbepalingen zijn uitgebreid (voetnoot 27. De originele tekst is nog niet teruggevonden; een gewaarmerkt notarieel afschrift uit 1696 bevindt zich in het gemeentearchief van Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummer 1, regest 1.) De stad wordt tevens voldoende waardig bevonden om voortaan de titulatuur van Walram van Montjoie-Valkenburg mede als “heer van Sittard” te sieren. Dit alles neemt echter niet de twijfels weg rond het exacte startpunt van het bestuur van de Valkenburgse dynastie in Sittard en de grootte van het grondgebied. Naar alle waarschijnlijkheid is Sittard na de dood van Walram II, heer van Montjoie en Sittard, in 1265 vererfd aan diens zuster Bertha van Montjoie en haar echtgenoot Dirk II van Valkenburg (voetnoot 28. v.d. Venne, *op.cit.*, 78; Jonkergouw, *op.cit.*: SOV, 78; Vroomen, *op.cit.*, 26.)

De Valkenburgse periode in Sittard begon te wankelen met het kinderloos overlijden van Walram II van Born en Sittard in 1378. Het gebied kwam in handen van zijn broer Reinoud II van Daelenbroeck, die in 1396 eveneens zonder wettige nakomelingen stierf. Sittard, Born en Susteren vererfd en nu aan Simon van Salm, de oudste zoon van Jan van Salm († 1386) en Philippa van Born, de zuster van Walram en Reinoud. Ook Simon heeft weinig plezier aan zijn erfenis beleefd aangezien ook hij in 1398 het tijdige met het eeuwige verwisselde, waardoor het bezit van genoemd territoir overging op zijn zuster en broer, Odilia en Jan van

Salm. Zij waren het, die Sittard met zijn omringend gebied in 1400 verkochten aan Willem III, hertog van Gulik. Deze Rijnlandse vorst bereikte hiermee in deze streek de zo fel begeerde en economisch voordeel brengende Maas, een streven, dat in het verleden meer dan eens inzet was van bloedige strijd tussen de Brabanders en hun coalitie, die in de Rijn een natuurlijke afbakening van hun rijk zagen, en de Rijnlandse groten, die hun invloedssfeer en grondgebied wilden uitbreiden tot aan de Maas. Urmond werd zodoende een Gulikse haven aan deze rivier (voetnoot 29. v.d. Venne, *op. cit.*, 111-115; P. C. Boeren, *De Middeleeuwen c. 1000-1543*. LV II, 35, 39; Simonis, *op. cit.*: SHG, 13; Alberts, *op. cit.*: GBL I, 78, 95; Nève, *op. cit.*, 321.)

Willem III voegde het nieuw verworven grondgebied bij het territorium van het hertogdom Gulik. Bestuurlijk-administratief was zijn hertogdom ingedeeld in ambten met aan het hoofd een ambtman, die de hertog ter plaatse vertegenwoordigde. Sittard vormde samen met Born en Susteren het ambt Born/Sittard waaronder, zoals een eigentijdse beschrijving vermeldt, ressorteren “de steden Sittard en Susteren, de heerlijkheid Born, de dorpen Holtum, Buchten, Guttecoven, Berg, Grevenbicht, Munstergeleen, Broeksittard, Wehr, Susterseel, {p.XXV} Tudderen en Hillensberg, de vrijheerlijkheid en stad Urmond en de vrijheerlijkheid Limbricht”. Dit bestuursteritorium bleef gehandhaafd tot 1709, toen dit gebiedsdeel werd gesplitst in een ambt Born en een ambt Sittard. Tot het Sittardse ambt kwamen te behoren Sittard, Broeksittard, Wehr, Susterseel, Hillensberg, Tudderen en Munstergeleen. De plaatselijke jurisdictie lag in handen van een aantal schepenbanken, die gevestigd waren in Sittard, Born, Susteren, Urmond, Susterseel en Limbricht. Het overkoepelend orgaan op het justitionele vlak voor het hele gebied, het hoofdgerecht, had zijn zetel te Sittard. Als hof van appel fungeerde aanvankelijk de keizerlijke schepenbank van de vrije rijksstad Aken en daarna de hertogelijke raden of kanselarij te Düsseldorf en in de hoogste instantie het kamergerecht te Spiers, later overgeplaatst naar Wetzlar (voetnoot 30. M. Jansen, *Voogdgedingen te Sittard*. Msg 1879, 189-191; F., *Het ambt Born in 1754*. Msg 1879, 112; Simonis, *op. cit.*: SHG, 14; Nève, *op. cit.*, 322-324.)

Wanneer we de Gulikse periode van Sittard in een algemene karakteristiek mogen samenvatten, kunnen we stellen, dat ze voor de stad nu niet de meest succesvolle is geweest. Als vooruitgeschoven grenspost, en dan ook nog versterkt, in de meest zuidelijke verbinding van het hertogdom tot de Maas - een situatie waar andere dynasten zich maar moeilijk mee konden verenigen - vormde het ambt een bufferzone tussen noord en zuid. Het lag precies op de aanlooproute, uit militair oogpunt van belang, aan de rechterzijde van de Maas, waardoor elkaar bestrijdende eenheden het gebied moesten doorkruisen. Daarom werd dit tijdperk nogal eens gekenmerkt door oorlog, geweld, plundering en verwoesting, door zware lasten en veel leed. Dit neemt niet weg, dat er ook vele positieve zaken zouden kunnen worden vermeld.

De Gulikse tijd sloot voor Sittard af met de bezetting door de Fransen op 25 september 1794. Alle oude staats- en rechtsnormen werden omvergeworpen en er kwam een eigen centraal regeringsapparaat in werking, dat op vele punten volkomen afweek van de gevestigde orde van bijna vier eeuwen lang. Een van de meest opmerkelijke verschillen daarbij is wel de scheiding van de drie peilers waarop het gezag en de macht van de oude schepencolleges waren gebaseerd en opgebouwd (voetnoot 31. M. Jansen, *Het voormalig plaatselijk bestuur van Sittard*. Msg 1879, 10-11; H. Hardenberg, *Inventaris der archieven van het Arrondissement Maastricht en van het Departement van de Nedermaas (1794-1814)*. 's-Gravenhage 1946, CI; L. J. Rogier, *Limburg in de Franse tijd*. LV II, 676; L. van Hommerich, *Het archief van Heerlen in het verleden*. Land van Herle 24 (1974), 45.) De rechtspraak verdween uit het bevoegdhedenpakket van de plaatselijke bestuurders en werd overgedragen

aan een onafhankelijk instituut waaraan veelal meer deskundig gespecialiseerde functionarissen waren verbonden. Zij waren niet meer aan de plaatselijke doch aan de departementale overheid verantwoording verschuldigd. De plaats van de schepenbank als rechtsprekend college werd nu ingenomen door het vredegerecht, dat zijn zetel kreeg in de kantonale hoofdplaats, waartoe Sittard ook werd uitverkoren. In het Nederlandse rechtsbestel is het vredegerecht op zijn beurt weer vervangen door het kantongerecht, dat zijn zetel tot nog toe in Sittard heeft kunnen handhaven (voetnoot 32. M. Jansen, *Het planten van den eersten vrijheidsboom te Sittard*. Msg 1879, 138-140; Simonis, *op. cit.*: SHG, 14-15; S. Tagage, *De Franse tijd 1793-1813*. Streekgeschiedenis 1975/76, 12-15.) {p.XXVI}

Ook werden de functionele benamingen van de bestuurders verfranst, terwijl de gebiedsindeling opnieuw werd aangepast. De ambten van voorheen heetten nu kantons, die opgedeeld werden in departementen. Het oude hertogelijke gebied van Gulik kwam onder het departement van de Roer te ressorteren met Aken als hoofdplaats. Sittard kreeg ook nu weer de rol van kantonhoofdplaats toebedeeld. Bij dit kanton werden de plaatsen van het voormalige ambt Sittard ingedeeld, alsmede de dorpen Millen, Hoengen, Havert en Saeffelen (voetnoot 33. de Wit/Flament, *op. cit.*, 162; Simonis, *op. cit.*: SHG, 14.)

De beroemde volkerenslag bij Leipzig, 18 oktober 1813, maakte vervolgens een einde aan de Franse suprematie. Het Nederlandse bewind – overigens voor het eerst in de geschiedenis van Sittard en omgeving – ingezet in 1815 onder koning Willem I, bleef toen met uitzondering van de intermezzi van de Belgische tijd, 1830-1839, en de Duitse bezetting, 1940-1944, bestendig. Toch bleek de incorporatie bij Nederland zich niet zonder slag of stoot te voltrekken. De spontaan ontstane woelingen in 1830 en 1848 leveren hiervoor het bewijs. Als meest zwaarwegende bezwaren golden hierbij de in 1815 en 1839 getrokken grenslijnen met Pruisen en België, die voor Sittard en zijn omringend gebied de traditie van het eeuwenlang oost-west gerichte gezichtsveld doorbraken en de Sittardenaren dwongen zich nu in noord-zuidelijke richting te heroriënteren. Om zulks enigermate mogelijk te maken, diende een grenscorrectie te worden toegepast, met dien verstande, dat Broeksittard aan Nederland en een gedeelte van Wintraken, Hillenberg en Wehr aan Pruisen kwamen. (voetnoot 34. E. M. Th. W. Nuyens, *De staatkundige geschiedenis der provincie Limburg vanaf haar ontstaan tot aan haar uiteenvallen in 1839*. Werken Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap 2. Maastricht 1956, 81-83; H. H. E. Wouters, *Het Limburgse Maasland gedurende de tachtigjarige en de dertigjarige oorlog, met inleiding en vervolg, 1543-1663*. LV II, 119, 125, 235.) Naderhand is om de thans nog bestaande flessenhals tussen noord en zuid enigszins te verruimen Wintraken en een deel van Hillensberg geruimd tegen het Nederlandse deel van de gemeente Scherpenzeel (voetnoot 35. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken van 30 september 1942, nr 14344 BB, zulks met ingang van 1 oktober 1942 (Staatscourant 30.9.1942, nr 190).)

De aanleg van de verbindingsweg Nijmegen-Maastricht (de huidige Rijksweg) in 1840 en de spoorlijn Roermond-Maastricht in 1866, beide door Sittard, zouden het isolement waarin dit gebied was gemanoeuvreed, moeten doorbreken (voetnoot 36. Simonis, *op. cit.*: SHG, 169.) Het heeft echter nog tot na de eerste wereldoorlog geduurd, vooraleer dit streven in feite kon worden bereikt. Het sluiten van de grenzen in deze oorlog, alsmede het in exploitatie komen van de steenkolenvelden in staatsverband, met zijn uitsluitend zuid-noord gerichte afzetgebied, hebben dit zonder meer in positieve zin beïnvloed. De van oudsher bestaande landbouwstructuur kreeg in de industrie een nieuwe zuil om het fenomeen welvaart, althans voorlopig, mede te helpen schragen. {p.XXVII}

Vestingstad.

Sittard kan als vestingstad een vrij hoge ouderdom nawijzen. Als vaststaand gegeven geldt momenteel het jaar 1243, doch er zijn duidelijke aanwijzingen, dat de versterking, in welke vorm dan ook, van vroegere datum is. Immers in het charter van de stadsrechtverlening van dat jaar vinden we de bepaling opgenomen, dat de burgers gehouden zijn de grachten, dijken en wallen te onderhouden. Deze bepaling impliceert zonder meer de aanwezigheid hiervan. Als dit niet zo was, dan had men voor deze passage met zekerheid eenzelfde woordformulering gebruikt als bij de zinsnede over de stadshal, die op dat ogenblik nog gebouwd moest worden (voetnoot 37. W. H. Schukking, *Krijgsbouw in Limburg*. LV II, 356-360; Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummer 1, regist 1; zie verder voetnoot 25.)

De belangrijkheid van de vesting wordt overigens herhaalde malen in eigentijdse bronnen geaccentueerd. Dit neemt niet weg, dat het voor de Sittardse bevolking zelf geen onverdeeld genoegen moet zijn geweest als vestingstad bekendheid te hebben. Hierdoor oefende de stad maar al te vaak een zekere aantrekkingskracht uit op voorbijtrekkende legers. Menig bevelhebber heeft het tot zijn “eer” gerekend een in de buurt liggende vestingstad met een bezoek te vereren of deze en passant maar in te nemen. Over het algemeen sneed het mes dan van twee kanten: strategisch-militair, vaak vertaald in eigen-eer en, wat dikwijls veel belangrijker was, het scheppen van mogelijkheden tot afreageren van doorstane spanningen en emoties door het laten vieren van de spreekwoordelijke teugels. In militairistische termen uitgedrukt, betekende dit over het algemeen, dat de manschappen hun gang mochten gaan, hetgeen normaliter ontaardde in plundering ten eigen bate en brandschatting. De regimentskas voer meestal ook wel bij dit soort expedities. Vanaf 1243 was de vesting dan ook herhaalde malen gevangen in de greep van grote diversiteit van legereenheden van de meest uiteenlopende nationaliteiten, die de stad hun wil oplegden bij inname, belegering, plundering, brandschatting, verwoesting, inkwartiering en doortocht (voetnoot 38. Ter verkrijging van een overzicht hiervan raadplege men: Eussen/Kreukels, *op. cit.*; Dunckel/Pothast, *op. cit.*; Jonkergouw/Schoenmaekers, *op. cit.*, 57-74; A. E. L. Jonkergouw, *Sittard Gulikse stad 1400-1801*. Sittard 1977, tijdstabellen (voortaan aan te halen SGS).)

De oorspronkelijke structuur als ook de plaatsgevonden uitbreidingen van het vestingoppervlak bepalen momenteel nog duidelijk zichtbaar het beeld van de binnenstad. Niet alleen zijn langs de omtrek van de ovaalvormige versterkte kern de aarden wallen en andere fortificatie-onderdelen nog aanwezig, ook via het beloop van de straattracé's binnen de omwalling kunnen we de historische groei van het centrum reconstrueren. In de steeds groter wordende kern vallen zeker vier perioden te onderscheiden. Het stratenplan binnen de eerste drie fasen verloopt duidelijk straalsgewijs van uit en rondom het centrale punt van motte en kerk; bij de vierde en grootste uitbreiding vertoont het stratenpatroon een meer loodrecht op elkaar staande constructie. Tevens werd het middelpunt van de stad verlegd naar het huidige marktplein waar ook het bestuurs- en handelscentrum in {p.XXVIII} de vorm van een “Gewandthuys” verrees. In haar grootste verschijningsvorm kon de sterkte bogen op een aangeaarde walmuur, een tweede wal, grachten, een achttal geschutstorens of forten, ondergrondse verdedigingswerken en magazijnen. Het contact met de buitenwereld werd onderhouden via drie stadspoorten, die van voorpoorten waren voorzien. De waterhuishouding binnen de wal werd beveiligd door een waterpoort, terwijl met een sluis het peil in de grachten kon worden geregeld en eventueel het voorliggend gebied onder water gezet.

Het behoeft geen verder betoog, dat de vestingwerken bij voortdurend te lijden hebben gehad van belegeringen, al dan niet gevolgd door inname en/of verwoesting. Meer dan eens zijn

ernstige inbreuken gepleegd op de structuur en de opbouw. Naast beschadigingen als gevolg van militaire acties zijn de fortificaties ook wel moedwillig neergehaald en opgeblazen. Maar steeds zijn ze weer herrezen. De herbouwen of veranderingen hebben overigens in de meeste gevallen tot aanpassing aan de dan geldende militair-technische eisen geleid, een noodzaak, die het gevolg was van zich steeds wijzigende en zeker niet milder wordende krijgsmethodieken (voetnoot 39. Voor een overzicht van de lotgevallen van de Sittardse vestingwerken, zie: Simonis, *op. cit.*: SHG, 50-68; Jonkergouw/Schoenmakers, *op. cit.*, 20-56.)

Aan de status vestingstad kwam voor Sittard in 1677 een definitief einde met de volledige verwoesting door de Fransen. De in allerijl door de keizerlijke troepen herbouwde verdedigingswerken in 1678 hebben nimmer hun bruikbaarheid kunnen bewijzen, aangezien deze door de eigen manschappen weer werden neergehaald. Hierna is nimmer een opbouw gevolgd, waardoor het militaire karakter van de stad verloren ging. Dit neemt echter niet weg, dat de overblijfselen van de aarden wallen nog voor $\frac{3}{4}$ deel aanwezig en dat restanten van grachten, muren en andere fortificatiewerken nog duidelijk aanwijsbaar zijn. Het geheel valt momenteel binnen de afbakening van het “beschermd stadsgezicht” waardoor het behoud verzekerd is (voetnoot 40. Aanwijzing ingevolge art. 20 van de Monumentenwet geschiedde bij beschikking van de Staatssecretarissen van CRM en VRO van 17 mei 1972, nr MMA/Mo 164.304.) Na nadere accentuering, vooral van schootsvelden en wallen, kan een harmonische afscheiding worden verkregen tussen het oorspronkelijke centrum en de nieuwe stadsuitleg (voetnoot 41. Ter vaststelling van een nieuw bestemmingsplan als gevolg van de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht van het gebied binnen de wallen werd gedurende de periode maart 1976-januari 1977 een uitgebreide inspraakprocedure gehouden waaraan ruim 200 personen deelnamen.)

Kerkelijk leven.

Als centraal punt in de stad gold in eerste aanleg de woonzit van de heren van Sittard, die in de vorm van een motte gesitueerd was aan de huidige Oude Markt, een plaatsaanduiding, die reeds rond 1300 in archiefstukken wordt aangetroffen. Deze naamgeving duidt overigens op een vernieuwing in de plattegrond. Er moet op dat tijdstip een “nieuwe markt” elders in de stad aanwezig zijn. Het lijkt voor de hand te liggen deze te zoeken in de nabijheid of rondom de oor-{p.XXIX}spronkelijke eigen-kerk van de heer, die in de huidige kerk van St. Petrus’ Stoel van Antiochië een navolger bezit en waarvan de oudste delen tot rond 1380 teruggaan (voetnoot 42. J. J. M. Timmers, *Bijdrage tot de geschiedenis der Sittardsche Sint Pieterskerk, Bouwgeschiedenis en inventaris*. PSHAL LXXVII (1941), 152-156; Offermans, *op. cit.*, 18; A. H. Simonis en J. J. M. Timmers, *Bijdragen tot de geschiedenis van de Sittardse kerken van St. Michaël en van St. Petrus’ Stoel van Antiochië*. Sittard 1968, 49-51; J. J. M. Timmers, *De kerken van Sittard*. Sittardnummer van Maasland, april 1970, 11-12; J. J. M. Timmers, *Sittards oudste monumenten*. SHG, 322-327; *Jonkergouw, op. cit.*: SOV, 39-41; *Ch. Genders, Langs de oude Limburgse kerken, II: Midden en Noord-Limburg*. Baarn 1977, 7-9.) Hiervoor moet er eveneens een kerkgebouw hebben gestaan van een zekere importantie. Funderingsfragmenten en bodemvondsten in de vorm van boomzerken worden gedateerd rond het jaar 1000 (voetnoot 43. Offermans, *op. cit.*, 105; Timmers, *op. cit.*: SHG, 339; *Jonkergouw, op. cit.*: SOV, 39-41.)

De heren uit het Valkenburgse huis hebben deze oudste kerk in 1299 tot kapittelkerk laten verheffen. Het is bekend, dat ze ook als grafkerk van hun dynastie is gebruikt. Er zijn ten minste drie telgen uit het Valkenburgse geslacht bekend, die er hun laatste rustplaats hebben

gevonden, te weten Walram de Rosse († 1302), Jan van Valkenburg, heer van Born († 1356) en zijn zoon Walram († 1378). Het kapittel telde 12 kanunniken, die door de landsheer werden benoemd. Hiervan zijn er 8 priester gewijd, 2 diaken en de andere 2 subdiaken. Daarnaast waren hieraan verbonden een aantal beneficianten, die de altaren van de collegiale kerk bedienden alsmede de bij het kapittel geïncorporeerde kerken (voetnoot 44. M. Jansen, *Inventaris van het oud-archief der gemeente Sittard, I: 1243-1609*. Sittard 1878, 9-11 (verder aangehaald als *Inventaris I en II*); J. Habets, *Geschiedenis van het tegenwoordige bisdom Roermond en de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan, III*. Roermond 1892, 652; P. Doppler, *Kapittel van Sint Pieter te Sittard*. Msg 1921, 20; A. J. Munsters, *Verkenning van de middeleeuwse kerk in Limburg*. LV II, 479; J. A. K. Haas, *Inventaris van het archief van het kapittel van Sint Pieter te Sittard*. Maastricht 1970, 1; A. H. Simonis, *Het kapittel van de collegiale kerk*. SHG, 195-198. Voorts de onder voetnoot 42 aangehaalde publicaties van J. J. M. Timmers.)

Van de oudste kerk zijn maar weinig gegevens bewaard gebleven, terwijl haar bouwjaar nauwelijks meer te achterhalen is. Het moet echter niet uitgesloten worden geacht, dat ten tijde van “koning” Swentibold hier reeds een parochie heeft bestaan. Dit gezichtspunt wordt zelfs aannemelijk wanneer men bedenkt, dat verbindingslijnen tussen de in die tijd godsdienstige centra Susteren, Aldeneyck, Maastricht en Aken elkaar te Sittard kruisten. Na de verkoop van het land van Sittard in 1400 aan de hertog van Gulik heeft de St. Petrus haar status van grafkerk verloren; kapittelkerk is ze gebleven tot aan de opheffing door het Franse gezag in 1802. Daarnaast was ze moederkerk voor Broeksittard en Wehr terwijl de kerk van Munstergeleen in de 17e eeuw als “capella” van Sittard vermeld staat (voetnoot 45. Habets, *op. cit. I*, 378, 387, 394-399.) De opheffing in 1802 ging gepaard met inbeslagneming van alle goederen en het vervallen verklaren van de inkomsten. De deken van het kapittel van Sittard vervulde normaliter tevens de functie van landdeken van Susteren. {p.XXX} Net als op bestuurlijk terrein veranderde in de Franse tijd ook de organisatie op kerkelijk gebied. Het landdekenaat werd vervangen door het kanton en de titulatuur van de landdeken was vanaf dat moment kantonspastoor. Na 1833 volgde dan de indeling in dekenaten. Tot 1838 waren de dekenaten Sittard en Schinnen samengevoegd (voetnoot 46. Habets, *op. cit. IV*, 290; Sangers/Simonis, *op. cit.*: SHG, 406-407.) Het aantal Rooms-Katholieke parochies in Sittard is momenteel uitgegroeid tot het getal van 10 (voetnoot 47. *Stadsgids Sittard 1977-1978*. Uitgave van het Gemeentebestuur en de V.V.V.-Sittard. Sittard 1977, 95.)

De aanwezigheid van een kapittel en een kapittelkerk binnen een versterkt centrum heeft het religieuze leven in gunstige zin beïnvloed. In de bewaard gebleven archiefstukken treffen we dan ook gegevens aan over het wederoprichten van een begijnhof in 1276, dus aanwezig vóór de instelling van het kapittel (voetnoot 48. De toestemming tot wederoprichting werd gegeven door Jutta, vrouwe van Montjoie, door middel van een charter, gedateerd 18 november 1276, Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummer 1238, regest 2. M. Jansen, *Het Begijnenhof te Sittard*. PSHAL XIV (1877), 357-361; Jansen, *op. cit.*: *Inventaris I*, 7, akte 3; Habets, *op. cit. III*, 720; G. Delhougne, *Het Sittardsche Begijnhof*. Msg 1927, 8; Munsters, *op. cit.*: LV II, 486; Simonis, *op. cit.*: SHG, 185-194.), alsmede van de vestiging van diverse kloosterorden in de 17e eeuw. Met name worden hier genoemd de paters Dominicanen en Jezuïten en de zusters Ursulinen, opgevolgd door de zusters Dominicanessen.

De paters Dominicanen stichtten hun eerste klooster in de Plakstraat in 1626. Na toewijzing van de gasthuiskapel en het gasthuis bouwden ze tussen 1652 en 1669 een nieuw klooster met kerk, de huidige St. Michaël, aan de Oude Markt. Dit gebouw is, na de confiscatie in 1797

door de Fransen via de gelijktijdige bestemmingen van administratiekantoor voor het plaatselijk bestuur, nachtwachtlokaal, schoollokaal en onderwijzerswoning, in 1832 particulier onderwijsinstituut. Sins 1850 is het weer dienst gaan doen in zijn oorspronkelijke bestemming toen het daartoe door de Nederlandse provincie van de paters Jezuïten werd aangekocht. In 1900 droegen deze het over aan de Duitse Jezuïten, die het in 1918, na afloop van de eerste wereldoorlog, verlieten. Van 1922-1945 werd het door de paters Franciscanen bevolkt waarna de gemeente Sittard het gebouw in eigendom verkreeg en nog bezit. Onderwijs en opvoeding vierten er nog altijd hoogtij.

Het klooster St. Agnetenberg in de Plakstraat werd in 1644 door de zusters Ursulinen overgenomen van de paters Dominicanen. Politieke onveiligheid was er de oorzaak van, dat ze reeds na enkele jaren verhuisden naar Roermond. In 1649 namen de zusters Dominicanen het gebouw in gebruik. Zij verbleven er tot 1802 toen ook dit gebouw door het Franse gezag in beslag werd genomen en de goederen van de zusters geconfiscieerd. Na een aantal omzwervingen heeft het klooster in 1857 zijn oorspronkelijke bestemming herregen met de komst van de zusters van Liefde, vanaf 1862 de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed, die het heden ten dage nog steeds bevolken. Ook de zusters Ursulinen keerden in {p.XXXI} 1843 in Sittard terug. Ze vonden onderdak in de voormalige voogdswoning aan de Oude Markt die voor dit doel werd omgebouwd en uitgebreid. In 1977 werd deze vestiging andermaal opgeheven (voetnoot 49).

Dominicanen:

Archief paters Dominicanen Nijmegen; Archief Dominicanenklooster Sittard, Rijksarchief in Limburg, Maastricht; A. M. Bogaerts, *Bouwstoffen voor de geschiedenis der Dominicanen in de Nederlanden*. Brussel 1965-1977. 17 delen (de serie is nog niet voltooid). B. de Jonghe, *Belgium Dominicanum*. Bruxelles 1719, 374-375; Habets, *op. cit.* III, 860; Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 42-86; P. B. Moulaert, *Chronicon Conventus Sittardiensis ordinis praedicatorum*. Bewerkt door G. A. Meyer. PSHAL XLVII (1911), 327 e.v.; Th. Timmers, *Verbanningsdecreet der Sittardsche Dominicanen*. Msg 1913, 8; G. A. Meyer, *Geschiedkundig verslag Dominicanenklooster*. PSHAL LVII (1921), 135; *Monasticon Batavorum III*. Amsterdam 1941, 175-175; Simonis, *op. cit.*: SHG, 217-226; N. Eussen, *300-Jaar St. Rosakapel te Sittard*. Msg 1975, 167-180.

Jezuïeten:

Archief Nederlandse Provincie paters Jezuïeten, Nijmegen. L. van Miert, *De Sittardse Jezuïetenstatie 1636-1646*. PSHAL LVII (1921), 115-133; *Monasticon Batavorum III*, 110; Offermans/Simonis, *op. cit.*, 12-16; Simonis, *op. cit.*: Album Bussels, 511-515; Simonis, *op. cit.*: SHG, 217-226.

Ursulinen:

Archief zusters Ursulinen; na hun vertrek uit Sittard in 1977 werd dit overgebracht naar het Provinciaalarchief te Malden: *Kroniek van St. Calvaire, Sittard 1843-1977*. Handschrift. Kopie Gemeentearchief Sittard. *Monasticon Batavorum III*, 175; Simonis, *op. cit.*: SHG, 244-252.

Dominicanessen:

Archief klooster Dominicanessen Sittard, Rijksarchief in Limburg, Maastricht. Archief zusters van Liefde, St. Agnetenberg Sittard; Bogaert, *op. cit.*, register. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 87-93; Habets, *op. cit.* III, 681; J. A. Hoens, *Herinneringen aan het klooster St. Agnetenberg te Sittard*. Msg 1906, 34; J. Sassen, *Register en Memorieboek St. Agnetenberg te Sittard*. PSHAL XLIX (1913), 161-304; *Monasticon Batavorum III*, 173-174; Simonis, *op. cit.*: SHG, 227-244; *Schets geschiedenis van Agnetenberg 1649-1857*. Sittard z.j.; *Hoe ons eerste Succursaalhuis te Sittard oorsprong werd van een nieuwe congregatie*. Maastricht 1960.) Hierna zullen nog diverse andere kloostervestigingen in Sittard volgen zoals de zusters Carmelitessen, de zusters de la Divine Providence, de Passionistinnen, de zusters

Augustinessen van St. Monica, de missezusters van O.L. Vrouw van de Apostelen, de dochters van O.L. Vrouw van het H. Hart en de paters Franciscanen, de priesters van het H. Hart en de missionarissen van het H. Hart. (voetnoot 50. Simonis, *op. cit.*: SHG, 252-270; *Stadsgids Sittard 1977-1978*, 97.)

De religieuze inslag van de bevolking van de stad komt ook nog op een ander terrein, n.l. op dat van de heiligenverering, tot uiting. Reeds vanaf 1650 kan worden gesproken van een bijzondere verering tot de H. Rosa, de voorspreekster bij besmettelijke ziekten, iets wat in die dagen niet tot de zeldzaamheden mag worden gerekend. Deze devotie, aanvankelijk naar buiten gedragen door een jaarlijkse processie, kreeg een meer zichtbaar symbool in een kapel, die in 1675 op de Kollenberg werd gebouwd. Daarenboven riep de magistraat de H. Rosa in {p.XXXII} 1679 uit tot patrones van de stad. Het St. Rosafeest is sindsdien in ere gebleven. Daarnaast was de devotie voor O.L. Vrouw Behoudenis der Kranken van meer dan lokale betekenis. Dit genadebeeld is door de eerste zusters Dominicanessen in 1649 meegebracht en wordt sedert 1802 in de St. Petruskerk bewaard. In 1866 ontstond de verering van O.L. Vrouw van het H. Hart, die zijn zetel vond in de tussen 1875 en 1879 gebouwde en door de zusters Ursulinen beheerde basiliek aan de Oude Markt. Om de grote stroom van pelgrims op te kunnen vangen is in 1981 tegenover de basiliek het z.g. Mariapark verrezen (voetnoot 51. R.A., *Het oude wonderdadige beeld van de H. Moeder Gods in de Ste Agnetenberg te Sittard, thans in de parochiekerk aldaar, en eenige officieele documenten daarop betrekking hebbend*. Msg 1898, 1-4, 5-8; Simonis, *op. cit.*: SHG, 219-220, 231-233, 250-251; Eussen, *op. cit.*: 300-Jaar St. Rosakapel, 167-180, met uitgebreide literatuurlijst; *Kroniek van St. Calvaire Sittard 1843-1977*; *Het wonderbeeldje "Behoudenis der Kranken"*. Schets Agnetenberg, 9-10.)

Ook heeft Sittard, zoals over het algemeen wordt aangenomen, sinds 1553 een "Reformirte Gemeinde" gekend. In 1609 was de politieke constellatie in zoverre gewijzigd, dat in Sittard vrijheid van godsdienst heerste. Op 22 juli 1609 werd de Hervormde Gemeente ter plaatse gesticht en de eerste predikant in de persoon van D. Th. Horden uit Aken beroepen. Aan dit "broederlijk" naast elkaar leven kwam in 1624 weer een einde toen in het hertogdom Gulik, waartoe Sittard behoorde, iedere vorm van Protestantisme werd verboden. De tocht van Frederik Hendrik langs de Maas in 1632 brak dit verbod zodat in 1635 met de bouw van de huidige Nederlands Hervormde kerk aan de Gruizenstraat kon worden begonnen. Ze kwam in 1637 gereed doch werd in 1677 bij de stadsbrand weer verwoest. In 1680 zijn kerk en pastorie herbouwd en in 1684 is de toren verhoogd. Tengevolge van een verhoging van het middenschip in 1860 moest ook de toren in verhouding worden aangepast. Deze kerk, die tussen 1975 en 1978 is gerestaureerd, behoort tot een van Sittards fraaiste monumenten (voetnoot 52. G. Hofer, *Geschichte der reformirten Gemeinde zu Sittard zur 300 jährigen Feier der ersten Verkündigung des reinen Evangeliums*. Z. pl., z.j.; M. Jansen, *Eene bijdrage tot de geschiedenis der Hervormde Gemeente te Sittard*. Msg 1879, 27-28; M. Jansen, *De hervormde gemeente te Sittard*. Msg 1881, 585; *Protestantsche gemeente te Sittard van 1609*. Limburgsch Jaarboek 1911, 29; W. Bax, *op. cit.*, 361-390; Paquay, *op. cit.*: SHG, 271-283; P. J. H. Ubachs, *De opkomst van het Protestantisme in onze regio*. Streekgeschiedenis 1975/76, 67-72; G. Verschragen, *Uitgebreide kroniek van de Hervormde kerk te Sittard*. Sittard 1978.)

Naast de Hervormde Gemeente beschikken momenteel de Gereformeerde- en de Baptisten Gemeente alsmede de Molukse Evangelische Gemeente over een bedehuis in Sittard (voetnoot 53. *Stadsgids Sittard 1977-1978*, 95-96.)

Voorts is de Joodse gemeenschap binnen de muren van Sittard reeds sedert 1349 een begrip. Na aanvankelijk de kerkdiensten gehouden te hebben in een z.g. huissynagoge, zijn ze vanaf de 16e eeuw gaan kerken in een pand aan de zuidzijde van de Plakstraat; in 1725 verhuisden ze naar de synagoge in het pand Molenbeekstraat 11 en in 1853 andermaal naar een bedehuis ingericht in een {p.XXXIII} pand, nu aan de noordzijde van de Plakstraat. De synagoge in de Molenbeekstraat is in 1963 afgebroken; die in de Plakstraat werd in 1940 onder beheer van de N.S.D.A.P. afdeling Sittard gesteld. Het gebouw is tengevolge van het niet meer gebruiken langzaam-aan verkrot, inwendig gesloopt en tenslotte na 1945 uit het stadsbeeld ter plaatse verwijderd (voetnoot 54. *De Israelitische gemeente te Sittard*. Msg 1881, 553; *Iets over de Israelitische gemeente te Sittard*. Jaarboekje Kollenberg 1911, 104-105; J. J. F. W. van Agt, *De synagogen van Maastricht en de synagogen elders in Limburg*. H. Beem en R. C. Hekker, *De Joden in Limburg van de dertiende tot de negentiende eeuw*. J. L. Offermans en H. van der Wal, *Huissynagogen uit de achttiende eeuw in Sittard en Eysden*. Alle 3 verschenen in Bulletin Koninklijk Nederlands Oudheidkundige Bond 66 (1967). Ook verschenen als overdruk onder de titel van “*Scolae Judeorum*”; R. C. Hekker, *Zeven eeuwen Joods leven in Limburg*. Cramignon. Wassenaar 1970, 53-91; J. L. Offermans en W. H. Paquay, *De Israelitische Gemeente*. SHG, 284-308.)

Onderwijs en opvoeding.

In het onderwijs- en opvoedkundige vlak heeft Sittard de eeuwen door eveneens een vooraanstaande rol vervuld (voetnoot 55. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 124-132; A. H. Simonis, *Historiek van het onderwijs in Sittard voor en na de Franse revolutie*. Sittard 1967 (voortaan aan te halen als Historiek onderwijs); A. H. Simonis, *Sittard als centrum van Onderwijs*. Maasland 8 (1970). 238-242; J. Brepoels, *Het Lager Onderwijs in de provincie Limburg*. Maasl. Mon 22. Assen 1976, 31-32.) Naast de aan het kapittel gekoppelde Latijnse school, ± 1300 (voetnoot 56. Habets, *op. cit.* I, 518, III, 549; Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 9-11, akte 5: Simonis, *op. cit.*: SHG, 208-210; A. H. Simonis, “*Luie*” *kanunniken stichten de eerste school te Sittard*. Historisch boeket. Uitgave Kring Sittard LG&OG en VVV-Sittard b.g.v. de 80e verjaardag van de auteur. Sittard 1975, 26-28.), waar de leerlingen een gespecialiseerde opleiding genoten, zien we al vroeg een vorm van samenwerking en samengaan ontstaan met het stadsbestuur, die – en zulks geschiedt meestal als er moeilijkheden of meningsverschillen ontstaan – in 1574 gereglementeerd werd. Aan een 14-tal punten tellende overeenkomst ontleen we de wetenschap, dat aan de Latijnse school ook meisjes werden toegelaten, hetgeen zonder meer als een unicum mag worden beschouwd. Zij werden aan de zorg van een “ondermeester” toevertrouwd, die gehouden was “die knechten oder manskinder alsouck die metgen”, die van elkaar gescheiden moesten zitten, Latijn en Duits te onderrichten. Als tegenprestatie nam het stadsbestuur de verplichting op zich géén andere schoolmeester aan te stellen, noch toe te staan, dat zich buiten het kapittel een onderwijzer in Sittard zou vestigen. Daarenboven kwam het onderhoud voor het gebouw ten laste van het stadsbestuur terwijl de benoeming van de “ondermeester” in onderling overleg diende te geschieden (voetnoot 57. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 177-179; Simonis, *op. cit.*: SHG, 210-211; Eussen/Kreukels, *op. cit.*, nummers 1245, 1246, 1248-1250.)

Met de komst van de Fransen in 1794 kwam het onderwijs danig in de verdrukking. De Franse onderwijswet van 1795, die hier rond 1800 van kracht {p.XXXIV} werd, kende uitsluitend het openbare onderwijs, dat echter weinig weerklank vond. Het toezicht op de uitvoering kreeg de plaatselijke overheid in handen gelegd. In deze periode valt geen enkele vooruitgang te constateren. Integendeel.

Tijdens het Nederlandse bewind – dus na 1815 – kwam een opleving. Naast de van vroeger bestaande privé-schooltjes kreeg Sittard rond 1820 een z.g. rijksmodelschool toegewezen, een openbare school die in ruimten van het voormalige Dominicanenklooster aan de Oude Markt werd ondergebracht. Op last van het gemeentebestuur verhuisde deze school in 1831 naar een gedeelte van het oude klooster van de Dominicanessen in de Plakstraat. Na een verblijf van 30 jaar werd ze in 1861 in de nieuwbouw van de openbare school, hier beter bekend onder de benaming van stadsschool, aan het Kloosterplein gehuisvest. De nieuwe onderwijswetgeving van 1920 bracht inmiddels een gevoelige slag toe aan dit soort onderwijs. De bijzondere scholen gingen een grote toekomst tegemoet. Als gevolg van het teruglopen van het aantal leerlingen volgde in 1923 de overplaatsing naar enkele lokalen in het Kritzraedthuis waarna het oorspronkelijke gebouw aan het Kloosterplein weer van 1939-1961 als zodanig in gebruik werd genomen.

Lang voordat er sprake was van een gelijkschakeling van het openbaar en bijzonder onderwijs kende Sittard toch reeds enkele bijzondere scholen. Zo dient te worden vermeld, dat de zusters Ursulinen bij hun komst naar Sittard in 1843 direct van start gingen met een lagere school voor meisjes, die in 1875 gevolgd werd door een kleuterschool. Eenzelfde stichting kan gemeld worden door de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed, die in 1857 begonnen met een bewaarschool voor arme kinderen, gevolgd door een lagere meisjesschool in 1868 in de Plakstraat. Deze armenbewaarschool is tot 1915 blijven voortbestaan. Ze is in 1891 gesplitst in een afdeling voor minder bedeelde kinderen en een voor de beter gesitueerde leerlingen uit de stad (voetnoot 58. o.a. Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 19-36.)

Ook de Protestantse gemeenschap bleef op dit terrein niet achter. Direct na het herstel van de kerk na de stadsbrand van 1677 stichtte zij in 1681 een school nabij het kerkje in de Gruizenstraat. Deze is zelfs ononderbroken dienst blijven doen tot 1856 toen zij een opvolging ter plaatse kreeg. In 1912 volgde toen een verplaatsing naar een nieuwbouw op het hoekpunt Rijksweg Zuid-Kleine Steeg (voetnoot 59. J. L. Offermans, *Sittard in oude ansichten*. Zaltbommel 1969, 73, 113 (voortaan aangehaald als *Oude ansichten*); Verschragen, *op. cit.*, 7.)

Over het onderwijs bij de Joodse gemeenschap in Sittard is minder bekend. Sinds 1803 is er sprake van een Joodse schoolmeester hetgeen betekent dat ook voor deze kinderen een voorziening was getroffen. In september 1855 werd naast het pand in de Plakstraat, waar sinds 1853 de synagoge was gevestigd, een schoollokaal ingericht. Deze school is echter reeds per 1 januari 1861 opgeheven. De Joodse leerlingen maakten vanaf dat tijdstip gebruik van de openbare school. In het leslokaal aan de Plakstraat werd alleen nog godsdienstonderricht gegeven (voetnoot 60. Offermans/Paquay, *op. cit.*: SHG. 299-301.) {p.XXXV}

Sedert 1624 ontwikkelde zich in Sittard ook een vorm van voortgezet onderwijs toen bij de zich binnen de muren van de stad gevestigde paters Dominicanen een nieuw opleidingsinstituut ontstond, het beroemde collegium Albertinum, dat evenals het klooster tot 1797 stand heeft weten te houden (voetnoot 61. Habets, *op. cit. III*, 860; L. van Miert, *Aanteekeningen over het Collegium Albertinum der paters Dominicanen te Sittard*. Limburgsch Jaarboek XII (1906), 157-181; Th. Timmers, *op. cit.*, 8; J. Sassen, *Herinneringen aan het oude St. Albertus-college te Sittard*. Jaarboek Bisschoppelijk College Sittard 1931-1932, 58-60; Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 8-10; Tagage, *op. cit.*, 19-20.) Dit college beleefde zijn grootste bloeiperiode na de opheffing van de Jezuïetensociëteit te Maastricht in 1773 (voetnoot 62. Simonis, *op. cit.*: SHG, 220.) Het verbanningsbesluit van de Dominicanen, uitgevaardigd door de Fransen, betekende in diverse opzichten een gevoelig verlies voor de

stad (voetnoot 63. Th. Timmers, *op. cit.*, 8; Simonis, *op. cit.*: SHG, 138, 220; Tagage, *op. cit.*, 20.)

Toch kreeg deze vorm van onderwijs in 1831 een voortzetting. Op initiatief van Andreas Kallen werd, met toestemming en medewerking van het gemeentebestuur, in het oude Dominicanenklooster opnieuw een centrum voor middelbaar onderwijs ingericht dat tot 1850 kon blijven voortbestaan. Financiële moeilijkheden stonden een continuatie en uitbreiding in de weg. Het college was inmiddels sinds 1842 overgenomen door het “Apostolisch Vicariaat van het hertogdom Limburg” de voorloper van het bisdom Roermond (voetnoot 64. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 128-132; Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 23-25; Simonis, *op. cit.*: SHG, 222-223.) Een jaar later begonnen de zusters Ursulinen met een pensionaatsopleiding voor jonge dames (voetnoot 65. N. Verhoeven, *Serviam ... ik zal dienen*. Gedenkboek 12½ jarig bestaan Serviamlyceum Ursulinen Sittard. Maastricht 1962; Simonis, *op. cit.*: SHG, 252; Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 35.), later gevolgd door een normaalschool voor opleiding van onderwijzeressen, eveneens aan de Oude Markt. Later, in 1949, is hieruit het Serviamcollege gegroeid.

De gebouwen van het voormalige Dominicanenklooster werden vervolgens in 1851 overgedragen aan de Nederlandse provincie van de paters Jezuïeten, die er hun St. Aloysiuscollege in onderbrachten. Ook dit instituut verwierf grote bekendheid in het gehele land en ver daarbuiten. De leerlingentoeename noopte tot diverse verbouwingen en uitbreidingen van het gebouwencomplex. Na de samensmelting met het Canisiuscollege en de overplaatsing naar Nijmegen in 1900 vonden de Duitse paters Jezuïeten er onderdak. Zij vestigden hier hun kleinseminarie tot aan hun terugkeer in 1918 (voetnoot 66. Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 27-28; Simonis, *op. cit.*: SHG, 226.)

Inmiddels waren ook het bisschoppelijk college in 1905 (voetnoot 67. C. Mertz, *Wetenschap en kunst*. Sittard de ingangspoort van Neerlands mijngebied in het schoone Limburg. Sittard [1924], 193-228; J. S. Kentgens, *Een bijdrage tot de geschiedenis van het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs te Sittard, inzonderheid van het Bisschoppelijk College “St. Jozef”*. Gedenkboek Bissch. Coll. St. Jozef Sittard 1905-1930. Roermond 1930, 15-66; F. Kurris, *Het Bisschoppelijk College bestaat 40 jaar*. Jaarboek Bissch. Coll. Sittard 1942-1948. Roermond 1949, 115-119; Offermans, *op. cit.*: Oude ansichten, 128-129.) en de Katholieke {p.XXXVI} sociale akademie in 1920 (voetnoot 68. W. Hillen, *Van “Sjölke” tot Academie, 1920 - 15 december - 1960*. Sittard 1960, 7-17; Simonis, *op. cit.*: Historiek onderwijs, 28.) hun opleidingen in Sittard gestart. De priestercongregatie van het H. Hart, die in 1882 onderdak vond in huize Watersleyde, opende in 1886 aldaar een missieschool voor jonge studenten uit Duitsland. Deze huisvesting bleek al spoedig ontoereikend ten gevolge waarvan in 1889 aan de Leyenbroekerweg met de bouw van een geheel nieuw complex werd begonnen. Deze Duitse opleidingsschool bleef tot na de tweede wereldoorlog voortbestaan (voetnoot 69. *Gedenkschrift zum 50 jährigen Jubiläum der Herz Jesu Priester 1878-1928*. Sittard 1928, 10-13; Simonis, *op. cit.*: SHG, 262-266.) Huize Watersleyde is na hun vertrek opnieuw door priesters bewoond geworden en wel in 1895 door de Duitse paters Franciscanen, die er na verbouwing en uitbreiding tot 1966 een officieel Duits gymnasium in hielden (voetnoot 70. *Kolleg Watersleyde 1895-1965*. Aachen 1965.)

Na leegstand van 1918-1922 huisvestte het voormalige Predikherenklooster aan de Oude Markt het college Franciscus Solanus van de Nederlandse provincie van de paters Franciscanen tot aan hun vertrek naar Wijchen in 1945 (voetnoot 71. Simonis, *op. cit.*: SHG, 226.)

Na 1920 breidden zich de onderwijsmogelijkheden als gevolg van de zich snel vernieuwende wetgeving stormenderhand uit. Het einde hiervan is zelfs nog niet in zicht. Na kleuter-, basis- en eventueel verschillende mogelijkheden van bijzonder onderwijs heeft men momenteel de keuze uit het volgen van vervolgonderwijs aan MAVO, HAVO-VWO, vormingsinstituten alsmede aan de drie vormen van beroepsonderwijs in de meest uitgebreide zin (voetnoot 72. *Stadsgids Sittard 1977-1978*, 79-93.)

Handel en Nijverheid, Economie.

Op het vlak van de economie in algemene zin kan gesteld worden, dat het historische Sittard – net als heden ten dage of nog beter gezegd de eeuwen door – een centrumfunctie voor het omringende gebied heeft vervuld. Hiertoe hebben niet alleen de politieke situatie – het vormde immers met zijn omringend gebied een territoriale- en een bestuurlijke eenheid binnen het hertogdom Gulik – doch ook de gunstige ligging aan één van de verkeersaders, die het Rijnland met Vlaanderen verbond, alsmede het ter beschikking hebben van de Maashaven Urmond het nodige bijgedragen. In deze periode zijn de handelsverbindingen uitsluitend oost-west gericht.

De handelskaravanen – al dan niet door schutters of militairen geëscorteerd – betekenden niet alleen een welkome aanvulling voor de hertogelijke schatkist, ook de plaatsers, die over een markt beschikten, pikten er een graantje van mee. In dit verband spreekt de aanwezigheid van een z.g. “Gewandthuys” op de Markt {p.XXXVII} – het hart van de toenmalige handel, opslagruimte en tevens bestuurscentrum – hier voor zich. Sittard was niet enkel stapelplaats voor het Vlaamse laken doch bovendien landbouw- en marktcentrum voor de gehele omgeving. Landbouw en veeteelt immers zijn tot aan de komst van de mijnindustrie in het eerste kwart van deze eeuw een van de hoofdmiddelen van bestaan voor stad en streek gebleven (voetnoot 73. Russel, *op. cit.*: Kronijk .. Sittard, 113; M. Jansen, *Het oud stadhuis te Sittard*. Jaarboekje voor het kanton Sittard. Sittard 1878, 91; Philips, Jansen, Claessens, *op. cit.*, 134, 138; Simonis, *op. cit.*: SHG, 40-42; [N. G. H. M. Eussen]; *Uit Sittards verleden en De stadhuizen van Sittard*. Van Gewandthuys tot Stadskantoor. Uitgave b.g.v. de officiële opening van het Stadskantoor te Sittard op 30 augustus 1974; J. A. Knoors, *Maasvaart en Maashandel. De opkomst, de bloei en het verval van de Maas als handels- en verkeersader in de Nederlanden*. Streekgeschiedenis 1975/76, 45, 53.)

Overeenkomstig het principe van “waar mensen komen vestigt zich de handel” heeft zich dit marktgebeuren aanvankelijk buiten de muren nabij een toegangspoort van de stad afgespeeld, een situatie, die we in het Middenoosten nog steeds kunnen aantreffen. Na uitbreiding van het beveiligde stadsgebied heeft men ook de markt met zijn handel en zijn financiële voordelen binnen de beschermende muren van de omwalling gebracht. De sinds ± 1300 voorkomende en nog gebezigde benaming “Oude Markt” wijst duidelijk in die richting (voetnoot 74. Jonkergouw, *op. cit.*: SOV, 54; Vroomen, *op. cit.*, 20.) Het Sittardse marktwezen is in 1545, op last van de hertog van Gulik, gereorganiseerd en nader gereguleerd. De thans nog bestaande en druk bezochte donderdagse weekmarkt is daarbij ingesteld (voetnoot 75. Verordening van 20 november 1545. Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummer 748. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 157, akte 288; Simonis, *op. cit.*: SHG, 133-134.) Uit in 1588 door de hertog gegeven nieuwe en aangepaste voorschriften met betrekking tot prijs en kwaliteit (voetnoot 76. Simonis, *op. cit.*: SHG, 134.) kan worden afgeleid, dat het wegen van de goederen diende te geschieden op de stadswaag, die in 1490 in

werking werd gesteld (voetnoot 77. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 105, akte 156; Simonis, *op. cit.*: SHG, 134.)

Van grote importantie voor stad en streek is eveneens de alom bekende St. Jozefmarkt (19 maart), die sinds 1802 jaarlijks wordt gehouden en als compensatie geldt voor het verlies van de kloostergemeenschap van de Dominicanen en het daaraan verbonden onderwijscollege. De toen bovendien ingestelde najaarsmarkt rond het feest van St. Remigius (1 oktober), in eerste instantie en in hoofdzaak bedoeld als veemarkt, is sedert 1901 in onbruik en zelfs in vergetelheid geraakt (voetnoot 78. Simonis, *op. cit.*: SHG, 135-139.) Landbouw en veeteelt zijn inmiddels naar een zeer bescheiden plan teruggedrongen en de markt heeft zich vanzelfsprekend aan de gewijzigde omstandigheden aangepast. Alleen nog groente en fruit alsmede bloemen en planten herinneren momenteel aan de oorspronkelijke doelstelling. Dit neemt echter niet weg, dat een bezoek aan Sittard tijdens een marktdag een belevenis is.

Het marktgebeuren met zijn streekfunctie heeft ontegenzeggelijk op het zaken-
{p.XXXVIII}leven in de stad, ook weer met een uitgesproken centrumverzorging, een stempel gedrukt. Ofschoon er weinig exacte bronnen voorhanden zijn, kunnen we met enkele cijfers, vergelijkenderwijs, trachten hiervan een summier beeld te geven. Zo weten we, dat in 1720 Sittard op een eigen bevolking van ± 2.500 zielen 3 fabrikanten en kooplieden telde en dat er 233 winkeliers en handwerkslieden werkzaam waren (voetnoot 79. M. Jansen, *Toestand van Sittard in 1720*. Msg 1879, 84. De auteur deelt verder mee dat het kerspel 128 paarden en 324 stuks hoornvee telde en dat er 275 huisgezinnen “tot den behoeftigen stand behooren en niet in staat zijn om eenige nering te doen”. Vervolgens geeft hij een verdeling naar wijk van de winkeliers en handwerkslieden en van de behoeftigen.) Bij een telling in 1924 blijkt de stad op een inwonertal van ± 12000 personen over 355 (voetnoot 80. Offermans, *op. cit.*: Oude ansichten, inleiding.) en ultimo 1971 bij een populatie van ruim 34.000 ingeschrevenen over nagenoeg 425 detailhandelsvestigingen (voetnoot 81. *Discussienota centrumgebied gemeente Sittard*, uitgebracht door de Adviesgroep Partners B.V. te Maastricht, deel I, hoofdstuk 5: de detailhandelfunctie. Maastricht 1972, ongepagineerd.) te beschikken. En dit aantal is met een vrijwel gelijkblijvend of zelfs een iets dalend inwonertal na dit jaar zeker niet verminderd.

Eveneens een goede klank kan de stad nawijzen op het terrein van de historische nijverheid, die ook nu weer in gemoderniseerde vorm navolging vindt. De plaatselijke messensmedenindustrie genoot zelfs een uitgesproken vermaardheid, waardoor het gebeuren kon, dat de Solinger ambachtsbroeders – momenteel nog steeds beroemd in deze branche – zich wederrechtelijk van de Sittardse meestertekens bedienden. Het hieruit ontstane conflict leidde in 1623 zelfs tot beschermende maatregelen van de landsheer (voetnoot 82. Resolutie van de hertog van Gulik van 20 juni 1623. Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummer 174. M. Jansen, *Statuten der messensmeden te Sittard*. Msg 1880, 309-310; Simonis, *op. cit.*: SHG, 142-144; Jonkergouw, *op. cit.*: SGS, 175.) Daarnaast had het Sittardse leerbewerkingsambacht, met onder zich de leerlooiers en schoenmakers, een goede reputatie, terwijl de gilden van kooplieden, gewantmakers, hoedenmakers, wevers, schrijnwerkers, peperkoekbakkers, brouwers en kuipers alsmede de vleeshouwers in vrij hoog aanzien stonden (voetnoot 83. Stukken Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummers 770-773, 775-784; Simonis, *op. cit.*: SHG, 140-149.)

Voorts hadden stad en bewoners de beschikking over 5 watermolens, 1 ros- en 1 windmolen, die naast “het dagelijks brood” voor mens en dier de functie van krachtbronnen voor de industrie vervulden (voetnoot 84. Stukken Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*,

inventarisnummer 769, 771, 775-778, 781, 782. M. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 32, 35, 112, 119, 149, 174, 185; Inventaris II, 103, 108, 120; J. Wilms, H. Maassen, J. Nohlmans, *Aantekeningen over de molens van Sittard*. Sittard 1970; A. H. Simonis, *De Molens*. SHG, 97-111.) Hiervan is in feite alleen nog maar de Ophovenermolen bedrijfsklaar, doch niet meer als zodanig in gebruik; van de {p.XXXIX} molen in de Paardestraat is uitsluitend nog het gebouw aanwezig, terwijl het molencomplex te Stadbroek zich in een zeer ruïneuze toestand bevindt. De overige 2 watermolens alsmede de andere molentypen zijn ten offer gevallen aan de moderne uitleg van de stad.

De eens zo bloeiende historische bedrijfstakken moeten veelal na de komst van de Franse legers in 1794 in verval zijn geraakt of verloren gegaan. Een opgave uit 1807 signaleert slechts de aanwezigheid van een drietal bierbrouwerijen en 7 jeneverstokerijen (voetnoot 85. M. Jansen, *Bier- en jeneverstokerijen te Sittard in 1807*. Msg 1879, 68.) Van andere bedrijven wordt niet gesproken, hetgeen echter niet wil zeggen, dat deze niet existeerden. Ze hebben in ieder geval geen noemenswaardige rol in het economisch bestel van toen vervuld. In de na-Franse periode, het tijdperk van het Verenigd Koninkrijk, met een voor Sittard en omgeving geheel nieuw en vreemd bestuursapparaat, volgde, begunstigd door de betrekkelijke rust op het politieke vlak en een vrijwaring van plundering en brandschatting door vreemde troepen alsmede door een beduidend mindere belastingdruk, schoorvoetend een begin van herstel. In 1831 is er derhalve weer sprake van 7 brouwerijen, 2 distilleerderijen, 6 leerlooierijen, 4 ververijen, 4 tabaksverwerkende bedrijven, 1 bedrijf voor het verwerken van beenzwart of beenkool, 1 onderneming voor cichoreibereiding, 1 chocoladefabriekje, 2 kaarsenfabriekjes, 1 pannembakkerij en olie- en graanmolens. Bij het overzicht wordt aangetekend, dat de handel in graan, linnen, wollenstoffen en katoen vrij levendig was (voetnoot 86. Ph. vander Maelen, *Dictionnaire géographique du Limbourg*. Maasl. Mon 25. Assen 1978, 126-127.)

De tendens van de kleine ondernemer handhaafde zich naast landbouw en veeteelt gedurende de gehele 19e en het eerste kwart van de 20e eeuw. De vestiging van de mijnindustrie in deze regio rond 1925 bracht een merkbare ommekeer in de economische situatie. Uit de vele dan ontstane verzorgings- en toeleveringsbedrijven ontwikkelden zich enkele grootindustrieën. Het aantal ondernemingen met meer dan 10 werknemers beliep in Sittard het getal van 38 (voetnoot 87. *Ontwerp intergemeentelijk structuurplan Westelijke Mijnstreek*, opgemaakt door het bureau voor planologie en stedenbouwkundig onderzoek Partners Salemans-Thoonen. Maastricht 1972.) Gelijke tred met deze nieuwe mogelijkheden hielden echter ook de moeilijkheden, die een verdere industrialisering met zich meebracht. In dit verband hoeft slechts gememoreerd te worden dat het inwonertal na de start van de staatsmijn Maurits te Geleen en de chemische industrie in de Graetheide steeg van ruim 13.000 in 1925 naar ruim 34.000 in 1975. Om alleen al aan de woonbehoefte te kunnen voldoen heeft men heel wat huizen moeten bouwen, wegen aanleggen en andere voorzieningen treffen (voetnoot 88. In het Gemeentearchief van Sittard berusten de afgegeven vergunningen, de financiële bescheiden en alle andere hiermede verband houdende stukken. Gedeeltelijk zijn deze uitkomsten verwerkt in jaarverslagen, dienstrapporten, statistische overzichten, de gemeenterekeningen, e.d..) {p.XL}

Medische en Sociale verzorging.

Op de terreinen van de medische verzorging en de sociale bewogenheid zijn zowel de wereldlijke- als de kerkelijke overheden, vaak ook gezamenlijk, in de loop der tijden steeds attent geweest. In het rijke archievenbezit treffen we met betrekking tot de medische- en heilkundige zorg reeds in de 16e eeuw namen aan van medici, chirurgijnen, apothekers,

vroedmeesters en vroedvrouwen, die hier ter stede een praktijk uitoefenden (voetnoot 89. Stukken Gemeentearchief Sittard: Eussen/Kreukels, *op. cit.*, inventarisnummers 1257-1258. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I, 140, 146, 151; Offermans, *op. cit.*: Oude ansichten, inleiding.) Ook was er een door de stad aangestelde armendokter.

De in het sociale vlak beschikbare documenten, die zelfs tot 1321 teruggaan, bewijzen dat er voorzieningen bestonden in de vorm van een gasthuis, een armenbedeling in geld en natura en een instituut ten dienste van de z.g. “huisarmen” (voetnoot 90. Een inventaris van het archievenbestand van deze instelling is in voorbereiding. Jansen, *op. cit.*: Inventaris I en II, in chronologische volgorde; H. Delhougne, *Armenzorg en weldadigheid in de gemeente Sittard*. Sittard 1925, 4-5; Simonis, *op. cit.*: SHG, 153-155.) en dat de lijdens aan besmettelijke ziekten, zij het dan ook vaak gedwongen, een opvang vonden in “verzorgingshuizen” die in de volksmond ook wel “pesthuizen” werden genoemd (voetnoot 91. Op een ons overgeleverde gravure van het Sittardse Dominicanenklooster, anno 1718, is het “Infirmaria tempore pestis” mede in tekening gebracht: de Jonghe, *op. cit.*, 374; Simonis, *op. cit.*: SHG, 355; Eussen, *op. cit.*: 300-Jaar St. Rosakapel, 171. Ook de stad beschikte over een “pesthuis”: Offermans, *op. cit.*: Oude ansichten, inleiding.) Ook kan men uit de bewaard gebleven stads-, gasthuis- en armenrekeningen de bedragen distilleren, die naast hulp aan zieken en behoeftigen jaarlijks werden gespendeerd aan door oorlogsgeweld verdrevenen, studenten, uitgeschudde personen, gewonde en kreupele soldaten, achtergebleven vrouwen en kinderen van militairen, e.d.. Na optelling blijken hiermee vrij aanzienlijke bedragen te zijn gemoeid (voetnoot 92. Stadsrekeningen Sittard 1582-1794; Gasthuis- en Armenrekeningen 1527-1800, Gemeentearchief Sittard.) Het behoeft natuurlijk niet nader te worden beklemtoond, dat in dit verband het vesting-zijn van Sittard en de daaraan gekoppelde militaire activiteiten in en buiten de stad hierop van invloed zijn geweest. Daarbij zullen ook militaire heelmeeesters meer dan eens de burgers de helpende hand hebben toegestoken.

Was er in de voorbije eeuwen mogelijk nog sprake van een zekere mate van willekeur op dit terrein, de komst van de zusters van de Liefde in 1857 bracht de armen- en ziekenverzorging in Sittard een waarborg van regelmaat en nauwgezetheid. Naast de opdracht voor het houden van bewaarschool voor armlastige kinderen, werden in het klooster in de Plakstraat zowel vrouwelijke als mannelijke wezen verzorgd en aan behoeftige ouden van dagen onderdak verleend. De verpleging van zieken vond zowel in het klooster als ook in de stad plaats (voetnoot 93. Simonis, *op. cit.*: SHG, 242; *Hoe ons eerste Succursaalhuis te Sittard ... enz.*, 9, 12.) De bejaardenzorg behoort momenteel nog steeds tot een van de taken van deze zusters. {p.XLI}

De verdrijving uit Frankrijk van de congregatie van “Les Filles de la Divine Providence” en de vestiging van een klooster in 1905 in Sittard kreeg al spoedig positieve gevolgen voor de wijk- en ziekenverpleging in de stad. Dit werk groeide in 1917 uit tot de bouw van een hospitaal met operatiezaal waaraan in 1919 een vaste chirurg werd verbonden. Reeds in 1923 verkreeg deze inrichting haar officiële status. Thans is het ziekenhuis “De Goddelijke Voorzienigheid” uitgegroeid tot een wettelijke volwaardig erkende instelling (voetnoot 94. Offermans, *op. cit.*: Oude ansichten, inleiding; Simonis, *op. cit.*: SHG, 252-262.), terwijl ook de overige mogelijkheden op het vlak van de medische hulp en de medische voorzieningen zich in het algemeen hieraan hebben aangepast. De taak van de sociale hulpverlening is in feite voor een zeer belangrijk deel tot de zorg van de rijksoverheid gaan behoren. Als uitvloeisel van de wettelijke bepalingen staat de bevolking een veelomvattend voorzieningenpakket en een uitgebreid aantal instellingen ten dienste (voetnoot 95. *Stadsgids Sittard 1977-1978*, alfabetisch register.)

Besluit.

Het is niet zo moeilijk vast te stellen dat dit relaas bij lange na niet volledig is en dat dientengevolge nog heel wat andere “facetten” nader te belichten waren. Zonder er dieper op in te gaan hadden de schijnwerpers ook gericht kunnen zijn op b.v. *de kunst* met zijn opmerkelijke bouwkundige relictten uit het verleden, zijn bijzonder fraaie monumenten op kerkelijk en burgerlijk terrein, het beschermde stadsgezicht, de kerkelijke kunst waarvan vanwege zijn unieke en bijzondere waarde alleen met name genoemd wordt het fraaie en kunstzinnige koorgestoelte uit de 14e eeuw in de St. Petruskerk als een van de oudste in Nederland, de diverse oude beelden en beeldengroepen, schilderijen en liturgische kunstvoorwerpen die bewaard worden in de kerken en kloosters en in de afdeling beeldhouwwerk en Judaica van het museum Den Tempel. De eeuwenoude traditie in dit vlak zet zich heden ten dage voort in de “moderne” bouwkunst, in restauratie en rehabilitatie van monumenten, in beeldhouwwerk, bronsplastiek en andere kunstvormuitingen waarvan vele voorbeelden niet alleen het stadsbeeld maar ook openbare gebouwen sieren en die regelmatig als tentoonstelling te bewonderen zijn in het Kritzraedthuis en enkele galerijen.

Vervolgens zou ook de *cultuur* een afzonderlijk hoofdstukje hebben kunnen vormen. Het verhaal spitste zich dan toe op de volksuitingen in muziek en zang, de in verleden en heden op dit terrein opererende verenigingen en personen, op het culturele centrum, de muziekschool en de openbare bibliotheek, de toneel- en filmhistorie en het cabaret. Onder de noemer cultuur diende dan ook aandacht te worden geschonken aan *de folklore, het volksgeloof en de volksgebruiken* die zich manifesteren in kermissen, processies, schutterij en schuttersfeesten, de beroemde Sittardse carnaval, het krombroodrapen, het St. Maartensvuur, kinderspelen en de diverse wijkfeesten; aan de activiteiten op het gebied van de sport en de recreatie, de diversiteit in verenigingen en clubs, het grote aantal mogelijkheden dat daartoe geboden wordt; de jeugdorganisaties, de jeugthuizen en de jeugdherberg. {p.XLII}

Een hoofdstuk gewijd aan de *taal- en letterkunde* en in het bijzonder aan *het dialect* zou in een bredere opzet zeker ook niet hebben mogen ontbreken.

En tenslotte kon op uitgebreide schaal de aandacht gevestigd zijn op de ontwikkeling van *het verkeer en het vervoer* in verleden en heden waarbij dan postwagens en diligence, spoorwegen, tram- en buslijnen alsmede post en telegraaf de revue passeerden. In dit kader waren ook de lotgevallen van *het bebouwings- en bewoningsbeeld* met zijn uitbreidingsplannen, bestemmingen en streekplannen, zijn saneringen, industrieterreinen, aanleg en verbetering van wegen, nutsbedrijven en -voorzieningen enz. te betrekken. Nauw verband hiermee houden ook *de openbare orde en veiligheid* die gedragen worden door het politieapparaat, de grensbewaking, de justitionele macht in de oude schepensbank met zijn hofvaart, het vredegerecht en het kantongerecht alsmede door de brandweer, de luchtbescherming en de bescherming bevolking met zijn rampenbrigade. Wellicht kunt u zelf hier nog een aantal aanvullingen op geven.

We hebben – en het zij nogmaals gezegd – voor deze bijdrage een greep moeten doen in de rijk gevulde “grabbelton” van Sittards historie. Op de vraag waarom nu juist de besproken onderwerpen aan de orde kwamen, moet ik het antwoord schuldig blijven. Hoe het ook zij, alle behandelde en opgesomde onderdelen, hoe men ze ook draait of keert, zijn uiteindelijk niet uit het niets voortgekomen. Het blijven uitingen van het werk en de strijd van onze voorouders en hebben over het algemeen reeds diep in het verleden wortel geschoten.

Wellicht onbewust drukken ze heden ten dage nog, hetzij uitgebreid, ineengeschrompeld, verbeterd of verfijnd ten opzichte van de oorspronkelijke versies, een belangrijke stempel op het hedendaagse Sittard. Duidelijk valt ook hier weer te onderkennen dat “in het verleden het heden ligt en in het nu wat worden zal”.

Zo heeft iedere plaats zijn eigen “gezicht”. Het blijft moeilijk het geheel in toepasselijke karakteristieken of kwaliteiten samen te vatten of uit te drukken, mede omdat de engere begrenzings voortdurend aan veranderingen onderhevig zijn of vaak zelfs geheel ontbreken. En die verandering juist is een van de essentiële kenmerken van de geschiedenis. Als we vervolgens deze stelling toetsen aan de bewering dat “leven beweging is”, dan komen we tot de slotsom, dat de historie bepaald wordt door de dynamiek, die zowel in verleden als heden door vooruitstrevendheid en bezig-zijn gekenmerkt is. Ook de cultuur wordt door menselijk handelen gedragen. Ze is een fase van een proces, die duidelijk de activiteiten van de bevolking positief of negatief illustreert.

Daarom juist is het aanzicht van Sittard – het doet er niet toe op welk tijdstip dit wordt opgeroepen – steeds boeiend. Ieder beeld levert het bewijs, dat de stad niet in zijn lange en bijzondere geschiedenis is blijven steken. Integendeel. Ze is in beweging geweest, heeft geleefd, is meegegroeid, heeft zich aangepast (zie kaartjes 3 en 4) doch is daarbij zich zelf gebleven, veerkrachtig en soepel als altijd, vooruitstrevend, soms wel eens op het roekeloze af. Het wekt dan ook geen bevreemding, dat de Sittardenaar zich hier thuis voelt. Hij staat centraal en wil ook centraal staan. Hij past in dit beeld, hij doet mee, behoedzaam, nijver en levendig in woord en gebaar en, wat voor hem zeker één van de belangrijkste punten is, in zijn *eigen* taal. {p.XLIII}

En net in dit vlak ligt de waarde van deze bijzondere uitgave: ze legt vast wat nog resteert en nog aan authenticiteit over is, ze moet het gebruik bevorderen, rehabiliteren en meer homogeniteit in zijn uitingen brengen. Hiermee wordt hernieuwd gevolg gegeven aan de opwekking die Jacob Kritzraedt, de nestor van de Sittardse geschiedschrijving, in 1654 bij een van zijn historische verhandelingen gaf (voetnoot 96. *Kurtzer gründlicher Bericht von den Herlichkeiten und Herrn zu Millen und Born so viel man erfinden können bis Anno 1652 von Jobi Zartedarckii* (anagram Jacob Kritzraedt). Keulen 1654. Zie ook: Archief Nederlandse Provincie paters Jezuiten Nijmegen, doos 147, C 129 g: Statie SJ Sittard. J. Habets, *Jacobus Kritzraedt*. PSHAL XXVIII (1891), 410-411; Rauschen, *op. cit.*, 181-190; Sangers/Simonis, *op. cit.*: SHG, 435.):

“Such nach, hör ahn, was sey gethan
vorzeiten bei den Alten,
Sonst wirst allzeit unwissenheit
gleich einen Kind behalten.

Wan du schon wist, was Hertz begehrt
ist doch dein Wissen nit viel werth,
So lang dir bleibet unbekant
dein altes eignes Vaterlandt”.

N. G. H. M. EUSSEN,
gemeentearchivaris. {p.XLIV}

{illustratie} {p.XLV}

{illustratie} {p.XLVI}

{blanco} {p.XLVII}

Het is niet eenvoudig, met weinig woorden voor iedereen duidelijk te maken waarom dit boek geschreven is. Toch is het nodig, dat dit gebeurt, want men heeft er als gebruiker van dit dialect recht op om de motieven van uitgave te leren kennen.

Laten we beginnen met wat er aan vooraf is gegaan.

1924. In “De ingangspoort van Neerlands Mijng gebied”, meer bekend als de “Gids van Sittard” schrijft de leraar Nederlands aan het Bisschoppelijk College te Sittard Chr. H. J. Mertz in zijn bijdrage “Wetenschap en Kunst” als voetnoot onder een gedicht van “Frenske” op bladzijde 217 letterlijk het volgende: “Een reeds herhaalde malen gestelde vraag: Zou het niet eindelijk ’ns tijd worden, een algemeene en zo nauwkeurig-mogelijke spelling voor het huidig Sittardsch dialect vast te stellen? Er wordt anders beslist te kort gedaan aan de schoonheid en de waarheid van het dialect en de innerlijke waarde van het geschrevene zelf. De schrijfwijze van dit gedicht is er een voorbeeld van.”

1927. Uitgave van de “Zittesjen A.B.C.” door L. v.d. Heijden. Zijn “Nuje vermeerderde Zittesjen A.B.C.” van enkele jaren later haalde de persen niet meer.

1953. Na enige artikelen in “Onze taaltuin” verschijnt het als proefschrift over één facet van ons dialect geschreven zuiver wetenschappelijk werk “Sittardse diftongering” (een hoofdstuk uit de historische grammatica) van Willy Dols, dank zij de medewerking van de familie Dols in een posthume uitgave, verzorgd door J. C. van de Bergh.

1977. Dirk Otten “Schreibtraditionen und Schreibschichten in Sittard im Zeitraum von 1450-1609” (Rheinisches Archiv 98) Bonn 1977.

De reeds lang aanwezige behoefte aan een eenvoudig en voor de gewone man goed leesbaar werk bleef bestaan en werd, gezien de omstandigheden, steeds dringender. Deze behoefte eenvoudig met het modewoord “nostalgie” als een tijdelijk verschijnsel te betitelen, is het ontkennen van de drang en de wil tot behoud van de moedertaal der dialectsprekers, in ons geval der Sittardenaren en van allen in deze omgeving, die dit dialect spreken.

Al te veel is er in de laatste 50 à 60 jaar verloren gegaan aan eigen cultuur op het gebied van vaktermen, oude beroepen, benamingen van gereedschappen enz.; sterker wordt het besef, dat we steeds armer worden in dit opzicht.

Vele Sittardenaren van de oudere generatie hebben aan het verzamelen van de gegevens in dit boek een wezenlijke bijdrage geleverd. Mijn dank aan allen, die begrepen hebben waar het om ging en mij – op welke wijze dan ook – geholpen hebben. Zij zullen begrijpen, dat het verschijnen van dit werk óók een bewijs van dank en hulde voor hun steun en medewerking is.

Niemand kan ontkennen, dat wij dialectsprekers ook Nederlanders zijn en als zodanig dan ook onze landstaal dienen te kennen. Dit kan en mag echter geen reden zijn om ons dialect als onze eigenlijke moedertaal te verwaarlozen. Zich daarvoor schamen is wel heel erg onjuist, want onze dialecten zijn niet minder {p.XLVIII} waardevol dan het Nederlands. Integendeel, onze dialecten zijn veel ouder en daardoor een van de bronnen waaruit onze landstaal heeft geput.

De dialecten hebben weliswaar zoals alle levende talen de invloed van vreemde talen ondergaan en doen dat nu nog steeds. Wij hebben - al is het dan met wat verbasteringen - ons dialect nog aardig goed bewaard en dat is al iets heel bijzonders, want een volk, dat zijn eigen taal verliest, verliest meer dan dat, en hiervan is men zich in Sittard terdege bewust.

Er valt dan ook een groeiende drang naar het behoud van het oude Sittardse dialect te constateren.

Dat het Sittards zich ondanks de talrijke, vreemde invloeden in vele opzichten heeft weten te handhaven, kan worden aangetoond aan de hand van een aantal voorbeelden die vergelijkenderwijs in het Sittards, het Middelnederlands, het Middelnederduits, het Nederlands en het Duits naast elkaar worden geplaatst.

<i>Sittards:</i>	<i>Middelnederl.</i>	<i>Middelnederd.</i>	<i>Nederlands:</i>	<i>Duits:</i>
achte	achten	achten	achten	achten
dempich	dempich	dempich	aamborstig	dämpich
gram	gram	gram	vertoornd	gram
laach	lage	lage	ligging	Lage
lekker	lecker	lecker	lekker	lecker
sjpooke	spoken	spoken	spoken	spuken
sjprunk	spronc	schprunk	sprong	Sprung
sjtaeke	steken	steken	steken	stechen
sjtampe	stampen	stampen	stampen	stampfen
sjtein	steen	stein	steen	Stein
sjtempele	stempelen	stempelen	stempelen	stempeln
sjtengel	stengel	stengel	stengel	Stengel
sjtinke	stinken	stinken	stinken	stinken

Dialect is een volkstaal en alleen het volk kan dit levendig houden en bewaren. Nodig daarvoor is, dat wij het dialect niet alleen spreken maar ook kunnen schrijven. Wij moeten ons dat zelf weer zo eigen maken, dat wij ons er geheel in kunnen uitleven. Het ontbreken van een eenvoudige - logische schrijfwijze echter en de vaak ontoereikende kennis zijn hoofdoorzaak, dat er zo weinig in het dialect geschreven wordt. Oude, onbegrijpelijke en gruwelijke spellingen verschijnen telkens weer opnieuw en lijken evenals de spreekwoordelijke kat over zoveel levens te beschikken, dat ze niet dood te krijgen zijn.

In het Sittards dialect bestaat nog het Indogermaans muzikaal systeem van de klinkers: een eenmorige klinker (Lat. mora = tijdsduur van een korte klinker) b.v. N “wordt”; een stoottonige lange klinker (tweemorige klinker) b.v. N “woord”; een driemorige lange klinker b.v. Sittards “woort”. In open lettergrepen worden in het Sittards daarom de stoottonige lange klinkers in tegenstelling tot het {p.XLIX} Nederlands dubbel geschreven.

Men mag vooral niet de fout maken de voor het Nederlands gangbare regels op het dialect toe te passen en nog veel minder Nederlandse teksten in het dialect te willen vertalen door er dialectwoorden voor in de plaats te schrijven. Men moet bedenken, dat wij een heel andere zinsbouw hebben dan het Nederlands en men moet zich dan ook steeds afvragen, hoe men dat in het Sittards zou zeggen, anders komt men tot dat berucht vertaald “Olles”. Door de verklarende teksten bij trefwoorden, sommige verhaaltjes en alle kinderspelen in het dialect te schrijven, zou dit boek van dienst kunnen zijn.

Om deze taal echt goed te kunnen verstaan, is het nodig iets te weten van de mensen, die ons dit oude dialect overleverden, hoe zij leefden, waaraan zij geloofden enzovoort. Ik heb dan ook niet geaarzeld, daar waar ik dit nodig vond, het een en ander hierover te brengen in de vorm van gezegden, uitdrukkingen, boerenregels, liedjes, verhaaltjes en dergelijke. Dat er ook minder nette en onvertogen woorden zijn opgenomen, vindt zijn oorzaak in het feit, dat het dialect een volkstaal is en als zodanig zonder enige schroom recht op de man afgaat.

Evenals in veel oude talen heeft ook in het Sittards een aantal woorden door de eeuwen heen een andere betekenis gekregen. Niemand heeft het recht een ander taalgebruik dan het Nederlands zoals onze dialecten “plat” te noemen en zeker niet om ze gelijk te stellen met het werkelijke plat, dat men hier en daar in het Nederlands pleegt te spreken. Iedere taal of dialect

is beschaafd in zoverre deze taal of dat dialect door beschaafde mensen gesproken of geschreven wordt.

Omdat zij in belangrijke mate kostenverhogend werken en de leesbaarheid ongunstig beïnvloeden zijn met opzet achterwege gelaten:

- a. de benoeming der woordsoorten (die gelijk is aan die in alle talen);
- b. een aantal woorden, gezegden, uitdrukkingen enz., die in het Nederlands voorkomen en dezelfde schrijfwijze en betekenis hebben;
- c. eenvoudige woorden, die uitsluitend als gevolg van de Sittardse spelling of diftongering een andere schrijfwijze hebben dan in het Nederlands, alsmede veel samenstellingen en samenstellingen door afleiding. Evenmin zijn de kleine verschillen tussen het Sittards van de oude kern en de Steenweg (die buiten de wallen lag) aanleiding hierop in te gaan.

In verband met de afwijking van het Nederlands wordt wel aangegeven:

1. het geslacht der zelfstandige naamwoorden;
2. het enkelvoud, meervoud en verkleinwoord der zelfstandige naamwoorden b.v. *bank, benk, benkske; laok, laoker, läökske*;
3. de trappen van vergelijking van de bijvoeglijke naamwoorden:
de regelmatige vorming: *groot, grooter, grootste; klein, klénder, klénste*;
de onregelmatige vorming: *gout, baeter, beste; vaöl, mee, meiste*;
4. van de werkwoorden:
de onbepaalde wijs: *tëlle, sjpraeke*
de onvoltooid verleden tijd: *telde, sjprouk*
het voltooid deelwoord: *getëlt, gesjpraoke; {p.L}*
5. voor zover nodig de woordklemtoon.

Samenvattend zou als doel van deze uitgave kunnen gelden:

1. het verzamelen en vastleggen van het nog aanwezige materiaal;
2. het voorzien in de behoefte van een meer uitgebreide verzameling van dialectwoorden, gezegden en uitdrukkingen enz.;
3. het geven van enig inzicht in het Sittards dialect;
4. het aansporen tot het gebruik hiervan in spraak en schrift;
5. het brengen van een eenvoudige uniforme schrijfwijze.

Tenslotte wil ik gaarne eindigen met een gedichtje uit 1936:

Gedanke van 'nen aut-Zitterder

Zouch oots 'n ouch ein sjoonder flèk
wie mie klei sjtètje Zittert?
Zóng oots ein hart 'n sjoonder wies
ès die van mie leif Zittert?

't Sjoonste prénjtje in de welt
is neit zoo wie oos flékske,
dat is mien hart, mien zeel,
mien alderleifste plékske.

De Kollebèrch, de Geuzeklómp,
den Toomel, Wal en Sjteine sjloes,
dat mis ich, luu, geluif 't mich
ès wie mien auesj hoes.

Wie mènlich aue Zitterder
vuult in zie blout 't laeve,
wie kleur, meziek en zank
dao in en door gewaewe.

Ich vraoch door Oos Levruike
't sjmörges aan Oozelivvenheer
bie alles, waat ich vraoge maach
dan ouch noch jeedesjkeer:
Veur dat ich aut en gries waer, Heer,
och doot mich dat plezeier,
gaef Zittert aan de Zitterder
en mich mie Zittert weier.

Sint Joseph 1978
de samensteller. {p.LI}

{illustratie}

{p.LII}

DANKWOORD

Waat mich noch rès, is ẽ sjwaor persès. Jeeder hëlge ziene was gaeven is neit te doen. Datter aevel zeen, die ich neit kén en wil versjwiege, zal uch klaor zeen en dat ich ze neit allenèi kén opsómme ouch.

Dao zeenter, die mich allein mer 'n hanjt in de rök of baove de kop höbbe gaute, dien vénjder dao neit bie, dat blif ónger ós. De plaatsj in 't rieken haet niks, meh dan ouch gaar niks te maake mit de verdeinste, ouch kan en zal mich neeme kaolik numme went ich einen droet luch, dat is de man dae oppet richtig ougenblik de kar oet de graaf haet helpe riete (op zien Olles gezach: de doorslag heeft gegeven), Marcel Muyres.

Wender oetgaot van de gedanke, dat ich geine te kort wil doen, mótcher ouch versjteistemich höbbe veur ẽ vergaet.

Veur 't Zittesj:

den arsjiefdeinst van de gemeente Zittert en in 't bezónjer de heeren arsjevaarisse Nik Eussen en Joo Kreukels

den heer Haarie van de Bergh

mevrouw de widvrouw Fieneke Blous-ten Dijck

den heer en mevrouw Bronneberg-Schelberg

den heer Haarie Horn

mevrouw de widvrouw Mieneke Houben-Meisen

den heer Nikkelaa Jessen zeeleger

den heer Willie Jeurissen

mevrouw de widvrouw Nelke Kleinjans-Tummers

den heer Lei Meisen zeeleger

den heer Sjeer Nelissen

den heer Gus Roebroek

mevrouw Izabel Scheibe-Blous

de jóffer Ellie Schelberg

den heer Wum Schutgens

mevrouw de widvrouw Mie Vink-Schmeits

den heer Zêf Wilms
en noch vâöl anger Zitterder, die dëk zónger 't te weite, mitgólpen hóbbe, dattèt zich zoo
lansem biejein lèpperde wieder 't hie vénjt;

veur de kaarte, biljtjes en anger dénger:
den heer Frans Bloemen
de gemeente Zittert; {p.LIII}

veur de footoos:
“foto Grijpink” Nijmegen
den heer J. S. Kentgens zeeleger
den heer Haarie Maassen
den heer Sjaak Meisen
den heer Haarie van de Mortel
den heer W. H. Paquay
foto Paulissen, Sittard
den heer Kaarel van Yzendoorn zeeleger
den heer Zêf Wilms
de gemeente Zittert;

veur de prénjtjes bie de kénjersjpeelkes:
Ria Meijers van PUBLI-DESIGN Maastricht;

veur de oetgaaf en al waat dao aa vaszit:
de “Nicholas Reubsaet” sjtichting;

veur raot, biesjtanjt en 't óngebrénge in de rie “Amsterdamer Publikationen zur Sprache und
Literatur”:
prof. dr. Cola Minis, hoogleraar Oudgermaanse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van
Amsterdam;

veur den drök en de verzörging:
Editions Rodopi N.V. Amsterdam;

veur biesjtanjt, mitlaeve en simpatie:
al degein die neit derbie sjtaon en dao noch weier 'n appaart danke aan 't perseneel van de
gemeinde Zittert en oetgaeverie Rodopi.

Zittert, april 1979

Pjaer Sjaelberch {p.LIV}

{illustratie}

{p.LV}

EIGENAARDIGHEDEN VAN HET SITTARDS DIALECT.

Er bestaan geen vaste regels voor ons dialect.
Een aantal eigenaardigheden, die ik bij het verzamelen gevonden heb, meen ik U, voor een
beter begrip, niet te mogen onthouden.

1. SLEEP- en STOOTTOON.

Een in het Nederlands ongekende mogelijkheid van een betekenisonderscheidende geheel eigen toon of stembuiging (intonatie), die tot gevolg heeft, dat een vertraagd (sleeptoon) of kort stotend (stoottoon) uitgesproken lettergreep het woord van betekenis doet veranderen of van enkelvoud in meervoud doet overgaan en dat woorden, die deze mogelijkheid niet hebben slechts voor één betekenis in aanmerking kunnen komen.

Dit buitengewoon belangrijk verschijnsel, ons aangeboren, is voor de niet-Limburger praktisch niet te leren. Het is duidelijk hoorbaar, indien men de volgende voorbeelden uitspreekt:

a. woorden die van betekenis veranderen:

sleeptoon:	stoottoon:
<i>klam</i> 'klam'	<i>klam</i> 'klimspoor'
<i>teen</i> 'tin'	<i>teen</i> 'teen'
<i>zie</i> 'duivin'	<i>zie</i> 'vergiet'

b. woorden die van enkelvoud in meervoud overgaan:

sleeptoon:	stoottoon:
<i>bein</i> 'been'	<i>bein</i> 'benen'
<i>paert</i> 'paard'	<i>paert</i> 'paarden'
<i>waech</i> 'weg'	<i>waech</i> 'wegen'

c. een beperkte groep van woorden met een extra lange rekking van de klinkers *ie*, *oe* en *uu* als *biete*, *kroepe*, *sjuume* enz.;

d. daarnaast nog weer een groep, die bij de lange sleeptoon gelijktijdig stoottoon heeft, zoals b.v. *fielee*, *pien*, *sjtier* enz. en ook nog een groepje met een

e. betekenisonderscheidend (distinkatief) karakter: zeer lang gerekt als:

sleeptoon:	stoottoon:
<i>doe</i> 'jij'	<i>doe</i> 'toen'
<i>roe</i> 'ruw'	<i>roe</i> 'rust'

Zou men van de in het Nederlands bestaande intonatie-regels afwijken, dan spreekt men onbeschaafd of vreemd, in het Limburgs echter onverstaanbaar of onjuist. {p.LVI}

2. VAN AANPASSING, GELIJKMAKING, SAMENVOEGING (ASSIMILATIE) spreekt men:

a. als het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en de meervouds- en beleefdheidsvormen *der*, *dich* of *geer* gehecht worden achter de persoonsvorm van het werkwoord:

<i>höbder</i> , <i>höbcher</i>	hebt U, hebben jullie
<i>höbste</i> , <i>höbstich</i>	heb je.

b. als het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud wordt gehecht aan voegwoorden – waarbij die tweede persoon enkelvoud niet verschijnt als – *doe* of *dich* maar als *ste* of *stich*:

<i>daste</i> 'dat je'	<i>dastich</i> 'dat jij'
<i>toste</i> 'tot je'	<i>tostich</i> 'tot jij'

c. bij de versteende vormen als:

heurtcher ‘hoort U of jullie’

heurste ‘hoor je’

waafereine ‘wat voor een’

d. opmerking: de *geer* en *ger* vormen van het meervoud en de beleefdheidsvorm maken gewoonlijk elke -t tot een -d en bij de samenvoeging wordt in overeenstemming hiermede gehandeld:

dadder ‘dat U of jullie’

todder ‘tot U of jullie’

zodder ‘zoudt U of jullie’

3. VOORKOMENDE KLINKERVERANDERINGEN (Nederlands – Sittards).

N a gaat over tot:

aa in gras – *graas*

ae in jager – *jaeger*

ao in avond – *aovent*

äö in adempje – *äömke*

au in kalf – *kauf*

e in bakker – *bekker*

èi in kalfje – *kèifke*

N aa gaat over tot:

ao in plaag – *plaoch*

aö in vraagje – *vräöchske*

ee in kaas – *kees*

N e gaat over tot:

Ae in ekster – *aester*

i in berk – *birk* {p.LVII}

ö in hebben – *höbbe*

u in ergens – *urges*

N ee gaat over tot:

ei in leem – *leim*

N i gaat over tot:

ee in gebit – *gebeet*

N ie gaat over tot:

ee in liever – *leever*

ei in dief – *deif*

u in biefstuk – *bufsjtök*

uu in nieuw – *nuu*

N ij gaat over tot:

ie in pijn – *pien*

dit is tevens voor de Limburger een aanwijzing voor het gebruik van de *ij* of de *ei* in het Nederlands want vrijwel elk woord wat hij in het dialect met *ie* spelt is de *ij* in het Nederlands.

N o gaat over tot:

ao in stoken – *sjtaoke*

äö in overste – *äövesjte*

ö in dochtertje – *döchterke*

u in bokje – *bukske*

N oe gaat over tot:

o in broek – *bóks*

oo in schoen – *sjoon*

ou in doek – *douk*

u in broekje – *bukske*

ui in boeken – *buik*

uu in boertje – *buurke*

N oo gaat over tot:

ou in boom – *boum*

ui in droom – *druim*

N u gaat over tot:

ö in kruk – *krök*

N ui gaat over tot:

ei in sluiten – *sjleite*

oe in buiten – *boete*

u in duits – *dutsj*

uu in pruis – *pruus*. {p.LVIII}

4. ENKELE VERANDERINGEN VAN MEDEKLINKERS.

N c wordt vervangen door *s* b.v. cijfer – *siefer*

N ch wordt vervangen door *sj* b.v. chinees – *sjenees*

N d wordt vervangen door *g* of *j* b.v. zonder – *zóng*er, wonder – *wónj*er

N d als eindletter wordt vervangen door *t* b.v. bod – *bot*, God – *Got*

N d vervalt bij meervoudsvorming in b.v. bladeren – *blaar* (7d)

N d gaat voor toonloze *-e* over tot *-j* b.v. handelen – *hanjele*, wandelen – *wanjele*

N g als eindletter wordt *-ch* b.v. maag – *maach*, slag – *sjlaach*

N g wordt *-k* in b.v. gang – *gank*, lang – *lank*

N h als beginletter klankloos of helemaal niet gesproken b.v. hemel – *eemel*; daarentegen waar zij niet thuis hoort soms wel b.v. engelen – *héng*ele, vandaar “*de héng*ele in den *eemel*” of “*kaok mich ein el hei*”;

N ld, nd en nt tussen deze verbindingen wordt een *j* ingelast b.v. geld – *gelj*t, land – *lanj*t, kant – *kanj*t

N p wordt toegevoegd aan b.v. kam – *kamp*, kom – *kómp*

N sch daar waar het Nederlands *s* of *sch* kent, wordt dit in het overgrote deel der Sittardse woorden *sj* b.v. schamen – *sjaame*, scheren – *sjaere*, schieten – *sjeite*, dorsen – *daesje*, borstel – *beusjtel*, vorst – *veesj*;

a. als regel dus in de oude spelling voorkomende woorden met op het einde *sch* b.v.: mensch – *minsj*, vleesch – *vleisj*

b. met beginletters *sch* b.v. schip – *sjeep*, schaap – *sjaop*

c. de woorden beginnende met de letters:

sl als slager – *sjlèchter*, sluiten – *sjleite*

sm als smaken – *sjmaake*, smeren – *sjmeere*

sn als snaak – *sjnaak*, snijden – *sjnieë*

sp als sparen – *sjsaare*, spuiten – *sjspritse*

st als steen – *sjtein*, stoten – *sjtoote*

N zw gaat over tot *sj* in zwaar – *sjwaor*, zwager – *sjwaoger*

N t wordt vóór de eindletter geplaatst b.v. in mes – *mets*, kruis – *kruuts*.

Nogmaals wordt erop gewezen, dat voor dit dialect geen vaste regels bestaan zoals voor het Nederlands, de vele afwijkingen en uitzonderingen op deze eigenschappen (idioom) bewijzen dit.

Vaak hoort men “*zuuch, dat is noe noch éns richtich Zittesj*” of van de jongeren “*dat höb ich noch noots geheurt*”, toch wel een bewijs voor de noodzaak van deze uitgave.

Als typisch voorbeeld van een echt en onvervalst staaltje Sittards dialect geldt: {p.LIX} “*Ein eulenteule kraaketuut mit eine kónkernölle sjpéndrik, dae gout vetzelt en ferm plónsj, aafgedaon aan Köstesj vónjeren en gevètzelt oppet Sjteine Murke, mit eine stop en zónger aom en wenste ein kral drin deis is 't ouch nog ein sjpritssjpruits*”: vrij vertaald:

een goede klapbus wordt gemaakt van vlierhout; de daarbij behorende laadstok van kornoeljehout, dat gesneden wordt bij de vlonder van Custers (thans brug in Agricolastraat bij Parklaan). Om hem ferm te doen plonsen, moet hij zuigend passend in “de loop” van de klapbus worden gemaakt door hem op de muur van het oude vestingwerk “*t Sjteine Murke*” te bewerken. Slechts geladen met één prop papier en zonder extra lucht erin te blazen moet zij goed functioneren. Stopt men in de monding een passende kraal, dan kan men haar ook nog als waterspuitje of waterpistool gebruiken. Zie kinderspelen: *kraaketuut*.

5. WERKWOORDEN.

In het Sittards dialect onderscheidt men naar de uitgang twee groepen van werkwoorden:

a. die met een *n* op 't eind: *doon, gaon, sjlaon, sjtaon, zeen* en alle samenstellingen van deze werkwoorden b.v. *bedoon, opgaon, aasjlaon, opsjtaon, bezeen* enz.

Deze werkwoorden zijn allemaal sterk:

	enkelvoud:	meervoud:	gebiedende wijs:
<i>doon</i> (doen):			
o.t.t.	<i>ich doon</i> <i>doe deis</i> <i>hae deit</i>	<i>veer doon</i> <i>geer doot</i> <i>zie doon</i>	<i>dooch of doot</i>
o.v.t.	<i>ich dei</i> <i>doe deis</i> <i>hae daech</i>	<i>veer deie</i> <i>geer deit</i> <i>zie deige of:</i>	
o.v.t.	<i>ich deich</i> <i>doe deichs</i> <i>hae deich</i>	<i>veer deige</i> <i>geer deich</i> <i>zie deige of:</i>	
o.v.t.	<i>ich douch</i> <i>doe douchs</i> <i>hae douch</i>	<i>veer douge</i> <i>geer douch</i> <i>zie douge</i>	
voltooid deelwoord:	<i>gedaon</i> ;		

<i>gaon</i> (gaan):			
o.t.t.	<i>ich gaon</i> <i>doe geis</i> <i>hae geit</i>	<i>veer gaon</i> <i>geer gaot</i> <i>zie gaon</i>	<i>gank</i> <i>gaot</i>
o.v.t.	<i>ich góng</i> <i>doe góngs</i> <i>hae góng</i>	<i>veer gónge</i> {p.LX} <i>geer gónk</i> <i>zie gónge of:</i>	
o.v.t.	<i>ich ging</i> <i>doe gings</i>	<i>veer ginge</i> <i>geer gink</i>	

	<i>hae ging</i>	<i>zie ginge</i>	
	voltooid deelwoord: <i>gegange</i> ;		
	<i>sjlaon</i> (slaan):		
o.t.t.	<i>ich sjlaon</i>	<i>veer sjlaon</i>	<i>sjlaach</i>
	<i>doe sjleis</i>	<i>geer sjlaot</i>	<i>sjlaot</i>
	<i>hae sjleit</i>	<i>zie sjlaon</i>	
o.v.t.	<i>ich sjlouch</i>	<i>veer sjlounge</i>	
	<i>doe sjlouchs</i>	<i>geer sjlouchf(t)</i>	
	<i>hae sjlouch</i>	<i>zie sjlounge</i>	
	voltooid deelwoord: <i>gesjlaage</i> ;		

	<i>sjtaon</i> (staan):		
o.t.t.	<i>ich sjtaon</i>	<i>veer sjtaon</i>	<i>sjtank</i>
	<i>doe sjteis</i>	<i>geer sjtaot</i>	<i>sjtaot</i>
	<i>hae sjtei</i>	<i>zie sjtaon</i>	
o.v.t.	<i>ich sjtóng</i>	<i>veer sjtóng</i>	
	<i>doe sjtóngs</i>	<i>geer sjtónk</i>	
	<i>hae sjtóng</i>	<i>zie sjtóng</i> of:	
o.v.t.	<i>ich sjting</i>	<i>veer sjtinge</i>	
	<i>doe sjtings</i>	<i>geer sjtink</i>	
	<i>hae sjting</i>	<i>zie sjtingepoem</i>	
	voltooid deelwoord: <i>gesjtange</i> ;		

	<i>zeen</i> (zien):		
o.t.t.	<i>ich zeen</i>	<i>veer zeen</i>	<i>zeet</i>
	<i>doe zus/zuus</i>	<i>geer zeet</i>	<i>zuuch</i>
	<i>hae zut/zuut</i>	<i>zie zeen</i>	
o.v.t.	<i>ich zouch</i>	<i>veer zouge</i>	
	<i>doe zouchs</i>	<i>geer zouch</i>	
	<i>hae zouch</i>	<i>zie zouge</i>	
	voltooid deelwoord: <i>gezeen</i> ;		

b. die met *e* op 't eind; hieronder vallen andere werkwoorden. Deze zijn sterk of zwak.

	<i>loupe</i> (lopen) sterk werkwoord:		
o.t.t.	<i>ich loup</i>	<i>veer loupe</i>	<i>loup</i> {p.LXI}
	<i>doe löps</i>	<i>geer lop</i>	<i>lopt</i>
	<i>hae löp</i>	<i>zie loupe</i>	
o.v.t.	<i>ich leip</i>	<i>veer leipe</i>	
	<i>doe leips</i>	<i>geer leip</i>	
	<i>hae leip</i>	<i>zie leipe</i>	
	voltooid deelwoord: <i>geloupe</i> ;		

	<i>sjpee</i> (spelen) zwak werkwoord:		
o.t.t.	<i>ich sjpee</i>	<i>veer sjpee</i>	<i>sjpeel</i>
	<i>doe sjpeels</i>	<i>geer sjpeelt</i>	<i>sjpeelt</i>
	<i>hae sjpeelt</i>	<i>zie sjpee</i>	
o.v.t.	<i>ich sjpeelde</i>	<i>veer sjpeelde</i>	
	<i>doe sjpeeldes</i>	<i>geer sjpeelde</i>	

hae sjeelde *zie sjeelde*
voltooid deelwoord: *gesjeelt*.

Bij de vervoeging van werkwoorden zien we, dat een sterk werkwoord een sterke verleden tijd en een sterk voltooid deelwoord en een zwak werkwoord een zwakke verleden tijd en een zwak voltooid deelwoord heeft.

Dit is niet altijd zo. Er zijn werkwoorden met een gemengde vervoeging b.v.:

lache – lachde – gelache

vaue – vaude – gevaue.

Zelfstandige naamwoorden, die een herhalende handeling aangeven worden van 'n werkwoord gevormd door *ge-* ervoor en *-s* erachter te plaatsen, b.v.:

bäöke – gebäöks, jeemere – gejeemers, zeivere – gezeivers enz..

c. Wederkerende werkwoorden (aanduiding dat de handeling op het onderwerp gericht is) komen in het Sittards veelvuldig voor en het wederkerend voornaamwoord is bij de onbepaalde wijs altijd *zich*, b.v.:

zich zette enz. en *ze sjèie zich oet veur voele vösj*: ze schelden elkaar uit; *ze troeë zich neit*: ze wantrouwen elkaar, of: ze wagen het niet; *ze houe zich de köp in*: ze slaan elkaar de hersens in.

Vervoeging van het werkwoord *zich bichte* (biechten):

<i>ich bich mich</i>	<i>veer bichten ós</i>
<i>doe bichs dich</i>	<i>geer bich uch</i>
<i>hae bich zich</i>	<i>zie bichte zich.</i>

d. De hulpwerkwoorden hebben en zijn worden onregelmatig vervoegd:

infinitief:	onv. teg. tijd:	onv. verl. tijd:
<i>höbbe – hebben</i>	<i>ich höb</i>	<i>ich hau</i>
	<i>doe höbs</i>	<i>doe hos</i>
	<i>hae haet</i>	<i>hae hau {p.LXII}</i>
	<i>veer höbbe</i>	<i>veer haue</i>
	<i>geer höb</i>	<i>geer hat</i>
	<i>zie höbbe</i>	<i>zie haue;</i>

<i>zeen – zijn</i>	<i>ich ben</i>	<i>ich waar of waas</i>
	<i>doe bës</i>	<i>doe waars of waas</i>
	<i>hae is</i>	<i>hae waar of waas</i>
	<i>veer zeen</i>	<i>veer waare</i>
	<i>geer zeet</i>	<i>geer waart</i>
	<i>zie zeen</i>	<i>zie waare.</i>

e. De vorming van het tegenwoordig deelwoord geschiedt in het Nederlands door achter de infinitief *-d* te plaatsen.

In het Sittards echter door achtervoeging van:

a. *-t* b.v. *brulle – brullent, rouke – roukent, vlouke – vloukent*;

b. *-dentaere* bij de eenlettergrepige werkwoorden:

gaon – gaondentaere, sjlaon – sjlaondentaere, sjtaon – sjtaondentaere;

-ntaere bij de meerlettergrepige werkwoorden:

brulle – brullentaere, grauele – grauelentaere, vlouke – vloukentaere;

c. de uitgang *-tich* bij b.v. *bäöke – bäöketich, raoze – raozetich* enz.

Opmerking:

de vormen met *-t* en *-tich* kunnen ook als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden b.v. *brulle* – *brullent*, *ei brullent kènjt*; *raoze* – *raozetich*, *eine raozetiggen hónjt*; de onder b genoemde vormen echter niet.

d. Het achtervoegsel voor de voltooiden deelwoorden, zodra zij als bijvoeglijk naamwoord worden gebruikt is altijd *de*:

huipe – *huipde*, *de gehuipde terf*;

kaoke – *kaokde*, *de gekaokde aerpel*

bij de vorming van abstracte zelfstandige naamwoorden uit bijvoeglijke naamwoorden is dit eveneens het geval:

lank – *lenkde*, *breit* – *breitde*, *dik* – *dikde*, *hooch* – *heuchde*.

6. DE GENUS -N EN DE VERBINDINGS -N.

De genus *-n* wordt bij het lidwoord van bepaaldheid de voor een zelfstandig naamwoord nu eens wel, dan weer niet gebruikt:

a. men schrijft de *-n* wel voor een mannelijk zelfstandig naamwoord beginnend met een klinker b.v.:

den aap, *den eel*, *den ibilj*, *den os*, *den uul*;

b. men schrijft de *n* wel voor een mannelijk zelfstandig naamwoord beginnend met een tweeklank b.v.:

den eigenaer, *den oetgank*, *den oukouk*;

c. men schrijft de *n* wel voor een mannelijk zelfstandig naamwoord beginnend met *d*, *h* en *t* b.v.: {p.LXIII}

den dëksel, *den derm*, *den deursjtiel*;

den hik, *den hónjt*, *den houp*;

den tanjt, *den tapeet*, *den tarpot*.

Wat over de genus *-n* bij 't lidwoord van bepaaldheid de gezegd is, geldt óók voor 't lidwoord van onbepaaldheid een b.v.:

d. *einen aap*, *einen eel*, *einen os*;

e. *einen eigenaer*, *einen oetgank*, *einen ougendeindert*;

f. *einen daol*, *einen doem*, *einen duur*;

einen haof, *einen houp*, *einen humpsmoe*;

einen tanjt, *einen tieger*, *einen toore*.

g. De verbindings *-n*:

Naast de genus *-n* kent dit dialect nog de eind- of verbindings *-n*. In overeenstemming met de taalwerkelijkheid wordt deze nu eens wel, dan weer niet gesproken of geschreven.

Zij kan voorkomen:

a. als een klinker of tweeklank er op volgt;

b. voor de medeklinkers *d*, *h* en *t*.

Voor elke andere medeklinker en bij pauzering wordt zij noch gesproken noch geschreven.

7. MEERVOUDSVORMING VAN ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN:

a. de uitgang -e:

angel – angele, batteraaf – batteraave, dëksel – dëksele;

b. de uitgang -s:

anterdeu – anterdeus, bat je – batjes, döppe – döppe;

c. de uitgang -er:

hart – harter, hoes – hoezer, laok – laoker;

bij woorden op *njt* vervalt de -*t* b.v.:

kénjt – kénjer, lénjt – lénjer, rénjt – rénjer;

d. bij sommige woorden met een -*t* op het einde verandert deze vaak in een -*r*:

blaaf – blaaf, broot – broor, raaf – raar;

e. door toepassing van sleep- en stoottoon (zie 1b):

daach – daach, dèrm – dèrm, èrm – èrm;

f. door klinkerverandering (Umlaut):

bouk – buik, plank – plenk, boek – buuk en

soms wordt bovendien -*njt* tot -*nj*:

kanjt – kènj, ranjt – rènj, tanjt – tènj; {p.LXIV}

g. door klinkerverandering én intonatie (sleep- stoottoon en Umlaut):

bal – bel, boum – buim, boe – buu, sjaop – sjäöp, laot – läöt;

h. tenslotte nog woorden die niet veranderen zoals o.a.:

guie – guie, zunj – zunj e.d.

8. VERZAMELNAMEN

Verzamelnamen worden van een zelfstandig naamwoord gevormd door er *ge-* voor en -*s* achter te plaatsen. Tevens kan daarbij klinkerverandering optreden b.v.:

zaot – gezäöts, drank – gedrenks, dèrm – gedèrms, worm – gewurms.

9. DE VERKLEININGSUITGANGEN:

a. het achtervoegsel -*ke* als *aap – aepke, boum – bömke, deur – deurke;*

b. het achtervoegsel -*ske* als het woord eindigt op:

1. -*ch* b.v. *baoch – bäöchske, sjlaach – sjlaechske, waoch – wäöchske;*

2. -*k* b.v. *bouk – buikske, douk – duikske, eik – eikske;*

3. -*ng* b.v. *sjpang – sjpèngske, tang – tèngske, vlang – vlèngske;*

c. het achtervoegsel -*je* als het woord eindigt op -*t* b.v.:

banjt – bènjtje, hanjt – hènjtje, tanjt – tènjtje, poot – peutje, vout – vuitje.

10. VOORNAAMWOORDEN.

a. Persoonlijke voornaamwoorden:

Nederlands:

Sittards:

1e. persoon enkelvoud	ik, me, mij	<i>ich, mich</i>
2e. persoon enkelvoud	jij, je, jou	<i>dich, doe</i>
3e. persoon enkelvoud	hij, hem	<i>hae, häöm</i>
3e. persoon enkelvoud	zij, haar	<i>ze, zie, häör</i>
3e. persoon enkelvoud	het, het	<i>et, um;</i>
1e. persoon meervoud	wij, ons	<i>veer, ver, ós</i>
2e. persoon meervoud	jullie, jullie	<i>geer, ger, uch</i>
3e. persoon meervoud	zij, hen, hun	<i>ze, zie, hun.</i>

Het komt in het Sittards vaak voor, dat ze in plaats van *häör* – *häöm* gebruiken b.v.:

'k Heb het haar gezegd – *ich höb et häöm gezach;*

Dat is haar boek – *dat is häöm zie bouk;*

Ik heb haar gezien – *ich höb häöm gezeen;*

in deze gevallen gaat het dan om een vrouwelijk persoon, die men zeer goed kent en waarmee men op vertrouwelijke voet staat, zoals echtgenote, verloofde, vriendin, dochter, zuster enz.; {p.LXV}

b. Bezittelijke voornaamwoorden:

	Nederlands:	Sittards:
1e. persoon enkelvoud	mijn	<i>miene, mien, mie</i>
2e. persoon enkelvoud	je, jouw, (uw)	<i>diene, dien, die</i>
3e. persoon enkelvoud	zijn	<i>ziene, zien, zie</i>
3e. persoon enkelvoud	haar	<i>häöre, häör</i>
1e. persoon meervoud	ons	<i>oos, ooze</i>
2e. persoon meervoud	jullie, je, uw	<i>euge, euch, eur</i>
3e. persoon meervoud	hun	<i>hunne, hun</i>
3e. persoon meervoud	haar	<i>hunne, hun</i>

b.v.: *miene pap, mien mam, mie kénjt*
diene pap, dien mam, die kénjt
ziene pap, zien mam, zie kénjt
haore pap, haör mam, häör kénjt;
ooze pap, oos mam, oos kénjt
euge pap, euch mam, euch kénjt of:
eure pap, eur mam, eur kénjt
hunne pap, hun mam, hun kénjt
hunne pap, hun mam, hun kénjt.

Bovenstaande verbuiging van het bezittelijk voornaamwoord is van toepassing als het bezit enkelvoudig is. Is het bezit meervoudig dan zijn de vormen als volgt:

	Nederlands:	Sittards:
1e. persoon enkelvoud	mijn	<i>mien</i>
2e. persoon enkelvoud	je, jouw (uw)	<i>dien</i>
3e. persoon enkelvoud	zijn	<i>zien</i>
3e. persoon enkelvoud	haar	<i>häör;</i>
1e. persoon meervoud	onze	<i>oos</i>
2e. persoon meervoud	jullie, uw	<i>euch, eur</i>
3e. persoon meervoud	hun	<i>hun</i>
3e. persoon meervoud	haar	<i>hun</i>
b.v.:	<i>mien auesj</i>	<i>oos auesj</i>
	<i>dien auesj</i>	<i>euch auesj</i>

<i>zien auesj</i>	<i>eur auesj</i>
<i>häär auesj</i>	<i>hun auesj;</i>

c. aanwijzende voornaamwoorden:

Nederlands:	Sittards:
deze – die	<i>deeze – dae</i>
	<i>dees – die</i>
dit – dat	<i>dit – dat</i>
	<i>dees – die; {p.LXVI}</i>
b.v.:	<i>deeze man – dae man</i>
	<i>dees vrou – die vrou</i>
	<i>dit kénjt – dat kénjt</i>
	<i>dees luu – die luu;</i>

d. vragende voornaamwoorden:

Nederlands:	Sittards:
wie	<i>wae, waeme</i>
wat, wat voor, wat voor een	<i>waat, waat veur, waafereine</i>
welke	<i>welke. {p.LXVII}</i>

AANWIJZINGEN VOOR DE UITSpraak.

Omdat een aantal van onze dialectklanken in het Nederlands niet voorkomt, is gebruik gemaakt van andere talen om het Sittards zo nauwkeurig mogelijk te benaderen.

a	als in het N bak, mat b.v. <i>as, bat, zats</i> ;
aa	als in het N aan, water b.v. <i>baasj, raape, waater</i> ;
ae	als in het oud-N waereld, D Bär, Fr. mère b.v. <i>aenj, gaert, waer</i> ;
ao	als in het N zone, loge, E all, Fr. grand, encore b.v. <i>aom, daol, krao</i> ;
äö	als in het N freule, E girl, Fr. oeuvre b.v. <i>hääöl, kääöle, päöl</i> ;
au	als in het oud-N blaauw, N miaauw, E flower b.v. <i>aut, kaut, zaut</i> ;
b	als in het N baan, boom b.v. <i>baenje, bees, dabbe</i> ;
ch	als in het N macht, vocht b.v. <i>mich, pach, zach</i> ;
d	als in het N dag, kwade b.v. <i>dabbe, deich, zösde</i> ;
ę	stomme vocaal als in het N bode, gemak b.v. <i>gezët, oppe, raffel</i> ;
e	als in het N bederf, herberg b.v. <i>berf, herberch, verve</i> ;
è	korte vocaal als in het N bek, gek b.v. <i>bèk, gèk, sjpèk</i> ;
è	als in het N eng, kreng b.v. <i>eelènj, kènj, tènj</i> ;
é	als in het D Hengst, Henker b.v. <i>dénk, lénjt, rénk</i> ;
ë	als in het D Bett, Fr. mais b.v. <i>bës, nës, hël</i> ;
	noot: het klankverschil tussen <i>é</i> en <i>ë</i> is gering en wordt voornamelijk veroorzaakt door de invloed van de navolgende medeklinkers;
ee	als in het N eet, week b.v. <i>eeber, eeder, eeme</i> ;
ei	als in het N fijn, lei b.v. <i>ei, teilaok, weite</i> ;
èi	als in het D Kartei, Partei, E high b.v. <i>lèi, plakkèi, plavvèi</i> ;
eu	als in het N beuk, deur b.v. <i>deur, eur, veur</i> ;
f	als in het N feit, fout b.v. <i>esjèffe, faelder, feertich</i> ;
g	als in het N gulden, leger b.v. <i>gaeve, gedouns, zaege</i> ;
G	houdt het midden tussen g en k als in het D Götter, E egg, Fr. aggraver en N met gelijkmaking gesproken bakboord, zakdoek b.v. <i>lëGGe, taGGe, zëGGe</i> ;

h	als in het N hand, hoeve, met dit verschil, dat de h in het Sittards zeer labiel is en als beginletter klankloos of helemaal niet gesproken wordt. Geschreven en gesproken wordt ze in woorden als b.v. <i>haole, heep, harrekop</i> . Geschreven en niet gesproken wordt ze b.v. in woorden als <i>(h)aor, (h)eemel, (h)elpe</i> . Uitstervend en vrijwel uitsluitend bij de oude Sittardenaren nog voorkomend is het verschijnsel, dat een h wordt uitgesproken daar waar zij noch geschreven noch gesproken dient te worden, zoals b.v. in: “ <i>t hoordeil, den eemel en de ěl</i> ”: “het oordeel, de hemel en de hel”; “ <i>kaok mich ’n el hei</i> ”: kook me een hard ei; {p.LXVIII}
i	als in het N dit, zit b.v. <i>bit, ich, mit</i> ;
ie	als in het N bier, dier b.v. <i>piep, riep, ziep</i> ;
ie	zeer lange klinker als in b.v. <i>kriet, riete, sjtier</i> ;
j	als in het N jaar, plooi b.v. <i>jaage, jaor, knooj</i> ;
lj	los en week uitspreken als in het N zul-je, wil-je b.v. <i>geljt, naolj, veljt</i> ;
m	als in het N moed, priem b.v. <i>koum, moute, moutrop</i> ;
n	als in het N kan, nat b.v. <i>kan, naas, naat</i> ;
ng	als in het N bang, bank b.v. <i>Angenees, hang, rang</i> ;
nj	week en los uitspreken als in het N ben-je, franje, Fr. champagne, b.v. <i>hanjele, tanjt, vénje</i> ;
o	als in het N lot, pot b.v. <i>bot, kop, rot</i> ;
ó	als in het D krumm, E putt, doffer en meer gesloten en gerond dan -o in jong, tong b.v. <i>lóng, tóng, wónjer</i> ;
ö	iets opener als in het D Götter, Köpfchen, wölben b.v. <i>öffe, ötje, öts</i> ;
oe	als in het N proef, Fr. bouffe b.v. <i>boer, toer, zoer</i> maar soms veel langer als in <i>boender, boete, zoepe</i> ;
oo	als in het N koop, loop b.v. <i>broot, doot, ooker</i> ;
öö	als in het N geur, zeuren b.v. <i>öörke, öörtje, vöörke</i> , in de meeste gevallen echter wordt de öö vervangen door <i>eu</i> b.v. hoor = <i>heur</i> , koning = <i>keuning</i> , voor = <i>veur</i> ;
ou	als in het N hout, koud b.v. <i>blout, rout, vout</i> ;
p	als in het N poes, soep b.v. <i>kop, paat, peisj</i> ;
r	iets ratelend als in het N paar, raap b.v. <i>derm, raar, raatel</i> ;
s	als in het N soep, snoes b.v. <i>sókker, sósseiere, sop</i> ;
sj	los vergeleken met s als in het N sjouwen, meisje, D schade, schön, Fr. chic, dus geen s gevolgd door een -j b.v. <i>sjaop, sjeif, toesje</i> ;
t	als in het N kaart, tante b.v. <i>tang, tapeet, fettere</i> ;
tj	week en los uitgesproken t als in het N kindje, lintje, dus geen t gevolgd door een -j b.v. <i>hunjtje, kebunjtje, linjtje</i> ;
u	als in het N put, geluk b.v. <i>uch, un, uttere</i> ;
ui	als in het N lui, vuil b.v. <i>uichske, vuige, zuike</i> ;
uu	als in het N muur, secuur b.v. <i>duur, sjtuur, vuur</i> ;
uu	soms zeer lange klinker als in het D kühn, Bühne b.v. <i>kuume, ruume, sjuume</i> ;
v	als in het N leven, veel b.v. <i>gaeve, vaare, vénje</i> ;
w	als in het N eeuw, zwart, water b.v. <i>gesjwank, sjwart, waater</i> ;
z	als in het N zaag, zien b.v. <i>zaech, zaut, zeen</i> ;
zj	los vergeleken met z als in het N etalage, stellage, Fr. age, juste, dus geen z gevolgd door een -j b.v. <i>madjel, reezesjip, boesjeiere</i> .

Woorden ontleend aan het Frans hebben in het Sittards dialect steeds de klemtoon op de laatste lettergreep, behalve als die laatste lettergreep een stomme klinker bevat, dan krijgt de voorlaatste lettergreep de klemtoon b.v.:

	Frans:	Sittards:	Nederlands:
a.	bouquet	<i>bekët</i>	boeket;
	fourchette	<i>versjët</i>	vork; {p.LXIX}
b.	chrocheter	<i>krósjeiere</i>	haken;
	soucier	<i>sósseiere</i>	bemiddelen.

“*Ein*” in zinsverband en als lidwoord heeft geen klemtoon en wordt als *ön* of *’n* uitgesproken;

“*Ein*” als cijfer en als telwoord heeft wel klemtoon.

“*hem*” in zinsverband heeft geen klemtoon en wordt als *öm* of *’m* uitgesproken. {p.LXX}

{blanco} {p.LXXI}

LIJST VAN VOORKOMENDE AFKORTINGEN

afl.	afleiding
bladz. of blz.	bladzijde
b.v.	bijvoorbeeld
ca	centiare
ca	circa
c.a.	cum annexis
D	Duits
d.i.	dit is
d.w.z.	dit wil zeggen
E	Engels
e.d.	en dergelijke
e.e.a	een en ander
eig	eigenlijk
enz	enzovoorts
etc.	etcetera
e.v.	en volgende
fig.	figuurlijk
Fr.	Frans
I	Italiaans
id.	idem
iem.	iemand
i.p.v.	in plaats van
i.v.m.	in verband met
L	Latijns
lett.	letterlijk
m	mannelijk
MHD	Middelhoogduits
m.i.	mijns inziens
MNL	Middelnederlands
N	Nederlands
n.a.v.	naar aanleiding van
n.l.	namelijk
o	onzijdig
o.a.	onder andere
o.d.	of dergelijke
opm.	opmerking
o.t.t.	onvoltooid tegenwoordige tijd

o.v.t.	onvoltooid verleden tijd
pag.	pagina {p.LXXII}
pl. ben.	plaatselijke benaming
R.K. – r.k.	Rooms Katholiek
S	Spaans
s	samenstelling
t.a.v.	ten aanzien van
t/m	tot en met
t.o.v.	ten opzichte van
t.w.	te weten
uitdr.	uitdrukking
v	vrouwelijk
vn.	voornamelijk
z.b.	zie boven
z.d.	zie daar
zgn.	zogenaamd {p.LXXIII}

Gebruikte afkortingen:

Ber. ROB	: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.
Dunkel/Pothast	: A. Dunkel, Kurze Chronik von Sittard von 900 bis 1755, fortgesetzt von B. A. Pothast von 1757 bis in 1891. Sittard 1891.
GBL	: W. Jappe Alberts, Geschiedenis van de beide Limburgen, deel I en II. Assen 1972 en 1974. Verschenen als nrs 13 en 15 in de serie Maaslandse Monografieën.
Historiek onderwijs	: A. H. Simonis, Historiek van het onderwijs in Sittard voor en na de Franse revolutie. Sittard 1967.
Inventaris I en II	: M. Jansen, Inventaris van het oud-archief der gemeente Sittard. I: 1243-1609. Sittard 1878; II: 1609-1798. Roermond 1880.
Kronijk .. Sittard	: J. Russel, Kronijk of geschiedkundige beschrijving der stad en voormalige heerlijkheid Sittard. Sittard 1862.
LG&OG	: Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, Maastricht.
LV I en II	: Limburgs Verleden. Uitgave van LG&OG. Maastricht 1960 en 1968.
Msg	: De Maasgouw. Uitgave van LG&OG sinds 1879.
Maasl. Mon	: Maaslandse Monografieën. Uitgave van de gelijknamige stichting, Maastricht.
Oude ansichten	: J. L. Offermans, Sittard in oude ansichten. Zaltbommel 1969.
PSHAL	: Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg. Uitgave van LG&OG sinds 1864.
SGS	: A. E. L. Jonkergouw, Sittard Gulikse stad 1400-1801. Sittard 1977.
SHG	: A. H. Simonis e.a., Sittard historie en gestalte. Sittard 1971.
SOV	: A. E. L. Jonkergouw, Sittards oudste verleden (4000 v.Chr. tot 1400 n.Chr.). Sittard 1976.
Streekgeschiedenis {p.LXXIV}	Cursus streekgeschiedenis van de Kring Sittard van LG&OG.

LITERATUURLIJST

Dols, Willy. Sittardse diftongering. Een hoofdstuk uit de historische grammatica (met 59 archivalische bijlagen). Posthume uitgave verzorgd door J. C. v.d. Bergh. Sittard 1953.

Dorren, Th. Woordenlijst uit het Valkenburgsch plat. Valkenburg 1928.

Endepols, H. J. E. Woordenboek of Diksenaer van 't Mestreechs. Maastricht 1955.

Habets, Jos. Jan van der Weert en Jan van der Croon. Roermond 1862.

Heijden, L. v.d. Zittesjen A.B.C. Sittard 1927; Nuje vermeerderde Zittesjen A.B.C. Niet uitgegeven werk.

Hirt, Hermann. Handbuch des Urgermanischen. Heidelberg 1931.

Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein, Jhrg 1913, 157.

M. Jansen, Sittardse boerenregels. De Maasgouw 1879.

–, De oudste vrijbrief van Sittard. Publications ... Limbourg 1876, no. 123.

Kollenberg, Stichting Vereeniging de -, Jaarboekje voor Sittard (en Kanton). Sittard 1896-1915, 1932-1934.

Kolsteren, A. Vreemde Woordenboek. Utrecht 1970.

Laudy, A. Op ooze wal. Zittesje gedichten en versjkes. Sittard 1974.

Limburger de, N.V. Courant de. 24 augustus 1914, eerste blad O.K.N.V.D.

Lubben August. Mittelniederdeutsches Handwörterbuch, vollendet durch Christoph Walter. Leipzig 1888, herdruk 1965.

Lymborch, S. van. De verwoesting van Sittard, 22 augustus en 2 september 1677. N.V. "Courant de Limburger" Sittard. zonder jaar.

Maasgouw de, tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde. Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap. Jaargangen 1879-1976.

Marotte Club Zittert, Hoog 't rood, gael, gruïn. Zittesje vastelaovesleidjes, 1881/1882-1925/1926. Sittard 1925.

–, De Pappegèi, Offisjeeel gezet van de Marotte, 1882-1883, 1885-1886, 1888, 1890-1893, 1896-1897, 1899-1902, 1911, 1914, 1920, 1922-1933, 1935-1939, 1947-1952, 1954-1975.

Mertz, Chr. H. J. "De ingangspoort van Neerlands Mijng gebied in het schoone Limburg". Wetenschap en Kunst. Sittard 1924.

Notten, Jan G. M. De Chinezen van Nederland. Valkenburg 1974.

Offermans, Jaq. L. Wo dan in Zitterd? Schets ener geschiedenis van Sittard tot 1243. Sittard 1948.

Poell, G. M. Beschrijving van het Hertogdom Limburg. 's-Hertogenbosch 1851.

Pothast, B. A. Kurze Chronik von Sittard, von 900 bis 1755, erschienen in Almanach von Augustin Dunckel für das Jahr 1823, fortgesetzt nach {p.LXXV} desselben Manuscripten und andere Quellen, samt drei Anhängen von 1557 bis 1891. Sittard 1891.

Publications de la société historique et archéologique dans le Limburg. Maastricht, T. I-CXI. Maastricht 1864-1975.

Rahier, Josef. Jülicher Mundart von A-Z. Jülich 1972.

Russel, Jos. De Heerlijkheid Geleen, Hare voormalige Heeren, inwoners, geregt, gebruiken, enz. Sittard 1860. Kronijk of geschiedkundige beschrijving der stad en voormalige Heerlijkheid Sittard. Maastricht 1862.

Rutten, Felix. Limburg zingt, liederen in het Sittards dialect. Sittard 1957. Alaaf Zitterd, leidjes in oos plat. Sittard 1956. Novellen, Sittards dialect. Sittard 1959.

Schollen, M. Beiträge zur Aachener Kulturgeschichte, Teil I. "Sprichwörter und Redensarten". Aachen 1887.

Sittard, gemeentelijke archiefdienst. Documentatie.

Sprokkelingen. De Katholieke Waarheidsvriend van 18 Juni 1892.

Sterkenburg, dr. P. J. G. van. "Een glossarium van zeventiende-eeuws Nederlands". Groningen 1975.

V.E.L.D.E.K.E. tijdschrift voor de vereniging tot instandhouding en bevordering van de Limburgse volkscultuur. Heerlen. Jaargangen 1926/1975.
Verdam, J. Middelnederlandsch Handwoordenboek. 's-Gravenhage herdruk 1932.
Verheggen, A. Sittard 700 jaar stad. Sittard 1948. Jaarboek Bisschoppelijk College 1949, blz. 41 t/m 49, Sittard omstreeks 1243.
Vries, dr. Jan de. Neerlands Etymologisch Woordenboek. Leiden 1971.
Welters, H. Limburgse legenden 1876.
Wilms, Jos. Sittard. Documentatie. {p.LXXVI}
ILLUSTRATIES

Kaarten:

Het hertogdom Gulik omstreeks 1794, naar gegevens uit Publications deel 47/1911
Guliks zuidelijke verbinding met de Maas naar gegevens uit Publications deel 47/1911
Sittard omstreeks 1865, naar gegevens gemeentelijke archiefdienst Sittard
Sittard 1976, bijgewerkt fragment uit: kaart Topografische Dienst Westveld 9, Delft
Het geografisch gebied der Sittardse diftongering naar gegevens uit: Sittardse diftongering door Willy Dols; fragment uit topografische kaart Nederland, blad 31 Roermond

Foto's:

Schepenzegel Sittard, anno 1243 met randschrift: "S. Opidi. de. Sittert"
De "Aanhautesj"
Sjötterie "De Lollige Aenjelökkesj"
Gemeentehuis Sittard
Hauf bees
De "Keutelbaek"
"De Gats"
Sint Petruskerk of Grote kerk
Promenade Limbrichterstraat
M.T.S. en M.E.A.O. Valkstraat
Den "Tempel" in de Gruizestraat
Sporthal en woonflat sportschool R.K. CIOs
Doe höbs de kop los, carnavalsoptocht 1976
Molen Ophoven, wie ze noch moul en zaechde
'n Hoekje van de weekmarkt
ē Melkkêrke va vruiger
De vèrkesmert va vruiger
Twee prentjes va Zêfke Mols
Casa Mia Parklaan
Sint Michielskerk of Paatesjkirk {p.LXXVII}
O.K.N.V.D.
De Geleenbeek met Ophovenermolen
Twee prentjes va Frans Saive alias "de Pikman"
Schouwburg
De Sjiefbaan va vruiger
Einen eedlachbaaren hoerae mit nonnevotten en krombroor
Zêfke Sjlang als "sandwichman"
"De Gelderland", carnavalsoptocht 1901
De Sjteine Sjloes
Casino
Klein Veneesieë va vruiger

zonnewiezer sjtatspark
Pöllesjträötje mit opgank nao de wal
Oppaovenderhaof
't Franse klooster

Tekeningen:

biGGele
'nen draak maaken en oplaote
flikbaoch sjeite
flitsjboer sjpeeke
hénke
hópla sjmiete
kèi wérpe
mètske sjtaeke
neugelaokere
petsjke wérpe
piksjaon
pingkele
sente sjtaeke
sjölke vaare
sjtelte loupe
zoochsjaon {p.LXXVIII} {illustratie} {p.1}

A

aa: *aa, bee, see / et kètje löp door de sjnee / et hunjtje löp em nao / en bit em in de brao*

aabakke, *bakde aan, is aagebakke:* aanbakken.

aabeie, *bou aan, haet of is aagebaoe:* aanbieden.

aabénje, *bónj aan, haet of is aagebónje:* aanbinden.

aabiete, *beet aan, haet of is aagebeete:* aanbijten van muizen, wild etc. *Hae haet aagebeete:* hij toont interesse; hij laat zich overhalen.

aablieve, *bleef aan, is aagebleeve:* aanblijven.

aabraeke, *brouk aan, haet of is aagebraoke:* aanbreken.

aadelik, *aadelikker, aadelikste:* adelijk; op de rand van bederf bij wild etc.

aadénke o: aandenken. *Ein aadénke van de pap zeeleger:* een herinnering aan vader zaliger.

aadoon, *douch aan, haet of is aagedaon:* aandoen; zich kleden. *Van eelènj koos er zich waal éns gèt aadoon:* van ellende kon hij zich wel eens wat aandoen. *Dooch dich gèt angesj aan, dan gaon ver gèt trampele:* trek wat anders aan, dan lopen we een eindje om.

aadreeë, *dreedde aan, haet of is aagedreet:* aandraaien.

aadrieve, *dreef aan, haet of is aagedreeve:* aandrijven. *Wie de baek oet waar, is vääöl hout aagedreeve:* bij het laatste hoogwater is veel hout aangespoeld.

aaf: af, klaar. *Wae in dit sjeelke missjleit, is aaf:* wie in dit spelletje misslaat, valt af (bij balspelen e.d.).

aafbaedele, *baedelde aaf, haet of is aafgebaedelt:* afbedelen.

aafbaeë, *baede aaf, haet of is aafgebaet:* afbidden. Aafbaeë va pien: Het is in deze streek algemeen bekend, dat er mensen zijn, die door de kracht van hun gebed in staat zijn om pijn en wratten weg te nemen, ziekten te genezen enz. Ook is bekend, dat het overdragen van deze gaven aan een ander soms alléén mogelijk is, als de betrokkene het zelf niet meer kan doen of in levensgevaar verkeert. Dit is echter niet steeds het geval; sommige gaven kunnen op verzoek en met instemming aan anderen worden overgedragen. In beide gevallen moeten de

toekomstige bezitters wel geloven aan en vertrouwen hebben in die macht. In vele gevallen is het niet eens noodzakelijk, dat de betrokkene op de hoogte is van hetgeen er gebeuren gaat en dat ieder willekeurig persoon deze hulp voor een ander kan vragen, mondeling, telefonisch, schriftelijk of hoe dan ook. Ook is het mogelijk, dat een bepaalde tijdsduur na het verzoek in acht genomen moet worden, eer de uitwerking van die macht speurbaar is; in andere gevallen weer, werkt ze vrijwel onmiddellijk na het voleinden van het voorgeschreven gebed of handeling. Bij praktisch alle personen, die deze macht of gave bezitten, is het vragen van een vergoeding verboden. Wenst de betrokkene zijn dankbaar-{p.2}heid of erkentelijkheid in de vorm van een gave te tonen, dat mag dit nooit voor eigen voordeel gebruikt worden, maar moet dit offer aan een of ander liefdadig doel ten goede komen. Wel komt het voor, dat betrokkene of hij, die namens deze hulp vraagt, door het verrichten van gebeden e.d. mede betrokken wordt in de handeling. Voorts zijn er bezitters van deze gave, die er op staan, dat men niet bekend maakt, wie “*den aafbaeër*” is, want ze worden zó vaak ter hulp geroepen, dat het een last wordt. Van enige gebeden hierbij een tweetal voorbeelden: voor alle soorten van pijnen afbidden: “Ere zij de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.” Een Onzevader. Een Weesgegroot. “*Heer Jeezes gaef alle vergaete zeele in ’t vagevuur de ewige rös en het eeuwige Licht verlichte hen. Rust in vrede*”. De 12 artikelen des geloofs. “Eere zij de Vader, de Zoon en de H. Geest.” Dit alles zes maal herhalen en zulks gedurende drie avonden. Na de eerste avond bidden moet de pijn verdwenen zijn, maar het moet drie avonden gebeden worden. Betrokkene kan zelf meebidden; dit is echter niet noodzakelijk en in geval hij of zij niet bekend is, dat er voor hem of haar gebeden wordt, uiteraard ook niet mogelijk. Voor 3° graads verbranding: Trouwring van moeder of vader in de vorm van een kruisteken aanstrijken op een Lievenheerbeeld en daarbij een Onzevader bidden, dit driemaal achter elkaar. De zieke ook éénmaal zegenen met de ring. Het kan voor alle mensen en alleen voor zich zelf, indien men er ook vast in gelooft. Zie ook onder: *kao hanjt*.

aafbénje, *bónj aaf, haet of is aafgebónje*: afbinden.

aafbetaale, *betaalde aaf, haet of is aafbetaalt*: afbetalen; trakteren. *Went dich de kénjer mit nuujaor vrasje, móste aafbetaale*: als de kinderen je op Nieuwjaarsdag te vlug af zijn, moet je hen trakteren.

aafbeusjtele, *beusjtelde aaf, haet of is aafgebeusjtelt*: afborstelen.

aafblaaze, *blous aaf, haet of is aafgeblaaze*: afblazen.

aafbiete, *beet aaf, haet of is aafgebeete*: afbijten.

aafblieve, *bleef aaf, is aafgebleeve*: afblijven.

aafbraak m, *afbraak*; puin en rommel.

aafbrénge, *brach aaf, haet of is aafgebrach*: afbrengen. *Doe brings mich van den apperpoo aaf*: je brengt me van de wijs.

aafbrenne, *brende aaf, haet of is aafgebrent*: afbranden. *Hae is ram aafgebrent*: hij bezit niets meer.

aafbrökkele, *brökkelde aaf, haet of is aafgebrökkelt*: afbrokkelen.

aafdaak o, *aafdaaker, aafdaekske*: afdak.

aafdampe, *dampde aaf, haet of is aafgedamp*: afdruipen. *Wie er zouch, dat ’t niks mee gouf, dampde hae aaf*: toen hij bemerkte, dat er niets meer te halen viel, droop hij af.

aafdanke, *dankde aaf, haet of is aafgedank*: afdanken. *Waat móste mit die aafgedankde lómmele*: wat moet je met die afgedankte prullen?

aafdoon, *douch aaf, haet of is aafgedaon*: afdoen.

aafdraage, *drouch aaf, haet of is aafgedraage*: afdragen. *Dienen euverjas is erch aafgedraage*: je overjas is danig versleten. {p.3}

aafdreuge, *dreuchde aaf, haet of is aafgedreuch*: afdrogen.

aafdrieve, *dreef aaf, haet of is aafgedreeve*: afdrijven.

aafgaeve, *gouf aaf, haet of is aafgegaeve*: afgeven.

aafgank m, diarree. *Hae is aan den aafgank*: zijn bedrijf of zaak gaat achteruit. *Hae sjit op viefentwintich maeter in den hals van 'n flèsj*: hij heeft hevige diarree.

aafgaon, *góng aaf*, *haet of is aafgegange*: afgaan.

aafgaont: afgaand. *Et is aafgaont waer: de vorst blijft niet aanhouden.*

aafgelaae vol: afgeladen vol.

aafgelaef: afgeleefd.

aafgelaege, *aafgelaegender*, *aafgelaegenste*: afgelegen; eenzaam.

aafgelaote mëlk: afgeroomde melk.

aafgelaoten draot: ontlaten ijzerdraad.

aafgelje, *gólj aaf*, *haet of is aafgególje*: afkopen.

aafgevaerdich: ergens tuk op zijnde.

aafgevaerdichde m, afgevaardigde.

aafgewënne, *gewënde aaf*, *haet aafgewënt*: afwennen.

aafgot m, *aafgoode*: afgod.

aafgrónjt m, *aafgrunj*: afgrond.

aafguns m: afgunst.

aafgunstich, *aafgunstigger*, *aafgunstichste*: afgunstig.

aafhange, *hóng aaf*, *haet of is aafgehange*: afhangen, 'n *Deur aafhange*: een deur inpassen en afhangen. *Dat hink dervan aaf*, *wie 't waer oetvilt*: dat hangt van het weer af.

aafhanjele, *hanjelde aaf*, *haet of is aafgehanjelt*: afhandelen.

aafhaole, *haolde aaf*, *haet of is aafgehaolt*: afhalen.

aafhaute, *holj aaf*, *haet of is aafgehaute*: afhouden.

aafhènjich maake, *maakde aafhènjich*, *haet of is aafhènjich gemaak*: afhandig maken.

aafhoue, *houde aaf*, *haet of is aafgehoue*: afhakken; afslaan; weggaan.

aafjaage, *jouch aaf*, *haet of is aafgejaach*: afjagen; afwaaien. *Veer jaage deezen houk noch aaf en dan sjeie ver oet*: deze hoek nog en dan stoppen we met de jacht. *De panne zeen mich van de taak aafgejaach*: de pannen zijn van het dak gewaaid.

aafkaere, *kaerde aaf*, *haet of is aafgekaert*: afvegen.

aafkammezäöle, *kammezäölde aaf*, *haet of is aafgekammezäölt*: afranselen.

aafkampe, *kampde aaf*, *haet of is aafgekamp*: de finale spelen. Zie ook: *kaavele*.

aafkanjte, *kanjtde aaf*, *haet of is aafgekanjt*: afkanten.

aafkappe, *kapde aaf*, *haet of is aafgekap*: afkappen.

aafkeere, *keerde aaf*, *haet of is aafgekeert*: afkeren; iemand moed inspreken. *Eeme den angs aafkeere*: iemand een hart onder de riem steken.

aafkeure, *keurde aaf*, *haet of is aafgekeurt*: afkeuren.

aafkieke, *keek aaf*, *haet of is aafgekeeke*: afkijken; spieken.

aafklatsje, *klatsjde aaf*, *haet of is aafgeklatsj*: afklappen. Door in de handen te klappen of een tik op de schouder te geven een danser verzoeken zijn dame af te staan. "Dit gebruik werd ook in Beieren opgemerkt. Iedere man heeft daar het recht om een danser tijdens zijn dans op den rug te tikken of een teken te geven met opgeheven handen, hetgeen zeggen wil, dat hij zijn dame van hem opeischt. Géén danser weigert dit; hij trekt er niet eens een zuur gezicht bij. Onmiddellijk laat hij de schone los, al is het ook zijn verloofde, en zóó komt ze meteen in de armen van de ander, zonder dat zij daarbij haar draaiende {p.4} bewegingen heeft gestaakt. En dit gaat telkens zo, soms drie, vier keer gedurende dezelfde dans, zonder de minste hatelijkheid". Aldus L. van der Heijden in zijn niet uitgegeven "*Nuje vermeerderde Zittesje A.B.C.*" Een tik op de "*buur*" geven bij het "*buutsjlaon*", zie: kinderspelen.

aafknaage, *knaachde aaf*, *haet of is aafgeknaach*: afknagen; afkluiven.

aafknjepe, *kneep aaf*, *haet of is aafgekneepe*: afknijpen.

aafkómme, *koum aaf*, *is aafgekómme*: afkomen.

aafkóms v: afkomst. Zie ook: *kómaaf*.

aafkaoke, *kaokde aaf, haet of is aafgekaok*: afkoken.
aafkoupe, *koch aaf, haet of is aafgekoch*: afkopen.
aafkratse, *kratsde aaf, haet of is aafgekrats*: afkrabben; opkrassen. *Wie er zouch, waat gaonde waas, kratsde hae aaf*: toen hij zag, wat er aan de hand was, verdween hij.
aafkuile, *kuilde aaf, haet of is aafgekuilt*: afkoelen.
aaflaaë, *laade aaf, haet of is aafgelaae*: afladen.
aaflaeze, *lous aaf, haet of is aafgelaeze*: aflezen.
aaflaot m, *aafläöt*: aflaats.
aaflaote, *lout aaf, haet of is aafgelaote*: aflaten.
aafleGGe, *lach aaf, haet of is aafgelach*: afleggen; wassen en doodskleed aandoen van een lijk.
aafleige, *looch aaf, haet aafgelaoge*: loochenen; ontkennen.
aaflekke, *lekde aaf, haet of is aafgelék*: aflikken, 'n *Aafgelék maetje*: een meisje, dat al meerdere liefdesverhoudingen achter de rug heeft.
aafleuze, *leusde aaf, haet of is aafgeleus*: aftroggelen.
aafloestere, *loesterde aaf, haet of is aafgeloestert*: aflluisteren.
aaflókse, *lósde aaf, haet of is aafgelóks*: aftroggelen, ontfutselen.
aafloop m: afloop; einde.
aafloupe, *leip aaf, haet of is aafgeloupe*: aflopen. *Alles aafloupe*: overal heengaan om iets te krijgen. *Dao löp 'm 'n aaf*: nu heeft hij een gekke bui.
aafluchte, *luchde aaf, haet of is aafgeluch*: aflichten; aftillen. *Luch daen houk ouch 'ns aaf*: laat de lichtbak ook eens over die hoek gaan.
aafmaake, *maakde aaf, haet of is aafgemaak*: voltooiën; doden; afrasteren.
aafmaole, *maolde aaf, haet of is aafgemaolt*: schilderen; tekenen. *Hae haet mich sjoon aafgemaolt*: hij heeft een mooi portret van mij geschilderd.
aafmaore, **zich**, *maorde zich aaf, haet zich aafgemaort*: zich uitsloven.
aafmasjeiere, *masjeierde aaf, is aafgemasjeiert*: afmarcheren.
aafmarsj m: afmars.
aafmeeë, *meede aaf, haet of is aafgemeet*: afmaaïen.
aafmolkse, **zich**, *molksde zich aaf, haet zich aafgemolks*: zich afbeulen.
aafmorkse, *morksde aaf, haet of is aafgemorks*: bargoens, mollen.
aafnumme, *noum aaf, haet of is aafgenómme*: afnemen. *Doe höbs al flink aafgenómme*: je bent al zeer afgeslankt. "Num toch aaf!" wordt gezegd, als men iets krijgt gepresenteerd en het wil afwijzen.
aafnummentheit v: het sterk afnemen als gevolg van ziekte e.d.
aafpaesje, *paesjde aaf, haet of is aafgepaesj*: afpersen; het na het gereedkomen persen van kledingstukken.
aafpäöle, *päölde aaf, haet of is aafgepäölt*: afrasteren; afbakenen.
aafpasse, *pasde aaf, haet of is aafgepas*: afpassen.
aafpeune, *peunde aaf, haet of is aafgepeunt*: afzoenen. {p.5}
aafpitsje, *pitsjde aaf, haet of is aafgepitsj*: afknijpen; afknellen.
aafplökke, *plökde aaf, haet of is aafgeplök*: afplukken.
aafraape, *raapde aaf, haet of is aafgeraap*: afgrazen. *Ze höbben al aafgeraap*: ze zijn overal geweest.
aafraekene, *raekende aaf, haet of is aafgeraekent*: afrekenen.
aafrakkere, *rakkerde aaf, haet of is aafgerakkert*: afjakkeren.
aafraoe, *raode aaf, haet of is aafgeraoe*: afraden.
aaframmele, *rammelde aaf, haet of is aafgerammelt*: afranselen.
aafraofele, *raofelde aaf, haet of is aafgeraofelt*: afraffelen.
aafrichte, *richde aaf, haet of is aafgerich*: africhten.

aafriete, *reet aaf, haet of is aafgereete*: afscheuren.
aafroume, *roumde aaf, haet of is aafgeroump*: afromen.
aafroupe, *reip aaf, haet of is aafgeroupe*: afroepen; het afroepen van de huwelijksgeboden, zie ook: *euver de benk vleige*, en: *ruipe*.
aafsjeut m: rugkramp. *Einen aafsjeut in de rök*: kramp in rug.
aafsjslaon, *sjlouch aaf, haet of is aafgesjslaage*: afslaan. *Niks aafsjslaon wie lèstige vleige*: niets afslaan.
afsjsnutse, *sjnutsde aaf, haet of is aafgesjnuts*: afsnauwen.
aafsjsjödde, *sjödde aaf, haet of is aafgesjsjöt*: afgieten.
aafsjspliete, *sjpleet aaf, haet of is aafgesjspleete*: afsplijten. *De krooten aafsjspliete*: de bieten op één zetten.
aafsjspraok v, *aafsjspraoke, aafsjsprökske*: afspraak.
aafsjspraeke, *sjprouk aaf, haet of is aafgesjspraoke*: afspreken.
aafsjsprénge, *sjpróng aaf, haet of is aafgesjsprónge*: afspringen.
aafsjspuile, *sjpuilde aaf, haet of is aafgesjspuilt*: afspoelen.
aafsjsrabbe, *sjsrabde aaf, haet of is aafgesjsrab*: afschrabben.
aafsjsrieve, *sjsreef aaf, haet of is aafgesjsreeve*: afschrijven.
aafsjsroeve, *sjsroefde aaf, haet of is aafgesjsroef*: afschroeven.
aafsjsxaeke, *sjsjouk aaf, haet of is aafgesjsxaeke*: afsteken.
aafsjsjamme: afstammen.
aafsjsjanjt m, *aafsjsjtènj, aafsjsjtènjtje*: afstand.
aafsjsjaon, *sjsjóng aaf, haet of is aafgesjsjange*: afstaan.
aafsjsjtedeiere, *sjsjedeierde aaf, haet of is aafgesjsjedeiert*: afstuderen.
aafsjsjtèndich: aftands; *zich aafsjsjtèndich haute*: zich ergens van distantiëren.
aafsjsjtömme, *sjsjtömde aaf, haet of is aafgesjsjtömp*: afstemmen.
aafsjsjtoote, *sjsjtootde aaf, haet of is aafgesjsjtoote*: afstoten.
aafsjsjtraove, *sjsjtraofde aaf, haet of is aafgesjsjtraof*: afstraffen. *Dao bëste mit aafgesjsjtraof*: daar zit je mee.
aafsjsjtrieë, *sjsjtree aaf, haet of is aafgesjsjtreeë*: tegenspreken; bestrijden; ontkennen.
aafsjsjtruipe, *sjsjtruipe aaf, haet of is aafgesjsjtruipe*: aftrekken; afstropen; villen; aftroggelen.
aafsjsjuuve, *sjsjuufde aaf, haet of is aafgesjsjuuf*: afschuiven.
aafsvieve, *vreef aaf, haet of is aafgevreeve*: afwrijven.
aafsjswaame, *sjswaamde aaf, haet of is aafgesjswaamp*: afranselen.
aafsjsweite, *sjswètde aaf, is aafgesjswèt*: de lust of moed verliezen.
aafteikene, *teikende aaf, haet of is aafgeteikent*: aftekenen.
aafteëlle, *tèlde aaf, haet of is aafgetèlt*: aftellen.
aafteóch m: aftocht. *Den aafteóch blaoze*: er tussenuit gaan.
aaftraeë, *trou aaf, haet of is aafgetraoe*: aftreden; afpassen om maat te nemen. {p.6}
aaftrèkke, *troch aaf, haet of is aafgetrokke of getroch*: aftrekken; fotograferen.
aaftrèksel o, *aaftrèksele, aaftrèkselke*: aftreksel.
aaftroeve, *troefde aaf, haet of is aafgetroef*: aftroeven.
aafvaare, *vour aaf, haet of is aafgevaare*: wegrijden; onheus behandelen.
aafvaege, *vaechede aaf, haet of is aafgevaech*: afvegen.
aafval m, *aafvèl*: afval.
aafvalle, *voul aaf, is aafgevalle*: afvallen. *Hae is de lèsten tiet erch aafgevalle*: hij is de laatste tijd erg vermagerd.
aafvange, *vóng aaf, haet aafgevange*: afsnauwen; afstraffen.
aafvellich: afvallig.
aafverkoup m, *aafverkuip*: uitverkoop.
aafverkoupe, *verkoch aaf, haet aafverkoch*: uitverkopen.

aafvraoge, *vrouch aaf, haet of is aafgevraoch*: afvragen; overhoren; zich afvragen.
aafvuiere, *vuierte aaf, haet of is aafgevuiert*: afvoeren.
aafwaere, *waerde aaf, haet of is aafgewaert*: afweren.
aafwaoge, *waochde aaf, haet of is aafgewaoch*: afwegen.
aafweite van, *wós dervan aaf, haet dervan aafgeweite*: op de hoogte zijn van; kennis hebben van; de gevolgen van iets dragen (meestal in negatieve zin).
aafwënne, *wón aaf, haet of is aafgewónne*: afwinnen.
aafwésje, *wèsjde of weisj aaf, haet of is aafgewèsje*: afwassen.
aafwieke, *week aaf, haet of is aafgeweeke*: afwijken.
aafwieze, *wees aaf, haet of is aafgeweeze*: afwijzen.
aafwinjele, *winjelde aaf, haet of is aafgewinjelt*: afwinden.
aafwirke, *wirkde aaf, haet of is aafgewirk*: afwerken.
aafwumpele, *wumpelde aaf, haet of is aafgewumpelt*: afwimpelen.
aafwusje, *wusjde aaf, haet of is aafgewusj*: afwissen.
aafzaege, *zaechde aaf, haet of is aafgezaech*: afzagen.
aafzeen, *zouch aaf, haet of is aafgezeen*: afzien van.
aafzëGGe, *zach aaf, haet of is aafgezach*: afzeggen.
aafzëtte, *zat aaf, haet of is aafgezat*: afzetten.
aafzëtter m, *aafzëttesj, aafzëtterke*: afzetter.
aafzëtterie v, *aafzëtterieë*: afzetterij.
aafzuike, *zuikde aaf, haet of is aafgezuik*: afzoeken.
aafzunjere, *zunjerde aaf, haet of is aafgezunjert*: afzonderen.
aafzjwaere, *zjwouer aaf, haet of is aafgezjwaore*: afzweren.
aagaape, *gaapde aan, haet aagegaap*: aangapen.
aagaeve, *gouf aan, haet of is aaggegaeve*: aangeven.
aagaons, agaons: binnenkort.
aagebaore: aangeboren.
aagebaorentheit v, *aagebaorentheite*: aangeboren eigenschap, gebrek of hoedanigheid.
aagewënne, *gewënde aan, haet aagewënt*: aanwennen.
aakalle, *kalde aan, haet aagekalt*: aanspreken.
aakelich, *aakeligger, aakelichste*: akelig.
aakieke, *keek aan, haet aagekeeke*: aankijken. *Ze höbben hem drop aagekeeke*: ze hebben hem ervan verdacht.
aakisje, *kisjde aan, haet aagekisj*: aanhitsen. *Ich kisj dich den hónjt aan*: ik hits de hond op je aan.
aakómme, *koum aan, is aagekómme*: aankomen; in gewicht toenemen. {p.7} *Het is al gout aagekómme*: zij is al behoorlijk in gewicht toegenomen.
aakómmment: aankomend.
aakóms v: aankomst.
aalanje, *lanjde aan, haet of is aagelanjt*: aanlanden. *Woo zeen veer aagelanjt*: waar zijn wij terechtgekomen?
aalènge, *lèngde aan, haet of is aagelènk*: aanlengen, zie ook: *duipe*.
aaleer, *leerde aan, haet of is aageleert*: aanleren.
aalmoezeneier, *aalmoezeneiesj*: aalmoezenier.
aalmous v, *aalmouze, aalmuiske*: aalmoes.
aaloupe, *leip aan, is aageloupe*: aanlopen.
aalpoul m, *aalpuil*: aaltpoel.
aaluip m, *toeloop*.
aaluip m, *aaluipe, aaluipke*: aanloop.
aalvaat o, *aalvaater*: gierton. Zie ook: *waatervaat of zeikvaat*.

aamaake, *maakde aan, haet of is aagemaak*: aanmaken. *Urges mit aagemaak zeen*: ergens mee behept of opgescheept zijn.

aame, *aamde, geaamp*: goed samengaan; denken. *Ze aame zich gout*: ze kunnen goed met elkaar opschieten. *Hae aamden 't*: hij dacht het.

aame: amen. *En noe heisj 't aame*: en nu is het afgelopen!

aamelank m: amerijtje, korte poos, eig. zoveel tijd als nodig is om een Ave Maria (Weesgegroet) te bidden.

aamelje, *meljde aan, haet of is aagemelj*: aanmelden.

aamirke, *mirkde aan, haet of is aagemirk*: aanmerkingen maken.

aanaerde, *aerde aan, haet of is aangeaert*: aanaarden.

aanbelange: betreffen. *Waat dat aanbelank*: wat dat betreft.

aanbetaaling v, *aanbetaalinge*: aanbetaling.

aanbevaele, *bevoul aan, aanbevaole*: aanbevelen.

aanbevaeling v, *aanbevaeling*: aanbeveling.

aanblaoze, *blous aan, haet of is aangeblaoze*: aanblazen.

aanbrenne, *brende aan, haet of is aangebrent*: aanbranden.

aandach v: aandacht.

aandéchtich, *aandéchtigger, aandéchtichste*: aandachtig.

aandeil o, *aandeile, aandeilke*: aandeel.

aandraage, *drouch aan, haet of is aangedraage*: aanbrengen. *Hae haet 'm aangedraage*: hij heeft hem verklapt.

aandraeger m, *aandraegesj, aandraegerke*: klikspaan.

aanduue, *duude aan, haet of is aangeduut*: duwen; lopen. *Hae koum dao zoo santesie*

aangeduut, of wenter geine weit hau, waat gaonde waas: hij kwam zo zorgeloos aangestapt, alsof hij van de prins geen kwaad wist.

aanein: aaneen.

aanein zeen, *waaren aanein, zeen aanein gewaes*: vechten, ruzie maken.

aan 'm: pak hem, val hem aan.

aan 't: bezig met.

aanappel m, *aanèppel, aanèppelke*: vrucht van meidoorn, Crataegus.

aangaon, **aansjlaon**, *góng aan, haet of is aangegange*: aangaan; aanslaan. “*Woo me aageit, dat krump*”: aansporing om zuinig te zijn. *Veer gaon 'ns bie oos Merie aan*: we lopen even bij Marie binnen.

aangetrout is aangeplék: aangehuwde familie wordt vaak niet als echte familie erkend.

aangewënde o, *aangewëndes*: aanwensel.

aangewénjt: aangewaaid. *Dat is em mer aangewénjt*: dat is maar bij toeval bij hem terechtgekomen.

aanhank m: aanhang.

aanhaute, *holj aan, haet of is aangehaute*: aanhouden; doorzetten. {p.8}

aanhautent: aanhoudend. *Aanhautent bëste hie veur gèt te leene; van trökbrenge aevel witste niks. Witste waat, ich leen dich de kat; die kump vannelein trök*: steeds kom je lenen; van terugbrengen komt nooit wat terecht. Weet je wat, ik leen je de kat; die komt vanzelf terug.

aanhauter m, *aanhautesj, aanhauterke*: aanhouder.

Aanhautesj: de carnavalsvereniging. Toen in de raadsvergadering van 18 januari 1932 werd besloten de maskerade op vastenavond af te schaffen, waren de aanhangers van dit volksfeest geschokt. Dat duurde echter maar kort, want diezelfde nacht nog werden bij vier der voorstemmers de ruiten ingegooid. De volgende dag was een grote menigte samengekomen om te protesteren tegen dit besluit. Met spreekkoren, carbidbussen, knalbommen etc. werd kracht bijgezet aan dit protest. De politie, die in eerste instantie poogde de orde te handhaven en geweld te voorkomen, werd met stenen e.d. bekogeld. Daarop volgde een charge met de

blanke sabel en werden de betogen uiteengedreven. De volgende dag werd de noodtoestand afgekondigd en een verbod tot samenscholing uitgevaardigd. De politie controleerde regelmatig en trachtte het volk te kalmeren. Ongeregeldheden kwamen weliswaar niet meer voor, van berusting was evenwel geen sprake. De bevolking ging tot een andere taktiek over. De voorstanders van het carnaval verenigden zich onder het consigne “*aanhaute*”, z. *aanhaute*. Samen met de reeds enige tijd bestaande vereniging “*de Mander*” (z.d.) streefden zij naar het herstel der oude tradities, uiteindelijk met succes. Door de fusie met “*de Marotte*” (z.d.) kwam een einde aan haar bestaan.

{illustratie} {p.9}

aanhèngsel o, *aanhèngsele*, *aanhèngselke*: aanhangsel.

aanheure, *heurde aan*, *haet aangeheurt*: aanhoren.

aanhöbbe, *hau aan*, *haet aangat*: aanhebben.

aanies m: anijs.

aaniesaolich m: anijsolie.

aanieszaot m: anijszaad.

aankaarte, *kaartde aan*, *haet of is aangekaart*: aankaarten; het iemand naar zijn zin maken; in gunstige zin erbij betrekken.

aankundige, *kundichde aan*, *haet of is aangekundich*: aankondigen.

aanlèGGe, *lach aan*, *haet of is aangelach*: aanleggen; besteden. *Et kénjt aanlèGGe*: het kind de borst geven.

aanmaake, *maakde aan*, *haet of is aangemaak*: aanmaken; iemand het leven zuur maken.

Urges mit aagemaak zeen: ergens mee zitten.

aanmuidige, *muidichde aan*, *haet of is aangemuidich*: aanmoedigen.

aaneeë, *neede aan*, *haet of is aangeneet*: aannaaien.

aannumme, *noum aan*, *haet of is aangenómme*: aannemen. *Sjlèch van aannumme zeen*: niet kunnen of niet willen leren.

aannummelik, *aannummelikker*, *aannummelikste*: aannemelijk.

aannummer m, *aannummesj*: aannemer.

aanrèk o, *aanrèkke*, *aanrèkske*: aanrecht, zie het oudere: *pómpesjtein*.

aansjien m: uiterlijk. *Van aansjien sjus zie vaader*: uiterlijk precies zijn vader.

aansjiete, *sjeet aan*, *haet of is aangesjeete*: verklikken. *Doe houfs mich neit aan te sjiete*: je hoeft me niet bij de politie te melden.

aansjlaach m, *aansjlaech*: aanslag.

aansjlaon, *sjlouch aan*, *haet of is aangesjlaage*: aanslaan. *Den hónjt sjleit aan*: de hond blaft.

aansjleipe, *sjeipde aan*, *haet of is aangesjeip*: aanslepen.

aansjoestere, *sjoesterde aan*, *haet of is aangesjoestert*: zonder smaak zich kleden.

aansjpanne, *sjpande aan*, *haet of is aangesjpant*: aanspannen; aanleren.

aansjpènneling m, *aansjpènnelinge*, *aansjpènnelingske*: leerjongen, jongmaat. “*Ich bën noch mer 'nen aanspenneling*” wordt gezegd, als men van het een of ander het fijne niet weet.

aansjtaekert m, *aansjtaekesj*, *aansjtaekerke*: aanstekker.

aansjtampe, *sjtampde aan*, *haet of is aangesjtamp*: aanstampen.

aansjtaon, *sjtóng aan*, *haet of is aangesjtange*: aanstaan. *Dat sjteit mich neit aan*: dat bevalt me niet. *De deur sjteit aan*: de deur staat op een kiertje.

aansjtèndich, *aansjtèndigger*, *aansjtèndichste*: netjes, flink, betamelijk, fatsoenlijk. *Dat höbste 'ns aansjtèndich gezach*: dat heb je flink gezegd.

aansjteut m: aanstoot.

aansjtoote, *sjtootde aan*, *haet of is aangesjtoote*: klinken; aanstoten.

aansjtraepe, *sjtraepde aan*, *haet of is aangesjtraep*: aanstrepen.

aansjtrènge, *zich*, *sjtrèngde zich aan*, *haet zich aangesjtrènk*: zich inspannen.

aantak m, *aantakke*, *aantèkske*: Fr. attaque, beroerte.

aantónjtele, aantóddele, tónjtelde aan, haet of is aangetónjtelt: zich slordig kleden; met kleding toetakelen.

aantraeë, trou aan, haet of is aangetraoe: aantreden.

aantrëkke, troch aan, haet of is aangetroch: aantrekken; opfokken van jonge dieren; een lied aanheffen.

aantuine, tuinde aan, haet of is aange-{p.10}tuint: aantonen, zie het oudere: *waormaake*.

aanvleige, vlooch aan, haet of is aangevlaoge: aanvliegen (van vogels etc).

aanvölle, vólde aan, haet of is aangevölt: aanvullen; ophogen.

aanvölling v, aanvöllinge, aanvöllingske: aanvulling; ophoging.

aanvraoch v, aanvraoge: aanvraag.

aanvraoge, vrouch aan, haet of is aangevraoch: aanvragen.

aanwakkere, wakkerde aan, haet of is aangewakkert: aanvuren.

aanzeen o: aanzien.

aanzeen, aazeen, zouch aan, haet aangezeen: aanzien, aankijken.

aanzeinlik, aanzeinlikker, aanzeinlikste: bevallig. *Dat is 'n aanzeinlik kénjt:* dat is een knap meisje.

aanzëtsel o, aanzëtsle, aanzëtselke: aanzetsel.

aap m, aep, aepke: aap. *Dao kénste aep mit vange:* daar kun je alle kanten mee uit. *Dat is aan 'n aapevot verzeen:* dat is boter aan de galg gesmeerd; weggegooid geld.

aapakke, pakde aan, haet of is aagepak: in rechten aanspreken.

aapaote, paotde aan, haet of is aangepaot: iem. iets aansmeren.

aapegaape, aapegaaje: apegapen.

aapekeutel m, aapekeutele, aapekeutelke: hummel, klein kind.

aapekop m, aapeköp, aapeköpke: apekop.

aapenoot v, aapeneut, aapeneutje: apenoot of pinda.

aapevot m, aapevotte, aapevötje: achterwerk van een aap. *Zie geljt aan ein aapevot verzeen:* op het verkeerde paard wedden; in luchtkastelen beleggen.

aaplëkke, plëkde aan, haet of is aageplëk: aanplakken. *Wae leet zich noe zoo gèt aaplëkke:* wie laat zich nu zo iets aansmeren?

aapóngele, zich, póngelde zich aan, haet zich aagepóngelt: zich zonder smaak of slordig kleden.

aaprieze, prees aan, haet of is aagepreeze: aanprijzen.

aaprizzenteiere, prizzenteierde aan, haet of is aageprizzenteiert (samentrekking van aanbieden en presenteren): aanbieden.

aaranje, ranjde aan, haet of is aageranjt: aanranden; brutaal aanspreken.

aaraoe, raode aan, haet of is aageraoe: aanraden.

aarbol m, aarböl, aarbölke: haarspit.

aardich, aardigger, aardichste: aardig.

aare, aarde: wennen; gelijken; aarden.

aareike, reikde aan, haet of is aagereik: aanreiken.

aariëkelke o, aariekele, aariëkelkes, ook: riekelke: primula.

aarikkemandeiere, rikkemandeierde aan, haet of is aagerikkemandeiert: aanbevelen.

aaroupe, reip aan, haet of is aageroupe: aanroepen. *Hae haet alle hëlge aageroupe:* hij heeft van alles geprobeerd.

aart m: aard; zin; wezen. *Aart höbbe:* ergens behagen in scheppen. *Op den aart van:* zoals.

aaruhiere, ruijnde aan, haet of is aageruiert: aanroeren.

aasj m: aars. *Lèk mich amaasj:* loop naar de maan. *Hae meint ouch al, datter gèt mee is ès lèk mich amaasj:* hij verbeeldt zich ook al wat.

aasjaffe, sjafde aan, haet of is aagesjaf: aanschaffen.

aasjeite, sjoot aan, haet of is aagesjaote: aanschiëten.

aasjnalle, *sjnalde aan, haet of is aagesjnalt*: vastgespen.
aasjpaore, *sjpaorde aan, haet of is aagesjpaort*: aansporen.
aasjpraeke, *sjprouk aan, haet of is aagesjpraoke*: aanspreken.
aasjpraok v: aanspraak. {p.11}
aasjpuile, *sjpuilde aan, is aagesjpuilt*: aanspoelen.
aasjrieve, *sjreef aan, haet of is aagesjreeve*: aanschrijven; opschrijven. *De twee lëste runjdes móste mer aasjrieve*: schrijf de laatste twee rondjes maar op mijn rekening.
aasjtaare, *sjtaarde aan, haet aagesjtaart*: aanstaren.
aasjtaeke, *sjtouk aan, haet of is aagesjtaoke*: aansteken. *De éppel zeen al aagesjtaoke*: de appels beginnen al te rotten.
aasjtampe, *sjtampde aan, haet of is aagesjtamp*: aanstampen.
aasjtaons: aanstaande.
aasjtël, **aastëllerie** v: aanstellerij.
aasjtëlle, *sjtëlde aan, haet of is aagesjtëlt*: aanstellen.
aasjtëller m, *aasjtëllesj, aasjtëllerke*: aansteller.
aasjtërke, *sjtèrkde aan, haet of is aagesjtèrk*: aansterken.
aasjtrieke, *sjtreek aan, haet of is aagesjtreeke*: aanstrijken van een ziek lichaamsdeel met een geldstuk, dat later geofferd werd; scapulier of rozenkrans met heilig voorwerp in aanraking brengen. Als iemand ter bedevaart naar Kevelaar was geweest, zei men ook wel: “*laot mich ’ns aasjtrieke*”, om zodoende iets van de verdienste van de bedevaart mee te krijgen.
aasjtrikke, *sjtrikde aan, haet of is aagesjtrik*: aanbreien.
aasjtriksel o, *aasjtriksele, aasjtrikselke*: aanbreisel.
aateikene, *teikende aan, haet of is aageteikent*: aantekenen, zie ook: “*in et kèsjke hange*”.
aavaare, *vour aan, haet of is aagevaare*: aanrijden.
aavaege, *vaechde aan, haet of is aagevaech*: hard lopen.
aaval m, *aavël, aavëlke*: aanval.
aavangs: in het begin.
aavange, *vóng aan, haet aagevange*: doen. *Die kénjer vange mich auch gèt aan*: die kinderen zitten vol kwajongensstreken.
aavank m: begin.
aavel m, *aavele, aavelke*: alver, klein, vooral in de Maas levend visje, klemtoon op aa-.
aaveljt o, *aaveljer, aaveljtje*: aambeeld, klemtoon op aa-.
aaveljtsblok m, *aaveljtsblök, aaveljtsblökske*: aambeeldsblok.
aavandaons m: bij whist zelf troef bepalen en negen slagen halen.
aaventoe, **avventoe**: af en toe.
aavesj: afwaarts.
aavrieve, *vreef aan, haet of is aagevreeve*: aanwrijven; ten laste leggen.
aavuier m: aanvoer.
aavuile, *vuilde aan, haet aagevuilt*: aanvoelen.
aavuirder m, *aavuirders*: aanvoerder.
aavuire, *vuirde aan, haet of is aagevuirt*: aanvoeren.
aawas m, *aawès, aawèske*: aanwas, toeneming.
aawënsel o, *aawënselke*: aanwensel, hebbelijkheid.
aawèrk o, *aawèrker, aawèrkske*: begin. *Wae maak ’t aawèrk*: wie maakt het begin?
aawirke, *wirkde aan, haet of is aagewirk*: met grond verstevigen.
aazeen o: aanzien, achting, *’ne Minsj van aazeen*: ’n aanzienlijk mens.
aazeen, **aanzeen**, *zouch aan, haet of is aagezeen*: aanzien, aankijken, *’t Leet zich aazeen, dat ’t raenge geef*: ’t lijkt erop, dat het gaat regenen. *’t Leet zich aazeen*: ’t Ziet er goed uit.
aazeenderouge: zienderogen. *Hae vilt aazeenderougen aaf*: hij wordt merkbaar magerder.

aazeens, aazeins: voorlopig; oppervlakkig. *Van aazeens kénne:* van gezicht kennen; oppervlakkig kennen. {p.12} *Dat zuuste aazeens noch neit gebeure:* dat zie je voorlopig nog niet gebeuren.

aazëGGe, *zach aan, haet of is aagezach:* aanzeggen. *Den doot aazëGGe:* het aanzeggen van overlijden.

aazëtte, *zat aan, haet of is aagezat:* aanzetten. Aanzetten van scheermes; knoop aannaaien; machine starten; leerling opleiden.

aazitte, *zout aan, haet aagezaete:* aanzitten.

abbelekoos, abbelekou v, abbelekooze, abbelekeuske: abrikoos.

abbelekoozeboum m, abbelekoozeboum, abbelekoozebömke: abrikozenboom.

abbeneë m, abbenees: abonnee.

abbrekol m, abbrekols: Fr. abricole, bandstoot bij biljartspel.

abseluuse v: absolutie.

absjtëndich: aftands, zie: *aafsjtëndich*.

ach: acht.

achele, achelde, haet geachelt: bargoens: eten.

achte, achde, haet of is geach: achten.

achter: achter. *Hae haet de wénjt van achter gat:* het heeft hem meegezeten.

Achter BaGGe: pl. ben. Overhoven.

achterblieve, bleef achter, is achtergebleeve: achterblijven.

achterdraan: achteraan; werd vroeger geroepen tegen voerman of koetsier, als een jongen achter aan het rijtuig hing of op de opstap zat.

achtere: achteren. *Nao achtere gaon:* naar het toilet gaan.

achterein: zo meteen; straks; achter elkaar. *Achtereinloupe wie de gaus:* achter elkaar lopen als ganzen.

achtereuvervalle, voul achtereuver, is achtereuvergevalle: achterover vallen.

achtergaon, góng achter, is achtergegage: achterlopen.

achtergedanke v: te late inval.

achtergedèchs o: overweging. *Gein achtergedèchs in hōbbe:* niet zorgvuldig overwegen.

achterhaam, èchterhaam m, achterhaame, achterhaemke: achterham van het harnachement, staartriem van paardetuig. *Hae trèk den achterhaam:* hij krabbelt terug; hij laat het afweten; hij is te lui om flink aan te pakken.

achterhaer: achterheen.

achterhanjt v, achterhènj: achterhand (bij het kaartspel het laatst aan de beurt komen).

achterhaole, achterhaolde, haet of is achterhaolt: achterhouden.

achterhaute, holj achter, haet of is achtergaute: achterhouden.

achterkanjt m, achterkènj, achterkènjtje: achterkant.

achterkómme, koum achter, is achtergekómme: aan de weet komen.

achterkop m, achterköp, achterköpke: achterhoofd.

achterlaote, lout achter, haet of is achtergelaote: achterlaten; nalaten.

achternaozitte, zout achternao, haet of is achternaogezaete: achternazitten.

achteroet, den m: achteruitgang; toilet.

achteroetgaon, góng achteroet, is achteroetgegage: achteruitgaan.

achteroetloupe, leip achteroet, is achteroetgeloupe: achteruitlopen.

achteroetsjlaon, sjlouch achteroet, haet achteroetgesjlaage: achteruitslaan.

achteroetvaare, voor achteroet, haet of is achteroetgevaare: achteruitrijden.

achteroetzëtte, zat achteroet, haet of is achteroetgezat: achteruitzetten.

achteróm m: achteringang.

Achteróm: pl. ben. voor de buurt Helen Paradijsstraat. *Achteróm is 't kirmes:* er wordt gevochten.

achterpanjt o, *achterpanjer*, *achter-{p.13}pènjtje*: achterpand.

achterraat o, *achterraar*, *achterraetje*: achterwiel.

achterröks: achterbaks, stiekum. *Achterröks is 't gout moele sijnieë*: iemand achter zijn rug bespotten is geen blijk van moed, zie ook: *hinderwarts*.

achtersjtök o, *achtersjtökker*, *achtersjtökske*: achterstuk van japon of jurk (mode omstreeks 1900).

achtersjtoote, *sjtootde achter*, *haet of is achtergesjtoote*: achterstellen. *Hae is waal neit tevööl, mer sjut toch euver*: vijfde rad aan de wagen zijn.

achtertang m, *achtertange*, *achtertèngske*: achtertang of klauw (door middel van een wormas verstelbare klem aan schaafbank).

achterunjere m: namiddagpauze. Na sint Gilles (1 september) verviel de middagpauze (*unjere*) en werd de drie-uur koffie verschoven naar het vallen van de avond; de daaropvolgende pauze werd “*den achterunjere*” genoemd.

achterwaege blieve, **achterwaeges blieve**, *bleef achterwaege*, *is achterwaege gebleeve*: achterwege blijven.

achterwarts: achterwaarts.

achteswaert: achtenswaardig.

adjeu: adieu, vaarwel. “*Adjeu miene maelder*” wordt gezegd, als iets gestolen is, verloren of stuk gaat.

adrès o, *adrèsse*: adres.

adresseiere, *adresseierde*, *haet of is geadresseiert*: adresseren.

aech v, *aege*, *aechske*: eg.

aege *aechde*, *haet of is geaech*: eggen.

aegenhaok m, *aegenhäök*, *aegenhäökske*: stok met haak om eg op te tillen.

aegentanjt m, *aegètènj*: tand van eg; grote uitstekende tand.

aeker m, *aekesj*, *aekerke*: roodkoperen drinknap met handvat.

aels m, *aelze*, *aelske*: elzenboom of struik, *Alnus glutinosa*.

aels m: bittere alsem, *Artemisia absinthium*.

aels m: jenever, gestookt volgens geheim recept onder toevoeging van een aftreksel van de bittere alsemlant (een Limburgse specialiteit), “*n Aelske is gout veur de wurm*”, *zach ich taenge Lewie*. “*Nei*”, *zach dae*: “*n Aelske is sjlèch veur de wurm*”. “*Meh nei Lewie, dat is sjus gout veur de wurm*”, *zach ich weier*. “*Meh nei man, dat is sjlèch veur de wurm, wènt dao gaon ze kepot van*”.

aels v, *aelze*, *aelske*: els, schoenmakersgereedschap.

aelzenhout o: elzehout. *Aelzenhout en root haor wis selje op goue grónjt*: elzehout groeit zelden op goede grond en iemand met rood haar heeft vaak ook geen goede naam.

Aemsje sjtein m: Naamse steen. “*Laot em mer 'ns op einen aemsje sjtein pisse, dat kuult aaf*” wordt gezegd, als iemand zich erg driftig maakt.

aenj v, *aenje*, *aenjtje*: eend.

aenjebats m, *aenjabatse*, *aenjëbëtske*: eendebout.

aenjegaat v, *aenjegaater*: eendegat. “*Waat, 'n aenjegaat*”, wordt gezegd, als iemand in plaats van “*wat- of waatbleif*” het woord “*waat*” gebruikt.

aenjelökker m, *aenjelökkesj*: eendelokker.

Aenjelökkesj, de Lollige: een ontspanningsclub als de aloude Limburgse schutterijen, in 1920 gesticht. Hun stamlokaal was het overbekende “*sjterfhoes*” *bie Nol aan de groote kirk*, zie daar. Vanuit hun stamlokaal trokken zij met veel omhaal en vertoon door de binnenstad, om de door hun uitverkoren cafe's te bezoeken en hun {p.14} boodschap aan het volk van deze grensstad te brengen. Voorafgegaan door hun tambour-maître met zijn “*ammelioon*, (z.d.), *den trommesjlaeger en den drappoo*” (z.d.) volgde de koning “*de veurzènger mit de hobbelbank*” (z.d.) (een aan twee stokken bevestigde, opgerolde strook linnen, waarop in

kleurige letters hun “verhaal” was opgetekend). Een verhaal zo vol kolder en zo ludiek, dat de vraag rijst: was dit een reactie op de spanningen van de na-oorlogse tijd of een poging tot herstel van de aloude traditie der “*Bänkelsänger*”, in ieder geval een demonstratie van de geest der Sittardenaren, die het iedere keer weer mogelijk maakte, dat de bewoners van deze stad na een ramp opveerden, overgingen tot herstel van de geleden schade en met een blij hart aan hun toekomst werkten. Ofschoon onze kennis van “*Bänkelsänger*” en het “*Bänkellied*”, in de oorspronkelijke vorm uitgestorven volkskunst, slechts gering is, moge hiervan een nadere verklaring volgen. Men kan onderscheid maken tussen twee vormen: “*de Moritat*” of griezelballade en: “*das Bänkellied*” of straatlied. Het verschil tussen beide is niet groot; beide behandelen op sentimentele wijze gruwelijke gebeurtenissen in primitieve rijmvorm, waarin het heimelijk verlangen naar een wereld tot uitdrukking gebracht werd, waarin de dingen veel ongecompliceerder leken te zijn.

De populariteit van deze liederen is voornamelijk daaruit te verklaren, dat hun geschiedenis niemand doet schrikken en de toehoorders voor korte tijd weer het gevoel geeft van die oude onbekommerde tijd. Ongetwijfeld behoorde de vorige eeuw tot de bloeitijd van het straatlied en de griezelballade. De zwevende zangers brachten hun ongeluks- roof- moord- en liefdesgeschiedenissen in knittelverzen vanaf een bank, zingend aan de hand van primitief geschilderde voorstellingen. De griezelballade verschilt van het straatlied door de wijze van voordracht en inhoud. Vermoedelijk zijn beide ontstaan uit de heldensagen en via de volksballaden gegroeid naar het werk van de volksdichters der middeleeuwen. Deze volksdichters, die hun stof voornamelijk in het actuele gebeuren zochten, bleven in stijl en klankrijkdom belangrijk hierop achter. Ook de huidige tijd kent deze griezelballaden. Een beroemd voorbeeld hiervan vindt men in “und der Haifisch, der hat Zähne” uit Brechts “Dreigroschenoper”. Om dichters bij huis te blijven ook het gezelschap Ted de Braak maakte in het programma “farce majeure” gebruik van dit aloude voorbeeld. Keren we echter terug tot onze *Aenjelökkesj* en hun dwaas lied. Op het grote en mooi uitgevoerde plakkaat was onderstaand lied in fraaie, bontgekleurde letters geschreven: De *Hobbelbank* melodie *Die Schnitzelbank*. *Hobbelbank, kurz wie lank.* / *Jónkvrou Ritse, Salomon Fritse.* / *Iezerbaan, Kobus draan.* / *Voogelhaus, voogelsjtraus.* / *Pitternèk, lange gèk.* / *Praatelzoek, dikke boek.* / *Raare klanjt, aegentanjt.* / {p.15} *Dikken doem, batseproem.* / *Aenjelökker, kaartendrökker.* / *Moelemaeker, patsjemaeker.* Zodra men bij een der uitverkoren lokaliteiten was aangekomen, werd de troep keurig in formatie opgesteld. “*Den draeger mit de Hobbelbank*” stelde zich naast een of ander verhoog of raam op, “*de veurzènger*” beklom dit verhoog of stond in de raamopening. Met zijn stok op het plakkaat aanwijzend zette hij in met: v. *Is dat neit die hobbelbank?* / a. *Jao, dat is die hobbelbank.* / v. *Is die neit zoo kurz wie lank?* / a. *Jao, die is zoo kurz wie lank.* / a. *Kurz wie lank, jao die hobbelbank.* v. *Is dat neit die jónkvrou Ritse?* / a. *Jao, dat is die jónkvrou Ritse.* / v. *Is dat neit dae Salomons Fritse?* / a. *Jao, dat is dae Salomons Fritse.* / a. *Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank, die hobbelbank.* v. *Is dat neit die iezerbaan?* / a. *Jao, dat is die iezerbaan.* / v. *Is dao neit dae Kobus draan?* / a. *Jao, dao is dae Kobus draan.* / a. *Kobus draan, iezerbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank, die hobbelbank.* v. *Is dat neit dat voogelhaus?* / a. *Jao, dat is dat voogelhaus.* / v. *Is dat neit dae voogelsjtraus?* / a. *Jao, dat is dae voogelsjtraus.* / a. *Voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezerbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank, die hobbelbank.* v. *Is dat neit dae Pitternèk?* / a. *Jao, dat is dae Pitternèk.* / v. *Is dat neit dae lange gèk?* / a. *Jao, dat is dae lange gèk.* / a. *Lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezerbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank, die hobbelbank.* v. *Is dat neit die praatelzoek?* / a. *Jao, dat is die praatelzoek.* / v. *Is dat neit daen dikke boek?* / a. *Jao, dat is daen dikke boek.* / a. *Dikke boek, praatelzoek, lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezerbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank, die hobbelbank.* v. *Is dat neit dae raare klanjt?* / a. *Jao, dat is dae raare klanjt.* / v. *Is dat neit daen aegentanjt?* / a.

*Jao, dat is daen aegentanjt. / a. Aegentanjt, raare klanjt, dikke boek, praatelzoek, lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezërbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank die hobbelbank. v. Is dat neit daen dikken doem? / a. Jao, dat is daen dikken doem. / v. Is dat neit die batseproem? / a. Jao, dat is die batseproem. / a. Batseproem, dikken doem, aegentanjt, raare klanjt, dikke boek, praatelzoek, lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezërbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank die hobbelbank. v. Is dat neit daen aenjelökker? / a. Jao, dat is daen aenjelökker. / {p.16} v. Is dat neit dae kaartendrökker? / a. Jao, dat is dae kaartendrökker. / a. Kaartendrökker, aenjelökker, batseproem, dikken doem, aegentanjt, raare klanjt, dikke boek, praatelzoek, lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus, Kobus draan, iezërbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank die hobbelbank. v. Is dat neit dae moelemaeker? / a. Jao, dat is dae moelemaeker. / v. Is dat neit dae patsjemaeker? / a. Jao, dat is dae patsjemaeker. / a. Batsjemaeker, moelemaker, kaartendrökker, aenjelökker, batseproem, dikken doem, aegentanjt, raare klanjt, dikke boek, praatelzoek, lange gèk, Pitternèk, voogelsjtraus, voogelhaus. in langzaam tempo: Kobus draan, iezërbaan, Salomons Fritse, jónkvrou Ritse, kurz wie lank die hobbelbank. Einde van het lied en op commando en in de voorgeschreven volgorde werd het café binnengemarcheerd. Het lied is een zgn. Kontrafaktur d.w.z. een nieuwe geestelijke tekst bij een werelds lied of omgekeerd met behoud der melodie. Dat die “Aenjelökkesj” overigens erg op hun “pontenäör” stonden, moge blijken uit hun “vastelaovesleitje”. Vastelaovesleitje van “de Lollige Aenjelökkesj 1922”. wijze: Joep hei die, joep hei da. Tekst en schrijfwijze naar origineel. 1. Robbel de bom bom bom / dat is de schöttetrom, / Groot laeve in de schtraot, / wie vruiger in de raod. / Mer echte schöttezank / Mit Aenjelökkesch klank / dat is ein companie / mer oug get bie. refrein: Geljd höb veer neit in ooze kas / Dat kump bie os aug neit tepas, / Mer altied höb veer spas en lol / In ausschank van Bet en Nol. / Mer mauwt de kater neit op tied / Dan is Tamboermajoor de kluts gans kwiet, / Reup Aenjelökkesch staot mich bie / Want angesch is het veurbie. 2. Maak eine schot schandaal, / Nöl schmit em oet de zaal, / Aenjelökker bès toch wies / En doog neit zoo vies. / Veer wille höbbe roe / Zoo nijt de deur is toe, / Dat is mer flauwe kul / Zoo ei schöttegebrul. refrein. 3. Altied hauwte veer oos kleur / Jeeder kaert veur zien deur, / Eere Börgervaar en Raod / Polis maake veer neit kaod, / Zoo is oos schöttemanijr, / Vandaag water mörge beiër, / Is dat neit nao ziene zin / Elf oere de partoetel in. refrein. Na dit uitgebreide verhaal over “de Lollige Aenjelökkesj” mag een foto van dit illuster gezelschap, zoals het in 1921 werd gefotografeerd, niet ontbreken. Vermeldenswaard is overigens nog, dat in het lied van “De Hobbelbank” onder de “kaartendrökker” Albaer Lemmes werd verstaan en dat Sjeer Derei het met de fraaie titel “de patsjemaeker” moest doen. {p.17} {illustratie} **aenjemous** o, **aenjemuiske**: eendekroos.*

Aenjepoul: pl. ben. in de Kollenberg.

aenjepoul m, **aenjepuil**, **aenjepuilke**: eendekom.

aenjesjtruiper m, **aenjesjtruipej**: eenderoer: ouderwets zwaar caliber jachtgeweer met afneembare loop. *Hae haet den aenjesjtruiper in den oerekas gezat*: hij heeft de pijp aan Maarten gegeven.

aenjevot v, **aenjevotte**, **aenjevötje**: eendegat. *Die haet ze op ein aenjevot gegruffelt*: zij is rap van tong.

aerdewerk o: aardewerk.

aere m, **aeres**, **aereke**: voorhuis; gang; ruimte voor de toonbank in winkel. *Kóm mich neit oppen aere*: kom me niet in huis. Soms ook “naere” als contractie van “de(n) aere”, “oppe(n) aere” etc. *Dao zeen luu oppenaere*: er is volk in de winkel.

aerpel m, **aerpel** (in meervoudsvorm ook “piepesj”), **aerpelke**: aardappel. *’ne Minsj is geinen aerpel*: de mens is een redelijk wezen. *Väöl klein aerpel völlen ’ne zak*: vele kleintjes maken

één groot. *De sjtómste boer haet de dikste aerpel*: beter een ons geluk dan een kilo verstand. “*De aerpel bluie*” wordt gezegd, als iemand gaten in kousen of sokken heeft.

aerpelsbuuel m, *aerpelsbuuele, aerpelsbuuelke*: aardappelzak; iemand, die behoorlijk kan eten. {p.18}

aerpelsjël v, *aerpelsjëlle, aerpelsjëlke*: aardappelschil.

aerpelskoel v, *aerpelskoele, aerpelskuulke*: aardappelkuil. *Hae haet ɛ laeve wie 'ne prins in 'n aerpelskoel*: hij heeft het niet erg breed. *Ich aet, waat in den traoch zit en sjlaop in 'n aerpelskoel*: ik stel geen hoge eisen.

aerpelskouk m, *aerpelskuik, aerpelskuikske*: fijn gestampde aardappels in olie of vet, in de koekepan gebakken, zie ook: *aerpelskuiskses*.

aerpelskroet o, aardappelloof.

aerpelkskuiskses: aardappelkoekjes: is ook thans nog bij enkele oude Sittardse families een geliefde en zeer smakelijke naspis bij erwtensoep. Hierbij het aloude recept: *Aerpelkuiskses veur drie a veier man*: eine killo aerpel ekstra sjëlle en in de ertesop mitkaoke; wie ze gaar zeen, waere ze mit 'ne sjuumlaepel oette sop gevösj en mit al waat aan gruinde of zoo oppe laepel kump in 'ne groote kómp gedaon en fien gebriet; dreuverhaer sjtruie twee opgehuipde laepele mael, ɛ bitje zaut, paeper en veur de fiene sjmaak ouch noch gèt besjaote bloum; ein ei (gout geklop) dao euver en 't ganse gout óngerein ruire. Van daen deich kuiskses maake, zös bës ach sentemaeter rónjt en eine vinger dik. In de pan mit verkesvèt (gout heit) waere ze dan gebakke, bës ze aan beitskènj ɛ sjoon broen keusjken höbbe; 't bënnesjte mótt weik blieve; op ein platte sjootel gelach en, ès me 't gans sjik wilt maake, gèt gout fien gehakde pittersilje dreuver gesjtruit. Wènder die eimaol gaeten höb, wèdder ouch waadder bës noe toe gemis höb. Et sjteit jeeder vrie, 't anger erm hels te zèGGe, dèsses derbie zèGGe, woo 't van haer kump.

aerpelsmael o: aardappelmeel.

aerpelsmètske o, *aerpelsmètskes*: aardappelmesje.

aert v: aarde. *Hae lik baoven aert*: het lijk is afgelegd (nog niet begraven).

aert v, *aerde, aertje*: konijnenhol e.d.

aertje o: plaatijzeren verhoging of voetstuk, waarop de “*potsjtouf*” (z.d.) is geplaatst. *De vuit oppet aertje haute*: de voeten warmen.

aertvoel: dood en begraven. *Hae is allang aertvoel*: hij is allang dood en begraven.

aertwaech m, *aertwaech, aertwaechske*: veldweg, zandweg.

aes v, *aeze, of: aeste, aeske*: hagedis.

aester v, *aestere, aesterke*: ekster.

aesterenës o, *aesterenëster, aesterenisjke*: eksternest; moeilijk toegankelijke burcht of woning.

aesterouch o, *aetsterouge, aesteruichske*: eksterroog, likdoorn. *Veer kriegen anger waer, ich vuil 't aan mien aesterouge*: we krijgen ander weer; ik voel het aan mijn eksterogen.

aete, out, haet of is gaete: eten. *Aet dattet dich gout deit*: laat het je goed smaken. *Gout aete en drénke is den hauve kos*: uitnodiging, om flink toe te tasten. *Gout aete en drénke hiljt lief en zeel biejein*: idem. *Dao is 't gout van aete en drénke*: dat is een goed kosthuis. *Hae haet de kos veur 't aete*: voor zijn levensonderhoud behoeft hij niets te betalen. Hier volgen enige typische menu's uit het verleden, speciaal voor Goede Vrijdag: 1. *Veur de wirkman of den erme*: gruin sop; aerpel; bökkemekouk. 2. *Veur de baeter luu of de middelmaot*: sjmautsop; aerpel mit duuvelkessaus; {p.19} gebraoe bökkeme. 3. *Veur de renteneiesj en rieke luu*: wiensop; brooder; foorel; gedrónke woort daobie bordoo.

aetesrès, oorte v, *aetesrèste, aetesrèske*: klikje.

aetestiet m: etenstijd. Omdat velen zich geen voorstelling kunnen maken van de dagindeling in vroegere tijden, hier een voorbeeld van de veel langere werktijden: arbeiders en neringdoenden als regel van 7 tot 19 uur, met een middagpauze van een uur. Op de

boerenbedrijven werd nog vroeger begonnen en gebruikte men na het middagmaal een langere rustpauze de zgn. “*unjere*” (z.d.) of na de koffie om 3 uur “*den achterunjere*” (z.d.). De indeling en benaming van de maaltijden waren ongeveer als volgt:

a. Vóór het begin van de werktijd ging men “*de nuichtere braeke*” met brood, spek en koffie;

b. al naar gelang begintijd tussen 9 en 10 uur “*de mörgeskaffee*”: brood met op eigen bedrijf voorhanden beleg; c. om 12 uur gebruikte men een eenvoudige warme maaltijd, de zgn.

“*middich*”, gevolgd door een uur rust. Op de boerenbedrijven volgde na deze maaltijd “*den unjere*” waarbij in de periode van 1 mei tot 1 september van 12 tot 14 uur gelegenheid was voor een middagdutje. In de overige maanden van het jaar werd deze rustpauze verschoven tot na de drie- of vieruursmaaltijd: voor den “*achter- of nao-unjere*”; d. om 16 uur korte pauze voor de zgn. “*middichskaffee*”, waarbij brood en op boerderijen het voorhanden beleg; bij de burgers met schoolgaande kinderen vaak vergezeld van een stuk “*paeper- of knapkouk*” (z.d.); e. omstreeks 19 uur werd “*den aoveskaffee*” gegeten. Aten de burgers veelal brood, op de boerderijen en ook bij sommige burgers was dat meestal “*aerpelsjieve*”, “*röGGemaelspap*” of “*boukeskouk*”. (z.d.); f. in de oogsttijd werd op de boerenbedrijven al vaak om 4 of 5 uur begonnen met zichten en werd de “*mörgeskaffee*” tussen 8 en 9 uur in “*et vejlt*” gegeten. Veel voorkomend als warme maaltijd in oogsttijden waren: graanoogst: *boukeskouk, drie vingere dik, belach mit dikke reime sjpek*; aardappeloogst: *keul mit de man 'n kortelët*.

aeteswaar v: eetwaar. *Aetes en drénkes waar hól euver tröl*: eten en drank waren er in overvloed.

aetje o: azijn, zie ook: *ëssich*.

aeve: even. *Ómp of aeve*: oneven of even. *Doe mós leere bës de vingere aeve lank zeen*: je komt nooit uitgeleerd.

aevekes: eventjes.

aevel: evenwel, echter.

aevevööl: evenveel. *Den aevevööl is 'm aan de prie*: hij heeft nergens belangstelling voor.

aevewich o: evenwicht, zie het oudere: *baalans*.

aevezeer: evenzeer.

aezel m, *aezele, aezelke*: ezel. *Aezele, neut en kweezele mótte gesjlaage waere*: noten worden geoogst, door ze met stokken van de bomen te slaan; een ezel moet men met een stok tot voortgaan dwingen en een kwezel moet men met een stok tot zwijgen brengen. {p.20} *Dat kan mich 'ne aezel mit langer oore és dich zëGGe*: dat kan me de grootste domoor zeggen. *Wae 'nen aezel oetsjik, krich 'nen aezel trök*: men moet geen dommerik om een boodschap sturen. *Et is geinen aezel, dae niks ként, meh dae niks leere wilt*: het is dom, niets te willen leren.

aezelsdrach v: langdurige drachtijd (13 maanden). Dit woord wordt in de spreektaal vaak gebruikt, als iets lang duurt b.v. “*'t is toch gein aezelsdrach?*”: “Het duurt toch niet lang?”

aezelskop v/m, *aezelsköp, aezelsköpke*: ezelskop; domoor.

aezelsrök m, *aezelsröGGe*: ezelsrug; scherpe rug; muurafdekking.

affaere v, *affaeres*: affaire.

affekaate m, *affekaate*: advocaat. *Twee affekaate biete zich neit*: advocaten doen zich onderling geen concurrentie aan.

affèng: enfin.

affrónt o, *affrónte*: Fr. *affront*, belediging. *Doe deis mich 'n affrónt aan*: je beledigt mij; is meer gebruikelijk dan:

afrónteiere, *afrónteierde, haet of is geafrónteiert*: beledigen, kwetsen.

agaons, aagaons: binnenkort; voorlopig, vooreerst.

agetaase v: Fr. *agitation*, opwindning.

äi: auw.

akaort o: accoord, zie het oudere: *verding*.

akkerdeiere, *akkerdeierde*, *haet of is geakkerdei*ert: accorderen.

akkere, *akkerde*, *haet of is geakkert*: bouwland diep ploegen.

akkermenke o: gele of veldkwikstaart, *Motacilla flava*.

akkómmedeiere, *akkómmedeierde*, *haet of is geakkómmedeiert*: Fr. accommoder, zich aanpassen; overeenkomen, schikken.

aksepteiere, *aksepteierde*, *haet of is geaksepeiert*: Fr. accepter, accepteren.

aksie v, *aksies*: actie.

aksjenaer m, *aksjenaere*: aandeelhouder.

al: alles. *Al veur dich, mien hunjtje*: alles voor jouw mijn schat.

alá, **alé**: vooruit. *Alá dan mer*: vooruit dan maar. *'nen Denée alá madam Haane* (z.d.): een kostelijk diner, (Madame Haenen dreef het gerenommeerde “Hotel de Limbourg” aan de Markt, thans café en Chinees restaurant).

alaaf: uiting van hoogachting; vergelijking of tegenstelling. *Alaaf Zittert*: Sittard boven alles. *Alaaf de zoomer*: geef mij maar de zomer. *Alaaf Merieke*: Marietje is veel braver dan jij.

alaert, *alaerder*, *alaerste*: Fr. alerte, wakker, kittig, ook: beschaafd.

Albaer: Albert.

alderbēste: allerbeste.

alderreesjte: allereerste.

Alderhēlge: Allerheiligen, feestdag in de r.k. kerk, 1 november. Van Allerheiligen op Allerzielen, 2 november, werd vroeger een kaars voor de arme zielen in het vagevuur aangestoken. Bij het vallen van de avond werd zij aangestoken, wanneer de dag aanbrak gedoofd. Ook tijdens het Allerzielenlof werd ze weer aangestoken. Het moesten echte bijenwaskaarsen zijn, want de vetkaarsen hielden het niet zo lang uit.

alderklénste: allerkleinste.

alderlei: allerlei.

alderleifste: allerliefste.

alderlēste: allerlaatste.

aldermeiste: allermeeeste.

alderminste: allerminste.

Alderzeele: Allerzielen, feestdag in de {p.21} r.k. kerk ter herdenking van de overledenen op 2 november, z. *Alderhēlge*.

Alderzeelepraedich v: Allerzielenpreek.

alei: alle; vooruit; toe.

alfe m, *alfes*: pachter van een boerderij voor de helft van de opbrengst.

alfes o: pachtboerderij, waarvan de huur bestaat uit de helft van de opbrengst van het bedrijf.

alfesje v: boerin, echtgenote van “*alfe*”, z.d.

aljaors: jaarlijks, klemtoon op *-jaors*.

alaoves: iedere avond, klemtoon op *-aoves*.

alkoof m, *alkoove*, *alkeufke*: alkoof.

alla boneur: Fr. à la bonheure, goed zo.

allebei, **allebeits**: beiden.

allegaase v, *allegaases*: plichtpleging; drukte. *Allegaases maake*: overdreven beleefd of hoffelijk zijn.

allegaasemaeker m, *allegaasemaekesj*: druktemaker.

allei, *alleie*, *alleike*: laan.

allein: alleen.

allelein: om 't even. *'t Is allelein wie, ès 't mer gebeurt*: om het even hoe, als het maar gebeurt.

allemansvrunjt m, *allemansvrunj*, *allemansvrunjte*: allemansvriend.

allemaol: allemaal.

allenèi: allemaal.

allèngs: reeds, al.

allerhanjt: allerhand.

alles, al: alles. *Wae 't langste laef, krich alles, de buuel én de sènte:* wie het langst leeft, krijgt alles. *Van alles, dat is houndersjtrónjt:* dat is zonder betekenis.

alleval: in elk geval.

alleweit: ophef. *Waat 'nen allewèit:* wat een drukte, ophef.

allewiele, allewieles: tegenwoordig.

allezelaeve: vast en zeker; steeds en altijd; waarschijnlijk; vermoedelijk. *Et is allezelaeve etzèllefde:* het is steeds hetzelfde. *Dat haet dich allezelaeve die brouer geleevert:* dat heeft vermoedelijk je broer gedaan. *Et is allezelaeve koekoek eine zank:* het is steeds hetzelfde liedje.

allich: allicht.

allichelik: allicht.

alloen m: aluin.

almèchtich: almachtig, klemtoon op *al-*.

almeelich: geleidelijk aan; niemand uitgezonderd.

almenak m, almenék, almenékske: almanak.

almiddes: iedere middag.

almörges: iedere morgen.

Alpejaegesj: handboogvereniging “de Alpenjagers” Overhoven.

altaor m/o, altaore, altäörke: altaar, zie ook het oudere: *eljter*.

alteraase v: Fr. *altération*, ontsteltenis.

altiet: altijd.

alvas: alvast.

alwaekes: wekelijks.

alversjtanjt v/m: wijsneus, weetal.

alweier: alweer.

alweitent, alweitender, alweitenste: alwetend.

alzeent: alziend.

ambach o, ambachte: ambacht. *Renteneiere is ę gout ambach:* het is goed rentenieren.

ambachsjoel v, ambachsjoole: Lagere Technische School (L.T.S.).

ambachsman m, ambachsluu: arbeider.

ambezjuur v, ambezjuure, ambezjuurke: Fr. *embouchure*, mondstuk van blaasinstrument.

ambiese v, ambieses: ambitie.

ambras m: Fr. *embarras*, overdreven drukte; verlegenheid. *Maak toch geinen ambras:* maak toch geen drukte. *Hae zit vies in den ambras:* hij zit behoorlijk in moeilijkheden.

ammandelbêrchske o: klein gebakje van eiwit, suiker en gesnipperde amandelen.

ammekaal, ammekaalder, ammekaal-{p.22}ste: amicaal.

ammelioon m, ammelioone: *tambourmaître*-staf.

ammenjak m: ammoniak.

ammerel m, ammerelle, ammerelke: ameril, slijpsteen.

ammerekaen m, ammerekaene, ammerekaenke: pronknap van overgordijn.

ammezant, ammezanter, ammezantste: amusant.

ammezeiere, zich, ammezeierde zich, haet zich geammezeiert: zich amuseren, ook: *verammezeiere*.

amp o, ampter, empke: ambt, zie: *pos*, en: *sjtël*. *Dao is gein empke, of 't sjwët:* aan iedere betrekking is een bijverdienste verbonden.

ampesant: Fr. en *passant*, terloops.

amtenaar v/m, *amtenaare, amtenaerke*: ambtenaar. *Mit de sjweit van 'ne gemeindenamtenaar kénste tanjtpien heile*: schimp op de prestaties van de ambtenaren: lett.: met het zweet van een gemeente-ambtenaar kun je kiespijn genezen.

amvelop v, *amvelope, amvelöpke*: envelope, zie het oudere: *ómsjlaach*.

andief v: andijvie.

Andreis, Dreis: Andries.

Andring: Adriana, klemtoon op -dring.

ang m, *ange, éngke*: pen. *Ang en angloak*: oude benaming voor pen en gat in houtverbinding.

angel m, *angele, èngelke*: angel; vishaak.

angelusklökske o: angelusklokje, zie: *éngel*.

Angenees: Agnes.

anger: ander.

angere: anderen. “*Wie den angere zach*” wordt gezegd bij een typisch gezegde. *Den eine minsj is den angere zienen duuvel*: schimp op de vaak slechte verstandhouding van de mensen onderling.

angermans: andermans. *Van angermans laer is 't gout reime sjnieë*: uit andermans leer is het goed riemen snijden.

angert: ander. *Dat is 'n angert*: dat is een ander ding.

angesj: anders.

angesjeraaf: omgekeerd.

angesjeróm, angesjóm: andersom.

angs m: angst.

Anj, Anjtje: Anna.

anjtwoort o, *anjtwoert*: antwoord.

anker m, *ankesj, ènkerke*: anker; muuranker. *Ein anker beier*: een vat bier. *Ein anker wien*: 44 of 45 flessen wijn.

Anna, *sint Anna-broodersjap*: vrouwencongregatie. “*Dat is al in de sint Anna broodersjap*” wordt gezegd van een meisje, dat de huwbare leeftijd ruim overschreden heeft.

annekszeiere, annekszeierde, haet of is geannekszeiert: annexeren.

annemoon m, *annemoone, annemeunke*: anemoon-soorten, Ranunculaceae.

annóns v, *annónse, annunske*: Fr. annonce, advertentie. *Ein annóns opgave*: een advertentie plaatsen.

annies m: anijs.

ansichskaart v, *ansichskaarte*: prentbriefkaart.

antekaer v/m, *antekaere*: antiquair.

antekris m, *antekriste*: antichrist.

anterdeu m, *anterdeus, anterdeuke*: Fr. entre-deux, tussenzetsel, middenstuk.

antik m: antiek.

antikke: ouderwets.

antikketeit v, *antikketeite*: antiquiteit.

antresit m: antraciet.

äöf v, *äöfte*: ooft, gedroogd fruit (meestal appel en peer).

äöftevlaa v, *äöftevlaa, äöftevlaeke*: fruitvla.

aojui, aojummich: ajakkes.

Aoke: Aken. *Zoo aut wie de waech nao Aoke*: zo oud als de weg naar {p.23} Rome.

äöle, äölde, haet of is geäölt: oliën.

aolefant m, *aolefènt, aolefèntje*: olifant.

aolich, m: olie. *Gèt aolich oppe lamp sjödde*: een glaasje drinken. *Den Hëlgen Aolich*: het Heilig Oliesel.

aolichsmaot: boordevol glas bier etc.

aolichstuit v, *aolichstuite, aolichstuitje*: oliekan.

aolichsvaat o, *aolichsvaater, aolichsvaetje*: olievat.

aolichsverf v: olieverf.

aolskoet m, *aolskoete, aolskuutje*: kwabaal.

aom m, *äömke*: adem. *Op ei bein en zónger aom*: op mijn sloffen. *Dao is gein äömke, of 't sjmèt*: van praatjes blijft altijd wel iets hangen. *Einen aom beier*: een aam (150 liter) bier. *Zich oet den aom loupe*: buiten adem lopen.

aome, *aomde, haet geaomp*: ademen.

aomer v, *aomere*, of: *aomerte*: houtskool.

aomerteniezer o, *aomerteniezere*: met houtskool verwarmde strijkbout; ovenkrabber: lange haak, waarmee de bakker resten van vuur en houtskool uit de ouderwetse oven trok.

aomzeik v, *aomzeike*: mier.

aomzeikhoup, *aomzeikenuip*: mierennest.

aone: zonder.

aonkäär m, *aonkääre*: halsopening in bloes, japon. *Einen aonkäär-de-blepsj*: zeer wijde halsopening. “*Gout oetgewinkelt, is hauf verkoch*” wordt gezegd bij een zeer ruim décolleté.

aope: open. *Dao sjteit vööl aope in zien buik*: hij heeft veel krediet gegeven.

aopebraeke, *brouk aope, haet of is aopegabraeke*: openbreken. *Dem broekste de moel neit aope te braeke*: hij weet zijn woordje wel te doen.

aopeadoon, *douch aope, haet of is aopegedaon*: opendoen.

aopeaduue, *duude aope, haet of is aopegeduut*: openduwen.

äöpe, *äöpende, haet of is geäöpent*: openen.

aopenhértich, *aopenhértigger, aopenhértichste*: openhartig.

äöpelik, *äöpelikker, äöpelikste*: openlijk.

aopeamaake, *maakde aope, haet of is aopegemaak*: openmaken.

äöpening v, *äöpeninge, äöpeningske*: opening.

aoperiete, *reet aope, haet of is aopegereete*: openscheuren.

aopejsloete, *sjloot aope, haet of is aopegesjlaote*: ontsluiten.

aopejsnieë, *sjnee aope, haet of is aopegesjneeë*: opensnijden.

aopejsprénge, *sjpróng aope, is aopegesjprónge*: openspringen.

aopejsjampe, *sjtampde aope, haet of is aopegesjtamp*: openstampen.

aopejsdaeke, *sjtok aope, haet of is aopegesjtaoke*: opensteken.

aopestrékke, *troch aope, haet of is aopegetroch*: optrekken.

aorv, *aore, äörke*: aar; ader. *April mót mei de aore leevere*: in april beginnen zich de aren in het koren te vormen.

aorebedaore o, *aorebedaores*: vliegend hert.

aorejaok v/m, *aorejäök*: raar vrouwmens; juk om emmers of manden te dragen.

aort o, *aorte, äörtje*: rest; oort = munt. *Gein aort oppē rubben höbbe*: geen cent bezitten. *Dat is gein aort waert*: dat is niets waard. Voor “*äörtje*” in de zin van de Nederlandse halve cent zie: *peisj. Es Leichdaach* (2 fibberwaarie) *de zon oppen toore sjient, sjeeper, bewaar dich de aorte*: als Maria Lichtmis de {p.24} zon schijnt, kan de winter nog lang duren. In het onderhavige geval zijn met de “*aorte*” bedoeld de resten van het gedorsen graan na het wannen, als halve aren, onkruidzaden etc., die aan de schapen als wintervoer werden gegeven.

aortanjt m, *aortènj*: hoekpunt van bouwland, dat met de schop moet worden bewerkt, omdat ploegen met paard teveel schade aan de reeds ingezaaide percelen van de buren zou berokkenen.

äörtelik, *äörtelikker, äörtelikste*: behoorlijk, zie: *ordèntelik*. *Eeme äörtelik de wach aanzëGGe*: iemand behoorlijk onderhanden nemen.

aos m, *äös, äöske*: kwast in hout; aas in kaartspel; guit. *Dae sjtrank van dich, dat is ein aos*: die jongen van jouw is een snaak.

aot, v: spoeling. De bolsters en onoplosbare bestanddelen van het uitgetrokken en afgewerkte mout werden als veevoeder gebruikt, zie ook: *maut*.

aove m, *äöves*, *äöveke*: oven. *Bakaove*, *rénkaove*, *veljtaove*, z.d.. *Einen aove broot*: een baksel zwartbrood.

aovent, **äövenke** m, *aovende*, *äöventje*: avond. *Wie laater oppen aovent, wie sjoonder de luu*: ook late gasten zijn welkom.

aoventbroot o: avondbrood.

aoventklok v, *aoventklokke*, *aoventklökske*: avondklok.

äöverdén m, *äöverdénne*: graanzolder boven deel of dorsvloer.

äöverleich o, *äöverleichter*, *äöverleichske*: bovenlicht.

aoeslóch v: avondlucht.

aoesroot o: avondrood.

äövesjte v/m: overste; bovenste.

ap en dependente: met alle toebehoor.

appaart, *appaarte*, *appaartste*: apart; bijzonder. *Dao is 'nen appaarten bewaaréngel veur klein kénjer en zaate luu*: er is een aparte engelbewaarder voor kleine kinderen en dronken mensen. Dit gezegde spruit voort uit het feit, dat het vaak wonderlijk is, hoe beide groepen aan gevaren ontsnappen.

appel m, *éppel*, *éppelke*: appel. “*De éppel kriege of höbbe goue sjtertjes*” werd vroeger gezegd, als laat in de winter bijna geen appels meer waren.

appel, o: *appelle*, *appelke*: appel, klemtoon op *-pel*.

appel nominaal o: hoger beroep.

appelblui v: appelbloesem.

appelbonjee m, *appelbonjees*, *appelbonjeeke*: appelbeignet (benjee).

appelepingske o, *appelepingskes*: rozebottel.

appelepröl m: hete bliksem: stampot van aardappelen en appels (soms ook nog gesnipperde uien). Hiervoor worden ook nog gebruikt de namen: *heemel en aert*; *hooch en leech*; *heite bliksem*.

appelesien, **appelsien** v, *appelesienne*, *appelesinke*: sinaasappel. *Appelesiene sjmiete*: sinaasappelen strooien voor de jeugd: traditioneel gebruik op carnavalsdinsdag.

appelkitsj v, *appelkitsje*, *appelkitsjke*: klokhuis van appel. “*Gaef mich de kitsj*” vroegen de jongens vroeger aan een jongen, die een appel at, om ook wat te hebben. *Appelkitsj-Neeje*: bijnaam van de moeder van Nicolaas Reubsaet, de op 26 april 1843 geboren beroemde musicus. Het beeldje in de gevelnis van het café “*de sjtad Zitterd*” op de markt is een afbeelding van “*Appelkitsj-Neeje*”.

appelklatsj v, *appelklatsje*: kletswijf.

appelsjummel v/m, *appelsjummele*: appelschimmel.

appelvénk v, *appelvénke*, *appelvénkske*: appelvink, *Coccothraustes coc*-{p.25}*cothraustes*.

apperaat o, *apperaate*, *apperaetje*: apparaat, toestel.

apperpoo: apropos. *Doe brings mich van den apperpoo aaf*: je brengt me van de wijs.

appetiet m: Fr. *appétit*, *appetijt*.

appetietelik, *appetietelikker*, *appetietelikste*: aantrekkelijk. *Dat zuut appetietelik oet*: dat ziet er smakelijk uit. *Dat is 'n appetietelik kénjt*: dat is een aantrekkelijk meisje.

apporteiere, *apporteerde*, *haet of is geapporteiert*: Fr. *apporter*, *apportereren*.

apporteur m, *apporteure*: apporтерende jachthond.

appostelesop v, *appostelesöpke*: soep met balletjes.

apprènse v, *apprènses*, klemtoon op *-prèn*: aanstalten; vooruitzicht. *Gein apprènses maake*: geen aanstalten maken. *Dao is veurluipich gein apprènse van*: daar is voorlopig geen sprake van.

apteik, **appeteik** v, *apteike*: apotheek.

apteiker, appeteiker v/m, *apteikesj*: apotheker.

apteikesjwaach v, *apteikesjwaoge, apteikesjwäöchske*: apothekersweegschaal. *Sjmiet noch gèt drop, dat is gein apteikesjwäöchske*: je moet ruim wegen.

Ardennersjtein, blaue sjtein m, arduinsteen, klemtoon op *-den*.

areegel: Fr. en règle, als regel.

areigel: behoorlijk, flink; regelrecht. *Ich höb dem éns areigel de waoreit gezach*: ik heb hem eens flink de waarheid gezegd.

arranjzjeiere, arranjzjeierde, haet of is gearranjzjeiert: Fr. arranger, schikken, rangschikken.

arreteiere, arreteierde, haet of is gearreteiert: arresteren.

arretaase v, *arretaases*: arrestatie.

arreveiere, arreveierde, haet of is gearreveiert: arriveren.

arsjetèk v/m, *arsjetèkke*: architect.

assenoot v, *asseneut, asseneutje*: hazelnoot.

asserans v, *asseranse*: verzekering.

astrekan m: astrakan.

astrant, astranter, astrantste: driest, vrijpostig. *Astrant wie sjtraotendrèk*: brutaal als de beul.

astranticheit v, *astranticheite*: vrijpostigheid.

atfekaet m, *atfekaetje*: cognac met eieren, zie ook: *affekaat*.

atjus: adieu, vaarwel.

atteljee m, *atteljees, atteljeeke*: atelier.

attès o, *attèste, attèske*: attest, getuigschrift.

aubeleman m, *aubelemèn, aubelemènke*: kabouter, zie ook: *auverman*, en: *bous*.

Aubelemènke, hie höbste ei kènke, zeeve sènt en ein äörtje: offerrijmpje.

Aubelebèrch, Auverebèrch: Romeinse tumulus aan de Limbrichterweg.

aubètte, aubètde, haet geaubèt: kletsen.

aelik, auelikker, auelikste: nogal oud.

Auemert: pl. ben. Oude Markt.

auer m: leeftijd.

auerdóm m: ouderdom.

auerwèts, auerwètser, auerwètste: ouderwets.

aesj: ouders.

aesjhoes o, *aesjhuske*: ouderhuis.

auhouer v/m: kletsmajoor.

auhouere, auhouerde, haet geauhouert: kletsen.

aumèmme, aumèmde, haet geaumèmp: leuteren, oudewijvenpraat verkopen.

aut, auer, autste: oud. “Zoo aut wie mien hènj, meh neit zoo aut wie mien tènj” wordt gezegd, als men de euvele moed heeft naar de leef-{p.26}tijd van een vrouw te vragen. “Baeter ’n aut paert versjleete ès ɛ jónk” geven jonge mensen wel eens ten antwoord als oudere mensen vragen een handje mee te helpen. “Laot dich jónk hange, dan wurste neit aut” wordt gezegd, door een oude man, die door een jonge man om zijn leeftijd wordt bespot. *Aut leich*: afgaande maan, laatste kwartier. *Me mót gein au katte leere moeze*: een ervaren mens kan men niet veel meer leren. *Den auen heer*: vader. *Au bét*: kletswijf. *’nen Aue bók lös ouch noch gaer ɛ gruín blaetje*: een oude man ziet ook nog graag een jong meisje.

“Achter ’nen aue sjtok is ’t gout sjoele” wordt gezegd, als een nog jonge vrouw met een oude man trouwt. *Aue sjaalevaeger*: oude snoeper. *Aue klaore*: oude klare. *Van den aue sjlaach*: van de oude stempel. *’n Au mem*: oude mem, leuteraar. *Au mooke*: oude veeten, en ook: oude koeien uit de sloot halen. *Au tèsj*: oud wijf. *Au tut*: oude tut of trut. *Au zaech*: oude zaag, zeur. *Aut wief*: oud wijf. Oude-wijven-dracht is een geliefde carnavalskleding voor jonge meisjes en vrouwen.

autgedeinde m: oudgediende.

autheit v, *autheite*: oudheid.

autshaer, van: van oudsher.

autténk o: kolenresten. De in de asla aanwezige kolenresten werden na het zeven bevochtigd en daarna als “*gedëks*” (z.d.) nog een keer gebruikt om de gloed te dempen of het vuur te temperen gedurende de tijden, dat matig verwarmd en niet gekookt werd. Op deze wijze spaarde men brandstof.

aututte, *aututde*, *haet geautut*: flauwe kul verkopen.

autvraensj, autvraensje: Oudfrankisch; ouderwets.

aut wief v, *au wiever*, *aut wifke*: oud wijf. Oude-wijvendracht is een geliefde carnavalskleding voor jonge meisjes en vrouwen.

auverman m, *auvermèn*, *auvermènke*: kabouter, zie ook: *aubeleman*, en: *bous*.

auwieverbal v: oorspronkelijk door “de *Marotte*” (z.d.) op carnavalsmaandag georganiseerd bal.

avanses: Fr. avances, toenaderingen etc.

aventuur o, *aventuure*, *aventuurke*: avontuur.

aventuure, *aventuurde*, *haet geaventuurt*: avonturen.

avvenseiere, *avvenseierde*, *haet of is geavvenseiert*: Fr. avancer, opschieten, vooruitgaan, vooruitkomen.

avvapäör mit den: Fr. à vapeur, met stoom. *Dat geit mit den avvapäör*: dat gaat snel.

avventoe, aavventoe: af en toe.

azjoer: Fr. à jour, opengewerkt. *Dat is ein deftige daam*, zie *dreech azjoere haoze*: werd spottend gezegd van een zgn. sjiek gekleede vrouw van lichte zeden. 'n *Azjoere dootsprènjtje*: een bij hoge uitzondering gebruikt doodsprentje met opengewerkte rand. {p.27}

Aanvöllinge {p.28} {illustratie} {p.29}

B

baa, böp m: grootvader.

baae, *baade*, *haet of is gebaat*: baden.

baagere, *baagerde*, *haet gebaagert*: ijlen; onsamenhangende taal uitslaan.

baagët v, *baagëtte*, *baagëtje*: sierlijst of sierrand, klemtoon op -gët.

baajes v, *baajesse*, *baajeske*: gevangenis: bargoens.

baakauf v/m, *baakauver*, *baakëifke*: spookdier; gekke aansteller.

baalans v: evenwicht.

baalans v, *baalanse*, *baalenske*: weegschaal.

baan v/m, *baane*, *baenke*: baan, brede weg; spoorweg. *Geiste de baan op*: ga je op stap? *Ich kan 'm neit aan de baan kriege*: ik kan hem niet te pakken krijgen. *De baan is vrie*: vrij spel hebben. *Reik mich 'n baan tapeet aan*: geef me een strook behang.

Baandert: pl. benaming.

baane, *baande*, *haet of is gebaant*: banen. *Veer moustén ós eine waech door 't gesjtröp baane*: wij moesten een weg door de wildernis van planten en struiken banen.

baanhuske o: spoorwachterswoning of spoorwachtersverblijf.

baanjt m: beemd.

baansjotel v, *baansjootele*, *baansjeutelke*: doos, pot of schotel, waarin vuursteen, staal, zwam of baand (verkoold linnen) om het vuur te slaan werden opgeborgen. In 1832 werden de eerste lucifers, “*sjwaegelsjtékke*” genoemd, in Sittard ingevoerd. Tot die tijd was het ouderwetse vuurslaan het voornaamste middel om vuur te maken, zie: Pothast “*Kurze Chronik von Sittard von 900 bis 1891*”, blz. 57.

baansjootel v, *baansjootele*, *baansjeutelke*: onbenullig vrouwmens.

baar: baar, puur, geheel. *Dae sjnaps is baar waater:* deze jenever is dermate verdund, dat het vrijwel niets als water is.

baar v, *baare, baerke:* I. barile, diepe aarden schotel inhoudende 3 tot 5 liter. Zij werd veel gebruikt voor het afromen van melk.

baare, *baarde, höbbe gebaart:* Fr. jeu de barre (soort krijgertje spelen), zie: kinderspelen.

baarebénje, *bónj baare, haet baare gebónje:* repareren van “baare” (z.d.): eindeloos lang kletsen om de tijd te doden. Indien een “baar” gebarsten of in enkele grote stukken gebroken was, gingen de vrouwen ermee naar de “baarebénjer” om ze te laten repareren.

Deze behandelde de barsten of de stukken met lijm of kit. Om de stukken of barsten goed tegen elkaar te drukken en het hechten te bevorderen, werden er enige natte houten banden omheen gelegd, zodat ze na het verharden van de voegspecie weer bruikbaar waren. De banden bleven om de gerepareerde baar zitten ter versteviging en als opties signaal om aan te geven, dat men met een gerepareerde baar te doen had. Tijdens het wachten op de reparatie, kortten de vrouwen hun tijd met kletsen en nieuwtjes vertellen, het zgn. “baarebènje”.

baareier o, *baareiere, baareierke:* soms: *breier:* slagboom, barrière.

baareierhuske o: tolhuisje langs de weg {p.30} voor ontvangst van de wegtol.

baarët v, *baarëtte, baarëtje:* baret.

baargeljt o: baargeld.

baarlas m, *baarlès, baarlèske:* flinke last; grote hoeveelheid, klemtoon op *baar-*.

baart m, *baert, baertje:* baard. *Eine baart wie eine sjörchskarrenhónjt:* een forse baard. *En daomit is de baart aaf:* en daarmee is de zaak van de baan.

baartkratsert v/m, *baartkrètsjes:* barbier.

baartmènke m, *baartmènkjes:* grote aarden kruik met als kenteken een baardig hoofd op de voorkant.

baartsjurf o: baardschimmel.

baas v/m, *baaze, baeske:* baas. *Baeter kleine baas wie groote knèch:* zelfstandigheid gaat bovenal.

baasj: barvoets. *Mit baasje vuit door de puilkes vaege:* barvoets door de plassen lopen.

baasj m, *baesj, baesjke:* baars.

baasj vreize, *vroor baasj, haet baasj gevraore:* vriezen zonder dat er sneeuw ligt, z. *baasj:* barvoets.

baat m: nut.

baate, *baatde, haet of is gebaat:* baten.

baatelje v, *baateljes, baateljeke:* Fr. bouteille, fles.

baatsj: vuil, vies (kindertaal). *Dao is baatsj aan; dat is baatsj:* dat is vuil of vies. *Dat is baatsje kal:* dat is vieze taal.

baatsjicheit v: viezigheid.

Baaveljt: pl. ben.

Baazeler kuikske o: klein langwerpige plat stukje peperkoek, bestrooid met kandijnsuiker, imitatie van de zgn. Baseler Lebkuchen.

babbelaer m, *babbelaesj, babbelaerke:* snoepje.

bach m: bocht, minder goed spul.

baddelaer v/m, *baddelaesj, baddelaerke:* stoethaspel.

baddele, *baddelde, haet gebaddelt:* haspelen, onhandig te werk gaan.

baddèng m, *baddèngs, baddèngske:* balk. *Zoo gesjwank wie 'ne baddèng:* zo stijf als een hark.

baebouk o, *baebuik, baebuikske:* kerkboek, gebedenboek.

baedaach m: biddag.

baedelaer v/m, *baedelaesj, baedelaerke:* bedelaar. *Et is den eine baedelaer leit, ès den angere aan de deur sjteit:* uitdrukking voor broodnijd.

baedelaesjkouk m, *baedelaesjkuik, baedelaesjkuikske*: koek van lagen geweekt brood met ertussen gebakken schijven appel.

baedelbees v/m, *baedelbeeste, baedelbeesjke*: dier, dat steeds opnieuw om een lekker hapje komt bedelen; ook van toepassing op mensen, vooral kinderen.

baedele, *baedelde, haet of is gebaedelt*: bedelen.

baedelkénjt o, *baedelkénjer, baedelkinjtje*: kinderen van bedelvolk.

baedelskraom m, *baedelskräöm, baedelskräömke*: armelijke boel; bedelcomité.

baedelspak o: bedelaarsvolk.

baeë, *baede, haet of is gebaet*: bidden.

baeëntaere: biddend.

baek v, *baeke, baekske*: beek.

baekappel v, *baekappele, baekappelke*: bidkapel.

baeker m, *baekesj, baekerke*: beker.

baekvaeger m, *baekvaegesj, baekvaegerke*: schooier.

baenje, **baanjt** v, *baenjes, baenjtje*: beemd. *Hae haet einen in de baenje loupe; hae mót derzien mit 'n luch in de baenje biejein zuike*: hij is niet goed wijs.

baenke, *et* o: locaaltreintje Tudderen – Geilenkirchen.

Baer, Hebaer, Hoeb, Hoebaer, Huub: Hubert.

baer m, *baere, baerke*: beer. *De baer is los*: de bom is gebarsten. *Doe kéns {p.31} mich e baerke vange*: je kunt me gestolen worden.

baereleier m, *baereleiesj*: berenleider; ruwe klant.

baerevel o, *baerevelder, baerevelke*: berenhuid. *Doe höbs 'n hoet op wie 'ne baer*: je hebt een huid als een olifant.

baerevot v, *baerevotte, baerevötje*: mens met schommelende gang.

baesjtoul m, *baesjtuil, baesjtuilke*: bidstoel.

baetere, zich, *baeterde zich, haet zich gebaetert*: zich beteren.

baeterhanjt: beterhand.

baeterie m: natuurlijke meststoffen.

baeteriegeljt o: vergoeding voor de ingebrachte meststoffen bij de overname van een perceel bouwland.

baeterkoup, *baeterkouper, baeterkoupste*: goedkoper.

baetersjap v, *beterschap*.

baewaech m, *baewaech*: bidweg, bedevaart.

bagaasj v, *bagage*.

baGGele, *baGGelde, haet gebaGGelt*: biggen werpen. *De kreim haet gebaGGelt*: de zeug heeft geworpen.

baj v/m, *bajje, bajke*: paard; zwaar log vrouwspersoon.

bak o, *baGGe, bekske*: big. *Hae kump wie 't Zaofelder bak*, z.d.: hij is steeds de laatste.

bak v/m, *bék, bekske*: bak; laadruimte van kar. *Ein gou bak*: een goede mop. *Ze duuden 'm in de bak*: ze stopten hem in de nor. *Gaef 'm 'ne bak kaffee*: geef hem een kop koffie. *Hae is bie de bak*: hij is bijdehand, pienter; rap bij de etensbak.

bak, de bak m: het baksel; het bakken.

bak v, *bakke, bekske*: wang; kaak.

bakaove m, *bakäöves, bakäöveke*: bakoven. *Gaap mer taengen 'ne bakaove*: zich weren tegen een overmacht is moeilijk.

bakbees o, *bakbeeste, bakbeesjke*: bakbeest, lomp zwaar ding, huis e.d.

bakfits m, *bakfitse, bakfitske*: bakfiets.

bakke, *bakde, haet of is gebakke*: bakken. *Bakke en braoe lök neit urnmer aeve gout*: het lukt niet altijd even goed. *Et bik duchtich*: het vriest hard. *Hae bik in twee panne*: hij is dubbelzinnig of dubbelhartig. *Dem höb ich 'n fien gebakke*: die heb ik een fijne poets

gebakken. Bij het paardjerijden op een knie werd ook wel gezongen: *jödde, jödde, jakke / mörge gaon veer bakke, / krich oos kinjtje einen dikke kouk, / deit em in de zieë gout.*

bakkes o, *bekkesse, bakkeske*: bakhuis (plaats, waar de oven staat); gezicht. *Haut die bakkes*: hou je mond. *Doe bës noch neit langs Sjmeits bakkes*: je bent er nog niet; er staat je nog wat te wachten. *Hae paafden 'm ein rêch veur zie bakkes*: hij sloeg hem recht voor zijn raap.

bakproem v, *bakproeme, bakpruumpke*: belle de Louvain, kwets.

baksel o: zoveel, als men in een keer in een oven bakt.

baktanj m, *bakténj, bakténjtje*: kies.

bal m, *bals*: bal, danspartij.

bal m, *balle, belke*: baal of zak; rol stof.

bal m, *bel, belke*: bal; voetbal e.d.

baljoene, *baljoende, haet gebaljoent*: tieren.

ballèin v, *ballèine, ballèinke*: balein.

balk m, *belk, belkske*: balk; plafond. *De balk mót gewit waere*: het plafond moet gekalkt worden. *Taenge de balk gaon*: opvliegen (fig.). *Dao zeen noch gein belk ónger et ies*: het ijs is nog niet dik genoeg. {p.32}

balkebrie m: balkenbrij.

balketoen m: ruw, ongebleekt katoen.

balmaskee o: gemaskerd bal.

Baltes: Balthazar.

bam v, *bamme, bèmke*: boterham (kindertaal).

bambósj v, *bambósje, bambusjke*: Fr. bamboche, fuif. *'ne Bambosj maaake*: fuiven.

bambósjäär m, *bambóssjäre, bambósjäärke*: Fr. bambocheur, pierewaaier, boemelaar.

bandaasj v, *bandaazjes, bandaesjke*: bandage, verband.

bang, *banger, bangste*: bang. *Wae bang is, is gau gejaach*: angst maakt vreesachtig. *Hae maak zich bang veur óngelachde eier*: hij is bang voor denkbeeldige gevaren.

bangesjietert v/m, *bangesjietesj, bangesjietesjke*: bangerik.

bangicheit v, angst.

bangkeier m, *bangkeiesj, bangkeierke*: bankier.

banjt m, *bènj, bènjtje*: band.

bank v, *bènk, bènkske*: bank. *Door de bank*: doorgaans. *Euver de bènk vleige*: het afroepen der huwelijksaankondigingen in de R.K. kerk.

bank, pank: pardoes; plotseling; vlakbij; direct. *Hae woont bank naeve mich*: hij woont direct naast mij. *Hae worp zich bank oppe grónjt*: hij wierp zich pardoes tegen de grond.

bankbreif m, *bankbreive, bankbreifke*: bankbiljet.

bankeblaat o, *bankeblaar, bankeblatje*: blad van schaaftank e.d.

bankelaa v, *bankelaas, bankelaeske*: aan de achterzijde van de schaaftank, over de volle lengte van het blad, aanwezige open bergruimte (lade) voor het opbergen van klein gereedschap etc.

bankhaak m, *bankhäök, bankhäökske*: klemhaak op schaaftank.

bankhaokelaok o, *bankhaokeläöker* of *bankhaokelaoker*: gat in blad van schaaftank voor klemhaak.

bankrot: bankroet.

banne, *bande, haet of is gebant*: bannen; temmen. *Hae haet zèllef gein haor oppe kop, waat douch, en wilt der duuvel banne*: hij is zelf niet zuiver op de graat en wil anderen iets verwijten.

bao m, *baoe*: bode; veldwachter.

baoch m, *bäöch, baöchske*: boog; handboog, *'ne Baoch pepier*: een vel papier.

baochbalk m, *baochbelk, baochbelkske*: boogbrug.

baochsjötter m, *baochsjöttesj*: boogschutter.

baochsjötterie v, *baochsjötterieë, baochsjötterieke*: boogschutterij.

bäök m, *bäöke, bäökske*: schreeuw. *Hae lout 'ne bäök wie ɛ vërke, dat in 't mèts hink*: hij schreeuwde als een mager varken.

bäökbees v/m, *bäökbeeste, bäökbeesjke*: huilebalk. *Wae kriesj en bäök veur einen angere, is 'n bäökbees*: wie huilt en schreeuwt om een ander is een huilebalk; een gehuurde schreier bij een begrafenis, veroud.

bäöke, *bäökde, haet gebäök*: huilen; schreeuwen; balken.

bäökentaere: huilend.

bäöketich, *bäöketigger, bäöketichste*: huilerig.

bäökkoob m, *bäökkeup, bäökkeupke*: schreeuwer.

bäökprie v/m, *bäökprieë, bäökprieke*: huilebalk.

baol, *baolder, baolste*: hol; voos. *Baol ruip*: holle raap. *Baol noot*: leeghoofd.

baom m, *bäöms, bäömke*: bodem; zitvlak van broek. *Ze gaon 'm aan de baom*: ze nemen hem in het ootje. *Hae haet zich de vot oette baom geloupe*: hij heeft zijn uiterste best ge-
{p.33}daan. *Eine killo baom en 'n óns vot*: een te ruim zitvlak in de broek.

bäömert m, *bäömesj*: mandenhersteller.

bäömert m, *bäömesj, bäömerke*: bolhoed.

baor v, *baore, bäörke*: baar; catafalk.

baor v, *baore, bäörke*: boor.

bäörde, *bäörtde, haet of is gebäört*: boorden.

baordevol: boordevol.

baore, *baorde, haet of is gebaort*: boren.

baorkaers v, *baorkaerse*: stalkaars. Bij kerkelijke feesten, begrafenissen etc. gebruikt men grote kaarsen. De kaarsen 1,5 tot 2 m hoog en met een doorsnede aan de voet van 20 tot 30 centimeter, worden op de vier hoeken van de lijkbaar opgesteld, voor ongehuwden vervaardigd uit witte was en voor gehuwden uit gele was, versierd met zwarte kruisen en opschriften, de dood betreffend.

baorlénjt o, *baorlénjer, baorlinjtje*: boordlint.

bäörsele o, *bäörsele, bäörseleke*: stof, waarmee men iets omzoomt.

baort o, *bäört, bäörtje*: boord.

bäöt, **bäöts** v, *bäöte, baötske*: domme gans.

baove: boven.

baovedrin: *Hae haet 't èrch baovedrin*: hij is erg verwaand. *Hae haet 't gau baovedrin*: hij is gauw kwaad.

baovenaert liGGe, *louch baovenaert, haet baovenaert gelaeye*: opgebaard liggen.

baoveneuver: bovenover.

baovenop: bovenop.

bäövesjte: bovenste, zie ook: *äövesjte*.

bar: bar, erg. *Bar èrch*: heel erg.

barbaar m, *barbaare*: barbaar.

bargaart m: de hele troep, alles. Zie ook: *bergaart*, klemtoon op -gaart.

barsjte, *barsjde, is gebarsjte*: barsten.

Basj: Bastiaan.

baskaen o, Fr. basquine, nauwsluitend vrouwenjak met baleinen.

baskul v, *baskule*: bascule.

bastert v/m, *basterde*: bastaard.

bastrèng v, *bastrèngs*: spaakschaaf voor het schaven van schuine kanten, klemtoon op -strèng.

bat o, *batter, bètje*: beekoever.

bat m: wedstrijd.

Bat o: rommelmarkt in Luik: La Batte.

batjakker m, *batjakkesj*, *batjèkkerke*: patjakker, smeerlap.

batje o, *batjes*: boefje.

batklau m, *batklaue*: grote stenen voor oeverbescherming.

batraaf, **batteraaf** m, *batraave*, *batraefke*: brutale rakker.

bats o, *batse*, *bètske*: kwart van een noot; segment van een sinaasappel.

bats m, *bats*, hier vroeger gangbaar Berner muntstukje. *Hae is neit vääöl batse waert*: hij is een luierik.

bats v, *batse*, *bètske*: dij, bil. *Vuil dich mer aan 'n bats, dan höbste sjénk*: maak je niets wijs.

Bloote bats: blote bil. Bij wijze van uitzondering wordt in onderstaand oud Sittards rijmpje gebruik gemaakt van de “bats” als bijnaam: *De bats Kalle / leit zich valle, / in ɛ gètske / op ɛ bètske, / op 'ne blaue sjtein / de ganse bats doorein*.

batsegezicht o, *batsegezichter*: vollemaansgezicht.

batsesjlaeger m, *batsesjlaegesj*, *batsesjlaegerke*: lange pandjas.

batseproem v, *batseproeme*: vrouw met behoorlijk achterwerk.

batte, *batde*, *haet gebat*: oeverbevestiging aanbrengen; houden van wedstrijden (hanenkraaien, hanenvechten, vinkenconcoursen enz.).

batteraaf m, *batteraave*, *batteraefke*: {p.34} brutale rakker, schooier, ook wel: batraaf.

batteraer m, *batteraesj*, *batteraerke*: lawaaimaker.

battere, *batterde*, *haet gebattert*: hameren, lawaai maken; gloeien, blaken. *De zón batterde ós oppɛ prie*: wij stonden in de blakende zon.

batterie v, *batterieë*, *batterieke*: batterij; achterwerk. *Eer die zich mit häör batterie gedreet haet*: zij is langzaam in haar bewegingen.

bau: spoedig; bijna.

baus: bons. *Baus, dao louch er in de baek*: met een plons lag hij in de beek.

bausjke o: klein manneke, diertje enz.

bauze, *bausde*, *haet gebaus*: bonzen.

bebäök: huilerig. *Waat höbste veure ɛ bebäök gezich*: wat heb je voor een huilerig gezicht! Zie ook: *opgesjpóts*.

bèbbel m, *bèbbele*, *bèbbelke*: mond. *Haut diene bèbbel*: hou je mond.

bèbbelke o: snoepje. *De eesjte bèbbelkes zeen veur de kénjer*: het eerste gewin is kattegespin.

bedaaire, *bedaarde*, *is bedaat*: bedaren.

bedanke, **zich**, *bedankde zich*, *haet zich bedank*: bedanken; lidmaatschap opzeggen.

bèddezeikert m, *bèddezeikesj*, *bèddezeikerke*: iemand die in bed plast; bangerik.

bedëkke, *bedëkde*, *haet of is bedëk*: bedekken.

bedénke, *bedach*, *haet of is bedach*: bedenken.

bedénkelik, *bedénkelikker*, *bedénkelikste*: bedenkelijk.

bedénktiet m: bedenktijd.

bedeile, *bedeilde*, *haet of is bedeilt*: bedelen, een deel geven.

bedeinde m, *bedeindes*: bediende, zie het oudere: *dómestiege*.

bedeine, *bedeinde*, *haet of is bedeint*: van de laatste H. Sacramenten van de R.K. Kerk voorzien, ouder is: “*verzeen waere*”. *Ich bèn bedeint*: ik heb er genoeg van.

bedeining v, bediening. Het was vroeger gebruikelijk, dat de huisvrouw of een van de dochters in de la van het nachtkastje alles, wat nodig was voor 'n bediening van de laatste H. Sacramenten klaar had liggen. Men diene te bedenken, dat het vroeger gebruikte zachte papier thans door plastic (plèstik) vervangen wordt. ɛ paumetèkske in plèstik; 'n servèt in plèstik; ɛ blaetje witte wat in plèstik; twee kaerse van bieëwas in 'n deuske; twee kaerseluchtesj in 'n wölle lap; ɛ Livvenheerebeeltje op vout, (en wentste dat neit höbs) 'ne krussefiks op ɛ vuitje; ɛ dónkel flesjke mit wiewaater; twee klein glaeskes, zék mer in de greutde van ɛ mostertglaeske, of: twee klein deipe tèierkes of kaffetassjeutelkes veur 't wiewaater en den

Hëlgen Aolich; ɛ deuske sjwaegelkes. Als de priester komt, moet alles op het nachtkastje of een klein tafeltje klaar staan en wel als volgt: het servet wordt zo op het nachtkastje gelegd, dat aan alle zijden van het blad een punt naar beneden hangt. Vanaf de achterzijde beginnende: het O.L. Heerbeeld of kruis, geflankeerd door de kandelaars met kaarsen (deze worden aangestoken, zodra de priester het huis binnenkomt); links ervoor het wijwaterflesje, een {p.35} glaasje of schoteltje en het palmtakje; rechts ervoor een glaasje of schoteltje, waarnaast de witte wat; Eenmaal per jaar, na Palmzondag, als er verse gezegende palmtakjes zijn, worden de oude vervangen, nieuw wijwater in het flesje gedaan, wat en servet vervangen door andere.

bederve, *bedorf*, *haet of is bedorve*: bederven. *Zich bederve*: roekeloos met zijn gezondheid omspringen. Zie ook: *verderve*.

bedichte, *bedichde*, *haet of is bedich*: bestemmen.

beding o: beding. *Ónger gei beding*: onder geen voorwaarde.

bedoele, *bedoelde*, *haet of is bedoelt*: bedoelen, leenwoord, zie: “*meine*”.

bedoere, *bedoerde*, *haet bedoert*: betreuren.

bedómp, *bedómp**er*, *bedómpste*: benauwd, duf.

bedoon, *bedouch*, *haet bedaon*: zich bevuilen. *Me zou zich dervan bedoon*: je zou er wat van krijgen. *Noe bedeiste dich*: uitroep van verbazing.

bedorventheit, **bedurfenis** v, slepende ziekte.

bedraach o: overweging; twijfel; aandacht. *Zónger bedraach*: zonder enige twijfel. *In bedraach numme*: in overweging nemen. *Hae sjteit in bedraach*: hij overweegt nog.

bedreeve, *bedreevender*, *bedreevenste*: bedreven.

bedreige, *bedrooch*, *haet of is bedraoge*: bedriegen.

bedreigerie v, bedriegerij.

bedrief o, *bedrieve*, *bedrifke*: bedrijf.

bedroch o: bedrog.

bedruif, *bedruifder*, *bedruifste*: bedroefd.

bedunk nao o: naar goedvinden.

beduue, *beduude*, *haet beduut*: betekenen, zie ook: *duue*.

bedwénge, *bedwóng*, *haet of is bedwónge*: bedwingen.

beeë, *beede*, *haet of is gebeet*: betten. Zie ook: *vlaegelsgaert*.

beele, *beelde*, *haet gebeelt*: blaffen. *Ès 'nen hónjt beelt en den uul sjreef, sjturfeeme*: het vrijwel gelijktijdig blaffen van de huishond en het roepen van een uil zijn kwade voortekenen.

beelt o, *beelder*, *beeltje*: beeld. ɛ *Beelt van ɛ vroumisj*: een knappe vrouw.

beer m, *beere*: mannetjesvarken.

bees o, *beeste*, *beesjke*: beest; in landbouwkringen over het algemeen: rundvee. *De bees oetlaote*: het te bont maken. *Dat is ɛ bees van 'ne minsj*: dat is een gierig mens; een gruwelijke kerel. *Hae kreech ze op zien bees*: hij kreeg rammel.
{illustratie}

beesterie v, beestachtigheid.

beestich, *beestigger*, *beestichste*: beestig; gierig; erg.

beesticheit v, gierigheid.

beesjte, *beesjde*, *is geboosjte*: barsten, {p.36} zie ook: *barsjte*.

beet m, *beete*, *beetje*: beet. *Doe höbs beet*: je hebt beet.

bef m, *bèffe*, *bèfke*: bèf; mond; kin. *Haut diene bèf éns*: hou je mond.

befèt o, *befètte*, *befètje*: buffet.

befoetele, *befoetelde*, *haet of is befoetelt*: bedriegen.

begaaf, *begaafder*, *begaafste*: begaafd.

begaai o: bedelvolk; onaangenaam volk.

begaaië, *begaaië*, *haet of is begaait*: bevuilen; te veel eten; slaan. *Dae haet zich dao aan begaait*: hij heeft er teveel van gegeten. *Dem höbbe ze dao éffe begaait*: die hebben ze lelijk toegetakeld. *Dae haet zich begaait*: die is op de koffie gekomen.

begaegene, **begaengene**, *begaegende*, *haet of is begaegent*: ontmoeten.

begaaffe, *begaaffelde*, *haet of is begaaffelt*: toetakelen.

begaoving v, *begaovinge*: stuip; vallende ziekte. *Kriech de begaovinge*: verwensing.

begien v, *begiene*, *begingke*: begijn. “*Begiene zeen neit wie ze sjiene. Ze zitten achter de gerdene en zëGGe dao kump der miene*” wordt spottend gezegd van de nonnen.

begienekirk v: basiliek a/d Oudemarkt.

beginne, *begoos*, *haet of is begoosj*: beginnen.

begouchele, *begouchelde*, *haet of is begouchelt*: betoveren.

begraave, *begrout*, *haet of is begraave*: begraven. *Dao wol ich noch neit begraave zeen*: uitdrukking van misnoegen of geringschatting over een bepaalde plaats.

begraefenis v, *begraefenisse*: begrafenis. “*De blieë gaon veurop*”, zegt men bij de begrafenis van een suikertante of -oom. Een gewoonte van eertijds was het, daarbij te bidden bij kruisen en kapellen.

begriepe, *begreep*, *haet of is begreepe*: begrijpen.

behang, *behóng*, *haet of is behange*: behangen; ophangen; tooien, voor het Nld. behangen zie: *tappesiere*.

behaut o: behoud.

behaute, *behólj*, *haet behaute*: behouden.

behautenis v, *behautenisse*: behoudenis; overblijfsel van een ongeluk; ziekte; schrik e.d.

behauve: behalve.

behéi o: ophef. *Hae maakde e behèi wie doezent man*: hij maakte een drukte van jewelste.

behèi maake, *maakde behèi*, *haet behèi gemaak*: gewichtig doen.

behèimaekert v/m, *behèimaekesj*, *behèimaekerke*: druktemaker.

behelpe, *behólp*, *haet of is behólpe*: behelpen.

behèngsel o, *behèngsele*, *behèngselke*: datgene waarmede iets behangen of omhangen is, b.v. leer, stof.

behöbbelik: erg, zeer.

behoes: behuisd.

behouvde v: behoefte.

behulp v: behulp.

Bèi: Barbara, Bernhard.

beie, *bou*, *haet of is gebaoe*: bieden.

beie, *beide*, *haet gebeit*: wachten.

beier o, *beierke*: bier. “*Wie roeër, of: zoerder gebroeë wie baeter beier*” wordt gezegd, als iemand na zorgvuldig overleg toegeeft.

beier m, *beiesj*: bieder.

bejerboek m, *beierbuuk*, *beierbuukske*: bierbuik.

beierboum m, *beierboum*, *beierbömke*: bij brouwersknechten in gebruik zijnde draagboom om biervaten over een korte afstand te vervoeren of in de kelder te dragen.

bèiere, *bèierde*, *haet gebèiert*: beieren, beiaarden van klokken; bij feestelijke gelegenheden met houten hamers of dikke stokken op rand van klokken slaan. {p.37} Pothast schrijft hierover in zijn “KURZE CHRONIK von SITTARD” op blz. 64-65: “In den damaligen Jahren wurde bei allen grossen Festen in Kirchen und Stadt “GEBEIERT”, abends vorher und auch am folgende Tage. Das war so feierlich, und wenn man als Chorknabe in den Thurm mit gehen durfte, welche Freude. Das alte deutsche Wort “BEIERN” heisst, mittelst eines Seiles anschlagen, rasch hinter einander, also nicht die ganze Glocke durch Lauten in Schwung bringen. Nun hatte man auch wohl Hämmer beim Beiern gebraucht und dadurch sollen

Glocken geborsten sein; dem sei, wie es will, hier in Sittard wird das Beiern abgeschafft werden. Ewig Schade.” Een oud kinderversje luidde: Bim bam bèiere / de koster lös gein eiere, / waat lös er dan: / sjpèk in de pan, / dao wurt de koster vet van.

beierflèsj v, *beierflèsje*, *beierflèsjke*: bierfles.

beierglaas o, *beierglaazer*, *beierglaeske*: bierglas. Bier werd geschonken in *pot*, *deegel*, *sjöpke* of *pénjt* (z.d.).

beierkan v, *beierkanne*, *beierkènke*: bierkan.

beierpöl v, *beierpölle*: bierpul.

beierpómp v, *beierpómpe*: tapkraan op buffet.

beiersjlèmp v: biersoep, gemaakt van bier, meel en kandijsuiker; werd warm gegeten bij verkoudheid direct voor het naar bed gaan, zodat men flink kon transpireren.

beiertón v, *beiertónne*, *beiertunke*: bierton; spotnaam voor dikke buik. Bier werd geleverd in *tón*, *hauf tón*, *sjmaal tón* en *kinneke* (z.d.).

beiervaat v, *beiervaater*, *beiervaetje*: biervat.

beierwaage m, *beierwaages*: brouwerswagen.

beierwösj m, *beierwösje*, *beierwösjke*: tak boven deur van herberg als uithangbord; kasteleinsdochter.

beierwoosj v, *bejerweusj*, *bejerweusjke*: bij bier geserveerde worst.

beile v, *beiles*: slungelachtig meisje; vrouw, die ondoordacht te werk gaat.

bein v, *bein*, *bénke*: been. *Hae haet de bein mit möGGevèt gesjmeert*: hij is snel ter been. *Op ei bein en zónger aom*: zonder moeite. *Hae mótt oppè bein blieve, angesj is 't gedaon mit 'm*: hij moet zich staande houden, anders is het afgelopen met hem. *Hae klaach mit gezónj bein*: hij klaagt zonder reden. *Raazele oppè bein*: met trillende benen. *Dat krich bein*: dat wordt gestolen, of: raakt weg. *Gei bein aan de grónjt kriege*: geen schijn van kans hebben. *Zich de bein ónger de vot oetloupe*: zich erg druk maken.

beis v, *beize*, *beiske*: bies, rand.

beis v, *beize*, *beiske*: bies, oeverplant. *Ei beize mènjtje*: van biezen gevlochten korfje. *Beize liemsjtékke*: lijnstokken van biezen.

beispaer v, *beispaere*, *beispaerke*: perensoort.

beitelsjteel m, *beitelsjteele*, *beitelsjteelke*: heft van beitel.

beitskènj, **beitskanjte** m: aan beide zijden, klemtoon op *-kènj*.

beize, *beisde*, *haet of is gebeis*: van rand of boordsel voorzien.

beizemat v, *beizematte*, *beizemètje*: biezenmat, klemtoon op *-mat*.

bejaage, *bejouch*, *haet of is bejaach*: jagen op een bepaald veld.

bèk m, *bèkke*, *bèkske*: bek.

bekalle, *bekalde*, *haet of is bekalt*: be-{p.38}spreken; zwart maken. *Zich laote bekalle*: zich laten ompraten.

bekans: bijna.

bekeere, *bekeerde*, *haet of is bekeert*: bekeren.

bekende m: kennis.

bekénne, *bekende*, *haet of is bekent*: bekennen, toegeven.

beként: bekend. *Bekent zeen wie eine bónjten hónjt*: bekend zijn als de bonte hond.

bekèt o, *bekètje*, *bekètje*: boeket.

bekieke, *bekeek*, *haet of is bekeeke*: bekijken. *Höbste 't bekeeke*: heb je het gezien; gesnapt, begrepen?

bekieks o: bekijks.

bèkke, *bèkde*, *haet gebèk*: bevallen; smaken. *Dat bèk 'm*: dat smaakt hem.

bèkker m, *bèkkesj*, *bèkkerke*: bakker. “*Baeter de bèkker ès den dokter*”, aansporing voor kinderen om flink te eten.

bèkkerie v, *bèkkerieë*, *bèkkerieke*: bakkerij.

bèkkesjkar v, *bèkkesjkarre, bèkkesjkêrke*: bakkerswagen.
beklaach o: beklag, zie: *zich besjweere*.
beklaage, *beklaachde, haet of is beklaach*: beklagen.
beklaatere, *beklaaterde, haet of is beklaatert*: bespatten; bekletsen.
beklaene, *beklaende, haet of is beklaent*: besmeren; bepleisteren.
beklatsje, *beklatsjde, haet of is beklatsj*: kwaad spreken; met handgeklap toejuichen.
bekleie, *bekleide, haet of is bekleit*: bekleden.
beklömme, *beklömde, haet of is beklömp*: beklimmen.
bekómme, *bekoum, is bekómme*: bekomen.
bekóms v: bekomst, zoveel men wenst, zie: *bekums*.
bekónkele, *bekonkelde, haet of is bekónkelt*: bekonkelen.
beköstige, *beköstichde, haet of is beköstich*: bekostigen, betalen.
bekoupe, *bekoch, haet of is bekoch*: bekopen. *Mit zienen doot bekoupe*: met zijn dood bekopen.
bèkreim m, *bèkreime, bèkreimpke*: bekriem aan paardebit.
bekrómppe: bekrompen.
bekrumpe, *bekrumpde, haet of is bekromp*: bekrimpen.
bekuikele, *bekuikelde, haet of is bekuikelt*: begoochelen.
bekums, **bekóms** v: bekomst. *Zien bekums hōbbe*: zijn bekomst hebben, verzadigd zijn.
bekweem, *bekweemder, bekweemste*: bekwaam. *Hae is bekweem genóch derveur*: hij kan het wel.
bekweeme, **zich**, *bekweemde zich, haet zich bekweemp*: zich bekwamen; bijdraaien, toegeven.
bel v, *belle, belke*: bel. *Veur jeeder sjeet hink er mich aan de bel*: voor elke futiliteit hangt hij aan de bel.
belaazere, *belaazerde, haet of is belaaazert*: belazeren.
belabbert: belabberd, naar, beroerd.
belaef, *belaefder, belaeefste*: beleefd.
belaege, *mee belaege, 't belaegeste*: belegen.
belaeve, *belaefde, haet belaeef*: beleven.
belaevicheit v: beleefdheid.
belank o: belang.
belaove, *belaofde, haet of is belaoft*: beloven. *Belaof is belaoft*: beloofd is beloofd, ouder is: *versjpraeke*.
belboum m, *belboum, of: belbuim, belbömke*: abeel, klemtoon op *bel-*.
bel de boskop m: appelsoort: Belle de Boskoop.
belèchelik, *belèchelijker, belèchelikste*: belachelijk.
beleere, *beleerde, haet of is beleert*: onderwijzen.
belëGGe, *belach, haet of is belach*: beleggen; dekken van honden etc. {p.39}
beleige, *belooch, haet of is belaoge*: beliegen.
belèstige, *belèstichde, haet of is belèstich*: het iem. lastig maken; hinderen.
bèlk m, *bëlke*; braakliggend land.
bëlke, *bëlke, haet of is gebëlke*: ruw en ondiep ploegen van stoppeland en braakland.
bèlkplouch v, *bèlkplouge*: lichte hiervoor gebruikte ploeg.
belke trèkke, *troch belke, haet belke getrokke*: belletje trekken.
Bella: Isabelle.
belle, *belde, haet gebelt*: bellen.
belle blaoze, *blous belle, haet belle geblaoze*: bellen blazen.
belleboum m, *belleboum, bellebömke*: fuchsia.
bellefleur o, *bellefleure, bellefleurke*: geelrode appelsoort: bellefleur.

bellekrans m, *bellekrens, bellekrenske*: krans van kleine bellen aan het gareel van paardentuig.

belleman m, *bellemèn, bellemènke*, ook wel “*bellegèk*” genoemd: rondreizend straatmuzikant. Op zijn hoofd een van ijzerdraad vervaardigd draagstel met veel belletjes; op zijn rug een Turkse trom met cymbaal en triangel, die met een touw aan de enkels waren verbonden; de trommelstokken waren aan zijn ellebogen vastgemaakt. Door hoofd, armen en voeten te bewegen bespeelde hij deze instrumenten. Met zijn mond bespeelde hij nog een of ander blaasinstrument. Vaak ging hij gekleed in een fraai en bontgekleurd pakje.

beloere, *beloerde, haet of is beloert*: begluren.

belofte v, *beloftes*: gelofte. *Hae haet 'n belofte gedaon*: hij heeft een gelofte afgelegd.

beloup o: beloop.

beloupe, *beleip, haet of is beloupe*: lopen op.

Belsj: Belgisch, 'ne *Belsj*: een Belg. 't *Belsj*: België.

belroos v: belroos, wondroos.

belsterwoosj v, *belsterweusj*: dikke cervelaatworst van rund- en varkensvlees, klemtoon op *bel-*.

belul o: benul.

belump o: overleg. *Mit belump achter de waoreit kómme*: door listig overleg achter de waarheid komen. *Aone belump drin geloupe*: zonder erg in de val lopen.

belzeböp m: beëlzebub: hoofd der duivelen.

bemmel m, *bemmele, bemmelke*: aan een koord bengelend kwastje.

bemmele, *bemmelde, haet gebemmelt*: bungelen; een kleine klok snel luiden.

bemmelefing v, *bemmelefinge*: vrouw met afhangende borsten.

bemuibele, *bemuibelde, haet of is bemuibelt*: bemeubelen.

bemuie, zich, *bemuide zich, haet zich bemuit*: zich bemoeien met.

benao: bijna.

benaudicheit v, *benaudicheite*: benauwdheid.

benaut, *benauder, benautste*: benauwd.

bènde v, *bèndes*: bende. *Waat ein bende*: wat een troep!

bèndige, *bèndichde, haet of is gebèndich*: temmen, aan banden leggen. *Hae is neit te bèndige*: hij is niet bereid zich in te tomen.

benefieze: voordelen.

bèngkelik, *bèngkelikker, bèngkelikste*: buitengewoon. *Bèngkelik kaut*: buitengewoon koud.

bénje, *bónj, haet of is gebónje*: binden.

bénne: binnen. *Hae haet 't va bénne wie de bók 't vèt*: hij is een stiekemer. *Hae sjleit zich gèt nao bénne*: hij eet veel. “*Hae is bénne, wenter de deur toe deit*” wordt schertsend gezegd van een vermeend rijke.

bénnebaer m, *bénnebaere*: stiekemer. {p.40}

bénnebanjt m, *bénnebénj, bènnebènjtje*: binnenband.

bénnehaole, *haolde bénne, haet of is bènnegaolt*: binnenhalen.

bénnehaute, *hólj bénne, haet bènnegaute*: binnenhouden.

bénnenin: binnenin.

bénnekanjt m, *bénnekènj, bènnekènjtje*: binnenkant.

bénnekómme, *koum bénne, is bènnegekómme*: binnenkomen.

bénnekort: binnenkort.

bénnelaote, *lout bénne, haet of is bènnegelaote*: binnenlaten.

bénneloupe, *leip bénne, is bènnegeloupe*: binnenlopen.

bénneshoes: binnenshuis.

bénnesjte o: binnenste.

bénnesmónjts: binnensmonds.

bénnetèsj v, *bénnetèsje*: binnenzak.

bénnevaare, *vour bénne, is bénnegevaare*: binnenrijden.

bénnevleige, *vlooch bénne, is bénnegevlaoge*: binnenvliegen.

bénnewaech m, *bénnewaech, bénnewaechske*: binnenweg.

bénnewërks: binnenwerks, langs de binnenkant gemeten.

bénnewieër m, *bénnewieësj*: binnenvijver; benaming van een gedeelte van de voormalige walgracht in Reutersbaand.

benótse, *benótsde, haet benóts*: benutten.

bént v: troep; kermis te Aken. *De bént is laos*: de poppen zijn aan 't dansen.

benuime, *benuimde, haet of is benuimp*: benoemen.

benuiming v, *benuiminge*: benoeming.

benumme, **zich**, *benoum zich, haet zich benómme*: zich gedragen.

benuue, **zich**, *benuude zich, haet zich benuut*: benieuwen. *Et zal mich benuue*: het zal me benieuwen.

beraekene, *beraekende, haet of is beraekent*: berekenen.

berak v, *berakke*: barak, loods.

beraot o: beraad.

berappe, *berapde, haet of is berap*: betalen. *Wae verlus, berap de ganse séch*: wie verliest, betaalt de hele boel.

Berb, **Berbke**: Barbara. *Witste neit woo Berbke woont, / Berbke woont in 't klumpke; / alle maetjes höbben eine man / behauve Berbke Tilleman. / Tieraraa bómdejee, tieraraa bómdejee, / Tieraraa bómdejee, tieraraa bómdejee.*

bèrch m: berg op het hoofd: hoofdzeer, korst tussen het hoofdhaar, vooral voorkomend bij zeer jonge kinderen.

bèrch m, *bèrch, bèrchske*: berg.

bèrch m, *bèrch*: gecastreerd varken.

bèrchaaft, **bèrchaaftesj**: bergafwaarts. *Et geit bèrchaaft mit 'm*: het gaat slecht met hem.

bèrchlanjt o: bergland.

bèrchmènke sjpeele, *sjpeelde bèrchmènke, haet bèrchmènke gesjpeelt*: verstoppertje spelen, z.: *buutsjlaon*.

bereitwillich, *bereitwilligger, bereitwillichste*: bereidwillig.

berf m, *berf, berfke*: barbeel.

bergaart m: troep, z.: *bargaart*.

Bergerhaof m: pl. ben. Ophovenerhof.

bergesjpeele: verstoppertje spelen. Het daarbij gebruikte rijmpje: *fanie, fanie, katsj, katsj*, is een verbastering van het Franse: *fini, fini, cache, cache*.

bergónsj: bargoens.

berlienerbol m, *berlienerböl*: oliegebak, na de afkoeling doorgesneden en van vulling voorzien.

berm m: berm, veel; stapel, tas, grote hoop. *Eine berm volk*: één grote mensenmenigte.

berme, *bernde, haet of is gebermp*: opstapelen; het opbergen van de {p.41} graanoogst in schuren.

bermiet m, *bermiete, bermietje*: koperen kookketel met hengel.

bermsies, **berbke** m, *bermsieze, bermsieske*: barmsijs, *Carduelis flammea*.

berón m, *berónne, berunke*: baron.

beroo o, *beroos, berööke*: bureau.

beros: verroest; keelpijn. *Ich bén beros in de kael*: ik heb een keelverkoudheid.

beröste, *berösde, haet berös*: berusten.

berouve, *beroufde, haet of is berouf*: beroven.

Bèrtel: Bartholomeus.

beruch, *beruchder*, *beruchste*: berucht.

beruie, *beruide*, *haet beruit*: berouwen, zie ook: *opkómme*.

beruike, **zich**, *beruikde zich*, *haet zich beruik*: op de koffie komen. *Hae haet zich beraoke*: hij is van een koude kermis thuisgekomen, zie ook: *beruuke*.

beruime, **zich**, *beruimde zich*, *haet zich beruimp*: zich beroemen op.

beruimp, *beruimpder*, *beruimpste*: beroemd.

berumpele, *berumpelde*, *is berumpelt*: rimpelen, zie ook: *besjrumpeler*.

beruuke, **zich**, *beruukde zich*, *haet zich beruuk*: op de koffie komen.

bêrves: barvoets, klemtoon op *bêr-*. *Bêrves loupe*, *of: opper bêrvesse vuit loupe*: barvoets lopen.

bës: tot.

beseibele, *beseibelde*, *haet of is beseibelt*: jiddisj: bedriegen, bedotten. Het jiddisj: “zeibele” is verkopen.

besiefere, *besieferde*, *haet of is besiefert*: becijferen.

bësj v, *bësje*, *bësjke*: grootmoeder.

besjaemp, *besjaempder*, *besjaempste*: beschaamd.

besjaemp maake, *maakde besjaemp*, *haet of is besjaemp gemaak*: beschamen.

besjaere, *besjouer*, *haet of is besjaore*: geschenken geven.

besjaot m: notemuskaat.

besjaote bloum v: foelie (gemalen notemuskaat).

besjéftige, *besjéftichde*, *haet of is besjéftich*: bezig houden, werk geven. *Besjéftich zeen*: bezig zijn.

besjeit o: bescheid. *Van besjeit weite*: van wanten weten.

besjeite, *besjoot*, *haet of is besjaote*: beschieten; verdeelwandjes in ruimte aanbrengen.

besjiete, *besjeet*, *haet of is besjeete*: bedriegen. *Eine besjeete kraom*: bedrog.

besjietert m, *besjietesj*: bedrieger.

besjildere, *besjilderde*, *haet of is besjildert*: beschilderen.

besjirme, *besjirmde*, *haet of is besjirmp*: beschermen.

besjlaach o, *besjlaech*, *besjlaechske*: beslag.

besjlabbere, **zich**, *besjlabberde zich*, *haet zich besjlabbert*: morsen bij het eten.

besjlaon, *besjlouch*, *haet of is besjlaage*: beslaan; van hoefijzers voorzien; met een aanslag bedekt worden als bril, spiegel enz. *Bëste gout besjlaage*: heb je voldoende geld?

besjloet o, *besjloete*: besluit.

besjloete, *besjloot*, *haet of is besjlaote*: besluiten.

besjmëttelik, *besjmëttelikker*, *besjmëttelikste*: besmettelijk.

besjnautse, **zich**, *besjnautsde zich*, *haet zich besjnauts*: bekijken. *Dat mót ich 'ns gout besjnautse*: dat moet ik eens goed bekijken, zie ook: *besjnótse*.

besjniet, besneeuwde.

besjnóppere, *besjnópperde*, *haet of is besjnóppert*: besnuffelen. *Veur dat ze zich kriege, besjnóppere ze zich eesj*: honden besnuffelen zich vaak eerst, voordat ze gaan vechten.

besjnóts: terechtgewezen. *Mit besjnóts-{p.42}de gezichter koume ze trök*: met teleurgestelde gezichten kwamen ze terug.

besjnótse, **zich**, *besjnótsde zich*, *haet zich besjnóts*: bekijken, zie ook: *besjnautse*.

besjóddelt: smoezelig, beduimeld.

besjöldige, *besjöldichde*, *haet of is besjöldich*: beschuldigen.

besjolme, *besjolmdde*, *haet of is besjolmp*: betalen: bargoens.

besjötte, *besjötde*, *haet of is besjöt*: beschutten.

besjpieë, *besjpiede*, *haet of is besjpiet*: bespuwen.

besjpraeke, *besjprouk*, *haet of is besjpraoke*: bespreken.

besjprénge, *besprong, haet of is besjprónge*: bespringen. *'Sjnachs nao twéllef oere woorste in de Duuster Gats door de waerwouf besjprónge en dem mouste dan ɛ sjtök draage*: naar oud volksgeloof moest ieder, die na twaalf uur 's nachts door het "Duuster Gètske" kwam, de weerwolf dragen. Zie ook: *waerwouf*.

besjprinkele, *besjprinkelde, haet of is besjprinkelt*: besprenkelen.

besjrieve, *besjreef, haet of is besjreeve*: beschrijven.

besjrumpele, *besjrumpelde, haet of is besjrumpelt*: rimpelen, zie ook: *berumpele*.

besjtaeke, *besjtouk, haet of is besjtaoke*: besteken: feestgeschenk aanbieden. *Dizzen aovent is 't den aovent en mörge is 't den daach, dat me sint besjtaeke maach*: wordt gezegd op de vooravond van iemands naamfeest bij het aanbieden van geschenken.

besjtaele, *besjtoul, haet of is besjtaole*: bestelen.

besjtaon, *besjtóng, haet besjtange*: bestaan.

besjtëlle, *bestëlde, haet of is besjtëlt*: bestellen. *Gèt besjtëlle*: iets bezorgen. *Gèt besjtëlle gaon*: boodschap overbrengen. *Dao is gèt besjtëlt*: zij is in verwachting.

besjtömme, *besjtömde, haet of is besjtömp*: bestemmen.

besjtraove, *besjtraofde, haet of is besjtraof*: bestraffen.

besjtruie, *besjtruide, haet of is besjtruit*: bestrooien.

besjtuute, *besjtuutde, haet of is besjtuut*: ophemelen.

besjummele, *besjummelde, is besjummelt*: beschimmelen.

besjuut v, *besjuute, besjuutje*: beschuit. *Ei besjuutje vouere*: iemands kin stevig bewerken met duim en wijsvinger.

besjwaame, *besjwaamde, haet of is besjwaamp*: beslaan. *De brilleglaazer zeen mich ram besjwaamp*: mijn brilleglazen zijn totaal beslagen.

besjwaor o, *besjwaore, of: besjweerde*: bezwaar.

besjweere, *zich, besjweerde zich, haet zich besjweert*: bezwaar maken; zijn beklag doen.

besoudemietere, *besoudemierterde, haet of is besoudemietert*: bedonderen.

bèssem m, *bèsseme, bèssemke*: bezem. *Ich weit noe, wie de bèssem in de sjteel zit*: nu weet ik er het fijne van. "Laot 'm mer 'ns op 'ne bèssem pisse" wordt gezegd, als iemand zich spinnijdig maakt. "Noe sjtaeke ver de bèssem oet" wordt gezegd, als men ongewenst gezelschap kwijtraakt.

bèsseme, *bèssemde, haet gebèssemp*: bezemen, vegen. *Eeme de deur oet bèssemme*: iemand de deur uitwerken. *Dat is eine bèssem*: of: *doe höbs gebèssemp*: onzuiver doorstoten bij biljartspel.

bèssemmebénjer m, *bèssemmebénjes*: bezembinder; straatslijper.

bèssemsjték m, *bèssemsjtékke, bèssem-{p.43}sjtékske*: bezemsteel. *Ziene wil sjteit achter 'ne bèssemsjték*: zijn wil (vrouw) staat hem achter de huisdeur met een bezemstok op te wachten.

bèstemooder v, *bèstemoodesj, bèstemeuderke*: grootmoeder.

bèstevaader m, *bèstevaadesj*: grootvader.

Bèt, Bètje: Elisabeth.

bèt o, *bèdder, bètje*: perk. "Die mót zich mer ɛ bètje zeeë" wordt gezegd van een huisvrouw, die veel verloop onder haar personeel heeft.

bèt o, *bèdder, bètje*: bed. *Eemes van 't bèt oppet sjtreu helpe*: iem. van de regen in de drup helpen; een lijk afleggen. *Wae 't bèt verkop, lik mit de vot in 't sjtreu*: voor de gevolgen van een ondoordachte handeling moet je zelf opdraaien. *Dem bevrus de pot ónger 't bèt*: hij is niet erg bijdehand. *ɛ Tweesjleeperich bèt*: een tweepersoonsledikant. *Hae vinjt zie bètje gesjpreit*: hij is door zijn huwelijk met de neus in de boter gevallen.

bèt o, *bèdder, bètje*: het geheel van graanschoven, dat in één keer met de vlegel gedorst wordt.

betaale, *betaalde, haet of is betaalt*: betalen.

betaalmeister m, *betaalmeistesj*: kassier.

betaamelik, *betaamelikker, betaamelikste*: betamelijk, behoorlijk.
beteikene, *beteikende, haet beteikent*: betekenen.
beteikenis v, *beteikenisse*: betekenis.
betichte, *betichde, haet of is betich*: beschuldigen; bestemmen.
betie, *betiets*: bijtijds.
betik m, *betikke, betikske*, ook wel: *petik*: boutique; kraam. *Ze höbben 'm mit ziene ganse betik oppę sjtraot gezat*: ze hebben hem met zijn hele hebben en houden op straat gezet. *De ganse betik op sjteljte zette*: de hele zaak op stelten zetten.
bëtjak m, *bëtjék, bëtjekske*: nachthemd.
bëtkótsj v, *bëtkótsje*: alkoof.
betóppe, *betópde, haet of is betóp*: bedriegen. *Betóp zeen*: niet goed wijs zijn.
betouvere, *betouverde, haet of is betouvert*: betoveren, zie het oudere: *begouchele*.
bëtplank v, *bëtplènk*: plank, waarop matras rust.
betrachte, *betrachde, haet betrach*: zien, bekijken. *Móste dich dat éns betrachte*: moet je dat eens zien!
betraeë, *betrou, haet of is betraoe*: betreden.
betrekke, *betroch, haet of is betrokke*: betrekken. *De lóch geit zich betrëkke*: de lucht betreft. *Eeme betrëkke*: iemand te pakken nemen.
bëtsjprei v, *bëtsjpreie, bëtsjpreike*: bedsprei.
bëtsjtaat v, *bëtsjtaate, bëtstaetje*: bedstede.
bëtske o: bargoens: ei.
bëtteik v, *bëtteike, bëtteikske*: tijd.
betuine, *betuinde, haet of is betuint*: blijken. *Foetele betuint*: bedrog komt aan de dag.
betukke, *betukde, haet of is betek*: listig bedriegen.
betuttele, *betuttelde, haet of is betuttelt*: betuttelen.
bëtwermer m, *bëtwermesj*: grote, gesloten koperen pan met gloeiende houtskool als beddewarmer. Deze pannen waren vaak zeer mooi uitgevoerd en bevestigd aan een circa 80 cm lange gedraaide steel; slaapgenoot.
beugel m, *beugele, beugelke*: beugel.
beugelbaan v, *beugelbaane*: beugelbaan.
beugele, *beugelde, haet gebeugelt*: beugelen. {p.44}
beugelplëtsj v, *beugelplëtsje*: beugelplank, waarmee de bal gespeeld wordt.
beugelrénk m, *beugelring*: beugelring, ring waardoor de bal gespeeld moet worden.
beugelsbol m, *beugelsböl*: beugelbal, 16 tot 18 cm dikke, houten bal.
beugeltésj v, *beugeltésje, beugel tésjke*: beugeltas (handtasje).
beure, *beurde, haet of is gebeurt*: beuren, geld ontvangen.
beurt v, *beurte*: beurt.
beusj v, *beuzje, beusjke*: beurs, portemonnaie.
beusjtel m, *beustele, beustjelke*: borstel.
beusjtele, *beusjtelde, haet of is gebeusjtelt*: borstelen; vechten, afranselen.
beusjtelebénjer m, *beusjtelebénjesj*: ruwe klant; borstelbinder, klemtoon op *-bén-*.
beutje o, *beutjes*: klomp (met een hoge kap).
bevaare, *bevouer, haet bevaare*: berijden; bevaren.
bevael o, *bevaele*: bevel. *Heere bevael is knechten arbeit*: de baas beveelt, de knecht voert uit.
bevaele, *bevoul, haet of is bevaole*: bevelen.
bevaert: bevederd. *De pölle zeen al gout bevaert*: de jonge hennen zijn al goed bevederd.
bevalle, *beveil, is bevalle*: bevallen, kind baren. Voor ndl. "bevallen" zie: *gevalle*.
bevalling v, *bevallinge*: bevalling. *De bie is aant sjwerme*: de bevalling kan ieder ogeblik verwacht worden.
bevangenheit v: benauwdheid.

bevange zeen: beklemmdheid op borst hebben.
bevénje, *bevónj*, *is bevónje*: bevinden.
beveurmunje, *beveurmunjde*, *is beveurmunjt*: onder voogdij hebben.
bevraoge, *bevrouch*, *haet bevraoch*: navragen. *Dao mó't ich mich éns nao bevraoge*: daar moet ik eens naar informeren.
bevreize, *bevroor*, *is bevraore*: bevroren.
bevrunj: bevriend.
bewaare, *bewaarde*, *haet of is bewaart*: bewaren. *Wae zich gèt beweert, haet ouch gèt*: bewaren is sparen.
bewaarsjool v, *bewaarsjoole*, *bewaarsjeulke*: bewaarschool of kleuterschool. Zie ook: *kattesjeulke*.
bewaage, *bewooch*, *haet of is bewaoge*: bewegen.
bewaere, *bewaerde*, *haet bewaert*: bewerken.
bewaering v, *bewaeringe*: bewering.
bewaoreit: bevestigd.
bewasse: begroeid.
bewierouke, *bewieroukde*, *haet of is bewierouk*: bewieroken.
bewies o, *bewieze*: bewijs.
bewieze, *beweese*, *haet of is beweeze*: bewijzen.
bewillige, *bewillichde*, *haet of is bewillich*: bewilligen.
bewirke, *bewirkde*, *haet of is bewirk*: bewerken.
bewónjere, *bewónjerde*, *haet of is bewónjert*: bewonderen.
bewoone, *bewoonde*, *haet of is bewoont*: bewonen.
bewós: bewust.
bewouk: bewolkt.
bezaete: bezeten. *Doe koos waal van der duuvel bezaete zeen*: je gedraagt je als van de duivel bezeten.
bezat: bezet; gezet. *Hae is gout bezat*: hij zit goed in zijn vet.
bezeen, *bezouch*, *haet bezeen*: bezien.
bezeens: bekijks. *Hae hau vaöl bezeens mit ziene kraom*: hij had veel bekijks.
bezèi o: besef, begrip, inzicht. *Hae haet gei bezèi mee*: hij is buiten kennis. {p.45}
bezeike, *bezeikde*, *haet of is bezeik*: bedriegen.
bezeivere, *bezeiverde*, *haet of is bezeivert*: zeveren, kwijlen; bedotten, bedriegen.
bezénge, *bezóng*, *haet of is bezónge*: bezingen.
bezëtsel o, *bezëtsele*, *bezëtselke*: belegsels.
bezëtte, *bezat*, *haet of is bezat*: bezetten.
bezieë: bezijden.
bezinne, **zich**, *bezinde zich*, *haet zich bezónne*: z. bezinnen.
bezjoer, **bezjeur**, **bónzjoer**: bonjour.
bezoepe, **zich**, *bezoop zich*, *haet zich bezaope*: zich bedrinken.
bezoere, *bezoerde*, *haet bezoert*: bezuren.
bezónjer, **bezunj**: bijzonder.
bezónjerheit v, *bezónjerheite*: bijzonderheid.
bezónjes: gèt *bezónjes*: iets apart.
bezörch, *bezörchder*, *bezörchste*: bezorgd, zie ook *óngeras*.
bezörge, *bezörchde*, *haet of is bezörch*: bezorgen.
bezörger m, *bezörgesj*: bezorger.
bezuik o: bezoek.
bezuike, *bezuikde*, *haet bezuik*: bezoeken.
bibbeleteik v, *bibbeleteike*: bibliotheek.

bibbeleseines v: koude rillingen.

bibberel m: koude rillingen of koorts, klemtoon op *-rel*.

bibberente v: verlegenheid, klemtoon op *-en-*. *Ich höb em oet de bibberente gólpe*: ik heb hem uit de verlegenheid geholpen.

bich v: biecht.

bichsjtoul m, *bichsjtuil*: biechtstoel.

bichte, zich, bichde zich, haet zich gebich: biechten. *De kleezaot verkoupe*: de Paasbiecht houden.

bichvaader m, *bichvaadesj*: biechtvader.

bie, tippel de bie: bargoens: weg wezen.

bie: bij; *kort bie*: dichtbij. *Gout bie zeen*: verstandig of op de hoogte zijn.

bie, 'n m: een bijenvolk. *De bie is ent sjwerme*: het bijenvolk zwermt; een bevalling staat op het punt te gebeuren. *Eesj mótte de bieë droet zeen*: eerst moet het ergste gevaar voorbij zijn.

bie v, *bieë, bieke*: een bij. *Hae is zoo flot wie 'n bie*: hij is vlug, bijdehand; hij loopt snel. *Hae haet bieën in de kop*: hij is gek.

biebel m, *biebele, biebelke*: bijbel.

biebetaale, *betaalde bie, haet of is biebetaalt*: bijbetalen.

bieblieve, *bleef bie, is biegebleeve*: bijblijven.

bieboë, *boede bie, haet of is biegeboet*: bijbouwen.

biebrénge, *brach bie, haet of is bijgebrach*: bijbrengen; iemand iets aan zijn verstand brengen.

biederanjt, *biederanjter, biederanjtste*: bijdehand.

biedoon, *douch bie, haet of is biegedaon*: toevoegen, bijvoegen.

biedraage, *drouch bie, haet of is biegedraage*: bijdragen.

biedreeë, *dreedde bie, haet of is biegedreet*: bijdraaien; toegeven.

bieëhal v, *bieëhalle, bieëhelke*: bijenstal.

bieënhoning m: bijenhoning.

bieëkaar o, *bieëkaare*: bijenkorf van gevlochten stro. *'t Teigaat van dat kaar is gèt groot, sjtaek dao e plènksken in, angesj kriste rouf drop*: het vlieggat in deze korf is wat te groot, je moet het iets verkleinen door er een plankje in te steken; dan kan het volk de roofbijen beter afweren.

bieëkas m, *bieëkès*: bijenkast.

bieëkreemer m, *bieëkreemesj*: bijenhandelaar.

bieëmert m, *bieëمرت*: bijenmarkt. {p.46}

bieëmour m, *bieëmoure*: bijenhouder, imker.

bieëmouer v, *bieëmouere*: bijenkoningin.

bieësjwerm m, *bieësjwerme, bieësjwermke*: bijenzwerm.

bieësjteek m, *bieësjteek*: bijensteek.

bieëwas m: bijenwas.

biejein: bijeen. *Dat kump gout biejein*: dat past goed bij elkaar. *Die zeen mit de kaers biejein gezuik*: die passen niet bij elkaar.

biejeinbénje, *bónj biejein, haet of is biejeingebónje*: bijeenbinden.

biejeinbrénge, *brach biejein, haet of is biejeingebrach*: bijeenbrengen.

biejeinhöbbe, *haet biejein, haet biejeingat*: bijeen hebben. *Hae haet ze neit gout biejein*: hij is niet goed snik.

biejeinkómme, *koum biejein, is biejeingekómme*: bijeenkomen.

biejeinkóms v, *biejeinkómste*: bijeenkomst.

biejeinraape, *raapde biejein, haet of is biejeingeraap*: bijeenrapen; *zich biejeinraape*: op verhaal komen; zijn biezen pakken.

biejeinsjarre, *sjarde biejein, haet of is biejeingesjart*: bijeenschrapen of bijeenkrabben; bijeenverzamelen.

biejeinzeen: bijeenzijn.

biegaeve, *gouf bie, haet of is biegegaeve*: toegeven; erkennen.

biegelouf o, *biegelouve, biegeluifke*: bijgeloof.

biegeluivich, *biegeluivigger, biegeluivichste*: bijgelovig.

biegeval: bijgeval; indien.

biehaute, *hólj bie, haet of is biegaute*: bijhouden.

biekaart v, *biekaarte, biekaertje*: bijkaart.

biekeuke v, *biekeukes, biekeukske*: bijkeuken.

biel o, *bielder, bielke*: bijl.

bielappe, *lapde bie, haet of is biegelap*: bijpassen, bijbetalen.

bielëGGe, *lach bie, haet of is biegelach*: bijleggen.

bieleman m, *bielemèn*: sappeur, bijleman.

bieloupe, *leip bie, is biegeloupe*: bijlopen; toestromen.

bieluchte, *luchde bie, haet biegeluch*: bijlichten.

bieluiper m, *bieluipesj, bieluiperke*: bijloper.

biemeis v, *biemeize, biemeiske*: koolmees, Parus major.

biermiet v, *biermiete, biermietje*: klein kittig meisje.

bienaam m, *bienaame*: bijnaam.

bienao: bijna.

bies v/m, *bieze, bieske*: biesband; bies; scherpe n.o. wind.

biesjmaak m, *biesjmaake, biesjmaekske*: bijsmaak.

biesjödde, *sjödde bie, haet of is biegesjöt*: bijschenken. *Hel, sjot éns bie*: schenk eens in.

biesjpréng, *sjpróng bie, haet of is biegesjpróng*: bijspringen.

biesjtanjt m: bijstand.

biesjtaon, *sjtóng bie, haet of is biegesjtange*: bijstaan, helpen.

biete, *beet, haet of is gebeete*: bijten. *Bit den hónjt*: bijt de hond? *Gebeete*: verbitterd.

bieterke o, *bieterkes*: tandje (kindertaal).

bietrëkke, *troch bie, haet of is biegetroch*, of: *biegetrokke*: bijtrekken.

bieval m: bijval.

bieverdeins v, *bieverdeinste, bieverdeinske*: bijverdienste.

bievoo m, *bievoos, bievooke*: speun (kastdeurenscharnier), klemtoon op *bie-*.

bievouer o: bijvoeder.

bievouere, *vouerde bie, haet of is biegevouert*: aan het normale rantsoen extra hoeveelheid toevoegen.

biewërk o, *biewërker, biewërkske*: bij-{p.47}werk.

biewirke, *wirkde bie, haet of is biegewirk*: bijwerken.

biGGel m, *biGGele, biGGelke*: pikhouweel; bikkell, kootbeentje.

biGGele, *biGGelde, haet gebiGGelt*: hakken; bikkelen, zie: kinderspelen.

bikke, *bikde, haet gebik*: eten.

Bil, Billa: Sybilla.

bille, *bilde, haet of is gebilt*: slaan; scherpen van molensteen. Ouder en meer gebruikt voor het scherpen van molenstenen is “*sjirpe*”. *Hae kreech ze gebilt*: hij kreeg slaag.

billich, *billigger, billichste*: billijk; goedkoop. *Oppë billigge Jaakop*: op de voordelige toer.

bils v/m, *bilze*: biel, dwarsligger.

bim, *bam, bèiere*: zie onder: *bèiere*.

binjel m, *binjele, binjelke*: kouseband.

bink m, *binke, binkske*: bargoens: man; jij.

birk m, *birke, birkske*: berk, Betules.

biskwietkouk m, *biskwietkuik, biskwietkuikske*: zie onder: *bóntekouk*.

bitje, bitsjke o: beetje.

bitter, *bitterder, bitterste*: bitter, 'ne *Bittere*: een glas jenever.

bizze, *bisde, gebis*: biezen, op hol slaan van koeien. *Ès de ein kou geit bizze, luch de anger de sjtart al op*: een aanstekelijk voorbeeld navolgen.

blaach v/m, *blaage*: blaag. *Blaage va kénjer*: lastige kinderen.

blaare, *blaarde, haet of is geblaart*: bladeren; afplukken van bietenbladeren als groenvoer voor het vee. *Hae zit de gotganselikken daach mer in de buik te blaare*: hij is een boekenwurm.

blaas o, *blaar, blaetje*: blad; tong. *Ès de blaar van de boum valle, krich er 't gèk veedel*: in de herfst loopt het hem een beetje door elkaar. *Ès de blaar valle en ès de boone bluie, isser oet 't huske*: in het najaar en in 't voorjaar is hij lichtelijk getikt. *Doe höbs toch ɛ blaas in de mónjt*: je kunt toch vragen!

blaasgout o: bladgoud.

blaasloes v, *blaasluus, blaasluske*: bladluis.

blaaselderie m: bladselderij.

blaek o: blik (metaal).

blaek v/o, *blaek, blaekske*: metalen drinkkan van mijnwerkers.

blaek, blaekde, haet geblaek: blaten.

blaeksjeer v, *blaeksjeere*: bliksgaard.

blaeksjaeger m, *blaeksjaegesj*: blikslager.

blaere, blaerde, haet geblaert: blèren, blaten.

blaffetuur v, *blaffetuure, blaffetuurke*: raamblinde, klemtoon op -tuur.

blakkèi v, *blakkèie, blakkèike*: metalen zoolbeslag. Hak en zool werden, op plaatsen waar deze het meest aan slijtage onderhevig waren, versterkt met deze plaatjes.

blamaasj v: blamage, schande.

blameiere, blameierde, haet of is geblameiert: blameren, oneer aandoen.

blank, blanker, blankste: blank; smetteloos wit. *De sjtraot sjteit blank*: de straat staat onder water.

blankëtte, blankëtde, haet of is geblankët: poederen.

blaor v, *blaore, blaörke*: blaar. *Ich höb mich blaore aan de vaesje geloupe*: ik heb blaren aan mijn hielen gelopen.

blaore, blaorde, of: blaörde, is geblaört: blazen vormen in geverfde oppervlakten; in huid tengevolge van verbranding e.d.

blaos v, *blaoze, blaöske*: blaas. *Ès 't blaöskes raengent, dan geef 't drie daach raenge*: eigenlijk: als het blaasjes regent in de plassen, dan volgen er drie regendagen. *Bläöskes ónger de ouge*: walletjes onder de ogen.

blaosbalk m, *blaosbelk, blaosbelkske*: {p.48} blaasbalg. *Zoo kort van aom wie 'ne blaosbalk*: kortademig.

blaoskappel v, *blaoskappelle, blaoskappelke*: muziekkorps met bijna uitsluitend blaasinstrumenten.

blaosmeziek v/m: blaasmuziek.

blaaze, blous, haet of is geblaaze: blazen, 't *Is sjtiffe gaon geblaaze*: het is tijd dat we weggaan. *Deh, noe is al geblaaze*: verroest, nu is alles verdwenen! *Eeme gèt blaaze*: het vertikken. *Blaos mich mer éns oppɛ rök, of: oppɛ huit*: je kunt me gestolen worden. "*Haet dich de mooder gei blaaze geleert*" vraagt men aan kinderen, als ze klagen, dat de soep of het eten te warm is.

blas, blasser, blaste: bleek.

blatsj v, *blatsje, blètsjke*: mond; praatzieke vrouw. *Dat is 'n blatsj*: dat is een kletswijf.

blatsjbees v, *blatsjbeeste*: kletswijf.

blatsje, *blatsjde*, *haet of is geblatsj*: kletsen. *Die blatsj zich alles droet*: zij flapt er alles uit.

blau, *blauer*, *blautste*: blauw. *Blaubloum*: korenbloem, *Centaurea cyanus*. *Ès de blaubloum bluit*, *hòbbe de bieën ouchs*: de korenbloem was in vroegere tijden een rijke drachtbloem voor de honingbij. *Hae is van de blaue knoup*: hij is lid van een geheelonthoudersvereniging, (*blaue knoup*: spotnaam voor dit soort verenigingen). *Eine blaue maake*: blauwe maandag houden. *Blaue sjtein*: Ardennersteen; veel gebruikt als dorpel of stoep bij ingangsdeuren. *Blaue waage*: speciaal voertuig voor het vervoer van geestesgestoorden. *Ich gluij, dat veer veur dich de blaue waage mótte laote kómme*: ik geloof, dat je gek bent.

blauverve, *verfde blau*, *haet blaueverf*: blauw verven; opsnijden; overdrijven.

blauverver m, *blauvervesj*: blauwverver; opsnijder, bluffer.

blèielik, *blèielikker*, *blèielikste*: blauwachtig. *Blèielik vleisj*: vlees met een blauwachtig lijkende kleur op de rand van bederf.

bleik, *bleiker*, *bleikste*: bleek, zie ook: *blas*. *Zoo bleik wie 'n kroddel ónger de péns*: zo bleek als de buik van een pad (geelachtig bleek).

bleik v, *bleike*, *bleikske*: bleekveld; frontje of halfhemdje, zie ook: *frónt*. “*Hae haet de bleik aan*” wordt gezegd als iemand een breed uitgesneden vest droeg, zodat men zijn overhemd goed kon zien.

bleike *bleikde*, *haet of is gebleik*: bleken.

bleiker m, *bleikesj*: bleker.

bleikpoeier m: bleekpoeder.

bleiksjieter v/m, *bleiksjietesj*, *bleiksjieterke*: bleekneus.

bleikzóch v: bleekzucht; maar vooral: tuberculose.

blèitsel, **blèisel**, **blei** v/o: blauwsel. Oorspronkelijk in de vorm van poeder en klontjes, later ook in kleine zakjes, zie: *blèitselpóp*.

blèitsele, *blèitselde*, *haet of is geblèitselt*: blauwen van wasgoed.

blèitselpóp o, *blèitselpóppe*, *blèitselpupke*: blauwselpop.

bleive, *bleifde*, *haet beleif*: believe.

blénj v, *blénje*, *blénjtje*: blinde, vensterluik; glasroede.

blénjdouk m, *blénjduik*: blinddoek.

blénje, *blénjde*, *haet of is geblénjt*: blinden, blind maken van vinken (door middel van een roodgloeiende fietsenspaak aan elkaar schroeien der oogleden).

blénje m, *eine blénje*, of: *einegeblénjde voogel*: een blindgemaakte vink.

blénjelings: blindelings.

blénjeman m, *blénjemèn*, *blénjemènke*: blindeman. *Blénjemènke sjpee*: blindeman spelen, zie: kinderspelen. {p.49}

blénjenderm m, *blénjderm*: blindedarm.

blénjt, *blénjer*, *blénjste*: blind, 'ne *Blénje* en 'n *blénj*: een blinde man en een blinde vrouw.

blénjtgebaore: blindgeboren.

blénjtraam m, *blénjtraame*, *blénjtraemke*: blindraam.

blèpsj m, *blèpsje*, *blèpsjke*: décolleté, zie ook: *aonkää*.

blèpsje, *blèpsje*, *haet geblèpsj*: blaffen; hoesten.

blèpsjentaere: blaffend; hoestend.

blès v/m, *blèsse*, *blèske*: bles.

blèsseiere, *blèsseierde*, *haet of is geblèsseiert*: blesseren.

bleu, *bleuer*, *bleutste*: verlegen, zie ook: *verlaege*.

blie v, *blieë*, *blieke*: raamroede of glasroede, zie ook: *blénj*.

blie, *blieër*, *blietste*: blij, verheugd.

blie m, *blieë*, *blieke*: blik of blei, karperachtige zoetwatervissoort, *Abramis blicca*.

blieë m: blijden. “De bliee gaon veurop” wordt gezegd bij de begrafenis van een suikeroom of tante.

bliegesjtömp: blijgestemd.

blietsjêp v: blijdschap.

blieve, *bleef*, *is gebleeve*: blijven.

blieve sjtaeke, *bleef sjtaeke*, *is sjtaeke gebleeve*: blijven steken.

bliewit o: loodwit.

blik m, *blikke*, *blikske*: oogopslag, blik.

blikke, *blikde*, *haet geblik*: zich laten zien. *Laot dich neit blikke*: laat je niet zien.

bliksem m: bliksem.

blikseme, *bliksemde*, *haet gebliksemp*: bliksemen. *Greit 't bliksemp bie dich*: Greet, als je loopt, komt het wit van je onderrok te voorschijn.

blink: glans. *Eemes oppê blink zëtte*: iemand in het zonnetje zetten.

blinke, *blinkde*, *haet geblink*: blinken.

blinkent: blinkend.

blinketich, *blinketigger*, *blinketichste*: glanzend.

blitseblank: schitterend blank.

bloes v, *bloeze*, *bluuske*: bloes.

blok m, *blök*, *blökske*: blok. *Hae wit de blok te sjleipe*: in het gevele weten te komen.

bloksjaaf v, *bloksjaave*, *bloksjaefke*: blokschaaf.

blónjt e o: een blondine.

blónjt, *blónjer*, *blónjste*: blond.

blootskop: blootshoofds.

blöskaetel m, *blöskaetele*, *blöskaetelke*: doofpot, zie ook *doufpot*.

blöskalk m: *bluskalk*, *kalkdeeg*. *Blöskalk veur de geevel te witte en braklak veur de plint*: kalkmelk voor de gevel en black-varnish voor de plint.

blösse, *blösde*, *haet of is geblös*: blussen; doven. Voor blussen van kalk gebruikt men “lësje” en voor het blussen van brand vaak “lösje”.

blötsj v, *blötsje*, *blötsjke*: deuk. *Ein blötsj van e vroumisj*: een goedaardige enigszins onbeholpen vrouw; sukkel of onnozel meisje. Zie ook: *dumpel*.

blötsje, *blötsjde*, *haet of is geblötsj*: indeuken.

bloue, *bloude*, *haet geblout*: bloeden. *Bloue wie e rénjt*: hevig bloeden.

bloum v, *bloume*, *blömke*: bloem.

bloum v: bloem, het fijnste van het meel; bloem van gemalen kruiden etc.

bloume, *bloumde*, *haet of isgebloump*: bloemen. Zie: *bloumich*.

bloumendrêk m: werd vroeger verzameld uit holle boomstammen, zie: *boumdrêk*.

bloumekorzoo o: bloemencorso. Een onvergetelijk corso werd ter gelegenheid van de burgerwachtfeesten onder de bezielende leiding van kapitein Pleunis in 1921 gehouden, zie ook: *O.K.N.V.D.*

bloumenhaof m, *bloumenhäöf*, *bloumenhäöfke*: bloementuin. *Hae {p.50} sjpeelde mich pront i mien bloumenhäöfke*: hij speelde precies in mijn kaart.

bloumespot m, *bloumespöt*, *bloumespötje*: bloempot.

bloumich, *bloumigger*, *bloumichste*: bloemig, los en kruimig van aardappelen, zie: *bloume*.

bloumis m, *bloumiste*: bloemist.

bloumkeul m, *bloumkeul*, *bloumkeulke*: bloemkool. *Brassica oleracea botrytis*.

bloumpötter m, *bloumpöttesj*, *bloumpötterke*: bloemputter, grotere variant van de distelvink, *Carduelis carduelis*.

bloumsjtök o, *bloumsjtökke*, *bloumsjtökske*: bloemstuk.

blout o: bloed; balkenbrij. *Die haole dich 't blout ónger de naegel oet*: dat zijn afzetters, of: treiteraars. *Blout mit appelsjieve is e lëkker aete*: met appelschijven gebakken balkenbrij is lekker.

bloutflèk v, *bloutflèkke*, *bloutflèkske*: bloedvlek.

blouthónjt m, *blouthónj*: bloedhond; afzetter, wreedaard.
bloutkral v, *bloutkralle, bloutkrèlke*: bloedkoraal.
bloutloes v, *bloutluus, bloutluske*: bloedluis.
bloutsjwaer m, *bloutsjwaere*: bloedzweer.
bloutvénk v, *bloutvénke, bloutvénske*: goudvink, Pyrrhula pyrrhula.
bloutvergiftiging, v: bloedvergiftiging.
bloutwoosj v, *bloutweusj, bloutweusjke*: bloedworst.
bloutzuukert m, *bloutzuukesj, bloutzuukerke*: bloedzuiger; woekeraar. zie: *échel*.
blui v: bloei.
bluidich, *bluidigger, bluidichste*: bloedig.
bluie, *bluide, haet gebluit*: bloeien.
bluitje o: arm kind.
böb m, *böppe, böpke*: grootvader.
bóbbel m, *bóbbele, bubbelke*: zakflacon voor sterke drank.
bóbbelaer m, *bóbbelaesj, bóbbelaerke*: stiekeme drinker.
bóch m/o: bocht, slechte kwaliteit; ordinair volk.
bodde, *zoo erm wie*: straatarm. *Dat is ouch mer bodde*: dat is minder volk; slechte kwaliteit van wollen weefsel.
bóddekop v/m, *boddeköp, bóddeköpke*: slordige, slecht verzorgde haardos.
boddele, *boddelde, haet geboddelt*: graven, spitten.
bóddeman m, *bóddemèn, bóddemènke*: boeman; prullerige kerel.
bóddèng m, *bóddènge, bóddèngske*: pudding.
bóddewouf m, *boddewuif*: viezerik; verwaarloosde vent; spookdier.
boddezooi m: slechte kwaliteit stof; oorspronkelijk: vlasafval voor het maken van dekens.
boe m, *buu, buuke*: gebouw of in aanbouw zijnd gebouw. *Went de boe vaerdig is, zuut me de faeldesj*.
boedoos v, *boedooze, boedeuske*: bouwdoos; blokkendoos.
boeë, *boede, haet of is geboet*: bouwen.
boek m, *buuk, buukske*: buik. “’ne Boek is ’nen duustere kelder” duidt erop, dat ingewandziekten vaak moeilijk zijn te onderkennen. *De boek rammelt ’m om draan te kómme*: ergens naar hunkeren, ’ne Boek wie ’ne börgemeister: een dikke buik. *Zich in de boek biete*: zich vergissen met onaangename gevolgen.
boekbanjt m, *boekbènj*: buikband.
boekhelp v, *boekhelpe*: buikriem van paardetuig, bevestigd aan zadel en lamoenen tegen het kippen van de kar. *Te lóch in de rök laae*: lading te ver naar achteren plaatsen, waar-
{p.51} door buikriem en lamoen omhoog gaan. Zie ook: *zaalhelp*.
boekpien v: buikpijn.
boeksjpèk o: buikspek van varken.
boel m: boel, veel.
boeljóng v/m: bouillon.
boeman m, *boemèn, boemènke*: boeman.
boender m, *boendesj, boenderke*: boender, borstel.
boender o, *boendesj*: bunder, oppervlaktemaakt voor bouwland. 1 boender is 4 zille, 400 roue, 8219,96 M²; 1 klein rou is 20,5499 M²; 1 zil is 100 kleine roue, 2054.99 M².
boep m, *boebe, buupke*: jongen van 10 à 12 jaar. ’ne *Vréche boep*: een brutale jongen. ’nen *Astrante boep*: een lastig en vervelend joch.
boer m, *boere, buurke*: boer. *De sjtómste boer haet de dikste aerpel*: het geluk is met de domme. “Waat de boer neit ként, dat vrit er niet” wordt gezegd van iemand, die bang is voor het onbekende. *Ès ’ne boer de patsj op ’n oor haet sjtaon, haeter de terf verkoch*: te diep in het glaasje gekeken. *Dat sjmit ’ne boer de vinster oet*: dat is van nul en gener waarde. *Ès de*

pestoor niet baedelt en de boer neit klaach, is 't ę gout jaor gewaes: aanduiding van de in de volksmond aan genoemde personen toegekende eigenschappen.

boerderie v, *boerderieë, boerderieke*: boerderij.

boere, *boerde, haet geboert*: een boerenbedrijf uitoefenen.

boereblaoskappel v, *boereblaoskappelle, boereblaoskappelke*: zie: *blaoskappel*.

boerebroot o, *boerebroor*: roggebrood; boerenbrood.

boerekeil m, *boerekeile, boerekeilke*: kiel.

boereklaos m, *boereklaoze*: boerenkinkel.

boerenhaof m, *boerenhäöf*: boerenhoeve.

boerenhéngs m, *boerenhéngste*: boerenpummel.

boerekirmés v, *boerekirmésse*: boerenkermis; kakelbonte kleding, versiering etc.

boereméchel v, *boeremèchele, boeremèchelke*: boerenmeid.

boereluu: boerenlui.

boereminsj m: boer.

boerentrampelaer m, *boeretrampelaesj*, lomperd.

boerentraoch v, *boeträöch*: lompe vrouw.

boerepaert o, *boerepaert*: zwaar trekpaard.

boeresjtanjt m: boerenstand.

boeresjtols m: boerentrots.

boeretrut v, *boeretrutte, boeretrutje*: lomp dom wijf.

Boergónder m, *Boergóndesj*: Bourgondieër; bourgogne-wijn. *Eine richtigge Boergónder*: van het goede der aarde genietend mens.

boerin v, *boerinne, boerinke*: boerin.

boermëste: pachtvergoeding in natura, klemtoon op *-mëste*. In plaats van een pachtsom te betalen, mocht de boer het onderhavige land voor één jaar gebruiken, mits hij op zijn kosten een goede organische bemesting op het land aanbracht.

boesj v, *boesje, buusjke*: gangbare Akense munt. 12 *boesje* is 1 stuiver. *Hae krich boesj en brok*: hij krijgt alles. *Väöl boesje*: veel geld.

boet v, *boete, buutje*: keet. *Blief mich oet de boet*: blijf uit mijn huis.

boete: buiten.

boete o, *boetes*: buitenplaats.

boete, bout v: boete.

boete, *boetde, haet geboet*: boeten. {p.52}

boetekanjt m, *boetekènj, boetekènjtje*: buitenkant.

boetekans v, *boetekanse, boetekènske*: buitenkans.

boetelanjt o: buitenland.

boetelènj v/m, *boetelènj**esj, boetelènj**erke*: buitenlander.

boetelóch m: buitenlucht. *Zët 'm oppę boetelóch*: zet hem op straat.

boeteluu: buitenlui; buiten de vesting wonenden.

boetenaaf: buitenaf.

boetenóm: buitenom.

boeteshoes: buitenshuis.

boetesjpeel o: buitenspel. *Boetesjpeel sjtaon*: buitenspel staan; uitgerangeerd zijn.

boetetiets: buitentijds.

boetewérks: buitenwerks, langs de buitenkant gemeten.

boetewieër m: buitengracht van het voormalige fort *Ehrenbreitstein*, z.d.

boetewiek v, *boetewieke*: buitenwijk.

boeval m, *boevel, boevelke*: bouwval.

boevellich, *boevelligger, boevellichste*: bouwvallig; klemtoon op *-vel-*.

boeze, *boesde, haet geboes*: hard waaien.

boezjeiere, *boezjeierde*, *haet geboezjeiert*: Fr. bouger, zich bewegen, reageren, verroeren.

boezjie v, *boezjies*, *boezjieke*: kaars.

bóf m: bof: ontsteking van de oorspeekselklier, besmettelijke ziekte bij onvolwassenen.

bóf m, *buf*, *bufke*: hap, mondvul. *Hae kik 'm de buf oete mónjt*: de gierigaard gunt hem zijn eten niet. *Hae telt 'm de buf oet de mónjt*: idem.

bóffe, *bófde*, *haet gebóf*: boffen.

bók m, *buk*, *bukske*: bok. *'nen Aue bók haet ouch noch waal éns gaer e gruín blaetje*: een oude bok lust ook nog wel een groen blaadje, *'nen Aue bók en 'n jóng mèt, allejaosj gèt*: een oude man en een jonge vrouw krijgen ieder jaar een kindje. *Zoo verleif wie 'ne bók vol keutele*: tot over de oren verliefd. *De bók va Beemele haet alle mètte gaer*, zegt men van een meisjesgek. *Au buk höbbe sjtief häöre*: oude mensen zijn stijfkoppig. *De bók is vèt*: de zaak is rond; het spel kan beginnen. *Hae sjprink wie de bók oppē haaverkis*: hij handelt overijld en ondoordacht.

bók m, *buk*, *bukske*: schraag; zitplaats op koets of wagen.

bokaal m, *bokaale*, *bokaelke*: bokaal.

bókke, *bókde*, *haet gebók*: bokken, zie ook: *mónke*.

bókkeboon v, *bókkeboone*: uitwerpsel van de bok.

bökkem, **bökkum** m, *bökkeme*, *bökkemke*: panharing; stug onvriendelijk mens; dommerik. *Veur eine bökkem kan me de pan neit opzette*: met een kanon op mussen schieten. *"Höbste de bökkeme ouch veur eine sent verkoch"* vraagt men aan iemand, die terneergeslagen is.

bökkemekouk m, *bökkemekuik*: pannekoek met droge haring: vroeger een geliefkoosd eten op Goede Vrijdag, z. ook d.

bókkepoot m, *bókkepeut*, *bókkepeutje*: bokspoot.

bókkerieër m, *bókkerieësj*: bokkerijder; lid van een roversbende uit Limburgs verleden, plm. 1775.

bókkich: bokkig, stuurs.

bókkesjprunk m, *bókkesjprung*, *bókkesjprungske*: bokkesprong.

bóks v, *bókse*, *bukske*: broek. *Hae haet zich de boks gereete*: hij heeft zijn vingers gebrand. *Hau ich mich mer in de boks gesjeete*: was ik er maar nooit aan begonnen. *Dat is e sjtèrk sjtök op 'n au boks*: dat is kras. *De boks verzaote*: een stuk in de broek zetten. *Hae haet 'ne goue grèi in de boks*: hij kan flink doorstappen; hij kan grote passen maken. {p.53}

bóksboumenhout o: warrig verdraaid stuk hout.

bokse, *boksde*, *haet geboks*: boksen.

bóksebaom m, *bóksebaöms*, *bóksebaömke*: zitvlak in de broek; broekeman.

bókseklèp v, *bókseklèppe*, *bókseklèpke*: klep van ouderwetse klepbroek.

bókseman m, *bóksemèn*, *bóksemènke*: broekje, kleine jongen.

bóksepiep v, *bóksepiepe*, *bóksepiepke*: broekspijp.

bóksereim m, *bóksereime*, *bóksereimke*: broekriem.

bóksesjietert v/m, *bóksesjietesj*, *bóksesjieterke*: bangerd.

bóksetèsj v, *bóksetèsje*, *bóksetèsjke*: broekzak.

bóksjprénge, *sjpróng bók*, *haet of is bókgesjprónge*: haasje-over.

bóksjtaon, *sjtóng bók*, *haet of is bók gesjtange*: bok staan bij haasje-over; iemand een zetje geven of via samengevouwdde handen en schouders gelegenheid geven een hoog voorwerp te bereiken.

bol m, *böl*, *bölke*: bol; bolvormig oliegebak in de carnavalsstijd; bal; hoofd.

bolderwaage m, *bolderwaages*, *bolderwaegeske*: bolderwagen.

bolhout m, *bolhui*, *bolhuitje*: bolhoed.

böljeraer m, *böljeraesj*: bulderaar.

böljere, *böljerde*, *haet geböljert*: bulderen.

böljt m, *böljte, böljte*: bult; peluw. *Ze höbbe bët en böljt verlaore*: hun hele hebben en houden is verloren gegaan.

bölke, *bölkde, haet gebölk*: bulken. *Bölke wie 'nen aezel*: balken als een ezel.

bolman m, *bolmèn*: term bij het whistspel. Speler mag een kaart vragen, maakt zelf troef, speelt zelf uit en moet alle slagen halen.

bóm v, *bómme, bumke*: bom; veel. *Eine bóm sente*: een bom duiten.

bómberdeiere, *bómberdeierde, haet of is gebómberdeiert*: bombarderen.

bómberdón v, *bómberdónne*: bombardon.

bómke wissele: boompje wisselen, zie: kinderspelen.

bómmaa v, *bómmaas, bómmaake*: Fr. bonne-maman, grootmama.

bómme: schelen. *Waat kan 't mich bómme*: wat kan het mij schelen?

bómme, *bómde, haet of is gebómp*: bonzen, zie ook: *bómze*.

bómmelaer m, *bómmelaesj, bómmelaerke*: boemelaar.

bómmele, *bómmelde, haet gebómmelt*: boemelen; bengelen.

bómmeletoet v, *bómmeletoete*: zakeinde of blindedarm bij rundvee.

bómmelsuchske o: boemeltreintje.

bómpaa m, *bómpaas*: Fr. bon-papa, grootvader.

bómze, *bómsde, haet of is gebóms*: bonzen, zie: *bómme*.

bónk m, *bunk, bunkske*: bonk; doffe klap of stoot; veel of groot, 'ne *Bónk sjtein*: een massa stenen.

bónke, *bónkde, haet of is gebonk*: bonken.

bóntekouk m, *bóntekuike, bóntekuikske*: koek, gebakken van meel, melk, eieren, boter en suiker. Zie ook: *biskwietkouk*, en: *Turkse mötsj*.

bónjt, *bónjter, bónjtste*: bont. *Me nuimp gein kou bónjt of dao is waal ei flékske drop*: waar rook is, is ook vuur. *Ich sjlaon dich bónjt en blau, èste mich dat noch éns laps*: ik sla je bont en blauw, als je me dat nog een keer levert (eig.: blond, d.i. geel en blauw).

bonzjoer: bonjour.

bonzjoere, *bonzjoerde, haet gebonzjoert*: bonjouren; verkwistend leven.

boender o, *boendesj*: boender.

booke, *bookde, haet of is gebook*: hameren. *Hae kreech ze gebook*: hij {p.54} kreeg slaag.

boolekes o: gebak. Het fijne deeg werd uitgerold op vla-dikte (dus ruim een halve centimeter dik) tot een vierkante lap en met een flinke laag gesmolten boter overdekt. In de boterlaag werden rozijnen, kaneel en suiker gestrooid. De vierkante of langwerpige lap deeg werd dan opgerold tot een dikte van 5 à 6 cm. Daarna werd de rol in plm. 5 cm lange stukken gesneden; 12 à 15 stukken werden met een der gesneden kanten op een bakblik (vlaplaat) gezet en naar de bakker gebracht. Doordat ze tegen elkaar stonden, bakten ze aan elkaar vast; na het afkoelen kon men ze evenwel makkelijk van elkaar losbreken. Het "booleke" was een smakelijk gebak. Het bakloon voor een partij "boolekes" was omstreeks 1900 drie cent per vlaplaat.

boon v, *boone, beunke*: boon. *Doe bës in de boone*: je bent in de war. *In 't vruijaor bluie zien boone*: in het voorjaar is hij erg in de war. *Dikke boone*: tuinbonen, Vicia faba. *Wae dikke boone wilt aete, mót de meert neit vergaete*: tuinbonen dienen begin maart gelegd of uit de kistjes geplant te worden.

boonekrutje o: bonenkruid.

boonesjték m, *boonesjtékke, boonesjtékske*, boonstaak. *Hae leet zich boonesjtékke op ziene kop sjirpe*: hij laat zich alles welgevallen.

boonesjtreu: bonestro. *Hae is zoo dóm wie boonesjtreu*: hij is aartsdom. Zinspeling op het nietswaardige stro van bonen, dat nergens voor te gebruiken is en verbrand wordt.

boones, **boonus** m: bonus, extra gift.

boosj m, *beusj, beusjke*: barst, zie ook: *barsjte*.

boot v, *beut, beutje*: boot. *Hae zit in de boot*: hij zit in de penarie; hij is erbij betrokken en kan niet meer terug.

booter v, *beuterke*: boter. *Mit de vot in de booter valle*: bijzonder goed terecht komen. *Dat is booter aan 'ne voele vösj gesjmeert*: dat is boter aan de galg gesmeerd. “*Wae de booter te dik sjmeert, dem sjteut den duur*” werd vroeger tegen kinderen gezegd, onder volwassenen betekende het echter, dat verkwistend omgaan met geld je wel eens duur kon komen te staan. *Eine klot booter in ɛ mousblaat*: tot in het begin der twintiger jaren verkochten de boerenvrouwen op de weekmarkten hun zelfgekarnde boter in klonten van een pond, gewikkeld in een koolblad. “*Beuterke*”: prima kwaliteit boter. *Booter sjtoote*: karnen.

booterbloum v, *booterbloume, booterblömke*: boterbloem, Ranunculaceae.

booterkörf m, *booterkörf*: draagmand of korf met hengel voor boter.

bootermèlk v: karnemelk. Kinderrijmpje: *Hènderik van sjpènderik! / Waat rabbelt dich dien boks. / Dat deit die frisje bootermèlk / van rótsj, tótsj, tótsj.*

bootermèlkspap v, *bootermèlkspèpke*: karnemelkse pap.

booterpaer v, *booterpaere, booterpaerke*: boterpeer, zachte peer.

booterpot m, *booterpöt, booterpötje*: boterpot of -vlootje.

booterrénk m, *booterring, booterringske*: heel fijn ringvormig gebak van bladerdeeg met veel boter en sucade.

bootersaus v, *bootersèiske*: botersaus.

bootersjtang v, *bootersjtange*: stamper met karnvat. {p.55}

bootervaat o, *bootervater, bootervatje*: vat met roterend schoepenwiel voor het karnen van boter (voorloper der centrifuge).

boozem m, *boozeme, beuzemke*: borststuk aan een boezelaar of schort.

böp m, *böppe, böpke*: oude man; grootvader.

bórbel m, *bórbele, burbelke*: puist of bobbel.

börch v, *börge, börchske*: het onderstel (de zgn. “raam”) van allerlei soorten karren, wagens, kruiwagens etc.

börch v/m, *börge*: borg. *Dao blief ich dich börch veur*: daar sta ik voor in.

börch v, *börge, börchske*: berrie, draagbaar. *Hae krich zooväöl ɛs twee kwakkerte op 'n börch kénne draage*: hij krijgt niets of praktisch niets.

börchplank v, *börchplènk, börchplènske*: plank, waarop in de herbergen de onbetaalde verteringen werden genoteerd.

börge, *borchde, haet of is gebörch*: borgen. *'t Is dich mer gebörch*: het is je maar geleend; je zult er nog wel meer van horen.

börgemeister m, *börgemeistesj*: burgemeester, *'ne Boek wie 'ne börgemeister*: een dikke buik.

börger m, *börgesj*: burger; vroeger: in de vesting wonend poorter.

börgerie v: burgerij.

börgerwach v: burgerwacht.

borre, *borde, haet gebort*: branden.

bort o, *borde, börkje*: bord. *Veur de borde kómme*: voor de zaak uitkomen; ter tafel of te berde brengen.

bös v, *bösse, böske*: bus. *'t Is in de bös*: het is voor elkaar.

bösgruinde v: blikgroente.

bósj o, *busj, busjke*: bos.

bösjep m, *bösjepe*: bisschop.

böske o: huisje voor het kloppen van de controlering bij de wedvluchten voor postduiven.

bössel m, *bössele, bösselke*: bos, bundel. *Dat is 'n gou bössel van ɛ vroumisj*: zij is een goedaardig mens.

bössele, *bösselde, haet gebösselt*: bezig zijn met, ook: verzorgen van kinderen.

bot, *botter*, *botste*: bot, stomp. *Dat mèts is zoo bot, dao kénste mit de bloote vot op nao Kölle vaare*: dat is een erg stomp mes. *Zoo bot wie ɛ kouter*: zo bot als een ploegmes.

bot m, *botte*, *bötje*: laars. *Dat vaech ich aan mien botten aaf*: dat lap ik aan mijn laars.

bot o, *botter*, *bötje*: aarden pot.

bot, *door de*: doorgaans.

bótse, *bótsde*, *haet of is gebóts*: botsen. *Klink 't neit, dan bóts 't mer*: klinkt het niet, dan botst het maar.

bótsloupe, **zich**, *leip zich bóts*, *haet zich bótsgeloupe*: mislopen.

bóts *wieder bóts*: leer om leer, sla je mij, ik sla je weer.

botte, *botde*, *haet of is gebot*: botten. *De sjtruuk beginnen al te botte*: de heesters beginnen reeds uit te lopen.

bottel v, *bottle*: kokker, flink ontwikkelde neus.

böttele, *bottelde*, *haet geböttelt*: licht spitten. *Ich gaon ɛ bitje in den haof böttele*: ik ga wat in de tuin spitten, werken.

bóttram v, *bóttramme*, *bóttrèmpke*, of: *buttrèmpke*: boterham. Zie ook: *kiem*, *sjmouer*.

botwèch, **bot ewèch**: botweg.

bouk o, *buik*, *buikske*: boek. *'t Bouk is ómgedraage*: letterlijk: het missaal is van de epistelzijde naar de evangeliezijde gedragen. De betekenis ervan is: je bent te laat. Het wordt gebruikt voor te laat aan tafel komen enz.

boukbénjer m, *boukbénjesj*: boekbinder.

boukdrökker m, *boukdrökkesj*: boek-{p.56}drukker.

boukent v: boekweit, graansoort in het begin der 15e eeuw uit Azië naar Europa gebracht.

boukeskouk m, *boukeskuik*, *boukeskuikske*: boekweitmeel-pannekoek. *Alles op zienen tiet en boukeskouk in den herfs*, *mer bie Aolevaosj alledaach*: alles op zijn tijd. *Aolevaosj*: dialect voor Olfers, voormalig bewoner van de oude stadsboerderij hoek Markt-Plakstraat, thans gebouw van V&D. “*Boukeskouk*” werd gebakken van grof gemalen boekweitmeel in varkensvet. Op elke pannekoek werden drie tot vier flinke speklappen mee gebakken. De dikte van zo'n pannekoek was drie tot vier centimeter. Echt een kost voor de koudere dagen en mensen, die hard moesten werken.

boukesmael o: boekweitmeel.

boukfén m, *boukfénke*, *boukfénkske*: vink, ook wel “pinker” genoemd, *Fringilla coelebs*.

boukfénke *vange mit de kepodde*: met een lokvink in een kooitje en een opgezette vink wilde vogels vangen, en wel voornamelijk in de paartijd. Vooraf werd verkend, waar goede vogels (met zuivere en veel slagen) hun gebied hadden gekozen. Op een ochtend werd “*de kepodde*” (een op een fietsspaak opgezette vink) binnen de gebiedsgrens van de te vangen vink geplaatst en omringd met lijmstokken; de “*kepodde*” goed en de lijmstokken minder goed zichtbaar. Dan werd enige passen verder de lokvogel neergezet en het kooitje licht afgedekt met gras e.d. Men stelde zich dan een twintigtal passen verder verdekt op en door lokken werd de lokvink tot slaan gebracht. Onmiddellijk reageerde de wilde vogel daarop met enkele slagen en via de boomkruinen zocht hij de indringer in zijn gebied. De gekooide en de wilde vogel weerden zich danig en in zeer korte tijd had de wilde vogel de indringer ontdekt, d.w.z. hij hoorde de lokvogel, maar zag de opgezette vogel. Vanuit zijn waarnemingspunt schoot hij als een valk naar beneden, pardoos in de lijmstokken. De gevangen vink werd van lijmstokken en lijm ontdaan en in een “*buuel*” gestopt. Zo'n “*buuel*” werd gemaakt van zwart voeringstof met aan de bovenzijde een schuif, waardoor een koordje, lang genoeg, om als de schuif dichtgetrokken was de sluiting met enkele slagen om “*de buuel*” te sluiten en nog een lus over te houden om hem te dragen. De bodem werd gemaakt van een dun plankje, groot plm. 15 x 20 centimeter en ovaal van vorm. De open onderzijde van “*de buuel*” werd met “*sjtifkes*” of schoenmakersspijkertjes rond dit plankje bevestigd. Al het benodigde materiaal als lijm (gestookt van lijnolie), lijmstokken (van lucifers-dikke olmen twijgjes), opgezette vogel,

kooitje voor lokvogel, “*buuel*” en wat dies meer zij, werd door de vinkenliefhebbers zelf gemaakt. Na alles netjes te hebben opgeruimd, ging men verder om elders het spel weer te herhalen.

boukfénkekóngkoer o, *boukfénkekóngkoere*: vinkenconcours, zie ook: “*batte*”.

boukfénkekörf, *boukfénkekörf*, *boukfénkekörfke*: vinkenkooi.

boum m, *boum* of: *buim*, *bömke*: boom; lamoen. *Au boum mót me neit verpaote*: oude mensen moet men niet verhuizen. *Me ként de boum aan zien blaar*: aan de vruchten kent men de boom. *Van dezéllefde boum vilt de ein paer vruich* {p.57} *en de anger laater aaf*: de hoge ouderdom van de ouders is geen garantie, dat de kinderen ook allen een hoge leeftijd bereiken. *Went 'ne boum bluit én vruchte dreech, wurt 't 'n broelef of e liek*: een boom, die gelijktijdig bloeit en vruchten draagt, voorspelt een bruiloft of een begrafenis. *Wae 'ne boum huit, 'n vrou trout of bie eine in de wór zit, wit neit, waat drin zit*: men kan niet weten, of een boom inwendig zo gaaf is, als hij van buiten lijkt te zijn, men leert het karakter van een vrouw eerst kennen in het huwelijk en, als men door schulden van iemand afhankelijk geworden is, weet men nooit, welke onaangename gevolgen dit kan hebben.

boum m, *boum*, *bömke*: stootijzer of breekijzer.

boumdrèk m: molm, tot poeder vergaan hout, werd gebruikt als bloemaarde, zie ook: *bloumdrèk*.

boumluiper m, *boumluipesj*, *boumluiperke*: boomkruipertje, *Certhia brachydactyla*.

bous m, *bouze*: bons. *Mit 'ne bous louch er oppe grónjt*: met een bons viel hij neer.

bous m, *bousje*, *bousjke*: kabouter, *e Bousjke oppe taak*, of: *oppe zolder*: een goede geest op dak of zolder.

boumzèrk v, *boumzërke*: lijkst van uitgeholde boomstam met deksel. Een gaaf exemplaar werd in 1920 (bij graafwerkzaamheden t.b.v. de centrale verwarming) diep onder de fundamente van de grote kerk gevonden. Een deel van het geraamte was nog aanwezig; door het ontbreken van bijgaven kon de ouderdom niet vastgesteld worden.

bout m, *buit*, *buitje*: soldeerbout; bargoens voor: drol.

boutachele, *boutachelde*, *haet of is geboutachelt*: bargoens; als men weet, dat “boute” stoelgang betekent en “achele” eten, kan nadere verklaring achterwege blijven. *Doe kéns mich de bout achele*, of: *geboutachelt waere*: je kunt me gestolen worden.

boute, *boutde*, *haet gebout*: bargoens: ontlasten.

boute, **boete** v: boete.

bouze, *bousde*, *haet of is gebous*: bonzen; vallen.

bovien m, *bovienne*: boommarter.

braaf: erg. *De aerpel zeen braaf sjlèch dit jaor*: de aardappelen zijn niet te best dit jaar.

braaf, *braaver*, *braafste*: braaf.

braake, *braakde*, *haet of is gebraak*: breken (vlasbewerking).

braatsj m, *braatsje*, *braatsjke*: beschadigde plek; kletstante. *'n Groote braatsj oppen erm gebrent*: een flinke brandplek op de arm. *'n Braatsj oppe paort*: een beschadigde plek op de poort, *'n Gèkke braatsj van e vroumisj*: een gekke kletstante.

braazel m: beuzelpraat.

braazelaer m, *braazelaesj*, *braazelaerke*: beuzelaar.

braazele, *braazelde*, *haet of is gebraazelt*: beuzelen.

braazelmaanus m, *braazelmaanusse*, *braazelmaanuske*: beuzelaar.

braeke, *brouk*, *haet of is gebraoke*: breken; braken. *Gebraoke zeen*: een breuk hebben. *Braek dich mer niks*: maak je maar niet kwaad. *Gebraoke Paosje*: Beloken Pasen. *Hae haet zich gebraoke*: een veest laten.

braeke, *brouk*, *haet of is gebraoke*: scheuren van weiland e.d.

braekboon v, *braekboone*, *braekbeunke*: boontje zonder draad.

braekiezer o, *braekiezesj*: breekijzer.

braet o, *braer, braetje*: plank; bord. *Dae haet ɛ braet veur de kop*: hij is hardleers. *Lék mich de braer*: loop {p.58} naar de kloten.

braGGelaer m, *braGGelaesj*: knoeier, prutser.

braGGele, *braGGelde, haet gebraGGelt*: knoeien, prutsen. In de landbouw veelvuldig gebruikt, indien men geen goed werk kan verrichten door onwil van paard(en), defect aan gereedschap, slecht weer of ondeskundigheid van de boer. *Ich höb toch liGGe te braGGele, dao zoste erm zin van kriege*: ik heb toch zo'n pech gehad met het werk, daar zou je genoeg van krijgen.

braGGelgesjêf o, *braGGelgesjêfte, braGGelgesjêfke*: niet vlottend karwei; slecht lopende zaak.

brak v/m, *braGGe, brêkske*: bouwval; brak, speurhond (lopende hond).

brakbees m, *brakbeeste*: mens of hond die doelloos jakkert.

brakke, *brakde, haet gebrek*: jakkeren. *Laot daen hónjt toch neit zoo brakke: dae jeech toch alle wiljt op, zónger dat ver 'ne sjeut kénne doon*: hou die hond onder commando; hij verjaagt alle wild, zodat wij niet kunnen schieten.

braklak m: black-varnish. Een snel verhardend en glimmend teerproduct, dat in veel gevallen de koolteer heeft verdrongen, o.a. voor zwart maken en conserveren van houten vakwerk aan de buitenzijde, plintten, schampstenen enz.

braklakke, *braklakde, haet of isgebraklak*: het aanstrijken met black-varnish. Zie ook: *tarre* en *sjeinpaeke*.

brandewien m: brandewijn. *Zich de kop wèsje mit franse brandewien*: pimpelen; om het reinigende en desinfecterende element, alcohol, ook wel voor hoofdwassing in vroegere tijden gebruikt.

branjt m, *brènj, brènjtje*: brand. *Hae is gout veur branjt te roupe*: hij heeft een enorm stemgeluid. *I branjt sjtaon; i branjt staeke*: in brand staan of steken; in vuur geraken voor iets.

branjt v: koorts. *Branjt oppɛ ouge*, of: *brènnende ouge*: branderige ogen.

branjtkas m, *branjtkès, branjtkèsjke*: brandkast.

branjtklok v, *branjtklokke*: brandklok: klok, die in het verleden geluid werd, als er brand was, als teken voor de burgers, dat ze met hun blusmateriaal hulp moesten verlenen.

branjtsjprits, **branjtsjpruits** v, *branjtsjpritse*: brandspuit.

branjtwaer v, *branjtwaere*: brandweer.

brao m, *braoe, bräöke*: braadstuk van spek, ham etc. *ɛ Bräöke sjpèk is neit tevaöl veur te gaon van hie bès Gäöl*: prestatie en voeding moeten met elkaar in overeenstemming zijn.

brao v, *braoe, bräöke*: kuit v.h. been.

braobökkem m, *braobökkeme, braobökkemke*: droge haring.

braoe, *braode, haet of is gebraoe*: braden.

braok m: braakliggend perceel bouwland. I.v.m. het tekort aan natuurlijke meststoffen (kunstmest was voorheen niet bekend) liet men een gedeelte van het bouwland om toerbeurt braak liggen. Op deze gronden liet men de schapen grazen; deze voorkwamen zaadvorming in de onkruiden en bemestten tevens het bouwland, zodat men er na een of twee jaar weer op telen kon.

braoke, *braokde, haet of is gebraok*: stoppelploegen, of: op wintervoor ploegen, niet inzaaien of beplanten en gedurende een jaar regelmatig bewerken, om overvloedige onkruidvegetatie te doen afsterven. Zie ook onder: *braok*.

braoklanjt o, *braoklènj*: braakakker.

braom m, *braome, bräömkke*: braam, ruwe rand. {p.59}

braomel v, *braomelte, bräömelke*: braambes; meisje; achterwerk.

braotwoosj v, *braotweusj, braotweusjke*: braadworst. *ɛ Kort gebaet en 'n lang braotwoosj*: een kort gebed en een goede maaltijd; korte voorbereiding voor een langdurig genot. *Ouch*

aan de langste braotwoosj kump 'n énj: aan alles komt een einde. *Mit 'n braotwoosj nao 'n sjénk werpe*: een spiering uitgooien om een snoek te vangen.

brasselèt m, *brasselëtte, brasselëtje*: armband, klemtoon op -lèt.

brats m: brooddronkenheid. *De brats sjtik em*: hij leeft in overdaad en is daardoor overmoedig.

bratserie v, *bratserieë*: braspartij.

bratsje, bratzjele, bratsjde, haet of is gebratsj: mengen; knoeien; stoven.

bratzjele, bratzjelde, haet of is gebratzjelt: mengen; knoeien; stoven. *Gèt óngerein bratzjele*: op slordige wijze mengen; met weinig toewijding en kennis van zaken eten bereiden.

breem v, *breeme, breempke*: tak van braamstruik. *Hae leet zich noch leever 'n breem door de vot riete, ès gèt gaeve*: hij is een aartsgierigaard.

Breemakker: pl. ben. oostelijk van de Kapellerweg.

breemesjtroek m, *breemesjtruuk, breemesjtruukske*: braamstruik, *Rubus fruticosus*.

breemetaatsj m, *breemetaatsje, breemetaetsjke*: braamsluiper, *Sylvia curruca*.

breetsel, britsel m, *breetsele, breetselke*: krakeling.

Breihaach: pl. ben. oostelijk v.d. Bergerweg.

breier o, *breiere, breierke*: slagboom, hek.

breiergeljt o: tolgeld.

breierhuske o: tolhuisje.

breif m, *breive, breifke*: brief. Voor de gewone geschreven brief gebruikte men het woord “*sjrieves*”. *Dat gaef ich dich op è breifke*, of: *dao gaef ich dich è breifke van*, of: *op*: daar kun je zeker van zijn. *Niks in te brénge ès laech breifkes*: de inbreng is van nul en gener waarde. *è Breifke van teen*: een bankbiljet van tien gulden.

breifkaart v, *breifkaarte, breifkaertje*: briefkaart.

breiftèsj v, *breiftèsje*: portefeuille.

breisem m, *breiseme, breisemke*: brasem, *Abramis brama*.

breit, breier, breitste: breed, *'t Is zoo breit ès 't lank is*: het komt op hetzelfde neer. *Zoo breit wie Geilekirke*: erg breed.

breitde v: breedte. *Of 't noe oet de lengde of oet de breitde kump, dat is ratsj egaal*: het kan niets schelen, hoe het er komt, als het er maar komt.

breitvellich, breitvelligger, breitvellichste: breedvoerig.

breivebös v, *breivebösse*: brievenbus.

breivemaal v, *breivemaale*: brievenbus van de postbode.

breivendraegert m, *breivendraegesj*: postbode.

brekèt v, *brekëtte, brekëtje*: briket.

brénge, brach, haet of is gebrach: brengen. *Eeme oppè lóch brénge*: iemand aan de deur zetten.

brenglaas o, *brenglaazer, brenglaeske*: brandglas.

brenne, brende, haet of is gebrent: branden; jenever stoken, *'n Kaers brenne veur 'ne gouen hëlge*: een kaars offeren om iets te verkrijgen of voor een goed doel. *è Kaerske brenne veur den duuvel*: aan de verkeerde eer bewijzen, *'n Au sjuur brent gaer*: hoe ouder hoe gekker. *Niks te doon in de Paatesjkirk, niks te brenne ès naat sjtreu*: er is niets aan de hand.

brenner m, *brennesj, brennerke*: jene-^{p.60}verstoker.

brennetich, brennetigger, brennetichste: branderig.

brenzelaer m: jenever.

brètsetich, brètsich, brètsetigger, brètsetichste: zie: *brètsich*.

brètsich, brètsgigger, brètsichste, ook wel: *brètsetich*; brooddronken, dartel.

brétvénk m, *brétvénke*: ruziemaker, herrieschopper.

breuk v, *breuke, breukske*: breuk, *'n Breuk wie de Paatesjkirk*: een zware breuk.

breustich: bronstig. *è Breustich vërke*: een bronstig varken.

breutje o: sul.

breutjeskeuning m, *breutjeskeuninge*: iemand, die gaarne en veel brood eet.

breuzelaer m, *breuzelaesj, breuzelaerke*: treuzelaar.

breuzele, *breuzelde, haet of is gebreuzelt*: sudderen.

breveier o, *breveiere*: brevier.

breveiere, *breveierde, haet gebreveiert*: brevieren.

brieë, *briede, haet of is gebriet*: prakken, fijnmaken van eten.

brietsel o: brei; gestampt veevoeder.

brietselhèi v, *brietselhèie*: stamper voor het fijnstampen van veevoeder, ook wel “*brietselkuus*” genoemd.

briggedeier m, *briggedeiesj*: brigadier.

brik m, *brIGGe, brikske*: baksteen.

brikkebèkkert m, *brikkebèkkesj, brikkebèkkerke*: steenbakker; ruwe kerel; iemand van geringe stand.

brikkewèrk o, *brikkewèrke*: steenfabriek.

bril m, *brille, brilke*: bril, zie het oudere: *sjpikkeleieriezer*; w.c. zitting; vroeger afdekplank met gat en deksel van ouderwets privaat.

brillaasj v/m, *brillaasje, brillaesjke*: spotnaam voor brildrager.

brille, *brilde, haet gebrilt*: een bril dragen.

briösjke o: Fr. brioche, rond krentenbroodje.

brits v, *britse, britske*: slaapbank; tijdelijke werkvloer; losse laadklep of vloer voor veewagens.

britsel, **breetzel** v, *britsele, britselke*: krakeling.

britzele, *britzelde, haet of is gebritzelt*: mengen van stoffen; kokkerellen.

broddel m: geklungel.

broddelaer m, *broddelaesj, broddelaerke*: klungelaar.

broddele, *broddelde, haet of is gebroddelt*: broddelen; fouten maken in breiwerk.

bróddele, *broddelde, haet of is gebróddelt*: pruttelen.

broedegóm m, *broedegómme*: bruidegom.

broeder, **brooder** m, *broedesj, bruuderke*: broeder. *Bruuderke in de kaetel*: in olie gebakken krentenbrood.

broederlik: broederlijk.

broedersjap v, *broedersjappe*: broederschap. *Broedersjap drénke*: broederschap drinken.

Twee mensen, die elkaar voor het eerst ontmoeten en het goed met elkaar vinden, drinken om van het formele gedoe af te komen, broederschap. Tegenover elkaar staand, drinken ze met in elkaar gehaakte armen een glas gelijktijdig leeg, geven elkaar de broederkus en noemen hun voornaam. Van dat moment af noemen ze elkaar uitsluitend met de voornaam en beschouwen zich als broeders van elkaar.

broeë, *broede, haet of is gebroet*: brouwen. *Wie duider*, of: *wie zoerder gebroeë wie baeter beier*: iets, dat veel zorg en aandacht vraagt, geeft ook vaak goede resultaten; niet zwaar op de hand zijn.

broeërie v, *broeërie, broeërieke*: brou-^[p.61]werij.

broekbaar, *broekbaarder, broekbaarste*: bruikbaar.

broeke, *broekde, haet of is gebroek*: gebruiken; behoeven; nodig hebben. “*Ich lèk ’t dich oppen trap, dan broekste dich neit te bukke*” wordt gezegd tegen iemand die te gemakzuchtig is. *Ónkroet broekste neit te zeeë*: ongeluk of tegenspoed komt ongevraagd.

broelef v, *broelefte*: bruiloft. *Gein broelef zoo klein of dao kump weier ein van*: van bruiloften komen bruiloften.

broen, *broender, broenste*: bruin.

broen, de m: bruintje; het bruine paard.

broenkaol v: bruinkool.

broes v, *broeze*: broes; douche; sproeikop.

broesje, *broesjde*, *haet gebroesj*: bruisen.

broesjpoeier m, *broesjpoeiesj*: bruispoeder.

broet v, *broete*, *bruutje*: bruid; in het wit gekleed klein meisje bij huwelijken, processies, communiefeesten e.d.

broetsbekët o, *broetsbekëtte*, *broetsbekëtje*: bruidsboeket.

broetsknèch m, *broetsknèchte*: bruidsjonker.

broetskrans m, *broetskrëns*, *broetskrënske*: bruidskrans.

broetsmaat v, *broetsmaech*: bruidsjuffer.

broetsreis v, *broetsreize*: huwelijksreis, zie ook: *sjpeelreis*.

broetsjtök o, *broetsjtökke*, *broetsjtökske*: huwelijksge Geschenk.

broetskestuum o, *broetskestuume*: pak v.d. bruidegom.

broeze, **brouze**, *broesde*, *haet of is gebroes*: tekeergaan; snel lopen.

brok m: brok; zacht deel van brood zonder korst. *Hae mótt ummer de brok höbbe*: hij moet steeds het beste en het fijnste deel hebben.

brok v, *bröGGe*, *brökske*: brug, zie ook: *baochbalk*.

brokke, *brokde*, *haet of is gebrok*: brokken.

brökkele, *brökkelde*, *haet of is gebrökkelt*: brokkelen.

bröm v/m: brem, *Sarothamnus scoparius*.

brómme, *brómde*, *haet gebrómp*: brommen.

brómmesjien o, *brómmesjiender*, *brómmesjinke*: hor, zie: kinderspelen.

brón v, *brónne*, *brunke*: bron, zie ook: *sjprunk*.

brónke, *brónkde*, *haet gebrónk*: pruilen, mokken; dreigen van onweer, gevaar e.d.

brónkkirmes v: kermis, waarbij een plechtige processie plaatsvindt.

brónkpaol m, *brónkpäöl*, *brónkpäölke*: pronkpaal voor straatversiering.

brónkpersësse v, *brónkpersësses*: pronkprocessie.

bróns o: brons; bronsverf.

brónse, *brónsde*, *haet of is gebróns*: met bronsverf behandelen.

brónze: bronzen, van brons.

brooder, **broeder** m, *broodesj*, *brööderke*: krentenbrood met olie of vet in een braadketel gebakken.

broodermeister m, *broodermeistesj*: broedermeester.

broodersjap, **broedersjap** v, *broodersjappe*: broederschap.

broot o, *broor*, *breutje*: brood. *Wae broot haet, mótt geine wëk zuike*: men moet tevreden zijn met wat men heeft. *Eeme gët op zie broot sjmiete*: iemand iets voor de voeten werpen.

Ongegunt broot sjmaak 't bëste: van wat iemand niet gegund wordt heeft hij soms het meeste plezier. *Doe bës mich ë breutje*: een Joris Goedbloed. *'ne Remmel broot en 'ne reim sjpèk*: een dikke {p.62} snee brood belegd met een dikke plak spek. *Fien breutjes bakke*: iem. naar de mond praten.

brootbèkker m, *brootbèkkesj*: broodbakker.

brootgreumel m, *brootgreumele*, *brootgreumelke*: broodkruimel.

brootjaeger m, *brootjaegesj*: broodjager, jager, die de jacht als beroep uitoefent; iemand, die graag en veel brood eet.

brootkoosj v, *brootkoosjte*, *brootkeusjke*: broodkorst.

brootmaager: erg mager.

brootmëts o, *brootmëtser*: broodmes.

brootneudich: broodnodig.

brootniet m: broodnijd. *Et deit den eine baedelaer leit, es den angere aan de deur sjteit*: vorm van broodnijd.

brootplank v, *brootplènk*: broodplank: plank, circa anderhalve meter lang en ruim dertig centimeter breed, waarop het opgemaakte zwartbrood, meestal rond, werd gelegd om te rijzen en naar de oven of “*et bakkes*” te dragen. Nu verstaat men hieronder een plank om brood op te snijden.

brootsókker m: suikerbrood, zie: *sókkerbroot*.

brootwouf m, *brootwuij*: iemand, die zeer veel brood eet.

broozel v, *broozele*, *bröözelke*: koffiedik.

bros, *brosser*, *broste*: brost.

brós v, *broste*, *bruske*: borst. *Hae sjmit zich in de brós*: hij stelt zich in postuur. *Hae haet 't oppē brós*: hij is kortademig; hij heeft bronchitis.

brojsj v/m, *brojsje*, *brösjke*: broche.

bróskénjt o, *bróskénjer*, *bróskinjtje*: borstkind.

bróssókker m: kandijnsuiker. *Bróssókker in eine ketoene vaam*: kandijnsuiker, om een katoendraad gegoten. Bij het uit de vorm lossen brak de plm. een centimeter dikke kandijstaaf in kleine stukjes. De kinderen vonden dit een heerlijke lekkernij.

brouer m, *bruiesj*, *bruierke*: broer.

brouk o, *bruik*, *bruikske*: broek, drassig of moerassig land.

Broukpaort: Broekpoort voormalige vestingpoort aan de Paardestraat.

brui v/m, *bruie*: een broedsel eieren; vleesnat van afgekookt vlees. *Gaef mich dao éns 'n brui eier van*: geef me daar wat broedeieren van. *Dat ister van de tweede brui*: koffie van het tweede zetsel; slap spul.

bruibak m, *bruibék*, *bruibékske*: kweekbak; broeibak.

bruie, *bruide*, *haet gebruit*: broeden; broeien. *Hae haet voel gebruit*: hij heeft op het verkeerde paard gewed, 'nen Haas *oppēt mous bruie*: een haas op kool stoven.

bruiei o, *bruieier*, *bruieike*: broedei.

bruietich, *bruietigger*, *bruietichste*: broeierig.

bruiling m, *bruilinge*, *bruilingske*: scheuteling, varken van 3 tot 5 maanden.

bruimesjien o, *bruimesjiender*, *bruimesjinke*: broedmachine.

bruinës o, *bruinëster*, *bruinisjke*: broednest.

brul, *brulder*, *brulste*: dol; bij een paard de kolder; onvruchtbare koe.

brulbees o, *brulbeester*: huilebalk; schreeuwer.

brulle, *brulde*, *haet gebrult*: brullen; huilen.

bruue, *bruude*, *haet of is gebruut*: duwen; stoten.

bruuer m, *bruuesj*: brouwer. *Woo de bruuer kump, broek de békker niet te kómme*: van veel bier drinken wordt men dik.

bubbeleseenes v: koorts.

buffel m, *buffele*: schreeuwer.

buffele, *buffelde*, *haet gebuffelt*: te keer gaan. {p.63}

bufsjtök o, *bufsjtökke*, *bufsjtökske*: biefstuk.

buieraer m, *buieraesj*: bulderaar.

buire, *buierde*, *haet gebuiert*: tieren.

buige, *booch*, *haet of is gebaoge*: buigen. *Gebaoge, mer neit gebraoke*: gebogen, maar niet gebroken.

buik m, *buike*, *buikske*: beuk, Fagus.

buize, *buisde*, *haet gebuis*: veel drinken.

bukke, *zich*, *bukde zich*, *haet zich gebuk*: zich bukken. “*Ich lëk 't dich oppen trap, dan houfste dich neit te bukke*” wordt gezegd tegen een al te gemakzuchtig mens.

buksjék m: sjag van sigarettenpeukjes.

bul, **bulles** m: botterik; bonkige kerel.

bullebak m, *bullebék*, *bullebékske*: bullebak.

bulles m, *bullesse, bulleske*: kop.

bummelke o: hangertje of bengelend kwastje.

bumpe, *bumpde, haet gebump*: drenzen.

bumsjtein m, *bumsjtein*: puimsteen.

bunjtte o: gebakje.

buu v, *buue, buuke*: bui, zie: *sjoel*.

buuel m, *buuele, buuelke*: buidel; nietswaardige vent. *Dat hink noch in wie buuele*: dat is een nog onzekere zaak. *Betaale mit toe buuele*: betalen met gesloten beurs. *Den eine haet de buuel, den angere 't geljt*: de een is arm, de ander rijk. *'t Kump van de zak of van de buuel*: het kan niet schelen, van wie of van waar het komt, als het maar komt. *Doe verdomde buuel, maak dich ewèch*: jij snotaap, hoepel op!

buuele, *buuelde, haet of is gebuuel*: builen of ziften van meel etc.

buun v, *buune*: toneel.

buus v, *buuze, buuske*: buis.

buut v, *buute*: eindpunt.

buut v, *buute, buutje*: kuip; ton; voordracht vanuit een ton.

buuter v/m, *buutesj, buuterke*: aantikker; verlosser.

buutesjte o: buitenste.

buutsjlaon, *sjlouch buut, haet buutgesjlaage*: aantikken, zie ook: *aafklatsje* en kinderspelen.

buutereetner m/v, *buutereetnesj*: voordrachtskunstenaar in de carnevalstijd, die vanuit een “*buut*” (z.d.) spreekt. {p.64}

Aanvöllinge {p.65} {illustratie} {p.66}

D

daach m/o, *daach, daechske*: daglicht; dag. *Hae krich den daach neit om*: hij verveelt zich. *Mit Driekeuninge lènge de daach einen haanesjrèi*: met Driekoningen (6 januari) lengen de dagen met zoveel tijd, als een voetganger nodig heeft voor het afleggen van de afstand, waarin het hanengekraai nog hoorbaar is nl. 8 minuten. *'t Is noch neit alledaach aovent*: men moet de dag niet prijzen voor de avond. *Opsjtaon, veur dat den daach in de lóch is*: voor dag en dauw opstaan. *Kölle en Aoke zeen neit op einen daach geboet*: Keulen en Aken zijn niet op een dag gebouwd. *Sinte Lesie zeen de korte daach opzie*: met sint Lucia (13 december) beginnen de dagen weer langer te worden. *'t Is 'ne minsj van einen daach*: zijn dood kan ieder ogenblik verwacht worden. *Ich höb den daach aa mich*: ik heb de tijd. *'t Is al daach*: het is al licht.

daachgeljt o, *daachgeljer*: dagloon.

daachleich o: daglicht. *Dat kan 't daachleich neit verdraage*: daar ben je niet eerlijk aangekomen.

daachlööner, **daachleuner** m, *daachleunesj*: dagloner.

daachsdrop: de volgende dag.

daachsjiich m, *middichsjich en nachsjich*: dag- middag- en nachtdienst.

daachsternao: de dag erna.

daachsveurhaer: de dag er voor.

daachwerk o: dagwerk.

daader, **daeder** m, *daadesj, daedesj*: dader.

daakdëkker m, *daakdëkkesj*: dakdekker.

daakdröp v, *daakdröppe*: drup of drop. *Doe sjteis ónger de daakdröp*: je staat onder de drup.

daakhaas m, *daakhaaze, daakhaeske*: kat.

daaklat v, *daaklatte, daaklètje*: panlat.

daalder m, *daaldesj*: daalder.

daale, *daalde, haet of is gedaalt*: dalen, ouder is: *neierkómme*.

daalejaa v, *daalejaas*: dahlia. *Doe bës mich 'n daalejaa*: je bent een raar meisje.

daalik: dadelijk.

Daam: Adam.

daam v: dame.

daamas o: damast.

daamessjtoet m: stoet dames.

daanich: danig.

daavere, *daaverde*, *haet gedaavert*: daveren.

daaverwaat m: trillingen in zeis tengevolge van het plaatselijk te dun en ongelijk uitslaan bij het haren van de snede (waad).

daazelaer m, *daazelaesj*, *daazelaerke*: iemand met onvaste gang; een kind dat begint te lopen.

daazele, *daazelde*, *haet of is gedaazelt*: onvast en waggelend lopen. *Bëste énjtelings oetgedaazelt*: ben je er eindelijk.

dabbe, *dabde*, *haet of is gedab*: krabben; graven, wroeten. *Zich dabbe wie 'nen hónjt*: zich krabben als een hond. *In den haof dabbe*: in de tuin wroeten; voor de hand en ondiep spitten.

dabklau m, *dabklaue*: krabbelaar; wroeter.

dadaa: kindergroet; vaarwel.

dae, *daene*: die. {p.67}

daeder, **daader** m, *daedesj*: dader. *Al plèite en van den daeder gei sjaor*: alles is verdwenen en van de dader is geen spoor.

daege m, *daeges*: degen.

daegénigne: degene, klemtoon op -*gén*.

daeke m, *daekes*: deken, hoofd van de geestelijkheid in een dekenaat der r.k. kerk.

daekenaat o, *daekenaate*: dekenaat.

daem v, *daeme*: haarstreng; speen. *Köm dich dien daeme éns oet*: kam je haar eens netjes. *Ao Sjantou, die kou haet dikke daeme*: O Sjantou, die koe heeft dikke tepels.

daemedénk o, *daemedénger*, *daemedingske*: klein mens of dier.

daen, *daene*: die, hem. *Mit daene is gein richting te sjeite*: met hem is geen land te bezeilen.

daensdich: dinsdag.

daesje, *daesjde*, *haet of is gedaosje*: dorsen.

daesjer m, *daesjes*: dorser.

dallaasj m, *dalles*, platzak: jargon Hebreeuws. *Ich höb den dallaasj*: ik ben platzak. *Von haabenichts zum dallaasj*: kale jonder; armoedzaaiër.

dam v/m, *damme*, *demke*: dam; dijk; dam in damspel; dame in kaartspel; lemoenstut van kar. *Zët de dam oet, dan kén ich 't paert oetsjpanne*: zet de stutten onder de lemoenen, dan kan ik het paard uitspannen.

dambraet o, *dambraer*, *dambraetje*: dambord.

damme, *damde*, *haet gedamp*: dammen.

damp m, *dampe*: damp; wasem; rook.

dampe, *dampde*, *haet of is gedamp*: dampen; met stoommachine dorsen van graan.

dampetich, *dampetigger*, *dampetichste*: nevelig.

dampfluit v, *dampfluite*: stoomfluit.

dampkaetel m, *dampkaetele*: stoomketel.

dampmesjien o, *dampmesjiene*, *dampmesjingke*: stoommachine.

dampmeule v, *dampmeules*: stoommolen.

dampneetel v, *dampneetele*: dove netel, Lamium. Van de holle stengel maakten de kinderen fluitjes, vandaar: *dat geit wie 'n dampneetele fluitje*: het gaat als gesmeerd.

danne: dan.

dank m: dank.

danke, *dankde*, *haet gedank*: danken. *Danke zèGGe mó't geként zeen*: “dank u zeggen”, is nog steeds een wellevendheid.

dankeswaert: dankenswaardig. “*De eer is dankeswaert*” wordt gezegd bij een bezoek, een uitnodiging, aanzoek e.d. als dank voor de bewezen eer.

dankverdeinder m, *dankverdeindesj*: strooplikker.

dans m, *dens*, *denske*: dans.

danse, *dansde*, *haet of is gedans*: dansen.

dansentaere: dansend.

dansmeister m, *dansmeistesj*, *dansmeisterke*: dansleraar; leider bij polonaise, volksdans etc.

dao: daar, ginds.

daa'an: daaraan.

daobaove: daarboven.

daobie: daarbij.

daodoor: daardoor.

daogunne: daarginder.

daoguns: daarginds.

daohaer: daarheen.

daol m, *daole*, *däölke*: kauw, *Corvus monedula*.

daole, *daolde*, *haet gedaolt*: dwalen.

Daolewaech: doolweg; pl. ben op de Kollenberg nabij “*den aenjepoul*” (z.d.), bekend uit de sage van de blinde herder door: Mart. Jansen in “Limburgsche Legendes en Sagen” verzameld door H. Welters 1876. “’t Is al honderden jaren geleden {p.68} waar thans rondom U op den Kollenberg de korenaren gewiegeld en het zwoegen en werken van den landbouwer door een gouden oogst beloond worden, daar strekte zich eens een woeste heidevlakte uit, het ondankbaar overblijfsel van een reuzenbosch. Dit was de gemeenteweide, eertijds *de Toomel* geheten. Telkendage zag men hier talrijke kudden schapen elkander het schrale voedsel betwisten en des avonds onder de hoede van den *blinden herder*, die zijn trouwen hond tot leidsman had, huiswaarts gaan. Die herder had tot zijn geliefkoosd verblijf die plek gekozen, rechts van de St. Rosakapel naar Leyenbroek. Daar vond men hem des morgens, daar zat hij in de middagzon, daar stak hij, bij het luiden der avondklok, zijn hoorn aan den mond, om zijne lammeren het teken te geven, dat de dag ten ondergang neigde. Hij kon niet zien, niet genieten van de heerlijke natuur, die om hem leefde en zocht zijn tijd te dooden door een plan uit te werken, dat in zijn brein was gerijpt. Dagelijks zag men hem met zijn schoppe graven en de heide omwoelen; onregelmatige lijnen, ronde heuveltjes en kronkelpaadjes werden door hem in een gebrekkigen cirkel getrokken. Na zeven jaren arbeid was ook de *doolweg* voltooid. Klagend over zijn lot, dat hem belette zijn kunstgewrocht te aanschouwen zette de blinde zich op den heuvel, die zich hier in het midden verheft neer. Zijn trouwe hond lag aan zijn zij. Daar trof hem nog de avondschemering. Het hoorn schalde echter niet meer over de vlakte. De schapen verbeidden te vergeefs het teeken van hunnen meester. Des anderen daags vond men den blinden herder ontzield op den heuvel, temidden van zijn kunstwerk, en naast hem lag ook levensloos zijn hond”.

daomenee m, *daomenees*: dominee.

daomenoo m, *domenoos*, *daomeneuke*: domino (carnavalspak). *Daomenoo sjpeelee*: domino spelen.

daomit: daarmede.

daonaeve: daarnaast.

daona: daarna.

daoraaf: daarheen, daarlangs.

daore m, *däör*, *däörke*: doorn, stekel; dooier van ei. *Hae is wiljt wie haas en geit door 'n däöre hek*: hij doet het onmogelijke. *Wenste mit de vot in de däör vils, zék dan mer éns*,

welken daore dich gesjtaoken haet: als velen je aanvallen, maak dan maar eens uit, wie begonnen is. *Dem zien eieër höbbe twee däör*: wat hij bezit is naar zijn mening beter dan dat van een ander.

daoresjtroek m, *daoresjtruuk*, *daoresjtruukske*: doornstruik. Vaak wordt volstaan met “*daör*”.

daoroet: daarheen.

daoróm: daarom; daar omheen.

daot m, *daode*: daad.

daoveur: daarvoor.

darre, *doosj*, *haet gedoosj*: durven, wagen.

darteen: dertien.

dartels m: exzeem, huiduitslag.

dartich: dertig.

das m, *dës*: das; sjaal. *Den das biete*: honden laten vechten met een das. *Oppen das oetgaon*, of: *oppen das oetzeen*: stiekum liefde bedrijven. *Sjweite wie 'nen das*: hevig transpireren. *Dat haet em den das aagedaon*: dat heeft hem de das omgedaan.

dashónjt m, *dashunj*, of *dashónj*: dashond; voor de dassejacht afgerichte hond (meestal teckel). {p.69}

dassevët o: dassevet. *Ès 'n au wónj neit wilt heile, móste dassevët drop sjmeere*: als een oude wonde niet wil genezen, moet je het eens met dassevet proberen.

debatteiere, *dabatteierde*, *haet gedebatteiert*: debatteren.

deegel m, *deegele*: koperen bierkan, inhoud plm. drie liter, *'nen Deegel ómsjtoote*: een groot glas bier leegdrinken.

deegelik, *deegelikker*, *deegelikste*: degelijk.

deegizeiere, *deegizeierde*, *haet of is gedegizeiert*: Fr. déguiser, vermommen, verkleiden.

deelekaat, *deelekaater*, *deelekaatste*: delicaat, uitgelezen, heerlijk; kies.

deelekaatës v, *deelekaatësse*: delicatessen.

deelesjeus, *deelesjeuzer*, *deelesjeuste*: delicioos. Soms ook: *dillesjeus*.

deemelik, *deemelikker*, *deemelikste*: onaangenaam zoet van smaak. *Deemelikke kos*: zwaar eten.

deemerm: schemer.

deemere, *deemerde*, *haet gedeemert*: schemeren. *Et deemert mich veur de ouge*: ik voel mij onwel worden.

deemuidich, *deemuidigger*, *deemuidichste*: deemoedig.

deer: jullie, gij, of: U.

dees: deze.

deesember, **deetseember** m: december.

deesnach; z. *disnach*.

deezer: dezer.

deftich, *deftigger*, *deftichste*: deftig.

defticheit v, *defticheite*: deftigheid.

deh: hier pak aan; uitroep van schrik of verwondering.

deibde v: diepte.

deich m: deeg. *Deich traeë*: deeg kneden door treden.

deier o, *deiere*, *deierke*: dier.

deierbaar, *deierbaarder*, *dejerbaarste*: dierbaar (leenwoord, speciaal in de schrijftaal.)

Sittards is: “*dat is mich leif*” e.d.

deif m, *deive*: dief. *Bëste sjelm of bëste deif, höbste geljt, ich höb dich leif*: wat je ook bent, als je geld hebt, heb ik je lief.

deifke o: loper, sleutel waarmee de dagschoot van verschillende klaviersloten kan worden geopend.

deil o, *deile*: gedeelte; veel. *Dao waaren ein deil luu oppē bein*: er waren veel mensen op de been. *Eine minsj ten deil valle veur dat Oozelivvenheer dé klompen aan haet*: iemand voor dag en dauw lastig vallen.

deile, *deilde*, *haet of is gedeilt*: delen. “*Höbste als éns mit ’m gedeilt*”, wordt gevraagd, als men zegt, dat men iemand goed kent. *De sjteu deile*: het verschil delen. *De kénjer leere zich eesj kénne*, *ès ze deile*: als ’t tot verdeling van een erfenis komt, leren de kinderen elkaar pas goed kennen.

deiling v, *deilinge*: verdeling.

deilnumme, *noum deil*, *haet of is deilgenómme*: deelnemen.

deilnummer m, *deilnummesj*; *deilnummerke*: deelnemer.

deinbraet o, *deinbraer*, *deinbraetje*: schenklad.

deine, *deinde*, *haet gedeint*: dienen; hand- en spandiensten verrichten. *Höbste gedeint*: ben je soldaat geweest?

deins m, *deinste*, *deinske*: dienst.

deinsjaor o, *deinsjaore*: dienstjaar.

deinsplich v: dienstplicht.

deinstich, *deinstigger*, *deinstichste*: dienstig, geschikt.

deip, *deiper*, *deipste*: diep.

deisem m: deesem.

deiseme, *deisemde*, *haet of is gedeisemp*: desemen.

deisich, **deizich**, *deisigger*, *deisichste*: wazig, nevelig.

dëkblaet o, *dëkblaar*, *dëkblaetje*: dek-{p.70}blad.

dëkke v, *dëkkes*, *dëkkeske*: deken. *Me mót zich rëkke nao de dëkke*: men moet de tering naar de nering zetten.

dëkke, *dëkde*, *haet of is gedëk*: dekken. *Haut dich gedëk*: hou je hoed maar op.

dëks, *dëkser*, *dëkste*: dikwijls.

dekooreiere, *dekooreierde*, *haet of is gedekooreiert*: decoreren.

dëksel m, *dëksele*, *dëkselke*: deksel. *Zoo pot zoo dëksel*: zo vader zo zoon.

dëksele, *dëkselde*, *haet of is gedëkselt*: iem. met een raak antwoord van repliek dienen; slagvaardig antwoorden; iem. op zijn nummer zetten.

dëksjtein m, *dëksjtein*: deksteen.

del v/m, *delle*: del, laagte; dom, lomp of onhandig meisje; sloerie; viezerik; lor op het gebied van kleding. *Viezen del*: vuile slons, ’ne *Greutsjen del*: verwaande kwast.

dem: die.

demaskeiere, *demaskeierde*, *haet of is gedemaskeiert*: demaskeren.

dement, *dementer*, *dementste*: labiel van geheugen, klemtoon op -ment.

demie m, *demies*, *demieke*: demi, seizoensjas.

dempe, **dömpe**, *dempde*, *haet gedemp*: dempen, vullen dichtmaken.

dempich, **dempetich**, *dempigger*, *dempichste*: dampig. *Zoo dempich wie ’n aut paert*: zo kortademig als een versleten paard.

den m, *denne*, *denke*: denneboom.

dén m, *dénne*: deel, dorsvloer.

denao: erna.

deneiere, *denderde*, *haet gedeneiert*: dineren.

dénges, **déngesse** m: dinges.

dénk, **ténk** o, *dénger*, *dinkske*: ding. *Maak dich ’t dénk oet*: maak datje wegkomt.

dénke, *dach*, *haet gedach*: denken.

dénkelik: vermoedelijk.

dennebósj m, *dennebusj, dennebusjke*: dennenbos.

denneknóp m, *denneknup, denneknupke*: dennekegel, denneappel. Werden vroeger veel gebruikt voor het aanmaken van kachels; langs de deur verkocht, kostten ze een mark per grote baal.

dennelóch m: dennelucht.

densert m, *densesj, denserke*: danser.

depèsj m, *depèsje, depèsjke*: depêche.

depoo m, *depoos*: depot, opslagplaats.

derbie: erbij. *Dat hink derbie wie 't viefde raat aan 'ne waage*: dat hangt erbij als het vijfde wiel aan een wagen.

derdoor: erdoor; er vandoor; er tussenuit.

derdoorjense, *jensde derdoor, haet derdoorgejens*: er door jagen, klemtoon op -jen.

derlangs: erlangs. *Dat is dich fien derlangs gegange*: dat is je neus voorbijgegaan.

dèrm m, *dèrm, dèrmke*: darm; brandslang. *Baeter in 'n wie welt, ès in 'nen éngen dèrm*: beter in de wijde wereld dan in mijn eigen buik.

dermaase: dermate.

dermiene: de mijne.

dermit: ermee. *Hae sjmit dermit, of wènt 't drék waar*: hij gooit met geld, alsof het niets waard is.

dernaeve: ernaast.

dernao: ernaar; daarna; in evenredigheid. *Et kos niks, meh 't is ouch dernao*: het is niet duur, maar in evenredigheid is het ook niet veel waard.

derzóng: zonder.

dés: des. *Dèste baeter*: des te beter.

desedeiere, *desedeierde, haet of is gedeseideiert*, soms ook: *dizzedeiere*: Fr. décider, beslissen.

desnoots: desnoods.

dèsser m, *dèssesj*: dissel, kuipers- en {p.71} meubelmakersgereedschap.

dèsses: mits of onder voorwaarde. *Doe kéns 't hóbbe, dèsses krieich ich van dich daen aue fits*: je kunt het hebben onder voorwaarde, dat ik die oude fiets van je krijg.

dèssing m, *dèssings, dèssingske*: dessin, patroon.

dèstiets: destijds.

deudelik, *deudelikker, deudelikste*: dodelijk.

deugeneit m, *deugeneite, deugeneitje*: deugniet. *Wie grooter deugeneit, wie mee gelök*: het geluk is met de deugnieten.

deur v, *deure, deurke*: deur. *Et kump aan ein deur oet*: het komt op hetzelfde neer. *De deur naoder doon*: de deur op een kier zetten. *Hae wit neit, woo de deur aopen en toe geit*: hij is als een kat in een vreemd pakhuis.

Deur, Deurke: Theodoor.

deursjtiel m, *deursjtiele*: deurstijl. *Sjrief 't mer oppen deursjtiel*: je kunt ernaar fluiten. *Eeme den deursjtiel plat loupe*: ergens veel over de vloer komen.

deusjtich, *deusjtigger, deusjtichste*: dorstig.

dezèllefde: dezelfde. *Ummer dezèllefde sjaele wauel*: steeds dezelfde onzin.

dich, tich: jij, jou. *Dae van diche*: de jouwe. *Dae dich krich en bäök veur ein anger, is 'n bäökbees*: die jou wil ruilen voor een ander, is een stommeling.

dichte, *dichde, haet of is gedich*: dichten, zie het oudere: *ruume*.

dichter m, *dichtesj*: dichter.

die, tie: die.

dieaakel de gom: Unguentum Diachylon, trekzalf, samenstelling: 50% loodpleister en 50% Sesamolie. De samenstelling van het loodpleister is: 25% loodoxyde, 25% olijfolie, 25% reuzel en 25% water. De emeritus-pastoor Leurs, geboren in Sittard 23.5.1825, woonde

tijdens zijn emeritaat in de Limbrichterstraat waar thans de zaak Stienen is gevestigd. Hij was een halve dokter en maakte o.a. *dieaakel* de gom als trekzalf voor zweren. De zalf werd verkocht in kleine spanen doosjes en kostte 3 of 5 cent. Het was geen vinding van onze pastoor, die meerdere, om hun goede werking bekend staande, eenvoudige medicamenten vervaardigde. *Dieaakel* de gom, wordt ook thans nog in dezelfde samenstelling en voor hetzelfde doel in apotheken verkocht. Pastoor Leurs overleed in 1899 en werd op de voormalige begraafplaats aan de Wal begraven.

dieë, *diede*, *haet gediet*: voedsaam zijn. *Dat diet neit*: dat gedijt niet.

diejaabooloo m, *diejaabooloos*: diablo.

Diek: oude benaming Parklaan.

diek m, *dieke*, *diekske*: dijk.

diekwieërke: voormalig vijvertje gelegen tussen de *Reutersbaanjt* en *Oppaovenerdiek*, thans Kastanjelaan-Parklaan.

dien, *diene*: jouw, de jouwe. *Et is dienen toer*: het is jouw beurt.

Dien, Diene: Dina.

dienee m, *dienees*, *dieneeke*: diner.

diffelee m, *diffelees*: défilé.

diffeleiere, *diffeleierde*, *haet gediffeleiert*: defileren.

diffenteiere, *diffenteierde*, *haet of is gediffenteiert*: definiëren.

differendeiere, *differendeierde*, *haet of is gedifferendeiert*: Fr. *défendre*, defenderen. *Hae kan zich neit differendeiere*: hij kan zich niet verdedigen of verweren.

differens m, *differense*: onderscheid.

different: verschillend. {p.72}

diffesil, *diffesiller*, *diffesilste*: kieskeurig, veeleisend, lastig.

diftóng m, *diftónge*: tweeklank, vereniging van twee klinkers in één lettergreep, klemtoon op -tóng.

diftóngeiere, *diftóngeierde*, *is gediftóngeiert*: diftongeren.

dik, *dikker*, *dikste*: dik. *De sjtómste boer haet de dikste aerpel*: beter een ons geluk dan een kilo verstand. *Doe wils altiet den dikste höbbe*: jij wilt altijd nummer een zijn. *Maak dich neit dik*, *dun is de moode*: stel je niet aan.

dikde v, *dikdes*: dikte.

dikke, *dikde*, *haet of is gedik*: in omvang en gewicht toenemen. *Ès de sjlaach aan ós is móste dikke*: als de slag ons toevalt, moet je een hoogwaardige kaart bijwerpen.

dikkop m, *dikköp*, *dikköpke*: stijfhoofd; soort mais.

diktee m, *diktees*: dictee.

dikteiere, *dikteierde*, *haet of is gedikteiert*: dicteren.

diksjenaer m, *diksjenaere*: woordenboek.

dillebereiere, *dillebereierde*, *haet gedillebereiert*: beraadslagen, overleggen.

dillesjeus, **deelesjeus**, *dillesjeuzer*, *dillesjeuste*: deliceus.

dippeneiere, *dippeneierde*, *haet of is gedippeneiert*; deponeren.

dippetaase v, *dippetaases*: deputatie.

dipploomaa m, *dipploomaas*: diploma.

dipploomeiere, *dipploomeierde*, *haet of is gedipploomeiert*; diplomeren.

dirrekteur m, *dirrekteure*: directeur.

dirrezjeiere, *dirrezjeierde*, *haet of is gedirrezjeiert*: dirigeren.

dirrezjent m, *dirrezjente*: dirigent.

disdaach, **dizzerdaach**, *dezer dagen*.

diskereiere, *diskereierde*, *haet gediskereiert*: beraadslagen, breedvoerig van gedachte wisselen.

disnach, *deesnach*: deze nacht.

dispenzaase v, *dispenzaases*: dispensatie.

dispenzeiere, *dispenzeierde*, *haet of is gedispenzeiert*: dispenseren, ontheffen.

dispeteiere, *dispeteierde*, *haet gedispeteiert*: disputeren. *Ummer ent dispeteiere*: steeds maar kibbelen en redetwisten.

disseplien v: discipline.

distans m: distantie, afstand. *Blijf op 'ne zekere distans*: blijf op een veilige afstand.

distel v, *distele*, *distelke*: distel. *In de zoomer eine vlouk, in de wénjter eine kouk*: in de zomer is onkruid lastig, in de winter een lekkernij voor het vee en vogels.

disteleiere, *disteleierde*, *haet of is gedisteleiert*: distilleren, ouder is: *brenne*.

distelvénk v/m, *distelvénke*, *distelvénkske*: putter of distelvink, *Carduelis carduelis*.

distrewiet m: slag van de vink.

dit: dit. *Ein ditje en ein dètje*: het een en het ander.

ditskeer: ditmaal.

dizzedeiere, *dizzedeierde*, *haet gedizzedeiert*: beslissen.

dizzerdaach: dezer dagen.

dizzerteiere, *dizzerteierde*, *is gedizzerteiert*: deserteren.

djeu, djuu: Dieu (in krachttermen).

dobbel, döbbel, dobbelder, dobbelste: dubbel; dubbelzinnig. *Dobbelluips*: dubbelloops geweer (lopen naast elkaar). *Dobbelsjpan*; dubbelspan. *'nen Dobbele*: dubbelhartig of dubbelzinnig mens. *Dobbel gebraoke zeen*: een dubbele breuk hebben.

dobbele, dobbelde, haet gedobbelt: dobbelen.

dobbelgènger m, *dobbelgèngesj*: dubbelganger.

dobbelsjtein m, *dobbelsjtein*, *dobbelsjténke*: dobbelsteen. {p.73}

dobbelzinnich, dobbelzinniger, dobbelzinnichste: dubbelzinnig, zie ook: *dobbel*.

dochter v, *dochtesj, dochterke*: dochter.

doe: jij.

doe, toe: toen, voorheen, indertijd. *En doe, en doe ... kneep de kou de vot toe*: einde van het verhaaltje.

doedèi m: schatje, lieverd (troetelwoordje voor klein kind).

doedelzak m, *doedelzèk*: doedelzak.

doedistel v, *doedistele, doedistelke*: melkdistel, *Sonchus oleraceus*.

doeë, doede, haet gedoet: tutoyeren, met jij en jouw aanspreken.

doef v, *doeve, duufke*: duif. *Dooch de de sjlaach toe, 'n vraem doef oppè sjpiekert*: doe de deur dicht; er is een vreemde eend in de bijt.

doeke, zich, doekde zich, haet zich gedoek: bukken; zich uit de voeten maken. *Doek dich*: maak dat je weg komt.

doel m, *doele*: doel; schietstand.

doem v/m, *doeme, duumke*: duim: maat (0,0284575 meter); haakje; pen in het scharnier. *Blijf mit dien doeme dervan aaf*: blijf er met je vingers af.

doeme, doemde, haet gedoemp: duimen.

doemeling m, *doemelinge, duumelingske*: duimeling.

doemelutsjerke v/m: duimzuiger.

doemendreeërt m, *doemendreeësj*: nietsnutter; weifelaar.

doemsjték m, *doemsjtékke*: duimstok.

doer m: duur. *Oppè langen doer höbste de ganse kraom*: op den duur heb je alles.

doere, doerde, haet gedoert: duren.

does, doezer, doeste: stil. *Haut dich does*: hou je stil.

doevekörf m, *doevekörf, doevekörfke*: duivenmand.

doevemelkert m, *doevemelkesj*: duivenmelker.

doevepit m, *doevepitte*: duivenmelker.

doevesjlaach m, *doevesjlaech*: duivenslag.

doevesjpiekert m, *doevesjpiekesj*: duivenhok.

doezenderlei: duizenderlei.

doezent: duizend.

doezentmaal, duizendmaal. *Ich höb 't dich doezentmaol gezach*: ik heb je al vaak gewaarschuwd.

doezentpoot m, *doezendpeut*: duizendpoot.

doezentsjoone v: duizendschoon, anjeliersoort, Dianthus barbatus.

doezentste: duizendste. *Doe höbs 'n doezentste gelök gat*: je hebt een groot geluk gehad.

dóf, *dóffer*, *dófste*: dof. *Dóf waer*: drukkend, loom weer.

dóf m, *dóffe*, *dufke*: stomp, duw. *Veer sjpeelee veur 'nen dóf in de rök*: om 's keizersbaard spelen.

dóffe, *dófde*, *haet gedóf*: stompen.

dóffes o, *dóffesse*: duivenhok.

dok m, *doGGe*, *dökske*: dog.

dokkar v, *dokkarre*, *dokkerke*: dogkar.

dokke, *dokde*, *haet gedok*: dokken, betalen.

dolk m, *döllek*: dolk, dolkmes.

dolmètsjer v/m, *dolmètsjes*: tolk, vertaler.

dóm: achtervoegsel als bij: *auerdóm*, *riekdóm* enz.

dóm, *dómmer*, *dómste*: dom. *Zoo dóm wie boonesjtreu*: aartsdom. *Doe höbs 'n dóm paert gevaare*: je hebt het verkeerd aangepakt. *Dóm gebaore en niks biegeleert*: je hebt niets bijgeleerd.

dóm, **doum** m: domkerk.

dómestiege v/m: Fr. domestique, huisbediende, dienstbode.

Dómmenik: Dominicus.

dómpetich, *dómpetigger*, *dómpetichste*: bedompt.

dömpe, **dempe**, *dömpe*, *haet ge-{p.74}dömp*: dempen, vullen.

domper m, *dómpesj*, *dumperke*: kaarsendomper: meestal in combinatie met “*sjpénjtleich*” z.d., zie ook: kaersehäöreke.

dónderdich: donderdag.

dónkel, *dónkelder*, *dónkelste*: donker.

dóns, **duvet**: Fr. duvet, dons. *'nen Huitpölf, gevölt mit dóns*: een peluw met dons vulling. *Fien dunske*: prima dons.

doodebreif m, *doodebreive*: rouwbrief. *'n Doodebreifke*: bidprentje, rouwprentje.

doodenhuske o: lijkenhuisje.

doodekirkef m, *doodekirkeffe*: kerkhof.

doodekop m: dodekop (verfstof).

doodewaage m, *doodewaages*: lijkkoets.

dooe, z. *doot*.

dooemarsj m: treurmars.

doon, *douch*, *haet of is gedaon*: doen. *Dooch, waaste neit laote kén*s: doe, wat je niet kunt laten. *Ich kén 't doon en ich kén 't ouch laote*: ik kan het doen (in de zin van betalen) en ik kan het ook laten (in de zin van verdragen, waarbij men dan op zijn buik wijst). *Ès ich wós, waat ich douch, lach ich mich, veurdat ich voul*: als ik wist wat me te wachten stond, nam ik vooraf maatregelen. *Ich doon mich bedanke*: ik bedank u. *Et is gedaon mit 'm*: het is afgelopen met hem. *Wieste deis, wie 't tich geit*: zo men doet, zo men ontmoet. *Ich weit, waat mich te doon sjteit*: ik weet, wat me te doen staat.

Door, **Dooraa**: Dora.

door: door.

Döör, Doores, Döörke: Theodoor.
doorbakke: doorbakken.
doorbiete, *beet door, haet of is doorgebeete:* doorzetten.
doorbraaf: erg braaf.
doorbraeke, *brouk door, haet of is doorgebraoke:* doorbreken.
doordach: doordacht.
doordeile, *deilde door, haet of is doorgedelt:* in stukken verdelen.
doordoon, *douch door, haet of is doorgedaon:* door zeef doen. *Dooch de mëlk éns door de zie:* zeef de melk.
doordraave, *draafde door, haet of is doorgedraaf:* doordraven.
doordreeë, *dreedde door, haet of is doorgedreet:* doordraaien.
doordreeër m, *doordreeësj:* doordraaiër, zwierbol.
doordreeve, *doordreevender, doordreevenste:* bedreven.
doordrieve, *dreef door, haet of is doorgedreeve:* doordrijven; doorzetten.
doordrievert m, *doordrievesj:* doordrijver; doorzetter.
doorein: dooreen. *Et löp em doorein:* hij kan het niet meer overzien; hij maalt een beetje.
doorewêch: doorgaans; gedurig.
doorgaon, *góng door, is doorgegange:* doorgaan.
doorgaons: doorgaans, klemtoon op -gaons.
doorgank m, *doorgèng, doorgèngske:* doorgang.
doorhaole, *haolde door, haet of is doorgehaolt:* kwaadspreken. *Ze höbben em vies derdoorgehaolt:* ze hebben behoorlijk over hem geroddeld.
doorhaer: doorheen.
doorhaute, *hólj door, haet of is doorgehaute:* tot laat in de nacht feestvieren.
doorhöbbe, *hau door, haet doorgat:* in de gaten hebben.
doorkiek m, *doorkieke:* opening. *Dao is nurges 'nen doorkiek:* er is nergens een opening om er door te kijken.
doorkómme, *koum door, is doorge-{p.75}kómme:* doorkomen; overleven.
doorlaeze, *lous door, haet of is doorgelaeze:* doorlezen.
doorlaote, *lout door, haet of is doorgelaote:* doorlaten; bekletsen, aframmelen.
doorloupe, *leip door, is doorgeloupe:* doorlopen.
doorloupe: dooreen gevloeid.
doorluip m, *doorluipe:* doorloop, doorgang.
doorluiper m, *doorluipesj:* Friese schaats.
doorriek: erg rijk.
doorriep: doorrijp.
doorriete, *reet door, haet of is doorgereete:* scheuren; kwaadspreken, roddelen.
doorruiker v/m, *doorruikesj:* doorroker; zeer sterk roker.
doorsjeite, *sjoot door, haet of is doorgesjaote:* doorschieten, klemtoon op -door.
doorsjeite, *doorsjoot, haet of is doorsjaote:* doorschieten, klemtoon op -schieten. *Ein doorsjaote bouk:* een doorschoten boek
doorsjienent, *doorsjienender, doorsjienenste:* doorschijnend.
doorsjikke, *sjikde door, haet of is doorgesjik:* doorzenden.
doorsjlaon, *sjlouch door, haet of is doorgesjlaage:* doorslaan.
doorsjlaach m, *doorsjlaech:* doorslag; drevel.
doorsjlaont: doorslaand, afdoende.
doorsjlikke, *sjlikde door, haet of is doorgesjlik:* doorslikken.
doosjneet, *doorsjnei:* doorsnede.
doorsjnieë, *sjnee door, haet of is doorgesjneeë:* doorsnijden.
doorsjpeeple, *sjpeelde door, haet of is doorgesjpeelt:* doorspelen.

doorsjpuile, *sjpuilde door, haet of is doorgesjpuilt*: doorspoelen.

doorsjtaon, *doorsjtóng, haet of is doorsjtange*: doorstaan, verduren.

doorsjtaeke, *sjtjouk door, haet of is doorgesjtaoke*: doorsteken.

doortaoge: doordrenkt; doortrokken. “*Doortaoge wie 'n sjmautkroek*”: doordrenkt als een oliekrui, wordt gezegd, als men van iemands kennis, knapheid e.d. op een bepaald gebied spreekt.

doortrëkke, *troch door, haet of is doorgetroch*: doortrekken; kwaadspreken. *Eeme derdoor trëkke*: kwaad van iemand spreken.

doortummert: doortimmerd. *Ei gout doortummert hoes*, een goed doortimmerd huis.

doorwirke, *wirkde door, haet of is doorgewirk*: doorwerken.

doorzaege, *zaechde door, haet of is dorgezaech*: doorzagen.

doorzeen, *doorzouch, haet doorzeen*: doorzien.

doorzëtte, *zat door, haet doorgezat*: doorzetten.

doorzuike, *doorzuikde, haet of is doorzuik*: doorzoeken.

doos v, *dooze, deuske*: doos. *Hae zuut oet, of wenter jus oet 'n deuske kump*: je kunt hem door een ringetje halen.

doosj m, *deusjke*: dorst. *Hae haet mee doosj wie vaaderlanjtsleivde*: hij is een drinkebroer. *Sjtieven doosj höbbe*: honger hebben.

doot m: dood. *Doe deis mich den doot aan*: je maakt me het leven zuur. *Doe bës mer einen doot sjöldich*: je kunt maar één dood sterven.

doot: dood. *'n Dooe*: een dode.

dootbaeë: doodbidden. “*Laot tich dootbaeë veur e vaat erte*” wordt gezegd tegen een nietswaardige vent.

dootbloue, *bloude doot, is dootgeblout*: doodbloeden; zijn laatste geld uitgeven.

dootdeile, *deilde doot, haet of is dootgedeilt*: iemand zijn part onthouden. *Zich dootdeile*: bij delen zich zelf {p.76} tekort doen.

dootgaon, *góng doot, is dootgegange*: doodgaan, *'ne Peering geit noch neit gaer doot*: niemand gaat graag dood.

dootgraever m, *dootgraevesj*: doodgraver.

doots, *dootser, dootste*: doods; verlaten.

dootsangs m, *dootsangste*: doodsangst.

dootsbaeër m, *dootsbaeësj*: doodsbidder; (volgens oud bijgeloof:) iemand die door zijn gebed kon doden.

dootsbët o, *dootsbëdder, dootsbëtje*: sterfbed.

dootsbleik: doodsbleek, erg bleek.

dootshumme o, *dootshummes, dootshummeke*: doodskleed of doodsmantel.

dootskis v, *dootskiste, dootskisjke*: doodkist, lijkkist.

dootskop m, *dootsköp, dootsköpke*: doodshoofd, akelige kerel.

dootskrank: doodziek.

dootsjeite, *sjoot doot, haet of is dootgesjaote*: doodschieten.

dootsjlaon, *sjlouch doot, haet of is dootgesjlaage*: doodslaan.

dootsjtil: doods, erg stil.

dootsjtraof v: doodstraf.

dootsjtriet m: doodsstrijd.

dootsjtriet-kirmis Lömmerich: kermis vallende op 24 of laatste zondag van september te Limbricht.

dootsjweit m: doodszweet.

dootvalle, *voul doot, is dootgevalle*: doodvallen.

dootsvieant m, *dootsvieande*: doodsvijand.

dootszunj v: doodzonde.

doozien o, *dooziene*: dozijn.

dop m, *döp, döpkē*: dop. 'n *Häöp oeten dop*: een heupontwrichting. *Kiek oet dien doppe*: kijk uit je ogen.

dop m, *doppe, döpkē*: werp-, draai- of bromtol.

döppe v/m, *döppes, döppeke*: kop; kind; klein vaatwerk. *Klein döppes höbben ouch oore*: kleine keteltjes hebben grote oren. *Hae krich ze op zienen döppe*: hij krijgt op zijn kop.

döppesjörger m, *döppesjörgesj*: in aardewerk handelend marskramer; stommerik, klemtoon op *döppe-*.

dor, *dorder, dorste*: dor. *Hae zuut zoo dor oet*: hij ziet er zo grauw en schraal uit.

dörp o, *dörper, dörpke*: dorp.

dörpel m, *dörpele, dörpelke*: drempel.

dörpelmaat v, *dörpelmaech, dörpelmaetje*: dagmeisje; loopmeisje.

dörpelesjietert m, *dörpelesjietesj*: klaploper.

dörpskénjt o, *dörpskénjer*: dorpskind.

dösj m, *dössje*: tafel. *Sjmiet noots de kaart oppen dösj*: geef nooit de moed op.

dou m: dauw. *Den dou lik noch oppē klee*: het klaverveld ligt nog vol dauw.

dou v, *doue, duike*: boomkroon.

douf, *douver, doufste*: doof. *Dat is mich 'nen douf*: dat is een dove.

douf, *douver, doufste*: voos, hol, leeg. *Ein douf noot*: een noot zonder pit. *Zoo douf wie 'ne pot*: potdoof. *Douf neetel*: dovenetel, Lamium, zie ook: *dampneetel*.

doufpot m, *doufpöt*: doofpot om sintels in te doven, zie: *blöskaetel*.

doufsjtóm m: doofstom.

douge, *douchde, haet gedouch*: deugen. *Dae neit troet, dae neit douch*: zo de waard is, vertrouwt hij zijn gasten. *Dae haet noots gedouch*: die heeft nooit opgepast.

douk m, *duik, duikske*: doek.

douke, *doukde, haet gedouk*: opschieten, lijken, 't *Begint zich al te douke*: het schiet al aardig op; het begint al ergens op te lijken.

douke, *doukde, haet of is gedouk*: van doek voorzien (vogelkooitjes).

doum, dóm m: domkerk. {p.77}

doun, ten naaste bij; op de aard van. *In den doun van*: omstreeks en op de aard van.

dounbie, dichtbij.

doup m: doop.

doupsjien m, *doupsjiene*: doopbewijs. *Den doupsjien verlaoren höbbe*: onvoldoende aandacht schenken aan zijn reeds gevorderde leeftijd.

doupfónjt m: doopvont.

doupsjprei v, *doupsjpreie*: doopsprei, doopkleed.

douvemansoore: dovemansoren.

douver, dómper m, *douvesj, douverke*: domper of kaarsendover, meestal in combinatie met "sjpénjtleich", z.d.

draachbaar v, *draachbaare*: draagbaar.

draachelik, *draachelikker, draachelikste*: draaglijk.

draage, *drouch, haet of is gedraage*: dragen; over de tong gaan. *Ze waere door gans Zittert gedraage*: ze gaan over ieders tong.

draagón m: dragon, Artemisia dracunculus (samengesteldbloemige plant, veel gebruikt bij inmaak).

draak m, *draek, draekske*: vlieger; draak; hatelijk mens. *Den draak oplaote*: vliegeren, 'nen *Draak van ę vroumisj*: een hatelijk vrouwmens.

draaketou v: vliegertouw.

draan, er aan. *Doe bës draan*: jij bent aan de beurt. *Hae haet zich draan laote plèkke*: ze hebben hem een meisje aangesmeerd. *Mit al waat drop en draan hink*: met alles wat erbij hoort.

draangaeve, *gouf draan, haet draangegaeve*: opgeven; niet verder gaan.

draangaon, *góng draan, haet of is draangegange*: eraan gaan; opmaken. *Al geit 't kèrke mit de kaole draan, kriege zal ich em*: alles op alles zetten. *Wooste aangeis, dat krump*: waar je van gebruikt, wordt minder.

draave, *draafde, haet of is gedraaf*: draven; op en neer rennen; lopen. *Obbenaaf draave*: op en neer lopen.

drab m: dras, bezinsel van een vloeistof.

drach v, *drachte*: dracht, honingdracht.

drachter: er achter.

draeger m, *draegesj*: drager, lijkdirager, drager van smokkelwaar.

draem m, *draeme*: druipstreep, streep, gevormd door druipende vloeistof. *Dao kreech ich 'n tas kaffee geprizzenteiert, dao hónge de draeme noch langsaaf*: ik kreeg er een kopje koffie aangeboden, waar de druipstrepen van de vorige gebruiker nog op zaten. *Doe mós de beusjtel niet langs de pot aafsjtrieke, geliek zit dae zoo vol draeme, daste em noch neit mee in de hènj kéns kriege*: je moet de verfkwas niet langs de bovenrand van de bus afstrijken, want dan komt de buitenkant van de bus zo vol druipstrepen, dat je ze niet meer in de hand kunt nemen.

draen m, *draene*: dar (mannelijke bij).

draer, er naar toe, er heen.

draergaon, *góng draer, is draergegange*: er heen gaan.

draer maake, *maakde draer, haet draer gemaak*: zich aanstellen.

draf m, *drèfke*: draf.

dragoender v/m, *dragoendesj*: dragonder; manwif.

dramaa o, *dramaas*: drama.

drank m, *drènkske*: drank.

drankwaage m, *drankwaages, drankwaegeske*: drinkebroer.

draol, *draolder, draolste*: suf; loom; soezerig.

draole, *draolde, haet gedraolt*: dralen.

draot m, *dräöt, dräötje*: draad; houtnerf; geld. *Dat geit draot koste*: dat gaat geld kosten.

dräöte, *dräötde, haet of is gedräöt*: van draad voorzien.

drappeiere, *drappeierde, haet of is ge-{p.78}drappeiert*: draperen, in plooien hangen.

drapperie v, *drapperieë, drapperieke*: draperie.

drappoo m, *drappoos*: Fr. drapeau, vaandel, “*t Zoeplèpke*” of het vaandel van de Sittardse schutterij was blauw en wit geblokt, waarin een rond gouden veld, waarop een kroon met drie fleurons en zwart slangenkruis.

dras m: mengsel van leem, gruis en kalk voor het maken van vloeren, later vervangen door cement.

dree m: draai. *Hae haet zienen dree neit*: wat hij wil, lukt hem niet.

dreebank v, *dreebènk*: draaibank.

dreebraet o, *dreebraer*: draaibord; draaiconstructie oogstwagen; beweeglijk of wispelturig mens. *Dat is mich e dreebraet*: dat is een erg wispelturig mens.

dreeë, *dreedde, haet of is gedreet*: draaien. *Hae dreet zich op 'n ert*: hij is erg kwiek en lenig. *Dae dreet dich 't sjeel op*: die jaagt je op de kast.

dreeëchtich, *dreeëchtigger, dreeëchtichste*: draaierig.

dreeër m, *dreeësj*: draaier.

dreekónjt v/m, *dreekónjte, dreekunjtje*: kind, dat niet stil kan zitten.

dreevaat o, *dreevaater*: karnton.

dreevot v/m, *dreevotte, dreevötje*: iemand, die met zijn achterste wiebelt.

drèi m: draai. *Hae is aan den drèi*: hij is aan de boemel.

dreich, *dreiger, dreichste*: ondiep; voor het grijpen. *Die haet aevel ouch de traone dreich*: die huilt om een kleinigheid.

Dreis, Dreiske: Andries.

dreisj, dreis, braak, dries. *Et lanjt lik dreisj*: braakland of rustende akker bij wisselbouw.

drèk, direct, dadelijk.

drèk m: grond; straatvuil. “*Drèk en kaaf sjoert de maach*” wordt gezegd, als iemand een opmerking maakt, omdat er iets in zijn eten is terechtgekomen. “*Wae de gèk trout veur den drèk, verlus den drèk en hiljt de gèk*”, wordt gezegd als men om het geld trouwt.

drèkbak, drèkskis v/m, *drèkbèk*: vuilnisvat, vuilnisemmer.

drèkbaer m, *drèkbaere*: smeerpoes; boer, die er steeds op uit is zijn grondbezit te vergroten.

drèkhoup m, *drèkhuip*: vuilnishoop. *Dae is noch noots va moodesj drèkhoup aafgewaes*: die is nooit van moeders pappot weggeweest.

drèkkar, drèkskar v, *drèkkaarre: drèkkêrke*: vuilniswagen.

drèkke, drèkde, haet of is gedrèk: komposteerde uitstrooien over grasland e.d.

drèkkich, *drèkkigger, drèkkichste*: morsig, vies; miserabel, beroerd. *Ein drèkkigge heemelveart*: een dronkemansboel. *Ein drèkkich gedouns*: een vuile boel.

drèklap m, *drèklèp*: spatlap aan fiets, auto e.d.

drèkplaat v, *drèkplaatte*: spatbord van fiets e.d.

drèksjoklaat m: chocolade van slechte kwaliteit.

drèkskis v, *drèkskiste*: vuilniskist (voorgangster van huisvuilzak).

drèkzak m, *drèkzèk*: vuilniszak; smeerpoes.

drénge, *drong, haet of is gedrónge*: dwingen; klein krijgen, de baas kunnen.

drénkbak m, *drénkbèk, drénkbèkske*: drinkbak; drinkglasje van vogelkooi (fonteyntje) z. *pumpke*.

drénke, *drónk, haet of is gedrónke*: drinken. *Drénk dat 't dich gout deit*: dat het je goed bekeke.

drénke, *drènkde, haet of is gedrènk*: drenken van vee. {p.79}

drénkeswaar v: drank. *Aetes- en drénkeswaar huifich*: eten en drinken volop.

drénkpoul m, *drénkpuil*: drinkpoel voor vee.

dresseiere, *dresseierde, haet of is gedresseiert*: dressereren.

dreuch, *dreuger, dreuchste*: droog. *Zoo dreuch wie zaot*: kurkdroog. *Dreugen doosj*: honger, trek.

dreuchde v: droogte.

dreuchlèGGe, *lach dreuch, haet of is dreuchgelach*: droogleggen.

dreuchhaute, *hólj dreuch, haet of is dreuchgaute*: drooghouden.

dreuchsel o/m, *siccatief*, ook: *sikketief*.

dreuchsjliepe, *sjeep dreuch, haet dreuchgesjleepe*: droog slijpen, zonder vocht slijpen.

dreuchsjtaon, *sjtóng dreuch, haet dreuchgesjtange*: droog staan. *De kou sjteit dreuch*: de koe heeft geen melk meer.

dreuchvouts, droogvoets.

dreuchwoosj v, *dreuchweusj, dreuchweusjke*: cervelaatworst.

dreuge, *dreuchde, haet of is gedreuch*: drogen.

dreugerie v, *dreugerieë*: drogerij; drooginrichting.

drie, *driede*: drie; derde.

driederlei: drieërlei. *Dao geef 't driederlei sjmeer*: daar gaat het royaal toe. *'n Bôttram mit driederlei sjmeer, booter, sjroop en fluitert*: duidt erop, dat het een kale bedoening is.

Sarcastisch gezegd: *driederlei sjmeer: sjroop, ziepnaat en zeim*: is alle drie stroop.

driedobbel, driedubbel. *Einen driedobbele*: een gewiekste.

drieduivels, versterking van “*duivelsêrch*”: duivels.

driefjach v, *driefjachte*: drijfjacht.
driefnaagel m, *driefnaegel*: drevel.
driefwèrk o, *driefwèrke*: drijfwerk.
driefzanjt m: drijfzand. Zie ook: *kwelm*.
driehouk m, *driehuik, driehuikske*: driehoek.
driejangel m, *driejangele, driejèngelke*: vishaak met drie haakjes, dreg.
Driekeuninge, Driekoningen (6 januari).
driekeuningskouk, keuningskouk m: driekoningenbrood, of koningskoek: wittebrood van prima deeg met krenten, rozijnen, sucade, waarin een boon wordt gebakken. Wie de boon in zijn part treft, is voor die dag koning der familie, maar moet trakteren. Een stuk, “’t *Gaotspaat*” genoemd, werd, zodra de boon gevonden was, aan een arme gegeven. Vroeger, toen elk gezin een vaste bakker had, gaven de bakkers deze fijne broden aan hun klanten cadeau.
driekroonepot m, *driekroonepöt*: verglaasde aarden pot inhoudend 20 tot 50 liter, voor het inmaken van bonen, zuurkool etc. zie ook: keem.
driekwaart, driekwart, zie ook: *drieveedel*.
drieling m, *drielinghe*: drieling; drieloopsgeweer.
driemaal: driemaal.
driepoot m, *driepeut, driepeutje*: driepoot; melkstoeltje.
driesjprunk m, *driesjprung*: driesprong.
driesjtömmich: driestemmig.
drietump m, *drietumpe, drietumpke*: driehoek.
drieve, *dreef, haet of is gedreeve*: drijven. *Ich weit neit, waat er drif*: ik weet niet, wat hij uitvoert.
drieveedel: oudere benaming voor: driekwart.
drif v, *drifte, drifke*: drift, jachtterm. *Veer pakke noch ein drif*: we drijven nog een stuk.
Drik, Drikkes, Drikske: Hendrik.
drikkes m, *drikkese*: stommerik. {p.80}
dril v, *drille*: dranger van de duivenslag. *Em de drille luchte*: hem de vrijheid geven.
drin: erin. *Wae ’ne boum huit, ’n vrou trout of in de wor zit, wit noots waat drin zit*: van het onbekende is alles te verwachten.
dróbbel v/m, *dróbbele, drubbelke*: peuter, klein kind.
droef v, *droeve, druufke*: druif. *Doe bës mich ’n droef*: je bent een rare vent.
droet, eruit. *Hae is hauf droet; gans droet*: hij is half, geheel buiten zijn zinnen. *Droet houe van sjaele kal*: onzin vertellen. *Droet houe*: er uit flappen.
droeveblaat o, *droeveblaar, droeveblaetje*: druivenblad.
droeventros m, *droevetrös*: druiventros.
droevevinger m, *droevevingesj*: druivenwingerd, druivenstok.
droogis m, *droogiste*: drogist.
drök, drökke, drökste: druk.
drökde v: drukte.
drökfaelder m, *drökfaeldesj, drökfaelderke*: drukfout.
drökke, drökde, haet of is gedrök: drukken; overdrijven. *Hae drök fëste*: hij overdrijft behoorlijk.
drökkent: drukkend (warm of heet).
drökke m, *drökkesj*: drukker.
drökkerie v, *drökkerieë*: drukkerij.
drökpaesj v, *drökpaesje*: drukpers.
drökprouf v, *drökprouve*: drukproef.

dróm: erom. *Dróm en draan:* erom en eraan. *Mit al waat dróm en draan hink:* met alles wat erbij hoort. *Dróm sjlingere:* eromheen slingeren.

drómhaer: eromheen.

drónger: eronder.

dróngerdoor: eronderdoor.

dröp m, dröppe: drup.

drop: erop. *'nen Drop zette:* vloeken. *Drop of drónger:* erop of eronder; buigen of barsten. *Drop oet trëkke:* erop uitgaan. *Drop oet zeen:* fel zijn op.

dröpke o: borreltje. *Hae sjtik de kop door 'ne sjtrop veur 'n dröpke:* hij doet alles voor een borrel. *Hae hink zich op veur 'n dröpke:* idem. *'ne Sjwaegel mit drie man, mer 'n dröpke inéns:* een borrel in één teug leegdrinken.

dröpksglaeske o: borrelglaasje.

dröppe, dröppe, haet of is gedröp: druipen.

dröppel m, dröppele, dröppelke: druppel. *De geevel kaanjelt:* een druppel aan de neus.

dröppele, dröppelde, haet of is gedröppelt: druppelen.

druie, druide, haet gedruit: dreigen.

druim, droum m, druim: droom.

druime, druimde, haet gedruimp: dromen.

druimert m, druimesj, druimerke: dromer.

druivich, druivigger, druivichste: droevig. *Doe bës mich 'nen druivige:* je bent een fraai heerschap.

druivicheit v: droefheid.

duchtich, duchtigger, duchtichste: duchtig. *Ein duchtich kénjt:* een flink meisje.

duf, duffer, dufste: benauwd, muf.

duich v, duichde: deugd; voordeel; plezier. *Dao is gein duich aan:* daar deugt niets van. *Dao kénste noch duich van kriege:* daar kun je nog voordeel van hebben.

duiel m, duiele, duielke: drol.

duiker m, duikesj: duivel. *Dat haolt dich der duiker:* de duivel hale het.

duipe, duipde, haet of is geduip: dopen; verdunnen. *Dao kriste geduipde sjnaps:* daar wordt de jenever met water verdund.

duipeling m, duipelinge, duipelingske: dopeling.

duipert m, duipesj: doper.

duipsel o: doopsel.

duivels, duuvels: duivels. *Hae is {p.81} duuvelskaot,* of: *duivels:* hij is duivelskwaad of duivels.

duivelsdénk o, duivelsdénge, duivelsdingske: verduiveld ding.

duivelskénjt, duuvelskénjt o, duivelskénjer: stout kind.

dul, dulder, dulste: dol; draaierig, duizelig. *Zoo dul wie e kuuke:* erg draaierig.

dulle, dulde, haet gedult: zinloos praten; ijlen. *In 't vruijaor en ès blaar valle, duit er gèt:* in het voor- en najaar is hij erg in de war.

dumpel m, dumpele: plas in laagte; deuk (ouder dan: *blötsj*).

dun, dunder, dunste: dun. *Wie mee vërke, wie dunder de sjpuiling:* veel varkens maken de spoeling dun.

dunk m: dunk.

dunne m: diarree, buikloop; lies. *Hae is aan den dunne:* hij heeft diarree. *Hae haet pien in den dunne:* hij heeft pijn in de lies. *Dunne lómmel:* slagersterm voor het vlees uit het middenrif van de koe.

duppe m: dupe. *Ich woort den duppe van 't sjpeel:* ik was de gedupeerde.

durkop m, durköp, durköpke: stijfkop. *Zösdobbelen durkop:* zeer stijfkoppig mens; harde kerel.

durve, *durfde, haet gedurf*: durven. Zie het oudere: *darre*.

dusdaanich: dusdanig.

Dutsj: Duits. *Doe höbs toch 'n Dutsje tóng in de mónjt*: je kunt toch vragen. *De dutsje vaan hink oet*: de hemdslip hangt uit.

dutsjverderver m, *dutsjverdervesj*: iemand, die zich schuldig maakt aan taalbederf.

duu m, *duue, duuke*: duw.

duudelik, *duudelikker, duudelikste*: duidelijk, zie het oudere: *klaor*.

duue, *duude, haet of is geduut*: duwen; moeite kosten; betekenen. *Dat zal noch gèt duue*: dat zal nog wel moeite kosten. *Waat haet dat te duue*: wat heeft dat te betekenen. *Waat duut 't, daste neit dao waars*: wat beduidt het, dat je er niet was?

duuke, *duukde, haet geduuk*: duiken.

duuker, m *duukesj*: duivel; duiker.

duumke-mezuumke m: duimelot; Klein Duimpje.

duur m, *duure*: stier. “*Pas op, den duur sjteut dich*” wordt tegen kinderen gezegd, als ze teveel boter op hun brood smeren.

duur, *duurder, duurste*: duur. “*Aet mer gout, 't drénke is ouch duur*” aansporing om toe te tasten.

Duurebusjke: pl. ben. achter Stadbroekermolen.

duurde v: duurte.

duurepizzel m, *duurepizzele*: bullepees.

duuster m: duisternis.

duuster, *duusterder, duusterste*: duister; donker.

duusteraovent m: als de zon geheel onder is.

Duuster gats, **Duuster gètske**, holleweg gaande vanuit de Kolleberg bij de St. Rosa kapel tot aan de Lahrstraat. Naar het oude volksgeloof moest ieder die na twaalf uur 's nachts over deze weg kwam, de “*waerwouf*” dragen. De *waerwouf*, een als spookdier vermomd mens, sprong de passant op de rug en dwong deze, hem een bepaalde afstand te dragen. “Volgens een oude legende is het *Duustergètske* in de *Walpurgnacht* (30 april op 1 mei) de verzamelplaats van hen die zich in hun leven vergrepen hebben aan vreemden landeigendom. Duidelijk zou in dien nacht het geknars hunner tanden waarneembaar zijn, die voor hunne schanddaden nog moeten boeten, en als arme zondaars geen rust kunnen vinden”. Aldus “de Katholieke Waarheidsvriend” van 18 juni 1892 in “Sprokkelingen”. {p.82} De *Duuster gats* is door duivelverschijningen, de goddeloze smid van Overhoven, de bokkenrijders, de *waerwouf* enz. altijd al een griezelplaats voor onze bijgelovige voorouders geweest.

duuvel, **duuker** m, *duuvele, duuvelke*: duivel. *Noe sjleit Got der duuvel doot*: nou breekt mijn klomp! *Wae gout vrunjt is mit der duuvel, kump gemaekelik in de hël*: wie een goede voorspraak heeft, komt er makkelijker. *Wae der duuvel wilt banne, mót zèllef rein zeen*: wie een ander wil beleren, moet zuiver op de graat zijn. “*Den duuvel sjit oppę grootsten houp*” wordt gezegd, als iemand, die er toch al goed bijzit, een buitenkans heeft. *Dae is oet de hël gekraope, wie der duuvel sjleip*: die is van alle markten thuis. *Der duuvel zie mouer*: Jan en alleman. *Der duuvel ę kaerske brenne*: de verkeerde eren. *Zich aan der duuvel bichte*: bij de verkeerde te rade gaan. *Wie kump der duuvel aan 'n zeel*: hoe bestaat het? *Got vermaort der duuvel en zeet de hël mit ruibe*: God maakt het de duivel moeilijk zieltjes te winnen; uitroep.

duuvele, *duuvelde, haet geduuvelt*: opspelen.

duuveléchtich, *duuveléchtigger, duuveléchtichste*: duivelachtig.

duuvelin v, *duuvelinne*: satanskind.

duuvelkes: rundvleesblokjes met uien en azijn.

duuvelkessaus v: uiensaus.

duuvelsaffekaate m, *duuvelsaffekaate*: duivelsadvocaat.

duuvelsbènder m, *duuvelsbèndesj*: oorspronkelijke duivelsbanner (bezweerder); ruw persoon.

duuvelshaore. dons van nestvogels. *Hae haet de duuvelhaore noch op*: hij is nog niet droog achter zijn oren.

duuvelskeesj v, *duuvelskeesje, duuvelskeesjke*: duivelskers: oneetbare of vergiftigde rode of zwarte, soms geneeskrachtige bes.

duuvelskénjt, duivelskénjt o, *duuvelskénjer*: satanskind.

duuvelssjtérk: erg sterk; manchester.

duuvelsvleisj o: vergiftigde paddestoelen.

duuzele, *duuzelde, haet geduuzelt*: duizelen.

duuzelèchtich, *duuzelèchtigger, duuzelèchtichste*: duizelachtig.

duuzelich, *duuzeligger, duuzelichste*: duizelig.

duuzelèchticheit v: duizeligheid.

duvet m: Fr. duvet, dons, zie ook: *dóns*.

dwaesj, twaesj, waesj, *dwaesjer, dwaesjte*: dwars, wars.

dwaesjdrieve, *dreef dwaesj, haet dwaesjgedreeve*: dwarsdrijven, tegenwerken

dwaesjdrievert m, *dwaesjdrievesj, dwaesjdrieveke*: dwarsdrijver.

dwaesjkiekert m, *dwaesjkiekesj*: dwarskijker.

dwank m: dwang. *Mótte is dwank en kriesje is kénjergezank*: tot iets gedwongen worden, is vervelend.

dweil m, *dweile, dweilke*: dweil.

dweile, *dweilde, haet of is gedweilt*: dweilen, zie het oudere: *sjróbbe*.

dwénge, *dwóng, haet of is gedwónge*: dwingen.

dwérch m, *dwèrge*: dwerg. {p.83}

Aanvöllinge {p.84} {illustratie} {p.85}

E

ę: verleden en aanstaande. *De veurige waek ę donderdich höb ich em noch gezeen en dees waek ę vriedich kom ich weier bie ęm*: de vorige week donderdag heb ik hem nog gezien en deze week vrijdag kom ik weer bij hem.

éch, *échter, échste*: echt; werkelijk; zuiver.

échel v, *échele*: bloedzuiger; drinkebroer. *Hae zup wie 'n échel*: hij drinkt als een tempelier.

Échelspoul: pl. ben. bij Kleindorp en voormalige poel noordelijk van de zgn. “*Rieksbrök*”.

èchesjte o: achterste; achterwerk. *Pak den écheeste*: neem de achterste. *Zët dich op dien échesjte*: ga zitten.

èchesjteveur: achterstevoren.

échoo m, *échoos*: echo.

échterhaam m, *échterhaame*: zie: *achterhaam*.

eeber m, *eebesj*: boor, avegaar.

eeder: eerder; ieder. *Eeder koum ich dëkser dao*: vroeger kwam ik er vaker. *Eeder 't zient, dan krich de kaoe niks*: ieder het zijne, dan krijgt de verkeerde niets.

eegöstere: eergisteren.

eeker m, *eekesj, eekerke*: akker; putemmertje. *Einen eeker beier is ach lieter beier*.

eel m, *eel, eelke*: aal.

eelènj v: ellende. “*Wae geef, waat er haet, is waert, datter eelènj lit*”: men moet niet alles weggeven.

eelènj m, *eelènj*esj, *eelènj*erke: ongelukkige, miserabele.

eelènjich, *eelènjigger, eelènjichste*: ellendig.

eelènjsklau m, *eelènj*sklaue, *eelènj*sklèike: teer, armetierig mens of kind.

eelskörf m, *eelskörf*: van teen gevlochten aalkorf.

eeme, eemes: iemand. *De gèk mit eeme sjtaeke*: iemand voor de gek houden. *Eemes laote, veur waat er is*: iemand in zijn eigen vet laten gaar koken.

Eemsje sjtein m: hardsteen, z. *Aemsje sjtein*.

eer v: eer. *Eeme 'n eer aadoon*: iemand eer bewijzen; een dienst bewijzen. *Dao lèkste gein eer mit in*: daar zul je geen plezier van beleven. *De eer is dankeswaert*: dank voor de bewezen dienst of eer. *De ein eer is de anger waert*: de ene dienst is de andere waard. *De eer is dervan aaf*: het nieuwe is er af (spec. v. kleding gezegd). *In eere haute*: respecteren; zorgvuldig behandelen. "*Haut dich dem in eere*" wordt gezegd, als iemand een goede huwelijkspartner, meid, knecht, paard, hond, etc. heeft. "*Ter eere van waatvereinen hëlge is dat*" wordt gevraagd, als iemand een onverwacht rondje geeft e.d. *Miteere*: ondertussen; niettemin. *Mit eere beste 't kwiet*: ondertussen ben je het kwijt.

eerbaar, eerbaarder, eerbaarste: eerbaar.

eerdat: voordat. *Eerd*at gebeurt, *drif noch vâöl waater door de Keutelbaek*: voordat dat gebeurt, vloeit er nog veel water door de Maas.

eere, eerde, haet of is gëeert: eren.

eerebaoch m, *eerebäöch*: erepoort.

eerelit o, *eereleede*: erelid. {p.86}

eereplaatsj v, *eereplaatsje*: ereplaats.

eerepries m, *eereprieze*: ereprijs.

eererunjde v, *eererunjdes, eererunjte*: ereronde.

eereteike o, *eereteikes*: ereteken. *Gout wie gout, de bros vol eereteikes en zoo erm wie Job*: een hart van goud, een leven vol verdiensten en zo arm als Job.

eerewach v: erewacht.

eerewien m: erewijn.

eergevuil o: eergevoel.

eerlik, eerlikker, eerlikste: eerlijk. / *Bës altiet eerlik, troe en braaf, / pës aan dien donkel graaf. / Dan höbste niks, dan kriste niks, / dan numme ze dich ouch niks aaf.*

eesj: eerst. *Hae is eesj sjus hie*: hij is pas gekomen. *Van den euf aaf, eesj*: als eerste van meet af aan beginnen. *Eesjte gewën is kattegesjpën*: de winst blijft niet aanhouden.

eesjdaachs: eerstdaags. *Eesjdaachs höbbe ze dich bie diene kripses*: eerstdaags hebben ze je bij je kraag.

eesjteling m, *eesjteling*e, *eesjtelingske*: eersteling; vroege aardappel.

eetazjaer o, *eetazjaere, eetazjaerke*: etagère; Fr. bovenstuk van kast.

eetekët o, *eetekët*e, *eetekët*je: etiket.

eetikët v: etiquette, wellevendheid.

eetwie o, *eetwieë, eetwieke*: etui.

eewich: eeuwig. *Eewich en erfelik*: eeuwig en altijd.

eewicheit v: eeuwigheid.

Eevangeelie o, *Eevangeelieë*: Evangelie. *Paumzondich wurt 't lank Eevangelie gelaeze*: Palmzondag leest men het lijdensverhaal van onze Heer Jezus Christus in de r.k. kerk.

ëffae: enfin.

ëffe: even; effen. *Wach ëffe*: wacht even. *Ein ëffe klëtje*: een effen jurk, uni tint. *Ëffe wie 'n unnebëtje*: mooi gelijk of vlak. *Ëffe maake*: effenen; iets in het reine brengen.

ëffekes: eventjes. *Ëffekes is mer eine vinger lank*: eventjes is maar zeer kort.

ëffenewèch: heel eenvoudig.

ëffesjte o: juiste, ware. *doe bës den ëffesjte om vruich op te sjtaon*: jij bent de echte ernaar om vroeg op te staan.

egaal, egaalder, egaalste: gelijk; onverschillig, om 't even.

egaalich, egaaligger, egaalichste: gelijkmatig.

ei o, *eier, eike*: ei. *'t Grootste sjtök van 'n hauf ei*: een klein beetje. *Hae meint, dat zien eier twee däör höbbe*: hij meent alles beter te hebben dan een ander. *Mit gèt ei aan*: niet geloofwaardig. *Hae raap de eier van de houn, die er gezat haet*: hij krijgt loon naar werken. *Ongerhauf hauf ei en ein hauf hauf ei, wiewäöl eier zeen dat?* (is samen een ei). Zie ook: *kippe*, of: *kuppe*.

eiem m, *eieme*: schoonzoon.

eierdaore m, *eierdaores, eierdäöreke*: dooier.

eierkaole: eierbriketten.

eierdöpke o, *eierdöpkes*: eierdopje.

eierkörf m, *eierkörf*: eierkorf.

eierlaepelke o, *eierlaepelkes*: eierlepeltje.

eiermert m, *eiermerte*: eiermarkt.

eiermien v, *eiermiene*: eiermijn.

eierproem v, *eierproeme*: eierpruim.

eige, *eigender, eigeste*: eigen. *Dat is 'n eige bees*: dat is een vertrouwd dier. *Jeeder mótf veur zien eige deur kaere, dan haetter genóch te vaege*: als ieder het zijne doet, gaat alles goed.

eigenaer m, *eigenaesj*: eigenaar.

eigenaesje v: eigenares.

eigendóm m, *eigendómme*: eigendom.

eigenhènjich: eigenhandig.

eigelik: eigenlijk.

eigeméchtich: eigenmachtig.

eigenaam m: familienaam. {p.87}

eigene, *eigende, haet of is geëigent*: passen bij. *Dat eigent zich dao niet bie*: dat past daar niet bij.

eiges: zelf. *Ich höb 't eiges gebrach*: ik heb het persoonlijk gebracht. *Van eiges*: vanzelf. *Van eiges kump de kat trök*: wat je leent, moet je ook terugbrengen. *Den eigesjten daach waar ich al dao*: diezelfde dag was ik er al. *Doe bès den eigeste*: jij bent precies dezelfde.

eigesjap v, *eigesjappe*: eigenschap.

eigewies, *eigewiezer, eigewieste*: eigenwijs. *Waat is dat 'n eigewies sjtök sjtrónt; vraete*: wat is dat een eigenwijze vent.

eigezinnich, *eigezinnigger, eigezinnichste*: eigenzinnig.

eik m, *eike, eikske*: eik.

eikkaore v, *eikkaores, eikkäöreke*: eekhoorn.

eike: eikenhout.

eikeboun m, *eikeboun, eikebömke*: eikeboom.

eikel v, *eikele, eikelke*: eikel. *ę Piepke maake van 'n eikel en ę sjtreusjpier*: een pijpje maken van een eikel en een strohalm.

eilanjt o, *eilènj, eilènjtje*: eiland.

eilètsich, *eilètsigger, eilètsichste*: iel, eenzaam, enkel, fijn.

eimaalich: uniek; voor één keer.

eimaol: een maal; opeens. *Op eimaol*: opeens.

ein: een.

einder: eender, hetzelfde.

einderlei: enerlei. *Dat is einderlei*: dat is hetzelfde.

eindrach v: eendracht.

eindrèchtich, *eindrèchtigger, eindrèchtichste*: eendrachtig.

einentwintich: eenentwintig.

einentwintige: kaartspelen, waarbij eenentwintig punten moeten worden behaald.

einerlèste: voorlaatste.

einfach, *einfacher*, *einfachste*: eenvoudig, simpel.
einich: eens. *Einich waere*: het eens worden. *Veer waeren ós einich*: wij worden het eens.
einige, **zich**, *einichde zich*, *haet zich geëinich*: het eens worden.
einjäärich: eenjarig.
einkénnich, *einkénnigger*, *einkénnichste*: eenkennig.
einling v/m: eenling.
einmanswaage v/m, *einmanswaages*: eenmanswagen; iemand, die alles alleen doet, zie ook: *einselgènger*.
eins: eens.
einsel: enkel.
einselgènger m, *einselgèngesj*, *einselgèngerke*: eenzelvig mens, solitair.
einsjpènnich: slechts één dier als trekkracht.
einsjtömmich: eenstemmig.
einuiger m, *einuigesj*: éénoog.
einversjtèntenis v: overeenstemming. *Mit dien einversjtèntenis doon ich mit*: met jouw instemming speel ik mee.
eit m: eed.
eivèldich, *eivèldigger*, *eivèldichste*: eigenzinnig, eigenwijs.
einzaamheit v: eenzaamheid.
eksaame o, *eksaames*: examen.
èkselènt, *èkselènter*, *èkselèntste*: excellent.
èkserseiere, *èkserseierde*, *haet geëkserseiert*: exerceren.
èkskezeiere, **zich**, *èkskezeierde zich*, *haet zich geëkskezeiert*: excuseren, zie ook: *verèkskezeiere*.
èkspaater m, *èkspaatesj*: voorloper van de huidige cultivator.
èkspaatere, *èkspaaterde*, *haet of is geëkspaatert*: cultiveren van grond.
èksplekaase v, *èksplekaases*: explicatie.
èksplekeiere, *èksplekeierde*, *geëksplekeiert*: expliceren.
èkspozeiere, *èkspozeierde*, *geëkspozeiert*: exposeren, zie ook: *toon-{p.88}sjtëlle*.
èkspoziese v, *èkspozieses*: expositie.
èksprement o, *èkspremente*, *èkspremenjtje*: experiment.
èksprès m: expres, zeer snelle trein.
èkstemeiere, *èkstemeierde*, *haet of is geëkstemeiert*: Fr. estimer, hoogachten.
èkstraa, *èkstraas*, *èkstraake*: extra.
èkstrak m, *èkstrakte*: extract.
èkzaol o, *èkzaole*: oksaal.
èkzeim m: eczema.
èkzèmpel m, *èkzèmpelke*: exempel.
ël v, *ëlle*, *ëlke*: el (lengtemaat 66,9 of 69,8 centimeter, onderverdeeld in 16 talieën).
eljter m, *eljtesj*, *eljterke*: altaar, zie ook: *altaor*.
ëllebaoch m, *ëllebäöch*, *ëllebäöchske*: elleboog; bocht van kachelpijp.
ëllef: elf. *Op zien ëllefendartichste*: op zijn dooie gemak.
ëllewaar o: waar, die per el verkocht wordt.
empesant: en passant.
en, *enne*: en.
éng, *énger*, *éngste*: eng, nauw. *Die tuint gèt in 'n éng sjträötje mit de erm oetterein*: in gepaste omgeving lijkt zij wel wat.
éngde: engte.

éngel m, *éngele, éngelke*: engel. *Einen éngel mit e sókkere mulke*: een lief meisje. *Den Engel des Heere baeë*: gebruik in de r.k. kerk om driemaal daags bij het luiden van het angelusklokje, het angelus te bidden.

éngelenhaor o: engelenhaar.

èngstich, *èngstigger, èngstichste*: angstig.

énj o, *énjer, énjte*: einde. *Neemes haet zien énj gezeen*: niemand weet, wat hem te wachten staat. *Dao is 't énj van ewèch*: dat is eindeloos.

énjtelings: eindelijk; tenslotte.

énk m: inkt. *Om pen en énk sjreeve*: moord en brand schreeuwen.

énkel m, *énkele, énkelle*: enkel, gewricht.

énkel, *énkelder, énkelse*: enkel en alleen, een; weinig. *Dao waar mer 'ne énkelle minsj dao*: er waren maar weinig mensen.

énnichste: enige, zie ook: *énsichste*.

énnichzins: enigszins.

énnige: enige.

éns: eens. *Ens gezach, blijf gezach*: belofte maakt schuld. *'t Éns waere*: het eens worden.

énsich, *énsichste*: enig.

ènsjelaer m, *ènsjelaesj*: kibbelaar, ruziemaker.

ènsjele, *ènsjelde, geënsjelt*: kibbelen.

ènsjelèchtich: twistziek.

entree m, *entrees*: entree, klemtoon op *en-*.

enzoowieër: enzovoorts.

epistel o, *epistele, epistelke*: epistel; brief.

epoolèt o, *epoolëtte*: epaulet.

er: hij. *Ès 'r dao is, heurste gèt*: als hij er is, waarschuw ik je.

erbel v, *erbelte, erbelke*: aardbei.

erberme, zich, *erbermde zich, haet zich erbermp*: zich erbarmen. *Erberm dich éns dreuver*: doe er wat aan.

erbermelik, *erbermelikker, erbermelikste*: erbarmelijk.

erch, *erger, erchste*: erg; zeer. *'t Mót ersch waere, wilt 't gout waere*: er moet heel wat gebeuren, wil het goed worden.

erch: erg. *Zónger ersch*: zonder erg; niet met opzet; argeloos.

erfdeil, o, *erfdeile, erfdeilke*: erfdeel, zie ook: *deil*.

erfelik: erfelijk.

erfgout o, *erfguitje*: erfgoed.

erfpach v: erfpacht.

erfsjtök o, *erfsjtökke, erfsjtökske*: erfstuk.

erfzunj v, *erfzunj*: erfzonde. {p.89}

ergaeve, zich, *ergouf zich, haet zich ergaeve*: zich overgeven; zich schikken.

ergere, ergerde, geërgert: erger worden. *De feeber ergert zich*: de koorts is toegenomen.

ergere, zich, *ergerde zich, haet zich geërgert*: zich ergeren, kwaad worden. *Erger dich neit, dat is sjlèch veur diene rikketikkert*: erger je niet, dat is slecht voor je hart.

ergerlik, *ergerlikker, ergerlikste*: ergerlijk. *Dat is 'n ergerlikke gesjichte*: dat is een kwalijke zaak.

ergernis v: ergernis.

erinnere, erinnerde, haet erinnert: herinneren. Ouder en beter is: *ich zal dich draan doon*, of: *laote dénke*.

erm m, *erm, ermke*: arm. *Eeme oppen erm pakke*: iemand in het ootje nemen. *Dao zeen luu, die hóbbe leever 'ne klouken erm és 'ne vètten derm*: er zijn mensen, die meer geld besteden aan hun pronkzucht dan aan hun levensonderhoud. *'n Ermke*: kleeerhanger.

erm, *ermer*, *ermste*: arm. *Hae is zoo erm wie bodde*: hij is straatarm. *Dao zoste erm zin van kriege*: daar zou je mismoedig van worden. *Dae haet geine naagel om zien kónjt te kratse*: hij is straatarm. *Hae haet teväöl aan de erme gegaeve*: hij heeft er maar op los geleefd. *Ermen hals, daste bës*: je bent een arme sukkel. *Aan den erme gegaeve, is Oozelivvenheer gebörch*, of: *geleent*: wie aan de armen geeft, is een goed mens. *Zoo erm wie 'n kirkloes*: straatarm. **erme den**, m: het armbestuur. *Hae laef van den erme*: voor zijn levensonderhoud is hij op het armbestuur aangewezen.

ermelik, *ermelikker*, *ermelikste*: armelijk.

ermeliek v: iemand, die op kosten van de gemeenschap begraven wordt; voorheen: het armbestuur. "*Hae wurt mitte luch begraave*" wordt gezegd, als iemand wegens de kosten erg vroeg begraven wordt.

ermout m: armoede. *Ermout in e plékske*: verborgen armoede. *Ermout is troef*: daar heerst armoede.

ermoutspëns v/m, *ermoutspënsse*, *ermoutspënske*: armoedzaaier.

ermoutspungel m, *ermoutspungele*, *ermoutspungelke*: armoedzaaier.

ermsgaat o, *ermsgaater*: armsgat.

ermuidich, *ermuidigger*, *ermuidichste*: armoedig. *Einen ermuidigge kraom*: een armoedige beweging.

ermzeelich, *ermzeeligger*, *ermzeelichste* armzalig. *Einen ermzeeligge petik*: een armzalig boeltje.

ernaere, **zich**, *ernaerde zich*, *haet zich ernaert*: onderhouden. *Woovan ernaere die zich*: waarvan leven die?

ert v, *erte*, *ertje*: erwt. *Hae dreet zich obben ert*: hij is erg kwiek. *'n Ert in 't vaat sjmiete*: de boel in de war schoppen, of: dwarsbomen. *Hae haet de erten oet*: het is afgelopen met hem; zijn spel is verloren.

ertentëllerke o, *ertentëllerkes*: pietje secuur.

erteries v, *erteriezer*, *erteriske*: erwtenrijs, zie: *riezerert*.

ertesop v, *ertesöpke*: erwtensoep. *Ertesop en boukeskouk deit in de zieë gout*: erwtensoep en boekweitpannekoek is voedzaam.

ervaare, *ervour*, *haet ervaare*: ervaren; te weten komen.

erve, *erfde*, *haet geërf*: erven. *Wae zeelich wilt sjterve, leet de rêchde erve*: wie zalig wil sterven, laat de rechthebbenden erven.

erve m/v: erfgenaam.

ervel m, *ervele*, *ervelke*: 'n armvol, klemtoon op *er*-.

ës: als, wanneer.

ësje m, *ësje*, *ësjeke*: es, loofboom, Fraxi-{p.90}nus. *Ein raatelësje*: een wijfjes-es.

ësje v, *ësje*: as.

ësjbak m, *ësjbék*, *ësjbëkske*: asbak.

ësjdäöre m, *ësjdäöres*, *ësjdäöreke*: esdoorn, Acer.

ësjde, **ësde** v, *ësjdes*: eest, inrichting om te drogen (meestal een van anderen verwarmde vloer) b.v. mout, ooft, thee, kruiden e.d.

esjëffe: daarnet, zo even.

ësjekruuts o, *ësjekruutser*, *ësjekrutske*: askruisje. Op Aswoensdag (r.k. kerk) brengt de priester met palmas een kruisje op het voorhoofd van de gelovigen aan, daarbij in het latijn zeggend: "Gedenk mens, dat gij stof zijt en tot stof zult wederkeren".

Ësjelegoundsich m: Aswoensdag. *Ësjelegoundsich wurt i Zittert den heering gebeete*:

Aswoensdag gaan de carnavalvierders naar hun stamcafé's, waar hun gratis bier, zwartbrood en haring wordt aangeboden.

ësjenhoup m, *ësjenhuip*: ashoop. *Den ësjenhoup gebroeke om de wei te drëkke*: de ashoop als mest over het grasland strooien. *Blief mer bie mam ësjenhoup*: blijf maar bij moeders pappot.

èsof: alsof.

èspree, ésprès: met opzet.

èsse, èste: als je.

èsse: kleine s-vormige gebakjes.

èsser m, *èssesj*: kuiper, zie ook: *kuuper*.

èssich m: azijn, zie ook: *aetje*.

èstebleif: als 't U belieft, zie ook: *èzzebleif*.

etraonzjee v/m, *etraonzjees*: Fr. *étranger*, vreemde bezoeker; vreemdeling.

ëttelikke: ettelijke.

ëtter m: etter, pus, ouder is *mateerie*.

ëttere, *etterde, haet geëttert*: etteren.

euf m, *euve, eufke*: meet. *Van den euf aaf oet*: van meet af aan. *Van den euf aaf oetsjpee*: in een keer het spel uitspelen.

euleteul, eulenteun m; vlier, *Sambucus nigra* en ander var.

eur: uw.

eurtje o, *eurtjes*: taartonderzetter, (rond vlechtwerk van teen of ijzerdraad om vla op te leggen).

eutepeteut m, *eutepeteute, eutepeteutje*: peuter, uk.

euver: over. *Dat is noch neit haol euver*: dat is nog niet helemaal in orde. *Euver en teuver*: volop. *Euver en 't weier*: over en weer.

euveral: overal.

euveral m, *euverals*: overall.

euverbaortsmietert m, *euverbaortsmietesj*: iemand, die alles wat een ander doet, heeft, of voorstelt, afkeurt. Klemtoon op *-baort-*.

euverbliefsel o, *euverbliefsle*: overblijfsel, zie ook: *behautenis, rammenante*, en: *oorte*.

euverblieve, *bleef euver, is euvergebleeve*: overblijven; nablijven op school.

euverbliever m, *euverblievesj, euverblieverke*: overblijver; nablijver op school.

euverbreive, *breifde euver, haet of is euvergebreif*: overbrieven; verklikken.

euverdaach: overdag.

euverdén m, *euverdénne*: zolder boven dorsvloer.

euverdénke, *euverdach, haet euverdach*: overdenken.

euverdoon, *douch euver, haet of is euvergedaon*: overdoen.

euverdrach v: overdracht.

euverdreeve: overdreven.

euverdrieve, *dreef euver, is euvergedreeve*: overdrijven, klemtoon op *euver-*. 't *Waer is euvergedreeve*: de bui is voorbij getrokken.

euverdrieve, *euverdreef, haet of is euverdreeve*: overdrijven, klemtoon op *-drieve*.

euverduuvele, *euverduuvelde, haet of is euverduuvelt*: overduivelen. {p.91}

euvere, *euverde, haet of is geëuvert*: beginnen bij de meet, zie ook: *euf*.

euverein: overeen. *Doe kéns neit mit de bein euverein zitte, wentste tot euver de oore in 't werk zits*: als er werk is, moet aangepakt worden.

euvereinkómme, *koum euverein, is euvereingekómme*: overeenkomen, zie ook: 't *éns waere*.

euvereinkóms v, *euvereinkómste*: overeenkomst.

euvereinlèGGe, *lach euverein, haet euvereingelach*: over elkaar leggen.

euvereinliGGe, *louch euverein, haet euvereingelaeg*: overhoop liggen.

euvereinsjtómme, *sjtómde euverein, haet euvereingesjtómp*: overeenstemmen.

euvereinvalle, *voul euverein, is euvereingevall*: over elkaar vallen; ruzie maken.

euvergaeve, *gouf euver, haet euvergegaeve*: overgeven, overhandigen. Als "braken" wordt bedoeld, gebruikt men: *sjpieë*.

euvergank m, *euvergèng*: overgang.

euvergaon, *góng euver, is euvergegage*: overgaan.

euvergerdien v, *euvergerdiene*: overgordijn.

euvergroot: overgroot, te groot.

euvergewénne, *gewénde euver, is euvergewént*: op een andere plaats wennen.

euverhaer: overheen.

euverhanjt m: overhand. *Die höbbe de euverhanjt*: die zijn ons de baas.

euverhaole, *haalde euver, haet of is euvergehaolt*: overhalen. *Haol mich de naober éns euver*: wil je de buurman vragen, of hij bij mij wil komen. Wil men iemand tot iets bewegen of overreden, dan gebruikt men: *bekalle*, of: *ómkalle*.

euverhaute, *hólj euver, haet euvergaute*: overhouden.

euverheure, *euverheurde, haet euverheurt*: niet horen.

euverhöbbbe, *hau euver, haet euvergat*: overhebben.

euverhumme o, *euverhummes, euverhummeke*: overhemd.

euverjas m, *euverjës, euverjëske*: overjas.

euverkanjt m, *euverkènj*: overkant.

euverkaoke, *kaokde euver, is euvergekaok*: overkoken.

euverkómme, *koum euver, is euvergekómme*: overkomen. *Kóm éns euver*: kom eens naar me toe.

euverkóms v: overkomst.

euverkoot, *euverkootde, haet of is euverkoot*: verzwikken.

euverkootsjeite, *sjoot euverkoot, is euverkoot gesjaote*: verzwikken van poot (bij dieren).

euverkriege, *kreech euver, haet euvergekreege*: overkrijgen, over iets heen krijgen.

euverkruts: kruiselings.

euverlaer o: bovenleer.

euverlaeve, *euverlaefde, haet euverlaef*: overleven.

euverlaeze, *lous euver, haet euvergelaeze*: overlezen. *Höbste dien lës noch éns euvergelaeze*: heb je je les nog eens overgelezen.

euverlaeze, *euverlous, haet of is euverlaeze*: overlezen (gebeden en zegeningen uitspreken over een zieke om deze te genezen en/of om een ziekte te weren).

euverlaot m, *euverlaote*: overlaat, overstort. Ouder is: *tap*.

euverlaote, *lout euver, haet of is euvergelaote*: overlaten.

euverlas m: overlast.

euverlaste, *euverlasde, is euverlas*: te zwaar belasten, klemtoon op *-las-*.

euverlëGGe, *euverlach, haet euverlach*: overleggen.

euverlëGGe, *lach euver, haet euvergelach*: sparen.

euverleich o, *euverleichter*: bovenlicht. {p.92}

euverlëk o: overleg.

euverloeë, *euverloede, euverloet*: luiden der klokken bij een begrafenis (voorheen): drie maal voor de mannen met de grote klok en eenmaal voor de vrouwen en kinderen met de kleine klok, klemtoon op *-loeë*.

euverloupe, *euverleip, haet euverloupe*: overlopen. *Ze euverloupe zich neit*: zij komen niet te vaak bij elkaar over de vloer.

euverloupe, *leip euver, is euvergeloupe*: overlopen. *Dooch de kraan toe, 't vaat löp euver*: doe de kraan dicht, het vat loopt over.

euverluip m, *euverluipe*: overloop.

euverluiper m, *euverluipesj*: deserteur; overloper (extra loper om traploper te beschermen).

euvermach v: overmacht.

euvermoele, *euvermoelde, haet of is euvermoelt*: overbluffen.

euvernumme, *noum euver, haet of is euvergenómme*: overnemen.

euvernuuts: opnieuw.

euveroer v, *euveroere*: overuur.
euveroup, euvroup: overhoop.
euverhoupsjmiete, *smeet euverhoup, haet of is euverhoupgesjmeete*: overhoop gooien.
euverhoupvalle, *voul euverhoup, is euverhoupgevalle*: omvallen; ineen storten.
euverpaltoo m, *euverpaltoos*: overjas.
euverröksvalle, *voul euverröks, is euverröksgevalle*: achterovervallen, klemtoon op -röks-.
euversjikke, *sjikde euver, haet of is euvergesjik*: verzenden.
euversjlaach m, *euversjlaech*: overslag.
euversjlaon, *sjlouch euver, haet of is euvergesjlaage*: overslaan.
euversjeite, *sjoot euver, is euvergesjaote*: overschieten; opnieuw schieten. *Hae is waal neit tevööl, meh hae sjut toch euver*: wordt gezegd van een onwelkom bezoeker. *Dat sjut euver*: dat blijft over. *Hae haet euver mótte sjeite*: hij heeft opnieuw moeten schieten. *Hae sjoot dreuver*: hij schoot er over heen.
euversjoon m, *euversjoon*: overschoen, zie: *gaalosj*.
euversjoon: buitengewoon mooi.
euversjot m, *euversjotte, euversjötje*: overschot, restant.
euversjpeeple, *sjeelde euver, haet of is euvergesjpeelt*: overspelen.
euversjprénge, *sjpróng euver, haet of is euvergesjprónge*: springen over; opnieuw springen.
euversjrieve, *sjreef euver, haet of is euvergesjreeve*: overschrijven.
euversjtaon, *euversjtóng, haet euversjtange*: doorstaan. *Hae haet 't gout euversjtange*: hij heeft het goed doorstaan.
euversjtappe, *euversjtapde, is euversjtap*: overstappen; ergens overheen stappen.
euversjwömme, *euversjwömde, is euversjwömp*: overstromen.
euversjwömme, *sjwömde euver, haet of is euvergesjwömp*: zwemmen over.
euvertëlle, *tëldde euver, haet of is euvergetëlt*: overtellen.
euvertorvele, **zich**, *euvertorvelde zich, haet zich euvertorvelt*: overwerken, klemtoon op -tor-.
euvertrëffe, *euvertróf, haet of is euvertróffe*: overtreffen.
euvertrëk m, *euvertrëkke*: overtrek; een slag meer dan het verplichte aantal bij het kaarten.
euvertrëkke, *euvertroch, is euvertrokke*: overtrekken (van een omhulsel of bekleedsel voorzien).
euvertrëkke, *troch euver, haet of is euvergetrokke*: voorbijgaan; stuk trekken, 't Onwaer troch euver: het onweer trok voorbij.
euvertrëksel o, *euvertrëksele*: overtrek, overtreksel. {p.93}
euvertroeve, *troefde euver, haet euvergetroef*: bij het kaartspelen een hogere troef spelen.
euvertroeve, *euvertroefde, haet of is euvertroef*: overtroeven.
euvertuuge, *euvertuuchde, haet of is euvertuuch*: overtuigen.
euvertuugent, *euvertuugender, euvertuugenste*: overtuigend.
euvertuuging v: overtuiging.
euvervaare, *euervouer, haet of is euvervaare*: overrijden.
euvervaare, *vouer euver, haet of is euvergevaare*: overvaren; overzetten.
euvervalle, *euervoul, haet of is euvervalle*: overvallen.
euververve, *verfde euver, haet of is euvergeverf*: overschilderen.
euvervlout m: overvloed, zie ook: *höl euver tröl*.
euervraoge, *euervraochde, haet of is euervraoch*: overvragen; te veel vragen.
euverwaech m, *euverwaech*: overweg.
euverwénje, *wénjde euver, is euvergewénjt*: overwaaien.
euverwénne, *euverwón, haet of is euverwónne*: overwinnen.
euverwénning v, *euverwénninge*: overwinning.
euverwèrk o: overwerk.
euverwirke, *wirkde euver, haet euvergewirk*: overwerken.

euverwirke, zich, *euverwirkde zich, haet zich euverwirk*: zich overwerken.
euverzeen, *euverzouch, haet of is euverzeen*: overzien; niet zien. *Ich höb dat euverzeen*: ik heb dat niet gezien. *'t Leit is neit te euverzeen*: het leed is niet te overzien.
euverzëtte, *zat euver, haet of is euvergezat*: over- of opnieuw zetten.
euverzëtte, *euverzat, haet of is euverzat*: vertalen, klemtoon op -zëtte.
euverzich o, *euverzichte*: overzicht.
euverzichtelik, *euverzichtelikker, euverzichtelikste*: overzichtelijk.
euverzie v, *euverzieë*: overzijde.
euvriceit v: overheid.
evórt: weg, heen. *Gank evórt*: ga weg.
ewèch: weg, heen. *Geiste al ewèch*: ga je al heen?
ewèchblaoze, *blous ewèch, haet of is ewèchgeblaoze*: wegblazen.
ewèchblieve, *bleef ewèch, haet of is ewèchgebleeve*: wegblijven.
ewèchdoon, *douch ewèch, haet of is ewèchgedaon*: wegdoen.
ewèchhōbbe, *hau ewèch, haet ewèchgat*: begrijpen, snappen, iets doorhebben.
ewèchkénne, *koos ewèch, haet of is ewèchgeként*: weggkunnen.
ewèchkieke, *keek ewèch, haet ewèchgekeke*: weggkijken.
ewèchkroepe, *kroop ewèch, is ewèchgekraope*: weggkruipen.
ewèchlëGGe, *lach ewèch, haet of is ewèchgelach*: weggleggen; naar bed gaan. *Ich gaon mich ewèchlëGGe*: ik ga naar bed.
ewèchloupe, *leip ewèch, is ewèchgeloupe*: wegglopen.
ewèchrōpe, *reip ewèch, haet of is ewèchgerqupe*: weggroepen.
ewèchsjeite, *sjoot ewèch, haet of is ewèchgesjaote*: weggshieten.
ewèchsjikke, *sjikde ewèch, haet of is ewèchgesjik*: weggzenden, weggsturen.
ewèchsjlōpe, *sjloop ewèch, is ewèchgesjlaope*: weggsluipen.
ewèchsjmiete, *sjmeet ewèch, haet of is ewèchgesjmeete*: wegggooien.
ewèchsjmiljte, *sjmiljde ewèch, is ewèchgesjmóljte*: weggsmelten.
ewèchsjnappe, *sjnapde ewèch, haet ewèchgesjnap*: weggpakken.
ewèchsjtaeke, *sjtouk ewèch, haet of is ewèchgesjtaoke*: weggsteken.
ewèchsjtrieke, *sjtreek ewèch, haet of is ewèchgesjtreeke*: glad strijken.
ewèchsjtrieke, zich, *sjtreek zich ewèch, {p.94} haet zich ewèchgesjtreeke*: ongemerkt heengaan, stiekem verdwijnen.
ewèchvaare, *vouer ewèch, haet of is ewèchgevaare*: weggrijden.
ewèchvaege, *vaechde ewèch, haet of is ewèchgevaech*: weggvegen; wegglopen.
ewèchvleige, *vlooch ewèch, is ewèchgevlaoge*: weggvliegen.
ewèchwénje, *wénjde ewèch, haet of is ewèchgewénjt*: weggwaaïen.
ewèchzakke, *zakde ewèch, is ewèchgezak*: weggzakken.
ewèchzëtte, *zat ewèch, haet of is ewèchgezat*: weggzetten.
ezjèffe, esjèffe: daareven, daarnet. *Ezjèffe sjtóng er noch dao*: daarnet stond hij er nog.
èzzebleif: alstublieft. *Èzzebleif en geer zeet ouch mersie*: alstublieft en u bent ook bedankt. {p.95}
Aanvöllinge {p.96} {illustratie} {p.97}

F

f: *éf. Dat kénter oet de éf*: dat kent hij uitstekend.
faabel v/m, *faabele*: fabel.
faaje, faanjel v, *faajele*: falie, hoofdschouderdoek, zie ook: *plak*.
faam v/m: faam.
faatermäörder m, *faatermäördesj*: hoog stijf boord met ver vooruitstekende punten.

fabbrekaasj v: fabrikage.

fabbrekant m, *fabbrekante*: fabrikant.

fabbreseiere, *fabbreseierde*, *haet of is gefabbreseiert*: fabriceren.

faelder m, *faeldesj*, *faelderke*: fout.

faele, *faelde*, *haet gefaelt*: falen; mankeren. *Dao faelt aevel ouch niks mee aan*: daar mankeert ook letterlijk niets meer aan. *Hae is op, mer kan noch niks faele*: hij is uit het ziekbed, maar kan nog niets verdragen. *Dan kan neit faele*: dat kan niet missen.

fak o, *fakker*: vak, ambacht.

fakgesjêf, o *fakgesjêfter*: speciaal-zaak.

fakman m, *fakluu*: vakman.

fakkel v, *fakkele*, *fêkkelke*: fakkel.

fakkele, *fakkelde*, *haet of is gefakkelt*: schroeien van rupsennesten op “*fakkelzôndich*” (rite op een bepaalde zondag).

falderaa v/m, *falderaas*, *falderaake*: kwiebus.

faljit: failliet.

fameus, **famoos**, *fameuzer*, *fameuste*: fameus.

famieë, **femieë** v: familie. *Ein ert oet ẽ vaat, zaet me taenge wietvellige femieë*: familie in verre graad. *Mit femieë is 't gout kirmis haute en veur de meeres niks*: van je familie moet je het hebben. *Et is noch femieë va mich*: hij is mij nog geld schuldig.

familjaer, *familjaerder*, *familjaerste*: familiaar.

famoos, **fameus**, *famoozer*, *famooste*: fameus.

fanaatikker m, *fanaatikkesh*, *fanaatikkerke*: fanaticus.

fanatik: fanatiek.

fanfaar v, *fanfaare*: fanfare.

fantas m, *fantaste*, *fantêske*: fantast.

fantezeiere, *fantezeierde*, *haet of is gefantezeiert*: fantaseren.

fantezie v: fantasie.

fanteziekreemer m, *fanteziekreemesj*, *fanteziekreemerke*: fantast.

faonsele, *faonselde*, *haet gefaonselt*: klungelen.

Fäös: Servatius.

farrezeier m, *farrezeiesj*: farizeeër. *Doe bës 'ne sjienhëllige farrezeier*: je bent een farizeeër. *'ne Farrezeier baet Oozeliwenheer van 't kruuts en sjit in den tempel*.

fassóng v, *fassóns*, *fassungske*: Fr. façon, vorm, snit.

fatseneiere, *fatseneierde*, *haet of is gefatseneiert*: fatsoeneren.

fatsich, *fatsigger*, *fatsichste*: vadsig; slordig; lui.

fatsoen o: fatsoen.

fatsuunlik, **fatsuundelik**, *fatsuunlikker*, *fatsuunlikste*: fatsoenlijk.

fatter m, *fattesj*, *fêtterke*: vader.

fattuu, **fotuu**: Fr. foutu, verloren, naar de maan. *Dat geit fattuu*: dat gaat naar de bliksem.

febrik v, *febrikke*, *febrikske*: fabriek.

febriksvouk o: fabrieksvolk.

fèddel v, *fèddele*, *fèddelke*: snapster.

fèddele, *fèddelde*, *haet gefèddelt*: druk {p.98} praten, babbelen.

fedeel, *fedeeler*, *fedeelste*: fideel. Zie ook: *kwikfedeel*.

feeber v: koorts.

feeberwaarie, **fibberwaarie**: februari.

Feel, **Feeliks**: Felix.

feemel v, *feemele*: tik. *Doe höbs eine feemei*: je hebt een raar stokpaardje.

feemel m: mannelijk hennep.

feemelaer m, *feemelaesh*, *feemelaerke*: femelaar.

feemele, *feemelde*, *haet gefeemelt*: femelen.

feemelèchtich, *feemelèchtigger*, *feemelèchtichste*: femelachtig.

feertich: veertig, in verbindingen: *veertich*. *Noe is 't feertich*: nu is het gebeurd. *Dao is 't feertich*: daar is de boot aan.

feertichoeregebaet o: veertigurengebed in de r.k. kerk op drie achtereenvolgende dagen vanaf carnavalszondag om 12 uur 's middags.

fees o, *feeste*, *feeske*: feest. *Me mót de feeste viere*, *wie ze valle*: men moet het ijzer smeden, als het heet is.

fees o, *feeste*, *feeske*: veest. *Eine fees laote*: een windje laten. Zie ook: *poep*.

feesdaach m, *feesdaach*: feestdag.

feesgènger m, *feesgèngesj*: feestganger.

feestelik, *feestelikker*, *feestelikste*: feestelijk.

feesvërke o, *feesvërkes*: feestvarken.

feezelaer m, *feezelaesj*: beuzelaar.

feezele, *feezelde*, *haet gefeezelt*: fezenen, beuzelen. Zie ook: *zeivere*.

fegoer v, *fegoere*, *feguurke*: figuur; beeld. *E flot feguurke*: kwiek en mooi meisje.

féin, *féinder*, *féinste*: mooi.

fejool v, *fejool*: viool. *Eeme gèt in de fejool duue*: iemand iets in zijn maag stoppen.

fejoolkis v, *fejoolkiste*: vioolkist.

fekans, **fekanse** v, *fekanses*: vacantie. *In de fekans mouste de kénjer vruiger mithelpe aan den ouchs en 't aerpelraape*: vroeger moesten de kinderen bij de boeren in de buurt in de vacantie helpen bij de graan- en aardappel oogst. Dit viel onder de zgn. “naoberhulp”.

fël, *fëlde*, *fëlste*: fel.

feloë m, *feloës*, *feloëke*: filou, schurk.

Fèn: Ferdinand.

fenanse v: financiën.

fenès, *fenèster*, *fenèste*: funest, vals. *Dat is e fènes dénk*: dat is een vals meisje.

fenèsse v, *fenèsses*: finesse. *Dat wit er in de fenèsses*: dat weet hij tot in de kleinste bijzonderheden.

fenil m: vanille.

Fer, **Fernao**, **Fernou**: Ferdinand.

ferm, *fermder*, *fermste*: flink, ferm.

fermenteiere, *fermenteierde*, *haet of is gefermenteiert*: fermenteren.

fermesjël m: vermicelli.

fernies m: vernis.

fernieste, *ferniesde*, *haet of is gefernies*: vernissen.

fernuus o, *fernuuzer*, *fernuuske*: fornuis.

fertuun o, *fertuune*, *fertunke*: fortuin.

fertuunlik, *fertuunlikker*, *fertuunlikste*: fortuinlijk.

fèspere, *fèspere*, *haet gefèspert*: prutsen; klungelen.

fèste: flink. *En noe fèste aagepak*: en nu flink aangepakt.

fèsteval o, *fèstevalle*: festival.

fèsteveteit v, *fèsteveteite*: festiviteit.

fèstóng m, *fèstóngs*, *festungske*: feston.

fèstónneiere, *fèstónneierde*, *haet of is gefèstónneiert*: festonneren. *Eine festóng borduure*: een geborduurd rand maken.

feteiere, *feteierde*, *haet gefeteiert*: fêteren.

fëtter m, *fëttesj*, *fëtterke*: neef, zoon {p.99} van oom of tante.

fëttere, *fëtterde*, *haet gefëttert*: begunstigen. Bij het “tóppe” (z.d.) mag de voorhand van de verliezers bij een slecht spel nieuwe kaartenvragen.

fewien, fowien m, *fewiene*: steenmarter.

fezant m, *fezante, fezènjtje*: fazant.

feziete v, *fezietes*: visite.

fezietekaart v, *fezietekaarte, fezietekaertje*: visitekaartje, naamkaartje. *Mit fezietekaertjes sjmiete*: met naamkaartjes gooien.

fibberwaarrie, feeberwaarrie m: februari. *Ès ich* (februari) *de mach hau va mie brouer jan* (januari), *leit ich 't veur kaoke en achter vreize*: oude boerenwijsheid met betrekking tot een mild begin en een streng einde van de maand januari (beeldspraak: *de potsjtouf en de tróm*, z.d.).

fielee m/o, *fieleeke*: filet, met klemtoon op de eerste lettergreep.

fiemel m: zie: *feemel*.

Fjen, Fiene, Fieneke, Fing, Fingke: Josephien.

fien, *fiender, flenste*: fijn. *Zoo fien wie poppesjtrónjt*: poeslief. *Fien in 't gezich zeen*: huichelen. *Doe bës mich eine fiene*: je bent een mooie. *Doe bës mich e fien lit*: jij bent een fraai nummer. *Fiene peuzel*: deftige lui; heerlijk gerecht. *Veur de fien keuke nao medam Haane* (voorheen in hotel “*de Limbourg*”, z.d.).

fiengevuilich *fiengevuiligger, fiengevuilichste*: fijngevoelig.

fienhakke, *hakde fien, haet of is fiengehak*: fijnhakken.

fienicheit v, *fienicheite, fienicheitje*: fijnigheid.

fienicheit v: fijnheid; lekkernij.

fienkuue, *kuude fien, haet of is fiengekuut*: fijnkauwen.

fienmaake, *maakde fien, haet of is fiengemaak*: fijnmaken.

fienmaale, *maalde fien, haet of is fiengemaalt*: fijnmalen.

fienpruivert m, *fienpruivesj, fienpruiverke*: fijnproever.

fienvrieve, *vreef fien, haet of is fiengevreeve*: fijn wrijven.

fiet o: fijt. *Ich höb 't fiet aan 'nen doem*: ik heb het fijt aan een duim.

fif v, *fiffe, fifke*: foef, list, truc.

fiffich, *fiffigger, fiffichste*: snel; bijdehand; listig. *Ei fiffich kaelke*: een bijdehand kereltje.

fifkop v/m, *fifköp, fifköpke*: slimmerd.

fijool v, *fijoole, fijeulke*: viool, bloem: *Viola cornuta*.

fijoole, *fijoolde, haet gefijoolt*: prutsen. *Gèt inein fijoole*: iets in elkaar prutsen.

fijoolis m, *fijooliste*: violist.

fik, fiks m, *fikke, fikske*: keeshond.

fik m, *fikke, fikske*: vinger. *Blijf mit dien fikke dervanaaf*: blijf er met je vingers af.

fiks en vaerdich: kant en klaar.

fikseiere, *fikseierde, haet of is gefikseiert*: fixeren.

Fil: Philip, Theofiel.

fillejaal o, *fillejaale*: filiaal.

Fillemaen: Philomena.

fillesetaase v, *fillesetaases*: felicitatie.

filleseteiere, *filleseteierde, haet of is gefilleseteiert*: feliciteren.

fillezoof m, *fillezoofe*: filosoof. *Doe bës mich 'ne fillezoof*: wordt gezegd tegen iemand met buitenissige ideeën.

filoe, feloe m, *filoes, filoeke*: Fr. filou, schurk.

filter m, *filtesj, filterke*: filter.

filtreiere, *filtreierde, haet of is gefiltreiert*: filtreren.

Fin, Fing: Josephine.

fin v, *finne, finke*: bargoens: boterham.

finanseier, m *finanseiesj, finanseierke*: financier. {p.100}

finanseiere, *finanseierde, haet of is gefinanseiert*: financieren.

finansjeel: financieel.

fineierzaech v, *fineierzaege, fineierzaechske*: fineerzaag.

Fing: Josephine.

fint v, *finte, fintje*: foef. *Finte veil hōbbe*: trucjes en listige uitvluchten gebruiken.

fintekreemer m, *fintekreemesj, fintekreemerke*: listig mannetje.

fispermölle, *fispermölde, haet of is gefispermölt*: knutselen.

fistel v/m, *fistele*: fistel, of: pijpzweer.

fits m, *fitse, fitske*: fiets. *Op 'nen aue fits móste leere*: van de ervaring van ouderen moet men leren. *Miene fits sjteit oppē zōkke*: de banden van mijn fiets zijn leeg.

fitse, *fitsde, haet of is gefits*: fietsen.

fitsemaeker m, *fitsemaekesj*: rijwielhersteller.

fitsj v, *fitsje, fitsjke*: fits, raamscharnier.

fitsjel, **fitzjel** m, *fitsjele*: klein stukje, zie ook: *vêts*.

fitsjele, *fitsjelde, haet gefitsjelt*: knutselen; morrelen.

fitsjelwèrk o, *fitsjelwërke, fitsjelwërkske*: peuterwerk.

fitsjeniezer o, *fitsjeniezesj*: knier- of fitsenbeitel.

fitte, *fitde, haet gefit*: fitten.

fizzebreeme, *fizzebreemde, haet of is gefizzebreemp*: maken.

fizzel m, *fizzele, fizzelke*: vezel.

fizzele, *fizzelde, haet gefizzelt*: motregen; vezelen.

fizzelēmie v, *fizzelēmieë*: Fr. physionomie, gezicht. *Dien fizzelēmie gevilt mich neit*: je gezicht bevalt me niet.

fizzelraenge m: motregen.

flaak, *flaaker, flaakste*: plat, effen.

flaneiere, *flaneierde, haet geflaneiert*: flaneren, ouder is: *sjwadrooneiere*.

flaarēs m, *flaarēsse*: flap-uit; dwaze vent.

flaasterwénjt m, *flaasterwénj, flaasterwinjtje*: zachte, zuigende wind.

flaater v, *flaaterde, flaaterke*: flat; flater; fout. *'n Kouflaater*, of: *'n flaater kousjtrónjt*: een flat koemest.

flaateraer m, *flaateraesj*: knoeier.

flaaterde, *flaaterde, haet geflaatert*: knoeien.

flab m, *flabbe, flèbke*: kwast, kwiebus.

flabbedie v/m, *flabbedieë*: kwiebus, klemtoon op *-die*.

flabbēdeies m, *flabbēdeiese*: kwiebus.

flabbēs m, *flabbesse*: kwiebus.

flabbetich, *flabbetigger, flabbetichste*: kinderlijk.

fladdere, *fladderde, haet of is gefladdert*: fladderen; rondzwalken.

flaermoes v, *flaermuus, flaermuske*: vleermuis.

flakkere, *flakkerde, haet of is geflakkert*: schroeien; flakkeren. *Èste de houn geplök höbs, móste ze mich ouch noch aeve flakkere*: als je de kip geplukt hebt, moet je haar ook nog even schroeien.

flambaar m, *flambaare*: flambard.

flambaer m, *flambaere*: flobertgeweer.

flambou m, *flamboue, flambouke*: flambouw, lantaarn op lange stok voor processie, zie ook: *fakkel*.

flankeiere, *flankeierde, haet of is geflankeiert*: flankeren.

flat v, *flatte, flëtterke*: koeflat, zie: *flaater*.

flattere, *flaaterde, flatterde, haet geflattert*: knoeien.

flatsje, *flatsjde, haet of is geflatsj*: missen; zakken voor een examen, zie ook bij: *beugelen*.

flau, *flauer, flauste*: flauw, *'ne Flaue*: een flauwerd.

flaude: flauwte.

flaucheit, flauicheite: flauwigheid.

fleeme, fleemde, haet gefleemp, mooi praten.

flèie, flèide, haet of is geflèit: vleien. {p.101} Ook: vlèie.

fleierkral v, fleierkralle, fleierkrélke: vlierbes.

flèk v, flèkke, flèkske: vlek.

flem v, flemme, flemke: dikke met boter en kwark besmeerde boterham.

flemme, flemde, haet geflemp: bargoens: schieten.

flenzia v: influenza. Een goede vijftig jaar geleden verkochten de boerenvrouwen boter en eieren op de markt. Toen eens influenza heerste vroeg een inwoner van Sittard een vrouw, die altijd samen met haar dochter een standplaats op de markt had, waarom ze haar dochter niet had meegebracht. Hij kreeg ten antwoord: “*och heer, dat erm sjaop lik al ach daach mit den inzenjeur in ’t bët*”.

flèsj v, flèsje, flèsjke: fles.

flèsjekénjt o, flèsjekénjer, flèsjekinjte: Een kindje, dat nog de fles krijgt.

flèt: paarsviolet.

flèt v, flètte, flètje: anjelier, Dianthus.

fleur m: fleur, bloei, hoogtepunt. *In de fleur va zie laeve:* in de bloei van zijn leven.

fleures v/o: pleuritus.

flierentee m: vlierthee.

flik v, flikke, flikske: plat, rond chocolaatje, flikje.

flikbaoch m, flikbäöch: handboog.

flikke, flikde, haet of is geflik: doen, herstellen. *Dat höbste ’m gout geflik:* dat heb je goed gedaan. *Die zèk mótte geflik waere:* die zakken moeten gelapt worden. *Dat móste mich neit mee flikke:* dat moet je me niet meer leveren. *Boum flikke:* bomen merken voor verkoop.

flikke, flikde, haet of is geflik: bargoens: steken.

flikkeflooie, flikkeflooide, haet geflikkeflooit: flikflooien.

flikkeflooier m, flikkeflooiesj, flikkeflooierke: flikflooier.

flikker m, flikkesj, flikkerke: smeerlap. *Ze sjlougen ’m op ziene flikker:* ze sloegen hem op zijn donder. *Hae gouf em ’ne flikker op zie gezich:* hij gaf hem een klap op zijn gezicht. *De flikker sjlaon:* een luchtsprong maken.

flikmamzël v, flikmamzëlle, flikmamzëlke: naaister voor herstelwerk.

flint m, flinte: geweer. *Hae haet de flint in ’t kaore gewórpe,* of: *in den oerekas gezat:* hij heeft het bijltje erbij neergelegd.

flinter m, flintere, flinterke: stuk. *In flintere sjlaon:* in kleine stukjes slaan. *In flintere riete:* in stukken scheuren.

flitsj m, flitsje: flitsjke: veest, zie: fees.

flitsjboer sjpeeel, sjpeelde flitsjboer, haet flitsjboer gesjpeelt: zie onder: kinderspelen.

flodder m, floddesj: flodder.

flodderbóks v, flodderbókse: flodderbroek.

floddere, flodderde, haet gefloddert: in slappe plooiën neerhangen van te wijde kleding.

floddermadam v: floddermadam, vrouw van lichte zeden.

floer m: fluweel.

floer m, floere, fluurke: vloer.

floes v, floeze, fluuske: pompon, wollige bol; slet. *E fluuske:* pluusje voor het luchtgeweer.

flök, flökker, flökste: vlug. *Dat is vruich flök:* zij kijkt, ofschoon ze nog jong is, al naar de jongens.

flökjónge: jonge vogels, op het punt het nest te verlaten.

flokker, flokkerder, ’t flokkerste: levendig.

floks v, flokse, flökske: vlambloem, Phlox drummondii.

floorzaot o: koolzaad.

floorezant, *floorezanter*, *floorezantste*: florissant, bloeiend. {p.102}

flóp m: angst, vrees.

flóppe, *flópde*, *is geflóp*: gelukken, slagen. *Dat flóp em gout*: dat gaat hem handig af.

floreiere, *floreierde*, *haet gefloreiert*: floreren.

florres m, *florresse*, *florreske*: halve gare, kwiebus.

flot, *flotter*, *flotste*: vlot. *Flot vink me vleu*: haastige spoed is zelden goed.

flótsj v, *flótsje*, *flutsjke*: manziek vrouwmens; klanknaboetsing. *En flótsj, dao vlooch de sjtop oete flesj*: en met een plof vloog de kurk uit de fles.

flótsje, *flótsjde*, *is geflótsj*: glijden. *Den eel flótsjde mich weier in 't waater*: de aal gleed uit mijn handen weer in het water.

flotte, *flotde*, *is geflot*: vlotten, opschieten.

fluit v, *fluite*, *fluitje*: fluit; slet; pijp, waterloop, waterleiding. *Dat geit wie 'n dampneetele fluitje*: dat gaat van een leien dakje.

fluite, *flötde*, *haet of is geflot*: fluiten, 'n Vrou, die flöt, en 'n houn, die kreet, zeen waert, dat men ze den hals omdreest: lett.: een vrouw, die fluit, en een hen, die kraait, zijn waard, dat men ze de hals omdraait. Zie ook: *vrou*. *Dat is fluite*: dat is naar de bliksem. *Dat flötter dich*: daar spreekt hij niet over.

fluitentaere: fluitend.

fluitert m: wrongel, zoetemelkskaas, kwark.

fluitkees m, *fluitkeez*: kaas, gemaakt van "fluitert", z.d.

fluitis m, *fluitiste*: fluitist; fluiter, iemand die regelmatig en veel fluit.

fluum v. *fluume*: fluim.

fluume, *fluumde*, *haet gefluump*: fluimen.

fóchtel v, *fóchtele*: regelklep in kachelpijp.

fodde m: vodde. *De meeres sjtouk er zichzéllef in de fodde*: het grootste deel verdween in zijn eigen zak.

foddekreemer m, *foddekreemesj*: voddenhandelaar.

foddel m, *foddele*, *föddelke*: vod; minderwaardig stof, doek, papier enz.

foddelaer m, *foddelaesj*, *foddelaerke*: knoeier; klungelaar.

foddele, *foddelde*, *haet gefoddelt*: klungelen, slecht werk leveren.

foddelskael m, *foddelskaels*: voddenman; prulvent.

foddelwèrk o: prutswerk.

foddraal o, *foddraale*, *foddraelke*: foedraal. *ē Gèk foddraal*: een wuft, speels meisje.

foek m, *foeke*, *fuukske*: fuik; deuk in gleufhoed.

foeke, *foekde*, *haet of is gefoek*: rukken, duwen. *Ich mó't 'm éns in 't fetsoen foeke*: ik moet er eens een beetje vorm aan geven.

foelaar m, *foelaare*: Fr. foulard, halsdoek.

foemel m, *foemele*, *fuumelke*: vod, lor.

foemelaer m, *foemelaesj*, *foemelaerke*: friemelaar.

foemele, *foemelde*, *haet of is gefoemelt*: friemelen, knuffelen, zie ook: *fómmele*.

foemelkat v, *foemelkate*, *foemelkètje*: manziek meisje.

foetbal m, *foetbel*: voetbal.

foetballe, *foetbalde*, *haet gefoetbalt*: voetballen.

foetballer m, *foetballesj*, *foetbellerke*: voetballer.

foetelaer m, *foetelaesj*, *foetelaerke*: bedrieger, valsspeler, zie ook onder: *Nuusjtat*.

foetele, *foetelde*, *haet gefoetelt*: oneerlijk spelen, zaken doen enz. *Foetele betuint*: bedrog komt uit. *Zich ewèch foetelde*: heimelijk de plaat poetsen.

foetere, *foeterde*, *haet gefoetert*: foeteren. {p.103}

foezel, **fózzel** m: foezel.

fóf v, *fóffe, fufke*: foef, grap.

fók m, *fuk, fukske*: ruk, korte duw.

fókke, *fókde, haet of is gefók*: rukken; met rukken trekken.

fókkepot m, *fókkepöt*: soort rommelpot, ook wel “foekepot” genoemd. Het instrument bestond uit een aarden pot, half gevuld met water; over de opening was een varkensblaas gespannen; in het midden ervan stak een rietstengel of stokje. Door met duim en twee natgemaakte vingers te wrijven werd een dof gebrom veroorzaakt, waarbij gezongen werd: “*ich höb zoo lang mit de fókkepot geloupe, / ich höb gei geljt om broot te koupe, / in de bèkkerie, in de bèkkerie. / Gaef mich ein äörtje dan gaon ich veurbie.*”

foks m, *fokse, fökske*: foxterrier.

fóksiaa v, *fóksiaas, fóksiaake*: Fuchsia.

fóksjwans m, *fóksjwëns*: handzaag.

fókswiljt: woest, razend; stapelgek.

fóm m, *fómme, fumke*: kluit van kolengruis, zie: *kluut*.

fómmele, *fómmelde, haet of is gefómmelt*: fommelen, zie ook: *foemele*.

fómmevuur o, *fómmevuure*: vuur van: *fómme*, of: *kluute*.

fóndeiere, *fóndeierde, haet of is gefondeiert*: funderen.

fondement o, *fóndemente*: fundament, zie het oudere: *fóng*.

fóng m, *fónge, funkske*: bodem; basis; ondergrond. *Eine remmel broot mit sjpèk en eier is 'ne goue fóng óm em 'ne klaatsj te gaeve*: een stevig maal is een goede basis om flink te kunnen aanpakken, drinken e.d.

fónkelnaagelnuu: spiksplinternieuw.

fónkelnuu: fonkelnieuw.

fónkse v, *fónkses*: functie.

fónksjeneiere, *fónksjeneierde, haet gefónksjeneiert*: functioneren.

Fóns, Funs, Funske: Alphons.

fóns o, *fónse, funske*: fonds.

fóntein v/m, *fóntèine, fóntèinke*: fontein.

fooj v, *fooje, feujke*: fooi.

fookaa: bijna rot of bedorven van fruit of vruchten.

fooreier m, *fooreiesj, fooreierke*: fourier.

formeleier o, *formeleiere, formeleierke*: formulier.

forsj v: kracht, geweld. *Mit forsj kénste 'n geit de sjtart oettrèkke*, of: *mit forsj kénste 'n fejool taengen eine boum kepotsjlaon*: met geweld kun je heel wat bereiken.

forsj, *forsjer, forsjte*: fors, krachtig.

fort o, *forter, förtje*: fort.

fortuute: fratsen. *Gékke fortuute*: gekke fratsen.

fósj m: bedrog.

fósje, *fósjde, haet of is gefósj*: knoeien, bedriegen. *Dat fósje van dem kén ich allang, dae verkop dich 'nen houp sjtrónjt in ein tuut*: die bedriegt je op een verschrikkelijke manier.

fósjeiere, *fósjeierde, haet of is gefósjeiert*: forceren. *Fósjeier dich mer neit*: doe het maar kalm aan.

fósjer m, *fósjes, fusjerke*: knoeier.

fósjkraom m, *fósjkräöm, fósjkräömke*: knoeiboel.

fóts m, *fótse, futske*: plof, dof knalletje.

fótsj: foetsie, weg.

fótsje, *fótsjde, haet of is gefótsj*: karnen met “bootersjtang” (z.d.).

fotuu, **fattuu**: Fr. foutu, weg, verloren, naar de maan. “*De marke zeen fotuu*” werd kort na de oorlog 1914/18 gezegd, toen de mark tot een fractie van de oorspronkelijke waarde was gedevalueerd.

fout v, *foute, fuitje*: fout, ouder is: *faelder*.
fowien, fewien m, *fowiene*: marter. {p.104}
fózzel m: foezel.
fraanjel v, *fraanjele, fraenjelke*: franje.
frak m, *frék*: frak, zie ook: *sjluppejas*.
frakse v, *fraksen*: fractie.
framboos v, *frambooze, frambööske*: framboos.
frang m, *frangs, frèngske*: franc.
Frans: Frans. *Zich de kop wèsje mit Franse brandewien*: het hoofd met Franse brandewijn wassen tegen onreinheden; pimpelen. 't Franse klooster: Sittards ziekenhuis "de Goddelijke Voorzienigheid" (in 1904 gebouwd door Barth. Muyres). *Zich urge mit de Franse sjlaach vanaaf maaake*: zich met een Franse slag van iets afmaken, 'ne Franse zoere: zure appel.
fransbröötje, fransbreutje o: kadetje.
fransmènke m, *fransmènkens*: zanglijster, Turdus philomelos.
Fransoos m, *Fransooze*: Fransman.
frats v, *fratse, frètske*: frats. *Dao höb ich mich 'n sjoon frats oetgehaolt*: ik heb daar een lelijke streek uitgehaald.
frattel v, *frattete, frèttelke*: wrat. *Ès 't loet veur einen doo in 't graaf, wèsj dich dan dien frattelen aaf*: een oud volksgeloof leerde, dat men om wratten kwijt te raken, ze onder het luiden van de doodsklokken in stromend water moest wassen en daarbij drie Onzevaders bidden.
Frèns, Frènske: Frans.
frèt o, *frètte, frètje*: fret; snibbig meisje.
frètteiere, frètteierde, haet of is gefrètteiert: fretteren, fretten.
frèttekop v, *frètteköp, frètteköpke*: snibbig meisje, katje.
frikkadel v, *frikkadelle, frikkadelke*: Fr. fricandel, frikadel.
frikkasj m: Fr. fricasse, hoofdkaas.
frisj, *frisjer, frisjte*: fris.
frisjgebakke: versgebakken; kersvers.
frisjicheit v, *frisjicheite*: iets fris of verkoelends.
frit m: patates frites.
frizoer v, *frizoere*: kapsel.
froemel m, *froemele, fruemelke*: frommel, kreukel.
froemele, froemelde, haet of is gefroemelt: frommelen, kreukelen.
fróns v/m, *frónse, frunske*: frons, rimpel.
frónse, frónsde, haet of is gefrons: fronsen.
frónsjel m, *frónsjele, frunsjelke*: fronsel, kreukel.
frónsjele, frónsjelde, haet of is gefrónsjelt: fronselen, kreukelen.
front o, *frónte, fruntje*: front; half hemdje, zie ook: *bleik*.
fruile v, *fruiles*: freule.
fruit o: fruit, vruchten.
fruitboom m, *fruitboom, fruitbömke*: fruitboom, vruchtboom.
fuljetóng m, *fuljetóns*: feuilleton.
funkel, *funkelde, haet of is gefunkelt*: fonkelen; met vuur spelen; vuurtje stoken.
funkelhout o, *funkelhuitje*: kachelklaar brandhout, zie ook: *vunkelhout*.
Funs, Funske: Alphons.
fut m: fut. *De fut is droet*: de fut is eruit.
futtel m, *futtele, futtelke*: luchtslangetje van binnenbal (voetbal) Zittesj "zeel".
fuurie v, *fuuries*: furie. {p.105}
Aanvöllinge {p.106} {illustratie} {p.107}

G

gaaf v, *gaave*: talent, zie: *gaof*.

gaaf, *gaaver*, *gaafste*: gaaf, ongeschonden, 'nen Antikke plak en noch zoo sjoon gaaf: een antieke omslagdoek en nog in zo prima staat.

gaaië, *gaaiëde*, *haet gegaait*: behagen. *Dat gaaiden 'm neit*: dat beviel hem niet.

gaajes: bargoens: volk, janhagel.

gaalant, *gaalanter*, *gaalantste*: galant.

gaalènder o, *gaalèndesj*, *gaalènderke*: omheinig, klemtoon op -lèn-.

gaalës, *gaalësser*, *gaalëste*: uitgelaten, wild, druk. *De gaalësse teun zeen droet*: de vlegeljaren zijn voorbij.

gaalosj m, *gaalosje*: Fr. galoche, overschoen; hoefbekleding van renpaard.

gaanjt v, *gaanjte*, *gaenjtje*: ganzerik; wildebras, stoeziek meisje.

gaap m, *gaep*: geeuw, 'ne *Gaap is sjaloës*: gapen werkt aanstekelijk.

gaape, *gaapde*, *haet gegaap*: gapen.

gaaplaepel m, *gaaplaepele*: nieuwsgierig Aagje; opgeschoten kwajongen.

gaapert m, *gaapesj*: gaper; houten kop met uitgestoken tong als uithangteken van een drogist.

gaar, *gaarder*, *gaarste*: gaar, zie ook: *gaar en gans neit* enz. *Hae is niet gaar genóch gekaok*: hij is een lastig heerschap. *Eeme gaar laote kaoke i zien eige vët*: hem laten voor wat hij is.

gaare o, *gaares*, *gaerke*: garen.

gaarepeeter v/m, *gaarepeetesj*: lange slungel; lang meisje.

gaar en gans neit: helemaal niet. *Gaar niks*: volstrekt niets. *Baeter es gaar niks*: beter een half ei dan een lege dop. *Gaaroet neit*: volstrekt niet. *Gaaroet geine*: niemand.

gaarkeuke v, *gaarkeukes*: gaarkeuken.

gaas o: gas.

gaas o, *gaeske*: gaas (doorschijnend weefsel).

gaasbèk m, *gaasbèkke*, *gaasbèkske*: Fr. bec de gaz, gasbek, gaspit.

gaasbrenner m, *gaasbrennesj*, *gaasbrennerke*: gasbrander.

gaasfebrik v, *gaasfebrikke*: gasfabriek. In Sittard eerste in 1869 en de tweede in 1898.

gaasfernuus o, *gaasfernuuzer*, *gaasfernuuske*: gasfornuis.

gaasj, *gaasjer*, *gaasjte*: garstig (van spek).

gaaskaetel m, *gaaskaetele*: gashouder.

gaasknab m, *gaasknabbe*, *gaasknèbke*: gasmunt.

gaaskómfoor o, *gaaskómfoore*, *gaaskómföörke*: gastoestel.

gaaslantaer, **gaaslamp** m, *gaaslantaere*, *gaaslantaerke*: gaslantaarn.

gaasleich o, *gaasleichter*, *gaasleijhske*: gaslicht.

gaasmaeter m, *gaasmaetesj*: gasmeter.

gaastang v, *gaastange*, *gaastèngske*: gastang of pijpetang.

gaate: *eeme in de gaate höbbe*: iemand door hebben.

gaatsjetich, *gaatsjetigger*, *gaatsjetichste*: garstig. Zie ook: *gaasj*, en: *gatsj*.

gaaze, *gaasde*, *haet of is gegaas*: snel lopen.

gabber m, *gabbesj*, *gebberke*: bargoens: kameraad.

gabberdien m: gabardine.

gaeë, *gaede*, *haet of is gegaet*: wieden.

gaefzie v. *Hae is neit van de gaefzie aafgesjneeë*: hij is niet erg gul, goedgeefs.

gael, *gaelder*, *gaelste*: geel. 't Wurt {p.108} *mich gruïn en gael veur de ouge*: ik voel me niet goed. *Zoo gael wie 'ne kwakkert ónger de pens*: een gele gelaatskleur hebben.

gael, 't o: eierdooier; keelziekte bij duiven.

gaelgór v, *gaelgórre*, *gaelgurke*: geelgors, *Emberiza citrinella*, klemtoon op -gór.

gaelhaor o: nekpees van kalf en rund.

gaelsele, *gaelselde*, *haet of is gegaelselt*: behandelen met witkalk, vermengd met oker.

gaelverf v: geelzucht.

gaengent v, *gaengende*: omgeving.

gaer, *leever*, *leevesjte*: gaarne, graag. *Gaer doot*, *laef lang*: iemand naar wiens dood wordt verlangd, leeft soms nog lang. *Niks te danke*, *gaer gedaon*: wordt gezegd, als iemand dankt.

gaerhöbbe, *hau gaer*, *haet gaergat*: graag hebben; liefhebben.

gaert m, *gaerde*, *gaertje*: roede. *De gaert aafgaon*: sterven. *Gaerde riete*: het splijten van dikke takken voor het vlechtwerk in de vakwerkbouw.

gaesj v: gerst.

gaeve, *gouf*, *haet of is gegaeve*: geven. *Ach gaeve*: acht geven. “*Éns gegaeve blif gegaeve, aafgenómme is gesjtaole; trepken op, trepken aaf, mörge kriste ’t köpken aaf*” zegt het ene kind tegen het andere, als het iets terug wil hebben. *Op ɛ gegaeve mooment*: op een zeker ogenblik. *Dat gaeve gein*: dat wordt niets. *Eeme ’t Zittesj waope gaeve*: iemand een pak slaag geven. *Hae mót gans gaeves laeve*: hij moet van aalmoezen en bedeling leven. “*Dat gaef ich dich op ɛ breifke*”, of “*dao gaef ich dich ɛ breifke van*” wordt gezegd om een bewering te staven.

gaeveswaert: gevenswaard.

gaffel v, *gaffele*, *gëffelke*: riek. *Mit ’t gëffelke ’t veljt igaon*: met een riek een haas doodsteken.

gaffele, *gaffelde*, *haet of is gegaffelt*: met riek spitten.

gal v, *galle*: gal. *Dem sjprink de gal*: die barst van woede.

galblaos v, *galblaoze*, *galbläöske*: galblaas.

galderie v, *galderieë*: gaanderij, torentrans.

gallaa o: gala. *In groot gallaa*: in vol ornaat.

gallëch, **galling** v, *gallëche*: galg. *Zich aan de gallech teikenen*: ondoordacht een te zware verplichting aangaan.

galling v, *gallinge*: galg. *Eeme aan de galling hange*: iemand verraden.

galoen m/o, *galungke*: Fr. galon, lint.

galop m, *galöpke*: galop, springloop van het paard.

galopeiere, *galopeierde*, *haet of is gegalopeiert*: galopperen.

galmlaok o, *galmlaoker*, of: *galmläöker*: galmgat, zie het oudere: *sjallaok*.

galsjtein m, *galsjtein*, *galsjténke*: galsteen.

gank m, *gèng*, *gèngske*: gang. *Aan de gang gaon*: aan de slag gaan. *Gaef dae jóng gèt veur zien gèng en zien sjtènj*: iemands moeite belonen.

gankbaar, *gankbaarder*, *gankbaarste*: gangbaar, zie ook: *gèngich*.

gans: gans, geheel, heel; alles; ongeschonden.

gaof v, *gaove*: gave, talent, zie: *gaaf*.

gäöf v, *gäöve*: grote neus, kokker.

gäöf m, *gäöve*, *gäöfke*: grondeling. *Gäöve sjtaeke*: grondelingen steken met een vork.

gäöl v/m, *gäöle*: gleuf aan het begin van de beugelbaan, vanwaar men de bal begint te spelen.

gaon, *góng*, *haet of is gegange*: gaan. “*’t Is langs Leusj gegange en bie Paak óntvange*” werd gezegd van verzilverd spul. *Die twee gaon* {p.109} *saame*: dat stel heeft verkering, *’t Geit wie gelëk*: het gaat prima. *Woo geiste haer? De naas nao, dan kump dich de vot vanzëllef nao*: ontwijkend antwoord op nieuwsgierige vraag. *Doe geis mit den heimblieveswaage*: jij blijft thuis. “*Gank mer veur, ich kom dich nao*” wordt gezegd, als iemand dreigt met een klacht bij de rechtbank. *De wëk is neit gout gegange*: het wittebrood is niet voldoende gerezen. *Dao is gèt gaonde*: daar is het een drukke boel.

gaonsjték m, *gaonsjtëkke*, *gaonsjtëkske*: wandelstok.

gaopsjel, **goupsjel** v, *gaopsjele*, *gaopsjelke*: zoveel als men in de holte van de twee tegen elkaar gehouden handen kan bevatten.

gäöt m: viseieren, kuit.

gäötgeite, *goot gäöt, haet gäöt gegaote*: kuitschieten.

Gaotsgesjeer o: het toedienen van de laatste H. Sacramenten. *Hae haet 't Gaotsgesjeer gat*: hij is ten volle bediend.

gaotshalder m, *gaotshaldesj, gaotshelderke*: godspenning, huurpenning voor dienstboden en knechten, zie: *gaotspenning*, en: *meipenning*.

gaotsjel v, *gaotsjelle, gaotsjelke*: bel, waarmee de koster of koorknaap voor de priester uitgaat, als deze het H. Sacrament naar een zieke brengt.

gaotslamp v, *gaotslampe, gaotslèmpke*: godslamp (pit met drijvertje op olie, die dag en nacht voor het Allerheiligste brandt).

gaotsloon m, *gaotsloone, gaotslöönke*: aalmoes.

gaotsmuigelik: mogelijk. *Muigelik is alles bie Got, drie batse is óngerhauf vot*: bij God is alles mogelijk, drie billen vormen anderhalf (een en een half) achterwerk.

Gaotsnaam, in: in Godsnaam. *In Gaotsnaam is neit gevloek*: in godsnaam is geen vloek.

gaotspenning m, *gaotspenninge, gaotspenningske*: godspenning, huurpenning, zie ook: *gaotshalder*, en: *meipenning*.

gaotswil: godswil. *Om gaotswil*: om godswil!

gappe, *gapde, haet of is gegap*: gappen.

gardeneier m, *gardeneiesj, gardeneierke*: tuinier.

gardeneiere, *gardeneierde, haet gegardeneiert*: tuinieren.

gardesjas m, *gardesjasse, gardesjèske*: Fr. garde-chasse, jachtopziener.

garneiere, *garneierde, haet of is gegarneiert*: garneren.

garneirsel o, *garneirsele, garneirselke*: garneersel (oplegsel, boordsel).

garnetoer o, *garnetoere, garnetuurke*: garnituur, zie ook: *sjougarnetoer*.

gas v/m, *gès, gèske*: gast.

gasp v, *gaspe, gèspke*: gesp, zie ook: *sjnal*.

gaspe, *gaspde, haet of is gegasp*: gespen. Zie ook het oudere: *sjnalle*.

Gassęsgraaf, Hassęsgraaf pl. ben. Overhoven.

gats v, *gatse, gętske*: steeg; straatje tussen hagen etc.

gats, *gatser, gatste*: slim; vlug; erg. *Dae is dich te gats aaf*: hij is je te vlug af. *Dat is mich te gats*: dat is te erg. *'ne Gatse*: een slimmerik.

gatsj, *gatsjer, gatsjte*: garstig, zie ook: *gaasj, gaatsjetich*.

gau, *gauer, gauste*: gauw. *Zoo gau wie 'n sjtrónjtvleisch*: erg langzaam. *In de gaute*: in de gauwigheid.

gaucheit v, *gaucheite, gaucheitje*: gauwigheid.

gaus v/m, *gaus, gęiske*: gans. *Den heemel is neit veur de gaus gemaak*: doelend op de barmhartigheid Gods.

gauzebloum v, *gauzebloume, gauzeblömke*: gele ganzenbloem, Chrysanthemum segetum.

gauzebraet o, *gauzebraer, gauzebraetje*: {p.110} ganzenbord.

gauzetóng v, *gauzetónge*: smalle wegbree, Plantago lanceolata.

gebaedel o, *gebaedels*: gebedel.

gebaet o, *gebaeter, gebaetje*: gebed. *Jeeder mót zie gebaet kénne*: ieder moet weten, wat hij doet. *Dao hulp gei gebaet mee, dao mót de męskar kómme*: hier baten normale middelen niet meer, er moet krachtig worden ingegrepen. *ę Kort gebaet en 'n lang braotwoosj*: er wordt meer gedaan voor het lichamenlijk dan voor het geestelijk heil; langdurig genieten van een korte voorbereiding.

gebäöks o: gehuil; geschreeuw.

gebaore waere, *woort geboare, is gebaore*: geboren worden.

gebaorteplaatsj v, *gebaorteplaatsje*: geboorteplaats. *Jeeder wit, woo hae gebaoren is, mer neit woo 'r sjturf*: het leven is vol onzekerheden.

gebäörtich: geboortig.

gebaot o, *gebaoe*, *ē klei gebaot*: gebod. *Dae kan zien teen geboode neit bie zich haute*: die kan zijn vingers niet thuis houden.

gebeere, *gebeerde*, *haet gebeert*: talen. *Hae gebeert neit draer*: hij taalt er niet naar. *Dao móste neit nao gebeere*: daar moet je geen notitie van nemen.

gebeet o, *gebeeter*, *gebeetje*: gebit; bit van een paard.

gebeinte o: gebeente.

gebéks o: gebak.

gebeure, *gebeurde*, *is gebeurt*: gebeuren.

gebiet o, *gebieter*, *gebietje*: gebied. *Op saake gebiet*: op het gebied van zaken.

gebikde o: oven (de hoeveelheid die in één keer wordt gebakken).

gebiljt o: pellengoed, linnen of halflinnen stof met ingeweven figuren.

geblaer, **geblaers** o: geblaas van schapen en geiten.

geblaoze: geblazen. *Wie ich dao koum, waaser geblaoze*: toen ik er kwam, was hij weg. *Doe kéns mich geblaoze waere*: je kunt me gestolen worden.

gebluimert: gebloemd. *Sjoon gebluimert sjtufke*: mooi gebloemde stof.

gebluimp: gebloemd.

gebluits o: bloed. *Dat zit 'm in 't gebluits*: dat zit hem in het bloed.

gebónjt o, *gebónjer*, *gebunjtje*: gebint.

gebot o: bod. *Gei gebot oppē ganse kraom*: geen bod op het geheel.

geboutachelt: *doe kéns mich geboutachelt waere*: je kunt me gestolen worden, zie ook: *boutachele*.

gebraGGel o: geknoei, gepruts.

gebrék o, *gebreeke*, *gebrékske*: gebrek, zie het oudere: *faelder*.

gebreekelik, *gebreekelikker*, *gebreekelikste*: breekbaar.

gebroddels o: gebroddel.

gebroek o, *gebroeke*: gebruik, gewoonte. *De au gebroeke in eeren haute, is gei teike van ermout*: oude gebruiken in ere houden, is prijzenswaardig.

gebroeke, *gebroekde*, *haet of is gebroek*: gebruiken.

gebroekelik: gebruikelijk. Juister is het oudere: *dat is hie neit 't gebroek*.

gebroesj o: gebruis.

gebruu o, *gebruus*, *gebruuke*: brouwsel.

gebruiesj: gebroeders.

gebruuts o: gedrang.

gebusjke o: klein bos of houtgewas.

gedanke v: gedachte; iets, klein beetje. *Ich wol dien gedanke éns kénne*: ik wou wel eens weten, wat je dacht. *Dooch ouch noch de gedanke paeper derbie*: doe er ook nog een snuifje peper bij. *'t Jèske is mich de gedanke te wiet*: het jasje is iets te ruim.

gedèchtenis v: gedachtenis.

gedeinstich, *gedeinstigger*, *gedeinstich-{p.111}ste*: gediensstig.

gedierte o: gedierte.

gedeis, *haut dich*: hou je stil.

gedéks o: uitgezeefde, niet geheel verbrande kleine stukjes steenkool, met water besprenkeld en op het brandende kolenvuur gelegd, om het vuur te temperen en zodoende de kachel nog een poosje brandend te houden, om het lastige en tijdrovende aanmaken te voorkomen.

gedénke, *gedach*, *haet herdach*: gedenken.

gedénksjrijf o, *gedénksjrifte*: gedenkschrift.

gedénkteike o, *gedénkteikes*: gedenkteken.

gedërms o: ingewanden.

gedich o, *gedichter*, *gedichske*: gedicht, zie het oudere: *ruum*.

gedich: bedoeld, bestemd. *Dat is veur dich gedich:* dat is voor jou bestemd.

gedieë, gediede, haet of is gediet: gedijen, zie ook: *dieë*.

gedöljich, gedöljigger, gedöljichste: geduldig.

gedöljt o: geduld.

gedouns, geduins o: gedoe. *Dao höbste 't gedouns:* daar heb je het gedonder. *Doe mit die geduins:* jij met je aanstellerij.

gedraach o: gedrag.

gedraage, zich, gedrouch zich, haet zich gedraage: zich gedragen. *Gedraach dich:* gedraag je netjes.

gedreets o: gedraai, draaierij.

gedrènks o: alcoholhoudende dranken. *Reik 't gedrènks:* is er voldoende drank?

gedroch o, *gedrochter:* gedrocht.

gedrónge, gedróngender, gedróngenste: gedrongen.

gedruus o: gedruis.

geduuts o: geduw. *Dat waar mich e geduuts:* er was veel gedrang.

geeduipe, geeduipde, haet of is gegeeduip: gadopen, nooddopen.

geehónger m: geewhonger.

geelēs m, *geelēsse, geelēske:* buik. *Hae sjlouch zich ziene geelēs vol:* hij at zijn buik vol.

geer: U, of: jullie. “*Omdat geer 't zeet*” wordt gezegd, als men een bekende een dienst of gunst wil bewijzen.

geer v/m, *geere, geerke:* geer, zie: *geere*.

Geeraat: Gerard.

geere, geerde, is gegeert: geren, schuin toelopen. *De vaart geert get:* de oprit loopt iets schuin toe. *Dae rok is gegeert:* die rok is van schuin geknpte banen gemaakt.

geërmpe: gearmd lopen.

geevel m, *geeevele, geevelke:* gevel; neus.

geevensjtein m, *geeevelshtein, geevelshténke:* gevelsteen. Op de Markt was boven de ingang van een pand een gevelsteen met het opschrift: *Hier woont Curvers naar zijn zin, de heeren gaan vóór, de boeren achter in.*

gefeemel o: gefemel.

geflöts o: gefluit.

gefoetels o: bedrog.

geforteneiert, geforteneierder, geforteneierste: gefortuneerd.

gegaaps o: het aanhoudend geeuwen; het stompzinnig, nieuwsgierig kijken.

gegerdient: van gordijnen voorzien.

gegrauwel, gegrauwels o: gemopper.

gehaait, gehaaider, gehaaitste: sluw, zie ook: *gehèit*.

gehaks o: gehakt.

gehalt o, *gehalter:* salaris, loon.

gehaspels o: gehaspel.

gehèng, gehing o, *gehènge, gehèngske:* scharnier.

gehèit, gehèider, gehèitste: gehard; gehaaid, zie ook: *gehaait*. *Dat is 'ne geheide:* dat is een ferme sterke vent.

geheur o: gehoor. *Dienen hónjt haet e {p.112} gout geheur in:* je hond is erg gehoorzaam, *e Fien geheur:* een goed gehoor.

geheure, zich, geheurde zich, haet zich geheurt: betamen. *Dat geheurt zich neit:* dat is niet betamelijk.

geheure, geheurde, haet geheurt: toebehoren. *Dat geheurt dich neit:* dat is niet van jou.

geheurich, *geheurigger, geheurichste*: gehorig; behoorlijk. *Dat is geheurich wiet ewèch*: dat is behoorlijk ver weg. *Ich höb dem éns geheurich de waoreit gezach*: ik heb hem behoorlijk de waarheid gezegd.

gehing o, *gehinge*: scharnier.

gehoddels o: geknoei.

gehuch o, *gehuchter, gehuchske*: gehucht.

gèie, *gój, haet of is gegóje*: kopen.

Geil, Mecheil: Michiel.

gein, *geine*: geen.

geineswaechs: geenszins.

geis m, *geister*: geest. *Ich zeen miene geis kroepe*: ik zie geen uitweg meer. *Gou geister kómme trök*: goede geesten komen terug (wordt gezegd bij een hernieuwd bezoek).

geisel v/m, *geisele*: gesel.

geisele, *geiselde, haet of is gegeiselt*: geselen.

geiselik: geestelijk. *Hae haet 'ne geiselikke roesj*: hij is lichtelijk beneveld.

geiselik, geistelik m, *geiselikke*: priester.

geistelikheit v: geestelijkheid.

geistich, *geistigger, geistichste*: geestig.

geit v, *geite, geitje*: geit. *Hae haet 't va bènne wie de geit 't vèt*: het is een stiekemer. *Mit forsje kénste 'n geit de sjtart oetriede*: met geweld kan men veel bereiken. *Wae de naober wilt kreite, hilt hounder en geite*: wie de buurman wil plagen, houdt kippen en geiten.

geite, *goot, haet of is gegaote*: gieten.

geitebók m, *geitebuk, geitebukeske*: geitebok. *De bók van Beemele zuut alle mètte gaer*: als het maar klanten zijn, het komt er niet op aan wie het is, zie: *mèt*.

geitesik m, *geitesikke, geitesikske*: geitesik; puntbaardje.

geitesjtal m, *geitesjtèl, geitesjtèlke*: geitestal, geitekot.

geitwèrk, o *geitwèrker*: gietwerk.

gejaach, *gejaachder, gejaachste*: gejaagd.

gejaachs o: dwang, om voort te maken.

gejeemers o: gejammer.

gèk m, *gèkke, gèkske*: gek. *De gèk aafgaeve*: zich gek aanstellen. *Doe bès mich è gèkske*: je bent een lekker ding! *Doon wie Henske de gèk*: Hans komt door zijn domheid voort. *Doe höbs mit geine gèk te doen*: je moet weten, wie je voor hebt. *'ne Verkeerde gèk*: een lastig heerschap.

gèk, *gèkker, gèkste*: gek. *Zoo gèk wie lómmel An*; *wie 'n sjöp*; *wie è paert*; *wie 'n meule*; *wie è raat*; *wie è karreraat*; *knatsjgèk*; *rammenasse gèk*: dwaas, mal. *De gèk mit eeme sjtaeke*: de draak met iemand steken.

gekaeks o: geschreeuw.

gèkke, *gèkde, haet gegèk*: gekscheren.

gèkkeboon v, *gèkkeboone, gèkkebeunke*: pronkboon, *Phaseolus multiflorus*.

gèkkekraom m, *gèkkekräöm, gèkkekräömke*: gek gedoe.

gèkkerie v, *gèkkerieë, gèkkerieke*: zottigheid.

gèkkicheit v, *gèkkicheite, gèkkicheitje*: gekheid.

geklaachs o: geklaag.

geklómmels o: geklungel.

geknoois o: geknoei.

gekónkelefoes o: gekonkel.

gekoeraazjeiert: moedig, vol courage.

gekriesj o: gehuil.

gekruuder: specerijen, kruiden.

gekuums o: gesteen, gejammer. {p.113}

gelach o, gelachter: oude inhoudsmaat. Het Sittards “gelach” was 2.9 M³.

gelachs o: gelach.

gelaech o: gelegenheid. *Mit gelaech kóm ich éns langs*: bij gelegenheid kom ik. *’t Gelaech maak de sjèlm*: gelegenheid maakt de dief. *Gei gelaech aan*: geen behoefte aan. *In gelaeye zeen*: in het kraambed liggen, bevallen.

gelaeye kómme, kouw gelaeye, is gelaeye gekómme: gelegen komen.

gelaote, gelaotener, gelaotenste: gelaten, berustend.

geleeë: geleden, voorbij.

geleet o, geleeter: lid.

geleif, geleifder, geleifste: geliefd.

geleifde v/m: geliefde. *Dao zeen mee geleif de ès gelieke*: lett.: er zijn meer geliefden dan gelijken.

geleis o: spoorrails, tramrails etc.

gelènder o, gelèndesj, gelènderke: houten leuning; balustrade.

geleuter o: geklets.

geliek o: gelijk. *Geliek höbste, mer sjwiege zulste*: gelijk heb je, maar je moet toch zwijgen.

geliek, gelieker, geliekste: gelijk, hetzelfde. *Geliek vee lèk zich*: soort zoekt soort. *Erm of riek, den doot maak al geliek*: de dood maakt geen onderscheid tussen rijk en arm. *Vans gelieke*: van hetzelfde.

gelieke v/m: gelijke, dezelfde. *Haut dich aan dien gelieke*: blijf bij je stand. “*Gelieke biejein*”, *zach der duuvel en doe duude hae ’nen affekaats, ’ne sjnieder, ’ne waever en ’ne mölder in eine zak*.

geliekenis v, geliekenisse: gelijkenis.

geliekertiet: gelijktijdig.

geliekmeesich, geliekmeesigger, geliekmeesichste: gelijkmatig.

geliekzëtte, zat geliek, haet of is geliekgezat: gelijk zetten. *Zët dien oer geliek*: zet je horloge gelijk.

gelinge, gelóng, is gelónge: gelukken. *De bak is gout gelónge*: het baksel is goed gelukt.

gelje, gólj, haet of is gególje: gelden. *De kouw giljt*: de koop is geldig. *Waat gólj de booter göstere*: wat kostte de boter gisteren?

geljt o: geld. “*Dat is geljt, woo de vrou niks van wit*” wordt gezegd, als men een buitenkansje heeft. *Dat is geljt in den drék gesjmeete; aan ’n aapevot verzeen*: dat is weggegooid geld. *Dat is sjpietich geljt*: dat is zonde van het geld. *Koopere geljt, koopere zeelemësse*: alle waar is naar zijn geld. *Pestoor deit gein twee mësse veur ei geljt*: ik zeg het geen tweede keer. *Dao is gei geljt ónger de luu*: het geld is erg schaars. *Dat zeen luu va geljt*: dat zijn welgestelde mensen. *Geljt sjtief; geljt wie drék*: geld als water. *Mit geljt kénste geljt koupe*: met geld is geld te verdienen. *Geljt is mer drék, meh dae ’t niet haet, kik wie ’ne gék*: geld is het slijk der aarde, maar wie het niet heeft, is ongelukkig. *Dat brink geljt in de laa*: dat levert geld op. *Geljt wie waater en luus wie dobbelsjtein*: veel geld en toch geen stand, *’t Is mich egaal, den eine móts ich geljt gaeve en den angere betaale*: het is mij om het even, in beide gevallen moet ik betalen. *’t Menke kump éns veur zie geljt*: de kruik gaat zolang te water tot ze breekt. Van een gierigaard zegt men: “*’t Geljt is zienen Heeregot*”. *Hae krich waar veur zie geljt*: hij krijgt zijn verdiende loon. *Geljt oppen hooge kanjt zette*: potten. Kinderrijmpje: *Hie höbste geljt, / Gank nao de mert. / Koup ’n kou, / ɛ sjtök van de laever, / ɛ sjtök van de pens, / kielewielewens*. {p.114} Doen alsof men geld geeft en in de handpalm van het kind kietelen bij het woord kielewielewens.

geljtbuuel m, geljtbuuele, geljtbuuelke: geldbuidel; schrapper, *’ne Geljtbuuel en ’ne baedelsjaaf blieve gein hóndert jaor aan dezèllefde sjtiel hange*: welvaart is niet eeuwigdurend.

geljtduuvel m, *geljtduuvele*: vrek.
geljtwouf m, *geljtwuif*: vrek.
geljtzak m, *geljtzèk, geljtzèkske*: geldzak, geldbuidel.
geloets o: gelui.
gelök, glök o: geluk, 't *Gelök is rónjt*, 't *vilt den eine oppë kop en den angere in de mónjt*: geluk is wisselvallig. *De eine löp 't nao en den angere ként 't neit kriege*: idem. 't *Gelök is mit de deugeneite*: het geluk is vaak met degenen, die het het minst verdienen.
gelökkich, gelökkigger, gelökkichste: gelukkig. *Waat laeve ver toch lang en gelökkich*: wat hebben we het toch goed.
gelouf o, *gelouve, geluifke*: geloof. *Doe höbs ouch mer ë klei geluifke*: je vertrouwen in de zaak is ook niet erg groot.
geloups o: geloop. *Waat ë geloups*: wat een drukte.
gelp, gelper, gelpste: gelp, welig groeiend. *Zoo gelp wie klee*: stralend van gezondheid.
gelpicheit v: weligheid.
gluive, gluive, geluifde, haet of is gegluif: geloven. *Gluive móste in de kirk*: lett.: geloven moet je in de kerk.
gluivich, gluivigger, gluivichste: gelovig, 'ne *Gluivigge kattelik*: een gelovig katholiek.
gemaae o: hoeveelheid gras e.d. in één gang gemaaid. Zie ook: *gesjwaat*.
gemaak o, *gemaaker, gemaekske*: gemak; kamer; toilet.
gemaekelik, gemaekelikker, gemaekelikste: gemakkelijk.
gemaneiert, gemaneierder, gemaneierste: gemanierd, welopgevoed.
gemartels o: gemartel; gesukkel.
gemèchs o: mannelijke geslachtsdelen.
gemeeks o: gedrens, gejengel.
gemeesich, gemeesigger, gemeesichste: gematigd.
gemeemausj o: voortdurend zachtjes huilen van een kind; idem: janken en huilen van een hond.
gemein, gemeinder, gemeinste: gemeen.
gemeinde v, *gemeindes*: gemeente.
gemeindepils m: leidingwater.
gemeinderaot m: gemeenteraad.
gemeinderaotslid o: gemeenteraadslid.
gemeinicheit v, *gemeinicheite, gemeinicheitje*: gemeenschap.
gemeinlik: gewoonlijk.
gemeinnerik m, *gemeinnerikke, gemeinnerikske*: gemenerik.
gemeinsjap v, *gemeinsjappe*: gemeenschap.
gemeinzaam, gemeinzaamer, gemeinzaamste: gemeenzaam.
gemietert: gemijterd.
gemirmels o: gewriemel.
gemoels o: geklets.
gemötsj: gemutst.
gemout o: gemoed.
gemui, gemuider, gemuiste: zacht, buigzaam, gedwee.
gemuis, o: groenten, zie ook: *pataaje*.
gemuutelik, gemuutelikker, gemuutelikste: gemoedelijk.
genaege, genaegender, 't genaegenste: genegen.
genaeze, genous, haet of is genaeze: genezen.
genäöks o: volk van minder allooi; vervelend gedoe.
genäöls o: gezanik.
genaot o: genot.

genau, *genauer*, *genautste*: precies, sekuur.

geneedich, *geneedigger*, *geneedichste*: genadig. {p.115}

geneeke, *geneekde*, *haet zich geneek*: genaken. *Geneek 't dich neit*: waag, of: permiteer je dat niet.

geneite, *genoot*, *haet genaote*: genieten.

geneude v/m: genodigde.

gèngich, *gèngigger*, *gèngichste*: gereed voor gebruik.

genichte kénjer, **genaeve kénjer**: kinderen van nicht en neef.

genik o, *genikke*, *genikske*: nek. *'ne Kanien 't genik aaf houe*: een konijn met een nekslag doden.

genóch: genoeg.

genootsjap v, *genootsjappe*, *genootsjèpke*: genootschap.

gepaesj o: gedrang.

gepaesjde kop m: hoofdkaas.

gepaesjkeutelt: gevleid. *Zich gepaesjkeutelt vuile*: zich gevleid voelen, klemtoon op *-paesj-*.

gepak en gezak: met pak en zak.

gepas: gepast.

gepèks o: bagage.

geplaatsjde v/m: iemand die in overheidsdienst werkzaam is.

gepóngels o: gesol.

gepröls o: prullewerk; geklungel.

geraa, *geraader*, *geraaste*: zonder gebrek, recht van lijf en leden.

geraak: gekwetst.

geraasj, **graasj** v, *geraazjes*: garage; reparatiewerkplaats voor auto's.

geraems, **geraemsel** o: geraamte; houtconstructie van vakwerkbouw.

geraffeneiert, *geraffeneierder*, *geraffeneierste*: geraffineerd.

gerammels o: gerammel.

geraos o: geraas.

geras, *gerasder*, *geraste*: gerust.

gerdien, **gardien** v, *gerdiene*, *gerdingke*: gordijn.

gerdienepraedich v, *gerdienepraedigge*: bedsermoen.

gerèch o, *gerèchter*, *gerèchske*: gerecht, spijs.

gerei o: gerei; huisraad; akkergereedschap.

gereif o: gerief.

gereifelik, *gereifelikker*, *gereifelikste*: geriefelijk.

gereifhout o: geriefhout (voor landbouw en tuinbouw).

gereigelt, *gereigelder*, *gereigelste*: geregeld.

gereis o: hart, lever en nieren van een slachtdier (varken).

gereit: gereed. Al gereit: allen, of: alles klaar?

gereitlèGGe, *lach gereit*, *haet of is gereitgelach*: klaarleggen.

gereitliGGe, *louch gerert*, *haet gereitgelaeg*: gereedliggen.

gereithaute, *hólj gereit*, *haet gereitgaute*: gereedhouden.

gereitmaake, *maakde gereit*, *haet of is gereitgemaak*: gereedmaken, klaarmaken.

gereitsjtaon, *sjtóng gereit*, *haet gerertgesjtange*: klaarstaan.

gereitzëtte, *zat gereit*, *haet of is gereitgezat*: klaarzetten.

gerieve, *geriefde*, *haet gereif*: gerieven.

gerf v, *gerve*, *gerfke*: garf.

gerfsjaaf v, *gerfsjaave*, *gerfsjaefke*: korte schaaf voor ruw werk.

gerich o, *gerichter*: rechtbank.

gerieër o: gebibber.

geriffermeiert: gereformeerd.
gerlits v/m, *gerlitse*, *gerlitske*: Europese kanarie, klemtoon op *ger*-.
gernaal v, *gernaale*, *gernaelke*: garnaal.
geroesj o: geruis.
geroetert, geruutert: geruit.
geröls o: gestoei.
gerónne: geronnen. *Gerónne blout*: gestold bloed.
gerös o, *geröster*, *geröske*: steiger.
gerótteneiert: geroutineerd.
geroups o: geroep.
gerub o: geribd.
geruch o, *geruchter*, *geruchske*: gerucht.
geruiert, geruierder, geruierste: ontroerd. {p.116}
gesakker o: gedonder, *'nen Houp gesakker en niks te brenne in de paatesjkirk*: een hoop gedonder en niets aan de hand.
gesims o: de hele boel. *'t Gans gesims oppę lóch gezat*: de hele kliek buiten gezet.
gesjaater o: geschater.
gesjeer o: gereedschap, tuig. *Doe höbs ę sjterk gesjeer in*: je hebt stevige kaken en gezonde tanden.
gesjêf o, *gesjêfte*, of: *gesjêfter*, *gesjêfke*: zaak, bedrijf; nering; transactie. *Gesjêfte doon*: zaken doen.
gesjêfsman m, *gesjêfsluu*: zakenman.
gesjeit, gesjeider, gesjeitste: verstandig; intelligent.
gesjëtter o: geschetter.
gesjichte v: geschiedenis; verhalen.
gesjiets o: gedonder; gezeur.
gesjipper o: geschipper.
gesjlach o, *gesjlachter*: geslacht.
gesjleepe, gesjleepender, gesjleepenste: geslepen. *Dat is 'ne gesjleepe vos*: dat is een sluwe vos.
gesjmeijich, gesjmeijigger, gesjmeijichste: buigzaam.
gesjnaater o: gesnater.
gesjóchte: bargoens: arm en ellendig.
gesjöt o, *gesjötse*: geschut.
gesjpan o, *gesjpander, gesjpênke*: gespan.
gesjpêns o, *gesjpênster, gesjpênske*: spook. *Tösje twêllef en ein is alle gesjpêns oppę bein en tösje twee en drie is alles weier veurbie*: lett.: tussen twaalf en een zijn alle spoken op de been, tussen twee en drie is alles weer voorbij.
gesjpreekelik, gesjpreekelikker, gesjpreekelikste: spraakzaam; minzaam.
gesjprêk o, *gesjprêkke, gesjprêkske*: gesprek.
gesjpuus o: gespuis.
gesjreefs o: geschreeuw.
gesjrif, gesjrifter, gesjtrifke: geschrift.
gesjrumpelt, gesjrumpelder, gesjrumpelste: rimpelig.
gesjtaon, gesjtóng, gesjtange: erkennen; bekennen. *Dat móste toch gesjtaon*: dat moet je toch erkennen. *Hae haet gesjtange*: hij heeft bekend.
gesjtéchel o: het voortdurend oneens zijn.
gesteedich, gesjteedigger, gesjteedichste: gestadig.
gesjteeevelt en gesjpaort: gelaarsd en gespoord, reisklaar.
gesjteinpaek: geteerd; hard en door de wol geverfd. *'ne Gesjteinpaekde*: een hard mens.

gesjtël o, *gesjtëlder, gesjtëlke*: gestel, gestalte; constructie; frame.
gesjtêltenis v, *gesjtêltenisse*: gesteldheid, gesteltenis.
gesjtich o, *gesjtichter*: gesticht.
gesjtrôp o: kreupelhout, struikgewas, dichte begroeiing.
gesjtuuts o: opsnijderij.
gesjwaat o, *gesjwaater, gesjwaetje*: zwad, met een slag gemaaid gras, klaver e.d.
gesjwank, *gesjwanker, gesjwankste*: rap, lenig, buigzaam. *Zoo gesjwank wie ę kisjke sjtief*: zo stijf als een paal.
gesjwäögesj: zwagers.
gesjwaore: gezworen, b.v. van vrienden.
gesjweigesje: schoonzuster.
gesjwël o, *gesjwëlder, gesjwëlke*: gezwel; voetraam of gemetselde fundering, waarop de houtconstructie voor de vakwerkhuisen werd aangebracht.
gęt: iets, een beetje.
getankelt: getand.
getie o, *getieë*: getij. *Wienee is 't jaorgetie veur die mooderzeeleger*: wanneer is de jaardienst voor je moederzaliger?
getiegert: getijgerd, gevlekt.
getraoe: beledigd. {p.117}
getroe, *getroeër, getroetste*: getrouw.
getrokke: getrokken, van trekken en velden voorzien, bv. van geweerloop.
getuuch v/m, *getuuge*: getuige.
getuuch o: tuig; gereedschap. *Hae geit door 't getuuch haer*: hij is niet te houden. *Hae is de gansen daach in 't getuuch gewaes*: hij was de hele dag bezig. *Sjlêch getuuch, sjlêch wêrk*: om goed werk te kunnen maken, moet men over goed gereedschap kunnen beschikken.
getuuchbak m, *getuuchbêk, getuuchbêkske*: gereedschapsbak of gereedschapskist.
getuuge v/m, twee stenen van klein formaat, die bij de grenssteen – maar iets dieper in de grond – liggen, om bij het wegploegen van de grenssteen de juiste ligplaats aan te geven.
Geus v/m, *Geuze*: Geus.
Geutruu: Geertrui.
geuzeklómp m, klokje van de Nederlandse Hervormde Kerk in de Gruizenstraat.
geuze-pestoor m, *geuze-pesteusj*: dominee.
gevaak o, *gevaaker, gevaekske*: gevaarte, groot voorwerp.
gevaer o, *gevaerder, gevaerke*: voertuig.
gevaert: geveerd.
geval o, *gevalder, gevêlke*: geval.
gevalle, *gevoul, haet of is gevalle*: bevallen, aanstaan. *Dat gevilt mich*: dat staat me wel aan.
gevaor o, *gevaore*: gevaar.
geveerlik, *geveerlikker, geveerlikste*: gevaarlijk.
gevlouks o: gevloek.
gevolch o, *gevolge*: gevolg; resultaat.
gevraets v/o/m, vreterij van dieren; gulzig of onbehoorlijk veel eten door mensen; mond. *Haut die gevraets*: hou je mond. *De luu sjuue mie gevraets en aete mie gesjiets*: in het voedsel van de mens komt wel eens een muizekeutel voor.
gevreigels o: voortdurend getwist.
gevreur o: vorst. *Dao zit gevreur in de lóch*: er is vorst op komst.
gevrich o, *gevricher, gevrichske*: gewricht, zie het oudere: *gewerf*.
gevrunj: vrienden.
gevuichelik, *gevuichelikker, gevuichelikste*: gevoegelijk.
gevuil o, *gevuile*: gevoel.

gevuile, *gevilde*, *haet of is gevuiit*: gevoelen.
gevuilich, *gevuiligger*, *gevuilichste*: gevoelig, zie het oudere: *siezich*.
gewaaait, *gewaaid*, *gewaaist*: getikt. *Eine gewaaid*: een halve gek.
gewaak o: berouw, spijt. *Gewaak kriege van gèt*: berouw of spijt krijgen van iets.
gewaarwaere, *woort gewaar*, *haet of is gewaargewoorde*: gewaarworden. *'t Begint al gèt gewaar te waere*: zij begint al naar de jongens te kijken.
gewaer o, *gewaere*, *gewaerke*: geweer. *Höbder ouch gèt veur 't gewaer gekreege*: hebben jullie ook wat geschoten?
gewaere, *gewoort*, *is gewoorde*: ergens mee klaar komen. *Kénste dermit gewaere*: kun je ermee klaarkomen? *Laot 'm mer gewaere*: laat hem zijn gang maar gaan.
gewalt o: geweld, ook: *gewelt*.
gewanj o, *gewanjer*: groep akkers behorende tot een hoeve.
gewas o, *gewasse*, *gewéske*: gewas.
gewauwels o: gewauwel.
geweemel, **geweemels** o: gewemel.
geweete o: geweten. *Op ę geras geweete leet 't zich gout sjlaope*: een gerust geweten is een zacht oorkussen.
geweetesvraoch v, *geweetesvraoge*: gewetensvraag.
geweeze: gewezen. *'ne Geweeze sjtedènt*: een voormalig student.
gewelt, **gewalt** o: geweld. *Mit gewelt kénste 'n geit de sjtart oetriete*: {p.118} voor geweld moet alles wijken.
geweldich, *geweldigder*, *geweldichste*: geweldig.
gewénde v, *gewéndes*: gewoonte.
gewénne, *gewénde*, *haet of is gewént*: gewennen.
gewéns o: gewin, winst. *Eesjte gewén is kattegesjpén*: de winst blijft niet aanhouden.
gewerf o, *gewerver*, *gewerfke*: gewricht, zie het jongere: *gevrich*.
gewës: gewis. *Gewës en zeeker*: vast en zeker.
gewësdouk, **wësdouk** o: wasdoek.
geweun, *geweunder*, *geweunste*: gewoon.
geweunlik: gewoonlijk, zie ook: *gemeinlik*.
gewich o: gewicht. *Dae geef dich die gewich neit*: die knoeit met het gewicht.
gewichsjtein m, *gewichsjtein*, *gewichsjténke*: gewicht. *Zeen dien gewichsjtein ouch waal geëke*: zijn je gewichten ook wel geijkt?
gewiks, *gewiksder*, *gewikste*: gewiekt, doortrapt, sluw.
gewillich, *gewilligger*, *gewillichste*: gewillig.
gewirbels o: gewriemel.
gewölf o, *gewölver*, *gewölfke*: gewelf.
gewölfsel o: gewelven.
gewoon, **geweun**: gewoon.
gewuil o: gewroet; gewoel.
gewurmp o: vol wormgaten.
gewurms o: kruipend gedierte.
gezach o: gezag.
gezaechs o: gezeur. *Sjei oet mit die gezaechs*: hou op met je gezanik.
gezank o: gezang.
gezanjt m, *gezanjte*: gezant.
gezäöts o: zaadgoed. *Ze höbbe gezäöts en gebräöts genóch*: het ontbreekt hun aan niets.
gezat: gezeten; geregeld; vastgesteld; corpulent. *Gezadde daach*: bepaalde dagen, *'n Gezadde minsj*: een gezeten mens; een welgesteld mens; een dik mens.
gezauels o: gezeur, geleuter.

gezaufde m: gezalfde.

gezaute: gezouten.

gezeen: gezien, in aanzien; populair.

gezeiver o: gezeur.

gezëGGe, zich laote, *lout zich gezëGGe, haet zich laote gezëGGe*: zich laten gezeggen, naar goede raad luisteren.

gezëkde o, *gezëkdes*: gezegde.

gezël m, *gezëlle*: gezel, leerling.

gezëllich, *gezëlligger, gezëllichste*: gezellig.

gezëllicheit v: gezelligheid.

gezëlsjap o, *gezëlsjappe, gezëlsjèpke*: gezelschap.

gezët v, *gezëtte, gezëtje*: krant, klemtoon op -zët. *Dat is de gezët va Zittert*: dat is het kletswijf van de stad. “*Gazët*” of “*gezët*” is een afleiding van het I. *gazetta*, afkomstig van de op een Venetiaans muntstukje voorkomende *gaza* = “ekster” waarmee in het Venetië der Doges, de heimelijk verspreide geschreven berichten betaald werden.

gezich o, *gezichter, gezichske*: gezicht. *Oppët eesjte gezich pas dat waal biejein*: zo te zien past het wel bij elkaar. *Van de Kollebërch höbste ë sjoon gezich op Zittert en ziene gaengent*: van de Kollenberg heb je een mooi vergezicht over Sittard en omgeving. *Dat is 'm oet 't gezich gesjneeë*: dat is precies zijn evenbeeld. “*Ich wol, dat dich 'n kou in 't gezich sjeet*” wordt gezegd, als iemand blijft kletsen. Uitdrukkingen om een gelaatskleur aan te geven: *ë gezich wie 'ne kwakkert ónger de pens; ë gezich wie 'ne klèie Livvenheer; ë gezich wie 'n tuut van eine sent; ë gezich zoo wit wie de wanjt*.

gezoks o: het hele gedoe; de hele rataplan; minderwaardig volk. {p.119}

gezónjt, *gezónjer, gezónjste*: gezond.

gezónjtheit v: gezondheid; proost. *Wae zien gezónjtheit beweert, beweert gein douf noot*: gezondheid is een kostbaar bezit, waarmee men niet roekeloos moet omgaan.

gezuiks o: het zoeken.

gich v: jicht. *Vleigende gich*: vliegende jicht.

Giel, Gielejam: Guillaume.

giem v/m: moed, courage, fut. *Dae haet giem in*: dat is een moedig iemand.

Giet, Gietje: Egidius.

gif v: woede; vergift. *Hae vrit zich op va gif*: hij is erg kwaad. *Dao kénste gif op pakke*: daar kun je zeker van zijn.

gifsjiertert m, *gifsjietesj, gifsjieterke*: prikkelbaar mens.

giftich, *giftigger, giftichste*: boos.

gilzelöbbert m, *gilzelöbbesj*: castreerder van paarden.

ginneraase v, *ginneraases*: generatie.

gipsj o: gips.

girm v, *girme, girmke*: geitje; ooilam; meisje. *Zoo maager wie 'n girm*: een broodmager meisje.

giste, *gisde, haet of is gegis*: gisten.

gitter o, *gittesj, gitterke*: traliwerk.

glaas o, *glaazer, glaeske*: glas.

glaaskas m, *glaaskës, glaaskësjeke*: mars van glaskramer.

glaasmaeker m, *glaasmaekesj*: glasinzetter.

glaat, *glaater, glaatste*: glad.

glaatichheit v: gladheid.

glaazere kas m, *glaasere kës, glaazere kësjeke*: glazenkast. *Zët dich dem mer in de glaazere kas*: daar moet je zuinig op zijn.

Glaazeresjtraot: pl. ben. voormalige Rosmolenstraat of Neilesgëtske.

glaazetich, *glaazetigger, glaazetichste*: glazig van aardappelen etc. zie het oudere: *kleesj*.
glaazoer o: glazuur.
glans m: glans; gemak. *Dat haolste mit glans; dat sjafste mit glans*: dat lukt je makkelijk.
glanzetich, *glanzetigger, glanzetichste*: glanzend.
glat, *glatter, glatste*: gehaaid, 'ne *Glatte!* *Dae verköp dich 'nen houp sjtrónjt in 'n tuut*: dat is een gladde jongen, die je in het geheel niet kunt vertrouwen.
glatjaanès m, *glatjaanèsse, glatjaanèske*: gladjanus.
gleis o, *gleizen*: rails.
glètte, *glètde, haet of is geglèt*: gladmaken; strijken.
glëtter m, *glëttesj, glëtterke*: spatel, pleisterspaan.
glik, *glieker, glikste*: gelijk, vlak.
glimp m, *glimpe, glimpke*: glimp. *Geine glimp van te zeen*: niets van te zien.
glinstere, *glinsterde, haet geglinstert*: glinsteren.
glizzerien m: glycerine.
gloeieling m, *gloeielinge*: lammeling.
gelök o: geluk.
glökkich, *glökkigger, glökkichste*: gelukkig.
glökkiggerwies: gelukkigerwijze.
glökwinsj m, *glökwinsje*: gelukwens. "*Väöl gelök en einicheit en jeeder jaor 'n kleinicheit*" zegt men tegen pas gehuwd paar.
glout m: gloed, zie ook: *sjien*.
gluie, *gluide, haet gegluit*: gloeien.
gluient heit: gloeiend heet.
gluietich, *gluietigger, gluietichste*: gloeiend. *Niks laote liGGe es gluietich iezer en meulesjtein*: stelen als de raven.
gluietigge, *gluietigger, gluietichste*: gloeiend.
gluif v, *gluive, gluifke*: gleuf, zie ook: *gäöl*.
gluive, *gluifde, haet of is gegluif*: geloven.
gluivich, *gluivigger, gluivichste*: gelovig. {p.120}
gluupert m, *gluupesj, gluuperke*: gluiper.
gluuperich, *gluuperigger, gluuperichste*: gluiperig.
göbbele, *göbbelde, haet gegöbbelt*: braken, overgeven, zie ook: *sjpieë*.
goddeloos: goddeloos. *Goddeloos sjtóm, vrèch enz.*: erg dom, brutaal enz.
goddemiddēch, **goddemiddich**: goedenmiddag.
goddemörge: goedenmorgen.
goddenach: goedenacht.
goddenaavent: goedenavond.
goddendaach: goedendag.
Göljemës v: Gulden mis of noodmis, gezongen op Quatertemperwoensdag van de advent in de vroege morgen en met veel licht, speciaal voor moeders, reizigers en schippers, ook: *Guiemës*.
gollēf v, *gollēve, göllēfke*: golf.
gölp m, *gölpe, gölpke*: brede straal.
gölpe, *gölpde, haet gegölp*: gulpen.
gölzich, *gölziger, gölzichste*: gulzig.
góm m, *gómmē, gumke*: gummi.
gómelestiek m: elastiek, zie ook: *lèstik*.
gómmesjloek m, *gómmesjluuk, gómmesjluukske*: gummistok.
gooje o: jiddisj: volk.
gool v, *goole, göölke*: goal.

görf v, *görve, görfke*: meisje.

górgel m, *górgel*: gorgel. *Pak 'm bie ziene górgel en sjmiet 'm oppe sjtraot*: pak hem bij zijn nek en zet hem buiten de deur.

górgel, *górgelde, haet gegórgelt*: gorgelen.

görrich, *görrigger, görrichste*: gierig, 'ne *Görrigge kammeraot*: een gierigaard.

görricheit v: gierigheid. *Hae vrit va görricheit zienen eige sjtrónjt*: zijn gierigheid drijft hem tot het uiterste.

gort m, *görte, görtje*: zadeldriem.

gort, **görtje** m, *gorte, gortje*: buik. *Sjlaach dich dat mer in die görtje*: eet dat maar op. *Pak 'm bie ziene gort*: pak hem bij zijn kraag.

gósje, *gósjde, haet of is gegósj*: gooien.

göster, *göstere*: gisteren.

gósting m: trek. *Höbste gósting drin*: heb je er trek, zin in?

Got m: God. *Noe sjleit Got der duuvel doot en zeet de hël mit ruibe*: uitroep van verbazing.

Got help uch: ik kan U niet helpen.

gótsj m, *gótsje, gutsjke*: dun buigzaam twijgje; scharminkel; guts (beitel); scheut vocht. *Ich kriech ze mit de gótsj*: ik krijg voor mijn broek. *Dao móste 'n gótsj aan broeke*: daar moet je een guts voor gebruiken.

gótsje, *gótsjde, haet gegótsj*: gutsen.

gotvernäökert m, *gotvernäökesj, gotvernäökerke*: huichelaar.

gou, *goue*: goed. 'n *Gou blötsj*: een goedaardige vrouw.

gouchele, *gouchelde, haet gegouchelt*: goochelen.

goudicheit v, *goudicheite, goudicheitje*: goedheid.

gouekoup, *gouekouper, gouekoupste*: goedkoop. "*Ès de haaver 't paert naogeit, wurt ze gouekoup*" wordt gezegd, als een meisje een jongen naloopt.

goueraenge v/m: goudenregen. Laburnum.

gounsich m: woensdag. "*'t Gounsdes wurt de waek gedeilt*" zeiden de arbeiders en verloofden, omdat de week dan al half voorbij was.

goupsjel v, *goupsjele, guipsjelke*: zie: *gaopsjel*.

gout, *baeter, bëste*: goed. 'n *Gou vrou maak 'ne goue man*: een verstandige vrouw kan een goede invloed op haar man uitoefenen. *Hie bëste op 'n gou wei*: hier is het goed van eten en drinken. *Hae haet 'ne gouen hëlge aageroupe*: succes hebben door goede protectie. *De gou kaa-{p.121}mer*, of: *de zaal*: de salon. *Al te gout is naobermans gèk*: al te goed is allemans gek. *Waat gout is, móste gout laote*: niet het onderste uit de kan willen hebben. 't *Is baeter op erva te wachte, ès drop te vaste*: men moet niet vast rekenen op een erfenis. *Dat is de bëste van de zeeve, ès de anger zös doot zeen*: men moet maar genoeg nemen met het overschot.

gout o, *guier, guitje*: boerderij; bezit; binnenplaats. *Dat is ẽ groot gout*: dat is een groot landhuis, of: een grote boerderij. 't *Guitje kaere*: de binnenplaats aanvegen. *Geljt en gout is neit ummer gout*: rijkdom maakt niet gelukkig. *Gout euverlach is haufwèrk*: goed overleg is het halve werk.

gout o: goud. *Dem wol ich noch neit, al hau er de vot mit gout besjlaage*: die wou ik onder geen voorwaarde.

goutblout m: Joris goedbloed.

goutdoon, *douch gout, haet of is goutgedaon*: goed doen; goed werk leveren.

goutdunke: goeddunken. *Dooch nao goutdunke*: handel naar goeddunken.

goutgaefs, *goutgaefser, goutgaefste*: goedgeefs.

goutkalle, *kalde gout, haet of is goutgekalt*: goedpraten.

goutkeure, *keurde gout, haet of is goutgekeurt*: goedkeuren.

goutkoup, **gouekoup**, *goutkouper, goutkoupste*: goedkoop. *Goutkoup houf neit ummer roukoup te zeen*: goedkoop is niet altijd duurkoop.

goutmaake, *maakde gout, haet of is goutgemaak*: goedmaken; in het reine brengen. *Dat maakste mich gout, kammeraat*: dat moet je goedmaken.

goutmaelder m, *goutmaeldesj, goutmaelderke*: goudmerel, wielewaal, Oriolus oriolus.

goutsgemouts, gouts mouts: goedsmoeds.

goutsjiks: goedschiks.

goutsjmeet m, *goutsjmei*: goudsmid.

goutsjtök o, *goutsjtökke, goutsjtökske*: goudstuk.

goutvénje, *vónj gout, haet of is goutgevónje*: goedvinden. *Mit eur goutvénje*: met uw welnemen.

goutvösj m, *goutvösje, goutvösjke*: goudvis.

graaf v/m, *graave, graefke*: greppel. *Eesj de piep aan en dan 't paert oette graaf*: met overleg te werk gaan.

graaf o, *graaver, graefke*: graf.

graafsjöp v, *graafsjöppe, graafsjöpke*: soort spade.

graafsjtein m, *graafsjtein, graafsjténke*: grafsteen.

graaie, *graaide, haet gegraait*: grabbelen.

graanejum v, *graanejums, graanejumke*: geranium, Pelargonium.

graas o, *graeske*: gras. *Zoo gruin wie graas*: grasgroen. *Sjoon graeske*: fijne kwaliteit gras.

graasbörger m, *graasbörjesj*: buiten de vesting wonend burger.

graase v: gratie.

graasgruin: grasgroen.

graasmös m, *graasmösje, graasmösjeke*: grasmus, Sylvia communis.

Graat, Graatje, Graades, Graetje: Gerard.

graat, m: graad. *Hae haet 't in den hoochste graat*: hij heeft het behoorlijk te pakken.

graave, *grouf, haet of is gegraave*: spitten. *Tösjen hals en nak graave*: voor de hand en ondiep ompspitten.

graaze, *graasde, haet gegraas*: grazen.

graaze: pakken. *Ich höb 'm te graaze*: ik heb hem te pakken.

graeme, *graemde, haet gegraemp*: tobben, kniezen. {p.122}

graespaer v, *graespaere, graespaerke*: soort stoofpeer met ruwe schil.

gram, *grammer, gramste*: gram; schor. *Haer haet de gram in*: hij is kwaad. *Gram in de kael*: schor.

gram, *gramme, gremke*: gram, 1/1000 kg.

grammefoon m, *grammefoons, grammefeunke*: grammofoon. *Kénste dae grammefoon neit aafzette*: kun je die kletskaus zijn mond niet doen houden?

granjte, *granjtde, haet gegranjt*: tot vervelens toe aanhouden om iets te krijgen.

graof, *graover, graofste*: grof.

graof m, *graove*: graaf.

graofsjaue: bolsters van granen.

graofsjmeet m, *graofsjmei*: grofsmid.

graot m, *gräöt, gräötje*: graat.

graovin v, *graovinne*: gravin.

grap m, *grappe, grepke*: grap.

grappemaekert m, *grappemaekesj, grappemaekerke*: grappenmaker.

grau, *grauer, grautste*: grijs. *I meert zeen alle këtjes grau*: d.w.z.: in maart zijn alle katten krols.

grauelaer m, *grauelaesj, grauelaerke*: knorpot.

graele, *grauelde, haet gegraelt*: snauwen, knorren.

graelentaere: snauwend, knorrend.

greezel m, *greezele, greezelke, of: grizzelke*: greintje; klein beetje.

greezelkuut v, *greezelkuute*: wijfjesharingkuit.
grefeier m, *grefeiesj*: griffier.
grèi m, *grèie, grèike*: schrede, pas; driehoekvormig inzetstuk in kruis van broek. *Hae haet 'ne goue grèi in de boks*: hij kan flink doorstappen.
grèie, *gréide, haet gegrèit*: met grote passen stappen.
grèielings: schrijlings, met gespreide benen.
Greiksj: Grieks.
grein o, *greine, greintje*: gram; grein.
Greit, Greitje: Margaretha of Margriet.
grèllich, *grèlligger, grèllichste*: hevig, erg; boos. *'t Sjweert grèllich*: het zweert hevig, *'t Is è grèllich kaelke*: het is een boos kereltje.
grèllicheit v, *grèllicheite*: felheid.
grèlletich: schel, fel.
grènskemies m, *grènskemieze*: grenskommies.
grènssjtein m, *grènssjtein*: grenssteen.
grènswach m, *grènswachte*: grenswacht.
greul v, *greule, greulke*: aarden kruik.
greumel m, *greumele, greumelke*: kruimel. *Dao blif geine greumel van euver*: dat gaat helemaal op. *Hae haet 'ne greumel in de träöt*: hij is schor.
greumele, *greumelde, haet of is gegreumelt*: kruimelen.
greumelkeskouk, sjtruitselkouk m, *greumelkeskuik, greumelkeskuiks:ke*: vla bedekt met kruimelig droog mengsel van boter, meel en basterdsuiker.
greutsj, *greutsjer, greutsjte*: trots. *Greutsje pin*: verwaande kwast.
greutsjerik v/m, *greutsjerikke, greutsjerikske*: opschepper.
greutsjicheit v, *greutsjicheite*: trots; verwaandheid.
greuzel, greezel m, *greuzele, greuzelke*: kruimel.
gribbele, *gribbelde, haet gegribbelt*: grabbelen.
gribses m, *gribsesse*: nek, kraag, donder. *Sjnap 'm bie ziene gribses*: pak hem bij zijn kraag.
griene, *griende, haet gegrient*: zeurig huilen.
grieniezer o, *grieniezesj*: huilebalk; kniezer; molenijzer.
gries, *griezer, grieste*: grijs. *Zoo gries wie 'n doef*: helemaal grijs. *Gries haor kómme van de sjwarte*: alles gaat onvermijdelijk zijn gang. *De gries van Jóp haet den eesjte*: de grijze doffer van Joep heeft; de {p.123} eerste prijs gewonnen. *Griske*: kleine grijze duif; oud mannetje.
griesbroot o, *griesbroor, griesbreutje*: kropbrood, tarwebrood.
griesgramme, *griesgramde, haet gegriesgramp*: knorren.
grimmas m, *grimmasse*: grimas.
grimmeiere, *grimmeierde, haet of is gegrimmeiert*: grimeren.
gringel m, *gringele*: stelmechanisme voor ploegmes.
grinsje, *grinsjde, haet gegrinsj*: grijnzen.
grinsjlache, *grinsjlachde, haet gegrinsjlach*: grijnslachen.
grip v/m: griep, zie ook: *flenzia*.
grismael o: griesmeel.
grizzelèchtich, *grizzelèchtigger, grizzelèchtichste*: griezellig.
grizzelke o: kruimeltje, zie: *greezel, greuzel*. *Gaef dat kénjt toch ouch è grizzelke*: geef dat kind toch ook een beetje.
gróffelsnaagel m, *gróffelsnaegel, gróffelsnaegelke*: kruidnagel.
gróffiaot v, *gróffiaote*: anjelier, Dianthus.
grok m: grog.
grol m: kwaadheid. *De grol in hóbbe*: de pee in hebben.
grolle, *grolde, haet gegrolt*: dwars zitten. *Dat grolt 'm*: dat zit hem dwars; dat zint hem niet.

grómme, *grómde*, *haet gegrómp*: grommen, brommen.
grónje, *grunje*, *grónjde*, *haet of is gegrónjt*: gronden.
grónjt m: grond. *Hae peunt de grónjt*: hij valt. *De grónjt zuike*: verlegen zijn. *Ongewiede grónjt*: ongewijde aarde (gedeelte van een begraafplaats waar ongelovigen en zelfmoordenaars werden begraven).
grónjtsjaaf v, *grónjtsjaave*: grond- of trappenschaaf.
grónjtsjlaach m, *grónjtsjlaech*: grondslag; fundament.
grónjtverf v: grondverf.
grónjtwaaater o: grondwater.
grónjtwèrk o, *grónjtwèrker*: grondwerk.
grónjtwirker m, *grónjtwirkesj*: grondwerker.
groosmeesich, *groosmeesigger*, *groosmeesichste*: grootscheeps.
groot, *grooter*, *grootste*: groot. *Groot van doon*: erg nodig.
grootauesj: grootouders.
grootbrénge, *brach groot*, *haet of is grootgebrach*: opvoeden, zie: *groottrèkke*.
gröötde v, *gröötde*: grootte.
groote kirk v: sint Petruskerk, parochiekerk der stad.
groote Levrou: O.L.V. Hemelvaart 15 augustus. *Tösje de groote en de klein Levrou* (O.L. Vrouw-geboorte 8 september) *gaon de bieë nao de hei*: in deze periode komt de heide volop in bloei en brengen de imkers hun volken naar de heide. Dit noemt men in imkerstaai “reize”.
grooteluu: deftig volk.
groorendeils: grotendeels.
grootgaon, *góng groot*, *haet grootgegange*: zwanger zijn; trots zijn.
grootgaute, **zich**, *hólj zich groot*, *haet zich grootgaute*: zich flink houden.
grootmoel v/m, *grootmoele*, *grootmulke*: bekvechter.
grootmoeder v, *grootmoodesj*, *grootmeuderke*: grootmoeder.
grootsjtaets: grootsteeds.
groottrèkke, *troch groot*, *haet of is grootgetrokke*: opvoeden. Zie ook: *grootbrénge*.
grootvaader m, *grootvaadesj*, *grootvaederke*: grootvader.
gróp m, *gróppe*, *grupke*: groep.
gröp v, *gröppe*, *gröpke*: mestgoot in stal.
gróppeiere, *gróppeierde*, *haet of is gegróppeiert*: groeperen. {p.124}
gros o, *gros*: de meesten, de massa.
grosje m, *grosjes*: 10 pfennigstuk; vuilpoes. *Doe bës 'ne vieze grosj*, of: *grosje*: je bent een vuilpoes.
grosseier m, *grosseiesj*, *grosseierke*: grossier. “*Hae is grosseier in klómpenaegel*” wordt spottend gezegd van iemand met een heel klein bedrijfje.
grosseiere, *grosseierde*, *haet gegrosseiert*: grossieren.
grouf m, *grouve*, *gruifke*: groef.
groumèt, **groumënt** m: nagras of etgroen. *De kótsjes haue vruiger ę bösselke groumèt in 't kèsjke óm zich dat ónge de vuit te lëGGe, ès 't erch kaut waar*: de koetsiers hadden vroeger een bosje hooi van het nagras (dat soepeler en zachter is dan het zomerhooi) in het kastje van hun koets. Bij koud weer legden zij dat onder hun voeten om ze warm te houden.
grous v/m, *grouze*, *gruiske*: grasland; te wassen staand gras.
gruffe, *grufde*, *haet of is gegruf*: griffen, inkrassen.
gruffel m, *gruffele*, *gruffelke*: griffel; entlot.
gruffeldoos v, *gruffeldooze*: griffeldoos.
gruffele, *gruffelde*, *haet of is gegruffelt*: enten; prutsen. *Die van hienaeve gruffele zich gèt biejein*: de burens prutsen wat bij elkaar.

gruin, *gruinder*, *gruinste*: groen; ongenegen. *Hae löp 'ne gruine waech dor*: hij loopt de benen onder zijn gat uit. *Hae is mich neit gruin*: hij is me niet genegen. *ę Gruin hart höbbe*: zich nog jeugdig voelen.

gruinicheit v, *gruinicheite*: allerlei groene planten.

gruint o: stoppelknollen; akker met rapen beplant.

gruinte v, *gruintes*, of: *gruinde*: groente.

gruinvénk v, *gruinvénke*, *gruinvénkske*: groenling, *Carduelis chloris*.

grujnvouer o: groenvoer.

grunje, *grunjde*, *haet of is gegrunj*t: gronden; stichten; in de grondverf zetten.

grunjte o: pos, klein, gevlekt zoetwatervisje.

gruus o: gruis.

gruus o, *gruuze*, *gruuske*: serpeling, klein visje.

gruuwelik, *gruuwelikker*, *gruuwelikste*: gruwelijk.

gruuzelemente: splinters, scherven.

guie m, *guies*, *guieke*: gulden. *Geine guie mèchtich*: geen gulden bezitten.

Gui, **oppę** v: Op de Geu, pl. ben. in het Ophovenerveld.

Guimës, **Göljemës**: Guldenmis, zie: *Göljemës*.

Guiwaech m: Geuweg, pl. ben.

gunne, *gunde*, *haet of is gegunt*: gunnen. *Went dich 'ne jut gèt gunt, gunt er dich twee knèchskes*: als een jood je iets gunt, dat is het meestal niets goeds.

gunne: ginds.

guns v, *gunste*, *gunske*: gunst.

gunstich, *gunstigger*, *gunstichste*: gunstig.

Gus, **Guske**: August. {p.125}

Aanvöllinge {p.126} {illustratie} {p.127}

H

haach v, *haage*: rij te drogen staande bakstenen. Bij veldovens, primitief afgedekt met stromat, op steenfabrieken onder open dak om de nog zachte steen te beschermen tegen slagregens, waardoor het oppervlak beschadigd kan worden en de zgn. beregende steen (minderwaardige kwaliteit) ontstaat.

Haachsittert: pl. ben.

haagel m: hagel.

haagele, *haagelde*, *haet gehaagelt*: hagelen.

haagelkaore o, *haagelkaores*, *haagelkäärke*: hagelkorrel, hagelsteen.

haagelkruuts o, *haagelkruutser*, *haagelkrutske*: hagelkruis.

haagelnuu: hagelnieuw.

haagelsjlaach m: hagelslag.

haagelsjoel v, *haagelsjoele*, *haagelsjuulke*: hagelbui.

haagelvol: goed vol; behoorlijk dronken.

haagelwit: hagelwit.

haai m, *haaje*: haai.

haajebaai v, *haajebaaje*: brutale vrouw die zich graag met alles bemoeit.

haaksj v, *haaksje*: aks.

haalichter m, *haalichtesj*: stalhalster.

haam m, *haame*, *haemke*: haam; nageboorte van een paard. *Hae geit de gansen daach in den haam*: het is een werkezel. *Dae haet ouch zelaeve den haam neit euvergereete*: hij heeft nooit hard gewerkt. Zie: *humme*.

haame, zich, *haamde zich, haet zich gehaamp*: elkaar verdragen; bij elkaar passen. *Dat haamp zich neit*: dat past niet bij elkaar; die verstaan elkaar niet.

haamer m, *haemesj, haemerke*: hamer. *De sjmeet, dae sjeet, dat den haamer sjpleet*: uitdrukking van kracht.

haamere, *haamerde, haet of is gehaamert*: hameren; bewerkingswijze van metaal.

haammaecker m, *haammaekesj*: zadelmaker.

haamvas, *haamvaster, haamvaste*: trouw, betrouwbaar. *Dat is 'n haamvas beesjke*: op dat paardje kun je rekenen.

haan m, *haane, haenke*: haan; geweerhaan; pinnig meisje. *Haut doe dienen haan bénne, dan laot ich mien pöl loupe, woo ze wilt*: omdat jij er iets tegen hebt, dat jouw zoon met mijn dochter omgaat, kun je van mij niet verlangen, dat ik mijn dochter het uitgaan belet. *Eine vraemen haan oppet gout*: een vreemde eend in de bijt. *Doe bës 'nen haan*: jij bent een katje (meisje).

haanebiete o: hanen laten vechten, zie ook: *batte*.

haanekamp m, *haanekèm, haanekèmpke*: hanekam; gebakje van krenten- of rozijnendeeg, lang plm. 20 cm, breed 6 en dik 3 cm, aan een lange, dun uitlopende zijde, getand als een hanekam.

haanekreemer m, *haanekreemesj*: marskramer in gevogelte.

haanepin o, *haanepinkes, haanepinke*: lett.: penis van haan, fig.: een heel klein beetje.

haanepoot m, *haanepeut, haanepeutje*: hanepoot; slecht, lelijk schrift.

haanesjrèi m, *haanesjrèie*: hanegekraai. Zegt men: “*dat is mer einen haane-{p.128}sjrèi wiet*”, dan wil men hiermee zeggen, dat het niet verder is dan de tijdsduur, nodig voor het te voet afleggen van de afstand, waarbinnen het gekraai van de haan nog hoorbaar is, plm. 8 à 10 minuten. *Mit Driekeuninge zeen de daach einen haanesjrèi gelènk*: met Driekoningen blijft het al 8 à 10 minuten langer licht.

haanesjtart m, *haanesjtèrt, haanesjtèrtje*: hanestaart.

haanesjteek m, *haanesjteek, haanesjteekske*: hanetree.

haanevaer v, *haanevaere, haanevaerke*: haneveer.

haanhout o, *haanhouter*: hanebalk.

haar: links, zie ook: *hot*. *Dat geit hot en haar*: dat gaat van links naar rechts; heen en weer.

haarböl m, *haarböl, haarbölke*: haarspit (ijzeren bol, waarop de zeis of zicht wordt uitgeklopt om de snede te scherpen).

haare, *haarde, haet of is gehaart*: haren.

haarénkele, zich, *haerénkelde zich, haet zich gehaarénkelt*: onder het gaan de enkels door het aantikken met de klompen kneuzen.

haarhaamer m, *haarhaamesj*: haarhamer (speciale, aan beide zijden platte hamer om de zeis of zicht te haren).

Haar, Haarie: Harrie.

haas m, *haaze, haeske*: haas. *Hae wit, woo de haas hup*: hij weet, waar Abraham de mosterd haalt. *Hae is wiljt wie haas en geit door 'n däöre hëk*: uitgelaten, overmoedig zijn; alles doen om zijn doel te bereiken. *Zie billich vel oette sjeut haute*: bijtijds verdwijnen. “*Hae löp nao de nootaaris veur zien tēstement te maake*” zegt men van een aangeschoten haas.

haatdraagent, *haatdraagender, haatdraagenste*: haatdragend.

haate, *haatde, haet of is gehaat*: haten. *Zich verhaat maake*: zich gehaat maken.

haatelik, *haatelijker, haatelikste*: hatelijk.

haaver v: haver. *Haaver in de sjliek maak den akkerman riek*: haver, in vochtige grond zaaien, belooft een goede opbrengst. *Braek mich de nak, dan völ ich dich de zak*: haver wellen in het voorjaar bevordert de opbrengst. *'t Paert lang haaver vouere*: het paard met de zweep slaan.

haaverës m, *haaverësje, haaverësjke*: lijsterbes, *Sorbus aucuparia*.

haaverësjskeesj v, *haaverësjskeesje, haaverësjskeesjke*: bes van de lijsterbes.

haavergeljt o: verschuldigde kosten voor eten en drinken.

haaverkis v, *haaverkiste*: haverkist. Toen eind vorige eeuw de kleerkasten steeds meer in gebruik kwamen, gebruikte men de soms prachtig bewerkte en kostbare kleerkisten als haverkist. In de dertiger jaren kochten de antiekhandelaren soms voor enkele tientjes kisten, die thans evenveel duizendjes waard zijn.

haaverzak m, *haaverzèk, haaverzèkske*, zie ook: *moelzak*: mondzak voor paard.

haazegerf v: duizendblad, *Achillea millefolium*.

haazejach v/m, *haazejachte*: hazingjacht.

haazelaeger, haazelaechter o, *haazelaegesj*: hazingleger, in de jagerstaal: “een waar ik hem weet”.

haazelup v/m, *haazeluppe*: hazelip, gespleten bovenlip.

Haazepaat m: pl. ben. Eggelspoelderveld.

haazepaat m, *haazepaater, haazepaetje*: hazepad.

haazepaeper v/m, *haazepaepesj*: hazingpeper.

haazepoot m, *haazepeut, haazepeutje*: hazingsprong. Van dit beentje uit de {p.129} achterloper werden vroeger sigarettenpijpjes gemaakt, nadat ze afgekookt en soms ook nog gebleekt waren.

haazevel o, *haazevelder*: hazingevel.

haazewénjthónjt m, *haazewénjthónj*: hazingwindhond.

habbekrats m, *habbekratse*: habbekras, kleinigheid.

hach, *zoo vol wie*, of: *hachvol*; eivol, propvol; zo dronken als een tempelier.

hachele, *hachelde, haet gehachelt*: eten: bargoens. *Doe kéns mich de bout hachele*: je kunt me gestolen worden. “*Bout*” is letterlijk “drol”.

hadder: had U of jullie (samentrekking).

hae: hij.

haekele, *haekelde, haet of is gehaekelt*: hekelen (vlasbewerking).

haelder m, *haeldesj*: heler. *Waar geinen haelder, dan waar ouch geine sjtaelder*: lett.: waren er geen helers, dan waren er ook geen dieven.

haemerke o, *haemerkes*: snoepje op een stokje in de vorm van een hamertje.

haer: heen.

haerkómme, *koum haer, is haergekómme*: van een bepaalde afkomst zijn. *Hae wit neit woo 'r van haerkump*: hij doet nadrukkelijk voornamer, dan hij van afkomst is.

haert m, *haerde, haertje*: haard.

haertrëkke, *troch haer, is haergetrokke*: ergens heen gaan.

haertvuur o, *haertvuure*: haardvuur.

hak m, *hakke, hèkske*: hak.

hakblok m, *hakblok, hakblökske*: kapblok in slagerij, “*houblok*” is ouder.

hakfleutje o: hakbord, zie ook: *sjaepke*.

hakke, *hakde, haet of is gehak*: hakken.

halberdoes: half twaalf. Speelse samentrekking van het D. halber = half en het Fr. douze = twaalf.

halchter, haalichter m, *halchtesj*: stalhalster.

halfë, haufë m, *halfë*: halfer, pachter van een boerderij voor de helft van het gewin.

halfë, haufë v: pachthoeve. De naam “*halfë*” is afgeleid van halfer. De verhuisdatum voor de “*halfë*” was 15 maart.

halfësjë, haufësjë v, pachtersvrouw; zwaargebouwde vrouw.

hallou: hallo.

hals m, *hels, helske*: hals. *Hals en nak braeke om dao te kómme*: zich haasten om ergens tijdig te zijn. *'nen Hals wie 'ne reigel*: een hals als een reiger, een lange hals. *Hals euver kop*: in allerijl; haastig.

halsbanjt m, *halsbènj, halsbènjtje*: halsband. *Hae löp aan den halsbanjt*: zijn vrouw heeft de broek aan.

halszaenge m: Blasiuszegen (tegen keelziekten, op 3 februari in de r.k. kerk).

halt *Kónjsjtanj, medam haet pis*: gezegde als men even wil onderbreken.

hamfel v, *hamfele, hemfelke*: handvol; klein nietig persootje. *“Dat is ouch mer 'n hemfelke”* wordt gezegd van een klein en tener kind.

hampeleman v/m, *hampelemèn, hampelemènke*: hansworst, ledepop; stoethaspel.

hang m, *hange*: berghelling of flank.

hange, *hóng, haet gehange*: hechten aan; hangen; de sigaar zijn; kletsen, roddelen. *Die twee hangen aanein wie klèt*: die twee zijn zeer aan elkaar gehecht. *Kriech dich dem neit, dat hink al aan den hoovaart*: trouw niet met haar, zij geeft al haar geld uit aan opschik. *Dat hink in de luite*: dat wordt spoedig verwacht, dat is al op komst. *Doe hinks*: je hangt, je bent de sigaar. *Zie hink gans Zittert aanein*: zij is een gemene roddelaarster.

hangkas m, *hangkès, hangkèsjke*: hang-{p.130}kast; bult; kist met gaten onder de dakrand aan de buitenmuur voor het nestelen van duiven, ook wel voor andere vogels. *Dat is 'ne vieslap, dae sjit ónger eine kas*: lett.: dat is een vuilpoes, hij poept onder zijn bult.

hanjel m, *hènjelke*: handel; bedrijf.

hanjelaer m, *hanjelaesj, hanjelaerke*: handelaar.

hanjele, *hanjelde, haet gehanjelt*: handelen.

hanjelwies v: *hanjelwieze*: handelwijze.

hanjt v, *hènj, hènjtje*: hand. *Mit de boks in de hènj loupe*: hevige diarree (buikloop) hebben. *“Zoo aut wie mien hènj, mer neit zoo aut wie mien tènj”* ontwijkend antwoord op de vraag naar iemands leeftijd. *Pesjtöösjhènjtjes*: fijne zachte handen. *Dae haet gèt in de hènj*: dat is een sterke kerel. *Niks in de hènj hóbbe*: een slecht spel kaarten in de hand hebben.

hanjtbaoch m, *hanjtbäöch*: handboog.

hanjtbeusjtel m, *hanjtbeusjtele, hanjtbeusjtelke*: stoffer.

hanjtboum m, *hanjtboum*: handboom.

hanjtbreit o, *hanjtbreide*: handbreed, handbreedte. *Hae góng gein hanjtbreit oettewaech*: hij week geen handbreed.

hanjtdouk m, *hanjtduik, hanjtduikske*: handdoek.

hanjtgeljt o: handgeld. *“Ich zal dich hanjtgeljt gaeve”* wordt gezegd van het eerste geld, dat een koopman die dag int; aanbetaling voor een dienst of levering.

hanjthaave, *hanjthaafde, haet of is gehanjthaaf*: handhaven.

hanjtkar v, *hanjtkarre, hanjtkërke*: handkar.

hanjtlanger m, *hanjtlangesj*: handlanger; opperman, zie ook: *ookerknèch*.

hanjtlangere, *hanjtlangerde, haet gehanjtlangert*: opperen, zie ook: *ookere*.

hanjtsjtanjt m, *hanjstènj, hanjtsjtènjtje*: handstand.

hanjteiere, *hanjteierde, haet gehanjteiert*: hanteren.

hanjtvat o, *hanjtvatte, hanjtvètje*: handvat.

hanjtwèrk o, *hanjtwèrkèrker*: handwerk. *Hanjtwèrk haet eine goue baom*: een ambacht verzekert een goed bestaan.

hannès m, *hannèse, hennèske*: hannes, sul.

hannèse, *hannèsde, haet gehannes*: hannesen, stuntelen.

Hans m, *hanze, henske*: troetelnaam voor konijntje.

Hansmóf m, *Hansmuf, Hansmufke*: zwarte piet, pieterman.

haof m, *hääf, hääfke*: tuin; pachthoeve; grote boerderij.

haok m, *hääk, hääkske*: haak.

haoknaolj v, *haoknaolje, haoknäöltje*: haaknaald.

haoks, *haokser, haokste*: haaks. *Dat is oeten haok*: dat is niet haaks.

haokwèrk o, *haokwèrker, haokwèrkske*: haakwerk, zie ook het oudere: *kersjeiere*.

haol, **haoliezer** m, o, *haole, häölke*: zie: *haolkëting*.

haol, *haolder, haoste*: hol; gierig, 'n *Haol bees*: een gierigaard. *Haol bës ónger de erm*: erg gierig. *Dat sjtik me zich in 'nen haolen tanjt*: dat is de moeite niet waard.

häöl o, *häölder, haölke*: hol; krot. 't *Is 'ne sjlëchte vos dae mer ein häöl haet*: niet voor één gat gevangen zitten. *Blijf oet dat häöl ewëch*: blijf uit de buurt van dat berucht huis.

haölde v, *haöldes*: holte.

haole, *haolde, haet of is gehaolt*: halen. *Zich gèt oppet lief haole*: zich iets op de hals halen.

haol euver: geheel over, in orde.

haoliezer o, *haoliezere, haoliezerke*: {p.131} (zie *haol*) ketelzwaard in schouw.

haolicheit v, *haolicheite*: gierigheid. *De haolicheit brik 'm noch 'ne keer den hals*: zijn gierigheid komt hem nog wel eens duur te staan.

haolkan v, *haolkanne, haolkènke*: bierkan, inhoudend 1,4575 liter.

haolkëting v, *haolkëtinge, haolkëttingske*: verstelbare ketting voor het ophangen van de moor in de schouw en in kleinere uitvoering voor de “*sjmautlamp*”, zie: *haol*.

haolkoet m, *haolkoete, haolkuutje*: kwabaal, zie: *aolskoet*, klemtoon op -koet.

haolewaech m, *haolwaech, haolwaechske*: holle weg.

häöm: hem.

haome, *haomde, haet gehaomp*: ademen.

häöp v, *häöpe, haöpke*: heup.

haop v: hoop, verwachting.

haope, *haopde, haet gehaop*: hopen.

häör, *häöre*: haar.

haor o, *haore, häörke*: haar. *Root haor en aelzenhout wis selje op goue grónjt*: omdat in de natuur elzenhout meestal op slechtere grond voorkomt, is dit een fingerwijzing op een minder goed karakter. *Lank haor en e kort versjtanjt geit dëk saame*: verouderde uitdrukking voor de geringe begaafdheid van de vrouw. *Zich i Luuk de haore laote sjnieë*: naar de vrouwtjes gaan. *Wie haor oppen hónjt*: dicht bezet of begroeid.

haoraolich m: haarolie.

haorbreit o, *haorbreitde*: haarbreed, haarbreedte.

haore o/m, *häöres, häöreke*: hoorn, zie ook: *toet*; doffer. *Toet éns op dien häöre*: blaas eens op je hoorn.

häöre o, *häöres, häöreke*: horen. *Hae haet zich 'n häöre oetgesjtoote*: hij heeft een domme streek uitgehaald. “*Die haet 'n häören oet*” wordt gezegd van een vrouw, die voor haar huwelijk een kind heeft. *Ein mit drie krappen oppet häöre*: een meisje of vrouw van dertig of ruim dertig jaar oud. *Au buk höbbe sjtief häöres*: oude mensen zijn vaak eigenzinnig. *Drék kriste ze op dien häöres*: direct krijg je een pak slaag.

haorebedaore o, *haorebedaores, haöorebedäöreke*: klein kind.

haoreblaozer m, *haoreblaozesj, haorebläözerke*: hoornblazer.

haorejaok v/m, *haorejäök, haorejäökske*: juk; slungelachtig, onverschillig meisje.

häöropaert o, *häöropaert, häöropaertje*: geit met horens; stommeling; fabeldier; 'n *Häöropaert van e vroumesj*: een flink vrouwmens.

haoretich, *haoretigger, haoretichste*: harig.

haorfien: haarfijn.

haorlénjt o, *haorlénjer, haorlinjtje*: haarlint.

haornaolj v, *haornaolje, haornäöljtje*: hoedepen.

haorsjnieë, *sjnee haor, haet haorgesjneeë*: haarknippen.

haorsjnieër m, *haorsjnieësj*: kapper.

haorsjpang v, *haorsjpange*, *haorsjpèngske*: haarspeld.

haorsjpier o, *haorsjpiere*, *haorsjpirke*: haar. *Gei sjpier haor oppē kop waat douch*: geen haar op zijn hoofd dat deugt.

haorvluch v, *haorvluchte*, *haorvluchske*: haarvlecht.

haorworm m, *haowurm*, *haowurmke*: haarworm, huiduitslag op hoofd en gezicht bij jonge kinderen.

haos v, *haoze*, *hääöske*: kous. “*De aerpel bluie*” wordt gezegd, als iemand gaten in zijn kousen of sokken heeft.

haos: haast; bijna.

haosbinjel m, *haosbinjele*, *haosbinjelke*: kouseband, zie ook: *haozebinjel*. {p.132}

haoveneier m, *haoveneiesj*: hovenier.

haoveneiere, *haoveneierde*, *haet gehaoveneiert*: hovenieren.

haozebinjel m, *haozebinjele*, *haozebinjelke*: kouseband.

hapkepeu v/m, *hapkepeus*: Fr. *happe*, *ce qu’il peut*; iemand, die alles inpikt, wat hij krijgen kan.

hapsjaal v, *hapsjaale*, *hapsjaelke*: Fr. *happe-chair* (opvouwbaar tangschaar), hapschaar; schraper.

harde: harden. *Hae koos ’t neit mee harde*: hij kon het niet meer uithouden.

hardie, *hardieër*, *hardieste*: Fr. *hardi*, *koen*, *stoutmoedig*, *onverschrokken*.

harmoniöös, **harmonieus**, *harmonieuzer*, *harmonieuste*: harmonieus.

harre: hersens. *Gebroek dien harre*: gebruik je verstand.

harrekop m, *harreköp*: haagbeuk; stijfkop.

harrekoppenhout o: haagbeukenhout.

hart o, *harter*, *hertje*: hart; courage; hartvormig gebak van peperkoek, speculaas, suikergoed of chocolade (gelegenheidsgebak voor nieuwjaar om bij het “*vrasje*” te kunnen “*aafbetaale*”). *Hae löp zich ’t hart aaf*: hij doet zijn uiterste best. *Doe kéns op dien hertje kloppe*: je kunt blij zijn met de goede afloop. *Dao sjprink mich ’ne banjt van mien hart*: dat is een pak van mijn hart. *Hae haet geen hart in*: hij heeft een hart van steen. *’n Moel wie ’n sjuurpaort en ’n hertje wie ’n ert*: veel praat en geen courage.

hartedeif v/m, *hartedeive*, *hartedeifke*: hartedief.

hartejaage o: hartejagen (kaartspel).

hartelik, *hartelikker*, *hartelikste*: hartelijk.

harteloos, *hartelooser*, *hartelooste*: harteloos.

hartenaos v/m, *hartenkeuning*, *harendam*, *hartenboer*: hartenaas, hartenkoning, hartenvrouw, hartenboer.

hartewunsj m, *hartewunsje*, *hartewunsjke*: hartewens.

hartkrènkde v: hartziekte.

hartjtikke: hardstikke, totaal.

hartich, **hertich**, *hartigger*, *hartichste*: hartig.

haspel m, *haspele*, *hèspelke*: haspel (vierarmig kruisrad als draaihek in weilanden e.d. *touriquet*).

haspelaer m, *haspelaesj*, *haspelaerke*: sul, stumper.

haspele, *haspelde*, *haet gehaspelt*: haspelen.

hau: had.

hauf: half. *Hauf hëlgedaach*: feestdagen waarop mishoren niet verplicht is. *’ne Zóndich mit ē voel humme*: geen echte zon- of feestdag.

haufbrouer m, *haufbruiesj*, *haufbruierke*: halfbroer.

haufē m, *haufēs*: halfer.

haufēs, **halfēs** v: pachthoeve.

Haufēsgewanj, **Halfēsgewanj** o: pl. ben. bij Ophovenerhof.

haufesje, halfesje v: pachtersvrouw; zwaargebouwde vrouw, log mens.
hauflappe, *hauflapde*, *haet of is gehauflap*: halvezolen.
haufman m, *haufmèn*: helper voor de helft der opbrengst (als “*halfe*”).
haufóm: half om half. *'nen Haufóm*: mengdrank van licht en donker bier, halfom. *'m Haufóm hōbbe*: aangeschoten zijn.
haufpaart o: voor de helft. *Haufpaart sjpee*: bij het spel risico van winst of verlies samen delen.
haufsjeit, *de* v: de helft.
haufsjeeler m, *haufsjeelesj*: halfspeler bij voetballen e.d.
hautèi v: half-time, rust.
haufvaste v: halfvasten, 4e. zondag van quadragesima, zondag van Laetare, is er “*krómbroot raape oppē Kolleberch*” {p.133}
haufwaech, *haufwaeges*: halfweg, halverwege. *Eeme haufwaech taengekómme*: halverwege tegemoetkomen; in de handel: het verschil tussen vraagprijs en bod delen.
haufzöster v, *haufzöstesj*, *haufzösterke*: halfzuster.
haute, *hólj*, *haet of is gehaute*, *of gaute*: houden. *Wae hiljt mich taenge*: wie belet me dat?
hautvas, *hautvaster*, *hautvaste*: gierig.
hautvas m, *hautvaste*, *hautveske*: Limburgse houvast, haak met platrond eindstuk waarin een spijker- of schroefgat. *'nen Hautvas in de sjtiel sjlaon*: een houvast in de deurstijl slaan.
hauegewaai m: halve gare.
hauvenaasj, *den* m: met de Franse slag doen, met de pet ernaar gooien.
hauvermèsse: op de helft der H. Mis.
hauvernach: middernacht.
hauverwaeges: halverwegen, zie ook: *haufwaechs*.
hè: hee. “*Hè. Kénste neit zēGGe, waat móste*” wordt gezegd, als men het woordje “*hè*” in plaats van “alstublieft” gebruikt.
Hebaer, Hoebaer: Hubert.
hèchte, *hèchde*, *haet of is gehèch*: hechten, zie ook: *hange*.
heebel m, *heebele*, *heebelke*: hefboom.
heekle, *heekelde*, *haet of is geheekelt*: haken; vlas bewerken.
heemel m: hemel. *Wae kóntent is, haet den heemel oppē aert*: een tevreden mens is een gelukkig mens.
heemel m, *heemele*, *heemelke*: wreefstuk van klomp, kap.
heemel m, *heemele*, *heemelke*: baldakijn. *Veer mótte den heemel draage*: wij moeten het baldakijn in de processie dragen.
heemeldraeger m, *heemeldraegesj*: baldakijndrager.
heemele, *heemelde*, *is geheemelt*: sterven. *Hae is heemele*: hij is dood.
heemelhooch: hemelhoog.
heemelsbreit: hemelsbreed.
Heemelsjlei v: pl. ben. nw. helling Kolleberg.
heemelvaart v: hemelvaart, *'n Naate heemelvaart*: stevige uitgangsavond, uitgangsdag. *Dat is mich ouch 'n drèkkige heemelvaart*: dat is een kwalijke zaak; het is niets en het zal ook niets worden.
Heemelvaartsdaach m: O.L. Hemelvaartsdag, 40 dagen na Pasen.
heep v/m, *heepe*, *heepke*: hakmes.
heer: hier, hierheen.
heer m, *heere*, *heerke*: heer. *Den heer aafgaeve*: mooi weer spelen.
heereboer m, *heereboere*, *heerebuurke*: heerboer.
heeregot m: God den Heer; troetelkind, oogappel.
heeregout o, *heereguiter*: herenhuis met grote boerderij.

heerenhoes o, *heerenhoezer*: herenhuis.

heerelaeve o, *heerelaeves*, *heerelaeveke*: herenleven.

heering m, *heeringe*, *heeringske*: haring, zie ook: *zeeman*. “*Heering mót sjwömmе*” wordt gezegd, als men na het eten van haring bier drinkt. Sittardse canon op de haring: *Bie Tiske Nieste achterom / verkoupe ze heeringe oet de tróm / en die zeen gepotloot / die zeen gepotloot enz. enz.*

heering biete, *beet heering*, *haet heering gebeete*: haring bijten. *Èsjelegounsдich wurt i Zittert den heering gebeete*: Aswoensdag gaan de Sittardenaren naar hun stamcafé's, waar hun gratis zwartbrood met haring en bier wordt verstrekt.

heerlik, *heerlikker*, *heerlikste*: heerlijk.

heersjep o: heerschapp; aanduiding voor een onbekend persoon of een minachtende uitdrukking voor een bepaald iemand. *Dat is mich 'n heersjep*: dat is een fraai iemand. {p.134}

hees v, *heese*: knieholte.

hëf m, *hëfte*, *hëfke*: heft; steel.

hëGGemösj v, *hëGGemösje*, *hëGGemösjke*: heggemus, *Prunella modularis*.

hëGGenaffekaat m, *hëGGenaffekaate*: beunhaas, die zonder enige bevoegdheid juridische adviezen geeft.

hëGGesjtok m, *hëGGesjtök*: tronk van haagplant.

hei: afkorting van “*heila*”. “*Hei, dao maake ze bèsseme van*” wordt gezegd, als iemand met “*hei*” wordt aangesproken, hetgeen hem niet bevalt.

hei v: heide.

hèi v, *hèie*, *hèike*: straatstamper of juffer. *Gank noch éns èffe mit de hèi dreuver*: je moet dat stukje bestrating nog afstampen.

heia v: kindertaal voor bedje. *'t Kinjtje mót nao de heia gaon*: het kindje moet naar bed.

heibèssem m, *heibèsseme*, *heibèssemke*: heibezem.

hèie, *hèide*, *haet of is gehèit*: heien; stampen.

hëifke o: halfje (een halfmaatje is twee “*pénjt*” of acht “*veedelkes*”: 0,72875 liter).

heil: genezen.

heilaa: hela.

Heilaok 't o: pl. ben. Overhovenerheide (thans Philipsfabriek).

heile, *heilde*, *haet of is geheilt*: helen, genezen.

heilgendaach, **hëlgendaach** m: heiligedag, kerkelijke zondag in de week; verspreide stukjes spek in balkenbrij.

heilich, *heiligger*, *heilichste*: heilig. *Dat is 'n heilich vaat, mer de reipe douge neit*: hij doet zich godsdienstiger of braver voor dan hij is; hij is een farizeeër.

heilichdóm o, *heilichdómme*: heiligdom.

heilge, **hëlge** v/m, *heilge*: heilige. *Den heilge kómbërbes*, of: *kómbèrves*: heremijntijd, klemtoon op -ber-.

heim, o: heem. *Ich kén 'm, mer weit 'm neit heim te brénge*: ik ken hem, maar weet hem niet thuis te brengen.

heimblieveswaage m: “*Doe geis mit den heimblieveswaage*” wordt gezegd, als men bedoelt: jij blijft thuis.

heimelik, *heimelikker*, *heimelikste*: stiekem. *'ne Heimelikke*: gluiper, stiekemerd.

heimet, **heiment** o: woonplaats, geboorteplaats.

heimwee o: heimwee.

heisj, *heisjer*, *heisjte*: hees.

hëisj v, *hëisje*, *hëisjke*: handschoen. *Jaage en vrieë móste aone hëisje doon*: lett.: jagen en vrijen moet je zonder handschoenen doen. *Wie ze getrout zeen, hóbbe ze de hëisjen oet*: na het huwelijk toont zich het ware karakter. *Glasee hëisje*: glacé handschoenen.

heisje, *housj, housje*: heten. In het Sittards vraagt men niet “hoe heet je?” maar: “*wie sjrifste dich?*”

hèisjemaekert m, *hèisjemaekesj*: handschoenenfabrikant.

heisjicheit v: heesheid.

heit, *heiter, heitste*: heet. ‘*t Kan niet heiter wie kaoke*: het zal zo’n vaart niet lopen. *Heiten duuvel*: stampot met uien. *Heite bliksem*: stampot, zie ook: *appelepröl; hooch en leech; heemel en aert*. Recept voor een ouderwetse “heite bliksem”: men neme: twee kilogram geschilde aardappelen, driekwart kilogram zoete en een kilogram zur appels, in schijfjes gesneden. Het geheel gedurende twintig minuten in twee deciliter gezouten water laten gaarkoken, het kookvocht afgieten en het geheel met boter fijn stampen. Bij voorkeur eten met gebakken {p.135} bloedworst en uien of gebraden doorregen speklappen.

heitje o: jiddisj: kwartje.

heivénk v, *heivénke, heivénkske*: kneu, Carduelis cannabina.

heivēsj: huiswaarts, naar huis.

heivēsjgaon, *góng heivēsj, is heivēsj gegange*: naar huis gaan.

heivēsjkómme, *koum heivēsj, is heivēsj gekómme*: thuiskomen.

hëk v, *hëGGe, hëkske*: haag. *Dat blif in de hëk hange*: dat ben je kwijt. *Door hëGGe en haage gaon*: door alles heen gaan.

hëks v, *hëkse, hëkske*: heks. *De hëks oetdrieve*, of: *-sjlaon*: met dit gezegde bedoelde men, dat door het vuur de in de schoorsteen aanwezige heks werd verdreven.

hëkse, *hëksde, haet gehëks*: heksen; zich haasten.

Hëkseberch m: pl. ben. in de Graetheide.

hëksel o: *haksel*: gehakt of kort gesneden stro als veevoeder.

hëkselkis v, *hëkselkiste*: hakselkist.

hëkselmesjien v/o, *hëkselmesjiender*: hakselmachine.

hëksel sjnieë, *sjnee hëksel, haet hëksel gesjneeë*: haksel snijden.

hëksjeer v, *hëksjeere, hëksjeerke*: heggeschaar.

hëksesjeut m: spit in de rug.

hëkseteike o, *hëkseteikes*: teken ter bezwering van geesten op muurankers in de vorm van kruisjes en streepjes in Romeins cijferschrift.

hëksewèrk o, *hëksewèrker, hëksewèrkske*: moeilijk werk.

hëksentoer m, *hëksetoere*: moeilijk karwei.

hel, *helder, helste*: hard; luid; snel. “*Hel en valsj*”: de harmonie van de Steenweg. *Dat vilt op geinen helle sjein*: dat valt in goede aarde. *Wae dan noch laef, haet ’nen helle kop*: dat duurt nog lang. *Hae haet ’n hel persès*: hij heeft een harde dobber. *Hel oppè keutel*: harde ontlasting. *Hel maake*: waarmaken.

hel: toe dan. *Hel kóm mit*: toe kom mee.

hël v: hel. *Doe höbs ’ne kop, of wentste de hël geblaozen höbs*: een vuurrood hoofd van inspanning hebben. *Doe kéns eeme de hël heit maake*: jij kunt iemand het vuur aan de schenen leggen. *Dae is oet de hël gekraope, wie der duuvel sjeip*: dat is een geraffineerde vent. *Loup nao de hël, dan löpste geinen hëlge euvrou*: lett.: loop naar de hel, dan kom je geen heilige tegen. *Zoo duuster wie de hël*: erg donker. *Hae brènt réchop in de hël*: hij is zwaar bestraft. *Went ich eeder in de hël bén, haut ich ’n sjans veur dich gereit*: als ik de gelegenheid krijg, zal ik het je wel inpeperen.

helderzeende v/m: helderziende.

Heldewees waage m: de spookwagen uit de bekende sage van Heldewee zie: *Tempel*.

heldewee m, *heldewees, heldeweake*: arme sukkel, arm schaap.

hëlge v/m, *hëlge*: heilige.

hëlgebeelt o, *hëlgebeelder, hëlgebiljtje*: heiligenbeeld. Naast een medaille of scapulier droeg men kleine heiligenbeeldjes in een koperen kokertje op zak, met de bedoeling de drager te

beschermen. Ook was het gebruikelijk kleine heiligenbeeldjes en/of medailles onder de drempels van woningen, stallen, schuren enz. in te metselen om kwade geesten, ziekten enz. te weren.

hel geljt o: klinkende munt.

hëlgendaach m: heilige dag. *Hauf hëlgen daach*: in de week vallende kerkelijke feestdag, ook: 'ne zóndich mit ɛ voel hummen aan (een feestdag, waarop mis horen niet verplicht was).

Dao mótt den hëlgen-{p.136} *daach* van kómme: daar moet de schoorsteen van roken.

Hëlgenhuske o: voormalig café in de huidige Jeroen Boschstraat.

hëlgenhuske o. *hëlgenhuskes*: kapelletje; café. *De hëlgenhuskes aafgaon*: café's bezoeken.

helle, helde, haet gehelt: hard, ingespannen of onder moeilijke omstandigheden werken; doen; laten begaan. *Zou ver noch mer 'ns helle*: zouden we nog een spelletje doen?

hëllef v *hëllefte*: heft.

hëllemouer v, *hëllemouere*: helleveeg.

hëllevaech v, *hëllevaege*: helleveeg.

hëllichdómsvaart v: heilighdomsvaart.

hellicheit v: hardheid. *Dat is va hellicheit niet te biete*: te hard om te bijten. *De hellicheit van dem haet gein énj*: zijn gevoelloosheid is grenzeloos.

helm m *helme, helmke*: helm. *Hae is mit den helm gebaore*: hij is iemand, die steeds geluk heeft.

Helmes, Helmeske: Wilhelmus.

helop: hardop. *Hae zach zoogët sjtil helop*: kwasi stil, maar toch zo luid, dat iedereen het horen kon.

help v *helpe, helpke*: bretel; zadeldriem; schouderzeel.

helpe, hólp, haet of is gehólp: helpen.

helpereim m, *helpereime*: riem over zadel van trekpaardentuig om lemoenen hoger of lager t.o.v. het paard te kunnen hangen.

hëlsj, hëlsjer, hëlste: hels.

helt m, *helde*: held.

hem, häöm: hem.

hemke o, *hemkes*: schouderham.

hemme, hemde, haet of is gehemp: stuiten, tegenhouden.

Héng, Héngke: Hendrik.

hèngerke o, *hèngerkes*: hangplant.

héngke, hénkgde, haet, gehéng: hinken, zie: kinderspelen.

hénkgpèrk o, *hénkgpèrke, héngpèrkske*: hinke- of hinkelbaan.

héngs m, *hénkste, héngske*: hengst.

hénkste, héngsde, haet gehéngs: hard studeren of werken.

hènjich, hènjigger, hènjichste: handig.

hènjicheit v, *hènjicheite, hènjicheitje*: handigheid, zie ook: *sjlich*, en: *sjlaach*.

hènsjèle, hènshjelde, haet gehènsjelt: kabbelen, twisten. *Geer zeet uch toch ouch ummer ent hènshjèle en tènshjèle*: het is steeds één ruzieachtig gedoe met jullie.

Hénsjewaech m: pl. ben. Heinschenweg.

henkse o: baasje. *Doon wie henske de gek*: doen, alsof men van de prins geen kwaad weet. *Henske veurop*: haantje de voorste.

hèppich, hèppetich: *hèppigger, hèppichtste*: happig, belust op.

hèrbaore: herboren.

herbèrch v, *herbèrge, herbèrchske*: herberg.

herbèrchskaamer v, *herbèrchskaamesj, herbèrchskaamerke*: caféruimte.

herbèrchwösj v of m, *herbèrchwösje*: kasteleinsdochter of vrouwelijk personeel; wis als kenteken van herberg.

herbêrge, *herbêrchde*, *haet geherbêrch of is geherbêrch*: huisvesting verlenen.
herbêrgeier m, *herbêrgeiesj*, *herbêrgeierke*: herbergier.
herkeize, herkoos, *haet herkaoze of is herkaoze*: herkiezen.
herkriege, **zich**, *herkreech zich*, *haet zich herkreege*: zich verkrijgen, samenrapen.
herkuul m: sterke man, afleiding van Hercules.
hermelien m, *hermeliene*, *hermelienke*: hermelijn.
herlaeve, *herlaefde*, *is herlaef*: herleven.
hermenie v, *hermenieë*, *hermenieke*: harmonie.
herpakke, **zich**, *herpakde zich*, *haet zich herpak*: weer op verhaal komen, zie ook: *herkriege*.
 {p.137}
Herregotsvruichde, *in alle*: voor dag en dauw.
Herver, **Herfse kees** m, kaas uit het land van Herve, ook: Limburgse kaas, zie ook:
sjtinkkees, of: *sjtinkert*.
Hëtje o: pl. ben. Leyenbroek-Watersleide.
Hëtsje venters van Heerlerheide, eertijds bekend in deze omgeving als opkopers van boter, eieren enz.
heuchde, **hööchde** v, *heuchdes*: hoogte.
heuchsel, **hööchsel**, **lödder** o, *heuchsele*, *heuchselke*: wagenladder (om laadruimte hoger te maken).
heuchstes: hoogstens.
heuge o: kaartspel.
heuge, *heuchde*, *haet geheuch*: ophogen; opbieden: kaartspelen. *De aerpel heuge*: tussen de rijen voren trekken, zodat de planten dieper in de grond komen te staan (aanaarden).
heurbaar: hoorbaar.
heure, *heurde*, *haet geheurt of is geheurt*: horen. *Van heure zëGGe kómme de leuges in de welt*: lett.: van horen zeggen komen de leugens in de wereld.
hie, *hieë*: hier.
hieblieve, *bleef hieë*, *is hie gebleeve*: hierblijven.
hieëraaf, **hieraaf**: hierheen.
hie euver: hier tegenover.
hiehaer: hierheen.
hier: hierheen.
hieraaf: hierheen, hierlangs.
hieróm: hierom.
hietaenge: hiertegen.
hietösje: hiertussen.
hieveur: hiervoor.
hik, m: hik. Als remedie tegen de hik zeiden de kinderen snel achter elkaar het volgende rijmpje op: *Ich höb den hik, / ich höb de sjnik; / ich gaef em aan mie bruijerke Jan, / dae 'm gout verdraage kan*.
hikke, *hikde*, *haet gehik of is gehik*: hikken; doorpikken. *De eier ónger die prók zeen al gehik*: de schalen der eieren onder die kloek zijn al doorgeprikt.
hinderwärts: verouderd, thans: *achterröks*, z.d.
hinjer m: hinder, ouder is: *las*.
hinjere, *hinjerde*, *haet of is gehinjert*: hinderen, last hebben van.
hinjerhout o, *hinjerhouder*, *hinjerhuitje*: sta in de weg, lastpost.
hinjerlik, *hinjerlikker*, *hinjerlikste*: hinderlijk.
hinkelepink m, *hinkelepinke*: *hinkepink*: de duivel.
hippebòk m, *hippebuk*, *hippebukske*: lett.: geitebok; verwaand nest; fat; druktemaker, aansteller.

hippedróom m: hippodroom.

hippeteik m, *hippeteike*, *hippeteikske*: hypotheek.

hirt o, *hirter*, *hirtje*: hert.

hits v: hitte.

hitsblaor v, *hitsbloare*, *hitsbläörke*: blaar, ontstaan door hitte of wrijving.

hitsbórbel v, *hitsbórbele*, *hitsburbelke*: pukkel.

hitse, *hitsde*, *haet gehits*: heet stoken.

hitsich, *hitsigger*, *hitsichste*: vurig; erotisch.

hittepetik m, *hittepetikke*, *hittepetikske*: winkel van Sinkel; huishouden van Jan Steen.

höb, *den* m: het bezit. *Al veur den höb en de krieich*: hebzuchtig zijn.

höbbe, *hau*, *haet gat*: hebben; vechten. “*Ze höbbe zich*” wordt gezegd na de huwelijksvoltrekking; ook: ze vechten. *Dao höbste 'ne vëtten aan*: daar ben je goed mee af.

Hae haet mich mit de peut gat: hij heeft mij bedrogen. *Eeme in 't verzeier höbbe*: iemand in de gaten hebben. *Wae* {p.138} *haet*, *dae haet*: hebben is hebben en krijgen is de kunst. “*Hèi dae mer in Pöt gebleeve*” wordt gezegd, van iemand, die zich van elders hier vestigde en wiens zaak slecht loopt. “*Hèi ich*, of: *hèie ver dit of dat*” wordt meestal beantwoord met: “*ès de hèie zeen, zeen de höbbe duur*”: gedane zaken nemen geen keer. *Hès*, *hèste*: had, had je.

hóbbel m, *hóbbele*, *hubbelke*: hobbel.

hóbbelbank v, *hóbbelbènk*, *hóbbelbènkiske*: schaaftbank; zie ook: “de *Aenjelökkesj*”.

hóbbele, *hóbbelde*, *haet gehóbbelt*: hobbelen; schaven.

hóbbeldebóbbel op en neer; vol oneffenheden, ongelijk.

höbgèk m, *höbgèkke*, *höbgèkske*: hebbertig mens.

Hóbberdien, **Obberdien**: Hubertina. Oud danswijze: *Óbberdien hau sop gekaok*, / *zeeve wake van eine knaok*; / *Óbberdien, dat kump van Tuddere en geit nao Pöt*, / *Óbberdien dat kump va Tuddere*, / *kump van Tuddere en geit nao Pöt*. “*Hóbberdien*” met weglating van de in het Sittards zeer labiele h: Óbberdien wordt ook wel vervangen door *Aadelheit*.

hoddel m: wankel geval; troep; onwetige samenleving.

hoddelaer m, *hoddelaesj*, *hoddelaerke*: knoeier; onnette vent.

hoddele, *hoddelde*, *haet gehoddelt*: samenhokken; door elkaar schudden. *Oppe sjlèchte waech woorte ver dooreingehoddelt wie noch nie*: door de vele kuilen in de wegen, werden we in onze wagen danig door elkaar geschud.

hoddeljach v, *hoddeljachte*: bende, troep.

hoddelskraom m, *hoddelskräöm*, *hoddelskräömke*: plaats waar het onnet of niet eerlijk toegaat; prulwerk.

Hoebaer, **Hebaer**: Hubert.

hoef v, *hoeve*, *huufke*: lapje, genaaid of geplakt op scheur in bovenleer van schoeisel e.d.; huif.

hoefkar v, *hoefkarre*, *hoefkêrke*: huifkar.

hoejere, *hoejerde*, *haet gehoejert*: dicht bij elkaar hokken om zich te warmen aan elkaar; zich in de zon of bij vuur koesteren.

hoejerpot m, *hoejerpöt*, *hoejerpötje*: soort stoof, vuurtest.

hoeke, **zich**, *hoekde zich*, *haet zich gehoek*: hurken.

hoerae m, *hoeaes*, *hoeraeke*: gemaskerd carnavalvierder. *Den hoerae sjëlle*: iemand het masker afnemen; bij de *Marotte* (zie daar) de scheidende Prins Carnaval van zijn prinselijke waardigheidselementen ontdoen en bij de oud-prinsen inlijven. Kinderrijmpje: *Hoerae sjëlle / katten in de hëlle*.

hoes o, *hoezer*, *huske*: huis; opperhooi; dul (koker aan gereedschap voor het aanbrengen van steel e.d.); toilet. *Zich 't huske van de zeel verbrenne*; zijn mond verbranden (heet drinken).

hoesbak m: thuis gebakken brood en gebak, zie: *loonbak*.

hoeselik, *hoeselikker*, *hoeselikste*: huiselijk.

hoeshalling v, *hoeshallinge*: huishouden.

hoeshautsjool v, *hoeshautsjoole*, *hoeshautsjeulke*: huishoudschool.

hoesheiesje v: huishoudster.

hoesmös v, *hoesmösje*, *hoesmösjeke*: huismus.

hoespóts m: schoonmaak.

hoesraot m: huisraad.

hoessjleutel m, *hoessjleutele*: huissleutel.

hoesvaader m, *hoesvaadesj*: huisvader. {p.139}

hoesvrouw v, *hoesvroue*: huisvrouw.

hoeswei v, *hoesweie*: wei bij boerderij of woning.

hoeswèrk o: huiswerk.

hoeszaenge m, *hoeszaenges*: huiszegen. *Den hoeszaenge hink sjeif*: er hangt een gespannen sfeer of geprikkelde stemming. Als de mensen in vroeger tijden ter bedevaart gingen naar Kevelaar of Scherpenheuvel brachten ze o.a. een “vrome huiszegen” mee. Deze werd echter ook door leurders, aan huis verkocht. De huiszegen, een bedrukt vel papier, afmetingen pl. 35 x 42 cm hing tot de twintiger jaren in elke woning, meestal op de binnenzijde der kelderdeur en op de boerderijen, vaak ook nog op een der staldeuren. Er waren twee bontgekleurde afbeeldingen op gedrukt, op de linkerhelft meestal een afbeelding van O.L. Vrouw en op de rechterhelft Christus aan het kruis. In de erop voorkomende gebeden vroeg men: de bijzondere bescherming van de H. Maagd Maria; de bijzondere bescherming van de H. Donatus als patroon tegen onweer en de hieraan verbonden gevaren. De gebeden waren in twee talen afgedrukt t.w. Nederlands-Duits of Nederlands-Frans. Op de rechterzijde het gebed tot God en de H. Donatus en op de linkerzijde het gebed tot de H. Maagd Maria. De “vrome huiszegen” had tot tekst: “God van Goedheid en barmhartigheid, aan Uw vaderlijke bescherming bevelen wij onze familie, ons huis en alles wat wij bezitten. Wij vertrouwen geheel op Uw liefde; vervul Gij ons huis met Uw zegeningen, zoals Gij het heilig Huisje van Nazereth met Uw tegenwoordigheid vervuld hebt. Houdt verre ervan verwijderd op de eerste plaats alle zonden, heerst Gij er alleen door Wet, door Uw allerheiligste liefde en door de beoefening van alle christelijke deugden. Dat ieder van ons U gehoorzame, U beminne en zich beijvere Uw voorbeelden na te volgen, evenals die van Maria, Uw en onze liefdevolle Moeder, en van Uw vlekkeloze bewaarder, de heilige Joseph. Houdt verre van ons en van ons huis, rampen en tegenspoed, maar doe ons steeds berusten in Uw goddelijke wil, ook in de smarten, waarmede het U zou behagen ons te bezoeken. Verleen ons eindelijk allen in een volkomen liefde jegens de anderen leven, en maak dat ieder van ons door een heilig leven de troost van de heilige Sacramenten in het uur van zijn dood moge verdienen. O Jezus zegen ons, bescherm ons. O Maria, Moeder van genade en barmhartigheid, bescherm ons tegen de boze geest, verzoen ons met Uw Zoon, beveel ons aan Hem, opdat wij Zijn beloften waardig moge worden. H. Joseph, voedstervader van onze Verlosser, beschermer van Zijn allerheiligste Moeder, hoofd van de heilige Familie, wees onze voorspreker, zegen en bescherm te alle tijden onze woning. Heilige Michaël, verdedig ons tegen alle boze listigen van de hel. Heilige Gabriël, doe ons de heilige wil van God betrachten. Heilige Rafaël, bewaar ons voor ziekten en levensgevaren. Heilige Engelbewaarders, houdt ons dag en nacht op de weg des heils. Heilige Patronen, bidt voor ons bij Gods troon. {p.140} Ja, zegen dit huis, Gij, God de Vader, die ons geschapen hebt, Gij, God de zoon, die voor ons op het kruis geleden hebt, en Gij, Heilige Geest, die ons in het doopsel geheiligd hebt. De God in drie personen beware ons lichaam, zuivere onze ziel, leid ons hart en voere ons tot het eeuwig leven. Eer aan de Vader, aan de Zoon, eer aan de Heilige Geest. Amen.” Aan deze gebeden waren verschillende aflaten verbonden.

hoet v: huid. *Hae haet 'n hoet aan wie 'ne börgemeister*: hij ziet er welgedaan uit.

hoezaar m, *hoezaare*: huzaar.

hoezeiere, *hoezeierde*, *haet gehoezeiert*; venten. *Ze höbbe lang samme gehouzeiert*: ze hebben lang samen gehuisd. *Ze hoezeiere mit lappe sjtóf langs de deuren*: ze venten met lappen stof langs de huizen.

höffe v: gist.

höffe, *höfde*, *haet of is gehöf*: tillen; vleien. *Eeme höffe*: iemand honing om de mond smeren.

hok o, *hokker*, *hökske*: hok, zie ook: *kooj*.

hokke, *hokde*, *haet gehok*: hokken.

höl, **hul** o, *hölle*, *hölke*: nonnenkap.

höl *euver tröl*, overijld; in massa, veel. *Aetes en drénkes höl euver tröl*: eten en drinken volop.

Hollènjer m, *Hollènj*esj: Hollander. *Nao den Hollènj*er *sjtaeke*: een steek onder water geven.

*Eine vliegenden Hollènj*er: een vliegende Hollander, kinderspeelgoed.

Hollènjer, *op den* m: pl. ben. Hoogveld.

hómmel m: donder. *Hómmel in jannewaarie brink ę gout wienjaor*: donder in januarië belooft een goed wijnjaar.

hómmelbeesjke o, *hómmelbeesjkes*: donderbeestje.

hómmele, *hómmelde*, *haet gehómmelt*: donderen.

hómmelsjlaach m, *hómmelsjlaech*: donderslag.

hómmelsjoel v, *hómmelsjoele*: donderbui.

hómmeltoore m, *hómmeltoores*: donderkop.

hómmelwaer o, *hómmelwaere*: onweer. “*t Bronk en kan neit aan de gang kómme*” wordt gezegd bij een langdurige dreiging van onweer.

hómpelaer m, *hómpelaesj*, *hómpelaerke*: mank iemand.

hómpeldepómp m: de duivel.

hómpele, **humpe**, *hómpelde*, *haet of is gehómpelt*: mank lopen.

hómpelentaere: hompelend.

hóndert: honderd. “*Den hónderste ként ’t sefraon aete*” of “*t klómpemaake neit*” wordt gezegd van iemand, die groot vertoon maakt, terwijl men niet weet, hoe hij aan de middelen komt. “*En hóndert is gein ein*” wordt gezegd, als men geen eind aan een verhaal kan krijgen of iemand onderbreekt om hem te doen eindigen.

hóndertderlei: honderderlei.

hóndertdoezent: honderdduizend.

hóndertmaol: honderdmaal.

hónger m, *hongerke*: honger, zie ook: *sjmaale*, en: dikken *doosj*. *Hónger pës ónger de erm*: enorme honger.

hóngerlieë, *lee hónger*, *haet hóngergeleeë*: hongerlijden. *Hóngerlieë is gein kóns, meh èste ’t kéns, kénste ’t geine mee leere*: hongerlijden is geen kunst, maar als je het eenmaal kunt, kun je het geen ander meer leren.

hóngerlieër m, *hóngerlieësj*, *hóngerlieërke*: hongerlijder.

hóngerloon o, *hóngerloone*, *hóngerlööнке*: hongerloon.

hóngersjnoot m, *hóngersjnoot*: hongersnood. {p.141}

hónjsdaach: hondsdagen, zeer warme periode van 19 juli tot 18 augustus. Met het oog op het gevaar van optreden van hondsdelheid, moesten eertijds alle honden gedurende die periode een muilkorf dragen.

hónjskar v, *hónjskarre*, *hónjskërke*: hondekar.

Hónjskirk v: Hondskerk pl. ben. voor een zand- en grintgroeve bij Wintraak.

hónjskloote: *dao kénste gein hónjskloote van*: daar ken je niets van.

hónjskooj v, *hónjskooje*, *hónjskööjke*: hondehok. *Hae haet de hónjskooj oppę kop*: hij heeft een hoge hoed op.

hónjskrènkde v: hondeziekte.

hónjslaeve o: hondeleven.

hónjsvot v, *hónjsvotte, hónjsvötje*: hondsvot.

hónjsvouer o, *hónjsvuierke*: hondevoer; slecht eten.

hónjswaer o: hondeweer.

hónjt m, *hónj*, of: *hunj, hunjtje*: hond. *Este euver den hónjt kumps, kumste ouch euver de sjtart*: als men grote moeilijkheden kan oplossen, komt men met kleine ook wel klaar. *'t Sjteit drop wie haor oppen hónjt*: het uitgezaaide zaad is overvloedig opgekomen. *Hae sjöt 't van zich aaf wie den hónjt de raenge*: hij trekt zich er niets van aan. *Oetvalle wie 'nen hónjt*: zich hevig uitlaten of te keer gaan; plotseling aanvallen. *Zich taGGe wie de hónj*: vechten als honden. *Hae is ram oppen hónjt*: hij is totaal op; financieel aan de grond. *Den hónjt brenne*: vroeger ging men naar de kluis in Sint Jansgeleen om honden ter voorkoming van hondsdoelheid, door de kluisenaar met de sint Hubertussleutel de letter H op de voorkop te laten branden. Als dank ontving de kluisenaar hiervoor een gave in nature.

hónjze, *hónjsde, haet gehónjsj*: op een listige manier aan de weet trachten te komen.

hooch, *hooger, hoochste*: hoog. *Hooch laote laeve*: een toast op iemand uitbrengen; huldigen; in de lucht steken. *Dae mous gehange waere aan den hoochste boum*: hij moest aan de hoogste boom opgehangen worden (een uitermate hartgrondige verwensing). *Den hooge wal*, of: *'t hooch welke*: gedeelte van de stadswal tussen Broekpoort en fort Sanderbout (voor de "boetelènjjes": tussen de Paarde- en de Putstraat). *'nen Hooge zieë*: een hoge hoed. *'t Hooch in de geevel höbbe*: trots of verwaand zijn.

hoochaltaor, hoocheljter m: hoog- of hoofdaltaar.

hoocheit v/m, *hoocheite*: hoogheid.

hoochkanjt lëGGe, oppen: geld sparen of opstapelen.

Hoochkruts o: pl. ben. Bergerweg hoek Eekerweg.

hoochlöstich, hoochlöstigger, hoochlöstichste: hoogwaardig, klemtoon op -lös-.

hoochlösticheit v, *hoochlösticheite*: hoogwaardigheid, klemtoon op -lös-.

hoochloupent, hoochloupender, hoochloupenste: hooglopend, hevig.

hoochmout m: hoogmoed. *Den hoochmout brik 'm de nak*: hoogmoed komt voor de val.

hoochneudich, hoochneudigger, hoochneudichste: hoognodig.

hoochrub v, *hoochrubbe*: ribstuk.

hööchsel, heuchsel o: zie *heuchsel*.

hoochtiet: hoogste tijd. *Heuchsten tiet, heere*: aankondiging van het sluitingsuur van de café's.

hoochvereert, hoochvereerde: hooggeërd.

hoochvleigert m, *hoochvleigesj*: pronker, praler.

hoochwaater o: hoogwater. {p.142}

hööge, hööchde, haet of is gehööch: ophogen; aanaarden. *De aerpel hööge*: de aardappelen aanaarden, zie ook: *heuge*.

hoogenaamp: hoegenaamd.

hoogendaach m: hoogdag.

hoogerop: hogerop.

hoomel v, *hoomele, höömelke*: hommel. *Dao is ein hoomel in de bös*: zij is zwanger.

hoomës v, *hoomësse*: hoogmis. *Doe höbs de vruimës ónger de hoomës oetkómme*: je onderrok is zichtbaar.

hooning m: honig.

hooningspot m, *hooningspöt, hoonigspötje*: honigpot of -vaatje.

hoovaart m: pronkzucht. *Hoovaart mót pien lieë*: wil men pronken, dan moet men er ook wat voor over hebben.

hoovaartsgèk m, *hoovaartsgèkke*: pronker.

hoovaerdich, hoovaerdigger, hoovaerdichste: trots.

hop, *hop, hop, de Paesjtraot op, / dao koum ich Truuke taenge. / 'n Huitjen op, / ɛ sjtrikske drop, / en Sjèngske leip dernaeve*: rijmpje gezongen bij het paardjerijden op de knie.

hóplaa m, *hóplaas, hóplaake*: hoepla. *Hóplaa sjmiete*: hoepla werpen, zie: kinderspelen.

hort o, *horter, hortje*: hor.

hortenziaa v, *hortenziaas, hortenziaake*: hortensia, Hudrangea.

hortich, *hortigger, hortichste*: haastig; gehaast. *Niet zoo hortich*: niet zo haastig.

hospes m, *hospesse*: hospes.

hospetaal o, *hospetaale*: ziekenhuis.

höt o, *huier, hötje*: hoofd; kool. *'n Höt wie 'ne riethaamer*: een groot hoofd. *'n Hötje mous*: een klein kooltje.

hot en haar: heen en weer; rechts en links.

höts v, *hötse, hötske*: buil, bult, zie ook: *huts*.

hötsjel o, *hötsjele*: hoofdstel van paard zonder bit.

hótsjentótsj m: *huttentut*, *Camelina sativa*; groot hoefblad, *Petasiotes hybridus*.

houblok m, *houblök*: kapblok. *Meistes oppɛ vot an 'n au eik woort 't vunkelhout gereeten of gehoue*: als kapblok werd meestal het onderstuk van een eikestam gebruikt. Was het blok versleten dan werd het “*aafgesjpeent*”; de daarvan afkomende lange spaanders, “*sjiere*” genaamd, werden gebruikt voor het stoken van “*de vérkeskaetel*”, zie aldaar.

houe, *houde, haet of is gehoue*: slaan. *Gehoue of gesjlaage, 't zal mótte*: hoe dan ook, het moet.

houer v, *houere, huierke*: hoer.

houere, *houerde, haet gehouert*: hoeren.

houf v, *houve, huifke*: hoef.

houfiezzer o, *houfiezere, houfliezzerke*: hoefijzer.

houfpries m, *houfprieze*: hoofdprijs.

houfsjlaach m, *houfsjlaech*: hoefslag.

houfs, *houfser, houfste*: hoofs, hoffelijk.

houfsjmeet m, *houfsjmei*: hoefsmid.

houfzaak v, *houfzaake*: hoofdzaak.

houk m, *huik, huikske*: hoek. *Dem kumste ouch op alle huik en kènj taenge*: die kom je ook overal tegen.

houkhoes o, *houkhoezer*: hoekhuis.

houkiezer o, *houkieszsj*: hoekijzer.

houla: halt!

houn v, *houder, huinke*: kip. “*Hae löp rónjt wie 'n houn, die 't ei niet kwiet wit te waere*” zegt men van iemand, die ongedurig heen en weer loopt. *'n Sjlum houn lèk ouch waal éns in de neetele*: ook een slim mens maakt wel eens een fout. *'t Bèste huinke bruit waal éns voel*: {p.143} het beste paard struikelt wel eens. Zie ook: *tiet*.

hounderdraot m: kippengaas.

hounderei o, *houdereier, houdereike*: kippenei.

honderlödder v, *honderlöddesj, hunderlödderke*: kippentrapje.

houderluip m, *houderluipe, hunderluipke*: kippenloop of ren.

honderrèk m, *honderrèkke, hunderrekske*: roest, zitstok voor kippen. *De rèk opgaon*: slapen gaan.

houderzop v, *hundersöpke*: kippensoep.

hundersjtrónjt m: kippenmest. “*Hundersjtrónjt, dat is van alles*” zegt men, als iemand het woord “van alles” gebruikt.

houdervleisj o, *houdervleisjke*: kippevlees.

houp m, *huip, huipke*: hoop, stapel; veel. *Der duuvel sjit oppë grootsten houp*: juist iemand die veel heeft, krijgt vaak nog meer. *Dat is houp en al*: dat is alles wat te halen is; daarmee is de kous af.

houp m, hoop, verwachting.

houpe, *houpde, haet gehoup*: hopen.

houpman m, *houpmèn*: hoofdman.

hourejaeger m, *hourejaegesj, hourejaegerke*: hoerenjager.

hourekas m, *hourekès, hourekèsjke*: bordeel.

hous m, *huiske*: hoest. *ë Leelik huiske*: kwaadaardige hoestbuien.

houste, *housde, haet gehous*: hoesten.

hout m, *hui, huitje*: hoed. *'nem Hout wie ë karreraat*: een zeer grote hoed. *'nen Hoogen hout oppë kop en gein hummen aan de vot*: kale jonker.

hout o, *houter, höljtje*, of: *huitje*: hout; bos. *Hae löp mit 't höljtje*: hij is getikt.

houtdoef v, *houtdoeve, houtduufke*: houtduif.

houte: houten. *'ne Houtere klaos*: een houterig mens. *Door de houtere meule gaon*: spitsroede lopen, zie ook: *sjpitskerke loupe*.

houtewèrk o: houtwerk.

houtsjnèp v, *houtsjnèppe, houtsjnèpke*: houtsnip.

houtsjnieë, *sjnee hout, haet hout gesjneeë*: houtsnijden. Bij het rijden op de knie door kleuter, die daar bij hun armpjes kruisen met het “paard” en een zagende beweging maken wordt gezonden: *houtsjnieë van alle de wieë, / klómpe maake, datse kraak; / sjaele knèch, / maak oos kinjtje de klómpe rêch*.

houtsjpang v, *houtsjpange houtsjpèngske*: hoedepen, hoedespeld.

houtsjraach m, *houtsjraage*: zaagblok.

houtsjtaaf m, *houtsjtaef, houtsjtaefke*: zouthoutstaaf, *Glycirrhiza glabra*.

houtwórm m, *houtwurm, houtwurmke*: houtworm; spotnaam voor meubelmakers.

houve, *houfde, haet gehouf*: hoeven, zie het oudere: *broeke*;

hui o, *huike*: kooi. *Ein hoes hui*: een rook hooi. *Dao is gein hui genóch gewasse óm alle moele te sjtoppe*: het kwaadspreken is niet te stuiten.

huichelaer, huuchelaer m, *huichelaesj, huichelaerke*: huichelaar.

huichele, huuchele, *huichelde, haet gehuichelt*: huichelen.

huie, zich, *huide zich, haet zich gehuit*: zich hoeden.

huier m, *huiesj*: houwer in de steenkolenmijnen.

huifich, *huifigger, huifichste*: vaak; overvloedig.

huigaffel v, *huigaffele, huigèffelke*: hooigaffel (tweetandige hooivork).

huikich, *huikigger, kuikichste*: hoekig.

huimiet v, *huimiete, huimietje*: hooischelf. *Dao is genóch hui in de miet óm ze dizze wénjter de moele te sjtoppe*: de in de hooimijt geborgen hoeveelheid hooi reikt voor deze {p.144} winter.

huipaesj v, *huipaesje*: hooipers.

huipe, *huipde, haet of is gehuip*: op hopen zetten, opstapelen. *Höbder 't kaoren al gehuip*: staat de rogge al in stuiken?

huiraek v, *huiraeke, huiraekske*: hooihark. *Ich mótt 't hui noch kömme*: ik moet het hooi nog bij elkaar harken.

huit, höt o: hoofd, zie: *höt*. *Blaos mich op mien huit*: loop naar de pomp. *'n Huit sókker*: een kegelvormig suikerbrood.

huitkees m, *huitkeeske*: hoofdkaas.

huitpölf m, *huitpölve, huitpölfke*: hoofdpeluw.

huitsjaal v, *huitsjaale*: schedeldak.

huitsjwaasj v: hoofdhuid.

huitvleisj o, *huitvleisjke*: zult.

huiwaage m, *huiwaages*, *huiwaegeske*: hooiwagen; strandwagen; langpootmug, bastaardspin
Opilionidea.

hulp v, *hulpe*, *hulpke*: hulp: *Dac höbste al 'n gou hulp aan*: hij helpt al een aardig handje mee.

huls m, *hulze*, *hulkse*: hulst, *Ilex aquifolium*; huls; patroonhuls enz.

humme o, *hummes*, *hummeke*: hemd. In het Sittards is het oud-Germaanse “hama” (= bedekking) zonder d bewaard gebleven. *Hae vaech zich miet mien humme de vot aaf*: ondank tonen. 'ne *Sjlaach ónger 't humme*: een geniepige slag; in bokstermen: een slag onder de gordel.

hummere, *hummerde*, *haet gehummert*: hinniken van paard, zie ook: *wieëre*.

humpe, *humpde*, *haet gehump*: hompelen.

humpsjlup m, *humpsjloppe*, *humpsjlopke*: hemdslip. *Loup niet zoo in dienen humpsjlup rónjt*: ga je eerst behoorlijk kleden.

humpsmoe m, *humpsmoeë*, *humpsmuuke*: hemdsmouw.

hungere, *hungerde*, *haet gehungert*: honger lijden.

hungerich, *hungerigger*, *hungerichste*: hongerig.

huppe, *hupde*, *haet of is gehup*: opspringen.

huppele, *huppelde*, *haet of is gehuppelt*: huppelen.

hupsj, *hupsjer*, *hupsjte*: aardig, knap. *Hupsj zitte*: gezegd tegen een kind: mooi rechtop zitten; tegen een hond: mooizitten. *Dat gruin klètje haet dich ummer hupsj gesjtange*: kan onder vrouwen erg dubbelzinnig zijn n.l.: het kleedde je werkelijk goed, of: je had zeker niets beters om aan te trekken.

hupsjnaas v, *hupsjnaaze*, *hupsjnaeske*: wipneus. Van iemand met een wipneus wordt wel gezegd: 't *raengent bie 'm in*.

huts, **höts** v, *hutse*, *hutske*: bult.

hutseprutse, *hutseprutsde*, *haet of is gehutsepruts*: prutsen, klungelen.

hutseprutsert m, *hutseprutsesj*, *hutseprutserke*: prutser, klungelaar.

huu, *huue*: heden, vandaag.

huuchelaer m: zie *huichelaer*.

huuchele, zie: *huichele*.

huuk v, *huuke*, *huukske*: hurkhouding. *Huukske sjleiere*, of: *litsjhuuke*: in hurkende houding over glijbaan glijden.

huuke, *huukde*, *haet of is gehuuk*: hurken.

huulbeier o, *huulbeierke*: door het bruidspaar geschonken vaatje bier als zoenoffer om een eind aan het zgn. “rammele” te maken, zie: *rammele*.

huuldop m, *huuldöp*, *huuldöpke*: bromtol.

huule, *huulde*, *haet gehuult*: huilen van een dier of de wind. Het huilen van de huishond in de nacht {p.145} werd vroeger als een voorteken van de dood van een der huisgenoten beschouwd.

huur v, *huure*: huur.

huurbuikske o, *huurbuiskskes*: huurboekje.

huurder m, *huurdesj*: huurder.

huure, *huurde*, *haet of is gehuurt*: huren, pachten. “*Went ich mich vandaach aan dich verhuur, Bén ich möрге diene knéch*” wordt gezegd tegen iemand, die zonder enig recht anderen wil bevelen.

huurkótsj v, *huurkótsje*, *huurkutsjke*: huurkoets.

huurkótsjer m, *huurkótsjes*: huurkoetsier.

huuzing v, *huuzinge*, *huuzingske*: behuizing. {p.146}

Aanvöllinge {p.147} {illustratie} {p.148}

I

ibénje, *bónj in, haet of is igebónje*: inbinden; toegeven.

ibiete, *beet in, haet of is igebeete*: in de gunst trachten te komen.

ibilj m: inbeelding. *Den ibilj is erger wie de zeevedaachse koors*: inbeelding is erger dan een echte ziekte. *Mit den ibilj geplaoch zeen*: naast zijn schoenen lopen. *Zoo vol ibilj wie de bók vol keutele*: een verwaande kwast.

ibilje, *biljde in, haet of is igebiljt*: zich inbeelden. *'nen Igebiljde gèk*: een ingebeelde kwast.

ich, *iche*: ik.

ideine, *deinde in, haet of is igedeint*: indienen.

idreeë, *dreede in, haet of is igedreet*: indraaien. *Doe höbs dich dao fien igedreet*: je hebt je daar aardig tussengewerkt.

idreuge, *dreuchde in, haet of is igedreuch*: indrogen: iemand iets betaald zetten.

iduue, *duude in, haet of is igeduut*: induwen. *Daen aap móste 't aete richtich iduue*: dat kind is een slecht eter.

Iedaa: Ida. *Veur de lol van Iedaa*: tevergeefs.

idee m/o, *idees, iedeeke*: idee.

iefer m: ijver.

iefere, *ieferde, haet gëiefert*: ijveren.

iefertich, *iefertigger, iefertichste*: ijverig.

iejao: gebalk van een ezel.

ieke, *EEK, haet of is gëeek*: ijken van maten en gewichten.

iepekriet m/o, *iepekriete, iepekrietje*: hypocriet, nurks persoon, klemtoon op *iepe*-.

Ies: Isedorus.

ies o: ijs. *Sint Teunis is 'nen iesmaker*, of *'nen iesbraeker*: als het met sint Anthonius, 17 januari, vriest, dan houdt het vriesweer aan; dooit het, dan wordt het weer zachter.

iesbaan v, *iesbaane*: ijbaan.

iesbaer m, *iesbaere*: ijsbeer; brompot.

iesbloum v, *iesbloume, iesblömke*: ijsbloem.

iesdop m, *iesdöp, iesdöpke*: werptol.

ieseik m, *eiseike*: ijs- of winteraik.

iesfebrik o, *iesfebrikke*: ijsfabriek.

ieshëlge, **iesheilige** m: ijsheiligen. *'t Zoomergout móste eesj nao de ieshëlge paote*: het is niet raadzaam plantgoed, dat niet tegen de nachtvorst bestand is, te planten vóór die dagen.

ieskaut: ijskoud. *'ne Ieskaue*: een ijskoud of ongevoelig iemand.

ieskelder m, *ieskeldesj, ieskelderke*: ijskelder; koud vertrek.

ieskërke o, *ieskërkes*: ijskarretje.

iesmötsj v, *iesmötsje, iesmötsjke*: wollen muts met pompon.

iestuutje o, *iestuutjes*: ijsjes in de vorm van een horentje.

iesvoogel m, *iesveugel, iesveugelke*: ijsvogel, Alcedo ispida.

ieswaage m, *ieswaages, ieswaegeske*: prikslede.

iezegrim m, *iezegrimme*: iezegrim, onvriendelijk knorrig mens.

iezel m: ijzel.

iezele, *iezelde, haet gëiezelt*: ijzelen.

iezer o: ijzer.

iezer o: van ijzer. *'nen Iezere*: een ijzersterke kerel. *Den Iezere waech*: spoorweg.

iezerbaan v, *iezerbaane, iezerbaenke*: {p.149} spoorweg.

iezergaare o: iezergaren. *Bréng ę paar sjtërkes* (gekartelde stervormige kartonnen plaatjes waarop dit garen gewikkeld is) *iezergaare mit*: breng een paar sterretjes iezergaren mee.

iezermaol m/o: ijzerroest; roestvlek in linnen.
iezervraeter m, *iezervraetesj*: iezervreter.
igemaaks o: inmaak (hetgeen is ingemaakt als fruit, groente, vlees enz.).
iggeval: indien.
igraave, *grouf in*, *haet of is igegraave*: ingraven.
igriepe, *greep in*, *haet of is igegreepe*: ingrijpen.
ijao: ja.
ikómmende o: inkomen. *E sjoon ikómmende*, of: 'ne sjoonen trêk: een goed inkomen, of: een goed salaris.
ikoupe, *koch in*, *haet of is ingekoch*: inkopen.
ilaae, *laade in*, *haet of is igelaae*: inladen. *Gout ilaae*: flink eten.
ilaot, m *ilaote*: inlaat; ingang.
ilaote, *lout in*, *haet of is igelaote*: inlaten; binnenlaten.
ileevere, *leeverde in*, *haet of is igeleevert*: inleveren. *De bóks igeleevert*: tot thuisblijven verplicht.
ilëGGe, *lach in*, *haet of is igelach*: inleggen. *Mit dem höbste dich gèt igelach*: je hebt je wat op je nek gehaald door met hem aan te pappen.
ileie, *leide in*, *haet of is igeleit*: inleiden.
ilichte, *lichde in*, *haet of is igelich*: inlichten.
illèstik m, *illèstikke*, *illèstikske*: elastiek, zie het oudere: *lèstik*.
iloeë, *loede in*, *haet of is igeloet*: inluiden van feesten, processies etc.
iloupe, *leip in*, *haet of is igeloupe*: inlopen.
imaake, *maakde in*, *haet of is igemaak*: inmaken.
inalleval: samentrekking van: in alle geval.
inaome, *aomde in*, *haet of is igeaomp*: inademen.
in ach numme, zich, *noum zich in ach*, *haet zich in ach genómme*: zich in acht nemen.
inbörgere, *börgerde in*, *haet of is ingebörgert*: inburgeren.
inbraeke, *brouk in*, *haet of is ingebraoke*: inbreken.
inbraeker, m *inbraekesj*, *inbraekerke*: inbreker.
inbrokke, *brokde in*, *haet ingebrok*: inbrokken. *Waatste dich zëllef höbs ingebrok, móste ouch zëllef oetlaepele*: wat je jezelf hebt ingebrokt, daar moet je ook zelf mee klaar zien te komen.
indeile, *deilde in*, *haet of is ingedeilt*: indelen.
indeine, *deinde in*, *haet of is ingedeint*: indienen.
indrénge, *dróng in*, *haet of is ingedrónge*: indringen.
indrénger m, *indréngesj*: indringer.
indrieve, *dreef in*, *haet of is ingedreeve*: indrijven.
indrök m, *indrökke*: indruk.
ingaon en oetgaon, *góng in- en oet*, *is in- en oetgegange*: in- en uitgaan; slechts even blijven; op portionculafeest aflat bidden.
inei: neen, klemtoon op in-.
inein: ineen.
ineinhange, *hóng inein*, *haet ineingehange*: ineenflansen.
ineinsjteevele, *sjteeevelde inein*, *haet of is ineingesjteeevelt*: in elkaar zetten.
inéns: ineens.
infermaase v, *infermaases*: informatie.
infermeiere, *infermeierde*, *haet of is geïnfermeiert*: informeren.
infoetele, zich, *foetelde zich in*, *haet zich ingefoetelt*: zich ergens op slinkse wijze inwerken.
ingaeve, *gouf in*, *haet of is ingegaeve*: {p.150} ingeven.
ingaeving v, *ingaevinge*: ingeving.
ingank m, *ingèng*, *ingèngske*: ingang.

ingaon, *góng in, haet of is ingegange*: ingaan.

ingel m, *ingele, ingelke*: hengsel. *Hae sjleit op den ingel, dat de kaetel daavert*: hij zinspeelt geheimzinnig, maar o zo duidelijk ergens op; in bedekte termen spreken.

ingenómme: ingenomen, ergens mee in zijn sas zijn.

ingewanj v, *ingewanjer*: ingewanden.

inhaole, *haolde in, haet of is ingehaolt*: inhalen; de oogst binnenhalen.

inhaute, *hólj in, haet of is ingehaute*: inhouden. *Haut dich ɛ bitjen in*: kalm aan een beetje.

inhöbbe, *haet in, haet ingat*: inhebben. *Dae haet 't in*: die heeft het in zich.

injerhout o, *injerhouter, injerhuitje*: sta in de weg; hinderpaal, zie ook: *hinjerhout*.

inkaote, *kaotde in, haet of is ingekaot*: inbalken, inkassen.

inkemenke, **ingkemenke** o, *inkemenkes*: (klemtoon op -men-): etensdrager bestaande uit: a. twee met een hengsel vast aan elkaar verbonden en van deksels voorziene keteltjes; het hengsel diende als draagbeugel; b. een metalen draagstel, waarin twee tot vijf gamellen en één deksel, met een riem vastgehouden; het draagstel was voorzien van een beugel of hengsel. Beide dienden voor het bezorgen van warm eten aan buitenshuis werkenden, zieken enz.

inkerteiere, *kerteierde in, haet of is ingekerteiert*: inkwartieren.

inkerteiering v: inkwartiering.

inkerve, *kérfde in, haet of is ingekérf, of ingekórve*: inkerven.

inkieke, *keek in, haet of is ingekeeke*: inkijken; inzien.

inkleie, *kleide in, haet of is ingekleit*: inkleden. *Wie höbste dat ingekleit*: hoe heb je hem dat geleverd?

inkoele, *koelde in, haet of is ingekoelt*: inkuilen van aardappelen, veevoeder enz.

inkómme, *koum in, is ingekómme*: inkomen, binnenkomen.

inkorte, *kortde in, haet of is ingekort*: inkorten.

inkratse, *kratsde in, haet of is ingekrats*: inkrassen of kerven.

inkriege, *kreech in, haet of is ingekreege*: innemen. *Koos ich dat erm dénk mer gèt inkriege*: kreeg ik dat arme schaap maar zo ver, dat het iets at.

inkrumpe, *krumpde in, haet of is ingekrómp*: inkrimpen.

inlaach v, *inlaoge, inlaöchske*: inlaag.

inlènjer m, *inlènjesj*: inlander.

inmoere, *moerde in, haet of is ingemoert*: inmetselen; ommuren.

inneeë, *neede in, haet of is ingeneet*: innaaien.

innumme, *noum in, haet of is ingenómme*: innemen. *Hae is gout van innumme*: hij is een goed eter.

innumment, *innummender, innummenste*: innemend.

inpaepere, *paeperde in, haet of is ingepaepert*: inpeperen.

inpalme, *palmdde in, haet of is ingepalmp*: inpalmen.

in passant: en passant, terloops.

inpómpe, *pómpde in, haet of is ingepómp*: inpompen.

inprénte, *préntde in, haet of is ingeprent*: inprenten.

inpritsje, *pritsjde in, is ingepritsj*: binnenwippen. *In passant pritsjde ver aeve 't Sjerfhoes in en pitsjde ter ós ɛ paar*: en passant wipten we even “et Sjerfhoes” binnen en dronken een paar glazen bier. Zie ook: *Sjerfhoes*.

inraame, *raamde in, haet of is ingeraamp*: inlijsten. Dem móste dich {p.151} mer laoten inraame: die moet je in ere houden.

inrichte, *richde in, haet of is ingerich*: inrichten.

inriete, *reet in, haet of is ingereete*: inscheuren; inslaan. *Dat rit in*: dat slaat in.

insjaare, *sjaarde in, haet of is ingesjaart*: inscharen (het vee in de weide brengen).

insjeite, *sjoot in, haet of is ingesjaote*: inschieten.

insgelieks, *ingelijks*, zie ook: *van's gelieke*.

insjlaach m, *insjlaech, insjlaechske*: inslag, 'ne *Gouen insjlaach höbbe*: goed kunnen eten en drinken.

insjlaon, *sjlouch in, haet of is ingesjlaage*: inslaan. *Ich gaon 't kaoren insjlaon*: ik ga een begin maken met het maaien van de rogge.

inslaope, *sjleip in, haet of is ingesjlaope*: inslapen.

insjlikke, *sjlikde in, haet of is ingesjlik*: inslikken.

insjloete, *sjloot in, haet of is ingesjlaote*: insluiten.

insjmiete, *sjmeet in, haet of is ingesjmeete*: ingooien.

insjnuiere, *sjnuierde in, haet of is ingesjnuiert*: inrijgen.

insjödde, *sjödde in, haet of is ingesjöt*: inschenken.

insjpanne, *sjpande in, haet of is ingesjpant*: inspannen.

insjpèkteiere, *insjpèkteierde, haet of is geïnsjpèkteiert*: inspecteren.

insjpraeke, *sjprouk in, haet ingesjpraoke*: inspreken; moed inspreken.

insjpraok v: inspraak.

insjprénge, *sjpróng in, haet of is ingesjprónge*: inspringen; iemand helpen. *Es ze 'm neit mit ennigge man in de rök gesjprónge waare, waar zie gesjéf zóm jaffaa gewaes*: als enige mensen hem niet hadden bijgestaan, was zijn zaak naar de bliksem geweest.

insjpuite, *sjpötde in, haet of is ingesjpaote*: inspuiten.

insjrieve, *sjreef in, haet of is ingesjreeve*: inschrijven.

insjrieving v, *insjrievinge*: inschrijving.

insjrif o, *insjrifte*: inschrift.

insjtaeke, *sjtouk in, haet of is ingesjtaoke*: insteken; inzouten van boter e.d.; inschrijven voor aanneming van werk of leverantie.

insjtampe, *sjtampde in, haet of is ingesjtamp*: intrappen.

insjtaon, *sjtóng in, haet of is ingesjtange*: instaan, zie ook: *kaveiere*.

insjtappe, *sjtapde in, is ingesjtap*: instappen.

insjtelaase v: installatie.

insjteleiere, *insjteleierde, haet of is geïnsjteleiert*: installeren.

insjtëlle, *sjtëlde in, haet of is ingesjtëlt*: instellen; zich voorbereiden. *De kénjer zeen gout ingesjtëlt*: de kinderen zijn goed voorbereid op hun Eerste H. Communie. *Hae waas gout ingesjtëlt*: hij was goed voorbereid op zijn dood.

insjtömme, *sjtömde in, haet of is ingesjtömp*: instemmen.

insjtoote, *sjtootde in, haet of is ingesjtoote*: instoten, zie ook: *inbruue*.

instrement o, *instremente, instrementje*: instrument.

inteikene, *teikende in, haet of is ingeteikent*: intekenen; inschrijven. *Dao is veur 'ne sjoone sent ingeteikent oppet befët van de feeswei*: de inschrijving voor het buffet in de feestwei heeft een mooie cent opgebracht.

intóch m, *intóchte*: intocht.

intoesje, *toesjde in, haet of is ingetoesj*: inruilen.

intösje: intussen.

intraeë, *trou in, haet of is ingetraoe*: intreden (in kloosterorde e.d.).

intrampe, *trampde in, haet of is inge-{p.152}tramp*: intrappen.

intrëkke, *troch in, haet of is ingetrokke*, of: *ingetroch*: intrekken.

intrés m, *intrèste*: interest.

intresant, *intresanter, intresantste*: interessant.

intrésse v: interesse.

intrésseiere, *intrésseierde, haet of is geïntrésseiert*: interesseren.

introue, *troude in, is ingetrout*: introuwen. *Introu is oettrou*: introuwen is meestal slechts van korte duur.

invaare, *vour in, haet of is ingevaare*: inrijden met auto e.d.; de oogst binnenhalen.

invaeme, *vaemde in, haet of is ingevaemp*: inrijgen; een draad insteken.
inval m, *invel, invelke*: inval; gril. *ɛ Gout invelke*: een prima idee. *Hae haet invel wie 'n aut hoës*: hij zit vol invallen.
invalle, *voul in, is ingevalle*: invallen, instorten.
invaller m, *invallesj*: invaller, zie ook: *ramplesant*.
inversjtange: accoord. *Beste dao mit inversjtange*: ben je het er mee eens?
invetaase v, *invetaases*: invitatie.
invetee v/m, *invetees*: invité.
inveteiere, *inveteierde, haet of is geinveteiert*: inviteren.
invlout m: invloed.
invuier m: invoer.
invuiere, *vuierte in, haet of is ingevuiert*: invoeren.
inwieë, *wiede in, haet of is ingewiet*: inwijden.
inzaengene, *zaengende in, haet of is ingezaengent*: inzegenen.
inzats m, *inzéts, inzëtje*: inzet.
inzeeë, *zeede in, haet of is ingezeet*: inzaaien.
inzeen, *zouch in, haet of is ingezeen*: inzien.
inzenjeur, *inzenjeure*: ingenieur.
inzëtte, *zat in, haet of is ingezat*: inzetten.
inzich o, *inzichte*: inzicht.
inzitte, *zout in, haet ingezaete*: inzitten. *Waat zou dao inzitte*: wat steekt daarachter?
ipakke, *pakde in, haet of is igepak*: inpakken. *Doe kéns ipakke mit die kräömke*: je kunt verdwijnen.
irges, *örge, urges*: ergens. *Irges gèt indreeë*: iets inpakken; inwikkelen.
iroupe, *reip in, haet of is igeroupe*: inroepen.
isjeepe, *sjeepde in, haet of is igesjeep*: inschepen.
isjlaon, *sjlouch in, haet of is igesjlaage*: inslaan. *Hae haet gout gèt igesjlaage*: hij heeft een behoorlijke voorraad ingeslagen.
isjlómmere, *sjlómmerde in, haet of is igesjlómmert*: insluimeren.
it ɛt tit, it ɛt ɛt: eet het (kind) het.
ittepetit m: hittepetit.
ivaare, *vour in, haet of is igevaare*: inrijden, binnenhalen van oogst.
ivóchte, *vóchde in, haet of is igevóch*: vochtig maken van strijkgoed etc.
ivölle, *volde in, haet of is igevölt*: invullen.
ivouge, *vouchde in, haet of is igevouch*: invoegen; voegen.
ivraete, *vrout in, haet of is igevraete*: invreten. *De potsjtouf is al gans igevraete van de ros*: de potkachel is al behoorlijk ingevreten door de roest.
ivreize, *vroor in, haet of is igevraore*: invriezen.
ivrieve, *vreef in, haet of is igevreeve*: inwrijven; inzepen. *De maetjes ivrieve*: de meisjes met sneeuw inwrijven.
iwaoge, *waochde in, haet of is igewaoch*: door iets overwicht te geven tekort komen.
iwèndich: inwendig. Ouder is: *hae haet 't va bénne*.
iwirke, **zich**, *wirkde zich in, haet zich igewirk*: zich inwerken.
woone, *woonde in, haet igewoont*: in-{p.153}wonen.
izakke, *zakde in, haet of is igezak*: inzakken.
izaute, *zautde in, haet of is igezaute*: inzouten; betaald zetten. *Dat kénste dich izaute*: daar kun je het mee doen.
izeipe, *zeipde in, haet of is igezeip*: inzepen.
izëtte, *zat in, haet of is igezat*: inzetten; inleggen. *Allemaol igezat*: allemaal de inleg betaald? {p.154}

J

jaachtèsj v, *jaachtèsje, jaachtèsjke*: weitas.

jaage, *jouch, haet of is gejaach*: jagen. *Doe jeechs mich*: jaag me niet zo!

Jaakob: Jacobus. *Mit sint Jaakob en sint An is 't kaore in de sjuur of in de banj*: met sint Jacobus of sint Anna, 25 en 26 Juli, is de rogge in de schuur of staat in schoven gebonden op de akkers. Vroeger, toen men nog niet met combines werkte, werd het graan gemaaid vóór het geheel rijp was in verband met beter zichten en verlies van de korrel door rui; nu begint men veel later, omdat het graan rijp en droog moet zijn, zodat het gemakkelijk in de combines gedorst kan worden.

jaanus m, *jaanusse*: kanjer, zie ook: *kanjaar*.

jach v, *jachte, jèchske*: jachtterrein. *Doe kumps in mien jach*: je schiet onder mijn duiven.

jachak m, *jachakke*: jachtakte, zie het oudere: *perdarm*.

jachgewaer o, *jachgewaere*: jachtgeweer.

jachshónjt m, *jachshónj*: jachthond. *Hae loestert wie 'ne jachshónjt*: hij is zo gehoorzaam als een jachthond.

jaeger m, *jaegesj*: jager.

Jaffaa v: Jaffa (havenstad in Palestina). *Sóm Jaffaa gaon*: weg; kapot, naar de bliksem; tot verval komen. *Dat is sóm Jaffaa*: weg, kapot enz. Deze uitdrukking herinnert aan de nederlaag van de kruisvaarders bij Jaffa.

jak m, *jék, jèkske*; jak. *Eeme oppet jak höbbe*: met iemand opgescheept zitten. *Hae zit 'm oppet jak*: hij zit hem op zijn huid.

jakhals v/m, *jakhels*: *jakhals*; iemand die veel op stap is. *Kaale jakhals*: opschepperige leegloper.

jakkere, *jakkerde, haet gejakkert*: jakkeren.

jandoedel m: jandoedel, jenever.

janke, *jankde, haet gejank*: janken, huilen.

janne, 'ne m: kauw, zie ook: *daol*.

jannewaarie m: januari.

janplezeier m, *janplezeiere, janplezeierke*: janplezier.

Jansbroot sint o: eetbare vrucht van de sint Jansbroodboom.

jao: ja.

jao-jao: Sittards intonatie-doublet.

jaobrouer m, *jaobruiesj*: jibroer.

jaok o, *jaoker, jäökske*: juk. Zie ook: *aorejaok*.

jaomer, *jaomerder, jaomerste*: jammer. “'t Waas jaomer, ès gèt aan 'm koum” (klemtoon op: aan), wordt ironisch gezegd van een onbetekenend persoon, 't Is jaomer, dat gout waer dèks *sjaa deit*: terwijl de een blij is met het mooie weer, smacht de ander naar regen.

jaor o, *jaore, jäörke*: jaar. 't Jaor toebak: het jaar nul. *Op jaor en daach neit mee gezeen*: in langen tijd niet meer gezien.

jaordeins m, *jaordeinste*: jaardienst.

jaorelank: jarenlang.

jaorfees o, *jaorfeeste*: jaarfeest.

jaorgank m, *jaorgèng*: jaargang.

jaorgetie o, *jaorgetieë*: jaargetij.

jäörich, **jeerich**: jarig.

jaormert m, *jaormerte*: jaarmarkt.

jaorgetal o, *jaorgetalle*: jaartal.

jaorversjlaach o, *jaorversjlaech*: jaarverslag. {p.157}

jaowaal: jawel.

jaowoort o: jawoord.

jas m, *jës, jëske*: jas. *Einen ómgedreede jas, selje datter pas*: duidt op verandering van standpunt of gezindte.

jasse, jasde, haet of is gejas: weggagen; klaverjassen.

jat v, *jatte, jetje*: Jiddisch: hand.

jatsbees v, *jatsbeeste, jatsbeesjke*, zie: *jatsprie*.

jatse, jatsde, haet gejats: straatslijpen, zonder bepaald doel rondlopen.

jatsert m, *jatsesj*: straatloper.

jatsprie v/m, *jatsprieë, jatsprieke*: straatslijper of straatslijpster, uithuizig mens.

jèh: ja.

jeedert: ieder.

jeederaovent: iedere avond.

jeedertaach: iedere dag.

jeederein: iedereen.

jeederman: iedere man.

jeedermansvrunt m, *jeedermansvruntj*: allemansvriend. *Die prie is ouch 'ne jeedermansvruntj*: die hond is ook een allemansvriend.

jeedermiddetch: iedere middag.

jeedermörge: iedere morgen.

jeedernach: iedere nacht.

jeederskeer: iedere keer.

jeemere, jeemerde, haet gejeemert: jammeren.

jeemerknäökske o: plek in elleboog, die oorzaak is der zgn. weduwnaarspijn (hevige kortstondige pijn, die ontstaat wanneer een bepaalde zenuw in de elleboog geraakt wordt), zie ook: *zungelknäökske*.

jeemerlik, jeemerlikker, jeemerlikste: jammerlijk.

jeen m, *jeene*: een strook graan, lang drie tot vijf passen in één gang gemaaid en voldoende om een “*sjob*” of halve garf te vormen, zie ook: *sjob*.

jeerich: jarig, zie: *jäörich*.

jeerliks: jaarlijks.

jeerling v/m, *jeerlinge*: jaarling, jarige.

Jeezes m: Jezus. “*Hie sjteit ouch de gansen daach de naam Jeezus oppet taofel*” wordt gezegd, als de eettafel niet is afgeruimd (afleiding van het gebed voor en na de maaltijden).

Jeezeskinjtje o: Jezuskindje.

jeidel, jeideldie: uitgelaten vrolijk zijn.

Jèn, Jènke: Jeanet, Jannetje.

Jeu: Mathieu.

jeuk m: jeuk.

jeuke, jeukde, haet gejeuk: jeuken. *Hae wit neit, waat 'm jeuk*: hij weet niet, waar de pijn zit.

Jeun, Jeunke: Johan, Johannes.

jeun, de m: de vrijer.

Jeup, Jeupke, Joep, Joozep, Jóp: Joseph.

jiddisj: Jiddisch, jodenduits. “*Dénk aan de matses en vergaet dien Hebreefs neit*” placht men te zeggen, als iemand jiddisj sprak.

jö, jöh: vooruit (voermanstaal).

joeche, joechde, haet gejoech: juichen; klagelijk gehuil van een hond.

joechentaere: juichend; huilend.

joedas m, *joedès, joedèske*: judas.

joedasse, *joedasde*, *haet of is gejoedas*: judassen.

joedaswaek v: Judasweek, Goedeweek, de week voor Pasen.

joetje o: jiddisj: tientje.

joffer v, *joffere*, *jufferke*: juffrouw.

joffere, *jofferde*, *haet gejoffert*: passend zijn. *Waat sjeif hink, dat joffert*: dat is passend bij deze toestand.

jóks m: gekheid, grap. *Veur de jóks sjpee*: om keizersbaard spelen.

jókse, *jóksde*, *haet gejóks*: pretmaken, schertsen; opmaken. *De ganse kraom verjókse*: de hele boel er doorjagen.

jómfer v, *jómfer*, *jumferke*: juffrouw. 'n *Au jómfer*: juffrouw of dame uit de betere stand.

jóng m, *jónges*, *jungske*: jongen, zie: *jónk*.

jóngfer v: *jóngfer*, *jungferke*: onge-{p.158}huwde oudere dame; oude- jongejuffrouw.

jóngfer, *hae leet 'm*: hij gunt de ander geen trek of punt bij het spel; hij hangt de beest uit.

jóngferenaam m, *jóngferenaame*: eigen familienaam van een getrouwde vrouw. *Wie sjrif zich die bie haöre jóngferenaam*, of: *wie sjrif deer uch dan mit eure jóngferenaam*: hoe heet U met Uw eigen familienaam?

jóngluu: jongelui.

jóngsaaf va: van jongsaf.

jónk m, *jónges*, *jungske*: jongen, zie: *jóng*.

jónk, *jonger*, *jóngste*: jong, jeugdig. *Jónk beier mó**t broesje*: de jeugd moet zich kunnen uitleven. *Hae zuut leever e jónk maetje és 'n aut paert*: hij ziet graag een jong meisje. *Dat jónk van dich is 'ne saaraa*: die jongen van jou is een rakker. *De jónge**n tiet*: de jeugd. *Jónk leich*: nieuwe maan.

jónkere, *jónkerde*, *haet gejónkert*: janken van honden.

jónkerentaere: jankend.

jónkerjan v, *jónkerjèn*, *jónkerjènjtje*: libel.

jónkgezël m, *jónkgezëlle*: jonggezel. *Wie langer jónkgezël, wie deiper in de hël*.

jónkheit v: jeugd; jeugdigheid.

jónkzeende: toen we jong waren.

joofel, *joofelder*, *joofelste*: Jiddisch: mooi, heerlijk, fijn.

jooker m, *jookesj*: joker.

jookere, *jookerde*, *haet gejookert*: jokeren.

Joon, Jeun, Jeunke: Johan.

Joop, Jeup, Jeupke: Joseph.

joota v: jota. *Geine joota waert*: geen letter waard, niets waard.

Joozep: Joseph.

Joozep-mert m: sint Josephmarkt 19 maart.

Jóp, Jup: Joseph.

jöt: *van jöt nao jèn*: van hot naar haar; van Pontius naar Pilatus.

jouw: ja.

jubbelaares m, *jubbelaaresse*: jubilaris.

jubbelei o, *jubbeleie*: jubileum.

juddekirk v, *juddekirke*: synagoge.

juddeliem m: speeksel. *Dat is mit juddeliem geplèk*: ondeugdelijk gelijmd.

juddepestoor m, *juddepesteusj*: rabbi of voorzanger, zie ook: *rabiender*.

juddevleisj o: vergiftigde paddestoelen.

jummich: o jeminee: uitroep van verbazing.

junge, *junkde*, *haet gejunk*: jongen werpen. “*Den hónjt haet gejunk, eine witte, eine watte en einen tóptart*” gezegde van iemand, die de s (“*watte*” = zwarte, “*tóptart*” = stompstaart) niet goed kan uitspreken.

junkerke o, *junkerkes*: duizendschoon, Dianthus.

jus, sjus: juist, net, pas.

justement, sjustement: dat is zo.

justiese v: justitie.

Jussus-Maaria: uitroep van verbazing.

jut m, *judde, jutje*: jood. “*Haet dich 'ne jut oppə bóks gesjpiet?*” vraagt men, als iemand met een gat in zijn broek rondloopt. *Dat is 'ne jut*: katholiek, die 's zondags niet naar de kerk gaat. *Es dich 'ne jut gèt gunt, gunt er dich twee knéchskes*: personeel brengt verantwoording en zorgen met zich mee.

jutje o, *jutjes*: pos, kleine baarsvis, *Acerina cernua*.

Juzzeskénjer: uitroep van verbazing of schrik; jasses.

juu, huu: halt (voormanstaai). *Juu haute*: stilhouden. *De juu in höbbe*: de pee inhebben.

juubel m: gejuich. {p.159}

Aanvöllinge {p.160} {illustratie} {p.161}

K

kaaf v: kaf. *Zoo kort wie kaaf*: erg kort. Vroeger werd kaf gestrooid op de drempel van een woning, waar een meisje woonde, dat meer dan één vrijer had; zich slecht gedroeg of misdragen had.

kaafmanj v, *kaafmanjele, kaafmènjtje*, ook wel: *kaafmanjel*: grote mand, waarin het kaf werd verzameld. “*Dao höb ich 'n kaafmanj van*” wordt gezegd, als men er veel van heeft.

kaakel, kaekel m, *kaakele, kaekelke*: ijskegel.

kaakelbónjt, *kaakelbónjter, kaakelbónjtste*: kakelbont.

kaakele, kaakelde, haet geakaelt: kakelen.

kaakement o: kaakemente: kakement. *Waat ɛ kaakement*: wat een gezicht.

kaal, kaalder, kaalste: kaal; geheel, volkomen. *Dat is 'ne kaaien Hannes*: dat is een kale mijnheer. *ɛ Kaal jèske*: een afgedragen jasje. *Zoo kaal wie 'n loes*: zo arm als Job. *Kaale maanəs*, of: *kaale mesjew*: kale jonker. *Kaale sjiet*: koue drukte.

kaalender m, *kaalendesj, kaalenderke*: kalender, almanak.

kaales-maanes: platzak, berooid.

kaalicheit v, *kaalicheite*: opschepperij. *Hae wit va kaalicheit neit wie er zich dreet*: zich rijk voordoen om armoede te verbergen; overdreven opscheppen.

kaaljakker m, *kaaljakkesj, kaaljékkerke*: kale sinjeur, windbuil.

kaalsjlaach m, *kaalsjlaech*: kaalslag.

kaamasj v, *kaamasje, kaamesjke*: Fr. gamache, beenkap.

kaamer v, *kaamesj, kaemerke*: kamer, zie het oudere: *gemaak*; donderbus (kleine ijzeren pot voor het lossen van “*kaamersjeut*” bij gelegenheid van feesten, processies enz.) zie: *kaamersjeite*.

kaamere, kaamerde, haet gekaamert: een maîtresse op kamers onderhouden.

kaamere, kaamerde, haet of is gekaamert: bij het beugelen de bal met één slag door de ring drijven en daarbij gelijktijdig een andere, voor de ring liggende bal opzij klotsen.

kaamersjeite, sjoot kaamesj, haet kaamesj gesjaote: donderbussen afschieten. “*Kaamer*”: dikwandige ijzeren cilinder, hoogte 10 tot 15 cm, doorsnede 8 à 10 cm, met een over de gehele hoogte doorlopende holte, doorsnede 2,5 à 3,5 cm. Vanuit deze holte, op een hoogte van plm. 2 cm, is een ontstekingsgat in de buitenwand van de “*kaamer*” gemaakt. Lading; van onderop: een laagje gekneet en goed aangestampt papier, dik plm. 1,5 cm; van even onder het ontstekingsgat een laagje buskruit (zwart kruid) van plm. 3 cm hoog; afdekking van laagje gekneet en aangestampt papier, dik 0,5 cm; een laagje taai gekneet leem van plm 5 cm tot even onder de bovenzijde van de “*kaamer*”; in het ontstekingsgat wordt een houten pennetje

gestoken, voordat men het buskruit erin giet; dit houten pennetje dient eveneens voor de ontsteking; de “*kaamesj*” worden in batterijen naast elkaar opgesteld (de {p.162} zgn. “*sjarsj*”, z.d.) op een veilige plek. Geopend en gesloten wordt zo’n “*sjarsj*” met de zware kalibers; ertussen zijn de lichtere opgesteld; het ontsteken geschiedt door middel van een witgloeiend ijzeren staafje, bevestigd aan een plm. 3 meter lange stok, waarmee de droge houten pen wordt aangestoken. Indien alles naar wens verloopt, volgen de klappen regelmatig na elkaar. Afhankelijk van het doel is het moment van afschieten; de schieters krijgen hiervoor een vooraf bepaald teken of sein; “*kaamersjeite*” vergt uiterste nauwkeurigheid en is geen kinderwerk. Vereisten zijn dan ook: overleg met en vergunning van de plaatselijke overheid en politie; vakkundig bedienen; veilige opstelling. In de dorpen, waar het nu nog plaats vindt, zijn meestal een of twee betrouwbare vaklieden ter beschikking.

kaamersjeut m, *kaamersjeut*: knal van donderbus.

kaanis m, *kaanisse*, *kaaniske*: in samenstellingen als *sjmeerkaanis*, *vëtkaanis* enz., bargoens: vuilik, zie daar.

kaanjel v, *kaanjele*, *kaenjelke*: dakgoot.

kaanjele, *kaanjelde*, *haet gekaanjelt*: tappelings lopen. ‘*t Blout kaanjelde ’m oet de naas*: het bloed vloeide uit zijn neus.

kaanjellies v, *kaanjellieste*, *kaanjellieske*: gootlijst.

kaanjelpiep v, *kaanjelpiepe*, *kaanjelpiepk*: afvoerpijp van dakgoot.

kaanón v, *kaanónne*, *kaanunke*: kanon. *Zoo zaat wie ’n kaanón*, ook: *kaanónnevol*: stomdronken.

kaar o, *kaar*, *kaerke*: bijenkorf, korf van stro gevlochten; stortbak voor graan in molen etc. ‘*ne Kop wie ɛ kaar*: een groot of dik hoofd.

kaart v, *kaarte*, *kaertje*: kaart. *Ein doorgesjtaoke kaart*: een doorgestoken kaart. “*Dat is ɛ kaertje oet den Haach*” wordt gezegd, als men bij het kaartspel een bijzonder goed spel in handen heeft.

kaarte, *kaartde*, *haet of is gekaart*: kaartspelen.

kaartendrökker m, *kaartendrökkjes*: drukker van speelkaarten; iemand, die weinig om handen heeft.

kaartlëGGer m, *kaartlëGGesj*: kaartlegger.

kaartlëkster v, *kaartlëkstesj*: kaartlegster.

kaartmouer m, *kaartmouere*: hartstochtelijk kaartspeler.

kaartvrunj m, *kaartvrunj*: partner bij kaartspel.

Kaat, Kaatje, Kattrien, Kattrinke: Catharina.

kaater m, *kaatesj*, *kaeterke*: kater; akelig meisje. *Dem zit de kaater oppɛ taak*: hij heeft een pracht van een kater. *Mit sint Jóp blif geine kaater in Houtem* (de inwoners van Holtum hebben als bijnaam de “katers”).

kaatere, *kaaterde*, *haet gekaatert*: het achter de jongens aanzitten van meisjes.

kaaterjach v, *kaaterjachte*: troep, ‘*n Ganse kaaterjach troch de mert op*: een hele troep ging naar de markt.

kaatsj v, *kaatsje*, *kaetsjke*: fluim; braamsluiper, Sylvia curruca.

kaatsje, *kaatsjde*, *haet gekaatsj*: fluimen.

kaavele, *kaavelde*, *haet gekaavelt*: eindbeurt spelen om de winnaar aan te wijzen.

kabang m, *kabange*, *kabèngske*: Fr. caban, schoudermantel met kap.

kabau, **kawau** m: fut, levenslust, klemtoon op -*bau*. *Dao zit geine kabau mee in*: de fut is er uit.

kabbeljau m, *kabbeljaue*: kabeljauw. {p.163}

kabbenët o, *kabbenëtte*, *kabbenëtje*: Fr. kabinet.

kabien v, *kanbiene*, *kabingke*: Fr. cabine.

kabótsj v, *kabótsje*, *kabutsjke*: kapoets (ouderwetse vrouwenmuts).

kabunjtte, kebunjtte o: dun touw, zie: *kebunjtte*.

kachel v, *kachele, kèchelke*: kachel.

kadaaver o, *kadaavesj*: kadaver; lichaam. *Hae kreech ze op ziene kadaaver*: hij kreeg op zijn donder.

kadee m, *kadees, kadeeke*: kadee, uitmuntend in grootte, goed, kwaad enz. *Kadees van aerpel, ze waare niet door 't kelderlaok te kriege*: een ietwat overdreven voorstelling van de grootte der aardappelen. *Dat is 'ne vieze kadee*: dat is een vuilik.

kadët m, *kadëtte, kadetje*: kadet (overigens ook gebruikt in de zin van: *kadee*).

kadoo o, *kadoos, kadeuke*: Fr. cadeau.

kadril m: Fr. quadrille.

kaduk, *kadukker, kadukste*: afgeleefd, versleten; kapot.

kaek m, *kaeke, kaekske*: schreeuw.

kaekbees v/m, *kaekbeeste, kaekbeesjke*: schreeuwer.

kaeke, *kaekde, haet gekaek*: schreeuwen.

kaekel, kaakel m, *kaekele, kaekelke*: ijskegel.

kael m, *kaels, kaelke*: kerel.

kael v, *kaele, kaelke*: keel.

kaellelke o: keelklepje.

kaeper m, *kaepesj, kaeperke*: keper, balkje van 5 x 7 cm.

kaeperke o, *kaeperkes*: oost-indische kers, *Tropaeolum majus*.

kaer v, *kaere, kaerke*: kern. *De kaer oet de sjtein doen*: de kern uit de pit verwijderen.

kaerbèssem m, *kaerbèsseme, kaerbèssemke*: bezem.

kaere, *kaerde, haet of is gekaert*: vegen. *Went jeeder veur zien eige deur kaert, is de ganse sjtraot rein*: als ieder doet, wat hij moet doen, komt alles op zijn pootjes terecht; het praten over anderen laten.

kaereike o: kerneiken, beste soort eiken zonder spint, klemtoon op *-eike*.

kaergeljt o: het bij het poetsen van een lokaal op de vloer gevonden geld.

kaergezónjt: kerngezond.

kaers v, *kaerse, kaerske*: kaars. *ę Kaerske brenne veur der duuvel*: kwaad met kwaad vergelden. *Die zeen mit de kaers biejein gezuik*: een niet bij elkaar passend stel. *Hae kump de kaersen oetblaoze*: hij komt, als het voorbij is. *De kaers geit 'm oet*: hij gaat sterven.

kaerselaa v, *kaerselaas, kaerselaeke*: kaarsenbak.

kaerseleich o: kaarslicht.

kaersenhaore o, *kaersenhäöres, kaersenhäöreke*: kaarsedomper; neus.

kaersruit o: talk; schapenvet, waaruit vetkaarsen werden gemaakt.

kaetel m, *kaetele, kaetelke*: ketel, pot; kuilte in de grond bij het “*zoochsjaon*”, zie daar.

Oppen ingel houe, dat de kaetel daavert: geheimzinnig, maar duidelijk op iets zinspelen. *Dat geit de kaetel in*: dat gaat verloren. *Zich gët oet de kaetel houe*: onzin vertellen. *Zich 't kaetelke sjoere*: biechten.

kaetele, *kaetelde, haet gekaetelt*: het spel “*zoochsjaon*, of: *kaetele*” spelen, zie: *zoochsjaon*.

kaetelebuiten m, *kaetelebuitesj, kaetelebuitenke*: ketellapper; ongemaniëerde, ruwe klant. *Ze sjlounge zich wie de kaetelebuitesj*: ze vochten als kat en hond. *Zoepe wie de kaetelebuitesj*: zuipen als dragonders.

kaetelmeziek v/o: ketelmuziek. Als een weduwnaar voor de tweede keer trouwde, werd zolang ketelmuziek gemaakt, totdat hij de jongge-{p.164}zellen op bier trakteerde, het zgn. “*huulbeier*”. Zie ook het oudere: *rammele*.

Kaevelaer: Kevelaer, bekende bedevaartplaats. Jonge mannen en vrouwen gingen in Kevelaer “*aan 't klökske trëkke*” om spoedig een levenspartner te vinden. *Zoo zuste oet, wentse van Kaevelaer kumps zóngër vaenke*: er bekaaid vanaf komen. *Zoo zóngë ze neit, wie*

ze va *Kaevelaer koume*: zo was het voorheen niet, toen sprak je een heel andere taal. Zie ook: *presèssevaenke*.

kaf m, *këf, këfke*: kaft.

kafee m, *kafees, kafeeke*: café.

kaffee, kaffe m: koffie, klemtoon op *kaf-*. *Oppë kaffee kómme*: aan de koffietafel deelnemen; bedrogen uitkomen.

kaffeboon v, *kaffeboone*: koffieboon.

kaffebroozel v, *kaffebroozele*: koffiedik.

kaffeklatsj m: koffiepraatjes.

kaffekouk m, *kaffekuik, kaffekuikske*: langwerpig, plat, besuikerd stuk harde koek, dat in de koffie werd gesopt. *Doe bës mich eine kaffekouk*: je bent een domoor.

kaffemeule v, *kaffemeules, kaffemeuleke*: koffiemolen, 't *Geit rónjt wie de kaffemeule*: bij het aftellen voor een spel rondgaan in de draairichting van de koffiemolen.

kaffepot m, *kaffepöt, kaffepötje*: koffiekan.

kaffert m, *kaffesj*: kaffer; pummel.

kaffetaofel v, *kaffetaofele*: koffietafel.

kaffetèsj v, *kaffetèsje*: iemand, die veel koffie drinkt.

kaffewaater o, *kaffewaeterke*: koffiewater. Omdat het maken van vuur in vroeger tijden een tijdrovende bezigheid was, waren er waterwinkels en vuurwinkels, voornamelijk in de buurt van kerken. Zie ook: *wermwaatervruike*.

kafte, kafde, haet of is gekaf: kaften, van een omslag voorzien.

kahot v, *kahotte, kahötje*: karot, een in papier gewikkeld rolletje pasmunt van gelijke waarde b.v. 50 centen, 50 dubbeltjes, 40 kwartjes of 50 gulden, zie ook: *koohot*, klemtoon op *-hot*.

kajee o, *kajees, kajeeke*: Fr. cahier.

kak m: kak; bluff. *Doe mit diene kaale kak*: jij bluffer.

kakjónk: piepjong, pas uit het ei, zie ook: *katsjjonk*.

kakmaeker m, *kakmaekesj, kakmaekerke*: aansteller.

kakmedam v, *kakmedamme, kakmedemke*: vrouw met veel noten op haar zang.

kakou m: cacao.

kakke, kakde, haet gekak: poepen.

kakkermumke sjepele: blindemannetje spelen.

kaksjeulke, kattesjeulke o: kleuterschooltje.

kaksjtoul m, *kaksjtuil, kaksjtuilke*: kakstoel, kinderstoel met speelplank en losse po.

kal m: gebabbel. *Dat is de kal niet waert*: het is niet waard er woorden aan te verspillen. *Dao kump mer kal van*: dat geeft maar aanleiding tot praatjes. *Sjaele kal*: gewauwel. *Dae hilt dich mer aan de kal*: die houdt je maar van je werk. *Dao geit vööl kal in 'ne zak*: praatjes vullen geen gaatjes: Zie: *kalle*.

kalèsj v, *kalèsje, kalèsjke*: Fr. calèche, vierwielige koets.

kalfakter m, *kalfaktesj, kalfèkterke*: verklikker; kwaadspreker.

kalfaktere, kalfakterde, haet gekalfaktert: verklikken; kwaadspreken.

kalieber o, *kaliebesj*: kaliber, 'ne *Van 't richtige kalieber*: van de juiste maat; uit het goede hout gesneden.

kalk m: kalk. {p.165}

kalke, kalkde, haet of is gekalk: kalken, het bouwland met kalk bestrooien. Voor het nederlandse "kalken" zie: *witte*.

kalkei o, *kalkeier, kalkeike*: kalkei.

kalkpan v, *kalkpanne, kalkpenke*: kalkbak voor het lessen van kalk.

kalksjpies v: kalkspecie, kalkmortel.

kalle, kalde, haet gekalt: praten, zie: *nachtegaal*.

kallebas v, *kallebasse, kallebèske*: kalbas, kalebas, soort pompoen; draagtas met hengsels of handvatten.

kallefaatere, *kallefaaterde, haet of is gekallefaatert*: herstellen.

kalm, *kalmer, kalmste*: kalm.

kalmeiere, *kalmeierde, haet of is gekalmeiert*: kalmeren.

kalösjke o: ouderwetse vrouwenmuts, alleen het voorste deel van het hoofd bedekkend.

kalot v, *kalotte, kalötje*: kalot (rond klein mutsje voor mannen).

kameelskuuke o, *kameelskuukes*: aartsdommerik.

kameraot m, *kameraote, kameräötje*: makker.

kameraotsjap v: kameraadschap.

kamezaol o, *kamezaole, kamezäölke*: kamizool, vest met lange mouwen; vest.

kamezaolstèsj v, *kamezaolstèsje, kamezaolstèsjke*: vestzak.

kamfer m: kamfer.

kamferbol m, *kamferböl, kamferbölke*: kamferbol (middel tegen de klerenmot).

kamiljóng m, *kamiljónge*: Fr. camion, vrachtwagen.

kammeraat m, *kammeraate*: groot ding, kanjer.

kammezäöle, *kammezäölde, haet gekammezäölt*: aframmelen, zie ook: *verkammezäöle*.

kamp m, *kempke*: kamp (stuk bouwland).

Kamp, *Oppe* m: pl. ben. Op de Kamp.

kamp m, *kem, kemke*: haarkam.

kampe, *kampde, haet gekamp*: vechten.

kampeiere, *kampeierde, haet gekampeiert*: kamperen.

kampejoen m, *kampejoene, kampejuunke*: kampioen.

kampejoensjap o, *kampejoensjappe*: kampioenschap.

kamperaot o, *kamperaar, kamperaetje*: kamwiel; tandrad; kettingrad van fiets.

kampetèsj v, *kampetèsje, kampetèsjke*: schooltas. *Dat zeen ter van de naate kampetèsj*: dat is een stel drinkebroers.

kan v, *kanne, kènke*: kan; oude vloeistofmaat: 1,4575 liter. *Ein kan is twee hèifkes, is veier pinte, is zesteen veedelkes*, z.d.

kanaal, **kannaal** o, *kanaale, kanaelke*: riool; duiker.

kanaalezeiering v: rioolstelsel; in Sittard na 1910.

kandedaat m, *kandedaate*: kandidaat.

kandelaaber m, *kandelaabesj, kandelaaberke*: kandelaar.

kanien m, *kanien, kaninke*: konijn. *Zoo giftich wie 'ne kanien*: spinnijdig.

kanienspiep v, *kanienspiepe*: konijnenpijp; huisgezin met veel kinderen.

kanjaar m, *kanjaare*: kanjer.

kanjt m: kant, weefsel.

kanjt m, *kènj, kènjtje*: kant. *Oppen hooge kanjt zette*: sparen. *Hae is van de sjerpe*, of: *van de nèie kanjt aafgesjneeë*: hij is niet goedgeefs. *Gank aan de kanjt*: ga opzij.

kanjtbroot o, *kanjtbroor, kanjtbreutje*: brood, dat aan de kant van de ovenmuur ligt en daardoor één zijkorst krijgt.

kanjtsjtètset o, *kanjtsjtètsele, kanjtsjtètsetke*: staketsel.

kanker m: kanker; woekerplant op bomen etc. {p.166}

kannebuus v, *kannebuuze, kannebuuske*: kannebuis, aardewerkbuis.

kannendaal, **kannendaalder** m, *kannendaalderesj*: populier.

kannepee m, *kannepees, kannepeeke*: canapé.

kans v, *kanse, kenske*: kans.

kanteneier m, *kanteneiesj, kanteneierke*: kantonnier. Ouder is: *waechkrètser*.

kanton o, *kantóns*: kanton.

kantóngereich o, *kantóngereichter*: kantongerecht.

kantónrichter m, *kantónrichtesj*: kantonrechter.

kantoor o, *kantoore*, *kanteurke*: kantoor.

kaodicheit v: kwaadheid.

kaohanjt v: kwade hand, zie ook: *euverlaeze*; klemtoon op *-hanjt*. Aan de “*kaohanjt*” werden vroeger allerlei ziekten, kwalen, ongelukken en toestanden, die niet op normale wijze ontstonden of te verklaren waren, toegeschreven. Naar het oude volksgeloof waren er naast mensen, die de macht hadden om pijn af te nemen, ziekten te genezen, wratten te doen verdwijnen enz. ook mensen, die onheil over mens, dier en huis konden afroepen met behulp van de satan. Om van de macht van “*de kaohanjt*” verlost te worden, ging men naar een geestelijke of klooster hulp vragen. Mens, vee, huis enz. werden “*euverlaeze en gezaengent*”. Om “*de kaohanjt*” te weren en ter bestrijding van geesten, ziekten enz. werden vroeger onder de drempels van hoofdingang, van “*den aere*” (z.d.), stallen enz. kleine heiligenbeeldjes of medailles ingemetseld. Aan dezen werd de macht toegeschreven, de bezitters van “*de kaohanjt*” te beletten, over de drempels te stappen.

kaojóng m, *kaojónges*, *kaojongske*: kwajongen, klemtoon op *-jóng*.

kaojónge, *kaojongde*, *haet gekaojónk*: soort kaartspel.

kaojóngessjtreek v/m, *kaojóngessjtreete*: kwajongensstreek.

kaok v/m, *kaoke*: kok; kookster.

kaoke, *kaokde*, *haet of is gekaok*: koken, 't *Kan neit heiter wie kaoke*: het zal niet zo'n vaart lopen.

käöke, *käökde*, *haet gekäök*: kokhalzen.

kaoker m, *kaokesj*, *käökerke*: koker; mond. *Haut diene kaoker*: hou je mond.

kaoklës v, *kaoklësse*: kookles.

kaokmèts o, *kaokmètser*: koksmees. *Hae hink aa mich wie ę kaokmèts*: hij is niet van me weg te slaan.

kaoksjoel v, *kaoksjoole*: huishoudschool.

kaol v, *kaole*, *käölke*: steenkool.

käölder m, *käöldesj*, *käölderke*: mijnwerker.

käöle, *käölde*, *haet gekäölt*: smeulen.

kaolegruus o: steenkoolgruis.

kaolekitsjer m, *kaolekitsjes*: vrachtrijder van steenkool.

kaolemarsjao m, *kaolemarsjaos*: Fr. marchand, kolenhandelaar.

kaolik: nauwelijks; kwalijk; onpasselijk. 't *Is kaolik genóch veur ein keer*: het is nauwelijks genoeg voor een maal. *Ze is kaolik gewoorde*: zij werd onpasselijk. *Hae is kaolik draan*: hij is er slecht aan toe. *Hae is wiet van kaolik draan*: hij zit er warmpjes bij. *Kaolik valle*: flauwvallen.

kaolsjwart: koolzwart.

käöm, **kööm** m: *kuime*, gistzwam op bier, bonen, zuurkool enz.

käörde, *kaörde*, *haet of is gekäört*: met koord omgeven.

kaordeman m, *kaordemèn*: grenskommies (*kaorde* = nestels).

kaore, *kaorde*, *haet gekaort*: keuren, {p.167} proeven.

käöre, *käörde*, *haet of is gekäört*: strelen, aaien. *Es 't käört, dan knip 't, en ęs 't peunt, dan bit 't*: lett.: als ze aait, dan knijpt ze en als ze zoent, dan bijt ze (kwaadaardig meisje).

kaore m, *kaores*, *käörke*: korrel.

kaore o: koren, rogge. *Om sint Jaakob en sint An kump 't kaore in de sjuur of in de ban*: op sint Jacob of sint Anna, 25 en 26 juli, komt de rogge in de schuur of wordt in schoven gebonden. *Kaore zeeë in de mou en tērf in de sjliek, maak den akkerman riek*: rogge moet bij droog weer worden gezaaid, de tarwe als de grond nat is. *Kaore in de mou en tērf in de pratsj*: idem. *Zooväöl kaore biejein baedele wie 't krank kénjt waoch en dat offere ter eere Gaots*: een door de burens gebracht offer om de genezing van een ziek kind te vragen.

kaoreblau: korenblauw.

kaorebloum v, *kaorebloume*, *kaoreblomke*: korenbloem, *Centaurea cyanus*, zie ook: *blau*.

kaoremiet v, *kaoremiete*, *kaoremietje*: korenmijt.

kaoresjuurv, *kaoresjuure*: korenschuur, graanschuur.

kaorewouf m, *kaorewuij*: hamster.

kaort v, *kaorde*, *käörtje*: koord.

kaortdenser m, *kaortdensesj*: koorddanser.

kaot, *kaoer*, *kaotste*: kwaad. *Ich ben 't zoo muich wie gèt kaots*: ik ben het meer dan zat. Als iemand kwaad is wordt gezegd: “*Pis mer op 'ne blaue sjtein*”: plas maar op een blauwe steen (dorpel), dat koelt af. *Sinterklaos zien aezelke, dat haet 'ne kaoe vout; dao mótte ver gout veur baeë, dan wurter weier gout* (*kaoe vout*: zieke voet). Kinderrijmpje.

kaot o, *kaoter*, *käötje*: spelersskuiltje, zie: *zoochsjaon*.

kaotewèch: in woede.

kap v, *kappe*, *kepke*: kap. *Kap en koovel verzoepe*: kap en kovel verzuipen. Bij de oude schutterijen was het voorschrift, dat de schutters voor hun eigen veiligheid o.a. moesten beschikken over een stijve, van rundleder gemaakte hoed en lederen vest zonder mouwen. De beter gesitueerden schaften zich de meer veiligheid biedende kovel en malienkolder aan, waardoor hoofd, hals en het gehele bovenlijf beter tegen pijlen en stoten beschermd waren. Om zich tegen weer en wind te beschermen, droegen ze daarbij ook nog een kap van zware lakense stof. Het kwam wel eens voor, dat de schutters meer dorst dan geld hadden en in dat geval die kledingstukken bij de herbergier in pand gaven. “*Kap en koovel verzoepe*” betekent dus, dat men zijn gezondheid door overmatig drankgebruik in gevaar brengt.

kapaabel, *kapaabelder*, *kapaabelste*: bekwaam.

kapbeitel, **sjeitbeitel** m, *kapbeitele*: kapbeitel.

kapel v, *kapelle*, *kapelke*: kapel. *Wach dich veur taengen 'n kapel te pisse*: raak niet aan wat God gewijd is.

kapelmeister m, *kapelmeistesj*: kapelmeester.

kapittele, *kapittelde*, *haet of is gekapittelt*: berispen.

Kapittellanj o: pl. ben. Overhoven.

kaplaon m, *kapläöns*, *kapläönke*: kapelaan.

kaplaonie v, *kaplaonieë*: kapelaniij.

kapoen m, *kapoene*: kapoen; guit.

kapok m: kapok.

kapoores: jiddisch: kapoeres: weg; dood.

kapot, **kepot**: kapot; dood van dier. *Kapot bloue*: doodbloeden; zijn {p.168} laatste geld kwijtraken.

kapotbraeke, *brouk kapot*, *haet of is kapotgebraoke*: stukbreken.

kapótsj v, *kapótsje*, *kaputsjke*: kapoets, wollen muts (meestal gedragen door oudere vrouwen).

kapotsjlaon, *sjlouch kapot*, *haet of is kapotgesjlaage*: stukslaan; doodslaan.

kapotsjmiete, *sjmeet kapot*, *haet of is kapotgesjmeete*: stukgooien.

kapotsnjieë, *sjnee kapot*, *haet of is kapotgesjneeë*: stuksnijden.

kapotvalle, *voul kapot*, *is kapotgevalle*: in stukken vallen; doodvallen. *Doe kén's mich kapotvalle*: je kunt me gestolen worden.

kappe, *kapde*, *haet of is gekap*: kappen.

kappes m, *kappesse*: witte kool; nietswaardig ding; onzin. *Dat is ouch kappes*: dat is niets waard. “*Kappesse en sevooje kénste knooje, mer mich neit*” zegt men, als men bedoelt: met mij speel je niet alles klaar.

kappesboer m, *kappesboere*, *kappesbuurke*: keuterboer; groenteboer.

kappesiender m, *kappesiendesj, kappesienderke*: Kapucijnerpater; meikever; capucijner, grauwe erwt, zie: *klaevert*.

kappessjaaf v, *kappessjaave*: koolschaaf.

kappeskop m, *kappesköp*: bolrond hoofd; dommerik.

kappetaal o, *kappetaale, kappetaelke*: kapitaal.

kappetelis m, *kappeteliste, kappeteliske*: kapitalist.

kappetèin m, *kappetèine*: kapitein; bazige vrouw.

kapsjtok m, *kapsjtök, kapsjtökske*: kapstok; lang mager mens.

kapsoones: aanstellerij. *Maak gein kapsoones*: stel je niet aan. *Dae haet gein kapsoones veil*: dat is een eenvoudig mens.

kapwèrk o, *kapwèrker, kapwèrkske*: kapconstructie van gebouw.

kapzaech v, *kapzaege, kapzaechske*: kapzaag, of: toffelzaag, zie: *tóffelzaech*.

kar v, *karre, kërke*: kar. *Ich kroep 'm op zie kërke*: ik neem hem onderhanden. *Hae is ónger de kar gekómme*: hij heeft teveel gedronken. *Dat humme is mich 'n kar te groot*: dat hemd is veel te groot voor mij. *Al geit 't kërke mit de kaole draan, kriege zal ich 'm*: kost wat het kost, krijgen zal ik hem, of: haar. *Eeme oppet kërke helpe*: iemand op stang jagen. *'t Eeme in de kar haute*: idem.

karakter o, *karaktesj, karèkterke*: karakter.

karantaene v: Fr. quarantaine.

karbeleiem m: carbolineum.

karbeleiemme, *karbeleiemde, haet of is gekarbeleiem*: carbolineren.

karhéngs m, *karhéngste*: als trekpaard gebruikte hengst; bonkige kerel. *Zoepe wie 'ne karhéngs*: drinken als een tempelier.

karhónjt m, *karhónj, karhunjtje*: trekhond.

karkas m, *karkés, karkèsjke*: karkas, klemtoon op *kar-*.

Karlién, Karling, Karlingke: Carolina.

karlienesjieterke o: sinterklaaskoek in de vorm van een Karliene (Carolusgulden) of bah-bah doend manneke.

karkol v, *karkolle, karkölke*: Fr. caracole, wijngaardslak.

karnaaje, kernaaje v, *karnaajes*: Fr. canaille, kreng.

karre, karde, *haet of is gekart*: snel lopen achter een kinderwagen e.d.

karrebien v, *karrebiene*: karabijn.

karree, karrejaer m: draf, galop, klemtoon op de laatste lettergrepen.

karreljóng o, *karreljónge*: Fr. carillon, klokkenspel. {p.169}

karrepaert o, *karrepaert, karrepaertje*: karrepaard; stevig vrouwmens.

karreraat o, *karreraar, karreraetje*: karre- of wagenwiel. *Ein vlaa wie e karreraat*: een uitzonderlijk grote vla.

karèsse v: vrijage.

karresant m, *karresante, karresèntje*: vrijer, zie ook: de *jeun*.

karreseiere, *karreseierde, haet gekarreseiert*: Fr. caresser, vrijen.

karresjpaor o, *karresjpäör*: karrespoor. In veldwegen onderscheidt men “*t karresjpaor*” en “*den houfsjlaach*”, het laatste is dat deel van de weg, waar het paard loopt, zie: *houfsjlaach*.

karrevaan v, *karrevaane*: karavaan; grote groep.

karrejaer m: Fr. carrière, in volle ren, zie ook: *karree*, klemtoon op de laatste lettergrepen.

kartaal, kertaal v, *kartaale*: stuk. *Gèt in alle kartaale sjlaon*: iets in gruzelementen slaan.

kartósj m, *kartósje, kartusjke*: Fr. cartouche; robbedoes. *De bende va Kartósj*: wilde troep.

kas m, *kès, kèsjke*: kast; uitstalkast, étalage, zie het oudere: *kiekoet*; gevangenis; bochel. Van 'n bultenaar wordt gezegd: “*Dat is 'nen ónnöttert, dae sjit ónger eine kas*”: lett.:dat is een vuilpoes, hij poept onder “*eine kas*” (bult).

Kasj, Kèsjke: Caspar.

kasjemier m: wollen stof, klemtoon op *kasj*-.
kasjët o: Fr. cachet, voornaam tintje.
kasjevêkske o: vrouwenjak, klemtoon op *-vêks*-.
kasjot o, *kasjotte*, *kasjötje*: gevangenis, klemtoon op *-sjot*.
kaskedooje v, *kaskedoojes*: achterwerk.
kaskenaate v: Fr. gasconnade, dikdoenerij.
kasseier m, *kasseiesj*, *kasseierke*: kassier.
kasseiere, *kasseierde*, *haet of is gekasseiert*: kasseren.
kasserol v, *kasserolle*, *kasserölke*: Fr. casserole, braad- of kookpan met steel; achterwerk.
Geliek kriste ter gêt op dien kasserol: meteen krijg je een pak voor je broek.
kastelèin m, *kastelèins*: kastelein.
kastemènke o, *kastemènkjes*: voormalig geldstukje, waarde 2,5 Silbergröschén.
kastreiere, *kastreierde*, *haet of is gekastreiert*: castreren, zie: *löbbje*.
kat v, *katte*, *kètje*: poes; kattig kind of meisje. *Me mót gein au katte leere moeze*: een oude rot maak je niets meer wijs. *Sjloepende katte haolen 't vleisj oete pot*: stille waters hebben diepe gronden. *I meert zeen alle katte grau en löp zich mennige jóng de sjeene blau*: in het donker zijn alle katjes grijs en loopt menig jongmens een blauwtje.
katrol v, *katrolle*, *katrölke*: katrol.
katsejammer m: kater na overmatig drankgebruik.
katsgrau, **katsegrau**: niet voor de poes. *Die is neit katsegrau*: dat is geen katje om zonder handschoenen aan te pakken.
katsj, *katsjer*, *katsje*: piepjong, pas uit de dop; jong grijs; grijs en onvolwassen. *Doe bës noch te katsj daoveur*: daarvoor ben je nog te jong.
katsjel m, *katsjele*, *kètsjelke*: snipper, stukje, afval.
katsjele, *katsjelde*, *haet of is gekatsjelt*: snipperen. *Doe katsjels mich 't gans hoes vol*: je laat overal snippers vallen.
katsjjonk o: naakt nestjong, zie ook: *katsj*, en: *kakjónk*.
katsjgruin: jong, fris grijs.
Kattebaart m: pl. ben. in het Hoogveld.
kattegismes m, *kattegismesse*: catechis-{p.170}mus, zie het oudere: *kristeleer*.
kattekizzekroet o: kaasjeskruid, Malvaceae.
kattekop v, *katteköp*, *katteköpke*: kattekop.
kattekritisj, *kattekritisjer*, *kattekritisjte*: flink, geducht, 't 'm *Éns kattekritisj zëGGe*: hem eens geducht de waarheid zeggen.
kattelooch m, *kattelooge*, *kattelööchske*: catalogus, klemtoon op *-looch*.
katteliëk: rooms-katholiek.
katteliëk m, *katteliëke*: rooms-katholiek.
kattenaar m: Fr. cotonnade, katoenen stof. *Vruiger drouge de jónges kattenaar sjölk*: een schort van grijs-wit gestreept katoen was vóór de twintiger jaren de normale klederdracht voor schoolgaande jongens. Gedragen werd hierbij een afwasbaar hoog boord met een lint als strik.
kattendrèk m: kleinigheid.
kattepiel m, *kattepiele*, *kattepielke*: catapult.
kattepókkel m, *kattepókkele*, *kattepukkelke*: kromme rug. *Kattepókkele maake*: flikflooien. *Maak gein kattepókkele*: stel je niet aan.
Katterlieb, **Katterliezebèt**: Catharina-Elisabeth.
kattesjölke, **kaksjölke** o: kleuterschool.
kattesjart m, *kattesjtert*, *kattesjtertje*: kattaartaart; *Lytrum salicaria*.
kattetich, *kattetigger*, *kattetichste*: snibbig.
kattetóng v, *kattetóngje*, *kattetungske*: kattaatong; tongvormig chocolaatje.

kau v: kou; verkoudheid. *ē Kèike, dao zaeste geer taenge*: een flinke verkoudheid.

kauf o, *kauver*, *kèifke*: kalf (naam voor jong rundvee tot 3 maanden oud). *ē Kempesj kauf*: een eenjarig kalf. *ē Kauf Moozes*: lomp en dom mens. *Doe bës mich ē kauf*: je bent een stommeling. *Èste neit gluifs, hōbste ē kauf in de boek*: een mens zonder enig geloof is een apart soort mens.

kaufskop m, *kaufsköp*: kalfskop; scheldnaam. Zie ook: *taet de voo*.

kaufsvleisj o: kalfsvlees. *Kaufsvleisj is gau gaar*: de jeugd is vlug ergens warm voor te krijgen.

kauchteit v: kilheid.

kaunaas v/m, *kaunaaze*: koukleum.

kaut, *kauer*, *kautste*: koud.

kautbeitel m, *kautbeitele*: koubeitel.

kautrouke, *roukde kaut*, *haet kautgerouk*: met een niet brandende pijp in de mond lopen.

kautvuur o: koudvuur.

kauverzeil o, *kauverzeilder*: leidsel voor kalveren.

kavaak o, *kavaaker*: groot ding, voorwerp e.d., klemtoon op -*vaak*.

kavaalje o, *kavaaljes*: oud, versleten dier, gebouw etc.

kaveiere, *kaveierde*, *haet of is gekaveiert*: instaan. *Dao kaveier ich dich veur*: daar sta ik voor in.

kavékske o: vest, klemtoon op -*vék*-.

kavveleier m, *kavveleiesj*, *kavveleierke*: cavalier.

kawau m: fut, moed, energie, levenslust. *Hae haet kawau in*: het is een moedige en energieke vent.

kazak m, *kazék*, *kazékske*: rok, jas, klemtoon op -*zak*. *'ne Gedreede kazak*: een bekeerling.

kazemat v, *kazematte*, *kazemètje*: bed.

kazzemat v, *kazzematte*, *kazzemètje*: kazemat, onderaards bomvrij gewelf.

kazzeroene, *kazzeroende*, *haet gekazzeroent*: afranselen.

kəbunjɲtje, *kabunjɲtje*, of: *kerbunjɲtje* o: dun touw.

kədoo m/o, *kədoos*, *kədeuke*: cadeau.

keemelshaor o, *keemelshaore*: kameelhaar, klemtoon op *kee*-.

keen v, *keene*, *keenke*: kiem.

keene, *keende*, *is gekeent*: kiemen van {p.171} zaden.

keep m, *keepe*, *keepke*: cape, zie ook: *pellerien*.

keer: m/o: maal. *Keer veur keer*: keer op keer.

keere, *keerde*, *haet of is gekeert*: omdraaien, keren. *Eine gekeerde jas*: een gekeerde jas; een bekeerling.

keerhaamer m, *keerhaamesj*: kaphamer.

kees de m: bezit aan geld of sieraden.

kees m, *keeze*, *keeske*: kaas. *Dat is de kat de kees bevaole*: gelegenheidmaakt de dief.

keesbam v, *keesbamme*, *keesbemke*: boterham met hangop, fluitert etc, klemtoon op -*bam*.

keesblaetjje o: klein en onbeduidend krantje.

keesboer m, *keesboere*, *keesbuurke*: kaasventer.

keesdouk m, *keesduik*: kaasdoek.

keesj v, *keesje*, *keesjke*: kers. *Ès 't den eesjte mei raengent, valle de keesjen aaf*: valt er op 1 mei regen, dan volgt naar een oude boerenregel een slechte kersenooft. *Hae is wiet oppē keesje*: hij is bijna versleten. *Gèt oppē keesje zëtte*: kleding onnodig snel verslijten door slechte behandeling.

keesjeblaat o, *keesjeblaar*: kerseblad. Kersebladeren werden in de oorlog 1914/18 gedroogd en verwerkt tot surrogaatabak.

keesjeboum m, *keesjeboum, keesjebömke*: kerseboom. *Dae wilt dich wiesmaake, dat Ooze Livvenheer op 'ne keesjeboum zit*: hij probeert je de ongelofelijkste dingen wijs te maken.

keesjekaer v, *keesjekaere, keesjekaerke*: kern van de kersepit, zie ook: *keesjesjtein*.

keesjekouk m, *keesjekuik, keesjekuikske*: pannekoek met kersen.

keesjentiet m: kersentijd; korte periode. *Dat is dan mer 'nen keesjetiet gewaes*: dat is maar van korte duur geweest.

keesjesjtein m, *keesjesjtein, keesjesjténke*: kersepit, zie ook: *keesjekaer*.

keesjevlaa v, *keesjevlaas, keesjevlaeke*: kersenvla.

keesjvénk v, *keesjvénke, keesjvénkske*: zwartkop, *Sylvia atricapilla*.

keesfebrik o, *keesfebrikke, keesfebrikske*: kaasfabriek.

keesklok o, *keesklokke, keesklökske*: kaasstolp.

keeskómp m, *keeskump, keeskumpke*: kaaskom voor fluitert, hangop.

keeskop m, *keesköp, keesköpke*: kaaskop; ook wel scheldnaam voor: Hollander.

keeskoosj v, *keeskoosjte, keeskeusjke*: kaaskorst.

keesmèts o, *keesmètser, keesmètske*: kaasmes.

keesplict m, *keesplicte, keesplictje*: bleekneus, klemtoon op *-plict*.

keet v, *keete, keetje*: keet, zie ook: *boet*.

keevere, *keeverde, haet of is gekeevert*: doppen. *De boone en erte keevere*: de bonen en erwten doppen.

kèffe, *kèfde, haet gekèf*: keffen.

kèffer m, *kèffesj, kèfferke*: keffer.

kèi v, *kèie: kei*; achterwerk. *Dat is oppè kèie*: dat is versleten.

kèie, *kèide, haet gekèit*: rennen of hardlopen.

kèielik, *kèielikker, kèielikste*: kouwelijk. *Dat is 'ne kèielikke*: dat is een koukleum.

keigel m, *keigele*: kegel.

keigelaer m, *keigelaesj*: kegelaar.

keigelbaan v, *keigelbaane*: kegelbaan.

keigelbol m, *keigelböl*: kegelbal.

keigele, *keigelde, haet gekeigelt*: kegelen.

keigeljóng m, *keigeljónges, keigeljungske*: kegel-opzetter.

kèihel: keihard. {p.172}

keil m, *keile, kejlke*: kiel. *Drék kóm ich dich éns aan diene keil*: bedreiging met een afstraffing.

keim, keen v, *keime, keimke*: kiem.

kein v, *keine, keinke*: keen, kloof, spleet of barst in huid tengevolge van dikke eeltlaag.

keize, *koos, haet of is gekaoze*: kiezen.

keizel, kizzel m: kiezel.

keizelsjtein m, *keizelsjtein, keizelsjténke*: kiezelsteen.

keizer m, *keizesj*: kiezer.

keizer m, *keizesj*: keizer.

keizing v, *keizinge*: verkiezing.

kəlaazje v, *kəlaazjes*: uitvlucht, valse verontschuldiging.

kelder m, *keldesj, kelderke*: kelder, 'ne Boek is 'nen duustere kelder, zie: *boek*.

keldere, *kelderde, is gekeldert*: kelderen.

kelderhoes o, *kelderhoezer, kelderhuske*: nis in keldermuur voor het bewaren van etensresten of ook wel voor het plaatsen van een lantaarn.

kelderlaok o, *kelderlaoker, kelderläökske*: keldergat.

keldersjlèk v, *keldersjlèkke, keldersjlékske*: kelderslak, oranje gekleurde slak; iemand, die niet bij de tijd is.

keliek, kliek v/o: koliek.

kelle, *kelde*, *höbbe gekelt*: tintelen. *De hènj kelle mich*: mijn handen tintelen van koude.

kelraab v, *kelraabe*, *kelraebke*: koolraap.

kemandoo o, *kemandoos*: commando.

kemeede v, *kemeedes*: komedie.

kemeel m, *kemeele*, *kemeelke*: kameel; hufter.

kemeelskuuke o, *kemeelskuukes*: aartsdommerik.

kemeet m, *kemeete*: komeet.

kemies m, *kemieze*: commies, grenswacht.

kemik m, *kemikke*, *kemikske*: komiek; komische toestand.

kemillentee m: kamilletee.

kemisjenaer m, *kemisjenaere*: commissionair; boodschapper.

kemisse v, *kemisses*: commissie; boodschap.

kemoot o, *kemoote*, *kemöötje*: piano, zie ook: *kómmoot*. 't *Kemoot keuttele*: piano spelen.

kemme, **zich**, *kemde zich*, *haet zich gekemp*: kibbelen.

kemp m: hennep. *Och miene leiven heemel, al miene kemp is veemel*: al mijn moeite en zorgen waren tevergeefs.

Kempekoel v: de Groote en de Klein Kempekoel, pl. ben. De slag bij de Kempekoel (voor de Broeksittardenaren “de *Kemperkoele*”) op 24 maart 1543 tussen de Gelders-Gulikse legers en de troepen van Karel V.

kempzaot m: hennepzaad.

kemuune v: communie.

kemuunejèske o: communiejasje. *Zoo vaerdich wie ɛ kemuunejèske*: bekaf, doodmoe; prima afgewerkt.

kemuunekénjt o, *kemuunekénjer*: communiecantje.

kemuunepaar o, *kemuunepaare*, *kemuunepaerke*: communiepaar. Vroeger, vóór 1910, was het gebruikelijk, dat de meisjes een vriendinnetje en de jongens een vriendje vroegen om hun “communiepaar” te zijn. Zij gingen dan samen naar de kerk, te communie en na de H. Mis ook weer samen naar huis. Bij de ouders werd dan wederzijds op de eerste en de tweede dag een koffiëpartij voor beide families gegeven. Ter bepaling van iemands leeftijd werd in latere jaren nog vaak gezegd: “*dat is mie kemuunepaar gewaes*”, of: “*dao höb ich mich saame mit gepaart*”.

kemuunepèkske o: communiepakje: zwart voor de eerste dag, pet met {p.173} ronde rechtstaande rand van zijde en ɛ *pèimke* (bloemtrosje) van vergeetmenietjes of lelietjes van dalen erop; het gewone zondagse pak werd de tweede dag gedragen.

kèn: bargoens: ja.

kénbaar **maake**, **zich**, *maakde zich kénbaar*, *haet zich kénbaar gemaak*: zich bekend maken.

kèneel m: kaneel.

kèneelsjtaaf m, *kèneelsjtaef*, *kèneelsjtaefke*: kaneelstaaf; snoepgoed.

kénjerbèt o: kraambed; kinderbedje. 'n *Vrou, die in 't kénjerbèt lik*, *mót verzörch waere wie ɛ rou eike*: aan een kraamvrouw moet men alle mogelijke zorg besteden.

kénjerèchtich, *kénjerèchtigger*, *kénjerèchtichste*: kinderachtig.

kénjerhanjt v, *kénjerhènj*, *kénjerhènjtje*: kinderhand.

kénjerhertje o, *kénjerhertjes*: kinderhartje. *Dat is eine mit ɛ kénjerhertje*: dat is een bangerik.

kénjerjaore: kinderjaren.

kénjerkemuune v: kindercommunie.

kénjerköpkes: bestrating met veldkeien.

kénjerkrènkde v, *kénjerkrènkdes*: kinderziekte.

kénjerleit o: kinderleed. *Kénjerleit is wie sjnee i meert*: het leed van kinderen is snel voorbij.

kénjerleitje o, *kénjerleitjes*: kinderliedje. Enige voorbeelden, genoteerd in 1879 door Martin Jansen: *Et raengent, et zaengent / de panne waere naat, / de mötsje hange oppe taak / die*

waere ouch vas naat. Köpke in de maonesjien / went alle luu al sjlaope zeen, / dan danse de boere op klómpe: / Gekke Greit, / zëk et neit / Wullemke is verdrónke, / èstem bie de haore gesjnap, / dan waar er neit verdrónke. Jöddere, jöddere, meule, / pestoor zout op ei veule, / de köster op ein bónjte kou, / die reeë nao de meule toe. / Al óm ei mauer wikke, / waat zal dat paertje sjlikke, / al óm ei mauer haaver, / waat zal dat paertje draave. / Hop, hop, hop / paertje in gaalop. Dao zout ein aepke op ei blökske / achter zie moodesj keukedeur, / hae hau ei läökske in zie rökske, / dao sjtouk et sjelmke zie peutje door.

kénjermaat v, *kénjermaech, kénjermaetje*: kindermeisje. In de oorlog van 1914/18, toen hier veel voor de Duitsers gevluchte Belgen verbleven, verdienden de oudere meisjes van deze families een paar centjes door als kindermeisjes te fungeren. Omdat ze opdracht hadden op een bepaalde tijd thuis te zijn, verzonnen ze allerlei smoesjes voor hun vroegtijdig thuiskomen. Een der meest voor de hand liggende smoesjes was, dat ze een plasje moesten doen. Hierdoor is een vrij algemeen gangbare uitdrukking ontstaan n.l.: *pis wie ɛ Belsj kénjermaetje*: erg moeten plassen.

kénjeroptoch m, *kénjeroptochte*: kinderoptocht.

kénjersjoon m, *kénjersjoon, kénjersjeunke*: kinderschoen. *Hae haet de kénjersjoon oetgedaon*: hij heeft de kinderjaren achter de rug.

kénjersjpeel o, *kénjersjpeele, kénjersjpeelke*: kinderspel; gemakkelijk klusje. {p.174}

kénjervrunjt m, *kénjervrunj, kénjervrunjtje*: kindervriend.

kénjerwaage m, *kénjerwaages, kénjerwaegeske*: kinderwagen.

kénjt o, *kénjer, kinjtje*: kind. *Kénjer Gaots*: uitroep. *Al geit mit sjtouw, meh klein kénjerkes, die wassen aan 'ne boum*: alles gaat steeds sneller, maar kindertjes krijgen duurt z'n tijd. Als kleine kinderen vragen waar het nieuwe kindje vandaan komt, zegt men: "*dat kinjtje höbbe ver ónger 'ne paumesjtroek gevónje*": is door de ooievaar gebracht. "*Punjer 'm éns aeve, hae is zoo sjwaor wie loot*", zei de vroedvrouw, als ze een bezoeker het pasgeboren kindje in de armen legde. Ze verwachtte bij de teruggave van het kindje een fooi. *Eeder kénjt brink zien bóttram mit*: veel kinderen, veel zegen. *Al is gout, ès 't kinjtje mer zuuk*: alles is o.k., als de baby maar drinkt. *Saame gaon en saame trökkómme wie de kénjer van Oppaove*: samen uit, samen thuis. *ɛ Kénjt wie ɛ rénjt en ɛ maetje wie 'nen daore*: opgroeiend knap meisje met een stekelig karakter. *Meistes trèk me de kénjer veur anger luu*: andere mensen hebben vaak de meeste voordelen van de door de ouders met veel zorg opgevoede kinderen, omdat zij, eenmaal volwassen, trouwen of weggaan. *Kénjer wille vääöl weete, meh de aue höbbe mee gesjeete*: het kuiken wil soms wijzer zijn dan de hen. *Klein kénjer traeë dich oppɛ rok en groote kénjer oppɛt hart*: kleine kinderen kleine zorg, grote kinderen grote zorg. *Klein kénjer klei leit, groote kénjer groot leit*: idem. *'t Is gei sjlèch kénjt, waat nao de vaader aart*: het is prettig, als de kinderen de goede eigenschappen van hun vader overnemen. *Kénjer wie pääöl*: flinke, gezonde kinderen. *'t Maak zich wie wëGGendeich*: het kindje groeit als kool. Op Koppermaandag, ook wel verloren maandag genoemd (eerste maandag na Driekoningen), was het het gebruik, al rondtrekkende, verschillende herbergen te bezoeken. In verband met het daags tevoren gelezen Evangelie van "het verloren Kind Jezus", dat door Zijn Ouders na lange tijd zoeken in de tempel werd gevonden, noemde men dit rondtrekken "*'t kinjtje zuike*".

kènjtich, *kènjtigger, kènjtichste*: hoekig.

Kènjtjes weigaar, Kènjtjes weikegaare o: evenbeeld (meestal in ongunstige zin gebruikt). *Dat is Kènjtjes weikegaare*: dat is precies hetzelfde.

kénne, *kénde, haet of is geként*: kennen; kunnen. *Waat de boer neit ként, dat vrit er neit*: onbekend maakt onbemind. *Dat kénste aan de kat vouere*: dat is niets waard. *Dat kénter oet de ef*: daar weet hij alles van. *Zie*: het oudere *kónne*.

kénnis v: verkering.

kénnis m, *kénnisse, kénniske*: kennis. *Höbste dao kénnis aan*: ken je hem of die? Ook: *weet je, wie of wat dat is?*

kəpraol m, *kəpraole*, *kəpräölke*: korporaal.

kəpsj, *kəpsjer*, *kəpsjte*: platzak.

kərbit m: carbid, hier: *Kərbit sjeite*: zie: kinderspelen.

kərbol m: carbol.

kəreiere, *kəreierde*, *haet of is gekəreiert*: genezen. *Dao kereier ich dich van*: dat zal ik je wel afleren.

kərf m, *kerve*, *kərfke*: kerf, insnijding.

kərfhout o, *kərfhouter*, *kərfhuitje*: kerfstok. Een stok, in tweevoud, één voor de winkelier en één voor de klant. De verkoper sneed in de twee naast elkaar gelegen stokken gelijktijdig een kerf. Deze kerven {p.175} vertegenwoordigden een bepaald aantal artikelen of geldwaarde, zodat beide partijen precies wisten, waar ze aan toe waren. *Meistes haet er gèt op zie kərfhout*: meestal heeft hij wel iets op zijn kerfstok.

kerjeus, *kerjeuzer*, *kerjeuste*: curieus.

kərkesvouk o, *kərkesvuikske*: volk van slecht allooi; bedelvolk.

kərme, *kərmde*, *haet gekərm*: kermen.

kərmel v, *kərmelle*, *kərmelke*: caramel.

kərnaaje v, *kərnaajes*: canaille, feeks.

kərnaajepak o: janhagel.

kərnaajevoogel m, *kərnaajeveugel*, *kərnaajeveugelke*: kanarie.

kərnónkel m, *kərnónkele*, *kərnunkelke*: giftige, niet eetbare paddestoel.

kərp m, *kərpe*, *kərpke*: karper.

kərpət o, *kərpətte*, *kərpətje*: karpet.

kərsjeiere, *kərsjeierde*, *haet of is gekərsjeiert*: haken, zie ook: *krósjeiere*.

kərsjtaanjel, **kónsjtaanjel** v, *kərsjtaanjele*, *kərsjtaenjelke*: kastanje.

kərsjtaanjeleboum, **kónsjtaanjeleboum** m, *kərsjtaanjeleboum*, *kərsjtaanjelebömke*: kastanjeboom.

kərsjtaanjelebroen: kastanjebruin.

kərtaal v: zie *kartaal*.

kərteier o, *kərteiere*: kwartier; huisvesting.

kərtóng m, *kərtóngs*, *kərtungske*: karton.

kərvat, **kərwat** v, *kərvatte*, *kərvətje*: Fr. cravatte, stropdas.

kərve, *kərfde*, *haet of is gekərf*: kerven.

kərwatsj, **kərwatsj** v, *kərwatsje*, *kerwètsjke*: karwats. “*Kərwatsj*” wordt meestal gebruikt voor de korte hondenzweep, “*kərwatsj*” voor de langere met korte stok.

kərwippetich, *kərwippetigger*, *kərwippetichste*: beweeglijk.

kəsjteel o, *kəsjteele*, *kəsjteelke*: kasteel; groot huis.

kəstuum o, *kəstuume*, *kəstuumke*: pak (kleding), zie ook: *móntoering*.

kətjes: katjes; katjesdrop.

kətoen m, *kətoene*: katoen, zie ook: *kattenaat*.

Ketoo, **Too**, **Tooke**: Cato.

kəts v, *kètse*, *kètske*: kat; kattig meisje.

kètse, *kètsde*, *haet of is gekèts*: hard lopen. *Dao zouchste ze kètse*: die gingen er vandoor.

kətsj m: kets (kort afgebroken geluid van het ketsen).

kətsje, *kètsjde*, *haet of is gekètsj*: ketsen; vuur slaan.

këttebloum v, *këttebloume*, *këtteblömke*: paardebloem, *Taraxacum officinale*, zie ook: *paesjbloum*.

këttekroet o: paardebloem, *Taraxacum officinale*. Van de holle stengels van de bloemen maakten de kinderen door ze in elkaar te steken kettingen enz.

këtter m, *këttesj*: ketter.

këttere, *këtterde*, *haet of is gekëttert*: sjezen; hard lopen.

këtterjaeger m: ketterjager.

këtting v, *këttinge*, *këttingske*: ketting. *Hae lik aan de këtting*: hij zit onder de plak. *De këtting om 't raat lëGGe*: een der wielen van een tweewielige kar door middel van een aan de kar verbonden ketting blokkeren. *Eeme de këtting om 't raat lëGGe*: iemand in zijn bewegingsvrijheid belemmeren.

këttinghónjt m, *këttinghónj*: kettinghond.

këttingkas m, *këttingkës*: kettingkast van fiets e.d.

këttingsjipke o, *këttingsjipkes*: draaimolen met aan kettingen hangende zitjes.

keu m, *keus*: biljartkeu.

keuke v, *keukes*, *keukske*: keuken.

keukebreifke o: *Dat is eint oppet keukebreifke*: dat is een onecht kind.

keukepit, **keukepeeter** m, *keukepitte*, *keukepitje*: keukenpiet. {p.176}

keul m, *keul*, *keulke*: krul- of boerenkool. *Dem zoste neit oet de keul jaage*: dat is een onnozele hals. *Ich laot mich neit oette keul lokke*: ik laat me niet uitvragen.

keulsjtórkel m, *keulsjtórkele*, *keulsjturkelke*: koolstronk, zie ook: *sjtórkel*.

keunigin v, *keuniginne*, *keuniginke*: koningin.

keuniginnepaazje v, *keuniginnepaazjes*: koninginnepage; dagvlinder.

keuniklik, *keuniklikker*, *keuniklikste*: koninklijk.

keuning m, *keuninge*, *keuningske*: koning; voornaamste stuk in het kegelspel en schaakspel; koningsstijl, zie: *keuningsjtiel*.

keuningskouk m, *keuningskuik*, *keuningskuikske*: driekoningenkoek, rond krentenbrood, waarin een boon gebakken is. De persoon, die de boon in zijn part vindt, is voor deze dag koning van het gezin. Hij mag een koningin kiezen en moet het gezelschap trakteren.

keuningsjtiel m, *keuningsjtiele*: koningsstijl in kapconstructie, zie het oudere: *keuning*.

keuninkriek o, *keuninkrieke*: koninkrijk.

Keup, **Keupke**: Jacob.

keurboom m, *keurboom*: keurboom, door 'n handvest aangewezen bomen, die niet zonder toestemming mochten worden gekapt; het beste van iets, of: het neusje van de zalm. *Wae keurboom zuik, zal voelboom vénje*: hoogmoed komt ten val; bij het kiezen neemt men vaak het slechtste.

keure, *keurde*, *haet of is gekeurt*: keuren.

keurhout o: keurhout (door handvest of verordening beschermde houtgewassen). Volgens de Graetheiderechten, door koning Swentibold geschonken aan veertien omliggende kerspelen (waaronder ook Sittard), mocht geen keurhout gekapt worden, daartoe behoorden o.a. beuk, eik, linde, zie "De Heerlijkheid Geleen" door Jos. Russel (druk J. K. Alberts Sittard 1860, herdruk Europese Bibliotheek Zaltbommel 1974) bl. 90 t/m 102; Sjwentebolt.

keurmeister m, *keurmeistesj*: keurmeester.

keus v: keus.

keutel m, *keutele*, *keutelke*: keutel. *Hae drif rónjt wie 'ne keutel in 'ne pot*: hij weet niet, wat hij moet doen. *Hae haet branjt oppet keutel*: hij is hardlijvig. *Doe mós diene keutel mer intrëkke*: matig je eisen maar wat.

keutele, *keutelde*, *haet of is gekeutelt*: kietelen.

Keutelbaek v: pl. ben. van de oude tak der Geleenbeek vanaf de "Sjteine sjloes" tot aan de zgn. "Klootsbrök".

keuter m, *keutere*, *keuterke*: keuterboer.

keutere, *keuterde*, *haet gekeutert*: gebrekkig spreken. "Heur dae voogel éns keutere" wordt gezegd van een jonge vogel, die zijn slagen nog aan het leren is. *Hae begint al zoo gèt te keutere*: hij begint al naar de meisjes te kijken. *Die keuteren al zoo gèt*: wordt gezegd van kalverliefde.

kibbaasj m: wolf = huidverwonding tengevolge van het lopen of rijden bij warm weer, klemtoon op *-baasj*.

kibbel m, *kibbele*, *kibbelke*: primitieve w.c. op bouwwerken (bestaande uit een balk boven een in de grond gegraven greppel of gat).

kibbele, *kibbelde*, *haet gekibbelt*: ontlasten; beerput ledigen.

kibbelton v, *kibbeltonne*, *kibbeltunke*: ton, die onder de zgn. “bril” van {p.177} ouderwetse toiletten stond (het zgn. tonnenstelsel in de grotere plaatsen).

kichele, *kichelde*, *haet gekichelt*: giechelen.

kiejos m, *kiejosse*, *kiejöske*: kiosk; open muziektent.

kiek m: kijk, inzicht.

kiekdaach m, *kiekdaach*: kijkdag; kijkdagen voor een openbare verkoop.

kieke, *keek*, *haet gekeeke*: kijken, ’t *Kinjte kiek*: café’s aflopen, zie: *kénjt*. *Hae kik, of wenter gein drie kan tälle*: hij staat perplex.

kiekert m, *kiekesj*, *kiekerke*: kijker.

kiekhous m: kinkhoest.

kiekkas m, *kiekkès*, *kiekkèsjke*: kijkkast.

kieklaok o, *kieklaoker*, *kiekläökske*: kijkgat.

kiekoet m, *kiekoete*: étalage, uitstalkast, zie ook: *kas*.

kiel m, *kiele*, of: *kiels*, *kielke*: wig.

kiele-wiele-wéns: kietelwoord. Men nam het handje van een peuter in zijn hand en met een gebaar, alsof men geld gaf, werd gezongen: “*Hie höbste geljt, gank nao de mert, koup ’n kou, e sjtök van de laever, e sjtök van den pens, kiele-wiele-wens*”. Het in de handpalm van het kind kletsen veranderde bij het *kiele-wiele-wens* in kietelen.

kiem v, *kieme*: dikke boterham, zie ook: *sjmouer*.

kiep v, *kiepe*: bed. *Gank nao de kiep*: ga naar bed.

kieper m, *kiepesj*: doelverdediger.

kierereje elèison; *kyrie elèison*. *Ich mous mich de ganse kierereje elèison aanheure, of ich wol of neit*: ik moest het hele verhaal aanhoren.

kievele, *kieveelde*, *haet of is gekievelt*: een bal over de grond rollen.

kik m, *kikke*, *kikske*: kik. *Geine kik laote*: niet het minste geluid geven.

kikke, *kikde*, *haet gekik*: ergens over spreken. *Hae kikde neit draer*: hij roerde het onderwerp in ’t geheel niet aan.

kiksjoozerie v, *kiksjoozerieë*, *kiksjoozerieke*: snuisterij.

killemater m, *killemateresj*: kilometer.

killoo m, *killoo*: kilo.

kin v, *kinne*, *kinke*: kin.

kink m, *kinke*, *kinkske*: pink; graankoper. “*Kinke*” werden vroeger de graankopers genoemd, die van Wylre en omstreken naar Sittard kwamen om de gekochte granen te vervoeren. Zij laadden 8 vat (een Sittards vat voor granen is 28 liter) op het zgn. “*kinke-paertje*”, een klein paard of grote pony, en brachten dit naar Aubel e.o. Het koren kon destijds niet per as worden vervoerd, omdat er geen berijdbare wegen waren. De laatste “*kinke*” werden hier voor plm. 150 jaar geleden gezien.

kinkee v, *kinkees*, *kinkeeke*: Fr. quinquet, olie- of petroleumlamp. Ook gebruikelijk is “*kink*”.

kinkeglas o, *kinkeglazer*, *kinkeglaeske*: lampeglas.

kinkenaolich m: gezuiverde raapolie voor gebruik op lampen.

kinkëtting v, *kinkëttinge*, *kinkëttingske*: kinketting (ketting voor het bevestigen van het bit bij een paard).

kinne, *kinde*, *haet of is gekint*: kienen. *Doe kéns kin roupe*: je kunt van geluk spreken.

kinnebak v/m, *kinnebakke*, *kinnebèkske*: kinnebak.

kinneke o: klein vaatje bier, zie: *kinjtje*.

kinsj, *kinsjer*, *kinsjte*: kinds.

kinsjbein, *van kinsjbein aaf*: van kindsbeen af.

kinsjdeil o: kindsdeel.

kinsjdouk m, *kinsjduik*, *kinsjduikske*: luier.

kinsjkénjt o, *kinsjkénjer*: kleinkind.

kinsjkörf m, *kinsjkörf*, *kinsjkörfke*: luiermant. {p.178}

kinjtje, **kinneke beier**: kinnetje (een vaatje bier van plm. 39 liter).

kipkap m: hoofdkas.

kippe, **kuppe**, *kipde*, *haet gekip*: kiepen; eiertikken (een oud paasgebruik). Met een hardgekookt ei, dat men stevig in de hand klemt, op de punt van het ei in de hand van de andere tikken. Wiens ei wordt gedeukt, is verloren. Soms wordt de winnaar dan ook nog de stompe onderzijde of "*de vor*" van het ei aangeboden, waarop deze dan met het stompe eind van zijn ei mag tikken. Op sommige plaatsen doet men dit met de punt van het ei, waarbij de ander dan vrijwel geen kans op succes meer heeft.

kipwaage m, *kipwaages*, *kipwaageske*: kipkar of kipwagen.

kirk v, *kirke*, *kirkske*: kerk. "*Dae is in de kirk gebaore*" wordt gezegd van iemand, die de deur steeds achter zich laat open staan. *Ès 't moode is, zénge ze pompernikkel in de kirk*: vrijwel ieder is slaaf van de mode. "*De kirk is geinen haan en pestoor gein veljthoun*" antwoordt de treuzelaar, als men hem aanspoort op te schieten, zodat hij tijdig in de H. Mis komt. *'t Is 'nen engel in de kirk, mer 'nen duuvel in de bósj*: 't is een farizeeër. *Alleloejaa in de kirk, alleloejaa in de pan*: als in de kerk het allelúja weer wordt gezongen, is de vastentijd voorbij en komt het spek weer in de pan. *Hae geit nao kirk noch kloes*: hij is niet kerks.

kirkbouk o, *kirkbuik*, *kirkbuikske*: kerkboek, zie ook: *baebouk*.

kirkdörp o, *kirkdörper*, *kirkdörpke*: kerkdorp. *Herte, Maerem en Ooi, drie kirkdörper en eine pestoor*.

kirkêf m, *kirkeffe*: kerkhof. *De vraeme kirkef*: gedeelte van een begraafplaats waar onbekende vreemdelingen werden begraven.

kirkemoes v, *kirkemuus*, *kirkemuske*: kerkrat. *Erm wie 'ne kirkemoes*: zo arm als Job.

kirkerèchte: sacramenten der stervenden. *Hae haet de kirkerèchte gat*: hij is ten volle bediend zie ook: *'t Gaotsgesjeer*.

kirkesjleutel v, *kirkesjleutele*, *kirkesjleutelke*: sleutelbloem, Primula.

kirkewèrk o: precies en secuurwerkje. *Dat is gei kirkewèrk*: dat hoeft niet met zoveel zorg te gebeuren.

kirkezank m: kerkkoor.

kirkmeister m, *kirkmeistesj*: kerkmeester

kirkuul m, *kirkuuje*, *kirkuulke*: kerkuil, Tyto alba.

kirmës v, *kirmësse*, *kirmëske*: kermis. *Mit femieje is 't gout kirmës haute en veur de meerës ouch niks*: van je familie moet je het hebben.

kirmësdaach m, *kirmësdaach*: kermisdag.

kirmësgeljt o: kermisgeld.

kirmësjoop m: iemand, die op alle kermissen in de omgeving te vinden is.

kirmësklanjt v/m, *kirmësklanjte*: kermisgast; spullebaas.

kirmësklouk: op zijn paasbest gekleed zijn.

kirmëssjootel v, *kirmëssjootele*, *kirmëssjeutelke*: bijzonder fijne schotel.

kirvel m: kervel. *Kirvel van den eesje sjneet*: bakvis.

kis v, *kiste*, *kisjke*: kist.

kisj m: lol, plezier, vreugde, zie: *kitsj*.

kisje, *kisjde*, *haet of is gekisj*: sissen; ophitsen, aanhitsen. *Ich kisj dich den hónjt aan*: ik hits de hond op je aan.

kissele, *kisselde*, *haet of is gekisselt*: de deur uitwerken.

kiste, *kisde*, *haet of is gekis*: kisten. *Laot dich neit kiste*: laat je niet klein krijgen! *Ich höb de naober helpe kiste*: ik heb mee geholpen {p.179} om het lijk van de buurman in de doodskist te leggen.

kitje o: bargoens: gevangenis.

kits m, *kitse*, *kitske*: krats, klein beetje.

kitsj v, *kitsje*, *kitsjke*: klokhuis van appel e.d. *Dae haet 'n gou kitsj in*: hij heeft een sterk gestel; edele inborst.

kitsj, **kisj**: zie: *kisj*.

kizzel m, *kizzele*, *kizzelke*: kiezel.

kizzelkoel v, *kizzelkoele*, *kizzelkuulke*: grintgroeve.

kizzelsjtein m, *kizzelsjtein*, *kizzelsjténke*: kiezelsteen.

klaabattere, *klaabatterde*, *haet of is geklaabattert*: met veel kabaal lopen van een op hol geslagen paard over keibestrating e.d., klemtoon op *-bat-*.

klaage, *klaachde*, *haet geklaach*: klagen. *Klaage mit gezónj bein*: klagen zonder reden.

klaager m, *klaagesj*: klager.

klaages: klachten. *Gei klaages*: geen redenen tot klagen; geen klachten.

Klaar: Clara.

klaater v, *klaatere*, *klaeterke*: spat; ondeugend kletswijf; droge mestplek op dij van rundvee. *Dat is mich 'n klaater*: dat is een ondeugend kletswijf.

klaatere, *klaaterde*, *haet of is geklaatert*: kletteren; spatten; klateren; kletsen. *Zeedder weier ent klaatere*: zijn jullie weer aan het kletsen?

klaaterësj v, *klaaterësje*, *klaaterësjke*: vrouwelijke es, zie ook: *zaotësj*.

klaatsj m, *klaatsje*, *klaatsjke*: plons, plof; pardoes. *Hae sjlouch 'm klaatsj i zie gezich*: hij sloeg hem pardoes in zijn gezicht. *Klaatsj dao louch er*: met een plof lag hij op de grond. *Mit 'ne klaatsj 't waater in*: met een plons in het water. *Hae kreech 'ne klaatsj, datter rolde*: hij kreeg een mep, dat hij over de grond rolde.

klaatsj v, *klaatsje*, *klaatsjke*: speciale zweep voor het zgn. “*klaatsje*”, z.d.

klaatsje, *klaatsjde*, *haet geklaatsj*: kletsen; vechten, slaan. Dit vnl. in Overhoven beoefende volksgebruik is niet op één lijn te stellen met het zgn. “*kaetelmeziek*”-maken bij gelegenheid van het huwelijk van een weduwe of weduwnaar, dat door het volk werd afgekeurd. Dit “*klaatsje*” was veeleer een luidruchtig blijk van belangstelling en instemming, zeker indien het een paar van reeds gevorderde leeftijd betrof. Vandaar ook dat het vrijwel steeds met goedvinden en in overleg met het echtpaar plaats vond. Na de knallende huldebetuiging, die door het echtpaar, staande voor de huisdeur, in ontvangst werd genomen, nodigde men degenen, die “*klaatsjden*”, in huis om zich te laven aan de bruiloftsmaal. Tot het begin der twintiger jaren heeft dit oude volksgebruik zich kunnen handhaven, om dan wegens geluidshinder en gevaar voor de omstaanders bij politie-verordening te worden verboden. De “*klaatsj*” werd gemaakt uit zes stroken, losjes in elkaar gevlochten, juteweefsel. Beginnend met een dikte van 3 à 4 cm en door minderen op een lengte van 3 à 4 meter eindigend in een enkel ingevlochten vlaskoord voor het bevestigen van de “*klatsjoor*”. Het dikke eind werd met varkenslederen veters aan een stok van plm. 20 cm lang bevestigd. Aan dit korte handvat werd dan nog een polsriem aangebracht, om het uit de hand schieten te verhinderen. Na het “*opzëtte van de klatsjoor*” was het geval gebruiksklaar. Lengte van de slag en het soort touw bepaalden mede de toon. Hennep gaf een scherpe droge slag, vlas klonk daar-{p.180}entegen dof en minder knetterend. De “*klaatsje*” werden, om hun soepelheid te behouden, binnenshuis en liefst in een verwarmd vertrek bewaard. Het “*klaatsje*” was een uitermate inspannend en zwaar werk, zodat uitsluitend jonge en sterke kerels een groep vormden van vier tot zeven man sterk. De plaats om het spel uit te voeren moest ruim zijn en liefst voor de woning van het echtpaar gelegen. Naar de toonhoogte van hun “*klaatsje*” stelde men zich zodanig op, dat ieder vrije slag had. Dan gingen de klompen van de voeten en in een wijdbeense stand ging

men dan aan de slag. Had de “*klaatsj*” eenmaal voldoende snelheid, dan werd met een vaardige onderarm-beweging wijziging gebracht in de snel ronddraaiende beweging en volgde een serie knallen, ritmisch opeenvolgend en verschillend in toonhoogte. Bij een complete groep van zeven “*klaatsjes*” was het gezamenlijke resultaat weliswaar luidruchtig maar had toch een zekere charme. Op het einde van “*den toernee*”, zo’n dertig à veertig slagen, werden de mannen vermoeid en kon men dit aan toonhoogte en snelheid in de opeenvolging duidelijk horen. Het spel werd beëindigd en er werd gaarne gehoor gegeven aan de uitnodiging van de bruidegom. De klompen werden weer aangetrokken en met de “*klaatsje*” netjes opgerold over de schouder, trok men naar binnen. Men voelde het als een eer tot een “*klaatsj*”-groep te mogen behoren en was dan ook danig trots erop aan dit oude volksgebruik van eerbetoon te mogen deelnemen. Bij de nu nog overgebleven enkele “*klaatsjes*” is duidelijk merkbaar, dat zij het jammer vinden, dat dit aloude volksgebruik tot het verleden behoort.

klaavere: klaveren.

klaaverenaos, klaaverenkeuning, klaaverendam, klaaverenboer v of m: klaveraas, klaverkoning, klavervrouw, klaverboer enz.

klaaveiere: handen. *Blief mit dien klaveiere daovan aaf:* blijf met je vingers ervan af.

klabatter m, *klabattere:* klapper of klepper ter vervanging van de bel der misdienaars in de Goede Week.

klabattere, klabatterde, haet of is geklabattert: klauteren; klimmen; kleppen.

klach v, *klachte, klèchske:* klacht, ‘n *Vraoch is gein klach:* vragen staat vrij. Zie ook: *klaages*.

kladde: handen; lurven. *Ich hau ’t noch neit gezach, doe hau er ’t al in zien kladde:* ik had het nauwelijks gezegd, of hij had het al in zijn handen. *Sjnap ’m bie zien kladde:* grijp hem bij zijn lurven.

kladderdaatsj: nabootsing van geluid; pardoes. *Kladderdaatsj, dao louch er oppē grónjt:* pardoes lag hij op de grond.

kladderdaatsje, kladderdaatsjde, haet gekladderdaatsj: kletsend neervallen van vloeistof; pardoes neervallen.

klaene, klaende, haet of is geklaent: ruwlaag pleisterwerk aanbrengen; het met leem bezetten van het vlechtwerk in de vakwerkbouw; dik smeren van boterham; lopen; trappen; slaan. *Hae haet de moer geklaent:* hij heeft het ruwpleister aangebracht. “*Neit zoo klaene, geliek sjteut dich den duur*” wordt gezegd, als men de boter te dik op het brood smeert. *Zuuste ’m klaene:* zie je hem rennen? *Ich klaenden ’m ein:* ik gaf hem een geduchte trap. *Ze waare zich aan ’t klaene:* ze vochten met elkaar. {p.181}

klaepel m, *klaepele, klaepelke:* klepel.

klaevert m, *klaeverte, klaeverke:* meikever; pandjesjas. Zie ook onder: *kappesiender, mölder* en bij kinderspelen. *Klaeverten oplaote:* meikevers laten vliegen: zie kinderspelen.

klam, klamper, klamste: klam, vochtig; koud.

klam v, *klamme, klemke:* kram; klimspoor.

klamme, klamde, haet geklamp: vastklampen.

klamotte: spullen; duiten. *Dae haet klamotte:* die heeft veel geld.

klamp v, *klampe, klempke:* klamp, ‘n *Opgeklampde deur:* een deur zonder regels en geklampt.

klammere, zich, klammerde zich, haet zich geklammert: zich vastklampen.

klandiese v: klandizie.

klanjt v/m, *klanjte, klènjtje:* klant.

klank m, *klanke, klènkske:* klank.

klaor, klaorder, klaorste: klaar; helder. *Gei waeterke zoo klaor, of ’t muurt zich waal èns:* ook in de beste verstandhouding gaat het wel eens scheef. *Klaor waater:* puur water.

klaor: klaar, gereed, af. Zie ook: *vaerdich*.

kläörde v: klaarte.
klaore m: klare, jenever.
klaoreit v: klaarheid.
klaorkómme, *koum klaor, is klaorgekómme*: klaarkomen.
klaorsjtaon, *sjtóng klaor, haet klaorgesjtange*: klaarstaan.
Klaos, Kläös, Kläöske: Nicolaas.
klaos m, *klaoze, kläöske*: klaas als b.v. in: houten klaas, stijve klaas etc.
klap v, *klappe, klépke*: bed. *Ich lëk mich in de klap*: ik ga naar bed.
klappe, *klapde, haet of is geklap*: klikken, verklappen; kloppen, overeenstemmen.
klappèi v, *klappèie, klappèike*: kwaadspreester; babbelkous, klemtoon op -èi.
klapsjootel v, *klapsjootele, klapsjeutelke*: klikspaan.
klapsjtoul m, *klapsjtuil, klapsjtuilke*: vouwstoel.
klarenët v, *klarenëtte, klarenëtje*: klarinet.
klas v, *klasse, klèske*: klas.
klasjeneiere, *klasjeneierde, haet geklasjeneiert*: gezellig kletsen, keuvelen.
klat v, *klatte, klètje*: klad.
klatpepier o, *klatpepiere, klatpepirke*: kladpapier; vloeiblad.
klatsj m, *klatsje, klètsjke*: klets, geringe hoeveelheid; teug, scheut; oorvijs; kletswijf. 'n *Klatsj aan 'n oor*: een oorvijs, 'ne *Klatsj waater*: een scheut water. *Klatsj en kal*: praatjes, 'n *Ondeugende klatsj*: een ondeugende kletstante. 'n *Moel dattet klatsj*: een klapzoen. *Gaeft 'm ouch mer e klètsjke*: geef hem ook maar een beetje.
klatsje, *klatsjde, haet of is geklatsj*: kletsen; klappen. *Hae kreech klatsje*: hij kreeg klappen.
klatsjerie v, *klatsjerieë*: kletspraat.
klatsjoor m, *klatsjoore, klatsjöörike*: slag van zweepsnoer; vierde deel van een baksteen; brutaal, venijnig kletswijf.
klatsjpepier o: zeer dun papier om te verpakken of in te wikkelen.
klatsjvol, **klètvol**: boordevol. *Kóm mer door, hie is 't klatsjvol*: kom maar verder, hier is het stampvol.
Klau: Claudius.
klau m, *klaue, klèike*: hand; steen; klauw; klemhaak van schaafbank.
klaue, *klaude, haet of is geklaut*: gappen; klauwen. *Dat haet er zich geklaut*: dat heeft hij gestolen. *Doe kóns mich geklaut waere*: je kunt me gestolen worden.
klauhaamer m, *klauhaamesj*: klauwhamer.
klaulaok o, *klaulaoker, klauläökske*: {p.182} klauwgat (vierkant gat in blad van schaafbank voor de klemhaak).
klavang v, *klavange, klavèngske*: bed. Nao de klavang: naar bed, klemtoon op -vang.
klèddere, *klèdderde, haet of is geklèddert*: klauteren.
kle v: klaver.
kleeblaat o, *kleeblaar, kleeblaetje*: klaverblad.
kleef o, *kleever*: talud; voor berghelling e.d. zie: *hang*.
kleerde v: klaarte.
kleere, *kleerde, haet of is gekleert*: klaren, 't *Kleert zich in de leimkoel*: de boze bui trekt over.
kleesj: glazig. *De aerpel zeen kleesj*: glazige aardappelen (voor oorzaak zie: *tweewas*); zie ook: *glaazetich*.
Kleesj: 't o: Bisschoppelijk College aan de Parklaan.
kleester, *kleesterder, kleesterste*: principieel; integer.
kleezaot m: klaverzaad. *De kleezaot verkoupe*: biechten in de paastijd.
kleiaasj v, *kleiaazje*: kleding.
kleie, *kleide, haet of is gekleit*: kleden.
klèie m: van klei. *Eine klèie Livvenheer*: slecht uitziend mens.

kleier: kleding, zie ook: *kleit*.

kleier v, *kleiere*, *kleierke*: klier (orgaan).

kleierkas m, *kleierkès*, *kleierkèsjke*: kleerkast. *Doe huits dich gèt oet diene kleierkas*: erop los kletsen.

kleierkis v, *kleierkiste*, *kleierkisjke*: kleerkist, zie ook: *haaverkis*.

kleigeljt o: kleingeld.

klein, *klénder*, *klénste*: klein. *Klein kénjer traeë dich oppë sjolk, groote kénjer oppët hart*: kleine kinderen klein leed, grote kinderen groot leed. 't *Kleint*: klein kind.

kleinicheit v, *kleinicheite*, *kleinicheitje*: kleinigheid.

kleinkriege, *kreech klein*, *haet of is kleingekiege*: kleinkrijgen.

kleinmaake, *maakde klein*, *haet of is kleingemaak*: kleinmaken.

kleispe, *kleispe*, *kleispe*: tenger, schraal.

kleit o, *kleier*, *klètje*: kleed; japon. *ë Lank kleit*: een avondjapon.

klèm v: krampen bij kraamvrouw (vaak met dodelijk gevolg).

klèmme, *klènde*, *haet of is geklèmp*: klemmen.

klènjeraer v/m, *klènjeraesj*, *klènjeraerke*: treuzelaar, plakker.

klènjere, *klènjerde*, *haet geklènjert*: treuzelen, plakken.

klénk v, *klénke*, *klénkske*: trekking of trekstang aan kar, ploeg enz.

klèpbóks v, *klèpbókse*, *klèpbukske*: klepbroek.

klèpper m, *klèppere*, *klèpperke*: klaphoutjes, zie ook: kinderspelen.

klèppere, *klèpperde*, *haet geklèppert*: klapperen.

klèpperman m, *klèppermèn*: klapper- of klepperman.

klèt v, *klètte*, *klètje*: klissekruid, *Arctium lappa*. *Ze hangen aanein wie klèt*: ze zijn onafscheidelijk.

klètsj, *klètsjer*, *klètsjte*: klef, niet goed doorbakken brood e.d.

klètsj m: verkoudheid. *Ich höb oppen trék gesjtange en de klètsj gekreege*: ik heb in de tocht gestaan en me een verkoudheid op de hals gehaald.

klètsjhènjtjedraage: kakkestoelmeien.

klètsjkop m, *klètsjköp*, *klètsjköpke*: kaalkop, zie ook: *plaat*.

klètsjmoel v, *klètsjmoele*, *klètsjmulke*: kletskous.

klètsjnaat: kletsnat.

klèttère, *klètterde*, *haet of is geklèttert*: klauteren, zie ook: *klèddere*.

klètvol, *klèttevool*: bomvol. *De boum hange klètvol*: er is veel fruit.

klètwórtel v, *klètwórtele*, *klètwurtelke*: plakker.

kleur v, *kleure*, *kleurke*: kleur; groep {p.183} of club. *Ein fien kleur*: een fraai stel.

kleure, *kleurde*, *haet of is gekleurt*: kleuren.

kleureblénjt: kleurenblind.

kleusterke, **klöösterke** o: 't *Kleusterke* (voormalig oudemannenhuis in de Plakstraat, beheerd door de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed: Agnetenberg).

klieë v: zemelen. *Tervemael mitte klieë veur griesbroot te bakke*: grof, ongebuild tarwemeel voor het bakken van krapbrood. *Wae zich ónger de klieë misj, wurt van de vërke gevraete*: wie met pek omgaat, wordt ermee besmet.

kliek, **keliek** 't v/o: koliek.

klier v/m, *kliere*: klier, vervelend mens.

klik v, *klikke*, *klikske*: kliek; messing. *Geklikde plènk*: planken of vloerdelen met messing en groef.

klikke, *klikde*, *haet of is geklik*: met messing en groef verbinden.

klimbim v: alles; drukte, spektakel, gedoe. *De ganse klimbim hink mich den hals oet*: het hele gedoe hangt me de keel uit. *Waat 'ne klimbim*: wat een drukte.

klingel m, *klingle*, *klingleke*: bel, schel; trekker van ouderwetse deurbel.

klingselbuuel m, *klingselbuuele, klingselbuuelke*: kerkezakje, collectezakje.

klingsele, *klingselde, haet of is geklingselt*: klingselen, bellen.

kliniek v, *klinikke*: kliniek.

klinsjzjelke, **klinsjszjelke** o: kleine hoeveelheid. *In den apteik waoge ze mit klinsjszjelkes en tälle mit de killo*: de apotheker verkoopt geringe hoeveelheden voor veel geld.

klink v, *klinke, klinske*: deurklink. *Luch de klink*: maak dat je wegkomt.

klinke, *klónk, haet of is geklónke*: klinken. “*Klink ’t neit, dan bóts ’t mer*” wordt gezegd bij een moeilijk werk om aan te duiden, dat het moet gebeuren.

klinkhaamer m, *klinkhaemesj, klinkhaemerke*: klinkhamer.

klinkklaor: klinkklaar.

klinknaegel m, *klinknaegel, klinknaegelke*: klinknagel.

klip v, *klippe, klipke*: (vogel)knip.

klipklap m, *klipklappe, klipklépke*: klapper.

klitse: kloten.

klitsje, *klitsjde, haet geklitsj*: knikkeren; tegen elkaar liggen van twee biljartballen.

klitsjebèkker m, *klitsjebèkkesj*: banket- en suikerbakker.

klitsjke o: kleine hoeveelheid.

klitsjklètsjkes: kleingood. *Alderlei klitsjklètsjkes waare dao te gèie*: je kon er allerlei kleingood kopen.

klóch v, *klóchte, kluchske*: klucht, troep.

klodder m, *kloddere, klödderke*: klodder.

kloddere, *klodderde, haet of is gekloddert*: klodderen.

kloechsjèisert m, *kloechsjèisesj*: betweter; kale pronker. Zie ook: *kloeksjietert*.

kloes m, *kloeze, kluske*: kluis; ongunstig bekend staand huis.

kloester v, *kloestere, kluusterke*: kluister; hangslot.

kloestere, *kloesterde, haet of is gekloestert*: kluisteren; sluiten.

kloezenaar m, *kloezenaesj*: kluizenaar.

klok v, *klokke, klökske*: klok. “*De klokke va Roome brénge de paosjeier mit*” zei men vroeger tegen de kleine kinderen, als zij op Goede Vrijdag naar bed werden gebracht. Paaszaterdag of Paaszondag werden in de tuin door de ouders bontgekleurde eieren verstopt. De kinderen mochten die dan zoeken en waren daarbij in de overtuiging, dat de {p.184} klokken, die op Witte Donderdag naar Rome waren vertrokken, deze hadden meegebracht. “*Aan ’t klökske trèkke i Kaevelaer*” wordt gezegd van een vrouw, die voor een kind of van een meisje, dat voor een vrijer gaat bidden.

klok v, *klokke, klökske*: uurwerk, pendule enz. De klok werd stilgezet als er een dode in huis was.

klókke, *klókde, haet geklók*: klokken; geluid van de kloek of geluid bij het drinken.

klokkegerf v, *klokkegerve, klokkegerfke*: garf koren, die de koster van iedere boer jaarlijks kreeg voor het luiden van de kerkklok bij blikseminslag, brand e.d.

klokkeklank m: klokkeklank. *Wilste vrieë vrie en vránk, gánk neit oette klokkeklank*: zoek geen meisje in een andere plaats, want de jongens van die plaats of dat dorp konden het wel eens niet nemen.

klokkès o: portaal onder het klokkenhuis.

klokkesjpeel o, *klokkesjpeelder, klokkesjpeelke*: klokkenspel.

klokkezeil o, *klokkezeilder*: klokzeel of klokkereep. *Gèt aan ’t klokkezeil hange*: iets aan de grote klok hangen.

klók-klók: klokken (geluid bij drinken).

kloksjlaach m, *kloksjlaech*: klokslag.

klömme, *klömde, haet of is geklömpe*: klimmen.

klómmel m, *klómmele*, *klummelke*: prul, prutsding. *Dat is noch lang geine klómmel*: dat is een knap meisje. *Veer zulle de klómmele mer biejein sjmiete*: wij zullen maar samen trouwen.

klómmelaer m, *klómmelaesj*, *klómmelaerke*: prutser.

klómmele, *klómmelde*, *haet of is geklómmele*: prutsen.

klómmelèchtich, *klómmelèchtigger*, *klómmelèchtichste*: prullerig.

klómmelerie v, *klómmelerieë*: prulleboel.

klómp m, *klómpe*, *klumpke*: klomp. *Eer Oozelivvenheer de klómpen aan hau, waar ich al oppet sjtök*: voor dag en dauw was ik hier al bezig. *Èste 'ne notaris of 'ne bōrgemeister in de klómpe pis, dat dreuch noots op*: met hoge heren is het slecht kersen eten. *Klómpe maake*: klompen maken. Oud kinderriempje bij het paardrijden: *Hout sjnieë / van alle de wieë / Klómpe maake / datse kraake / Sjaele knèch / maak ós kinjtje de klómpe rêch*.

klómpemaeker m, *klómpemaekesj*: klompenmaker; prutser.

klómpenaegel m, *klómpenaegel*, *klómpenaegelke*: klompspijker (spijkertje met brede-platte kop om de klompleertjes aan de klompen te bevestigen). *“Hae deit; of: reis in klómpenaegel”* wordt gezegd van iemand, die niet veel om handen heeft.

klómpereim m, *klómpereime*, *klómpereimke*: klompleertje.

klómplant v, *klómplante*, *klómplènjtje*: klimplant.

klónjter m, *klónjtere*, *klunjterke*: klonter.

klooster o, *klööstesj*, *klöösterke*, of: *kleusterke*: klooster.

kloot m, *kloote*, *klöötje*: kloot.

kloote, *klootde*, *haet of is gekloot*: bedriegen; prutsen, knutselen.

klooter v, *klootere*, *kleuterke*: grote bel aan de haam van een trekpaard.

klootere, *klooterde*, *haet geklootert*: dropwater maken door het klutsen {p.185} van water en drop in een fles.

klooterwaater o: dropwater.

klootvénke, *klootvénkde*, *haet geklootvénk*: klungelen.

klophéngs m, *klophéngste*, *klophéngske*: klophengst; ruïn; vechtersbaas.

kloppe, *klopde*, *haet of is geklop*: kloppen; klutsen; vechten. *Zich kloppe*: vechten. *“’t Klop wie 'ne sjwaerende vinger, mer 't deit niet zoon pien”* wordt gezegd als het klopt als een bus. *'n Eike kloppe*: een eitje klutsen.

klöppel m, *klöppele*, *klöppelke*: houterige vent; knuppel. *Klöppelke oet de zak is 't dao bekans alle daach*: ze hebben vaak ruzie.

klöppele, *klöppelde*, *haet geklöppelt*: knuppelen.

klöppert m, *klöppesj*, *klöpperke*: klopper; vechtersbaas; deurklopper.

klopperie v, *klopperieë*: vechtpartij.

klos m, *klosse*, *klöske*: klos.

klot m, *klöt*, *klötje*: klont, kluit. *In de klot koupe*: ongeteld, in massa kopen, *'ne Klot zeip*: een stuk zeep.

klöts m, *klötse*, *klötske*: dom mens; stijve hark.

klotse, *klotsde*, *haet of is geklots*: klotsen. *Sjpeel 'm van de roo, angèsj klots er dich*: bij het biljarten via de rode bal spelen om klotsen te voorkomen.

klótsj m, *klótsje*, *klutsjke*: teug.

klótsje, *klótsjde*, *haet of is geklótsj*: klotsen. *“Drenk dat 't dich gout deit, dat 't dich klótsj in de boek, dan meine de boere, dat 't hómmelt”* aansporing om flink te drinken. *Klótsj dich de boek neit zoo vol waater*: drink niet zo veel water.

klótsjentaere: drinkend.

klotskop m, *klotsköp*, *klotsköpke*: dom, bot, grof mens.

klouk, *klouker*, *kloukste*: mooi, fraai, netjes. *Doe zuus klouk oet*: je staat er knap op. *Dao zeen luu, die höbbe leever eine klouken erm ès eine vëtten derm*: er zijn mensen, die meer geld besteden aan pronkzucht dan aan hun levensonderhoud.

klouksjietert, kloechsjeiser m, *klouksjietesj, klouksjieterke*: betweter; kale pronker.

kloun m, *klouns, kluiike*: clown.

kluchtich, kluchtigger, kluchtichste: luchtig; helder.

kluinpaater m, *kluinpaatesj, kluinpaeterke*: letterlijk. broeder brouwmeester; sul.

kluit m: kluit, troep, alles tezamen, zie ook: *klot*. *Ich koup de ganse kluit*: ik koop het hele boeltje.

kluivert m, *kluivesj, kluiverke*: leegloper.

klumpke, 't o: klein klokje, dat wordt geluid voor de begrafenis van een klein kind en een kwartier voor het begin der H. Mis.

klunjter m, *klunjtere, klunjterke*: klonter.

klunjtere, klunjterde, haet of is geklunjtert: klonteren.

klup v, *kluppe, klupke*: club.

kluue o, *kluues, kluuke*: kluwen.

kluut m, *kluute, kluutje*: kluit; een mengsel van kolengruis, leem en zeepsop of pekkel, in kluitvorm gerold. Nadat het gedroogd was, werd het gebruikt als brandstof.

kluuteklaos m, *kluutekläös, kluutekläöske*: sukkel.

kluutenhuske o, *kluutenhuskes*: bergruimte voor brandstoffen.

knaage, knaachde, haet of is geknaach: knagen. 't *Begint aan 'm te knaage*: hij begint er spijt van te krijgen.

knaak m, *knaake*: bargoens: rijksdaalder.

knaatsjgèk, knatsjgèk, knaatsjgèkker, knaatsjgèkste: stapelgek.

knab m, *knabbe, knèbke*: homp, brok; vijf cent-stuk. *Sjnie 'm 'ne knab kees aaf*: snij hem een homp kaas. {p.186} 'ne *Knab hout*: een stuk hout. *De knabbe aafsjoote*: het grove en vuile werk doen.

knaeë, knaede, haet of is geknaet: kneden. Zie ook: *deich* en *traeë*.

knak m, *knakke, knèkske*: knik. *Dat haet 'm de knak gegaeve*: dat heeft hem het laatste restje gegeven.

knakke, knakde, haet of is geknak: knikken, knakken.

knakker m, *knakkesj, knèkkerke*: kraker. *Daen aue knakker*: dat oude manneke, baasje, kereltje enz.

knakkert m, *knakkesj, knèkkerke*: knakker, klappertje, in de vaktaal het Fr. amorce (twee tegen elkaar geplakte ronde papiertjes, waartussen knalpoeder).

knakkertegewaerke o, *knakkertegewaerkes*: klappertjesgeweertje.

knal m, *knalle, knelke*: knal; verdacht huis; miserabele behuizing. *Waat 'n knal*: wat een miserabele bedoening.

knalle, knalde, haet of is geknalt: knallen.

knao m, *knäö, knaöke*: bonk; knoest of kwast in hout; verward kluwen touw e.d.; grote hoop of massa; bonkige kerel. *Eine knao sente, luu* enz.: een hoop of massa geld, mensen enz.

knaok m, *knäök, knäökske*: knook, bot; hand; knokig mens. *Eer 't zoo wiet is, sjmiete ze mit mien knäök de neut aaf*: eer het zover is, ben ik al lang dood en begraven.

knaokedreuch: kurkdroog.

knaokekas m, *knaokekès*: knokig mens.

knäökel m, *knäökele, knäökelke*: knokkel, kneukel.

knaokekrankheit v: beeneter.

knaokepeer m, *knaokepeere*: schraal, mager mens.

knaoketich, knaoketigger, knaoketichste: knokig.

knaokevraetert m, *knaokevraetesj*: scheldnaam voor hongerlijder.

knap, knapper, knapste: eng; bijna; zuinig. *Dat jèske is mich gèt knap*: dat jasje is wat te eng voor mij. *Hae is gèt knap aagelach*: hij is zuinig van aard. *Knap drin*: net er in. *Knap genóch*: bijna genoeg.

knapkeesj v, *knapkeesje, knapkeesjke*: knapkers, harde kers.

knapkouk m, *knapkuik, knapkuikske*: ronde platte koek, besuikerd, van koekdeeg bros gebakken, middellijn 15 à 20 cm, dikte plm. 1 cm.

knappe, *knapde, haet of is geknap*: knappen; barsten. *Knappe va gif*: barsten van woede.

knapzak m, *knapzèk, knapzèkske*: ransel.

knaster m: *knaster*, of: *kanaster*: waardeloos tuig; slechte Zuidamerikaanse tabak, genoemd naar de verpakking kanaster = rieten mat.

knatsj m, *knatsje, knètsjke*: knak, geluid van breken.

knatsjdol: stapelgek, stapelzot.

knatsje, *knatsjde, haet geknatsj*: onrijp fruit eten.

knatsjgèk: stapelgek.

knauel m, *knauele, knèielke*: kluwen, klos; brok.

knauele, *knauelde, haet of is geknauelte*: knabbelen.

knèbbele, **zich**, *knèbbelde zich, haet zich geknèbbelt*: knibbelen, zie ook: *knibbele*.

knèbbelerie v, *knèbbelerieë*: twisten over kleinigheden, zie ook: *knibbelerie*.

knèch m, *knèchs, knèchske*: knecht. “*Èste mich vandaach huurs, ben ich mörge diene knèch*” wordt gezegd tegen iemand, die probeert anderen te commanderen.

kneesje, *kneesjde, haet gekneesj*: knarsen, knersen.

kneesjentaere: knarsend, knersend.

kneesjetich, *kneesjetigger, kneesjetichste*: *De greunde is kneesjetich*: {p.187} de groente is slecht gewassen, zodat het zand tussen de tanden knarst.

kneesjoor o, *kneesjoore, kneesjörke*: kniesoor, zie ook: *kniesjoor*.

knei m, *kneie, kneike*: knie.

kneile, *kneilde, haet of is gekneilt*: knielen.

kneisjief v, *kneisjieve, kneisjiefke*: knieschijf.

kneival m, *kneivel*: knieval. *Voor zoone sjeet haufste toch gein kneivel te doon*: voor dat beetje hoefje toch geen knievallen te doen.

knibbele, **zich**, *knibbelde zich, haet zich geknibbelt*: kibbelen, zie ook: *knebbele*.

knibbeusj v, *knibbeuzje, knibbeusjke*: knipbeurs.

kniep v/m, *kniepe, kniepke*: knipmes; vervelende vent. *Waat ’n kniep van ę jónk*: wat een naar ventje.

kniepe, *kneep, haet of is gekneepe*: knijpen. *Eeme kniepe*: iemand afzetten. *En doe en doe, doe kneep de kou de vot toe*: einde van het verhaaltje.

kniesje, *knjesjde, haet gekniesj*: kniezen.

kniesjoor o, *kniesjoore, kniesjörke*: kniesoor.

knif m, *kniffe, knifke*: list, kneep, truc.

kniffich, *kniffigger, kniffichste*: leep.

knik m, *knikke, knikske*: knik; nek. *’ne Kanien de knik*, of: *’t genik aafhoue*: een konijn met een nekslag doden. Zie ook: *genik*.

knikke, *knikde, haet of is geknik*: knikken. *Knikke op ’ne verkoup kos geljt*: met het hoofd knikken op een verkoop is opbieden.

knikkert m, *knikkesj, knikkerke*: hoofd, kop. *Ich kreech ’n vaech op miene knikkert, dattet mich gael en gruin veur de ouge woort*: ik kreeg een mep op mijn hoofd, dat ik geel en groen zag.

knip m, *knippe, knipke*: knip; geluid van het knippen met vinger en duim; korte stijging in pad of weg.

knippe, *knipde, haet geknip*: knippen met duim en wijsvinger.

knipper, **knupper** m, *knipperte, knipperke*: drukknop.

knippere, *knipperde, haet of is geknippert*: knipperen. *Mit de pitslamp knippere*: met de zaklantaarn knipperen.

knippert m, *knipperte, knipperke*: iemand, die voortdurend met de oogleden knippert.
knipsjpang v, *knipsjpange, knipsjpèngske*: veiligheidsspeld.
knistele, *knistelde, haet of is geknistelt*: knutselen.
knistere, *knisterde, haet geknistert*: knetteren; ritselen.
knitsjele, *knitsjelde, haet of is geknitsjelt*: als: *knistele*.
knób m, *knóbbe, knubke*: knop.
knóbbel m, *knóbbele, knubbelke*: knobbel.
knóbbelèchtich, *knóbbelèchtigger, knóbbelèchtichste*: knobbelig.
knóddelaer m, *knóddelaesj, knóddelaerke*: knoeier.
knóddele, *knóddelde, haet of is geknóddelt*: klungelen, knoeien.
knoedel m, *knoedele, knuudelke*: meelbol, gekookt in water; kort, dik mens; misvormd brood.
knoemel v, *knoemele, knuumelke*: korte, dikke handen.
knoes v/m, *knoeze, knuuske*: kort, gedrongen stevig mens.
knoetse, *knoetsde, haet of is geknoets*: botsen, stoten; vechten. *Zich mit de köp taengenein knoetse*: met de hoofden tegen elkaar stoten. *Hae kreech de knoetse*: hij kreeg de klappen.
knoeve, *knoefde, haet geknoef*: schrapen, potten.
knoevele, *knoevelde, haet of is geknoevelt*: knuffelen. {p.188}
knoevert m, *knoeverte*: potter, schraper.
knoezele, **zich**, *knoezelde zich, haet zich geknoezelt*: onder het lopen met de enkels tegen elkaar slaan.
knóflouk o: knoflook.
knöl m, *knölle, knölke*: knul; jongen, man, bargoens: kameraad.
knón v, *knónne, knunke*: kanon.
knooj m: knoei.
knoojdöppe v/m, *knoojdöppes*: knoeier, knoeipot.
knooje, *knoojde, haet of is geknoojt*: knoeien, morsen.
knoojert m, *knoojerte, knoojerke*: knoeier.
knoojlap v/m, *knoojlep, knoojlepke*: knoeier.
knoosj m: kraakbeen.
knooteraer m, *knooteraesj, knooteraerke*: knorrepot.
knootere, *knooterde, haet geknootert*: pruttelen, brommen.
knooterpot m, *knooterpöt, knooterpötje*: brompot, knorrepot.
knoozel v, *knoozele, kneuzelke*: langpootmug.
knóp m, *knup, knupke*: knop.
knóppe, *knópde, haet geknóp*: verkopen van vee naar geschat gewicht.
knórvel m, *knórvele, knurvelke*: knoest; kort, ineengedrongen mens.
knötsj m, *knötsje, knötsjke*: kop; hoofd.
knóts m, *knótse*: knots.
knótse, *knótsde, haet of is geknóts*: knotsen, botsen.
knoup m, *knuip, knuipke*: knoop. *Hae krich de knuip aaf*: hij wordt uit zijn ambt ontzet. *Hae haet de knuip aaf*: hij is moe.
knoupenhäökske o: knopehaakje.
knoupsgaaterzie v: zijde voor het maken van knoopsgaten, zie ook: *kordenee*.
knoupslaok o, *knoupslaoker, knoupsläökske*: knoopsgat.
knuddelke o: klein persoon; geringe hoeveelheid.
knuipe, *knuipe, haet of is geknuip*: knopen; overdrijven.
knuipmaekert m, *knuipmaekesj*: knopenmaker.
knup: slaag, ransel. *Hae krich knup*: hij krijgt ransel.
knuppe, *knupde, haet geknup*: slaan; knippen.
knupper m, *knuppesj, knupperke*: drukknop; knip van een beurs e.d.

kodde: ogen. *Kiek oet dien kodde:* kijk uit je doppen.

koddich, *koddigger*, *koddichste:* grappig.

koef m, *koeve*, *kuufke:* kuif; poets, 'n *Koef haor:* haarkuif. 'n *Koef oethaole:* een poets bakken.

koefleewèrk m, *koefleewërke*, *koefleewërkske:* kuifleeuwerik, *Galerida cristata.*

koejeneiere, *koejeneierde*, *haet of is gekoejeneiert:* treiteren.

koekepiep-piepekoek: kiekeboe.

koekesjliem, **kókkesjliem** m: gom aan steenvruchtbomen en vruchten.

koekoek m, *koekoek:* koekoek, *Cuculus canorus.* *Dat dank dich der koekoek:* dat is vanzelfsprekend. *De koekoek ruip*, 't *kaore bluit:* als de koekoek roept, dan bloeit het koren.

koel v, *koele*, *kuulke:* kuil; kolenmijn.

koele, *koelde*, *haet of is gekoelt:* inkuilen, in kuilen opslaan.

koelhout o, *koelhouter:* mijnhout.

koelkop m, *koelköp*, *koelköpke:* kikkervis. *Wae koelkop is, mót noch kwakkert waere:* wil je iets worden, dan moet je eerst leren.

koelpitter m, *koelpittesj*, *koelpitterke:* mijnwerker.

koelpaesje, *koelpaesjde*, *haet of is gekoelpaesj:* slaan. *Hae kreech ze gekoelpaesj:* hij kreeg rammel.

koeltuit v, *koeltuute*, *koeltuitje:* meta-{p.189}len drinkkruik speciaal voor ondergronds gebruik.

koep v, *koepe*, *kuupke:* kuip.

koep m: Fr. coupe, snit.

koepóng m, *koepónge*, *koupungske:* Fr. coupon.

koeraasj, **kraasj** m: Fr. courage.

koer m, *koere*, *kuurke:* Fr. cour, binnenplaats.

koes, **kuus** m, *koeze*, *kuuske:* gedrongen, stevig persoon.

koesj, **kósj:** koest, stil!

koet v/m, *koete*, *kuutje:* kleine jongen; snot of neusvocht. *Den erme sjmit 't ewèch, de rieke sjtik 't zich in de tèsj:* lett.: de arme gooit het met twee vingers weg, de rijke stopt 't in zijn zak (gebruik zakdoek).

koetaap m, *koetaape*, *koetaepke:* snotaap.

koetdöppe m, *koetdöppes:* snotaap.

koete, *koetde*, *haet gekqet:* snotteren.

koetendouk m, *koetenduik*, *koetenduikske:* zakdoek, zie ook: *koetentrèkkert*, *sjnoesplak*, *tèsjeplak*, *maalplak.*

koetentrèkkert m, *koetentrèkkesj*, *koetentrekkerke:* zakdoek.

koetjónk m, *koetjónges*, *koetjungske:* snotjongen.

koernaas v/m, *koetnaaze*, *koetnaeske:* snottebel; snotjoch.

koetnelleş m, *koetnelleşe*, *koetnelléske:* snotjongen, klemtoon op -nel-.

koetsj v, *koetsje*, *kuutsjke:* leger van konijn in gras e.d.; wollen muts.

koetuul m, *koetuule*, *koetuulke:* steenuil, *Athene noctua*, klemtoon op -uul.

koevaer o, *koevaere*, *koevaerke:* Fr. couvert, briefomslag.

kóf m, *kuf*, *kufke:* haarwrong; kuif. *Dem sjteit de kóf:* hij is trots.

kóffer o, *kóffesj*, *kufferke:* koffer; bed. *Ich gaon nao 't kóffer:* ik ga naar bed.

kókhange, *hóng kók*, *haet kókgehange:* tussen hemel en aarde hangen.

kókkarde v, *kókkardes:* kokarde, klemtoon op -kar-.

kókkele, *kókkelde*, *haet gekókkelt:* onderdrukt lachen; vis stropen met kokkelbonen (zaad van de cocculus; werkt bedwelmend en is zeer giftig).

kókkeloere, *kókkeloerde*, *haet gekókkeloert:* koekeloeren.

kókkeral m, *kókkerel, kókkerelke*: drijf- of priktol, klemtoon op *-ral*. De naam is een verbastering van het Duitse opschrift “Kuck er all”. Boven op de tol was een grappig gezicht geschilderd met langs de rand er omheen dat opschrift (al ronddraaiend ziet hij alles). Voor bromtol zie: *uuldop*.

kókkeralle, *kókkeralde, haet gekókkeralt*: tollen. *Eeme de kókkeral opzette*: iemand onderhanden nemen; op stang jagen. *Die dreet dem de kókkeral op*: wordt gezegd van een vrouw, die de broek aan heeft.

kókkeraldreeërt m, *kókkeraldreeësj*: tollendraaier.

kókkerebol m, *kókkereböl, kókkerebölke*, ook: *kroldebol*: appelbol.

kókkesjliem, koekesjliem m: gom aan steenvruchtbomen en vruchten.

koks m: cokes.

kolbaer m, *kolbaere, kolbaerke*: Fr. colbert, jas.

kolbak m, *kolbék*: kolbak.

kolder m: kolder.

koldraab, koldraaf v, *koldraabe, koldraebke*: koolraap. *Koldraabe baove de aert*: koolrabi (koolraap boven de grond).

koldraaf, koldraab v, *koldraave*: koolraap.

koljee m, *koljees, koljeeke*: Fr. collier.

kollaerich, kollaerigger, kollaerichste: Fr. colère, toornig.

kollaericheit v, *kollaericheite*: kwaadheid. {p.190}

Kölle: Keulen. *Kölle en Aoke zeen neit op einen daach geboet*: Rome is niet op één dag gebouwd. *Kölsje femieje*: vergezochte familie (van Adamswege). *Kölsje kaffee*: slechte koffie, waarin meer cichorei dan koffie werd gebruikt; moutkoffie.

Kollebêrch m: pl. ben. Kolleberg. *Ich wol, daste oppë Kollebêrch zouts*: ik wou, dat je op de Mookerhei zat.

kollebloum v, *kollebloume, kolleblömke*: klaproos, zie ook het oudere: *papaaverisj*.

Kolleesj, Kleesj, et o: Bisschoppelijk College aan de Parklaan.

köllemènke o, *köllemènkjes*: appelsoort.

kolleraa v: cholera.

kollesaal, kollesaalder, kollesaalste: kolossaal.

kollóm v, *kollómme, kollumke*: kolom, zie ook: *pelaer*.

kols m, *kolse*: gulzig eter, schrokker; hebberig iemand.

kölsjer m: slap spul.

kómaaf v: komaf. *Miene pap is van hooge kómaaf, zie vaader woonde in ę kraonës*: mijn papa is van hoge komaf (satirisch bedoeld).

kómbervës m, *kómbervësse*: iemand op blote voeten, klemtoon op *-ber-*. *Miene leive kómbervës*: uitroep van verbazing of schrik.

kómbervës: blootsvoets, barrevoets.

kómfettie m: confettie.

kómfoor o, *kómfoore, kómföörke*: vuurpot.

kómfuus: verlegen. *Veur kómfuus gezat waere*: in verlegenheid gebracht worden.

kómkommer v, *kómkommerte, kómkummerke*: komkommer.

kómkummerke o, *kómkummerkes*: augurk.

kömme, kömde, haet of is gekömp: kammen. *Doe mós dich dien wösjen éns kömme*: je moet je haar eens kammen.

kómme *koum, is gekómme*: komen. *Kóm mer éns mit oppë Wal*: uitdaging tot een robbertje knokken. *Dat kump dich op wie den hónjt de braotwoosj*: daar krijg je nog spijt van. *Hae kump de kaersen oetblaoze*: hij komt te laat in de H. Mis.

kómmel v, *kómmele, kummelke*: sneep (witvis uit de Maas).

kómmeleseiere, kómmeleseierde, haet gekómmeleseiert: communiceren.

kómmendant m, *kómmendante*: commandant; bazige vrouw.
kómmendeiere, *kómmendeierde*, *haet of is gekómmendeiert*: commanderen.
kómmetee o, *kómmetees*, *kómmeteeke*: Fr. Comité.
kómmmer m: kommer.
kómmers v, *kómmërse*, *kómmërske*: Fr. commerce, nering, handel.
kómmoot o, *kómmootte*, *kómmöötje*: Fr. commode, latafel, kast, zie ook: *kēmoot*.
kómp m, *kump*, *kumpke*: kom; bak van een kruiwagen, kar e.d.
kómpaabel, *kómpaabelder*, *kómpaabelste*: Fr. capable, bekwaam; bevoegd; geschikt.
kómpas m, *kómpasse*, *kómpëske*: kompas, klemtoon op *kóm*-.
kómpasse v: medelijden, klemtoon op *-passé*.
kómpeier m, *kómpeiesj*, *kómpeierke*: bruut; kameraad.
kómpel m, *kómpele*: vriend (mijnwerkerstaal).
kómpeljóng m, *kómpeljónges*: Fr. compagnon.
kómpenie v, *kómpenieë*: compagnie; gezelschap. *Zët dich in de kómpenie*: schuif aan bij het gezelschap.
kómpenis m, *kómpeniste*: componist.
kómpes m: zuurkool, gemaakt van de buitenste koolbladeren.
kómpezie v, *kómpeziees*: compositie-{p.191}tie.
kómpleet, *kómpleeter*, *kómpleetste*: volledig, compleet; geheel en al.
kómplement o, *kómplemente*, *kómplementje*: compliment. *Hae haet 'n deil kómplemente veil*: hij heeft nogal wat noten op zijn zang. *Dooch mich de kómplemente*: doe de groeten.
kómplët o, *kómplëtte*, *kómplëtje*: Fr. couplet.
kómplezant, *kómplezanter*, *kómplezantste*: voorkomend, gediensig, klemtoon op *-zant*.
kómplietse m: medeplichtigen.
kómplot o, *kómplotte*, *kómplötje*: complot; stel.
kómpot m: Fr. compote, vruchtenmoes.
kómpres o, *kómpresse*, *kómpreske*: compres, klemtoon op *-prés*.
kóms v: komst.
kómsie-kómsaa: Fr. commeci commeça: zo zo.
kómverzaase v, *kómverzaases*: conversatie.
kómverzeiere, *kómverzeierde*, *haet of is gekómverzeiert*: converseren.
komzaot m, *komzäötje*: drijf- en lokzaad voor postduiven.
kóndekteur m, *kóndekteure*: conducteur.
kóndeleiere, *kóndeleierde*, *haet of is gekóndeleiert*: condoleren.
kónder m, *kóndesj*, *kunderke*: bargoens: venter, leurder; snuiter, vent.
kóndiese v, *kóndieses*: conditie of voorwaarde.
kónfereiere, *kónfereierde*, *haet of is gekónfereiert*: confereren.
kónferèense v, *kónferèenses*, *kónferèenske*: conferentie.
kónfertuute: aanstellerij. *Dich mit dien sjael kónfertuute*: jij met je onnozele praatjes.
kóngkoer m, *kóngkoere*: Fr. Concours.
kónjak m, *kónjékske*: Fr. cognac.
kónjakflèsj v, *kónjakflèsje*, *kónjakflèsjke*: cognacflës.
kónjakglaas o, *kónjakglaazer*, *kónjakglaeske*: cognacglas.
Kónjt, Kónjtsjtanjt: Constant.
kónjt v, *kónjte*, *kunjte*: kont; vervelend mannetje. *Los in de mónjt en vas in de kónjt*: anders praten dan zich gedragen. *Geine naagel om zien kónjt te kratse*: arme donder. *Dat is e kunjte*: dat is een vervelend en lastig manneke.
kónjtekruupert m, *kónjtekruupesj*, *kónjtekruuperke*: kruiperig mens.
kónkelaer m, *kónkelaesj*: konkelaar.
kónkelefloeze, *kónkelefloesde*, *haet gekónkelefloes*: bedotten, bedriegen.

kónkereiere, *kónkereierde*, *haet gekónkereiert*: concurreren.

kónkerens v: concurrentie.

kónkerent m, *kónkerente*: concurrent.

kónkergaase v, *kónkergaases*: congregatie, godsdienstige lekebroederschap. *Dat is al bie de sint Annakónkergaase*: meisje van boven de dertig of oudere jongedame zonder uitzicht op verkering.

kónkernöl v, *kónkernölle*, *kónkernölke*: vrucht van de kornoelje (Cornus); schimpwoord voor oude vrouw: *au kónkernöl*.

kónne, *koos*, *haet gekoos*, of: *koosj*, *haet gekoosj*: kunnen. “*Van baove kónste draan vuile en van ónge sjiteit ’t oppé sjitoul*” wordt gezegd van iemand, die overdadig gegeten heeft. *Dat wilt gekoos zeen*: dat moet je kunnen. Zie ook: *kénne*.

kóns v: kunst, zie ook: *kuns*.

kóns, **kuns** v, *konste*, *kunske*: kunst. *Sjtuute en in de bóks sjiete is gein kóns*: opscheppen is geen kunst.

kónsjtaanjel, **kersjtaanjel** v, *kónsjtaanjelte*, *kónsjtaenjelke*: kastanje.

kónsjtaanjeleboum m, *kónsjtaanjele*-{p.192}*boum*, *kónsjtaanjelebömke*: kastanjeboom.

kónstatäör m, *kónstatäösj*: controleklok in de postduivensport.

kónstateiere, *kónstateierde*, *haet of is gekónstateiert*: constateren; klokken van de controlebanden bij wedvluchten van postduiven.

kónsternaase v: consternatie.

kónsómse v, *kónsómses*: consumptie.

kóntak o, *kontakte*: contact.

kóntant: contant.

kóntènt, *kóntènter*, *kóntèntste*: tevreden. *Hae is neit eeder kóntènt*, *veur datter de moei vol drék haet*: hij krijgt nooit genoeg.

kóntènticheit v: tevredenheid.

kónterbas m, *kónterbasse*: contrabas.

kónterbuuse v, *kónterbuuses*: contributie.

kóntere, *kónterde*, *haet gekóntert*: tegengaan.

kónterfielee m, *kónterfielees*, *kónterfieleeke*: Fr. contrefilet, lendestuk rundvee.

kónterfort m, *kónterforte*: Fr. contrefort, steunbeer.

kónterleiere, *kónterleierde*, *haet of is gekónterleiert*: controleren.

kónterleur m, *kónterleusj*: controleur.

kóntermarsj o, *kóntermarsje*: Fr. contremarche, stootbord van trap.

kóntermien v: Fr. contramine, oppositie. *Hae geit in de kóntermien*: hij gaat ertegen in.

kóntervour o, *kóntervoure*: Fr. contrefort, contravoering; hielstuk.

kóntergewich o, *kóntergewichter*: tegenwicht.

kóntraer: Fr. contraire, tegen. *Oo*, *kontraer*: integendeel.

kóntrol v: controle, toezicht.

kónvertuute, **kónfertuute**: streken; aanstellerij.

kónzert o, *kónzerte*, *kónzertje*: concert.

kónzol m, *kónzolle*, *kónzölke*: console.

kónzertvertwaar o, *kónzertvertwaare*: Fr. conservatoire, conservatorium.

kónzorte: consorten. *Hae vlooch mit zien ganse kónzorte ’t ténk oet*: hij werd met al zijn geestverwanten op straat gezet.

Koob, **Keub**, **Keupke**: Jacob.

koogel m, *keugel*, *keugelke*: kogel; bijenmasker of kap om de imker tegen bijensteken in het gezicht te beschermen.

koohot v, *koohotte*, *koohötje*: karot, zie ook: *kahot*, klemtoon op *-hot*.

kooj v, *kooje, keujke*: kooij minder goed bekend staand huis; huishouden van Jan Steen. *És 't keujke vaerdich is, sjturf de voogel*: als het huis klaar is, sterft de bouwer.

koojefooj m: colofonium; hars of gom van steenvruchtbomen; slechte kwaliteit.

koolēf m, *koolēffe, koolēfke*: moestuin.

koolis v, *koolisse*: coulisse.

koolzaot m: koolzaad.

koolzoer o: koolzuur.

kööm m: zie: *käöm, kuime*.

kooper o: koper, metaal.

koopergruin o: kopergroen, koperroest.

koopersjlaeger m, *koopersjlaegesj*: koperslager.

kooperwèrk o: koperwerk.

koor o, *koore, keurke*: koor; verhoogde plaats in kerken, waar het hoogaltaar staat; zangkoor.

kooraazel m, *kooraezele*: kerkwachter in uniform tijdens kerkdiensten.

koorbank v, *koorbènk*: koorbank.

koors v: koorts, zie het oudere: *feeber*.

koosj v, *koosjte, keusjke*: korst; kapje van het brood. *De koosjte sjtaeken 'm*: hij kan de weelde niet verdragen. *Wienee kriege ver ē keusjke*: wordt gevraagd, als een jong paar zich voorbereidt op het huwelijk.

koot m, *köötjes, köötje*: koot; biggel, {p.193} zie ook: *biGGele*.

koot m: stront.

kop m, *köp, köpke*: kop; hoofd; postzegel; glaasje voor het aderlaten; inhoudsmaat voor droge stoffen à 1.4375 liter. *Köpke traeë*: in de zon- of maneschijn op de schaduw van het hoofd van een ander kind trappen. *'ne Kop of wenter de hël gebloazen haet*: een rood hoofd van inspanning, schaamte enz. *'nen Opgesjpoesde kop*; *'ne kop wie 'ne piepert*: een opgezwollen hoofd. *'ne Kop wie 'ne riethaamer*: een groot hoofd. *'ne Kop wie ē bieëkaar*: idem. *'ne Kop wie 'n ziesjootel*; *'ne kop wie ein zeif*; *'ne kop wie ein baol ruib*: een leeghoofd of vergeetachtig mens. *Waat dae in ziene kop haet, haet er noch lang neit in zien vot*: dat is een koppig mens. *Dat gebeurt neit, al geit de kop draan*: dat gebeurt in geen geval. *Hae leet zich boonesjtèkke oppē kop sjerp maake*: hij is een lobbies. *De oore van de kop vraete*: veel eten. *De kop tösje twee oore zëtte*: iemand onderhanden nemen. *Hae haet 't hooch in de kop*: hij is erg trots. *Eeme de kop vol hange*: iemand iets aanpraten. *'t Waor, of went mich eine mit 'n hout veur de kop sjlouch*: het was, alsof ik het in Keulen hoorde donderen. *Ich pak tēs twee veur miene kop*: twee neem ik voor mijn rekening. *Mit kop en vot derbaoven oet sjtaeke*: veruit de meerdere zijn. *Mit kop en vot*: met huid en haar. *Dat haet kop noch vot*: dat heeft begin noch einde. *Dae haet kop en vot aaneingewasse, óm neit te zëGGe 't is 'n kroddel*: hij is klein van gestalte. *'m De kop aafbiete*: de eerste slok van een borrel nemen. *Hae haet de kop los*: hij is in een uitgelaten stemming; niet goed wijs.

kopbraekes o: kopzorgen, zie ook: *kopzörch*.

kopee m, *kopees, kopeeke*: coupé.

kópēsj m, *kópēsje, kópēsjke*: knot-es, geknotte es, klemtoon op *kóp*.

kopkösse o, *kopkösses, kopkösseke*: hoofdkussen.

koplat m, *koplatte, koplètje*: koppenlat of koppenmaat van de metselaar.

köppe, *köpde, haet of is geköp*: onthoofden; *köp zette*: laatkoppen zetten voor aderlating; bal koppen.

koppel o, *koppele, köppelke*: koppel; stel. *Dat is ē fien köppelke*: dat is een mooi paar.

köppere, *köpperde, haet geköppert*: kruis of munt spelen.

köppich, *köppigger, köppichste*: koppig, zie het oudere: *köpsj*.

koppien v: hoofdpijn.

kops: kops (dwars op de houtnerf doorgesneden).

köpsj, *köpsjer*, *köpsjte*: koppig.

köpsje-köpsje: pienter mens.

kopsjléchter m, *kopsjléhtesj*: eertijds hulpslager, die als loon kop en maag van het slachtdier toekwam.

kopsjtaon, *sjtóng kop*, *haet of is kopgesjtange*: op het hoofd staan.

kópwie m, *kópwieë*, *kópwieke*: knotwilg.

kopzörch v: kopzorg, zie ook: *kopbraekes*.

kordenee m, *kordenees*: Fr. cordonnet, koordzijde. *ē Piepke kordenee*: een pijpje koordzijde, zie ook: *knoupsgaaterzie*.

körf m, *körf*, *körfke*: korf; vogelkooi. *Oppē körf sjtoote*: op iets zinspelen.

körner m, *körnesj*: centerpunt; hoekschop.

korpenduu m, *korpenduus*: fijne zure appel, kortsteel.

korpeş o, *korpeşe*, *korpeške*: lichaam.

korsët o, *korsëtte*, *korsetje*: corset.

kort, *korter*, *kortste*: kort. *Kort va* {p.194} *vaesje*: lichtgeraakt. *Kort van aom*: kortademig.

kortbie: dichtbij.

korte, *kortde*, *haet of is gekort*, inkorten.

korthäörich, *korthäörigger*, *korthäörichste*: kortharig. *'ne Korthäörige Dutsje sjtaonde*: een kortharige Duitse staande hond.

kortelët v, *kortelëtte*, *kortelëtje*: cotelet.

korteling m, *korteling*: bulsing (draaghout voor steigerplanken)

korts: onlangs.

kortzaech v, *kortzaege*, *kortzaechske*: kortzaag.

körve, *körfde*, *haet of is gekörf*: in manden zetten van duiven.

Körvesj: in de jaren tussen 1820 en 1830 is op de markt een gevelsteen gevonden met het opschrift: “*Hier woont Curvers naar zijn zin, hier gaat de heer van voren, de boer van achteren in*”.

kos, *kosde*, *haet gekos*: kosten, *'t Kos waat 't vraeten haet*: geld speelt geen rol.

kos m, *köske*: kost, voedsel. *Hae haet de kos veur 't aete*: zijn levensonderhoud kost hem geen cent.

kosbaar, *kosbaarder*, *kosbaarste*: kostbaar.

kosbaareit v, *kosbaareite*, *kosbaareitje*: kostbaarheid.

kosgènger m, *kosgèngesj*: kostganger.

kósj m, *kusj*, *kusjke*: varken.

kósj, **koesj**: koest. *Kósj dich hunjtje*: koest hondje!

kosmetik m: cosmetiek.

kösse o, *kösses*, *kösseke*: kussen.

kösselik, *kösselikker*, *kösselikste*: kostelijk.

kossjool v, *kossjoole*, *kossjeulke*: kostschool.

kossjpeelich, *kossjpeeligger*, *kossjpeelichste*: duur, kostbaar.

köste: kosten. *Dat geit op köste van óngelieke*: dat gaat op kosten van hem, die het spel, geding, weddenschap enz. verliest; van hem, die zal blijken ongelijk te hebben.

kösteik v, *kösteike*, *kösteikske*: kussensloop.

kostemeiere, *kostemeierde*, *haet of is gekostemeiert*: costumeren.

köster m, *köstesj*: koster.

köt o, *kötter*, *kötje*: kudde, bende. *ē Köt gaus*: een troep ganzen.

kots m: nonsens; braaksel.

kotse, *kotsde*, *haet gekots*: braken; nonsens verkopen. *Kots dich mer éns oet*, of: *laech*: laat maar eens horen, wat je op je hart hebt.

kótsj v, *kótsje*, *kutsjke*: koets; alkoof.

kótsje, *kótsjde*, *haet of is gekótsj*: rijden met een koets; rondtrekken, reizen.

kótsjer m, *kótsjes*, *kutsjerke*: koetsier. “*Halt kótsjer, medam haet pis*” wordt gezegd, als men even wil pauzeren.

kótsjpaert o, *kótsjpaert*: koetspaard; zwaargebouwde vrouw.

kotsmuich: doodmoe; ergens meer dan genoeg van hebben. *Dat ben ich kotsmuich*: dat hangt me de keel uit.

kotspolfer m, *kotspolfesj*: misselijke kletskous.

kou v, *kui*, *kuike*: koe. *Ès de ein kou geit bizzo, luch de anger de sjtart al op*: een voorbeeld wordt gaarne nagevolgd. *Laot dae boer die kou*: laat hem zo wijs. *En doe ... en doe ... kneep de kou de vot toe*: en toen was het verhaaltje uit. *Dae sjprik Frans wie 'n kou Letien*: hij spreekt zeer gebrekkig Frans. *Botte kou*: botterik.

koubees o, *koubeeste*: koebeest.

kouflaater v, *kouflaatesj*: koeieflat.

kouhääre o, *kouhääres*: koehoorn.

koujóng m, *koujónges*, *koujungske*: koeherder, koehoeder, koedrijver.

kouk m, *kuik*, *kuikske*: koek. {p.195}

kouke, *koukde*, *is gekouk*: zich met een korst vastzetten aan de bodem van een pan.

koukepan v, *koukepanne*, *koukepènke*: koekepan.

koukesnoot v, *koukesneut*: cocosnoot.

koum: nauwelijks, ternauwernood. *Dat is koum genóch veur eige luu en aan vraeme kén ver niks lange*: er is ternauwernood voldoende voor ons zelf.

koumaat v, *koumaech*: melkmeid, stalmeid.

koup m, *kuip*, *kuipke*: koop. *Koup en loup*: vastgestelde prijzen.

koupe, *koch*, *haet of is gekoch*: kopen.

koupman v, *koupluu*, *koupmènke*: koopman.

koupwaar v: koopwaar.

kousjer: kousjer, hebr.: ritueel. *Pas op mit dem, dae is neit kousjer*: voorzichtig met hem; hij is niet te vertrouwen.

kousjtal m, *kousjtel*: koesttal.

kousjtart m, *kousjtert*: koestaart.

kousjtrónjt m: koedrek (het leggen van compressen met koemest was vroeger een veel gebruikte heelmethode bij zweren en negenogen).

koutele, *koutelde*, *is gekoutelt*: tuimelen, buitelen. *Hae koum 't kleef aafgekoutelt*: hij rolde van de helling.

kouteleboutsjlaon, *sjlouch koutelebout*, *haet of is kouteleboutgesjlaage*: kopje duikelen; failliet gaan.

kouter o, *koutesj*: kouter, ploegmes. *Zoo bot wie ɛ kouter*: erg bot; onbeleefd.

koutje o: koutjes: bargoens: zakmes.

kraach m, *kraech*, *kraechske*: kraag, 'ne *Sjtieve kraach*: ouderwets los boord, zie ook: *faatermääorder*.

kraageknuipe o, *kraageknuiptes*: boordeknoopje (in drie soorten/uitvoeringen).

kraak m: *kraake*, *kraekske*: bargoens: inbraak.

kraake, *kraakde*, *haet gekraak*: kraken. “*Kraakende waages loup 't langste*”: krakende wagens duren het langst. *Ver hauen 'm areigel gekraak*: we hadden flink gepimpeld.

kraakert m, *kraakesj*: drinkebroer.

kraaktuut, **kraaketuut** v, *kraaktuute*, *kraaktuutje*: klapbus, proppeschieter; oude feeks. *Kraaktuut sjeite*: zie onder: kinderspelen.

kraan m, *kraane*, *kraenke*: kraan; het schuin over het wiel gelegen achterstuk van een kruiwagen.

kraannööt v, *kraannööt*: okkernoot.

kraanzaech v. *kraanzaege, kraanzaechske*: kraanzaag.

kraasj, koeraasj m: moed. *Wèntste kraasj höbs, dan kóm mer*: kom maar op!

kraatsje, kraatsjde, haet gekraatsj: slijm uitspuwen.

krab m, *krabbe, krebke*: krab; kerf; slecht verzorgd mens. *Biet dich mer 'ne krab in de boek*: loop maar naar de pomp.

krabbejaa m, *krabbejaas*: vuilpoets.

kraef m, *kraefte, kraefke*: kreeft.

kraeftesop v, *kraeftesöpke*: kreeftesoep.

kraemrölke o, *kraemrölkes*: roomhorentje, spottend ook wel “*sjwaerende vinger*”, zie ook: *völhäöreke*.

kraf m, *krafte, kréfke*: karaf.

kraf v, *kréfte*: kracht.

krak m, *kraGGe, krékske*: krak; oude knol. “*Verdomde krak*”, wordt gezegd van een lastig paard.

krakólm m, *krakólme*: zaadolm.

kral v, *kralle, krelke*: kraal.

kral m, *kralle*: klauw van een roofdier.

kralle, kralde, haet gekralt: parelen; glinsteren van ogen; balletje trappen. *Hae kralde de bal door 'n roet haer*: hij trapte de bal door een vensterruit. *Zien uichskes kralden 'm in ziene kop*: zijn oogjes glinsterden. {p.196} *De sjempie kralde in de glaazer, of wènter niks kosde*: de champagne werd rijkelijk geschonken.

kramenjóng m, *kramenjónge*: Fr. cramignon, reidans.

krammēs m, *krammēsse*: vuilpoes; kramsvogel, *Turdus pilaris*.

kramp m, *krēm, krēmke*: kram; haken en ogen.

kramp m, *krampe*: kramp.

krank, kranker, krankste: ziek. *Hae is krank en óngezónjt, meh hae vrit wie 'ne sjaopshónjt*: de ingebeelde zieke spelen. *Krank viere*: ziekteverlof hebben.

krankegeljt o: ziekengeld. *krankegeljt trèkke*: van de ziekenwet trekken.

krankekas m, *krankekès*: ziekenkas.

krankheit v. *krankheite*: ziekte.

krankicheit v, *krankicheite*: ziekte; ellendigheid. *Va krankicheit koos er koum oet zien ouge zeen*: hij was er ellendig aan toe.

krans m, *krèns, krènske*: krans. *Dao is 'ne krans om de maon, dan kriege ver anger waer*: er is een krans om de maan, dan krijgen we ander weer.

krao v, *krao, kräöke*: (kraai in de volksmond) roek, *Corvus frugilegus*. *Gries krao*: bonte kraai, *Corvus corone*. “*Ein vleigende krao vink mee wie 'n zittende*”, wordt gezegd van iemand, die steeds op stap is en daardoor allerlei voordeeltjes heeft. *Twee krao pikke zich gein ouch oet*: twee advocaten doen elkaar geen schade.

kräök v, *kräöke, kräökske*: kreuk, kreukel.

kräöke, kräökde, haet of is gekräök: kreuken; leed of pijn doen. *Doe höbs 'm gekräök*: je hebt hem gekwetst.

kräökele, kräökelde, haet of is gekräökelt: kreukelen.

kraol m, *kraole, kräölke*: koorknaap, misdienaar.

kraom m, *kräöm, kräömke*: kraam; boel. *Doe mós mich neit in de kraom sjiete, veur dat ich oetgewinkelt höb*: je moet me laten uitspreken. *Pak de kraom mer in, hae wurt dich angesj naat*: stop met je praatjes, 't is mooi geweest. *Dat is 'ne besjeete kraom*: dat is een bedonderde of verknoeide boel.

kraome, kraomde, haet gekraomp: sukkelen; klungelen. *Doe bës ouch ummer ent kraome*: je bent ook altijd bezig.

kraomejak m, *kraomejèk, kraomejèkske*: rug. *Gèt oppē kraomejak draage*: iets op zijn rug dragen. *Kraomejak draage*: op de rug dragen, zie: kinderspelen.

kraonës o, *kraonëster, kraonisjke*: kraaienest. *Hae is van hooge kómaaf, zie vaader woonden in ē kraonës*: wordt spottend gezegd van iemand, die meent, dat hij beter is dan anderen.

kraopoot m, *kraopeut, kraopeutje*: kraaiepoot; kruipende boterbloem, *Ranunculus repens*.

kraotsj v, *kraotsje, kräötsjke*, ook: *kräötsj, kräötsje*: moerasschildpad; niet volgroeid mens, dier, vrucht enz.; gevoelig of lichtgeraakt mens.

kräötsje, *kräötsjde, haet gekräötsj*: ziekelijk zijn; lichtgeraakt zijn.

kräötsjetich, *kräötsjetigger, kräötsjetichste*: lichtgeraakt.

krap m, *krappe, krèpke*: insnijding of groef, zie ook: *krab*.

krap, *krapper, krapste*: krapjes; hard gebakken; krap bemeten.

krappekop m, *krappeköp, krappeköpke*: iemand met onreine hoofdhuid; ongelijk geknipte haardos.

krapul, krapuul o: Fr. *crapule*, gespuis.

krats m, *kratse, krètske*: kras.

kratse, *kratsde, haet of is gekrats*: krassen; krabben. *Doe kéns mich ge-{p.197}krats waere*: je kunt me gestolen worden. *Hae krats zich, woo 't 'm neit jeuk*: hij zoekt het, waar het niet te vinden is.

krau o: janhagel.

krauel m, *krauele, krèielke*: onvolwassen; ietwat vergroeid; verschrompeld.

krawaake, *krawaakde, haet gekrawaak*: nachtbraken; ziekelijk zijn. *Die haet me laeve gèt gekrawaak*: zij is haar hele leven lang ziekelijk geweest; wordt wel gezegd van een vroedvrouw, die bij nacht en ontij op stap is.

krèbber m, *krèbbesj, krèbberke*: krabber.

kredens m, *kredense, kredenske*: credenstafel, dientafel.

kreedoo m: *credo* (geloofsbelijdenis).

kreeë, *kreede, haet gekreet*: kraaien. *Dao sjteit noch gèt te kreeë van dich*: je hebt nog schuld bij mij.

kreekel m, *kreekele, kreekelke*: krekkel.

kreemer m, *kreemesj*: marskramer. *De kreemer*: op spit gelijkende pijn in de rug. Door het op de rug dragen van korven, manden of kisten liepen de marskramers licht gebogen, zodat zij op den duur pijn in de rug kregen.

krèftich, *krèftigger, krèftichste*: krachtig.

kreich m, *kreige*: oorlog.

kreim v, *kreime, kreimke*: zeug. *De kreim zoek*: het zuigen bij de zeug. Om de kinderen de lust te benemen mee op reis te willen gaan, maakte men hen wijs, dat, als men voor het eerst in een vreemde plaats kwam, “*de kreim mous zoek*”, dit met de intentie dat het zuigen bij de zeug afschrikkend zou werken. “*De kreim vaege*” een staande uitdrukking voor de gewoonte, dat een dienstmeid, alvorens haar dienst te verlaten, eerst het gehele huis een goede beurt moest geven. “*De kreim mót baGGele*” de zeug moet biggen werpen.

kreit m, *kreite, kreitje*: sintel.

kreits m, *kreitse*: kring; gebied.

kreitse, *kreitsde, haet of is gekreits*: cirkelen, ronddraaien of rondgaan.

krejoele, *krejoelde, haet gekrejoelt*: krioelen.

krèk: juist. *'t Is krèk zie vaader*: het is net zijn vader.

krelkespis m: lett.: kraaltjes wateren. *Dao zoste de krelkespis van kriege*: daar zou je wat van krijgen. *Krieche de krelkespis*: iemand iets onaangenaams gunnen.

krèmm, *krèmd*, *haet gekrèmp*: met krammen vastmaken; meisjesspel: zie kinderspelen.

krèmp, *krèmper, krèmpste*: krap, karig; knap bemeten. *Krèmp zitte*: slecht bij kas zijn; weinig in voorraad hebben.

krèmpel m: santenkraam; rommel. *De ganse krèmpel is niks waert*: de hele rommel is niets waard.

krènjtje o: courant, oude zilvermunt, de waarde was 29 cent; de dubbele courant had een waarde van 58 cent. De benaming “*krènjtje*” gold rond de twintiger jaren nog voor het 50 pfennigstuk.

krénk m, *kring, kringske*: kring. *Krénk helle*: zie kinderspelen.

krènkde v, *krènkdes*: ziekte. “*De krènkde*” was een algemeen erkende aanduiding voor de vallende ziekte.

krènke, *krènkde, haet of is gekrènk*: krenken, zie ook: veur de kop sjtoote.

krènkeliik, *krènkeliikker, krènkeliikste*: ziekelijk.

krént v, *krénte, krentje*: krent. *Dat is 'n krént: een Pietje-sekuur*; een gierig mens.

krénte, *kréntde, haet of is gekrént*: het {p.198} uitdunnen van druiventrossen.

kréntebaart m, *kréntebaert, kréntebaertje*: uitslag op de kin.

kréntekakkert m, *kréntekakkesj*: krenterig persoon.

kréntepikkert m, *kréntepikkesj, kréntepikkerke*: kieskeurig eter.

kréntewèk m, *kréntewèGGe, kréntewèkske*: krentenbrood; slap mens; klemtoon op -wèk.

krép m: Fr. crêpe, krip: rouwfloers.

krepeiere, *krepeierde, haet of is gekrepeiert*: kreperen.

krépke o, *krépkes*: kaantje, uitgebakken stukjes vet of spek; kleine stukjes geroosterd brood, zgn. soldaatjes bij de spinazie of erwtensoepp.

krèsj v, *krèsje, krèsjke*: Fr. crèche, kinderbewaarplaats.

krèts v: schurft. *Krieg de krèts*: krijg de schurft!

krètsert m, *krètsesj, krètserke*: krabber (schoonmaakgereedschap), zie ook: reetekrètsert, *sjaorkrètsert, waechkrètser*.

kreuning v: kroning.

kreupelke o, *kreupelkes*: gebakjes van restjes deeg zonder een bepaalde vorm.

kreuspel, *kreuspelder, kreuspelste*: lastig, moeilijk van werk of karwei, dat bovendien accuraat moet worden uitgevoerd.

kreuspelik, *kreuspelikker, kreuspelikste*: lastig, korzelig; prikkelbaar, wrevelig. *Hae is ɛ bitje kreuspelik van aart*: hij is lastig in de omgang.

kribbele, *kribbelde, haet of is gekribbelt*: onduidelijk schrijven.

kriege, *kreech, haet gekreege*: krijgen. “*Veer kriege raengewaer, de vérke loupe mit sjtreu in de moel*” zegt men, als men iemand ontmoet, waarvan men niet gewend is, hem met een grote sigaar in zijn mond te zien rondlopen. *Waat meinste, eine sókkere niks kreech ich*: ik kreeg totaal niets.

kriesje, *kreesj, haet gekreesje*: huilen. *Mótte is dwank en kriesje is kénjergezank*: zich door het gehuil van kinderen niet laten dwingen. *Ze kriesj wie 'n Madeleen*: ze huilt als de boetvaardige zondares Maria Magdalena. *Lankewèch kriesje*: heftig schreien. *Kriesje, dat 't sijnak*: snikkend huilen.

kriesjentaere: huilend.

kriet m, *krietje*: krijt. *Kriet in 't laok*: gelijk spel; bij het kwajongen ieder 20 punten halen. *Mit dobbele kriet sjrieve*: te veel berekenen.

kriete, *krietde, haet of is gekriet*: met krijt aantekenen; met krijt besmeren.

krietwit: krijtwit.

krikke o: kriecken. *Bie 't krikke van den daach*: bij het aanbreken van de dag.

krikkele, *krikkelde, haet gekrikkel*: branden van hout met licht knappend geluid.

krikkrak: krikkrak (klanknabootsing).

kril o, *krille, krilke*: kriel.

krilhaan m, *krilhaane, krilhaenke*: krielhaan.

krilhoun v, *krilhounder, krilhuinke*: krielhen.

krimmeneel, *krimmeneelder*, *krimmeneelste*: misdadig. *Hae is krimmeneel*: hij is dronken.
Dat is krimmeneel: dat is sterk!

krimmerae m, *krimmeraes*, *krimmeraeke*: Fr. crin marin, ondersim: eertijds, paardeharen onderstuk van vissnoer.

kring v, *kringe*: kreng.

kripsēs m: donder; kraag. *Hae kreech ze op ziene kripsēs*: hij kreeg op zijn donder. *Drèk pak ich dich bie diene kripsēs*: direct pak ik je bij je kraag.

Kris, Kriste, Kriske: m, Christen. *Wie korter bie Roome, wie sjlèchter Kris*: lett.: hoe dichterbij Rome, hoe slechter Christen. {p.199}

Krisaivent m: Kerstavond.

krisbol m, *krisböl*, *krisbölke*: bal van gekleurd glas als kerstboomversiering.

krisboun m, *krisboun*, *krisbömke*: kerstboom. *Dat is 'n veur ónger de krisboun*: dat is een nette mop.

krisbreutje o, *krisbreutjes*: saucijzebroodje.

krisdaach m, *krisdaach*: kerstdag. “*Jeh, bës dees krisdaach*” wordt wel eens ironisch gezegd, als vrienden afscheid nemen.

Krisj, Krisjke: Christiaan.

Kriskinjte o: kerstkindje.

krisleitje o: *krisleitjes*: kerstlied.

Krismes m: Kerstmis. *Gruin Krismes, witte Paosje*: geen sneeuw met Kerstmis, dan sneeuw met Pasen.

krisnach m: kerstnacht. In de kerstnacht werd voer voor alle huisdieren en het vee buiten gezet; naar het oude volksgeloof werd het door de komst van het Kerstkind gezegend.

krissjtal m, *krissjtél*, *krissjtélke*: kerstkribbe.

kristeleer m, *kristeleere*: catechismus.

kristeleere, *kristeleerde*, *haet of is gekristeleert*: iem. de les lezen.

kristeluu: christenmensen.

Kristezeel v, *Kristezeele*: Christen. *Gein Kristezeel te zeen*: geen mens te zien.

krits-krats: kris kras. *Krits-krats doorein*: kris kras door elkaar.

kritsjele, *kritsjelde*, *haet of is gekritsjelt*: ritselen van papier e.d.

krittekaster m, *krittekastesj*: kritikaster.

krittezant m, *krittezante*: kritikaster, klemtoon op -zant.

krittezeiere, *krittezeierde*, *haet of is gekrittezeiert*: critiseren.

krittik, *krittikker*, *krittikste*: critiek; gevaarlijk.

krittik m, *krittikke*: critiek.

krittisj, *kritisjer*, *kritisjte*: critisch.

kroddaasj v, *kroddaasje*: misvormde vrouw.

kroddel v, *kroddele*, *kröddelke*: pad; klein dik vrouwtje. *Hae is op 'n kroddel getraoe*: hij is bedrogen uitgekomen. *Hae leet gein kroddel op zien hart barsjte*: hij is een weekhartig mens.

kroddelekwalle v: kikkerdril.

kroechbaas m, *kroechbaaze*: herbergier.

kroeë, *kroede*, *haet of is gekroet*: afplukken van groen.

kroek v, *kroeke*, *kruukske*: kruik.

kroekebank v, *kroekebènk*, *kroekebènkske*: bank waarop de kruiken werden geplaatst, waarboven vaak een rek voor schotels en borden.

kroekesjteutert m, *kroekesjteutesj*, *kroekesjteuterke*: mortierstamper.

kroekesjtop m, *kroekesjtöp*, *kroekesjtöpke*: stop voor een kruik; kort ineengedrongen mens.

kroenaegel m, *kroenaegle*, *kroenaegelke*: woelwater (wordt vnl. van kinderen gezegd).

kroenaegle, *kroenaegelde*, *haet gekroenaegelt*: stoeien.

kroenekraan m, *kroenekraane*: kraanvogel, Megalornis grus.

kroepe, *kroop*, *haet of is gekraope*: kruipen. *Eeme op zie kërke kroepe*: iemand onderhanden nemen. *Hae krup wie 'n rópsj*: hij kan zich moeilijk voortbewegen.

kroepentaere: kruipend.

kroepert m, *kruupesj*, *kruuperke*: kruiper, zie ook: *vottekruupert*.

kroeplaok o, *kroeplaoker*, *kroepläökske*: kruipgat; klein vertrekje, kot.

kroepoet m: balkenbrij (varkensbloed met azijn en kruiden).

kroet o, *krutje*: kruid. *Zéllef is e gout kroet, meh 't wis neit in jeedermans gaart*: wat men zelf kan doen, moet men niet aan anderen overlaten. “Zéllef” of “zêlf” betekent in {p.200} het Nederlands “salie” een geneeskrachtige plant.

kroet o: kruut, zie het oudere: *polfer*.

kroetnaagel m; *kroetnaegel*, *kroetnaegelke*: kruidnagel; sering, Syringa.

kroetwien m: kruidwijding op Maria Hemelvaart, 15 augustus. Op die dag worden vóór de hoogmis de naar de kerk meegebrachte veldbloemen, veldkruiden en veldvruchten, de zgn. “*kroetwösj*”, gezegend ter bescherming tegen blikseminslag. Bij onweer wordt n.l. een gedeelte van “*de kroetwösj*” (z.d.) in de “*sjou*” (z.d.) verbrand.

kroetwösj m, *kroetwösje*, *kroetwösjke*: kruidenbundel samengesteld uit variaties van: 1. *aels*: alsemkruid; 2. *bievout*: bijvoet; 3. *boukent*: boekweit; 4. *floks*: phlox; 5. *gaesj*: gerst; 6. *haaver*: haver; 7. *hómmelkroet*: leverkruid; 8. *kaore*: rogge; 9. *kattesjart*: kattestaart; 10.

nootentékske: notetakje; 11. *proemetékske*: pruimetakje; 12. *reinvaart*: boerenwormkruid; 13. *sjtreubloum*: papierbloem; 14. *terf*: tarwe; 15. *vossesjart*: amarant of kattestaart; 16.

zónnebloum: zonnebloem.

kroeze: vlokken van het aftreksel van de mout bij het gisten van het bier.

króf m, *kruf*, *krufke*: bult, zie: *pókkel*.

krök v, *krökke*, *krökske*: kruk; stommeling.

krök v, *krökke*, *krökske*: bolderik, *Agrostemma githago* (grijsbladerige plant met purperen bloemen; kwam vroeger veel in graansoorten voor).

krókkedil v, *krókkedille*: krokodil.

krol v, *krolle*, *krölke*: krul.

kroldebol m, *kroldebol*, *kroldebölke*: appelbol (meestal met ossekopappel).

krolhaor o, *krolhaore*: krulhaar. *Krómp van haor en krómp va zin, jóng, dao zit der duuvel in*: gekrulde haren, gekrulde zinnen.

krolle, *krolde*, *haet of is gekrolt*: krullen. *Dao krolt dich de naavel vanne*: daar ga je van watertanden.

krollekop m, *krolleköp*, *krolleköpke*: krullebol. *Krolle oppë kop en gein hummen aan de vot*: van boven bont en van onderen stront.

kroltang v, *kroltange*, *kroltèngske*: krultang.

krómbroot o, *krómbroot*, *krómbreutje*: halvemaanvormig, van tarwemeel gebakken, broodje.

Krómbroot raape: het krombroodrapen is een specifiek Sittards gebruik, dat door vele oud-Sittardenaren in ere gehouden wordt. Over het ontstaan van het krombroodrapen is weinig of niets bekend. Gezien het tijdstip van de viering, ziet het christelijk symbolisme hierin een herinnering aan 't evangelie-verhaal van die dag: de geschiedenis van de wonderbare broodvermenigvuldiging, de spijziging van de duizenden met vijf broden en twee visjes.

Augustin Dunckel schrijft hierover in zijn “Kurze Chronik von Sittard”: “1891. Am 8. März ist es Laetare-Sonntag oder Halbvasten. Seit hundert Jahren ist es hier Gebrauch kleine Weissbrödcchen, in Form eines Halbmondes, KRUMMBRODE genannt, backen zu lassen, für den heutigen Familientisch. Aber im Nachmittage ziehen die Eltern mit Ihren Kindern nach dem Collenberg, und verbergen die Krummbrode hinter Sträucher, Bäume oder Ka- {p.201} pellchen. Die Kinder suchen und suchen, und finden endlich unter Freudengeschrei die versteckten Gaben dieses Sonntags. Steht dieser Gebrauch vielleicht in Verbindung mit dem Evangelium des heutigen Tages über das Wunder der Vermehrung der Brode?” M.i. zou

het, omdat ze uit de hoogte geworpen werden, ook te maken kunnen hebben met het manna of hemels brood, waarmee de Israëlieten tijdens hun tocht door de woestijn gespijzigd werden. Oorspronkelijk wierpen de ouders van kleine kinderen op halfvasten of zondag Laetare deze krombroodjes uit een dakraam o.d. of ze verstopten ze in hun tuin. De kinderen gingen deze dan zoeken en verzamelen. Door de toenemende bebouwing en 't gebrek aan tuinen in de binnenstad verplaatste zich dit gebeuren in 't begin van deze jaartelling naar de Kolleberg. **krómp**, *krómmer*, *krómste*: krom. *Wie krómmer hout, wie baeter krök; wie grooter vlaegel, wie mee gelök*: de grootste deugnieten hebben vaak het meeste geluk. *Zoo krómp wie 'n zeekel*: erg krom. *Króm zin*: slechte zin. *Króm bein en root haor*: geen eerste keus. *Krómp liGGe*: zich moeten bekrimpen.

Krómzil v: pl. ben. aan de Eekerweg.

kroon m, *kroone*, *kreunke*: kroon. *Eeme nao de kroon sjtaeke*: iemand willen evenaren. *De kroon sjpanne*: triomferen.

kroone, *kroonde*, *haet of is gekroont*: kronen. Er was eens een vrouw, die haar man graag kwijt wilde; zij dacht dit te kunnen bespoedigen door hem vrijwel dagelijks bonen op te dissen. De man, die geen bonen lustte, maar een groot liefhebber was van spek, eieren en wittebrood, herhaalde steeds weer hetzelfde rijmpje: “*Sjpék, eier en wittebroot is mich 'nen bitteren doot; meh boone, die zulle mich mien hertje kroone*” (goed doen).

kroosjel v, *kroosjele*: kruisbes.

kroosjelesjtroek m, *kroosjelesjtruuk*: kruisbessenstruik. Van een bijzonder lastig en stekelig kind zegt men wel: “*Dem höbbe ver ónger 'ne kroosjelesjtroek gevónje*”, zulks in tegenstelling tot het gebruikelijke: “*paumesjtroek*” (z.d.).

kroot v, *kroote*, *kröötje*: biet. *Krooten aafspliete*: uitdunnen; op één zetten. *Kroote blaare*: afplukken van een deel der onderste bladeren voor veevoeder.

krootekoel v, *krootekoele*, *krootekuulke*: bietenkuil.

krootesókker m: bietsuiker.

krop m, *kröp*, *kröpke*: krop; voormaag van vogels. *De hounder höbbe de kröp gout vol*: de kippen zijn goed gevoerd.

krop m: krop, keelziekte.

kroppe, *kropde*, *haet of is gekrop*: kroppen van roofvogels.

kröppel m, *kröppele*, *kröppelke*: misvormde, onvolgroeide; kreupele.

kröppelsjtjel m, *kröppelsjtiele*: kreupelstijl in kapspant (vakterm).

kröpper m, *kröppesj*, *kröpperke*: kropper (duivenras).

krósjeiere, *krósjeierde*, *haet of is gekrósjeiert*: haken.

krósjeiernaolj v, *krósjeiernaolje*, *krósjeiernäöltje*: haaknaald of haakpen.

krószjelemósj m: wirwar; allegaartje, mengelmoes.

krub v, *krubbe*, *krubke*: krib; bed. “*Ês de krub 't paert naolöp, sjleit de haaver op*” wordt gezegd van al te verliefde meisjes. *Nao de krub gaon*: naar bed gaan.

krubbebietert m, *krubbebietesj*: brombeer. {p.202}

krubbesjietert m, *krubbesjietesj*, *krubbesjieterte*: nestbevuiler.

kruier m, *kruiesj*, *kruierke*: guit, snaak; sterke knaap.

kruitser m, *kruitsjes*, *kruitserke*: oude Oostenrijkse munt ter waarde van 1/60 gld. *Geine roo kruitser oppę prie*, of: *oppę tèsj höbbe*: geen geld bezitten, of: geen geld op zak hebben.

krumde v, *krumdes*: kromming; kromte.

krumme, *krumde*, *haet of is gekrump*: kronkelen; krombuigen.

krump m: krimp. *Dao is geine krump aan*: er komt geen eind aan.

krumpe, *krumpde*, *is gekrómp*: krimpen; slinken. *Woo me aageit, dat krump*: waar men van gebruikt, wordt minder.

krunkel m, *krunkele, krunkelke*: kronkel. *Ich höb 'ne krunkel in den derm*: ik heb een koliek. *Dao lik 'ne krunkel in 't zeil, dat móste tegou lëGGe*: er ligt een kronkel in het koord, die moet je eruit halen.

krunkele, zich, *krunkelde zich, haet zich gekrunkelt* of: *is gekrunkelt*: kronkelen.

krunkelsjträötje, krunkelpaetje o: kronkelstraatje, kronkelpaadje.

krussefiks m, *krussefikse, krussefikske*: crucifix.

kratje ruier mich neit v: kruidje-roerme- niet, Mimosa pudica; iemand die snel boos wordt.

kruts o: zie: *kruuts*.

kruue, *kruude, haet of is gekruut*: kruiden.

kruue: kruiden, zie ook: *gekruuder*.

kruun m, *kruune, kruunke*: kruin. *'t Veil 'm paaf op ziene kruun*: het viel hem pardoos op zijn hoofd.

kruuts o, *kruutser, krutske*: kruis. *Woo gei kruuts hink, woont neemes*: leed is overal, waar mensen wonen. *Hae baet Oozelivvenheer van 't kruuts en sjit in den tempel*: hij is een farizeeër. *Oppet kruts liGGe*: uitgeteld; platzak zijn.

kruutsbaoch m, *kruutsbööch*: kruisboog.

kruutsbèk m, *kruutsbèkke, kruutsbèkske*: kruisbek, Loxia curvirostra.

kruutsdaach: kruisdagen, maandag, dinsdag en woensdag vóór O.H. Hemelvaart. O.H. Hemelvaart valt 10 dagen vóór Pinksteren. Gebruikelijk was, dat er bidprocessies met het kruis werden gehouden door een landelijk deel der parochie voor de vruchten van de aarde. Er werd iedere dag een andere route genomen.

kruutsfedeel: fideel. *Kruutsfedeel en pópperlóstich*: fideel en uitermate vrolijk.

kruutsere: klaveren. *Sjpeel kruutsere, die zeen gout: speel klaveren*: die zijn goed of vrij.

kruutsgank m, *kruutsgèng*: kruisgang.

kruutsheer m, *kruutsheere*: lid van de orde der Kruisheren.

kruutshout o, *kruutshouter*: dwarshout; ritshoutje (vakterm).

kruutsjasse, kruutsjasde, haet gekruutsjas: kruisjassen.

kruutskrutje, krutskrutje o: kruiskruid, Senecio var.

kruutsnèt o, *kruutsnëtter, kruutsnëtje*: kruisnet.

krautsteike o, *kruutsteikes*: kruisteken.

kruutswaech m, *kruutswaech*: kruisweg (voorstelling van de in 14 staties verdeelde weg, die Jezus aflegde van het huis van Pilatus tot Golgotha, waarbij men de daarbij behorende gebeden bidt, genoemd “*de kruutswaech baeë*”).

kruutswaechs: kruiselings. *Doe kéns mich kruutswaechs, dan kumpste tweemaol euver 't midde*: je kunt me nog meer vertellen.

kuchele, kuchelde, haet gekuchelt: kuchen. {p.203}

kuffe, kufde, haet gekuf: doen; klaarspelen. *Dat höbste 'm fien gekuf*: dat heb je netjes gedaan. *Dem höb ich 'n gou gekuf*: die heb ik beetgenomen. *Eeme 'n kuffe*: iemand een kool stoven.

kuil, kuilder, kuilste: koel. *Kuil beier brink wermpde*: koel bier verhit de gemoederen. *Mei kuil en naat, völt de sjuur en ouch 't vaat*: een koele en natte mei belooft een rijke oogst.

kuilde v: koelte.

kuile, kuilde, haet of is gekuult: koelen.

kuime m: kaam, zie: *käöm*.

kuiper m, *kuipesj, kuiperke*: koper.

kuiske o, *kuiskes*: gloeikousje in gaslamp.

kuit v, *kuite, kuitje*: neus. *Doe mós dien kuit ouch euveral insjtaeke*: je moet ook overal je neus insteken. *Ich duu em dat éns fien ónger zien kuit*, of: *ich vrief em dat éns fien ónger zien kuit*: ik wrijf hem dat eens fijn onder zijn neus.

kuite, kuitde, haet gekuit: knoeien; om 's keizersbaard spelen; met een stel jongens voor de lol een balletje trappen.

kuitele, *kuitelde*, *haet of is gekuitelt*: buitelen.
kul m: kul, flauwe praat, onzin.
kul, **kuul** m, *kulle*, *kulke*: dikke stok, knuppel.
kullaazje v: fopperij.
kulle, *kulde*, *haet of is gekuit*: foppen.
kummere, *kummerde*, *haet gekummert*: bekommeren.
kummik v, *kummikke*, *kummikske*: wang van een kind of van een varken, klemtoon op *kum*-.
kundich, *kundigger*, *kundichste*: kundig.
kundige, *kundichde*, *haet of is gekundich*: opzeggen; ontslag geven of nemen.
kuns, **kóns** v: kunst, zie ook: *kóns*.
kuns, **kóns** v, *kunste*, *kunske*: kunst. *Sjtuute is gein kuns*: opscheppen is geen kunst. *Kunste maake*: kunsten maken.
kunstemaekert m, *kunstemaekesj*: kunstenmaker.
kunstich, *kunstigger*, *kunstichste*: kunstig.
kunssjtök, **kónssjtök** o, *kunssjtökke*, *kunssjtökske*: kunststuk.
kuppe, *kupde*, *haet of is gekup*: eiertikken, zie ook: *kippe*.
kuree m, *kurees*: Fr. curé, pastoor.
kureiere, *kurejerde*, *haet of is gekureiert*: Fr. curer, genezen; van verkeerde gedachte of idee afbrengen; opruimen, schoonmaken.
kut v, *kutte*, *kutje*: vagina. *Doe bës mich 'n au kut*: jij bent een kletskous.
kuttele, *kuttelde*, *haet of is gekuttelt*: kietelen.
kuttelèchtich, *kuttelèchtigger*, *kuttelèchtichste*: kietelachtig.
kuu m, *kuus*, *kuuke*: Fr. queue, kussentje op het eind van de rug in dameskleding om dik achterwerk te camoufleren.
kuue, *kuude*, *haet gekuut*: kauwen. *Dao kénste éns op kuue*: daar kun je eens over nadenken.
kuuke o, *kuuke*, *kuukske*: kuiken. *Zoo dul wie ɛ kuuke*: uitgelaten; duizelig.
kuukekreemer m, *kuukekreemesj*: koopman in pluimvee.
kuulkesjarre, *sjarde kuulke*, *haet kuulkegesjart*: spel met knikkers of hazelnoten, zie: kinderspelen.
kuulkesjeite, *sjoot kuulke*, *haet kuulke gesjaote*: spel met knikkers zie: kinderspelen.
kuulkesjtókke, *sjtókde kuulke*, *haet kuulke gesjtók*: stuiken, spel met knikkers, zie: kinderspelen en *zoochsjaon*.
kuume, *kuumde*, *haet gekuump*: steunen, zuchten. *Hae kuump wie 'n aut {p.204} paert*: hij zucht erg. *Hae is allang aant kuume*: hij sukkelt al een hele tijd.
kuumsjootel v, *kuumsjootele*: iemand die steeds klaagt of steunt.
kuuper m, *kuupesj*, *kuuperke*: kuiper.
kuupesjgetuuch o: kuipersgereedschap.
kuur v, *kuure*: kuur. *Waat zeen dat veur kuure*: wat zijn dat voor nukken?
kuure, **zich**, *kuurde zich*, *haet zich gekuurt*: zich vergrijpen. “*Kuur dich aa mich, èste durfs*”: uitdaging aan iemand, die met een minder sterk tegenstander wil vechten. *Zich urges aa kuure*: zich ergens aan wagen; iets vernielen of beschadigen.
kuus m, *kuuze*: ook *koes*: fors en groot jongmens.
kuut v, *kuute*, *kuutje*: kuit.
kuuteflikkert m, *kuuteflikkesj*, *kuuteflikkerke*: luchtsprong. *Laot ós de flikker sjlaon*: laten wij plezier maken.
kwaak m, *kwaake*, *kwaekske*: harde schreeuw.
kwaake, *kwaakde*, *haet gekwaak*: kwaken.
kwaarejum m, *kwaarejumme*, *kwaarejumke*: aquarium.
kwaart o, *kwaarter*, *kwaertje*: kwart, zie ook: *veedel*.
kwaatsje, *kwaatsjde*, *haet gekwaatsj*: fluimen.

kwaazes: quasi.
kwabbel m, *kwabbele, kwëbbelke:* kwab.
kwaeke, *kwaekde, haet gekwaek:* kwebbelen; schreeuwen.
kwaekert m, *kwaekesj, kwaekerke:* kwaker, keep, *Fringella montifringilla;* schreeuwer.
kwaele, *kwaelde, haet of is gekwaelt:* kwellen. *Kwael dich neit zoo:* maak je niet zo moe.
kwaer: dwars.
kwaersjlaach m, *kwaersjlaech, kwaersjlaechske:* dwarsgang.
kwaffäör m, *kwaffäöre:* coiffeur.
kwaffeiere *kwaffeierde, haet of is gekwaffeiert:* coifferen.
kwaGGelaer m, *kwaGGelaesj, kwaGGelaerke:* sukkelaar.
kwaGGele, *kwaGGelde, haet gekwaGGelt:* sukkelen.
kwak m, *kwaGGe, kwëkske:* kwak; hoeveelheid; nog niet geheel beveerd nestjong.
kwakke, *kwakde, haet of is gekwak:* smakken. *Kwak 't mer oppę grónjt:* gooi het maar op de grond.
kwakkert m, *kwakkerte, kwëkkerke:* kikvors. *Zët eine kwakkert op 'ne sjtoul en hae sjprink weier in de poul:* een mens blijft, zoals hij is. *Veer kreege jeeder zooväöl, ęs twee kwakkerten op 'n börch kónne draage:* wij kregen niets. *Ët is sjlëch vaere plökke van 'ne kwakkert:* waar niets is, verliest de keizer zijn recht. *Hae rieërt wie 'ne kwakkert:* hij beeft hevig.
kwakkertebëtske o, *kwakkertebëtskes:* kikkerbiljetje. *Kwakkertebëtskes oet haaverlènj sjmaake 't beste:* de biljetjes van de graskikker smaken beter dan die van de waterkikvors.
kwakkertegäöt m: kikkerdril.
kwallefeseiere, *kwallefeseierde, haet of is gekwallefeseiert:* kwalificeren.
kwalleteit v, *kwalleteite:* kwaliteit.
kwalm m: zware, vettige damp.
kwalme, *kwalmde, haet gekwalmp:* kwalmen.
kwansies: net alsof.
kwant m, *kwante:* snaak, guit.
kwant, *kwanter, kwantste:* mooi; snaaks. *Dat sjteit 'm kwant:* dat kleedt hem goed. *ę Kwant sjjönke:* een mooi schoentje. *ę Kwant jónk:* een snaaks joch.
kwantjoorem: dwaas, zot.
kwaol m, *kwaole, kwäölke:* kwaal.
kwas m, *kwës, kwëske:* kwast. {p.205}
kwasteloorem m, *kwastelooreme:* kwast, kwibus.
kwatsj m: kletspraat.
kwatsj m: klets, pats.
kwatsj m, *kwatsje, kwësjke:* hoeveelheid.
kwatsjbees m, *kwatsjbeester:* kletskous.
kwatsje, *kwatsjde, haet gekwatsj:* smakken; kletsen. *Doe kwatsj mich laoker in de zökke:* je kletst me overhoop. *Sjei oet mit dat kwatsje:* smak dat niet zo op de grond.
kwatsjmaekert m, *kwatsjmaekesj, kwatsjmaekerke:* kletskous.
kwattël v, *kwattële, kwettëlke:* kwartel, *Coturnix coturnix.* *Kwik-medit de kwattel sjleit:* kwik-medit, kwik-medit: nabootsing van de kwartelslag. *Hae sjleit wie 'n kwattel:* zijn stem slaat over. *Zoo vët wie 'n kwattel:* dik, mollig vet.
kwattelekooj v, *kwattelekooje, kwattelekööjke:* kwartelkooi; klein huisje.
kwattertèmper m: klemtoon op -tèm-, Quatertemper: r.k. vastendag op de eerste woensdag, vrijdag en zaterdag van elk jaargetijde. *Mit de kirmes haet 't vee kwattertèmper:* met de kermisdagen wordt het vee minder goed verzorgd.
kwattertèmperdaach m, *kwattertèmperdaach:* vastendag.
kwëbbel v/m, *kwëbbele, kwëbbelke:* kletskous.
kwëbbele, *kwëbbelde, haet gekwëbbelt:* kwebbelen, kletsen.

kweek v/m: onkruid; kweekgras, *Agropyron repens*.
kweeksjool v, *kweeksjoole*: kweekschool, nu: Pedagogische Academie.
kweezel v, *kweezele*, *kweezelke*: kwezel.
kwei v, *kweie*, *kweike*: kwee, vrucht van de Cydonia.
kweipaer v, *kweipaere*, *kweipaerke*: kweeper.
kwël v, *kwëlle*, *kwëlke*: bron.
kwëlle, *kwol*, *haet of is gekwolle*: kwellen, zwellen.
kwelm m: drijfzand.
kwendel m: kwendel, wilde tijm. *Thymus serpyllum*. (Wilde tijm wordt gebruikt als geneesmiddel voor aambeien).
kwëtsj v, *kwëtsje*, *kwëtsjke*: kwets (pruim); babbelkous.
kwëtsje, *kwëtsjde*, *haet of is gekwëtsj*: kwetsen, tot brij maken.
kwiebes m, *kwiebesse*, *kwiebeske*: kwibus.
kwiet: kwijt.
kwievief: Fr. *qui-vive*. *Op ziene kwievief zeen*: op z'n hoede zijn.
kwik o: kwikzilver.
kwik, *kwikker*, *kwikste*: kwiek.
kwik-fedeel: fideel en beweeglijk als kwikzilver.
kwik-lebëndich: rap, springlevend; klemtoon op *-bën-*.
kwiksjtart m, *kwiksjtért*, *kwiksjtértje*: kwikstaart, *Motacilla alba* (witte), *Motacilla flava* (gele) en *Motacilla cinnerea* (grote gele).
kwinke, *kwinkde*, *haet gekwink*: knippen. 'n *Uichske kwinke*: een oogje knippen.
kwinkele, *kwinkelde*, *haet of is gekwinkelt*: kantelen, omslaan.
kwinksjlaach m, *kwinkslaech*, *kwinksjlaechske*: kwinkslag.
kwint m, *kwinte*, *kwintje*: snaar. *De kwint sjprink 'm*: zijn geduld is op. *De kwint sjleit 'm*: druk vertellen en gekheid maken, 'n *Kwint van ę vroumisj*: een vrolijke of ongeduldige vrouw.
kwintesens m: kern van de zaak, klemtoon op: *-sens*.
kwispel m, *kwispele*, *kwispelke*: onrustig, beweeglijk kind, zie ook: *kwispelaer*.
kwispelaer m, *kwispelaesj*, *kwispelaerke*: kwispelaar, zie: *kwispel*. {p.206}
kwispele, *kwispelde*, *haet gekwispelt*: kwispelen.
kwiszenjaer m, *kwiszenjaere*, *kwiszenjaerke*: Fr. *cuisinière*, fornuis.
kwit: quitte.
kwittanse v, *kwittanses*, *kwittenseke*: kwitantie.
kwitteiere, *kwitteierde*, *haet of is gekwiteiert*: voor voldaan tekenen. {p.207}
Aanvöllinge {p.208} {illustratie} {p.209}

L

laa v, *laas*, *laeke*: lade. “*Bëste bie uch in de laa gewaes*” wordt gezegd als iemand veel kleingeld op zak heeft, of: bij uitzondering goed bij kas is.
laabes m, *laabesse*, *laabeske*: zich onwijs aanstellend mens; goedaardig mens of dier.
laach, **laoch** v: ligging. *Dien hoes haet 'n gou laach*: je huis is erg gunstig gelegen. *In de gou laach zeen*: in gunstige omstandigheden verkeren.
laading v, *laadinge*, *laadingske*: lading.
laae, *laade*, *haet of is gelaae*: laden. *Hae is gout gelaae*: hij is behoorlijk dronken. *Veer höbbe gët gelaae*: wij zitten ergens mee opgescheept.
laager o, *laagesj*, *laagerke*: opslagplaats; lager in de techniek. *Laager beier*: lagerbier: licht bier.
laagere, *laagerde*, *haet of is gelaagert*: opslaan.

Laak, de m: pl. ben. noordelijk van de Rijksbrug en westelijk van de Rijksweg.

laake o, *laakes, laekske*, of: *laekeske*: laken. *Me kan zich baeter dreeë op ɛ laake ɛs op 'ne sjolk*: om zich te kunnen ontplooien heeft men ruimte nodig.

laam, *laamer, laamste*: lam; kreupel. *Hae maak mich zoo laam wie 'n sjöp*: hij kletst me suf.

laammaake, *maakde laam, haet of is laamgemaak*: iemand in de maling nemen. *Eeme urges veur laammaake*: blijven zeuren.

laammaeker m, *laammaekesj*: bijnaam van de Sittardenaren. Om de vreemdelingen in Jeruzalem een beeld van de Sittardenaar te geven, hierbij enige aanhalingen. Jos Russel in zijn “Kronijk van Sittard” 1862: “Ik spreek de Sittarder taal, regt uit, met of tegen, onverschillig, maar toch waarheid en ik ben overtuigd, als ik fluitjes draaide, men mij het euvel zou duiden. Ik herhaal het, elke gemeente of stad heeft haar goede en zwakke zijde, deugden en gebreken, en Sittard maakt in deze punten geene uitzondering; dus die de Sittarder taal verstaat, verstaat alle taal; dat is: die zoo geleerd is, dat hij zich in Sittard niet laat lam maken, die blijft met dezelfde voorzichtigheid in andere plaatsen er ook van bevrijd. Dit gezegde staaf ik door de verklaring van een marionetten-speler, die te Amsterdam spelende, zeer van de toeschouwers geplaagd werd en in toorn uitriep: “O, gij armzalige, onnoozele Amsterdammers, hoort toch op met mij te plagen en te kwellen, gij hebt er geen slag van, gaat naar Sittard, een klein stadje in het Limburgsche, neemt daar les; ik ben er geweest en ik kan u verklaren, dat zoolang ik gereisd en rondgezwervd heb, ben ik nooit erger en meesterlijker geplaagd geworden, daar zijn de kleine jongens reeds meester in die kunst”. G. Krekelberg in “De Limburger Koerier”: “De Sittardenaar staat in de buitenwereld bekend als een vlug en veelprater, terwijl hij bovendien de kunst verstaat om zich op *zijn* manier ten koste van anderen hartelijk te vermaken. De Sittardenaar is gevat en slagvaar-^{p.210}dig, en blijft niemand het antwoord schuldig. Een leuke groep, die indertijd (1919) de folkloristische bijeenkomst te Arnhem vertegenwoordigde gaf een sprekend bewijs hiervan. Het lang en aanhoudend schertsen noemt men in Limburg “*laammaake*”. Hieruit is naar de volksverlevering de spotnaam “*de laammaekesj*” ontstaan”. “Het Algemeen Handelsblad” van 8 Januari 1924 in “Onder de Kollenberg”: “Die van Sittard heeten in heel de provincie “*laammaekesj*” hetwelk betekend lam-makers, menschen die iemand doorzagen, afmattend bespotten. Deze liefhebberij komt in Limburg meer voor. Te Maastricht doet men dit evenwel wufter, speelscher. De Sittardenaar gaat op dit gebied al met iets als Duitsche degelijkheid te werk. Gewoonlijk is de vreemdeling dupe dezer sport, vooral wanneer zoo iemand met een air van superioriteit van kolonisator tusschen de inboorlingen optreedt. Men begint met quasi-ernstig naar zoo iemand te luisteren om vervolgens een gedachtenwisseling te beginnen, die bedektelijk futuristisch inconsequent aandoet. Dit moet met beleid geschieden, zoodat men nog lang plezier kan hebben van het slachtoffer. Vrienden komen naderbij en nemen tactisch aan het spiegelgevecht deel, soms de partij voor den “*laamgemaakte*” opnemend. Het spelletje eindigt immer komisch. Ofwel de gedupeerde ontdekt in het ootje te worden genomen, en blaast nijdig onder daverend gelach den aftocht, óf hij neemt de grap goedaardig op en verbloedert zich met de plaaggeesten. De Sittardenaar beschikt als de meeste van zijn gewestgenooten over een natuurlijke vlotte geestigheid”.

laamicheit v: lamheid. *Va sjrik sjoot mich de laamicheit in de bein*: mijn benen waren als verlamd door schrik.

laar v, *laare*: domme gans; slungelachtig meisje.

laat, *laater, laatste*: laat. “*Wie laater oppen aovent, wie sjoonder de luu*” wordt gezegd, als nog laat gasten komen. “*Ès dat zoo wieër geit, wurt 't 'ne laate*” wordt gezegd, als het werk niet opschiet, of: als men gezellig bij elkaar zit te borrelen. Zie ook: *lëste*.

laatsj m, *laatsje, laetsjke*: uitgelopen slof of schoen.

laatsjték m, *laatsjtékke, laatsjtékske*: laadstok.

laave, *laafde, haet of is gelaaf*: laven.

laazerus: stomdronken.

labäöre, labäörde, haet gelabäört: Fr. labourer, boerenwerk doen.

labbedie m, *labbediee*: lummel.

labberint o, *labberinte*, *labberintje*: doolhof. *Hae zit in de labberinte*: hij zit in de narigheid.

lach m, *lèchske*: lach.

lachdoef v, *lachdoeve*, *lachduufke*: Turkse tortel, *Streptopelia decaocto*.

lache, *lachde*, haet *gelache*: lachen.

lachentaere: lachend.

laech, *laeger*, *laechste*: leeg; laag. *Laegen tiet*: vrije tijd. *Dat is eine laege kael*: dat is een gemene vent. *Maak gein laege*: verkoop geen ordinaire praatjes.

laechde v, *laechdes*: leegte.

laechmaake, *maakde laech*, haet *of is laechgemaak*: leegmaken.

laechsjöppe, *sjöpde laech*, haet *of is laechgesjöp*: leegscheppen.

laechter m, *laechtesj*, *laechterke*: hazeleger.

laeftiet m, *laeftieë*: leeftijd. {p.211}

laeftóch m: vruchtgebruik

laegere, *laegerde*, *is gelaegert*: legeren. *Et kaore of de terf is gelaegert*: de rogge of tarwe is plat geslagen.

laegerhènj: met ledige handen. *Dao kénste neit laegerhènj haer gaon*: als je gaat, moet je een bij de gelegenheid passend geschenk meenemen. *Mit laegerhènj koum 'r trök*: zonder resultaat kwam hij terug.

laegerhout o, *laegerhouter*: losse balken in bovendeel van graanschuur.

laeke, *laekde*, haet *of is gelaek*: lekken.

laeme, *laemde*, *is gelaemp*: verlammen.

Laen, **Laeneke**, **Leen**, **Leenaa**: Helena.

laen v, *laene*, *laenke*: leuning.

laensjtoul m, *laensjtuil*: leunstoel.

laepel m, *laepele*, *laepelke*: lepel.

laepelbaor m, *laepelbaore*: lepelboor.

laepele, *laepelde*, haet *of is gelaepelt*: lepelen; drinken. *Zie haue zich 'ne goue gelaepelt*: zij hadden flink wat op.

laepsjouch o, *laepsjoug*, *laepsjuichske*: leepoog, tranend oog.

laer o: leer. *Engelsj laer*: sterke stof voor werkpakken etc. *Veer gaon oppə laeren tram*: wij gaan te voet.

laerelap m, *laereləp*, *laereləpke*: zeemlerenlap.

laerentis m: taaie koek, kaas e.d., klemtoon op *-tis*.

laesbouk o, *laesbuik*, *laesbuikske*: leesboek.

laestaofel v, *laestaofele*, *laestäöfelke*: leestafel.

laeszaal m, *laeszaale*: leeszaal.

laeve, *laefde*, haet *gelaef*: leven. *Alle laeves waeren herlaef*: de geschiedenis herhaalt zich. *ə Laeve wie 'ne prins in 'n aerpelskoel*: geen florissant leven. *Laeve wie Got i Frankriek*, of: *laeve wie ə veugelke in ə kööjke*: onbezorgd leven.

laeve o, *laeves*, *laeveke*: leven.

laeve o: spektakel. *Laeve maake*: spektakelen.

laevemaeker m, *laevemaekesj*: levenmaker.

laever v, *laevesj*, *laeverke*: lever, 'n *Dreuchlaever*: iemand, die hem graag lust. *Dem is gèt euver de laever gekraope*: hem zit iets dwars.

laevertraon m: levertraan.

laeverwoosj v, *laeverwöösj*, *leverwöösjke*: leverworst.

laevesdaach: levensdagen. *Van ze laevesdaach neit*: nooit van mijn leven.

laevesgank m: levensloop.

laevesgelök o: levensgeluk.

laevesgevaor o: levensgevaar.

laevesgroot: levensgroot.

laevesgröötde v: levensgrootte.

laevetich, *laevetigger*, *laevetichste*: levend; levendig. *Dat is ɛ laevetich beesjke*: dat is een levendig kindje.

laeze, *lous*, *haet of is gelaeze*: lezen. *Dae kan laeze en sjrieve*: hij is van alle markten thuis.

laezes m: lijnzaad, vlaszaad.

laezesmael o: lijnzaadmeel of vlaszaadmeel.

laf, *laffer*, *lafste*: laf; slap. *Gaef ós éns'n gou tas kaffee, dae laffe knooj kénste aan de vèrke vouere*: geef ons een sterke kop koffie.

lafferik m, *lafferikke*: lafaard.

lakke, *lakde*, *haet of is gelak*: lakken; emaileren, 'ne *Gelakden tob*: een geëmailleerde emmer.

laklaer o: gelakt leer.

laksjoon m, *laksjoon*, *laksjöönke*: lakschoen, zie ook: *gelakkeierde sjoon*.

Lambaer, Baer, Bertus: Lambertus.

Lambertusvout m: sint Lambertusvoet: 0,02484 M³; 0,0851 M²; 0,291796 M¹. In onbruik geraakte maateenheid.

lambelsj v, *lambelzje*, *lambelsjke*: Fr. lampe Beige, grote hangende petroleumlamp.

lambrie, of: *lambrezeiering* v: lambrizing.

lamme, *lamde*, *haet gelamp*: lammeren werpen; betalen. *Hae mous lamme*: {p.212} hij moest betalen. *Die zuut oet, of wentse achter de bèssem haet gelamp*: zij ziet er slecht uit.

lammenaadich, *lammenaadigger*, *lammenaadichste*: lamlendig. *Dat is ɛ lammenaadich sjtök vraete*, of: *sjtök sjtrónjt van 'ne kael*: dat is een lamlendig stuk mens.

lamenteiere, *lamenteierde*, *haet gelamenteiert*: Fr. lamenter, jammeren.

lamp v, *lampe*, *lempke*: lamp. *De lamp ómloupe*: tegen de lamp lopen. 'ne *Oppɛ lamp sjödde*: een glaasje drinken. *De lamp hink op loondaach*: schraalhans is keukenmeester.

lampegèk m, *lampegèkke*, *lampegèkske*: standaard, waarin de olielamp of smoutlamp werd geplaatst.

lampeglaas o, *lampeglaazer*, *lampeglaeske*: lampeglas. *Dem kénste door ɛ lampeglaas trèkke*: hij is broodmager.

lampëtkan v, *lampëtkanne*: lampetkan.

lampëtkómp m, *lampëtkump*: lampetkom.

lampëttaofel v, *lampëttaofele*: lampettafel.

landouer m, *landouesj*: landauer, oude vierwielige koets.

lange, *langde*, *haet gelank*: geven.

langs: langs.

langseinlèGGe, *lach langsein*, *haet of is langseingelach*: verklaren, uit de doeken doen.

langslaevende v/m: langstlevende. *Ze höbben al oppɛ langslaevende gemaak*: de langstlevende erft alles. *Wae 't langste laef, krich de buuel en de sente*: de langstlevende krijgt alles.

langslaote, *lout langs*, *haet of is langsgelaote*: laten passeren.

lanjt o, *lènj*, *lènjtje*: land. *Lanjt sjtaeke*: land veroveren, zie: kinderspelen.

lanjthoes o, *lanjthoezer*, *lanjthuske*: landhuis.

lanjtkaart v, *lanjtkaarte*, *lanjtkaertje*: landkaart.

lanjtluiper m, *lanjtluipej*: landloper.

lanjtmaeter m, *lanjtmaetesj*: landmeter.

lanjtsjap o, *lanjtsjappe*: landschap.

lanjtstaal, lansjtaal, v: landstaal.

lank, *langer, langste*: lang. *Got weit wie lang*: erg lang. *Lank en sjmaal, dat sjteit zoo kaal, kort en dik is neit gesjik, mer middelmaot, dat seiert de sjtraot*: middelmaat is het meest passend. *Van 'ne vinger 'nen erm lank maake*: sterk overdrijven. *Hae is lank va sjtiel*: hij is langdradig. *Wae 't lank haet, leet 't lank hange*: wie het breed heeft, laat het breed hangen, 'ne *Lange vaam*, 'ne *voele snieder*: een lange draad garen, een luie kleermaker. 'ne *Lange vaam*, 'ne *voele vaam*: idem. *Gèt oppē lang baan sjuuve*: iets voor onbepaalde tijd of langdurig uitstellen. *Lang kar*: soort tweewielige kar met vaste laadbak, die met de daarbij passende wagenladders geschikt kan worden gemaakt voor het binnenhalen van de hooioogst en graanoogst. *Lange läöres*: lange slungel. *Lank dénk van Weuzjele*: lang, opgeschoten meisje, jongen of mens. Dit is een oorspronkelijke Akense uitdrukking, waarover hieromtrent in "Aachener Redensarten und Sprichwörter" von M. Schollen 1887 het volgende wordt gezegd: "Die Entstehung geht vielleicht auf eine übermassige grosse Person aus Würzelen zurück; möchlicherweise hat aber auch das Würzeler Ding (dingbank = gerecht) etwa durch langes hinziehen der Erledigung von Rechtsstreitigkeiten hierzu Veranlassung gegeben". *Hae is lank van sjlaach*: hij is van groot slag. *Lankewēch oppē grónjt* {p.213} *liGGe*: languit op de grond liggen.

lankoet: languit.

lanksjlaechs: in de lengte.

lankwērpetch, *lankwērpetcher, lankwērpetchste*: langwerpig.

lankwielich, *lankwieligger, lankwielichste*: langwijdig; uitvoerig.

lans v, *lanse*: lans.

lansēm, *lansēmmer, lansēmste*: langzaam. *Baeter lansēm, wie gaaroet neit*: beter langzaam dan in het geheel niet.

lansman m, *lansmen*: landgenoot.

lantaer v, *lantaere, lantaerke*: lantaarn.

lantaerpaol m, *lantaerpäöl*: lantaarnpaal.

lanterfante, *lanterfantde, haet of is gelanterfant*: lanterfanten.

laoch v, *laoge, läöchske*: laag, ligging; legplank. Zie ook voor eerste betekenis: *laach*.

laoge, *laochde, haet of is gelaoch*: pauzeren; rustig aandoen. *De hounder zeen gèt aan 't laoge*: de kippen leggen wat minder.

laogelat v, *laogelatte, laogelètje*: lagenmaat van de metselaar, tegenwoordig wordt dit meestal op de profielen aangegeven.

laok o, *laoker, läökske*: gat; klein plaatsje, *ē Laok in ē braet gevónje*: een uitweg gevonden. *Dooch de plank in 't laok*: doe de deur dicht. 't *Laok oet*: de deur uit! *ē Laok in de tēs hōbbe*: veel geld nodig hebben.

läökere, *läökerde, is geläökert*: van gaten voorzien.

Laorhaof m: Lahrhof, plaatselijke benaming.

läöres m, *läöresse, läöreske*: loeres, lobbess, goedbloed.

laos, *laoser, laoste*: los.

laoslaote, *lout laos, haet of is laosgelaote*: loslaten, zie ook: *loslaote*. *Hae haet zich éns laosgelaote*: hij heeft het behoorlijk bont gemaakt; hij heeft flink gegeten.

läöt: in zaadbakje van vogelkooi overblijvende zaadhuysjes (*gekeeverde zaot* = gepeld zaad).

laot o, *laoter, laötje*: lot.

laote, *lout, haet of is gelaote*: laten. *Laot dae boer die kou*: laat hem zo wijs. *Laote ver mer noch gèt drénke*, 't *aete kos ouch geljt*: aansporing om nog maar een glaasje te nemen.

laote, *laotde, haet gelaot*: loten.

laoteling m, *laotelinge*: loteling.

laoterie v, *laoterieë*: loterij.

lap m, *lappe, lèpke*: lap; klap; goedmoedig mens. *Hae geit mit lappe sjtóf hoezeiere*: hij vent met coupons stof langs de huizen. *Dat kónste dich ónger de lappe van de sjoon sjrieve*: daar kun je naar fluiten. *Veer waaren al vruich oppè lappe*: wij waren al vroeg op de been. *'ne Lap van 'ne kael*: een goedmoedig mens, of: een nietswaardige vent.

lap, lómmel m: dunne borst van rund.

laplaer, o: zoolleer; droge, taaie peperkoek; uitgedroogde kaasplak, zie ook: *laerentis*.

lappaalje o: gepeupel.

laplendich, *laplendigger, laplendichste*: lamlendig.

lappe, *lapde, haet of is gelap*: lappen. *Sjoon lappe*: schoenen verzolen. *Eeme gèt lappe*: iemand een kool stoven. *De zak lappe*: de grap moeten betalen. *Eeme ein lappe*: iemand een trap geven.

lappedèkke v, *lappedèkkes, lappedèkkeske*: lappendeken.

lappekas m, *lappekès, lappekèsjke*: bed. *En noe ingeruk en nao de lappekas*: en nu naar bed!

lappemanj v, *lappemanje, lappemènjtje*: lappenmand; bed. *In de lappemanj zitte*: ziek of onpasselijk zijn. {p.214}

lapsjoor o, *lapsjoore*: groot en slap oor. *Volges zien lapsjoore haeter gèt van jachshónj in 't blout*: aan zijn oren te zien zit er wat jachthondenbloed in.

lapsjwans, m *lapsjwèns*: lammeling.

las m: last, hinder.

las m, *lès, lèske*: lading.

lat v, *latte, létje*: lat. *Zoo douf wie 'n lat*: potdoof.

latèi v. *latèie, latèike*: latei.

Latien o: Latijn.

latnaagel m, *latnaegel*: lange dunne spijker.

latsj m, *latsje*: slap oor. *Groote latsje*: grote en slappe oren.

lau, *lauer, lautste*: lauw.

laveboo m, *laveboos*: wastafel.

lavemènt, **lavemint** o, *lavemènte*: lavement.

lavemèntsjsprits, **lavemintsjsprits** v, *lavemèntsjspritse*: lavementspuit.

lavendel m: *lavèndel*, *Lavandula*.

lawèit o: Joods: lewai, lawaai.

lebèndich, *lebèndigger, lebèndichste*: levend; levendig, klemtoon op *-bén-*.

lèbber o: afleiding van *lèbbere*. *Hae haet zich 't lèbber gezaope*: hij is finaal op van het drinken. *Krieg 't lèbber*: krijg de pips!

lèbbere, *lèbberde, haet of is gelèbbert*: drinken, klemtoon op *leb-*.

leebesman m, *leebesmèn*: fuifnummer.

leech, *leeger, leechste*: laag. *Dat is leech*: dat is gemeen.

leechde v, *leechdes*: laagte.

leeë: lenden.

leef m, *leeve*: leeuw. *De leef van de Patesjkirk*: beeldhouwd leeuwje, rechts van de ingang van de Paterskerk of Michielskerk. Dit steentje is aangebracht ter herinnering aan een merkwaardig feit. Tijdens de hoogmis van de St. Rosafeesten (laatste zondag van augustus), kwam een uit een kermisestablisement ontsnapte leeuw doodgemoedereerd de overvolle kerk binnengestapt en ging tussen de mensen door tot aan het hoofdaltaar. Alhoewel er een enorme paniek ontstond onder de kerkgangers, bleef de leeuw rustig. De inmiddels gewaarschuwde oppassers konden hem, zonder dat er iets gebeurde, weer terugbrengen in zijn kooi. In het jaar 1938 verschenen in de wereldpers sensationele berichten over dit gebeuren, opgesmukt met prachtige vreeswekkende prenten en de werkelijkheid ver achter zich latende verhalen.

leeger o, *leegesj*: leger.

leelie v, *leelies*: lelie, Liliun. *Zèifke van leelieblaar en sjmout*: zelf gemaakt van de bloembladeren van de lelie en olie. *Leelieke van daale*: lelietje-der-dalen, Convallaria majalis. **leeliesjtaaf** m, *leeliesjtaef*: leliestaf. *Sint Joozep mit ziene leeliesjtaaf*: de H. Joseph met zijn leliestaf.

leelik, *leelikker*, *leelikste*: lelijk. *Baeter 'ne leelikke lap wie e sjoon laok*: beter een gelapt of gestopt kledingstuk dan een met gaten erin.

leelikkert m, *leelikkjes*: lelijkerd.

Leen, Leena, Laen: Lena. “*Dat heisj neit Leen*” wordt gezegd, als iemand iets te leen vraagt, wat men niet gaarne geeft.

leene, *leende*, *haet of is geleent*: lenen. “*Wenste noch éns kumps, leen ich dich de kat, die kump vannelein trök*” wordt gezegd tegen iemand, die graag leent, maar traag is in het terugbrengen, ‘t *Is om te lache, neuge geleent en ach gebakke*: steeds dieper in de schuld geraken.

leer v: in de leer of in opleiding zijn. *Hae haet de leer oet*: zijn leertijd is voorbij.

leere, *leerde*, *haet of is geleert*: leren. *Geleert is geként*: kennis is macht.

leergeljt o: leergeld. *Leergeljt gaeve*: door schade en schande wordt men {p.215} wijs.

leerjaor o, *leerjaore*: leerjaar.

leerjóng m, *leerjónges*, *leerjungske*: leerjongen.

leermeister m, *leermeistesj*: leermeester.

leerzaam, *leerzaamer*, *leerzaamste*: leerzaam.

leet o, *leeter*, *leetje*: lid; schakel. *Den erm is 'm oet 't leet gesjaote*: zijn arm is uit het gewricht geschoten, zie ook: *geleet*.

leevebèk m, *leevebèkke*, *leevebèkske*: leeuwebek, Antirrhinum majus.

leevemulke o: als *leevebèk*.

leevere, *leeverde*, *haet of is geleevert*: leveren. *Dat höbste 'm fien geleevert*: dat heb je goed gedaan. *Hae is geleevert*: hij is uitgespeeld.

leeverkuikskes: lieverkoekjes.

leevrans v, *leevranses*: leverantie, klemtoon op -vrans.

leevranseier m, *leevranseiesj*: leverancier.

leewèrk m, *leewèrke*, *leewèrkske*: veldleeuwerik, Alauda arvensis. *Den eesjte pril geit de leewèrk 'ne plougesjart hoog*: een april begint de leeuwerik zeer voorzichtig met zijn zangvlucht.

legende v, *legendes*: legende.

lèGGe, *lach*, *haet of is gelach*: leggen. “*Ich lèk 't dich oppen trap, dan broekste dich neit te bukke*” wordt gezegd tegen een al te gemakzuchtig mens.

lèi v, *lèie*, *lèike*: lei. “*Sjrief 't mer oppe lèi*” wordt gezegd, als men niet betalen kan.

Lei, Leike: Leonard.

leiboum m, *leiboum*, *leibömke*: leiboom, boom die tegen een muur of hekwerk wordt geleid.

leich o, *lichter*, *leichske*: licht. “*Doe bès 'n groote lantaer, aevel doegeefs gei leich*” wordt gezegd, als iemand je het licht beneemt. *Nuut leich*: nieuwe maan.

Leichdaach m: Maria Lichtmis 2 februari. *Ès Leichdaach de zón oppen toore sjient, sjeeper bewaar dich dien oorte*: oorspronkelijk 'n waarschuwing aan de schaapherder om, als op Maria Lichtmis de zon scheen, zuinig te zijn met de rest van het wintervoer voor de schapen, want dan waren er nog veel koude dagen in het vooruitzicht. De herders kregen op Kerstdag van de eigenaar van de schapen brood en koek geschonken. Daar aten ze van op Kerstdag, tweede Kerstdag of sint Steven, sint Jan 27 december, Allerkindereindag 28 december, op Nieuwjaarsdag, op Driekoningendag 6 januari en het laatste of “*de oorte*” op Maria Lichtmis. Maria Lichtmis, werden de door de mensen meegebrachte kaarsen in de R.K. kerken gewijd. Om huis en hof voor blikseminslag te bewaren, ontstaken de stadsbewoners bij dreigend onweer een van deze kaarsen (het verbranden van een stukje van “*de kroetwösj*” was in de

steden al vroeg verboden, omdat de gloeiende resten door de sterke luchtstroom in de schouw op de strodaken der huizen konden terechtkomen en men zodoende van kwaad tot erger kwam); in de dorpen Broeksittard, Leyenbroek, Ophoven, Overhoven en Stadbroek verbrandde men dan een klein stukje van “*de kroetwösj*” (z.d.) in de stookplaats of kachel. De gewijde kaarsen werden daar, evenals in de stad, gebruikt om een stervende “*oet te luchte*” (zie: *oetluchte*).

leichkroon m. *leichkroone*. *leichkröönke*: lichtkroon.

leichsjpeel, e, o: een zee van licht.

leie, *leide*, *haet of is geleit*: leiden: dribbelen in voetbalspel. *Ich kén* {p.216} *dizzenaivent neit kómme*, *ich mót leie*: ik kan vanavond niet komen, ik moet met mijn meisje uit.

Leiebrouk: Leyenbroek, pl. ben. *Einentwintich*, *tweëntwintich*, in *Leiebrouk haet 't gebrent*: een gezegde, ontstaan in een periode, dat er in het gehucht Leyenbroek om de haverklap een of ander in brand stond.

leièchtich, **leihèrtich**, *leièchtigger*, *leièchtichste*: weekhartig. *Leièchtich bääke*: klagelijk huilen.

lèiendëkker m, *lèiendëkkesj*: leidekker.

leif, *leiver*, *leifste*: lief.

leifde v: liefde.

leifdesbreif m, *leifdesbreive*, *leifdesbreifke*: liefdesbrief.

leifhaute, *hólj leif*, *haet of is leifgaute*: omhelzen.

leifhöbbe, *hau leif*, *haet leifgat*: liefhebben.

leifhöbber m, *leifhöbbesj*, *leifhöbberke*: drinkebroer; spinneweb. *Dat is 'ne leifhöbber*, *dae pak zich sjikkem de zien*: hij is een liefhebber van een borrel en drinkt stiekum zijn portie.

leifhöbberie v, *leifhöbberieë*: liefhebberij, hobby.

leifste v/m, *leifstes*, *leiveke*: lieveling; verloofde, zie ook: *de jeun*.

leige, *looch*, *haet of is gelaoge*: liegen. *Hae luch*, *waat er zich baet*: geen woord van wat hij zegt, is waar.

leihartich, **leihèrtig**, *leihartigger*, *leihartichste*: weekhartig, zie ook: *leièchtich*.

leihèrtich, z. *leiètich* en *leihartich*.

leihèrticheit v: weekhartigheid, klemtoon op *-her-*.

leim m: leem. *Kriech dich neit te vääöl leim oppę sjöp*: neem niet te veel hooi op je vork. “*Dat is krék ę mènjtje leim*” wordt gezegd van een vrouw, die zwaar en log danst.

leime: van leem.

leimkoel v. *leimkoele*: leemput van een steenfabriek o.d. 't *Kleert zich in de leimkoel*: de kwade bui gaat over.

leimët, **liemët**, *leimëtte*, *leimëtje*: lampepit of kaarsepit; schriel meisje, klemtoon op *lei-*, of: *lie-*. ę *Lank liemëte*: een lang mens.

leimëttegaare o: draad, bestemd voor lampepitten of kaarsepitten. *Hae zuut oet wie ę leimëttegaare*: hij ziet er erg bleek uit.

Leindert: Leonard.

Leioo: Leo.

leis m, *lèiste*, *leiske*: leest.

lèiste, *lèisde*, *haet of is gelèis*: presteren; kunnen; veroorloven. *Kénste dich dat ouch waal lèiste*: kun je je dat ook wel permitteren?

leistenhaok m, *leistenhaök*, *leistenhaökske*: haak, waarmee de schoenmaker de leest uit de schoen trekt.

leit, o: leed; berouw; spijt; pijn; zie ook: *zunj*. *Dao wurt mee leit gevaare ęs gedraage*: de welgestelden hebben vaak meer leed en zorgen dan de gewone man. *Dae kan zien eige leit neit sjwiege*: hij zegt dingen, die hij beter kon zwijgen. *Höbste plezeier aan angermans leit*, *sjteit 't dient veur de deur en bluit*: men moet geen leedvermaak hebben. *ęs alle leit op 'nen*

houp louch, sijnapde jeeder nao 't zient. als men het leed van anderen kende, zou men het zijne geduldiger dragen.

leitje o, *leitjes*: liedje.

leitjeszènger m, *leitjeszèngesj*: liedjeszanger.

leive m: lieveling.

leiveke o: lieverdje.

leivenheer, livvenheer m: kruisbeeld.

leivenheerebeesjke, livvenheerebeesjke o: lieveheersbeestje.

leivenheerehènjtje, liwenlieerehènjtje o: pinksterbloem, *Cardamine pratensis*. {p.217}

Leivenheerke, Liwenheerke o: Onze Lieveheer. *Me mót Ooze Livvenheer neit nao de ouge sjtaeke*: men moet God niet verzoeken.

leiwaater o: gewrichtsvocht.

lèkhoun v, *lèkhounder, lèkhuinke*: nuthoen (kippenras uitsluitend t.b. v. eierproductie).

lèkke, lèkde, haet of is gelèk: likken. *Lèk mich de braer*: loop naar de pomp. *Lèk mich de tesj*: idem. *Dao is 't wie gelèk*: daar kun je van de vloer eten. *Dat is vinger lèk doem*: dat is bijzonder lekker.

lèkker, lèkkerder, lèkkēsjte: lekker. *Lèkkeren doedèi*: koosnaam voor ukkepuk, liefje.

lèkkisj o: snoepgoed.

Lèks, Lèkske: Alexander.

lèktrisj o: electriciteit, klemtoon op *lèk*-.

lel v, *lelle, lelke*: lel; mond; slag; trap. *Haut éns 'n aamelank dien lel*: hou toch eens een ogenblik je mond. *Hae gouf 'm 'n lel*: hij gaf hem een trap.

lelbèk m, *lelbèkke, lelbèkske*: melkmuil.

lelle, lelde, haet gelelt: trappen; slaan. *Hae lelde 'm 'n en de bal louch in de gool*: hij gaf de bal een formidabele trap en het was een doelpunt.

lem-lem: lokroep voor schapen en lammeren.

lemmele, lemmelde, haet gelemmelt: het zuigen van jonge dieren bij het moederdier.

lemke o, *lemkes*: lammetje.

lemkessjlèchter m, *lemkessjlèchtesj*: slachter van schapen.

lemmerkēspap v, *lemmerkēspēpke*: lammetjespap, zoetemelk met bloem gekookt.

lèmpē, lèmpde, haet of is gelèmp: uitrekken, verlengen. *Dae sjtof lèmp erch*: die stof rekt erg uit.

lèngde v, *lèngdes*: lengte.

lènge, lengde, haet of is gelenk: uitrekken; langer worden.

lèngs: links. *Eeme léngs laote liGGe*: iemand links laten liggen.

lèngse v/m: linker (hand enz.).

lèngsel o, *lèngsele, lèngselke*: lang ding. *Dat is mich ē lèngsel*: dat is een lang mens.

lénje: lendenen. *Hae haet de lénjen in*: hij kan zich niet meer helpen.

lénjelaam, lénjelaamer, lénjelaamste: lendelam; wankel van meubelstuk e.d. *Hae wirk zich lénjelaam*: hij werkt veel te hard; ondoelmatig. *Dae sjtoul is lénjelaam*: die stoel is wankel.

lènjerieë: landerijen.

lénjt o, *lénjer, linjtje*: lint. “*Waat ē waer, waat ē waer, ē linjtje in de bös*”: 't is hommeles; geen zuivere koffie; er klopt iets niet. (Dit gezegde is ontstaan, toen in vroeger jaren, vermoedelijk in 1819, eens bij de opening van de stembus daarin een gedeelte van het lint werd gevonden, waarmede ze verzegeld was geweest. Dit gaf aanleiding tot de veronderstelling, dat de bus vóór de officiële opening was geopend, de stembriefjes veranderd waren, en men een gedeelte van het lint er bij vergissing had ingesloten).

lénjtworm m, *lénjtwurm*: lintworm.

lèpke o, *lèpkes*: varkenslapje.

lèppere, *lèpperde*, *haet zich gelèppert*: zich langzaam vermeederen. *Dat leppert zich zoo lansem biejein*: met beetjes bijeenkomen.

lèppetich, **lèppich**, *lèppetigger*, *lèppetichste*: medeplichtig of schuldig. *Zich lèppich maake*: zich medeplichtig of schuldig maken.

lèppich, zie: *lèppetich*.

lèpsje, *lèpsjde*, *haet gelèpsj*: drinken; sprenkelen met de hand. *Die prie lèpsj zich gèt biejein*: die hond drinkt veel en vaak. 't *Sjtöb te zeer*, {p.218} *doe mós gèt waater oppe sjtöb lèpsje*: je doet te veel stof opwarrelen, sprenkel wat water erover, voordat je veegt. *Em gout lèpsje*: flink drinken.

lèpsjer m, *lèpsjes*, *lèpsjerke*: drinker.

lèpsjmoel v/m, *lèpsjmoele*: drinker; iemand, die graag zoent.

lereier m, *lereiere*, *lereierke*: laurierboom of laurierstruik, *Laurus nobilis*.

lereierblaas o, *lereierblaas*, *lereierblaetje*: laurierblad.

lès v, *lèsse*, *lèske*: les; onderricht.

lès: laatst, onlangs.

lèsj m, *lèsje*, *lèsjke*: slip aan een vrouwenjak of lange pandjas.

lèsje, *lèsjde*, *haet of is gelèsj*: lessen van dorst.

lèsje, *lèsjde*, *haet of is gelèsj*: lessen of blussen van kalk. "*Hae is gout veur kalk te lesje*" zegt men van iemand, die langzaam, of: langdradig is.

lèsjhaak m, *lèsjhaak*: haak voor lessen van kalk.

lèske o: gemoedelijk tikje, dat kleine meisjes zich bij wijze van afscheidsgroet geven.

lèssenaer m, *lèssenaesj*, *lèssenaerke*: lessenaar.

lèste: laatste, zie ook: *laat*. *De leste man de pungel ophelp*: tot het laatste in de herberg blijven. *Hae geit oppe leste bein*: hij loopt met de dood in zijn schoenen. *De lesten daach van 't jaor*: de laatste dag van het jaar. Men maakte de kinderen wijs: "*vandaach sjteit einen oppe mert mit zoovööl naaze, ès (noch) daach in 't jaor zeen*", het woordje "noch" daarbij weglatend.

lèstich, *lèstigger*, *lèstichste*: lastig. *Eine lèstige pettoon*: een lastig iemand.

lèsticheit v, *lèsticheite*, *lèsticheitje*: moeilijkheid.

lèstik m, *lèstikke*: elastiek.

lèstikske, *ē* o: een elastiekje.

lètte, *lètde*, *haet gelèt*: letten, zie het oudere: *ach gaeve*.

lètter v, *lèttesj*, *lètterke*: letter. *Hae haet vaöl lèttesj gevraete*: hij heeft veel gestudeerd.

leuer m, *leuesj*, *leuerke*: looier.

leuge v, *leuges*: leugen.

leugebees m, *leugebeester*: leugenaar.

leugenaer m, *leugenaesj*, *leugenaerke*: leugenaar. *Dae is ouch neet van de eesjte leuge gebarsjte*: die liegt alsof het gedrukt staat.

leun v: *eeme in de leun vaare*: iemand in de wielen rijden; dwarszitten.

leute, **lööte**, *leutde*, *haet of is geleut*: solderen.

leuter m, *leuterke*: zeepsop.

leutere, *leuterde*, *haet geleutert*: leuteren; drinken. *Kóm, veer leuteren ós noch eine*: kom, we nemen er nog een.

leutje o: loodje; ouderwets tweezijdig koffiemaatje van een half en een heel lood, zie ook: *löökje*.

leuze, *leusde*, *haet of is geleus*: geld innen of ontvangen. *Ich höb dizzemörge noch gein aort geleus*: vanmorgen heb ik nog geen cent ontvangen.

leuze, *leusde*, *haet of is geleus*: losmaken of vrijmaken, 'n *Aester leuze*: bij een ekster de tongspier doorknippen, waardoor zij kan leren fluiten en enkele woorden spreken.

leuzing v, *leuzinge*: ontvangsten uit het bedrijf etc.

leveet v, *leveete*: leviet. *De leveete laeze*: de levieten lezen, klemtoon op -vee-.

leveetenhööfke o: Olijvenhofje.

Lewie, Lewieke: Louis.

libberaal, *libberaalder*, *libberaalste*: liberaal.

libberaal m, *libberaale*: liberaal.

lich: allicht; mogelijk.

lichelik, *lichelikker*, *lichelikste*: vermoedelijk, waarschijnlijk. *Lichelik deiste dich dao noch gèt op*: waar-{p.219}schijnlijk levert het nog wat voor je op; leer je er nog wat van.

lich, *lichter*, *lichste*: licht van kleur e.d.

lichte v/m, *lichtere*, *lichste*: lichtgekleurd iets.

liggerlicheit v, *liggerlicheite*: liederlijkheid.

liggerlik, *liggerlikker*, *liggerlikste*: liederlijk.

Liebe, Liebeke, Liebèt, Liebètte: Elizabeth.

liebe v, *liebes*, *liebeke*: domme vrouw/meisje.

lieber, *los lieber*: Fr. libre, vrij en ongebonden; onbelast en onbezwaard.

lieë, *lee*, *haet of is geleeë*: lijden. *Ich kén dem neit lieë*: ik moet hem niet. *Dat lit er neit*: dat neemt hij niet; dat kan hij niet verdragen.

lief o, *liever*, *lifke*: lijf. *Wae zie lief bewaart, beweert gein douf noot*: wie voor zijn gezondheid zorgt, is een verstandig mens. *Dat hiljt lief en zeel biejein*: dat houdt lijf en ziel bij elkaar, wordt gezegd van een degelijke maaltijd of een hartige versnapering.

liek o, *lieke*, *liekske*: begrafenis; lijk. *Ter liek gaon*: aan de lijkdienst deelnemen. *Dat waar ein groote liek*: dat was 'n drukke begrafenis.

liekaete o: begrafenismaal. Een oude gewoonte, om na de begrafenis aan de familie en zij die van ver kwamen, een broodmaaltijd aan te bieden. Meestal gingen de vrouwen, die vroeger niet met de begrafenisstoet mochten meegaan, daarna even naar het graf om te bidden.

liekbaeër m, *liekbaeësj*: lijkbidder, aanzegger van overlijden. Een gewoonte die ook al dreigt verloren te gaan, is het aanzeggen van de dood en het “ter liek baeë” van de buurtbewoners door de zgn. “*liekbaeër*”. *Ès femieje of naober neue*: als familie of bureu uitnodigen bij het aanzeggen van het overlijden van een familielid of buurtgenoot.

liekbraet o, *liekbraer*: lijkbord of lijkplank. Plank lang plm. 150 en breed plm. 35 cm, aan een zijde zwart geschilderd, waarop in wit zinnebeelden van de dood en de tekst: “memento mori” en/of “hodie mihi, cras tibi” (gedenk te sterven en/of heden ik – morgen gij). De andere zijde der plank was blauw geschilderd en veelal in plaats van de veel voorkomende wijzerplaat, doodshoofd, gekruiste beenderen etc. dan een of twee engelenkopjes, voor gebruik bij de dood van een kind. De plank werd bij de deur van het sterfhuis geplaatst door de leverancier van de lijkkest en wel zolang het lijk boven aarde stond. *Hae haet 't liekbraet oppē rök hange*: hij loopt met de dood in de schoenen.

liekdeins m, *liekdeinste*: lijkdienst.

lieke, *leek*, *haet geleeke*: lijken.

liekenhuske, **doodenhuske** o: lijkenhuisje.

liekwaage m, *liekwaages*: lijkwagen.

liem m: lijm. *Hae hink in de liem*: hij zit eraan vast; zij hebben hem aan de haak geslagen.

lieme, *liemde*, *haet of is geliemp*: lijmen.

liemer m, *liemesj*: iemand die iets lijmt.

liempot m, *liempöt*, *liempötje*: lijmpot. Vóóordat men de moderne lijmsorten en lijmmethoden kende, gebruikten de meubelmakers warme lijm. De lijmpot was tweedelig; in de buitenmantel werd water en in de eigenlijke lijmpot iets water en brokjes lijm gedaan. Het geheel werd op de kachel verwarmd, zodat de lijm in de binnenpot oploste en op gewenste strijkdikte kon worden gebracht. Zie ook: *liemsjtriekert*. {p.220}

liemsjtèk m, *liemsjtèkke*, *liemsjtèkske*: lijmroede om vogels te vangen.

liemsjtrieke, *sjtreek liem, haet liem gesjtreete*: lijntrekken of treuzelen.

liemsjtriekert m, *liemsjtriekesj*: lijntrekker, treuzelaar. I.v.m. het gebruik van warme lijm, moest het insmeren van de te lijmen delen snel en correct geschieden. Uit voorzorg werden de te lijmen stukken weliswaar vooraf nog even bij de kachel verwarmd, het bleef echter een zorgvuldig en snel uit te voeren werk. Deze persiflage is een voorbeeld van het geestige taalgebruik onzer voorouders.

liemtang v, *liemtange, liemtèngske*: lijmtang, zie ook: *sjerzant*.

Lien, Lieneke: Carolien.

lien v, *liene, linke*: leidsel. *Aan de lang lien haute*: met beloften paaien. *Dae mous drie plouchliene deip begraave zeen*: iemand naar de hel wensen; als het een voorwerp betreft, geen kans meer geven nog ooit aan het daglicht te komen.

lien m, *liene*, linke: lijn, streep, zie ook: *sjtraep*.

lienaolich m: lijnolie.

liene o: linnen.

lienejaal m, *lienejaale, lienejaelke*: liniaal.

lienteike o, *lienteikes, lienteikske*: lidteken.

lierejum o: delirium tremens. *Hae haet zich 't lierejum gezaope*: hij heeft zo veel gedronken, dat hij nu het delirium heeft.

Lies, Lieske, Liezebèt, Bèt, Bètte, Bètje: Elizabeth.

lies v: lies. *Pien in de lies hōbbe*: pijn in de lies hebben.

lies v, *lieste, lieske*: lijst. Een schilderijlijst heet “*raam*”, het inlijsten heet “*iraame*”.

lies, *liezer, lieste*: licht, zacht. *Dat geit neit zoo lies*: dat gaat zo gemakkelijk niet.

lies v, *lieze, lieske*: vlies. *Dao is 'n lies oppet kalkwaater*: op het kalkwater heeft zich een vlies gevormd.

liester m, *liestesj, liesterke*: zanglijster, *Turdus philomelos*.

lieter m, *lietesj, lieterke*: liter.

lievent o: linnengoed, lijfgood.

lievesdraot m, *lievesdraöt, lievesdraötje*: waslijn, zie: *wesjdraot*.

lieveskas m, *lieveskès, lieveskèsjke*: linnenkast.

liezenei o, *liezeneier, liezeneike*: windei.

liezol m: lysol.

lifke o, *lifkes*: lijfje, onderhemd met korte mouw.

liflèfkes: liflafjes, kleine lekkere hapjes.

liGGe, *louch, haet gelaeye*: liggen. *Dao likker zoo lank, wie er gewassen is*: daar ligt hij languit.

likwedaase v: liquidatie.

lille, *lilde, haet gelilt*: lillen.

limmenaase v, *limmenaases*: illuminatie.

limmenaat m: lemonade.

limmeneiere, *limmeneierde, haet of is gelimmeneiert*: illumineren.

limmiet m: grens.

linj v/m, *linje, linjtje*: linde, lindeboom.

Linj v: de Linde, pl. ben.

link, *linker, linkste*: link, slim, handig.

linke, *linkde, haet gelink*: bargoens: kijken.

linke murf v/m, *linke murve*: grote bek en/of slechte tanden: bargoens.

linkert m, *linkerte, linkerke*: linkerd, slimmerd.

linkmichel m, *linkmichele, linkmichelke*: bargoens: linkerd.

linze v: linze, zuideuropese peulvrucht; *Lens esculenta*.

linzetaart v, *linzetaarte*: gebak, in de vorm van een vla met vruchtenmoes of spijs, waarover in ruitjesvorm reepjes deeg. Het deeg, dat van bete-^{p.221}re kwaliteit is dan van de vla, wordt daarenboven van kruiden voorzien.

lis v, *liste, liske*: list. *Mit lis en bedreigerie haetter dat biejeingekreege*: met list en bedrog heeft hij dat verworven.

lit o, *leede*: lid, clublid e.d.

litmaotsjap o: lidmaatschap.

litsj v, *litsje, litsjke*: boordsel, biesband; glij-ijzer van ploeg.

litsjbaan v, *litsjbaane, litsjbaenke*: glijbaan, glijgoot.

litsje, *litsjde, is gelitsj*: glijden. *Dat litsj neit*: dat. vlot niet; dat glijdt niet.

litsjhuuke, huukskesjleiere, litsjhuukde, haet gelitsjhuuk: gehurkt over het ijs of glijbaan glijden.

litsjetich, *litsjetigger, litsjetichste*: glibberig.

litsjkómkómmmer m, *litsjkómkómmere*: pierewaaier.

litsjpoeier m: talkpoeder werd gebruikt om dansvloeren glad te maken, zie ook *ruit*.

littenie v, *littenieë*: litanie. *Dat is de littenie van alle Hëlge*: dat is een lang verhaal.

livve- in samenstellingen, zie: *leive*.

löbbe, *löbde, haet of is gelöb*: castreren, zie ook: *kastreiere*.

löbbber m, *löbbesj*: castreerder, z.b.

löbbes m, *löbbese, löbbeske*: lobbess.

lizjemoo m, *lizjemoos*: Fr. lits-jumeaux, dubbelbed.

lóch, *lóchter, lóchste*: licht, zacht. *Lóch geraskeiert is hauf gewónne*: die waagt, die wint.

Lóch of sjwaor in de rök laae: overlastig of onderlastig. Bij een tweewielige kar of wagen betekent dat, dat de gewichtsverdeling aan beide zijden van de as niet gelijk is, zodat de kar neiging heeft naar voren te drukken of naar achteren te willen kiepen.

lóch m: lucht; uitspansel. *Wie er lèstich woort, höb ich 'm oppē lóch gezat*: toen hij lastig werd, heb ik hem buiten de deur gezet.

lóchbal m, *lóchbel, lóchbelke*: luchtballon.

Lóchbal, *oppē* m: oude pl. ben. aan de huidige Holleweg.

lóchlaok o, *lóchlaoker, lóchlaökske*: luchtgat; gat in de broek.

lóchsjaeger m, *lóchsjaeagesj, lóchsjaeagerke*: pretzoeker.

lóchsjläönder m, *lóchsjläöndesj*: durfal, waaghals; roekeloos mens.

lóchvaart v: luchtvaart.

lodder o, *loddessj*: slordig mens.

lödder v, *löddessj, lödderke*: ladder.

lödder, heuchsel v: zie: *heuchsel*.

lödderkesvlaa v, *lödderkesvlaa*: vla, waarover in ruitvorm reepjes deeg zijn gelegd.

loe m, *loeë, loeke*: zeelt, Tinca tinca.

loeder o, *loedessj*: loeder, kreng.

loeë, *loede, haet geloet*: luiden, 't *Haet veur 'm geloet*: hij is dood; hij krijgt zijn trekken thuis.

't Loet veur de sondesē bóks: het inluiden van de zondag op zaterdagavond om zeven uur.

Veur 't waer loeë: tijdig voorzorgsmaatregelen treffen.

loek o, *loeker, luukske*: luik, ligdeur.

loekas m: hoofd van Jut (krachtmeter op kermissen).

loen m, *loene*: luim, streek. *Loene veil höbbe*: slinkse streken uithalen.

loerdaach: oorspronkelijk Romeinse prognostiek voor de weervoorspelling over de twaalf dagen van 24 november tot 5 december.

loerdaach m: waarneming van het weer op Goede Vrijdag vanaf zonsopgang tot zonsondergang, waarmee het overheersende weertype van het hele jaar voorspeld kan worden.

loere, *loerde, haet geloert*: loeren.

loerhaan m, *loerhaane*: geslachtsloze kip.

loeriezer o, *loeriezesj, loeriezerke*: lorgnet, voor bril zie: *sjpikkeleieriezer*. {p.222}

loerjaeger m, *loerjaegesj*: loerjager (oorspronkelijk: jager vanuit een zgn. loerhut, huidige betekenis: stroper).

loerjas m, *loerjès*: gluurder

loes v, *luus, luske*: luis. *Hae zit zoo vol leuges, wie 'n houn vol luus*: hij staat bekend als een fervent leugenaar. “*Zoo plat wie 'n loes*” wordt gezegd van een meisje of vrouw met vrijwel geen boezem. *Hae zit wie 'n loes tösje twee naegel gekneep*: hij zit in de knel.

loester m: luister, glorie.

loestere, loesterde, haet geloestert: luisteren. *Dat loestert sjerp*: dat moet erg secuur of accuraat zijn of gedaan worden.

loeszak m, *loeszék*: vlegel, valsaard.

loeter: louter en alleen: zie *louter*.

loeze, loesde, haet of is geloes: wegnemen; afvangen; verklikken; erin laten lopen. *Eeme drin loeze*: iemand verklikken.

loezegèngske o, *loezegèngskes*: luizenpaadje, scheiding in het haar.

loezekamp m, *loezekèm, loezekèmpke*: stof- of luizenkam.

loezepungel m, *loezepungele*: vieze vent.

loezetich, loezetigger, loezetichste: klein; min. *Zoo loezetich bitje hau ich neit verwach*: zo'n klein beetje had ik niet verwacht.

loezige: weinige. *Die loezige paar sènt kénste toch noch waal misse*: die paar centen kun je toch nog wel missen.

lof o, *lòfke*: lof, R.K. middag- of avonddienst.

lof m: lof, eer.

lökke, lökde, haet of is gelök: lukken.

lokke, lokde, haet of is gelok: lokken.

lokker, lokkerder, lokkerste: los; luchtig *Lokker laote*: loslaten; laten vieren; toegeven. *Lokkere sjnee*: luchtig geklopt eiwit.

lóks m: luxe

lókse, lóksde, haet gelóks: aftroggelen.

lokvoogel m, *lokveugel, lokveugelke*: lokvogel, lokvink.

lol v: lol, gein, plezier. *Veur de lol van Iedaa*: voor de gein. *Veur de lol sjpee*: om 's keizersbaard spelen.

lolbroeder m, *lolbroedesj*: lolmaker.

lollich, lollicher, lollichste: lollich.

lolzak m, *lolzék*: lolmaker.

lómmele m, *lómmele, lummelke*: vod, lor, prul.

lómmelechtich, lómmelechtig, lómmelechtichste: voddig, prullig.

lómmelefebrik o, *lómmelefebrikke*: voddenspakhuis, lompenverwerkingsindustrie.

lómmelekael m, *lómmelekaels, lómmelekaelke*: voddeman,; haveloos gekleed persoon.

lómmelekreemer m, *lómmelekreemesj*: voddenkoopman.

lómpe m, *lómpe*: lomperd, vlegel; onbeholpen mens.

lómpe, lómper, lómpeste: lompe.

lómpe: lompen. *Laot dich neit lómpe*: laat je niet kennen, beetnemen.

lómperik m, *lómperikke*: lomperd.

lómpeicheit v, *lómpeicheite*: lompeheid.

lóng v, *lóng, lungske*: long. *Hae haet 't oppē lóng*: hij heeft astma.

lónke, lónkde, haet gelónke: lonken.

lónsje, lónsjde, haet gelónsj: loensen.

lont v, *lonte*: lont. *Lont ruuke*: lont ruiken; onraad bespeuren.

loo m: run (fjngemalen eikenschors).

looch m: loog (scheik. base).

looderaendeuske o: lodereindoosje, verbastering van het Fr. L'eau de la Reine: doosje met een in eau de cologne gedrenkt sponsje. "*Et looderaendeuske geit aope*" wordt gezegd, als iets onaangenaam ruikt; wanneer iem. er eentje laat vliegen.

looe, *loode*, *haet of is geloot*: leerlooien.

looe m, *looesj*: leerlooier. {p.223}

lookët o, *lookëtte*, *lookëtje*: Fr. loket, zie ook: *sjalter*.

lookouk m, *lookuik*, *lookuikske*: afval uit looierij (werd eertijds als brandstof gebruikt).

loomeule v, *loomeules*: looimolen, runmolen voor het vermalen van eikensschors tot run, zie: *loo*.

loon o, *loone*, *lööнке*: loon.

loonbak m: het tegen een vergoeding bij een bakker laten bakken van aan huis klaargemaakt deeg van brood en gebak, zie ook: *sjerpendeurke*.

loondaach m: betaaldag.

loone, **zich**, *loonde zich*, *haet zich geloont*: voordeel opleveeren.

loonsjléchter m, *loonsjléhtesj*: loonslager.

loos, *loozet*, *looste*: slim. *Ich kan met de bëste wil van de welt dao niet mee loos oet waere*: ik kan er met de beste wil van de wereld niet meer wijs uit worden. '*ne Looze*: een slimmerik.

loos v, *looze*, *lööske*: loods.

loot o, *lööte*: lood, zie ook *leutje*. Een lood Keuls gewicht is 0,014609375 kg.

lööte, *lööte*, *haet of is gelööt*: solderen, zie ook: *leute*.

loozicheit v. *loozicheite*, *loozicheitje*: sluwheid.

lópezetich, *lópezetigger*, *lópezetichste*: geniepig.

löpsj v, *löpsje*, *löpsjke*: schop, trap.

löpsje, *löpsjde*, *haet gelöpsj*: schoppen, trappen. *Ich löpsj dich drèk'n ónger dien kónjt*: direct geef ik je een schop onder je achterwerk.

lorik m. *lorke*, *lörkske*: larix.

lorijët m, *lorijëtte*, *lorijëtje*: Fr. lorgnet, zie ook: *loeriezer*.

lös m: lust, zin.

los, *losser*, *loste*: los.

losbraeke, *brouk los*, *haet of is losgebraoke*: losbreken; losbarsten.

lösj, *lösjer*, *lösje*: scheel.

lösj m, *lösje*: oogkleppen van een paardetuig.

lösje, *lösjde*, *haet gelösj*: loensen; slaan. *Hae kreech ze gelösj*: hij kreeg een pak rammel.

lösjhout m, *lösjhui*, *lösjhuitje*: deukhoed met slappe rand.

loslaote, *lout los*, *haet of is losgelaote*: loslaten.

loslaote, **zich**, *lout zich los*, *haet zich losgelaote*: zich uitleven. *Dao kénste dich éns aan loslaote*: daar kun je je eens aan uitleven. Zie ook: *laoslaote*.

los-lieber: vrij en ongebonden; onafhankelijk, zie ook: *lieber*.

losriete, *reet los*, *haet of is losgereete*: lostrekken.

losse, *losde*, *haet of is gelos*: lossen; afladen.

löste, *lösde*, *haet gelös*: lusten.

löstich, *löstigger*, *löstichste*: lustig. "*Löstich gelaef en zeelich gestórve haet der duuvel 't kónsép bedórve*" wordt gezegd van iemand die er lustig op los heeft geleefd en de duivel door zijn inkeer heeft bedrogen.

lotje o: straatmadeliefje. *Van lotje getikt zeen*: niet goed snik zijn.

lôtsj m, *lôtsje*, *lutsjke*: leisteen; mijnsteen. *De lôtsjen oet de kaole raape*: de mijnsteen uit de steenkool verwijderen.

lótsj v, *lótsje, lutsjke*: speen. Er zijn drie soorten “lótsje”: 1. *lótsj*: gewone speen, die over de hals van de zuigfles wordt gestroopt; 2. *lótsj mit derm*: speen met rubberslangetje, dat tot op de bodem van de zuigfles reikt; 3. *zäökert*: fopspeen.

lótsje, *lótsjde, haet gelótsj*: zuigen.

lótsjer m, *lótsjes, lutsjerke*: zuigeling; duimzuiger.

lou: bargoens: geen; niet. *Lou sjans*: geen kans. {p.224}

louf o, *luifke*: loof.

louk o, *luikske*: look, prei. *ē Sjpier louk*: een schacht prei (vakterm). *Brussels louk* of *lof* witlof.

loulouene: bargoens: niets, mis.

louman m, *louwèn, louwènke*: bargoens: waardeloze vent.

loup, luip v: loop. *Oppē luip gaon*: ertussenuit gaan. *In de loup der jaore*: in de loop der jaren.

loupe, *leip* (verouderde vorm: *lopde*), *haet of is geloupe*: lopen. *Hot en haar loupe*: doelloos heen en weer lopen. *Loup nao de maon en plök sjtarre, laot ze valle dan höbste kralle*: loop naar de maan. *Hae leip zich de bein ónger de vot oet*: hij liep tevergeefs. *Hae löp aaf*: hij heeft een gekke bui. *Loupe wie 'n bie*: lopen als een haas.

loupentaere: lopend.

loupjóng m, *loupjónge, loupjunske*: loopjongen.

loupkörf m, *loupkörf, loupkörfke*: loopmand voor kleine kinderen.

loupas m: looppas; ontslag. *Eine de loupas gaeve*: iemand ontslaan.

lupsjans v, *lupsjanse, lupsjenske*: uithuizig meisje.

lupsjees v, *lupsjeeze, lupsjeeske*: zie: *lupsjans*.

lupvot v, *lupvotte, lupvötje*: zie: *lupsjans*.

lupwaage m, *lupwaages, lupwaageske*: loophek (sort box op wieltes).

Lour: Laurens.

louter, loeter: louter. *Louter en allein*: louter en alleen.

lover v, *luiverke*: lover.

lozjee v/m, *lozjees, lozjeeke*: Fr. logé.

lozeiere, *lozeierde, haet of is gelozeiert*: logeren.

lozemènt o, *lozemènte, lozemèntje*: logement. In de buurtschap “Achteróm” (z.d.) was vroeger ’n logement, dat heette “de reizende man”, de volksmond maakte daar echter al snel van “de reizende vlo”.

lozjes o: logies, nachtverblijf.

luch v, *luchte, luchske*: stallantaarn.

luchbak, leichbak, *luchbék*: lichtbak; stroperslamp. *Ès 't sjoe waer is, gaon de sjtruipej mit de luchbak 't veljt in; 'ne goue gardesjas is dan aevel al dao*: met ruw weer gaan de stropers met de lichtbak stropen; een goed jachtopziener slaapt dan niet en zorgt vóór die tijd in het veld te zijn.

luchte, *luchde, haet of is geluch*: tillen; bijlichten; in het ootje nemen. *Ich kan dem neit zeen of luchte*: ik kan hem niet uitstaan. *Veer höbben 'm gout geluch*: we hebben een goed glas bier gedronken; wij hebben hem eens flink in het ootje genomen.

luchte, lufte, luchde, haet of is geluch: luchten.

luchter m, *luchtesj, luchterke*: lichtkroon; luchter.

lufte, *lufde, haet of is geluf*: luchten, zie ook: *luchte*.

luflich *lufziger, luflichste*: luchtig.

luif m, *luive, luifke*: stoep of gangpad onder het overstek van het dak bij boerderijen en ouderwetse woningen; rand van een hoed.

luimere, *luimerde, haet geluimert*: in een dun straaltje lopen van een vloeistof; plassen; het langzaam rollen van een kegelbal e.d.

luimerke o: dun straaltje; loopje.

luip m: loop. *Dem is 'n oppē luip*: hij is niet goed snik. *Ich zal uch gēt luip gaeve*: ik zal jullie wat voorsprong geven. *Die hōbbe de luip dao*: zij komen eer vaak.

luip v, *luipe*, *luipke*: loop; geweerloop e.d., zie ook: *loup*. “*Luip haole*” wordt gezegd van een meisje, dat al naar de jongens begint te kijken.

luiper m, *luipesj*, *luiperke*: loper; gang- {p.225} of traploper e.d.; uithuizig mens.

luipsj, *luipsjer*, *luipsjte*: loops (brons bij honden etc.).

luipsjicheit v: loopsheid.

luipsjoor o, *luipsjoore*, *luipsjörke*: oorontsteking.

luit m, *luite*, *luitje*: bolster, peul of schil van zaad of vrucht. *Dat hink in de luit*: dat wordt spoedig verwacht; een meisje dat naar een vrijer uitkijkt.

lul m, *lulle*, *lulke*: penis; sukkel.

lulle, *lulde*, *haet gelult*: kletsen. *Hae lult op sop*: hij kletst maar wat.

lummel m, *lummele*, *lummelke*: lummel, nietsnut.

lup m, *luppe*, *lupke*: lip. *Hae kan de luppe neit obbein haute*: hij kan zijn mond niet houden.

luster m: E. lustre: dunne stof, glanzend en licht vnl. gebruikt voor jassen en schorten.

luttelke o, *luttelkes*: stompje griffel. “*Luttelkes*” waren voor de jongens een geliefd ruilmiddel.

luu, *luukes*: lui. *De luu aafloupe*: allerhande mensen aflopen om het een of ander te krijgen.

Dae haet Got weit wiewäöl geljt ónger de luu hange: veel mensen zijn hem nog geld schuldig.

Dóm luu hōbben 't meiste leave: holle vaten klinken het hardst.

luusj o/m: lis, lisgras; rietstrook of rietveld.

luusjhoun v. *luusjhounder*, *luusjhuinke*: waterhoen. {p.226}

Aanvöllinge {p.227} {illustratie} {p.228}

M

maach m, *maage*, *maechske*: maag. ‘*ne Maach wie 'ne seldaoteransel*: een maag, waar veel in kan en die alles verdraagt.

maach v, *maachde*: maagd.

maachbesjwaerde: maagklachten.

maachsjaer m, *maachsjaere*, *maachsjaerke*: maagzweer.

maachvöllingv, *maachvöllinge*: slappe kost.

maachwaal m: gulzigaard, slokop.

maage, *maachde*, *haet gemaach*: mogen. *Maachlich daste dat veur mich deis*: dat kun je toch wel voor mij doen.

maagemaazel m: klemtoon op -zel. gestold en in vierkante blokjes gesneden mengsel van gekookte suiker, amandelen, kaneel en kruiden.

maager, *maagerder*, *maagerste*: mager. “*Maager, gezónjt en erm*” wordt gezegd, als men naar iemands welzijn informeert.

maagericheit v: schraalheid.

maai v, *maaje*: made, pootloze insectenlarf.

maaj v, *maaje*: malie, metalen eindstift van veter.

maajem m: bargoens voor: water.

maajemme, *maajemde*, *haet gemaajemp*: bargoens: regenen.

maake, *maakde*, *haet of is gemaak*: maken. *Zich oorøet maake*: ertussenuit gaan. *Gemaakde mēnkes*: voorwendsels, smoesjes.

maakrón v/m, *maakróns*, *maakrunke*: Fr. macaron, macron: drol.

maal v/m, *maale*: ouderwetse linnen tas met linten, gedragen onder de rok of het bovenkleed, hoogte plm. 30 en breedte plm. 18 cm met aan de boven-voorzijde een V vormige opening

van plm. 12 cm lengte. Werd door de huisvrouwen gebruikt voor het bergen van beurs, sleutels, zakdoek enz. Zie ook: *sjreuslaok*.

maale, *moul*, *haet of is gemaale*: malen.

maalplak m, *maalplèk*, *maalplèkske*: zakdoek, zie: *koetentrèkkert*, *tèsjeplak*, *sjnoesplak*, *koetendouk*.

maalsjloes v, *maalsjloeze*: molensluis (het gedeelte, dat het water levert voor het in beweging brengen van het molenrad).

Maan, Maanes: Herman.

maanbreif m, *maanbreive*: aanmaning tot betaling; tot het verrichten van een werk of leverantie etc. Vroeger werd men tot betaling van belasting gemaand door het zgn. “*vief-sente mènke*”. Als deze kwam aanzeggen, dat men de verschuldigde belasting moest betalen, was men hiervoor een, op het belastingkantoor te betalen, boete van vijf cent verschuldigd. Zie ook: *sjtuur* betaale.

maane, *maande*, *haet of is gemaant*: manen.

maane: manen; lang haar van jongens. *Laot dien maanen éns tóppe*: laat je haar knippen.

Maanekoel v: pl. ben. Hoogveld.

maanesjtrank m. *maanesjtrèng*: manen, lange nekharen van dieren.

Maanewel: Emanuel.

maaning v, *maaninge*: aanmaning, aansporing.

maar v, *maare*: heks, spookverschijning. *Door of van de maar gereë waere*: een nachtmerrie hebben.

Maaria: Maria.

Maariajoobaek: heremijntijd, uitroep. {p.229}

Maariajoozes: Maria-Joseph (uitroep).

maas v, *maaze*, *maeske*: maas van net.

maasakker, **de ganse** m: de hele boel, alles, z. *massakkere*; klemtoon op -*sak*-.

maaseurke, **maasäörke** o, Fr. ma soeur, nonnetje, klemtoon op -*seur*-.

maat v, *maech*, *maetje*: dienstmeid.

maatsjappelik, *maatsjappelijker*, *maatsjappelikste*: maatschappelijk.

maatsjepie v, *maatsjepieë*: maatschappij; samenleving; genootschap.

Maazeiker knapkouk m: Maaseiker knapkoek. Het Belgische grensplaatsje is onder meer bekend voor zijn uitstekende knapkoek, een rond, plat besuikerd gebak van bijzonder goed deeg, middellijn 15 à 20 cm, dikte circa 1 cm.

maazere: mazelen.

maazomme o: bargoens: geld, kapitaal.

maazjestëëus, *maazjestëëuzer*, *maazjestëëuste*: majestueus, groots, plechtig.

mach v/m: macht; veel; meerderheid. *Hae haet ze mit de mach*: hij heeft volop.

machneet v, *machneete*: magneet.

machochel v, *machochele*, *machochelke*: bargoens: klein meisje, klemtoon op -*choch*-.

madooje v, *madoojes*: slonzige vrouw met daarbij niet passende allures, klemtoon op -*doo*-.

madzjel v, *madzjele*: dike plompe vrouw, klemtoon op *mad*-.

mae, **mêh**: maar. Het verschil in gebruik hangt af van de situatie.

maegere *maegerde*, *is gemaegert*: vermageren. *Dat maegert erch*: dat vermagert zeer.

maekeljóng m, *maekeljóng*: makelaar, tussenpersoon, klemtoon op -*jóng*.

mael o: meel. *Mael buuele*: meel ontdoen van zemelen.

maelbuuel m, *maelbuuele*: meelzak; paffierig mens.

maelder m, *maeldesj*, *maelderke*: merel. *Turdus merula*. “*Adjeu miene maelder*” wordt gezegd, als men iets kwijt is; daar kun je naar fluiten. *Noe mót ich gau zeen, wènt de maerel is oppet oetvleige*: nu moet ik snel naar het toilet, want het is hoogste tijd.

maeletich, *maeletigger*, *maeletichste*: melig.

maelwórm m, *maelwurm*: meelworm; scheldnaam voor molenaarsknecht.

maelzak m, *maelzék*: meelzak; pafferig dik mens. *Sjtik in 'ne maelzak, dan kumpste gepoeiert in de hël*: stik maar!

maelzölder m, *maelzöldesj*: meelzolder.

Maen, Maene: Philomena.

Maer: Fr. Mère, non; overste in nonnenklooster.

maer v, *maere*: merrie.

maerepis, maerezeik m: urine van merrie; schraal bier.

maersjoem: m, meerschuim.

maete, *mout, haet of is gemaete*: meten. *Hae kreech ze gemaete*: hij kreeg 'n pak slaag.

maeter, meeter m, *maetesj*: meter (lengtemaat); gasmeter enz.

maetje o, *maetjes*: meisje. *Ich zeen leeve e sjoon maetje wie 'n aut paert*: lett.: ik zie liever een mooi meisje dan een oud paard.

maetjesgék m, *maetjesgékke, maetjesgékske*: meisjesgek.

maetjespensjenaat o, *maetjespensjenaate*: meisjespensionaat.

maf, *maffer, mafste*: bargoens: mal.

maggezien m, *maggeziene, maggezingke*: magazijn, zie het oudere: *laager*.

maggeziensknèch m, *maggeziensknèchte*: magazijnknecht.

maggeziensmeister m, *maggeziensmeistesj*: magazijnmeester.

Magrit, Margrit: Margaretha. {p.230}

magrit v, *magritte, magritje*: margriet, Chrysanthemum leucanthemum.

Maj: Maria.

majoo m, *majoos, majööke*: Fr. maillot, tricot.

makkeljóng m, *makkeljónge*: Fr. maquignon, paardenkoper.

makroonie m: macaroni.

mal m, *malle, melke*: vorm, model.

malaeze v: malaise.

malèier m, *malèiesj*: maleier. *Zoo zaat wie 'ne malèier*: zo dronken als een tempelier.

mallem, van: mal, gek, getikt. *Bëste van mallem, daste dat durfs te vraoge*: ben je getikt, dat je dat durft vragen.

mam, mem v: moe (= moeder).

mammaa v, *mammaas, mammaake*: mama.

mammeloeck m, *mammeloeke*: mammeluk (vastenavondkledij, voorstellend een Arabische slaaf). *'ne Mammeloeck aan 'n këtting*: een drol.

mamzël v, *mamzëlle, mamzëlke*: aanstellerig vrouwtje. *'n Mamzël mit drie krappen oppet häöre*: een vrouw van in de dertig.

man m, *mander, mènke*: man; mannetjesvogel. *Eine man is eine waech*: met meer mensen kan men meer presteren. *Gemaakte mènkes*: smoesjes, uitvluchten. Als na de oogst het eerste graan gedorsen werd, meestal tarwe, omdat men daarvan wittebrood, vla e.d. bakken kon, ging dit met enige feestelijkheid gepaard. Van dit gebeuren werden vrienden en burens op de hoogte gebracht met het gezegde: “*veer gaon den erme man ewèchjaage*”, m.a.w. de schaarste aan wittebrood was voorbij. *Ongerhauve man en eine paesjkop*: anderhalve man en een paardekop, vrijwel niemand.

mandel v, *mandele, mandelke*: amandel. *De mandele laote sjnieë*: de amandelen laten knippen.

Mander, de: de Mander. Een in 1928 opgerichte club, naar men zegt, genaamd naar Frans ten Dijck, die de bijnaam droeg van “de man”. Evenals bij de club “Wo van” was het voornaamste doel van hun inzet het behoud van de Sittardse volkscultuur en het beoefenen van de liefdadigheid. Voor het verkrijgen van de nodige financiën, organiseerden zij bals, revues, tuinfeesten etc. Hun kleding bestond uit rokkostuum met rood-gele revers; een gele

hoge hoed was eveneens voorschrift. Het was deze vereniging, die in 1932, toen de vastenavondviering door het maskeradeverbod in het gedrang kwam, “*de Aanhautesj*” (z.d.) onmiddellijk bijviel en grote steun verleende bij hun streven naar het herstel der aloude traditie. In tegenstelling tot “*de Aanhautesj*” die later fuseerden met “*de Marotte*” (z.d.) behield deze vereniging tot heden haar zelfstandigheid.

maneezje v, *maneezjes*: manege; aandrijving van dorsmachine met behulp van een paard.

maneier, meneier v, *maneiere*: manier.

mangel m: armoede, gebrek, gemis.

mangel v, *mangele*: mangel.

mangele, mangelde, haet of is gemangelt: mangelen.

manj v, *manje, mènjtje*: mand, zie ook: *manjel*. *Dat laek wie 'n manj*: dat lekt als een zeef.

manjefik, manjefikker, manjefikste: magnifiek.

manjel v, *manjele, mènjelke*: mand, zie ook: *manj*.

manjelekreemer m, *manjelekreemesj*: mandenkramer.

manjelemaekert m, *manjelemaekesj*: mandenmaker, zie ook: *bäömert*.

manjtjel m, *mènjtjel, mènjtjelke*: mantel. {p.231}

mankaase, mangkaase v: tekort, gebrek aan, zie ook: *mangel*.

mankeiere, mankeierde, haet gemankeiert: ontbreken, schelen. *'t Mankeierde neit vääol*: het scheelde niet veel.

mankemènt o, *mankemènte, mankemèntje*: gebrek, fout, zie ook: *faelder*.

manööver, manäöver v, manoeuvre.

mannevreiere, mannevreierde, haet gemannevreiert: manoeuvreren, zie ook: *vouerwërke*.

mansgèk v, *mansgèkke, mansgèkske*: manzieke vrouw of manziek meisje.

manshanjt v, *manshènj*: manshand. *Manshanjt baove*: de man moet de baas zijn.

mansheuchde v: manshoogte, klemtoon op *-heuchde*.

manshumme o, *manshummes*: herenhemd.

mansjap v, *mansjappe*: manschap.

mansjèster m: manchester.

manskael m. *manskaels*: manskerel.

mansluu: mannen.

mansminsj m: manspersoon.

mansnaam m: naam van echtgenoot.

manspersoun: m: manspersoon.

mansvouk: manvolk.

manteneiere, manteneierde, haet zich gemanteneiert of is gemanteneiert: zich laten gelden, zich handhaven.

mantoering v, *mantoeringe*: jongens- of herenkostuum.

manzjee o/m: Fr. manger, eten, kost.

manzjèt v, *manzjètte, manzjètje*: Fr. manchét.

manzjètteknoup m, *manzjètteknuijp, manzjètteknuijpke*: manchétknoop.

Mao: Clement.

maof: mauve (met geel gemengd zacht paars).

maol m: maal, keer.

maon v, *mäönke*: maan.

maon m, *maone, mäönke*: kopvoorn, meun.

maondich m: maandag.

maonjeliks: maandelijks.

maonjt m, *maonje, mäönjtje*: maand.

maonesjien m: maneschijn.

maonleich o: maanlicht.

maonuigert o/m, *maonuigesj*: aan maanoog lijdend paard. *Sjaele maonuigert*: scheldnaam voor schele man of jongen.

maorde, *maorde*, *haet of is gemaort*: moorden, doden.

maordenaer m, *maordenaesj*: moordenaar.

mäördert m, *mäördesj*: zwoeger.

maore, *maorde*, *haet of is gemaort*: zwoegen.

maort m, *mäört*: moord.

maortaester v, *maortaesjtesj*: klauwier, klapster, Lanius excubitor

maot v, *maote*, *mäötje*: maat. *In de maot*: in de maat; in de pas lopen. *De maot sjlaon*: de maat slaan. Als tegemoetkoming aan de lezer leek het mij gewenst, de in dit boek voorkomende oude maten en gewichten, die in Sittard worden gebruikt, in een tabel op te nemen. LENGTEMATEN: Maastrichts el: 0,669 m, verdeeld in 16 taliën à 0,0418125 m; strekkende roede: 4,5532 m, verdeeld in 16 voet à 0,284575 m, de voet in 10 duim à 0,0284575 m; VLAKTEMATEN: vierkante sint-Lambertusvoet: 0,0851 M²; vierkante voet, meest gebruikt: 0,08098303125 M²; vierkante roede: 20,5499 ca verdeeld in 16 voet à 1,28411875 ca; *zil* of *vrech*: 100 roeden, 2054,99 ca; *mörge*: 150 roeden, 3082,485 ca; *boender*: 400 roeden, 8219,96 ca; GRAANMATEN: Het oude mud werd als maateenheid niet gebruikt, men rekende in *malder* of: *mauer* etc. het {p.232} mud mat 6 *malder* à 172,5 l of: 1035 liter; *malder* of: *mauer*: 172,5 l bevat 6 vat of: *vaat* à 28,75 l; vat of: *vaat*: 20 kan of: *köp* à 1,4375 l; kop of: *molter*: 16 pint of: *pénjt* à 0,08984375 l; Het oude mud of modius is dus: 6 *mauer* of: 36 *vaat* of: 720 *köp* of: 11520 *pénjt* en werd als zodanig gebruikt voor rogge, tarwe, gerst, boekweit, bonen, erwten, zout e.d.; voor haver of spelt was de inhoud van het vat 33,06 l en onderverdeeld in 23 *köp*; MATEN VOOR VLOEIBARE WAREN: kan inhoudend 1,4575 liter onderverdeeld in: 2 halfkens of: *hèifkes* à 0,72875 l; 4 pint of: *pénjt* à 0,364375 l; 16 vierdelkes of: *veedelkes* à 0,09109375 l; 1 *mäötje* à 1/10 liter. INHOUDSMATEN: kubieke sint-Lambertusvoet: 0,02484 M³; Sittarder gelacht of: *gelach*: 2,900 M³. GEWICHTEN: Akens pond à 0,311 kg; Keuls pond à 0,4675 kg; Maastrichts pond of: *pónjt*: voor boter: 0,49689 kg; voor alle andere waren: 0,46766 kg. Het pond was onderverdeeld in 16 ons Keuls à 0,02921875 kg of: 32 lood of: loot Keuls à 0,014609375 kg.

maotreegel m, *maotreegele*: maatregel.

maotsjtaaf m, *maotsjtaef*: maatstaf, maatstok.

maotvas, *maotvaster*, *maotvaste*: maatvast.

marantelaa-joobaek: heremijntijd; jasses!

marbel m, *marbele*, *mèrbelke*: stuiter of grote knikker van glas, steen of wit porcelein.

Mariaziep: O. L. Vrouw-visitatie, 2 juli. *Ès 't Mariaziep raengent*, *raengent 't zös waeke alledaach*: als het op 2 juli regent, regent het zes weken iedere dag.

Maritsebil: Maria Sybilla (klemtoon op -bil): *Maritsebil hau ruibe gaete / en gong doe nao den dans*, / *Maritsebil dat zóng en sjpróng*, / *en sjeet de sjieve gans*.

Marjèn, Merjèn: Maria-Johanna, klemtoon op -jèn.

mark v, *marke*: mark.

marmelaat v. marmelade.

marmere, *marmerde*, *haet of is gemarmert*: marmerkleurig verven.

marmiet v, *marmiete*, *marmietje*: Fr. marmite, ketel met insluitend deksel.

maroode v: ziek, doodop, afgemat. *Nao de maroode gaon*: verloren gaan; doodgaan. *Oppe maroode gaon*: op stroop- of plundertocht gaan.

Marotte: Fr. marotte: zotskap; stokpaardje, gril. Sittardse carnavalsvereniging, opgericht in 1881 door de leden van “aut Sjwentebolt” (z.d.); statuten koninklijk goedgekeurd 13 oktober 1920; lijfspreuk: M.P.Q.S. of: Marotte Populusque Sittardiensis: de Marotte en 't volk va Zittert.

marresjoosee v: legerpolitie, zie: *marsjesee*.

marsj m, *marsje, mersjke*: mars.
marsjandeiere, *marsjandeierde, haet gemarsjandeiert*: pingelen, bieden. {p.233} *Koupe of neit koupe, mer sjei oet mit dat gemarsjandeier*: kopen of niet kopen!
marsjandies v: Fr. marchandise, koopwaar.
marsjeiere, *marsjeierde, haet of is gemarsjeiert*: marcheren.
marsjese m, *marsjesees*: marechaussee, zie ook: *marresjoosee*.
martelaer m, *martelaesj, martelaerke*: martelaar, tobber.
martele, *martelde, haet gemartelt*: martelen; tobben. *Dat is ɛ gemartels*: dat is martelarij.
martelerie v, *martelerieë*: tobberij.
martelgaus v, *martelgaus, martelgèiske*: oorspronkelijk “*mauer Gaots*”, laatste schoof graan van een bepaald perceel.
Martèng: Martin.
mas, massepae m: marsepein.
masjenaal: machinaal.
masjienerie v, *masjienerieë*: machinerie.
masjenis m, *masjeniste*: machinist.
masjzjerang m: mengelmoes; uitschot; slechte waar. *Maak dich de luif aaf mit diene masjzjerang*: maak dat je weg komt met je rommel; klemtoon op -rang.
maske o, *maskes*: masker; gemaskerd persoon.
maskeiere, *maskeierde, haet of is gemaskeiert*: maskeren.
massakkere, massekreiere, *massakkerde, haet of is gemassakkert*: Fr. massacrer: verknoeien; vermoorden; moedwillig kapotmaken, vernielen.
massäör m, *massäösj*: Fr. masseur.
masseiere, *masseierde, haet of is gemasseiert*: masseren.
maste, *masde, haet of is gemas*: vetmesten “*Waat ras, dat mas*” zegt men van het mesten van varkens.
masvërke o, *masvërke*: mestvarken.
Mat, Matteke: Mathieu.
mat v, *matte, mètje*: mat.
mataadoor m, *mataadoore*: matador. *Dat zeen de mataadoore*: dat zijn de besten.
mateerie v: etter, wondvocht.
matraeteiere, *matraeteierde, haet of is gematraeteiert*: Fr. maltraiter: sarren; kwellen; mishandelen.
matroos m, *matrooze*: matroos.
matse, *matsde, haet of is gemats*: oneerlijk handelen.
matses m: matse (joods paasbrood, ongezuurd brood).
matsj m: brij, weke pap. *De sjnee is eine matsj*: de sneeuw is één brij.
matte, *matde, haet gemat*: matten. *Sjtul matte*: stoelzittingen maken.
matteklöppert m, *matteklöppesj*: mattenklopper.
maue, *maude, haet gemaut*: miauwen.
mauer, o: *malder*, zie: *maot*.
maus, *mauzer, mauste*: mals, zacht.
maus: leeg, niet drachtig.
mauskou v, *mauskui, mauskuike*: niet drachtige koe. *De veurhanjt is 'n mauskou waert*: wie bij het kaarten de voorhand heeft, staat er goed voor. *Hae geef wie 'n mauskou*: het is een gierigaard.
maut m/o: mout.
maute, *mautde, haet gemaut*: mouten.
mauter m, *mautesj*: mouter.
mauterie v, *mauterieë*: moutfabriek.

mautmeule v, *mautmeules*: moutmolen.

mazzel m, *mazzelke*: winstje, goed zaakje. *Mazzel höbbe*: geluk hebben; goede zaken doen.

mazzele, *mazzelde*, *haet gemazzelt*: geode zaken doen.

mazzelaer m, *mazzelaesj*, *mazzelaerke*: boffer.

mazurkaa m, *mazurkas*: mazurka.

me: men.

mèchel v, *mèchele*, *mèchelke*: meisje.

Mecheil, Michel: Michiel, Michael.

mèchtich, *mèchtigger*, *mèchtichste*: machtig. *Dat is mèchtige kos*: dat is {p.234} krachtig eten. *Hae is geine guie mèchtich*: hij bezit geen cent.

medaaje v, *medaajes*, *medaejeke*: medaille. *Wie me zaet en wie me zëGGe zou, ze zëGGe taenge mich de medaaje*: schimpwoord voor een vrouw met practisch geen boezem.

medam, madam v, *medamme*, *medèmk*: mevrouw. “*Haljt kótsjer, medam haet pis*” wordt gezegd, als men even wil pauzeren.

mee: meer, zie veel.

meeë, *meede*, *haet of is gemeet*: maaien.

Meef: Bartholomeus.

meef m, *meeve*: meeuw.

meeje v, *meejes*: bladluis.

meeke, *meekde*, *haet gemeek*: huilen. *Meeke wie 'ne kaniën*: schreeuwen als een konijn.

meekert m, *meekesj*: huilebalk; schreeuwer.

meeles m, *meelesse*, *meeleske*: buik. *Zich gèt in ziene meeles sjlaon*: flink eten.

meemausj m, *meemausje*: drenzend kind.

meemesjien o, *meemesjiender*: maaimachine.

meenie m: menie.

meerdere m: meerdere.

meerdere, *meerderde*, *haet of is gemeerdert*: meerderen bij breien.

meereit v: meerderheid.

meerendeil o: merendeel.

meerendeils: merendeels.

meerës v: rest; overschot. *En veur de meerës niks nuuts*: en nu is het afgelopen.

meert m: maart. *I meert zeen alle këtjes grau en löp zich mennige jóng de sjeene blau*: in het voorjaar loopt menige verliefde jongeman een blauwtje. *Meerts beier*: voorjaarsbier. *Meerts sjneewaater*: water van in maart gevallen sneeuw. *Meerts sjneewaater is gou millesien veur brènnende ouge*: water van in maart gevallen sneeuw is een goed middel tegen brandende of ontstoken ogen. *Meerts fijeulke*: maarts viooltje, *Viola odorata*.

meesich, *meesigger*, *meesichste*: matig.

meesigge, zich, *meesichde zich*, *haet zich gemeesich*: zich matigen.

meesjtömmich: meerstemmig.

meeter, maeter m, *meetesj*: meter (lengtemaat); gasmeter; voorwerp of instrument waarmede gemeten wordt.

meezaesel v, *meezaesele*: zeis.

megrien v: margarine, vroeger in de volksmond ook wel “*Maria zu liebe*” genoemd.

megrieneklitsert m: maargarine.

mèh: maar, zie ook: *mae*.

meh-jeh: toch zeker niet!

mei m, *meie*, *meike*: meiboom; bosje bloemen, corsage; met bloemen en linten versierde tak, geplaatst op een in aanbouw zijnd huis of gebouw, zodra de gordingen en nokbalk geplaatst zijn, de zgn. “mei”. *De mei is opgezat, de boeheer mót traktere*: de meiboom staat op de nok, nu moet de bouwheer trakteren. *'t Is ziene mei*: het is zijn naamdag (enigszins verouderd,

meer gebruikelijk is: “’t is ziene naamesdaach”). *Gaef mich ɛ meike veur oppɛ kraach van de manjtɛl*: geef me een bloemtrosje voor op mijn mantelkraag

mei m: mei, bloemaand. *Mei kuil en naat, völt de sjuur en ouch ’t vaat*: mei koel en wak, vult de schuur en ook de zak. *Ès ’t oppen eesjte mei raengent, valle de keesjen aaf*: als het op één mei regent, wordt een slechte kersenooft verwacht. *’t Lëste va mei is ’t sjtertje van de wénjter*: het laatst van mei is het staartje van de winter.

Mei, Meike: Bartholomeus. {p.235} {illustratie} {p.236}

mei-altaor m, *mei-altaore, mei-altäörke*: met bloemen versierd altaar, geplaatst langs de processieroute; ook versierde raam- of deuopeningen langs de route worden zo genoemd.

meibloum v, *meibloume, meiblömke*: sering, Syringa, zie: *kroetnaagel*.

meibottel v, *meibottele*: morille (eetbare paddestoel), *Morchella esculenta*.

meie, *meide, haet of is gemeit*: huren van personeel. *Ich höb mich ’ne knèch gemeit*: ik heb een knecht in dienst genomen.

meikeunegin v. *meikeuneginne*: meikoningin.

meine, *meinde, haet of is gemeint*: menen. *Die meine zich gèt*: zij verbeelden zich heel wat. *Mit meine en meine besjeet zich ’ns eine*: met menen had hij het aan het verkeerde eind.

meines: het is ernst. *’t Is meines mit die twee*: zij hebben vaste verkering.

meining, of het oudere: *gedanke* v: mening, gedachte.

meipenning m, *meipenninge*: Godspenning (huurpenning voor personeel. In Sittard bedroeg de meipenning twee mark of een “*hauf sjtök*” is 2,5 franc).

mèisj m, *mèisje*: knikker.

mèisje, *meisjde, haet gemèisj*: knikkeren, zie: kinderspelen.

meisjeut m, *meisjeut*: scheut van plant in mei; ook van kind.

meister m, *meistesj*: meester. *Dao is geine meister, of hij vinjt ziene meister*: baas boven baas. *Dao is noch geine meister oet den heemel gevalle*: niemand wordt volleerd geboren. De dankbetuiging van een jongen, die de school gaat verlaten, luidt: *Meister ich kóm uch bedanke, / veur ’t zitte oppɛ banke, / veur ’t laezen in de buik / en veur ’t sjtaon in de huik, / veur ’t dóffen in de rök! / geer zeet mich noots mee trök!*

meistere, *meisterde, haet gemeistert*: beheersen.

meisterès v, *meisterèsse*: meesteres.

meisterjan m, *meisterjèn*: bezig iemand.

meisterknèch m, *meisterknèchs*: meesterknecht, klemtoon op -*knèch*.

meistersjap v: meesterschap.

meistersjtök o, *meistersjtökke*: meesterstuk.

meistes: meestal.

meiwien m: meiwijn. Specialiteit van een herbergier op de markt, bestaande uit een glaasje oude klare en een glaasje Elixer d’Anvers.

meizäötje o: meizoentje, meiliefje, *Bëllis perennis*, zie ook: *weieblömke*.

mekreel m, *mekreele*: makreel.

melcherkuut, **milcherkuut** v, *melcherkuute*: hom, zie: *milcherkuut*.

melesien, **millesien** v, *melesiene*: medicijn, zie ook: *millesien*.

melèste maake, *maakde melèste, haet melèste gemaak*: moeilijkheden veroorzaken; tegenstribbelen.

melje, *meljde, haet of is gemeljt*: zich melden.

melje, zich, *meljde zich, haet zich gemeljt*: zich melden.

mèlk v, *mèlkske*: melk.

mèlke, *mèlkde, haet of is gemólke*: melken, duiven fokken.

mèlkkêrke o: melkar, -wagentje, klemtoon op -*kêrk*-. Op het platte laadvlak van het karretje was een ijzerconstructie aangebracht, waardoor het mogelijk was, twee enorme roodkoperen kannen, inhoud circa 150 liter elk, verankerd te plaatsen. Banden, hengsels, kraan etc. van de

kannen waren van geel koper ge-{p.237}maakt. Onder het laadvlak van het wagentje waren vakjes aangebracht voor het vervoer van boter en kaas en/of de maatkannen. De rijdende melkwagentjes werden op bepaalde plaatsen van nieuwe voorraden voorzien. Doordat de wijken te groot werden voor deze wijze van bezorgen, werd overgeschakeld op grotere wagens en paardentractie.

mëlkfieber o: een ontsteking in de tepels van een koe tengevolge van het niet goed leegdrukken der tepels bij het melken.

mëlkkou v, *mëlkkui*: melkkoe.

mëlkmoe m, *mëlkmoele*, *mëlkmulke*: melkmuil.

mëlksjtoul m, *mëlksjtuil*, *mëlksjtuilke*: melkstoel, laag rond stoeltje met drie poten.

mëlktanjt m, *mëlktènj*, *mëlktènjtje*: melktand.

mëlktuit v, *mëlktuite*, *mëlktuitje*: melkbus voor het vervoer van melk van de weilanden naar de boerderij en de melkfabriek.

mëlkwëk m, *mëlkwëGGe*, *mëlkwëkske*: melkbrood, zie ook: *waaterwëk*.

mem: z. mam.

mem v, *memme*, *memke*: borst, borsttepel. *Aan de èchēstje mem hange*: het laatst aan de beurt komen; niets in te brengen hebben. Het is afgeleid van het feit, dat de zwakste biggen, honden e.d. steeds aan de laatste tepels van het moederdier liggen en dus het minste zog krijgen.

mement o, *memente*, *memenjtje*: moment.

memmekas m, *memmekès*, *memmekèsjke*: boezem, klemtoon op *mem*-.

memmesje v: min, voedster.

memmesjpèk v: buikriem van het varken, z. onder: hauf vèrke.

memmesjtiepert m, *memmesjtiepesj*: corselet, bustehouder.

mem-sjoos: Fr. la même chose, in het Sittards heeft het de betekenis: om het even.

menaasj v: menage, voedsel.

menaazjeiere, *menaazjeierde*, *haet gemenaazjeiert*: Fr. ménager, ontzien.

menaazjerie v, *menaazjerieë*: menagerie.

Menant: Wijnand of Wynand.

meneier v, *meneiere*: manier, zie ook: *maneier*.

mënnich: menig. *Tösjen daen tiet haet noch mënnich veugelke gesjeete*, *waat noe noch gei kunjtjen haet*: er kan nog heel wat gebeuren, eer het zo ver is.

mënnichein: menigeeen.

mënnichmaol: menigmaal.

mënnige: menige.

mëntaa m, *mëntaas*, *mëntaake*: pepermunt.

mënteneiere, *mënteneierde*, *haet of is gemënteneiert*: waarderen, in ere houden; goed gaan, rendabel zijn; zich gunstig ontwikkelen.

menuu o, *menuus*: Fr. menu, zie het oudere: *vouerkaart*.

menuuse v: munitie.

menuut v/m, *menuute*, *menuutje*: minuut.

mër: maar, slechts, evenwel. *'n Minsj haet mër ei laeve*: een mens leeft maar een keer.

meraakel o, *meraakele*: wonder. *Hae haet noots gein meraakele gedaon*: hij heeft nooit veel gepresteerd. *Waat è meraakel*: wat een lelijk mens!

mërch m: merg.

mërchkeul, **mërchkool** v: mergkool, Brassica oleracea var. Medullosa, wordt gebruikt voor veevoeder.

mërchpiep v, *mërchpiepe*, *mërchpiepke*: mergpijp. {p.238} {illustratie} {p.239}

Merieketrien, **Merieketring**: Maria-Catharina, klemtoon op *-ketrien*.

mèrk o, *mërke*: merk; raar mens. *Dat is mich è mèrk*: dat is een fraai nummer.

mèrkēf m, *mèrkēffe, mèrkēfke*: meerkol, vlaamse gaai, Garrules glandarius. “*Mèrkuf*” is het oudere woord.

mèrketón v, *mèrketónne, mèrketunke*: perzik, genaamd Marc Antoine.

Merliezebèt: Maria-Elisabeth, klemtoon op -*lieze*-.

merserie v, *merserieë, merserieke*: Fr. mercerie, garen- en bandwinkel.

mersie: merci. *Mersie is doot, mer danke laef noch*: doen alsof men geen dank verlangt, maar er toch gevoelig voor zijn; aansporing om na het aanvankelijk afslaan toch iets te nemen van het gebodene. *Mersie woont in Mezeik* (Maaseik in België): aansporing tot het accepteren van het gebodene.

mert m: lak en maling. *Dao höb ich mert aan*: daar heb ik maling aan.

mert m, *merte, mertje*: markt. *Wae oppē mert sjteit verzup neit*: niet in gevaar komen. *Oppēt sjeie van de mert*: bij het scheiden van de markt. *De vrieë mert*: de vrije markt.

mertdaach m, *mertdaach*: marktdag.

mertgeljt o: marktgeld.

mertkörf m, *mertkörf, mertkörfke*: hengselmand.

mertmeister m, *mertmeistesj*: marktmeester.

mertwief v, *mertwiever*: marktwijf, feeks.

mervelaer m, *mervelaesj, mervelaerke*: stuiter van bont glas of porcelein, zie ook: *marbel*.

mës v, *mësse, mëske*: H. Mis. *Pestoor deit gein twee mësse veur ei geljt*: ik zeg het geen twee keer. *’n Zengende mës*: een gezongen H. Mis.

mës m: mest. *Doe höbs diene leste mës hie gemaak*: voor jou is het hier afgelopen. *Hae haet de mës kort bie ’t hart liGGe*: hij is een driftkop. “*Ich höb ’m leever oppē mës es aan den dösj*” wordt gezegd van een veelvraat.

Mësbachersjtraot v: oude benaming voor de huidige Misboekstraat.

mësbouk o, *mësbuik, mësbuikske*: misboek; kerk- of gebedenboek.

mësgaffel v, *mësgaffele*: mestvork.

mëshaok m, *mëshäök*: kromme mestvork voor het uitmesten van de stallen.

Mësj, Mësjke: Mathilda.

mesjeu m, *mesjeus*: Fr. monsieur.

mesjien o/v, *mesjiene*: machine.

mesjiens: misschien. *Mesjiens kauf den os*: blijf bij de feiten.

mesjoGGe: bargoens: gek.

mëskar, v *mëskarre*: mestkar. *Hie hulp gei gebaet, hie mót de mëskar kómme*: hier helpen geen lapmiddelen, hier moet krachtig worden ingegrepen. *Me wurt eeder van ’n mëskar euvervaare, es van ’ne waage*: het zijn de minstbeschaafde, die een ander belasteren.

mësklaevert m, *mësklaeverte, mësklaeverke*: mestkever, zie ook: *sjtrónjtklaevert*.

mësnaat: druipnat, kletsnat.

mesomme v: bargoens: geld, klemtoon op -*somme*.

mëspoul m, *mëspuil*: grote mestput.

mëssendeindert m, *mëssendeindesj, mëssendeinderke*: misdienaar.

mëste, *mësde, haet gemës*: mesten. *Mit de gaonde en de sjtaonde kar mëste*: een werk of karwei zo organiseren, dat iedereen continu bezig is.

mëstēm m, *mëstēmme*: mestvaalt.

mèt v, *mëtte, mëtje*, of *mëtteke*: geit; huilebalk. *De bók va Beemele zuut alle mëtte gaer*: wordt gezegd van iemand, die graag een jong meisje ziet.

mèt-mèt: lokroep voor geiten. {p.240}

mëts o, *mëtser, mëtske*: mes. *Sjerpe mëtser broek me neit te sjliepe*: scherpe tongen hoeven geen aanmoediging. *Hae deit, of wenter in ē mëts hink*: hij schreeuwt als een varken, dat gekeeld wordt. *’t Mëts in ’t vërke laote sjtaeke*: het werk of een opdracht niet afmaken.

Mëtske sjtaeke: zie: kinderspelen.

mètselaer m, *mètselaesj*: metselaar.
mètsele, *mètselde*, *haet of is gemètselt*: metselen, zie ook: *moere*.
mètsj v/m, *mètsje*, *mètsjke*: wedstrijd.
mètsje, *mètsjde*, *haet gemètsj*: voetballen.
meubelaer o: meubilair.
meubeleiere, *meubeleierde*, *haet of is gemeubeleiert*: meubileren.
meulder m, *meuldesj*, *meulderke*: hoeveelheid mortel, die op de kalkbaan wordt gereedgemaakt, zie ook: *sjpiesbèt*.
meule v, *meules*, *meuleke*: molen. *Zoo gèk wie 'n meule*: stapelgek.
Meulebaek v: Molenbeek, vóór 1130 gegraven beekarm vanaf de Stenen Sluis tot de Clootsbrug.
meuleknèch m, *meuleknèchs*: molenaarsknecht, zie ook: *maelwórm*.
meulepaert o, *meulepaert*: molenpaard; log vrouwspersoon.
meuleraat o, *meuleraar*: molenrad.
meulesjtein m, *meulesjtein*: molensteen. *Hae leet niks liGGe ès heit iezer en meulesjtein*: hij steelt als de raven.
meulevêrke o, *meulevêrke*, of: *meulevêrkes*, *meulevêrkske*: pissebed.
meulewieër m, *meulewieësj*: molenvijver.
meumele, *meumelde*, *haet gemeumelt*: mompelen.
meur, **möör** m, *meure*: Moor; zwart paard. Zie: *moor*.
meutsj, *meutsjer*, *meutsjte*: smeug.
meutsjich, *meutsjigger*, *meutsjichste*: smeug.
mezeiem o, *mezeiemme*, *mezeiemke*: museum.
meziek, **moeziek** v/o: muziek. *Meziek maake*: musiceren.
mich: mij.
midde o: midden. *De kirk in 't mitte laote*: redelijk blijven.
middëch, **middich** m: zie: *middich*.
middekamènt o, *middekamènte*, *middekamèntje*: geneesmiddel.
middel o, *middele*, *middelke*: middel.
middelmaot v: middelmaat. *Lank en sjmaal, dat sjteit zoo kaal, kort en dik is óngesjik, mer middelmaot, dat siert de sjtraot*: middelmaat siert de straat.
middelste o/v/m: middelste.
middelvinger m, *middelvingere*, *middelvingerke*: middelvinger.
middesjeep o: middenschip van kerk.
middesjtant m: middenstand.
middewaech m: middenweg.
middich, **middëch** m: middag; middagmaal. *Oppë middëch kómme*: komen dineren. *Ich höb noch geine middich gat*: ik heb nog niet gegeten.
middichoer o: middaguur.
middichsjläöpke o: middagslaapje.
Mie, **Mieke**: Maria.
miem v, *mieme*, *miemke*: poes.
miem-miem: roepnaam voor poes.
mien v, *miene*: kolenmijn; eiermijn etc., zie ook: *koel*.
mien: mijn.
Mien, **Miene**, **Mieneke**: Wilhelmina.
Mien, **Mienes**: Wilhelmus.
miene maake, **mienes maake**, *maakde miene*, *haet miene gemaak*: aanstalten maken.
mientwaech, *mientwaege*: mijnentwege, voor mijn part.
Mienes, **Mienekes**: Dominique.

mienes maake, *maakte mienes, haet mienes gemaak*: aanstalten maken.

mient 't: het mijne. *Dat is 't mient*: dat is van mij. *Dao höb ich 't mient* {p.241} *neit van*: daar snap ik niets van. Zie ook: *bekums*.

mienwirker m, *mienwirkesj*: mijnwerker, zie ook: koelman.

mier v/m, *mierke*: muur, *Stellaria media*.

mieraedich m: mierikswortel, *Armoracia rusticana*, klemtoon op *-rae-*.

mier niks-dier niks: zo maar, argeloos.

miere, *mierde, haet gemiert*: zanikken; aanhoudende lichte pijn veroorzaken als kiespijn e.d.

miersj, *miersjer, miersjte*: onaangenaam zoet smakend.

Mies: Bartholomeus.

mies v/m, *mieze, mieske*: spel; inzet. *Laote ver noch mèr 'n mies maake*: laten we nog maar een spel doen.

miet v, *miete, mietje*: mijt, parasiet; stro-, graanmijt; houtstapel.

miete, *mietde, haet gemiet*: mijten, tot een mijt opzetten.

mieter m, *mietesj, mieterke*: oud Brabants geldstukje, genaamd mite. *Geine mieter oppe rubben höbbe*: geen cent op zak hebben of bezitten.

mieter m, *mietere*: mijter van bisschop.

mieter m, *mietesj*: hoog persoon; lichaam. *'nen Hooge mieter*: een hoog personage.

mietere, *mieterde, haet of is gemiertert*: vallen; smijten. *Hae mieterde den trabbaaf*: hij viel van de trap. *Hae haet 'm van den trabbaaf gemiertert*: hij heeft hem van de trap gegooid.

miezele, *miezelde, haet gemiezel*: stofregenen, zie ook: *fizzèle*.

miezeraere o/m: *miserere*, erbarm U, begin psalm 50.

mikke, *mikde, haet gemik*: mikken.

mikkemik m, *mikkemikke*: rem aan voertuig, benaming afkomstig van het Fr. "frein mécanique".

Mil, Milke: Emile.

milcherkuut v: hom, viszaad.

milj, *miljer, miljste*: mild, zacht, mals.

miljaar: bastaardvloek.

miljeu m: milieu.

miljoen, millejoon o: miljoen.

miljt v: milt. *Hae haet de miljt oet*: hij is overmoedig.

miljtvuur o: miltvuur, veeziekte.

millesien v, *millesiene*: medicijn, zie ook: *middekamènt*.

millodie v, *millodieë, millodieke*: melodie.

min, *minder, minste*: min. *Dat is min van dich*: dat is laag of gemeen van je. *De mindere*: ondergeschikte. Zie ook: *weenigger*.

mindere, *minderde, haet of is gemindert*: minderen.

mindereit v, *mindereite*: minderheid.

minderwaardich, *minderwaardigger, minderwaardichste*: minderwaardig.

minderwaardicheit v, *minderwaardicheite*: minderwaardigheid.

minge, *mingde, haet of is gemink*: mengen.

mingele, *mingelde, haet of is gemingelt*: deeg kneden; mengen.

mingeleiert: gemengd.

mingsel o, *mingsele*: mengsel.

minnesteerie o, *minnesteeries*: ministerie.

minnezjeiere, *minnezjeierde, haet of is geminnezjeiert*: schikken.

minnister m, *minnistesj*: minister.

minsj m/o, *minsjke*: mens. *Hae is zoo sljum wie 'ne minsj*: hij is erg slim. *De minsj wurt ès reigel eesj gepreeze, wenter al doot is*: de mens wordt als regel eerst geprezen, als hij al dood

is. *Den eine minsj is den angere zienen duuvel*: de ene mens is voor de ander een wolf in schapevacht. *De minsj is ɛ versjtènjich deier, hae haet vääöl verdreit en min plezeier*. *Watter gaer hèi, dat kricher neit en waater haet, dat wilter neit*: een mens is nooit tevreden.

minsjdóm o: mensdom. *Zoolang wie {p.242} dóm achter minsj sjteit, is er veur alles i sjtaot*: het mensdom is tot alles in staat.

minsjelaeve o, *minsjelaeves*: mensenleven.

minsjelik, *minsjelikker, minsjelikste*: menselijk.

minsjesjpeel o: mensenmenigte, massa. *Dao zuuste mich ɛ minsjesjpeel*: wat een mensenmenigte.

minsjesjuu, *minsjesjuuer, minsjesjuuste*: mensenschuw.

minstes: minstens.

mirgel m: mergel.

mirgelblok m, *mirgelblök, mirgelblökske*: mergelblok.

mirk o, *mirke, mirkske*: merk.

mirke, *mirkde, haet of is gemirk*: merken; bemerken. *De wèsj mirke*: het wasgoed van een merkteken voorzien.

mirkteike o, *mirkteikes*: merkteken.

mirmele, *mirmelde, haet gemirmelt*: wriemelen.

mis: mis, niet raak.

misaer m: bij het whistspel geen slag maken.

misaer-oevaer m: het open leggen van de kaart, waarbij geen slag gemaakt mag worden.

misbaksel o, *misbaksele*: misbaksel.

misbooke, *bookde mis, haet misgebook*: misslaan.

misbroek o, *misbroeke*: misbruik.

misbroeke, *misbroekde, haet of is misbroek*: misbruiken.

misdeile, *misdeilde, haet of is misdeilt*: misdelen.

misdoon, *misdouch, haet of is misdaon*: verkeerd doen.

misdraage, **zich**, *misdrouch zich, haet zich misdraage*: zich misdragen.

misduue, *misduude, haet misduut*: verkeerd uitleggen.

misgaon, *góng mis, is misgegange*: misgaan.

misgebaorte v, *misgebäörtes*: misgeboorte.

misgèie: ontgelden.

misgelje, *misgólj, haet misgólje*: een slechte koop doen.

misgunne, *misgunde, haet of is misgunt*: misgunnen.

mishöbbe 't, *hau 't mis, haet 't misgat*: zich vergissen.

misje, *misjde, haet of is gemisj*: mengen; kaarten schudden. *Misj dich dao neit tösje*: bemoei je daar niet mee. *Wae zich ónger de vërke misj, wurt dervan gevraete*: wie met pek omgaat, wordt ermee besmet.

miskénne, *miskénde, haet of is misként*: miskennen, niet waarderen.

miskraom m, *miskräöm*: miskraam, zie ook: *misval*.

misleie, *misleide, haet of is misleit*: misleiden.

mislinge, *mislóng, is mislónge*: mislukken.

misloupe, *leip mis, is misgeloupe*: mislopen; verkeerd uitpakken.

mismaake, *mismaakde, is mismaak*: mismaken.

mismasj m: mengelmoes, rommeltje.

mismout m: mismoedigheid. *De mismout is 'm aan de prie*: hij is erg mismoedig.

mismuidich, *mismuidigger, mismuidichste*: mismoedig. *Dao zoste mismuidich ónger waere*: daar zou je mismoedig van worden.

misneite: benijden, misgunnen.

mispel m/v, *mispele, mispelke*: mispel, de boom: *Mespilus Germanica*; vrucht, die rot gegeten wordt. *Zoo rot wie 'n mispel*: erg rot.

mispelaer m, *mispelaesj*: soort wapenstok van mispelhout; het bovineind dun en het benedeneind dik. De greep omwikkeld met leer en voorzien van een polsriem om de hand door te steken. Het dikke benedeneind had een met lood verzwaard koperbeslag van ongeveer een palm {p.243} (10 centimeter) lengte. Hij werd over het algemeen gebruikt als wapen en was een Limburgse vorm van de Vlaamse “goedendag”. Het hout werd om het taai en hard te maken, vooraf “gebeet”, zie ook: “*vlaegelsgaert*”.

misplaatsj: misplaatst.

misse, *misde, haet gemis*: missen.

misselik, *misselikker, misselikste*: misselijk. *Misselik waere*: onwel worden, zie ook: *kaolik*, en: *kaolik valle*.

missjeite, *sjoot mis, haet misgesjaote*: misschieten.

misjenaaris m, *misjenaarisse*: missionaris.

misjiens, mesjiens: misschien.

missjlaach m, *missjlaech, missjlaechske*: misslag.

missjlaon, *sjlouch mis, haet misgesjlaage*: misslaan.

missjtaon, *missjtóng, haet missjtange*: misstaan, niet passen bij.

missjtap m, *missjtèp, missjtèpke*: misstap.

mistrejeus, *mistrejeuzer, mistrejeuste*: mysterieus.

mistreustich, *mistreustigger, mistreustichste*: verdrietig.

mistroeë, *mistroede, haet mistroet*: wantrouwen.

mistruiich, *mistruiigger, mistruiichste*: achterdochtig.

misval m, *misvèl*: miskraam, zie ook: *miskraom*.

misvalle, *misveil, is misvalle*: mishage.

misversjtaon, *haet of is misversjtange*: verkeerd opvatten.

misversjtanjt o, *misversjtènj, misversjtènjtje*: misverstand.

miswas m, *miswasse, miswèske*: miswas.

miszëGGe, *miszach, haet of is miszach*: miszeggen.

mit: mede, mee.

mitbeie, *bou mit, haet mitgebaoe*: opbieden.

mitbewooner m, *mitbewoonesj*: medebewoner.

mitbrénge, *brach mit, haet mitgebrach*: meebrengen.

mitdeile, *deilde mit, haet mitgedeilt*: meedelen.

mitdoon, *douch mit, haet mitgedaon*: meedoen.

mitgaeve, *gouf mit, haet mitgegaeve*: meegeven.

mitgaon, *góng mit, is mitgegange*: meegaan.

mitgaont, *mitgaonder, mitgaonste*: toegevend.

mitjee o/m, *mitjees*: Fr. *métier*, ambt, beroep, vak.

mitlaeve, *laefde mit, haet mitgelaef*: meeleven.

mitlaote, *lout mit, haet mitgelaote*: bedrogen worden; laten meegaan of meedoen. *Ze höbbe dich vies mitgelaote*: ze hebben je behoorlijk bedrogen.

mitlieë o: medelijden, zie ook: *kómpasse*.

mitloestere, *loesterde mit, haet mitgeloestert*: meeluisteren.

mitloupe, *leip mit, is mitgeloupe*: meegaan.

mitluiper m, *mitluipesj, mitluiperke*: meeloper.

mitmaake, *maakde mit, haet mitgemaak*: meemaken; beleven.

mitmaekert m, *mitmaekesj*: fuifnummer.

mitnumme, *noum mit, haet mitgenómme*: meenemen.

mitsje o, *mitsjde*, *haet gemitsj*: kaartspelen met als hoogste troef “*de mitsj*” (klavervrouw), zie ook: *moelejanne*.

mitsjleipe, *sjeipde mit*, *haet of is mitgesjeip*: meeslepen.

mitsjpraeke, *siprouk mit*, *haet mitgesjpraeke*: meespreken.

mittëlle, *telde mit*, *haet of is mitge-*{p.244}*}telt*: meetellen.

mittertie, *mittertiet*: mettertijd.

mittroone, *troonde mit*, *haet of is mitgetroont*: meetronen, meelokken.

mitvalle, *voul mit*, *is mitgevalle*: meevallen.

mitvaller m, *mitvallesj*, *mitvellerke*: meevaller.

mitvraetert m, *mitvraetesj*: meeëter.

mitwirke, *wirkde mit*, *haet mitgewirk*: meewerken.

mitwirling v: medewerking.

mitzéng, *zóng mit*, *haet mitgezóng*: meezingen.

mizeerie, **mezeerie** v: narigheid, ellende.

mizzelemousje o: soort kaartspel.

mizzeraabel, *mizzeraabelder*, *mizzeraabelste*: miserabel.

mochel v, *mochele*, *mochelke*: bargoens: meisje.

móddelwerm: drukkend warm, zwoel.

moe m, *moeë*, *muuke*: mouw.

moel v, *moele*, *muulke*: mond; muil; kus. *’n Moel wie ɛ sjiethoes*: een vuilbek; brutale rakker. *Die haet de moel nao de sjlók sjtaon*: dat is een snoepster. *Hae is neit kóntent*, *veur datter mit de moel in den drék lik*: hij is niet tevreden, voordat hij dood en begraven is. *Hae lik ummer mit de moel in ’t naat*: hij houdt van een slokje. *Die koos de moel waal op ’n aenjevot gegruffelt hōbbe*; *de moel geit häör wie ’n aenjevot*: in beide gevallen duidt de uitdrukking op het snel bewegen van het achterwerk van een eend, en wil men hiermee zeggen: die vrouw is rap van tong. *’n Moel zónger sjnór*, *sjmaak wie ’n ei zónger zaut*. *’n Moel dattët klatsj*: een smakkerd. *Moele maake*: bekvechten; grootspreken. *Moele sjnieë*: grimassen maken.

moelaa m, *moelaas*: bekvechter; grootspreker.

moelaezel m, *moelaezele*, *moelaezelke*: muilezel.

moelbakkès m, *moelbakkese*: gezicht; kletsmeier.

moelbanjt m, *moelbènj*, *moelbènjtje*: muilband voor hond.

moele, *moelde*, *haet of is gemoelt*: kletsen. “*Wie er moelt, zoo wirk er ouch*” wordt gezegd van een kletsmeier.

moelejan, **moelejaanus** m, *moelejèn*: kletsmajoor, praatjesmaker.

moelejanne, *moelejande*, *haet gemoelant*: kaartspelen met drie spelers, waarbij dan één kleur uit het spel genomen is.

moelentaere: al pratend.

moelerie v, *moelerieë*: kletspraat.

moelkōrf m, *moelkōrf*, *moelkōrfke*: muilkorf.

moelvèchter m, *moelvèchtesj*, *moelvèchterke*: bekvechter.

moelwèrk o, *moelwërke*: mond. *Die haet ɛ moelwèrk*: die is rap van tong!

moelzak m, *moelzék*: voederzak van paard of ezel. *In de kar is er niet vāöl waert, mer wen ter de moelzak aanhaet*, *geit er veur geinen oetewaech*: als trekpaard is hij niet veel waard, maar met de voederzak staat hij zijn mannetje (toepasselijk op mens en dier).

moer v, *moere*, *murke*: muur. “*Loup mit diene kop taengen ’n moer, dan vuilste ’t*”: wordt gezegd, als iemand niet naar goede raad wil luisteren.

moer m: drassig land, moeras.

moere, *moerde*, *haet of is gemoert*: metselen; ommuren.

moerfiool v, *moerfiiole*, *moerfiöölke*: muurbloem, *Cheiranthus cheiri*; muurbloempje.

moervas: muurvast.

moes v, *muus, muske*: muis; dik gedeelte van de hand onder de duim. {p.245} *Doe sjuuts mie gebeets en vrits mie gesjeets*: wijst erop dat er wel eens muizekeutels in het voedsel van de mens voorkomen.

moeskat v/m, *moeskatte, moeskètje*: uitgekookt persoon.

moessjtíl: muisstil.

moeze, *moesde, haet gemoes*: muizen vangen; snuffelen. *Zitste weier in die laa te moeze*: ben je weer in die la aan 't snuffelen?

moezekaal, *moezekaalder, moezekaalste*: muzikaal.

moezekant m, *moezekante, moezekènjtje*: muzikant. *'ne Moezekant mótt höbbe*: 'n hel moet, e weik gemout, 'n vochtige kael en 'n dreuch laever.

moezekeutel m, *moezekeutele, moezekeutelke*: muizendrek; muisjes, gesuikerd anijszaad.

Beschuit met muisjes, aangeboden bij kraamvisite, geeft wel eens aanleiding tot de vraag van een kind: *“Waat is dat?”* *“Die haet 't nuut kinjtje gekak”* is dan het antwoord. *Hae deit angesj niks ès moezekeutelkes sjpits maake en die oppen hooge kanjt zètte*: hij weet geen raad met zijn tijd.

moezelaok o, *moezelaoker, moezeläökske*: muizengat.

moezelien m: mousseline, neteldoek.

moezenës o, *moezenëster, moezenisjke*: muizennest.

moezert, **muuzert**, *moezesj, muuzerke*: snuffelaar.

moezeval v, *moezevalle, moezevelke*: muizenval. *“Ich geluif, dat is dao ouch 'n moezeval”* wordt gezegd, als men meent een berucht huis voor zich te hebben.

móf m, *móffe, mufke*: mof; spotnaam voor Duitser.

móffele, *móffelde, haet of is gemóffelt*: moffelen; eten.

möGGesjeet m, *möGGesjeete, möGGesjeetje*: kleinigheidje, bagatel.

möGGesjteek m, *möGGesjteek*: muggebeet.

möGGevët o: smeer. *Doe mós dich de bein mer sjmeere mit möGGevët*: raad voor iemand die naar een bal gaat; voor een traag iemand.

mök v, *möGGe, mökske*: mug. *Wëtte zeen nëtte, de möGGe blieve drin hange en de vleige gaon derdoor*: de grote schurken gaan door de mazen van de wet.

mókkéfók m: slappe of surrogaat koffie, zie ook: *sjlaares*.

mol: bargoens: dood.

mölder m, *möldesj, mölderke*: mulder of molenaar; grijze vrouwtjes-meikever. *Mit de möldesj gaon*: op het laatste moment zijn paasplicht vervullen.

molesteiere, *molesteierde, haet of is gemolesteiert*: molesteren.

moleur o, *moleure, moleurke*: malheur.

molle, *molde, haet of is gemolt*: bargoens: doden; stuk maken.

molmoes v, *molmuus, molmuske*: woelmuis. In Limburg wordt hieronder verstaan de zgn. woelrat, *arvicola terrestris*, die vnl. leeft van de vlezige wortels van planten, heesters en bomen en in de groentetuinen grote schade kan aanrichten aan bol- en knolgewassen, wortelen, schorseneren, knolselderij enz. Zij maakt evenals de hamster voorraadkamers voor haar wintervoedsel.

Mols Zéfke: Anton Peter Joseph Mols, geboren te Sittard op 11 juli 1874 en aldaar overleden op 15 september 1955. Hij was een zoon van de in Sittard op 18 januari 1844 geboren Peter Joseph Mols en de te Maastricht op 23 januari 1854 geboren Maria Barbara van der Velden. Om een beter begrip te krijgen van deze sterk geromantiseerde figuur, is een summiere beschrijving met {p.246} vermelding van enkele, voor de vorming van de mens *Zéfke Mols* belangrijke feiten noodzakelijk. *Zéfke*, tweede van drie zonen uit het op 8 november 1872 gesloten huwelijk, was bijna vijf jaar oud toen zijn moeder op 1 februari 1879 stierf. Zijn vader trouwde 5 november 1880 met de in Sittard op 24 januari 1854 geboren Maria Josepha Schumans. Uit dit huwelijk werden nog twee dochters en drie zonen geboren. *Ons Zéfke* kon

het helaas niet met deze nieuwe moeder vinden. Zoals het in die tijd gebruikelijk was, vertrok het hele gezin in het voorjaar naar Duitsland om daar de hele zomer “*in de brikke*” te werken. In de winter, weer terug in Sittard, trok vader Mols met zijn kramerijen door de hele omgeving om de kost voor zijn grote gezin te verdienen. Tot zijn elfde jaar ging *Zéfke* in de winter naar school, daarna was hij de trouwe metgezel van zijn vader op diens zwerftochten als “*kreemer*”. Toen hij vijftien jaar oud was kwam hij in de leer bij de sigarenfabrikant Arnolds te Wehr, Duitsland, waar zijn twee vrienden, Martin Marx en Pit Verhagen, ook werkten. In de zomer “*brikkebèkker*” en in de winter “*segaarepit*”, was hij het jaar rond aan de slag. In 1892 werd het drietal voor het eerst uitgezonden om in Duitsland reclame te maken voor hun fabrikant. Onder het oog van ieder die er belangstelling voor had, vervaardigden zij hun monster-sigaren in etalages e.d. De eigenaar van de winkel bood zijn klanten proeven aan, noteerde bestellingen en gaf zijn orders door aan de fabriek. Een omslachtige, maar eertijds veel gebruikte methode om de waar aan de man te brengen. Hun verblijf in iedere stad was slechts van korte duur en de gehele winter trok ons drietal dan ook van stad tot stad en van logement tot logement. Het jaar 1907 bracht na de eerste schok in *Zéfkes* leven – het overlijden van zijn moeder en de slechte verstandhouding met zijn tweede moeder – een tweede niet minder ernstige. De drie vrienden waren, voor hun show in Karlsruhe, toen, tijdens feestelijkheden in de stad een man met een mes werd doodgestoken. Vreemdelingen, als zij waren op de eerste plaats verdacht en werden dan ook prompt gearresteerd. Na drie weken voor-arrest en talloze verhoren werd onze vriend tenslotte als de dader aangewezen en tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. En hiermede zou de weinig eervolle geschiedenis van *ons Zéfke* afgesloten zijn, als niet in het jaar 1914, toen in Duitsland alle weerbare mannen onder dienst werden geroepen, een dezer, uit angst om naar het front gestuurd te worden, er de voorkeur aan gaf, de door hem gepleegde moord, waarvoor *ons Zéfke* onschuldig was veroordeeld, te bekennen. Met de simpele boodschap: “Mols, je kunt naar huis gaan, wij hebben de ware moordenaar gevonden” werd hij in november 1914 ontslagen. Tot 1919 zwierf hij rond en verdiende zijn kost en een plekje om te slapen met allerlei klusjes op te knappen bij boeren, totdat hij in Vlodrop geraakte, waar een zijner {p.247} halfbroers woonde en als sigarenmaker voor eigen rekening werkte. Ging de verkoop niet zo vlot dat de productie van beiden grif verkocht werd, dan werkte *Zéfke* bij de gebrs. Brinkman in Reuver, waar hij als sigarenmaker, naast kost en inwoning, ook nog een daalder zondagsgeld kreeg. 26 April 1925 keerde hij weer terug in Sittard. Het logement Laumen Paradijsstraat 9 werd zijn verblijfplaats. Datzelfde jaar nog werd hij, zoals dat in ambtelijke termen heet, opgepakt wegens landloperij en bedelarij. Na een driejarig verblijf in het werkkamp Norg, alwaar hij 26 oktober terecht kwam, keerde hij op 24 september 1928 weer terug in Sittard. Nu kreeg hij onderdak in het logement Westendorp, Paradijsstraat 20. In 1929 stelde zijn vriend Martin Marx hem de schuur gelegen op de hoek van de Misboekstraat-Walstraat ter beschikking. Aan zijn omzwervingen kwam een einde, de zwerver werd een stadstype. Enige vrouwen uit de buurt zorgden er voor dat *Zéfke* regelmatig zijn kostje kreeg, een groot kledingmagazijn voorzag hem nu en dan van nieuwe kleren en Maatschappelijk Hulpbetoon deed ook een duit in het zakje. Deze dienst zorgde er ook voor dat *Zéfke* iedere zes maanden naar het ziekenhuis ging, waar hij op hun kosten werd gewassen, ontluisd, verschoond, zijn haren en baard geknipt kreeg, zijn kleren gereinigd; kortom een grote schoonmaakbeurt onderging. Als men daarna tegen hem zei: “*Zéf, wat zie je er weer goed uit*”, was stereotiep zijn antwoord: “*Jaoheer, mer ich höb ouch vääöl geleeë*”. In de warme zomernachten verkoos hij de buitenlucht boven zijn schuur en sliep onder een boom op “*de Sjiefbaan*”. ’s Morgens waste hij zich dan in een drinkbak voor paarden en honden op de Markt. Bij guur weer en in de winter sliep hij in de schuur, de gemeente had inmiddels voor elektrische verlichting gezorgd. Een kommetje waswater haalde hij bij mevrouw Westendorp, die hem ook trouw iedere morgen een kannetje verse koffie gratis bracht. Zijn home diende

hem alleen als slaap- en eetgelegenheid of onderdak bij slecht weer, voor de rest zwierf hij door de stad en bezocht zijn vaste adressen waar hij regelmatig iets opstreek, dat van zijn gading was. Twee van zijn meest geliefde rustplaatsen waren de brug over de Keutelbeek aan de Brandstraat en de Schijfbaan. Hij vroeg niets, maar velen wisten wanneer hij op zijn “stekkie” was en brachten hem iets. Veel voorbijgangers stopten hem wat sigaren, tabak of geld in de vingers, dan mompelde hij binnensmonds een bijna onverstaanbaar bedankje, meestal moest je uit zijn glimlach zijn dankbaarheid maar afleiden. De studenten van het naburig Bisschoppelijk College versierden zijn brede borst met medailles, waar hij zeer trots op was. Zij, die hem bijzonder goed kenden, konden wel eens een kort gesprekje met hem voeren, zelf sprak hij weinig en dan nog altijd zeer zacht. Hij was een in zichzelf gekeerd mens, geen filosoof of boodschapper, geen levenskunstenaar, idealist of wat dies meer zij, maar een door het leven gekraakt mens, zonder in- {p.248} {illustratie} {p.249} {illustratie} {p.250}teresse voor wat om hem heen gebeurde of zijn eigen toekomst. Iemand, waarmee je geen zinnig gesprek kon voeren, omdat hij er doodgewoon geen behoefte aan had. Hij deed geen vlieg kwaad en was door niets uit zijn gewone doen te brengen. De oorlog 1940/45, de hier rondzwervende Duitsers en de granaten- en bommenregen in de herfst en winter van 1944 konden niets aan zijn levenswijze veranderen. 15 September 1955 stierf hij en vele ingezetenen van Sittard begeleidden hem op zijn laatste gang naar het kerkhof. Een gedeelte van de tekst op zijn bidprentje mag U niet missen: “Simpelheid en zwijgzaamheid tekenden de laatste jaren van deze man. Onbekend zijn ons allen de omstandigheden en moeilijkheden van het leven, die hem zo gemaakt hebben. Gelukkig heeft hij de goedheid en gulheid mogen ondervinden van vele burens en stadgenoten”. Een door Jochem Ehrens gedicht en gezongen lied van Zêfke Mols mag hier eveneens niet ontbreken: ZÊFKE MOLS. Zoo röstich en tevreë, / roukent de gansen daach. / Want vööl kénst hae neit mee, / eine dae neit klaach. / Went ós gout aut Zittert, / de Wal en de wieër / is häöm zie laeve en vertier. / refrein: / Et aut Zêfke Mols, / aut, gries en versjleete, / eine van ós sjtatspróffeete. / Mit zien medaajes op de boek, / grieze baart en piepken in de mónjt, / löp hae de gansen daach door Zittert rónjt. / Wauwelent in zien eige / zitter dao op die brök. / Neit kletsje en neit leige, / eine mit et waar gelök. / Want van al daen herrie in de welt wit hae niks aaf, / daomit zie laeve zoo sjoon en gaaf. / refrein. / En wie is vandaach dan ós laeve, / veer liGGen aan bènj. / Veer wirke en veer sjtraeve, / veer bieten op de tènj. / Mer zout ver net wie häöm op die brok, / jao, dan hau veer dat waar gelök. / refrein: / Zêfke Mols, aut, gries en versjleete, / eine van ós sjtatspróffeete. / Mit zien medaajes op de boek, / grieze baart en piepken in de mónjt, / löp hae de gansen daach i Zittert rónjt.

mómmegezich o, *mómmegezichter*, *mómmegezichske*: masker.

mómpele, *mómpelde*, *haet gemómpelt*: binnensmonds praten.

móndjèn, **mondjeu** o: basterdvloek, afl. van Mon Dieu.

moneete, *moneten*: geld.

mónjelings: mondeling.

mónjt m, *munj*, *munjtje*: mond. *Eeme de mónjt waaterèchtich maake*: iemand doen watertanden. *Los in de {p.251} mónjt, vas in de kónjt*: anders praten dan zich gedragen. *'t Is gei kaot waat in de mónjt geit, waal waat droet kump*: het is geen kwaad wat er in de mond gaat, wel wat er uit komt, wordt gezegd van kwaadsprekerij. *Hae sjprik mit de mónjt, woo er pap mit it*: wiens brood men eet, diens woord men spreekt. *Doe houfs mer te sjpraake, dan geit dich de mónjt aoep*: je kunt zeggen wat je wil, je opdrachten worden toch niet uitgevoerd. *Zoo vas van ziene mónjt wie 'nen hónjt van zien kónjt*: loslippig zijn; zich niet aan zijn woord houden. *“Doe mós dich de mónjt éns sjpuile”* zegt men tegen iemand, die vuile taal spreekt.

mónjt m, *munj*, *munjtje*: ovenmond. *'ne Mónjt is teendoezent brikke*: een mond is tienduizend bakstenen. Vroeger werd het loon der “*brikkebèkkesj*” bepaald naar deze maateenheid.

mónjtpas: de juiste maat hebben.

mónjtsjtök o, *mónjtsjtökke, mónjtsjtökske*: mondstuk.
mónke, *mónkde, haet gemónk*: pruilen.
mónketich, *mónketigger, mónketichste*: pruilerig.
mónster o, *mónstesj*: monster.
mónstere, *monsterde, haet of is gemónstert*: keuren; bekijken.
mónstrans v, *mónstrens*: monstrans.
móntang m, *móntangs*: Fr. montant, stijl, regel van deur.
mónteiere, *mónteierde, haet of is gemónteiert*: monteren.
mónter, *mónterder, mónterste*: opgewekt; gezond, beter.
móntoering v, *móntoeringe*: jongens- of herenkostuum. *Alledaachse móntoering*: dagelijks pak.
móntuur o, *móntuure, móntuurke*: montuur.
moobezezaase v, *moobezezaases*: mobilisatie.
moobezeziere, *moobezeizeierde, haet of is gemoobezeziert*: mobiliseren.
moode v: mode.
moodegèk m, *moodegèkke, moodegèkske*: fat.
moodel o, *moodelle, moodelke*: model, vorm.
moodeplaat v, *moodeplaatje, moodeplaatje*: modeplaat; knap gekleed meisje of vrouw.
mooder v, *moodesj, meuderke*: moeder. *Ein mooder deit mee veur teen kénjer, ès teen kénjer veur 'n mooder doen*: een moeder doet meer voor tien kinderen, dan tien kinderen voor een moeder doen. Zie ook: *mótter*.
moodereiere, *moodereierde, haet of is gemoodereiert*: matigen.
mooderflèk v, *mooderflèkke, mooderflèkske*: moedervlek.
Moodergaots v, *Moodergäötske*: Moeder Gods.
mooderkaore o: moederkoren of wolfstand, *Claviceps purpurea* (een schimmel, die zwarte korrels vormt in de korenaren; is giftig en wordt in de geneeskunde gebruikt).
moodermèlk v: moedermelk.
mooderplant v, *mooderplante, mooderplènjtje*: moederplant voor afleggers en stekken.
mooderzeel allein: moederziel alleen.
moodès, *moodèster, moodèste*: modèst; statig, ingetogen. *Zie is altiet moodès gekleit*: zij is steeds elegant en netjes gekleed.
moodesjkénjt o, *moodesjkénjer, moodesjkinjtje*: moederskind.
moodesjtaal v: moedertaal.
moodis v, *moodiste*: modiste.
mooj v, *mooje*: kneedbak voor brooddeeg.
mööjtje o, *mööjtjes*: hakplankje met aan drie zijden een opstaande rand voor het hakken van vlees, groenten enz. {p.252}
mook v, *mooke*: gebeurtenis, vete uit het verleden (alleen in verbinding met deze). *Au mooken ophaole*: oude veten e.d. ophalen.
mooker m, *mookesj*: moker.
mooljter m: maalloon. De *mooljter* bedroeg 1/16 deel van het gemaal.
mooljtere, *mooljterde, haet gemooljtert*: het afnemen van het aan de molenaar toekomende deel van het gemalen graan als maalprij.
moomele, *moomelde, haet gemoomelt*: mompelen.
moomelentaere: mompelend.
moomeling v, *moomelinge*: gerucht, praatje.
moomènt o, *moomènte, moomènjtje*: moment.
moonekaa m, *moonekaas, moonekaeke*: harmonica.
moonekaasjpeeler m, *moonekaasjpeesj*: harmonicaspeler.
moonemènt o, *moonemènte, moonemènjtje*: monument.

moor v, *moore, meurke*: wortel, peen. *Meurke sgrabbe*: worteltje schrapen; sliepuit spelen (gepaard gaande met een slijpende beweging van de rechterwijsvinger over de linker. De kinderen zeggen daarbij: “*sjliepoet, sjliepoet*”: sliep-sliep, dat krijg je niet; als teken voor de toegesprokene, dat hij niet krijgt, wat hij verlangt. Ook wordt het gebruikt, als men iemand bedot en hem daarbij dan ook nog uitlacht).

moor m, *moore, meurke*: bolvormige waterketel, die voortdurend boven het haardvuur hing, vandaar: *zoo sjwart wie 'ne moor*. Zie ook: *haolketting*.

moorèl v, *moorèlle, moorèlke*: morel (zure kersensoort).

moorekroet o: wortelloof.

moorepin m, *moorepin*: wortel, peen. *Die va Gangelt waare de moorepin*: de bewoners van de vesting Gangelt hadden deze fraaie bijnaam.

moores leere, *leerde moores, haet of is moores geleert*: mores leren.

móp o, *móppe, mupke*: mop, klein rond peperkoek bolletje. *Jao móppe, dat geef 't neit: morgen brengen! Ich zal 'm gèt moppe*: hij kan me nog meer vertellen. *Móppe, viege, krénte en reziene*: strooisel in de sinterklaas- en carnavalstijd.

möpke o: klein kind.

möps m, *möpse, möpske*: vuilpoes, viezerik.

mór: voorzetsel in krachttermen als: *mórdjèn, mórdjeu, mórgif, mórlout*, klemtoon op laatste lettergreep.

mórbel v, *mórbele, murbelke*: veenbes, *Vaccinium oxycoccus*.

mörch, *mörger, mörchste*: murw; zacht, overrijp, week.

mórdjèn, mórjèn: zie *mór*.

mörge: morgen.

mörge m, *mörge*: morgen, landmaat (150 Sittardse kleine roeden).

mörgenaavent, *mörgemiddich, mörgevruich*: morgenavond, morgenmiddag, morgenochtend.

mörgesgebaet o, *mörgesgebaetje*: morgengebed.

mörgeskaffee m: ontbijt, klemtoon op: -*kaf*-.

mörgesklok v, *mörgesklokke, mörgesklökske*: angelusklokje.

mörgesraenge m: morgenregen. “*'ne Mörgesraenge en den dans van 'n aut wief doert neit lang*” wordt gezegd, als iemand te hard van stapel loopt. *Raenge veur ach oere zal zelje lang doere*: regen voor acht uur is meestal kort van duur (boerenregel).

mörgesjtar v: avond- en morgenster, binnenplaneet, na Mercurius de dichtst bij de zon staande planeet met dampkring.

mörgesjtar v, *mörgesjtarre, mörgesjterke*: trompetnarcis. {p.253}

mörgesjtar, *mörgesjtarre*: morgenster (middeleeuws wapen in de vorm van een knots met ijzeren punten).

mörgesjtök o, *mörgesjtökke*: dikke lende van koe.

mörgewénjt m, *mörgewénj, mörgewinjtje*: morgenwind.

mórgif: bastaardvloek, zie: *mór*.

mórknaok: bastaardvloek, zie: *mór*.

mórkroet: bastaardvloek, zie: *mór*.

mórlout: bastaardvloek, zie: *mór*.

mórmel o, *mórmele*: mormel.

mórmeldeier o, *mórmeldeiere*: marmot; slecht mens.

mórmele, *mórmelde, haet gemórmelt*: murmelen, brommen.

morsjdoot: morsdood.

mórzeelich allein, **mouerzeelich allein**: moederziel alleen.

mos m/o, *mosse*: mos.

mósj m, *mósje, musjke*: duif met veel witbont in het vederkleed.

mösj v, *mösje, mösjke*: mus (gewone huismus), *Passer domesticus*; troetelwoord voor “liefje”.
Woo hēGGe zeen, zeen ouch mosje: waar hagen zijn, zijn ook mussen. Dit gezegde werd gebruikt, wanneer een jongeman verking wilde hebben met een meisje uit een andere plaats. Men wilde daarmee zeggen: waarom hier, bij hen zijn toch ook meisjes, zie ook onder: *klokkeklank*. *Drop en dervan wie 'ne mösjeman*: rap op en neer; als de bok op de haverkist. “*Höbste mosje ónger de patsj*” wordt gevraagd aan iemand, die vergeet zijn pet af te zetten.
Mösj zónger kop: soort blinde vink (klein lapje, puntig toegesneden, kalfsvlees met een stukje spek of vet erin).

mósjel o, *mósjele*: mossel; schelp; kieskeurig eter. *Ein in de mónjt, ein in de hanjt en ein in 't ouch, zoo it me mósjele*, lett.: een in de mond, een in de hand en een in het oog, zo eet men mosselen.

mósjele, *mósjelde, haet gemósjelt*: kieskeurig eten, zie ook: *pikke*.

mösjesjtaof m: mussenhagel, zeer fijne hagel (snippenhagel).

mösjeval v, *mösjevalle, mösjevelke*: mussenklem.

móskel v, *móskele*: spier; spierbal.

móstert m: mosterd. *Hae wit, woo Bertel de wien tap*: hij weet, waar Abraham de mosterd haalt.

mot v, *motte, mötje*: mot. *Ich höb dich in de mot*: ik heb je in de gaten.

móts v, *mótse, mutske*: neuswarmertje (korte aarden pijp).

mótse, *mótsde, haet gemóts*: nors of stug zijn; pruilen.

mótsert m, *mótsesj*: pruil.

mötsj v, *mötsje, mötsjke*: muts.

mötsjentreuster m, *mötsjentreustesj*: vrouwengek; oude vrijer. Soms “*mösjentreuster*”, verbastering wegens het troetelwoord voor “liefje”.

mótsjke o: lieveling, troetelwoord voor klein kind.

mótskop m, *mótsköp*: pruil; nors mens.

mótte, *mous, haet gemót*: moeten. *De waar mot de las draage*: de prijs van de koopwaar moet verantwoord zijn. “*Môtte is dwank en kriesje is kénjergezank*” wordt gezegd, als men aan huilende kinderen niet toegeeft.

mottebol m, *motteböl, mottebölke*: mottenballetje.

mottelaok o, *mottelaoker, motteläökske*: motgaatje.

móttter v, *mutterke*: moeder.

mottich, *mottigger, mottichste*: pokdalig.

mótzóndich m: verplichte zon- of feestdag.

mou m: stof, mul.

mouer v, *mouere, muierke*: moer; moerkonijn e.d.; platte uitdrukking voor: moeder. {p.254}

mouer m, *mouere, muierke*: moer; de uit het gistingsproces vrijkomende onreinheden in appelazijn vormen aan de oppervlakte een taai vlies de zgn. mouer. Een getapt raadseltje was: “*Wae is auer wie zie mouer*”? Antwoord: “*den éssich*”.

mouerbalk m, *mouerbèlk*: moerbalk.

mouerkweezel v, *mouerkweezele*: enorme kwezel.

mouerpoep m, *mouerpuup*: klinkende veest.

mouersjleutel m, *mouersjleutele, mouersjleutelke*: moersleutel.

mouervos m, *mouervös*: moervos.

mouljter m, *mouljtere*: de benodigdheden voor het maken van roggebrood, aanwezig in “*de mooj*”, z.d. In de tijd, dat nog zelf gebakken werd, beschikte men over grote kneedbakken of troggen, speciaal voor het zwartbrood. Voor het maken van het deeg nam de huisvrouw b.v. 50 kg. roggemeel, zout, water en de fijngemaakte zuurdesem. Het geheel werd met de hand licht gemengd, daarna met een grote doek of schoongewassen jutezak afgedekt. Dan ging het sein naar boer, zoon of knecht: “*ich höb de mouljter óngerein gemaak*”. De betrokkene wist

dan, dat hij een half uur later met schoongewassen voeten en opgestroopte broekspijpen het deeg door treden moest kneden.

mourzeelich allein: moederziel alleen, zie ook: *mórzeelich allein*.

mous o, *muiske*: moes, kool.

mousskop m, *moussköp*, *moussköpke*: leeghoofd.

moustem m, *moustemme*, *moustemke*: moestuin, groentetuin.

mouswief o, *mouswiever*: groentevrouw.

mout m: moed. *Goue mout is hauf taergeljt*: goede moed is half gewonnen.

moute, muite: moeite. “Moute” en “muite” zijn leenwoorden uit het Nederlands, echt Sittards is “*lèsticheit*”.

moutheuvel m, *moutheuvel*, *moutheuvelke*: molshoop.

moutrop m, *moutröp*, *moutröpke*: mol.

moutropsrin v, *moutropsrinne*, *moutropsrinke*: mollegang, dicht aan de oppervlakte.

moutwillich, *moutwilligger*, *moutwillichste*: moedwillig.

muf, *muffer*, *mufste*: muf.

muffele, *muffelde*, *haet gemuffelt*: smullen.

mufficheit v: mufheid.

muibel o, *muibele*, *muibelke*: meubel. *Doe bës mich e sjtök muibel*: jij bent een lastig mens.

muibelemènt o, *muibelemènte*: ameublement.

muich, *muiger*, *muichste*: moe.

muigelik: mogelijk. “*Bie muigelik is alles Got, drie batsen is óngerhauf vot*” wordt gezegd, als iemand het woord “mogelijk” gebruikt.

muigelikheit v, *muigelikheite*, *muigelikheitje*: mogelijkheid.

muigicheit v: moeheid, vermoeidheid.

muin v, *muine*: tante.

muite, moute v: moeite. *De muite is al dankeswaert*: de moeite is het danken waard; zie: aantekening bij “moute”.

muizeelich, *muizeeligger*, *muizeelichste*: moeizaam.

mummele, *mummelde*, *haet gemummelt*: mommelen.

munjich: mondig.

munjt v/m, *munjte*, *munjtje*: munt. *Kop of munjt*: kruis of munt.

munjtjesmaat v: mondjesmaat.

munjte, *munjtde*, *haet gemunjt*: munten slaan; het voorzien hebben op. *Doe höbs 't op mich gemunjt*: je hebt het op mij voorzien. {p.255}

mup v, *muppe*, *mupke*: onvriendelijk klein meisje, spook.

murf m/o: bargoens: mond; gezicht; tanden.

murke 't Sjteine o: het Stenen Muurtje. In de vestingwerken van Sittard kwamen acht forten voor. Vanaf de Limbrichterpoort beginnend in oostelijke richting gaand: 1. de muurtoren *Montjoie*, ongeveer ter plaatse van de huidige Deken Tijssenstraat; 2. het fort *Lalanca*, in de knik van de wal achter het Ursulinenklooster; 3. het fort *Picard*, bij de Broekpoort, Paardenstraat; 4. het fort *Sanderbout*, op de n.o. hoek bij de Putpoort, Putstraat; 5. het fort *La Catz*, bij de Putpoort; 6. de muurtoren *Collenberch*, op de knik achter de Agnetenberg; 7. het fort *Sjteine Murke*, boven de waterpoort Tempelplein en 8. het fort *Ehrenbreitstein*, op de knik tussen *Sjteine Murke* en de Limbrichterpoort, Walstraat. Het *Sjteine Murke* was de waterpoort voor de Molenbeek (gegraven arm van de Geleen), ongeveer waar nu de parkeerplaats is vóór Albert Hein op het Tempelplein. De werken hepen in zuidelijke richting door tot aan het voormalige slachthuis, thans de parkeerplaats tussen Engelenkampstraat, Schuttestraat, Kastanjelaan en de beek.

musjke o: lieverd.

muske o: muis van koe, zie: *hauf bees*.

muske belle, *belde muske, haet muske gebelt*: belletje trekken.

muskesjtil: muisstil.

muur m: moer, grondsop.

muurder m, *muurdesj*: metselaar, zie ook: *moere*.

muure, *muurde, haet of is gemuurt*: troebel maken of worden van water. *Dao is gei waeterke zoo klaor, of 't muurt waal éns*: ook in het beste huwelijk gaat het wel eens mis; geen koe zo bont, of er is wel een vlekje aan. {p.256}

Aanvöllinge {p.257} {illustratie} {p.258}

N

naaf v, *naave, naefke*: naaf.

naagel m, *naegel, naegelke*: spijker; nagel. *Hae haet geine naagel om zien kónjt te kratse*: hij is straatarm.

naagelbeusjtel m, *naagelbeusjtele, naagelbeusjtelke*: nagelborstel.

naagelrin v, *naagelrinne, naagelrinke*: nagelriem.

naaksj, *naaksjer, naaksjte*: naakt. *Alles geit, mer geine naaksje in de tèsj sjiete*: met moet het onmogelijke niet verlangen.

naaksjicheit v: naaktheid.

naam m, *naame*: naam. Daarnaast: *bienaam, doupnaam, sjèinaam* enz.

naamelik: namelijk.

naames: namens; genaamd.

naamesdaach m, *naamesdaach*: naamfeest. *I Limburch is 't ę gout aut gebroek om de naamesdaach te vieren i plaatsj van de gebaortendaach*: in Limburg is het een oud gebruik om zijn naamfeest te vieren in plaats van de verjaardag. Zie ook: *besjtaeke*.

naamkaertje o, *naamkaertjes*: naamkaartje. *Mit naamkaertjes sjmiete*: betitelingen van minder leuke aard.

naamplaat v, *naamplaatje, naamplaetje*: naamplaat.

Naart, Naartje, Naardus, Naert: Leonard.

naas v, *naaze, naeske*: neus; ook van schoen e.d. *Hae haet 't in de naas*: hij heeft het in de gaten. *Vergunning aan de naas hōbbe*: een druipneus hebben. “*Eine goue geevel seiert 't hoes*” wordt gezegd, als iem. een mooie neus heeft. *Sjpitse naas en sjpitse kin, jóng dao zit der duuvel in*: spitse neus en spitse kin zijn vaak tekenen van een bits karakter. *Naeske sjliepe*: het tegen elkaar wrijven der neuzen (kinderspelletje).

naase v, *naases*: natie.

naasje o: minder volk.

naaslaok o, *naaslaoker*: neusgat.

naaswaatere, *naaswaaterde, haet genaaswaatert*: een standje geven.

naat, *naater, naatste*: nat. “*Hae is van naat hout gemaak en haet zich getrokke*” wordt gezegd van een mismaakt persoon. *Ipakke mit de waar, veurdat ze dich naat wurt*: het zeil naar de wind zetten.

Naate boer m: pl. ben. *Sjwienswei*. De. oudere benaming *Haateboer* wijst op de aanwezigheid van een versterkte boerderij in het verleden (thans complex vijver en voormalige grachten sportpark Sittard-Noord).

naate fleures v/m: pleuris, pleuritis.

naatichheit, v *naatichheite*: nattigheid.

naatje pet: waardeloos; slecht.

naatmaake, *maakde naat, haet of is naatgemaak*: nat maken; bevochtigen.

naavel m, *naavele*: navel. *De naavel krolt 'm*: daar gaat zijn neus van krullen.

naavelsjtrank m, *naavelsjtrèng, naavel sjtrèngske*: navelstreng.

nach m, *nachte, nèchske*: nacht.

nach: nog. *Nach eine*: nog een borreltje!

nachbraake, *nachbraakde, haet genachbraak*: zeer lang tot in de nacht opblijven; zie ook: *krawaake*.

nachbraaker m, *nachbraakesj*: iemand die tot diep in de nacht opblijft.

nachmës, *nachmësse*: nachtmis. {p.259}

nachkaers v, *nachkaerse, nachkaerske*: nachtkaaers.

nachskemoot v, *nachskemoote, nachskemeutje*: nachtkastje.

nachspitje o, *nachspitjes*: nachtpitje.

nachsraaf m, *nachsraave*: zie: *nachbraaker*.

nachtegaal m, *nachtegaale*: nachtegaal. *Den twellefde kan er hie zeen, de veerteende mótter hie zeen en den achteende sjleit er, al haet er ies aan de bék*: een gezegde, duidend op de periode waarin de nachtegaal hier wordt verwacht. Nachtegaal is oud “nachtzinger”; samengesteld uit “nacht” en het germ. *galan* = “zingen”. Daaruit is weer ontstaan *kallen* is “praten, babbelen, zwetsen”, dat nog in Z.N. dialecten voorkomt.

nachwach m, *nachwèchtesj*: nachtwacht, klepperman.

nachwêrk o: nachtwerk.

nae, **nae**: neen (al naar gelang de situatie).

naef m, *naeve, naefke*: neef. *Nichte- en genaeve kénjer*: kinderen van nicht en neef.

naegele, *naegelde, haet of is genaegelt*: spijkeren.

naekste v/m: naaste.

Naemsje sjtein m: kalksteen uit de omgeving van Namen, zie: *Neemsje sjtein*.

naering v: nering. *Naering is gein erf*: nering vererft niet (als een zaak goed loopt, kan men er niet op rekenen, dat dit bij overgave zo zal blijven). *Den einen haet gelök en de naering, den angere deit zich moute en sjturf aan de taering*: het geluk is voor de gelukkigen. *De naering is zuit*: men moet zijn klanten waarderen om ze te kunnen behouden.

naeringe, **neiringe**, *naerinkde, haet genaerink*: herkauwen.

naeve: naast. *Hae woont paaf naeve mich*: hij woont pal naast mij. *Hae haet gèt naeve zich loupe*: hij loopt naast zijn schoenen.

naevebie: bijverdiensten. *Hae haet noch gèt naevebie*: hij heeft nog bijverdiensten.

naevekans v, *naevekanse, naevekenske*: buitenkans.

naeveinein: naast elkaar.

naeveineinlëGGe, *lach naeveinein, haet of is naeveineingelach*: naast elkaar leggen; overleggen. *Dat móste dich noch éns gout naeveineinlëGGe*: dat moet je nog eens goed overleggen.

naevepos m, *naeveposte, naevepöske*: bijbaantje.

nak m, *nék, nèkske*: nek. *Hae haet 'm in de nak gehoue, gekeeke of gesjeete*: hij heeft hem bedrogen. *Braek mich de nak, dan vol ich dich de zak*: betekent, dat haver gesleept moet worden om later een goede opbrengst op te leveren. *Tösje hals en nak houe*: in de nek slaan.

Nant, Menant: Wijnand.

nao: na; naar. *Nao bedach*, of: *bedunk*: naar keuze, of: goedvinden. *Kóm mich neit te nao*: beledig of dreig me niet. *Waat kump ós noe te nao*: wat staat ons nu nog te wachten? *Gank nao de pap*: ga naar vader.

naobel, *naobelder, naobelste*: nobel.

naober m, *naoberte*: buur. *'ne Goue naober is baeter wie 'ne wieë vrunjt*: een goede buur is beter dan een verre vriend. *Trou naobermans kénjer, koup naobermans rénjer*: ga bij het zoeken van een vrouw of het kopen van vee niet te ver van huis, m.a.w. zoek het bij mensen, die je goed kent.

naoberdeins m, *naoberdeinste*: burenplicht. *Jeeder mót zienen naoberdeins doon*: ieder moet zijn burenplicht vervullen.

naoberluu v: buren.
naobersjap v: nabuurschap. {p.260}
naobie: nabij.
naodeil o, *naodeile*: nadeel.
naodeilich, *naodeiligger*, *naodeilichste*: nadelig, zie ook: *sjaedelik*.
naodem: naargelang, klemtoon op *-dem*.
naoder: nader. *Kóm gèt naoderder*: kom wat dichterbij. *Doe mós de deur gèt naoder trèkke*: doe de deur iets meer dicht. *Naoder trèkke*: naderbij trekken.
naoderanjt: naderhand.
naoderbie: naderbij.
naodoon, *douch nao*, *haet naogedaon*: nadoen.
naodoosj m: nadorst.
naodraage, *drouch nao*, *haet naogedraage*: nahouden. *Eeme de vot naodraage*: overdreven zorg aan iemand besteden, verwennen.
naogaeve, *gouf nao*, *haet naogegaeve*: toegeven.
naogaon, *góng nao*, *is naogegange*: nagaan.
naogebaorte v, *naogebaortes*: nageboorte.
naogelang: naargelang.
naogesjlach o, *naogesjlachter*: nageslacht.
naohaute, *hólj nao*, *haet naogaute*: wrok blijven koesteren.
naoj, **naolj** v, *naoje*, *näöjke*: naald.
naojaage, *jouch nao*, *haet naogejaach*: najagen. *Eesj haeter dat van dich naogejaach en noe löpper bie mich den dörpel plat*: eerst zat hij achter jouw dochter aan en nu achter de mijne.
naojaor o, *naojaore*: najaar.
naokaarte, *kaartde nao*, *haet naogekaart*: nakaarten.
naokalle, *kalde nao*, *haet naogekalt*: napraten, zie: *nachtegaal*.
naokäöle, *käölde nao*, *haet naogekäölt*: nagloeien.
naokieke, *keek nao*, *haet of is naogekeeke*: nakijken.
naokómme, *koum nao*, *haet of is naogekómme*: nakomen.
naokummerke o: nakomertje.
naolaeze, *lous nao*, *haet of is naogelaeze*: nalezen.
naolaote, *lout nao*, *haet of is naogelaote*: nalaten. *Hae leet nao*: hij takelt af.
naolaotensjap v, *naolaotensjappe*: nalatenschap.
näöle, *näölde*, *haet genäölt*: talmen, zie ook: *neutsele*.
naoleesich, *naoleesigger*, *naoleesichste*: nalatig.
naoleesicheit v, *naoleesicheite*: nalatigheid.
naolj, **naoj** v, *naolje*, *näöljke*: naald.
naoljekaoker m, *naoljekaokesj*, *naoljekäökerke*: naaldenkoker.
naoloupe, *leip nao*, *haet of is naogeloupe*: nalopen. *Hae löp mich nao wie gèt kaots*: hij loopt steeds maar achter mij aan.
naoluiperke sjpeele, *sjpeelde naoluiperke*, *haet naoluiperke gesjpeelt*: krijgertje spelen.
naomaak m: namaak.
naomaake, *maakde nao*, *haet of is naogemaak*: namaken.
naomaaksel o, *naomaaksele*: namaaksel.
naomaete, *mout nao*, *haet of is naogemaete*: nameten.
naomiddich m, *naomiddigge*: namiddag. *'t sj'Naomiddes geit er eesj 'n tuurken unjere*: 's namiddags doet hij eerst een dutje.
naorde o: noorden.
naordewenjt m: noordenwind.
naorieë, *ree nao*, *haet naogereeë*: achter de broek zitten; in de gaten houden.

naorman m, *naormèn*: noorman.

naoroupe, *reip nao, haet naogeroupe*: naroepen.

naortsies v, *naortsieze, naortsieske*: barmsijs, Carduelis flammea. {p.261}

Naorwaege: Noorwegen. *Dao is gèt i Naorwaege*: daar is iets gaande.

naosjikke, *sjikde nao, haet of is naogesjik*: nasturen.

naosjleip m: nasleep. *Eesj wós er niet van oetsjeie en noe zitter mit de naosjleip*: eerst wist hij niet van ophouden en nu zit hij met de gevolgen.

naosjloep, *sjloop nao* (zeer zelden: *sjloepde*), *haet of is naogesjloep*: nasluipen.

naosjmaak m, *naosjmaake, naosjmaekske*: nasmaak.

naoste v/m: naaste, medemens.

naosjtraeve, *sjtraefde nao, haet naogesjtraef*: nastreven.

naot m, *näöt, näötje*: naad. *Langs de näöt kriege*: slaag krijgen; in het spel verliezen.

naotëlle, *tëlde nao, haet of is naotëtlt*: natellen.

naotgaare o: naadgaren. *Eeme veur 't naotgaare zëtte*: iemand met de gebakken peren laten zitten; het gelag laten betalen; voor de gevolgen laten opdraaien. *Achter 't naotgaare kómme*: achter de waarheid komen.

naotste: naaste. *De naotste keer*: de volgende keer.

naouige, *uichde nao, haet naogeuich*: naogen.

naovenant: Fr. à l'avenant: al naargelang. *Alles naovenant en boukeskouk in den herfs*: alles op zijn tijd. *Alles naovenant, de pispot oppë taofel en de keeskómp ónger 't bët*: een huishouden van Jan Steen.

naovertëlle, *vertëlde nao, haet of is naovertëtlt*: navertellen. *Doe höbs 't naovertëlle en dao kénste blie mit zeen*: je kunt het nog navertellen en daar mag je blij mee zijn.

naovraoch v: navraag.

naovraoge, *vrouch nao, haet of is naogevraoch*: navragen, zie het oudere: *óngerheure*.

naovuile, *vuilde nao, haet naogevuult*: doorzoeken, fouilleren.

naowieze, *wees nao, haet of is naogeweeze*: nawijzen; aantonen. *Dat ként mich geine naowieze*: dat kan mij niemand bewijzen of ten laste leggen.

naozeen, *zouch nao, haet of is naogezeen*: nazien.

naozeens 't o: het nakijken hebben. *Hae haet de mèisje en doe höbs 't naozeens*: hij heeft de buit binnen en jij hebt het nakijken.

naozëtte, *zout nao, haet of is naogezaete*: achternazitten.

naozuike, *zuikde nao, haet of is naogezuik*: nazoeken.

napoolejóng m, *napoolejónge*: gouden munt ter waarde van twintig francs (een vroeger in de paardenhandel veel gebruikte munt).

nar m, *narre, nërke*: nar. *Doe bës 'n erm nërke*: je bent een arm kereltje. *De nar in höbbe*: de pee in hebben. *Eeme de nar in jaage*: iemand kwaad maken.

natoer v: natuur.

nattuurlik, *nattuurlikker, nattuurlikste*: natuurlijk.

needoos v, *needooze, needööske*: naaidoos.

neeë, *neede, haet of is geneet*: naaien.

neeger m, *neegesj, neegerke*: neger.

neegere, *neegerde, haet of is geneegert*: pesten, zie ook: *miere*.

neegerie v, *neegerieë*: kleine afgelegen plaats, klemtoon op *-rie*.

Neeje, **Neejeke**: Cornelia.

neeme, *neemes*: niemand. *Dat is 'ne neemes*: dat is een onbeduidend mens; een karakterloos mens; een waardeloze vent.

neemesjien v: *neemesjiender, neemesjingke*: naaimachine.

Neemsje sjtein, **Naemsje sjtein** m: kalksteen uit de omgeving van Namen (werd vroeger veel in Sittard ge-{p.262}bruikt), zie: *Naemsje sjtein*.

neesje v, *neesjes*: naaister, zie ook: *flikmamzel*.

neet o, *neeter*, *neetje*: neet; neetoor. *Dat is e neet van e vroumisj*: dat is een kribbige vrouw.

neetekop v, *neeteköp*, *neeteköpke*: vervelend nest.

neetel v, *neetele*, *neetelke*: netel; brandnetel, *Urtica*. *'n Sjlum houn lëk ouch waal éns in de neetele*: een slimmerik kan ook wel eens een bok schieten. *Mit de vot in de neetele valle*: bedrogen uitkomen.

neetelesóch v: netelroos.

neetepoes m, *neetepoeze*: vervelend nest; kribbig mens.

neetsjoor o, *neetsjoore*: vervelend nest; kribbig mens.

neevel m: nevel. *Neevel is de mouer van alle waer*: nevel is de voorbode van alle mogelijke weertypen.

neewelèchtich, *neewelèchtigger*, *neewelèchtichste*: nevelachtig.

neevelskèpke o: vrouwenmutsje met geplooid rand.

nei: neen. *Nei höbste, jao kénste kriege*: aansporing om toch maar te vragen.

nei-nae: neen-neen, sterke ontkenning of weigering.

nei-nei: neen-neen, Sittards intonatiedoublet.

nèi v, *nèie*, *nèike*: nietje.

nèi, *nèier*, *nèitste*: gierig. *Hae is te néi, veur hel op 'n bótram te biete*: hij is zo gierig, dat hij nauwelijks durft te eten. *Dat is 'n nèi prie*: dat is een gierige vrouw. *Eine nèie Peer*: een gierig mens.

nèi: al naargelang stoot- of sleптоon: alles; allemaal; dichtbij; bijna. *Móste 't nèi höbbe*: moet je alles hebben? *Hae is nèi derbie*: hij is er dichtbij. *'t Is nèi genóch veur 'ne man of veier*: het is ternauwernood genoeg voor vier man.

neibroeder m, *neibroedesj*: iemand, die steeds neen zegt.

nèie, *nèide*, *haet of is genèit*: nieten.

Neier, Neir, Neirke, Neires: Renier.

neier v, *neiere*, *neierke*: nier.

neierkómme, *koum neier*, *is neiergekómme*: neerkomen.

neierkwaatsje, *kwaatsjde neier*, *haet of is neiergekwaatsj*: neersmijten of neersmakken van breiachtige substantie als modder, mortel, kolenslik etc.

neierkwakke, *kwakde neier*, *haet neiergekwak*: neergooien.

neierlëGGe, *lach neier*, *haet of is neiergelach*: neerleggen.

nèiernoots, **nèi**: ternauwernood.

neierpaote, *paotde neier*, *haet of is neiergepaot*: neergooien; zetten.

neiersjtein m, *neiersjtein*, *neiersjténke*: niersteen.

neiervët o: niervet.

neierzëtte, *zat neier*, *haet of is neiergezat*: neerzetten.

nèijicheit v: gierigheid.

Neilesgètske o: nog gedeeltelijk bestaande vroegere verbinding van de Plakstraat met de Wal. Zie ook: *“de pór in 't Neilesgètske”*.

Neires: Renier.

neiringe, **naeringe**, *neirinkde*, *haet geneirink*: herkauwen.

neiste, *neisde*, *haet geneis*: niezen.

neit: niet.

neit-neit: niet-niet, Sittards intonatiedoublet.

neittemin: niettemin.

nèk, **nak** m, *nèkke*, *nèkske*: nek.

nèkke, *nèkde*, *haet of is gènek*: de genadeslag geven. *Dat haet 'm genèk*: dat heeft zijn kracht gebroken.

nemmelik, *nemmelikke*, *nemmelikste*: hetzelfde; dezelfde. *Dat zeen twee nemmelikke*: dat zijn twee gelijken.

nemport: Fr. n'importe; onverschillig hoe.

nerf v, *nerve*, *nerfke*: nerf. *Hae haet 't oppe nerve*: hij heeft last van zijn zenuwen. {p.263}

nervefeeber o: zenuwkoorts.

Nës, **Nëske**, *Ernestine*, *Ernest*, Agnes.

nës o, *nëster*, *nisjke*: nest. *Hae haet 't nës vergaeve*: hij heeft de verkering afgebroken. *Oppet nës trepeiere*: op heterdaad betrappen; thuis treffen.

nësei o, *nëseier*, *nëseike*: nestei (van porcelein of gips nagmaakt ei).

nëshaor o, *nëshaore*: nesthaar.

nësjónge: nestvogels, nestelingen.

nëstele, *nestelde*, *haet of is genëstelt*: nestelen. *Hae haet zich dao gout genëstelt*: hij heeft zich daar aardig ingedraaid.

nësvaer v, *nësvaere*, *nësvaerke*: nestveer.

Nët, **Nëtteke**: Antoinette.

nët o, *nëtter*, *nëtje*: net.

nëtje o, *nëtjes*: haarnetje.

nëtsel o: mengsel van suiker en water of koffie om het nog warme gebak glans en kleur te geven.

nëtte, *nëtde*, *haet of is genët*: netten (gebak door bestrijken met “nëtsel” glans en kleur geven).

neudich, *neudigger*, *neudichste*: nodig. *Ich höb dich neudich in de sop*: ik kan je missen als kiespijn.

neue, *neude*, *haet of is geneut*: uitnodigen. *Got en alle luu waare geneut*: iedereen was uitgenodigd. *Veer waaren és femieje geneut*: wij waren uitgenodigd, alsof we tot de familie behoorden.

neuge: negen.

neugelaokere, *neugelaokerde*, *haet geneugelaokert*: zie: kinderspelen.

neugenouch o, *neugenouge*: negenoog, kwaadaardige steenpuist.

neuetich: negentig.

neutelik, *neutelikker*, *neutelikste*: korzelig; kregelig.

neutselaer m, *neutselaere*, *neutselaerke*: treuzelaar.

neutsele, *neutselde*, *haet geneutselt*: talmen, zie ook: *näöle*.

neutselke o: treuzelachtig meisje.

neutsjlaon, *sjlouch neut*, *haet neut gesjlaage*: noten knuppelen. *Hae haet de neut gesjlaage*: hij heeft zijn schapjes op het droge. *Aezele, neut en kweezele mótte gesjlaage waare*: zie: *aezel*.

nich v, *nichte*, *nichske*: nicht.

nienaa v: bedje. “*Nienaa kinjtje sjlaope, / dan huit de vaader de sjaope, / dan huit de moeder de lemmerkes / en bewaare dich de éngelkes*”.

nienevee o: troetelvee als kat, hond etc; vervelend nest.

niet m: nijd.

Nik, **Nikkela**, **Nikkelaake**, **Nikske**: Nicolaas.

nikke, *nikde*, *haet genik*: dutten.

nikkel o/m: nikkel. *'ne Nikkele knab*: oude munt ter waarde van vijf cent, vierkant van vorm.

nikkerke o, *nikkerkes*: dutje. *e Nikkerke maake*: een dutje doen.

nik-nak m: E. knick-knack: 2 tot 3 cm grote gebakjes in de vorm van dierenfiguurtjes (in de bijbehorende ringetjes werden de figuurtjes gestoken, zodat ze rechtop konden staan; snoep- en speelgoed gelijktijdig).

niks: niets. *Niks te brenne in de Paatesjkirk:* er is niets aan de hand. *Van niks haerkómme:* van geringe afkomst zijn.

niks-notse, niks-notsde, haet geniksnots: geen nut hebben.

niksnötsert m, *niksnötsesj:* nietsnut.

niksnötsigger m, *niksnötsiggesj:* nietsnut.

niks veur óngout: neem het mij niet kwalijk!

ninne, ninde, haet genint: drinken (in kindertaal).

nipperke, nupperke o: nippertje.

nirges, nurges: nergens.

nistel m: *nistele, nistelke:* nestel. {p.264}

nistele, nistelde, haet genistelt: iemand buiten de deur zetten.

nitsj, nitsjer, nitsjte: kwiek, vlug; kort aangeboden. *Dat is 'ne nitsje:* hij is gauw op zijn tenen getrapt.

noblës v: Fr. noblesse.

noch: nog, zie het oudere: *nach*.

noe: nu.

noe en dan: nu en dan.

noes: verkorting van: *nao hoes:* naar huis.

nol v/m, *nulle, nulke:* nul, zie: *nul*.

Nol, Nölke: Arnold.

nómmer m, *nómmesj, nummerke:* nummer. *Hae haet geine nómmer:* hij telt niet mee; hij heeft niets in te brengen.

nómmere, nómmerde, haet of is genómmert: nummeren.

nóndedjeu, nóndedjou, of: *nóndedjuu:* nom de dieu, bastaardvloek.

nóndedjuuke o: strikdasje, vlindertje.

nóndedomme: bastaardvloek.

nóndepie: bastaardvloek.

nónk m, *nónke, nunkske:* oom. “*Dat geit nao nónk Wullem*” werd in de oorlog van 1914/18 gezegd van goederen, bestemd voor de smokkelhandel naar Duitsland.

nónnevot v, *nónnevotte, nónnevötje:* een in de vorm van een ring in elkaar gestrengeld rolletje deeg, in olie of vet gebakken en met suiker bestrooid. Wordt als specifiek Sittards gebak in de vastenavondtijd in grote hoeveelheden gebakken. “*Nón*” is een gesneden vrouwelijk varken, waarvan de billen bijzonder rond en vet zijn, zodat de naam daaraan ontleend zou kunnen zijn.

noo: niet graag, node.

noolles-vooles: nolens-volens, willens of onwillens.

noot m: nood. *Noot deit 'n aut wief draave:* nood breekt wetten. *Dao is Poole in noot:* nu is Leiden in last. *Zoo vrit 'nen erme sjelm in de noot vleige:* een arm mens kan niet kieskeurig zijn.

noot v, *noote, neutje:* noot in de muziek; aantekening; nota.

noot v, *neut, neutje:* noot als vrucht. *Hae krich van de neut:* hij krijgt slaag. *Taengen daen tiet sjmiete ze mit mien knäök de neut aaf:* tegen die tijd ben ik reeds lang dood. “*Doe kéns noch mit mien knäök de neut aafsjmiete*” wordt gezegd tegen een veel jonger iemand.

nooteboum m, *nooteboum, nootebömke:* noteboom.

nootekraaker m, *nootekraakesj:* notekraker.

nootesjaal v, *nootesjaale, nootesjaelke:* bolster. Het sap van de in water gekookte notebolsters werd vroeger gebruikt om hout te beitsen en paaseieren te kleuren.

noothëlge m, *noothëlge:* benaming voor de 14 heiligen, die in geval van nood werden aangeroepen.

nootriep: verschrompeld en half rijp zijn.

noots: nooit.
noots gein: nooit geen.
noots neit: nooit niet.
nootsjlachting v, *nootsjlachtinge:* noodslachting.
nootsjprunk m, *nootsjprung:* noodsprong.
nootsjtal m, *nootsjtel:* hoefstal.
noosjtopper m, *nootsjtoppesj:* noodhulp.
noots va ze laeve: nooit van mijn leven.
nootulle m/v: notulen.
nootwaer o, *nootwaere:* noodweer.
nootwendich, *naotwendigger, nootwendichste:* noodzakelijk.
nootzaake, *nootzaakde, haet of is genootzaak:* noodzaken.
noozel m: motregen; kletspraat.
noozele, *noozelde, haet genoozelf:* motregenen; zeuren.
noppes: noppes. *Noppes in 'n tuutje:* {p.265} niets.
nörges, *nirges, nurges:* nergens.
nöt, *nötter, nôtste:* vuil, vies; gemeen. *Dat is nôtte kal:* dat is vuile taal. *'t Gout is nôt:* het erf is niet aangeveegd. *Dat is der nôtste va gans Zittert, of: dat is der nôtste dae 't i gans Zittert geef:* dat is de gemeenste van heel Sittard.
notaaris m, *notaarisse:* notaris.
nóteiere, *nóteierde, haet of is genóteiert:* noteren, zie het oudere: *aasjrieve*.
nótse: nut, baten, winst, opbrengst.
nótse, *nótsde, haet genóts:* helpen.
nöttert m, *nöttesj:* smeerpoets; deugniet, zie ook: *ónnöt*.
nötticheit v, *nötticheite, nötticheitje:* viezigheid; deugnieterij.
Nou, Nouke: Arnoud.
noun m: noen.
nuf v, *nuffe, nufke:* nuf, zie ook: *printel*.
nuichter, *nuichterder, nuichterste:* nuchter. *Oppę nuichtere maach 'ne minsj mit zoo gèt ten deil valle, is mich toch gèt al te gats:* op de nuchtere maag iemand met zo iets lastig vallen, dat is toch wel al te erg. *De nuichtere braeke:* ontbijten.
nuime, *nuimde, haet of is genuimp:* noemen. *Man en paert nuime:* man en paard noemen.
nuimeswaert: noemenswaard.
nul, **nol** v/m: nul. *Nulke vaare:* om peuters bezig te houden, werden op een lei rijtjes nullen getekend. Met een griffel moesten ze dan daartussendoor een lijn tekenen zonder de nulletjes te raken, waarvoor zij alle aandacht nodig hadden.
numme, *noum, haet of is genómme:* nemen. *Me mót 't numme, wie 't kump:* met moet tevreden zijn met zijn lot.
nungele, *nungelde, haet genungelt:* drenzen.
nunsunt m: zacht geprevel.
nupperke o: nippertje. *Oppę nupperke:* op het nippertje.
nurge, *nirges, nurges:* nergens.
nuttelke o, *nuttelkes:* klein eindje griffel (was op de scholen een geliefd ruilmiddel).
nuttele, *nuttelde, haet genuttelt:* dutten, soezen. Geliefkoosde houding (speciaal van vrouwen), om na het ontbijt, als men nog geen trek heeft om het werk te hervatten, rustig met de armen over elkaar te zitten dutten.
nuu, *nuuer, nuutste:* nieuw. *De nuutste keer ben ich ouch derbie:* de volgende keer ben ik ook van de partij.
nuue, *nuude, haet genuut:* benieuwen. *Dat zal mich éns nuue:* daar ben ik benieuwd naar.
nuuerwëts, *nuuerwëtser, nuuerwëtste:* nieuwerwets.

Nuuewaech m: Rijksweg pl. ben.

nuugebaore: pasgeboren.

nuuicheit v, *nuuicheite*, *nuuieheitje*: nieuwigheid.

Nuujaor o: Nieuwjaar. *Glökzeelich Nuujaor*: gelukkig en zalig Nieuwjaar. *Eeme 't Nuujaor aafgewénne*: iemand met Nieuwjaar verrassen; iemand de loef afsteken. *Daachs veur Nuuijaor sjteit 'ne man oppę Mert mit zooväöl naaze ęs 't jaor "noch" daach haet*: daags voor Nieuwjaarsdag staat een man op de Markt met zoveel neuzen als het jaar (nog) dagen heeft, waarbij men het woordje "noch" mompelt of vergeet te noemen.

Nuujaorsbreif m, *Nuujaorsbreive*: Nieuwjaarsbrief. Tot in de twintiger jaren was het gewoonte, dat de kinderen hun ouders, peettante of peetoom e.d. een Nieuwjaarsbrief schreven en daarin vast beloofden hun leven te beteren.

nuumoodisj, *nuumoodisjer*, *nuumoo*-{p.266}*disjte*: modern.

nuusjeerich, *nuusjeerigger*, *nuusjeerichste*: nieuwsgierig. *Nuusjeerigge naas*: nieuwsgierig Aagje.

Nuusjtat: Nieuwstadt. De bewoners van Nieuwstadt worden de "*foetelaesj*" (z.d.) genoemd, omdat zij volgens een sage hun patrones sint Birgit hebben geruild met de patroonheilige der Broeksittardenaren, sint Jan. In het jaarboekje van 1907 van de vereniging "de Kollenberg" zijn over Nieuwstadt en zijn bewoners enkele dingen verteld, die waard zijn opnieuw te vermelden. "Iets over Nieuwstadt", letterlijk overgenomen uit dat jaarboekje: "Nieuwstadt was een kleine vesting, die menigmaal de eer heeft gehad belegerd te worden. Zij had een hoofdwal en grachten, die echter vanaf de 17e. eeuw niet meer in staat van verdediging werden gehouden. In en uit de stad geraakte men door drie poorten: de *Millerpoort*, de *Haverderpoort* en de *Susterderpoort*, leidende naar de steedjes of gemeenten waarvan zij de naam droegen. Daar deze plaats aan de voet van eenige heuvelen gelegen is, had zij steeds te kampen met het overvloedig water en was zelfs in vroegere tijden vooral in den winter niet genaakbaar daar de toegangswegen dikwijls doorweekt en in modderpoelen herschapen waren. De legende verhaalt dat oudtijds de Heilige Brigida te Nieuwstadt als patrones vereerd werd, haar feest viel op 1 Februari, dus in een slecht seizoen, waardoor de geloovigen moeilijk ter kerke konden komen. Men ruilde daarom met de gemeente Broeksittard van patroon Heilige, de Heilige Johannes, wiens feest op *Nuusjtat* 24 Juni valt, derhalve in het droge jaargetijde. Dat is de reden waarom de Nieuwstadters nog steeds deze *foetel* verweten wordt; het volgende gedicht daaromtrent, in het Sittardsch plat nemen wij uit de Maasgouw over. *De Futel* (In het Sittardsch taaleigen) *De NÜSCHTAD, ęs ein plaatsch mit wäl en mit ei schterk kasteel, / Al is ze noe ę simpel dorp. / Vereerde zeer fideel / Es Pátrones sinte Birgit / En koumaad op te welt; / Mä hieueur waor bie boereli / Hör feest nog al geteld. / Van alle kanjtjen koumen zie / Där här in höer oktaaf / En reipe veur hün kui en ös / Birgitte's Zänghen aaf. / Zie koumen mit heel vöel vertroe'n / En gein läeg henj daobie; / Waat waor in 't veurdeil van de kirk / En van de börgerie. / Nu woordt waal ęs al dat profiet / Totaal veur hün mankeirt / Door 't waer, dat nu ouch nog zo dèks / De lü hün haop ruineirt / Want eine nate weintjer noum / De Nüschtadter graof mit; / Gein angher lü bezuikden dan / D'octaaf van Sint-Birgit, / Dit överkoum hün ménnig jaor / En maakde hün bedrökt; / Het feest vervéil, nu het zo dèks / Door 't waer al waar mislökt. / De wiesheid van de schtad begreep / Dat dit neit zó koos gaon, / En brouk zich lang de kop dörmitt / Waat hie mous zeen gedaon. / Het feest verzétten koos ze neit, / Mä es het muiglik waor, / Zou het toeschen mit en angher plaatsch / Hör helpen ut 't gevaor, / Ze zuikde nu eine patroon / Dä in de zomer koum, / Wotanghe 't dörrer, dat höem haauw, / {p.267} Hör patrones dan noum, / Nu koos me zeen wie Sint-Birgit / Door anghere woort begeert; / Broukzittert bouw veur hör Sint Jan / Dä 't vruiger haauw vereerd. / De Nüschtad noum hem dadlik aan; / Zien feest veil in den tied / Wo se van grote natigheid / Haopde te zeen bevried. / Mä wenig wun ze bie den tuésch, / Al haauw ze vöel verwacht, / Waar 't wäer ouch dreug wie zaod, St. Jan / Woordt toch neit erg*

bedacht. / Mår Sint-Birgit in Broukzittert / Bezuikden jonk en aauwt; / De groote luip nao höer oktaaf / Is nu nog neit verflaauwt. Dao 't doon van einen schlechten toesch. / Verfutlen heischt in 't plat, / Is FUTEL al sår langen tied / de bienaam van Nüschtað'.

nuuts o: nieuws. *Gei nuuts, gout nuuts*: geen nieuws, goed nieuws.

nuutsblaaf o, *nuutsblaar, nuutsblaetje*: krant; iemand, die er een sport van maakt, alle nieuwtjes verder te vertellen. {p.268}

Aanvöllinge {p.269} {illustratie} {p.270}

O

obbaan: waarheen. *Woo geit dat obbaan*: waar gaat dat heen?

obbaan kénne, *koosj obbaan, haet obbaan geként*: op rekenen kunnen. *Dao kénste van obbaan*: daar kun je zeker van zijn; op vertrouwen.

obbach gaeve, *gouf obbach, haet obbach gegaeve*: zorgen. *Doe mós dich in obbach numme*: je moet goed op jezelf letten.

obbeie, *bou op, haet of is opgebae*: opbieden.

obbein: opeen. *Obbein huipe*: opeenhopen.

óbbelegaase v, *óbbelegaases*: obligatie.

obbenaavesj: op- en afwaarts.

obbénje, *bónj op, haet of is op gebónje*: opbinden. *Dem höb ich 'n fien opgebónje*: die heb ik wat moois wijsgemaakt.

obbéns: opeens.

obbenthaut o, *obbenthaut*: oponthoud.

obbenuuts: opnieuw.

obbenzie: opzij. *Obbenzie gaon*: opzij gaan.

Obberdien, Hóbberdien: Hubertina.

obbesj: opwaarts, klemtoon op -ob.

obblegaase v, *obblegaases*: Fr. obligation, verplichting. *Maak gein obblegaases*: maak geen drukte.

obbot o: opbod.

óchtere, *óchterde, haet geóchtert*: buurten.

oer v, *oere, urke*: uur; horloge. *Hae sjit neit veur éllef oere en dan is 't ouch noch geine paeperkouk*: hij is niet erg goedgeefs. *Ein gesjlaage oer*: een heel uur, zie: *Sjlange, Zéfke*.

oeremaeker m, *oeremaekesj*: horlogemaker.

oeretésjke o: horlogezakje.

oerwiezer m, *oerwiezesj, oerwiezerke*: uurwijzer.

oet: uit. *Oet zien eige*: vanzelf. *Hae is op dich oet*: hij mag je wel. *Hae is op gèt oet*: hij is ergens op uit.

oetaete, *out oet, haet of is oetgaete*: opeten.

oetaome, *aomde oet, haet oetgeaomp*: uitademen.

oetbanne, *bande oet, haet of is oetgebant*: uitbannen.

oetbäöke, zich, *bäökde zich oet, haet zich oetgebäök*: uithuilen.

oetbarsjte, *barsjde oet, is oetgebarsj*: uitbarsten.

oetbeine, *beinde oet, haet of is oetgebeint*: uitbenen, zie ook: *sjtökkere*.

oetbelle, *belde oet, haet of is oetgebelt*: omroepen. “*Ich hau dich al wille laoten oetbelle*” wordt gezegd, als iemand veel langer dan verwacht is weggebleven.

oetbèsseme, *bèssemde oet, haet of is oetgebèsseme*: iemand de deur uitwerken.

oetbeusjtele, *beusjtelde oet, haet of is oetgebeusjtelt*: uitborstelen; berispen, standje geven.

Dem höb ich ze èns areigel oetgebeusjtelt: hem heb ik eens behoorlijk de mantel uitgeveegd.

oetbiete, *beet oet, haet of is oetgebeete*: aantasten van stoffen door vocht e.d.

oetblaare, *blaarde oet, haet of is oetgeblaart*: uitbazuinen, rondvertellen; doorkijken van een boek.

oetbónzjoere, *bónzjoerde oet, haet of is oetgebónzjoert*: op een nette ma-^{p.271}nier buiten de deur werken, klemtoon op *oet*-.

oetbraeke, *brouk oet, haet of is oetgebraoke*: uitbreken; ertussenuitgaan. *Hae haet 't óngersjlaach oetgebraoke*: hij heeft de tussenmuur uitgebroken.

oetbraoe, *braode oet, haet of is oetgebraoe*: uitbraden, uitbakken.

oetbrénge, *brach oet, haet of is oetgebrach*: bezorgen; verklikken.

oetbrenne, *brende oet, haet of is oetgebrent*: uitbranden.

oetbrennert m, *oetbrennesj*: uitbrander, standje.

oetbruie, *bruide oet, haet of is oetgebruit*: uitbroeden.

oetdampe, *dampde oet, haet of is oetgedamp*: met stoommachine dorsen.

oetdeile, *deilde oet, haet of is oetgedeilt*: uitdelen. *Dao woorte sjlaech oetgedeilt*: daar vielen klappen.

oetdeine, *deinde oet, is oetgedeint*: verslijten. *Dae jas is oetgedeint*: dat jasje is versleten.

oetdeine, *deinde oet, haet of is oetgedeint*: uitdienen. *Ich höb vruiger oetgedeint*: ik ben vroeger ergens in dienst geweest. *Hae is oetgedeint*: hij heeft de militaire diensttijd achter de rug.

oetdoon, *douch oet, haet of is oetgedaon*: rooien.

oetdoon, **zich**, *douch zich oet, haet zich of is oetgedaon*: zich uitkleden. *Me mót zich neit oetdoon, veur dat me nao 't bêt geit*: men moet voor zijn dood niet zijn gehele bezit aan de kinderen geven.

oetdraage, *drouch oet, haet of is oetgedraage*: bezorgen; uitdragen. Veel jongens verdienden vroeger wat zakgeld door op zaterdag en soms ook nog wel op zondagmorgen gebak etc. aan huis te bezorgen, het zgn. “oetdraage”. *De maer is oetgedraage*: de merrie is aan het einde van haar drachtijd.

oetdreuge, *dreuchde oet, haet oetgedreuch*: een klap geven. *Gank ewèch of ich dreuch dich 'n oet*: ga weg, of je krijgt een klap.

oetdreuge, *dreuchde oet, is oetgedreuch*: uitdrogen. *Den drénkpoul is oetgedreuch*: het water van de drenkplaats is verdampt.

oetdunne, *dunde oet, haet of is oetgedunt*: dunnen.

oeténj o: uiteinde. “*ē Zeelich oeténj en ē gout begin*” wenst men elkaar op oudejaarsavond.

oeterein: uiteen, uit elkaar.

oetereingaon, *góngē oeterein, zeen oetereingange*: overgaan tot scheiding met deling van boedel enz.

oetereinlëGGe, *lach oeterein, haet of is oetereingelach*: uitleggen.

oetereinsjprénge, *sjpróng oeterein, is oetereingesjpróngē*: uiteenbarsten. *Hae sjpróng oeterein va gif*: hij barstte van woede.

oetereinzëtte, *zat oeterein, haet of is oetereingezet*: uiteenzetten; van elkaar zetten.

oetergaons m: herfst, klemtoon op *oeter*-.

oeterwaarts, *oeterwaerts*, of: *oeterwarts*: naar buiten.

oetflatsje, *flatsjde oet, haet of is oetgeflatsj*: uitflappen.

oetgaaf v, *oetgaave*: uitgaaf.

oetgaeve, *gouf oet, haet of is oetgegaeve*: uitgeven; toegeven van extraatje bij ruil. *Waat mót ich oetgaeve*: wat moet ik er nog bijdoen?

oetgank m, *oetgèng, oetgèngske*: uitgang. *Den oetgank doon*: een gebruik in de r.k. kerk. De eerste gang van een vrouw, nadat zij het kraambed heeft verlaten, is naar de kerk, waar een priester de zuiveringsgebeden verricht en over moeder en kind de zegen afroept. De zgn. ^{p.272}kerkgang moet binnen zes weken na de bevalling geschieden.

oetgaon, *góng oet, is oetgegange*: uitgaan. *Oetgaon wie ē kaerske*: stil en vredig sterven.

oetgaon, *góng oet, is oetgegange*: uitgaan. *Veer gaon saamen oet*: wij gaan samen op stap.
oetgehiik, *oetgehiikder, oetgehiikste*: uitgeslapen; krenterig. *Dat is 'n oetgehiik kaelke*: dat is een uitgeslapen manneke.
oetgekaok, *oetgekaokder, oetgekaokste*: geraffineerd. *Dat is 'nen oetgekaokde*: dat is een slimme rakker.
oetgelaeze, *oetgelaezender, oetgelaezenste*: uitgezocht.
oetgelaote, *oetgelaotener, oetgelaotenste*: uitgelaten.
oetgelitsjde m: mislukkeling.
oetgemirgelt, *oetgemirgelder, oetgemirgelste*: uitgemergeld; droog, dor. *'nen Oetgemirgelde*: een droge vent.
oetgenómme: met uitzondering van.
oetgesiefert, *oetgesjeferder, oetgesiefesjte*: secuur; gierig.
oetgesjlaope, *oetgesjlaopender, oetgesjlaopesjte*: sluw.
oetgesjneeë m: uitgesneden. *Dooch den oetgesjneeën aan*: trek je frak aan.
oetgesjteevelt: fraai gekleed of tentoongesteld.
oetgetirvelt: uitgesparteld.
oetgetut: aan het einde van zijn latijn zijn.
oethange, *hóng oet, haet of is oetgehange*: uithangen; verblijven, vertoeven, zijn. *De vaan oethange*: de vlag uithangen. *De bees oethange*: zich onbehoorlijk gedragen. *Woo maach dae toch ummer oethange*: waar is hij toch al die tijd?
oethaole, *haalde oet, haet of is oetgeghaolt*: uithalen. *Den dokter oethaole*: de dokter laten komen.
oethäöle, *häölde oet, haet of is oetgehäölt*: uithollen.
oethaut m: voorjaar.
oethaute, *hólj oet, haet oetgehaute, of: haet oetgaute*: uithouden; vooraf bedingen. *Dat höb ich mich oetgehaute*: dat heb ik vooraf bedongen.
oethelpe, *hólp oet, haet of is oetgehólpe*: uit de nood helpen.
oetheure, *heurde oet, haet of is oetgeheurt*: uitvragen.
oethóngere, *hongerde oet, is oetgehungert*: uithongeren.
oethouk m, *oethuik*: uithoek, meer gebruikelijk is: *aafgelaeye*.
oetjoeche, *joechde oet, haet of is oetgejoech*: uitjouwen.
oetkaarte, *kaartde oet, haet of is oetgekaart*: een kaart uitspelen. *Hae is oetgekaart*: hij is uitgerangeerd.
oetkalle, *kalde oet, haet of is oetgekalt*: uitpraten.
oetkraome, *kraomde oet, haet of is oetgekraomp*: uitstallen; zwetsen. *Bëste noe énjtelings oetgekraomp*: ben je nu eindelijk klaar met je werk?
oetkratse, *kratsde oet, haet of is oetgekrats*: uitkrassen.
oetkwatsje, *kwatsjde oet, haet of is oetgekwatsj*: rondvertellen; verklappen.
oetkwëtsje, *kwëtsjde oet, haet of is oetgekwëtsj*: uitpersen.
oetlache, *lachde oet, haet of is oetgelach*: uitlachen; bespotten.
oetlaeze, *lous oet, haet of is oetgelaeze*: uitlezen.
oetlaote, *laotde oet, haet of is oetgelaot*: uitloten, klemtoon op oet-.
oetlaote, *lout oet, haet of is oetgelaote*: uitlaten; uitleggen. *De zoom van 't kleit gët oetlaote*: de zoom van een jurk uitleggen (langer of ruimer maken).
oetlempe, **zich**, *lempde zich oet, haet zich oetgelemp*: zich uitrekken, langer maken. {p.273}
oetlitsje, *litsjde oet, is oetgelitsj*: uitglijden; slippertje maken. *Hae is oetgelitsj*: hij heeft wat te veel op.
oetloere, *loerde oet, haet of is oetgeloert*: gluren, bespieden.
oetluchte, *luchde oet, haet of is oetgeluch*: uittillen; de gewijde kaars bij een stervende houden.

oetmaake, *maakde oet, haet of is oetgemaak*: uitmaken; beslissen; beëindigen; uitschelden. *Oetmaake veur voele vösj*: iemand allerlei scheldnamen naar zijn hoofd smijten. *Ze höbben 't oetgemaak*: ze hebben een einde aan de verkering gemaakt; ze hebben een beslissing genomen.

oetnaam: uitzonderlijk. *Oetnaam groot, lank, breit, dik, vrèch, enz.*: uitzonderlijk of buitengewoon groot, lang, breed, dik, brutaal enz.

oetnaamswies: bij wijze van uitzondering.

oetnistele, *nistelde oet, haet of is oetgenistelt*: buiten de deur zetten; opruimen.

oetnumme, *noum oet, haet oetgenómme*: lijken. *'t Nump zich erch sjoon oet*: het lijkt erg mooi.

oetnutse, *nutsde oet, haet of is oetgenuts*: misbruiken; uitbuiten.

oetpaesje, *paesjde oet, haet of is oetgepaesj*: uitpersen.

oetpakke, *pakde oet, haet of is oetgepak*: uitpakken; schelden.

oetparlèite, *parlèitde oet, is oetgeparlèit*: ten einde praten. *Bëste oetgeparlèit*: ben je uitgesproken?

oetperbeiere, *perbeierde oet, haet of is oetgeperbeiert*: beproeven; onderzoeken.

oetpikke, *pikde oet, haet of is oetgepik*: uitpikken; met tegenzin eten; de lekkerste beetjes eruit pikken.

oetpótse, *pótsde oet, haet of is oetgepóts*: schoonmaken; de mantel uitvegen.

oetpótsje, *pótsjde oet, is oetgepótsj*: zich stiekum uit de voeten maken; er tussenuit glippen.

oetprinte, *printde oet, is oetgeprint*: de vormen laten uitkomen. *Dat kleit is dich te éng, dao zuuste zoo oetgeprint in oet*: die jurk is te nauw, je vormen zijn te sterk geprononceerd.

oetpritsje, *pritsjde oet, is oetgepritsj*: zich heimelijk uit de voeten maken.

oetraofele, *raofelde oet, haet of is oetgeraofelt*: uiteenrafelen.

oetraoze, *raosde oet, haet of is oetgeraos*: uitrazen.

oetraste, *rasde oet, haet of is oetgeras*: uitrusten.

oetrichte, *richde oet, haet of is oetgerich*: laten weten; uitvoeren.

oetrichticheit v: uitkomst; verklaring.

oetriete, *reet oet, haet of is oetgereete*: uittrekken. *Wae haet dae maeler oetgereete*: wie heeft dat merelnest uitgehaald?

oetrótsje, *rótsjde oet, is oetgerótsj*: uitglijden.

oetrotte, *rotde oet, haet of is oetgerot*: uitroeien; rooien. *Al de sjtruuk oetrotte*: alle struiken rooien.

oetroupe, *reip oet, haet of is oetgeroupe*: uitroepen; omroepen, zie ook: *oetbelle*.

oetruiper m, *oetruipesj*: uitroeper; omroeper.

oetsiefere, *sieferde oet, haet of is oetgesiefert*: zorgvuldig uitzoeken. *Dat is 'nen oetgesieferde*: dat is een uitgekiende, gewiekste.

oetsjaatere, *'t sjaaterden 't oet, haet 't oetgesjaatert*: het uitschateren.

oetsjampe, *sjampde oet, is oetgesjamp*: uitglijden.

oetsjarre, *sjarde oet, haet of is oetgesjart*: uitschrapen. “*Mam, maach ich 't kaetelke oetsjarre*” vraagt een kind aan moeder, die pudding o.d. maakt. {p.274}

oetsjeie, *sjeide oet, haet of is oetgesjeit*: ophouden.

oetsjèie, *sjólj oet, haet of is oetgesjólje*: uitschelden.

oetsjikke, *sjikde oet, haet of is oetgesjik*: uitzenden.

oetsjlaach m, *oetsjlaech*: uitslag; eczeem.

oetsjleiere, *sjleierde oet, haet of is oetgesjleiert*: uitglijden; iemand van de glijbaan duwen.

oetsjmietert m, *oetsjmietesj, oetsjmieterke*: uitsmijter.

oetsjnoeve, *sjnoefde oet, haet oetgesjnoef*: neus snuiten; de mantel uitvegen.

oetsjóbbe, *sjóbde oet, haet of is oetgesjób*: berispen; de mantel uitvegen; voor schobbejak uitmaken. *Oetsjóbbe veur voele vösj*: lage verwijten maken.

oetsjot o: uitschot.

oetsjpanne, *sjpande oet, haet of is oetgesjpan*: uitspannen; met het beoefenen van een beroep of bedrijf ophouden.

oetsjpanning v, *oetsjpanninge*: rijtuigverhuurinrichting (oorspronkelijk: herberg, pleisterplaats met stalhouderij waar men een zg. “voerspan” kon krijgen).

oetsjpekeleiere, **oetsjpikkeleiere**, *sjpekeleierde oet, haet of is oetgesjpekeleiert*: bespieden; uitvissen.

oetsjpieë, *sjpiede oet, haet of is oetgesjpiet*: uitspuwen; uitspreken.

oetsjpliete, *sjpleet oet, haet oetgesjpleete*: vrijmaken. *Kénste niet ennige daach oetsjpliete*: kun je niet enige dagen ertussenuit?

oetsjpooke, *sjpookde oet, haet oetgesjpook*: uitspoken.

oetsjpuile, *sjpuilde oet, haet of is oetgesjpuilt*: uitspoelen.

oetsjtaeke, *sjtouk oet, haet of is oetgesjtaoke*: uitsteken.

oetsjtaekent: uitstekend.

oetsjtampe, *sjtampde oet, haet of is oetgesjtamp*: doven; iemand de deur uitgooien; uittrappen.

oetsjtaon, *sjtóng oet, haet oetgesjtange*: uitstaan.

oetsjtël o: uitstel.

oetsjtëlle, *sjtëlde oet, haet of is oetgesjtëlt*: uitstellen. *De kénjer zeen gout oetgesjtëlt*: de kinderen, die toegelaten worden tot de eerste H. Communie, zijn aangewezen, doordat ze aan de hen gestelde toelatingseisen hebben voldaan.

oetsjtëlling v: uitstelling van het H. Sacrament des Altaars.

oetsjtèpk o, *oetsjtèpk*: uitstapje.

oetsjterve, *sjtórfe oet, is oetgesjtórve*: uitsterven.

oetsjteuteling m, *oetsjteuteling*: verstoteling.

oetsjteutsel o, *oetsjteutsele*: iets, dat afgestoten is.

oetsjtóffeiere, *sjtóffeierde oet, haet of is oetgesjtóffeiert*: voorzien van kleding en benodigdheden. *Zie is gout oetgesjtóffeiert*: ze zit goed in haar kleren. *De jóng getroude luu van allewiele zeen vâöl baeter oetgesjtóffeiert wie die van vruiger*: de jonge mensen van deze tijd zitten veel beter in hun spullen dan die van vroegere generaties.

oetsjtoote, *sjtootde oet, haet of is oetgesjtoote*: uitstoten.

oetsjtoume, *sjtoumde oet, haet of is oetgesjtoump*: laten stomen.

oetsjtrieke, *sjtrek oet, haet of is oetgesjtreeke*: glad strijken; slecht behandelen.

oetsjtruie, *sjtruide oet, haet of is oetgesjtruit*: uitstrooien; praatjes verkopen.

oetsjwaavele, **oetsjwaagele**, *sjwaavelde oet, haet of is oetgesjwaavel*: uitzwavelen. *Wie me noch bieë in ẽ kaar hólj, woorte de bēste volke, die de meisten hooning haue, oet- {p.275} of aafgesjwaavel of mit ange weurt gesjlach*: toen men nog bijen in korven hield werden de beste volken, die het meeste honig hadden verzameld, met zwavel gedood.

oetsjwaagele, *sjwaagelde oet, haet of is oetgesjwaagelt*: uitzwavelen, zie: *oetsjwaavele*.

oetsjwaere, *sjwour oet, is oetgesjwaore*: uitzweren.

oetsjweite, *sjwëtde oet, is oetgesjwët*: transpireren.

oetsjwerme, *sjwermd oet, is oetgesjwermp*: uitzwermen.

oettëlle, *tëlde oet, haet of is oetgetëlt*: uittellen; aftellen. *Zie is oetgetëlt*: zij staat vlak voor de bevalling. *Oettëlle, wae 't eesjten is*: aftellen, wie de eerste is.

oetewaechgaon, *góng oetewaech, is oetewaechgegage*: uitwijken; terzijde gaan.

oettrëkke, *troch oet, haet of is oetgetroch*: uittrekken; uithalen. *'ne Maelder oettrëkke*: een merelnest uithalen. *De paesjtal oettrëkke*: de paardestal uitmesten.

oetvaare, *vouer oet, is oetgevaare*: uitrijden; schelden.

oetvaart v, *oetvaarte*: uitrit; begrafenis. *Oetvaart haute*: buiten de deur werken.

oetvaege, *vaechde oet, haet of is oetgevaech*: uitvegen; naar buiten rennen.

oetvaegert m, *oetvaegesj*: vlakgom.
oetval m, *oetvèl*: uitval.
oetvalle, *voul oet, is oetgevalle*: uitvallen.
oetvénje, *vónj oet, haet of is oetgevónje*: uitvinden.
oetvénjing v, *oetvénjinge*: uitvinding.
oetvénjert m, *oetvénjesj*: uitvinder.
oetvlóch m: huiduitslag.
oetvluch v, *oetvluchte, oetvluchske*: uitvlucht: uitstapje.
oetvluchsel o: uitvlucht; gevolg.
oetvösje, *vösje oet, haet of is oetgevösje*: uitvissen.
oetvouere, *vouerde oet, haet of is oetgevouert*: bekleden; van voering voorzien.
oetvraete, *vrout oet, haet of is oetgevraete*: uiteten; verdragen; uitspoken. *Hae mót dao gèt oetvraete*: hij moet daar wat verduren. *Gèt oetvraete*: iets uitspoken.
oetvraoge, *vrouch oet, haet of is oetgevraoch*: onbescheiden vragen stellen; uitvragen; uitdagen.
oetvrénge, *vróng oet, haet of is oetgevrénge*: uitwringen.
oetvrieve, *vreef oet, haet of is oetgevreeve*: uitwrijven.
oetvuiet m: uitvoer.
oetvuiere, *vuierde oet, haet of is oetgevuiert*: uitvoeren; uitspoken.
oetwaal m: keus.
oetwaech m, *oetwaech*: uitweg.
oetwaoge, *waochde oet, haet of is oetgewaoch*: uitwegen.
oetwas m, *oetwès*: uitwas.
oetwénje, *wénjde oet, is oetgewénjt*: uitwaaien. *De luch is mich oetgewénjt*: mijn lantaarn is uitgewaaid.
oetwèsje, *weisj oet, haet of is oetgewèsje*: uitwassen.
oetwieke, *week oet, is oetgeweeke*: uitwijken.
oetwieze, *wees oet, is oetgeweeze*: over de grens zetten.
oetwieze, zich, *wees zich oet, haet zich oetgeweeze*: blijken.
oetwinkle, *winkelde oet, haet of is oetgewinkelt*: uitstallen. “*Sjiet mich neit in de kraom veur dat ich oetgewinkelt höb*” staande uitdrukking voor: val me niet in de rede.
oetwisje, *wisjde oet, haet of is oetgewisj*: uitwissen; een klap geven. *Gank oet de waech of ich wisj dich ’n oet*: ga weg, of ik geef je een klap.
oetwoone, *woonde oet, haet oetgewoont*: ergens voor dag en nacht in {p.276}dienst zijn.
oetwoone, *woonde oet, haet of is oetgewoont*: uitwonen, het onderhoud der woning verwaarlozen, zie: *óngerwoone*.
oetzats m, *oetzèts*: uitzet.
oetzeen, *zouch oet, haet oetgezeen*: uitzien; op zijn voordeel bedacht zijn. *Doe zuus oet, of wenste achter ’ne bèssem gelamp has*: je ziet er bar slecht uit. *Op eeme oetzeen*: iemand genegen zijn. *Doe bès erch drop oet*: je bent erg op je eigen voordeel bedacht.
oetzeivere, *zeiverde oet, haet of is oetgezeivert*: zaniken.
oetzéng, *zóng oet, is oetgezóng*: uitzingen; volhouden. *Kénste ’t dao oetzéng*: kun je het daar volhouden?
oetzètte, *zat oet, haet of is oetgezat*: uitzetten; uithalen; te koop aanbieden. *Waat zètste oet veur dees runjde*: wat zet je in voor dit rondje of spel? *Dat hoes is oetgezat*: dat huis is te koop. *Waat höbste noe weier oetgezat*: wat heb je nu weer uitgespookt?
oetzich o, *oetzichte*: uitzicht. *Dao is gein oetzich op*: daar is niet veel kans op.
oetzichtoore m, *oetzichtöores*: uitzichttoren.

oetziepe, *ziepde oet, is oetgezeepe*: uitlekken. *Êste de keesje gewèsjen höbs, dooch ze mer in de zie, bès ze gout oetgezeepe zeen*: doe de gewassen kersen in 't vergiet, dan kunnen ze goed uitlekken.

oetzoeke, *zoekde oet, haet of is oetgezaoke*: uitzuigen.

oetzoepe, *zoop oet, haet of is oetgezaope*: uitdrinken.

oetzuike, *zuikde oet, haet of is oetgezuik*: uitzoeken.

oetzunjere, *zunjerde oet, haet of is oetgezunjert*: uitzonderen.

oetzunjering v, *oetzunjeringe*: uitzondering.

oetzuukert m, *oetzuukesj*: uitzuiger.

öffe v: gist.

offergank m: in de begrafenismis om het altaar gaan en pateen kussen, iets offeren en bidprentje halen; iets offeren.

offersjtök m, *offersjtök, offersjtökske*: offerblok.

offeseier m, *offeseiere*: officier.

offesjeel, *offesjeelder, offesjeelste*: officieel.

ókkefók m, *ókkefókke, ókkefukske*: krom, mismaakt mens of dier. *Doe krómmen ókkefók*: jij misbaksel!

ókkeleiere, *ókkeleierde, haet of is geókkeleiert*: oculeren (een edel oog van een boom of struik op een wilde/andere stam plaatsen, door insnijding van de bast in de maand juli).

oksaol m, *oksaole*: oksaal.

óksel m, *óksele*: oksel.

oksoof o/m, *oksoove*: okshoofd: wijnavat of fust inhoud plm. 232 liter, klemtoon op -soof.

oktaaf v, *oktaave*: oktaaf (acht dagen durende kerkelijke plechtigheid).

ólm v/m, *ólme, ulmke*: olm of iep.

óm: om. *Óm en óm*: om en om, van beide wat; zo ongeveer; om de andere. *Óm zich haer kieke*: om zich heen kijken; kijken of er wat van je gading is.

ómbruue, *bruude óm, haet of is ómgebruut*: omverduwen, omvergooien.

ómdat: omdat.

ómdoon, *douch óm, haet of is ómgedaon*: omdoen; ompspitten; omploegen.

ómdraage, *drouch óm, haet of is ómgedraage*: omdragen. “'t Bouk is ómgedraage” wordt gezegd, als iemand te laat aan tafel komt; te laat in de H. Mis komt (als het missaal reeds van de epistelzijde naar de evangeliezijde van het altaar is om-{p.277} gedragen).

ómdree m, *ómdrees*: wending; bocht. *Bie daen ómdree kénste 't hoes al zeen liGGe*: bij die bocht kun je het huis al zien liggen.

ómdreeë, *dreedde óm, haet of is ómgedreet*: omdraaien. *Dat is 'nen ómgedreede jas*: dat is een bekeerling.

ómgaon, *góng óm, haet of is ómgegange*: omgaan, verkeren met; bederven, verzuren. *De mëlke is ómgegange*: de melk is zuur geworden.

ómgang: bezig; begonnen, 't *Sjpeel is ómgang*: het spel is begonnen, klemtoon op -gang.

ómgank m: omgang. *Mit dae van hienaeve höbbe ver geinen ómgank mee*: bij die burens komen we niet meer.

ómgraave, *grouf óm, haet of is ómgegraave*: ompspitten.

ómhaer: omheen, klemtoon op -haer.

ómheure, *ómheurde, haet ómheurt*: informeren. *Ich höb mich éns ómheurt*: ik heb eens geïnformeerd, klemtoon op -heure.

ómhöbbbe, 'm, *hau 'm óm, haet 'm ómgat*: voorhebben; dronken zijn. *Ich kaveier dich, die hauen 'm óm*: ik garandeer je, dat die dronken waren.

ómhooch: omhoog.

ómhoue, *houde óm, haet of is ómgehoue*: omkappen, omhakken.

ómkalle, *kalde óm, haet of is ómgekalt*: ompraten.

ómkieke, *keek óm, haet ómgekeeke*: omkijken; ergens naar omzien. “*’t Begint al zoogèt óm te kieke*” wordt gezegd van een meisje, dat interesse begint te tonen voor jongens. **ómkómme**, *koum óm, is ómgekómme*: omkomen; even aanlopen. *Kom dizzen aovent éns óm, dan kénne ver éns dreuver kalle*: loop vanavond even binnen, dan kunnen we er eens over praten.

ómkoupe, *koch óm, haet of is ómgekoch*: omkopen.

ómkreits m: omtrek; omgeving.

ómkwinkeler, *kwinkelde óm, is ómgekwinkelt*: een enkel verzwikken.

ómleech: omlaag.

ómleGGe, *lach óm, haet of is ómgelach*: omleggen; dood schieten.

ómliGGent: omliggend.

ómloup m: omloop (roosachtige huidaandoening, verzwering).

ómloupe, *leip óm, haet of is ómgeloupe*: omlopen; op de koffie komen. *Dae haet ’m ómgeloupe*: die is tegen de lamp gelopen.

ómluip m: omloop. *Euver die is ’nen houp kal in ómluip*: over haar zijn vele praatjes in omloop.

ómmezuns, **ómmezus**: om niet; tevergeefs. *Ommezuns wirke*: voor niets of vergeefs werken.

ómp: oneven; enkel, alleen.

ómpe: ongelijk deel van een paar.

ómp of paar: oneven of even.

ómraape, *raapde óm, haet of is ómgeraap*: sorteren van aardappelen, fruit e.d.; iemand de les lezen.

ómsjödde, *sjödde óm, haet of is ómgjesjöt*: omschudden; overschenken.

ómsjlaach m, *ómsjlaech, ómsjlaechske*: omslag; enveloppe. *Dooch ’nen ómsjlaach dróm*: leg er een kompres op; doe er een kaft om; steek de brief in een enveloppe.

ómsjlaon, *sjlouch óm, haet of is ómgjesjlaage*: omslaan; omzetten van koopwaar; verzwikken van enkel.

ómsjmiete, *sjmeet óm, haet of is ómgjesjmeete*: omgooien.

ómsjpange, *sjpangde óm, haet of is ómgjesjpank*: omspelden.

ómsjpréng, *sjpróng óm, haet of is ómgjesjpróng*: omspringen.

ómsjtaönder m, *ómsjtaöndesj*: omstander.

ómsjtènj m: omslag, omhaal. *Maak gein ómsjtènj, veer gaon*: maak geen {p.278} drukte, wij gaan. *Ze is in ómsjtènj*: ze is in blijde verwachting.

ómsjtoote, *sjtootde óm, haet of is ómgjesjtoote*: omstoten; drinken. *Versjeie ómgjesjtoote*: flink gedronken.

ómtoesje, *toesjde óm, haet of is ómgetoesj*: ruilen, klemtoon op *óm*.

ómrèk v: omtrek; omgeving.

ómrèkke, *troch óm, haet of is ómgetroch*, of: *haet of is ómgetrokke*: omtrekken; verhuizen.

ómrénjt, **ómrénjt**: omtrent.

ómvaare, *vour óm, haet of is ómgevaare*: omrijden; omploegen.

ómvalle, *voul óm, is ómgevalle*: omvallen.

ómvank m: omvang.

ómvaue, *vaude óm, haet of is ómgevaue*: omvouwen.

ómvruitele, *vruitelde óm, haet of is ómgevruitel*: omwroeten.

ómwaech m, *ómwaech, ómwaechske*: omweg.

ómwénje, *wénjde óm, is ómgewénjt*: omwaaien.

ómzeen, *zouch óm, haet ómgezeen*: omzien; kijken; informeren. *Ich zal mich éns dernao ómzeen*: ik zal eens kijken, of ik er een te pakken kan krijgen.

ómpzats m: omzet.

omzette, *zat óm, haet of is ómgezat*: omzetten; vertalen.

ónaanzeinlik, *ónaanzeinlikker, ónaanzeinlikste*: onaanzienlijk.

ónaeve, *ónaevender*, *ónaevenste*: oneven; onaardig; onbehoorlijk. *Dat is gein ónaeve kénjt*: dat is een aardig meisje. *Hae zach gein ónaeve woort*: hij zei geen onbehoorlijk woord.
ónappetietelik, *ónappetietelikker*, *ónappetietelikste*: niet aantrekkelijk.
ónbegónne: onbegonnen. *Dat is ónbegónne wérk*: dat is een onhaalbare zaak.
ónbehólpe, *ónbehólpender*, *ónbehólpenste*: onbeholpen.
ónbeként, *ónbekénder*, *ónbekénste*: onbekend.
ónbekweem, *ónbekweemder*, *ónbekweemste*: onbekwaam; niet in staat; lastig.
ónbelaef, *ónbelaefder*, *ónbelaefste*: onbeleefd.
ónbermhertich, *ónbermhertigger*, *ónbermhertichste*: onbarmhartig.
ónbesjaemp, *ónbesjaemder*, *ónbesjaemste*: onbeschaamd, schaamteloos.
ónbesjóf, *ónbesjófder*, *ónbesjófste*: onbeschoft.
ónbesómpelt, **óngesómpelt**: *ónbesómpelder*, *ónbesómpelste*: onbehouwen; onbeholpen.
ónbezeens: onbezien.
ónbezörch, *ónbezörchder*, *ónbezörchste*: onbezorgd.
óndank m: ondank.
óndeip, *óndeiper*, *óndeipste*: ondiep, zie ook: *drei*, *dreich*.
ónduich v/m: ondeugd; guet, schalk; plaaggeest.
ónèffe, *ónèffender*, *ónèffenste*: ongelijk, niet effen; onfatsoenlijk. *Dat is geinen ónèffe kael*: dat is een aardige man.
óneins, *óneinser*, *óneinste*: oneens.
óngaer: ongaarne.
ónge, **ónger**: onder; beneden.
óngebeede, 'ne, m: ruwe, harde kerel.
óngebeet, *óngebeeder*, *óngebeetste*: ruw, hard; niet gebet, zie: *beeë*.
óngebèndich, *óngebèndichder*, *óngebèndichste*: onbeheerst; zonder orde of tucht.
óngebuelt: ongebuid van meel; onbeschaafd, lomp.
óngedaon: ongedaan.
óngedeierte, o: ongedierte, zie ook: *óngesiefer*.
óngedöljich, *óngedöljichder*, *óngedöljichste*: ongeduldig.
óngedöljicheit v, *óngedöljicheite*, *óngedöljicheitje*: ongeduldigheid. {p.279}
óngedöljt o: ongeduld.
óngegrónjt. zonder goede gronden.
óngegrónjt: niet met grondverf e.d. behandeld.
óngeheurt, *óngeheurder*, *óngeheurst*: ongehoord; niet passend.
óngekaok: ongekookt, rauw.
óngeként: ongekend.
óngekömp: ongekamd; niet gekapt, zie ook: *bóddekop*.
óngelachde eier: dingen, die nog niet gebeurd zijn. *Hae maak zich zörch veur óngelachde eier*: hij maakt zich zorgen om niets.
óngelaege, *óngelaegender*, *óngelaegenste*: ongelegen.
óngerlangs: onderlangs.
óngelék, *óngelékder*, *óngelékste*: ongemanierd. 'n *Óngelék sjtök vraete*: een ongelikte beer.
óngeliek o: ongelijk. *Ver drénke op köste van óngelieke*: wij drinken op kosten van hem of hen, die ongelijk heeft/hebben.
óngeliek, *óngelieker*, *óngeliekste*: ongelijk; oneffen.
óngelök o, *óngelökke*, *óngelökske*: ongeluk.
óngelökkich, *óngelökkiger*, *óngelökkichste*: ongelukkig.
óngelökkiggerwies: ongelukkigergwijze.
óngelouf o: ongelooft.
óngeluivich, *óngeluivigger*, *óngeluivichste*: ongelovig.

óngemaak o: ongemak.

óngemaekelik, *óngemaekelikker*, *óngemaekelikste*: lastig. *Dat is 'nen óngemaekelikke*: dat is geen katje om zonder handschoenen aan te pakken.

óngemaneiert, **óngemeneiert**: *óngemaneierder*, *óngemaneierste*: ongemanierd. *Dat zeen óngemaneierde poete*: dat zijn ongemanierde kinderen.

óngemirk: ongemerkt.

óngemuit: ongemoeid. *Óngemuit laote*: ongemoeid laten.

óngemuutelik, *óngemuutelikker*, *óngemuutelikste*: ongezellig; kwaad. *Bës verzichtich, dae ként óngemuutelik waere*: wees voorzichtig met hem, hij kan lastig worden.

óngeneedich, *óngeneedigger*, *óngeneedichste*: ongenadig. *Ich höb 'm éns óngeneedich de waoreit gezach*: ik heb hem eens ongezouten de waarheid gezegd.

óngeneekde, 'ne m: een ongenaakbaar mens.

óngeneut, **óngenööt**: niet welkom. "*Óngeneut is ouch hie*" wordt gezegd door een ongenode gast.

óngepermeteiert, *óngepermeteierder*, *óngepermeteierste*: ongepermitteerd.

ónger, **ónge**: onder.

óngeraaf: onderaf.

óngeraan: onderaan.

óngerangere: onder andere.

óngeras, *óngerasder*, *óngeraste*: ongerust; bezorgd. Zie ook: *ónroe*.

óngerbénje, *bónj ónger*, *haet of is óngergebónje*: onderbinden.

óngerbènk: dorpen met een "onderhorige" bank (schepenbank) bij een hoofdbank. Deze schepenbanken, die naast bestuurlijke ook gerechtelijke zaken afdeden.

óngerbinjel m, *óngerbinjele*, *óngerbinjelke*: het einde van het garen op een haspel, een kluwen of bol zodat het afwinden van binnenuit kan geschieden. In de volksmond heeft het echter ook de betekenis van samenhang, verband, betekenis, het fijne van de zaak. *Dao kén ich den óngerbinjel neit van*: daar weet ik het fijne niet van.

óngerbóks v, *óngerbókse*, *óngerbukske*: onderbroek.

óngerdaan m, *óngerdaane*: onderdaan.

óngerdabbe, *dabde ónger*, *haet of is óngergedab*: onderkrabbelen. *Den {p.280} hónjt haet zich de knaok óngergedab*: de hond heeft het bot in de grond begraven.

óngerdaon: verschillend, afwisselend.

óngerdoon, *douch ónger*, *haet óngergedaon*: onderdoen, zie ook: *óngergaeve*. *Zoo gout waar er neit, of hae mous óngerdoon*: zo goed was hij niet of hij moest toegeven.

óngerduue, *duude ónger*, *haet of is óngergeduut*: onderduwen.

óngeregeiert, *óngeregeierder*, *óngeregeierste*: onordelijk, slordig, vies.

óngereif o: ongerief.

óngereifelik, *óngereifelikker*, *óngereifelikste*: ongeriefelijk.

óngereigelt, *óngereigelder*, *óngereigelste*: ongeregeld.

óngerein: ondereen, dooreen.

óngereinbratsje, *bratsjde óngerein*, *haet of is óngereingebratsj*: ondereen mengen.

óngeréns: plotseling, eensklaps.

óngergaerich, *óngergaerigger*, *óngergaerichtste*: onvoltooid gistingsproces, onvoldoende gegist.

óngergaeve, *óngergouf*, *haet óngergaeve*: toegeven, zie ook: *óngerdoon*.

óngergaon, *góng ónger*, *is óngergegange*: ondergaan, te gronde gaan, klemtoon op *ónger*. *Kaal óngergaon*: geheel onder water verdwijnen.

óngergaon, *óngergóng*, *haet óngergange*: ondergaan, doorstaan, klemtoon op *-gaon*.

óngergank m: ondergang.

óngergout o: ondergoed.

óngergrónjtsj: ondergronds.

óngerhanjt, óngeranjt: onderhand, aanstonds.

óngerhanjtsj: onderhands.

óngerhääle, óngerhäälede, haet of is óngerhäält: ondergraven, ondermijnen.

óngerhauf, óngerauf: anderhalf. *Ongerhauf hauf ei en 'n hauf hauf ei, wiewäöl eier zeen dat?* (= een ei).

óngerhaut o: onderhoud.

óngerhaut m, *óngerhaute*: pan in verpleging; nachtspiegel.

óngerhaute, óngerholj, haet of is óngerhaute: onderhouden.

óngerhaute, hólj ónger, haet of is óngergehaute: iets of iemand ergens onder houden.

óngerhelp v, *óngerhelpe, óngerhelpke*: buikriem van paardetuig, klemtoon op *-help*.

óngerhènj höbbe, hau óngerhènj, haet óngerhènj gat: onder of om handen hebben.

óngerheure, óngerheurde, haet óngerheurt: inlichtingen vragen, klemtoon op *-heure*.

óngerhout o: kreupelhout.

óngerin: onderin.

óngerkanjt m, *óngerkanjte*, of: *óngerkènj, óngerkènjtje*: onderkant.

óngerkeldere, óngerkelderde, is óngerkeldert: onderkelderen.

óngerkómme, óngerkoum, is óngerkómme: in verval geraten, klemtoon op *ónger-*.

óngerkómme o, *óngerkómmes*: onderkomen, verblijf, klemtoon op *ónger-*.

óngerkroepe, kroop ónger, is óngergekraope: ergens onder kruipen, klemtoon op *ónger-*.

óngerkroepe, óngerkroop, haet óngerkraope: onderkruipen; iemand onder de duiven schieten, klemtoon op *-kroepe*.

óngerkruuperie v, *óngerkruuperieë*: bedrog.

óngerkruupert m, *óngerkruupesj, óngerkruuperke*: bedrieger.

óngerlach, mee óngerlach, baeter óngerlach: onderlegd, ontwikkeld, klemtoon op *-lach*.

óngerlangs: onderlangs.

óngerlaoch v, *óngerlaoge*: onderlaag. {p.281}

óngerlief o: onderlijf.

óngerlifke o: onderlijfje.

óngerling: onderling. *Gèt óngerlings reegele*: iets onderling regelen.

óngerloupe, leip ónger, is óngergeloupe: ergens onderlopen; overstromen.

óngermaat v: ondermaat. *Gout gereive en gein óngermaat gaeve brink de klandiese*: de juiste maat geven brengt klandizie.

óngermëlk v: ondermelk, taptemelk.

óngermiene, óngermiende, haet of is óngermient: ondermijnen, in de zin van ondergraven.

óngernumme, óngernoum, haet óngernómme: ondernemen; zich iets op de hals halen.

óngernumming v, *óngernumminge*: onderneming.

óngerop, van: van onderaf; van beneden af.

óngerreegel m, *óngerreegele*: onderregel.

óngersjatte, óngersjatde, haet óngersjat: onderschatten.

óngersjeie, óngersjeide, haet óngersjeije: onderscheiden. Zie ook: *óngersjeit maake*.

óngersjeit o, *óngersjeite*: onderscheid, 'n *Óngersjeit wie daach en nach*: een groot verschil.

óngersjeitelik, óngersjeitelikker, óngersjeitelikste: verschillend.

óngersjeit maake, maakde óngersjeit, haet óngersjeit gemaak: onderscheid maken.

óngersjlaach m, *óngersjlaech*: tussenwand, klemtoon op *-sjlaach*.

óngersjnieë, sjniede ónger, is óngergesjriet: ondersneeuwen.

óngersjrieve, óngersjreef, haet of is óngersjreeve: ondertekenen; onderschrijven. *Dat kan ich óngersjrieve*: daar kan ik het mee eens zijn. *Haeter óngersjreeve*: heeft hij ondertekend?

óngersjtaon, óngersjtóng, haet óngersjtange: staan onder; durven, wagen; lijden, klemtoon op *-sjtaon*.

óngertösje: ondertussen.

óngervénje, óngervónj, haet óngervónje: ondervinden.

óngervénjing v: ondervinding. *Ongervénjing is de beste leer:* ondervinding is de beste leermeester.

óngervraoge, óngervrouch, haet of is óngervraoch: ondervragen, verhoren.

óngervraoge, óngervraochde, haet óngervraoch: een te lage prijs vragen, klemtoon op -
vraoge.

óngerwaech, óngerwaeges: onderweg.

óngerwieles: onderwijl, inmiddels.

óngerwies o: onderwijs.

óngerwoone, óngerwoonde, haet of is óngerwoont: uitwonen, het onderhoud der woning verwaarlozen, zie: *oetwoone.*

óngesiefer o: ongedierte.

óngesivvelezeiert, óngesivvelezeierder, óngesivvelezeierste: ongeciviliseerd.

óngesjaore: ongeschoren. *Dao kumste neit óngesjaore vanaaf:* daar kom je niet ongestraft van af.

óngesjêlt: ongeschild.

óngesjeneiert, óngesjeneierder, óngesjeneierste: ongeneeerd.

óngesjik, óngesjikder, óngesjikste: ongeschikt.

óngesjlaage: in der minne; ongeslagen. *Veer kénne óngesjlaage vanein kómme:* we kunnen de zaak in der minne of met gesloten beurzen regelen.

óngesjtêlt: in menstruatie verkerend.

óngesjtraof: ongestraft.

óngesómpelt, óngesómpelder, óngesómpelste: onbeschaafd of onbehouden. Zie ook:
ónbesómpelt.

óngetêlt: veel. *Dae mót waal óngetêlt geljt hóbbe, angesj sjmeet er niet zoo dermit:* hij moet wel veel geld hebben, anders gooide hij het niet zo over de balk. {p.282}

óngetrokke, óngetrokkender, óngetrokkenste: onopgevoed.

óngetrout: ongetrouwd.

óngevraoch: ongevraagd.

óngevuilich, óngevuiliger, óngevuilichste: ongevoelig.

óngewésje: ongewassen.

óngeweun, óngeweunder, óngeweunste: ongewoon.

óngewunsj, óngewunsjder, óngewunsjste: ongewenst.

óngezaute: ongezouten; recht voor zijn raap.

óngout, niks veur óngout: neem het mij niet kwalijk; houd het mij ten goede.

ónheimelik, ónheimelikker, ónheimelikste: onheilspellend; angstaanjagend; onguur.

ónhènjich, ónhènjigger, ónhènjichste: onhandig.

ónhöbbelik, ónhöbbelikker, ónhöbbelikste: onhebbelijk, vaak gebruikt in samenhang met groot, lomp, veel, ruw, gulzig enz. 'n *Ónhöbbelik gevaak:* een groot geval of ding.

ónkäär de blétsj m: décolleté.

ónkóntent, ónkóntenter, ónkóntentste: ontevreden.

ónkóntenticheit v, ónkóntenticheite: ontevredenheid.

ónköste: onkosten.

ónkroet o: onkruid. *Onkroet broek me neit te zeeë:* ongeluk en tegenspoed komt vanzelf.

ónkundich, ónkundigger, ónkundichste: onkundig.

ónlaesbaar, ónlaesbaarder, ónlaesbaarste: onleesbaar.

ónmach v: onmacht.

ónmèchtich, ónmèchtigger, ónmèchtichste: niet bij machte; machteloos.

ónminsj m, ónminsj: onmens.

ónminsjelik, *ónminsjelikker, ónminsjelikste*: onmenselijk.
ónmuigelik, *ónmuigelikker, ónmuigelikste*: onmogelijk.
ónmuigelikheit, v *ónmuigelikheite*: onmogelijkheid.
ónmunjich, *ónmunjigger, ónmunjichste*: onmondig.
ónneudich, *ónneudigger, ónneudichste*: onnodig.
ónneuzel, *ónneuzelder, ónneuzelste*: onnozel.
ónneuzelicheit v, *ónneuzelicheite*: onnozelheid.
ónnevot v, *ónnevotte, ónnevötje*: zie: *nónnevot*.
ónnöt, *ónnötter, ónnötste*: vuil, smerig, klemtoon op -nöt.
ónnöt v/m: vuilbek, klemtoon op ón-.
ónnöttert m, *ónnöttesj, ónnötterke*, ook: *ónnöt*: smeer- en vuilpoes.
onnoch: ook nog.
ónpasselik: onwel (worden).
ónpraoper, *ónpraoperder, ónpraoperste*: niet proper.
ónraedelik, *ónraedelikker, ónraedelikste*: onredelijk.
ónraot m: onraad.
ónras v/m: onrust; heen en weer gaand wielkje van uurwerk; onrustig kind.
ónrèch o: onrecht.
ónrèchmeesich, *ónrèchmeesigger, ónrèchmeesichste*: onrechtmatig.
ónrèchvaerdich, *ónrèchvaerdigger, ónrèchvaerdichste*: onrechtvaardig. In plaats van *ónrèchvaerdich* gebruikte men in het verleden vaker: “niet rèch”.
ónrèchvaerdicheit v, *ónrèchvaerdicheite*: onrechtvaardigheid.
ónroe v: onrust. *De ónroe is 'm aan de prie*: hij is onrustig.
óns v, *ónse, unske*: ons (het Keuls ons was 0,29211875 kg.).
ónsjaedelik, *ónsjaedelikker, ónsjaedelikste*: onschadelijk.
ónsjeimich, *ónsjeimigger, ónsjeimichste*: onsmakelijk; onooglijk.
ónsjöldich, *ónsjöldigger, ónsjöldichste*: onschuldig. {p.283}
ónsjölt v: onschuld.
óntferme, zich, *ontfermde zich, haet zich óntfermp*: zich ontfermen.
óntgaon, *óntgóng, is óntgange*: ontgaan, zie ook: *óntsjeite. Ich kén 'm, meh de naam van 'm is mich óntgange*: ik ken hem, maar zijn naam is mij ontgaan.
ónthaole, *ónthaolde, haet of is ónthault*: onthalen.
ónthaut o: geheugen. *Hae haet ę gout ónthaut in*: hij heeft een goed geheugen. *Sjlèch van ónthaut zeen*: kort van memorie zijn.
ónthaute, *ónthólj, haet ónthaute*: onthouden; niet geven.
óntie m: ontij of ontijd. *Bie nach en óntie*: bij nacht en ontijd.
óntiedich, *óntiedigger, óntiedichste*: ontijdig.
óntlaae, *óntlaade, haet of is ontlaae*: ontladen.
óntloupe, *óntleip, haet of is óntloupe*: ontlopen.
óntnumme, *óntnoum, haet of is óntnómme*: ontnemen.
óntreive, *óntreifde, haet of is óntreif*: ontrieven. *Doe mós dich neit óntreive*: je moet jezelf niet tekort doen.
óntrénjt, ómtrénjt: omtrent.
óntroe v: ontrouw.
óntroe, *óntroeër, óntroeste*: ontrouw; niet eerlijk.
óntsiefere, *óntsieferde, haet of is óntsiefert*: ontcijferen.
óntsjeite, *óntsjoote, is óntsjaote*: ontschieten, zie ook: *óntgaon. Ich ken 'm waal, meh ziene naam is mich óntsjaote*: ik ken hem wel, maar zijn naam wil mij niet te binnen schieten.

óntsjpréng, *óntsjpróng*, *is óntspróng*: ontspringen. *Dees reis is er den dans noch éns óntspróng*, *de kómmende keer kriege ver 'm*: ditmaal is hij de dans nog eens ontsprongen, maar de volgende keer krijgen wij hem wel.

óntsjtaeking v, *óntsjtaeking*: ontsteking.

óntsjtaoke: ontstoken; aangestoken, wormstekig.

óntvènger m, *óntvèngesj*: ontvanger.

óntwasse, *óntweis*, *is óntwasse*: ontgroeien.

óntwieke, *ontweek*, *is óntweeke*: ontwijken.

óntzach o: ontzag.

óntzeen, *óntzouch*, *haet of is óntzeen*: ontzien.

óntzèGGe, *óntzach*, *haet of is óntzach*: ontzeggen.

óntzètte, **zich**, *óntzat zich*, *haet zich óntzat*: ontzetten. *Ich hau mich toch zoo óntzat*: ik was toch zo geschrokken.

ónval m, *ónvel*, *ónvelke*: ongeval.

ónverdeilt: onverdeeld. *Dat is noch 'nen ónverdeilde kraom*: dat is nog een onverdeelde boedel.

ónverdeint: onverdiend.

ónverdraach o: onvrede, onenigheid, twist. *'n Ónverdraach*: een lastig en onredelijk mens.

ónverhuits, *ónverhuitsder*, *ónverhuitste*: onverhoeds.

ónvermööge, **ónvermeuge** o: onvermogen. *ę Bewies van ónvermööge haole*: een bewijs van onvermogen halen.

ónversjaemp, *ónversjaemder*, *ónversjaemste*: onbeschaamd.

ónversjillich, *ónversjilliger*, *ónversjilligste*: onverschillig.

ónversjillicheit v, *ónversjillicheite*: onverschilligheid.

ónversjtanjt o: onverstand.

ónversjtènjich, *ónversjtènjigger*, *ónversjtènjichste*: onverstandig.

ónversjtènjicheit v, *ónversjtènjicheite*: onverstandigheid.

ónverwachs, *ónverwachser*, *ónverwachste*: onverwacht.

ónverzeins: onvoorzien. {p.284}

ónverzörch, *ónverzörchder*, *ónverzörchste*: onverzorgd.

ónveurdeilich, *ónveurdeiliger*, *ónveurdeilichste*: onvoordelig.

ónvoldaon, *ónvoldaonder*, *ónvoldaonste*: onvoldaan.

ónvrie, *ónvrieër*, *ónvrieste*: onvrij, niet vrij. *Ich gaon 'n hëk oppet sjeit paote*, *'t gout is mich zoo te ónvrie*: ik ga een haag op de grenslijn plaatsen, het erf is niet vrij.

ónvrunt: vijandig, klemtoon op *ón*-.

ónvruntelik, *ónvruntelikker*, *ónvruntelikste*: onvriendelijk.

ónwaer o, *ónwaere*, *ónwaerke*: onweer.

ónweitent, *ónweitender*, *ónweitenste*: onwetend.

onwil m: onwil. *Taengen onwil is weenich te beginne*: tegen onwil is weinig te doen.

ónwillich, *ónwilligger*, *ónwillichste*: onwillig. *'n Ónwillich paert en 'n ónwillich vroumisj zeen allebei sjlèch te bèndige*: een onwillig paard en een onwillige vrouw zijn beiden slecht te temmen.

ónzeeker, *ónzeekerder*, *ónzeekerste*: onzeker.

ónzevaader m: onzevader.

onzin m: onzin.

ónzinnich, *ónzinnigger*, *ónzinnichste*: onzinnig, klemtoon op *-zin*-.

oobaase v, *oobaases*: aubade.

oodeklónj m: Fr. eau de Cologne.

oodeur, **odäör**: m: odeur, geur, reuk. *Dat is ę loupent oodeur- en parfummeriegesjéfske*: zij is een wandelend odeur- en parfumeriewinkeltje.

oojevaar m, *oojevaare*: ooievaar.

ookere, *ookerde*, *haet geookert*: opperen, opperman spelen.

ookerknèch m, *ookerknèchs*, *ookerknèchske*: opperman.

ööm m, *ööms*: oom; vuil of sullig mens.

ooperaa m, *ooperaas*: opera; geschiedenis, verhaal; geval. *En dat is de gansen ooperaa*: en dat is de hele geschiedenis.

oor o, *oore*, *öörke*: handvat of hengel. *Ein manj zónger oore*: een mand zonder handvatten.

oor, **eurke** o, *oore*, *öörke*: oor. *Eemes op 'n oor houe*: iemand bedriegen. *Dao sjöt er gein oor nao*: daar trekt hij zich niets van aan. *Hae haet mer ein oor aan eine kanjt en 't anger mótter noch aagezat kriege*: je moet hem alles twee tot driemaal zeggen. *Eine gèt in 't oor blaoze, of: sjmispele*: iemand wat in het oor fluisteren. *De oore laoten hange*: de moed verliezen. *Gout van peut en oore*: welgevormd. *De oore toete mich*: mijn oren tuiten. Van het tuiten van de oren wordt gezegd: *wie linker, wie flinker; wie rêchter, wie sjlèchter*.

oorbel v, *oorbelle*, *oorbelke*: oorbel.

oordeil o: oordeel. *Laeve maake wie 'n oordeil*: een hels spektakel maken.

oordeile, *oordeilde*, *haet of is geoordeilt*: oordelen.

oorlaok o, *oorlaoker*: oropening.

oorlel v, *oorlelle*, *oorlelke*: oorlel.

oorloch m: oorlog, zie het oudere: krijg.

oorlochsjeep o, *oorlochsjeep*: oorlogsschip. *Zoo zaat wie 'n oorlochsjeep*: zo dronken als een tempelier.

ooroet: buiten bereik, de grens of lijn; buiten gehoor (oor = grens). *Zich ooroet maake*: zorgen buiten schot te komen; zijn biezen pakken. *Dat lik ooroet*: het voorwerp, waarmee men speelt, ligt buiten de grens van het speelveld b.v. bal, knikker, cent etc. *Maak daste ooroet kums, veurdat de sjlaech valle*: zorg dat je weg bent, voordat de klappen vallen.

oorrénk m, *oorring*, *oorringske*: oor-^{p.285}ring. Vroeger werd meestal met een zilveren draadje of pennetje een gaatje in het oorlelletje geprikt, om de gouden of zilveren oorringen te kunnen doorsteken. Vaak werd bij het prikken van het gaatje een doorgesneden rauwe aardappel aan de achterzijde tegen het oorlelletje gedrukt; men voelde bij het doorprikken dan praktisch geen pijn. Direct daarop werd de zilveren of gouden draagring door het gaatje gestoken. Deze ringen droeg men permanent, slechts bij gelegenheden werden ze vervangen door oorbellen of oorhangers; *Hoovaart mót pien lieë!*

oort, **aort** o, *oorte*: rest van voedingsmiddelen, zie: *aort*.

öörtje o: taartonderzetter, zie: *eurtje*.

oorvaech v, *oorvaege*: oorveeg, zie het oudere: *watsj*.

oorvaege, *oorvaechde*, *haet geoorvaech*: 'n oorveeg geven; zie het oudere: *watsje*.

oorwórm m, *oorwurm*, *oorwurmke*: oorworm; knorpot, kniesoor.

oorzaak v, *oorzaake*: oorzaak. Als iemand dankt, krijgt hij wel eens te horen: “*gein oorzaak*”, hetgeen kan worden verstaan als “geen oorzaak om te danken” doch men hoort eronder te verstaan: “niets te danken”. “*Gein oorzaak, gaer gedaon*” is nog iets uitgebreider en ook vaak voorkomend.

oos, **ooze**: ons; onze.

oosgènger m, *oosgèngesj*: oostganger, militair van het vroegere Koninklijk Nederlands-Indisch Leger: K.N.I.L. “*Wae zie vaader en zie mooder haet vermaort, is noch te gout veur nao den oos te gaon*” werd in het verleden gezegd om de moraal der meeste “*oosgèngesj*” te bestempelen.

ooste o: oosten.

oostewénjt m: oostenwind.

oots: ooit.

oovaase v, *oovaases*: ovatie.

ooze: onze.

oozel m: ellende, beroerdigheid; armoede. *Hae zit vies in den ooze:* hij zit behoorlijk in de penarie.

Oozelivveneer m: Onze-Lieve-Heer. “*Oozelivveneer is mit de deugeneite*” wordt gezegd als men op oneerlijke wijze van niet tot iet komt.

Oozelivvevrouw v: Onze-Lieve-Vrouw.

Oozelivvevrouwendaach, Levrouendaach m: O.L.Vrouw Hemelvaart, 15 augustus.

Ooze Vaader m: Onze Vader. Knittelgedichtje: Ooze Vaader louch in 't waater, koum sint Peer mit de sjöp en grouf 'm oet die deipe gröp.

op, oppe: op, op de. *Al op, dan haet de erm zeel roe:* alles op, dan heeft de arme ziel rust! Klemtoon op *Al*.

opaan kénne, obbaan kénne: op kunnen rekenen.

opaete, out op, haet of is opgaete: opeten.

opbeie, bou op, haet of is opgebae: opbieden.

opbénje, bónj op, haet of is opgebónje: opbinden; wijsmaken, op de mouw spelden, zie ook: *obbénje*. *Eemes 'n opbénje:* iemand wat op de mouw spelden.

opblaoze, blous op, haet of is opgeblaoze: opblazen. *Êste op 'n opgeblaoze tuut 'ne sjlaach geefs, kriste 'ne sjlaach trök:* leer om leer, sla je mij, ik sla je weer.

opblieve, bleef op, is opgebleeve: nog niet of later naar bed gaan; in de gaten houden. *Jaa kammeraat, dees reis blief ich bie dich op:* ja vriend, deze keer hou ik je in de gaten.

opböttele, böttelde op, haet of is opgeböttelt: ondiep spitten met riek. {p.286}

opbraeke, brouk op, haet of is opgebraoke: opbreken. *Ês dich dat mer neit opbrik:* als je daar maar geen spijt van krijgt.

opbrénge, brach op, haet of is opgebrach: opbrengen. *Ze höbben 't Sjêfken opgebrach:* ze hebben het “Sjêfke” naar de gevangenis gebracht.

opbréngs v, opbréngste, opbréngske: opbrengst.

opbrenne, brende op, haet of is opgebrent: opbranden; het tegengestelde van afbranden. “*Hae is opgebrent*” wordt gezegd als iemand, doordat zijn pand goed verzekerd is, van een brand nog voordeel heeft.

opdoon, douch op, haet opgedaon: opdoen; kwaad worden; opdienen. *Dae haet zich gout opgedaon:* hij is er goed op vooruit gegaan. *Hae haet zich 'n krènkde opgedaon:* hij heeft zich een ziekte op zijn hals gehaald. *Me kan zeen dat 't vruike dich gout verzörch, doe höbstich al aardich opgedaon:* men kan zien dat het vrouwtje je goed verzorgt, je bent al aardig in gewicht toegenomen. *Dooch dich neit zoo op, 't waar toch gout gemeint:* maak je niet zo kwaad, het was toch goed gemeend. *Woo höbste dich dat weier opgedaon:* waar heb je dat weer opgepikt, gekregen of opgelopen?

opdösje, dösje op, haet of is opgedösj: opdissen. *Dao woort areigel opgedösj:* er kwam heel wat op tafel.

opdouke, doukde op, haet of is opgedouk: opdoeken; het met een lapje blinderen van een vinkekooitje. *Höbste de boukfénke al opgedouk:* heb je de vinkekooitjes al geblindeerd?

opdraage, drouch op, haet of is opgedraage: opdragen.

opdreeë, dreede op, haet of is opgedreet: opdraaien; ophitsen. *Laot dich neit opdreeë:* laat je niet ophitsen. *Eeme 't sipeel opdreeë:* iemand op stang jagen. *Höbste de klok ouch opgedreet:* heb je de klok ook opgewonden?

opdreuge, dreuchde op, haet of is opgedreuch: opdrogen. *Êste 'ne börgemeister of 'ne nootaaris in de klompe pis, dat dreuch noots op:* met hoge heren is het slecht kersen eten.

opein: opeen, zie het oudere: *obbein*.

opsjödde en aafsjödde, sjödde op en aaf, haet of is op- en aafgesjöt: doorschenken van koffie; het in de tuit van de koffiepote aanwezige koffiedik in een kopje en daarna weer terug in de koffiepote schenken, waardoor de prop in de tuit is verwijderd.

opgaon en neiergaon, *góng op- en neier, is op- en neiergegage*: op- en neergaan.

opéns: opeens, zie het oudere: *obbéns*, klemtoon op -éns.

openthaut o, *openthaute*: zie: *obbenthaut*.

op en top: op en top.

operaase v, *óperaases*: operatie.

ópereiere, *ópereierde, haet of is geópereiert*: opereren.

opflikke, *flikde op, haet of is opgeflik*: zich opdirken.

opgaeve, *gouf op, haet of is opgegaeve*: opgeven; vermelden; aanreiken; braken.

opgank m, *opgèng, opgèngske*: opgang.

opgaon, *góng op, haet of is opgegage*: opgaan; rijzen van deeg. *Hae geit op wie 'ne wëGGendeich*: hij groeit als kool. *De mèlk geit op*: de melk gaat overkoken.

opgereich, *opgereichder, opgereichste*: opgewonden; zenuwachtig.

opgesjeep, *opgesjeep zeen mit eeme*: met iemand opgescheept zijn. {p.287}

opgesjpoes, *opgesjpoesder, opgesjpoeste*: opgezwollen. *Ich weit 't neit, dae zuut mich zoo opgesjpoes oet, ès dae mer in e gout vel sjtik*: ik weet het niet, die ziet er zo opgezwollen dik, als die maar gezond is.

opgesjpóts, *opgesjpótsder, opgesjpótste*: zie: *opgesjpoes*. 'n *Opgespóts gezich*: een opgezwollen gezicht.

opgraave, *grouf op, haet of is opgegraave*: opgraven; roeren.

ophange, *hóng op, haet of is opgehange*: ophangen. *Dao hink er zich veur op*: daar doet hij alles voor.

ophaole, *haalde op, haet of is opgehaolt*: ophalen, zie ook: “*langs de deure gaon*”.

ophaute, *hólj op, haet of is opgehaute of: opgaute*: ophouden. *Woo dae zich ophiljt, maach der duuvel weite*: waar die verblijft, mag Joost weten.

opheemele, *heemelde op, haet of is opgeheemelt*: ophemelen.

opheure, *heurde op, haet of is opgeheurt*: ophouden, zie ook: *oetsjeie*.

ophuip, *huipde op, haet of is opgehuip*: ophopen. 'nen *Opgehuipden houp sente*: een massa geld. *Hae gouf mich 'n opgehuipde manj eppel*: hij gaf me een boordevolle mand appels.

opjaage, *jouch op, haet of is opgejaach*: opjagen.

opkaamer v, *opkaamesj, opkaemerke*: vertrek boven de kelder. Vroeger werd, om de kelder niet geheel onder het maaiveld te moeten leggen, de daarboven liggende kamer enige treden boven de overige begane grondvloeren gelegd en was dus uitsluitend via een trapje te bereiken.

öpke, *döpke, ruibe-söpke, öpke, döpke, knao, de boer dae kan gein twintich tëlle, twin-tich sjtaon ter dao*: kinderspelletje, bij ieder woord of deel van een woord wordt door beide spelers een gebalde vuist op die van de ander gezet. Soms wordt “*dae boer dae kan gein twintich tëlle, twintich sjtaon ter dao*” tweemaal gezegd. Het wordt ook als aftelrijm gebruikt.

opkleere, *kleerde op, haet of is opgekleert*: opklaren.

opkómme, *koum op, is opgekómme*: opkomen. *Kóm op*: kom naar boven. *Dat kump dich noch éns op, menke*: daar zul je nog eens spijt van krijgen. *Die zeen gout opgekómme*: die gewassen zijn goed gegroeid.

opkóms v: opkomst.

opkratse, *kratsde op, is opgekrats*: opharken; opkrassen.

opkriege, *kreech op, haet opgekreege*: op krijgen; (geld) opmaken.

opkroppe, *kropde op, haet opgekrop*: opkroppen. *Hae haet alles opgekrop, meh noe brik 't 'm op*: hij heeft alles opgekropt, maar nu barst hij los.

opkuiper m, *opkuipestj*: opkoper.

oplaote, *lout op, haet of is opgelaote*: oplaten. *Den draak oplaoe*: een vlieger oplaten.

oplawaai m, *oplawaai*: klap of stomp.

oplëGGe, *lach op, haet of is opgelach*: opleggen.

oploupe, *leip op, haet of is opgeloupe*: stijgen; oplopen. *De kou is opgeloupe*: de koe heeft windkoliek of trommelzucht (ophoping van gassen in de darmen). *Ich höb mich gèt opgeloupe*: ik heb me een ziekte op de hals gehaald. *Dat paetje löp sjtèrk op*: dat pad loopt stijl omhoog.

opluchte, *luchde op, haet of is opgeluch*: optillen.

opluip m, *opluipe, opluipke*: oploop; toeloop. *Hae koum mich 'nen opluip doon*: hij kwam me een scène {p.288} maken.

opmaake, *maakde op, haet of is opgemaak*: opmaken; zich gereed maken om weg te gaan. *Veer höbben ós de sjtuil opnuu laoten opmaake*: wij hebben de stoelen opnieuw laten bekleden. *'n Opgemaakde petries*: een opgezette patrijs. *'nen Opmaake*: een dansje maken. *Hae maak zich op, veur ewèch te gaon*: hij maakt zich klaar om te vertrekken.

opmaekert m, *opmaekesj, opmaekerke*: verkwister.

opmieter v/m, *opmietesj*: opdonder.

opmietere, *mieterde op, is opgemiertert*: ervandoor gaan, 'm smeren.

opmóntere, *mónterde op, haet of is opgemóntert*: opmonteren. *Hae zouch al gans opgemóntert oet*: hij zag zeer opgevrolijkt uit.

opnäöker m, *opnäökesj*: opdoffer.

opneetsel o, *opneetsele, opneetselke*: om- of opslag van kledingstuk.

opnuu: opnieuw, zie ook: *obbenuuts*.

oppaesje, *paesjde op, haet of is opgepaesj*: oppersen.

oppakke, *pakde op, haet of is opgepak*: optillen; weggaan enz. *Pak dich op en maak dich 't ténk oet*: maak dat je wegkomt.

oppaote, *paotde op, haet of is opgepaot*: aansmeren. *Eeme gèt oppaote*: iemand wat aansmeren.

Oppaove: dorp Ophoven, Sittard.

Oppaovenderhaof m: Ophovenerhof, boerderij.

oppasse, *pasde op, haet of is opgepas*: oppassen. *Dat heisj oppasse*: het is oppassen geblazen.

oppassent *oppassender, oppassenste*: oppassend.

oppə, *op*: op de, op. *Oppə bein*: op de been. *Oppə heuchde*: op de hoogte. *Oppə vot liGGe*: failliet gaan; het uit elkaar vallen van een vereniging e.d.; ophouden te bestaan. *Zich gèt oppən hals haole*: zich iets op de hals halen. *Oppən hónjt zeen*: aan lager wal zijn; versleten.

oppəndoer: op den duur.

öpper m, *öppesj, öpperke*: dobber. *Den öpper dreef mich in 't kroet vas*: het dobbertje was in het kroos verward geraakt.

oppernuuts, obbenuuts: opnieuw, zie: *opnuu*.

oppesj: opwaarts.

öppesjte: opperste, bovenste.

oppotte, *potde op, haet of is opgepot*: oppotten.

opraochele, *raochelde op, haet of is opgeraochelt*: oprakelen. *Raochel de sjtouf éns gèt op*: rakel de kachel wat op.

opréch, *opréchter, opréchste*: oprecht.

opreige, zich, *reichde zich op, haet zich opgereich*: zich opwinden.

oprichte, *richde op, haet of is opgerich*: oprichten.

opriete, zich, *reet zich op, haet zich opgereete*: kwaad worden, opwinden. *Riet dich neit op veur jeeder sjeet, geliek sjprink dich de gal*: maak je niet kwaad voor iedere kleinigheid.

oprippeteiere, *rippeteierde op, haet of is opgerippeteiert*: oude koeien uit de sloot halen.

opritsich maake, *maakde opritsich, haet of is opritsich gemaak*: ontevreden maken; opstandig maken.

opröpsje, *röpsjde op, haet of is opgeröpsj*: oprispen, zie ook: *opsjtoote*.

opruie, *ruide op, haet of is opgeruit*: opruien, ophitsen.

opruier m, *opruiere*: oproer.
opruiert m, *opruiesj*: oproerkraaier.
opruierich, *opruierigger*, *opruierichste*: oproerig.
opruip m, *opruipe*: oproep.
opsjeepe, *sjeepde op*, *haet of is opgesjeepe*: opscheppen. *Urge of urges mit opgesjeepe zitte*: ergens mee opgescheept zitten. {p.289}
opsjikke, *sjikde op*, *haet of is opgesjik*: opsturen.
opsjlaach m, *opsjlaech*: opslag.
opsjlaon, *sjlouch op*, *haet of is opgesjlaage*: opslaan. *Sjlaach de kar hie mer op*: kip de kar hier maar op.
opsjödde, *sjötde op*, *haet of is opgesjöt*: koffie zetten. *Ich zal dich ëns 'nen drielöödigger opsjödde*: ik zal een sterke kop koffie voor je zetten. *Eeme de kaffee opsjödde*: iemand onderhanden nemen.
opsjöppe, *sjöpde op*, *haet of is opgesjöp*: opscheppen, zie: *sjtuute*. *Dao woort opgesjöp of went 't niks kosde*: er werd royaal opgediend.
opsjöppert m, *opsjöppesj*: opschepper, zie: *sjtuutbees*.
opsjpange, *sjpangde op*, *haet of is opgesjpank*: opspelden.
opsjpee, *sjeelde op*, *haet opgesjeelt*: opspelen.
opsjtanj m, *opsjtènj*: opstand.
opsjtaoke, *sjaokde op*, *haet of is opgesjtaok*: opstoken.
opsjtaon, *sjtóng op*, *is opgesjtange*: opstaan. *Wenste bie uch kums, dan sjteit gèt veur dich op*: als je thuis komt, zwaait er wat voor jou. *Opgesjtange plaatsj vergange, weier gekómme niks gevónje*: opgestaan, plaats verbeurd: kindergezegde.
opsjtappe, *sjtapde op*, *is opgesjtap*: opstappen. *Sjtap mer op, dan vaare ver wieër*: stap maar op, dan rijden we verder.
opsjtëlle, *sjtëlde op*, *haet of is opgesjtëlt*: opstellen.
opsjtëlling v, *opsjtëllinge*: opstelling.
opsjteuke, *sjteukde op*, *haet of is opgesjteuk*: ophitsen.
opsjtoote, *sjtootde op*, *haet of is opgesjtoote*: opjagen; oprispen. *Dao langs dae graaf lik 'nen haas, zal ich 'm veur dich opsjtoote*: langs die greppel ligt een haas, zal ik hem voor je opjagen? Zie ook: *opröpsje*.
opsjtruipe, *sjtruipde op*, *haet of is opgesjtruip*: opstropen.
opsjuuve, *sjuufde op*, *is opgesjuuf*: opschuiven.
opsjwëlle, *sjwol op*, *is opgesjwolle*: opzwellen, zie het oudere: *oploupe*.
opsjwëns, *sjwënsde op*, *haet of is opgesjwëns*: ophitsen.
opsómme, *sómde op*, *haet of is opgesómp*: opsommen, op de rij af of achtereenvolgens noemen.
opsoppe, *sopde op*, *haet of is opgesop*: absorberen, opslorpen.
opsoudemietere, *soudemieterde op*, *is opgesoudemietert*: opdonderen.
optaakele, *taakelde op*, *haet of is opgetaakelt*: optakelen; zich opvallend kleden, opdirken.
optoch m, *optochte*: optocht. *Ze höbbe veur den optoch opgehaolt*: men heeft voor de (carnavals-) optocht geld ingezameld. *Ze höbben in den optoch opgehaolt veur de erm kénjer va Zittert*: tijdens de carnavalsoptocht is geld ingezameld voor de arme kinderen van Sittard.
optrëkke, *troch op*, *haet of is opgetroch*: optrekken; opvoeden. *Ze haet de kénjer gout opgetroch, of: getrokke*: zij heeft de kinderen goed opgevoed. *Ze gaon dat aafgebrènt buutje ouch weier optrëkke*: dat afgebrande huisje wordt weer opgebouwd.
optrómme, *trómde op*, *haet of is opgetrómp*: verzamelen; weggaan.
opvalle, *voul op*, *is opgevalle*: opvallen.
opvallent, *opvallender*, *opvallenste*: opvallend, in het oog lopend.
opvaue, *vaude op*, *haet of is opgevaue*: opvouwen. *Ich gaon mich opvaue*: ik ga naar bed.

opvleige, *vlooch op, is opgevlaoge*: opvliegen.

opvraete, *vrout op, haet of is opgevraete*: opvreten; zich hevig ergeren. {p.290} *De nötticheit vrit 'm op*: hij vergaat in de vuiligheid.

opvraetert m, *opvraetesj*: opvreter. “*Opvraetesj van paape en begiene*” een door de Pikman (zie daar) geliefkoosde benaming voor de burgers van Sittard.

opvuiere, *vuierde op, haet of is opgevuiert*: opvoeren.

opvuiere, zich, *vuierde zich op, haet zich opgevuiert*: zich netjes gedragen.

opwachte *wachde op, haet opgewach*: opwachten. *Wènt de Sjteivigger jónges ruuzing haue mit die van Oppaove, sjtónge die hun, nao de sjool, aan den Diek op te wachte en dao woort zich dan areigel geklop*: als de jongens van de buurt Steenweg ruzie hadden met die van Ophoven, stonden die hen, na schooltijd, aan de Parklaan op te wachten en daar werd dan een complete veldslag geleverd.

opwasse, *weis op, is opgewasse*: opgroeien. *Dae koos waal in 'ne vèrkessjtal zeen opgewasse*: die kon wel in een varkensstal zijn opgegroeid.

opwerme, *wermpe op, haet of is opgewermp*: opwarmen.

opwinjele, *winjelde op, haet of is opgewinjelt*: opwinden, oprollen.

opzats m, *opzèts*: opzet; pronkgebak.

opzaute, *zautde op, haet of is opgezaute*: opzouten; uitstellen, bewaren voor een ander maal.

opzeen, *zouch op, haet opgezeen*: opzien.

opzèGGe, *zach op, haet of is opgezach*: opzeggen; een overeenkomst beëindigen. *Zèk 't versjken éns op*: zeg het versje eens op. *Ich höb 'm de pach opgezach*: ik heb hem de huur opgezegd.

opzeinder m, *opzeindesj*: toezichthouder.

opzètte, *zat op, haet of is opgezat*: opzetten. *Aeven 't kiekiezer opzètte*: even de bril opzetten.

Zèt 'm op: begin maar. *De naober va mich haet zich opgezat veur de raot*: mijn buurman heeft zich kandidaat gesteld voor de gemeenteraad. *Opgezat is geprizzenteiert*: wat op tafel staat, is u gaarne aangeboden. *Dao bèn ich neit mit opgezat*: daar ben ik niet van gediend.

opzeumere, *zeumerde op, haet of is opgezeumert*, ook: (*biejein zeumere*): bij elkaar zoeken, oprapen.

opzich o: opzicht, toezicht.

opzichter m, *opzichtesj*: opzichter.

opzie: opzij.

opziender m, *opziendesj*: opziener. *De sjoolopziender kump deeze middich*: de schoolopziener komt vanmiddag.

opzoeke, *zoekde op, is opgezaoke*: opzuigen.

opzuike, *zuikde op, haet opgezuik*: opzoeken, bezoeken.

órbel v, *órbelte, urbelke*: bosbes, klemtoon op *ór-*.

órbeltevlaa v, *órbeltevlaa, órbeltevlaeke*: bosbessenvla, zie ook: *vlaa*.

orchèstrióng m, *orchèstrióng*: orchestrion, kabinetorgel, dat alle blaasinstrumenten van het orkest nabootst.

ordenaer, *ordenaerder, ordenaerste*: ordinair; in de regel, gewoonlijk. *Ordenaer kumper veedel op twéllef langs*: in de regel komt hij kwart over twaalf hier voorbij. *Dat is mer ordenaere knooj*: dat is maar ordinair spul. *Ordenaere kal*: onbeschaafde taal.

ordètelik, *ordètelikker, ordètelikste*: ordentelijk. *Dao höbste dem éns ordètelik de waoreit gezach*: daar heb je die eens behoorlijk de waarheid gezegd. *Lèk dat noe éns ordètelik biejein*: leg dat nu eens {p.291} ordelijk bijeen. *De kénjer höbbe zich ordètelik gedraage*: de kinderen hebben zich netjes gedragen. *'nen Ordètelikken houp kaole*: een behoorlijke hoop steenkool.

órganis m, *órganiste*: organist.

órgel m, *órgele, urgelke*: orgel. *Zéfke Sjlange* (z.d.) *trou vruiger meistes den órgel in de Grote kirk*: Joseph Slangen fungeerde vroeger vaak als orgeltrapper in de sint Petruskerk. *Den órgel traë*: bedienen van de blaasbalg, waarmede de lucht in de pijpen van het orgel werd geperst. *Oppen órgel danse*: op mechanische orgelmuziek dansen. In Sittard was hiervoor gelegenheid tot omstreeks de twintiger jaren in de volgende zalen: Sjèng Leindesj, kafee en danszaal in de Plaksjtraot mit 2en ingank oppe Wal; Knóp Martes in de Pötsjtraot; Sjaak Klaosses oppe Sjiefbaan; Aadam Ziebe in Tivoolie aan den Tudderderwaech. De kosten (drie cent per dans) werden tijdens het dansen ingezameld. Handige jongens kochten dit af door b.v. twee mark voor een hele avond of vijf mark voor drie kermisdagen te betalen. Gedanst werd destijds praktisch alleen op kermisdagen. Desmet had voor een korte periode ook een danstent op de Markt. De zaalhouders protesteerden hiertegen bij het gemeentebestuur met het resultaat dat strengere voorschriften voor dansgelegenheden werden uitgevaardigd, o.a. dat de ruimten moesten voorzien zijn van een pannendak. De concurrentie van Desmet met de tent was toen snel voorbij.

órgeldreeër m, *órgeldreeësj*: orgeldraaier; janhagel.

órgele, *órgelde, haet geórgelt*: binnensmonds mompelen.

órgenezeiere, *órgenezeierde, haet of is geórgenezeiert*: organiseren.

örges, irges, urges: ergens.

órkès o, *órkèste, órkèske*: orkest.

orte v: koffiedrab. *Sjöt de orten éns van de kaffepot aaf*: giet het koffiedik uit de koffiekkan. Zie ook: *broozel*.

orzjeneel, *orzjeneelder, orzjeneelste*: Fr. originel, origineel.

ós, oos, ósse: ons, onze. *Daen hónjt is van ósse*: dat is onze hond.

os m, *ös, öske*: os. *Van den os oppen aezel valle*: van de hak op de tak springen. *'t Kump wie bie den os de mëlke*: nooit.

Os Kan Niks Verdomme, O.K.N.V.D. was de voorloper van de huidige club “Wovan”, opgericht in 1914 in “Ober Bayern” (café), z.: “Wovan”. *Wie in Oober Bèiere in 't jaor 1914 de eesjte Marottebal woort gaute, koume ènnige sjtamgaste oppe gedanke, óm aan dat bal mit te doen ès “de twéllef ambachte en 't darteende ongelök”. Sjoon verkleit en gemaskeiert, sjlouge ze de flikker wie noch nie; de ganse zaal sjtóng oppe kop. 't Veil zoo in de sjmaak van de zjuurie, datse 'nen eesjte pries maakde. Wie dat zoo geit, 't grupke woort e klupke. Twee dénger haue ze zich veurgenómme: zichzéllef gout verammezeiere en Zittert en 't Zittesj vereinigingslaeve op alle gebiet te helpe en te sjteune. Dattet kinjtje ouch 'ne naam mous höbbe waar 'n zaak die zeeker waas. Ze prakkezeierde zich e sjtök oet, mer 't kouw niks droet. Zéf Bósj, dae 't muich begoos te waere, wol 't al draan gaeve en zach: “waat kan ós dat verdomme”. Dat waar midden in de roos. Nao gèt prikken en passe, woort 't kinjtje ten duip gehaute en kreech de sjoone naam: Os Kan Niks Ver- {p.292} {illustratie} {p.293} Domme. Nao boetenoet en offesjeel woort veurluipich gewirk mit de aafkorting O.K.N.V.D. Ze wolle neeme veur de kop sjtooten en ouch gein sjlaopende hónj wakker maake, eesj mouste ze i Zittert mer éns weite, wie en waat ze douge. Zónger bezèi haue ze de goue waech gevónje, went ès ze geweiten haue waaffereine radau dae naam gèt laater i Zittert maakde, haue ze 'm mesjiens neit geaksepteiert en dan hau Zittert 'nen houp gemis. Noch in datzéllefde jaor, wie Sjwentebolt (z.d.) oppe zjimnasfeeste in Antwerpe jeederein 't nuujaor aafwón, waar dat voors i Zittert beként. De gansen aanhank, jao gans Zittert, maakde zich op óm ze aan de sjtaase te gaon aafhaole. Oos mèn mouste daobie zeen, went noe kreege ze veur den eesjte keer de kans hun veurnummes waor te maake. Aevel, zoo einfach waar dat noe ouch weier neit, went wie kooste de luu zeen, datse ouch ein vereining waare? Noe hau Zéf Wullems 'ne gouden inval. “Veer laoten ós bie de drökkerie Lemmes op witte lénjer mit sjwarte lëttesj O.K.N.V.D. drökken en die sjërpe draage ver dan sjuins euver de brós. Wie gezach, wie gedaon. Taengen den tiet, dat den trein aan mous kómme, sjtóng, mit hauf Zittert, ouch oos*

*klupke de kóms van Sjwentebolt aan de sjtaase aaf te wachte, de witte sjerp oppe brós. Vanterveure haue ze zich veur dit eesjte offesjeel optraeë toch waal gèt kawau móttén indréнке. Sjwentebolt, ouch neit bevroare, vrouch zich ouch aan dit frisjgebakke klupke ɛ paar medaajès és prieze veur 't noch te haute groot zjimnasfeès. Oos mèn voolte zich al ɛ bitje gekoelpaesj en zachten drék jao ocherm. Ze kooste doe ouch noch neit weite, waat hun baove de köp hóng. Wie in de gezette de naame van de sjteunende kluppe, gesjéfte en partekleiere woorten afgedrök en ouch oos klupke mit naam en toenaam daobie sjtóng, waar de bók vèt. Eine zeekere Vires sjpróng bie 't laeze van dae naam de kwint. Dat waar 'n sjanj veur gans kattelijk Limburg, meinde hae, en 'n dobbel sjanj veur Zittert. Onger 'ne groote en vèt gedrökde O.K.N.V.D.-kop in "de Limburger" van 24 augustes 1914, oppet eesjte blaas, sjpieden hae vuur: "Met wijd open ogen van verwondering zullen velen staren naar bovenstaande initialen; alle mogelijke en onmogelijke woordcombinaties zullen de nog onwetenden wel te samen gaan pflanzen om 'n verklaring te geven aan 't lettergeheim; zij zullen hun verstand uitputten in allerlei gissingen, die helaas! tevens allerlei VERGISSINGEN zullen blijken ... Want de letters duiden niet aan den naam van 'n politieke organisatie, noch van een geheelonthoudersvereniging (waarachtig niet) noch van een nattere zwemclub ... Het is eenvoudig de naam van 'n "sociëteit", gevestigd in Ober-Bayern (naar we vernemen), die er "een leuke manier" op na houdt, "om van haar ondermaansche bestaan kennis te geven" door 2 medaljes aan Swentibold cadeau te doen ... "Nog zoo'n kwaad voorbeeld niet van een onbekend sociëteitje" he? ... Nee, da's waar, we moeten 't erkennen, ofschoon dat "onbekende sociëteitje" er meer kwade dan "niet zoo'n kwade" voorbeelden op na {p.294} houdt ... In elk geval, wij zijn zoo vrij, de geheimzinnige onbekendheid van 't gedoetje op te heffen en er 'n locale beroemdheid of vermaardheid – comme vous voulez – van te maken ... Eenieder zal toch waarachtig wel op de hoogte zijn van den ernst der tegenwoordige tijden, van den strijd die er tegenwoordig allerwegen bestaat op sociaal-politiek, sociaaleconomisch en godsdienstig gebied; – van den donkere dreiging, die reeds lang boven Sittard zwoelt en wie weet, hoe spoedig zal losbarsten ... Maar brute-weg zullen onze lieve leden van 't "onbekende sociëteitje" in de rede vallen: O.K.N.V.D. Wij schokschouderen minachtend en vervolgen: En ieder denkend mens en ieder denkend Katholiek-van-de-daad zal het als zijn heilige plicht moeten beschouwen zichte sterken voor dien strijd, méé te doen en zijne krachten te leenen, daar waar zij gevorderd worden, en hij zal het niet met zijn geweten in overeenstemming kunnen brengen, zoo hij daaraan schuldig blijft. Maar spotterig uitlachend, zoo als "men" dat gewoon is, zullen ons de bewuste club-lui weer interrumpen: "O.K.N.V.D."! ... Doch mogen wij dan vragen, of er bij die mensen nog 'n geweten bestaat, of er nog eenig plichtsgevoel schuilt in die jongelingen, die ons telkens nog 'n dergelijk antwoord durven toesnauwen? Hoe en waar zal zich hun katholiciteit, hun godsdienstzin uiten? ... In 'n donkere hoek ergens achter in 'n kerk, bij 'n lollig kletspraatje; aan de kaarttafel van 't een of ander cafe achter 'n pot "Pschorr" – of misschien in 't gezellig samenzijn op hun "soos"? Ja méér, hoe en waar uit zich hun menschzijn, hun bewustzijn, dat zij hebben 'n ziel, die méér wil, dan hun stoffelijke, laagstaande begeerten verlangen? ... Is het mogelijk, dat zoo'n clubje tegenwoordig nog zonder protest blijve bestaan, dat de heerlijk-verheffende naam heeft: "ONS KAN NIKS VERD . . .?" Zoo vaak wordt er gesproken en gescholden en gekapitteld over dingen en personen, waar 'n christelijk mens, die de christelijke Liefde volgen wil, *over te zwijgen had*, hoe zal men echter handelen tegen zoo'n "Onbekend sociëteitje", dat indruischt tegen elk gevoel van plicht en godsdienst, dat bestaat als het ware om te tarten de vele Katholieke verenigingen onzer stad, dat hun zogenaamd "leukjes" toeschatert zooveel als: Nou ja, ploeteren jullie maar raak! WIJ zijn zoo gek niet: ons kan niks verd ...! Of zal men een dergelijk vereniging nog glimlachend aanzien en verdedigen of verontschuldigen als "onschuldig" of "origineel" of "*èch Zittèsj*"?! ... Waar een klein, o zoo'n klein gedeelte der jongelingschap onzer stad als Jong-Limburgers ijverig*

volhardend propageren, dààr bestaat waarachtig zoo'n vereeniging, ook van jongelui, ernaast! En waar de eenen blijde ten strijde uitroepen "Limburg aan Christus" daar grauw't 'n andere groep: Ons kan niks verd ...!" 't Is waarlijk méér dan ergerlijk! ... Laten we hopen, dat verdere publicatie onnoodig blijke! . . .", (einde citaat). *Dat waar 't begin, meh noch lang neit 't énj van 't gèsjriefs en gevriefs {p.295} in de gezette. Baer Ameerekaa, ès direkteur van "het Zuiden", hólj in zien gezet O.K.N.V.D. de hanjt baove de kop en Vires en kónzorte leeverden 'm ummer obbenuuts weier van ketoen in "de Limburger". Oos klupke leit aevel ouch van zich heure; mit Nuujaor wunsjde ze dae braave Vires: "alles waat wunsjelic waar en ouch ɛ Zeelich énj". ɛ Paar naame van die "'sjlèchte kaels" van O.K.N.V.D. hóbder al gelaeze, hie krichder ze allemaol obbe prénjtje, wie ze saame nao Amsterdam zeen gewaès in 1915 (mit de laech portemenees in de hènj). Lei en Pit Beurskes sjtaon neit drop, went die maachde niet mit van de pap. 'ne Praezès haue ze neit en anger fónkses kooste ze neit, meh de buuel mit de sente waar in gou hènj. Door de kreich, de sjmókkel en veural, doordat in Oober-Bèiere 'ne sinnemaa koum, verleip zich 't klupke mit en mit nao de kafee "et Wit Paert". Dao kooste lèkker boete zitte. Euveral dougen en wirkden O.K.N.V.D. aa mit. I Zittert haue ze zich in 't jaor 1921 oetgepraktezeiert 'ne groote bloumekorzoo ès besjloet van de Börgerwachfeeste te haute. De O.K.N.V.D. wol daoaa mitdoon. Kaptein b.d. Pleunis, de groote man van 't feèskómmetee, karde zich de raar ónger de vot oet. Door gans Zittert zouch me ziene rolsjtoul. Mit 'ne kop, of wènter de hël gebloazen hau, ɛ bitje van de hits, mer ouch ɛ bitje van de sjabau, trocher de buurten aaf, wie ɛ vaarent nuutsblaaf. 't Woort dreuver vergaadt. Geneut en dao waaren alle leede en dat waare doe al: Lei Beurskes, Martèng Bitsj, Nol Deitere, Krit Gieze, Pjaer Gieze, Sjim Janse, Zéf Kals, Zéf Lezjäön, Zéf Sjörgèsj, Sjèng Waevèsj en Zéf Wullems (den "Tiptop"). 't Sjteunent lit Haarie Mastenbrouk waar ouch van de pertie. Zéf Kals prooklameierde zich zoo santesie zèllef mer tot praezes, Zéf Wullems woort mit algemeen sjtömme tot sjatmeister gebómberdeiert. Om 'n aawerk te kriege en de eesjte oetgaaves te kénne berappe, gouve alle leede tweefieftich en 't sjteunent lit teen guie, al biejein zeevenendartich fieftich, sjoon geljt in daen tiet. Oetgemaak woort ouch noch, datse den darteende juulie weier biejein zoue kómme, om oet te maake, waatse gónge maake. Daen daach aevel koum niks oette bös, geine wós gèt, waat de angere koos gevalle en zoo woort 't mer weier opgèsjuuf, pès de zeeveteende van dae maonjt en doe veil 't besjloet: 'ne boot oppɛ roeibaan, 't nuutste va Zittert. De eèsjte vraoch waar: "Jónges, woovan doon ver dat? Wie kómme ver aan de sènte?". De sènten haue ze doe noch neit, mer waal 'ne sjoone naam veur 'n ganse nuu klup: WO VAN. Saer 17 juulie 1921 rizzedeiert dan ouch i Zittert de klup "Wo Van" en is oos klupke "Os Kan Niks VerDomme" nao de verdommenis gegange. De klup "Wo Van" laef noch en wie. Mee wie zeeve keer zeeve jaor, wènt in 1971 haetse 't fieftich-jeerich sjtaon geviert. Bie die gelaegenheit haet ze ɛ sjoon buiksken oetgegaeve, woo van allès euver die fieftich jaor in sjeit. Pès op den daach van vandaach hóbbe ze de tradieses van 't aut O.K.N.V.D. troe bewaart en de vaan hooch in de lóch gedraage en {p.296} noe wit noch geine "woo van" allès betaalt mót waere, z. "Wo Van".*

ossekop m, osseköp, osseköpke: dom mens; appelsoort, veel gebruikt voor het maken van de "kroldebol", z.d.

öt o, ötter, ötje: hoofd; sluitkool. 'n Öt wie 'n ötje mous: een hoofd als een kool.

öts, huts m, ötse, ötske: buil. *Hae haet 'n öts aan de kop wie 'n voès*: hij heeft een enorme buil aan zijn hoofd. 'n Öts wie de paatesjkirk: een grote buil.

otter m, ottesj: otter; domoor. *Doe sjaelen otter*: jij schele donder! *Sjtinke wie 'nen otter*: een onaangename lucht verspreiden.

öttere, ötterde, haet of is geöttert: knoeien: stuntelig werken.

ottoo m, ottoos: auto.

ouch o, ouge, uichske: oog. 'n Ouch raskeiere: stiekum kijken. "Ès ich dich en mien ouge neit hau, waar ich sjtaekeblénjt" wordt gezegd om de onmisbaarheid van iemand aan te tonen.

Eemes de ougen oetsjtaeke, of: *eemes nao de ouge sjtaeke*: iemand met zijn bezit afgunstig maken. *Oppe 't heilich ouch*: naar schatting. *Hae haet ɛ gout ouch in de kop*: hij is een scherp opmerker. *Dat zeen ich mit 'n hauf ouch*: dat heb ik zo gezien. “*De ouge zeen groter wie de boek*, of: *wie de maach*” wordt gezegd, als blijkt, dat iemand meer op zijn bord heeft geschept, als hij op kan. *De ouge zeen 'm veur de neuge daach aoepgebraoke*: wakker manneke; kwade rakker van 'n hond. “*Hae haet ɛ gout ouch, mer hae zit meistes drop*” wordt spottend gezegd. *De ougen aopen of de beusj*: attent zijn, als men iets koopt. *'t Tuint niks in 't ouch*: het lijkt niet veel bijzonders te zijn. “*Al waat door 't ouch van de sjeer geit*”: alle kleine restjes stof blijven voor de kleermaker. *Hae kik mit 't lénks ouch in 't rêchs kammezaolstèsjke*: hij is scheel. *Doe höbs sjtrónjt in de ouge*: je begrijpt het helemaal niet. *'n Uichske kwinke*: knipogen. *Oozelivveneer nao de ouge sjtaeke*: overdreven royaal met geld en goed omspringen. *Mit 't bloot ouch zeen ich dat noch*: dat zie ik nog zonder bril. *De ougen in de tèsj höbbe*: zijn ogen niet goed de kost geven. *Eeme de ougen aoepbraeke*: iets onder iemands aandacht brengen. *Eeme nao de ouge zeen*: iemand naar de ogen kijken. “*'t Haet gein ouge*” wordt gezegd, als iemand vraagt, iets te mogen bekijken, wat men niet wil laten zien. *Zich éns oppɛ ouge duue*: krokodilletranen huilen.

ouch: ook.

ouchgetuuch m, *ouchgetuuge*: ooggetuige.

ouchopsjlaach m: oogopslag.

ouchs m, *ouchste*: oogst. *Al is den ouchs ouch aaf, boer braek dien sjuur neit aaf*: doe geen overijlde dingen; na regen komt zonneschijn. Soms ook: “ous”.

ouchsappel m, *ouchséppel*, *ouchséppelke*: oogappel; oogstappel, ook wel: “*ouchsmansjen appel*” genoemd (vroegrijpe appelsoort).

ouchsbrao v, *ouchsbraoe*: wenkbrauw.

ouchskar v, *ouchskarre*: oogstkar.

ouchskas m, *ouchskès*: oogkas.

ouchsleet o, *ouchsleeter*: ooglid.

ouchslödder v, *ouchslöddere*: wagenladder.

ouchsmaonjt m, *ouchsmaonje*: oogstmaand.

ouchstanjt m, *ouchstènj*: oogtand.

ouchste, *ouchsde*, *haet of is geouchs*: oogsten, ook wel: “*ouste*”.

ouflouf m, *oufloufe*, *oufluike*: omelet.

ougeblík o, *ougeblíkke*, *ougeblíkske*: {p.297} ogenblik, zie ook: *aamelank*.

ougendeindert m, *ougendeindèsj*: ogendienaar, zie ook: *eeme nao de ouge kieke*.

ougendokter m, *ougendoktesj*: oogarts.

ougesjien m: schijn. *Alles veur den ougesjien*: alles voor de schijn.

oukouk m: drop. *Oukouk, gekaok i waater, is gout veur den hous*: drop, gekookt in water, is een goed middel tegen hoest.

ous m: oogst, zie: *ouchs*.

ousmanjsjenappel m, *ousmanjsjeëppel*: vroege appel, rijp in de tweede helft van juli.

ouste, *ousde*, *haet of is geous*: oogsten, zie: *ouchste*. {p.298}

Aanvöllinge {p.299}{illustratie} {p.300}

P

In “*obbenuuts*” hoort men duidelijk een b; deze wordt dan ook gesproken en geschreven, in “*opnuuts*” daarentegen is de p duidelijk hoorbaar en wordt dan ook geschreven.

paaf m, *paave*: zware-lompe vrouw of meisje; knal; ineens; stomp of slag; pardoes. *'ne Paaf van ɛ vroumisj*: een lomp en zwaar mens. *Paaf, dao louch er oppɛ grónjt*: pats, daar lag hij op

de grond. *Hae kreech mich toch 'ne paaf*: hij kreeg toch een opdonder. *Hae veil paaf aaf*: hij viel pardoes naar beneden. *Paaf in 't gezich zëGGe*: recht voor zijn raap zeggen.

paafdrop: pardoes; direct erop of erna.

paaie, paaje, paaide, haet of is gepaait: paaïen.

paalaasj m, paalaasje, paalaesjke: verwend kind; aansteller; flemer.

paalaasje, paalaasjde, haet gepaalaasj: zich laten verwennen; aanstellerij, flemerij plegen.

paap m, paape: scheldnaam voor rooms-katholieken.

Paapewinkel m: pl. ben. in “’t Raolanjt” en “’t Hoochveljt”.

paapesjwans m, paapesjwens: klisklezoor (een over de volle lengte gekapte halve baksteen).

paar o, paare, paerke: paar; stel. *Paar of ómp*: even of oneven.

paare, paarde, haet of is gepaart: paren; het merken van bij elkaar horende delen met een paarteken. Zie ook: *kemuunepaar*.

paaredies o, paarediezer, paaredieske: paradijs.

paarel m, paarele, paerelke: parel.

paarsgewies: paarsgewijs.

paart o/m, paarte: part; wat mij betreft. *Jeeder krich zie paart*: ieder krijgt zijn deel.

paat v, paate: peettante.

paater m, paatesj, paeterke: pater.

paatesjhoomës v: hoogmis in de sint Michielskerk.

Paatesjkirk v: Paters- of sint Michielskerk aan de Markt. “*Niks te doon of te brenne in de Paatesjkirk ès naat sjtreu*” wordt gezegd, als men het gevraagde niet wil doen. Deze uitdrukking zou in verband staan met het volgende verhaal: In het jaar 1677, toen Sittard door de Fransen werd verwoest, bleef het Domincanerklooster en de kerk van brand bevrijd. Dit was volgens de “Kurze Chronik von Sittard” von B. A. Pothast, 1891, te danken aan “*et naat sjtreu*” en een kanarie. Al komt ons de historische waarde van deze kanarievogel-geschiedenis niet overtuigend voor, toch willen we Pothast’s verhaal hier vermelden: “Am 7. September 1677 steckten die Franzosen ganz Sittard in Brand. Nur das Dominicanerkloster blieb vom Brande verschont und zwar durch einen Canarienvogel. Ein Pater hatte seinen Canarienvogel eine Französische Melodie floten gelernt, was wohl der General Melacque vernommen oder selber gehört haben muss. Da ihm das sehr gefiehl, wollte er gern den Vogel von dem Pater kaufen. Es wäre ja Schade, sagte der General, wenn dem Vögelchen etwas überkäme. Der Pater verstand das, be-^{p.301}nützte das Wort des Generals, und sprach zu ihm: “Mon Général, den Vogel verkaufen will ich nicht, aber ihn wohl Euer Exzellenz zum Geschenke anbieten. Der General hierüber sehr froh und zufrieden, wünschte wohl den Pater eine Gunst zu erweisen. Darauf erwiderte der Pater “Mon Général, Eure Exzellenz könnten uns einen grossen Dienst thun, wenn Sie unser Kloster mit Brand verschonen wollten”. Der General antwortete “Lieber Pater, das ist nicht in meiner Macht, ich muss die Befehle meines Marschalls de Turenne zur Ausführung bringen, sonst gehe ich meiner Stelle verlustig. Bei anhaltender Bitte, um mit den Brand verschont zu bleiben, sagte endlich der General “Nun denn, ich werde meinen Soldaten den Befehl geben, dat Stroh (alle Strassen wurden mit Stroh belegt, um dasselbe am folgende Tage anzuzünden) beim Kloster zu allerletzt an zu stecken; und sobald es nur brennt, werde ich meinen Degen einstecken, zum Zeichen, dass die Brandstiftung aufhören muss. Ihr Klosterpersonal halte sich parat mit Wasser und Löschungsmitteln. Der General hielt Wort. Die bereitstehenden Patres mit Gehülffen löschten das angezündete Stroh, und retteten so das Kloster vor dem Brande”.

paatesjklooster o, paatèsjklööstesj, paatèsjklöösterke: patersklooster.

paatesjkoosj v, paatesjkoosjte: iemand, die misbruik maakt van de goedgeefsheid der geestelijken.

paatsj m, paatsje, peaetsjke: verwend kind; aansteller.

paatsje, paatsjde, haet gepaatsj: zich laten verwennen; zich aanstellen.

paave, *paafde*, *haet of is gepaaf*: veel roken; veel drinken; schieten; slaan.

paaverik m, *paaverikke*, *paaverikske*: bargoens: schietgerei.

pach v/m, *pachte*: pacht.

pachboer m, *pachboere*, *pachbuurke*: boer, die uitsluitend pachtgrond ter beschikking heeft.

pachte, *pachde*, *haet of is gepach*: pachten of huren.

paek m: pek.

Paek, *de v*: sint Joseph-harmonie.

paekdraot m, *paekdräöt*, *paekdräötje*: pek- of pikdraad (schoenmakersdraad).

paekduuster, **paekeduuster**: pikdonker.

paeke, *paekde*, *haet of is gepaek*: pekken of pikken; zuipen; slaan.

paekel, **peekel** m: pekel, zoutwater. *Onger de paekel haute*: veel drinken.

paekele, **peekele**, *paekelde*, *haet of is gepaekelt*: in de pekel leggen, met pekel begieten; veel drinken.

paeksjwart: pikzwart.

paekvot m, *paekvotte*: spotnaam voor schoenmaker.

paeper m: peper.

paeperbölke o: peperbol of korrel.

paeperduur: peperduur.

paepere, *paeperde*, *haet of is gepaepert*: peperen.

paeperkouk m, *paeperkuik*, *paeperkuikske*: peperkoek; taai-taai. Veel voorkomend presentje, als men de kraamvrouw bezoekt. *Van paeperkouk kénste gout gaon*: peperkoek bevordert de ontlasting. *Hae sjit niet veur éllef oere en dan is 't noch geine paeperkouk*: hij is gierig.

paeperkoukeman m, *paeperkoukemèn*, *paeperkoukemènke*: taaipop.

paeperkoukevórmesjnieër, m: vormensnijder van taaipoppen.

paeperflèk v, *paeperflèkke*, *paeperflèkske*: moedervlek.

paer v, *paere*, *paerke*: peer; slag; elektrische lamp. *Drèk kriste 'n paer, dat dich heuren en zeen vergeit*: {p.302} direct krijg je een optater, dat je horen en zien vergaat. *Bóngesje paer*: peer uit de boomgaard.

paerder m, *paerdesj*: cavalierist.

paere, *paerde*, *haet gepaert*: drinken; slaan. *Veer kreege gout gèt te paere en laater kreege ver ze ouch noch éns gepaert*: wij kregen veel te drinken en later ook nog een pak slaag.

paereboun m, *paereboun*, of: *paerebuim*, *paerebömke*: pereboom.

paert o, *paert*, *paertje*: paard; kletsmaajor. *Dae maak e paert kepot*: die kletst je de oren van het hoofd. *Doe bès e gèk paert*: je bent stapelgek. *Doe bès van e gèk paert gebeete*: jij bent in een gekke bui. *'n Dóm paert rieë*: onverstandig handelen. *De bëste pruu haet e paert gesjtaole*: een Pruis is niet te vertrouwen. “*Van 't wirke gaon de bëste paert kepot*” zegt iemand, die liever lui dan moe is. “*'t Bëste paert oet de sjtal*” wordt gezegd, als men een goede kaart uitspeelt; iemand speciaal prijzen. *Eemen oppè 't paert helpe*: iemand op stang jagen. *'t Is e sjlèch paert, dat zienen haam neit kan draage*: men moet ook de kwade kanten van zijn beroep accepteren. *Ès 't paert de krub naolöp, wurt de haaver duur*: de omgekeerde wereld.

paertrieë, *ree paert*, *haet paert gereë*: paardrijden. *Paertje rieë*: paardjerijden (op een knie wippen). Hierbij werden allerlei liedjes gezongen b.v.: *Hot, hot paertje*, / *Köllen op ein aertje*, / *Köllen op ein assenoot*, / *mörge is et kinjtje groot*. / *hop, hop, hop, de Paesjsjtraot op*, / *dao koum ich Truuke taenge*, / *ein huitjen op*, *ei sjtrikske drop*, / *en Sjèngske leip dernaeve*. / *Rie raa rótsj* / *veer vaaren in ein kótsj*, / *veer vaaren op e sjokkelpaert* / *rie raa rótsj*. Jongensspel: het paardjerijden op de rug van een andere jongen. Er werden enkele groepjes gevormd; de ruiters hadden tot taak de ruiters van de tegenpartij van hun paard te trekken. De groep welke het eerst met onbemande paarden zat was verloren.

paesj v, *paesje*, *paesjke*: pers, werktuig om iets uit te persen.

paesjbloum v, *paesjbloume*, *paesjblömke*: paardebloem, *Taraxacum officinale*. Van de holle stengels van deze bloemen werden kettingen gemaakt door ze in elkaar te steken: meisjesspelletje. Zie ook: *pisbloum*.

paesjboon v, *paesjboone*, *paesjböönke*: paardeboon, tuinboon, *Vicia faba*.

paesjdistel m, *paesjdistele*, *paesjdistelke*: akkerdistel, *Cirsium arvense*.

paesjdokter m, *paesjdoktesj*: paardenarts; iemand die zeer krasse middelen gebruikt of 'n harde methodiek toepast.

paesje, *paesjde*, *haet of is gepaesj*: persen. *Dat waar mich dao ɛ gepaesj*: dat was daar een enorm gedrang.

paesjgetuuch o, *paesjgetuuger*: paardetuig, harnachement.

paesjhaor: paardehaar.

paesjjezer o, *paesjjezere*, *paesjjezerke*: persijzer van de kleermaker.

paesjkeutel m, *paesjkeutele*, *paesjkeutelke*: paardemop; chocolade, gevuld met slagroom in de vorm van een paardemop.

paesjknèch m, *paesjknèchs*: paardeknecht.

paesjkoel v, *paesjkoele*: kuil waar vroeger de vilder dieren slachtte en {p.303} waarin afval of afgemaakt vee, dat niet voor consumptie geschikt was, gedeponeerde werd.

paesjkop m, *paesjköp*: paardekop.

paesjkösse o, *paesjkösses*: perskussen: groot, zwaar en hard kussen, waarop de kleermakers persen.

paesjkoupmán m, *paesjkoupluu*: paardenkoopman.

paesjmert m, *paesjmerte*: paardenmarkt.

paesjmiddel o, *paesjmiddele*: paardemiddel.

paesjplank v, *paesjplènk*: persplank (losse plank om op de kleermakerstafel te leggen).

paesjpoot m, *paesjpöör*: paardevoot; horrelvoot; grote voot.

paesjsjlèchter m, *paesjsjlèchtesj*: paardenslager; enorme kletskaus.

paesjsjtal m, *paesjsjtél*: paardenstal; Augiusstal, zeer wanordelijke toestand of verwaarloosde boel.

paesjsjtart m, *paesjsjtert*: paardestaart.

paesjtanjt m, *paesjtènj*: paardetand; grove platte mais. 'n *Vrouluuhanjt* en 'ne *paesjtanjt* *maage neit sjtilsjtaon*: zoals een paard altijd knabbelt, moet een vrouw steeds bezig zijn.

paesjvèt o: paardevet. Om lekkere frites te maken gebruikt men naast rundvet en reuzel een klontje paardevet.

paesjvleisj o: paardevlees.

paesjvouw o: paardenvolk, cavalerie. Zie ook: *paerder*.

paesjvout m, *paesjvuit*: paardevoot, zie ook: *paesjpoot*.

paesjwèrk o, *paesjwèrke*: zwaar werk.

paesjwórtel v, *paesjwórtel*: paardenhorzel; zeurkous; kribbig kind of meisje.

paetekénjt o, *paetekénjer*: petekind.

paeternónk m, *paeternónke*: peter, peetoom.

pajie, **pajjie** v: Fr. pays, omgeving. *In deeze pajie vinjste die neit*: in deze streek komen ze niet voor.

pak o: *gespuis*. *Dat is pak*, of: *pèkske*: dat is gespuis.

pak o, *pakker*, *pèkske*: pak. *Eeder mót zie pèkske zèllef draage*: ieder moet zijn kruisje zelf dragen. “*Woo haet dat zie pèkske gelaote?*” wordt gezegd van een zwanger meisje, als later van zwangerschap niets meer te bespeuren is.

paknaoj, **paknaolj** v, *paknaoje*: paknaald.

pakke, *pakde*, *haet of is gepak*: pakken. *Dem hau ich te pakke gat*: die had ik te pakken genomen. *Zich biejein pakke*: opstappen. *Dat hau 'm erch gepak*: dat had hem erg aangegrepen.

pakkēs: “*Dao höbste pakkēs aan*” wordt gezegd van een flink ontwikkelde vrouw.

paknoot, pakkenoot o: janhagel.

palaaver m, *palaavere*: langdradige verteller.

palaavere, *palaaverde*, *haet gepalaavert*: langdurig onderhandelen.

palèis o, *palèize*: paleis; grote woning; deftige woning.

paljas m, *paljès*, *paljèske*: strozak (klemtoon op *pal-*).

paljasse, *paljasde*, *haet gepaljas*: op een strozak slapen.

pallèt o, *pallètte*, *pallètje*: palet.

pallesaot, pollesaot v/m, *pallesaote*: stijve hark; palisade.

Pals, *in de m*: pl. ben. Hoogveld.

paltoo m, *paltoos*: korte jas of mantel, klemtoon op *pal-*.

pampēs m, *pampesse*: kookvat; pafferig mens.

pan v, *panne*, *penke*: pan; onderdeel van ouderwets pangeweer (vuursteenslot). *Ein pan oetlèGGe óm ein vraem doef te vange*: een spiering uitgooien om een kabeljauw te vangen; een dakpan uitnemen om een vreemde postduif gelegenheid te geven om binnen te kunnen komen. {p.304} *’t Raengent panne en sjtreupóppe*: wordt gezegd bij een stormwind. *Èste die gerdiane wèsj, blieve ze dich in de pan*: die gordijnen gaan stuk door het wassen.

pandoer: pandoer: term bij kaartspel.

pandoere, *pandoerde*, *haet gepandoert*: pandoeren: soort kaartspel.

paneel, peneel o, *paneele*, *paneelke*: paneel.

paneiere, *paneierde*, *haet of is gepaneiert*: paneren.

paneiermael o: paneermeel.

pang: peng, nabootsing geluid.

panjt o, *panjer*, *pènjtje*: pand. *è Sjwaak panjt*: een erg teer kindje.

pank, bank: vlakbij; pardoes, direct of plotseling.

panlat v, *panlatte*: panlat.

pannaasj m: balkebrij: gerecht van boekweitmeel met gekookt vlees en worstenat.

panne, *pande*, *haet of is gepant*: veel drinken. *Dae haet ’m zelaeve gepant*: die heeft van zijn leven veel gedronken.

pannesjop m, *pannesjöp*: pannenbakkerij, pannenfabriek.

pannetaak v, *pannetaaker*: pannendak.

pans, pens v, *panse*, *penske*: pens; buik; veelvraat; gierigaard.

pansees v, *panseeze*, *panseeske*: Fr. pensée, driekleurig viooltje, Viola tricolor.

pantemiene v: pantomime. *Waat zeen dat veur pantemiene*: wat zijn dat voor streken?

panteneiere, *panteneierde*, *haet of is gepanteneiert*: op en neer lopen of dreutelen.

pantóffel m, *pantóffele*, *pantuffelke*: pantoffel, zie ook: *sjlób*.

paol v, *päöl*, *päölke*: paal. *Päöl haute*: standhouden; zijn woord gestand doen. *Hae mót päöl haute*: hij mag niet weg. *Oppē päöl zette*: op de grens plaatsen. *’t Lanjt in de päöl lèGGe*: een perceel bouwland door middel van grensstenen afbakenen.

paolsje m: cichorei; slechte of te slappe koffie.

paor m: prei, zie ook: *louk*.

paorsjtuuver m, *paorsjtuuvesj*, *paorsjtuuverke*: kribbig kind.

paort v, *paorte*, *päörtje*: poort.

paortbees m, *paortbeeste*: iemand, die bij het in- of uitgaan de deur niet achter zich dichtdoet.

paorte, *paortde*, *haet gepaort*: deur niet sluiten. *Hae paort zich gèt biejein*: hij loopt gedurig in- en uit en laat de deur halverwege openstaan.

paosjbich v: paasbiecht, zie ook: de *kleezaot* verkoupe.

Paosjdaach m, *paosjdaach*: Paasdag, paasdagen. *Woo Paosjdaach de wénjt sjteit, sjteit er drieveedel van ’t jaor*: volgens een oude boerenregel is de op Paasdag heersende windrichting die, waaruit driekwart van het komende jaar de wind zal waaien.

Paosje v: Pasen. *Ès Paosjmaondich op 'nen daensdich vilt: met sint Juttemis: nooit. Gebraoke Paosje:* beloken Pasen, zie ook: *Paosjtiet*.

paosje v, *paosjes, päösjeke*: portie.

paosjei o, *paosjeier, paosjeike*: paasei.

paosjkaers v, *paosjkaerse*: paaskaars; grote, slanke vrouw. *Sjtaon wie 'n paosjkaers*: stijf rechtop staan.

paosjkemuune v: paascommunie. Tot 1910 was het in Sittard gebruikelijk dat de kinderen het eerstvolgende Paasfeest na hun Eerste Communie gezamenlijk na voorafgaand cathegismus-onderricht hun paascommunie deden. Van “*dae is mie kemuunepaar gewaes*” of “*dae haet mit mich gedeint*” werd vroeger gezegd: “*dae haet mit mich de paosjkemuune gedaon*”.

paosjklok v, *paosjklokke*: paasklok. *Ès de paosjklokke trökkómme va {p.305} Roome, brénge ze de paosjeier mit*: zie onder: *klok*.

paosjplich v: paasplicht: verplichting in de r.k. kerk om in de paastijd te biechten en te communie te gaan.

paosjtiet m: paastijd: van Passiezondag (twee weken vóór Pasen) tot Beloken Pasen (één week na Pasen) is de aangewezen tijd voor het vervullen van de “*paosjplich*”.

paosjwaek v: paasweek; week beginnende voor Paaszondag.

paosjwèk m, *paosjwèGGe, paosjwèkske*: paasbrood (speciaal krentenbrood).

paot m, *päöt, päötje*: poot, stek. *Päöt paote*: stekken planten.

paotaerpel m, *paotaerpel, paotaerpelke*: pootaardappel.

paote, *paotde, haet of is gepaot*: poten; iem. een oplawaai verkopen.

paotentaot m, *paotentaote*: potentaat.

paotgout o: pootgoed.

paoting v: 'n partij, door de eigenaar op een perceel in één seizoen geplante bomen. 'n *Paoting kannendaaldesj*: een aanplant populieren.

paotsjtèk m, *paotsjtèkke*: pootstok, plantstok, pootwig; groot mager meisje.

paotun v, *paotunne, paotunke*: pootui.

pap m, *pappaas, pappeke*, of: *pappaake*: papa.

pap v, *pepke*: pap; brij. *Ich bén 't muich wie kau pap*: ik heb er meer dan genoeg van.

RöGGemaelspap en aerpelsjieve waar den doordewaeksen aeventkos bie vääöl boereluu: pap van roggemeel en in vet gebakken schijven aardappel, was de normale avondkost van veel boerenmensen.

papaaverisj v, *papaaverisje, papaaverisjke*: klapproos, zie ook: *kollebloum*.

pakénjt o, *pakénjer, papkinjtje*: papkind.

papier, **pepier** o, *papiere, papirke*: papier.

pappe, *papde, haet of is gepap*: pappen. *Pappe en naat haute*: pappen en nat houden.

pappegèi v, *pappegèie*: papegaai.

Pappegèi v: Sittardse carnevalskrant: uitgave van de *Marotte*, z.d.

Pappegèi v: orde van verdienste: *grootmeister, kommandöör, offeseier en ridder*, wordt verleend door Vorst Marot, z. *Marotte*.

pappegèiebèk m, *pappegèiebèkke*: profiel aan tafelbladen e.d.: meubelmakersterm.

pappendèkker m: asfaltpapier, dakleer.

papperlepap: papperlapap.

pappetich, *pappetigger, pappetichste*: pappig, plakkerig.

papzak m, *papzèk*: pafferige dikkerd; slappeling.

papzanjt m: mul zand.

paraade v: parade.

paraadeiere, *paraadeierde, haet of is geparaadeiert*: paraderen.

paraat, *paraater, paraatste*: paraat. *Doe maaks mich gèt paraat*: jij stooft me daar wat klaar.

pardaaf: pardoos; klanknaboetsing van geweerschot e.d.

pardesuu m, *pardesuus*: Fr. pardessus, overjas.

pardjèn: bastaardvloek, klemtoon op -*djén*.

pareiere, *pareierde*, *haet of is gepareiert*: Fr. parer: pareren; ook Fr. paraître, lijken, schijnen. *De sjlaach pareiere en dan trok haue*: de slag afweren en dan terugslaan. *Die pareiert gèt in 'n éng sjträötje*: in een lelijke omgeving lijkt iets veel mooier dan het is.

Paries: Parijs. *Zittert is ɛ klein Paries*: Sittard is een vrolijk en mooi stadje. *Pariezer aerpelke*: zie: *sjwelmènke*. {p.306}

parkeierplaatsj v, *parkejerplaatsje*: parkeerplaats.

parkèt o, *parkètte*: parket. *Hae zit in ɛ lèstich parkèt*: hij zit in grote moeilijkheden.

parlèite, *parlèitde*, *haet of is geparlèit*: praten, babbelen. Ook: *perlèite*.

parlemoer m: parelmoer.

parlevénke, *parlevénkde*, *haet geparlevénk*: praten.

parool o, *paroole*: parool.

parteklang m: alles, allen. *De ganse parteklang mót mit*: allen of alles moet mee, klemtoon op -*klang*.

partekleier m, *partekleiere*: particulier.

partoetele, *partoetelde*, *haet gepartoetelt*: een bepaald soort kaartspel.

partuute: gedoe. *Flau partuute*: doorzichtig onnozel gedoe.

pas m, *pès*, *pèske*: pas, stap, zie ook: *trae*.

pas m, *passe*: paspoort.

pas: zo net.

pas, tepas, van pas kómme: van pas komen.

pasklaor: pasklaar.

paspertoe m, *paspertoos*, *paspertuuke*: Fr. passe-partout: kartonnen pasraam om ingelijste foto's of platen.

paspol m, *paspols*, *paspölke*: Fr. passepoil, bies.

paspolleiere, *paspolleierde*, *haet of is gepaspolleiert*: biezen aanbrengen op kleding.

passant, in: Fr. en passant, in het voorbijgaan. *In passant noum er zich bie de kanien ouch noch de kórf mit*: en passant nam hij het konijn én de korf mee.

passe, *pasde*, *haet of is gepas*: passen, bij elkaar horen; passen bij kaarten e.d.; kledingstuk aanpassen. *Pas dat ouch waal biejein*: hoort dat ook wel bij elkaar?

passee: Fr. passé, voorbij, over. *Dao moste noe neit mee euver kalle, dat is passee*: daar moet je nu niet meer over praten, dat is voorbij.

passeiere, *passeierde*, *haet of is gepasseiert*: gebeuren. *Dat kan dich passeiere, wèntste va Kaevelaer* (z.d.) *kums zónger vaenke*: dat kan je gebeuren, als je ergens niet op voorbereid bent. *Waat kan ós noch passeiere*: wat kan ons nog gebeuren?

passent, *passender*, *passenste*: passend.

passie v: passie.

Passiezóndich m: passiezondag, 2e zondag vóór Pasen.

pastèi v, *pastèie*, *pastèike*: pastei.

pastelein m: postelein, *Portulaca sativa*.

pastelèin m, *pastelèine*: porselein, porseleinen.

pastelèinkraom m, *pastelèinkräöm*, *pastelèinkräömke*: porseleinkraam, porseleinstalletje; huishoudelijk porseleinbestand of bezit.

pastoor, **pestoor** m, *pasteusj*: pastoor.

pastoorshènjtjes: slanke zachte handen.

pastoorsvaetje o: patersvaetje. *Gèt oet 't pastoorsvaetje*: iets van het allerbeste op het gebied van dranken als wijn e.d.

pataaje v: Fr. potage, groente.

pataaklang m: Fr. bataclan, rommel. *Maak dich mit diene pataaklang de sjtraot op*: scheer je weg met je rommel.

patat m, *patatte*, *patètje*: patat.

patent o, *patenter*: patent. *Dat is 'ne patente kael*: dat is een fijne vent.

patienseskes, **patienskuikskes**: kleine bolvormige koekjes, waarvan het deeg al naar behoefte en smaak samengesteld is uit: meel, eiwit, suiker, citroenextract of citroensap en ammoniakpoeder.

patröönder m, *patrööndesj*: patroonheilige.

patsj v/m, *patsje*, *pètsjke*: klanknaboetsing pats; pet. *Wènt de boer de patsj op 'n oor haet sjtaon*, *haeter* {p.307} *de terf verkoch*: als de boer de pet op één oor heeft staan, heeft hij de tarwe verkocht en van de opbrengst een glaasje gedronken. *Hae haet de patsj op ein oor sjtaon*: hij heeft gedronken. *Hae broek veur neeme de patsj aaf te doon*: hij hoeft niemand naar de ogen te zien. *Aan dae knaoekas kénste dich de patsj ophange*: wordt gezegd van een knokig mens. *Pétsjke werpe*: kinderspel (zie daar).

patsjeklèp v, *patsjeklèppe*, *patsjeklepke*: klep van pet.

patsjemaekert m, *patsjemaekesj*: pettenmaker.

pattrejeiere, *pattrejeierde*, *haet gepattrejeiert*: patrouilleren.

pau m, *pau*: pauw. *Zoo greutsj wie 'ne pauhaan*: zo trots als een pauw.

paum v, *paume*, *pèimke*: palm of palmtakje. Palmzondag werden gezegende palmtakjes in huis, stallen, schuur en op de akkers gestoken om beschutting te vragen tegen water, vuur en ziekte, alsmede om een goede oogst te mogen hebben.

paumboum m, *paumboum*, of: *paumebuim*, *paumbömke*: palmboom, buxboom. In de oude moestuinen vindt men ze nog; ze werden speciaal geplant om palmtakken van te snijden. De blaadjes werden ook nog gebruikt als strooisel voor de processies. Het hout, knoestig, hard en mooi gelig van kleur, werd gebruikt voor kleine werkstukjes, inlegwerk, en om zijn hardheid en geringe neiging tot splijten voor hechten van gereedschappen als beitels e.d. stelen voor plaveihamers enz.

paumesjtroek m, *paumesjstruuk*, *paumesjtruukske*: palmstruik. “*Dat höbbe veer ónger 'ne paumesjstroek gevónje*”, zegt men, als kleine kinderen vragen, waar het nieuwe kindje vandaan komt.

paumendaach m: Palmzondag, zondag voor Pasen (palmzegening).

paumenhout o, *paumenhuitje*: palmhout, werd gebruikt voor kleine gebruiksvoorwerpen welke van bijzonder hard en taai hout moesten zijn, zie ook: *paumboum*.

paumzónlich m: Palmzondag, zie ook: *paumendaach*.

Paus m: Paus.

pausjtart m, *pausjtert*: pauwstaart, duivenras met waaiervormige staart.

pavveljóng o, *pavveljónge*: paviljoen.

pebliek, *peblieke*: publiek, openbaar.

pèchter m, *pèchtesj*, *pèchterke*: pachter.

pedarm m: jachtakte, zie: *perdarm*.

peek m, *peeke*, *peekske*: prik of pik met een puntig voorwerp.

peeke, *peekde*, *haet of is gepeek*: steken met een mes of puntig voorwerp. *Sint Joozefdaach höbbe ze zich weier éns gout gepeek*: op sint Josephdag hebben ze weer behoorlijk met messen gevochten. Volgens een oud boerengezegde moest er op die dag bloed vloeien, dat was n.l. een gunstig voorteken voor een goede oogst.

peekel, **paekel** m: pekel. *Ónger de peekel haute*: overmatig drinken.

peekele, **paেকেle**: *paেকেle*, *peekelde*, *haet of is gepeekelt*: pekelen; overmatig drinken.

peel m, *peelee*, *peelke*: taats: ijzeren of stalen pennetje (spijkertje) van de zet- of drijfrol.

peemausj, **peemau** m, *peemausje*, *peemausjke*: teergevoelig mens of kind.

peepel m, *peepele*, *peepelke*: vlinder.

Peer, Peeter, Pit, Pitter, Pitterke: Peter. *Peer Poep leet de vërken oet, Peer Pin leet de vërken in:* spotrijmpje.

peering, peerink m, peeringe, peeringske: pier. 'ne *Peering laef noch gaer:* wie zou nou graag dood zijn? *Hae höört de peeringe neiste in* {p.308} *Sebeerië en zuut 't graas wasse:* hij is erg gierig. 'ne *Peering kan me noch kaot maaake:* men kan door aanhoudend plagen en sarren zelfs de meest zachtmoedige mens nog kwaad maken.

peeringelénjtje o: pierenland, spotnaam voor begraafplaats.

Peeterke Perfiet o: zuinig iemand, klemtoon op *-fiet*.

peeterseelie, pittersilje pittersilje m: peterselie, *Petrosilium sativum*.

peetsj v/m, peetsje, peetsjke: te teergevoelig kind of mens.

peetsj v: vrede. *De peetsj peune:* de vredeskus geven. De oorsprong hiervan ligt in het christendom. Het was vooral in de tijden van de kerkvervolging het gebruik, dat de priesters en gelovigen elkaar de vredeskus gaven na het: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi; dona nobis pacem:* Lam Gods, dat wegneemt de zonde der wereld, geef ons de vrede. Omdat in rouwmissen het "miserére nobis" vervangen wordt door "dona eis requiem sempiternam", geef haar de eeuwige rust, deed men het dan bij de offergang. Het is in onbruik geraakt, omdat het aantal kerkbezoekers steeds groter werd en vooral, doordat er toestanden ontstonden, die niet meer in overeenstemming waren met de geest van de vredeskus. Thans is dit gebruik praktisch beperkt tot de priesters en acolieten en dan alleen nog maar in plechtige Missen. In kloosterorden is nog gebruikelijk dat alle leden elkaar de vredeskus geven.

peeze, peesde, haet of is gepees: hard werken: bargoens, zie ook: *peize*.

peezerik m, peezerikke, peezerikske: pezerik, uitgesneden pisleiding van het geslacht varken. Vooral de meubelmakers waren vroeger blij, als ze deze kregen; ze gebruikten die vnl. voor het invetten van zagen, schaven e.a. gereedschappen; een andere bestemming was als vetbol te dienen voor de vogels in de winter; vooral mezen zijn er dol op.

pèi v, pèie: klap.

pèie, pèide, haet gepèit: slaan, meppen. *Ich pèi dich ein, èste dich neit wiks:* ik geef je een mep, als je niet wijkt (op zij gaat).

peiger: dood: Jiddisj.

peigere, peigerde, is gepeigert: doodgaan: Jiddisj.

pèijas m, pèijès: pias, harlekijn.

peik m, peike: piek.

peile, peilde, haet of is gepeilt: peilen.

peillöötje, peilleutje o: peillloodje.

peis v, peize, peiske: pees; *peis of peys:* oude munt.

peisj v, peisje, peisjke: perzik; halve cent. zie ook: *äörtje*.

peissjtök o, peissjtökke, peissjtökske: peeseinde van rund.

pèitsj v, pèitsje: korte zweep; hondezweep.

pèitsje, pèitsjde, haet of is gepèitsj: zwepen, zwiepen, slaan.

peize, peisde, haet of is gepeis: pezen. zie ook: *peeze*.

peizetich, peizetigger, peizetichste: pezig, taai.

pèkskesdraegert m, pèkskesdraegesj: pakjesdrager; witkiel.

pelaer m, pelaere, pelaerke: pilaar.

pelaerebietert m, pelaerebietesj: schijnvroom kerkloper.

pelderien, pellerien m, peldriene: pelerine.

pëls v, pëlse, pëlske: pels; balg van een dier.

pëlsjas m, pëlsjès: pelsjas.

Pëlsjeskruuts o: pl. ben. Bergerweg - Eekerweg, klemtoon op *Pëls*-.

pèljt m: streep. *Op peljt sjtaon*: bij het toepen aan het laatste streepje toe zijn; ook wel: “*op ermout* {p.309} *sjtaon*”; aankondigen, dat een of meer spelers aan hun laatste streepje toe zijn.

pèljt, sjpèlt m: spelt, soort tarwe, werd vroeger vaker met haver door elkaar gezaaid als veevoeder.

pemaat, pótspemaat m: pommade.

pèn v, *pènne, pènke*: pen; zelf opgekweekte jonge vink; houten nagel.

penant m, *penante, penènjtje*: penant.

penantie m, *penanties*: penalty, strafschoep. *Penantie sjtampe*: penalty trappen.

pendaal m, *pendaale, pendaelke*: pedaal.

pendaalarm m, *pendaalarm*: crank.

peniebel, *peniebelder, peniebelste*: Fr. penible, pijnlijk.

pénjt o, *pénjer, pinjtje*: pint: oude vochtmaat. *È pénjt is veier veedelkes* (z.d.), is 0,3643755 liter. Zie ook: *pint*.

pènke trèkke, *troch pènke, haet pènke getroch*: pruilen. *È pènke trèkken of de lup laoten hange*: pruilen of de lip laten hangen.

Pénksdaach m, *Pénksdaach*: Pinksterdag.

pénkspummel m, *pénkspummele*: lomperd, ruwe klant.

pénksterbloum v, *pénksterbloume, pénksterblömke*: pinksterbloem, *Cardamine pratensis*.

pénksterbroet v, *pénksterbruutje*: pinksterbruid. *Bie 't pénksterbroet sjpeelee woort gezónge: penksterbroet, de wien is oet / tappe, tappe beier, / haeter gei geljt mee in de tèsj / dan kumper ouch niet weier*.

pènne, *pènde, haet gepènt*: slapen: bargoens.

pènnemèts o, *pènnemètser, pènnemètske*: pennemes.

pènnesjteel m, *pènnesjteels, pènnesjteelke*: penhouder.

pènnings m, *pènningske*: penning. *Nöt oppè pènnings zeen*: hebberig zijn.

pèns, pans v, *pènske*: pens, buik. *Hae kreech op zien pens*: hij kreeg op zijn donder. *Vermalledeide pèns*: verwenste kerel.

pènsseel o/v, *pènssele, pènsseelke*: penseel.

pènsentèrgert m: slechte kwaliteit jenever; koffie, gemaakt van bijna uitsluitend cichorei.

pènsjenaat o, *pènsjenaate*: pensioen.

pènsjenaer, v/m, *pènsjenaere*: pensionair.

pènsjeneiere, *pènsjeneierde, haet of is gepènsjeneiert*: pensioneren.

pènsjoon, pènsjoen o: *pènsjoone*: pensioen.

pènspien v: penspijn bij vee; buikpijn.

pepier, papier o, *pepiere, pepirke*: papier. *È pepiere zolderke*: gevaarlijke plek of plaats, zie *papier*.

pepieter m, *pepietesj*: Fr. pupitre, muziekstandaard.

perbeiere, *perbeierde, haet of is geperbeiert*: proberen. *Van perbeiere waere de jónkvroue raar*: hier is bedoeld, dat men in bepaalde gevallen niet kan proberen, maar zeker moet weten hoe te handelen.

perdarm, pedarm m, *perdarne*: Fr. permit d'Armes, wapenvergunning, jachtakte.

perdóng: pardon.

perduu: Fr. perdu, verloren, verdwaald; gevallen; vergeefs.

peree m: puree.

perfaosj: Fr. parforce, met geweld, beslist. *Ich wil dat perfaosj höbbe*: ik wil dat beslist hebben.

perfeet m, *perfeete*: profeet.

perfèk, perfèkter, perfèkste: perfect.

perfèkse v: perfectie.

perfèsser m, *perfèssere*: professor.
perfiesiat: proficiat. {p.310}
perfiet o, *perfiete*, *perfietje*: profijt.
perfietelik, prófietelik, *perfietelikker*, *perfietelikste*: profijtelijk.
perfierterke o: zie *próffierterke*.
perfum m, *perfums*: parfum. *Dooch de vinstere toe, ze vaare mit perfum euver de sjtraot*: sluit ramen en deuren, ze rijden met de gierton voorbij.
perk o, *perker*, *perkske*: perk.
perkemènt o/m, *perkemènte*: perkament.
perkuusjegewaer o, *perkuusjegewaere*: percussiegeweer.
perlèite, *perlèitde*, *haet geperlèit*: Fr. parler, spreken.
permant, *permanter*, *permantste*: parmant.
permantich, *permantigger*, *permantichste*: parmantig.
permeteiere, *permeteierde*, *haet of is gepermeteiert*: permitteren. *Is 't gepermeteiert*: mag ik?
permetikkel m, *permetikkele*, *permetikkelke*: slinger van de klok.
permetikkert m, *permetikkeshj*: hart.
permie m, *permieë*, *permieke*: piramideboom.
permissie v, *permisses*: permissie. *Mit eur permissie*: met Uw goedvinden. *Höbste permissie*: heb je toestemming of vergunning?
perpluu, *perpluue*, *perpluuke*: paraplu; gezelschap. *De perpluu is gerich*: het spel kan beginnen; de zaak is in orde. *Dat is ein perpluu*: Dat is één pot nat.
perpluuekreemer m, *perpluuekreemesj*: kramer, die paraplu's verkoopt en repareert.
persee: persé, beslist.
perseiere, *perseierde*, *is geperseiert*: presseren, zie ook: *prèsseiere*. *'t Perseiert neit*: het heeft geen haast.
perseil o, *perseile*: perceel.
perseneel o: personeel, zie ook: *dómestiege*.
perseneel, *perseneeler*, *perseneelste*: persoonlijk.
perseneelspries m, *perseneelsprieze*: persoonlijke prijs.
persès o, *persèsse*: proces. *Hae haet een hel persès*: hij heeft een harde dobber.
persies, *persiezer*, *persieste*: precies.
persjónkelaa m: portiunculafeest (Lat. portiuncula = deeltjes; R.K. aflaatfeest op Sint Franciscus, 2 augustus). *Persjónkelaa, ach oere dónkelaa*: Portiuncula, te acht ure donkere.
persjónkele, *persjónkelde*, *haet gepersjónkelt*: een volle aflaat verdienen voor de zielen in het vagevuur; voortdurend in- en uitlopen zonder de deur te sluiten.
persol m, *persolle*, *persölke*: parasol; zie: *umbrellaa*.
persoon, *persoone*: persoon.
perteier m, *perteiesj*: portier.
pertie v, *pertieë*, *pertieke*: partij. *Eeme de pertie trèkke*: partij kiezen voor iemand. *De pertie trèkke van 't sjijske*: dichtbij de draaimolen was een paal in de grond geplant, waaraan een dwarshout was bevestigd en hieraan bengelde een houten klos aan een ketting. In de houten klos was een pin gekneld. Als de molen op volle toeren draaide, zwaaide iemand van het personeel dat dwarshout op en neer. Slaagde men erin die pin in het voorbijglijden uit de klos te trekken, dan mocht men één keer gratis meerijden. Het in beweging brengen van het dwarshout werd genoemd "*de pertie sjlaon*".
pertrèt o, *pertrètte*, *pertrètje*: portret; lastig kind of mens.
perzènt v: presentie.
perzènt: present.
perzènt o, *perzènte*: procent.
perzòng o, *perzònge*: Fr. prison, gevangenis.

perzónse v, Fr. *présomption*, *presump*-{p.311}tie. *Haste dan gein perzónse dervan*: had je er dan geen vermoeden van?

pës, *bës*, of: *pis*: tot, tot aan. *Me mó't leere, bës de vingeren aeve lank zeen*: men komt nooit uitgeleerd.

pës m: pest; *pee*. *Dao haeter de pës aa gezeen*: daar heeft hij een broertje aan dood.

pësblaoor m, *pësblaore*: pestblaar, pestkop.

pësseiere, *pësseierde*, *haet of is gepësseiert*: presseren, zie ook: *perseiere* en *prësseiere*.

pësser m, *pëssesj*, *pësserke*: passer.

pëssere, *pësserde*, *haet gepëssert*: afpassen.

pëste, *pëde*, *haet of is gepës*: pesten.

pësterie v, *pësterieë*: pesterij.

pestil v, *pestille*, *pestilke*: pastille.

pestoor, **pastoor** *pastoor* m, *pesteusj*: pastoor. *Es de pestoor en de boer neit klaach, is 't e gout jaor*: als pastoor en boer niet klagen is het een goed jaar.

pestoorsvaetje, **pastoorsvaetje**: patersvaetje. *Gèt oet 't pestoorvaetje*: het neusje van de zalm op het gebied van wijn e.d.

pestuur o, *pestuure*: gestalte.

petat, **patat** v, *petatte*: slag. *Eeme 'n petat verkoupe*: iemand een oplawaai geven.

petatte, *petatde*, *haet gepetat*: slaan.

petat-frit m: patates frites.

petik m, *petikke*, *petikske*: Fr. *boutique*, *boetiek*. *Hae haet de ganse petik op sjtelte gezat*: hij heeft alles overhoop gehaald.

petinne v: Fr. *bottine*, *knooplaars*, *rijglaars*.

petoete, *petoetde*, *haet gepetoet*: zwikken (kaartspel).

petries v, *petrieze*, *petrieske*: patrijs.

petriezejach v, *petriezejachte*: patrijzenjacht.

petriezenhónjt m, *petriezenhónj*: patrijshond.

petrol m: petroleum, zie ook: *sjtinkaolich*.

petrolskael m, *petrolskaels*: petroleumventer.

petrolskar v, *petrolskarre*, *petrolskêrke*: petroleumkarretje.

petrolslamp v, *petrolslampe*, *petrolslempke*: petroleumlamp, zie ook: *kinkee*.

petrolsmesjien o, *petrolsmesjiender*, *petrolsmesjinke*: petroleumtoestel.

petrolstuit v, *petrolstuite*, *petrolstuitje*: petroleumkan.

petroon m/o, *petroone*, *petröönke*: patroon of baas; model; figuur in weefsel; huls met kruit en lading (voor het laatste is meer gebruikelijk: *koogel*; *kartósj*).

petroontèsj v, *petroontèsje*, *petroontèsjke*: patroontas.

peune, *peunde*, *haet of is gepeunt*: zoenen. *Vandaach peun en lèk, mörge klöppelke en sjték*: aanduiding van de verhouding tussen een wispelturig en twistziek echtpaar. *Jeeder peunt zie maetje op zien meneier*: ieder zijn meug. *Peune is mer kaaf, dae 't neit gaer haet, vaech 't zich mer aaf*: aanduiding, dat uiterlijke hoffelijkheid niet altijd de juiste verstandhouding weergeeft. *Hae haet de grónjt gepeunt*: hij is gevallen.

peunhènjtje, **poonhènjtje** o: kushandje. *Dat geit mit e peunhènjtje*: dat gaat gemakkelijk; met een kushandje op de koop toe.

peuter m, *peutesj*: mep of slag. *Drék kriste 'ne peuter*: meteen krijg je een mep.

peutere, *peuterde*, *haet of is gepeutert*: slaan; peuteren.

peutje, 't, o: *podagra*, *voetjicht*, of: het pootje.

peuzel, *fiene* m: lekker hapje; goed smoesje.

pezieese v, *pezieses*: positie; opstelling; plaats; betrekking; zwangerschap. {p.312}

Pie, **Pit**, **Pitter**, **Pitterke**: Piet.

pie v, *pieë*: pij.

pieë: wanten. *pie hëisje:* wanten.

piejaano m, *piejaanoos:* piano.

piejeetaa v, *piejeetaas:* piëta.

piejoenroos v, *piejoonrooze, piejoenrööske:* pioenroos, Paeonia.

piel m, *piele, pielke:* pijl.

piel m, *piele, pielke:* stapel, zie: *klómp*.

pielekes: eendjes.

pielewiele: eenden.

pielrèch: pijlrecht.

piemel m, *piemele, piemelke:* penis; tenger iemand; bangerik.

pien v, *piene:* pijn. *Hoovaart mót pien lieë:* wie mooi wil zijn, moet er ook iets voor over hebben.

pienlik, pienlikker, pienlikste: pijnlijk.

piep v, *piepe, piepke:* pijp. *De piep geit 'm oet:* hij gaat sterven. *Hae haet de piep oet:* zijn krachten zijn uitgeput. *Ich gaef gein piep toebak mee veur 'm:* van hem komt niets meer terecht. *Dat is mich gein piep toebak mee waert:* dat is mij niets meer waard. *'n Aerde piep:* aarden pijp. In de Limbrichterstraat t.o. de Begijnenhofstraat, woonde in mijn jeugd een man, die een pijpenwinkel had en geen beste maatjes was met zijn rijke buurman. Op een zondagmorgen stond te midden van een etalage aarden pijpen in alle maten een bordje met het opschrift: “Grote stelen en kleine stelen, maar grote stelen het meest”. Ieder, die het las, had plezier aan die mop, uitgezonderd de rijke buurman natuurlijk.

piepe, piepde, haet gepiep: pijproken.

piepe, piepde, haet gepiep: piepen.

piepekoek sjpeeel, sjeelde piepekoek, haet piepekoek gesjpeelt: kiekeboe spelen.

piepekop m, *piepeköp, piepeköpke:* pijpekop; borrel.

piepelaa v, *piepelaas, piepelaake:* kaarsenla, smal vertrek.

piepelok v, *piepelokke, piepelökske:* pijpekrul.

pieperke o: *piepertje*, zie ook: *sjnouk*; fluitje van het weke deel van een graanhalm. Door trillingen der flexibele wand bij het blazen ontstaan hoge en lage zoemtonen.

piepert m, *piepesj, pieperke:* jonge duif. *'ne Kop wie 'ne piepert:* een dik hoofd.

piepert m: fluitert, kwark.

piepesj: z. *aerpel*.

piepesjteel m, *piepesjteels, piepesjteelke:* pijpsteel. “*Me kan 't neit baeter opmaake ès door eine piepesjteel*” wordt gezegd van een fervent roker.

piepjónk: pijpjong.

piepsjtöm v, *piepsjtömme, piepsjtömke:* piepstem.

piere, pierde, haet gepiert: treiteren (van pijn).

pieremiet v, *pieremiede:* piramide.

pierewaaje *pierewaajde, haet gepierewaajt:* pierwaaien. *Hae is pierewaaje:* hij is dood.

piezakke, piezakde, haet of is gepiezak: pesten, plagen, tergen. *Dem höbbe ze den uunietas in gepiezak:* hem hebben ze het leven zuurgemaakt.

piezang m, *piezange:* pisang. *De piezang zeen:* de sigaar zijn.

pik m: pik. *De pik höbben op eine:* wrok koesteren tegen iemand.

pikhaok m, *pikhäök:* pikhaak, zie: *zichtenhaok*.

Pikman: Sittards straattypen uit het verleden waaraan Arthur Laudy een van zijn beste gedichten wijdde. Naar aanleiding hiervan schreef prof. Mertz reeds voor ruim vijftig jaren in “De ingangspoort van Neerlands mijngebied in het schoone Limburg” ook wel genoemd “De Gids van Sittard”, in een voetnoot onder dit gedicht het volgende: {p.313} “Een reeds meermalen gestelde vraag: Zou het niet eindelijk 'ns tijd worden, een algemeene en zoo nauwkeurig-mogelijke spelling voor het huidig Sittardsch dialect vast te stellen? Er wordt

anders beslist te kort gedaan aan de schoonheid en de waarheid van het dialect en de innerlijke waarde van het geschrevene zelf. De schrijfwijze van dit gedicht is er een voorbeeld van”. Hieronder volgt dit gedicht naar de schrijfwijze van de auteur van dit boek. Ei Zittesj Tip. Aan ein aut versjeete kërke, / mit gein ganse sjeik in et raat, / duu ich van de vruige mörge / meistes bës et saoves laat. / Is gei bömke aan et kërke, / hou ich mer ein daaklat drop, / en mit zèk sjtop ich de läöker / ès et bäömken is kepot. / Of geer mich zeet offet kërke, / allebei loupe ver mank, / en zoo duu ich dat al jaore, / jao, mie ganse laeve lank. / Altiet ben ich mer ent zuike / of sóms hie of dao gèt lik, / lómmele, knäök of waal aut iezer / waat einen angere toch wèch sjmit. / Woo ich mich ouch mer laot kieke / nurges leet me mich mit vrei, / is et wónjer dat ich kaot waer / en den gansen daach mich sjèi! / Zèllefs de alderklenste kénjer, / noch gedraage oppen erm, / kénne veur et weestegroetje / miene sjeljtnaam al ocherm! / En et èrchste noch van alles, / – och, dat vénj ich zoo gemein – / is, datse dan ouch noch zèGGe / et kaelken haet ze neit biejein. / Jao, dat gèkzeen kump van et pèste / waat uch nochal netjes sjteit, / mer dan dénk ich ouch alweier / is waal EINEN hie gesjeit. De Pikman, Frans Saive, werd geboren te Sittard op 29 september 1852, alwaar hij 10 december 1928 ook stierf. Hij was een zoon van de in Cerescheheuir (België) op 28 oktober 1813 geboren Saive Stephan Joseph en de te Echt op 22 februari 1819 geboren Van Eijll Anna Elisabeth. Op 5 november 1875 trouwde hij te Sittard met Franssen Anna Maria geboren te Geulle op 26 december 1842, dochter van Jan Hendrik en Smeets Maria Elisabeth, die te Sittard stierf op 14 september 1917. De Pikman woonde aan de Ophovener Dorpstraat. In die tijd lag er tussen de Dorpstraat en de nog niet genormaliseerde Keutelbeek (z.d.), een vrij brede en beboste strook grond, waarin ook de stulp van de Pikman stond. In zijn jonge tijd los werkman o.a. in een brouwerij, schakelde hij later noodgedwongen over op een handeltje in oud metaal, dat weldra zijn enige bron van inkomsten werd. Met een gammal tweewielig duwkarretje kon je hem overal in de stad tegenkomen. Als hij goede zaken had gedaan, stond het karretje bij een of ander door hem uitverkoren café. Fervent liefhebber van een borrel als hij was, diende zijn beste vriend “’t kërke” hem op zijn thuisweg tevens tot de noodzakelijke stut. De hem voordurend plagende en tartend uitdagende jeugd had het er meestal op gemunt “’t kërke” te bemachtigen, als onze Frans genoot van zijn drankje. Even zo vrolijk verkochten diezelfde jongens de volgende dag een partijtje bij elkaar ge- {p.314} {illustratie} {p.315} {illustratie} {p.316} scharreld oud ijzer e.d. voor enkele centen aan Frans. Onze Frans, van nature een zeer agressief manneke, was vooral gebeten op de geestelijkheid en overheid. Men zegt, dat het de Pikman was, die eens een, overigens mislukte, bomaanslag op het huis van de toenmalige burgemeester pleegde en ook dat rector Jacobs, die een bijzondere belangstelling van onze Frans genoot, hem eens van de Begijnhofwal in de toen nog aanwezige sloot (rest van de stadsgracht) gooide. Zijn geliefkoosde term voor de nonnen was “houere” en voor de betere stand der Sittardse gemeenschap “opvraetesj van paape en begiene”. Klein van stuk, een en al beweeglijkheid, spoot hij met vonken schietende fretteogjes zijn gal uit over zijn slachtoffer met de snelheid van een mitrailleur. Hoe hij aan de bijnaam “de Pikman” kwam is mij niet bekend. Mogelijk, dat het feit, dat hij alles, wat van enige waarde voor zijn handeltje was, oppikte daarvan de oorzaak was. Als kinderen vertelde men ons als “echt waar” dat Frans, als hij goed geolied van zijn tocht thuis kwam, door zijn vrouw voortdurend tot eten aangespoord werd met de woorden: “pik man” (“eet man”), die op straat even duidelijk te verstaan waren als in het gammele stulpje.

pikke, *pikde*, *haet of is gepik*: pikken. *Pikke wie ’n mösj*: kieskeurig eten. Zie ook: *mósjele*.

pikkeduuster: pikdonker.

pikkeiere, *pikkeierde*, *haet of is gepikkeiert*: pikeren, doornaaien.

pikkeneiere, *pikkeneierde*, *haet gepikkeneiert*: benijden; vitten. *Den eine pikkeneiert zich op den angere*: de een wedijvert met de ander.

piksjaon, *sjlouch pik*, *haet pik gesjaage*: zie: kinderspelen.

pil v, *pille, pilke*: pil, boterham.

pillendreeërt m, *pillendreeësj*: apotheker; iemand, die voortdurend in zijn neus zit te pulken.

pilgrim m, *pilgrimme*: pelgrim.

pils m, *pilske*: pils, biersoort.

pin m, *pin, pinke*: pin, of: pen; houten pennetjes voor het bevestigen van schoenzolen; gereedschap van been, waarmee de kleermakers “de traochelsvaem” (z.d.) uit een werkstuk verwijderen. *Eine greutsje pin*: een verwaande kwast. *Hae haet aan de pin gelék*: hij is tegen de lamp gelopen. *Hae mót (pin of) paol haute*: hij moet thuis blijven. *De pin drin houe*: eindigen met het werk. *De pin oppé paort doon*: de poort met een pen sluiten. *Pinke knaage*: op een houtje bijten; straf, zie kinderspelen. *Pinke sjtaon*: op de step van een fiets staan om mee te rijden.

pingelaer m, *pingelaesj*: pingelaar.

pingele, *pingelde, haet gepingelt*: pingelen.

pingkel m, *pingkele, pingkelke*: zie *pingkele*.

pingkele, *pingkelde, haet gepingelt*: pinkeren, zie: kinderspelen.

pink m, *pinke, pinkske*: pink, zie ook het oudere: *kink*; vrouwelijk rund van 3 tot 13 à 14 maanden.

pinke, *pinkde, haet gepink*: lokken. *Heur dae voogel 'ns pinke*: hoor die vink lokken.

pinkert m, *pinkesj, pinkerke*: vink.

pinne, *pinde, haet of is gepint*: pinnen; met pinnen bevestigen; het met pinnen zolen van schoenen, waarbij in de plaats van spijkertjes houten pennen worden gebruikt; slapen. *Ich höb éns gout gepint*: ik heb heerlijk geslapen. Zie ook: *pènne*.

pinnetense v: penitentie.

pinnetrant, *pinnetranter, pinnetrant*-{p.317}*ste*: doordringend.

pint o: zie *pénjt*.

pint v, *pinte*: Fr. pintade, parelhoen.

pintekreemert m, *pintekreemesj*: letterlijk: handelaar in parelhoenders; fig.: iemand, die vol zit met uitvluchten; allerlei rare dingen vertelt of uithaalt.

pintenäökert m, *pintenäökesj*: vitter, eig.: iemand, die pinten neukt.

pintevaegert m, *pintevaegesj*: tafelschuimer.

pinthaan m, *pinthaane, pinthaenke*: parelhoenderhaan.

pinthoun v, *pinthounder, pinthuinke*: Fr. pintade, parelhoen.

pinzel m, *pinzele, pinzelke*: verfkwast.

pinzele, *pinzelde, haet of is gepinzelt*: schilderen.

piot m, *piotte*: soldaat.

pipsj v: neusverkoudheid; kippeziekte. *Ich höb de pipsj wie gèt kaots*: ik heb een hevige neusverkoudheid.

pirre, *pirde, is gepirt*: doodgaan. *Hae geit pirre*: hij is stervende. *Hae is gepirt*: hij is dood.

pis bës, pis pës: tot, tot aan.

pis m: urine. “*Halt kótsjer, medam haet pis*” wordt gezegd, als men even wil pauzeren. *Pis wie ɛ Belsj kénjermaetje*: hevige drang. Deze uitdrukking is ontstaan in de oorlog 1914/18, toen in Nederland en vooral in de aangrenzende provincies veel Belgische vluchtelingen waren. De jonge meisjes verhuurden zich als kindermeisjes, die dikwijls met de kinderen te vroeg thuis kwamen met het smoesje dat ze pis hadden. *Eeme de pis werm maake*: irriteren.

pisbak m, *pisbék*: urinoir.

pisbloum v: zie: *paesjbloum*.

pisdokter m, *pisdoktesj*: kwakzalver.

pisdouk m, *pisduik, pisduikske*: luier.

pisman m, *pismen, pismenke*: penis.

pispot m, *pispöt, pispötje*: nachtemmer. “*Jaa, ’t is gèt in de welt, èste de aerpel in de pispot sjëls*” wordt gezegd, als men iets ondoordachts, of doms doet. “*In de pispot gewèsje, in de sjou gedreuch en mit de vot gesjtreeke*” wordt gezegd van slecht verzorgd wasgoed.

pispötje o, *pispötjes*: haagwinde, Convolvulus sepium.

pisse, *pisde, haet of is gepis*: urineren. *Laot ’m mer ’ns op ’ne blaue sjtein pisse, dat kuilt aaf*: laat hem maar eerst afkoelen, wordt gezegd, als iemand erg kwaad is. *Laot ’m mer ’ns oppë bèssem pisse*: idem. “*Et sjmaak, of wènt dich ’n éngelke oppë tóng pis*” wordt gezegd, als men iemand een heerlijk drankje aanbiedt. *’ne Naaksje in de tèsj pisse*: het onmogelijke willen doen.

pistaol o, *pistaole*: pistool.

pistele, of: *pistolee* m, *pistelees, pisteleke*: pistolet, langwerpig kadetje.

pistóng v, *pistónge*: piston.

piszwaar m, *piszwaare*: pisoir, ouder is: *pisbak*.

Pit, Pitje, Pitter, Pitterke: Piet. *De groote pit oethange*: de grote meneer spelen. *Pitje veurop*: haanjte de voorste.

pit v, *pitte, pitje*: pitje, nachtluchtje, brandend op olie. De pit van de *Gaotslamp* (z.d.) is op: pit met drijvertje van de Godslamp moet vernieuwd worden.

pitsj m: knel; verlegenheid. *In de pitsj zitte*: in de knel zitten; eng zitten; in de verlegenheid zitten.

pitsjblaor v, *pitsjblaore, pitsjbläörke*: blaar, ontstaan door nijpen.

pitsje, *pitsjde, haet of is gepitsj*: knellen; drinken; afzetten. *Hae haet zich erch gepitsj*: hij heeft zich hevig pijn gedaan. *Veer hauen ós ’ne goue gepitsj*: we hadden een behoorlijk pintje gedronken. *Hae ként {p.318} niks angesj, és wie de luu pitsje*: hij is een afzetter.

pitsjlamp v, *pitsjlampe, pitsjlempke*: zaklantaarn.

pitsjpiene o: pitchpine, Amerikaans grenenhout.

pitsjtang v, *pitsjtange, pitsjtèngske*: nijptang.

Pitter-Jeup, Pitterjeup: Peter-Joseph.

pittersilje, peeterseelie: peterselie (het eerstgenoemde is ouder).

pizzel m, *pizzele, pizzelke*: penis; bullepees; klein tenger manneke; bangerik.

pizzele, *pizzelde, haet gepizzelt*: slaan; slaag krijgen.

Pizzewit, Jan: *Jan Pizzewit, Jan Pizzewit, Jan Pizzewit zien vrou, / hau ein huitjen op, hau ein huitjen op zoo sjwart wie ein sjou*.

pizzewitte, *pizzewitde, haet of is gepizzewit*: fluisteren, klemtoon op: -witte.

pizzewittert m, *pizzewittesj, pizzewitterke*: fluisteraar, klemtoon op -wittert.

Pjaer, Pjaerke: Pierre.

pjeedesjtal m, *pjeedesjtalle, pjeedesjtelke*: Fr. piédestal, voetstuk.

plaa m, *plaa, plaake*: muurplaat boven op de lage scheidingsmuurtjes tussen dorsvloer en bergruimten voor stro en ongedorsen graan, waarop ladder en steunbalken van bovendeel zijn bevestigd. In de vakwerkbouw: fundatieplaat voor de stijlen. “*Plaaj*” is eveneens Sittards.

plaamuur m: plamuur.

plaamuure, *plamuurde, haet of is geplaamuurt*: plamuren.

plaan m, *plaane, plaenke*: plan; ontwerp voor gebouw e.d.

plaane, *plaande, haet of is geplaant*: plannen maken.

plaaneiere, *plaaneierde, haet of is geplaaneiert*: effenen.

plaanmeesich, *plaanmeesigger, plaanmeesichste*: volgens plan.

plaanwaage m, *plaanwaages, plaanwaageske*: door huif overdekte vierwielige wagen, ook geschikt voor het vervoer van personen.

plaat v, *plaa, plaetje*: plaat; kaalkop; lichtzinnige vrouw. *Dat is ’n verdölde gekke plaat*: dat is een gek mens. *Hae haet de plaaen óm*: hij is dronken.

plaa v: geld. *Hae haet gein plaa mee*: hij heeft geen geld meer.

plaat v, *plaat*: cimbaal.
plaatetekop m, *plaateteköp, plaateteköpke*: kaalkop.
plaater v/m, *plaatesj, plaeterke*: plas vloeistof; kletswijf.
plaatsj v, *plaatsje, plaetsjke*: plaats.
plak m, *plaGGe, plèkske*: doek; omslagdoek, zie ook: *faaje*.
plakaat o, *plakaate, plakaetje*: plakkaat, affiche.
plakèi v, *plakèie, plakèike*: metalen beslag voor hak en schoenzool om slijtage tegen te gaan.
plank v, *plènk, plènkske*: plank, zie ook: *braet*. *Hae geit de plank aaf*: hij krijgt ontslag: hij gaat dood; eertijds letterlijk van de plank in het graf. *Dao is de welt mit plènk toegenaegelt*: daar is de wereld met krantepapier dichtgeplakt. *Geklikde plènk*: van messing en groef voorziene planken.
plansje, *plansjde, haet geplansj*: pootje baden; door het water of plassen lopen.
plant v, *plante, plènjtje*: plant.
plantaasj v, *plantaazjes*: plantage; boomgaard.
plaoch v, *plaoe, pläöchske*: plaag.
plaochsaam, *plaochsaamer, plaochsaamste*: vlijtig.
plaoe, *plaochde, haet of is geplaoch*: {p.319} plagen; zich haasten. *Plaoch dich 'ns gèt*: vooruit, schiet op. *Zich plaoe*: zijn best doen.
plaogerie v, *plaogerieë*: plagerij.
plaogentaere: plagend.
plaoster v, *plaostere, pläösterke*: pleister.
plaostere, *plaosterde, haet of is geplaoert*: pleisteren; plakken.
plastrón m, *plastróns, plastrunke*: plastron, brede das.
plat, *platter, platste*: plat. “Zoo plat wie 'n loes”: uitdrukking voor meisje of vrouw met vrijwel geen busten.
platbaan v, *platbaane, platbaenke*: vlak gedeelte van paneelprofiel.
plateelkreemer m, *plateelkreemesj*: marskramer in aardewerk. Zie ook: *uulekreemer*.
platewèch: in dialect; ronduit.
platloes v, *platluus, plathuske*: platluis.
platloupe, *leip plat, haet of is platgeloupe*: vertrappen; vaak bij iemand over de vloer komen.
platrub v, *platrubbe, platrubke*: platte rib of klapstuk van rund.
platsj m, *platsje, plètsjke*: plas.
platsje, *platsjde, haet geplatsj*: met water morsen; neerstorten of vallen van vloeistof.
platsjeite, *sjoet plat, haet of is platgesjaote*: platschieten.
platsjlaon, *sjlouch plat, haet of is platgesjlaage*: platslaan.
platsjpoot m, *platsjpeut*: platvoet.
plattoo o, *plattoos*: plateau.
plattrampele, *trampelde plat, haet of is platgetrampelt*: plattrappen.
plavèi, v/m, *plavèie*: plavei.
plavèie *plavèide, haet of is geplavèit*: plaveien.
plavèier m, *plavèiesj*: straatmaker.
plavèisel o: plaveisel.
plavuus v, *plavuuze, plavuuske*: plavuis.
pleestere, *pleesterde, haet of is gepleestert*: pleisteren; dik smeren van brood. “Den duur (z.d.) sjteut dich drék” wordt gezegd tegen kinderen, als ze te veel boter op hun brood smeren.
pleesteraer m, *pleesteraesj*: stucadoor.
pleesterlat v, *pleesterlatte, pleesterlètje*: tengel.
pleesternaegel m, *pleesternaegel, pleesternaegelke*: korte spijker met grote platte kop.
pleesterwèrk o, *pleesterwèrke*: stucwerk.

plefóng m, *plefóns, plefungske*: plafond, zie ook: *balk*. *Va gif door de plefóng gaon*: van woede barsten.

plèi m, *plèie, plèike*: plein.

pleichdochter v, *pleigdochtesj, pleichdöchterke*: pleegdochter.

pleichkénjt o, *pleichkénjer, pleichkinjtje*: pleegkind.

pleichzoon m, *pleichzöons, pleichzöönke*: pleegzoon.

pleige, *pleichde, haet of is gepleich*: plegen.

plèite, *plèitde, haet of is geplèit*: pleiten; weglopen. *Hae góng al drék plèite*: hij ging er aanstonds vandoor.

plèite: weg, verloren, kapot. *Hae is plèite*: hij is bankroet; hij is weg.

plèkke, *plèkde, haet of is geplék*: plakken; tegels zetten; pekken. *Hae blif mer plèkke*: hij is niet weg te krijgen.

plèkplaoster v/m, *plèkplaostere, plèkpläosterke*: hechtpleister; plakker. *Dat is 'n richtigge plèkplaoster*: dat is een echte plakker.

plemoo m, *plemoos*: plumeau.

plènke, *plènkde, haet geplènk*: praten; keuvelen.

plètsj v, *plètsje, plètsjke*: spaan; tennisraket e.d.

plètsje, *plètsjde, haet geplètsj*: met water spelen; plenzen.

plètsjmeule v, *plètsjmeules*: sluismo- {p.320} len.

plètske o, *plètskes*: platrond gebakje, aan bovenzijde besuikerd, doorsnede 10 à 12 cm, dikte 8 à 10 mm, vaak met een gekartelde rand.

plètte, *plètde, haet of is geplèt*: pletten.

plezeier o: plezier. *'t Ei plezeier is 't anger waert*: de ene dienst is de andere waard.

plezeierich, *plezeierigger, plezeierichste*: plezierig.

plich v, *plichte*: plicht.

Plien: Paulina.

plint v, *plinte, plintje*: plint.

plisee v, *plisees, pliseeke*: plissée.

pliseiere, *pliseierde, haet of is gepliseiert*: plisseren.

ploedere, **ploeiere**, *ploederde, haet geploedert*: stofbad nemen van vogels, kippen etc.

plökke, *plökde, haet of is geplök*: plukken; afzetten. *Dem höbbe ze ratsj kaal geplök*: ze hebben hem zijn geld afgetroggeld. *Plök mich die houn*: pluk die kip of patrijs.

plökkörf m, *plökkörf, plökkörfke*: plukkorf.

plöklödder v, *plöklöddere, plöklödderke*: plukladder.

plómp, *plómpes, plómpste*: plomp.

plónder m: voddem, rommel; hebben en houden. *Maak dich ewèch mit diene ganse plónder*: verdwijn met je hele hebben en houden.

plónsj m, *plónsje, plónsjke*: plons.

plónsje, *plónsjde, haet of is geplónsj*: plonsen.

plooj v, *plooje, plööjke*: plooi.

ploojerok m, *ploojerök, ploojerökske*: plooirok.

plouch v, *pluich*, of: *plouge, pluichske*: ploeg; ploegschaaf. *Hae kump achter de plouch oet*: het is een onbeschaafde kerel.

plouchlien m, *plouchliene*: ploegleidsel. *Dae mous neuge plouchliene deip verzónke zeen*: die moest maar totaal verdwijnen.

ploudere, *plouderde, haet of is geploudert*: keuvelen.

plouge, *plouchde, haet of is geplouch*: ploegen; sponningen schaven.

plougesjart m, *plougesjært*: ploegstaart.

plump v, *plumpe, plumpke*: oogwimper.

pluum v, *pluume, pluumke*: pluim.

pluus v, *pluuze, pluuske*: pluis.

pluusj: pluche.

pluuze, *pluusde, haet of is gepluus*: pluizen.

pluuzetich, *pluuzetigger, pluuzetichste*: pluizerig.

póddele, *póddelde, haet of is gepóddelt*: zich wassen.

póddelnaaksj: poedelnaakt, zie ook: *pórkelnaaksj*.

poedel m, *poedele*: poedel; misworp.

poedele, *poedelde, haet gepoedelt*: niet raken, bv. bij kegelspel.

poef-paaf: plotseling. *En poef-paaf sjtóng er mich veur de deur*: en plotseling stond hij voor mijn deur.

poehèi o: poeha, z.: *behèi*.

poejakke, *poejakde, haet of is gepoejak*: hard werken onder ongunstige omstandigheden.

poejer m, *poejesj, puujerke*: poeier; poeder.

poejerdoos v, *poejerdooze, poejerdööske*: poederdoos; zwaar opgemaakte vrouw.

poejere, *poejerde, haet of is gepoejert*: poederen. *Sjtik in 'ne maelzak, dan kumste gepoejert in de hël*: stik in een meelzak, dan kom je gepoederd in de hel.

poel, m: inzet duivenwedvluchten. Fr. poule.

poela v, *poelaas, poelake*: zuigfles (kindertaal).

poelbreifke, *poelbreifkes* o: inzetbewijs, z.b. {p.321}

poele, *poelde, haet of is gepoelt*: geld inzetten voor wedvluchten met duiven.

poeleke o: vleinaam voor klein kind.

poem, *poemer, poemste*: bekaf, doodmoe.

poep m, *puup, puupke*: wind, veest. *'t Koum wie 'ne poep*: het kwam geheel onverwacht. *Dao koum eine minsj van Aoke / dae wol bie Truuke sjlaope; / Truuke lout einen helle poep / doe vlooch de kael de vinster oet*.

poepe, *poepde, haet gepoep*: poepen; een veest of windje laten.

poepesjietert m, *poepesjietesj, poepesjieterke*: bangerik; als verkleinwoord: vleinaam voor klein kind.

poepzaat: smoordronken.

poepzak m, *poepzèk, poepzèkske*: kort, dik ventje.

poes m, *poeze, puuske*: bos, bundel; lompe vrouw. *'ne Poes bloume*: een bos bloemen. *'ne Poes van e vroumisj*: een lompe vrouw of een lomp meisje.

poet m, *poete, puutje*: kind. *Dat zeen óngetrokke poete*: dat zijn slecht opgevoede kinderen.

poetaap m, *poetaap* of *poetaape, poetaepke*: snotaap.

poetes m: bloed met spek en boekweitmeel.

poetje o, *poetjes*: puttee, beenwindsel.

poetrèlj m, *poetrèlsj, poetrèlsjke*: ijzeren balk, klemtoon op -trèlj.

poezeltich, ook wel: *poezeletich, poezeltigger, poezeltichste*: poezelig.

póf m: pof. *Oppè póf koupe*: op krediet kopen.

póf m, *póffe, pufke*: trekje aan sigaar, sigaret, pijp.

pófaerpel m, *pófaerpel, pófaerpelke*: voor zover mij bekend, bestaat er geen Nederlandse benaming voor het vrijwel vergane restant van de pootaardappel, dat “*pófaerpel*” wordt genoemd. In onze jeugd waren wij er als de kippen bij, als de boeren in de herfst het aardappelloof op hun akkers verbrandden. Wij zochten dan wat achtergebleven aardappeltjes en legden die in de hete as van zo’n brandhoop. Als ze gaar gebakken waren, pikten we ze met een stokje uit de ashoop, haalden met ons zakmes de verbrandde korst eraf en genoten ervan. Gedurende het bakproces zochten we “*pófaerpel*” in de omgeving van onze ashoop om ermee te spelen. Voor een beter begrip is het gewenst, hier te vermelden, dat de boeren in die tijd over het algemeen een dikkere pootaardappel gebruikten, als tegenwoordig het geval is. Bij het rooien van de aardappels kwamen deze eveneens mee naar boven en bleven als

waardeloos restant op de akker liggen. Door het aan de buitenlucht blootgesteld zijn, werd het verrottingsproces versneld, de schil droogde uit tot een dun en hard vlies en het nog aanwezige restant van het vruchtvlees verging tot een bruin-zwart poeder. Tussen duim en vingers drukten we de “*pófaerpelkes*” plat, met een plofje (*póf*) scheurde de huid en uit de opening kwam een klein poederwolkje. Soms gebruikten we het poeder ook om onze handen en gezichten mee te verven, als een of ander spel daardoor aan echtheid won. Om enigszins toonbaar thuis te komen, wasten wij op weg naar huis op de een of ander wijze het spul, zo goed als mogelijk, weer af.

pófbees v/m, *pófbeeste*, *pófbeesjke*: iemand die op de pof koopt.

pófprie v, *pófprieë*: iemand die op de pof koopt.

pófbóks v, *pófbókse*, *pófbukske*: pof-{p.322}broek.

póffe, *pófde*, *haet of is gepóf*: poffen; geld lenen; aan een sigaar e.d. trekken; ploffend geluid maken.

pófmoe m, *pófmoeë*, *pófmouke*: pofmouw.

pófzanjt m: leemhoudend stofzand.

pók v, *pókke*, *pukske*: pok, puistje. *De pókke laote zëtte*: het inenten met koepokstof.

pókkebreifke o, *pókkebreifkes*: pokkenbriefje, vaccinatiebewijs.

pókkel m, *pókkele*, *pukkelke*: bochel, bult. *Eeme op ziene pókkel kroepe*: iemand straffen.

Eeme de pókkel sjoere: iemand onderhanden nemen. *Eeme de pókkel vol sjèie*: iemand de huid vol schelden. *'ne Pókkel is 'nen ónnöttert, dae sjit ónger 'ne kas* (onvertaalbare woordspeling, omdat “*pókkel*” ook kast wordt genoemd). *Doe kéns mich de pókkel oprótsje*: je kunt me nog meer vertellen. Zie ook: *hangkas*, *kas*, *krófen* en *hooge rök*.

pókkele, *pókkelde*, *haet of is gepókkelt*: op de rug dragen; sollen; zich onder elkaar de rug wassen (mijnwerkersterm). *Die pókkelt zich gèt biejein mit die kénjer*: die solt wat af met die kinderen.

pókke zëtte, *zat pókke*, *haet pókke gezat*: inenten tegen pokken, zie: *pók*.

Pol: Leopold.

pöl v, *pölle*, *pölke*: jonge hen; jong meisje. *Dat is al 'n ferm pöl*: dat is al een flink meisje. *Haut doe dien pöl vas, dan laot ich mienen haan loupe, woo ich wil*: hou jij je meisje thuis, dat heeft zij geen last van mijn zoon.

poleiere, *poleierde*, *haet of is gepoleiert*: Fr. polir, poleren of polijsten.

polët v, *polëtte*, *polëtje*: epaulet.

polfer m: buskruit.

polkaa m, *polkaas*, *polkaake*: polka, dans; polkahaar of polkakop.

polis, **pelis** m, *polisse*, *poliske*: politieagent.

polisse v: politie.

pólkernaaksj, **pórkelnaksj**, **póddelnaaksj**: poedelnaakt.

polleiere, *polleierde*, *haet of is gepolleiert*: zie: *poleiere*.

pöllenei o, *pölleneier*, *pölleneike*: pullenei.

polletès v: Fr. politesse (hoffelijkheid).

polletik m: politiek.

polletikkert m, *polletikkesj*, *polletikkerke*: politicus; slimme vos.

polletoer m: politoer, glansmiddel.

polletoere, *polletoerde*, *haet of is gepolletoert*: polijsten.

pollevie m, *pollevieë*, *pollevieke*: hielstuk van een schoen, klemtoon op: -vie.

pols v, *polse*, *pölske*: pols.

polse, *polsde*, *haet of is gepols*: polsen.

polssjték m, *polssjtékke*, *polssjtékske*: polsstok.

polstere, *polsterde*, *haet of is gepolstert*: stofferen.

poluppe: poliepen, gezwel van slijmvlies.

pómmerans m, *pómmeranse, pómmerenske*: pomerans, keudopje.

pómp v, *pómpe, pumpke*: pomp. *De pómp is aaf, sjöt gèt waater drin*: door het niet goed functioneren (afsluiten) van de voetklep in de pompzuiger loopt het water terug in de pompput en zuigt bij het pompen lucht. Door er water in te gieten, drijft men de lucht onder de zuiger weg en ontstaat een gesloten waterkolom in de pompbuis. Dit noemde men “*de pómp aamaake*”.

pómp, *de*, v: het aanbrengen van kleine veranderingen om een nieuw kledingstuk passend te maken, zie: *pompjee*. {p.323}

pómpe, *pómpde, haet of is gepómp*: pompen. *Pómpen of verzoepe*: erop of eronder.

pómpemaekert m, *pómpemaekesj*: loodgieter.

pómpenheimer m: pompwater, wordt sarcastisch gebruikt voor slechte kwaliteit wijn.

pómpernikkel m, *pómpernikkele*: pompernikkel; dikkerd; ingebeelde kwast; koperpoetsmiddel; grof zwartbrood.

pómpesjlaeger m, *pómpesjlaegesj*: pompzwengel.

pómpesjtein m, *pómpesjtein*: pompsteen, gootsteen: oorspronkelijk stenen bak onder pompmonding.

pómpjee v/m, *pómpjees*: iemand die “*de pómp*” (zie daar) uitvoert.

pómpsjaase v, *pómpsjaases*: pompstation.

pómpwaater o, *pómpwaaterke*: pompwater. *Pómpwaater is in de zoomerdaach lèkker kuil, ómdat 't oet einen deipe pöt kump*: pompwater is in de zomer koel, omdat het uit een diepe put komt.

póngele, *póngelde, haet of is gepóngelt*: sollen of dragen van, of: sollen met kleine kinderen; knuffelen.

pónjt o, *pónjer, punjtje*: pond. Oude Keulse maat: 16 ons, 32 lood is 0,4675 kg. *ē Punjtje booter in ē mousblaat*: een pond boter in een koolblad.

póntefekaal, *póntefekaalder, póntefekaalste*: pontificaal; met opgestoken zeilen (gezegd van een opgedirkte vrouw).

póntenäör m: Fr. point d'honneur, ponteneur. *Hae sjteit op ziene póntenäör*: hij is zeer gesteld op zijn eer. *'t Kump 'm op ziene póntenäör*: het raakt zijn eergevoel.

pónnie m, *pónnies, pónnieke*: pony (klein paarderas); ponnij (haarsnit).

poomel m, *poomels, poomelke*: Fr. paumelle, deurhengsel.

poonem o, *poonemme, poonemke*: bargoens: ponem, of: ponim, gezicht, facie.

poonhènjtje o: zie *peunhenjtje*.

poot m, *peut, peutje*: poot. *Ze höbben 'm areigel bie de peut gat*: ze hebben hem behoorlijk te pakken gehad. *Zie is gout van peut en oore*: zij is wel gevormd; goed uit de kluiten gewassen. *Doe kris 't peutje*: je drinkt te veel. *ē Peutje zaut*: een snufje zout. *Peutje baae*: pootjebaden.

pooter: bargoens: weg. *Dat is pooter*: dat is naar de maan.

pootich, *pootigger, pootichste*: potig.

pööverkes: povertjes.

pooze, *poosde, haet of is gepoos*: pauseren.

poozetieve: positieven. *Bés doe noch waal gout bie dien poozetieve*: ben je nog wel goed bij je positieven?

póp v, *póppe, pupke*: pop; strodok; wijfjesvogel. Kinderrijmpje: *Póppe-Greit, / zék 't neit, / Wullemke is verdrónke, / hastem bie zien haore gesjnap, / dan waar 'r neit gezónke*.

pópneeje v, *pópneejes*: prostituée, klemtoon op *póp*-.

pópnel v, *pópnelle*: prostituée, klemtoon op *-nel*.

pópnelles: morgen brengen.

popoo m, *popoos, popööke*: achterwerk.

póppekas m, *póppekès, póppekèsjke*: poppenkast.

póppekraom m, *póppekräöm, póppekräömke*: poppenkraam.

póppere, *pópperde*, *haet gepóppert*: in de piepzak zitten.

pópperlóstich: uitgelaten vrolijk.

póppesjtrónjt m: *Zoo fien wie póppesjtrónjt*: huichelachtig; fijn doen. {p.324} *Dat sjmiljt dich in de mónjt wie póppesjtrónjt*: dat is heerlijk zacht.

póppewaage m, *póppewaages*, *póppewaegeske*: poppenwagen.

pór m, *pórre*, *purke*: watergang. De “*pór in ’t Neilesgètske*”: oorspronkelijk overstort van de voormalige walgracht bij de *Dobbelsteinpforte*, via de “*pór in ’t Neilesgètske*” en de goten van Plakstraat en Nieuwstraat naar de Molenbeek bij de voormalige molen van Jan Nijsten. De “*pór*” fungeerde als schrobwaterput, koelplaats voor melkbussen etc.

pórkelnaaksj, **pólkernaaksj**: poedelnaakt, z. *póddelnaaksj*.

pórper: purper.

port brezee v, *port brezees*: Fr. porte brisée, dubbele openslaande deur, zie ook: *portemeneedeur*.

portefui v, *portefuis*, *portefuike*: portefeuille.

porteier m/o, *porteiesj*, *porteierke*: portier; deurtje van koets etc.

portemenee v, *portemenees*, *portemeneeke*: portemonnaie. *Hae haet pien in de portemenee*: hij is platzak. *Ich höb ’m neit in de portemenee gekeeke*: ik weet niet hoeveel hij bezit.

portemeneedeur v, *portemeneedeure*: Fr. porte brisée, vouwdeur, zie ook: *port brezee*.

pos m, *poste*, *pöske*: ambt; post.

pos v/m: postdienst.

poskentoer o, *poskentoore*: postkantoor.

pospaert o, *pospaert*: postpaard; logge zware vrouw.

poste, *posde*, *haet of is gepos*: posten. *Pos haute bie ’t kaar*: op je tellen passen.

postelèin, **pastelèin** m: zie: *pastelèin*.

posteljóng m, *posteljónge*, *posteljungske*: postiljon. *Posteljóng daamoer*: Fr. postillon d’amour, overbrenger van berichten in een geheime liefde.

postuur o, *postuure*, *postuurke*: postuur; beeld.

poswaage m, *poswaages*, *poswaageske*: postwagen.

poszeegel m, *poszeegele*, *poszeegelke*: postzegel, ouder is: *kop*.

pot m, *pöt*, *pötje*: pot; spel. *Doe mós gei pötje dervan maake*: je moet het niet overdrijven.

Zoo pot wie dëksel: de appel valt niet ver van de boom. *Dat sjeit zoo vas wie ’ne pot*: dat staat zo vast als een muur. *Dao is gei pötje zoo sjeif, of dao pas waal ’n dëkselke drop*: ieder meisje vindt wel een vriend. *Zoo pot zoo dëksel, zoo zak zoo zaotgout*: zoals de ouden zongen, zo piepen de jongen. *Veier pöt beier is ein kan*: vier potten bier is een kan: oude maat 1,4575 liter. *Hae haet ę sjoon pötje biejein gesjart*: hij heeft een aardige cent bijeen vergaard.

pöt m, *pötte*, *pötje*, put. *De pöt toelëGGe*: het gevaar voorkomen; het bedrijf staken.

potdouf: potdoof.

pöthaok m, *pöthäök*, *pöthäökske*: puthaak.

pöthéngel, **pöthingel** m, *pöthingele*, *pöthingelke*: pothengsel, zie: *ingel*.

pothingele, *pothingelde*, *haet gepothingelt*: als jongen gearmd gaan met twee meisjes. Zie: *sjougarnetoer*.

pöthuske o, *pöthuskes*: puthuisje, de gehele bovenbouw van een put.

potingel m: zie: *ingel*.

potkaart v: potkaart, spel van 32 speelkaarten.

potlaepel m, *potlaepele*, *potlaepelke*: pollepel. *Mit de potlaepel igaeve*: op eenvoudige wijze begrijpelijk maken.

potloot m: potlood, kachelglans. *Sjiet aan de wiks, potloot is ouch sjwart*: {p.325} om het even.

potloot m, *potlöö*, *potlöö*tje: potlood.

potloote, *potlootde*, *haet of is gepotloot*: potloden. *De sjtouf potloote*: de kachel met kachelglans inwrijven. Versje voor langdurige herhaling: *bie Tiske Nieste achteróm*, / *verkoupe ze heeringe oet de tróm* / *en die zeen gepotloot*, / *en die zeen gepotloot* enz.

potloupe, *leip pot*, *haet pot geloupe*: zie: kinderspelen.

potperie v, *potperieë*, *potperieke*: potpourrie.

póts m, *pótse*, *putske*: poets, onaangename grap.

pótse, *pótsde*, *haet of is gepóts*: poetsen, schoonmaken. *De póts*: de grote schoonmaak.

pótsjerf o, *potsjerver*, *potsjerfke*: potscherf.

potsjlaon, *sjlouch pot*, *haet potgesjlaage*: potslaan, zie: kinderspelen.

potsjtök o, *potsjtökke*, *potsjtökske*: potstuk, *ē Lèstich potsjtök*: een vervelend mens.

potsjtouf v, *potsjtouve*, *potsjtuiške*: potkachel: bestaande uit gegoten ijzeren pot met aftilbaar deksel en staande op drie poten. Zie ook: *aertje*, *rëkske*, *tróm*.

Pötsjtraot v: Putstraat pl. ben. In de Putstraat woonde “*de blaeke naas*” en ook “*de sjtraots*”, beiden aldus bezitters van een fraaie bijnaam. De “*blaeke naas*” komt met zijn paard door de Putstraat en passeert het huis van “*de sjtraots*” die juist in de winkeldeur staat. Er ontwikkelt zich de volgende dialoog: *Sjtraots*: “*waat blees ’t paert door de naas, haet er dëks gèt draan*”? *Blaeke naas*: “*dae blees neit door de naas, dae haet gèt aan de sjtraots!*”

pótsketoen m: poetskatoen.

pótskrènkde v: poetsmanie.

pótslómmele m, *pótslómmele*, *pótslummelke*: poetslap; stofdoek.

potsókke m: bastaardsuiker, klemtoon op *pot*-.

pótspemaat m: poetspommade.

pótsjsjaaf v, *pótsjsjaave*: blokschaaf.

pótsvrouw v, *pótsvrouluu*, *pótsvruike*: poetsvrouw.

potte, *potde*, *haet of is gepot*: potten; kaartspel dat met 32 kaarten gespeeld wordt.

pötte, *pötde*, *haet of is gepöt*: water uit een put ophalen.

pottekiekert m, *pottekiekesj*, *pottekiekerke*: pottekijker.

pottentaot m, *pottentaote*, *pottentäötje*: Fr. potentat, potentat. *’ne Lèstige pottentaot*: een lastig iemand.

pötter m, *pöttesj*, *pötterke*: putter of distelvink, *Carduelis carduelis*.

pottert m, *pottesj*, of: *potterte*, *pötterke*: schraper.

pottoe: potdicht.

potverdomme: bastaardvloek.

pötwup v, *pötwuppe*, *pötwupke*: putgalg.

poul m, *puil*, *puilke*: poel.

pous v, *pouze*, *puiske*: pauze.

poziese v: zie *peziese*.

praal m: pronk, luister, vertoon.

praam v, *praame*: daas, paardevlieg; lastig vervelend mens. *Eeme de praamen aafvange*: iemand uit de moeilijkheden helpen; te vlug af zijn.

praam m, *praame*: prang om de neus van een angstig paard bij de behandeling door een veearts. *Eeme de praam opzëtte*: breidelen.

praatel v, *praatele*: kletskous.

praatele, *praatelde*, *haet of is gepraatelt*: zwetsen. {p.326}

praatelzoek v, *praatelzuuk*: vrouwenborst.

prach v: pracht.

praedich v, *praedige*, *praedichske*: preek, predikatie; sermoen.

praedige, *praedichde*, *haet of is gepraedich*: predikken.

praedigert m, *praedigesj*: predikant; dominee.

praeksjtoul m, *praeksjtuil*, *praeksjtuilke*: preekstoel.

praemerik m, *praemerikke, praemerikske*: pastoor of geestelijke: bargoens.

praezes m: president.

prakke, *prakde, haet of is geprak*: fijn maken van voedsel.

prakkedénke: overdenken, klemtoon op *-dénke*.

prakkezaase v, *prakkezaases*: gepieker, klemtoon op *-zaase*.

prakkezeiere, *prakkezeierde, haet geprakkezeiert*: piekeren.

praoper, *praoperder, praoperste*: proper.

präöperkes: propertjes.

praopereteit v: properheid.

präötsj v, *präötsje, präötsjke*: preuts meisje.

pratsj m: modder, prut; brij. *De snee is al eine pratsj*: de sneeuw is een en al brij.

pratsje, *pratsjde, haet of is gepratsj*: modderen, knoeien.

pratsjetich: modderig.

pratsjnaat: druipnat.

prèchtich, *prèchtigger, præchtichste*: prachtig.

pree m, *prees, preeke*: Fr. prêt, loon, beloning, zakgeld. *Doe höbs de pree*: jij hebt de voorrang; het voorrecht.

preevele, *preevelde, haet gepreevelt*: fluisteren. *Doe höbs gout preevele*: jij hebt goed praten.

preevelemènt o, *preevelemènte, preevelemèntje*: afspraak: bargoens, klemtoon op *-mènt*.

prefaase v, *prefaases*: inleiding; pefatie: inleiding tot de consecratie. *Haut mer gein lang prefaase en zék mer drék, waaste gaer has*: zeg maar direct, wat je hebben wil.

pregram o, *programme, pregremke*: programma.

preim v, *preime, preimke*: priem; breipen.

preister m, *preistesj*: priester.

prel, *preller, prelste*: goed gesoigneerd, om door een ringetje te halen. *Ès kénjt waar 't zoo prel dénk en noe is 't 'ne richtigen tónjtel*: als jong meisje was ze altijd leuk gekleed en nu is het net een vogelverschrikker.

prèngel m, *prèngele, prængelke*: prengel; dikke stok: de zgn. *boereprèngel* was vnl. bedoeld als verdedigingswapen; boerenkinkel, lomperd, vlegel.

prèngelaer m, *prèngelaesj*: prengelaar.

prèngele, *prèngelde, haet geprèngelt*: prengelen, slaan.

prént v, *prénte, præntje*: prent.

prénte, *préntde, haet geprént*: in het geheugen prenten.

préteboek o, *prétebuik, prætebuikske*: prentenboek; fraai nummer. *Doe bës mich ę préteboek*: je bent een fraai heerschap!

prèpsj, *prèpsjer, præpsjte*: koppig, stuurs; afwijzend; preuts.

prés v, *prèsse, præske*: pers.

presemeiere, *presemeierde, haet gepresemeiert*: Fr. présumer, veronderstellen. Zie ook: *prizzemeiere*.

presèsse v, *presèsses*: processie. *Mee aan de vaan hange, ès de presèsse waert is*: meer voor de show doen, als de hele zaak waard is.

presèssevaenke o, *presèssevaenkes*: processievaantje. Kleine vlaggetjes, die de bedevaargangers naar Kevelaar of Scherpenheuvel meedroegen in hun ommegang en als aandenken mee {p.327} naar huis kregen. De uitdrukking: “*Zoo zuuste oet, wentse va Kaevelaer kums zónger vaenke*” is: je was er niet bij, of: je maakt me wat wijs. Zie ook: *Kaevelaer*.

prèskop m, hoofdkaas; hoofd vol zweren.

prèsse, *prèsde, haet of is geprès*: pressen; persen, dwingen.

prèsseiere, *prèsseierde*, *haet geprèsseiert*: presseren. *Jaach dich mer neit, 't prèsseiert noch neit*: haast je maar niet, het is nog niet dringend. *Niks waat prèsseiert of brènt*: er is niets aan de hand.

prèsteiere, *prèsteierde*, *haet of is geprèsteiert*: presteren.

pretènse v, *pretènses*: pretentie; aanstalten.

preugel: slaag. *Hae kreech 'ne sjmak preugel*: hij kreeg een behoorlijk pak slaag.

preugele, *preugelde*, *haet of is gepreugelt*: slaan.

preuzele, *preuzelde*, *haet gepreuzelt*: verliezen: een term die voornamelijk bij het kaartspel wordt gebezigd.

prevaat o, *prevaate*: toilet.

prevaathoes o, *prevaathoezer*, *prevaathuske*: vrijstaand toilet. Beide worden weinig gebruikt, zie: *huske*.

prezènt o, *prezènte*, *prezènjtje*: geschenk.

prezèntkees m, *prezèntkeeze*, *prezèntkeeske*: keurkaas: monster voor de hele partij.

prie v: *prieë*, *prieke*: lijf; dier; kreng. *Ès 'r 't oppe prie haet, is niks mee mit 'm aan te vange*: als hij het op zijn heupen heeft, is niets meer met hem te beginnen. *Dat is 'n nèi, erm, sjtóm, voel, ónnötte enz. prie*: dat is een gierig, arm, dom, lui, vies of: ondeugend enz. mens. *Leif prieke*: lief meisje. *Loup neit mit dien naaksje prie door 't hoes*: loop niet halfgekleed rond.

prieëndaach m, *die is op allerprieëndaach gebaore*: zij is een gierig mens of: kreng.

pries m, *prieze*, *priske*: prijs.

priesbènjtje o, *priesbènjtjes*: controlebandje bij wedvluchten der postduiven, zie: *kónstatäör*; *banderol*.

prieze, *prees*, *haet of is gepreeze*: prijzen, loven. *Me wurt eeder door de sjtrónjt getrokke, wie gepreeze*: men wordt eerder door het slijk gehaald dan geprezen. *Dao beste mit gepreeze*: daar zit je mee; daar zul je echt geen plezier aan hebben.

prieze, *priesde*, *haet of is gepries*: van prijscijfer voorzien. *De anger waek wurt de waar aafgepries*: de volgende week gaan de prijzen van de artikelen omlaag. *Prieze van waare oet den tiet, wie de grootvaader en de vaader noch kénjer waare, allemaol oet de gezèttèn en "de Pappegèi" tösje 1880 en 1914, en alles in sènte*:

<i>eine knapkouk 1 grosje</i>	6
<i>frisje krentewèk 1,5 killo</i>	18
<i>nónnevot</i>	3
<i>pónjt paeperkouk</i>	20
<i>killo röGGemael</i>	14
<i>killo tervemael</i>	14
<i>3 vuursjténkes</i>	1
<i>killo gedreuchde eppel</i>	25
<i>killo gedreuchde paere</i>	25
<i>killo sjroop of ziepnaat</i>	25
<i>killo kaffee gebrent</i>	36
<i>killo magrien of kunsbooter</i>	48
<i>killo magrien de duurste</i>	95
<i>jónge haan ei krènjtje</i>	28
<i>veedel of 26 eier</i>	25
<i>eine bökkem</i>	1
<i>bösselke sjprot, 12 in de bössel</i>	5
<i>beier groot glaas</i>	5
<i>geweun segaar 1 en</i>	2
<i>gou segaar 2,5 bès</i>	3 {p.328}
<i>alderbèste segaar</i>	6

<i>ganse kis van 50 segaare</i>	100
<i>hauf pónjt toebak</i>	6
<i>óns fienste toebak</i>	25
<i>ein wirkbóks bie 't Bèike</i>	77
<i>ei wirkjéske bie 't Bèike</i>	99
<i>ein humme bie 't Bèike</i>	9
<i>eine sjnoesplak gezuimp</i>	5
<i>ei paar daamesbottinnes</i>	360
<i>ei paar heerebottinnes</i>	500
<i>rol tapeet van 5 bès</i>	11
<i>eine wekker</i>	250
<i>ein vaer in de wekker zette</i>	36
<i>sjtökkaole 100 killo</i>	140
<i>ein kar leim aan 't hoes</i>	100
<i>gezèt ei gans jaor</i>	100
<i>de Pappegèi 11 aörtjes</i>	5,5
<i>ein groote bal denneknup</i>	60
<i>entree balzaale</i>	24
<i>vrieën entree: den dans</i>	3
<i>danse: den aovent 2 mark danse: 3 kirmesdaach 5 mark</i>	
<i>prieze van vruchte de 100 killo op 1 deetseember 1895</i>	
<i>terf van 625 bès</i>	650
<i>kaore</i>	525
<i>haaver</i>	500
<i>gaesj</i>	600
<i>boukent</i>	600
<i>turksjweit (mèis</i>	600

priezich, *priezigger, priezichste*: duur.

priffereiere, *priffereierde, haet gepriffereiert*: prefereren.

prik m, *prikke, prikske*: prik, kleinigheid. *Dat kénste veur ę priksken höbbe*: dat kun je voor een prikje kopen. Dat is vaste prik: dat is strijk en zet.

prikbal m, *prikbel, prikbelke*: kaatsbal.

prikke, *prikde, haet geprik*: opvangen; gappen; hunkeren. *Hae sjteit dernao te prikke*: hij hunkert er naar. *Hae prikde zich noch sjus oppen ungesjten tak*: hij kon nog net de onderste tak grijpen. *Prikken en passe*: zorgvuldig uitkienen; met passen en meten. *Hae mót prikken en passe, óm dao te kómme*: hij moet het zorgvuldig uitkienen om rond te komen.

pril m, april.

prins m, *prinse, prinske*: prins.

prinsebal o/v, *prinsebals*: bal ter ere van Prins Carnaval, z.d.

prinsepaal m, *prinsepaale*: principaal.

prinsès v, *prinsèsse, prinséske*: prinses.

prinsip o, *prinsippe*: principe.

prinsippemènke m, *prinsippemènkes*: man van principes.

print v, *printe*: houterige vrouw.

printel v, *printele*: houterige vrouw.

pritsj, *pritsjer, pritsjte*: lichtgeraakt; weg, verdwenen. *Hae is gau pritsj*: hij is kittelorig. *Dat is pritsj*: dat is weg.

pritsje, *pritsjde, is gepritsj*: wegsluipen, naar binnen glippen.

prizzedeiere, *prizzedeierde, haet geprizzedeiert*: presideren.

prizzemeiere, *prizzemeierde, haet geprizzemeiert*: presumeren, zie ook: *presemeiere*.

prizzense v: presentie, tegenwoordigheid.

prizzenteiere, *prizzenteierde*, *haet of is geprizzenteiert*: presenteren.

probeiere, *probeierde*, *haet of is geprobeiert*: proberen, zie ook: *perbeiere*. *Van 't probeiere kómme de jónkvrouen oet de welt*: men moet zeker weten hoe in bepaalde gevallen te handelen.

proem v, *proeme*, *pruumke*: pruim; grote hoeveelheid; achterwerk. *Hae krich ze op zien proem*: hij krijgt voor de broek. *Hae haet 'n areigel proem in*: hij is behoorlijk dronken. *Sjwarte proem*: gedroogde pruim.

proeme, *proemde*, *haet geproemp*: pruimen.

proememulke o: pruimemondje.

proemesjtein m, *proemesjtein*, *proemesjtenke*: pruimesteen. {p.329}

proemevlaa v, *proemevlaa*, *proemevlaeke*: pruimenvla.

proemrol v, *proemrolle*, *proemrölke*: roltabak, pruimtabak.

proes, **sjproes** v, *proese*, *pruuske*: gieter, zie ook: *sjproes*.

próffeet m, *próffeete*: profeet; weetal.

próffesieë, *próffesiede*, *haet of is gepróffesiet*: voorspellen.

próffeteiere, *próffeteierde*, *haet gepróffeteiert*: profiteren.

próffiet o, *próffiete*: profijt.

próffietelik, *próffietelikker*, *próffietelikste*: voordelig; zuinig.

próffierterke o, *próffierterkes*: profijtertje, voetstukje van blik, waarop drie puntjes. Het laatste stukje van de vetkaars werd hierop geprikt en het geheel in een kandelaar geplaatst, waardoor het mogelijk was, de vetkaars geheel op te laten branden, zie: "Kurze Chronik von Sittard von 900 bis 1755 sammt drei Anhängen von 1757 bis 1891 von B. A. Pothast", blz. 58.

próffil o, *próffille*: profiel; metselaarsprofiel.

prók v, *prókke*, *prukske*: kloek, broedse kip; vrouw, die liever lui dan moe is.

prókke, *prókde*, *haet geprók*: blijven zitten, waar men zit. *Zitte te prókke*: op een hoopje zitten. *Zitte wie 'n prók*: plakken blijven.

pröl m, *prölle*, *prölke*: prul.

prölle, *prölde*, *haet of is geprölt*: klungelen.

pröllekraom m, *pröllekräöm*, *pröllekräömke*: prullenkraam.

prölleman m, *pröllemèn*, *pröllemènke*: prulvent.

prómmenaat v, *prómmenaate*: promenade.

prómmeneiere, *prómmeneierde*, *haet geprómmeneiert*: promeneren.

prómpel v, *prómpele*, *prumpelke*: preuts mens, zie ook: *prumpel*.

prónk m: pronk, praal.

prónkboon v, *prónkboone*, *prónkböönke*: pronkboon, Phaseolus multiflorus.

prónke, *prónkde*, *haet geprónk*: pronken.

prónkert m, *prónkesj*: pronker.

prónkèrt v, *prónkèrte*: siererwt, Lathyrus odoratus. Ook *reukèrt* en *seierert*.

prónksjtök v, *prónksjtökke*, *prónksjtökske*: pronkstuk. *Dat is 't prónksjtökske van de sjtraot*: dat is het knapste meisje van de hele straat.

prónt, *prónter*, *próntste*: prompt. *Veer zeen pront op tiet trök*: wij zijn prompt op tijd terug. *Prónt kaelke*: een knap of net kereltje.

proos, *prööske*: proost, prosit.

prootès o, *prootèste*: protest.

prootesteiere, *prootesteierde*, *haet of is geprootesteiert*: protesteren, zie ook: *prottesteiere*.

própsj, **pröpsj**, *própsjer*, *própsjte*: kribbig.

prósj v, *prósje*, *prusjke*: totebel, slons.

prósje, *prósjde*, *haet of is geprósj*: knoeien, slordig en slecht werken. *Get biejein prósj*: iets slordig aan elkaar naaien.

prósjer m, *prósjesj*: knoeier.

prósjkraom m, *prósjkraöm, prósjkräömke*: knoeiwerk, klungelwerk.

prósjmedam v, *prósjmedamme*: slons.

prósjwèrk o, *prósjwèrker, próswèrkske*: knoeiwerk, prulwerk.

prótsj m, *prutsjke*: prut; diarree.

prótsje, *prótsjde, haet geprótsj*: aan de diarree zijn; als dikke brij vloeien. *De kalk koum oet de moer geprótsj*: de kalk vloeide uit de voegen van de muur.

prottekol o, *prottekolle*: protocol.

próttel v, *próttele, pruttelke*: pruttelaar, mopperaar.

protestant m, *protestante*: protes-{p.330}tant.

protestantekirkske o: protestantenkerkje. In Sittard heet deze: “’t Klumpke, of de Geuzeklómp”. *Witste neit woo Berbke woont? / Berbke woont in et Klumpke. / Alle maetjes höbben ’ne man / behauve Berbke Tilleman, / tiraraa-bómdejee, / tiraraa-bómdejee, / enz.*

prouf v, *prouve, pruijke*: proef; proefwerk; test.

proufsjtök o, *proufsjtökke*: proefstuk.

próvezooris, *próvezoorisser, próvezooriste*: provisorisch.

provins v, *provinse*: provincie.

pruive, *pruifde, haet of is gepruif*: proeven; zuipen.

pruivert m, *pruivesj, pruiverke*: proever. *Dat is ’ne richtige pruivert*: hij lust hem graag.

prumpel v, *prumpele, prumpelke*: preuts persoon, zie ook: *prómpel*.

prutse, *prutsde, haet of is gepruts*: prutsen.

prutsklómmele m, *prutsklómmele, prutsklummelke*: prutsding, prul.

pruttele, *pruttelde, haet gepruttelt*: pruttelen; mopperen.

pruuk v, *pruuke, pruukske*: pruik. *Hae haet de verkeerde pruuk op*: hij is niet goed gemutst.

pruukekop m, *pruukeköp, pruukeköpke*: verwarde haardos.

Pruus m, *Pruuse, Pruuske*: Pruis. *De bēste Pruus haet ę paert gesjtaole: (en den Ollènjer ’t gētuuch derbie)*: een bewijs, dat men vroeger in het Gulikerland van beiden geen hoge dunk had.

puf m: *puf*. *Hae haet geine puf mee*: hij heeft geen zin, geen fut meer.

Puil, **Puilke**: Paul.

Puilke, ’t o: pl. ben. Hoogveld.

puime: verzameling van graanstoppels met wortel, kweek, onkruid, aardappelloof; waardeloze rommel. *Puime sjteuke*: verzamelen en verbranden van stoppels en onkruid. *Dat is puime*: dat is niets waard.

puimert m, *puimęsj*: sufferd.

puimęs m, *puimęsse*: sufferd.

puimezeikert m, *puimezeikesj*: prulvent; bangerik.

puis v, *puiste*: puist, zie het oudere: *bórbel*.

pummel m, *pummele, pummelke*: pummel; penis.

pummelentèrgert v, *pummelentèrgesj, pummelentèrgerke*: schaars of geraffineerd gekleed vrouwtje.

pumpelaer m, *pumpelaesj, pumpelaerke*: pimpelaar.

pumpele, *pumpelde, haet of is gepumpelt*: pimpelen.

pumpke o, *pumpkes*: fonteintje, of: drinkbakje voor vogelkooi (flesvormig, aan de bovenzijde gesloten met een even boven de bodem uitstekend tuitje waaruit de vogel kan drinken), zie: *pómp*.

pungel m, *pungele*: nietsnut, lammeling; het in een blauwbonte handdoek gebonden mijnwerkersplunje; zak met smokkelwaar etc. *Eeme de pungel ophaute*: iemand de huid vol schelden. *De koelpungel wėsje*: het mijnwerkersplunje wassen. *De pungel draage*: zak smokkelwaar over de grens brengen.

pungele, *pungelde*, *haet gepungelt*: dragen, zie: *pungel*.

punjer m, *punjesj*, *punjerke*: unster, romeinse balans. Ouderwets weegtoestel met ongelijke armen; aan de korte arm hangt de last en aan de lange arm een ring waaraan een gewicht. Men verschoof het gewicht tot het in balans was en men kon dan op de inkervingen van de lange {p.331} arm het juiste gewicht aflezen. Unsters bestaan ook in zakformaatuitvoering (spanveer met haak en oog) voor de reizende kleinhandelaar, voddenkooplui enz. “*Dao hink de punjer achter de deur*” wordt gezegd tegen een jongen, als hij ergens wil vrijen, waar gewikt en gewogen wordt of de vrijer aan de eisen van de jongedochter en vooral aan die van de ouders voldoet m.b.t. afkomst, gedrag, vermogen enz.

punjere, *punjerde*, *haet of is gepunjert*: op de hand het gewicht wegen. “*Punjer em éns*”, zegt de vroedvrouw tegen de bezoekers van de kraamvrouw terwijl ze de boreling aanrijkt, in de hoop, daarvoor een fooi te krijgen.

punnik m, *punnikke*, *punnikske*: punnik, klemtoon op -*nik*, zie: kinderspelen.

punnikke, *punnikde*, *haet of is gepunnik*: breien, zie: kinderspelen, klemtoon op -*nik*.

punt m, *punte*, *puntje*: punt.

puntbrós v: puntborst van rundvee.

punt draot, **tankeldraot** m, *punt dräöt*: prikkeldraad.

puntelik, *puntelikker*, *puntelikste*: punctueel.

puntich, *puntigger*, *puntichste*: puntig.

puntje o, *puntjes*: pond; veerpontje (kleine roeiboot voor het overzetten van mensen).

pupsj v, *pupsje*: oogvuil; strontje; oog in aardappel; pip, vogelziekte. *Dooch de pupsje éns oet dien ouge*: veeg je ogen eens schoon. *Kiek oet dien pupsje*: kijk uit je doppen.

pupsje, *pupsjde*, *haet gepupsj*: turen; met halfdichtgeknepen ogen kijken.

pupsjouch o, *pupsjouge*: leepoog, rood omrand oog, klemtoon op -*ouch*.

pupsjtrien v, *pupsjtriene*: bijziend meisje, klemtoon op -*trien*.

purgeierkeil m, *purgeierkeile*: slobberjas, zwarte pandjesjas. {p.332}

Aanvöllinge {p.333} {illustratie} {p.334}

R

raabarber m: rabarber, Rheum undulatum.

raaf m, *raave*: raaf, Corvus, c. corax.

raak, *raaker*, *raakste*: raak.

raake, *de o*: het gehemelte, zie ook: *verheemelte*.

raake, *raakde*, *haet of is geraak*: raken.

raaksjeite, *sjoot raak*, *haet raakgesjaote*: raakschieten.

raam m, *raame*, *raemke*: lijst om schilderij, spiegel e.d.

raamaeker m, *raamaekesj*: wagenmaker.

raamwèrk o, *raamwèrker*, *raamwèrkske*: omlijsting, constructie, etc. zie ook: brak van kar en wagen.

raamzaech v, *raamzaege*: raamzaag, spanzaag voor het zagen van bomen, balken etc.

raape, *raapde*, *haet of is geraap*: rapen.

raar, *raarder*, *raarste*: raar, ongewoon vreemd; schaars, zeldzaam. *Bës verzichtich, dat is 'ne raare*: wees voorzichtig dat is een vreemde kerel.

raarbaor v, *raarbaore*: naafboor (boor om naafgaten te boren).

raarmaeker m, *raarmaekesj*: radermaker.

raasj: zaaks. *Dat is neit vööl raasj*: dat is niet veel zaaks.

raat o, *raar*, *raetje*: rad.

raatel v, *raatele*: ratel; kwebbel. *Dat is mich 'n raatel*: dat is een kwebbel.

raatelaer m, *raatelaesj*, *raatelaerke*: ratelkous.

raatelaerke o, *raatelaerkes*: herderstasje, Capsella bursa pas tóris.

raatele, *raatelde*, *haet geraatelt*: ratelen; kwebbelen.

raatelsjlaach m, *raatelsjlaech*, *raatelsjlaechske*: ratelslag. *Eine raatelsjlaach en doe troch 't waer weier aaf*: een ratelende donderslag en de bui was over.

raatgèk, **zoo gèk wie ɛ raat**: stapelgek.

raato nao: naar rata of rato. *Nao raato waat ich betaalt höb, bës doe billich derlangs gekómme*: in verhouding tot wat ik betaald heb, ben jij er goedkoop van af gekomen.

raatsjlaon 't, *sjlouch 't raat*, *haet of is 't raatgesjlaage*: molenslag; failliet gaan.

raazele, *raazelde*, *haet geraazelt*: beven, bibberen. *Raazele van den angs, van de feeber, van de kau enz.*: beven of bibberen van angst, koorts, koude enz.

raazelentaere: bevend, bibberend.

rabat o: rabat, korting.

rabat v, *rabatte*, *rabètje*: sponning.

rabatsjaaf v, *rabatsjaave*: sponningschaaf.

rabau m, *rabaue*, *rabèike*: rabauw, schurk; grauwe renet, winterappel.

rabbel v/m, *rabbele*, *rèbbelke*: kwebbel; rabbel, wild stoezieke meisje. *Haut toch éns dien rabbel*: hou toch eens je mond.

rabbelaer m, *rabbelaesj*, *rabbelaerke*: rammelaar. *Ich höb dich ɛ sjoon rabbelaerke veur 't kénjt mitgebrach*: ik heb een mooi rammelaartje voor het kindje meegebracht. Zie ook: *rèbbelke*.

rabelle, *rabbelde*, *haet gerabbelt*: rammelen; hunkeren. *Ich rabbel van den honger*: ik rammel van de honger. *De pens rabbelt 'm óm draan te kómme*: hij hunkert ernaar. {p.335}

rabiender m, *rabiendesj*: rabijn.

rabot, op rabot gaon, *góng op rabot, is op rabot gegange*: op rabot gaan, aan de zwier gaan, Fr. en ribote.

radau m: kabaal, herrie, lawaai.

radbraake, *radbraakde*, *haet of is geradbraak*: radbraken. *Hae sjprouk zoo gèt geradbraak Dutsj*: hij sprak zo wat gebroken Duits. *Ich höb disnach oppɛ bank gesjlaope en noe bèn ich wie geradbraak*: ik heb vannacht op de bank geslapen en nu voel ik mij als geradbraakt.

radies, **redies** v, *radieze*, *radieske*: radijs, Raphanus sativus radicula.

rae v, *raeë*: reden. *Gein rae versjtaon*: niet voor verstandige woorden en gedachten vatbaar zijn. *“Doe mós mich neit in de rae valle”* heeft veelal de plaats ingenomen van het kernachtige gezegde: *“Sjiet mich neit in de kraom, veurdatt ich oetgewinkelt höb”*: onderbreek me niet of val me niet in de rede, voordat ik uitgesproken ben.

raedelik, *raedelikker*, *raedelikste*: redelijk.

raek v, *raeke*: hark.

raeke, *raekde*, *haet of is geraek*: harken; kammen, zie: *hui*.

raekel m, *raekele*: rekel.

raekele, *raekelde*, *haet of is geraekelt*: repelen (vlasbewerking).

raekene, *raekende*, *haet geraekent*: rekenen. *Riek raekenen en erm telle*: luchtkastelen bouwen.

raekening v, *raekeninge*, *raekeningske*: rekening.

raekensjap v: rekenschap. *Raekensjap gaeve*: rekenschap geven.

raenge m: regen. *De sjtein dreuge neit op 't geef raenge*: de stenen drogen niet op er komt regen. *Raengen en rastich waer in de eesjte waek van noovember brink gevreur en kau in de kriswaek*: regen en rustig weer in de eerste week van november brengt vorst en koude in de kerstweek. *Ès 't op den eesjte mei raengent, valle de keesjen aaf*: als het op de eerste mei regent, vallen de kersen onrijp af. *Zich veur raenge baeë*: om moeilijkheden vragen. *Ès de zón sjient en 't raengent höbbe de duuvele kirmes*: als het bij zonneschijn regent is er kermis in de hel. *Eine mörgesraenge en den dans van 'n aut wief doere selje lang*: hardlopers zijn

doodlopers. “*Dae haet in de raenge gesjtange*” wordt gezegd van iemand met “*beros*” (rood) haar.

raengebaoch m, *raengebüöch*: regenboog. *Ès 'ne raengebaoch aan de lóch sjteit, geef 't drie daach sjoon waer*: als een regenboog in de lucht staat is er kans op drie dagen mooi weer.

raengelaok o: regenhoek, het westen.

raengendaach m, *raengendaach*: regendag.

raengene, *raengende*, *haet geraengent*: regenen. *Èt raengende au wiever*: het regende dat het goot.

raengenèchtich, *raengenèchtigger*, *raengenèchtichste*: regenachtig.

raengesjoel v, *raengesjoele*: regenbui. *Wie ver heivisj gónge, kreechte ver noch 'n sjoel oppe prie, dao zachste geer taenge*: toen we huiswaarts gingen, kregen we nog een bui op onze donder, die er niet om loog.

raengevaat o, *raengevaater*: regenvat, regenton.

raengewaater o: regenwater.

raengewaer o: regenweer.

raengewouk v, *raengewouke*: regenwolk.

raffël m, *raffële*: menigte, partij; strooptocht, 'ne *Ganse raffël luu waore dao biejein*: een grote menigte mensen was daar bij elkaar, 'ne *Raffël sjtein*: een hoop stenen.

rakkët v, *rakëtte*: raket, zie ook: *plëtsj*. {p.336}

ralj v, *ralsj*, *relsjke*: rails.

ram: alles, helemaal. *Ich bën noe ram dervan aaf*: ik heb er helemaal niets meer mee te maken. *Ramithuipaertithui-sikitmit, rao, rao waat is dat* (koeterwaals)!

rammedoe m, *rammedoes*: fijne soort Limburgse kaas, zie ook: *sjtinkkees*.

rammelaer m, *rammelaesj*, *rammelaerke*: rammelaar; levenmaker.

rammele, *rammelde*, *haet of is gerammelt*: rammelen; ketelmuziek maken, ook wel “*vaare*” (z.d.) genoemd. Zie ook: *kaetelmeziek* en *klaatsje*.

rammelskas m, *rammeskës*: rammelkast.

rammelskis v, *rammelskiste*: slons; een in slechte staat verkerend voertuig.

rammenant m, *rammenante*: rest; etensrest, kliekje; overblijfsel. Wordt vnl. in meervoudsvorm gebruikt: *de rammenante*.

rammenas v, *rammenasse*, *remmenëske*: ramenass.

rammenasse-gèk: stapelgek.

ramp m, *rampe*: ramp. *Te ramp gaon*: verloren gaan, verongelukken.

rampeenoo m, *rampeenoos*: koffiefilter genaamd naar Ramponeaux, exploitant van het cabaret “Tambour Royal” op Montmartre in de 18e eeuw. Men zegt dat de Franse koning op een dag tot de koningin zei: “Mijn lief duifje, als je weer migraine hebt, moet je aanstonds een kopje koffie gaan drinken bij Ramponeaux”. De *rampeeno* is een koffiefilter welke direct onder het deksel in de pot wordt gehangen. Klemtoon op *ram*-.

ramplesant m, *ramplesante*: Fr. remplaçant, plaatsvervanger, invaller.

rampleseiere, *rampleseierde*, *haet of is gerampleseiert*: Fr. ramplacer, vervangen.

rang m, *range*: rang. *Veer höbben hie eesjte rang*: wij hebben een uitstekend plaatsje hier.

ranjt m, *rènj*, *rènjtje*: rand.

rank m, *rèng*, *rèngske*: rank: draden van peulvruchten; uitloper, dun twijgje. *Oppè rank van den tèier*: op de rand van het bord.

rankèt m, *rankëtte*: scharend hekwerk onder slagboom e.d.

ranseneiere, *ranseneierde*, *haet of is geranseneiert*: rantsoeneren.

ransoen o, *ransoene*, *ransuunke*: rantsoen.

ranzjeiere, *ranzjeierde*, *haet of is geranzjeiert*: rangeren; ordenen; rangschikken.

ranzoene, *ranzoende*, *haet geranzoent*: slaan, tuchtigen.

raochele, *raochelde*, *haet geraochelt*: rakelen; rochelen. *Doe mós éns in de sjtouf raochele*: je moet de kachel eens oppoken. *Hae raochelt wie 'n aut paert*: hij rochelt als een oud paard.

raocheliezer o, *raocheliezere*: rakelijzer, pook.

raoe, *raode*, *haet of is geraoe*: raden. *Gèt te raoe gaeve*: een onaangename lucht verspreiden. *Doe höbs voel geraoe*: je hebt mis geraden. *Dat is dich ouch geraoe*: dat is je ook geraden!

raof m, *räöf*, *räöfke*: roof. *Eeme de raof opdabbe*, of: *Eeme de raof aopedabbe*: iemand onder handen nemen.

raofel m, *rafoele*, *räöfelke*: rafel. *De rafele hange derlangs aaf*: de rafels hangen erbij.

rafoele, *rafoelde*, *haet of is geraofelt*: rafelen; zie ook: *ruffele*.

Raolanjt o: pl. ben. noordelijk van Overhoven, thans kastelenbuurt.

raondevoe o, *raondevoes*: rendez-vous.

räöne v, *räönes*: onverschillig lui meisje *Doe bës 'ne räöne*: je bent een lui en onverschillig kind.

raos: roze. {p.337}

raot m: raad. *En doe waar goue raot duur*: en toen was goede raad duur.

raot m, *raode*: gemeenteraad.

räöteketäötje o, *räöteketäötjes*: roomhorentje, zie ook: *völhäöreke*, *sjwaerende vinger*.

raothoes o, *raothoezer*: raadhuis.

raotslit o, *raotsleede*: raadslid.

räötsj v/m: perzikkruid *Polygonum persicaria*.

räötsje, *räötsjde*, *haet geräötsj*: het orrr-urrr alarmgeroep van de nachtegaal.

raotszitting v, *raotszittinge*: raadsvergadering.

raoze, *raosde*, *haet geraos*: razen, rauzen bargoens.

raozent, *raozender*, *raozenste*: razend.

raozernie, *raozernieë*: razernij.

raozetich, *raozetigger*, *raozetichste*: razend. *Eine raozetigen hónjt*: een dolle hond.

rap m, *rèpke*: vlasresten op hekel achterblijvend (gebruikt voor het maken van grof linnen voor meelzakken e.d.).

rappeleiere, *rappeleierde*, *haet gerappeleiert*: rapelleren, herinneren.

rapplèment o, *rapplèmente*, *rapplèmentje*: rappelement.

rapsjtókke, *rapsjtókde*, *haet of is gerapsjtók*: stelen; graaien.

rapzooje o: janhagel, gespuis, afleiding van rapsode.

ras v: rust. *Waat ras dat mas*: weinig beweging bevordert het dikker worden.

rashónjt, **rashunj** m, *rashónj*, *rashunjte*: rashond.

raskeiere, *raskeierde*, *haet of is geraskeiert*: riskeren. *Zich raskeiere*: zich aan gevaar of levensgevaar blootstellen.

rasp v, *raspe*, *rèspke*: rasp.

raspe, *raspde*, *haet of is gerasp*: raspen.

raste, *rasde*, *haet geras*: rusten. *Zich raste*: rusten. *Zich gèt raste*: uitrusten.

rastich, *rastigger*, *rastichste*: rustig.

rat v, *ratte*, *rètje*: rat.

ratjaa m, *ratjaas*, *ratjaake*: durfal.

rats v: rats. *Hae zit in de rats*: hij zit in de knel.

rats, **ratsj**: alles, helemaal; ineens. *'t Is rats op*: het is geheel op. *'t Is ratsj ewèch*: het is plotseling verdwenen.

ratse, *ratsde*, *haet of is gerats*: jatten.

ratsj, **rats**: radicaal, grondig.

ratsje, *ratsjde*, *haet geratsj*: bij het kaartspel tegenpartij danig afstraffen.

ratskaetel m, *ratskaetele*: ratsketel.

rattekaal, *rattekaalder*, *rattekaalste*: radicaal, grondig.

rattekroet o: rattenkruit (arsenicum).

rattekuul v, *rattekuule*: Fr. *réticule*, damestas, hier echter stoffen boodschappentas, zie ook: *riddekuul*.

rattenee m: ratiné (krullige winterstof).

ratteplan m: rataplan. *De ganse ratteplan*: de gehele rataplan, alles.

rattesjtart m, *rattesjtért*, *rattesjtértje*: rattestaart; ronde zoetvijn.

ravaasj v: ravage. *Dae wénjt hau mich 'n ravaasj aagerich*: die wind had een enorme ravage aangericht.

razzeldazzel m: samengestelde afleiding van “*raazele*” en “*daazele*”. Indien je iemand “*de razzeldazzel*” wenste, gunde je hem in feite een van die heerlijke ouderwetse ziekten, die sinds de vooruitgang in de geneeskunde niet meer schijnen te bestaan, in feite: iemand iets ondefinieerbaars wensen of gunnen.

rebbedèp m, *rebbedèppe*: vlegel; oude brompot.

rèbbelke o, *rèbbelkes*: rammelaar. *Sing, sing, mie rèbbelke, / mie rèbbelken is kepot. / Wilste 't laote maake, {p.338} dan kos 't dich ein kaahot*. (kinderrijmpje)

rebèlsj, *rebèlsjer*, *rebèlsjte*: rebels. *'t Is óm rebelsj van te waere*: het is om razend van te worden.

rebuu m: Fr. *rebut*, uitschot, afval.

rèch, *rèchter*, *rèchste*: recht (niet krom). *Rèch in de sjoon gaon*: vrij uitgaan, zonder schuld zijn.

rèch, *rèchte*, *rèchde*: juist, goed; geoorloofd; billijk, rechtvaardig. *Doe mós de rèchde waech gaon*: je moet de juiste weg bewandelen. *Al waat rèch en billik is*: alles wat rechtvaardig en billijk is. *Wae zeelich wilt sjterve, leet de réchden erve*: wie zalig wil sterven, laat de rechthebbende(n) erven.

rèch o, *rèchte*: recht, wetten, voorschriften, verworvenheden enz. *Dat is dich op die rèch gesjtreeke*: dat is je verdiende loon. *'t Is 'm neit rèch*: hij is het er niet mee eens.

rèchbank, **gerich** v/o: *rèchbènk*: rechtbank.

rèchbuige, *buichde rèch*, *haet of is rèchgebuich*, of: *rèchgebaoge*: rechtbuigen.

rèchmeesich, *rèchmeesigger*, *rèchmeesichste*: rechtmatig.

rèchoet, *rèchoeter*, *rèchoetste*: rechtuit; ronduit.

rèchop, *rèchopper*, *rèchopste*: rechtop.

rèchopgaon, *góng rèchop*, *is rèchop gegange*: rechtop lopen; van zijn recht bewust zijn.

rèchs, *rèchser*, *rèchste*: rechts.

rèchsjaffe, *rèchsjaffender*, *rèchsjaffenste*: rechtschapen, eerlijk, oprecht; flink.

rèchsómkeer: rechtsomkeer(t).

rèchsjpraok v: rechtspraak.

rèchterhanjt v, *rèchterhènj*, *rèchterhènjtje*: rechterhand.

rèchtoe: aanstonds. *Ich kóm rèchtoe*: ik kom dadelijk.

rèchvaerdich, *rèchvaerdigger*, *rèchvaerdichste*: rechtvaardig.

rèchvaerdicheit v, *rèchvaerdicheite*: rechtvaardigheid.

rèchvaerdigge, *rèchvaerdichde*, *is gerèchvaerdich*: rechtvaardigen; zich verantwoorden of zuiveren van blaam (schuld).

rèdde, *rèdde*, *haet of is gerèt*: redden. *Aan dem is niks mee te rèdde*: dat is een hopeloos geval. *'t Is neit te rèdde*: het is een onhaalbare kaart. *Kanste dich rèdde*: kun je klaarkomen, lukt het?

ree o, *ree*, *reeke*: ree (in de volkstaal een klein soort hert).

reegel m, *reegele*, *reegelke*: regel; verbindingsbalken in de vakwerkbouw.

reegel, **reigel** m: meestal. *Ès reegel zeen ich 'm waal in den unjere*: meestal zie ik hem wel in het middaguur.

reegelatäör m, *reegelatäösj, reegelatäörke*: reguleur (hangklok waarvan het gangwerk door middel van de slinger kan worden geregeld).

reegele, *reegelde, haet of is gereegelt*, regelen; schikken.

regelmaat v: regelmaat.

regelmeesich, *regelmeesigger, regelmeesichste*: regelmatig.

reegels, *de*, v: menstruatie.

reglement o, *reeglemente*: reglement.

reekauf o, *reekauver, reekèifke*: kits, reekalf.

reep v, *reepe, reepke*: zetlijn, vistuig (lang touw waaraan korte touwtjes met haakje).

reepe lëGGe, *lach reepe, haet reepe gelach*: zetlijnen plaatsen. Toen er nog veel vis in de beken zat, plaatsten de pachters van het viswater vooral bij opkomend onweer in de avond zetlijnen, tegen de ochtend werden ze weer ingehaald. Zij vingen o.a. ook veel aal.

reerök m, *reeröGGe*: *reerug*. {p.339}

reetekrabbert m, *reetekrèbbesj*: onderhoudsman wissels spoorlijn.

reetekruupert m, *reetekruupesj, reetekruuperke*: kontekruiper.

reets m, *reetse, reetske*: reet, scheur.

reetsel, **raötselke** o, *reetsele, reetselke*: raadsel. *Tweebeen zout op driebeen, doe wol häör veierbeen biete; doe pakde tweebeen driebeen, om veierbeen mit te sjmiete* (vrouw die een koe zat te melken en door 'n hond werd aangevallen greep de melkstoel "driebeen" om de hond te verjagen). *Ein, twee dao; viele, viele rao, viele, viele, viele, viele; de boer kan gein twintich tälle, twintich sjtaon tus dao* (20 x e).

reezedeiëre, *reezedeiënde, haet gereezedeiert*: resideren.

reezekoo m, *reezekoos*: risico.

reezeluut, *reezeluuter, reezeluutste*: resoluut.

reezezjip v. Rose d'Egypte, reseda, Reseda lutea.

regaal m, *regaale, regaelke*: legplank in kast, winkelopstand e.d.

regeiere, *regeierende, haet of is geregeiert*: regeren; verzorgen; opknappen. *Wenste mit wils gaon nao de tant móste dich eesj éns gèt regeiere*: wil je mee naar tante, dan ga je eerst wat opknappen. *Zie kan de kénjer niet regeiere*: de kinderen zijn haar de baas. *Die kénjer zeen ummer gout geregeiert*: die kinderen zien er steeds goed verzorgd en netjes uit.

regeiering v, *regeieringe*: regering.

reigel m, *reigele*: reiger.

reigel, **reegel** m: regel, meestal.

reike, *reikde, haet gereik*: reiken; strekken, toereikend zijn. *Waat ich dich gelank höb reik dat*: heb je voldoende aan hetgeen ik je gaf, is het toereikend? *'t Is reikes*: het is toereikend, genoeg.

reim m, *reime, reimpke*: riem; roeispaan; dikke plak. *'ne Reim sjpèk*: 'n plak spek.

rein, *reinder, reinste*: rein, zuiver, schoon. *Mit eemen in 't reine zeen*: het geschil bijgelegd; de schuld verrekend hebben.

rein m, *reine*: perceelgrens; rooilijn.

rein: niets dan, slechts, zuiver, absoluut. *Dat is reinen ónzin*: dat is klinkklare onzin. *Rein waater*: puur, zuiver water.

Reinder, Reneier: Renier.

reine, *reinde, gereint*: grenzen.

reinsjtein m, *reinsjtein, reinsjténke*: rein- of grenssteen. Bij landerijen wordt meestal gesproken van "de paol". *Ès ver saame doon, kénne ver den toen oppe paol zëtte*: als wij gezamenlijk een afrastering maken, kunnen we ze op de grens plaatsen.

reinvaart v: boerenwormkruid, Tanacetum vulgare.

reip v, *reipe, reipke*: reep; hoepel; wielbeslag; hoepel om vat of kuip.

reipe, *reipde, haet gereip*: hoepelen.

reipentaere: hoepelend.

reiperok m, *reiperök*: hoepelrok.

reis v, *reize, reiske*: reis. *Ich höb de reis neit gaolt*: ik heb mijn voornemen niet kunnen volbrengen.

reisdoef v, *reisdoeve*: postduif; iemand die veel reist of veel op stap is.

reisgeljt o: reisgeld.

reismichnieder m: foezel, zeer slechte kwaliteit jenever.

reister o, *reistesj*: rister, strijkbord van ploeg.

reistèsj v, *reistèsje, reistèsjke*: reistas.

reisvaerdich: reisvaardig. *Hae is reisvaerdich*: hij is volledig op zijn dood voorbereid.

reit o, *reite, reitje*: riet.

reite, *reitde, haet of is gereit*: rieten van stoelzittingen etc. {p.340}

reitsjték m, *reitsjtékke, reitsjtékske*: rietstok; wandelstok.

réitse, *réitsde, haet of is geréits*: aandrijven, prikkelen; irriteren.

reize, *reisde, haet of is gereis*: reizen. *Op reis gaon*: een reis maken.

reizender m, *reizendesj*: reiziger; vertegenwoordiger.

reizich, *reizigger, reizichste*: rijzig. *ē Reizich fegoer*: een slank figuur.

rejaal, *rejaalder, rejaalste*: royaal, gul; ruim. *Hae sjprink rejaal dermit óm*: hij is kwistig. *'t Jèske is mich gèt rejaal*: het jasje is me wat ruim.

rejel, *rejeel, rejelder, rejelste*: reëel.

rejoel v/o, *rejoole*: riool, zie het oudere: *kannaal*.

rëk m, *rëkke, rëkske*: rek, ruk. *Van hie bës Zaofele is 'ne lange rëk*: naar Safelen is een hele ruk.

rëk m, *rëkke, rëkske*: rek; rekstok, gymnastiektoestel; roest, slaappleats voor kippen; elastiek. *De rëk is droet*: de veerkracht is eruit. *De rëk opgaon*: slapen gaan.

rekès o, *rekèste*: request.

rëkke, *rëkde, haet of is gerëk*: rekken, langer maken, duren; zie ook het oudere: *lëmpe*. *Zich rëkke nao de dëkke*: zich aan de omstandigheden aanpassen; zich voegen naar de gegeven mogelijkheden.

reklaam m, *reklaame*: reclame.

rëkske o, *rëkskes*: U-vormig hekwerkje als beveiliging om “*de potsjtouf*”, tevens gebruikt als droogrekje voor de baby- en kleine was.

relaase v, *relaases*: relatie.

relsj v, *relsj*: rails, zie ook: *ralj*.

rem v, *remme*: rem. Zie ook: *mikkemik*.

remeede v, *remeedes*: remedie.

remetik m: reumatiek.

remme, *remde, haet of is geremp*: remmen.

remmel m, *remmele*: knuppel; vlegel (jongens en meisjes); dikke plak; grote hoeveelheid. *Hae haet 'ne remmel in de baenje loupe*: hij is niet goed snik. *'ne Remmel broot*: een dikke snede; een grote hoeveelheid brood. *Doe bës mich 'ne remmel*: je bent een vlegel.

remmelaer m, *remmelaesj*: ram, rammelaar (mannetjeshaas of -konijn).

remmelke o, *remmelkes*: trilgras, Briza.

remies v, *remieze*: remise, bewaarplaats voor wagens, koetshuis,

remies: onbeslist.

remonterieër m, *remonterieësj*: remonterijder (soldaat die remontepaarden dresseert).

remsjpaor o, *remsjpaore, remsjpäörke*: remspoor; poepstreep in broek bij kleine kinderen.

remtèmpe, *remtèmpde, haet geremtèmp*: spektakelen; rumoerig zijn.

rén v, *rénne, rénke*: zie: *rin*.

Renee, Nee, Neier: Renier, René.

renët m, *renëtte, renëtje*: renet, reinet (appelsoort).
renbaan v, *renbaane*: renbaan.
renfits m, *renfitse*: racefiets.
Rèng, Rang, Laur: Laurens.
rénge, réngde, haet of is gerénk: afhalen van bonen etc. (van draden of vezels ontdoen).
rénsjvleisj, rénjtvleisj o: rundvlees.
rénsjvee o: rundvee.
rénjsvèt o: rundvet.
rénjt o, *rénjer, rinjtje*: rund (benaming van rundvee voor beide geslachten in de leeftijd van 3 tot 13 à 14 maanden). *Doe bès mich e rénjt*: je bent een gekke vent; stommerik.
rénk m, *ring, ringske*: ring.
rénkaove m, *rénkääves*: ringoven.
rénkvinger m, *rénkvingesj*: ringvinger.
renne, rende, haet of is gerent: rennen. *Hae rent va Jöt nao Jen*: van het kastje naar de muur lopen.
renpaert o, *renpaert*: renpaard.
Réns: Laurens.
renteneier m, *renteneiesj*: rentenier. {p.341}
renteneiere, renteneierde, haet gerenteneiert: rentenieren. *Renteneiere is e gout ambach*: rentenieren is een goed vak.
repetaase v, *repetaases*: reputatie.
réppe, zich, répde zich, haet zich gerép: reppen.
rès m, *rèste, rèske*: rest.
resaor, resaorbak m, *resäösj*: bak met springveren onder bekleding, waarover de matras werd gelegd (voorloper van springverenmatras).
resèp o, *resèpte, resèpke*: recept.
resèpse v, *resèpses*: receptie.
resjèrs v: recherche.
reskeiere, raskeiere, reskeierde, haet of is gereskeiert: riskeren.
respèk o: respect.
respèktaabel, respèktaabelder, respèktaabelste: respectabel. *Eine respèktaabele minsj*: een achtenswaardig mens.
respèkteiere, respèkteierde, haet of is gerespèkteiert: respecteren.
rèsteraase v, *rèsteraases*: restauratie.
rèstereiere, rèstereierde, haet of is gerèstereiert: restaureren.
resuu o, *resuus, resuuke*: reçu, ontvangstbewijs.
retoer o, *retoere*: retour. *Haer en trök nao Mastreich*: retour Maastricht.
retraet v, *retraete*: retraite. *Doe mós éns op retraet gaon*: het wordt tijd, dat je je betert.
rettekètèt m: mond; klanknabootsing. *Haut toch éns 'n ougenblik diene rettekètèt*: houd toch eens één ogenblik je mond.
reuger v: wijfjesbokkingkuit (korrelij).
reuk m, *reuke, reukske*: reuk. *'ne Lekkere reuk van zich aafgaeve*: een heerlijke reuk verspreiden (soms ook in negatieve zin).
reukért v, *reukérte, reukértje*: reukerwt, Lathyrus odoratus.
reumer, ruimer m, *reumesj, reumerke*: roemer.
Reus: Roza.
reus m, *reuze*: reus.
reuster m, *reustesj, reusterke*: rooster.
reustere, reusterde, haet of is gereustert: roosteren.

reutelik, *reutelikker, reutelikste*: roodachtig. 't *Haet zoo beetje reutelik haor*: ze heeft een beetje roodachtig haar.

revaer m, *revaers*: revers.

revansj, **revaensj** v: revanche. "*Op revansj*" wordt gezegd, als men wordt onthaald, waarmede men dan wil zeggen "als je me de gelegenheid geeft me te revancheren".

revanzjeiere, *revanzjeierde, haet gerevanzjeiert*: revancheren.

revèi v, *revèie*: reveille.

rewien v, *rewiene*: ruïne.

rezedeiere, **rizzedeiere**, *rezedeierde, haet of is gerezedeiert*: resideren.

rezerf v, *rezerve*: reserve.

rezien v, *reziene, rezinke*: rozijn.

reziენenaolich m: ricinusolie, wonderolie.

rezienewëk m, *rezienewëGGe, rezienewëkske*: rozijnenbrood.

richel m, *richele, richelke*: richel.

richte, *richde, haet of is gerich*: richten. *De perpluu is gerich*: het feest kan beginnen. *De plante zeen zich al ent richte*: de planten gaan al overeind staan, richten zich al op (aanslaan). *De aafgebrende sjuur wurt nuu gerich*: de afgebrande schuur wordt opgebouwd.

richter m, *richtesj*: rechter.

richtich, *richtigger, richtichste*: richtig, juist. *Richtich bie Leipzich*: accoord! *Neit richtich*: niet juist; niet gezond; zich niet lekker voelend.

richting v, *richtinge*: richting. *Mit daene is gein richting te sjeite*: met hem is geen land te bezeilen.

riddekuul m, *riddekuule, riddekuulke*: réticule, damestasje van stof, zie {p.342} ook: *rattekuul*.

riddenaase v, *riddenaases*: redenatie.

riddeneiere, *riddeneierde, haet geriddeneiert*: redeneren.

riddingot m, *riddingotte*: Fr. redingote, geklede jas of damesmantel.

riddingotkestuum o, *riddingotkestuume*: gekleed kostuum.

rie v, *rieë, rieke*: rij. *Veer sjpréngen allemaol waal éns oet de rie, meh dao kreet geinen haan nao*: we maken allemaal wel eens een slippertje.

riebóks v, *riebókse*: rijbroek.

riedel, *riedel - diedel - sjaele Sjang*: uitdrukking voor de gein.

rieë, *riede, haet of is geriet*: rijgen.

rieë, *ree, haet of is gereë*: rijden, zie ook het oudere: *vaare*. *Hae rit 'n dóm paert*: hij handelt onverstandig.

rieëre, *rieërde, haet gerieërt*: bibberen.

rieëréchtich, *rieëréchtigger, rieëréchtichste*: beverig.

rieërpoep m: bibber.

rief, *rieve, riefste*: royaal, vrijgevig, kwistig, mild; volop.

rief v, *rieve, riefke*: keukenrasp.

riefkouk m, *riefkuik, riefkuikske*: rijfkoek, aardappelkoek. Recept aardappelkoekjes: rauw geraspte aardappelen met uien, kruiden, kervel, peterselie.

riejant, *riejanter, riejantste*: Fr. riant, bekoorlijk, mooi, groots.

riek, *rieker, riekste*: rijk. *Hae is zoo riek és waater deip is*: hij is onnoemelijk rijk.

riek o, *rieke*: rijk; land.

riekdóm m, *riekdómme, riekdumke*: rijkdom.

riekelik, *riekelikker, rielikste*: rijkelijk.

riekelke, **aarielke** o, *riekelkes*: sleutelbloem, Primula elatior.

Rieksbrök v: pl. ben. doorgang onder spoorlijn, noordelijk van het centrum van Sittard.

rieksdaalder m, *rieksdaaldesj*: rijksdaalder. 'ne *Got zij met ons*: een rijksdaalder.

rieksveljtwachter m, *rieksveljtwèchtesj*: rijksveldwachter.

Riekswaech m, Rijksweg, oude benaming: “*de nuue waech*” (aangelegd in 1844-46).

riel v, *riele, rielke*: meetlat.

rielaok o, *rielaoker, rieläökske*: rijggat.

riem m: rijp, zie het oudere: *roevros*.

rieme, *riemde, haet geriemp*: rijpen, licht vriezen met vorming van rijp.

Rien m: Rijn.

rienaøj, rienaolj v, *rienaoje, rienäöjke*: rijgnaald.

rienwien m: rijnwijn.

riep, *rieper, riepste*: rijp.

riepaert o, *riepaert*: rijpaard.

riepe, *riepde, is geriep*: rijpen. ’t *Kaore begint te riepe*: de rogge begint te rijpen.

rieraa-rótsj, *rieraa-rótsj, de vaader mit de kótsj, de mooder mit de bèssemsjteel, rieraarótsj* (kinderrijmpje).

riereim m, *riereime, riereimke*: rijgveter, zie ook: *riesjartel*.

ries o, *riezer, riske*: rijs. *Haut dich oet de riezer*: blijf buiten schot. *Haut dem in de riezer*: hou hem in de gaten. *Wenste wils weite, of noch ’nen haas urges löp, zët dan mer ẽ risken in ’t veljt*: als je wil weten, of er nog ergens ’n haasje rondloopt, steek dan in de buurt een twijgje in de grond.

ries m: rijst.

ries, ẽ *ries van ẽ besjlaach*, o: een lichte beroerte.

riesjaaf v, *riesjaave*: reischaaft (lange schaaft voor het vlak schaven van ruw geschaafde oppervlakken).

riesjool v, *riesjoole*: rijtschool.

riesjoon m, *riesjoon*: rijtschoen.

riesjartel m, *riesjartele, riesjtertelke*: schoenveter (ouder woord voor: *rie*-{p.343}*reim*).

riestekaore m, *riestekaores, riestekäörke*: rijstkorrel.

riestemael o; rijstemeel.

riestepap v, *riestepèpke*: rijstlap.

riestevlaa v, *riestevlaa, riestevlaeke*: rijstevlaa.

riestewaater o: rijstwater (wordt gebruikt tegen diarree of buikloop bij baby's).

riete, *reet, haet of is gereete*: rijten. Het splijten of kloven van dik rondhout en boomstronken (gebeurt met zware ijzeren wiggen en de zgn. “*riethaamer*”). Gereete *hènj*: gekloofde handen.

riete, *reet, haet of is gereete*: trekken, scheuren; slaan. *Dat rit drin*: dat slaat door. *Einen aafriete*: een windje laten. *Drèk riet ich dich ein*: direct krijg je een klap. *Hel, riet éns mit*: vooruit, trek eens mee. *Zich de bóks riete*: een domme streek uithalen.

riethaamer m, *riethaamesj*: kloofhamer. *Eine kop wie ’ne riethaamer*: een groot hoofd.

riewèrk o, *riewërker*: vlechtwerk in vakwerkbouw.

riezaal m, *riezaale*: rijzadel.

riezele, *riezelde, haet geriezelt*: het langzaam neervallen van sneeuw, regen, stof, bladeren enz. ’t *Kaore ris*: uitvallen van roggekorrels uit de aren tengevolge van ongunstige weersomstandigheden (droogte); gedwongen uitstel van de oogst.

riezerèrt v, *riezerèrte*: hoge erwt voor rijshout.

rijs, *rijzer, rijste*: lang en slank.

rijzich, *rijziger, rijzichste*: lang en slank.

rikketikkert m, *rikketikkjesj*: hart.

rikklemeiere, *rikklemeierde, haet of is gerikklemieert*: reclameren.

rikkómmendaase v, *rikkómmendaases*: recommandatie.

rikkómmendeiere, *rikkómmendeierde, haet of is gerikkómmendeiert*: recommanderen.

ril v, *rille, rilke*: ril, groef.

rillekwie v, *rillekwieë, rillekwieke*: relikwie.

rimmetik m: reumatiek.

rin, ren v, *rinne, rinke*: molrit, mollengang (hoog aan de oppervlakte van de grond); kippenren; kloof of groef; ladder in kous.

ringe, ringde, haet of is gerink: ringen, van een ring voorzien (vogels, jonge postduiven enz.); worstelen, strijden.

ringe, ringelde, haet of is geringelt: ringelen, bedwingen. *Hae krich de beeste neit geringelt*: hij komt niet alleen met de koeien klaar. *Ringe, ringele, rooze, / de booter in de dooze, / de eier in de kaste, / mörge zulle ver vaste, / euvermörge ei lemke sjlachte, / dat zal zëGGe mäh.* (kinderrijmpje).

ringelot v, *ringelotte, ringelötje*: reineclaude (kleine zoete pruim).

ringele, ringelde, haet geringelt: rinkelen.

ringkinge, ringkingde, haet geringkink: rinkinken.

rinneveiere, rinneveierde, haet of is gerinneveiert: renoveren.

ripperaase v, *ripperaases*: reparatie.

rippereiere, rippereierde, haet of is gerippereiert: repareren.

rippertwaar m, *rippertwaare*: repertoire; repertorium.

rippeteiere, rippeteierde, haet of is gerippeteiert: repeteren.

rippetiese v, *rippetises*: repetitie.

ripsj: dood. *Hae is ripsj*: hij is dood.

risj m, *risje, risjke*: graszode.

riskant, riskanter, riskantste: riskant.

rispele, rispelde, haet gerispelt: ritse-{p.344}len.

rit v, *ritte, ritje*: rit.

ritsbeitel, fitsjebeitel m, *ritsbeitele*: ritsbeitel.

rittereiere, rittereierde, haet of is gerittereiert: retireren.

rizjement o, *rizjemente*: regiment.

róbbel m, *róbbele, rubbelke*: dof gerucht.

róbbele, róbbelde, haet geróbbelt: stommelen, rommelen; vechten. *Wooróm róbbelt ger uch*: waarom vechten jullie?

roddel m: kwaadsprekerij.

roddele, roddelde, haet of is geroddel: roddelen; rammelen, spektakel maken. *Waat e geroddel*: wat een spektakel.

roddelskas m, *roddelskës*: rammelkast.

roe v: rust.

roe, roeër, roetste: ruw. *Die plènk zeen te roe*: die planken zijn te ruw.

roe v: met haaruitval gepaard gaand schurft bij katten. *De kat haet de roe*: de kat heeft dysenterie.

roeboesje, roeboesjde, haet geroeboesj: betalen met gesloten beursen, ook: “*betaale mit toe buuele*”.

roedelbaan v, *roedelbaane, roedelbaenke*: welvende glijbaan.

roeich, roeigger, roeichste: rustig.

roeie, roeide, haet of is geroeit: stelen; roeien. *Dat haet er zich geroeit*: dat heeft hij gestolen.

roekoeë, roekoede, haet geroekoet: roekoeën van duiven.

roem m: stol (leemhoudend bergzand en grint, wordt gebruikt voor verharding van veldwegen, het maken van stampbeton etc.).

roemous v/m, *roemouze, roemuiske*: robbedoes, rumoerig kind.

roen m, *roene*: ruïn.

roesj m, *ruusjke*: roes. *Hae haet 'ne roesj in; dae haet 'ne geiselikke roesj*: hij is licht aangeschoten. *In de roesj koupe*: bij de roes kopen (in massa of ongeteld kopen).

roesj m: Fr. rouge, rood blanketsel.

roesje, *roesjde*, *haet geroesj*: ruisen; suizen. *Dem zien winjele höbbe geroesj*: hij is van hoge afkomst. *De oore roesje mich*: mijn oren suizen.

roesjöt m, *roesjötte*: ruw persoon; wildebras.

roet v, *roete*, *ruutje*: ruit. “*Dat is mer ’n roet oet ’n vinster*”: zijn dood veroorzaakt geen groot verlies of gemis, wordt wel eens gezegd, als een oudere vrijgezel sterft.

roetekleit o, *roetekleier*, *roeteklétje*: jurk van geruit stof.

roetekreemer m, *roetekreemesj*: glazenmaker. Vroeger trokken dezen met hun “*glaaskas*” op de rug door de dorpen in de omtrek om gebroken ruiten te vervangen.

roetentikkert m, *roetentikkesj*, *roetentikkerke*: ruitentikker, zie ook: kinderspelen.

roetevleigert m, *roetevleigesj*, *roetevleigerke*: priktol met ijzeren punt en een groot plat bovenvlak, de zgn.: “*taak*” (z.d.).

roevaosj, **roevros** m: rauwvorst, rijp.

roevaosj m, *roevaosje*: wild, ruw mens.

Roezelaer m, *Roezelaesj*: Belgische kooplieden, afkomstig van het plaatsje Roeselaere, die tot de oorlog 1914/18 jaarlijks gedurende de zomermaanden in Sittard kwamen en verbleven. Van hier uit verkochten zij tot ver in de omgeving hun rieten stoelen, tafeltjes enz. Ze vervoerden hun spullen op lange paardewagentjes zonder huif. De vrouwen droegen “*lustere sjölk*” en wollen omslagdoeken, aan hun voeten mooie bont beschilderde klompjes.

róffel m, *róffele*, *ruffelke*: roffel. *Bie ’t sjpitskèrke loupe dófde dich de anger jónges ’ne roffel oppə rök*: bij {p.345} het spitsroede lopen kreeg je van de andere jongens een roffel op je rug.

róffele, *róffelde*, *haet geróffelt*: roffelen, haastig en onnauwkeurig werken; schaven.

róffelsjaaf v, *róffelsjaave*: roffelschaaf (wordt gebruikt voor de eerste bewerking van ruw hout).

róffelsjöp v, *róffelsjöppe*: bats of panschop.

röGGe v: rogge.

röGGemael o: roggebloem, meel.

röGGemaelspap v, *röGGemaelspèpke*: pap van roggebloem of meel. *Bie de auerwetse boereluu waar ’t door de waek meistes ’t saoves den einen daach röGGemaelspap en den angeren daach aerpelsjieve*: de ouderwetse boerenmensen aten door de week s’avonds om de andere dag pap van roggemeel en in vet gebakken rauwe aardappelschijven.

rök m, *röGGe*, *rökske*: rug. *Doe mós dich de rök vrie haute*: je moet je hoeden voor een aanval in de rug. *Eeme in de rök sjprénge*: iemand helpen of bijstaan. *Hae haet de rök nao de sjöp sjtaon*: een hoge rug hebben. *Hae haet de rök nao de sjték sjtaon*: hij is gewoon een pak slaag te krijgen. *Doe kéns mich de rök op*: je kunt me gestolen worden. *Oppə rök van de moer*: op de rug (bovenzijde) van de muur.

rok m, *rök*, *rökske*: rok.

rökkelaer m, *rökkelaesj*, *rökkelaerke*: kort koorhemd.

róksjtókke, *róksjtókde*, *haet of is geróksjtók*: rukkend, stotend schudden.

röksjtrank m, *röksjtrèng*: ruggegraat, wervelkolom. *Zich de röksjtrank oetsjnoeve*: grote behoefte doen.

rol v, *rolle*, *rölke*: rol. *Laot de rol aaf*: laat het rolgordijn zakken (ouderwets rolgordijn van “*gewès douk*”). *Dat löp op rölkes*: dat gaat van een leien dakje. *Doe vils oette rol*: je valt uit de rol. *ə Rölke gaare*: een klosje garen.

rolkop m, *rolköp*, *rolköpke*: katrol, hijs- of trektoestel.

rollaoch v, *rollaoge*: rollaag.

rolle, *rolde*, *haet of is gerolt*: rollen. *Hae leet ze rolle*: hij is erg royaal.

rolmops m, *rolmopse*: rolmops; kort dik mens.

rolpèns v, *rolpèense*: rolpens (met vlees gevulde opgerolde pens).

röls v, *rölse, rölske*: korfhokje van gevlochten tenen of latwerk, geplaatst op kruiwagen e.d. om een grote hoeveelheid van gering gewicht te kunnen vervoeren, b.v. bladeren, hooi, aardewerk etc.

rölse, *rölsde, haet of is geröls*: stoeien, ravotten.

rolsjaats v, *rolsjaatse*: rolschaats.

rölsjert m, *rölsjes, rölsjerke*: woelwater, onrustig slapend kind.

rolsjtoul m, *rolsjtuil*: rolstoel.

róm m: rum.

róm en tóm: in de omtrek. *Róm en tóm niks te zeen*: aan alle kanten niets te zien.

rómfel m, *rómfele*: massa, veel.

römme, *römde, haet of is gerömp*: rimpelen, inhalen, zie ook: *rumme*.

rómmedoe m, *rómmedoes*: fijne soort Limburgse kaas, zie ook: *sjtinkkees*.

rómmel m: rommel.

rómmele, *rómmelde, haet of is gerómmelt*: rommelen. 't Waer hink baove de Zelfkanjt, dao rommelt 't al: de donderbui hang boven de Zelfkant, daar rommelt het al.

rómmelspot m, *rómmelspöt, rómmelspötje*: rommelpot, zie ook: *fókkepot*.

rónsel o, *rónsele, runselke*: ronsel.

rónselaer m, *rónselaesj*: ronselaar, zie ook: *zeeleverkuiper*.

rónsele, *rónselde, haet of is gerónselt*: {p.346} ronselen.

rónj v, *rónje*: stander voor zijplanken laadbak kar of wagen.

rónjt, *rónjer, rónjste*: rond. *Dat is mich te rónjt*: dat gaat boven mijn pet; daar kan ik niet bij.

rónjtblaare, *blaarde rónjt, haet of is rónjtgeblaart*: rondbazuinen, praatjes rondstrooien.

rónjtbrénge, *brach rónjt, haet of is rónjtgebrach*: rondbrengen.

rónjtdraage, *drouch rónjt, haet of is rónjtgedraage*: rondragen.

rónjtdreeë, *dreedde rónjt, haet of is rónjtgedreet*: ronddraaien.

rónjtelóm: rondom, zie: *rónjtóm*.

rónjtfitse, *fitsde rónjt, haet of is rónjtgefits*: rondfietsen.

rónjtgank m, *rónjtgèng*: rondgang.

rónjtgaon, *góng rónjt, haet of is rónjtgegange*: rondgaan; collecteren.

rónjtkop m, *rónjtköp*: rondkop, spijker of schroef met ronde kop.

rónjtloupe, *leip rónjt, haet of is rónjtgeloupe*: rondlopen.

rónjtoet, *rónjtoeter, rónjtoetste*: ronduit.

rónjtóm, **rónjtelóm**: rondom.

rónjtsjprénge, *sjpróng rónjt, haet of is rónjtgesjpróng*: rondspringen.

Roome: Rome. *Roome laote zeen*: iemand met beide handen de oren tegen het hoofd drukken en dan van de grond tillen.

Roos, Roozaa, Reus, Reuske: Rosa.

roos v, *rooze, reuske*: roos. *Me mót gein roozen ónger de vërke sjtruie*: geen paarlen voor de zwijnen werpen. 'n Roos is gau geseiert: goede wijn behoeft geen krans.

roos m: roos, huidschilfers op het hoofd.

root, *rooer, rootste*: rood. *Root waere*: blozen. *Root haor en aelzenhout wis seljen op goue gronjt*: lett. rood haar en elzenhout groeien zelden op goede grond. "Te heit in den aove gesjaote, of: te heit ingesjaote; beros; in de raenge gesjtange" aanduidingen van iemand met rood haar. *De roo luip in de portemenée höbbe*: overwegend koperen geldstukken in de portemonnaie hebben. *De rooe*: iemand met rood haar; rode postduif (doffer). *De roo* zie: de rode duivin.

rootbónjt: roodbont.

rootbusjke o, *rootbusjkes*: roodborst, Erithacus rubecula.

rootelaer m, *rootelaesj*: reutelaar.

rootele, *rootelde, haet gerootelt*: reutelen.

röötelik, *röötelikker*, *röötelikste*: roodachtig, naar rood overhellend.
rootfónk m: roodvonk.
rootgluient, *rootgluientich*: roodgloeiend.
rootmous o: rodekool, *Brassica oleracea capitata*.
rootsjtart m, rootsjtèrt, rootsjtèrtje: roodstaart, *Phoenicurus phoenicurus*.
roozaaroot: rose, rozerood.
rooze, *roosde*, *haet geroos*: weigeren. *Ich roos dich gèt*: ik doe het niet; ik geef je niets.
roozeblaat o, *roozeblaar*, *roozeblaetje*: rozeblad.
roozebömke o, *roozebömkes*: rozeboompje.
roozeknóp m, *roozeknup*, *roozeknupke*: rozeknop.
roozekrans m, *roozekrens*, *roozekrenske*: rozenkrans; ruggegraat.
roozesjtroek m, *roozesjtruuk*, *roozesjtruukske*: rozestruik.
róppe, *rópde*, *haet of is geróp*: plukken; rukken; gappen. 'n *Houn róppe*: een kip plukken. *Mit róppe en sjteu*: met horten en stoten. *Zich gèt róppe*: iets stelen.
rópsj v, *rópsje*, *rupsjke*: rups.
röpsj m, *röpsje*, *röpsjke*: oprisping, boer.
röpsje, *röpsjde*, *haet geröpsj*: boeren. {p.347}
röpsjentaere: boerend.
rópsjepókkel m, *rópsjepókkele*: bultenaar; kruiper, onderdanig persoon.
rópsjezaot m, *rópsjezäötje*: uitwerpselen rups (mensen met een gevoelige huid krijgen er jeuk van).
rópezak m, *rópezèk*, *rópezèkske*: rugzak.
ros m: roest; roodachtig.
rösaltaor, **röseljter** o, *rösaltaore*, *rösaltäörke*: rustaltaar.
rosbuf m: rosbief.
rosboum, **sjtalboum** m, *rosboum*: stalboom tussen twee paarden.
rosdouk m, *rosduik*: (onder de kar gespannen doek of zeil, gebruikt als bergruimte voor proviand e.d.).
rosmeule v, *rosmeules*: rosmolen (een door een paard in beweging gehouden molen).
rósj m, *rósje*, *rusjke*: rouche (geplooid kanten boord langs hals of mouw).
rossich, *rossigger*, *rossichste*: rossig, roodachtig.
roste, *rosde*, *is geros*: roesten.
rosflèk v, *rosflèkke*, *rosflèkske*: roestvlek.
rot, *rotter*, *rotste*: rot, bedorven. *Zoo rot wie sjnóf*; *kaaf*; 'n *mispel*: zo rot als een mispel.
rót v, *rótte*, *rótje*: route. *Op rôt*: en route. *Hae is ummer op rôt*: hij is steeds onderweg.
rotsak m, *rotsèk*, *rotsèkske*: rotzak.
rötsj v, *rötsje*, *rötsjke*: gulp; blankvoorn.
rótsj v, *rótsje*, *rutsjke*: roetsj; gootvormige glijbaan voor afvoer van puin, afval, specie e.d. op bouwwerken (in de kolenmijnen voorloper van de huidige transportband).
rótsjbaan v, *rótsjbaane*, *rótsjbaenke*: roetsjbaan, welvende glijbaan.
rótsje, *rótsjde*, *haet of is gerótsj*: glijden, zie: *rótsj*, *rótsjbaan*. *Op rótsj zeen*: op stap zijn; aan de zwier zijn.
rotsjtraol v: kraakbeenfistel (ziekte aan paardehoef).
rotte, *rotde*, *is gerot*: rotten.
rou v, *roue*: roede; oppervlaktemaat. De Sittardse kleine roede is 20,55 M²/ca.
rou, *rouer*, *routste*: rauw, ongekookt.
rou v: rouw. *Rou draagen is allewiele neit mee in de moode*: het dragen van rouw, zoals men dat in het verleden deed, is praktisch in onbruik geraakt.
roubanjt m, *roubènj*, *roubènjtje*: rouwband, zie ook: *rousjtrik*.
roubreif m, *roubreive*: rouwbrief, zie het oudere: *doodebreif*.

roudraage, *drouch rou, haet rou gedraage*: rouwdragen, zie ook: *rou*.

rouer o, *rouere*: roer; stuur.

rouf m: roof. *Ummer op rouf oet*: steeds op roof uit.

roufmaort m, *roufmäört*: roofmoord.

rouk m: rook. *Dao geit rouk op*: daar is het niet pluis; daar is wat gaande.

roukaamer v, *roukaamesj*: rouwkamer.

rouke, *roukde, haet of is gerouk*: roken. *'t Rouk, of wenter de ermekaolen haet gekreege*: het rookt alsof hij de kolen van de bedeling heeft gekregen.

roukentaere: rokend.

roukoup m: handeling of gezegde, waarvan men later spijt krijgt; ondoordachte aankoop.

roukoup m: rouwkoop. Oorspronkelijk het bedrag of vergoeding, dat een koper moest betalen aan degeen, die hij afgeboden had om een gedane koop ongedaan te maken. Deze betaling geschiedde meestal in drank. Indien nodig, werd het verschuldigde bedrag door het Ding bepaald. *Hae haet noe al roukoup dervan*: hij heeft er nu al spijt van.

roum m: room. *Ich höb leever de roum, es den aaflaot*: ik heb liever de room dan de ondermelk. *De roum van de vot aafhöbbe*: het {p.348} ergste achter de rug hebben.

roumich, *roumigger, roumichste*: romig.

roupe, *reip, haet of is geroupe*: roepen. Voor “geroupe waere” zie: *bank*: “*euver de bènk vleige*”.

roupnaam m, *roupnaame*: roepnaam.

rousjtrik m, *rousjtrikke, rousjtrikske*: rouwstrik, rouwband.

rout m: roet. *Sjwart wie rout*: roetzwart.

rouve, *roufde, haet gerouf*: roven. *Die zeen veur rouven en sjtaelen in de weich gelach*: die zijn voor roven en stelen geboren.

rub v, *rubbe, rubke*: rib; dikke rib van rund of koe. *Hae haet gei vleisj mee oppe rubbe*: hij is sterk vermagerd. *'n Groote moel en niks oppe rubbe*: een grote mond en geen cent op zak.

rubbekas m, *rubbekès, rubbekèsjke*: ribbenkast.

rubbel m, *rubbele, rubbelke*: ribbel.

rubbele, *rubbelde, haet of is gerubbelt*: ribbelen, van ribbels voorzien. *'n Auerwets wésjbraet is gerubbelt*: een ouderwets wasbord is bekleed met gegolfd metaal.

rubsjtök o, *rubsjtökke, rubsjtökske*: ribstuk (vlees aan de ribben van een geslacht dier).

ruffele, *raofele, ruffelde, haet of is geruffelt*: rafelen.

ruib, *ruip* v, *ruibe, ruibke*: raap, stoppelknol. *'ne Kop wie 'n baol ruib*: leeghoofd; vergeetachtig mens. *Dat ruuk nao ruibe*: dat is niet erg duur. *Zie laote ruibe gout mous zeen*: met alles tevreden zijn; Gods water over Gods akker laten lopen.

ruib v, *ruibe, ruibke*: horloge; ruif. *Die oer van dich is ouch 'n richtige ruib*: je horloge is een knol. *Dooch 't paert gèt hui in de ruib*: doe het paard wat hooi in de ruif. *Wie laat is 't op dien ruib*: hoe laat heb je het op jouw knol?

ruibaolich m: raapolie.

ruiberénjt o, *ruiberénjer, ruiberinjtje*: aartsdommerik; jagerstaal voor haas.

ruibesop v, *ruibesöpke*: rapensoep. *Öpke döpkke, ruibe-söpke, öpke, döpkke knao. De Boer dae kan gein twin-tich tälle, twin-tich sjtaon ter dao*: aftelrijmpje bij kinderspelen, waarbij ieder woord of gescheiden lettergreep wordt afgeteld.

ruibzaot m: raapzaad: koolzaad.

ruie, *ruide, haet geruit*: berouwen, spijten.

ruier o, *ruiere, ruierke*: roer; buis; sigarepijpje; pijpesteel.

ruiere, *ruierde, haet of is geruiert*: roeren. *In de sjtrónjt ruiere, bës 't sjtink*: de roddel op gang brengen.

ruierplètsj v, *ruierplètsje, ruierplètsjke*: roerspaan.

ruik, *ruikde*, *haet geruik*: roken; vis of vlees door roken conserveren. *Dae haet zich beruik*: hij is van een koude kermis thuisgekomen. *Geruikde bökkem*: gerookte haring.

ruiker m, *ruikesj*: roker.

ruikəs o, *ruikəsse*: rookhok of rookhuis, waar vis of vlees wordt gehangen om het door roken te verduurzamen.

ruikvleisj o: rookvlees.

ruime, *ruimde*, *haet geruimp*: roemen.

ruimer, **reumer** m, *ruimesj*, *ruimerke*: roemer.

ruip m, *ruipe*: roep; faam; kerkelijk gebod, dat sinds het concilie van Lateranen in 1215 de afkondiging van voorgenomen huwelijken op drie achtereenvolgende zon- of feestdagen gebod. *In de ruipe gaon*: in ondertrouw gaan. “*Hae haet den eesjte ruip gat, meh dat is ’m ’n bitter*” wordt gezegd van iemand, die de roepen krijgt, hierbij doelend op de zorgen welke het huwelijk meebrengt. *Zóndich kriege* {p.349} *ver den eesjte ruip*: zondag vindt voor de eerste maal onze huwelijksafkondiging plaats. Zie ook: *bank*: *euver de bènk vleige*.

Ruipzaot: Nicholas Reubsaet, beroemd musicus, geboren te Sittard 26.04.1843 overleden te Parijs 02.09.1887.

ruires: rakelings; nauwelijks. *’t Is ruires genóch veur eine, dat heisj pinke knaage mit ós veiere*: het reikt nauwelijks voor een man. *Ruires dernaeve*: rakelings voorbij.

ruit m: talk, hard vet, zie ook: *litsjpoeier*.

ruitkaers v, *ruitkaerse*, *ruitkaerske*: vetkaars.

ruiver m, *ruivesj*: rover.

ruivesjbande v, *ruivesjbandes*: roversbende.

rumme, *rumde*, *haet of is gerump*: door het leggen van rimpels inhalen van stof, enger maken.

rumpel m, *rumpeler*, *rumpelke*: rimpel.

rumpeler, *rumpelde*, *haet of is gerumpelt*: rimpelen.

rungele, *rungelde*, *haet of is gerungelt*: mengen; door elkaar schudden. “*Ze höbben éns drónger gerungelt*” wordt gezegd bij menigvuldige sterfgevallen door epidemische ziekte. *Gout gerungelt*: goed gemengd.

runjde v, *runjdes*: rondgang. *De runjde maake*: de rondgang doen. *Veer sjpeelen in de runjde*: wij spelen in de rondte, in een kring.

runjde v, *runjdes*, *runjtje*: ronde. *Wae geef ’n runjde, ’n sjoel*: wie geeft een rondje?

runje, *runjde*, *haet of is gerunjt*: ronden, afronden.

runje, **zich**, *runjde zich*, *haet zich gerunjt*: zijn buik vol eten; zich dik eten.

runjtje o, *runjtjes*: rondje; rondelletje.

ruubel, **ruuber**, *ruubesj*: ruwe klant; kinkel; vlegel.

ruuke, *rook*, *haet of is geraoke*: ruiken. *Dat ruuk nao ’t vuur*: dat is erg heet. *Dat ruuk nao ruibe*: dat is goedkoop. *Dao kónste neit aa ruuke*: daar kun je niet aan tippen.

ruum m, *ruume*, *ruumke*: rijm.

ruume, *ruumde*, *haet geruump*: rijmen. *Ruume zónger te kuume*: de rijmen uit de mouw schudden; moeiteloos rijmen. *Ruume sjlaon*: rijmen.

ruuter m, *ruutesj*: ruiter.

ruuzel m: rui. *De hounder lëGGe neit mee, ze zeen in de ruuzel gevalle*: de kippen leggen niet meer, ze zijn in de rui. *Truu Ruuzel en Bèt Laek*: twee versleten vrouwen.

ruuzelaer m, *ruuzelaesj*: ruiende vogel e.d.

ruuzele, *ruuzelde*, *haet geruuzelt*: ruien. *De boum ruuzele*: afvallen van bloesem, zaden etc.

ruuzing v: ruzie. *Ruuzing zuike*: ruzie zoeken. *Ruuzing maake*: ruzie maken. {p.350}

Aanvöllinge {p.351} {illustratie} {p.352}

S: *Ès is 'n króm letter:* as is verbrande turf.

saabel m, *saabele, saebelke:* sabel. *Mit saabel en sjakkoo:* gesteven en gestreken.

saajët m: sajët.

saalët m, *saalëtte:* salon of zaal.

saame: samen. *Saame wie de kénjer van Oppaove:* samen uit, samen thuis.

saamedoon, *douch saame, haet saame gedaon:* samendoen.

saamegaon, *gónge saame, is saamegegage:* samengaan; verkering hebben.

saanjelaer v/m, *saanjelaesj:* dreutelaar; treuzelaar.

saanjele, *saanjelde, haet gesaanjelt:* dreutelen; treuzelen; traag lopen.

saanjeltriën v, *saanjeltriene:* treuzelaarster; log wijf.

saap m/o, *saape, saepke:* sap.

saapetich, *saapetigger, saapetichste:* sappig.

saaraa m, *saaraas:* rakker.

saaroo m, *saaroos:* deugniet, rakker. *Dat is mich 'ne saaroo:* dat is een rakker.

saatan m, *saatanne:* duivel; rakker.

saatien, setien m, *saatiene:* satijn.

sabbat m: sabbat, zaterdag, Joodse rustdag. *Dae haet mich de sabbat verknibbelt:* die heeft me de hele zaak bedorven of verknoeid.

sachrien m: sacharine.

Saef Frans: Frans Saive, bijgenaamd “*de pikman*”, zie ook: *de Pikman*.

saene v, *saenes:* scène.

saengene, *saengende, haet of is gesaengent:* zegenen, zie ook: *zaegene*.

saer: sindsdien, sedert. *Saer höb ich 'm neit mee gezeen:* sedertdien heb ik hem niet meer gezien. Zie ook: *séns*.

saer v, *saere, saerke:* serre, zie ook: *verandaa*.

sakker m, *sakkesj, sèkkerke:* deugniet; mankepoot enz. (ongunstige betekenis).

sakkerbleu: bastaardvloek.

sakkerdjeu: bastaardvloek.

sakkerdjuu: bastaardvloek.

sakkere, *sakkerde, haet gesakkert:* razen, uitvaren, vloeken.

sakkerlout: bastaardvloek.

sakkerment: bastaardvloek.

sakkerment o, *sakkerment:* sacrament.

Sakkermentsdaach m: Sacramentsdag (herdenking Witte Donderdag, elf dagen na Pinksteren).

sakkerstie v, *sakkerstieë:* sacristie.

saldaot, seldaot m, *saldaote:* soldaat.

salderjoe m: niets. *Dao gaef ich noch geine salderjoe mee veur:* daar geef ik niets meer voor.

sallemander m, *sallemandesj:* salamander.

saluu m: salut.

salvoo m, *salvoos:* salvo.

Sander: Alexander.

Sanderbout: bastion van de vroegere vestingwerken nabij de Putpoort. Bovenop deze versterking was in de achttiende eeuw een Joodse begraafplaats, deze is na de oorlog 1940/45 geroerd en de resten zijn overgebracht naar de Joodse begraafplaats aan de Dominicanenwal. Ook hier zijn zij maar tijdelijk gebleven en met de van deze begraafplaats overgebleven resten in het jaar 1965 naar een afzonderlijk gedeelte van {p.353} de “Algemene begraafplaats”, aan de toenmalige Wehrerweg, overgebracht. De motieven voor deze verplaatsingen waren: eerste opgraving: de rust op fort Sanderbout werd verstoord, omdat het terrein voor iedereen en dus

ook voor de spelende jeugd toegankelijk was; de Joodse gemeente geen zorg meer aan het onderhoud kon besteden; de Joodse en Katholieke begraafplaatsen aan de Dominicanenwal i.v.m. stadsuitbreiding moesten worden geruimd.

sangerdaachs: de volgende dag.

sanel m: soort voeringstof.

sannetaer o: sanitair.

santebetik m: santenboetiek naar het Frans: sainte boutique, heiligenbeeldjeswinkel.

santekraom m: santenkraam, zie ook *santebetik*. *De ganse santekraom:* de hele santenkraam.

santesie: Fr. sans-souci, zorgeloosheid. *Hae koum zoo gans santesie aangetrampelt:* hij kwam zo zorgeloos naderbij gedrenteld, alsof hij van de prins geen kwaad wist.

saonlewieke o: centime. *Dao gaef ich noch gei saonlewieke veur:* daar geef ik nog geen centime voor.

saontee, santee: santé, proost, gezondheid.

saort o, *saorte, säörtje:* soort; ras; ordinair of gemeen volk. *Dat is gèt van 't saort:* dat is van ordinair volk.

saortemènt o: soort. *Zoo saortemént sjtouwmaage:* zo iets als een stoomwagen.

saoves: 's avonds.

sap m, *sappe, sépke:* pen voor houtverbinding door middel van pen en gat.

sapperjèn, sapperdjèn: bastaardvloek.

sapperlout: bastaardvloek.

sakkernón, sakkernóndedjeu, sakkernóndepie enz.: bastaardvloeken.

sappermeis: bastaardvloek.

sapperwaer: bastaardvloek.

satenët m: satinet.

saus v, *sauze, sèiske:* saus.

sauskómp m, *sauskump, sauskumpke:* sauskom.

sauslaepel m, *sauslaepele, sauslaepelke:* sauslepel.

sausneeger m, *sausneegesj:* raar mens.

sebedeies, subbedeies m, *sebedeiese:* zebedeus.

Sebil: Sibilla.

sebiet: meteen, direct.

sèch m: gelag, vertering; alles. *Ich mous de ganse sèch berappe:* ik moest de hele boel betalen.

seeneblaot o, *seeneblaar, seeneblaetje:* seneblad Lat. Cassia (de bladeren worden voor het vervaardigen van purgeermiddelen gebruikt).

seevetich: zeventig.

seffes: aanstonds.

sefraon m: saffraan. “*Den hondertste kent 't sefraon-aete neit*” wordt gezegd, als iemand het niet begrijpt; men verwonderd is over het geluk of de prestaties van een ander.

segaar v, *segaare, segaerke:* sigaar.

segaarenaegelke o, *segaarenaegelkes:* dun spijkertje voor sigarenkistjes.

segaarepiepke o, *segaarepiepkes:* sigarenpijpje, ook: *segaaresjpitske.*

segaarepit m, *segaarepitte:* sigarenmaker.

segaaresjpitske o, *segaaresjpitskes:* sigarenpijpje.

segaaretuutje o, *segaaretuutjes:* sigarenzakje. Vroeger werden de sigaren veelal los verkocht. Omstreeks 1900/1910 was de prijs voor een redelijke sigaar twee tot drie cent. De jongens waren fel op die rechthoekige zakjes, waarop aan de achterzijde een rebus was afgedrukt. Lengte en breedte der zakjes waren zodanig dat er 5 sigaren in konden.

segrèt v, *segrètte, segrètje:* sigaret. {p.354} *Veer lèGGe noe 'n segrèttepaus in:* nu pauzeren we enige minuten en roken een sigaretje.

segrëttesjpitske o, *segrëttesjpitskes*: sigarettenpijpje. *ε Segrëttesjpitske van 'nen haazeknaok waar vruiger groote moode*: een sigarettenpijpje gemaakt van de achterloper van een haas was vroeger zeer in trek.

seguinder m, *seguindesj*: zigeuner.

sèie, selje: zelden. *Sèie of noots zuuste dem*: zelden of nooit zie je hem.

seiere, seierde, haet of is geseiert: versieren. *'n Roos is gau geseiert*: goede wijn behoeft geen krans. Dit gezegde wordt vaak gebruikt, als men een elegant geklede vrouw ziet.

seieraot o, *seieraote, seieräötje*: sieraad. *Dat is 't seieraot van de ganse sjtraot*: zij is het knapste meisje van de hele straat.

seierert v, *seiererte, sejerertje*: siererwt, *Lathyrus odoratus*.

seiersel o, *seiersele, seierselke*: siersel.

sekont v: seconde.

sekreet o, *sekreete*: feeks.

sekuur, *sekuurder, sekuurste*: secuur.

Sel: Marcel.

selderie m: selderij.

selderieblaas o, *selderieblaar, selderieblaetje*: selderijblad.

selderieknóp m, *selderieknup, selderieknupke*: selderijknol.

selserswaater o: selterswater.

seluusie m: solutie.

semènt m: cement.

semènteiere, semènteierde, haet of is gesemènteiert: cementeren. *De geevel in semènt zette*: de gevel cementeren.

semmelik: tamelijk. *Semmelik gèt gedouns*: tamelijk wat gedoe.

séns: sinds, sedert, zie ook: *saer*.

sent m, *sente, sentje*: cent. *Hae zit oppε sente*: hij is erg gierig. *Hae haet de sente neit, de senten höbben hem*: hij is bezeten van de geldzucht. *Pas op, 't ménke kump veur zien sente*: wees voorzichtig en denk aan de gevolgen. *Ich sjtik van de sente, εs ich 'ne knab in de sjtraots krieich*: is de reactie op de mening van een ander, dat men veel geld bezit.

senterbaor v, *senterbaore, senterbäörke*: centerboor.

sentemaeter, sentemeeter m, *sentemaetesj, sentemaeterke*: centimeter. *Dat kump neit op e sentemaeterke*: dat steekt niet zo nauw.

sentere, senterde, haet of is gesentert: centeren; aftrappen. *Kóm veer gaon gèt sentere*: kom we gaan een balletje trappen, zie ook: *kuite*.

sentervuu v, *sentervuus*: centrifuge; melkfabriek. *De autste sentervuu waar oppε nuue waech*: de eerste melkfabriek in Sittard was gevestigd op de Rijksweg Noord nrs. 44-46.

Senterfuu is eveneens goed Sittards.

sentewouf m, *sentewuif*: geldwolf.

sepiete: groeiklier varken (vet vlees aan hals en borst van het niet volwassen varken; een van de lekkerste maar duurste delen van het varken).

sépter m, *séptesj*: scepter.

séppelien m, *séppeliene, séppelinke*: zeppelin.

serel m: veldzuring, *Rumex acetosa*.

serjeus, serjeuzer, serjeuste: serieus.

sernaat v, *sernaate*: serenade.

serpent o, *serpente*: serpent. *Waat ε serpent van ε vroumisj*: wat een serpent van een vrouw.

serveet v, *serveete*: servet.

servies o, *serviezer, servieske*: servies.

serzjant m, *serzjante*: sergeant; lijmknecht. z.o.: *sjerzant*.

sesies v, *sesieze, sesieske*: saucijs.

sesiezebreutje o, *sesiezebreutjes*: saucijzebroodje.
sèstich: zestig. *De sèstich zeen lèstich* {p.355} op deze leeftijd krijgt men vaak te maken met de kwalen en gebreken van de oude dag. *Bèste sèstich*: ben je mal.
Sèt, Sètje: Lisette.
setaase v, *setaases*: dagvaarding.
seteiere, *seteierde*, *is geseteiert*: dagvaarden.
setien, saatien m: satijn.
seutsel o, *seutsele*, *seutselke*: zwezerik, zie ook: *zuitselkes*.
Seveer: Xavier.
sevooj m, *sevooje*: savoojekool, *Brassica oleacea bullata*.
sezoen o, *sezoene*: seizoen.
sezoensjas m, *sezoensjès*, *sezoensjèske*: demi-saison.
siebele, *siebelde*, *haet of is gesiebelt*: siepelen, zie ook: *ziepe*.
sieder m: appelwijn, cider.
siefer o, *siefesj*, *sieferke*: cijfer. *'n Nol van e siefer*: een onbeduidend mens.
sieferblaas o, *sieferblaar*, *sieferblaetje*: wijzerplaat; gezicht. *Dao kreech ich ter e paar oppet sieferblaas*, *dat mich de ouge funkelde*: ik kreeg er een paar op mijn gezicht dat ik sterren zag.
siefere, *sieferde*, *haet gesiefert*: cijferen.
siekling v, *sieklinge*: schraapstaal, zie ook: *zeekling*.
Sieliaa: Cecilia.
siepnaat m: stroop.
sies v, *sieze*, *sieske*: sijs, *Carduelis spinus*.
sieseroo m, *sieseroos*, *sieserooke*: betweter. Cicero, groot redenaar in Rome van 106-43 voor Christus; 12 punts letter. (druklettertype).
sietoo: cito, met spoed.
siezich, *siezigger*, *siezichste*: gevoelig. *Hae is èrch siezich veur 'nen trèk*: hij is erg gevoelig voor tocht.
sik m, *sikke*, *sikske*: sik, baardje.
sikkertaares, **sikkretaares**, *sikkertaarisse*: secretaris.
sikkretaer m, *sikkretaere*: secretair.
sikketief m: siccatief (middel dat de verf snel doet verharderen), ouder is: *dreuchsel*.
siksakke, *siksakde*, *haet of is gesiksak*: zigzaggen. *e Gesiksak kènjtje*: een getand of gekarteld kantje.
simbool o, *simboole*: symbool.
simmenaarie o, *simmenaaries*: seminarie.
simmenaaris m, *simmenaariste*: seminarist, (klemtoon op *-ris*).
simpatie v, *simpaatieë*: sympathie.
simpaatik, *simpaatikker*, *simpaatikste*: sympathiek.
singel m, *singele*, *singelke*: singel, draagriem.
sinister, *sinisterder*, *sinisterste*: duister, donker, somber; obscuur, gemeen. *e Sinister vroumisj*: een duistere, ondoorgroendelijke vrouw.
sinjaal o, *sinjaale*: signaal.
Sinjaal, Oppet o: pl. ben. in het Geuveld.
sinjeur m, *sinjeure*: seigneur.
sink m: zink. *'ne Sinken tob*: een gegalvaniseerde emmer.
sinnagooch v, *sinnagooge*: synagoge.
sinnemaa m, *sinnemaas*: cinema.
Sinservaos: sint Servatius, 13 mei, *ein van de ieshëlge*.
sint: sint, heilige.

sint An: sint Anna, 26 juli, profetes, die 84 jaar weduwe bleef. *In de sint Anna broodersjap zeen:* in sint Anna's schapraai (provisiekast) zitten, gezegde met betrekking tot meisjes, die door hun leeftijd vrijwel geen kans meer maken op een huwelijk.

sint Andreis: sint Andries, 30 november. *Mit sint Andreis sjnee deit 't kaore wee:* met sint Andries sneeuw is slecht voor de rogge.

sint Berb: sint Barbara, 4 december, patrones der mijnwerkers. *Sint Berb brink sjnee:* sint Barbara brengt {p.356} sneeuw.

Sintebertus: sint Hubertus, 3 november, patroon der jagers. Op sint Hubertusdag worden gezegende broodjes gegeten ter vrijwaring en bescherming tegen beten van dolle honden (*Sintebertus aete de luu gezaengende breutjes om ze te verwaare veur beete van de raozetiggen hónjt*).

sintebertusklau m, sintebertusklaue, sintebertusklèike: bij honden soms aan de achterbenen hinderlijk bijten of klauw.

sint Birgit: sint Brigida, 1 februari. *Sint Birgit kump in 't wit:* met sint Brigida ligt of valt sneeuw.

sint Geerling: sint Gerlach, 10 oktober. *Mit sint Gal loupe de kui euveral:* met sint Gerlach is alle, niet afgerasterd weiland, vrij ter begrazing door hoornvee.

sint Gilles: sint Aegidius, 1 september. *Sint Gillis verbut den unjere, den achter-unjeren en trèk eine sjtuuver van den daachloon aaf:* met sint Aegidius vervalt de middag- en de namiddagpauze en wordt het dagloon met een stuiver verlaagd.

sint Jaakob: sint Jacob, 25 juli. *Mit sint Jaakob en sint An is 't kaoren in de sjuur of in de banj:* met sint Jacob en sint Anna is de rogge in de schuur of staat in schoven gebonden op de akkers.

sint Jaakobspaer v, sint Jaakobspaere: voorheen een der vroege perensoorten.

sint Jan: sint Jan, 24 juni. *Mit sint Jan is 't gedaon mit 't fluiten of sjlaon van de nachtegaal:* met sint Jan staakt de nachtegaal zijn nachtelijk gezang. Sint Jan werd aangeroepen voor hoofdzweren bij kinderen, het volgende versje werd daarbij dan opgezegd: *heile, heile, bluitje, / vèrkes, vèrkesvuitje. / Achter sint Jan, / dao sjteit eine man, / dae oos kinjtje zie köpken heile kan; / heil is 't heil is 't heil is 't.*

sint Jansbloum v, sint Jansbloume, sint Jansblömke: gele ganzebloem, Chrysanthemum segetum.

sint Jansbroot o: Johannesbrood (eetbare vrucht van de broodboom).

sint Janspaer v, sint Janspaere: voorheen een der vroege perensoorten.

sint Janspötje o: bron tussen zwembad en roeivijver a/d Vijverweg.

sint Jansun v, sint Jansunne, sint Jansunke: zilverui.

sint Janswiemere, sint Janswiemerte: zwarte aalbessen.

sint Jóp: sint Joseph, 19 maart.

sint Joozepsmerit m: sint Joseph-jaarmarkt. Oud liedje: *Veer zeen al nao sint Jóp gewaes, / mit vrunj al óngerein. / Veer koume neit óm te zoepe, / mer óm sint Jóp te zeen, / te zeen, te zeen, te zeen enz. Sint Jóp verbut 't lampewirke:* na 19 maart was het werken bij kunstlicht afgelopen. *Mit sint Jóp blif geine kaater in Houtem.* De bewoners van Holthum, bijnaam "de kaatesj", bezochten natuurlijk ook deze jaarmarkt, vandaar dit gezegde. *Ès de boere zich mit sint Jóp sjlouge, bès ze bloude, weis 't kaore gout:* als de boeren op of na het einde van de marktdag elkaar tot bloedens toe sloegen, was dit volgens oud boerenbijgeloof een gunstig voorteken voor een goede roggeoogst.

sint Kattrien: sint Catharina, 25 november. *Mit sint Cattrien, of: {p.357} Ketrien koume de kui aan de lien:* met sint Catharina kwamen de koeien op stal.

sint Kattrienebloum v, sint Kattrienebloume, Kattrieneblömke: chrysant.

sinterklaos: sint Nicolaas, 6 december. *Mit sinterklaos kriste 'ne sókkere niks:* met sint Nicolaas krijg je geen enkel geschenk. *Sinterklaos zien aezelke, / dat haet eine kae vout, /*

dao mótte ver gout veur baeë, / dan wurt er weier gout. In de dagen voorafgaand aan het sint Nicolaasfeest (strooiavonden) werd dit liedje gezongen om de kinderen eraan te doen denken, dat zij braaf moesten zijn. Een ander sinterklaasliedje, opgeschreven in 1879 door Martin Jansen: *Sinterklaos gout hégeman, / dooch diene bësten tabbert aan. / Rie nao Spaanje, / eppelkes van Oraanje. / Gaef die klein kénjerkjes gèt, / sjtoot die groote mit de vuit veur de vot, / laot ze dao mit loupe, / haoze en sjoon verkoupe. / Is dat geine braave man, / dae ós noch gèt gaeve kan.*

sint Krispien: sint Crispijn, 25 oktober, patroon der schoenmakers. *Hae zit op ziene krispien:* hij zit op zijn schoenmakersstoeltje (driepoot); hij zit op zijn praatstoel.

sint Lambaer: sint Lambertus, 17 september. *Mit sint Lambaer kump de sjpéndrik aan den haert:* met sint Lambertus komt het spinnewiel weer in bedrijf.

Sintlaevesbloum, sint Jansbloum v, sintlaevesbloume: sering, *Syringa vulgaris*.

sint Leindert: sint Leonard, 6 november. *Sint Leindert brink de vleigen ewèch:* met sint Leonard verdwijnen de vliegen.

sint Lesie: sint Lucie, 3 december. *Mit sinte Lesie is 't korte van de daach veurbie:* met sint Lucie komt er een eind aan het korten der dagen.

sintermaerte: sint Maarten, 11 november. In de avonduren van 11 november werden de zgn. sintermaartenvuren gestookt. Ook trokken de kinderen met lantaarns of lampions langs de deuren van de woningen, waarbij liedjes werden gezongen. Als beloning ontvingen zij appels, noten, koek e.d. of een paar centen. Enkele voorbeelden: *Sinter Maertes veugelke, haet ei keugelke, haet ei blau sjtertje, hupsa sinter Maerte: / Sint Maerte, sint Maerte, waat haet die mooder gekaok? / Einen aerpel, einen aerpel, mit eine vëtte knaok.* Thans nog in Broeksittard gebruikelijk: *Klingel in de tèsj, klingel in de tèsj, / gaef den erme sintermaerte gèt; / mit zien bloote erme, ként er zich gèt werme; / klingel in de tèsj, klingel in de tèsj.* Hier wordt nadrukkelijk op een gave in klinkende munt gerekend. In dat geval volgde er nog: *Haer gaef, dat geer noch lang {p.358} laef, dat geer riek en zeelich waert.*

sint Mattis: sint Mathijs, 25 februari. *Ès 't mit sint Mattis vrus, vrus 't noch feertich nachte:* als het met sint Mathijs vriest, vriest het nog veertig nachten.

sint Mecheil: sint Michael, 29 september. *Sint Mecheil verbut de liene haozen en ouch de kèmpkeil:* met sint Michaël werd op de winterkleding overgestapt.

Sintermeis: sint Remigius, 1 oktober. Sint Remigius was de dag, dat de landpacht verviel en nieuw personeel in dienst trad.

sint Peeter: sint Petrus, 29 juni. *Sint Peeter vösj gaer:* heeft vermoedelijk te maken met de opening van het visseizoen in de maand juni.

sint Roozaa: sint Rosa, 30 augustus, patrones van Sittard. *Mit sint Roozaa begint 't lampewirken en vleige de puime door 't veljt:* vanaf sint Rosa wordt weer met kunstlicht gewerkt en wordt druk gewerkt op de stoppelakkers.

sint Teunis. sint Antonius, 17 januari. *Sint Teunis is 'nen iesbraeker of 'nen iesmaeker:* met sint Antonius kan er een keerpunt in de winter komen.

sintroen v, sintroene: citroen.

sirk v, sirke, sirkske: circus; huishouden van Jan Steen. *Dao sjteit ẽ sirksken oppẽ mert, meh 't is mer óngerhauve man en eine paesjkop:* er staat een circus op de markt, maar het is niet veel zaaks.

sirkelaer m, sirkelaere: circulaire.

sirkeskael m, sirkeskaels: circusvolk.

sissert m: sisser. *Dat is noch éns mit 'ne sissert aafgeloupe:* daar ben je goed van afgekomen.

sits m: sits, bedrukt katoen.

sitsewinkel m, sitsewinkele, sitsewinkelke: sitsenwinkel; de hele rommel, samenraapsel van kleinigheden.

sittewaase v, sittewaases: situatie.

sivvelezeiere, *sivvelezeierde*, *haet of is gesivvelezeiert*: civiliseren, beschaven.
sivvelezeiert, *sivvelezeierder*, *sivvelezeierste*: geciviliseerd, beschaafd.
soebras m, *soebrasse*: sousbras (lapje in armsgat tegen het transpireren).
soelaoch v, *soelaoge*: bijvoegsel. Met “*soelaoge*”, een term, die in de meubelmakerswereld nog veelvuldig voorkomt, worden bedoeld de houtblokjes, welke gebruikt worden om tussen de lijmtang en het te lijmen voorwerp te plaatsen ter voorkoming van indrukken (beschadigingen) der tangen in dit voorwerp. *Jóng, doe mós de soelaoge tösje de sjerzanten en 't hout lëGGen angesj kriste blötsjen in 't hout.*
soepje o: achterbuurtvolk, tuig.
soeps, **neit vää**l: niet veel zaaks, prullaria.
soeze, *soesde*, *haet gesoes*: suizen; licht slapen, dutten. *'t Soes mich in de oore*: mijn oren suizen. *'t Soesde langs mich door*: het suisde langs me heen.
sókker m, *sukkerke*: suiker. *Dat geit drin wie sókker*: dat gaat erin als koek. “*Doe kris 'ne sókkere niks mit 'ne lange sjtart*” wordt gezegd tegen iemand, die door zijn gedrag geen geschenk of beloning heeft verdiend.
sókkerbèkker m, *sókkerbèkkesj*: suikerbakker.
sókkerbesjuut v, *sókkerbesjuute*, *sókkerbesjuutje*: suikerbeschuit, met boter besmeerd en met suiker bestrooid.
sókkerboon v, *sókkerboone*, *sókkerböönke*: suikerboon.
sókkerbroot o, *sókkerbroor*: suikerbrood, zie ook: *brootsókker* en *sókkerhuit*. {p.359}
sókkere, *sókkerde*, *haet of is gesókkert*: suikeren.
sókkerei m: cichorei, gemalen wortel van de cichoreiplant.
sókkergebèks o: fijn gebak.
sókkerhuit o, *sókkerhuiter*: kegelvormig suikerbrood.
sókkerkroot v, *sókkerkroote*: suikerbiet.
sókkernónk m, *sókkernónke*: suikeroom.
sókkerpaer v, *sókkerpaere*: suikerpeer.
sókkersjnee m: fijne korrelige sneeuw.
sókkersjtaaf m, *sókkersjtaef*, *sókkersjtaefke*: suikerstok.
sókkertant v, *sókkertante*: suikertante.
sókkerwaater o, *sókkerwaeterke*: suikerwater.
sókkerwaffel v, *sókkerwaffele*, *sókkerwëffelke*: suikerwafel.
sókses m: sukkel, goedaardig mens.
soldeiere, *soldeierde*, *haet of is gesoldeiert*: solderen, ouder is: *lööte*.
solfer m: zwavel.
solferbloum v: zwavelbloem.
solfere, *solferde*, *haet gesolfert*: zwavelen, smeulen. *Dae bie wurt aafgesolfert, dao is gein mouer mee in*: dit bijenvolk wordt afgezwaveld, omdat het moerloos (zonder koningin) is.
solferlap m, *solferlappe*, *solferlèpke*: in zwavel gedrenkte strook linnen.
solfersjtèk m, *solfersjtèkke*, *solfersjtèkske*: ouderwetse zwavelstok.
solle, *solde*, *haet gesolt*: sollen.
solleseteiere, *solleseteierde*, *haet gesolleseteiert*: solliciteren.
solveiere, *solveierde*, *haet of is gesolveiert*: solveren.
som v, *somme*, *sömke*: som.
sóms: soms.
sómwieles: somwijlen.
sóndesnaodemiddes: 's zondagsnamiddags.
sööberkes: sobertjes.
soofaa m, *soofaas*: sofa.

sop v, *soppe, söpke*: soep. *Ich höb dich neudich in de sop*: ik kan je missen als kiespijn; ik heb jou niet nodig. Danswijsje: *Aadelheit haet sop gekaok, / zeeve daach van eine knaok. / Aadelheit die kump van Tuddere en geit nao Pöt, / Aadelheit die kump van Tuddere, / kump van Tuddere en geit nao Pöt*. Sint Adelheid, 5 februari, wordt ook wel vervangen door *Obberdien* (Hubertina) de *h* ontbreekt i.v.m. het feit dat deze in het Sittards zeer labiel is.

sopbrouer m, *sopbruiesj*: spotnaam voor broederkok; knoeier; sul.

sópee m, *sópees*: souper.

sophoun v, *sophounder*: soepkip.

sopkómp m, *sopkump*: soepkom.

soppe, *sopde, haet gesop*: soppen, soppedoppen. *Ès ver vruiger gebraoe sjpèk kreege, maachde ver ouch soppe*: bij gebakken spek mocht je het zwartbrood soppen in de braadpan of je kreeg een gedeelte van het uitgebraden vet bij het spek op je bord.

soppegruin o: soepgroente.

soppevleisj o: soepvlees.

sopsiemes m, *sopsiemese*: waardeloze vent.

soptrien v, *soptriene*: soepterrine; slordige vrouw.

sóssjaal, *sóssjaalder, sóssjaalste*: sociaal.

sorteiere, *sorteierde, haet of is gesorteiert*: sorteren.

sossjeteit v, *sossjeteite, sossjeteitje*: sociëteit.

sósseiere, *sósseierde, haet gesósseiert*: zich bekommeren om, erop uit zijn, ervoor zorgen; bemiddelen in een twistgesprek e.d.; op twee schouders dragen. {p.360}

soudemieter m, *soudemietesj*: sodemieter.

soudemietere, *soudemieterde, haet gesoudemietert*: sodemieteren.

subbedeies m, *subbedeiesse*: sul, stumper.

suchske o: sukkel- of boemeltreintje, liep vroeger vanaf het “*baenken i Tuddere*” door de Zelfkant; het dorp Tudderen bij Broeksittard was eindstation.

suf, *suffer, sufste*: suf.

suffe, *sufde, haet gesuf*: suffen.

suffert m, *suffesj, sufferke*: sufferd. *Hae haet de suffert gelaeze*: hij suft.

suffetich, *suffetigger, suffetichste*: suffig.

suftrien v, *suftriene, suftrinke*: suf meisje of vrouw.

suich o: tuig. *Dat is van 't grootste suich*: dat is van het minste volk. *Dat is suich*: dat is rommel, uitschot.

suksés o: succes.

suGGelaer m, *suGGelaesj, suGGelaerke*: sukkelaar.

suGGele, *suGGelde, haet gesuGGelt*: sukkelen. *Dao kénste mit suGGele*: daar zit je mee.

sul m, *sulle*: sul. *Waat bëste toch veur 'ne sul*: wat ben je toch een onnozel mens.

sultan m, *sultanne*: tulband, zie ook: *Turkse mötsj*.

summe-semaares: summa summarum, tenslotte, alles bij elkaar genomen.

sumpel, *sumpelder, sumpelste*: simpel. *'ne Sumpele*: een simpel mens.

sumpelkes: simpeltjes.

suppe, *supde, haet gesup*: nippen, voorzichtig en met kleine teugjes drinken.

susse, *susde, haet of is gesus*: sussen.

swaree m, *swarees*: Fr. soirée, avondpartij. Zie ook: *zwaree*.

Swentebolt: Swentibold, scherm en gymnastiekvereniging, opgericht 6 februari 1881, goedgekeurd bij koninklijk besluit van 24 december 1884 no. 26. Een aan de vereniging verbonden toneelafdeling beoefende in de wintermaanden het toneelspel gedurende de eerste jaren van het bestaan van Swentibold. Een der oude marsliedjes begon als volgt: *En waat is 't toch plezeierich, / preezedent van zoo 'n Swentebolt te zeen. / Veer zeen allemaol löstich en plezeierich / en veer zoue van gein anger wille zeen. / Oos Swentebolts-laeve en dat gevilt ós*

gout, / veer haute goue mout, veer haute goue mout, / oos Swentebolts-laeve gevilt ós gout, / oos Swentebolts-laeve gevilt ós gout. {p.361}

Aanvöllinge {p.362} {illustratie} {p.363}

SJ

sjaa v: schade. *Hae laef van de sjaa*: hij leeft van de schade.

sjaabel m, *sjaabelle, sjaabelke*: schabel, voetenbank, klemtoon op *-bel*.

sjaabrang m, *sjaabrang, sjaabrèngske*: Fr. chambranle, deuromlijsting, koplat.

sjaabrèt v, *sjaabrètje, sjaabrètje*: Fr. chambrette, kamertje.

sjaaf v, *sjaave, sjaefke*: schaaf.

Sjaak, Sjaek, Sjaekske: Jacques.

sjaal v, *sjaale, sjaelke*: sjaal, das.

sjaal v, *sjaale, sjaelke*: schaal, schotel.

sjaal v, *sjaale*: maatstaf; weegschaalbord etc.

sjaal m, *sjaale, sjaelke*: harde eierschaal; schaal van mosselen enz.

sjaalevaegert m, *sjaalevaegesj*: snoeper; klaploper.

sjaalplank v, *sjaalplènk*: schaaldeel.

sjaame, zich, sjaamde zich, haet zich gesjaamp: schamen. *Sjaamen haet gein hummen aan*: schaamtegevoel kan men niet verbergen. Indien iemand zegt: “*ich sjaam mich*” krijgt hij prompt tot antwoord: “*sjaamen haet gein hummen aan*”, wat in dit geval betekent, er is geen reden je te schamen.

sjaameswaert: schandelijk, om je te schamen.

sjaap o, *sjaaper, sjaepke*: schap, legplank; tafellade. *Dat is zoo neudich wie broot in 't sjaap*: broodnodig.

sjaar o, *sjaare*: kouter van ploeg, ploegmes.

sjaasj o, *sjaasje, sjaesjke*: scheermes,

sjaasjmoel v, *sjaasjmoele, sjaasjmulke*: ongaaf gebit.

sjaasjpeen v: schaafsel, krullen van hout.

sjaasjtanjt m, *sjaasjtènj*: vooruitstekende snijtand.

sjaaterbees v, *sjaaterbeeste, sjaaterbeesjke*: lachebek, luid pratend en druk doend persoon.

sjaaterbèk v, *sjaaterbèkke, sjaaterbèkske*: lachebek, luid pratend en druk doend persoon.

sjaatere, *sjaaterde, haet gesjaatert*: schateren; zangerige begeleiding van het voorspel, dat vooral bij jonge hennen het begin van de legperiode of het leggen van een ei voorafgaat.

sjaats v, *sjaatse, sjaatske*: schaats, verouderd: *sjtriksjoon*.

sjaatse, *sjaatsde, haet gesjaats*: schaatsen, verouderd: *sjtriksjoon loupe*.

sjaave, *sjaafde, haet of is gesjaaf*: schaven.

sjaaverguiing v: schadevergoeding.

sjabau m, *sjabaus*: borrel; jenever voor het gewone volk.

sjableier o, *sjableiere, sjableierke*: scapulier.

sjach v, *sjachte, sjèchske*: etui. *Ich höb de sjach van miene bril verlaore*: ik heb mijn bril etui verloren.

sjachelaer m, *sjachelaesj, sjachelaerke*: sjacheraar.

sjachele, *sjachelde, haet of is gesjachtelt*: sjachelen of sjacheren.

sjachtel v, *sjachtele, sjèchtelke*: doos; oud wijf. *Die au sjachtel*: dat oude wijf.

sjaedelik, *sjaedelikker, sjaedelikste*: schadelijk.

sjael, *sjaelder, sjaelste*: scheel. *Zoo sjael wie 'n lat*: erg scheel. *Dae sjaele*: die schele. *'t Beier is sjael*: het bier is troebel, bedorven. *Hae kik mit zie lénks ouch in 't rêchs kammezaolstèsjke*: hij is behoorlijk {p.364} scheel. *Sjaele kal verkoupe*: beuzelpraat vertellen. *Sjaele kop*: scheeloog; iemand die niet uitkijkt. *'ne Sjaele maonuigert*: een scheel paard.

sjael v: bovenbil van rund of koe.

sjaele, *sjaelde*, *haet gesjaelt*: schelen. *Dat sjaelde ouch niks*: dat scheelde ook niets.

sjaemde v: schaamte. *Hae haet gein sjaemde in de prie*: schaamtegevoel is hem vreemd.

Sjaen: Eugène.

sjaepe m, *sjaepene*: schepen, overheidspersoon.

sjaepke o, *sjaepkes*: hakbordje met aan drie zijden een opstaande rand voor groente, vlees etc.
zie ook: *fleutje*.

sjaerbaas m, *sjaerbaaze*: barbier.

sjaerbeusjtél m, *sjaerbeusjtele*: scheerkwast.

sjaere, *sjour*, *haet of is gesjaore*: scheren. *Hae haet de sjaop gesjaore*: hij is met de winst gaan strijken. *Hae sjour de hèk*: hij schoor of knipte de haag.

sjaere, *sjour*, *haet gesjaore*: oogsten. *Sjeert er gout*: oogst hij goed of is het een goede boer?

sjaermesjinke o, *sjaermesjinkes*: scheerapparaat.

sjaermoel v, *sjaermoele*, *sjaermulke*: klein langwerpige witbroodje van fijn deeg met suiker en krenten.

sjaermoes v, *sjaermuus*, *sjaermuske*: grote veldmuis; klein vief persoon.

sjaerreim m, *sjaerreime*: scheerriem, wetleer.

sjaersjootel v, *sjaersjootele*: scheerbekken.

sjaerzeip v: scheerzeep.

sjaffe, *sjafde*, *haet of is gesjaf*: schaffen; bezorgen, doen. *Sjafste 't*: speel je het klaar?

sjafte, *sjafde*, *haet gesjaf*: schaften, rusten.

sjagreneiere, *sjagreneierde*, *haet gesjagreneiert*: Fr. chagriner, bedroeven; kniezen, verdrietig zijn.

sjakkoo m, *sjakkoos*, *sjakkooke*: sjako.

sjalk m, *sjelk*, *sjelkske*: schalk; zie het oudere: *sjnaak*.

sjallaok o, *sjallaoker*: galmgat.

sjalle, *sjalde*, *haet gesjalt*: schallen. *Hae zink dat 't sjalt*: hij zingt uit volle borst.

sjalleziev, *sjallezieë*, *sjallezieke*: jaloezie; zonneblind.

sjaloës, *sjeloës*, *sjaloezer*, *sjaloeste*: jaloers: *Eine gaap is sjaloës*: gapen doet gapen.

sjalter m, *sjaltesj*, *sjalterke*: loket; schakelaar. *Hae is dao sjalter en walter*: hij is daar heer en meester.

sjamberloek, **sjamberlok** m, *sjamberloeke*: sjamberloek, kamerjas met gordel.

sjamfoeter m, *sjamfoetesj*: onbetrouwbaar persoon; herrieschopper.

sjamfoetere, *sjamfoeterde*, *haet gesjamfoetert*: razen, tieren; bedriegen.

sjammeteiere, *sjammeteierde*, *haet of is gesjammeteiert*: op slinkse wijze trachten te verkrijgen. *Woo höbste dich dat noe weier gesjammeteiert*: waar heb je dat nu weer op de kop getikt?

sjammeteur m, *sjammeteusj*: linkerd.

sjamp m, *sjampe*: schimpscheut, schamp.

sjampe, *sjampde*, *is gesjamp*: schampen; schimpen.

sjampes: rakelings.

sjampkaart v, *sjampkaarte*: ansichtkaart waarop een of andere hoedanigheid van geadresseerde als schimp wordt uitgebeeld.

sjamppaol m, *sjamppäöl*: schamppaol, zie: *sjampsjtein*.

sjampsjeut m, *sjampsjeut*: schampschot.

sjampsjtein m, *sjampsjtein*: steen als schamppaol, geplaatst op straathoeken etc. ter bescherming tegen {p.365} aanrijdingen.

sjandaal o, *sjandaale*: schandaal.

sjandaale, *sjandaalde*, *haet gesjandaalt*: opspelen, tieren.

sjandaalich, *sjandaaligger*, *sjandaalichste*: schandalig.

Sjang, Sjèng, Sjèngske: Jan, Jean.

sjangeleiere, versjangeleiere, sjangeleierde, haet of is gesjangeleiert: beschadigen; bederven, verknoeien; schandaliseren.

sjangering v/o, Fr. chagrin, droefenis. *Hae is gesjtorve va leit en sjangering:* hij is gestorven van leed en verdriet. Zie ook: *sjagreneiere*.

sjanj v: schande. *Wae loestert aan de wanj, heurt meistes zien eige sjanj:* wie luistert aan de wanden, hoort meestal zijn eigen schande.

sjanjich, sjènjich, sjanjigger, sjanjichste: schandelijk; bedorven; verknoeid. *Sjanjich maake:* te schande maken; verknoeien; bederven. *Niet vääöl kal aa sjanjich maake:* niet veel woorden aan verspillen.

sjanjtmei m, *sjanjtmeie:* mei, geplaatst op slecht onderhouden stuk land. Wordt nu wel eens vervangen door een bordje met een raak opschrift, op een duidelijk zichtbare plek opgesteld.

sjanjtpaol m, *sjanjtpäöl:* schandpaal.

sjans v, *sjanse:* kans; geluk.

sjans v, *sjanse, sjènske:* schans, takkebos. *Sjanse bénje:* alle snoeihout werd vroeger tot schansen verwerkt (deze werden gebruikt om de oven te stoken). *Van kleinhout maakste sjanse:* van kleinigheden iets groots maken; met weinig veel presteren.

sjansenaove m, *sjansenäöves:* ouderwetse met schansen op de vloer gestookte oven.

sjansendraot m: gegloeid ijzerdraad om takkebossen samen te binden.

sjanseklöppel m, *sjanseklöppele:* breidel om het ijzerdraad goed strak aan te kunnen draaien.

sjansenhoup m, *sjansehuip:* mutserd.

sjantóng m: shantoeng, soort zijde.

sjaok v, *sjäök, sjäökske:* gek, lui meisje. zie ook: *sjoute*.

sjaol v, *sjaole, sjäölke:* collecteschaal. Voor schaal zie: *sjootel* en *sjaal*.

sjaop o, *sjäöp, sjäöpke:* schaap. *Dao sjteit 't sjaop en sjit:* daar staat hij met de mond vol tanden; nu zit hij met de gebakken peren. *Hae haet de sjaop gesjaoren en leet mich de vërke sjaere:* hij pikt de voordeligste zaakjes zelf; hij heeft het grootste deel der winst zelf ingepikt. *Ès de sjäöpkes weie, blaeke ze neit:* als de katten muizen, mauwen ze niet. *Hae haet zien sjaop gesjaore:* hij heeft zijn schaapjes op het droge. *Doe bès mich ẽ sjaop:* je bent een sul. Wanneer een klein kind zich pijn had gedaan wreef men met een hand over de pijnlijke plek daarbij zeggend: "wit sjäöpke, sjwart sjäöpke, mörgen is 't heil".

sjaope, sjeip, haet of is gesjaope: scheppen, maken. *Gout gesjaope, of: gout van peut en oore:* welgeschapen.

sjaopebók m, *sjaopebuk, sjaopebukeske:* ram.

sjaopevleisj o: schapenvlees. *Sjaopevleisj mit ruiben is ẽ fien aete:* schapenvlees met rapen is een lekker eten.

sjaopshónjt m, *sjaopshónj:* herdershond.

sjaopskop m, *sjaopsköp:* schaapskop; stommerd, onnozel mens.

sjaor: witte nachtvlinger, gebruikt als aas bij het vissen.

sjaor v, *sjaore:* oogst, opbrengst; bovenlaag van stoffen, draadrichting van weefsel. 'n *Gou sjaor terf:* een goede opbrengst tarwe. *Doe mós mit de sjaor mitbeusjtele:* je moet in de draadrichting van het weefsel {p.366} borstelen.

sjaorkrètsert m, *sjaorkrètsesj, sjaorkrètserke:* kaardebol. De droge zaadknop van de weverskaardebol werd vroeger veel door kleermakers gebruikt om de bovenlaag van wollen stoffen te ruwen en in een richting te strijken. De kaardebol wordt nu nog, meestal paars geverfd, in lijkkranen verwerkt.

sjaot o, *sjaoter, sjäötje:* lade; vak in winkelopstand; laatje van de koffiemolen.

sjappeiere, sjappeierde, haet gesjappeiert: ontkomen, de dans ontspringen, aan het gevaar ontsnappen. *Hae haet zich gout weite te sjappeiere:* hij is op een handige manier aan het gevaar ontsnapt.

sjappèng m, *sjappèngs*: eivormige kool, spitskool, Brassica sinensis, klemtoon op -pèng.
sjappeklak, tarpot m, *sjappeklakke*: klakhoed, gibus.
sjappelik, *sjappelikker, sjappelikste*: schappelijk.
sjappie m, *sjappies*: sjappie.
sjappieter m/o, *sjappietesj*: chapiter, onderwerp.
sjappoo m, *sjappoos*; Fr. chapeau, wiel dop, naafdop.
sjarlap, sjerlap m: jalap of jalappe: Mexicaanse plant, waarvan de gedroogde en gemalen wortel als laxeermiddel wordt gebruikt. *Wenste neit gout kéns gaon, móste dich mer gèt sjarlap kriege*: als je last hebt met de stoelgang, moet je maar wat jalap nemen.
sjarletan m, sjarletanne: charlatan.
sjarmant, *sjarmanter, sjarmantste*: charmant. *Hae haet zich sjarmant gèt biejein gesjart*: hij heeft een aardig kapitaaltje bijeengescharreld.
sjarre, *sjarde, haet gesjart*: krabben; scharrelen van kippen.
sjarrebeier o: scharrebier, schraal, dun bier.
sjarrepötje o: laatste kind, dat een vrouw gekregen heeft (de benjamin). “*Et pötje sjarre*” bij het knikkeren is alle knikkers, die in het potje liggen, binnenhalen tot de laatste toe, zie: kinderspelen.
sjarsj v/m: batterij van “*kaamesj*” zie: *kaamersjeite*. *In eine sjarsj*: in volle vaart, in één ruk.
sjartèl m, *sjartèlle, sjartèlke*: Fr. jarretelle, kous- of sokophouder.
sjat m, *sjatte, sjètje*: schat.
sjatriek: schatrijk.
sjattich, *sjattigger, sjattichste*: schattig.
sjau v, *sjaue, sjèike*: grendel, schuif, zie ook: *sjplinter*.
sjèbbich, **sjèbbetich**, *sjèbbigger, sjèbbichste*: kaal; beroerd, schunnig; sjofel.
sjèbbetich, *sjèbbetigger, sjèbbetichste*: zie: *sjèbbich*.
sjedammer m, *sjedammesj, sjedammerke*: Schiedammer jenever.
Sjedit: Judith.
sjeem m: zie ook: *sjeim*; *sjatte*: schaduw.
sjeemaa: dronken.
sjeemelsblok, sjeimelsblok m, *sjeemelsblök, sjeemelsblökske*: schamel, laag bankje voor wagenbestuurder.
sjeemeraovent m, *sjeemeraovende*: schemeravond.
sjeemere, *sjeemerde, haet gesjeemert*: schemeren.
sjeemerlamp v, *sjeemerlampe, sjeemerlempke*: schemerlamp.
sjeemizètje o: frontje, halfhemdje.
sjeen m, *sjeene*: scheen. *Eeme blau sjeene sjtampe*: iemand blauwe schenen trappen.
sjeep o, *sjeeper, sjeepke*: schip. *Sjeepke*: wierookdoosje (kerkelijk gebruiksvoorwerp).
sjeeper m, *sjeepesj*: schaapherder. Raadsel met betrekking tot het aan-{p.367}tal schapen van een herder: / “Daach, sjeeper mit dien hóndert sjaop! / Jao, hau ich hóndert sjaop. / Éns zooväöl, de hëllef zooväöl, / ei veedel zoovaöl, en den hónjt ei sjaop, /dan hau ich hóndert sjaop.” / Wieväöl sjaop hau dae sjeeper noe? (36)
sjeepesjsjöpke o: herdersstaf. De “halfes” voerden vroeger een “sjeepesjsjöpke” mee als teken van hun positie. Dit diende niet om, zoals bij de herders, kluiten naar de schapen te gooien om ze bij elkaar te houden, maar om distels etc. uit te steken. Ook de pastoors kregen vroeger bij hun installatie in een parochie een “sjeepesjsjöpke” aangeboden, daarmee symboliserend dat ze het kerkelijk hoofd (herder) van de parochie waren.
Sjeer, Sjeeraa, Sjeerke: Gerard.
sjeer v, *sjeere*: schaar; voorvork van een fiets.
sjeeresjliepert m, *sjeeresjliepesj*: scharenslijper, scharensliiep.
sjees v, *sjeeze, sjeeske*: sjees, koets op twee wielen. Zie ook: sjeis.

sjeet m, *sjeete, sjeetje*: scheet; kleinigheid. *Gaef dat menke toch ouch e sjeetje dervan*: geef dat manneke toch ook een kleinigheid ervan.

sjeeze, *sjeesde, haet of is gesjees*: sjezen, hard lopen.

sjëf m, *sjëffe, sjëfke*: chef; voorheen: hoofd Sittardse politie, “et Sjëfke”.

sjèi v, *sjèie, sjèike*: schede, briletui etc.

sjèi v, *sjèie*: verbindingsbalkje aan het onderstel van een kipkar, zie: *sjlaachskar*.

sjeiding v, *sjeidinge*: scheiding.

sjeie, *sjeide, is gesjeit*: scheiden.

sjèie, *sjólj, haet gesjólje*: schelden.

sjeif, *sjeiver, sjeifste*: scheef. ‘*ne Sjeif*: een scheef gegroeid persoon of dier. *Sjeif voore draagen ’t meiste*, of: *ouch vruchte*: het is onjuist iemands bekwaamheden naar zijn uiterlijk te beoordelen. *Waat sjeif is, dat jóffert*: duidt op het onsymmetrische als schoonheidsfactor. *Sjeif en sjael*: schots en scheef.

sjeigel m, *sjeigele, sjeigelke*: scheiding in hoofdhaar e.d.

sjeigele, *sjeigelde, haet of is gesjeigelt*: scheiding in het hoofdhaar e.d. maken. *De häörkes fien gesjeigelt*: een mooie scheiding in het haar.

sjeim, sjatte m: schaduw. *Sjeimke traeë*: in zonne- of maneschijn trachten op de schaduw van zijn eigen hoofd te trappen: kinderspelletje. Zie: *sjeem*.

sjeimelsblok, sjeemelsblok m, *sjeemelsblök*: constructie, geplaatst op voor- en achterzijde van de oogstkar voor het aanbrengen van de wagenladders of “*ouchslöddere*”.

sjèinaam m, *sjèinaame*: scheldnaam.

sjeit o, *sjeiter*: grensscheiding. *Doe höbs alweier de päöl oppet sjeit oetgevaare*: je hebt weer de grensstenen weggeploegd. *Laot ver mer ’n hëk oppet sjeit paote*: laat ons maar een haag op de grens planten.

sjeitbaan v, *sjeitbaane*: schietbaan.

sjeitbeitel m, *sjeitbeitele*: zie: *kapbeitel*.

sjeite, *sjoot, haet gesjaote*: schieten; knikkeren.

sjèitere, *sjèiterde, is gesjèitert*: mislukken. *Veer zeen gesjèitert*: wij zijn niet geslaagd.

sjeitgaert v, *sjeitgaerde, sjeitgaertje*: werphengel.

sjeitgewaer o, *sjeitgewaere, sjeitgewaerke*: geweer.

sjeitsjief v, *sjeitsjieve*: schietschijf.

sjeitloot o, *sjeitloote, sjeitlöötte*: schiet-{p.368}lood. *Hae hink oet ’t loot*: een mismaaft, krom mens.

sjeitmèisj m, *sjeitmèisje*: schietknikker. Indien een jongen al zijn knikkers bij het spel verloren had, gaf men hem er een de zgn. “*sjeitmèisj*” terug om zijn geluk alsnog te proberen.

sjeitpaol m, *sjeitpaöl*: grenspaal op de scheiding van percelen.

sjeitsjtanjt m, *sjeitsjtènj*: schietstand.

sjeittènt v, *sjeittènte*: schietkraam; oud wijf. *Die au sjeittènt*: dat oude wijf.

sjeitwaech, sjeitgraaf m: scheiding tussen landerijen of eigendommen.

Sjèk: Jacques.

sjèk m, *sjèkske*: shag.

sjèk v/m, *sjèkke, sjèkske*: gevlekt paard; witpen duif.

sjël v, *sjëlle, sjëlke*: schil, schors. *Dan lik ich toch in de sjëlle*: dan is het toch gebeurd met mij.

sjel v, *sjelle, sjelke*: bel, schel.

Sjel, Sjelke: Michiel.

sjelaatien m: gelatine.

sjelk m: jonge reeds eetbare bladeren van de savooie kool.

sjelle, *sjelde*, *haet of is gesjelt*: schellen, bellen, 't *Haet veur 'm gesjelt*: zijn uur heeft geslagen; er staat hem wat te wachten (afleiding van het steeds door bellen aankondigen van het begin van een strafgeding).

sjëlle, *sjëlde*, *haet of is gesjêlt*: schillen, pellen. *Den hoerae sjëlle*: zie: *hoerae*. De uitdrukking “*mit ɛ gesjêlt sjtêkske dervan aafkómme*” is volgens “Der Niederrhein”, jaargang 1913 bladz. 157, afkomstig van de volgende regeling: “Die Offiziere behielten nur ihr Seitengewehr, und die Mannschaften mussten mit einem Stäbchen in der Hand abziehen”. Gevangen genomen soldaten moesten de wapens afleggen en met een afgeschild stokje in de hand het garnizoen verlaten. “In het jaar 1637 maakte Jan van Weert bij Rheinau 41 officieren en 1000 soldaten van het Franse leger krijgsgevangen, maar wijl hij hen het brood der gevangenis niet waardig achtte, zond hij ze met een geschild stokje de wereld in”, zie Jos Habets “Jan van der Weert en Jan van der Croon” bladz. 46. *Mit ɛ gesjêlt sjtêkske dervan aafkómme*: zich met schade en schande uit een netelige positie redden; er naar omstandigheden nog gunstig van afkomen.

sjellekrans m, *sjellekrèns*, *sjellekrènske*: de bellen aan het tuig van een koets- en tuigpaard (brouwerswagen e.d.).

sjelm m, *sjelme*, *sjelmke*: dief; schelm. *Bëste sjelm of bëste deif, höbste geljt ich höb dich leif*: ben je schelm of ben je dief, heb je geld ik heb je lief. *Dat is 'nen erme sjëlm*; *zien poete douge neit en zien vrou is krènkeli*: dat is een arme kerel, zijn kinderen deugen niet en zijn vrouw is ziekelijk.

sjelmekraom m, *sjelmekräöm*, *sjelmekräömke*: dievenbende.

sjelmepak o: schelmenpak; dieventroep.

sjelmepetik m, *sjelmepetikke*: boevenhol.

sjelmewaer o: ruw weer.

sjelvösj m, *sjelvösje*: schelvis.

sjem m: jam.

sjemot m: chamotte (vuurvaste steen).

sjenant, *sjenanter*, *sjenantste*: gênant.

sjenderm m, *sjenderme*: gendarm; bazige vrouw.

sjeneiere, **zich**, *sjeneierde zich*, *haet zich gesjeneiert*: generen. “*Sjeneier dich mer neit*” wordt gezegd, als iemand niet flink toetast of het aangeboden afslaat.

Sjèng, **Sjèngske**: Jan.

sjènjich, **sjanjich**, *sjènjigger*, *sjèn-{p.369}jichste*: schandelijk; bedorven; verknoeid. *Al sjènjich gemaak*: alles verknoeid; bedorven; te schande gemaakt.

sjénk v, *sjénke*, *sjénkske*: ham. 'n *Sjief oet de sjénk*: een schijf ham ter dikte van 5 à 6 cm, zonder bot om te braden.

sjénke, *sjónk*, *haet of is gesjónke*: schenken. *Ich krieche 't ouch neit gesjónke*: ik moet het ook betalen; men verwacht van mij ook, dat ik datgene doe, waarvoor ik ben aangewezen.

sjénkeke m, *sjénkeknäök*: hammebot.

sjénkel m, *sjénkele*, *sjénkelke*: schenkel.

sjénkesjpék o: hamspek.

sjénketump m, *sjénketumpe*: *sjénketumpke*: hampunt.

sjénkewoosj v, *sjénkewöösje*: hamworst.

sjénkezèkske o, *sjénkezekskes*: hamzakje (zakje om ham, die te drogen hangt, te beschermen tegen vliegen, stof etc).

sjèntelik, *sjèntelikker*, *sjèntelikste*: in hoge mate schandelijk; buitengewoon. *Dat is sjèntelik duur*: dat is schandalig duur.

sjerf o, *sjerver*, *sjerfke*: scherf; schraal meisje of vrouw.

sjerlap m: zie: *sjarlap*.

Sjerlot, **Lot**, **Lotje**: Charlotte.

sjerlot v, *sjerlotte*, *sjerlötje*: sjalot.

sjerluut v, *sjerluute*: wulp, Numenius arquata; feeks, verlopen vrouwspersoon; lange vrouw. *Die roo sjerluut van hienaeve*: die rode tang van hiernaast.

sjermant, sjarmant, sjermanter, sjermantste: charmant. *Dat is 'ne sjermante*: dat is een charmant mens of persoon. *Summe semaares haet er zich sjermant gèt biejein gesjart*: alles bij elkaar genomen heeft hij een mooi kapitaaltje verworven.

sjerminkel o, *sjerminkele*: scharminkel.

sjermöös, sjermeus m: kunstzijde.

sjerneier v, *sjerneiere, sjerneierke*: scharnier.

sjêrp v, *sjêrpe, sjêrpke*: sjerp.

sjêrp, sjêrper, sjêrpste: scherp; gierig. *Sjêrpe mètser broek me neit te sjliepe*: een scherpe tong behoeft geen aanmoediging. *'ne Sjêrpe*: vrek; hitsig mens. *'t Paert sjêrp zëtte*: de hoefijzers van een paard van scherpe kalkoenen voorzien (i.v.m. gladheid bij vorst).

sjerpeleus, sjerpeleuzer, sjerpeleuste: scrupuleus: uiterst fijngevoelig.

sjerpendeur m, *sjerpendeure*: vrek.

sjerpendeurke o, *sjerpendeurkes*: klein gebakje of vlaatje, gemaakt van deeg met toebehoren (afgeknepen van “den hoës- of loonbak” door de bakker). Vroeger maakten de meeste mensen het deeg thuis klaar en lieten het door de bakker verwerken tot brood, vla enz. Later schafte men zelf bakvormen aan en werd het deeg opgemaakt en in de bakvormen naar de bakker gebracht, zodat deze het alleen maar hoefde te bakken, zgn. “loonbak”. Voor zwartbrood werd geen gebruik gemaakt van bakvormen of blikken. Het werd opgemaakt en op een brede plank de zgn. “brootplank” naar de bakkerij gedragen. Daar liet men het rijzen, waarna het in de oven werd geschoven. Tegenwoordig noemt men dit: vloerbrood.

sjerpsjötter m, *sjerpsjöttesj*: scherpschutter.

sjerwëttere, sjerwëtterde, haet gesjerwëttert: kwetteren van vogels.

sjerzant v/m, *sjerzante*: sergeant; potige resolute vrouw; lijmknacht.

sjêts v, *sjêtse, sjêtske*: schets.

sjêtse, sjêtsde, haet of is gesjêts: schatten, ramen; schetsen.

sjêtser m, *sjêtsesj*: schatter. {p.370}

sjëttere, sjëtterde, haet of is gesjëttert: schetteren. *Heur die aestesj éns sjëttere*: hoor die eksters eens schetteren.

sjeut m, *sjeut, sjeutje*: loot; kleine hoeveelheid vloeistof.

sjeut m, *sjeut, sjeutje*: schot. *Haut dich oet de sjeut*: blijf buiten schot. *Dao zit sjeut in*: dat gaat gesmeerd.

sjeutel m, *sjeutele*: ovenpaal om brood of gebak in de oven te schuiven of eruit te halen.

sjeuteling m, *sjeutelinge, sjeutelingske*: big van plm. 10 weken.

sjeutje o: schootje, vanuit het middel afhangend gedeelte van een blouse.

sjeutich, sjeutigger, sjeutichste: scheutig.

sjich v, *sjichte, sjichske*: laag; huidje; schicht; einde werktijd. *Daachsich, middichsjich, nachsjich*: dagdienst, middagdienst, nachtdienst in de continudienst. “*Waor me mer ɛ geitje, driemaol gemólke, dan haste sjich*” wordt gezegd, als men meer werk heeft als men afkan. *Sjich maake*: ophouden met werken. *Dao zit mer ɛ sjichske verf op*: er zit maar een dun laagje verf op.

sjiebebe, sjiebelde, haet of is gesjiebelt: schuiven; laten lopen etc. *Laot mer sjiebebe*: laat maar gaan.

sjief v, *sjieve, sjiefke*: schijf, plak. *Gaef 't kénjt ɛ sjiefke woosj*: geef het kind een plakje worst. *'t Löp euver ein sjief*: het loopt over één schijf. *Sjieve*: in varkensvet gebakken rauwe aardappelschijven.

Sjiefbaan: oorspronkelijk benaming van het rechte gedeelte van de wal tussen het “*Sjteine murke*” (deel van de waterpoort) en het fort Ehrenbreitstein. Op dit gedeelte stelden de schutters hun schijven op voor het oefenen in het schieten met hand- en kruisboog. De

“*Sjiefbaan*” liep van het “*Sjteine murke*” tot ongeveer aan “*de kleine wieër*” en was oorspronkelijk een binnengracht van het fort Ehrenbreitstein, waardoor deze versterking geheel door grachten omsloten was en in geval van aanval op de stad, als laatste bolwerk of citadel kon worden verdedigd.

sjien m, *sjiene, sjinke*: bankbiljet. *'ne Viefmarksjien*: een bankbiljet van vijf mark.

sjien m: schijn; gloed.

sjienbaar: schijnbaar.

sjiendoot: schijndood. *'ne Sjiendooe*: een schijndode.

sjiene, sjeen, haet gesjeene: schijnen. *Begiene zeen neit, wie ze sjiene, ze zitten achter de gerdienen en zëGGe dao kump dermiene*: lett. begijnen zijn niet, wat ze schijnen, ze zitten achter de gordijnen en zeggen daar komt de mijne.

sjienhëlge m: schijnheilige.

sjier m, *sjiere, sjierke*: spaan gekloofd van blok, zie ook: *sjpeen*.

sjieraf v/m, *sjieraffe*: giraffe; lange schrale vrouw.

sjierling v, *sjierlinge, sjierlingske*: scheerling, schermbloem, *Conium maculatum*.

sjiet m: schijt. *Sjiet aan de wiks, potloot is ouch sjwart, of: blink ouch, het is om het even*; waarom duur als het goedkopere net zo goed is. In de carnavalstijd, na de oorlog van 1914/18, boden de kinderen een enveloppe voor vijf cent te koop aan. In de gesloten enveloppe zat een papiertje met een gezegde en het rijmpje: “*sjiet, sjiet, sjiet, alweier vief sent kwiet*”. In hun argeloosheid dachten ze dan ook nog, dat ze de koper hadden beetgenomen.

sjiete, sjeet, haet gesjeete: schijten. *Hae sjit neit veur èllef oeren en dan noch geine paeperkouk*: het is een {p.371} gierigaard. *Hae sjit zich 't baort van de vot aaf*: hij is aan de diarree. *Sjiete*: loop naar de pomp! *Ich sjiet dich gèt*: ik vertik het; je krijgt niets.

sjietert v/m, *sjietesj, sjierterke*: schijter, bangerik.

sjietgael: fel geel.

sjiethoes o, *sjiethoezer, sjiethuske*: bangerik.

sjietkael m, *sjietkaels, sjietkaelke*: prulvent.

sjietkónjt v, *sjietkónjtje, sjietkunjte*: vervelend nest.

sjietmachochel m, *sjietmachochele*: aanstellerig verwaand mens.

sjievele, sjievelde, haet gesjievelt: keilen. Een plat voorwerp, meestal een steentje, over de oppervlakte van het water doen kiskassen.

sjievelingspaer v, *sjievelingspaere, sjievelingspaerke*: platronde ouderwetse peresoort.

sjifte, sjifde, is gesjif: schiften.

sjik, sjikker, sjikste: sjiek.

sjikkaane, sjikkaanes v: Fr. chicane, chicane.

sjikkaneiere, sjikkaneierde, haet of is gesjikkaneiert: Fr. chicaner, chicaneren, zie ook: *sjókkeneiere*.

sjikke, sjikde, haet of is gesjik: zenden, sturen. *Èste van der duuvel sjpriks, is er dao of hae sjik ziene bao*: als je van de duivel spreekt, trap je hem op zijn staart.

sjikke, sjikde, haet of is gesjik: schikken, wennen. *'t Kénjt haet zich al gout gesjik*: het kind is al goed gewend. *Geer zult uch in 't leit mótte sjikke*: U zult U in het leed moeten schikken. *De kranken haet zich weier gout gesjik*: met de zieke gaat het nu een stuk beter. *Dat is erch gesjik van Uch*: dat is erg net van U.

sjikke, sjikde, haet gesjik: pruimen.

sjikkelik, sjikkelikker, sjikkelikste: schikkelijk. *De pries is waal sjikkelik*: de prijs is redelijk.

sjikker, sjikkerder, sjikkerste: sjikker, bargoens voor: dronken.

sjiksjouere, sjiksjouerde, haet gesjiksjouert: de schouders ophalen; geen besluit kunnen nemen.

sjikske o: pruim tabak; bargoens: christenmeisje.

Sjil, Sjilke: Michiel of Michael.

sjilder m, *sjildesj, sjilderke*: schilder.

sjildere, *sjilderde, haet of is gesjildert*: schilderen.

sjilderhuske o, *sjilderhuskes*: schilderhuisje.

sjilderie v, *sjilderieë, sjilderieke*: schilderij. *Dat kénjt is wie ę sjilderieke*: een meisje als een schilderijtje.

sjiljt o, *sjiljer*: schild.

sjiljtwach m, *sjiljtwachte*: schildwacht; excrement. *'ne Sjiljtwach zëtte, dougen ouch de sjelme, dan woorte de luu neit wakker bie 't sjtaele*: vroeger zei men dat de dieven ergens in huis een hoopje maakten om te voorkomen dat de mensen, bij wie ze waren ingebroken, wakker werden. Tegenwoordig weten we, dat het een fysiek verschijnsel is bij vele criminalisten.

sjillerkraach m, *sjillerkraech, sjillerkraechske*: schillerkraag.

sjilletien m: gelatine.

sjimmere, sjeemere: *sjimmerde, haet gesjimmert*: ook wel: het schemeren voor de ogen. *'t Sjimmert mich veur de ouge*: het schemert mij voor de ogen.

sjimnas, sjimmenas m: gymnastiek.

sjimnas, de, v: gymnastiekvereniging.

sjinnaos o, *sjinnäöster*: deugniet, vlegel.

sjinder m, *sjindesj*: vilder, beul.

sjinne, *sjinde, haet gesjint*: afbeulen.

sjintóng m, *sjintóng*: kwaadspreker, klemtoon op -tóng.

sjipke o, *sjipkes*: mallemolen.

sjippere, *sjipperde, haet gesjippert*: ge-{p.372}vangen nemen, schipperen.

sjirm o, *sjirme, sjirmke*: scherm.

sjirme, *sjirmde, haet gesjirmp*: schermen.

sjirmheer m, *sjirmheere*: beschermheer.

sjirpe, *sjirpde, haet of is gesjirp*: scherpen, billen; zagen met de raamzaag; tjirpen van vogel, krekel etc; piepen van wiel e.d. *Hae leet zich boonesjtékke op ziene kop sjirpe*: het is een lobbes. *In de meule zeen ze de sjtein ent sjirpe*: in de molen worden de molenstenen gebild. *Die zaech sjirp*: die zaag tjirpt.

sjirpzaech v, *sjirpzaege*: raamzaag voor het zagen van balken etc.

sjirvel m, *sjirvele, sjirvelke*: schilfer.

sjirveldeich m: bladerdeeg.

sjirvele, *sjirvelde, haet of is gesjirvelt*: schilferen. *De verf sjirvelt*: de verf schilfert (bladdert).

sjivvejot m: cheviot (wollen stof).

sjlaach m, *sjlaech, sjlaechske*: slag; mop, grap; afstand; klep duivenhok. *'ne Sjlaach pareiere*: een slag afweren. *De sjlaach in de Kempekoel* of zoals ze in Broeksittard zeggen: in *“de Kemperkoele”*. *De klok is va sjlaach*: de klok is van slag. *Aa sjlaach kómme of gaon*: aan slag komen of aan de slag gaan. *'ne Sjlaach tóppe*: een spelletje toepen. *“Dat is baeter wie 'ne sjlaach op 'n ouch”* wordt gezegd, om zijn voldoening te uiten over het gebodene. *Dae haet zien sjlaech gat, de vluik zeen droet*: die jenever is gedoopt. *Dooch de sjlaach toe, dao is 'n vraem doef oppę sjpiekert*: doe de deur dicht er is een vreemde eend in de bijt. *Dat is wiet oette sjlaach*: dat is ver hier vandaan. *Zich urges mit 'ne gèkke sjlaach vanaaf maake*: zich met een kwinkslag van de zaak afmaken. *'t Is gemaekelik, ęs me euvral sjlaach van haet*: het is gemakkelijk, als je erg handig bent. *ę Lank sjlaach van ę vroumisj*: een lange opgeschoten vrouw. *Daen haoren haet sjoon sjlaech*: die doffer heeft mooie welgevormde vleugels. *De boukfénken in deeze gaengent höbbe sjoon sjlaech*: de vinken in deze omgeving hebben mooie slagen. In het verleden noemde men deze slagen in het Sittardse: *disterwiet*; *zeeklok-disterwiet*; *dobbele zeeklok-disterwiet*; *teewis-disterwiet*; *rispenjeu*; *wiedjeu en wiedjeurispeneu*; in Nieuwstadt en Susteren: *trie-trie-trie distierwiet*; in Neerbeek en

omgeving: *teevis sjokkelien* en overal sommige dubbelslagen. Een buiten deze regio gevangen vink met een andere slag noemde men “*eine vraeme*” (een vreemde vink).

sjlaachaor v, *sjlaachaore*: slagader.

sjlaachbedraach, *ē*, *o*: iemand, die impulsief handelt en zich vooraf niet druk maakt om het resultaat of het gevolg van zijn handeling; raar nummer.

sjlaachboun m, *sjlaachboun*: slagboom; valderen. Over het algemeen slag in de betekenis van versperring of afsluiting, b.v. *doevesjlaach*, *óngersjlaach* enz.

sjlaachhaute, *hólj sjlaach*, *haet sjlaachgaute*: slag houden. Bij het dorsen met de vlegel moest ieder op het juiste moment slaan om te voorkomen, dat men op elkaars vlegel sloeg; vandaar het gezegde “*doe mós sjlaachhaute*”: je moet ritme houden m.a.w. je moet met de anderen mee kunnen.

sjlaachhout o: slaghout (voor de kap aangewezen laag houtbestand, jonge bomen etc. dat op gezette tijden gekapt wordt).

sjlaachuitje o, *sjlaachuitjes*: slaghoedje.

sjlaachmeule v, *sjlaachmeules*: slagmolen, molen waarin uit zaden olie {p.373} wordt geslagen.

sjlaachpen v, *sjlaachpenne*: slagpen; pen uit vleugel of slag van vogels.

sjlaachraenge m, *sjlaachraenges*: slagregen.

sjlaachskar v, *sjlaachskarre*: wipkar (grote kar waarvan men de bak door wippen of kippen kan ledigen).

sjlaachtanjt m, *sjlaachtènj*: slagtang; sterk naar voren staande snijtand.

sjlaachvaerdich, *sjlaachvaerdigger*, *sjlaachvaerdichste*: slagvaardig.

sjlaachwaater o, *sjlaachwaeterke*: reukwater, te gebruiken wanneer iemand bezwijmd is.

sjlaachwèrk o, *sjlaachwèrker*, *sjlaachwèrkske*: slagwerk van een klok of uurwerk.

sjlaaf m, *sjlaave*: slaaf; zwoeger.

sjlaares, *sjlaares kaffee*: slappe koffie.

sjlaat v, *sjlaetje*, *salade*. *Dat geit drin wie sjlaat*: dat gaat erin als koek.

sjlaatevoogel m, *sjlaateveugel*, *sjlaateveugelke*: guit, snaak; kieskeurig persoon; vogel, die bij voorkeur het fijnste zaad eet, dat van *salade*.

sjlaatkroot v, *sjlaatkroote*, *sjlaatkröötje*: rode biet.

sjlaave, *sjlaafde*, *haet gesjlaaf*: slaven; hard zwoegen.

sjlaavendriever m, *sjlaavendrievesj*: slavendrijver; iemand waarvoor men niet hard genoeg kan werken.

sjlabbere, *sjlabberde*, *haet gesjlabbert*: slabberen.

sjlabbermoel v, *sjlabbermoele*, *sjlabbermulke*: morspot.

sjladder m, *sjlèdderke*: slib in vijver of achtergebleven slib na overstroming; geleiachtige massa.

sjlachhoes, **sjlachtēs** o, *sjlachhoezer*: slachthuis.

sjlachte, *sjlachde*, *haet of is gesjlach*: slachten; in het ootje nemen. *Die haue mich gesjlach*: die hadden mij te pakken.

sjlaeger m, *sjlaegesj*: vechtersbaas; pompzwengel, slagwerk.

sjlaeger m, *sjlaegesj*, *sjlaegerke*: slaghout.

sjlak v, *sjlakke*, *sjlèkske*: slootje. *Sjlèkske sjprénge*: slootje springen.

sjlam m: kolenslik.

sjlang v, *sjlange*, *sjlèngske*: slang.

sjlangetrèkke, *troch sjlange*, *haet sjlangegetrokke*: zie kinderspelen.

Sjlange, Zéfke. Joseph Maria Slangen, geboren te Sittard op 4 november 1897 en overleden te 's-Hertogenbosch op 22 augustus 1974, was een zoon van de in Sittard op 18 januari 1849 geboren Hendrik Slangen en de te Tudderden op 1 januari 1860 geboren Maria Elisabeth Wilms. Ons *Zéfke* was een onschuldig kinderlijk mens van het type, dat men in het Sittards zo

raak beschrijft met “*hae haet ein in de Baenje loupe*” (lichtelijk gestoord). Met allerlei klusjes, het doen van boodschapjes en dergelijke nietigheden, maakte hij zich verdienstelijk voor de goedwillende burgers en was als orgeltrapper van de Grote Kerk een autoriteit en meester in zijn vak. Zijn grote passie was het verzamelen van oude horloges. Had hij ooit een paar woorden met iemand gesproken, dan kon je er verzekerd van zijn, op de meest ongelegen momenten en plaatsen na een vriendelijke groet zijn stereotiepe vraag te krijgen voorgelegd “*höbste gein au oer veur mich?*”. Was dat wel het geval, dan had je geen rustig moment meer tot hij het begeerde in zijn hand had. Wat hij met zijn “kostbaarheden” uitspookte mag Joost weten, zeker was, dat als je hem bij een volgende ontmoeting vroeg “*Zéf, wie is ’t mit de oer?*” er een slim lachje op zijn gezicht kwam en daar moest je het {p.374} {illustratie} {p.375} dan maar mee doen. In 1925 verhuisd naar Geleen, bleef zijn geboortestad nog jarenlang HET jachtgebied naar oude horloges tot de onzekere tijden van de tweede wereldoorlog aanbraken en ons *Zéfke* uit de Sittardse gemeenschap verdween. In de herinnering van allen, die hem gekend hebben, zullen velen bij het horen van het begrip “au oer”, dan ook onmiddellijk denken aan dit echt Sittards type uit het verleden.

sjlaon, *sjlouch*, *haet of is gesjlaage*: slaan. *Hae is mit geine sjték oet ’t hoes te sjlaon*: het is een huismus. *Zich sjlaon*: vechten. *Heur dae voogel éns sjlaon*: slag van vink, nachtegaal, kwartel etc. *Hae sjleit drin wie Paules in de krénste*: hij kletst van alles door elkaar; hij is erg verkwistend. *Dat sjleit zich*: dat past niet bij elkaar. *Noe sjleit Got der duuvel doot*: uitroep van verbazing.

sjlaon, **zich**, *sjlouch zich*, *haet zich gesjlaage*: vechten, handgemeen zijn.

sjläönder m, *sjläöndesj*: vechtersbaas, zie ook: *sjlaeger*.

sjlaonsbreit *vanein aaf*: hooglopende ruzie, op het vechten af; bijna tot overeenstemming.

sjlaop m, *sjläöpke*: slaap, het slapen, neiging tot slapen.

sjlaop m, *sjlaope*: slaapbeen.

sjlaope, *sjleip*, *haet gesjlaope*: slapen.

sjlaopentaere: slapende. *Hae is sjlaopentaere riek gewoorde*: hij is slapende rijk geworden.

sjlaopgetuuch o: *ε Gout sjlaopgetuuch*: het bezit van een goed slaapvermogen.

sjlaopkaamer v, *sjlaopkaamesj*, *sjlaopkaemerke*: slaapkamer.

sjlaopkammeraot m, *sjlaopkammeraote*, *sjlaopkammeräötje*: slaapkameraad; ontlasting. *De sjlaopkammeraot ewèchbrénge*: ontlasten na de slaap.

sjlaopkop v/m, *sjlaopköp*, *sjlaopköpke*: slaapkop; sufferd.

sjlaopmötsj v, *sjlaopmötsje*, *sjlaopmötsjke*: slaapmuts; sufferd; borrel voor het slapen gaan (slaapmutsje).

sjlaot o, *sjläöt*, *sjläötje*: slot; klep in pompzuiger. *Sjlaot op mie kaot, zóngér sjték in ’t laok*: kuil mag niet bezet worden, zie onder: “*zoochsjaon*” bij kinderspelen.

sjlap, *sjlapper*, *sjlapste*: slap. *’ne Sjlappe kraach*: slap boord. *Sjlappen tis*: slappe koffie.

sjlau, *sjlauer*, *sjlauste*: sluw. *’ne Sjlaue*: een sluwe. *Dat is ε sjlaut*: dat is een slim of sluw meisje.

sjlauberger m, *sjlaubergersj*: slimmerd, leperd.

sjlauicheit v, *sjlauicheite*, *sjlauicheitje*: sluwheid.

sjlèbberke o: slabbetje, zie het oudere: *zeiverlèpke*.

sjlèch, *sjlèchter*, *sjlèchste*: slecht. *Hae is sjlèch gewoorde*: hij is onwel geworden. *Hae is erch sjlèch*: hij is ernstig ziek.

sjlèchmaake, *maakde sjlèch*, *haet of is sjlèchgemaak*: slecht of zwart maken. *Me wurt eeder sjlèch gemaak, wie gepreeze*: men wordt gauwer slecht of zwart gemaakt dan geprezen.

sjlèchter m, *sjlèchtesj*: slager; plaaggeest, zie: *laammaeker*.

sjlèchterie v, *sjlèchterieë*, *sjlèchterieke*: slagerij.

sjlèchticheit v, *sjlèchticheite*: slechtheid.

sjleeperich, *sjleeperigger*, *sjleeperichste*: slaperig.

sjlei v, *sjleie, sjleike*: slede; in de landbouw voor vervoer van akkergereedschap. *Ver gaon sjleike vaare*: we gaan sleetje rijden.

sjlei m: jam, gelei.

sjleidaore m, *sjleidäör*: sleedoorn, Pru-{p.376}nus spinosa.

sjleierbaan v, *sjleierbaane, sjleierbaenke*: glijbaan op sneeuw of ijs.

sjleiere, *sjleierde, haet of is gesjleiert*: glijden. *Sjleier oet*: waarschuwing, als men iemand van de glijbaan moet of wil glijden doordat men een grotere snelheid heeft dan zijn voorganger, zie: *oetsjleiere*.

sjleierentaere: glijdend.

sjleik, *sjleiker, sjleikste*: krap, afgestreken. *De manj is sjleikvol*: de mand is afgestreken vol.

sjleip v, *sjleipe, sjleipke*: sleep. *Doe treets mich oppę sjleip*: je trapt op mijn sleep. *Laa de sjleip oppę kar, dan sjleip ich 't sjtök in eine waech*: leg de sleep op de kar, dan kan ik het perceel meteen slepen (met de sleep egaliseren van bouwland). *Koup ę paar sjleipe veur 't nuut vaeke*: koop een paar slepen (deurgehengen) voor het nieuwe hek.

sjleipdeins m: sleepdienst. *Ich kén dizzenaovent neit, ich höb sjleipdeins*: vanavond kan ik niet komen, want ik moet naar mijn meisje.

sjleipe, *sjleipde, haet of is gesjleip*: slepen; grondbewerken met sleep; treuzelen, talmen; stelen. *Zich gèt in de wach sjleipe*: iets gappen. *De sjleip van mie kleit sjleip door den drék*: de sleep van mijn japon sleept door de modder. *Laote sjleipe*: laten slepen, niet voltooien.

sjleite, *sjloot, haet of is gesjlaote*: sluiten; afsluiten. "*Haut dich gesjlaote*" wordt gezegd, als iemand een windje laat.

sjlèk v, *sjlèkke, sjlèkske*: slak. Kinderrijmpje: *Sjlèk, sjlèk, kóm oet, dien hoes sjteit i branjt*", werd gezongen bij het verzamelen van slakkenhuisjes, daarbij werd het slakkenhuisje dicht bij de mond gehouden. Doordat de warme ademlucht over de opening van het slakkenhuisje streek, kwam de slak eruit gekropen. De ledige huisjes werden door de jongens verzameld. *Hae krup wie 'n sjlèk óm 'n appelkitsj*: flikflooiën, stroop om de mond smeren.

sjlèk v, *sjlèkke, sjlèkske*: film. *Dao is 'n sjlèk oppę wien*: er is een film op de wijn. (Als een restant rode wijn gedurende enige tijd in de fles blijft staan, vormt zich daarop, door de in de wijn aanwezige tannine (looizuur) een film zoals op koude thee. Schenkt men daarna hiervan een glas in, dan komt deze film mee. In het oude Sittards noemde men dit: "*'n sjlèk oppę wien*").

sjlèkkenhoes o, *sjlèkkenhoezer, sjlekkenhuske*: slakkenhuis.

sjlèkkesjtaekert m, *sjlèkkesjtaekesj*: spotnaam voor bajonet.

sjlemp m: warme biersoep. *Geer zeet allebei gout verkaut, ich maak uch 'nen tèier sjlemp en dan de lappekas in mit uch*: jullie zijn allebei flink verkouden, ik maak jullie een bord warme biersoep en dan hup naar bed. ("*Sjlemp*" wordt gemaakt van "*beier*", "*bloum*" en "*bróssókker*").

sjlemp sjepele, *sjeelde sjlemp, haet sjlemp gesjepeelt*: groot slem maken, alle slagen maken; klein slem maken: alle slagen op één na maken.

sjlèngske o, *sjlèngskes*: S of slangvormige gebakjes.

sjlénje, *sjlónj, haet gesjlónje*: slokken. *Sjlénje wie 'ne wouf*: schrokken als een wolf.

sjlénjert m, *sjlénjesj*: slokker.

sjlenterere, *sjlenterde, haet of is gesjlentert*: slenteren.

sjlèpper m, *sjlèppesj*: duwer van kolenwagentjes in de steenkolenmijn; lett. sleper.

sjleutel m, *sjleutele, sjleutelke*: sleutel.

sjleutelbein o, *sjleutelbein*: sleutel-{p.377}been, ouder is: *sjouerkaok*.

sjleutelslaok o, *sjleutelslaoker, of: sjleutelsläöker, sjleutelsläökske*: sleutelgat.

sjlich v, *sjlichte, sjlichtske*: handigheid. *Dat is mer 'n sjlich*: dat is maar een handigheidje.

sjlichte, *sjlichde, haet of is gesjlich*: slichten of slechten.

sjliek o: slijk of slik. *Sjnee in de sjliek dan vrus 't geliek*: valt sneeuw in slijk, dan vriest het weldra (boerenregel).

sjliem m, slijm. *Sjliem opgaeve*: slijm opgeven.

sjliepbös v, *sjliepbösse*, *sjliepböske*: koker voor wetsteen van zeis, zicht etc; klein bierglas. Vroeger gebruikte men als koker een afgezaagd koehoorn; het werd aan de broekriem gedragen en was voor een klein gedeelte gevuld met azijn om het slijpen te bevorderen.

sjliepe, *sjleep*, *haet of is gesjleepe*: slijpen. *Sjerpe mètser broek me neit te sjliepe*: spitse tongen behoeven geen aanmoediging.

sjliepe, *sjleep*, *haet gesjleepe*: lispelen.

sjliepoet: slieput!

sjliepkar v, *sjliepkarre*, *sjliepkérke*: scharensleep.

sjliepsjtaol o, *sjliepsjtaole*: meestal “*sjaol*” genoemd, slijpstaal voor het wetten van koks- en slaggersmessen.

sjliepsjtein m, *sjliepsjtein*, *sjliepsjténke*: slijpsteen. *’t Mèts oppè sjliepsjtein haute*: het mes slijpen.

sjliete, *sjleet*, *is gesjleete*: slijten.

sjlieterie v, *sjlieterieë*: slijterij.

sjlikke, *sjlikde*, *haet gesjlik*: slikken.

sjlinger m, *sjlingesj*, *sjlingerke*: slinger. *Alles is mer 'ne weit, meh mëssjpreie, dat is 'ne sjlinger*: alles is maar een weet.

sjlingere, *sjlingerde*, *haet gesjlingert*: slingeren.

sjlingersjiet m: diarree. *Hae haet de sjlingersjiet*: hij heeft diarree.

sjlits m, *sjlitse*, *sjlitske*: gleuf, insnijding, keep.

sjlób m, *sjlóbbe*, *sjlupke*: slof. *'ne Sjlób van 'ne minsj*: een goedaardig mens.

sjlóbber m: brij, slobber.

sjlóbberre, *sjlóbberde*, *haet gesjlóbbert*: slobberen, hoorbaar drinken.

sjlobkous v, *sjlobkouse*: slobkous.

sjlodderre, *sjlodderde*, *haet gesjloddert*: slobberen van te ruime kleding e.d.

sjloddermedam v, *sjloddermedamme*: slons.

sjlodderzeil o, *sjlodderzeilder*: bengelend koord; slons.

sjloek m, *sjluuk*, *sjluukske*: slang (buis van buigzaam materiaal); gummistok of gummiknuppel. Zie ook: *dèrm*.

sjloemer, **sljómm** m: sluimer.

sjloemere, *sjloemerde*, *haet gesjloejmert*: sluimeren.

Sjloendergats, **Sjloundergats** v: pl. ben. zie: *Sjlounder*.

sjloepe, *sjloepde*, of: *sjloop*, *haet of is gesjloope*: sluipen.

sjloepentaere: sluipend.

sjloepetich, *sjloepetigger*, *sjloepetichste*: gluiperig.

sjloepjas m, *sjloepjès*: sluiper, gluiper.

sjloes v, *sjloeze*, *sjluuske*: sluis.

sjloete, *sjloot*, *haet of is gesjlaote*: sluiten; eindigen.

sjloeting v, *sjloetinge*: sluiting.

sjloetingsoer o, *sjloetingsoere*: sluitingsuur.

sjloetkölf m, *sjloetkölf*, *sjloetkölfke*: sluitmand.

sjloetmanj, **sjloetmanjel** v, *sjloetmanjele*, sluitmand.

sjloetsjtein m, *sjloetsjtein*, *sjloetsjténke*: sluitsteen van boog e.d.

sjlóf m, *sjlóffe*, *sjlufke*: slof van ploeg etc.

sjlók m, *sjluk*, *sjlukske*: slok.

sjlók m: snoepgoed. {p.378}

sjlókbees v/m, *sjlókbeeste*, *sjlókbeesjke*: snoepster/snoeper. Ook wel eens: “*sjlökkert*”.

sjlókderm m, *sjlókderm*: slokdarm; slokop.

sjlókke, *sjlókde*, *haet gesjlók*: snoepen; kaart afnemen van de stok bij het kaartspel. *Wae den hooning sjlók, mó't lieë, dat de bieën 'm sjtaeke*: wie kaatst, moet de bal verwachten.

sjlökkert m, *sjlökkesj*, *sjlukkerke*: snoeper.

sjlókmoel v, *sjlókmoele*, *sjlókmulke*: fijnproever.

sjlóknaas v, *sjlóknaaze*: snoepster, snoeper.

sjlómmer, **sjloemer** m: sluimer.

sjlómmere, *sjlómmerde*, *haet gesjlómmert*: sluimeren. Zie ook: *sjloemere*.

sjlóns v, *sjlónse*: slons.

sjlónt v, *sjlónte*: eng waterrijk dal, slenk.

sjloover m: slib; kwijl.

sjloovere, *sjlooverde*, *haet gesjloovert*: kwijlen.

sjlós o: einde, slot. *En noe sjlós daomit*: en nu afgelopen daarmee.

sjlósmaake, *maakde sjlós*, *haet sjlósge maak*: eindigen; een einde ergens aan maken.

Sjlounder, **Sjloendergats** v: veldweg lopende vanuit de oude *Kölsjebaan* naar de sinds enkele eeuwen geleden door brand vernielde hoeve “*et Sjloen*” in de omgeving van “*Haachsittert*”.

sjlum, *sjlummer*, *sjlumste*: slim. *Hae is zoo sjlum wie allemans kat*: hij is zo wijs als Salomons kat. *Zoo sjlum wie 'nen aue*: erg bijdehand. *Dat is 't sjlump van Gangelt*: dat of zij is een betwetertje. *Sjlum hounder lëGGen ouch waal éns in de neetele*: ook slimme mensen maken wel eens een fout.

sjlummerik m, *sjlummerikke*, *sjlummerikske*: slimmerik.

sjlummicheit v, *sjlummicheite*, *sjlummicheitje*: slimheid.

sjlup m, *sjluppe*, *sjlupke*: slip. *Sjlupke jaage*: gezelschapsspel, zie kinderspelen.

sjluppejas m, *sjluppejës*: slippas.

sjlurpe, *sjlurpde*, *haet gesjlurp*: slurpen.

sjmaak m, *sjmaake*, *sjmaekske*: smaak.

sjmaake, *sjmaakde*, *haet gesjmaak*: smaken. *Laot dich de middich sjmaake*: smakelijk eten.

sjmaakelik, *sjmaakelikker*, *sjmaakelikste*: smakelijk.

sjmaal, *sjmaalter*, *sjmaalste*: smal. *Dat geit dich sjmaal dees reis*: je komt er deze keer bekaaid af.

sjmaalbètsert m, *sjmaalbètsesj*, *sjmaalbètserke*: dunbenig, schriel persoon.

sjmaale m: honger. *Sjmaale lieë*: honger lijden. *Sjmaale höbbe*: trek hebben.

sjmach m: klaploperij. *Oppë sjmach oetzeen*: klaplopen.

sjmachlap m, *sjmachlëp*, *sjmachlëpke*: klaploper.

sjmachte, *sjmachde*, *haet gesjmach*: smachten.

sjmak m, *sjmaGGe*: smak; veel. “*Dat is 'ne sjmak geljt*” zegt men, als de prijs te hoog is; als men over een groot bedrag praat.

sjmakke, *sjmakde*, *haet gesjmak*: smakken. *Sjmakke bie 't aeten is taenge de pooletès*: smakkend eten is onbehoorlijk. Zie het oudere: *sjmëtsje*.

sjmarre, *sjmarde*, *haet gesjmart*: slaan. *Hae kreech ze vies gesjmart*: hij kreeg een behoorlijk pak slaag.

sjmarres: slagen. *Sjmarres kriege*: slaag krijgen.

sjmaut m: smout, gesmolten reuzelvet; oorsmeer.

sjmautaolich m: raapolie met reuzel-{p.379}vet.

sjmautbuuel m, *sjmautbuuele*: vetpoes.

sjmautkouk m, *sjmautkuik*, *sjmautkuikske*: pannenkoek van meel, krenten en eieren in de koekepan gebakken met raapolie.

sjmautlamp v, *sjmautlampe*, *sjmautlempke*: olielamp.

sjmautkroek v, *sjmautkroeke*, *sjmautkruukske*: oliekruike.

sjmautmaot: boordevol.

sjmautmeule v, *sjmautmeules*: oliemolen.

sjmautpaer v, *sjmautpaere*, *sjmautpaerke*: boterpeer.

sjmautwurmke o: O.L. Heersbeestje. Vroeger als de kinderen zo'n beestje gevangen hadden, zetten ze het op hun hand en zeiden daarbij: "*sjmautwurmke sjmaut, èste mich gei sjmaut geefs, sjlaon ich dich doot*" of "*Leivenheerebeesjke gaef mich gèt sjmaut, angesj sjlaon ich dich doot*". Een dergelijk dringend verzoek had meestal een op "*sjmaut*" gelijkend excrementje tot gevolg. Overigens genoten deze kleine beestjes de bescherming van klein en groot.

sjmeeë o: grashalmen van taai en hard gras; buntgras.

sjmeer o: smeer.

sjmeere, *sjmeerde*, *haet of is gesjmeert*: smeren; drinken. *Wae gout sjmeert, wae gout veert*: bedoeld wordt hier in feite iemand gunstig voor zich willen stemmen, door hem op een of andere wijze voor zich in te nemen. *Eer den daach in de lóch waar is er 'm gesjmeert*: voor het krieken van de dag was hij al verdwenen. *Die haet ze gout gesjmeert*: die is goed van de tongriem gesneden.

sjmeerkaan m, *sjmeerkaanese*: smeerkanis.

sjmeerlap m, *sjmeerlèp*: smeerlap.

sjmeerlapperie v, *sjmeerlapperieë*: smeerlapperij.

sjmeet m, *sjmei*; smid. *De sjmeet, dae sjeet dat den haamer sjpleet*: de smid liet een enorme veest.

sjmeichelaer, **sjmouchelaer** m, *sjmeichelaesj*: vleier.

sjmeichele, *sjmeichelde*, *haet of is gesjmeichelt*: vleien.

sjmeichelerie v, *sjmeichelerieë*: vleierij.

sjmeie, *sjmeide*, *haet of is gesjmeit*: smeden.

sjmeierie v, *sjmeierieë*: smidse, zie: *sjmits*.

sjmeijich, *sjmeijigger*, *sjmeijichste*: smijdig, lenig; slank.

Sjmeits bakkes o: "*Doe bës noch neit langs Sjmeits bakkes*" door de Sittardenaren van Aken overgenomen uitdrukking: "*Doe bës noch net langs Schmetz Backes*". M. Schollen schrijft hierover in "Beiträge für Aachener Kulturgeschichte" in Kulturgeschichte 1887: "Eine wohl aus Köln herübergekommene Redensart. Dort war nämlich das auf der Severinstrasse gelegene Backhaus das Ziel für die zum Gassenlaufen verurteilten, während der Redensart für Aachen eine ähnliche Grundlage mangelt". "Gassenlaufen" was het door de spitsroeden lopen, een soort geselstraf; in Sittard heet dit "sjpitskërke" lopen.

sjmerrie v: sigaar, sigaret, bargoens.

sjmetkaart o, *sjmetkaorde*, *sjmetkäörtje*: slag- of smetlijn. Een met kleurstof bestreken strak gespannen touw dat men even laat opveren en terugspringen om op de onderlaag de afdruk van een rechte en strakke lijn te krijgen. Vroeger gebruikte men lampezwart of roet in water opgelost als kleurstof.

sjmètsje, *sjmètsjde*, *haet gesjmètsj*: smakken, zie ook: *sjmakke*. {p.380}

sjmètte, *sjmètde*, *haet of is gesjmèt*: smetten; besmetten. Het door middel van een smetlijn aanbrengen van rechte lijnen. *Gank mer geras bie 'm, waater haet sjmèt neit*: ga maar gerust naar hem toe, z'n ziekte is niet besmettelijk.

sjmiete, *sjmeet*, *haet of is gesjmeete*: smijten. *Zich biejein sjmiete*: zich verenigen. *Zulle ver de klómmele mer biejein sjmiete*: zullen we maar samen trouwen?

sjmieze: smiezen, bargoens: ogen. *Gèt in de sjmieze kriege*: iets in de gaten krijgen.

sjmik v, *sjmikke*, *sjmikske*: zweep.

sjmiljte, *sjmoljt*, *is gesjmoljte*: smelten. 't *Sjmiljt dich in de mónjt wie doevesjtrónjt*: het is erg zacht.

sjmispele, *sjmispelde*, *haet gesjmispeelt*: smiespelen.

sjmitje o, *sjmitjes*: sisser, vuurwerk.
sjmits, sjmeierie v, *sjmitse*: smidse, zie: *sjmeierie*.
sjmoeze, *sjmoesde*, *haet gesjmoes*: smoezen, bargoens.
sjmók m, *sjmuk*, *sjmukske*: sieraden; uiteinde van een kaarse- of lampepit, snuitsel; krop (boven eind van een toegebonden zak).
sjmókke, *sjmókde*, *haet of is gesjmók*: versieren.
sjmókkelaer m, *sjmókkelaesj*: smokkelaar.
sjmókkele, *sjmókkelde*, *haet of is gesjmókkelt*: smokkelen.
sjmókkelwaar v: smokkelwaar.
sjmóksjeer v, *sjmóksjeere*, *sjmóksjeerke*: kaarsesnuit (schaar om het snuitsel, verkoolde kaarsepitstof, af te knippen).
sjmónkele, *sjmónkelde*, *haet gesjmónkelt*: fijntjes lachen.
sjmörge: 's morgens.
sjmouchelaer m, *sjmouchelaesj*: vleier. Zie ook: *sjmeichelaer*.
sjmouer v, *sjmouere*: dikke boterham.
sjmous m, *sjmouse*: smous, scheldnaam voor Jood; smoushond.
sjnaagere, *sjnaagerde*, *haet gesjnaagert*: onrijp fruit eten; de lekkerste hapjes uitkiezen.
sjnaak m, *sjnaek*, *sjnaekske*: snaak.
sjnaaketich, *sjnaaketigger*, *sjnaaketichste*: snaaks.
sjnaatere, *sjnaaterde*, *haet gesjnaatert*: snateren.
sjnaavel m, *sjnaavele*, *sjnaevelke*: snavel.
sjnak m, *sjnakke*, *sjnèkske*: snik.
sjnak, *sjnakker*, *sjnakste*: vlug, gauw.
sjnakke, *sjnakde*, *haet gesjnak*: snakken. *Kriesje dattet sjnak*: snakkend huilen. *Hae sjnakde dernao*: hij verlangde erg ernaar.
sjnakkentaere: snikkend.
sjnal v, *sjnalle*, *sjnèlke*: gesp.
sjnalle, *sjnalde*, *haet of is gesjnalt*: gespen.
sjnaor v, *sjnaore*, *sjnäörke*: schoonzuster.
sjnaor v, *sjnaore*: snaar.
sjnäöre, *sjnäörde*, *haet of is gesjnäört*: snorren.
sjnäörmesjien o, *sjnäörmesjiender*: hels lawaai makende machine (als b.v. motorzaag, brommer, straaljager).
sjnap m, *sjnappe*, *sjnèpke*: buitenkans. “*Dao höbste ɛ sjnepken aa gat*” wordt gezegd, als iemand een nietswaardige vrouw heeft getrouwd.
sjnapmèske o: korte mis.
sjnappe, *sjnapde*, *haet of is gesjnep*: snappen. *Gau gesjnep*: gauw begrepen. *Sjnep de bal*: vang de bal. *Höbbe ze dich ouch gesjnep*: hebben ze jou ook gepakt?
sjnaps m: jenever. ɛ *Sjnèpske*: borreltje.
sjnapsflèsj v, *sjnapsflèsje*: jeneverfles.
sjnarke, *sjnarkde*, *haet gesjnark*: snurken, zie ook: *sjnórke*.
sjnebbel m, *sjnebbele*, *sjnebbelke*: snabbel.
sjnebbetich, *sjnebbetigger*, *sjnebbe*-{p.381}tichste: snibbig.
sjnee m: tot schuim geklutst eiwit. *Sjnee sjlaon*: eiwit en een ietsje suiker tot stijf schuim kloppen.
sjnee m: sneeuw. *Went de sjnee vilt in de sjliek, dan vrus 't geliek*: valt sneeuw in het slijk, dan vriest het spoedig (boerenregel).
sjneebal m, *sjneebel*: sneeuwbal.
sjneeklok v, *sjneeklokke*, *sjneeklökske*: sneeuwkllokje, *Galanthus nivalis*.
sjneeman m, *sjneemèn*, *sjneemènke*: sneeuwpop.

sjneets m, *sjneetse, sjneetske*: snede. *Sjneet maake*: winst maken.

sjnei v, *sjneie, sjneike*: snede. *Sjnie mich 'n dikke sjnei broot aaf veur 't paert*: snij me een dikke snede brood voor het paard.

sjnelluiper m, *sjnelluipesj*: ouderwetse kermisfiguur, gekleed in tricot met om de polsen en enkels bellenkransen, steeds in beweging blijvend bij het publiek om een paar centen bedelend.

sjnelluiper m, *sjnelluipesj, sjnelluiperke*: autoped.

sjnelzeikert v, *sjnelzeikesj*: meisjesonderbroek of vrouwenonderbroek zonder kruis.

sjnèp v, *sjnèppe, sjnèpke*: snep; bijdehandje; eigenzinnig kind.

sjnért m: snert; rommel. (Erwtensop of snert wordt in het oud Sittards “*ertesop*” genoemd).

sjneu, *sjneuer, sjneuste*: teleurstellend.

sjneuvele, *sjneuvelde, is gesjneuvelt*: sneuvelen; breken, kapotgaan; onder de tafel drinken.

Oppè langen doer waare de meiste gesjneuvelt: op de lange duur waren de meesten afgeknapt.

sjnieboon v, *sjnieboone, sjniebeunke*: snijboon.

sjnieder m, *sjniedesj*: kleermaker; glazenmaker (groot insect met glasachtige vleugels, waterjuffer). *'t Paesjiezèr is den duuvel van de sjnieder*: bedoeld wordt, dat de kleermaker met het persijzer nog iets goed kan maken, wat aan vorm of afwerking niet je van het is.

sjniedere, *sjniederde, haet gesjniedert*: het kleermakersvak beoefenen.

sjnieë, *sjniede, haet gesjniet*: sneeuwen. *Es 't vööl sjniet, is 't è gout vlasjaor*: komt er veel sneeuw, komt er veel vlas.

sjnieë, *sjnee, haet of is gesjneeë*: snijden. *Moele sjnieë*: grimassen maken.

sjniekis v, *sjniekiste*: snijbak voor haksel, zie ook: *hèkselkis*.

sjnip, **sjnèp** v, *sjnippe, sjnipke*: snip; vinnig meisje of vrouw.

sjnirke, *sjnirkde, haet of is gesjnirk*: zengen; schroeien; hard vriezen. *Dao sjnirk gèt*: er schroeit wat. *'t Vleisj èffe sjnirke*: vlees dichtschoeien. *'t Vrus dattèt sjnirk*: het vriest dat het kraakt.

sjnitje o: midden of hartje zomer, winter e.d.

sjnitsel m, *sjnitsele, sjnitselke*: snipper; gesneden ooft.

sjnitsele, *sjnitselde, haet of is gesjnitselt*: kleine reepjes snijden.

sjnóbbel m, *sjnóbbele, sjnubbelke*: liefje.

sjnoef m, *sjnuufke*: snuiftabak.

sjnoefdien v: bijnaam voor een vrouw, die regelmatig snuift.

sjnoefdoos v, *sjnoefdooze, sjnoefdeuske*: snuifdoos.

sjnoefplak m, *sjnoefplèk*: zakdoek, zie: *sjnoesplak*.

sjnoes m: neusverkoudheid in kindertaal.

sjnoesnaas v, *sjnoesnaaze, sjnoesnaeske*: snotneus.

sjnoesplak m, *sjnoesplèk, sjnoesplèkske*: zakdoek, zie ook: *koetentrèkkert* en *tèsjeplak*. *Den erme sjmit 't ewèch en de rieke sjtik 't zich in de tèsj*: de allerarmsten gebruikten {p.382} vroeger geen zakdoeken.

sjnoets v, *sjnoetse, sjnuutske*: snoet. *Sjnoetse trèkke*: grimassen maken, zuur gezicht trekken.

sjnoeve, *sjnoefde, haet gesjnoef*: snuiven; snuiten; ervan lusten. *Hae haet dervan gesjnoef*: hij heeft ervan gelust. *De naas oetsjnoeve*: de neus snuiten. *Zich de röksjtrank oetsjnoeve*: ontlasten.

sjnóf m: snuif. *Sjnófdreuch*: kurkdroog.

sjnófrot: totaal verrot.

sjnöö: sneu, teleurstellend.

sjnooter m: snot.

sjnooteraer m, *sjnooteraesj*: snotteraar.

sjnooterdöppe m, *sjnooterdöppes*: snotaap.

sjnootere, *sjnooterde, haet gesjnootert*: snotteren.

sjnooterkuuke o, *sjnooterkuukes*: snottebel.
sjnooternaas v, *sjnooternaaze*: snotneus.
sjnooterprie v, *sjnooterprieë*: snottebel.
sjnóp m: neusverkoudheid.
sjnóppere, *sjnópperde*, *haet gesjnóppert*: snuffelen; snuiven.
sjnópnaas v, *sjnópnaaze*: verstopte neus.
sjnór m, *sjnórre*, *sjnurke*: snor.
sjnórke, *sjnórkte*, *haet gesjnórkt*: snurken, zie ook: *sjnarke*.
sjnórrante: rondreizende, bedelende straatmuzikanten.
sjnórre, *sjnórde*, *haet of is gesjnórt*: snorren.
sjnot o: snot, vogelziekte.
sjnotriep: overrijp.
sjnóts m: snot, neusvocht.
sjnouer o, *sjnouere*, *sjnuierke*: snoer.
sjnouere, *sjnouerde*, *haet of is gesjnouert*: snoeren.
sjnouk m, *sjnuik*: snoek.
sjnoukegaert v, *sjnoukegaerde*: snoekhengel.
sjnoukevösjke o, *sjnoukevösjkes*: aasvisje voor snoekhengel.
sjnuie, *sjnuide*, *haet of is gesjnuit*: snoeien.
sjnuits m, *sjnuitse*, *sjnuitske*: snor.
sjnup v, *sjnuppe*, *sjnupke*: snep, eigenzinnig kind, zie ook: *sjnëp*, en: *sjnip*.
sjnupper m, *sjnuppere*, *sjnupperke*: snipper. (Van gedroogd wilgenhout gesneden lange snippers om van het haardvuur of kachel een vlammetje te nemen ter besparing van de duurdere zwavelstokken).
sjnupperbös v, *sjnupperbösse*, *sjnupperböske*: bus of soms ook wel een oude klomp bij de schouw voor het bewaren der spaandertjes of snippers, die werden gebruikt in plaats van de zwavelstokken en later van te kopen lucifers.
sjnuppere, *sjnupperde*, *haet of is gesjnuppert*: snipperen.
sjnuppermèts o, *sjnuppermètser*: haalmes (meubelmakers en kuipersgereedschap).
sjnutse, *sjnutsde*, *haet of is gesjnuts*: snuiten; op scherpe wijze op zijn nummer zetten; de mond snoeren.
sjnutterke o, *sjnutterkes*: kaarsesnuiten.
sjob v, *sjobbe*, *sjöbke*: schoof graan, die bij het maaien terzijde wordt gelegd, het zgn. “oetdreeë”. Twee “sjobbe” samengevoegd en gebonden is een “gerf” (garf). “Eine sjob” is dus een halve garf en is gemaaid van “eine jeen”, zie daar.
sjöb v, *sjöbbe*, *sjöbke*: schub. *Van baasj gaon de sjöbbe lèstich aaf*: baars is een moeilijk te schubben vissoort.
sjöbbe, *sjöbde*, *haet gesjób*: schelden.
sjöbbejak m/o, *sjobbejék*: schobbejak.
sjöbbert m, *sjöbbesj*: schobberd. *Dat is 'nen erme sjöbbert*: dat is een arme stakker. {p.383}
sjödde, *sjödde*, *haet gesjöt*: schenken. *Höbste de kaffee al op en aaf gesjöt*: heb je de koffie al overgeschonken.
sjödddele, *sjöddelde*, *haet of is gesjöddelt*: schudden. *Hae is neit van den eesjte sjöddel gevalle*, of: *hae vilt neit van den eesjte sjöddel*: hij kan tegen een stootje. *Oozelivvenheer haet éns aan 'm gesjöddelt*: een waarschuwing in de vorm van een ongeval of een ziekte krijgen.
Sjoe: Joseph; Jozef.
sjoe, *sjoeër*, *sjoeste*: lelijk, onwelvoegelijk, vuil. 'ne *Sjoeë*: een onguur type.
sjoege: merken. *Lou sjoege*: niets laten merken, bargoens.
sjoel v, *sjoele*, *sjuulke*: bui; rondje. *Dao kump 'ne sjoel*: daar komt een bui. *Drénk éns oet, ich gaef 'n sjoel*: drink eens uit, ik geef een rondje.

sjoel o: spruw, monduitslag bij zuigelingen.

sjoele, *sjoelde*, *haet gesjoelt*: schuilen. “*Achter ’n au hëk is ’t gout sjoele*”, of: “*dat haet zich bie dem gout gesjoelt*”: wordt gezegd, als een onbemiddeld jong meisje met een veel oudere rijke man trouwt.

sjoem m, *sjuumke*: schuim. *Geine sjoem oppet beier*: een biertje zonder kraag.

sjoeme, *sjoemde*, *haet gesjoemp*: schuimen. *Beier mót sjoeme*: bier moet schuimen wil het goed zijn.

sjoemplètsj v, *sjoemplètsje*, *sjoemplètsjke*: spatel om het overvloedige schuim van het bier te strijken.

sjoerbeusjtel m, *sjoerbeusjtele*, *sjoerbeusjtelke*: schuurborstel.

sjoere, *sjoerde*, *haet of is gesjoert*: schuren; slaan; biechten. *’t Taofelblaas sjoere*: het tafelblad schuren. *Zich ’t kaetelke sjoere*: biechten. *Eeme de pókkel sjoere*: aframmelen, of: uitschelden. *Sjpék mit moore, dao kénste de boere de vot mit sjoere*: spek en wortelen een stevig en gezonde kost.

sjoere, *sjoerde*, *haet gesjoert*: luieren, bargoens. *Zich de kloote sjoere*: niets doen.

sjoerpaol m, *sjoerpäöl*: schurk- of schuurpaal voor het vee in weilanden e.d.

sjoerpepier o, *sjoerpepiere*: schuurpapier.

sjoester m, *sjoestesj*: schoenmaker. *Oppe sjoester gaon*: te voet gaan, meer gebruikelijk is “*mit de laeren tram gaon*”.

sjoestere, *sjoesterde*, *haet gesjoestert*: maken of verstellen van schoenen; klungelen. *Waat bēste toch ent sjoestere*: wat ben je toch aan ’t klungelen? *Gèt inein sjoestere*: iets in elkaar prutsen.

sjoesterjóng m, *sjoesterjónges*: schoenmakersleerling-knecht.

sjoesterpinke o, *sjoesterpinkes*: (houten) schoenpin om zolen vast te maken.

sjoevere, **zich**, *sjoeverde zich*, *haet zich gesjoevert*: rillen, huiveren.

sjoeverèchtich, *sjoeverèchtigger*, *sjoeverèchtichste*: huiverig, rillerig.

sjoevering v, *sjoeveringe*: huivering, rilling.

sjóf m, *sjófte*: schoft; schoft, schouder van een dier.

sjöffe m: schepenen.

sjóffel v, *sjóffele*, *sjuffelke*: schoffel.

sjóffele, *sjóffelde*, *haet of is gesjóffelt*: schoffelen.

sjófte, *sjófde*, *haet gesjóf*: hard werken.

sjófte, *sjófde*, *haet gesjóf*: zwijgen; niet doen; oppassen, stilhouden (bargoens).

sjoGGele, *sjoGGelde*, *haet of is gesjoGGelt*: waggelen, schudden.

sjoGGelvot v, *sjoGGelvotte*, *sjoGGelvötje*: schommelaarster (zeer gezet-{p.384}te vrouw, die zich enigszins schommelend voortbeweegt).

sjókaat m: sucade.

sjóklaat m, *sjóklaetje*: chocolade.

sjokkel v, *sjokkele*, *sjökkelke*: schommel.

sjokkele, *sjokkelde*, *haet of is gesjokkelt*: .schommelen; wiegen. *’t Kintje sjokkele*: op de arm of in de schommel schommelen; wiegen.

sjokkelpaert o, *sjokkelpaert*, *sjokkelpaertje*: hobbelpaard.

sjokkelsjtoul m, *sjokkelsjtuil*: schommelstoel.

sjókkeiere, *sjókkeierde*, *haet of is gesjókkeiert*: aanstoot geven, ergeren, kwetsen.

sjokkelvot v, *sjokkelvotte*, *sjokkelvötje*: iemand met waggelende gang, zie ook: *sjoGGelvot*.

sjókkeneiere, *sjókkeneierde*, *haet of is gesjókkeneiert*: chicaneren. *Doe kéns ouch niks ès sjókkeneiere*: jij doet ook niets als vitten.

sjoksjouere, **sjiksjouere**, *sjoksjouerde*, *haet gesjoksjouert*: schokschouderen.

sjol m/v, *sjolle*, *sjölke*: schol, soort platvis; ijsschots; stollaag van een vloeistof. *Sjölke vaare*, of *sjólkesjprénge*: scholletjespringen, scholletjetrappen.

sjöljich, *sjöljigger*, *sjöljichste*: schuldig. *Volgens de tuuch is er neit sjöljich*: naar de getuigen te oordelen is hij niet schuldig. *Hae haet mich golpen en noe help ich hem, dat ben ich 'm sjöljich*: hij heeft mij geholpen en nu help ik hem, dat ben ik hem verschuldigd.

sjolk m, *sjölk*, *sjölkske*: schort.

sjolkesjtóf m, *sjolkesjtóffe*, *sjolkesjtufke*: schortenstof.

sjölp v, *sjölpe*, *sjölpke*: schulp, schelp.

sjölpzaech v, *sjölpzaege*: schulpzaag, grote raamzaag.

sjónkele, *sjónkelde*, *haet gesjónkelt*: arm in arm schommelen of wiegen.

sjooft m: gulden, bargoens.

sjooftel, *sjooftel maazematte*: slechte tijden, bargoens.

sjooje, *sjooide*, *haet gesjooit*: schooien; rennen, lopen.

sjoojert m, *sjoojesj*, *sjeujerke*: schooier. *Hae kan de grootste sjoojer lès gaeve*: hij is een aartsdeugniet en kan de grootste schooier nog wat leren.

sjool v, *sjoole*, *sjöölke*: school. *Veer höbben ós langs de sjool gesjtaoke*: wij hebben gespijbeld.

sjoolgeljt o: schoolgeld. *Vruiger moustede kénjer 't sjoolgeljt in 'n tuutje mit nao de sjool brénge*: vroeger moesten de kinderen het schoolgeld in een papieren zakje mee naar school brengen. *“Doe mós dich 't sjoolgeljt mer trökvraoge”*: jij moet je schoolgeld maar terugvragen, werd gezegd van een aartsdommerik.

sjoolkammeraot m, *sjoolkammeraote*, *sjoolkammeräötje*: schoolkameraad.

sjoolkénjt o, *sjoolkénjer*: schoolkind.

sjoolmeister m, *sjoolmeistesj*: schoolmeester. *Hóndert sjoolmeistesj eine goue*: honderd schoolmeesters één goede.

sjoolpienv: ziekte, voorgewend om vrij van school te zijn.

sjooltèsj v, *sjooltèsje*: schooltas: zie het oudere: *kampetèsj*.

sjooltiet m: schooltijd.

sjoon, *sjoonder*, *sjoonste*: mooi en in mindere mate ook rein. *Sjoon sjoon Sjang*: mooie schoenen Jan. *'ne Sjoone boum is gau geseiert*: goede wijn behoeft geen krans. *'t Sjoonste maetje va zeeve kirkdörper in de gaengent*: het mooiste meisje van zeven uren in de omtrek.

Dat is gèt sjoons: dat is wat moois; dat is fraai. *'ne Sjoone jas*: fraai heerschap: lieverdje.

Sjoon, riek en kat-{p.385}teliek: waren de idealen waar men naar streefde bij het zoeken naar een huwelijkspartner.

sjoon m, *sjoon*, *sjöönke*, of: *sjeunke*: schoen. *Gelakkeierde sjoon*: lakschoenen. *Sjrief dich dat mer ónger de sjoon*: op betaling hoeft je niet meer te rekenen. Wanneer iemand een in aanbouw zijnd gebouw kwam bezichtigen, ging een der aanwezige werklieden met zijn pet over diens schoenen wrijven. De bedoeling van dit *“sjoon pótse”* was, dat aan de in het pand aanwezige arbeiders een drinkgeld werd gegeven. In de twintigerjaren kwam het nog sporadisch voor. Raadseltje: *Sjoondooris lapaafis ermentietis*: potsjeslatijn voor: als de schoenen versleten zijn, verkeert de drager er van in behoeftige omstandigheden.

sjoonslap, **sjounslap** m, *sjoonslappe*: schoenzool. Zie ook het verouderde: *sjounslap*.

sjoonsreim m, *sjoonsreime*, *sjoonsreimke*: veter, zie het oudere: *riesjtartel*.

sjoonvaader m, *sjoonvaadesj*: schoonvader.

sjoonwisje, *wisjde sjoon*, *haet of is sjoongewisj*: schoonwassen; vrijpleiten van schuld.

sjoor m, *sjoorre*: schoor, schoorpaal, zie ook: *sjtraef*.

sjoorre, *sjoorde*, *haet of is gesjoort*: schoren.

sjoot m, *sjeut*, *sjeutje*: schoot.

sjootel v, *sjootele*, *sjeutelke*: schotel. *Dóm sjootel*: domme gans. *Waat höbste aan 'n sjoon sjootel en doe höbs niks drop*: wat heb je aan een mooie vrouw, als ze niets waard is.

sjootelrèk m, *sjootelrèkke*, *sjootelrèkske*: bordenrek (eertijds rek waarop schotels, borden, lepels e.d. achter een lat of riem werden gestoken).

sjootelsplak m, *sjootelsplék*: vaatdoek. *Dae haet 'n moel wie 'ne sjootelsplak*: dat is een vuilbek.

sjootelswaater o, *sjootelswaeterke*: vaatwater; smakeloze koffie, soep e.d.

sjoothónjt m, *sjoothónj*, *sjoothunjte*: schoothond; waardeloos dier.

sjootsvel o, *sjootsvelder*: schootsvel.

sjop m, *sjöp*, *sjöpke*: berghok, loods.

sjöp v, *sjöppe*, *sjöpke*: schop, spade; schop, trap. *Dae sjtink nao de sjöp*: hij heeft niet lang meer te leven. *Nao de sjöp sjtaon*: een hoge rug hebben. *Zoo gék wie 'n sjöp*: behoorlijk gek. *'ne Sjöp ónger de vot*: een trap onder het achterwerk.

sjöp v, *sjöppe*, *sjöpke*: schep, zie ook: *tróffel*. *Sjmiet ę paar sjöppe kaolen oppet vuur*: gooi een paar scheppen kolen in de kachel.

sjópkar v, *sjópkarre*: kruiwagen met zijstukken en/of met geheel gesloten laadbak.

sjöpke o, *sjöpkes*: klein drinkglas met steel en voet. *Gaef de vrou ę sjöpke dónker en mich 'nen aue klaore*: voor de vrouw een glaasje donker bier en voor mij een oude klare.

sjöpnët o, *sjöpnëtter*, *sjöpnëtje*: schepnet.

sjöppe, *sjöpde*, *haet of is gesjöp*: scheppen; schoppen; trappen; tochten. *Dooch de vinster toe 't sjöp te zeer*: sluit het raam, het tocht verschrikkelijk hier. *Hae sjöp of sjtamp taengen al waat oppę sjtraot lik*: hij schopt of trapt tegen alles wat op straat ligt. *Ich hau dich sjöppe geteikent, wooróm sjpeelste die dan neit*: ik gaf je te kennen, dat je schoppen moest spelen. *Sjöp de zanjt gét obbenen houp*: schep het zand op een hoop.

sjöppe, *sjöpde*, *haet of is gesjöp*: gappen, bargoens. {p.386}

sjöppenaos, **sjöppenkeuning**, **sjöppendam**, **sjöppenboer** m/v: schoppenaas, schoppenheer, schoppendame, schoppenboer.

sjöppes: trappen. “*Hae haet väöl sjöppes gat*” wordt gezegd van een lang mens.

sjöpping v: schepping.

sjöpraat o, *sjöpraar*: scheprad van molen e.d.

sjöpsel o, *sjöpsele*: schepsel. *'n Erm sjöpsel*: een arm mens, dier.

sjöpwaaj v, *sjöpwaaje*, *sjöpwaajke*: een aan twee stokken bevestigd visnet van ongeveer twee meter hoog en drie meter breed, bediend door twee mannen. Het werd vroeger in de beken gebruikt om onder de tronken der langs de beek te wassen staande bomen te steken en de eventueel aanwezige vis te vangen.

sjörge, *sjörchde*, *haet of is gesjörch*: kruien; sollen. *Mit eemes sjörge*: iemand in het ootje nemen. *Zuuch die vrouluu éns mit dae vraeme sjörge*: zie die vrouwen eens met die vreemdeling sollen. *Sjörch doe ouch éns*: krui jij ook eens. “*Dao gaon ze weier mit eeme sjörge*” wordt gezegd bij het luiden der klokken voor een begrafenis.

sjörchskar v, *sjörchskarre*: kruiwagen. *'n Gou sjörchskar is alles waert*: een goede kruiwagen is veel waard. *Börch, kraan, heuchselen en sjtop maake saame de kómp*, zie daar.

Sjorsj: George.

sjorsjeneil, **sjorsjeneier** v, *sjorsjeneile*: schorseneer.

sjorsjeneier m, *sjorsjeneiere*, *sjorsjeneierke*: schorseneer; *sjorsjeneil* is ouder.

sjöt m, *sjötte*: schutter, lid van een schutterij.

sjötgaffel v, *sjötgaffele*, *sjötgéffelke*: houten riek met slechts twee tanden, gemaakt van een gevorkte tak, die gebruikt wordt om het bed op te schudden bij het dorsen van graan met de vlegel.

sjötse, *sjötsde*, *haet of is gesjöts*: beschutten.

sjötspatroon, *sjötspatreunder* m: schutspatroon.

sjötspatroones v: schutspatrones. *Sint Rooza is de sjötspatroones va Zittert*: sint Rosa van Lima is de schutspatrones van Sittard.

sjotte, *sjotde*, *haet gesjot*: tegen een bal trappen; balletje trappen.

Sjöttebaenje v: Schuttenbeemd, pl. ben. voor de voormalige beemd tussen de Engelenkamp- en Jubileumstraat, eertijds in gebruik als oefenterrein voor de schutters der stad Sittard.

sjöttebeier o, *sjöttebeierke*: schuttersbier.

sjötter m, *sjöttesj*: schutter.

sjottes m: schottisch. *Sjottes, polkaa en mazurkaa, alles woort gedans.*

Sjöttesjträötje, *et*, o: het Schuttenstraatje, verharde verbindingsweg van de voormalige Slachthuisstraat met de Leyenbroekerweg, eertijds in gebruik voor de exercitie bij de stadsschutterijen. De huidige Baenenstraat ligt gedeeltelijk op dit oorspronkelijke traject.

sjou v, *sjoue, sjuike*: schouw, schoorsteen.

sjoubranjt m, *sjoubrenj, sjoubrenjtje*: schoorsteenbrand.

sjouer m, *sjouere, sjuierke*: schouder. *Op twee sjouere draage*: de verantwoording voor zich en de medewerkers dragen.

sjouerblaas o, *sjouerblaas*: schouderblad.

sjouere, *sjouerde, haet gesjouert*: schouderen. *Päöl móste sjouere en neit pókkele*: palen moet je op je schouders en niet op je rug dragen.

sjouerknäök m, *sjouerknäök*: sleutelbeen. {p.387}

sjouerplak m, *sjouerpläk*: schouder- of omslagdoek.

sjouf o, *sjouve*: schoof; doodsbed. *Eeme oppet sjouf lëGGe*: een dode afleggen. Vroeger werd een dode afgelegd of opgebaard op een schoof stro.

sjoufstreu o: schoofstro.

sjougarnetoer o, *sjougarnetoere, sjougarnetuurke*: schoorsteengarnituur; een meisje geflankeerd door twee jongens.

sjounslap m, *sjounslappe*: schoenzool, zie ook: *sjoonslap*.

sjounsreim m, *sjounsreime, sjounsreimke*: schoenriem, veter, zie ook: *riereim en riesjtartel*.

sjout m: schout. *Sjout en sjöffe*: schout en schepenen.

sjout v: schuld. *Hae haet de vot vol sjout*: hij zit diep in de schulden. *Hae zit in de sjout wie 'nen hónjt vol vleu*: hij zit tot over zijn oren in de schuld.

sjoute m, *sjoutes*: nar, dwaas, kwiebus. *'nen Hauve sjoute*: een halve gare.

sjoutjas m, *sjoutjès*: schuldenaar.

sjoutprie v, *sjoutprië*: schuldenares.

sjoutpungel m, *sjoutpungele*: schuldenaar.

sjouvaegerke o, *sjouvaegerkes*: zwarte roodstaart, *Phoenicurus ochrurus*.

sjouvaeger m, *sjouvaegesj*: schoorsteenveger.

sjpaakan v, *sjpaakanne, sjpaakènke*: aarden kruikje of kannetje waarin vroeger “Eau de Spa” of Spawater werd verkocht. De ledige kannetjes of kruikjes werden daarna als jeneverkruikjes gebruikt.

sjpaansbreutje o, *sjpaanse breutjes*: klein langwerpig fijn gebak met gekartelde randen, van speculaasdeeg met amandelsnippers.

sjpaarbank v, *sjpaarbènk*: spaarbank.

sjpaarbuikske o, *sjpaarbuiskes*: spaarboekje, oude vorm van sparen voor schoolkinderen.

sjpaare, *sjpaarde, haet of is gesjpaart*: sparen. *Wae gèt sjpaart, wae gèt haet*: sparen doet vergaren. *Nao de sjpaerder kump den taerder*: na een spaarzame vader volgt vaak een verkwistende zoon.

sjpaarkas m, *sjpaarkès*: spaarkas.

sjpaarpot m, *sjpaarpöt, sjpaarpötje*: spaarpot.

sjpaarsent m, *sjpaarsente, sjpaarsentje*: spaarpenning.

sjpaarzaam, *sjpaarzaamere, sjpaarzaamste*: spaarzaam.

sjpaarzeip v: soda.

sjpaekel, sjpeekel m: weer, verkleuring, ontleding, bederf, mede door invloed van licht en vochtigheid in papier, stoffen, op spiegels enz.

sjpaerder m, *sjpaerdesj*: spaarder, zie: *sjpaare*.

sjpaet, *sjpaeter*, *sjpaetste*: laat. *Wie sjpaet is 't*: hoe laat is het?

sjpan: kijk, of: zie daar!

sjpan v, *sjpanne*: span; span (met duim en pinktop te bespannen lengte ong. 20 cm).

sjpang v, *sjpange*, *sjpèngske*: speld.

sjpange, *sjpangde*, *haet of is gesjpank*: spelden. “*Die mót zich 'n medaajen opsjpange, angesj kénste neit zeen waat veur of achter is*” wordt gezegd van een meisje of vrouw met vrijwel geen busten.

sjpangekop m, *sjpangeköp*, *sjpangeköpke*: speldeknop of speldekop; vervelend nest.

sjpangekösse o, *sjpangekösses*, *sjpangekösseke*: speldenkussen.

sjpanne, *sjpande*, *gesjpan*: spannen; benieuwd zijn. *Kiek oet*, 't *sjpint*: kijk uit, het spant. *De deur sjpint*: de deur knelt. *Sjpan die dao*: zie hen daar. *Noe bèn ich toch éns gesjpan*, *wie dat aafdreet*: nu ben ik toch benieuwd hoe dat afloopt.

sjpanne, *sjpande*, *haet of is gesjpan*: {p.388} spannen (met spannen afmeten).

sjpanne, *sjpande*, *haet gesjpan*: tuieren van vee, zie ook: *tuure*.

sjpanning v, *sjpanninge*: spanning.

sjpanning v, *sjpanninge*: het gespannen zijn.

sjpanreim m, *sjpanreime*: spanriem. De ouderwetse schoenmaker gebruikte dit hulpmiddel bij het repareren van schoenwerk. De riem was gespannen tussen hak en knie, de schoen werd onder de riem op de knie van de schoenmaker geklemd.

sjpanzaech v, *sjpanzaege*: spanzaag.

sjpaor o, *sjpäör*: spoor. *Ze zeen 'm oppet sjpaor*: ze zijn hem op het spoor.

sjpäöre, *sjpäörde*, *haet gesjpäört*: speuren; in één lijn lopen; iets in de gaten krijgen. *De fits sjpäört neit*: de wielen van de fiets lopen niet in een lijn. *Sjpäörste al gèt*: merk je al iets? *Ze zeen nao 'm ent sjpäöre*: ze zoeken naar hem.

sjpartele, *sjpartelde*, *haet gesjpartelt*: spartelen.

sjpartelkónjt v, *sjpartelkónjte*, *sjpartelkunjte*: ongedurige baby.

sjparrewitsj m, *sjparrewitsje*, *sparrewitsjke*: lastig druk kind.

sjpas m: vreugde, plezier. *Man waat höb ver sjpas gat*: man wat hebben wij lol gehad. *Dat zach er mer veur de sjpas*: dat heeft hij niet zo gemeend, dat zei hij maar voor de lol. *Ich höb sjpas aan mien eigen en sjiet aan de luu*: ik laat me met door anderen leven.

sjpasse, *sjpasde*, *haet gesjpas*: schertsen, spotten, gekheid maken. *Dae sjpas neit dermit*: die spot er niet mee. *Mit daene vilt neit te sjpasse*: met hem valt niet te gekken.

sjpasserie v, *sjpasserieë*: grappenmakerij.

sjpassetich, *sjpassetigger*, *sjpassetichste*: grappig, snaaks, 'ne *Sjpassetigge*: grappenmaker, guit.

sjpassich, *sjpassigger*, *sjpassichste*: grappig, snaaks. 'ne *Sjpassigge*: schalk, lolbroek.

sjpasvoogel m, *sjpasveugel*: grappenmaker.

sjpataor v, *sjpataore*: spatader.

sjpèch m, *sjpèchte*, *sjpèchske*: specht.

sjpeekel m, zie: *sjpaekel*.

sjpeel o, *sjpeelder*, *sjpeelke*: spel. *Hae dreet 'm 't sjpeel op*: hij zal hem wel mores leren. 't *Sjpeel is aan de gang*: het spel is begonnen; de poppen zijn aan het dansen. 't *Is ẽ gans sjpeel eer jeeder hëlge ziene was haet*: het is een hele toer om ieder het zijne te geven; het ieder naar zijn zin te maken. *Sjpeelkes doon*: spelletjes doen.

sjpeel o: spel. *Gaef 'm gèt mee sjpeel*: geef hem wat meer ruimte.

sjpeelbak o, *sjpeelbaGGe*, *sjpeelbèkske*: speenvarken.

sjpeeldoos v, *sjpeeldooze*, *sjpeeldööske*: speeldoos, muziekdoos.

sjpeele, *sjpeelde*, *haet of is gesjpeelt*: spelen.

sjpeelent: op zijn sloffen.

sjpeelentaere: spelend. *Dat lap er dich sjpeelentaere*: daar draait hij geen hand voor om.
sjpeelkaart v, *sjpeelkaarte*: speelkaart.
sjpeelkammeraot m, *sjpeelkammeraote, sjpeelkammeräötje*: speelmakker.
sjpeelman m, *sjpeelmèn*: speelman.
sjpeelplaatsj v, *sjpeelplaatsje, sjpeelplaetsjke*: speelplaats.
sjpeelreis v, *sjpeelreize*: huwelijksreis, zie ook: *broetsreis*.
sjpeeltiet m, *sjpeeltieë*: speeltijd.
sjpeelwèrk o, *sjpeelwèrker*: mechanisme van klok, dat het slagwerk regelt.
sjpeelzaakes v: speelgoed.
sjpeen v, *sjpeenkes*: spaanders, houtsnippers. {p.389}
sjpeene, *sjpeende, haet of is gesjpeent*: spenen. *De vèrke mótte gesjpeent waere*: de varkens moeten gespeend worden.
sjpeigel m, *sjpeigele, sjpeigelke*: spiegel. Vroeger werd de spiegel omgedraaid, als er een dode in huis was.
sjpeigele, *sjpeigelde, haet gesjpeigelt*: spiegelen. *Sjpeigel dich aan diene paeternónk*: spiegel je aan je peetoom. *Dat sjteit den gansen daach en sjpeigelt zich*: zij staat de hele dag voor de spiegel. “*Den duuvel sjteit achter dich*” zegt men tegen een meisje dat voortdurend voor de spiegel staat.
sjpeigelglaat: spiegelglad.
sjpeigelouch o, *sjpeigelouge*: schroefoog.
sjpeigelroet v, *sjpeigelroete*: spiegelruit.
sjpeik v, *sjpeike*: spaak.
sjpeilich, *sjpeiligger, sjpeilichste*: bronstig. *De kou is sjpeilich*: de koe is bronstig.
sjpèk o, *sjpèkske*: spek; zacht taai snoepgoed. *ē Bräöke sjpèk is neit te vāöl veur te gaon van hie bēs Gāöl*: een beetje gebraden spek is niet toereikend om een grote prestatie te leveren. *Doorreege sjpèk*: doorregen spek. *Dat is sjpèkske nao zie bēkske*: dat is naar zijn zin. Een oud raadseltje: *Essjpèkaafis-hinkdewits*: grappige samenvoeging van de woorden: *ēs sjpèk aaf is, hink de wits*: als het spek op is, hangt alleen nog de wilgentwijn waarmee het opgehangen was, zie: *sjpèkmènke*.
sjpèkbökkem, sjpèkbökkum m, *sjpèkbökkeme*: spekbokking, vette, gerookte bokking.
sjpèkbrao m, *sjpèkbraoe, sjpèkbräöke*: plak of stuk gebraden spek, zie ook: *bräöke*.
sjpèkjut m, *sjpèkjudde*: spekjood: Jood, die zich niet aan de rituele voorschriften van het kousjer eten houdt.
sjpeklaase m: speculaas. *Sjpeklaase man*: speculaaspop, speculaasfiguur.
sjpèkkouk m, *sjpèkkuik*: spekkoeke. *Sjpèkkouk sjmaak gout, woo? Hie, dao*: spekpannekoek smaakt goed, waar? *Hier* (wijzen op de mond) *dao* (wijzen op de maagstreek).
sjpèklaoch v, *sjpèklaoge*: speklaag; muurwerk met afwisselend lagen mergel tussen de baksteenlagen, de zgn. speklagenbouw.
sjpèkmènke o, *sjpèkmènkes*: iemand, die geen invloed ergens op uitoefenen kan. *Veur sjpèk en boone derbie zitte*: erbij aanwezig zijn zonder enige invloed op het gebeuren te kunnen uitoefenen.
sjpèkpiemel m, *sjpèkpiemele*: spekslager.
sjpèktaakel o: spektakel. *Sjpèktaakel maake*: spektakel maken.
sjpèktaakele, *sjpèktaakelde, haet gesjpèktaakelt*: spektakelen.
sjpèkzwaasj v, *sjpèkzwaasje*: spekswoerd. *’n Sjpèkzwaasj is ouch gout veur ’t getuuch in te vètte*: een spekswoerd wordt ook gebruikt om gereedschap in te vetten.
sjpeljt, peljt m: spelt (soort tarwe).
sjpén v, *sjpénne, sjpénke*: spin; klein, schriel meisje.
sjpenaaj, sjpenaat v: spinazie, Spinacea oleracea.
sjpendeiere, *sjpendeierde, haet of is gesjpendeiert*: besteden.

sjpénderik m, *sjpénderikke, sjpénderikske*: spinrok (stok op het spinnewiel waaromheen de wol, het vlas e.d. zit, dat tot draden gesponnen moet worden); mager, schriel of houterig mens, zie: *bootermêlk*.

sjpéndrik m, *sjpéndrikke, sjpéndrikske*: laadstok of zuiger van proppeschieter, zie: *kraaktuut*.

sjpéndrik m, *sjpéndrikke*: spinnewiel. {p.390} *Om sint Lambaer kump de sjpéndrik aan den haert*: omstreeks sint Lambertus, 17 september, komt het spinnewiel aan de haard, m.a.w. begint het winter- of spinseizoen.

sjpénjt o: spint (jong hout aan de buitenomtrek van een boomstam).

sjpénjtleich o, *sjpénjtleichter, sjpénjtleichske*: waslont, zie ook: *domper*, en: *kaersenhaore*.

sjpénne, *sjpón, haet of is gesjpónne*: spinnen.

sjpénnegewaef o, *sjpénnegewaever*: spinneweefsel. *Dae haet ouch gei sjpénnegewaef tössje de bein*: hij is snel ter been; doet rap zijn boodschappen.

sjpénnejaeger m, *sjpénnejaegesj*: raagbol; grauwe vliegenvanger, *Muscicapa striata*, zie ook: *sjtielesjietert*; broedmager mens.

sjpénnekop m, *sjpénneköp, sjpénneköpke*: spin; kattig bits meisje.

sjpénnergert m, *sjpénnesj*: spinner.

sjpénnewéb o, *sjpénnewébbe, sjpénnewébke*: spinneweb. *'ne Leifste*: een spinneweb aan de muur e.d. zie ook: *sjpénnegewaef*.

sjpènsel o, *sjpènsese, sjpènselke*: tuioppervlakte voor koe, geit, e.d. zie ook: *tuurhout*.

sjpènsel m, *sjpènsesj, sjpènselke*: spencer, keurslijfje: damesjakje.

sjpènzal m, *sjpènzele, sjpènzelkes*: kramerij (vnl. spelden in soorten).

sjpènzelekreemer m, *sjpènzelekreemesj*: kramerijenleurder.

sjpernaakel o, *sjpernaakele, sjpernaakelke*: lastig, kritisch meisje; moeilijk kind.

sjpèrvel m, *sjpèrvele*: schuurbord van stucadoor.

sjpichte, zich, *sjpichde zich, haet zich gesjpich*: vlassen, zich verheugen in het vooruitzicht op iets, zie ook: *vlasse*. *Ich hau mich al zoo drop gesjpich*: ik had er mij al zo op verheugd.

sjpie m: speeksel.

sjpie m/o: bargoens: cent, geld.

sjpiebak m, *sjpiebék*: zeurpiet; kwispedoor.

sjpiedrank m, *sjpiedrènk*: misselijke kletsmeier.

sjpieë, *sjpiede, haet gesjpiet*: spuwen; leuteren. *Hae sjpiet neit drin*: hij lust wel een glaasje. *Hae sjpiede va gif*: hij was door het dolle heen. *Ich mót sjpieë*: ik moet braken. *Doe mit die gesjpiets*: jij met je geleuter.

sjpieëchtich, *sjpieëchtigger, sjpieëchtichste*: geneigd tot braken; vervelend zijn. *Dao zoste sjpieëchtich van waere*: dat is om van te kotsen.

sjpieëntaere: spuwend; brakend.

sjpiejoen, sjpiejoon m, *sjpiejoene*: spion.

sjpiejoene, *sjpiejoende, haet gesjpiejoent*: spioneren.

sjpiekert m, *sjpiekesj, sjpiekerke*: duivenhok; huisduif; zolderkamertje. *Doe höbs de sjpiekert aope sjtaon*: je gulp staat open.

sjpier v/o, *sjpiere, sjpirke*: spier; stuks. *Hae haet twéllef sjpier vee*: hij heeft twaalf stuks vee.

sjpies v: spijs, moes van vruchten; mortel. *Hae is de sjpies neit waert*: hij is het niet waard, dat je iets voor hem doet.

sjpiesbak m, *sjpiesbék*: kalkmouw.

sjpiesbèt o, *sjpiesbèdder*: kalkbaan op bouwwerk.

sjpiesbók m, *sjpiesbuk*: metselaarsknaap.

sjpieskoep v, *sjpieskoepe*: mortelbak of -kuip.

sjpiesvlaa v, *sjpiesvlaa, sjpiesvlaeke*: vla of zoals de Hollanders zeggen “vlaai”.

sjpiet m: spijt. *Hae haet noch mee sjpiet dervan wie haor op ziene kop*: het spijt hem heel erg.

sjpiete, *sjpeet, haet gesjpeete*: spijten. {p.391}

sjpietich, *sjpietigger*, *sjpietichste*: spijtig. *Sjpietich geljt*: zonde van het geld.

sjpik m: kaf, zaad, afval, (Lat. Spica is aar), dat bij het reinigen of wassen van graan vrijkomt.

sjpik m: zwarte schimmel in boter. Om dit te voorkomen, stak men vroeger een schoongewassen rode wortel in het botervat.

sjpikkaetel m, *sjpikkaetele*: varkensketel. *Sjpikrèste van kleezaot, kaore, terf, haaver en gaesj* werden gekookt en aan vee, vooral paarden na een darmstoornis, gevoerd; ze kregen daar een mooi glanzende huid van. Dit trucje werd veel door paardehandelaren toegepast om het te verhandelen dier in goede conditie te doen lijken. Voor de bereiding van varkensvoer werd er nog wat meel of aardappelen bijgevoegd, waardoor na het stampen met de “*brietselhè*” een dikke brei ontstond.

sjpikke, *sjpikde*, *haet gesjpik*: larderen; eten.

sjpikkelant m, *sjpikkelante*: speculant.

sjpikkeleiere, *sjpikkeleierde*, *haet gesjpikkeleiert*: speculeren.

sjpikkeleieriezer o, *sjpikkeleieriezesj*, *sjpikkeleieriezerke*: oogglas.

sjpiknaolj v, *sjpiknaolje*, *sjpiknäöljtje*: lardeernaald.

sjpin o, *sjpinne*, *sjpinke*: zie: *sjpinjtje*.

sjpinse, *sjpinsde*, *haet gesjpins*: bargoens: spioneren, loeren.

sjpinjtje o, *sjpinjtjes*: bergruimte voor etenswaar.

sjpintleich o, zie: *sjpénjtleich*.

sjpirling m, *sjpirlinge*, *sjpirlingske*: spierling, mager persoon.

sjpisjaal: speciaal.

sjpisjaalis m, *sjpisjaaliste*: specialist.

sjpits, **fiks** m, *sjpitse*, *sjpitske*: keeshond.

sjpits, *sjpitser*, *sjpitste*: spits. *Dat kriste neit sjpits*: dat speel je niet klaar. *Dat is mich te sjpits*: dat is me te machtig. *Dat is ɛ sjpits dénk*: dat meisje heeft een scherp tongetje. *Hae is erch sjpits gewoore*: hij is sterk vermagerd.

sjpitsboeb m, *sjpitsboebe*: spitsboef; rakker, schelm.

sjpitse, **zich**, *sjpitsde zich*, *haet zich gesjpits*: spitsen. *Zich urgens op sjpitse*: zich ergens op verheugen, vlassen.

sjpitske o, *sjpitskes*: sigaren- of sigarettenpijpje.

sjpitskêrke loupe, *leip sjpitskêrke* (verouderde vorm: *lopde*), *haet of is sjpitskêrke geloupe*: spitsroede lopen.

sjpitsmoes v, *sjpitsmuus*, *sjpitsmuske*: spitsmuis, *Sorex vulgaris*.

sjpitsnaas v, *sjpitsnaaze*, *sjpitsnaeske*: spitsneus.

sjpitsvènger m, *sjpitsvèngesj*: bemoeial.

sjpleet m, *sjpleete*, *sjpleetje*: spleet.

sjpleetkôöl v: splijtkool (Limburgse).

sjpleetnaagel m, *sjpleetnaegel*, *sjpleetnaegelke*: splitpen.

sjpliete, *sjpleet*, *is gesjpleete*: splijten.

sjplinter m, *sjplintesj*, *sjplinterke*: splinter; ronde of wigvormig ijzeren staaf voor het borgen van een grendel.

sjplintere, *sjplinterde*, *is gesjplintert*: splinteren.

sjplinternuu: splinternieuw.

sjpoeskat v, *sjpoeskatte*, *sjpoeskêtje*: blazende kat; nijldige vrouw.

sjpoeze, *sjpoesde*, *haet gesjpoes*: blazen als een kat; vinnig of nijdig zijn.

sjpoezentaere: blazend als een kat.

sjpónj v, *sjpónje*: spon. *De sjpónj wurt oet 't vaat gesjlaage*: de spon wordt uit het vat geslagen.

sjpónlaok o, *sjpónlaoker*, of *sjpónläöker*: spongat, bomgat.

sjpónning v, *sjpónninge*: sponning.
sjpóns v, *sjpónse*, *sjpunske*: spons.
sjpónsedoos v, *sjpónsedooze*, *sjpónse*-{p.392}*dööske*: sponzedoos.
sjpónjt m, *sjpónjer*, *sjpunjtje*: raar nummer. *Doe bës mich ɛ sjpónt*: jij bent een fraai nummer!
sjpook o, *sjpooker*, *sjpöökske*: spook; vervelend nest. *Went eine door gewelt gesjtorve waar, bleef zien zeel oppɛ plaatsj en woort ɛ sjpook*: als iemand een gewelddadige dood gestorven was, bleef zijn ziel ter plaatse spoken.
sjpooke, *sjpookde*, *haet gesjpook*: spoken.
sjpór v, *sjpórre*, *sjpurke*: kat, lastig en eigenzinnig kind.
sjport m: sport.
sjpörte, *sjpörtde*, *haet gesjpört*: sport bedrijven.
sjporthaos v, *sjporthaoze*: sportkous.
sjportkar v, *sjportkarre*, *sjportkêrke*: sportkar of wandelwagen (van houten regelwerk vervaardigde tweewielige kinderwagen, meestal voor twee al iets grotere kinderen).
sjpot m: spot.
sjpotte, *sjpotde*, *haet gespot*: spotten.
sjpoue, **zich**, *sjpoude zich*, *haet zich gesjpout*: zich haasten.
sjpoul v, *sjpoule*, *sjpuilke*: spoel; spinnewiel.
sjpoule, *sjpoulde*, *haet of is gesjpoult*: spoelen, op klossen winden.
sjpraeke, *sjprouk*, *haet of is gesjpraoke*: spreken. *Hae sjprik wie er gebakken haet*: hij vertelt er het mooiste van. *Sjpraekende luu zeen te helpe*: sprekende mensen kan men helpen. *Dao sjprik gèt*: sarcastisch bedoeld "hij zei wat"!
sjpraekent: sprekend. *Sjpraekent zie paeternónk*: sprekend zijn peetoom.
sjpraekert m, *sjpraekesj*: spreker.
sjpraekeswaert: noemenswaard. *Dat is niet spraekeswaert*: dat is niet noemenswaard.
sjpraektaal v, *sjpraektaale*: spreektaal.
sjpraekwoort o, *sjpraekweurt*: spreekwoord.
sjpraok v: spraak.
sjpraoksaam, *sjpraoksaamer*, *sjpraoksaamste*: spraakzaam.
sjpraot v, *sjpraote*, *sjpräötje*: laddersport of stoelspaak.
sjpreef m, *sjpreeve*: spreekw., Sturnus vulgaris.
sjpregitse, **sjprigitse**: fratsen. *Sjpregitse maake*: fratsen maken.
sjpregitsemaekert m, *sjpregitsemaekesj*: fratsenmaker.
sjprei v, *sjpreie*, *sjpreike*: spreiden.
sjpreie, *sjpreide*, *haet of is gesjpreit*: spreiden.
sjprénge, *sjpróng*, *haet of is gesjpróng*e: springen. *Sjpréng in de körf*: spring in 't veld.
sjpréngerke o, *sjpréngerkes*: fatje, springertje.
sjpréngkaan m, *sjpréngkaane*, *sjpréngkaenke*: sprinkhaan.
sjpréngtou v, *sjpréngtoue*, *sjpréngtuike*: springtouw.
sjprénklaevent, **sjprénklaevetich**: springlevend.
sjprinkele, *sjprinkelde*, *haet of is gesjprinkelt*: sprenkelen, licht besproeien.
sjpritse, *sjpritsde*, *haet of is gesjprits*: spuiten met fijn straaltje.
sjpritsenhuske o, *sjpritsenhuskes*: brandspuithuisje, ook noodgevangenis.
sjpritssjpruits v, *sjpritssjpruitse*: emmerspuit (voor het wassen van ramen e.d. werden vroeger bij de rijke mensen emmerspuitjes gebruikt. Deze en ook de daarbij behorende twee emmers waren vaak van geel koper met rood koperen banden, hengsels etc. Er waren prachtexemplaren van handwerkskunst bij).
sjpróch v, *sjpróche*, *sjpruchske*: spreuk.
sjproes, **proes** v, *sjproese*, *sjpruus*-{p.393}*ke*: gieter.
sjproese, *sjproesde*, *haet of is gesjproes*: gieten.

sjproet v, *sjproete, sjpruutje*: spruit.

sjproete v: spruitkool.

sjprok, *sjprokker, sjprokste*: broos. *Sjprok hout*: broos hout.

sjprokkele, *sjprokkelde, haet of is gesjprokkelt*: sprokkelen.

sjprokkelhout o, *sjprokkelhuitje*: sprokkelhout.

sjprootel v, *sjprootele*: sproet.

sjprootelkop m, *sjprooteleköp*: sproetig mens.

sjprot m, *sjprotje*: sprot (haringachtig, gerookt zeevisje, vroeger in bundeltjes van 12 stuks samengebonde met raffia).

sjpruits v, *sjpruitse*: spuit.

sjpruitse, *sjpruitsde, haet of is gesjpruits*: spuiten.

sjprunk m, *sjprung, sjprungske*: bron, of: wel; sprong. *In den aenjepoul lounge vruiger vief sjprung, die zooväöl waater gouve, datse noch 'n sjlak höbbe mótte graave, om dat, waat teväöl waar, kwiet te waere. Noe is noch mer eine, dae ɛ bitje waater geef* ("aenjepoul" is roeivijver).

sjprunkwaechs: sprongsgewijze.

sjpuch v, *sjpuchte, sjpuchske*: streek, dom ding. *Maak gein sjpuchte*: doe geen rare dingen.

sjpuil m: afwas, vaat. *Ich mót de sjpuil noch doon*: ik moet nog afwassen.

sjpuile, *sjpuilde, haet of is gesjpuilt*: afwassen; spoelen.

sjpuilsjtein m, *sjpuilsjtein*: gootsteen.

sjpuilwaater o, *sjpuilwaeterke*: afwaswater; waterige soep. *Dat is gein sop, dat is sjpuilwaater*: die soep lijkt wel afwaswater.

Sjraa: Gerard.

sjraach m, *sjraage, sjraechske*: schraag, ouder is: *bók*.

sjraavelaer m, *sjraavelaesj*: woelwater; onrustig slaper; zich moeilijk voortbewegend mens of dier.

sjraavele, *sjraavelde, haet gesjraavelt*: zich moeilijk voortbewegen; onrustig slapen.

sjraavelentaere: moeizaam bewegend.

sjraavelvot v, *sjraavelvotte, sjraavelvötje*: beweeglijk kind, kwik in 't gat.

sjrabbe, *sjrabde, haet of is gesjrab*: krabben; verzamelen; schrapen.

sjraech, *sjraeger, sjraechste*: schuin.

sjrank m, *sjrènk, sjrènkske*: oksel tussen boomstam en tak.

sjrankkrao v, *sjrankkrao*: zwarte kraai, *Corvus corone*. Bij de Limburgse jagers heeft deze kraai haar naam te danken aan het feit, dat zij bij voorkeur haar nest in zo'n "*sjrank*" (zie *sjrank*) bouwt.

sjraol, *sjraolder, sjraolste*: schraal. *Sjraole wénjt*: schrale wind. *Sjraol waer*: schraal weer. ɛ *Sjraol mènke*: een schriel manneke.

sjraom m, *sjräöm*, of: *sjraome, sjräömke*: streep. *Doe geis boete de sjraom*: je gaat over de schreef; je gaat te ver. *Sjräöm sjlaon*: bij het toepen inzet met een of meer punten verhogen.

sjrap m, *sjrappe, sjrèpke*: schrap. *Hie maake ver 'ne sjrap en dat is den euf*: hier maken we een streep en dat is dan de meet.

sjrapjaanus m, *sjrapjaanusse*: schraper.

sjrapnel v, *sjrapnelle*: schrapnel; schraapster.

sjrappe, *sjrapde, haet of is gesjrap*: schrappen.

sjrau, *sjrauer, sjrautste*: guur weer; onvriendelijk.

sjreef m, *sjreeve*: schreeuw.

sjreefbees v, *sjreefbeeste*: schreeuwlelijk.

sjreekel v, *sjreekele, sjreekelke*: sleepruim van de *Prunus spinosa*, wilde blauwe pruim (verliest haar wrange en bittere smaak eerst na de eerste {p.394} nachtvorstjes).

sjreekreekel m, *sjreekreekele, sjreekreekelke*: mannetjeskreekel, die een sjirpend geluid met de voorvleugels kan maken.

sjreeve, *sjreefde, haet gesjreef*: schreeuwen. *Hae sjreefde wie ɛ vërke, dat in ɛ mèts hink*: hij schreeuwde als een varken, dat gekeeld wordt.

sjrêfte, *sjrêfde, haet of is gesjrêf*: lett.: koppen zetten, fig.: iemand laten bloeden; afzetten of te veel laten betalen.

sjrèi m, *sjrèie*: gil, schreeuw.

sjreuslaok o, *sjreuslaoker*: zijopening aan vrouwenrok om “*de maal*” (z.d.) te kunnen bereiken.

sjriefgeljt o: schrijfgeld; leges.

sjriefmesjien o, *sjriefmesjiender, sjriefmesjinke*: schrijfmachine.

sjrienewirker m, *sjrienewirkesj*: meubelmaker.

sjrieve, *sjreef, haet of is gesjreeve*: schrijven. *Wie sjrifste dich*: hoe heet jij?

sjriever m, *sjrievesj, sjrieverke*: schrijver; klerk.

sjrieves o: schrijven, brief, geschrift. *Ich höb ɛ sjrieves gekreege*: ik heb een brief gekregen.

sjrieveswaert: het schrijven waard.

sjrif o, *sjrifter, sjrifke*: schrift of cahier. Voor “schrift” zie: “*gesjrifs*”.

sjrik m: schrik.

sjrikbaar, *sjrikbaarder, sjrikbaarste*: schrikbarend.

sjrikèchtich, *sjrikèchtigger, sjrikèchtichste*: schrikachtig.

sjrikke, *sjrikde, is gesjrik*: schrikken.

sjrikkelik, *sjrikkelikker, sjrikkelikste*: schrikkelijk.

sjrikkeljaor o, *sjrikkeljaore*: schrikkeljaar.

sjróbbe, *sjróbde, haet of is gesjrób*: schrobben.

sjróbzaech v, *sjróbzaege, sjróbzaechske*: schrobzaag (smalle, spits toelopende zaag voor het maken van sleutelgaten e.d. middels een voorgeboord gaatje).

sjroef v, *sjroeve, sjruufke*: schroef. *Die haet 'n sjroef los*: zij is getikt. *'n Au sjroef*: een oud wijf. *'n Gèkke sjroef*: een gek wijf.

sjroefsجتok m, *sjroefsجتök*: bankschroef.

sjroet v, *sjroete*: kalkoen; domme gans.

sjroethaanm, *sjroethaane*: kalkoense haan.

sjroeve, *sjroefde, haet of is gesjroef*: schroeven.

sjroevelaer m, *sjroevelaesj*: schuifelaar; klaploper.

sjroevele, *sjroevelde, haet gesjroevelt*: schuifelen.

sjroevelèchtich, *sjroevelèchtigger, sjroevelèchtichste*: onrustig.

sjroevendreeërt m, *sjroevendreeësj, sjroevendreeërke*: schroevendraaier.

sjrómppe, *sjrómpde, haet gesjrómp*: ruw strijken of wrijven, schuren. *De deur sjrómp*: de deur schuurt over de dopel.

sjroop m, *sjrööpke*: stroop, zie het oudere: *ziepnaat* en *zeim*. *Sjroop sjtaoke*: stroop stoken, bereiden.

sjrooppot m, *sjrooppöt, sjrooppötje*: strooppot.

sjroopsجتäökert m, *sjroopsجتäökesj*: stroopmaker.

sjrot m: schroot; puin, afval.

sjrubber m, *sjrubbesj, sjrubberke*: schrobber.

sjrump v, *sjrumppe, sjrumpke*: viool.

sjrumppe, *sjrumpde, haet gesjrump*: vioolspelen; krassen.

sjruppeleus, *sjruppeleuzer, sjruppeleuste*: scrupuleus.

sjtaaf m, *sjtaef, sjtaefke*: staaf; staf. *'ne Sjtaaf oukouk*: een staaf drop. *'nen Hëlge zónger sjtaaf*: een heilige zonder staf.

sjtaak m, *sjtaake*: winkelopstand met {p.395} open vakken of: “*sjaoter*” zie daar.

sjtaake, *sjtaakde*, *haet of is gesjtaak*: staken.

sjtaal v, *sjtaale*, *sjtaelke*: staal, monster. *Op sjtaal*, of: *op sjtök*: op staal of stuk. *Dao kénste sjtaal aan numme*: daar kun je een voorbeeld aan nemen.

sjtaale, *sjtaalde*, *haet gesjtaalt*: lijken op. *Dat sjtaalt nurges op*: dat lijkt nergens naar.

sjtaalebouk o, *sjtaalebuik*: stalenboek.

sjtaamelaer m, *sjtaamelaesj*: *sjtaamelaerke*: stotteraar.

sjraamelbék m, *sjtaamelbékke*, *sjtaamelbékske*: stamelaar.

sjtaamele, *sjtaamelde*, *haet gesjtaamelt*: stamelen.

sjtaapel m, *sjtaapele*, *sjtaapelke*: stapel.

sjtaapele, *sjtaapelde*, *haet of is gesjtaapelt*: stapelen.

sjtaapeldol: stapeldol.

sjtaapelgèk: stapelgek.

sjtaar v: staar, oogziekte.

sjtaare, *sjtaarde*, *haet gesjtaart*: staren.

sjtaase v: *sjtaases*: station. *Eeme aan de sjtaasen aafhaole*: iemand van de trein halen.

sjtaase v, *sjtaases*: statie, kruisweg. *Zich de sjtaases baeë*: de kruisweg bidden.

sjtaats, *sjtaatser*, *sjtaatste*: statig. *ē Sjaats vroumisj en ouch sjtaats aagedaon*: een elegant geklede statige vrouw.

sjtab m, *sjtabbe*, *sjtèbke*: paaltje met hiel voor het spannen van vee, waarbij de lengte van lijn of ketting de ruimte bepaalt die kan worden afgegraasd. Niet te verwarren met “*tuurhout*”, z.d.

sjtaekbeitel m, *sjtaekbeitele*: steekbeitel.

sjtaeke, *sjtouk*, *haet of is gesjtaoke*: steken; werpspel met centen, zie ook: kinderspelen. *Veer sjtaeke de bèssem oet*: de bloemetjes buiten zetten. *Zich urges tössje sjtaeke*: zich ergens mee bemoeien. *Urge de gèk mit sjtaeke*: iets niet au serieux nemen. *'t Mèts in 't vèrke laote sjtaeke*: zijn werk niet afmaken; zijn woord niet gestand doen. *Dat sjtik zich zoo nèi neit*: dat komt er niet zo precies op aan. *Zich langs de sjool sjtaeke*: spijbelen.

sjtaekpan v, *sjtaekpanne*: steekpan, steekbekken.

sjtaekwèrk o, *sjtaekwèrker*, *sjtaekwèrkske*: houtsnijwerk.

sjtaele, *sjtoul*, *haet of is gesjtaole*: stelen. “*Ich höb 't ouch neit gesjtaole*” wordt gezegd, als iemand iets ver onder de gevraagde prijs wil kopen.

sjtaeve, **wëGGenuujaore** m, *sjtaevesse*: zie: *wëGGenuujaore*.

sjtal m, *sjtel*, *sjtelke*: stal.

sjtalle, *sjtalde*, *haet of is gesjtalt*: stallen. *De paert sjtalle*: de paarden stallen.

sjtalbom m, *sjtalbom*: stalboom (horizontale scheiding tussen de stalruimte in paardestalling).

sjtalluch v, *sjtalluchte*: stallantaarn (stormlantaarn).

sjtam v, *sjtamme*, *sjtémke*: stam. *Dat is ouch noch eine van 'n au Zittesje sjtam*: dat is er ook nog een van een oud Sittards geslacht. “*De Sjtam*”: gezelschap ter bevordering van vriend- en kameraadschap, opgericht in het jaar 1900. “*De Sjtam*” nam o.a. deel aan de carnavalsoptocht van het jaar 1901. Voor een relaas van een en ander citeer ik nu letterlijk “De korte kroniek over 1901” uit het jaarboekje voor Sittard van de vereniging “de Kollenberg”: “Hoewel in Januari de wintervorst zich reeds geducht had doen gelden, viel in Februari opnieuw hevige koude in. 14-21 Februari daalde de thermometer 's nachts tot 15° onder 0 Celsius. {p.396} Zaterdag, den 16, viel des voormiddags een dichte sneeuw, die tegen 12 uur overging in een fijnen regen; de thermometer die ten 6 uur v.m. 10 graden vorst aanwees, steeg bij zuidenwind zeer vlug en wees tegen 6 uur n.m. 8° boven 0 Celsius. De wind liep gedurende den nacht van het Zuiden door het Westen naar het Noorden en Zondag den 17en was 't andermaal vriezend weer. De Marotte-club liet zich daardoor echter niet afschrikken van haar voornemen om het Carnaval eens recht luisterrijk te vieren. De medewerking van alle

Verenigingen der stad werd ingeroepen tot het organiseren van een grooten optocht. Het Gemeentebestuur gaf daartoe {p.397} fl. 100 subsidie, de Vereeniging de Kollenberg fl. 40, de Landbouwvereniging en de Boerenbond elk fl. 12. Daarboven werden bijdragen gegeven door particulieren ten bedrage van ongeveer fl. 300. In verschillende vergaderingen, onder voorzitterschap van den Marotte-president, den heer Jean Arnoldts, kwam het plan tot rijpheid. In de laatste vergadering werd de Marotte-club vereerd door de aanbieding van een nieuw vaandel, geschenk van Mr. Ch. Baron de Bieberstein, Kantonrechter, welk stuk keurig en belangloos bewerkt was door Mejuffrouw A. van Dijck. Den 18 Februari had de optocht plaats. Hoewel het zeer koud en alles met sneeuw bedekt was, mocht voor het seizoen het weder zeer gunstig genoemd worden. De stoet werd geopend door de Marotte-Cavalerie, Vereeniging Hippophylos, in fraai costuum, en gaf te aanschouwen: Voorstelling van het schip “de Gelderland” varende President Kruger naar Europa. Commandant van het oorlogschip, in behoorlijk marine-uniform, was de heer J. Maintz. President Kruger werd voorgesteld door den heer J. Heijligers, die zijn rol uitstekend vervulde”. Na een beschrijving van de rest van de optocht vervolgt de kroniek: “Deze optocht was een doorlopend succes en mag onder het fraaiste gerangschikt worden, wat in Sittard in langen tijd vertoond werd. Door de Jury werden bekroond: Wagens: De Gelderland met den 1en prijs, de Philharmonie en Swentibold samen met den 2en prijs”. In 1903 vindt men in het jaarboekje van “de Kollenberg” geen vermelding meer van “de Sjtam”, zodat we moeten aannemen, dat ze vóór dat jaar ter ziele is gegaan.

sjtambouk o, *sjtambuik*: stamboek.

sjtamboum m, *sjtamboum*: stamboom.

sjtamgas m, *sjtamgès*: stamgast.

sjtamme, *sjtamde*: afstammen. Tegenwoordige tijd: *hae sjtamp oet die femieë*: hij stamt van die familie af.

sjtamp m, *sjtampe*: stamp, trap.

sjtampe, *sjtampde*, *haet of is gesjtamp*: stampen; trappen.

sjtampetichvol: stampvol.

sjtamroos v, *sjtamrooze*: stamroos.

sjtamtaofel v, *sjtamtaofele*: stamtafel.

sjtang v, *sjtange*, *sjtèngske*: tang. *Eemen op sjtang jaage*: iemand kwaad maken.

sjtangert m, *sjtangesj*: stander (van jongere datum is het huidige “*sjtäönder*”, z.d.).

sjtanjt m, *sjtènj*, *sjtènjtje*: stand.

sjtanjtbeelt o, *sjtanjtbeelder*: standbeeld, zie ook: *postuur*.

sjtanjtplaatsj v, *sjtanjtplaatsje*: standplaats.

sjtank m, *sjtanke*: stank. *Sjtank veur dank kriege*: ondank is 's werelds loon.

sjtankëtsel o, *sjtankësele*, *sjtankëtselke*: staketsel.

sjtaof, **sjtäöf** m: stof.

sjtaofdouk, **sjtaoflap** m, *sjtaofduik*, *sjtaofduikske*: stofdoek.

sjtäöfich, *sjtäöfigger*, *sjtäöfichste*: stoffig.

sjtaofnës o, *sjtaofnëster*: stofnest.

sjtaofraenge m, *sjtaofraenges*: stof- of motregen. *Den hëlge Nifnaf is de petreunder* (z.d.) *van de sjtaofraenge*.

sjtaofwouk v, *sjtaofwouke*: stofwol.

sjtaoke, *sjtaokde*, *haet gesjtak*: stoken; blozen. *De sjtouf sjtaoke*: de kachel stoken. *Wie ich 't 'm zach*, *sjtaokden hae wie 'ne sjroethaan*: {p.398} toen ik het hem zei, werd hij rood als een kalkoense haan.

sjtäöker m, *sjtäökesj*: stoker.

sjtäökerie v, *sjtäökerieë*: stokerij; stokerij of branderij van jenever wordt genoemd “*sjnapsbrènnerie*”.

sjtaokes o: brandstof.

sjtaokes o: stookhok of stookhuis.

sjtaol o: staal.

sjtaol o, *sjtaole*: wetstaal of priem van slagers e.d.

sjtaolblau: staalblauw.

sjtaoldraot m, *sjtaoldräöt*, *sjtaoldräötje*: staaldraad.

sjtaon, *sjtóng*, *haet gesjtange*: staan. *Doe sjteis gout drop*: je ziet er netjes uit; je staat er goed voor. *Dao sjteit 't sjaop en sjit*: daar staat hij met de mond vol tanden. *Hae haet de rök nao de sjtek sjtaon*: hij is gewend veel slaag te krijgen. *Dat sjteit zich geliek*: dat is hetzelfde. *Hae sjtóng gans verpóbzak*: hij was totaal verbouwereerd.

sjtaondentaere: staand.

sjtaondevouts, of: *op sjtaonde vout*: op staande voet.

sjtäönder m, *sjtäöndesj*, *sjtäönderke*: stander, zie ook: *sjtangert*.

sjtaor v, *sjtaore*: rolgordijn van donkere stof of wasdoek (gevernist waterdicht weefsel), vroeger in gebruik in plaats van overgordijnen. De “*sjtaor*” werd ook neergelaten, als er een dode in huis was.

sjtaot v, *sjtaote*: staat als volksgemeenschap.

sjtaot m: staat, toestand. *Dao kénste sjtaot op maake*: daar kun je op rekenen. *Dae is in sjtaot 'n begien oet 't klooster te kalle*: hij kan praten als Brugman. *Dae is i sjtaot om dich 'n te kuffe*, *dieste van die laevesdaach neit mee vergits*: die is in staat je een poets te bakken, die je nooit meer vergeet.

sjtap m, *sjtêp*, *sjtêpke*: stap.

sjtappe, *sjtapde*, *haet of is gesjtap*: stappen.

sjtapvouts: stapvoets.

sjtar v, *sjtarre*, *sjtêrke*: ster; voorhoofd. *Loup nao de maon en plök sjtarre*, *laot ze valle*, *dan höbste kralle*: loop naar de maan. *Hae tókden* (z.d.) *'m ein veur zien sjtar*: hij sloeg hem voor zijn gezicht.

sjtart m, *sjtêrt*, *sjtêrtje*: staart. *Hae leet 'm de sjtart zeen*: hij is sneller. *Hae veert 'm de sjtart oet de vot*: hij is sneller. *Hae leet sjtart noch sjtómpe achter*: hij laat kind noch kraai achter. *Mit forsje kénste 'n geit de sjtart opluchte*, of: *oetriete*: voor geweld moet alles wijken. *Hae is gau oppê sjtart getraoë*: hij is kort aangebonden.

sjtartpèn v, *sjtartpènne*: staartpen.

sjtartsjtök o, *sjtartsjtökke*: staartstuk (platte bil van koe of rund).

sjtat v, *sjtae*, *sjtêje*: stad. *'t Ként baeter van 'n sjtat aaf ès van 'n dörp*: een rijke kan beter betalen dan een arme, wordt gezegd als het op afrekenen aankomt en de een zegt: laat maar, ik betaal.

Sjtatbrouk o: wijk: Stadbroek.

sjtathoes o, *sjtathoezer*: stadhuis.

sjtatsbaenje v: stadsbeemd, weidegrond, vroeger bij Millen en Tudderden.

sjtatsdichter m, *sjtatsdichtesj*: stadsdichter. “*Frenske*” is quasi officieel sinds generaties Sittards stadsdichter.

sjtatskas m, *sjtatskès*: stads- of gemeentekas.

sjtatskénjt o, *sjtatskénjer*: stadskind.

sjtatsklok v, *sjtatsklokke*: stadsklok.

sjtatspaort v, *sjtatspaorte*: stadspoort. *Zittert hau drie paorte: de Lömmerichterpaort, de Broukpaort en de Pötpaort*, *daobie noch ein waaterpaort aan 't Sjteine Murke*, *meh die gouf allein doorgank aan 't {p.399} waater van de Meulebaek*.

sjtatsrêch o, *sjtatsrêchte*: stadsrecht. Sittard kreeg zijn stadsrechten van graaf Walram, heer van Montjoie in 1243.

sjtatsvlach v, *sjtatsvlagge*: stadsvlag of kleuren. Bij het aanvragen van goedkeuring voor het huidige stadswapen, vergaten de toenmalige magistraten de gewenste stadskleuren erbij te vermelden; gevolg was, dat door de Hooge Raad van Adel op eigen initiatief de kleuren geel en blauw werden gekozen. Aangezien wij na de Valkenburgse tijd tot de Franse bezetting in 1794 behoorden tot het Hertogdom Gûlik, was het een voor de hand liggende zaak, dat onze stadskleuren geel en zwart moesten zijn, zoals de Gûlikse.

sjtatswal m, *sjtatswel*: stadswal. Volgens Pothast is er reeds in 1165 sprake van wallen en grachten rond Sittard en wordt in 1119 “de Heerlijkheid Zittert” met wapen vermeld.

sjtatswaope o, *sjtatswaopes*: stadswapen. Bij besluit van de Hooge Raad van Adel van 20 oktober 1819 voor Sittard vastgesteld als volgt: schild: lazuur; acht slangenkoppen: goud; kroon: goud. *Eemen 't Zittesj waope gaeve*: iemand een pak rammel geven.

sjtêchelaer m, *sjtêchelaesj*: bekvechter, twistziek mens.

sjtêchele, *sjtêchelde*, *haet zich gesjtêchelt*: kibbelen, bekvechten.

sjtedeiere, *sjtedeierde*, *haet of is gesjtedeiert*: studeren.

sjtedent m, *sjtedente*: student.

sjteegel m, *sjteegele*: stegel, kruisrad of haspel (doorgang in afrastering bij voetpaden e.d. Op de lijn der afrastering worden 3 palen in een driehoek in de grond geslagen op een onderlinge afstand groot genoeg om een mens door te laten en passage door vee onmogelijk te maken).

sjteek m, *sjteek*, *sjteekske*: steek. *'t Kan mich geine sjteek sjaele*: het kan me geen zier schelen. *Geine sjteek van aan*; *geine sjteek va los*, *geine sjteek van waar*: daar is niets van waar.

sjteekeblénjt: stekeblind.

sjteekel m, *sjteেকে*, *sjteekelke*: stekel.

sjteekelke o, *sjteekelkes*: stekelbaarsje, *Gasterosteus aculeatus*.

sjteekelvërke o, *sjteekelvërkes*: egel.

sjteel m, *sjteels*, *sjteelke*: steel.

sjteelmous, **sjteilmous** o: raapstelen.

sjteevel m, *sjteevele*, *sjteevelke*: laars; bierglas in de vorm van een laars. “*De sjteevel drénke*” betekende een bierglas in de vorm van een laars en met een inhoud van tenminste een liter in één teug leegdrinken. Was vroeger regel of voorschrift bij toetreding tot een gezelschap of lidmaatschap ener club.

sjteevele, *sjteevelde*, *haet of is gesjteevelt*: iemand de deur uitwerken; gaan, lopen.

sjteevelët v, *sjteevelëtte*: dameslaars.

sjteevelsknêch m, *sjteevelsknêchte*: stavelknecht, laarzentrekker.

sjteevelssjach m, *sjteevelssjêch*, of: *sjteevelssjachte*: stevelschacht.

sjteevich, *sjteevigger*, *sjteevichste*: stevig.

sjtefët v, *sjtefëtte*: estafette.

sjteich v, *sjteige*, *sjteichske*, of: *sjteiske*: steeg.

sjteichvaader, **sjteifvaader** m, *sjteichmooder*, *sjteichzoon*, *sjteichdochter*, *sjteichkénjt*: stiefvader, stiefmoeder, stiefzoon, stiefdochter, stiefkind.

sjteilmous, **sjteelmous**: raapstelen.

sjtein m, *sjtein*, *sjténke*: steen. *Bie sjtein en bein sjwaere*: kris-kras zweren; in vaste overtuiging beweren. *'n Sjteinse moer*: een één-{p.400} {illustratie} {p.401}steensmuur.

Sjtein, aan de m: aan de Steen pl. ben. vroeger een bekende zwemplaats in de Rode beek aan de Duits-Nederlandse grens, bij grenspaal no. 305, even ten zuiden van het grensdorp Tudderden.

sjteinaove m, *sjteinäöves*: steenoven.

sjteinbeitel m, *sjteinbeitele*: steenbeitel.

sjteinberch m, *sjteinberch*: berg van gedolven mijnsteen.

sjteinbietert m, *sjteinbietesj, sjteinbieterke*: steenbijter (een aalvormig moddervisje lang plm. 15 centimeter, potlooddik en geel, bruin van kleur met zuignapjes aan de kop).

sjteinbraet o, *sjteinbraer*: steenjuk (bord of plank, waarop de opperlieden de stenen dragen).

sjteine: stenen, van steen.

Sjteine murke 't, o: waterpoort in de voormalige vestingwerken van de stad Sittard, ongeveer ter plaatse van de huidige parkeerplaats vóór de winkel van Albert Hein.

Sjteine sjloes v: Stenen sluis. Voor 1300 reeds bestaand sluiswerk op de splitsing van de Geleenbeek in Molenbeek en Keutelbeek, thans buiten gebruik. Het water van de Geleen kon door dit sluiswerk worden opgestuwd, waardoor het via de gegraven arm (de Molenbeek) de inundatie van het gebied tussen de beken verzorgde, de stadsgrachten van water voorzag, drinkwater voor het vee binnen de stad bracht, vis- en bluswater leverde en als drijfkracht voor de watermolens diende. Het kunstwerk werd beschermd door twee torens.

sjteingout o: steengoed, verglaasd aardewerk; steenvruchten.

sjteingout: bijzonder goed.

sjteinhuier m, *sjteinhuijesj*: steenhouwer.

sjteinpaeke, *sjteinpaekde, haet of is gesteinpaek*: teren, conserveren door behandeling met steenpek. "*Gesjteinpaekde*" plinten e.d. ter bescherming en conservering van gevels, houtwerken etc. tegen opspattend en indringend vocht of water. Zie ook: *braklakke*. 'ne *Gesteinpaekde*: een taaie sterke kerel.

sjteinsjlaach m: steenslag. In afwijking van de gemeentelijke wegen werden de rijks- en provinciale wegen vroeger niet met kiezel maar met steenslag verhard en onderhouden.

sjteinsjwaer m, *sjteinsjwaere*: steenpuist.

sjteinzölder m, *sjteinzöldesj*: ruimte waar de maalstenen in de molen zijn opgesteld.

sjteive, *sjteifde, haet of is gesjteif*: stijven. *De ónduich sjteive*: de ondeugd stijven. *Doe mós dem ouch noch mer gèt sjteive, dao douch noe al gein haor mee van*: je moet hem ook nog zo nodig steunen, hij groeit nu al op voor galg en rad. *Den deich sjteive*: het deeg door het bestrooien en verwerken van extra meel steviger maken.

Sjteivich de, m: de Steenweg. *Oppe Sjteivich woonde vruiger vööl boeren en dao danke die Sjteivigger luu hunne bienaam "de Sjteivigger boere" aan*.

sjteivichske o, *sjteivichskes*: verharde binnenplaats, steenpad verhard met veldkeien e.d.

Sjteivigger veljt, 't, o: pl. ben. van het veld gelegen tussen de Steenweg, de Rijksweg, de Holleweg en de Bergerweg.

sjték m, *sjtékke, sjtékske*: stok. "*Bëste weier oppe sjtékke*" wordt gevraagd, als iemand langdurig ziek is geweest. *Mit e gesjëljt sjtékske der-{p.402}vaan aafkómme*: ergens goed van af komen. *Hae haet de rök nao de sjték sjtaon*: hij is gewend regelmatig slaag te krijgen.

sjtékkeboon v, *sjtékkeboone*: staak- of stokboon.

sjtël m, *sjtëlde*: ambt, post.

sjtëlle, *sjtëlde, haet of is gesjtëlt*: stellen.

sjtëlling v, *sjtëllinge*: steiger; stellage, zie ook: *gerös*.

sjtëlling v, *sjtëllinge*: stalling of stalplaats ener boerderij, veebedrijf.

sjtëllingslaok o, *sjtëllingslaoker*, of: *sjtëllingsläöker*: bulsinggat.

sjtëllingspaol m, *sjtëllingspäöl*: steigerpaal.

sjtëllingsplank v, *sjtëllingsplènk*: steigerdeel.

sjteljt v, *sjteljte*: stelt.

sjteljteloupe, *leip sjteljte, haet of is sjteljte geloupe*: steltlopen.

sjteljteluipert m, *sjteljteluipesj*: steltloper.

sjtèmbeitel, **sjtèmiezer** m: hak- of vermoorbeitel.

sjtèmme, *sjtèmde, haet of is gesjtèmp*: met beitel sleuven in hout kappen b.v. voor pen- en gatverbinding.

sjtèmme, *sjtèmde, haet of is gesjtèmp*: gewichtheffen, drukken.

sjtèmiezer o, *sjtèmiezesj*: hak- of vermoorbeitel, zie ook: *sjtèmbeitel*.

sjtèmmich, *sjtèmmigger*, *sjtèmmichste*: stemmig.

sjtèmpel m, *sjtèmpele*: stempel, stut, stutbalk, zie ook: *sjtiep*.

sjtèmpele, *sjtèmpelde*, *haet of is gesjtèmpelt*: stempelen, stutten, zie ook: *sjtiepe*.

sjtèmper m, *sjtèmpesj*: stamper; stempel.

sjtèmpere, *sjtèmperde*, *haet of is gesjtèmpert*: stampen; stempelen. *Ès bewies, daste entree betaals has, kreeste vruiger aan den ingank van den dansaal of zoo 'ne sjtèmper oppè rök van dien réchse hanjt*: een stempel op de rug van je rechterhand gold als entreebewijs voor danszalen of andere gelegenheden. Om een werkloosheidsuitkering te kunnen ontvangen, moesten de stempelende werklozen zich vroeger iedere dag op een bepaald, steeds wijzigend uur bij het arbeidsbureau melden en hun aanwezigheid met hun handtekening bekrachtigen.

sjtèndich, *sjtèndigger*, *sjtèndichste*: vast, voortdurend. *Hae is sjtèndich dao*: daar kun je hem altijd vinden.

sjtèngel m, *sjtèngele*, *sjtèngelke*: stengel.

sjtènsbaer m, *sjtènsbaere*: grootdoener.

sjtènse, *sjtènsde*, *haet gesjtèns*: grootdoen.

sjtènsert m, *sjtènsesj*: grootdoener.

sjtèrfbèt o, *sjtèrfbèdder*: sterfbed.

sjtèrfdaach m, *sjtèrfdaach*: sterfdag.

sjtèrfde v: sterfte.

sjtèrfhoes o, *sjtèrfhoezer*: sterfhuis.

Sjtèrfhoes, 't, o: bekend café op het kerkplein, voormalig clublokaal van de eertijds roemruchte schutterij: “*de lollige Aenjelökkes*”. Befaamd trefpunt om een borrel, vooral na een begrafenis of mis, te drinken. Zie ook: *aenjelökkesj*.

sjtèrfoer v: sterfuur. “*Hau er mer ę zeelich oer*” wordt gezegd van iemand, die een ongeneeslijke ziekte heeft.

sjtèrk sjtèrker, *sjtèrkste*: sterk. *Zoo sjtèrk wie doezeit man*: erg sterk. *Sjtèrk, dat ich dich hie tréf*: dat ik jou hier nou tref. *Sjtèrke booter*: sterke boter.

sjtèrkde, **sjtirkde** v: sterkte.

sjtèrke, *sjtèrkde*, *haet gesjtèrk*: sterken, steunen. *Ich gaon mit veur te sjtèrke*: ik ga mee om te sterken, wordt vaak bij het kaartspel gezegd.

sjtèrke o, *sjtèrkes*: klein stervormig koekje met gekartelde rand, gebak-{p.403}ken van speculaasdeeg met amandelsnippers.

sjtèrkwaater o: sterkwater; salpeterzuur; spiritus of zuiver alcohol. “*Dem móste dich mer op sjtèrkwaater zëtte, dan höbste noch lang plezeier van 'm*” wordt gezegd van een moeilijk en lastig kind, een deugniet, een luie knecht.

sjtèrve, *sjtorf*, *is gesjtorve*: sterven. *Au luu mótte sjtèrve, jóng luu kénne sjtèrve*: het sterven van oude mensen is een normale zaak, jonge mensen zijn er echter ook niet van uitgesloten. *Wae zeelich wilt sjtèrve, leet de rechden erve*: wie zalig wil sterven, laat de rechtmatige erfgenaam erven.

sjtèrvent: stervend.

sjtèrveskrank: doodziek. *Dao kénste toch geine sjtèrvèskranke minsj mit oppè taak valle*: daar kun je bij een doodziek mens toch niet over spreken.

sjteuke, *sjteukde*, *haet of is gesjteuk*: stoken; onrust stoken; mest in de voor doen. *Doe mós sjteuke, dan zal ich vaare*: jij moet de mest in de voor doen, dan zal ik ploegen. *Neit sjteuke tössje man en vrou*: niet stoken in een goed huwelijk.

sjteuke, *sjteukde*, *haet of is gesjteuk*: steken, schoven graan in de dorsmachine schuiven.

sjteun m: steun.

sjteune, *sjteunde*, *haet of is gesjteunt*: steunen. *Ich gaon mit veur te sjteune*: ik ga mee om te helpen.

sjteuntrëkkert m, *sjteuntrëkkesj*: steuntrekker.

sjteure, *sjteurde*, *haet of is gesjteurt*: storen.

sjtichele, *sjtichelde*, *haet gesjtichelt*: steekjes onder water geven.

sjtiching, *sjtiching de Lumpes*, v: de Weldadige stichting Jan de Limpens. Voor een omschrijving zie: “Sittard historie en gestalte” bladz. 514; voor het volledig testament zie: het jaarboekje voor Sittard van de Vereniging “de Kollenberg” bladz. 106 tot en met 132/1902.

sjtichwërpe, *wörp sjtich*, *haet sjtichgewörpe*: met platte stenen e.d. op een doel werpen, zie: kinderspelen.

sjtief m, *sjtieve*: houten klaas, stijve hark.

sjtief, *sjtiever*, *sjtiefste*: stijf; verzadigd. *De vaader is sjtief van auerdóm, de nónk van de rimmetik en dae dao sjtief gevraete*: de vader is stijf van ouderdom, oom van de reumatiek en hij daar vol gevreten. “*Ès ’t vërke sjtief is, sjteut ’t den traoch óm*” wordt gezegd van een onverzadelijke zwelger. *Sjtieven doosj*: honger. *Dat sjteit te sjtief, dat mót gèt hupsjer*: dat is te stijf, het moet wat eleganter.

sjtief v: stijfsel. *ē Pupke sjtief*: een kleine hoeveelheid stijfsel in een linnen lapje, in de vorm van een dotje dichtgebonden.

sjtiefkop m, *sjtiefköp*, *sjtiefköpke*: stijfkop.

sjtiefvraetert m. *sjtiefvraetesj*: vreetzak. “*Me kan ’ne zak ouch toebénje eer datter vol is*” wordt wel eens satirisch opgemerkt, als een onverzadelijke zwelger bezig is.

sjtieger m, *sjtiegesj*: mijnopzichter (ondergronds).

sjtiel m, *sjtiele*, *sjtielke*: stijl; stiel. *Eeme gèt aan de sjtiel zëtte*: schulden maken. Het is afkomstig van het oude gebruik, dat de herbergier het verschuldigde bedrag met cijfers of streepjes op de deurstijl aantekende. *Mit sjtiel en sjtempel*: geheel en al. *Dat is ziene sjtiel*: dat is zijn vak; manier van handelen.

sjtiel, *sjtielder*, *sjtielste*: steil. *Sjtiel omhooch*: steil omhoog. Zie ook: *oploupe*. {p.404}

sjtielesjietert m, *sjtielesjietesj*, *sjtielesjieterke*: vliegenvanger, *Muscicapa striata* (heeft zijn naam te danken aan zijn gewoonte om insecten in de vlucht te vangen en daarna weer naar zijn observatiepost terug te keren). Zie ook: *sjpénnewaever*.

Sjtien, **Sjtienaa**, **Sjtin**, **Sjting**, **Sjtingke**: Christina.

sjtiep v, *sjtiepe*: stut, steun.

sjtiepe, *sjtiepde*, *haet of is gesjtiepe*: stutten; weren; zijn best doen. *Zich sjtiepe*: zijn best doen.

sjtier m, *sjtiere*: stier; onhebbelijke vent. Zie het oudere: *duur*.

sjtieve, *sjtiefde*, *haet of is gesjtief*: stijven. *De wës sjtieve*: het gewassen goed met stijfsel behandelen. *De ónduich sjtieve*, of: *sjtieve*: iemand tot kwaad aanzetten of hem er in steunen.

sjtievicheit v, *sjtievicheite*: stijfheid, stijvigheid.

sjtif m, *sjtifte*, *sjtifke*: stift; pen; schoenpin, schoenspijker.

sjtifte, *sjtifde*, *haet of is gesjtif*: er tussenuit knijpen; stichten. *Wie er ’m dat gekuf hau, góng er sjtifte*: toen hij hem dat geleverd had, kneep hij er stiekum tussenuit. *Veer höbben ’ne eevichdoerende jaordeins gesjtif*: wij hebben een eeuwigdurende jaardienst gesticht.

sjtikduuster, **sjtikkeduuster**: pikdonker.

sjtikkadoor m, *sjtikkadooore*: betweter.

sjtikke, *sjtikde*, *haet of is gesjtik*: stikken. *Sjtik ’t mer oppē mesjien*: naai het maar met een stiksteek op de naaimachine.

sjtikke, *sjtikde*, *is gesjtik*: stikken. “*Sjtik in ’ne maelzak, dan kumste gepoejert in de hel*”: verwensing.

sjtikkem, *sjtikkemer*, *sjtikkemste*: stiekem.

sjtikkemert m, *sjtikkemesj*: stiekemer.

sjtiktang v, *sjtiktange*: stiktang, schoenmakersgereedschap.

sjtil, *sjtilder*, *sjtilste*: stil. *Sjtil helop*: kwasi hardop. *Sjtil laeve*: stilletjes leven, rentenieren. 'ne *Sjtille*: een stille.

sjtilde v: stilde.

sjtilhaute, *hólj sjtil*, *haet of is sjtilgaute*: stilhouden. *Ze höbben 't sjtilgaute*: ze hebben er niemand iets van gezegd. *Neit sjtilhaute*: doorgaan.

sjtillaeve o, *sjtillaeves*: stilleven.

sjtilliGGe, *louch sjtil*, *haet sjtilgelaeye*: stilliggen.

sjtilsjtanjt m: stilstand.

sjtilzette, *zat sjtil*, *haet of is sjtilgezat*: stilzetten.

sjtinkaolich m: petroleum.

sjtinkaom m, *sjtinkäömke*: slechte adem.

sjtinkbóm v, *sjtinkbómme*, *sjtinkbumke*: stinkbom.

sjtinkbuuel m, *sjtinkbuuele*: stinkerd; vervelende vent.

sjtinke, *sjtinkde*, *haet gesjtink*: stinken. *Hae sjtink zeeven oere baove de wénjt*: hij geeft een zeer onaangename reuk af. *Hae sjtink nao de sjöp*: hij heeft niet lang meer te leven. *Zich der tössjenoet sjtinke*: er tussenuit knijpen.

sjtinkkees m, *sjtinkkeeze*, *sjtinkkeeske*: stinkkaas, Limburgse kaas, zie: *rómmedoe*.

sjtinkert m, *sjtinkesj*, *sjtinkerke*: stinkerd. *Zoone rieke sjtinkert*: zo'n rijke stinkerd.

sjtinketich, *sjtinketigger*, *sjtinketichste*: stinkend.

sjtinksjték m, *sjtinksjtékke*, *sjtinksjtékske*: stinkstok.

sjtinktóng v, *sjtinktónge*: vuilspuiter, roddelaar.

sjtirkde v: sterkte. 't *Hink van de sjtirkde van 't zeil aaf*: het hangt van de sterkte van het koord af. {p.405}

sjtirke, *sjtirkde*, *haet of is gesjtirk*: sterken, zie ook: *sjtérke*.

sjtób m, *sjtóbbe*: boomstronk.

sjtöb, **sjtäöf** m: stof.

sjtöbbe, *sjtöbde*, *haet gesjtöb*: stuiven.

sjtoek m, *sjtuuk*: stuik.

sjtoek m, *sjtuuk*, *sjtuukske*: polsmofje.

sjtoeke, *sjtoekde*, *haet gesjttoek*: stuiken. *Eeme doorein sjtoeke*: iemand doorelkaar schudden.

sjtoer, *sjtoerder*, *sjtoerste*: stoer, stug.

sjtoes m, *sjtoeze*: windstoot; ruk; regenvlaag; massa, menigte, veel.

sjtoeswénjt m, *sjtoeswénj*: rukwind, windvlaag.

sjtoet m, *sjtoete*: stoet.

sjtóf m, *sjtóffe*, *sjtufke*: stof, geweven goed.

sjtöffe, *sjtöfde*, *haet gesjtöf*: stoffen.

sjtöffeiere, *sjtöffeierde*, *haet of is gesjtöffeiert*: stofferen, zie ook: *polstere*.

sjtök o, *sjtökke*, *sjtökske*: stuk. *ē Sjtök*: zilveren 5 frankstuk, 'n *hauf sjtök*: 2,5 frankstuk. 't *Sjtökske*: de stok bij het kaartspel. *ē Sjtök muibel*: een lastig persoon. *ē Leelik sjtök vraete*: een vervelend mens. *Sjtökke maake*: stukken maken, brokken maken.

sjtök, 't, o: vrouw en heer in kaartspel.

sjtók m, *sjtuk*, *sjtukske*: stoot, schok; korte afstand; schokkende beweging. *Dat is 'ne sjtókrenner*: hij rijdt hard, maar slechts over een korte afstand. *Mit 'ne sjtók sjtóng er sjtil*: met een schok kwam hij tot stilstand.

sjtok o, *sjtökske*: stok (aantal speelkaarten, dat na het uitdelen overblijft).

sjtok m, *sjtok*: voorhanden zijnde voorraad.

sjtok m, *sjtok*: verdieping, etage.

sjtok m, *sjtök*: bijenwoning.

sjtok m, *sjtök*: tronk. "Achter 'nen aue stok is 't gout sjoele" wordt gezegd, als een jong meisje met een veel oudere rijke man trouwt.

sjtók: “*sjtók, sjtók, sjtein, alle bömkes vanein*” wordt geroepen bij het boompje verwisselen, zie: kinderspelen.

sjtokgout o, *sjtokguier*: stamhuis, ouderhuis.

sjtókke, *sjtókde, haet of is gesjtók*: stokken; schokken. *Op dem kénste sjtókke*: op hem kun je rekenen. Zie ook kinderspelen als: *kuulkesjtókke* enz.

sjtökkere, *sjtökkerde, haet of is gesjtökkert*: flikken, herstellen; uitbenen, verdelen. *De balle sjtökkere*: de balen flikken. *’t Vërke sjtökkere*: het verdelen of in stukken snijden van een geslacht varken.

sjtókrenner m, *sjtókrennesj*: korte afstand rijder; stootsgewijze hard en langzaam fietsend renner.

sjtokroos v, *sjtokrooze*: stokroos, *Althaea rosea*.

sjtöksjtief: stokstijf, onbeweeglijk.

sjtöksjtíl: doodstil, muisstil; met schok tot stilstand komen.

sjtokverf v: stopverf.

sjtokvösj m, *sjtokvösje*: stokvis. *Sjtokvösj mó’t gebook waere*: stokvis moet men beuken.

sjtökwaechs: gedeeltelijk. *Ich zal dich e sjtökwaechs taengekómme*: ik zal je een eindje tegemoet komen; ik wil je een iets hoger bod doen.

sjtol v, *sjtolle*: kerstbrood.

sjtolpere, *sjtolperde, haet of is gesjtolpert*: struikelen, strompelen.

sjtols, *sjtolser, sjtolste*: trots.

sjtóm, *sjtómmer, sjtómste*: dom; stom. *e Sjtóm sjtök vraete*: een dom mens. *Sjtóm ambach sjpee*: pantomime spelen; stommetje spelen.

sjtöm v, *sjtömme, sjtömke*: stem.

sjtómbezaope: stomdronken.

sjtömme, *sjtömde, haet of is gesjtömp*: stemmen, zijn stem uitbrengen; {p.406} muziekinstrument stemmen; overeenstemmen, kloppen. *Dat sjtömp gaaroet neit*: daar klopt helemaal mets van.

sjtómme m, *sjtómme*: stomme. *Doufsjtóm*: doofstom.

sjtómmerik m, *sjtómmerikke, sjtómmerikske*: stommerik.

sjtömmich, *sjtömmigger, sjtömmichste*: stemmig, niet opzichtig.

sjtömmicheit v, *sjtömmicheite, sjtömmicheitje*: domheid.

sjtömming v, *sjtömminge*: stemming.

sjtömp m, *sjtump, sjtumpke*: stomp; eindje; peuk. *’ne Sjtömp woosj*: een eindje worst. *’ne Sjtömp segaar*: een sigarepeukje. *Eemen oppe sjtömp zette*: iemand in moeilijke positie brengen. *Dae haet sjtump*: die heeft veel geld; prima kaart in handen enz.

sjtooraks m: storax, boomhars; slechte kwaliteit.

sjtoot m, *sjteu, sjteutje*: stoot. *Mit róppen en sjteu*: met horten en stoten. *De sjteu deile*: het verschil in vraagprijs en bod delen.

sjtootbraet o, *sjtootbraer*: stootbord van trap e.d. zie het oudere: *kóntermarsj*.

sjtoote, *sjtootde, haet of is gesjttoote*: stoten; wassen of schudden van kaarten. *Gèt veur de vot sjtoote*: iets met de Franse slag of slordig doen.

sjtootkanjt m, *sjtootkènj, sjtootkènjtje*: stootband aan broekspijpen, rok etc.

sjtootskar v, *sjtootskarre, sjtootskërke*: steekkar, stootkar.

sjtootvoogel m, *sjtootveugel*: stootvogel, sperwer, *Accipiter nisus*. Zie: *vreekel*.

sjtop m, *sjtöp, sjtöpke*: stop; kurk; achterschot van de laadbak van een kar enz. *Baeter ’ne sjoone sjtop ès e leelik laok*: het is beter verstelde kleding te dragen dan gaten erin te hebben. *Sjtöpke sjpee*: pot spelen (soort biljartspel). *’ne Zaole sjtop*: kruikenstop van wilgenhout (*Salix*).

sjtopgaare o, *sjtopgaares, sjtopgaerke*: stopgaren.

sjtóp m, *sjtóbbe, sjtupke*: stoep, trottoir.

sjtopmèts o, *sjtopmètser*: stopmes (schilders-glazenmakersgereedschap).
sjtópnaas v, *sjtópnaaze*, *sjtópnaeske*: stompe neus.
sjtopnaoj, **sjtopnaolj** v, *sjtopnaoje*: stopnaald.
sjtopnaolj v, *sjtopnaolje*: stopnaald.
sjtoppe, *sjtopde*, *haet of is gesjtop*: stoppen. *Mit 't ei laok 't angert sjtoppe*: de ene schuld met een andere delgen.
sjtoppel m, *sjtoppele*, *sjtöppelke*: stoppel. *'ne Sjtoppel*: een stoppelakker.
sjtoppelbaart m, *sjtoppelbaert*, *sjtoppelbaertje*: stoppelbaard.
sjtoppelbloot: stoppelbloot. *Doe mós 't sjtök sjtoppelbloot laote liGGe*: je moet de akker stoppelbloot ter beschikking stellen.
sjtoppelklee v: stoppelklaver.
sjtoppelich, *sjtoppeligger*, *sjtoppelichste*: stoppelig.
sjtoppentrëkkert m, *sjtoppentrëkkesj*: kurketrekker.
sjtöpsel o, *sjtöpsese*, *sjtöpselke*: dop van een pijpekop; stop; dikkerd; achterstuk van laadbak van kar of wagen.
sjtöpsjart m, *sjtöpsjert*, *sjtöpsjertje*: stomp eindje staart.
sjtórkel m, *sjtórkele*: tronk, zie ook: *keulsjtórkel*.
sjtórme m, *sjtórme*: storm.
sjtórme, *sjtórnde*, *haet gesjtórmp*: stormen, zie ook: *sjturme*.
sjtórmloupe, *leip sjtórme*, *haet of is sjtórmgeloupe*: stormlopen.
sjtôts m, *sjtótse*, *sjtutske*: stuit.
sjtouf v, *sjtouve*, *sjtuike*: stoof, kachel. {p.407}
sjtoufpaer v, *sjtoufpaere*, *sjtoufpaerke*: stoofpeer.
sjtoul m, *sjtuil*, *sjtuilke*: stoel.
sjtoulgank m: stoelgang.
sjtouw m: stoom. *Al geit mit sjtouw, behauve klein kénjerkes, die vinjt me ónger 'ne boum*: de natuur laat zich niet dwingen. Zie ook: *damp*.
sjtouwme, *sjtouwde*, *haet of is gesjtouwmp*: stomen. *Gesjtouwde bökkem*: gestoomde bokking (strobokking, gedurende korte tijd aan grote hitte met weinig rook blootgesteld).
sjtouwfits m, *sjtouwfitse*: motorrijwiel.
sjtouwkaetel m, *sjtouwkaetele*: stoomketel.
sjtouwmesjien o, *sjtouwmesjiender*, *sjtouwmesjinke*: stoommachine.
sjtouwwaage m, *sjtouwwaages*: automobiel.
sjtouwvals, **dampwals** v, *sjtouwwalse*: stoomwals.
sjtout, *sjtouter*, *sjtoutste*: niet braaf.
sjtouve, *sjtoufde*, *haet of is gesjtouf*: stoven; poets bakken. *Eemen 'n sjtouve*: iemand een kool stoven. *Waat bëste ent sjtouve*: wat ben je aan 't bakken; braden; uitspoken.
sjtoudenier o, *sjtoudenierjesj*: pook.
sjtrabant m, *sjtrabante*, *sjtrabèntje*: guit, snaak.
sjtrabatse: dollen streken; zware taak; opgave; reis enz. *Sjtrabatse maake*: gekke dingen doen.
sjtrabatseiere, *sjtrabatseierde*, *haet of is gesjtrabatseiert*: overbelasten.
sjtrabatsejaeger m, *sjtrabatsejaegesj*, *sjtrabatsejaegerke*: straatloper; bengel.
sjtrabatsemaekert m, *sjtrabatsemaekesj*, *sjtrabatsemaekerke*: guit, snaak, bengel.
sjtraef m, *sjtraeve*: schoor, zie ook: *sjoor*.
sjtraefpaol m, *sjtraefpööl*: schoorpaal.
sjtraep m, *sjtraepe*, *sjtraepke*: streep.
sjtraeve, *sjtraefde*, *haet of is gesjtraef*: streven.
sjtraevert m, *sjtraevesj*: eierzuchtige, intrigant.
sjtrak, *sjtrakke*: straks.
sjtrampelaer m, *sjtrampelaesj*, *sjtrampelaerke*: onrustige baby, trappelaar.

sjtrampeldouk m, *sjtrampelduik, sjtrampelduikske*: trappelzak, slaapzak voor baby's.

sjtrampele, *sjtrampelde, haet gesjtrampelt*: trappelen van babys.

sjtrang, *sjtranger. sjtrangste*: streng; sterk. “*Sjtrang heere regeiere neit lang*” zegt men, als het hard vriest.

sjtrank m: angst, ontzag.

sjtrank m, *sjtrèng, sjtrèngske*: streng; snaak; rivierarm. *Bréng mich 'ne sjtrank gaare mit*: breng een streng garen mee. *'ne Sjtrank toebak*: een streng pruimtabak. *Dae jóngste van dich is 'ne richtige sjtrank*: die jongste van jou is een echte snaak.

sjtranjt o, *sjtrènj*: strand.

sjtraof v, *sjtraove*: straf.

sjtraol m, *sjtraole, sjträölke*: straal.

sjtraot v, *sjtraote, sjträötje*: straat.

sjtraot, **sjtraots** v, *sjtraote*: strot.

sjtraotebènder m, *sjtraotebèndesj*: straatslijper.

sjtraoteluipert m, *sjtraoteluipesj*: straatslijper.

sjtraotendrèk m: straatvuil. *Zoo vrèch wie sjtraotendrèk*: zo brutaal als de beul.

sjtraotenéngel m, *sjtraotenéngel, sjtraotenéngelke*: straatmadeliefje. *Sjtraotenéngel zeen meistes hoeduuvele*: lief voor vreemden en voor huisgenoten ongenietbaar.

sjtraoterm, of: *zoo erm wie de sjtraot*: straatarm.

sjtraothónjt m, *sjtraothónj, sjtraothunjtje*: straathond.

sjtraotjóng m, *sjtraotjónges*: straatjongen. {p.408}

sjtraotnaam m, *sjtraotnaame*: straatnaam.

sjtraots v, *sjtraotse, sjträötske*: strot.

sjtraove, *sjtraofde, haet of is gesjtraof*: straffen.

sjtrappeseiere, *sjtrappeseierde, haet gesjtrappeseiert*: afmatten, afbeulen, zich inspannen, zie ook: *sjtrabatseiere*.

sjtreek m, *sjtreeke, sjtreekske*: streek b.v. met verfkwest; op een viool e.d.

sjtreek m, *sjtreeke*: streek, sluwe trek, list, zie ook: *teun*.

sjtreek v, *sjtreeke*: streek, omgeving, gewest, zie ook: *gaengent*.

sjtreen m, *sjtreene*: huid. *Mènke, ich kóm dich aan dien sjtreen*: manneke, ik zal je op je donder zitten.

sjtreim v, *sjtreime*: striem.

sjtrëkbaoch m, *sjtrëkbäöch*: strekseboog.

sjtrëkke, *sjtrëkde, haet of is gesjtrëk*: strekken, zie ook: *rëkke*.

sjtremme, *sjtremde, haet of is gesjtrempe*: stremmen.

sjtremsel o: stremsel (stof die de melk doet stremmen).

sjtreu o: stro. “*Niks te brennen ès naat sjtreu*” wordt gezegd, als men het gevraagde niet wil geven, zie ook: *Paatesjkirk. 'ne Sjtreu widman*: een onbestorven weduwnaar.

sjtreubreit: strobreed.

sjtreubloum v, *sjtreubloume, sjtreublömke*: strobloem, Helichrysum arenarium (immortelle).

sjtreubók m, *sjtreubuk*: hakselbank (plank plm. 80 cm lang, 30 cm breed en 6 à 8 cm dik, aan de voorzijde twee korte poten plm. 15 cm en twee iets schuin naar buiten wijkende staanders dik 6 cm en lang plm. 40 cm waartussen het stro wordt samengeperst. Met een “*hëkselmets*” (hakselsnijder), lang 50 à 60 cm, breed 12 à 15 cm, met aan de linkerkant een dwars op de snee van het mes staande kruk en aan de rechterkant een in het verlengde van de snee lopende handgreep of steel. Met een knie op het stro perst men het tussen de twee stijlen vast op elkaar, om het dan met het mes langs de voorkant der stijlen glijdend, te snijden tot de gewenste maat haksel. Het bijstuiven na elke snede heeft meestal met dezelfde knie plaats. Dit is de allerprimitiefste manier van haksel snijden. Zie ook: *hëkselkis*).

sjtreuenhout m, *sjtreuhui, sjtreuhuitje*: strohoed.

sjtreuman m, *sjtreumèn, sjtreumènke*: stroman.
sjtreumiet v, *sjtreumiete*: stromijt.
sjtreupaesj v, *sjtreupaesje*: stropers. (machine om los stro tot pakken te persen).
sjtreupóp v, *sjtreupóppe*: strodok voor onder oud-Hollandse dakpan; strohuls voor verpakking van flessen.
sjtreusjpier o, *sjtreusjpiere, sjtreusjpirke*: strohalm.
sjtreutaak v, *sjtreutaaker*: strodak.
sjtreuwösj m, *sjtreuwösje, sjtreuwösje*: strowis.
sjtreuzak m, *sjtreuzèk*: strozak (met stro gevulde zak als matras).
sjtrieë, *sjtree, haet of is gesjtreeë*: strijden.
sjtrieë, zich, *sjtriede zich, haet zich gesjtreeë*: redetwisten. *Dat sjtrit mich taenge*: tegenstaan.
sjtriek de, m: het strijkgoed. *Ich mót de sjtriek noch doon*: ik moet nog strijken.
sjtriekdëkke v, *sjtriekdëkkes*: strijkdeken.
sjtriekdreuch: strijkdroog.
sjtrieke, *sjtreek, haet of is gesjtreeke*: strijken; schilderen. *Höbste al gesjtreeke*: ben je al klaar met het strijkgoed? *Dat is dich op die rêch gestreeke*: dat is je verdiende loon. {p.409}
sjtriekert m, *sjtriekesj*: strijker.
sjtriekiezer o, *sjtriekiezesj*: strijkijzer.
sjtriekgout o: strijkgoed.
sjtriekplank v, *sjtriekplènk*: strijkplank.
sjtrieksjtèk m, *sjtrieksjtèkke*: strijkstok; stok om de maat af te strijken.
sjtriekske o, *sjtriekskes*: strijkje.
sjtriep m, *sjtriepe, sjtriepke*: reep; strip, strook. 'n *Sjtriep in höbbe*: dronken zijn.
sjtriepe, zich, *sjtreep zich, haet zich gesjtreepe*: wagen; beginnen. *Zich urges aa sjtriepe*: zich ergens aan wagen. *Sjtriep dich dao neit aan*: begin daar niet aan.
sjtriepebóks v, *sjtriepebókse*: fantasiebroek.
sjtriepekleit o, *sjtriepekleier, sjtriepeklètje*: japon van streepjesgoed.
sjtriet m: strijd, zie ook: *sjtrieë*.
sjtrik m, *sjtrikke, sjtrikske*: strik.
sjtrikgaare o, *sjtrikgaares, sjtrikgaerke*: breigaren.
sjtrikhaos v, *sjtrikhaoze, sjtrikhäöske*: breikous.
sjtrikke, *sjtrikde, haet of is gesjtrik*: breien; ergens een strik in leggen.
sjtriknaoj, sjtriknaolj v, *sjtriknaoje*: breipen.
sjtriknaolj, sjtriknaoj v, *sjtriknaolje*: breipen.
sjtrijsjoon m, *sjtrijsjoon*: schaats. *Sjtrijsjoon loupe*: schaatsen.
sjtrijske o, *sjtrijskes*: strikje; vlinderdas.
sjtrikvraoch v, *sjtrikvraoge*: strikvraag.
sjtringele, *sjtringelde, haet of is gesjtringelt*: strengelen.
sjtritse, *sjtritsde, haet of is gesjtrits*: gappen. *Dat haet er zich allezelaeve gesjtrits*: dat heeft hij vast en zeker gegapt.
sjtrob m, *sjtröb, sjtröpke*: strop; bengel.
sjtrobbsjtreek: guitenstreek.
sjtrobbeun: guitenstreken, grappen.
sjtroddelaer m, *sjtroddelaesj*: hakkelaar; jonge vogel, die zijn zang of slag studeert.
sjtroddede, *sjtroddelde, haet gesjtroddelt*: hakkelen; stotterend of hakkellend zingen van jonge vogel, die bezig is zijn gezang in te studeren.
sjtroef m, *sjtroeve, sjtruufke*: haarbos; graspol. *De sjtroeven aafmeeë*: van een kaal gegraasd grasland de pollen, die niet afgegraasd zijn, afmaaïen. *De sjtroeve naogaon*: in de graspollen zoeken naar haas of konijn.
sjtroek m, *sjtruuk, sjtruukske*: struik.

sjtroekboon v, *sjtroekboone*: stamboon.

sjtroeke, *sjtroekde*, *haet of is gesjtroek*: een struik vormen. 't Kaore geit zich al *sjtroeke*: de rogge begint al te vertakken.

sjtroekêrt v, *sjtroekêrte*: struikerwt.

sjtroekgewas o, *sjtroekgewasse*: struikgewas.

sjtroekroos v, *sjtroekrooze*: struikroos.

sjtroeve, *sjtroefde*, *haet of is gesjtroef*: haren of veren overeind zetten.

sjtroevel m, *sjtroevele*, *sjtruuvelke*: bosje of pluk hoofdhaar.

sjtroevele, *sjtroevelde*, *haet of is gesjtroevelt*: warren van haar (bosjes vormen).

sjtroevelkop m, *sjtroevelköp*: hoofd met warrig of stug rechtop staand haar.

sjtroevelemaan m, *sjtroevelemaanse*: hoofd met warrig of stug rechtop staand haar.

sjtrómpele, *sjtrómpelde*, *haet of is gesjtrómpelt*: strompelen.

sjtrómpelentaere: strompelend.

sjtrónjt m, *sjtrunjte*: stront. *In de sjtrónjt ruiere*: onaangename dingen vertellen of ophalen.

Hae vrit zienen eige sjtrónjt: hij is vreselijk gierig. "Sjtrónjt wae haet dich gesjeete" wordt gevraagd, als iemand {p.410} zich ver boven zijn stand voordoet.

sjtrónjtkar v, *sjtrónjtkarre*, *sjtrónjtkêrke*: kar waarmee faecaliën e.d. worden vervoerd.

sjtrónjtklaever m, *sjtrónjtklaeverte*: mesttor.

sjtrónjtvleisch v, *sjtrónjtvleige*: aasvlieg.

sjtrónjtzaat: stomdronken.

sjtrónse, *sjtrónsde*, *haet gesjtróns*: pralen; pronken, opscheppen.

sjtrop m, *sjtröp*, *sjtröpke*: strop; strik; guit, snaak, zie ook: *sjtrob*. *Veur 'n dröpke sjtik er de kop door 'ne sjtrop*: hij doet alles voor een borrel. *Dooch neeme de sjtrop om den hals, went angesj lik der diene gereit*: wie een kuil graaft voor een ander valt er zelf in.

sjtröpke o, *sjtröpkes*: lusje aan vaathanddoek, jas, mantel e.d.

sjtröppe, *sjtröpde*, *haet of is gesjtröp*: strikken, stroppen. *Hae wol zich 'ne kaniën sjtröppe, mer hau zienen eige kaater gevange*: hij wilde een konijntje strikken, maar ving zijn eigen kater.

sjtrotse, *sjtrotsde*, *haet gesjtrots*: stralen. *Sjtrotse van gezónjtheit*: stralen van gezondheid.

sjtroum m, *sjtroume*: stroom.

sjtroume, *sjtroumde*, *of: sjtruimde*, *haet of is gesjtruimp*: stromen.

sjtruie, *sjtruide*, *haet of is gesjtruit*: morsen; strooien. *Me mó't gein roozen ónge de vérke sjtruie*: geen paarden voor de zwijnen gooien. *De kui sjtruie*: de koestal van een nieuw laag stro voorzien.

sjtruimènjtje o, *sjtruimènjtjes*: strooimandje. De bruidjes dragen mandjes gevuld met bloemblaadjes, papersnippers e.d. om in de processie uit te strooien.

sjtruip v, *sjtruipe*: golf; bende, troep; stoot, roffel. *Gaef 'm 'n sjtruip*: geef een stoot gas. *Gaef 'm 'n sjtruip, dan gaon ich mit de patsj rónjt*: speel een deuntje, dan ga ik met de pet rond. 'n *Sjtruip in höbbe*: een glaasje op hebben.

sjtruipe, *sjtruipde*, *haet of is gesjtruip*: stropen; stelen; afzetten. *Die höbbe dich gesjtruip*: zij hebben je te veel laten betalen. 'nen Haas *sjtruipe*: een haas stropen; een haas villen.

sjtruipentaere: stropend.

sjtruiper m, *sjtruipesj*: stroper, wilddief.

sjtruisel, **sjtruitsel** o: strooisel.

sjtruitsel, **sjtruisel** o: strooisel.

sjtruitselkouk m, *sjtruitselkuik*, *sjtruitselkuikske*: strooiselvla of-koek, zie ook: *greumelkesvlaa*.

sjtub m, *sjtubbe*, *sjtubke*: borstrok; trui in vestvorm met knopen, slagerstrui.

sjtub m, *sjtubbe*: bargoens: haas.

sjtuffe, *sjtufde*, *haet gesjtuf*: stuiven. *Dao sjtuf 't*: daar is wat gaande; daar is het niet pluis. *Dao haet 't gesjtuf*: daar ging het fel en hard toe.

sjtumpel m, *sjtumpele*, *sjtumpelke*: stoelpoot, tafelpoot e.d.; benen. *Die haet gou sjtumpelen ónger 't sjiethoes*: zij heeft een flink stel benen onder d'r gat.

sjtuppelaer m, *sjtuppelaesj*: spotnaam voor kleermaker.

sjtuppele, *sjtuppelde*, *haet of is gesjtuppelt*: stippelen; met vork gaatjes in deeg van vlabodem e.d. prikken; kleermakersterm voor naaien.

sjturme, **sjtórme**, *sjturnde*, *haet gesjturmp*: stormen. *Dao sjturmp 't nao bénne*: men verdringt zich om binnen te komen.

sjtuudie v: studie.

sjtuup v, *sjtuupe*: stuip (krampachtige samentrekking der spieren bij kleine kinderen). *Doe kéns de sjtuupe kriege*: je kunt barsten voor mijn part!

sjtuur v: belasting. *Sjtuur betaale*: {p.411} belasting betalen. De belastingdiensten accepteerden uitsluitend Nederlandse munt. Men moest dus eerst naar de bank om de hier gangbare franken en marken voor Nederlandse munt om te wisselen. Zie ook: *maanbreif*, of: *viefsèntemènke*.

sjtuur o, *sjtuurder*, *sjtuurke*: stuur, stuurwiel.

sjtuurbreifke o, *sjtuurbreifkes*: belastingbiljet.

sjtuure, *sjtuurde*, *haet of is gesjturt*: sturen, richting geven.

sjtuurman m, *sjtuurmèn*: stuurman, roerganger enz.

sjtuut m, *gesjtuits*: pocherij, opsnijderij.

sjtuutbees m, *sjtuutbeeste*: pocher. *De sjtuuter haet gei broot, de klaager geine noot*: de opsnijder heeft geen brood, de klager geen nood.

sjtuute, *sjtuutde*, *haet gesjtuit*: opsnijden, pochen. *Sjtuiten en in de bóks sjiete is gein kóns*: opscheppen en in de broek poepen is geen kunst; praatjes vullen geen gaatjes.

sjtuutlap m, *sjtuutlèp*: opsnijder, pocher, bluffer.

sjtuuve, *sjtuufde*, *haet of is gesjtuiuf*: stuiven, zie ook: *sjtuffe*.

sjtuuver m, *sjtuuvesj*: stuiver.

sjuifsjtreu, **sjuufsjtreu** o: gehegeld bandstro. (In elke boerenschuur stond een paal met een "raek of heekel", waardoor het vlegelstro werd gekamd voor het maken van banden, voor het binden der schoven e.d.).

sjuins, *sjuinder*, *sjuinste*: schuin. *Dat is 'ne sjuinse*: dat is een fraai heerschap.

sjuinsmasjeierder m, *sjuinsmasjeierdesj*: schuinsmarcheerder, lichtmis, losbol.

sjuiter m, *sjuitesj*: schuiver. 'ne *Sjuiter maake*: een schuiver maken, uitglijden; aan de zwier gaan.

sjuitere, *sjuiterde*, *haet of is gesjuitert*: schuiven, uitglijden; purgeren; buikloop van paarden: zwieren.

sjummel m, *sjummele*: schimmel. *Wit paert nuimp me 'ne sjummel en dae 't neit sjnep, is 'ne lummele*.

sjummel m: schimmel. *Wae sjummel it, wurt riek*: sparen doet vergaren.

sjummele, *sjummelde*, *is gesjummelt*: schimmelen.

sjurf o: schurft. *Hae haet de sjurf in*: hij heeft de pee in.

sjus: juist; zoeven; precies.

sjustegou: net goed (ook in ongunstige betekenis).

sjtustemènt: juist. *Sjustemènt, dat höbste gout gezach*: dat heb je goed gezegd.

sjuu, *sjuuer*, *sjuutste*: schuw. 'ne *Sjuuen hónjt is gau gejaach*: een bange hond is gauw gejaagd.

sjuue, *sjuude*, *haet gesjuut*: schuwen.

sjuuf v, *sjuuve*, *sjuufke*: schuif.

sjuuftrómboon v, *sjuuftrómboone*: schuiftrumpet.

sjuufdeur v, *sjuufdeure*: schuifdeur.

Sjuul, Sjuulke: Julius.

sjuume, *sjuumde*, *haet of is gesjuump*: schuimen. *De sop sjuume*: de soep van het schuim ontdoen.

sjuumketrëkke, *troch sjuumke*, *haet sjuumkegetroch*: schuim trekken. Van het “klooterwaater” (z.d.) het schuim afzuigen.

sjuumlaepel m, *sjuumlaepele*: schuimlepel, schuimspaan.

sjuur v, *sjuure*: schuur. *Al is den ouchs ouch aaf, boer braek dien sjuur neit aaf*: doe geen ondoordachte of overhaaste dingen; men moet de moed niet te gauw opgeven. *Ès 'n au sjuur brent, is 't sjlèch blösse*: op oud ijs vriest het snel.

sjuurendaesjert m, *sjuurendaesjes*: dorser, die zich vroeger verhuurde om de boeren in de winter te helpen bij het leegdorsen der graanschuren. Zoals bekend, gebeurde dit met de {p.412} vlegel en om de korte winterdagen volledig uit te buiten, werd er gestaag doorgewerkt zolang het daglicht was. De dorsers trokken van de ene boer naar de andere en het gezegde “*vraete wie 'ne sjuurendaesjert*” duidt erop, dat deze mannen als ze bij een boer aan het werk waren, hard werkten maar ook flink toetastten.

sjuurpaort v, *sjuurpaorte*: schuurpoort. *'n Moel wie 'n sjuurpaort*: een grote mond.

sjuuve, *sjuufde*, *haet of is gesjuuf*: schuiven. *Laot dem mer sjuuve, dae wit 't zient*: laat hem maar schuiven, hij weet zijn weetje.

sjwaak, *sjwaaker*, *sjwaakste*: zwak.

sjwaakicheit v, *sjwaakicheite*: zwakheid.

sjwaam m: wasem, damp.

sjwaame, *sjwaamde*, *haet gesjwaamp*: en in bepaalde gevallen: *is gesjwaamp*: walmen, dampen, roken; drinken; slaan. *De mëstem sjwaamp, 't geef raenge*: de mestvaalt damp, dat is een voorteken van regen. *Veer hauen 'm gout gesjwaamp*: wij hadden flink gedronken. *Veer kreege ze gesjwaamp*: wij kregen rammel.

sjwaames m: slaag, rammel.

sjwaan v/m, *sjwaane*: zwaan.

sjwaanenhals m, *sjwaanenhels*: zwanehals; dubbel gebogen buis of syphon.

sjwaasj v/m, *sjwaazje*, *sjwaesjke*: zwoerd. *Hae krichter op zien sjwaasj*: hij krijgt op zijn huid. Zie ook: *zwaasj*.

sjwaasjtere, *sjwaasjterde*, *haet gesjwaasjtert*: straatslijpen; zwerven; slingeren. *Doe mós dien kleier sjoon ophangen en neit mer zoo laote röntjtsjwaasjtere*: je moet je kleding netjes opbergen en niet zo laten rondslingeren.

sjwaavel, **sjwaevel** m: zwavel. Zie het oudere: *solfer*.

sjwaavele, *sjwaavelde*, *haet of is gesjwaavelt*: zwavelen, zie: *solfere*.

sjwaavelsjtèk, **sjwaevelsjtèk** m, *sjwaavelsjtèkke*, *sjwaavelsjtèkske*: zwavelstok, in zwavel gedoopt houtje om vlammetje te maken. Zie verder onder: *sjwaegel*.

sjwadroon o, *sjwadroone*: escadron.

sjwadroneiere, *sjwadroneierde*, *haet gesjwadroneiert*: schwadronneren, snoeven.

sjwadroones m, *sjwadroonesse*: snoever, zwetser.

sjwaegel m, *sjwaegele*, *sjwaegelke*, of: *sjwaegelsjtèkske*: lucifer. Volgens Pothast kwamen in 1832 de eerste lucifers naar Sittard, waar men zich tot dan had moeten behelpen met de alom gebruikelijke manier van vuurslaan (zie: *baansjootel*).

sjwaegeldööske o, *sjwaegeldööske*: luciferdoosje.

sjwaegele, *sjwaegelde*, *haet gesjwaegelt*: uitsolferen; drinken; raadspel met lucifers om een rondje; bluffen.

sjwaegelekreemer m, *sjwaegelekreemesj*: venter met lucifers. In vroeger tijden trokken de marskramers met de meest uiteenlopende artikelen door de gehele omgeving.

sjwaegelspot m, *sjwaegelspöt, sjwaegelspötje*: ouderwetse luciferspot met strijklak rondom de pot.

sjwaekde v, *sjwaekdes*: zwakte.

sjwaer m, *sjwaere, sjwaerke*: zweer.

sjwaere, *sjwouer, haet of is gesjwaore*: zweren.

sjwaerenoot, *sjwaerenoot*: rakker; uitroep van misnoegen, verduiveld. *De sjwaerenoot haolt dich*: de duivel hale je!

sjwaeretich, *sjwaeretigger, sjwaeretichste*: zwerend, zie ook: *vöhlhöreke*. “’t Klop wie ’ne sjwaeretigge vinger, mer ’t deit neit zoon pien” {p.413} wordt gezegd, als de afrekening, telling e.d. klopt.

sjwaevel, **sjwaavel** m: zwavel, zie ook het oudere: *solfer*.

sjwaevele, **sjwaavele**, *sjwaevelde, haet of is gesjwaevelt*: zwavelen.

sjwaevensjték, **sjwaavelsjték** m, *sjwaevensjtèkke, sjwaevensjtèkske*: zwavelstok.

sjwam v/m, *sjwamme, sjwèmke*: zwam; spons; tondel. “*Sjwam*” van wijnvaten, in brand gestoken, gloeide en stonk als een brandende schoenveter.

sjwanjeiere, *sjwanjeierde, haet of is gesjwanjeiert*: soigneren, verzorgen.

sjwans m, *sjwens, sjwenske*: staart; lummel.

sjwaob m, *sjwaobe*: kakkerlak, bakkerstor.

sjwaoger m, *sjwäögesj*: zwager.

sjwaor, *sjwaorder, sjwaorste*: zwaar.

sjwäörde v: zwaarte.

sjwaorgeboet: zwaargebouwd.

sjwaorgetróffe: zwaargetroffen.

sjwaorgewónjt: zwaargewond.

sjwaormuidich, *sjwaormuidigger, sjwaormuidichste*: zwaarmoedig.

sjwarbel v, *sjwarbelte, sjwerbelke*: zwaluw. “*Ewèchgevlaoge, sjop en sjuure vol; trökgekómme, niks gevónje, al verfiefjeoet*”: toen de zwaluwen vertrokken, waren loods en schuren vol; teruggekomen, vonden ze niets meer. *Ein sjwarbel geef noch geine zoomer*: één zwaluw maakt de lente niet.

sjwarbeltenës o, *sjwarbeltenëster, sjwarbeltenisjke*: zwaluwnest. Het nestelen van zwaluwen op boerderijen werd als een gunstig voorteken beschouwd en werd dan ook door het aanbrengen van plankjes, waarop zij hun nest konden bouwen, bevorderd. Vernieling van nesten werd beschouwd als vragen om ongeluk en tegenspoed. De voorkeur van deze vogel heeft echter geheel andere gronden, n.l. daar, waar altijd vee aanwezig is, zijn ook veel vliegen en de oude vogels kunnen het voedsel voor hun jongen dicht bij huis bemachtigen. De plankjes, meestal wat groter dan voor de bouw van het nest nodig, waren een praktisch middel om de poep van broedende, slapende vogels en nestjongen zoveel mogelijk op te vangen, zodat de onderliggende “luif” e.d. schoon bleef.

sjwarbelesjtart, **sjwarbeltesjtart** m, *sjwarbelesjtert, sjwarbelesjtertje*: zwaluwstaart; zwaluwstaartvormige houtverbinding; slipjas.

sjwart, *sjwarter, sjwartste*: zwart. *Eeme sjwart maake*: iemand belasteren.

sjwartdaach m, *sjwartdaach*: Aswoensdag en Goede Vrijdag.

sjwartepit m, *sjwartepitte*: zwartepiet; schoppenboer.

sjwartepitte, *sjwartepitde, haet gesjwartepit*: zwartepieten (kaartspel).

sjwartkop m, *sjwartköp, sjwartköpke*: zwartkop, *Sylvia atricapilla* (insecten etende zangvogel).

sjwartrok m, *sjwartrök*: zwartrok (minachtende benaming voor een geestelijke).

sjweel m: eelt. *Sjweel in de hènj*: eeltige handen.

sjweerlik, *sjweerlikker, sjweerlikste*: bezwaarlijk. *Ich kan sjweerlik dertaengen ingaon*: ik kan er bezwaarlijk tegen ingaan.

sjwèie, *sjwèide*, *haet of is gesjwèit*: zwaaien.

sjweigervader, **sjweigermooder** m/v: schoonvader, schoonmoeder.

sjweigesje v: schoonzuster, zie ook: *sjnaor*.

sjwèihaok m, *sjwèihäök*, *sjwèihäökske*: zwaaihaak of zwei.

sjwèin o, *sjwèine*: vuilik. {p.414}

sjwèiniGGel m, *sjwèiniGGele*: vuilik, morspot. *Doe bës mich ɛ sjwèiniGGel van ɛ kénjt*: jij bent een morspot.

sjwèinerie v, *sjwèinerieë*: zwijnerij, vuiligheid.

sjweit m: zweet. *Dae ruuk neit gaer zienen eige sjweit*: dat is een luiestik. “*Voele sjweit is gau gereit*” zegt men van iemand, die liever lui dan moe is.

sjweitboer m, *sjweitboere*, *sjweitbuurke*: keuterboer.

sjweitdrank m, *sjweitdranke*, *sjweitdrènkske*: zweetdrank.

sjweitdröppel, **sjweidroppele** m, *sjweitdröppele*, *sjweidroppele*: zweetdruppel. *Mit 'ne sjweitdröppel van 'ne gemeinden amptenaer kénste de tanjtpien verdrieve*: met een zweetdruppel van een gemeenteambtenaar kun je kiespijn genezen of verdrijven (schimp op de geringe activiteit der gemeente-ambtenaren).

sjweite, *sjwètde*, *haet gesjwët*: zweten. *Sjweite wie 'nen das*: hevig transpireren.

sjweithènj: zweethanden.

sjweitlaer o, *sjweitlaere*: lederen binnenvoering van hoed of pet.

sjwèitser m, *sjwèitsesj*: melkknecht, belast met en verantwoordelijk voor de verzorging van de koeien op een grote boerderij.

sjweitvuit: zweetvoeten. *Den hëlge Nifnaf is de petreunder van de sjweitvuit*.

sjwël m/v, *sjwëlle*: dorpel; biel, dwarsligger.

sjwelmènke o, *sjwelmènkes*: kleine aardappel, in vet gebakken; idem met de schil gepoft in het vuur.

sjwëlle, *sjwol*, *is gesjwolle*: zwellen.

sjwénke, *sjwénkde*, *is gesjwénk*: zwenken.

sjwéns m: slaag.

sjwèense, *sjwènsde*, *haet of is gesjwèns*: vechten; couperen van paardestaart e.d.

sjwerm m, *sjwerme*: zwerm. *'ne Sjwerm bieë*: een bijenzwerm. *'ne Sjwerm sjpreeve*: een zwerm spreuwen.

sjwerme, *sjwermdde*, *haet of is gesjwermp*: zwermen; dwepen. *De bie is ent sjwerme*: het bijenvolk zwemt; een kind wordt geboren.

sjwertsel o: zwartsel.

sjwertsele, *sjwertselde*, *haet of is gesjwertselt*: zwart maken.

sjwerve, *sjwórf*, *haet of is gesjwórv*: zwerven.

sjwerveling m, *sjwerveling*: zwerveling; verdwaalde of ontheemde postduif, die van het ene hok naar het andere vliegt.

sjwichte, *sjwichde*, *haet of is gesjwich*: zwichten.

sjwiechsaam, *sjwiechsaamer*, *sjwiechsaamste*: zwijgzaam.

sjwiege, **zjwiege**, *sjweech*, *haet gesjweege*: zwijgen. *Sjwiegen en dénke deit neeme krénke*: spreken is zilver, zwijgen is goud.

Sjwien, **Sjwinke**: Goswien.

Sjwienswei v: pl. ben. van de voormalige wei op Nederlands gebied tussen de dorpen Tudder en Millen, nu opgenomen in het sportpark Sittard Noord (ligging ongeveer westelijk van de visvijver).

sjwiere, *sjwierde*, *haet gesjwiert*: zwieren.

sjwies m, *sjwieze*: suisse (zie *Sjwitser*), geüniformeerd ordebewaarder in de kerk, oudere Sittardse benaming: “*kooraazel*”.

sjwik m, *sjwikke*: dansvloer; troep; alles, allen. *De ganse sjwik geit mit*: de hele troep gaat mee. “*Sjwik*” is feitelijk een losse dansvloer in de openlucht, later vervangen door danstent. {p.415}

sjwikke, *sjwikke*, *haet gesjwik*: zwikken (soort kaartspel).

sjwindel m: zwendel.

sjwindelaer m, *sjwindelaesj*: zwendelaar.

sjwindele, *sjwindelde*, *haet gesjwindelt*: zwendelen.

sjwindelich, *sjwindeligger*, *sjwindelichste*: duizelig.

sjwingel, **sjwungel** m, *sjwingele*, *sjwingelke*: zwengel.

sjwingele, *sjwingelde*, *haet of is gesjwingelt*: zwengelen; zwingelen (vlasbewerking).

sjwinsóch m: tering. *Vleigende sjwinsóch*: vliegende tering.

Sjwitsjer m, *Sjwitsjesj*: Zwitser. *Zoo zaat wie 'ne Sjwitsjer*: zo dronken als een tempelier.

sjwömbóks v, *sjwömbókse*, *sjwömbukske*: zwembroek.

sjwömmen, *sjwömde*, *haet gesjwömp*: zwemmen. *Vèt sjwömp baove, al is 't van 'n rotte bees*, of: *van eine kepodden hónjt*: vet drijft boven; het geld dat dom is maakt recht, wat krom is en wijs wat dom is.

sjwömsjtein m, *sjwömsjtein*: zwem- of drijfsteen.

sjwóng m: vaart, gang. *Dao zit sjwóng in*: daar zit vaart in.

sjwungel, **zjwingel** m, *sjwungele*, *sjwungelke*: zwengel.

sjwungele, *sjwungelde*, *haet of is gesjwungelt*: zwengelen.

sjwunk, *sjwunke* of: *sjwung*, *sjwunkske*: omzwaai; booromslag. {p.416}

Aanvöllinge {p.417} {illustratie} {p.418}

T

Taaf: Gustaaf.

taak v, *taaker*, *taekske*: dak. *Ès er dat heurt, is vuur in de taak*: als hij dat hoort, dan zwaait er wat. *'n Pepiere taak baove de kop höbbe*: hypotheek op zijn huis hebben. *Hae kreech ze op zien taak*: hij kreeg op zijn donder.

taakel m, *taakele*: takel, zie ook: *rolkop*.

taakele, *taakelde*, *haet of is getaakelt*: takelen.

taakvinstjer v, *taakvinstere*, *taakvinstjerke*: dakvenster.

taal v, *taale*: taal.

taale, *taalde*, *haet getaalt*: talen. *Hae taalde nurges mee nao*: hij deed alsof er niets meer aan de hand was.

taalkuurt m, *taalkuuesj*: spotnaam voor filoloog.

taam, *taamder*, *taamste*: tam; moe. *'t Is taam in 't getuuch*: zij is erg volgzzaam. *Ich höb die éns gout taam gemaak*: ik heb die eens goed moe gemaakt.

taape, *taapde*, *haet getaap*: deur niet sluiten bij in- of uitgaan, zie ook: *paorte*.

taapere, *taaperde*, *haet getaapert*: onhandig zijn werk doen; moeizaam bezig zijn; onzeker lopen.

taatsj v, *taatsje*: lange magere of oude vrouw.

tabbernaakel o, *tabbernaakele*, *tabbernaekelke*: tabernakel; gezicht. *Hae paerden 'm 'n veur zie tabbernaakel datter 't raat sjlouch*: hij mepte hem in zijn gezicht zó, dat hij een salto maakte.

tablët o, *tablëtje*: presenteerblad voor café-gebruik.

tablët o: tablet, suikergoedplaat (mengsel van gekookte suiker, pepermunt, rozenolie en kaneel, in plakken of in hartvorm).

tachel m, *tachele*: oorvijs. *Hae kreech e paar tachele lénks en rêchs, datse 'm root aan de kop woorte*: hij kreeg een paar oorvegen links en rechts, dat zijn oren gloeiden.

tachele, *tachelde*, *haet getachelt*: oorvijgen geven.

tachetich: tachtig.

taenge: tegen. *Taengen den aovent*: tegen de avond. *Taengen 't jaor, ès Gotbleif*: het volgende jaar als God belieft.

taengegif o, *taengegifter*: tegengif.

taengenaete, **zich**, *out zich taenge*, *haet zich of is taengegaete*: een bepaald gerecht beu zijn; tegeneten.

taengenein: tegeneen.

taengeneuver: tegenover.

taengegaon, *góng taenge*, *is taengegegange*: tegengaan; tegemoet gaan. *'t Is mich taengegange*: het heeft me niet meegezeten.

taengekómme, *koum taengen*, *is taengekómme*: tegenkomen; tegemoetkomen.

taengeloupe, *leip taenge*, *is taengegeloupe*: tegenlopen.

taengenhaute, *holj taenge*, *haet of is taengegaute*: tegenhouden.

taengepertie v, *taengepertieë*: tegenpartij.

taengesjlaach m, *taengesjlaech*: tegenslag, pech.

taengesjpeel o: tegenspraak; tegenspel.

taengesjpout m: tegenspoed.

taengespraeke, *sjprouk taenge*, *haet taengegesjpraoke*: tegenspreken. {p.419}

taengesjpraok v: tegenspraak.

taengesjtanjt m: tegenstand.

taengesjtaon, *sjtóng taenge*, *haet taengegesjtange*: tegenstaan.

taengesjtènjer m, *taengesjtèjesj*: tegenstander.

taengesjtömme, *sjtömde taenge*, *haet taengegesjtömp*: tegenstemmen.

taengesjtömmert m, *taengesjtömmesj*: tegenstemmer.

taengesjtrieë, *sjtree taenge*, *haet taengegesjtreeë*: tegenstreven; walgen. *Dat strit mich taenge*: daar walg ik van.

taengevaare, *vouer taenge*, *is taengegevaare*: bestrijden; tegemoet rijden.

taengevalle, *voul taenge*, *is taengegevalle*: tenvallen.

taengevallert m, *taengevallesj*: tenvaller.

taengewénjt m: tegenwind. *Hae haet i zie laeve vööl taengewénjt gat*: het is hem niet voor de wind gegaan.

taengegewich o, *taengegewichter*: tegenwicht, zie ook: *kóntergewich*.

taengewirke, *wirkde taenge*, *haet taengegewirk*: tegenwerken.

taengewirking v: tegenwerking.

taengezin m: tegenzin.

taerder m, *taerdesj*: opmaker. “*Nao de sjaerder kump den taerder*” zegt men, als spaarzame ouders kinderen hebben, die het er goed van nemen.

taere, *taerde*, *haet getaert*: teren, verteren; kwijnen. *Hae taert op angermans tesj*: het is een klaploper. *Hae taert lansem ewèch*: hij gaat langzaam achteruit.

taergeljt o: teergeld. *Höbste ouch taergeljt gekreege*: heb je ook teergeld gekregen?

taering v: tering (ziekte); vertering.

taertèi m: tiretijn (zeer grof stof vervaardigd uit 50% wol en 50% katoen). *'nen Taertèiere rok*: een tiretijnen rok.

taertje o, *taertjes*: taartje; gebakje.

taerzeip v, *teerzeep*, zie: *tarzeip*.

taet de voo m: Fr. tête de veau, kalfskop; (in het Sittards ragoût van kalfskop, die door de toegevoegde kruiden een pikante smaak krijgt. Soms hoort men ook wel “*taet de voe*”).

taffelaer m, *taffelaesj*, *taffelaerke*: sukkel, onbeholpen persoon.

taffele, *taffelde*, *haet of is getaffelt*: taffelen, strompelen, tastend en onzeker rondgaan.

taGGe, zich, *takde zich, haet zich getak*: krakelen, twisten. *Zich taGGe*: kibbelen.

taj, talj v: taille.

tak m, *tèk, tèkske*: tak.

takke: aambeien. *Blouende takke*: bloedende aambeien.

takking m, *takkinge*: takkeling, jonge vink. Op het einde van het seizoen trekken ze met grote zwermen naar het zuiden. Deze vogels werden vroeger veelvuldig gevangen, omdat er altijd wel enige vogels slagen hadden, die men van de regionaal voorkomende soorten niet hoorde.

taks m, *takse*: taks, tekkel. *Krómmen taks*: krombenige mens.

taks m: taks. *Dat is mienen taks, mee drenk ich neit*: dat is mijn kwantum, meer drink ik niet.

takseiere, *takseierde, haet of is getakseiert*: taxeren.

talj, taj, v: taille.

talve, *talvde, haet of is getallev*: bargoens: bedelen.

tamboer m, *tamboere*: tamboer, klemtoon op *tam*-.

tamboer-maeter m, *tamboer-maetere*: tambour-maitre, tamboer-majoor.

tamp m, *tampe, tempke*: overschot, rest; geknot einde van boom, tak etc.

tamteiere, **temteiere**, *tamteierde, haet of is getamteiert*: tempteren; plagen, sarren. {p.420}

tang v, *tange, tèngske*: tang. *Dat is 'n tang van ɛ vroumisj*: dat is een boosaardig wijf. *Dat sjteit wie 'n tang op ɛ vèrke*: dat slaat als een tang op een varken.

tank m, *tanke*: klokslag.

tankel m, *tankele, tènkelke*: punt of puntig voorwerp. *ɛ Sjtankëtsel mit tankele drop*: een hekwerk met punten erop.

tankeldraot m, *tankeldrääot*: prikkeldraad.

tant v, *tante, tënjtje*: tante. *Haut de tant éns leif*: omhels tante eens.

tantemergoo m: tantum ergo (kerkhymne).

tanjt m, *tènj, tëntje*: tand. *Ich höb noch niks euver den tanjt gat*: ik ben nog nuchter. *Dat is gèt veur in 'nen haolen tanjt*: kleine hoeveelheid. *Gau mit de tënj, gau mit de hènj*, of: *lansem tënj, lansem hènj*: de aard van de mens verloochent zich niet. *Sjlee tënj*: slee tanden (onaangenaam doof, stomp gevoel aan de tanden b.v. door het eten van onrijp fruit).

“*Livveneerke, hie höb Geer mienen auen tanjt, gaef mich 'nen nuuen tanjt*”: wordt gezegd, als kinderen met het wisselen der tanden bezig zijn, ze werpen daarbij het uitgevallen tandje over hun hoofd naar achteren weg. Zie voor kies: “*baktanjt*”.

tanjtpien v: tandpijn. Een kind met kiespijn klaagt hierover tegen haar oom. Deze zegt: “*dao kan ich dich mit helpe. Ich leer dich ɛ gebètje, hènjtjes vauen en naozéGGe: mie leif sint Anj, ich höb pien aan mien tanj*”, het kind zegt dit na en oom gaat verder: “*ich kan gein köösjes mee biete*”, het kind vervolgt: “*ich kan gein köösjes mee biete*”. Oom: “*dan biet mer sjtrónjt*”, waarop het kind in een lach schiet en even de kiespijn vergeet.

tanjtvleisj v: tandvlees.

tanjtraat o, *tanjtraar, tanjtraetje*: tandrad, zie ook: *kamperaat*.

taofel v, *taofele, täöfelke*: tafel. “*Taofel vink*” wordt gezegd, als iemand een bij vergissing uitgespeelde kaart wil terugnemen om zijn abuis te herstellen.

taofelsjprei v, *taofelsjpreie, taofelsjpreike*: tafelkleed of -laken.

täöt m, *täöte*: priestersteek; tuit, zie ook: *täötel*.

täöt: dronken.

täöte, *täötde, haet getäöt*: drinken. *Ze hauen 'm areigel getäöt*: ze hadden flink gedronken.

täötel m, *täötele, täötelke*: tuit van koffiekkan etc.

tap m, *tappe*: étape. *Dat is 'ne langen tap*: dat is een lange weg.

tap m, *tappe, tépke*: tap; kraan; sluis, overlaat.

Têpke, et o: pl. ben. *lik aan de Sjiwenswei*: grenssloot nabij de *Sjiwenswei* tussen de gemeenten Sittard en Nieuwstadt (afwateringssloot voor de vijvers der voormalige versterkte boerderij “*de Haateboer*”).

tapeet m, *tapeete*: behangselpapier. *Ver gaon éns urge, woo angeren tapeet hink*: we gaan eens naar een ander café.

tapeetnaagel m, *tapeetnaegel*, *tapeetnaegelke*: vertind spijkertje (platkop).

tapkas m, *tapkès*: tapkast, buffet, zie: *tap*.

tappe, *tapde*, *haet of is getap*: tappen.

tappeseiere, *tappeseierde*, *haet of is getappeseiert*: behangen.

taps, *tapser*, *tapste*: taps.

tar m: teer.

tarpot m, *tarpot*, *tarpötje*: teerpot (eertijds veel gebruikt voor verlichting straten e.d.); hoge hoed. *Hae löp mit den tarpot oppë kop*: hij draagt een hoge hoed. {p.421}

tarre, *tarde*, *haet of is getart*: teren, zie ook: *braklakke*, en *sjeinpaeke*.

tartepóm v, *tartepómme*, *tartepumke*: Fr. tarte de pomme: appeltaart. ’n *Tartepumke*: klein driekant gebakje van bladerdeeg gevuld met pruimenmoes.

tarzeip, **taerzeip** v: teerzeep, *sapo super adipatus cum pice liquida*, wordt gebruikt bij bepaalde huidaandoeningen. Vroeger werden de schoolgaande kinderen om hygiënische redenen ter voorkoming van erger periodiek met deze zeep gewassen, waarbij vooral hoofd, oren en nek een extra goede beurt kregen. De kinderen hadden er een vreselijke hekel aan, omdat het niet prettig rook en in voorkomende gevallen meer pijn in de ogen veroorzaakte dan de normale zeep. De samenstelling van deze, ook thans nog bestaande zeep, is: 80% *Sapo medicatus*, medicinale zeep; 11% *Sapo Kalinus*, groene of zachte zeep; 5% *Pix liquida*, vloeibare teer en 4% *Adeps Lanae*, wolvet.

tas v, *tasse*, *tèske*: kopje. *Sjot ’m ’n tas kaffen in*: schenk hem een kopje koffie in.

taste, *tasde*, *haet getas*: tasten. ’n *Houn taste*: een kip tasten om te voelen of spoedig een eitje kan worden verwacht.

taup m, *taupe*, *tèipke*: tip aan kledingstuk, zak e.d.; einde.

taupe, *taupde*, *haet getaup*: tippen van kledingstuk; doelloos rondgaan.

Tedaor: Theodoor.

Tedeiem m: Te Deum.

tee m: thee. *Dat is angeren tee ès kaffee*: dat is een heel andere zaak.

teeblaat o, *teeblaar*, *teeblaetje*: theeblad.

teech, **tèi**, *teeger*, *teechste*: taai.

teef v, *teeve*, *teefke*: teef (vrouwtjeshond).

Teefel: Théophile.

teegel m, *teegele*, *teegelke*: tegel.

teek, **teik** m, *teeke*: teek, tapkast, komt ook voor als afkorting van b.v. “*kösteik*” (kussensloop) e.d.

teek v, *teeke*: teek, bloedzuigende mijt. *De meiste hónj, die in ’t hout jaage, höbbe las van teeke*: de meeste honden die in de bossen jagen, hebben last van teken.

teemaa o, *teemaas*: thema, zie ook: *apperpoo*.

teemötsj v, *teemötsje*: theemuts.

teen: tien. *Neit bang veur teen en veur eine gaon loupe*: veel lef en weinig moed.

teen m: tin. ’nen *Teenen tèier*: een tinnen bord.

teen m, *teene*: teen. *Oppë teene sjtaon*: op de tenen staan.

teenegaitert m, *teenegaitesj*: tinnegieter.

teenje, *teenjde*, *haet geteenjt*: slaan, een mep geven.

teenjtsjuur v, *teenjtsjuure*: tiendschuur (schuur voor opslag van de tienden, of wel het tiende deel van de opbrengst van de ingevolge het tiendrecht belaste gronden). Een voorbeeld: de

tiendschuur van het kapittel van St. Pieter vindt men nu nog op de vroegere Oudemarkt thans Kloosterplein.

teensjtök o, *teensjtökker, teensjtökske*: teenstuk, mindering van kous, sok; halvezool (voorstuk van een schoenzool).

teenwèrk o: tinwerk, tinnegoed.

teepot m, *teepöt, teepötje*: theepot.

tegliek: tegelijk.

tegou: te goed; goed. *Dat höb ich noch van dich tegou*: dat ben je me nog verschuldigd.

Dooch 't tegou of laot 't achterwaege: doe het goed of laat het achterwege. *Sjus tegou*: net {p.422} goed.

tèi, teeçh, tèier, tèiste: taai.

Tei, Teike: Theodoor.

Teiaa: Thea.

teier, teierder, teierste: teer.

tèier m, *tèiere, tèierke*: bord.

teik m, *teike*: tapkast. *Aan de teik wurt mit 't glaas en ouch mit de maot versjónke*: aan de tapkast wordt per glas, maar ook per maat geschonken, zie *teek*.

teik, teek v, *teike*: tijk, overtrek beddegoed.

teike o, *teikes*: teken; soms ook: voorteken.

teikenaer m, *taekenaesj*: tekenaar.

teikenbouk o, *teikenbuik, teikenbuikske*: tekenboek.

teikene, teikende, haet of is geteikent: tekenen. *Wach dich veur de van Got geteikende*: hoed je voor de door God getekenden. *Zich aan de galling teikene*: zich door een handtekening een strop om de hals halen. *De kaart teikene*: zijn medespeler seinen wat men van hem verwacht. *Den hónjt teikent*: de hond geeft aan dat hij wild opgespoord heeft. *ẽ Sjoon geteikent vel*: een mooi getekende huid.

teikening v, *teikeninge, teikeningske*: tekening.

teikensjool v, *teikensjoole*: tekenschool. De voormalige tekenschool was gevestigd in het gebouw Rijksweg Zuid 43 t.o. het belastingkantoor, (thans Jongerensoos).

Teioo: Theo.

teilaok o, *teilaoker, teiläökske*: vlieggat in bijenkorf of -kast.

tejaater m, *tejaatesj*: theater; aanstellerij.

te kisj: lol, plezier, pret. *Mit dem höbbe ver te kisj gat*: met hem hebben we veel plezier gehad.

tekort: tekort, zie ook: *te weenich*.

tekortkómme, koum tekort, is tekort gekómme: tekort komen.

tèks m, *tèkste, tèkske*: tekst. *Eeme van den tèks aafbrénge*: iemand van de wijs brengen. Zie ook: *apperpoo*.

tèks: soms, bijgeval, zie ook: *dèks*.

tël m: tel.

tëlle, telde, haet of is getëlt: tellen; rekenen. *Waat tël geer daoveur*: wat kost dat? *Tëlle wie 'ne klaever*: behoedzaam tellen. *Riek raeken en erm tël*: zichzelf iets wijsmaken, voorspiegelen. *Hae tël (bie hun) neit mit*: hij is (thuis) niet in tel. *Hae is noch minder getëlt ẽs 'nen hónjt*: hij is nog minder in tel dan een hond. *Noe is 't gout mit ós, tël ich*: nu is het goed met ons, neem ik aan. *Getëlt waere*: geacht worden.

temat v, *tematte, temètje*: tomaat.

temattesop v, *temattesöpke*: tomatensoep.

temme, temde, haet of is getemp: temmen.

Tempel, den m: voormalige stadshoeve uit 1652 in de Gruizenstraat, thans museum. B.A. Pothast schrijft hierover in zijn "Kurze Chronik von Sittard" 1891: "1312 Wird der

Tempelherren-Orden aufgehoben. Wenn es verschiedene Templerklöster hier in der Gegend gab, so in Aachen, Visé, bei Echt, u.s.m. kann auch wohl in Sittard eins derselben gewesen sein, und daher die Name von "Tempel" geblieben für das hohe, bekannte Gebäude, gelegen am Walle, in de Nahe des steinernen Mauerchens." Aan het gebouw is de sage van Heldewé verbonden. De sage is uitvoerig beschreven onder "Heldewé's wage" op bladzijde 44 van de "Zittisjen A.B.C." van L. van der Heijden. In het jaarboekje van de vereniging "de Kollenberg" van 1911 is deze op bladzijde 106 in {p.423} dichtvorm opgenomen. Gezien het feit, dat slechts weinigen over een van deze uitgaven beschikken, is het gewenst, dit gedicht hier op te nemen: *HELDEWÉ'S WAGE (Ein Zittisje zaag). In Zittert euvör de schteiwig / Van twelf tot ein eeder nach / Kümt Heldew's wage gevaaren ' / Door neemes tot schtaon nog gebrach. Häh kümt oet de lucht nao den tempel / En veert aone kutscher of paert / Mit Heldewé's geist nao de kirköf / woo zien dochter röst eungher d'aert. Neit ummer mous Heldewé troere; / Neemes haauw het gelök zoo gelacht, / Vijêr päert leipe veur ziene wage, / Zien hoes waar berüemt door sien pracht. Van al de kostbaarste schatte, / die häh op dees welt éns bezout, / Woor zien dochter de grootste, de schoonste, / Al schtouke zien kiste vol gout. Zoo déks es er die haauw verlaoten, / Waor et höm wie ein zeligheit / es häh kaum aan sien hoesdeur gekoemen / Van höhr woort gewacht en gevleit. Mer èns mous er Zittert verlaoten / Veur ein reis, maonje lank, in vräem lenj, / Wo sien kénjt neit mit koos trekken. / Wie verlangde häh doe nao höhr enj! Wie gelökkig kouw er nao Zittert! / Aan zien hoes zou zien dochter waal schtaon, / En nog lijver äs oots höm entfange, / Noe die evig lang reis waar gedaon. Mä neemes gouf 'öm höt wilkum / Woo-op häh zich zoo haauw gevruiht. / Zien hoes voenj er läeg en beschaolen / Zien dochter vermaort veur zien vuiht. Häh zelf bleef in Zittert nijet woenen, / Woo er sthurf is neemes beként. / Ziene geist kümt nog altiet gevaare / En troert op höt graaf van zien ként.*

tempel m, *tempele*: tempel; groot huis. *Waat 'nen tempel*: wat een kasteel van een huis.

temperatoer v: temperatuur.

temtaase, temtaasje v, *temtaases*: temptatie; last, plaag.

temteiere, temteierde, haet of is getemteiert, zie: *tamteiere*.

tenäör m: teneur.

tèndem m, *tèndems*: tandem.

teneel o, *teneele*: toneel.

teneitgaon, góng teneit, is teneitgeange: tenietgaan.

tènjtsjele, tènjtsjelde, haet getènjtsjelt: twisten, krakelen. *Die kénjer doon niks angesj wie zich hènjsjelen en tènjtsjele*: die kinderen doen niets anders dan kibbelen en twisten.

tènt v, *tènte, tènjtje*: tent; zonnescherm. *Waat is dat veur 'n tent dao*: wat is dat voor een huis (in ongunstige zin bedoeld)?

tenuu o, *tenuus*: tenue.

terèch: terecht.

terèchkómme, kouw terèch, is terèch-{p.424}gekómme: terechtkomen.

terèchvénje, vónj terèch, is terèchgevónje: terecht vinden.

tèrf v, *tèrfke*: tarwe, zie: *patsj*.

tèrge, tèrchde, haet of is getèrch: tergen.

term m, *terme*: termen. *Doe vils neit in de terme*: jij komt er niet voor in aanmerking.

termien m, *termiene*: termijn; afspraak. *Op termien gaon*: jaarlijkse rondgang van zusters en monniken voor het ophalen van giften en levensmiddelen; café's bezoeken.

ternèiernoot, tenèiernoot: ternauwernood.

terpetien m: terpentijn.

terpetienpissert m, *terpetienpissesj, terpetienpisserke*: venijnig manneke.

tèrvebloum v: tarwebloem.

terzieë: terzijden.

terzieënoet: naar de zijde.

tèsj v, *tèsje, tèsjke*: tas; zak. *Dat geit op eige tèsj*: dat gaat op eigen rekening. *Lèk mich de tèsj*: loop naar de pomp! *Sjtaek dich dat mer in de tèsj*: knoop dat maar in je oren: daar kun je het mee doen; die opmerking is de spijker op zijn kop geslagen. *'t Eemen in de tèsj haute*: iemand beetnemen. *Au tèsj*: oude vrouw.

tèsjegeljt o: zakgeld.

tèsjeplak m, *tèsjeplèk, tèsjeplèkske*: zakdoek, zie ook: *koetentrèkkert, maalplak* en *sjnoesplak*.

tèstemènt o, *tèstemènte*: testament.

tèt, tit v: zie: *tit*.

tètte, *tètde, haet getèt*: wandelen in kindertaal. *Tèttaa gaon*: wandelen in kindertaal.

tèttere, *tètterde, haet getèttert*: flink drinken. *Veer hauen ós 'ne goue getèttert*: wij hadden flink gedronken.

teulder m, *teuldesj*: duim, waarin duimhengsel draait.

teules m, *teulesse*: hoofd, zie ook: *teunis*.

Teun, Teunke: Antoon.

teun: streken; flauwe kul, onzin. *Waat zeen dat veur dóm teun*: wat is dat voor flauwe kul?

Dao zuuste teun: daar zie je me wat. *Gèkke teun*: streken. *Teun*: term bij het *zoochsjaon*. (zie kinderspelen).

teunis, tunnis m: hoofd of kop. *Hae leip zich mit zienen teunis taenge den deursjtiel op*: hij liep met zijn hoofd tegen de deurstijl. *Hae kreech ein veur zienen teunis*: hij kreeg een klap tegen zijn hoofd.

teutelaer m, *teutelaesj*: teutkous, talmer, traag mens.

teutele, *teutelde, haet geteutelt*: teuten, talmen. *Dae mit zie teutele*: die met zijn talmen, gezanik.

teutelèchtich, *teutelèchtigger, teutelèchtichste*: teuterig, talmend, zeurig.

teuterleut, tuieterluit m, *teuterleute*: habbekrats, prikje. *Veur 'nen teuterleut gekoch*: voor een habbekrats gekocht.

teväöl: te veel.

tevrei: tevreden, ouder is: *kóntent*.

tich; *dich*: je of jij.

tie: die.

tieger m, *tiesesj*: tijger. In Sittard heeft een vrouw geleefd, die de bijnaam “den tieger” had.

Tien, Tin: Hubertina.

tien v, *tiene, tingke*: metalen tobbe of kuip (van hout voor bloemen en planten).

tien v, *tiene, tingke*: maatvat 1/2 hl. *Twee tiene kaole*: een hectoliter steenkool (steenkool werd per “*tien*” verkocht).

Tienes, Tienus: Martinus.

tieneş m, *tieneşse, tieneşke*: mallerd.

tiet m, *tieë*, of: *tieje, tietje*: tijd. *Eeme den tiet van den daach zëGGe*: iemand groeten. *Hae haet tiet te verkoupe*: hij weet met zijn tijd {p.425} geen raad. *Tiet maak graas en zón maak hui*: geduld is een goede zaak. *Taengen daen tiet sjmiete ze mit mien knäök de neut aaf*: tegen die tijd ben ik lang dood en begraven. *Alles op zienen tiet en boukeskouk in den hërfs*: alles op zijn tijd. *Op daen tiet haet 'n kou gekauf*: voortmaken, opschieten a.u.b. *Ès ich den tiet van laeven hōb*: bij leven en welzijn. *Hōbste geinen tiet, dan vang dich 'n houn*: lett.: heb je geen tijd, dan vang je een kip = “*tiet*”. “*Dat móste in dien eigen tiet doon*” wordt gezegd tegen een werkman, die met zijn handen over elkaar zit.

tiet, tiet, tiet: lokroep voor kippen.

tiet v, *tiete, tietekes*: kip.

tietsjriever m, *tietsjrieviesj*: tijdopnemer.

tietverdrief o: tijdverdrijf.

tikke, *tikde*, *haet of is getik*: tikken; gappen. *Dat höbbe ze mich getik*: dat hebben ze me gegapt. *Dae is getik*: die is niet goed snik.

tikske o, *tikskes*: tikje, zie ook: *kitske*.

Til, Tilke: Mathilde.

tillefeneiere, *tillefeneierde*, *haet getillefeneiert*: telefoneren.

tillefoon m, *tillefoone*: telefoon.

tillefoonbout m, *tillefoonbuit*, *tillefoonbuitje*: schroefbout met vierkante kop (houtdraadbout).

tillegraaf m: telegraaf.

tillegrafeiere, *tillegrafeierde*, *haet getillegrafeiert*: telegraferen.

tillegram m, *tillegramme*: telegram.

tinnef m: rommel, inferieure kwaliteit. *Dat sjtóf, waaste mich wils verkoupen is richtigen tinnef*: de stof dat je me wil verkopen, is echte rommel.

ting v: tijding. *Ich höb noch gein ting van 'm gat*: ik heb nog geen bericht van hem gehad.

tingeltangel m, *tingeltangele*: tingeltangel.

tip m, *tippe*, *tipke*: type. *Dat is mich 'n tip*: dat is een type!

tipmesjien o, *tipmesjiender*, *tipmesjinke*: schrijfmachine.

tippe, *tipde*, *haet getip*: tippen; even aanraken; gelijk zijn; typen.

tippele, *tippelde*, *haet getippelt*: tippelen; bargoens voor: hem smeren. *Tippel de bie, dao kómme de boute*: smeer 'm, daar komt politie.

tirre, *tirde*, *is getirt*: hard lopen, rennen; sterven; niet goed snik zijn. *Veer gónge tirre*: wij gingen aan de haal. *Hae zuut ze tirre*: hij ziet ze vliegen.

tirvel m, *tirvele*: draai. *Hae maakden 'nen tirvel, dat waar neit mee sjoon*: hij tolde in 't rond.

tirvelaer m, *tirvelaesj*: om zijn eigen as draaiend mens of ding. 'n Wervelwind.

tirvele, *tirvelde*, *haet of is getirvelt*: tollen, snel ronddraaien, wervelen.

tirvelkónjt v, *tirvelkónjte*, *tirvelkunjte*: ongedurig mens; fatje.

Tis, Tiske: Mathijs.

tít v, *titte*, *titje*: tepel, zie: *mem*.

titsj m, *titsje*, *titsjke*: hoed. Een hoedenkoopman genaamd “Tietz”, afkomstig van Aken, bereisde vroeger deze streek met zijn koopwaar, vandaar de naam “titsj” voor hoed. De firma Tietz had tot voor kort een groot warenhuis te Aken tegenover het Stadhuis. De oude heer Tietz ging er altijd prat op, dat bij hem alles te koop was. Op een avond met zijn vrienden loofde hij een aanzienlijke prijs uit voor hem die een artikel kon opnoemen, dat hij niet in zijn zaak verkocht, of iets dat in zijn zaak niet mogelijk was of waar hij niet voor kon zorgen. Na enige bedenktijd kwam een heldere geest met de volgende oplossing: {p.426} “*Der Tietz hat fieftich mietse. (winkelmeisjes) / Die höbbe hóndert tietse / En daomit kénne ze saame neit / éns eine lieter melk sjprietse*”. En hiermee was de pocher verslagen.

titsje, *titsjde*, *haet of is getsitsj*: titsen, tikken, licht kloppen. *ę Naegelke drin titsje*: een dun spijkertje ergens in tikken.

tittel m, *tittle*: titel.

tob m, *tobbe*, *töbke*: emmer.

tóch m: vruchtgebruik. *Den tóch höbbe*: het vruchtgebruik hebben. Zie ook: *laeftóch*.

tóddel m/v, *tóddele*, *tuddelke*: tod, prul; slordige vrouw.

tóddele, *tóddelde*, *haet of is getóddelt*: onhandig zijn; weinig smaakvol kleden. *Zich gèt aantóddele*: slordig kleden.

tódder m: modder, slijk.

toe: dicht. 'nen Toeë. een gesloten mens.

toebak m, *toebékske*: tabak.

toebaksbuuel m, *toebaksbuuele*, *toebaksbuuelke*: lederen tabakszak.

toebakstuut v, *toebakstuute*, *toebakstuutje*: tabakszak.

toebénje, *bónj toe*, *haet of is toegebónje*: dichtbinden.

toedëkke, *dëkde toe, haet of is togedëk*: toedekken; bedekken.

toedoon, *douch toe, haet of is togedaon*: dichtdoen.

toedrach v: toedracht.

toegank m, *toegèng*: toegang.

toegaon, *góng toe, is toegegange*: in zijn werk gaan. *Wie dat dao toegeit*: hoe dat daar in zijn werk gaat.

toegaon, *góng toe, is toegegange*: dichtgaan. *Wie geit dat toe*: hoe maak je dat dicht?

toek m, *toeke, tuukske*: stoot, slag, por.

toeke, *toekde, haet of is getoek*: stompen, geniepig stoten of slaan, porren.

toeklatsje, *klatsjde toe, haet of is toegeklatsj*: dichtslaan van raam, deur etc.

toekniepe, *kneep toe, haet of is toegekneep*: dichtknijpen. Op het einde van een kinderverhaaltje zeg men: “*en doe, en doe, doe kneep de kou de vot toe*”.

toekómme, *koum toe, haet of is toegekómme*: toekomen; behoren.

toelaote, *lout toe, haet of is toegelaote*: toelaten.

toelaote, *lout toe, haet toegelaote*: niet openen.

toelëGGe, *lach toe, haet of is toegelach*: dicht leggen.

toeleplant v, *toeleplante*: opgedirkte, slordige vrouw.

toemaake, *maakte toe, haet of is toegemaak*: dichtmaken.

toemel m, *toemele*: tuimel; draai; drukte; alteratie. *Laot 'm zienen toemel*: laat hem zijn draai.

toemele, *toemelde, haet of is getoemelt*: tuimelen.

toen m, *toene*: omheining, afrastering, haag. De oorspronkelijke “*toen*” wordt als volgt vervaardigd: 1. Op afstanden van 1,5 à 2 meter worden 12 tot 15 cm dikke palen plm. 50 cm. diep in de grond geslagen en op gelijke hoogte b.v. 1.00 of 1.25 boven de grond afgezaagd; 2. op een hoogte van 50 en 90 cm boven de grond worden langs de buitenzijde van deze palen met gegloeid ijzerdraad 5 tot 8 cm dikke takken horizontaal bevestigd; 3. de hiertussen gevormde gleuf wordt dan met takken van verschillende dikte opgevuld. Om de 25 à 30 cm worden aan de beide buitenzijden de dikkere takken 15 à {p.427} 20 cm diep in de grond geslagen om zijdelings verschuiven te verhinderen; de overblijvende ruimte wordt bij voorkeur met takken van sleedoorn en haagdoorn stijf en strak gevuld. Stelt men prijs op mooi werk, dan kan men met een kopschaar de bovenzijde op gelijke hoogte afsnijden. Vroeger, toen de boer tijd en geriefhout in overvloed ter beschikking had, kwamen naast de hagen deze “*toene*” nog veel voor. De opkomst van prikkeldraad en gaas, het gebrek aan geriefhout en vooral de hoge loonkosten hebben echter een einde gemaakt aan deze wijze van omheinen. De levensduur van deze “*toene*” was vrij beperkt: men rekende dan ook op maximaal drie jaar. Een oud boerengezegde luidt: ‘*nen toen van drie jaor, 'nen hónjt van drie toene, ę paert van drie hónj en 'ne minsj van drie paert zeen gein kloote mee waert*: lett.: een omheining van drie jaar, een hond van drie omheiningen, een paard van drie honden en een mens van drie paarden zijn niet veel meer waard. *Boete den toen gaon*: buiten zijn boekje gaan.

toenaam m, *toenaame*: toenaam.

toenaegle, *naegelde toe, haet of is toegenagelt*: toenagelen, dichtspijkeren.

toene, **tuune**, *toende, haet of is getoent*: afrasteren, omheinen.

toepaote, *paotde toe, haet of is toegepaot*: beplanten; een opening met allerlei spullen dichten; een in- of doorgang hinderlijk blokkeren.

toepitsje, *pitsjde toe, haet of is toegepitsj*: dicht knijpen. *Hae pitsjden 'n ouch toe en ich wós besjeit*: hij gaf mij een knipoogje en ik wist van wanten.

toer m, *toere, tuurke*: toer; poos. ‘*t Is dienen toer*: het is jouw beurt. *Ich höb 'ne gansen toer oppem mótte wachte*: ik heb een hele tijd op hem moeten wachten. *Dat geit noe toch wurkelik ę beetje boeten den toer*: dat gaat nu werkelijk een beetje te ver. *Dat dénk maak mich den toer*: aan dat ding heb ik de handen vol. ‘*t Is 'ne gansen toer eer me grootvaader is*: er gaat heel

wat tijd overheen eer men grootvader is. *Wie ver 'n tuurke dao zoute, koum Sjang ouch aan:* toen we er een poosje zaten, kwam Jean ook aangestapt.

toere, *toerde, haet getoert*: toeren. *Mit toere leeter de bees oet*: zo nu en dan maakt hij het werkelijk te bont.

toernee m, *toernees*: tournee. *'nen Toernee generaal*: een rondje voor allen.

toesj m, *tuusj*: ruil. *Toesj óm toesj euversjtaeke*: gelijktijdig oversteken. *Doe höbs 'ne gouen toesj gedaon*: je hebt een goede ruil gedaan.

toesje, *toesjde, haet getoesj*: ruilen. *"Hunjtjes toesje, ich haut waat ich höb"* wordt gezegd, als men niet wil ingaan op een verzoek om te ruilen.

toesjlaach m, *toesjlaech, toesjlaechske*: toeslag; fruitvla overdekt met dunne besuikerde deeglaag.

toesjlaon, *sjlouch toe, haet of is toegesjlaage*: toeslaan. *De koup toesjlaon*: de koop toeslaan, bevestigen.

toesjlaon, *sjlouch toe, haet of is toegesjlaage*: dichtsmakken. *De deur toesjlaon*: de deur dichtsmakken.

toesjmiete, *sjmeet toe, haet of is toegesjmeete*: dichtgooien; vullen.

toesjpraok v, *toesjpraoke, toesjpräökske*: toespraak

toespraeke, *sjprouk toe, haet of is toegesjpraoke*: toespreken.

toesjtanj m, *toesjtènj*: toestand. {p.428}

toet m, *toete, tuutje*: toeter, hoorn, zie ook: *träöt*.

toete, *toetde, haet getoet*: toeten; tuiten; huilen. *De oore toete mich*: mijn oren tuiten. *Hae wit van toet noch blaas*: hij weet van toeten noch blazen. *Dien poete zeen ouch ummer ent toete*: die kinderen van jou huilen toch ook altijd.

toethäöreke o, *toethäörekas*: toethoorn (metalen tuitvormig horentje om worst mee te vullen).

toeval o, *toevèl*: toeval.

toevalle, *voul toe, is toegevalle*: dichtvallen. *Dat vilt dich toe*: dat valt jou toe; dat valt dicht.

toevaue, *vaude toe, haet of is toegevaue*: toevouwen, dichtvouwen.

toevèllich, *toevèlligger, toevèllichste*: toevallig.

toevluch v: toevlucht.

toevreize, *vroor toe, is toegevraore*: dichtvriezen. *Degroote wieër is toegevraore, of lik toe*: de grote walvijver is dichtgevroren.

toewieze, *wees toe, haet of is toegeweze*: toewijzen.

toezeender m, *toezeendesj*: toezienende voogd e.d.

tof, *toffer, tofste*: bargoens: slim.

tóffelaer m, *tóffelaesj*: stuntel.

tóffele, *tóffelde, haet of is getóffelt*: onzeker, struikelend lopen.

tóffelentaere: tastend en struikelend zijn weg zoekend.

tóffelzaech v, *tóffelzaege, tóffelzaechske*: toffelzaag.

tók m, *tókke, tukske*: baret, muts.

tók m, *tókke, tukske*: tuk, klop, tik.

tókke, *tókde, haet of is getók*: tikken *Tók 'm ein*: geef hem een tik.

Tol, den, m: huizenblok tussen de Markt, Put- en Paardestraat.

tol m, *töl*: tol. *Bie jeeder tolhoes móste tol betaale*: bij ieder tolhuisje moet je tol betalen. De tol van de Kollenberg of het verhaal van de goddeloze smid van Overhoven, door Martin Jansen. "Te Overhoven bij Sittard leefde voor dezen een goddelooze smid, die er zijn vermaak in vond, 's Zondags, wanneer zijn buurlui ter kerke togen en den dag des Heeren heiligden, tot ergernis zijner omgeving, zijn aambeeld onder de slagen van zijn moker te doen zuchten, en de wanden zijner smidse door zijn verwenschingen en godslasteringen te doen dreunen. Ongelukkig kwam hij aan zijn einde. Gods wraak had hem in zijn leven niet getroffen, na zijn dood echter zou zijne ziel geene rust genieten. Zijn geest kwam op aarde

terug, en elke nacht werd door hem eene vurige hand afgeteekend in het aambeeld dat zo herhaaldelijk getuige van zijn goddeloosheid was geweest. Een wijze man werd door zijn nabestaanden geraadpleegd hierover, en deze gaf hun te kennen, dat de geest kon bezworen worden, wanneer door hen telkens om de zeven jaar, in een bepaalden nacht, op den Kollenberg aan het Duistergatsken, een paar ijzeren schoenen werden neergezet. Deze raad werd getrouw opgevolgd en de geest liet zijn aambeeld langen tijd ongedeerd. Later echter werd hij meer eischend, en toen wendden zich zijne familieleden tot een vromen en eerbiedwaardigen geestelijke, die zich in den nacht, dat de tol – de ijzeren schoenen – moest betaald worden, naar den Kollenberg begaf, en den geest uit het Duistergatsken naar het Wehrerveen verjoeg waar hij thans nog ronddwaalt”.

tolhoes o, *tolhoezer, tolhuske*: tolhuis. Een der laatste tolhuizen lag op de hoek van de Rijksweg Zuid en de {p.429} Steenweg.

Tóm, Tum, Tumke: Thomas.

tómmesjlakke o: thomasslakkenmeel.

tón v, *tónne, tunke*: ton; privaetton; dikke vrouw; zwarte watertor.

tóng v, *tónge, tungske*: tong. *Doe höbs toch 'n Dutsje tóng in de mónjt*: je kunt toch vragen. “*Höbste de tóng in 't bêt gelaote*” vraagt men aan een huisgenoot, die zonder te groeten de kamer binnenkomt, of aan een zwijgzaam mens: *höbste de tóng verlaore?*

tóngewoosj v, *tóngeweusj, tóngeweusjke*: tongeworst (van rundertong).

tónjtél v/m, *tónjtele, tunjtélke*: tondel, lap, vod; hoed; smerig wijf. *Waat höbste noe veur 'nen tónjtél op diene kop*: wat heb je nou voor een rare hoed op je hoofd.

tónjtelaer m, *tónjtelaesj, tónjtelaerke*: prulvent; scharrelaar, klungelaar.

tónjteldoos v, *tónjteldooze, tónjteldeuske*: tondeldoos, zie ook: *baansjootel*.

tónjtele, *tónjtelde, haet of is getónjtelt*: prullen; toetakelen. *Dat haet zich gèt aagetónjelt*: die heeft wat om haar lijf gehangen.

tónke, *tónkde, haet getónk*: tokkelen op snaarinstrument.

tonnaer, nón de: bastaardvloek.

tónne, *tónde, haet of is getónt*: tonnen, de beerput leeghalen.

tooch m, *tööch*: toog. “*Hae haet den tooch aagat*” wordt gezegd van iemand, die voor priester heeft gestudeerd en zijn studie heeft moeten afbreken.

tooch v, *tööch*: toonbank.

tooi v, *tooie*: gemeen wijf, harpij.

tookes o: achterwerk: jiddisj.

Toomel, den m: pl. ben. Kollenberg. “*De veusjten en den èchesjten toomel*” waren voormalige gemeenteweiden op de Kollenberg.

Toon, Teun, Teunke: Antoon.

toon m, *toone, töönke*: toon; muziekklink. *Dat ich gein toon mee van uch höör*: laat ik geen geluid van jullie meer horen.

toonbank v, *toonbènk*: toonbank, zie ook: *tooch*. “Toonbank” wordt meer voor winkels en “*tooch*” voor café's gebruikt.

toonsjtëlle, *sjtëlde toon, haet of is toongesjtëlt*: tentoonstellen.

toonsjtëlling v, *toonsjtëllinge, toonsjtëllingske*: tentoonstelling.

toore m, *toores, tööreke*: toren.

toorenhooch: torenhoog.

toos m, *tooste*: toast, toast.

tooste, *toosde, haet getoos*: toosten, toasten.

tootelpans v, *tootelpanse*: tottebel.

tóp m, *tóppe, tupke*: top.

toppe, *tópde, haet of is getóp*: toepen, kaartspel; stelen; tikken; toppen; kloppen. *Doe mós dae boum gèt tóppe*: je moet die boom wat toppen. *Tóp éns oppe deur*: klop eens op de deur.

tóppel v, *tóppele, tuppelke*: stip, nop.

tóppele, *tóppelde, haet of is getóppelt*: stippelen. *Op dae getóppelde sjtraep móste diene naam sjrieve*: op die stippellijn moet je je naam schrijven. *ę Getóppelt kleit*: een japon met noppen of stippen.

tórre, *tórde, is getórt*: vliegen. *Doe zuus ze tórre*: je ziet ze vliegen. *Zuuch die klaeverten éns óm die lamp tórre*: zie die meikevers eens rond de lamp vliegen.

tórvel m, *tórvele, turvelke*: buiteling; miskraam. *'nen Tórvel maake*: een buiteling of schuiver maken.

tórvelaer m, *tórvelaesj*: ongedurig druk persoon.

tórvele, *tórvelde, haet of is getórvelt*: ongedurig bezig zijn; zich onhandig bewegen.

tórvelentaere: spartelend, buitelend.

tórvelvot v, *tórvelvotte, tórvelvutje*: {p.430} druk, ongedurig mens, kind.

tósj v, *tusj, tusjke*: toets; vlakgom; wildebras. *Wiljen tósj*: wild, ruw kind.

tósje, *tósjde, haet of is getósj*: slaan. *Hae kreech ze getósj*: hij kreeg slaag.

tösje: tussen. *Tösje hangen en wörge*: onbeslist. *Tösje daach en aovent*: tussen licht en donker.

tösjebei: tussenbeide.

tösjebeitskómme, *koum tösjebeits, is tösjebeitsgekómme*: tussenbeide komen.

tösjedor: tussendoor.

tösjeiere, *tösjeierde, haet of is getösjeiert*: beledigen; treffen; aanraken, beroeren.

tösjenin: tussenin.

tösjekómme, *koum tösje, is tösjegekómme*: tussenkomen.

tösjenoet: tussenuit.

tösjetiets: tussentijds.

tótnem, **tótnem sjoos**: Fr. toute même chose, dat is hetzelfde.

tótsjer m, *tótsjes, tutsjerke*: dot blauwe watten waarmee de naden van een in aanmaak zijnd kledingstuk worden bevochtigd en daarna plat geperst.

tóttel v, *tóttele, tuttelke*: neus; puist.

tou v, *toue, tuike*: touw. *Tou aaflaote*: toegeven.

toum m, *tuim, tuimke*: toom kippen e.d.

tous m, *tuis*: huurceel of pachtcontract. *Eine nuuen tous aangaon*: een nieuwe pachtovereenkomst aangaan, wordt ook gezegd van een langdurige verkering.

tousjlaeger m, *tousjlaegesj*: touwslager, zie ook: *zeildreeërt*.

touvenaer m, *touvenaesj*: tovenaer.

touvere, *touverde, haet getouvert*: toveren.

touverhèks v, *touverhèkse*: toverheks.

touverlantaer v, *touverlantaere, toverlantaerke*: toverlantaarn.

touversjtèk m, *touversjtèkke, touversjtèkske*: toverstok, toverstaf.

touverwoort o, *touverweurt*: toverwoord.

traanjel v, *traanjele, traenjelke*: tralie.

traatsje, *traatsjde, haet getraatsj*: stortregen; zwetsen.

trabant m, *trabante*: trawant.

tradiese v, *tradieses*: traditie.

tradisjeneel, *tradisjeneelder, tradisjeneelste*: traditioneel.

trae m, *trae, traeke*: trede, stap. *Noch geinen trae van mich aaf*: nog geen pas van mij vandaan. *Gank 'nen trae hooger sjtaon, dan reik ich 't dich aan*: ga een trede hoger staan, dan geef ik het je aan.

traeë, *trou, haet of is getraoe*: treden, trappen; bevruchten bij vogelachtigen. *'ne De kop aaftraeë*: in een hoopje poep trappen. *Den órgel traeë*: de blaasbalg van het orgel bedienen.

Den deich traeë: ouderwetse manier van brooddeeg kneden met de voeten.

traef m, *traeve, traefke*: keper, 5 x 7 cm.

traem m, *traeme*: vloerbalk, rib.

traeteraer m, *traeteraesj, traeteraerke*: treiteraer.

traetere, *traeterde, haet of is getraetert*: treiteren.

trafik m, *trafikke, trafikske*: Fr. trafic, handel, bedrijf, vak. In het bargoens: trafakke = werken.

train m, *trains, trénke*: trein.

traktaase v, *traktaases*: traktatie.

trakteiere, *trakteierde, haet of is getrakteiert*: trakteren.

traktement o, *traktemente, traktementje*: traktement.

tram m, *tramme*: tram. *Oppe laeren tram*: te voet gaan. *Wat 'nen tram van e vroumisj*: wat een lompe en logge vrouw.

tramme, *tramde, haet of is getramp*: druk, gehaast heen en weer lopen.

trammelant m: herrie; gedoe; drukte. {p.431}

tramp m, *trampe*: trap.

trampe, *trampde, haet of is getramp*: trappen.

trampel v/m, *trampele*: lomperd.

trampelaer m, *trampelaesj*: wandelaar, drentelaar; iemand die voortdurend in- en uitloopt.

trampele, *trampelde, haet of is getrampelt*: kuieren, langzaam wandelen, doelloos op en neer lopen.

trampelgaus v, *trampelgauze, trampelgèiske*: zie: trampelaer.

tramtroedel v, *tramtroedele*: plompe vrouw.

transeneiere, *transeneierde, haet of is getranseneiert*: tergen, kwellen, plagen.

trant m, trant.

traoch v/m, *träöch, träöchske*: trog, kneedbak; dom, ongemanierd of onopgevoed persoon. *Ich aet waat in den traoch zit en sjlaop in 'n aerpelskoel*: ik ben niet kieskeurig en met alles tevreden. *'nen Traoch van e vroumisj*: een ongemanierde vrouw.

traoch, *traoger, traochste*: traag. *Zoo traoch wie 'n keldersjlék*: erg langzaam.

traochele, *traochelde, haet of is getraochelt*: met grote steken aan elkaar rijgen; pasklaar maken.

traochelsvaam m, *traochelsvaem, traochelsvaemke*: rijgdraad.

traon m: traan (visolie, levertraan).

traon v, *traone, träönke*: traan. *Die haet aevel de traone dreich*: ze heeft haar tranen zo bij de hand.

traone, *traonde, haet getraont*: tranen.

träöt v, *träöte, träötje*: toeter, trompet, zie ook: toet. *Hae haet 'ne greumel in de träöt*: hij is schor.

träöte, *träötde, haet of is geträöt*: toeteren, drinken.

trap m, *trappe, trépke*: trap. *“Ich lèk 't dich oppen trap, dan houfste dich neit te bukke”*: ironisch gezegde tegen een al te gemakzuchtig mens. *Trappen in 't haor*: ongelijk geknipt haar, zie ook: *krappekop*. *Alei, den trabbop mit uch*: vooruit, naar bed jullie. *Trabbob trabbaaf loupe*: trap op en neer lopen.

trapeiere, *trapeierde, haet of is getrapeiert*: Fr. attraper, attraperen. *Eemes oppet nës trapeiere*: iemand op heterdaad betrappen; thuis treffen.

traplaen m, *traplaene*: trapleuning.

traplödder v, *traplöddere, traplödderke*: trapladder.

trappe, *trapde, haet getrap*: trappen, oudere vorm is: *traeë*. *Oppe pendaale traeë*: flink doortrappen.

trapper m, *trappesj*: pedaal.

trapper m, *trappesj*: bargoens: schoen.

travaer m, *travaere, travaerke*: Fr. traverse, dwarshout.

travaljee allee: Fr. travailler, verder; vooruit aan 't werk.

trèchter m, *trèchtesj, trèchterke*: trechter.

Trees, Treeske: Theresia.

tréf m: tref. *Einen tréf*: een buitenkansje, een toeval.

trèffe, *tróf, haet of is getróffe*: raken; treffen. *Trufste dat*: raak je dat?

trèk m, *trèkke, trèkske*: haal; trek; tocht. *Doe sjteis oppen trèk*: jij staat in de tocht. *Veer hóbbe veier trèk of sjlaech*: wij hebben vier slagen (bij kaartspel). *Hae haet 'ne sjoonen trèk*: hij heeft een goed salaris.

trèkhónjt m, *trèkhónj*: trekhond.

trèklaok o, *trèklaoker*: trek- of tochtgat.

trèkke, *troch, haet of is getrokke*: trekken; tochten; slaan. *Wie me de kénjer trèk, zoo haet me ze*: de kinderen zijn zoals men ze opvoedt. *Me trèk de kénjer veur anger luu*: vaak hebben vreemden de meeste voordelen van de zorg en moeite die de ouders aan de opvoeding van hun kinderen besteden. *Gank {p.432} oetewaech, of ich trèk dich ein*: ga opzij, of ik verkoop je een opdonder. *De gruinde, die ver neudich hóbbe veur de hoeshalling, trèk ich allemaol zèllef in den haof*: alle groente, die we nodig hebben, teel ik zelf in de tuin. *Ei zeil trèkke*: een lijn trekken. *Dat hout haet zich getrokke*: dat hout is kromgetrokken.

trèkmoonekaa m, *trèkmoonekaas*: trekharmonica, zie ook: *trèkzak*.

trèklaer o, *trèklaere, trèklaerke*: zuigleertje.

trèkplaoster v, *trèkplaostere, trèkpläösterke*: trekpleister; treuzel.

trèkzak m, *trekzèk, trèkzèkske*: trekharmonica.

treniere, *trenierde, haet of is getrenieert*: Fr. trainer, slepende houden, rekken. *Noe er 't dich neit ként aafwieze, trenieert hae 't dich waal*: nu hij het je niet afwijzen kan, houdt hij het wel slepende.

trens m, *trenze, trenske*: vlecht, trens (lus of oog).

très m, *trèsse, tréske*: tres.

treuste, *treusde, haet of is getreus*: troosten. *Treus dich mer, hae haet ouch noch neit alledaach aovent*: troost je maar, hij is er ook nog niet.

treuzelaer m, *treuzelaesj*: treuzelaar.

treuzele *treuzelde, haet getreuzelt*: treuzelen.

triejangel m, *triejangele, triejengelke*: triangel.

trien v, *triene*: onbeduidende vrouw; plompe meid. *Dat is mich 'n dóm trien*: dat is een domme trien.

trikkoo m, *trikkoos, trikkooke*: trui, tricot.

Tring, Tringke: Catharina.

tringel, trungel m, *tringele*: omgeving, omtrek, buurt. *In deezen tringel mó't 't zeen*: in deze omgeving moet het zijn.

Triolder m, *Trioldesj*: doelzakspeler of berenleider (vaak Piemontezen of Savoiaards).

trippe, *tripde, haet getrip*: trippen.

trippelaer m, *trippelaesj, trippelaerke*: trippelend mens of dier.

trippele, *trippelde, haet getrippelt*: trippelen.

tristich, *tristigger, tristichste*: triestig; bedroefd.

trob m, *trobbe, tröbke, of trubke*: troep. *'ne Grooten trob, 'ne voelen trob*: een grote troep, een luie of langzame troep. *'nen Trob jónge fezante*: een klucht jonge fazanten.

troe, *troeër, troetste*: trouw.

troedel v, *troedele, truudelke*: schat, liefje.

troeë, *troede, haet of is getroet*: vertrouwen; wagen, durven. *Dem troe ich veur niks*: hem vertrouw ik nergens voor. *Dat troet er zich neit*: daar waagt hij zich niet aan.

troef v, *troeve, truufke*: troef; levenslust, fut. *Hae haet gein troef mee in*: hij is moedeloos.

troelaa v, *troelaas*: troel, opgedirkte vrouw; domme eend.

troere, *troerde*, *haet getroert*: treuren. *Mit troeren en kriesjen is gei leit te verdrieve*: met treuren en wenen kun je geen leed afwenden. *Die sjwarte houn troert gèt*: die zwarte kip kwijnt een beetje.

troericheit v: droefheid, droefenis.

troeve, *troefde*, *haet of is getroef*: troeven. *Éste neit kéns bekénne, móste troeve*: als je de gevraagde kleur niet hebt, moet je troeve.

tróffel v, *troffele*, *truffelke*: troffel; ouderwetse kolenschep met hoge rand. *Sjmiet ę paar tróffele kaolen oppę sjtouf*: gooi een paar scheppen kolen in de kachel.

trök: terug.

trökbetaale, *betaalde trök*, *haet of is trökbetaalt*: terugbetalen. *Doe höbs mich 'n fien gekuf, meh ich betaal {p.433} ze dich trök*: je hebt me een mooie poets gebakken, maar ik zet het je betaald.

trökbérnge, *brach trök*, *haet of is trökgebrach*: terugbrengen. “’n Anger keer leen ich dich de kat, die kump vannelein trök” wordt gezegd tegen een leentjebuurt, die traag is in het terugbrengen van het geleende.

trökdénke, *dach trök*, *haet trökgedach*: zich herinneren, gedenken.

trökgaeve, *gouf trök*, *haet of is trökgegaeve*: teruggeven.

trökgaaon, *góng trök*, *is trökgegaange*: teruggaan.

trökhoute, *hólj trök*, *haet of is trökgaute*: tegenhouden; afstand bewaren.

trökkénne, *kénde trök*, *haet of is trökgeként*: herkennen.

trökkómme, *koum trök*, *is trökgekómme*: terugkomen. “*Dat is veur 't trökkómme*” wordt gezegd, als men voor een kleinigheidje of karweitje geen betaling wenst.

trökloupe, *leip trök*, *is trökgeloupe*: teruglopen.

trökrroupe, *reip trök*, *haet of is trökgerroupe*: terugroepen.

tröksjikke, *sjikde trök*, *haet of is trökgesjikt*: terug sturen, retourneren.

tröksjrikke, *sjrikde trök*, *is trökgesjrókke*: terugschrikken.

tröksjlaon, *sjlouch trök*, *haet trökgesjlaage*: terugslaan.

tröksjtoote, *sjtootde trök*, *haet of is trökgesjtoote*: achterstellen.

tröktrække, *troch trök*, *haet of is trökgetrokke*: terugtrekken.

trökvalle, *voul trök*, *is trökgevalle*: terugvallen.

trökvénje, *vónj trök*, *haet of is trökgevónje*: terugvinden, weer vinden.

trökvraoge, *vrouch trök*, *haet of is trökgevraoch*: terugvragen.

trökwaech m, *trökwaech*: terugweg.

trökHzette, *zat trök*, *haet of is trökgezat*: terugzetten, achteruitrijden.

tróm, m, *trómme*, *trumke*: trom; verlengstuk van ouderwetse potkachel (kookplaat). *Die tróm sjprink ouch éns*: de kruik gaat zo lang te water, tot ze barst. *Zet 't vleisj mer achter oppę tróm, dan blif 't werm en breet neit aan*: zet de pan met vlees maar achter op de kookplaat, dan blijft 't warm en bakt niet aan.

trómme, *trómde*, *haet of is getrómpe*: trommen of trommelen; gaan. *Biejein trómme*: bij elkaar trommelen of roepen.

trómmesjlaach m, *trómmesjlaech*: trommelslag.

trómmesjlaegert m, *trommesjlaegesj*: trommelslager; drummer.

trómpöt v, *trómpötte*, *trómpötje*: trompet.

trómpötte, *trómpötde*, *haet of is getrómpöt*: trompetten.

trómpötter m, *trómpöttesj*: trompetter.

troon m, *troone*: troon. *Hae zit weier op zienen troon*: hij zit weer op zijn praatstoel.

troone, *troonde*, *haet getroont*: tronen; meelokken. *Hae troonde baoven al oet*: hij troonde boven allen uit.

troos m: troost.

trööste, *tröösde, haet of is getröös*: troosten, zie ook: *treuste*.

tros m, *trös, tröske*: tros. 'nen Tros droeve: een tros druiven.

trou m: de tijd, dat men getrouwd is. *In mienen trou*: in mijn huwelijk. "*Laot häör de bēste plaatsj in 't bēt, de sjleutele van de kēs en 't lēste woort, dan kriste geine las*" wordt de pas gehuwde jongeling aangeraden.

troubuikske o, *troubuikske*: trouwboekje. *Ich höb dem 't troubuiksken éns aopegedaon*: ik heb hem eens zijn doopceel gelicht. {p.434}

troue, *troude, haet of is getrout*: trouwen. *ē Maetje den trou vraoge*: een huwelijksaanzoek doen. 't *Getrout laeven is geine paeperkouk daeste kēns pruive*: trouwen is houwē. Zie ook: *sjoon*.

trourénk m, *trouring*: trouwring.

truk m, *trukke, trukske*: truc, foef.

trukuu: terug, achterwaarts. *Trukuu zētte*: terugzetten, achterwaarts zetten.

trumpe, *trumpde, haet of is getrump*: kleppen (een snel en eentonig kleppend geluid maken door de klepel op dezelfde kant van de klok te doen slaan, of een "trumphaaamer" hiervoor te gebruiken) van de kleinste klok vlak voor het begin der H. Mis; na het voorafgaand luiden van de andere klokken. Zie ook: "*bèiere*".

trumphaaamer m, *trumphaaamesj*: houten klokkenhamer voor het zgn. "*bèiere*" en "*trumpe*", zie daar.

trumuljt, **trummuljt** o: tumult; gedoe. *Waat 'nen trummuljt*: wat een gedoe of troep.

trungel, **tringel** m, *trungele, trungelke*: omgeving, streek, buurt.

trup m, *truppe, trupke*: schoenklomp.

trut v, *trutte, trutje*: domme gans.

trutnel v, *trutnelle, trutnelke*: domme gans.

Truu, **Truuke**: Gertrudis. *Truu ruuzel en Bēt laek*: vrouwen waaraan een steekje los zit.

tuddelaer m, *tuddelaesj, tuddelaerke*: slome duikelaar.

tuddele, *tuddelde, haet getuddelt*: traag zijn of werken, langzaam aan doen.

tuikesjpréngē, *sjpróng tuike, haet tuike gesjpróngē*: touwtjespringen, zie: kinderspelen.

tuine, *tuinde, haet getuint*: tonen; ogen; schijnen. *Doe mós dich tuine*: toon wat je kunt. "*Die tuint gēt in 'n éng sjträötje mit de erm oetterein*" wordt gezegd van een lange en schrale vrouw. 't *Tuint weenich*: hij lijkt niet bijzonder goed.

tuit v, *tuite, tuitje*: kan.

tuiteluit, **teuterleut** m, *tuiteluite, tuiteluitje*: schijntje, nietigheid, habbekrats. *Veur 'nen tuiteluit gekreege*: voor een habbekrats gekocht.

tukke, *tukde, haet of is getuk*: breidelen; afremmen; bedwingen. *Hae is noe getuk*: hij is nu stil. 't *Paert is getuk*: het paard is, na het aanleggen van de breidel, rustig geworden.

tul m: tule.

tummere, *tummerde, haet of is getummert*: timmeren.

tump m, *tumpe, tumpke*: timp; punt; hoek; uiteinde.

tumpe, *tumpde, haet getump*: tippen; ongelijkpuntig hangen. *Dae rok tump*: die rok tipt.

tunke *tóch*, of: *tóchs, haet getoch*: dunken, mening hebben. *Mich tóch 't góng neit*: ik dacht het ging niet. *Mich tunks, dat 't zoo gout is*: mij dunkt, dat het zo goed is.

tunke o, *tunkes*: pekzwarte watertor, *Hydrophilus Piceus*. *In de sjlèkskes tunkes vange*: in de slootjes watertorretjes vangen.

tup m, *tuppe, tupke*: top, tip, punt. *Doe sjteis mich oppē tuppe van de sjoon*: je staat op mijn tenen. *Oppē wal kakke maach neit, meh wēnste mit den aovent dreuver geis, höbste de tuppe van de sjoon vol hange*: lett.: op de wallen poepen mag niet, maar, als je er 's avonds loopt, heb je je schoenen vol hangen. *Den tup van de boum*: de boomtop.

tuppe, *tupde, haet getup*: tippen. *Dao kénste neit aan tuppe*: daar kun je niet aan tippen.

tuppe, *tupde*, *haet of is getup*: toppen; tippen, tikken. *Tup ɛ naegelke drin*: {p.435} tik er met lichte tikjes een spijkertje in. *De maane laote tuppe*: de manestheng toppen; het haar laten knippen.

Turkse mötsj v, tulband.

Turksjweit m: mais, Turkse weit of tarwe.

tut v, *tutte*, *tutje*: zanik, zeur. *Doe bës 'n tutje*: je bent een kleine zeurkous.

tutte, *tutde*, *haet getut*: zaniken, zeuren. *Bëste noe oetgetut*: is het nu afgelopen met je gezanik?

tuttele, *tuttelde*, *haet getuttelt*: zeurderig, onduidelijk praten.

tutterletut m: mallepraat.

tutterletut, **tuddeletut** m: saaie vervelende muziek, voordracht e.d. *'t Is ein en dezêllefden tutterletut*: het is koekoek één zang.

tuub, **tuup** v, *tube*, *tuubke*: tube. tuba.

tuuch o: gespuis, tuig; rommel.

tuuch m, *tuuge*: getuige.

tuue, *tuude*, *haet getuut*: duiden; mankeren. *Urges op tuue*: ergens op duiden. *Waat tuut 't*: wat scheelt eraan?

tuuge, *tuuchde*, *haet getuuch*: getuigen.

tuune, **toene** (z.d.), *tuunde*, *haet of is getuunt*: afrasteren, omheinen.

tuup v, *tuube*, *tuupke*: tube, zie *tuub*.

Tuur, **Tuurke**: Arthur.

tuure, *tuurde*, *haet of is getuurt*: vee tuieren (in weiland of klaverveld met een “*tuurkëttling en tuurpöölke*” (z.d.) vastleggen, zodat het vee slechts dat gedeelte kan afgrazen dat binnen reikwijdte ligt en het daarbuiten te wassen staande gewas niet kan vertrappen).

tuurhaamer m, *tuurhaamesj*: tuierhamer (grote houten hamer om het tuierpaaltje in de grond te slaan).

tuurhout o, *tuurhouter*: tuierpaaltje of -hout, lang circa twee meter en aan beide einden een stukje ketting met oog.

tuurpaol m, *tuurpööl*, *tuurpöölke*: tuierpaaltje, niet te verwarren met “*sjtab*”, z.d. (Paaltje van circa 80 cm lengte met aan de bovenzijde een naar beneden wijzend hielstuk om te voorkomen, dat de grote ring van het “*tuurhout*” uit het paaltje kan raken. De “*tuurpöölkes*” worden gemaakt van taai hout, omdat de kop, door het inslaan met de zware hamer, nogal wat te verduren heeft. De grote ring of oog van het “*tuurhout*” wordt eerst op de grond gelegd, het paaltje in de ring gezet en in de grond geslagen. De koe, want daarvoor werden ze meestal gebruikt, kan dan manoeuvreren zoals ze wil, maar kan niet los van het paaltje komen). Het tuieren van vee in omheinde percelen is ter voorkoming van het beschadigen van het gewas door platlopen en om te zorgen, dat het perceel regelmatig kaal gevreten wordt. Het “*ómtuure*” of verplaatsen heeft op gezette tijden plaats.

tuut v, *tuute*, *tuutje*: papieren zak. *Van tuut noch blaos weite*: nergens van weten. *Hae waar neit al te gout gemötsj en dus woort 't noppes in ɛ tuutje*: hij was niet erg goed gemutst en dus kwam er niets van terecht. *Haol mich 'n tuutje segaare*: haal me een zakje sigaren. *Dat is nuuts van de tuut*: dat is oud nieuws: het gebruik van krantenpapier voor het inpakken van boodschappen, had tot gevolg dat veel mensen, die thuis geen krant hadden, dus het nieuws niet kenden, het met het nieuws van de oude kranten moesten doen en dus altijd achterop waren.

tuute, *tuutde*, *haet getuut*: het roepen van de jonge bijenkoningin vóór het zwermen. {p.436}

twaesj, **dwaesj**, *twaesjer*, *twaesjte*: dwars.

twalët o, *twalëtte*, *twalëtje*: deftige jurk, in huidig S.D. ook bet. toilet.

Twan, **Twanj**: Anthonius.

twée: twee.

tweederlei: verschillend, geen paar.

tweedrach m: tweedracht.

tweejäörich: tweejarig.

tweeling m, *tweelinge*, *tweelingske*: tweeling.

tweelöödigger m: extra sterke koffie gemaakt van twee lood koffie; in het gewone doen werd slechts een lood per kan gebruikt.

tweesjleeperich bêt o: tweepersoons bed.

tweesjprunk m, *tweesjprung*: tweesprong.

tweewas m: tweewas, aardappelziekte die ontstaat als volgt: indien door droogte de aardappel wat trager groeit en bijna aan het einde van de groeiperiode veel regen valt, krijgen de planten een nieuwe groei-injectie. De gevolgen hiervan zijn, dat de planten nu weer nieuwe aardappelen gaan vormen, die in de groei zetmeel onttrekken aan de haast volgroeide aardappelen en juist dat mindere zetmeel maakt die oudere aardappel glazig. De nieuwe aardappeltjes brengen het niet verder dan “kriel” (z.d.) of “*vêrkesaerpelke*” (z.d.); in twee opzichten dus schadelijk voor de teler. Zie ook *glazetich* en *kleesj*.

tweigaar m: aan elkaar gelijkend of: één lijn trekkend paar.

twêllef: twaalf. *Tösje twêllef en ein is alle gesjpuis oppë bein, tösje twee en drie is alles weier veurbie*: een gezegde uit de tijd dat men nog veelvuldig aan spoken en geesten geloofde.

twêllefderlei: twaalfderlei (soortgetal)

twêllever m, *twêllevesj*: jachtgeweer kaliber 12.

twiefele, *twiefelde*, *haet getwiefelt*: twijfelen.

twintigger m, *twintiggesj*: jachtgeweer kaliber 20. {p.437}

Aanvöllinge {p.438} {illustratie} {p.439}

U

Uch, Uche, uche: U; jullie. *Dat is veur Uch zelver*: voor U zelf; *veur uche*: voor jullie.

udder o, *uddesj*, *udderke*: uier.

uddere, *udderde*, *haet geuddert*: vervelend, naar, onprettig, langdradig zijn. *Waat bête weier ent uddere*: wat doe je weer vervelend.

uige, *uichde*, *haet geuich*: ogen, kijken.

uichelik, *uichelikker*, *uichelikste*: aangenaam voor het oog.

umkebezumke o: klein duimpje.

umbrellaa m, *umbrellaas*, *umbrellaake*: parasol.

ummer: immer, steeds, altijd.

ummertoe: immerweer.

un v, *unne*, *unke*: ui. *Zoo zaat wie 'n un*: stomdronken. *Doe bës mich 'n un*: je bent een fraai nummer.

ungel m, *ungele*, *ungelke*: saai wijsje of deuntje.

ungesjte o: onderste.

ungesjtebaove: ondersteboven.

unjere, *unjerde*, *haet gëunjert*: rust na de maaltijd.

unjere m: rusttijd. De rusttijd na de maaltijd op de boerderijen in de periode van 1 mei tot 1 september begon na de middagmaaltijd van 12 uur en duurde tot 14 uur. Zie ook: “den *achterunjere*”. *'n Unjerke doon*: een uiltje knappen.

unnebêt o, *unnebëdder*, *unnebëtje*: uienbed. *Zoo glaait wie 'n unnebëtje*: mooi vlak en gelijk.

unnepiep v, *unnepiepe*, *unnepiepeke*: uienloof.

unnesjaal v, *unnesjaale*, *unnesjaelke*: uienschil (werd vroeger gebruikt om paaseieren te kleuren).

up m, *uppe*, *upke*: hop, Upupa epops, zangvogel.

upperkêts v, *upperkêts*, *upperkêtske*: bargoens voor: konijn.

urges, irges, örges: ergens.

Urzeliene v: Ursulinen, kloosterorde van de H. Ursula, voorheen gevestigd te Sittard op de Oude Markt. Zie ook: *begienekirk*.

Usj, Uzjenie, Uzjenieke: Eugenie.

uttere, utterde, haet of is geütert: fijn stoppen.

utgënnige hetgene.

uue: daarnet, zo even, zojuist. *Ich höb 'm uue noch gezeen*: ik heb hem daarnet nog gezien.

uuf v, *uuve, uufke*: stenen schietknikker.

uul m, *uule, uulke*: uil. *Hae vluch oet mit de uule*: bij nacht en ontij is hij op stap; voor het donker worden zie je hem niet. *Jóng uule zeen gau flök*: jonge mannen zijn gauw volwassen.

uuldop m, *uuldöp, uuldöpke*: bromtol. Het eigenlijke “*huuldop*” is i.v.m. de in het Sittardse dialect zeer labiele *h* tot “*uuldop*” geworden.

uulekop m, *uuleköp*: half lange pijp met grote kop.

uulekreemer m, *uulekreemesj*: marskramer in aardewerk, potten, pannen, kruiken etc. zie ook: *uulke*.

uulelaok o, *uulelaoker*, of *uuleläöker*: rond tochtgat in de spitsgevels van boerenschuur.

Uulesjpeigel, Tjil Uilenspiegel.

uulevotskuuke o, *uulevotskuukes*: uilskuiken.

uulke o, *uulkes*: klein aarden kruikje of potje.

uuterlik o: uiterlijk, voorkomen; schijn. {p.440}

uuterlik: op zijn laatst.

uutesj: uiterst. *Dat is den uutesjte pries*: dat is de uiterste prijs.

uutesjte o: het uiterste. *De veier uutesjte*: de vier uitersten van de mens (R.K. de dood, het oordeel, de hemel en de hel). {p.441}

Aanvöllinge {p.442} {illustratie} {p.443}

V

vaader m, *vaadesj, vaederke*: vader. *Ès ich veur de vaader gebaore waar, hèi ich mit de mooder getrout*: as is verbrande turf. “*ë Gout kénjt, dat nao de vaader aart*” wordt gezegd, als blijkt, dat de kinderen de goede eigenschappen van vader overnemen.

vaaderlander m, *vaaderlènj*: een dubbele jenever. *De vaader 'ne vaaderlander en de vouerman ë glaas beier*: de boer een groot glas jenever en de knecht een glas bier.

vaaderlanjt o: vaderland.

vaaderlanjtsleifde v: vaderlandsliefde.

vaaderlik, vaaderlikker, vaaderlikste: vaderlijk. “*Vaaderlik*” zegt men bij het toepen, als men de tegenpartij een kans geeft om een slag te maken.

vaadermäöder m, *vaadermäördesj*: vadermoorder, stijf boord met hoog uitstekende punten. Soms hoort men ook “*faatermäörder*”.

vaaderónzer m, *vaaderónzesj*: het Onze Vader.

vaadersjtat v: vaderstad.

vaal, vaalder, vaalste: vaal; vals, gemeen. *Zoo vaal wie 'ne jut*: zo vals als een Jood. *Eine vaale*: een vaalrood gekleurde postduif; onbetrouwbaar of gemeen persoon. *Vaal waere*: verkleuren; vals worden.

vaalerik m, *vaalerikke, vaalerikske*: valsaard.

vaalicheit v, *vaalicheite*: vaalheid; valsheid.

vaalkanjt m, *vaalkènj, vaalkènjtje*: wankant van plank e.d.

vaam m, *vaem, vaemke*: draad garen e.d.

vaan v, *vaane*, *vaenke*: vaandel, vlag. *Mee aan de vaan hange, ès de presèsse waert is*: een bijkomstigheid met veel omhaal op de hoofdzaak doen lijken. *Veer sjtaeke de vaan* (of: *de bessem*) *oet*: wij zijn blij, als zij of hij vertrekt. *De vaan hink 'm oet*: de zakdoek hangt uit zijn broekzak. *è Sjtök in de vaan hōbbe*: dronken zijn.

vaan v, *vaane*, *vaenke*: oude biermaat van vier kan of vijf liter; een serie glazen bier.

vaanesjték m, *vaanesjtékke*: vaandel of vlaggestok: lang mager mens.

vaare, *voor*, *haet of is gevaare*: rijden; varen (het zich te land of op het water voortbewegen met een of ander vervoermiddel heet allemaal “*vaare*”); ploegen; iemand op stang jagen of met hem sjouwen. *Mit die Ollènjes vaare*: die Hollanders op stang jagen. *Veer vaare mit den ottoo*: wij rijden met de auto. *Wae gout sjmeert, wae gout veert*: wie goed werk wil maken, moet zorgen, dat zijn spullen in orde zijn; smeergeld betalen.

vaare v, *vaares*, *vaereke*: varen, b.v. bosvaren, *Polystichum filixmas*.

vaarejaase v, *vaarejaases*: variatie.

vaarplaan m, *vaarplaane*: reisgids, routebeschrijving.

vaart v, *vaarte*: vaart; oprit, inrit.

vaart v: snelheid, zie ook: *vietès*.

vaarwaater o, *vaarwaatesj*: vaarwater. *Doe zits mich i mie vaarwaater*: je werkt me tegen.

vaas v, *vaaze*, *vaeske*: vaas.

vaat o, *vaater*, *vaetje*: vat; maat. *è Zittesj vaat is 28,75 lieter*: een Sittards {p.444} vat is 28,75 liter. *è Nuut vaat aasjlaon*: een ander biervat van kraan voorzien c.q. aansluiten op de leidingen naar de tapkast.

vaatsmanj, **vaatsmanjel** v, *vaatsmanje*: mand inhoudende een Sittards vat. *Gaef mich ein vaatsmanj aerpel*: geef me een vat aardappelen.

vaazele kal m: ordinaire taal; kletsboek, onzin.

vaazele kos m, *vaazel kōske*: slappe kost. Jonge varkens krijgen slappe kost om te voorkomen, dat ze overvoerd worden en daardoor “*branjt of vuur*” in de botten (beenderen) inz. van poten krijgen.

vaazel vērke, **vaazel vērkes** o: mager varken; fokvarken.

vaazel vouer o, *vaazel vuierke*: slap en weinig voedzaam voeder.

vach v, *vachte*, *vèchske*: vacht.

vaech v, *vaege*, *vaechske*: veeg. *Dat is 'n vaech van è vroumisj*: dat is helleveeg. *Ver hauen 'm 'n gou vaech gegaeve*: wij hadden flink gegeten of gedronken.

vaech, *vaeger*, *vaechste*: in staat toe zijn. *Dao is dae vaech veur*: daar is die toe in staat.

vaege, *vaechde*, *haet of is gevaech*: vegen; schransen; met grote snelheid voortbewegen, hard lopen e.d. *De sjrääm vaege*: de streepjes uitvegen bij het toepen. *Dao zouchste häöm vaege*: daar zag je hem rennen. *Dae kan 'm vaege*: die kan schransen of drinken. *Eeme de manjtel oetvaege*: iemand behoorlijk de les lezen.

vaeke o, *vaekes*, *vaekske*: hek, poort. “*Doe het vaake maar tui en laat de masse maar wonen*” schampscheut op een Sittardenaar, die het Nederlands zeer slecht uitspreekt, of verkeerd gebruikt.

vaele: velen, dulden, zie ook: *verdraage*.

vaeme, *vaemde*, *haet of is gevaemp*: insteken. *Vaem mich die naolj éns, ich zeen 't neit mee*: rijg me eens een draad door de naald, ik zie niet meer zo scherp.

vaeme, *vaemde*, *haet gevaemp*: afraffelen; iets vlug doen. *De Roozokrans vaeme*: de rozenkrans afraffelen.

vaeme, *vaemde*, *haet gevaemp*: opsnijden. *Die zeen dao ent vaeme*: die zijn daar aan het opsnijden; schransen.

vaer v, *vaere*: het bladvormige vet in de buik, zijden en nieren van het varken, zie: *vaerevèt*, en: *hauf vērke*.

vaer v, *vaere, vaerke*: veer. *Eemen 'n vaer oetriete*: iemand kortwieken. *Vaere seiere de voogel*: kleren maken de man. *Van 'ne kwakkert kénste gein vaere plökke*: waar niets is, verliest de koning zijn recht.

vaer o, *vaere*: veer, veerpont.

vaerdich, *vaerdigger, vaerdichste*: klaar, gereed; moe, zie ook: *poem. Kriste dat vaerdich*: speel je dat klaar? *Ich bén oppet zuime nao vaerdich*: ik ben bijna klaar. *Dae is vaerdich*: die is bekaf.

vaerevee o: pluimvee; vrouwvolk. *Mit de vastelaevent zeen de vrouluu dëks oet wie vaerevee*: met carnaval lijken de vrouwen vaak op pluimvee.

vaerevët o: ongesmolten bladvormig varkensvet, zie: *vaer*.

vaesj v, *vaezje*: vaars, jonge koe van een of twee jaar.

vaesj m, *vaesje*: hiel. *Ze zouten 'm vies oppet vaesje*: ze zaten hem danig op de hielen. *Hae is kort va vaesje*: heet gebakerd.

val m: val, het vallen.

val v, *valle, vëlke*: val, klem. *'n Moezeval, mösjeval* enz.: een muizeval, mussenklem enz. *In de val loupe*: {p.445} in de val lopen.

valaevent m: avondschemering.

valk m, *vëlke, vëlkske*: valk.

vaole *voul, is gevalle*: vallen. *Ês ich wós waat ich douch, lach ich mich, veurdat ich voul*: wist ik, wat ik wilde, dan nam ik vooraf maatregelen. *Hae vilt euver zien eige bein*: hij struikelt over zijn eigen benen; leugens. *Dao veilen hel weurt*: daar vielen harde woorden. *Dat vilt gout*: dat valt gunstig.

valperpluu v, *valperpluue*: parachute.

valsj, *valsjer, valsje*: vals. *Valsje harter in 't mous*: het hart van de koolplant is vals, zodat zich geen kool kan vormen, zgn. draaihartigheid.

valsjerik m, *valsjerikke, valsjerikske*: valserik.

valsjicheit v, *valsjicheite, valsjicheitje*: valsheid.

van: van.

vanaaf: vanaf.

vanaaf noe: vanaf nu.

van autshaer: van oudsher.

vandaach: vandaag.

vandaach den daach: heden ten dage.

vandao: vandaar.

vandoon: vandoen. *Ich höb 't neit vandoon*: ik heb het niet nodig. *Hae haet 't groot vandoon*: hij heeft het hard nodig.

vanein: vaneen.

vanein en 't zèllefde: van een en hetzelfde.

van eiges: vanzelf.

vange, *vóng, haet of is gevange*: vangen. “*Wie vingste 'nen aezel*” vraagt de een aan de ander. Deze put zich uit een aantal naar zijn mening geschikte oplossingen te noemen, maar krijgt telkens ten antwoord: “nei, zoo neit”. Ten einde raad zegt de ander dan: “*wie dan waal?*”. “*Doe mós neit kaot waeren en mich de hanjt drop gaeve, daste 't neemes verreets*”. Als de ander zijn hand hierop geeft zegt de een: “*Kiek, zoo vingste einen aezel!*”

vangs v, *vangste*: vangst.

vangsjnouer o, *vangsjnouere*: vangсноer, nestel, zie ook: *kaordeman*.

vanhie: van hier; uit deze plaats.

vannelein: vanzelf. *Dat geit vannelein*: dat gaat vanzelf.

vannil m: vanille.

van's gelieke: insgelijks, hetzelfde, wederkerig.

vanwaege, vanwaeges: van wege.

van waeme: van wie → *wae*.

van wiets: van verre. → *wiet*.

van woo: vanwaar. → *woo*.

vanzéllefs, vanzélver: vanzelf.

vaol v, vaole, vöölke: voile.

väöl, mee, meiste: veel. “*Went väöl is, is ouch väöl neudich*” zeggen de boeren om aan te tonen, dat door de tering naar de nering te zetten, het meerdere toch weer een voor het bedrijf nuttige bestemming krijgt; dat een goede oogst (meestal gevolgd door lagere prijzen) weinig of geen meerwinst oplevert. “*Väöl leet me op ’n kar*” zegt men, als het woordje veel wordt gebruikt. “*Hae is waal neit te väöl, meh hae sjut toch euver*” wordt gezegd, als men iemand in een bepaald gezelschap graag kwijt is.

väölderlei: velerlei.

väöldermeej: veel meer.

Väös: Servatius.

varrejaase v, varrejaases: variatie.

varrekiekert m, varrekiekesj, varrekiekerke: verrekijker.

varres van: van verre. *Ich höb mich dat éns zoo van varres bekeeke:* ik heb dat zo eens uit de verte bekeken.

vas, vaster, vaste: vast. *Hae haet zich vas gevaare:* hij komt er niet meer uit; hij heeft zijn vingers gebrand. *Dat is vas waor:* dat is wis en zeker waar. *Dao kénste vas en zeeker van* {p.446} *obbaan:* daar kun je vast en zeker op rekenen. *Dat sjteit zoo vas wie ’ne pot:* dat is zo zeker als tweemaal twee vier is.

vasbakke, bakde vas, is vasgebakke: vastbakken; vastvriezen.

vasbénje, bónj vas, haet of is vasgebónje: vastbinden.

vashaute, hólj vas, haet of is vasgaute: vasthouden; volhouden; doorzetten.

vashöbbe, hau vas, haet vasgat: vasthebben.

vasknuipe, knuipde vas, haet of is vasgeknuipe: vastknopen.

vaslëGGe, lach vas, haet of is vasgelach: vastleggen. *Lëk den hónjt vas:* doe de hond aan de lijn.

vasliGGe, louch vas, haet vasgelaeg: vastliggen.

vasloupe, leip vas, is vasgeloupe: vastlopen.

vasmaake, maakde vas, haet of is vasgemaak: vastmaken.

vasroste, rosde vas, is vasgeros: vastroesten.

vassjnappe, sijnapde vas, haet vasgesjnap: vastgrijpen.

vassjtaon, sjtóng vas, haet vasgesjtange: vaststaan.

vaste, vasde, haet gevas: vasten. *Ringele, ringele, rooze, / de booter in de dooze, / de eier in de kaste, / mörge mótte ver vaste.*

vaste, de, v: de vastentijd. Zie ook: *vësteldaach*.

vastebreif m, vastebreive: vastenbrief (rondschrijven van de bisschoppen).

vastelaavent v: vastenavond, carnaval. *Vastelaavent saame:* groet in de carnavalstijd.

vastelaovesgèk m, vastelaovesgèkke, vastelaovesgèkske: gemaskerd, vermomd of op andere wijze onherkenbaar gemaakt carnavalsvierder, zie ook: *hoerae*.

vastelaovesleitje o, vastelaovesleitjes: carnavalsliedje. Enige oude liedjes: *De vastelaavent die kump aan / en deit de maetjes vruich opsjaon. / Ze kiekten hie, ze kieke dao / ze kieke rómmentómme. Mooder sjteit mie mötsjke rêch / naober Jantje dae zal kómme. / Kump er deezen aavent neit / dan kumper de ganse vastelaavent neit. A bankëtje, a bankëtje / woo zoue de vrouluu zitte? / Hie eine sjtoul en dao eine sjtoul, / op jeeder sjtoul ei kösse / en dao eine pannekouk tössje. Zet de lödder aan de wanjt / en sjnit mer aan die lange, / en ès die lange*

gaete zeen / dan zulle de korte baeter zeen. (gerookte zijden spek en de zijden van het lichaam).

vastelaovesoptoch m, *vastelaovesoptochte*: carnavalsoptocht.

vastepraek v, *vastepraeke*: vastenpreek.

vasticheit v, *vasticheite, vasticheitje*: vastheid; stevigheid, zekerheid.

vasvaare, *vour vas, is vasgevaare*: vastzitten; niet meer verder kunnen; blijven steken, zie ook: *vaare*.

vasvreize, *vroor vas, is vasgevraore*: vastvriezen; vastbakken.

vaszètte, *zat vas, haet of is vasgezat*: vastzetten.

vaszitte, *zout vas, haet vasgezaete*: vastzitten; in de nor zitten.

vatsj v, *vatsje, vètsjke*: snede, kerf.

vatuur v, *vatuure, vatuurke*: Fr. *voiture*, rijtuig.

vau v, *vaue, vèike*: vouw.

vaue, *vaude, haet of is gevaut*: vouwen.

vauere o: valderen of slagboom in omheining rond de nederzettingen. Heel wat oudere straatnamen van {p.447} de vroegere leefgemeenschappen zijn hiervan afkomstig.

Vauerwaech: Vouerweg, gaande vanuit Overhoven naar de landerijen ten westen van het dorp.

vazzelien m: vaseline.

vee o: vee. De boer gebruikt deze term voor de levende have op zijn bedrijf, uitgezonderd hiervan zijn de melkgevende koeien, die “*de beeste*” genoemd worden. ’t *Vee en de beeste vouere*: het vee en de koeien voeren. *Geliek vee lèk zich*: soort zoekt soort.

veedel o, *veedel, veedelke*: verrel, het vierde deel van $100 = 25$. Bij eieren b.v. heeft de gewoonte om er een aan toe te voegen (in verband met mogelijke breuk of barst in de schaal) het verrel tot 26 stuks gebracht, dit is bij alle (niet deelbare artikelen) met het oog op de verkoop per “*hauf veedel*” het geval. Oude vochtmaat: *1 veedel van 1 penjt = 0,091095875 lieter*: 1 kwartpint is 0,091095875 liter.

veedeloere o, *veedelurke*: kwartier. *Hae haet weier ’t gèk veedeloere*: hij heeft weer een gekke bui.

veedokter m, *veedoktesj*: veedokter, veearts.

veeloosepaet m, *veeloosepaete*: Fr. *vélocipède*, fiets.

veeloosepaeter m, *veeloosepaetesj*: fietser.

veemel m: mannelijk hennepzaad. *Ach miene leiven heemel, al miene kemp is veemel*: lett.: mijn lieve hemel, al mijn hennep is voos (zonder vrucht); wordt gezegd, als alles mislukt.

veemert m, *veemerte*: veemarkt.

veer: wij. *Veer tweets*: wij beiden.

veerteen: veertien.

veesj, *veesjer, veesjte*: vers; fris. *Veesj waer*: fris weer.

veesj m, *veesje*: vorst, nok.

veesjboum m, *veesjboum*: nokbalk.

veesjpan v, *veesjpanne*: vorstpan.

veesjtaapel m, *veesjtaapele*: veestapel.

veevouer o, *veevuierke*: veevoeder.

veezel m, *veezele, veezelke*: vezel, zie ook: *vètzèl*.

veier: vier. *Veier beier*: vier bier.

veierkanjt: vierkant.

veierkènjtich, *veierkènjtigger, veierkènjtichste*: vierkantig. *Doe kèns mich veierkènjtich geklaut waere*: je kunt me vierkant gestolen worden. *Kiek oet mit dem, dat is ’ne veierkènjtigge*: wees voorzichtig met hem, dat is geen gemakkelijk mens.

veieroereskaffee m: Oude gewoonte om omstreeks vier uur de middagboterham te eten (koffiedrinken).

veiersjaale, *veiersjaalde*, *haet of is geveiersjaalt*: boskant beslaan (van een boomstam een gedeelte van bast en spint weghakken zodat de stam enigszins vierkant wordt).

veiersjpan o: *veiersjpanne*: vierspan.

veiersjpènnich: vierspannig, met vier paarden bespannen.

veiersjprunk m, *veiersjprung*: viersprong.

veiervuitich: viervoetig; in volle charge. *Veiervuitich oppe sjtraot sjmiete*: iemand de deur uitgooien, zodat hij met handen en voeten op de grond valt.

veil: veil; in staat. *Hae is veur alles veil*: hij is tot alles in staat. *Hae haet niks ès dóm teun veil*: hij zit vol streken. *Hae haet loene veil*: hij is onbetrouwbaar. *'t Hoes van de naober kump ouch veil*: het huis van de buurman wordt ook verkocht. *Gèt veil*: iets te koop; iets gaande?

veile, *veilde*, *haet of is geveilt*: veilen, verkopen.

veilich, *veiliger*, *veilichste*: veilig.

veilicheit v: veiligheid.

veiling v, *veilinge*: veiling. {p.448}

veizel m, *veizele*, *veizelke*: vizel.

vèkseiere, *vèkseierde*, *haet of is gevèkseiert*: Fr. vexer, pesten, kwellen, ergeren.

vel o, *velder*, *velke*: vel; behaarde dierehuid. *Eemen 't vel aafsjetruipe*: iemand uitpersen of uitkleden. *Dae sjtik in gei gout vel*: die is niet bijster gezond. *Dooch 't vel van de mèlk aaf*: haal het vlies of velletje van de melk. *'t Vel verzoep*: huid en haar verdrinken; de overledene zieleheil toedrinken. Een "vel" papier noemt men "*'ne baach pepier*".

velang m, *velange*, *velèngske*: volant.

velaar m, *velaare*: foulard.

velch v, *velge*, *velchske*: velg, zie: *velling*.

veljt o, *veljer*, *veljtje*: veld; terrein.

veljtaove m, *veljtäöves*: veldoven.

veljtbranjt m: veldovensteen.

veljtboekët o, *veljtboekëtte*, *veljtboekëtje*, of: *veljtbekët*: veldboeket, ruiker veldbloemen.

veljthoun v, *veljthounder*, *veljthuinke*: veldhoen. Als men een treuzelaar achter zijn voddën zit om te zorgen, dat hij op tijd in de H. Mis komt kan men wel eens tot antwoord krijgen: "*de kirk is geinen haan en pestoor gein veljthoun*" m.a.w. ze zijn niet als patrijzen, ze lopen niet weg.

veljtkrèsert m, *veljtkrèsesj*: postduif, die haar voedsel voornamelijk op het veld zoekt.

veljtkruuts o, *veljtkruutser*, *veljtkrutske*: veldkruis.

veljtleewèrk m, *veljtleewërke*, *veljtleewèrkske*: veldleeuwerik, *Alauda arvensis*.

veljtmoes v, *veljtmuus*, *veljtmuske*: veldmuis, *Microtus arvalis*.

veljtmoor v, *veljtmooore*: winterpeen.

veljtmös v, *veljtmössje*, *veljtmösje*: veldmus, ringmus, *Passer montanus*.

veljtsjlaat v: veldsla, *Valerianella*.

veljtsjuur v, *veljtsjuure*: veldschuur. I.v.m. gebrek aan ruimte bouwt men wel eens een min of meer tijdelijke opslagruimte voor granen of stro. Ze bestaat vnl. uit een constructie voor het dragen van het dak, terwijl de twee naar de overheersende wind- en regenrichting gekeerde zijden (een zij- en achterwand) worden dichtgemaakt. Als dakbedekking en wandbekleding wordt veelal gebruik gemaakt van golfplaten.

veljtwæch m, *veljtwæch*, *veljtwæchske*: veld- of zandweg.

velling, **velch** v, *vellinge*, *vellingske*: velg. *Oppe vellinge vaare*: op slappe banden rijden.

vènger m, *vèngesj*: vanger als: *veugelvènger*, *rattevènger* enz.

venien o: venijn. *ε Sjtök venien*: een venijnig mens.

venienich, *venienigger*, *veniennichste*: venijnig.

vénje, *vónj, haet of is gevónje*: vinden.

vénjer m, *vénjesj*: vinder.

vénk v, *vénke, vénkske*: vink. Een voor plm. 100 jaar door Martin Jansen genoteerd versje:
*Ach mooder de vénke zeen doot, / ze vraete geine greumel broot. / (H)èste de vénke te vraete
gegaeve, / dan waare de vénke noch aan 't laeve. / Ach mooder de vénke zeen doot.*

vénkel m: venkel, *Foenicunum vulgare*.

ventil v, *ventille, ventilke*: ventiel.

ventilsjlèngske o, *ventilsjlèngskes*: ventielslangetje.

ver: we (in onbetoonde stelling).

verammezeiere, zich, *verammezeierde zich, haet zich verammezeiert*: Fr. s' amuser, amuseren, vermaken.

verandaa m, *verandaas, verandaake*: {p.449} veranda.

verangere, *verangerde, haet of is verangert*: veranderen; in andere dienst gaan. *Alles
verangert behauve de sjtart van de kou, dae blif op dezèllefde plaatsj hange*: duidt op het feit,
dat veel aan verandering onderhevig is.

verangering v, *verangeringe*: verandering; menstruatie. *Veur de verangering gaon ver
vandaach éns neit*: voor de verandering gaan we vandaag eens niet.

veranneweiere, verènneweiere, *veranneweierde, haet of is veranneweiert*: ruïneren.

verassereiere, *verassereierde, haet of is verassereiert*: verzekeren.

verauere, *verauerde, is verauert*: verouderen.

verbaabele, zich, *verbaabelde zich, haet zich verbaabelt*: zijn mond voorbij praten; zich iets
laten ontvallen.

verbaetere, zich, *verbaeterde zich, haet zich verbaetert*: verbeteren. *Wenste dich verbaetere
kéns, móste gaon en neit hieblieve*: als je ergens anders beter terecht kunt moet je gaan en niet
hier blijven.

verbanjt o, *verbènj, verbènjtje*: verband; samenhang.

verbaot o, *verbaode*: verbod.

verbeie, *verbou, haet of is verbaoe*: verbieden.

verbénje, *verbónj, verbónje*: verbinden.

verberge, *verborch, haet of is verborge*: verbergen.

verbergesjpeel, bergesjpeel o: verstoppertje, zie: kinderspelen.

verbie: voorbij.

verbiete, zich, *verbeet zich, haet zich verbeete*: zich inhouden bv. bij woede, lach enz.

verblénje, *verblénjde, haet of is verblénjt*: verblinden.

verboeë, verbraeke, *verboede, haet of is verboet*: verbouwen.

verborre, *verborde, haet of is verbort*: verbranden.

verbraazele, *verbraazelde, haet of is verbraazelt*: zijn tijd verbeuzelen.

verbraeke, *verbrouk, haet of is verbraoke*: verbreken; verbouwen. *Zich de kop verbraeke*:
prakkezeren. *De pach verbraeke*: de huur opzeggen.

verbrénge, *verbrach, haet verbrach*: doorbrengen, beleven. *Wie veer ooze jóngen tiet
verbrachte*: zoals wij onze jeugd doorbrachten.

verbrenne, *verbrende, haet of is verbrent*: verbranden; zich branden. *Hae haet zich de
vingere verbrent*: hij heeft zijn neus gestoten.

verbreuzele, *verbreuzelde, haet of is verbreuzelt*: verknoeien van eten door telkens of
langdurig opwarmen, zie ook: *verzauele*.

verbroddele, *verbroddelde, haet of is verbroddelt*: verknoeien.

verbuige, *verbuichde, haet of is verbuich*: ombuigen, verbuigen.

verbuige, *verbooch, haet of is verbaoge*: ombuigen.

verburchenis v, *verburchenisse, verburcheniske*: verstek, verbergplaats, geheimvak, of: geheimlade, klemtoon op *-burch-*. *Eeme nao 't verburchenis van de hël verwunsje*: iemand hartgrondig verwensen.

verdamme, *verdamde, haet of is verdamp*: verdoemen.

verdanke, *verdankde, haet te verdanke*: iets aan iemand te danken hebben. *Dat höb ich de naoberluu te verdanke*: dat hebben me de bureu geleverd.

verdaole, *verdaolde, is verdaolt*: verdwalen.

verdaole, zich, *verdaolde zich, haet zich verdaolt*: zich vergissen.

verdaue, *verdaude, haet of is verdaut*: verteren, verwerken; verdragen.

verdèchtich, *verdèchtigger, verdèch-{p.450}tichste*: verdacht. *Dat is 'ne verdèchtigge kraom*: dat is een verdacht zaakje.

verdèng, verding o: afspraak, accoord; aanbesteding. *In 't verdèng wirke*: in accoord of volgens afspraak werken.

verdeile, *verdeilde, haet of is verdeilt*: verdelen.

verdeine, *verdeinde, haet of is verdeint*: verdienen.

verdeins o, *verdeinste*: verdienste. *De verdeinste zeen sjlèch allewieles*: de verdiensten zijn slecht tegenwoordig.

verdèkke, *verdèkde, haet of is verdèk*: overdekken; verbergen (de waarheid verzwijgen).

verdénke, *verdach, haet of is verdach*: verdenken. *Hae sjteit ónger verdach*: hij wordt ergens van verdacht. *Op verdach sjpee*: spelen in de hoop, dat de partner een in het eigen spel ontbrekende kaart heeft of, dat een van de tegenspelers deze kaart in een ondoordacht ogenblik wegwerpt.

verderf o: ondergang.

verderve, *verdórf, haet of is verdórve*: verderven.

verdikke: bliksems!

verdikk: bliksems. *Verdikk kaut*: bliksems koud. *Verdikk sjwaor*: erg zwaar.

verding o: zie: *verdèng*.

verdobbele, *verdobbelde, haet of is verdobbelt*: verdobbelen; verdubbelen.

verdófte, zich, *verdófte zich, haet zich verdóf*: er van door gaan.

verdölt, verdölt haol: verduiveld.

verdomme, *verdomde, haet of is verdomp*: verdommen. *Dat is e verdomp dén*: dat is een verdomd ding. *Hae verdomden 't óm ouch mer eine sjlaach te doon*: hij vertikte het om ook maar iets te doen.

verdommenis v: verdoemenis.

verdoon, zich, *verdouch zich, haet zich verdaon*: zich verhuren of ergens in betrekking gaan; zich van kant maken.

verdorre, *verdorde, is verdort*: verdorren.

verdouve, *verdoufde, haet of is verdouf*: verdoven.

verdraage, *verdrouch, haet verdraage*: verdragen. *Dat verdreech zich niet biejein*: dat past niet bij elkaar. *Dat verdreech miene maach neit*: dat bekomt me niet. 'n *Verdraage kau*: een verwaarloosde verkoudheid. *Verdraage zaot*: overjarig zaaigoed.

verdraage, *verdrouch, haet of is verdraage*: wegbrengen. *De kat haet de jónge verdraage*: de kat heeft haar jongen op een andere plaats gebracht.

verdraot, verdreit o: verdriet.

verdreë, *verdreede, haet of is verdreet*: verdraaien.

verdreit, verdraot o: verdriet.

verdrèit: verdraaid. *Dat is verdrèit sjlèch gegange*: dat is beroerd gelopen. *Doe vraochs verdrèits vööl geljt veur dae lómmel*: je vraagt erg veel geld voor dat prulding. *Verdrèide poete*: vervelende kinderen. *Dat is verdreit lèstich*: dat is verdraaid lastig.

verdreitich, *verdreitigger, verdreitichste*: verdrietig.

verdrénke, *verdrunk, haet of is verdrónke*: verdrinken. *Poppe Greit zék 't neit, / Wullemken is verdrónke. / Haste 'm bie zien haore gesjnap, / dan waar er neit gezónke.*

verdrieue, *verdreef, haet of is verdreeve*: verdrijven.

verdreuge, *verdreichde, is verdreich*: verdrogen. {p.451}

verduime, *verduimde, haet of is verduimp*: verdoemen. *Ten eevigge daage verduimp*: voor altijd verdoemd.

verdutsje, *verdutsjde, haet of is verdutsj*: uitleggen. *Dat zal ich dich éns verdutsje*: dat zal ik je eens duidelijk maken.

vereelènje, *vereelènjde, is vereelènjt*: onderkomen. *'t Vereelènjt oppet sjtök*: het gewas gaat zienderogen achteruit. *Vereelènjt oetzeen*: er onderkomen uitzien.

verèkskezeiere, **zich**, *verèkskezeierde zich, haet zich verèkskezeiert*: Fr. excuser, excuus aanbieden, verontschuldigen. *Verèkskezeier mich, dat ich uch in de rae mótt valle*: mijn verontschuldiging, dat ik U in de rede moet vallen. *Verèkskezeiert*: pardon, neem me niet kwalijk.

verenneweiere, **veranneweiere**, *verenneweierde, haet of is verenneweiert*: ruineren.

verf v, *verve, verfke*: verf.

verfaele, *verfaelde, haet of is verfaelt*: falen, missen.

verfheusjel m, *verfheusjtele, verfheusjelke*: verfborstel, verfkwast.

verfiefefjoeë, *verfiefefjoede, haet of is verfiefefjoet*: verbrassen, zie ook: *sjwarbel*.

verfoemele, *verfoemelde, haet of is verfoemelt*: vermommelen, onogelijk maken.

verfoetele, *verfoetelde, haet of is verfoetelt*: verruilen; verkwanselen, zie ook: *foetelaesj*.

verfónsjele, *verfónsjelde, haet of is verfónsjelt*: verfomfaaien.

verfósje, *verfósjde, haet of is verfósj*: verknoeien; verheimelijken.

verfrissje, *verfrisjde, haet of is verfrisj*: verfrissen; verversen.

verfroemele, *verfroemelde, haet of is verfroemelt*: verfrommelen, verkreukelen.

verfrónsjele, *verfrónsjelde, haet of is verfrónsjelt*: verfronselen, erg verkreukelen.

vergaape, **zich**, *vergaapde zich, haet zich vergaap*: zich vergapen. *Vergaap dich dao neit aan*: neem niet te veel hooi op je vork; kijk uit wat je doet; onderschat het niet.

vergaes: tevergeefs.

vergaet o, *vergaete*: vergissing. *Dat is e vergaet*: dat is een vergissing. *Bie vergaet*: bij vergissing.

vergaetbouk o, *vergaetbuik*: vergeetboek. *Sjrief dich dat mer in 't vergaetbouk*: vergeet het maar; schrijf het maar af.

vergaete, **zich**, *vergout zich, haet zich vergaete*: zich vergissen.

vergaete, *vergout, haet of is vergaete*: vergeten. *Waat de kop vergit, mótte de bein misgelje*: wat het hoofd vergeet moeten de benen misgelden. *Me kan zoo lichelik vergaete*: men kan zo gemakkelijk vergeten, wordt gezegd, als iemand vergeet, wat men voor hem gedaan heeft.

vergaetèchtich, *vergaetèchtigger, vergaetèchtichste*: vergeetachtig.

vergaetelik: vergeetachtig. *Vergaetelik is minsjelik*: verontschuldiging.

vergaeve, *vergouf, haet of is vergaeve*: vergeven; weggeven; vergiftigen; verkeerd geven. *Dat is allang vergaeten en vergaeve*: dat is reeds lang vergeten en vergeven. *Disnach höbbe ze den hónjt van de naober vergaeve*: vannacht is buurmans hond vergiftigd. *Dat kénste neit höbbe, dat is al vergaeve*: dat kun je niet hebben, dat is al weggegeven. *Ich höb de kaart vergaeve*: ik heb een fout gemaakt bij het uitdelen van de kaarten.

vergalle, *vergalde, haet of is vergalt*: vergallen. *Doe höbs mich de sjpas draan vergalt*: je hebt me het ple- {p.452} zier er aan bedorven.

vergalloppeiere, **zich**, *vergalloppeierde zich, haet zich vergalloppeiert*: zich vergalopperen.

vergaon, *vergóng, is vergange*: vergaan; bederven; vermolmen. *Wie is 't uch vergange*: hoe is het jullie vergaan? *'t Beier is vergange*: het bier is bedorven. *Al went de ganse welt vergeit*,

ich doon 't neit: al vergaat de wereld, ik doe het niet. *Dat hout is ram vergange*: het hout is totaal vermolmd. *Noe vergeiste*: nu breekt mijn klomp.

vergelieke, *vergeleek, haet of is vergeleeke*: vergelijken.

vergif, *gif o, vergifte*: vergift.

vergiftich, *vergiftigger, vergiftichste*: vergiftig, zie ook: *vergaeve* is vergiftigen.

vergis, **zich**, *vergisde zich, haet zich vergis*: zich vergissen.

vergölje, *vergöljde, haet of is vergöljt*: vergulden.

vergöljsel o: verguldsel.

vergrabbele, **zich**, *vergrabbelde zich, haet zich vergrabbelt*: zich vergrabbelen. *Hae haet zich vies vergrabbelt*: hij heeft er danig naast gegrepen. *Vergrabbel dich neit aan dem*: vergis je niet in hem.

vergreumele, *vergreumelde, haet of is vergreumelt*: verkruimelen.

vergreutere, *vergreuterde, haet of is vergreutert*: vergroten.

vergreuteringsglaas o, *vergreuteringsglaazer, vergreuteringsglaeske*: vergrootglas, loupe.

verguie, *verguide, haet of is verguit*: vergoeden.

vergunne, *vergunde, haet of is vergunt*: vergunnen. *Eeme gèt vergunne*: iemand iets laten verdienen; iemand genegen of gunstig gestemd zijn.

vergunne, **zich**, *vergunde zich, haet zich vergunt*: gewinnen.

verhange, **zich**, *verhóng zich, haet zich verhange*: zich ophangen.

verhange, *verhóng, haet of is verhange*: verhangen, op een andere plaats hangen.

verhaol o, *verhaole, verhäölke*: verhaal. *Dae kan sjoon verhäölkes vertëlle, meh doe kéns 'm gei woort va watter zaet gluive*: hij kan mooie verhaaltjes vertellen, maar geen woord van wat hij zegt kun je geloven.

verharre, *verharde, haet verhart*: volharden; blijven bij.

verhaspele, *verhaspelde, haet of is verhaspelt*: verhaspelen.

verhaut o: het verband; vastheid; stabiliteit. *'t Verhaut is droet*: het verband is eruit; de stabiliteit is weg.

verhaute, **zich**, *verhólj zich, haet zich verhaute*: zich gedragen. *Doe wits, wieste dich te verhauten höbs*: je weet hoe je je te gedragen hebt.

verheemelte o: gehemelte, zie het oudere: *de raake*.

verhëks, *verhëksder, verhëkste*: verzot, fel op iets.

verhëlsj, *verhëlsjder, verhëlsjte*: fel of verzot op iets zijn.

verheuge, *verheuchde, haet of is verheuch*: verhogen, hoger maken. Zie ook: *vruie* is verheugen.

verheuging, **verheuch** v, *verheuginge*: verhoging.

verheur o, *verheure*: verhoor.

verheure, *verheurde, haet of is verheurt*: verhoren; verkeerd begrijpen. *Mie gebaet is verheurt*: mijn gebed is verhoord. *Ich hau mich verheurt*: niet juist verstaan. Zie ook: *óngervraoge*.

verhitse, *verhitsde, haet of is verhits*: verhitten. Zie ook: *hitse*.

verhitse, **zich**, *verhitsde zich, haet zich verhits*: door hitte bevangen worden.

verhoeze, *verhoesde, haet of is verhoes*: verhuizen. *Driemaol verhoezen is zoo gout wie aafbrenne*: driemaal {p.453} verhuizen is zo goed als afbranden.

verhuie, *verhuide, haet verhuut*: verhoeden.

verhuure, *verhuurde, haet of is verhuurt*: verhuren.

verjeere, *verjeerde, is verjeert*: verjaren.

verjókse, *verjókse, haet of is verjóks*: verbrassen.

verjungere, *verjungerde, is verjungert*: verjongen.

verkaarte, *verkaartde, is verkaart*: de verkeerde kaart spelen.

verkalle, **zich**, *verkalde zich, haet zich verkalt*: zich verspreken.

verkaoke, *verkaokde, is verkaok*: verkoken.

verkäöle, *verkäölde, is verkäölt*: verkolen; zwart geblakerd.

verkaolik, *verkaolikker, verkaolikkeste*: kwalijk. *Vies verkaolik draan zeen*: kwalijk er aan toe zijn.

verkammezäöle, *verkammezäölde, haet of is verkammezäölt*: aframmelen, slaan; kapot maken, bederven.

verkastsjele, *verkatsjelde, haet of is verkatsjelt*: versnipperen.

verkaut, *verkauder, verkautste*: verkouden.

vërke o, *vërke*, of: *vërkes, vërkske*: varken; vrek, gierigaard. *Hae haet gèt van e wilt vërke gevraete*: hij is niet goed snik. *Ès 't vërke sjtief is, sjteut 't den traoch òm*: zinspeling op een onverzadigbaar zwelger en het redeloze varken. *e Gout vërke vrit al*, of: *vies vërke waere neit vèt*: zinspeling op kieskeurige eters. *'t Vërken hink oppe lödder*: het varken is geslacht; 't karwei is af. *Me mót gein vërke nao de Sjiwenswei jaage*: men moet niet overdrijven. *'t Mèts in 't vërke laote sjtaeke*: zijn werk niet afmaken; het gegeven woord of de belofte niet nakomen. *Dat sjteit wie 'n tang op e vërke*: dat past in 't geheel niet bij elkaar. *Èste 'ne boer en e vërken obbein binsj en doe rolse de Kolleberch aaf, höbste ummer e vërke baove*: zinspeling op de overbekende gierigheid van de meeste boeren. *Zoe voel wie e vërke*: zo lui als een varken. *“De vërke loupe mit sjtreu in de moel en dan geef 't raenge”* wordt gezegd, als iemand, van wie men dat niet gewend is, met een sigaar in zijn mond rondloopt.

verkeert, *verkeerder, verkeerste*: verkeerd; weerbarstig, dwars. *Dat menke kan toch gèt verkeert zeen*: dan manneke kan toch wat onhandelbaar zijn. *Dan höbste toch de verkeerde veur*: dan heb je toch de verkeerde voor.

verkeerdicheit v, *verkeerdicheite*: dwarsheid, stijfkoppigheid.

verkeizing v, *verkeizinge*: verkiezing.

verkelle, *verkelde, haet of is verkelt*: verkoelen, aan koude blootstellen.

verkelle, zich, *verkelde zich, haet zich verkelt*: verkouden worden. *Ich höb mich verkelt*: ik heb een kou opgelopen. *Ich höb mich de maach verkelt*: ik heb door te koud eten of drinken mijn maag bedorven.

vërkesaerpel m, *vërkesaerpel, vërkesaerpelke*: kriel, klein aardappeltje. De te kleine aardappeltjes worden gewassen en in een grote ketel gekookt voor veevoeder.

vërkesblaos v, *vërkesblaoze, vërkesbläöske*: varkensblaas.

vërkeskaetel m, *vërkeskaetele*: grote ketel, waarin vroeger het veevoeder werd gekookt. De slagers gebruikten soortgelijke ketels voor het broeien (in heet water zetten of daarmede begieten) van een geslacht varken om het bovenste huidlaagje week te maken waardoor het schrapen werd vergemakkelijkt. Bij zgn. “huisslachtingen” werd dit vervangen door het “brenne” of “flakkere”, zie daar.

vërkeskeesj v, *vërkeskeesje, vërkeskeesjke*: kriel, varkenskers (kers {p.454} met veel pit en weinig vruchtvlees).

vërkesouch o, *vërkesouge, vërkesuichske*: varkensoog; kleine stekelige oogjes als van een varken.

vërkespoot m, *vërkespeut, vërkespeutje*: varkenspoot. *Vërkespoot, oor en sjtart is 't begin van 'n gou ertesop*: varkenspoot, oor en staart is nodig voor een goede erwtensoep.

vèrkesserie v, *vèrkesserieë*: gierigheid, vrekigheid; viezigheid, vuiligheid.

vèrkessjtal m, *vèrkessjtel, vèrkessjtelke*: varkensstal; zwijnestal, vuile bende of troep. *Dao is 't 'ne richtige vèrkessjtal*: daar is het een vuile troep. *Doe koos waal in 'ne vèrkessjtal getroch zeen*: je kon wel in een varkensstal grootgebracht zijn.

vèrkessjtart m, *vèrkessjtert, vèrkessjtertje*: varkensstaart.

vèrkessvèt o: reuzel, gesmolten varkensvet.

vèrkessvleisj o: varkensvlees.

vèrkessvouer o, *vèrkessvuerke*: varkensvoer; slecht of onsmakelijk eten.

verkieke, zich, *verkeek zich, haet zich verkeeke*: zich vergissen. *Aan dem höb ich mich vies verkeeke*: ik heb me lelijk in hem vergist.

verkinsje, *verkinsjde, is verkinsj*: verkindsen, kinds worden.

verklaage, *verklaachde, haet of is verklaach*: aanklagen.

verklaatsje, *verklaatsjde, haet of is verklaatsj*: verkwanselen, verpatsen.

verklaore, *verklaorde, haet of is verklaort*: verklaren; duidelijk maken.

verklaoring v, *verklaoringe*: verklaring.

verklappe, *verklapde, haet of is verklap*: verklappen.

verklatsje, *verklatsjde, haet of is verklatsj*: verklappen, verklikken.

verkleide m, *verkleide*: vermomde.

verkleie, zich, *verkleide zich, haet zich of is verkleit*: zich verkleden, zich vermommen.

verklendere, *verklenderde, haet of is verklendert*: verkleinen.

verklètsje, zich, *verklètsjde zich, haet zich verklètsj of is verklètsj*: verkleumen, zijn gezondheid op het spel zetten door zich – als men verhit is – aan koude of tocht bloot te stellen, koud te drinken. *Den deich is verklètsj*: het deeg is neergeslagen.

verklómmele, *verklómmelde, haet of is verklómmelt*: verklungelen.

verkloppe, *verklopde, haet of is verklop*: verpatsen, versjacheren.

verknalle, zich, *verknalde zich, haet zich verknalt*: verliefd raken.

verknalle, *verknalde, haet of is verknalt*: verpaffen of verschieten van patronen, kruit.

verknoeze, *verknoesde, haet verknoes*: verkroppen, verwerken. *Hae kan dat mer neit verknoeze*: hij kan dat maar niet verwerken. *'t Aete waar zoo roojaal, dat ich 't neit mee koos verknoeze*: ik kreeg er zoveel te eten, dat ik het niet op kon. *Dat vleisj is zoo teeche, daste 't neit kéns verknoeze*: het vlees is zo taai dat je het niet kunt verwerken.

verknooje, *verknoojde, haet of is verknoojt*: verknoeien; vermorsen.

verkoch, bekoch: bekocht. *Dao höbste dich aan verkoch*: daar heb je een slechte koop aan gedaan; daar heb je je aan bekocht.

verkómme, *verkoum, is verkómme*: onderkomen, in verval geraken. *Hae zuut gans verkómmen oet*: hij ziet er erg onderkomen uit.

verkoup m, *verkuip*: verkoop.

verkoupe, *verkoch, haet of is verkoch*: verkopen.

verkroppe, *verkropde, haet verkrop*: verkroppen. *Hae koos 't neit verkroppe*: hij kon het niet verkroppen.

verkröppele, *verkröppelde, is verkröppelt*: vergroeien, verminken, krom {p.455} groeien.

verkrunkel, *verkrunkelde, haet of is verkrunkelt*: kreuken.

verkuiper m, *verkuipesj*: verkoper.

verkwatsje, *verkwatsjde, haet verkwatsj*: verpraten; verklikken.

verlaate, *verlaatde, haet of is verlaat*: later komen.

verlaege, *verlaegender, verlaegeste*: verlegen; bedorven. *Dat is verlaege waar*: dat is bedorven waar.

verlaege, *verlaegender, verlaegenste*: verlegen, bedeesd; iets nodig hebben. *Dat kénjt is toch gèt verlaege*: dat kind is erg verlegen. *Ich bén verlaege óm ę sjörkërke zanjt*: ik had graag een kruiwagentje zand.

verlaegenheit v: verlegenheid. *Eemen oet de verlaegenheit helpe*: iemand uit de verlegenheid helpen.

verlaot o: *Op dem is verlaot*: op hem kun je rekenen.

verlaote, *verlout, haet of is verlaote*: verlaten. *Op dem kénste dich verlaote*: op hem kun je rekenen. *Dem troe ich neit, dat is 'ne va Got verlaotene*: die vertrouw ik niet, dat is een aartsdeugniet.

verlaote, *verlaotde, haet of is verlaot*: verloten.

verlaoting v, *verlaotinge*: verloting.

verlëGGe, *verlach, haet of is verlach*: verleggen.
verleidelik, *verleidelikker, verleidelikste*: verleidelijk.
verleie, *verleide, haet of is verleit*: verleiden.
verleif, *verleifder, verleifste*: verliefd. *Zoo verleif wie 'ne bók vol keutele*: smoorverliefd.
verleive, zich, *verleifde zich, haet zich verleif*: zich verlieven.
verleize, *verloor, haet of is verlaore*: verliezen.
verleizer m, *verleizesj*: verliezer.
verlëtte, *verlëtde, haet of is verlët*: verletten.
verleute, *verleutde, haet of is verleut*: verloden, met lood bedekken (vertinnen).
verlinke, *verlinkde, haet of is verlink*: bargoens: bedriegen.
verloedere, *verloederde, haet of is verloedert*: verloederen, verslonzen. *Doe höbs de kraom verloedert*: je hebt de boel verwaarloosd; laten verslonzen.
verloove, zich, *verloofde zich, haet zich of is verloof*: zich verloven.
verlöstige, zich, *verlöstichde zich, haet zich verlöstich*: zich verlustigen.
verloup o: verloop. *'t Kannaal haet te weenich verloup*: het riool heeft een te gering verval.
verloupe, zich, *verleip zich, haet zich verloupe*: verdwalen. *Ich gluif, veer höbben ós verloupe*: ik geloof, wij zijn verdwaald.
verloupe, *verleip, is verloupe*: verlopen. *De zaak is ent verloupe*: de zaak verloopt. *'ne Verloupe kael*: een sjappie.
verluchte, zich, *verluchde zich, haet zich verluch*: zich vertillen.
verluus o, *verluuste*: verlies. *Verluustich gaon*: verloren gaan, zoekraken.
vermaake, *vermaakde, haet of is vermaak*: veranderen, anders maken.
vermaake, *vermaakde, haet of is vermaak*: bij testament schenken.
vermaane, *vermaande, haet of is vermaant*: in herinnering brengen; vertellen. *Dat haet er gèt dëks vermaant*: daar is hij vaak op teruggekomen.
vermaorde, vermaore, *vermaorde, haet of is vermaort*: vermoorden.
vermassekreiere, *vermassekreierde, haet of is vermassekreiert*: vermasseren, vernielen, totaal verknoeien.
vermazzele, *vermazzelde, haet of is vermazzelt*: een goed zaakje ver-{p.456}knoeien; een schadepost bezorgen; iets onder de waarde verkopen.
vermeie, *vermeide, haet of is vermeit*: zich verhuren in dienstbetrekking.
vermeine, *vermeinde, haet vermeint*: menen, veronderstellen.
vermeuge o, *vermeuges*: vermogen.
vermeugent, *vermeugender, vermeugenste*: vermogend.
vermingele, *vermingelde, haet of is vermingelt*: vermengen.
vermisse, *vermisde, haet of is vermis*: vermissen.
vermóffele, *vermóffelde, haet of is vermóffelt*: vermoffelen.
vermuibele, *vermuibelde, haet of is vermuibelt*: bolwerken; aflossen; opmaken.
vermuie, *vermuide, haet of is vermuut*: vermoeien.
vernachte, *vernachde, haet of is vernach*: miskennen; kleinachten.
vernäöke, *vernäökde, haet of is vernäök*: foppen, voor de gek houden; te slim af zijn. *Die vernäöke de ganse kraom*: die zijn de hele boel te slim af.
vernäökerie v, *vernäökerieë*: fopperij; bedrog.
vernaoleesigge, *vernaoleesichde, haet of is vernaoleesich*: verzuimen. *'t Hoes is richtich vernaoleesich*: het huis is bar verwaarloosd.
verneeglesjeiere, *verneeglesjeierde, haet of is verneeglesjeiert*: Fr. négliger, veronachtzamen, verwaarlozen.
verneile, *verneilde, haet of is verneilt*: verdragen; niet op kunnen; niet mee overweg kunnen. *Goue kos en zoo vääöl, daste 't neit verneile koos*: goede kost en zo rijkelijk, dat je het niet op kon.

vernies, fernies m: vernis.

vernieste, fernieste, *verniesde, haet of is gevernies*; vernissen.

vernootriepe, *vernootriepde, is vernootriep*: noodrijp worden, noodrijp zijn.

vernumme, *vernoum, haet of is vernómme*: vernemen.

vernuue, *vernuude, haet of is vernuut*: vernieuwen.

veróngelökke, *veróngelökde, is veróngelök*: verongelukken.

verónnötte, *verónnötde, haet of is verónnöt*: verontreinigen, vuil maken.

veróntraase v: alteratie; ontroering; ontsteltenis; schrik. *Van veróntraase, wós er neit mee waater deich*: van alteratie, wist hij niet meer wat hij deed.

verordeneiere, *verordeneierde, haet of is verordeneiert*: overleggen. *Veer höbben ós dat éns verordeneiert*: wij hebben dat eens overlegd, van alle kanten bekeken.

verouvere, *verouverde, haet of is verouvert*: veroveren.

verpaave, *verpaafde, haet of is verpaaf*: verpaffe; door drinken, roken of schieten opmaken; slaan. Zie ook: *paave*.

verpakke, *verpakde, haet of is verpak*: verpakken; niet bekomen; onpasselijk worden. *Ich höb mich verpak*: ik heb een kou op mijn hals gehaald; ik heb iets gegeten, wat mij niet bekomt; ik voel mij niet lekker. Bij rundvee aanleiding tot het ontstaan van de zgn. windkoliek of “*et oploupe*” (z.d.). Er waren mensen die dit konden afbidden. De koe of het rund kreeg daarbij een pluk gras, die vooraf door de koemest was gehaald, in de bek geduwd; ondertussen werd er gebeden. Meestal volgde hierop een aantal oprispingen en de koe of het rund was genezen.

verpaote, *verpaotde, haet of is verpaot*: verpoten, verplanten; iemand een opdonder geven.

verpasse, *verpasde, haet of is verpas*: passen. *De kaart verpasse*: met een goed spel in handen niet aan het bieden of vragen deelnemen. *Ich höb {p.457} de bös verpas*: ik heb de bus gemist.

verpatse, *verpatsde, haet of is verpats*: verpatsen, verkopen; bargoens. *Hae kreech 'n verpats*: hij kreeg een opdonder. *Hae haet al drék verpats*: hij heeft alles direct verkocht.

verpèste, *verpèsde, haet of is verpès*: verpesten. *Doe höbs de ganse kraom verpès*: jij hebt de hele zaak verknoeid.

verpleige, *verpleichde, haet of is verpleich*: verplegen.

verpóbzak: verbluft, verbouwereerd. *Hae waas ram verpóbzak*: hij was totaal verbouwereerd.

verprósje, *verprósjde, haet of is verprósj*: verprutsen, verknoeien.

verraatele, *verraatelde, is verraatelt*: verdrogen. *Dat raat is verraatelt*: dat wiel is van droogte uit elkaar gevallen, (ook het in duigen vallen van tonnen, kuipen enz.).

verraengene, *verraengende, is verraengent*: verregen.

verraekene, *verraekende, haet of is verraekent*: verrekenen.

verraoe, *verraode, haet of is verraoe*: verraden.

verraot o: verraad.

verrasje, vrasje, *verrasjde, haet of is verrasj*: nieuwjaar wensen; verrassen, 't *Nuujaor aafgewénne*: de kinderen springen onverwacht te voorschijn om familie, vrienden of kennissen het eerst “*zalig nieuwjaar*” te kunnen toeroepen, waarop degeen die “*verrasj*” wordt, moet “*aafbetaale*”. De kinderen hadden ook voor deze dagen “*beste wensen*” als b.v.: “*Zeelich nuujaor, de kop vol haor, de kop vol neete (of de vot vol neetele), zeeve maol in 't bët gesjeete*”. *Bie de baeter luu waar dat al ɛ beetje mee sivvelezeiert*: “*Zeelich nuujaor, de kop vol haor, de mónjt vol tènj en 'n waffel in de hènj*”.

verreeër m, *verreeësj*: verrader.

verrèk: verrek! *Verrèks vääöl, min, groot, klein enz.*: erg veel, min, groot, klein enz. *Vrèks vääöl nooten op diene zank*: veel pretenties hebben (*vrèks* = samentrekking van *verrèks*).

verrèkke, *verrèkde, haet of is verrèk*: verrekken; sterven. *Noe vrèkste*: uitroep van verbazing.

verrennewejere, *verrenneweierde*, *haet of is verrenneweiert*: Fr. ruiner, ruineren. *Hae kreech 't neit verrenneweiert*: hij kon het niet op. *Zittesje wénjt haet al mennich boerekénjt verrenneweiert*: het verblijf in de stad heeft menig eenvoudig dorpskind geen goed gedaan.

verrieke, **zich**, *verriekde zich*, *haet zich verriek*: zich verrijken.

verriete, *verreet*, *haet of is verreete*: vaneenrijten. *Went ich dich in de vingere krieche, verriet ich dich*: als ik je in mijn vingers krijg, verscheur ik je.

verróffe, *verrófde*, *haet of is verróf*: ontwrichten.

verroste, *verrosde*, *is verros*: verroesten.

verrotte, *verrotde*, *is verrot*: verrotten.

verruk, *verrukder*, *verrukste*: dwaas, dol. *Doe bës verruk man*: je bent niet goed snik man.

ver rumpele, *ver rumpeelde*, *is ver rumpeelt*: verrimpelen.

verruuzele, *verruuzelde*, *is verruuzelt*: het ruien van vogels, bloemen enz.; in kleine deeltjes uit elkaar vallen.

versakkere, *versakkerde*, *haet of is versakker*: vernielen; slecht behandelen.

verseiere, *verseierde*, *haet of is verseiert*: versieren.

verseiering v, *verseieringe*, *verseieringske*: versiering.

verseiersel, **seiersel** o, *verseiersele*: *verseierselke*: versiersel; verfraaiing.

versichte, *versichde*, *haet versich*: af-{p.458}zien van, afstand doen. *Ich versich*: ik zie er van af.

versjaale, *versjaajde*, *is versjaalt*: verschalen, smakeloos worden, 't *Beier is versjaalt*: het bier is verschaald (ondrinkbaar geworden).

versjachele, *versjachelde*, *haet of is versjachtelt*: versjacheren.

versjaele: schelen. 't *Kan mich niks versjaele*: het kan me niets schelen.

versjaffe, **zich**, *versjafde zich*, *haet zich versjaf*: verschaffen.

versjangeleiere, *versjangeleierde*, *haet of is versjangeleiert*: beschadigen, toetakelen, bederven. *Wae haet dich zoo versjangeleiert*: wie heeft jou zo toegetakeld?

versjeie: verscheiden; 72. *Versjeien is tweeënsevetich*: verscheiden is tweeënzeventig, wordt gezegd, als iemand dit woord gebruikt. *Dat is versjeie*: dat is verschillend. *ę Paert kan versjeie faeldesj höbbe*: een paard kan 72 gebreken hebben. *Versjeie luu*: veel mensen.

versjeite, *versjoot*, *haet of is versjaote*: verschieten; verbleken. *Den tapeet is versjaote*: het behang is verschoten.

versjénke, *versjónk*, *haet of is versjónke*: verschenken.

versjët v, *versjëtje*, *versjëtje*: Fr. fourchette, vork, tafelvork.

versjeune ook: *versjoone*, *versjeunde*, *haet of is versjeunt*: verschonen; sparen, ontzien.

versjeunere, *versjeunerde*, *haet of is versjeunert*: verfraaien, mooier maken.

versjikke, *versjikde*, *haet of is versjik*: verzenden.

versjil o, *versjille*: verschil.

versjillent, *versjillender*, *versjillenste*: verschillend.

versjlaach o, *versjlaech*: verslag.

versjlaaf, *versjlaafder*, *versjlaafste*: verslaafd.

versjlaave, *versjlaafde*, *is versjlaaf*: verslaven.

versj lakke, *versj lakde*, *is versj lak*: verwelken.

versjlaon, *versjlouch*, *haet of is versjlaage*: verslaan. *Hae versjlouch va gezich en waar gans versjlaage*: hij verschoot van kleur en was totaal verslagen.

versjlaope, **zich**, *versjleipde zich*, *haet zich versjlaope*: zich verslapen.

versjleip o: uitstel.

versjleipe, *versjleipde*, *haet of is versjleip*: verslepen; uitstellen, op de lange baan schuiven. *Doe mós dat neit ummer in 't versjleip trëkke*: je moet dat niet steeds opnieuw weer uitstellen.

versjlénje, *versjlónj*, *haet of is versjlónje*: verslinden.

versjiïet o: slijtage.

versjliete, *versjleet, haet of is versjleete*: verslijten. *Versjleete werk*: afgesleten; afgedragen; krachteloos.

versjlikke, **zich**, *versjlikde zich, haet zich versjlik*: zich verslikken.

versjlókke, *versjlókde, haet of is versjlók*: versnoepen. *Höbste die lesten äörtje versjlók*: heb je je laatste oortje versnoept?

versjnappe, **zich**, *versjnapde zich, haet zich versjnap*: misgrijpen; onvoordelige koop doen.

versjnirke, *versjnirkde, haet of is versjnirk*: verschroeien.

versjnóppe, **zich**, *versjnópde zich, haet zich versjnóp*: zich een neusverkoudheid op de hals halen.

versjnóppicheit v: neusverkoudheid.

versjnuppere, *versjnupperde, haet of is versjnuppert*: versnipperen.

versjöldich: verschuldigd. *Doe bës mich niks versjöldich*: jij bent mij niets schuldig.

versjoone, **versjeune**, *versjoonde, haet of is versjoont*: verschonen, sparen. {p.459}

versjörge, *versjörchde, haet of is versjörch*: met een kruiwagen wegbrengen, verplaatsen.

versjpaare, *versjpaarde, haet of is versjpaart*: sparen, opsparen. *Ich höb mich 'ne sjoone sent versjpaart*: ik heb een mooi centje kunnen opzij leggen.

versjpeelee, *versjpeelde, haet of is versjpeelt*: verspelen.

versjpraeke, *versjprouk, haet of is versjpraoke*: beloven, toezeggen. *Doe has 't mich toch al versjpraoke*: je had het mij toch al beloofd!

versjpraeke, **zich**, *versjprouk zich, haet zich versjpraoke*: zich verspreken.

versjrieve, *versjreef, haet of is versjreeve*: verschrijven; voorschrijven; vermaken; iets op iemands naam laten zetten. *Ich höb mich versjreeve*: ik heb mij verschreven. *Den dokter haet mich dat versjreeve*: dat heeft de dokter mij voorgeschreven. *Dat haet er aan de kirk versjreeve*: dat heeft hij aan de kerk vermaakt.

versjrikke, *versjrikde, haet of is versjrik*: verschrikken, schrikken.

versjtaek o, *versjtaeke, versjtaekske*: verstek; schuilplaats.

versjtaekblok m, *versjtaekblok, versjtaekblökske*: verstekblok.

versjtaeke, *versjtouk, haet of is versjtaoke*: versteken; verstoppen, verbergen. *Versjtaeke sjpeelee*: verstoppertje spelen, zie: kinderspelen.

versjtaeklaa v, *versjtaeklaas, versjtaeklaeke*: versteklade, -blok.

versjtaekzaech v, *versjtaekzaege, versjtaekzaechske*: verstekzaag.

versjtanjt o: verstand. *Lank haor en e kort versjtanjt geit dëk saame*: lang haar en een klein verstand gaat vaak samen. *'t Versjtanjt kump neit veur de jaoren en de jaore neit veur de fieftich*: door ervaring wordt men wijs. *Ein óns gelök is mee waert es e pónjt versjtanjt*: zonder geluk vaart niemand wel.

versjtaoke, *versjtaokde, haet of is versjtaok*: verbranden, verstoken.

versjtaon, *versjtóng, haet versjtange*: verstaan; goed kunnen hebben. *Zich gout versjtaon*: elkaar goed kunnen hebben. *Versjteiste 't*: begrijp je het?

versjtäönder m, *versjtäöndesj*: verstaander, 'ne Goue *versjtäönder haet aan 'n hauf woort genóch*: een goed verstaander heeft maar een half woord nodig.

versjteistemich m: begrip, kennis van zaken. *Versjteistemich urges van höbbe*: met kennis van zaken of begrip te werk gaan; ergens begrip voor hebben. *Dao höbste geine versjteistemich van*: daar ken je niets van; daar heb je geen kennis, begrip of verstand van.

versjteistemich, 'ne m: gelijkgezinde. 'ne Boer *labäört mit 'ne versjteistemich*: een boer werkt samen met een gelijkgezinde.

versjtènjich, *versjtènjigger, versjtènjichste*: verstandig.

versjtërke, **versjtirke**, *versjtèrkde, haet of is versjtèrk*: versterken.

versjteune, *versjteunde, haet versjteune*: verstaan, bargoens.

versjteuteling, **versjtööteling** m, *versjteutelinge*: verstoteling. verschoppeling.

versjtoeke, *versjtoekde, haet of is versjtoek*: verstuiken.

versjtómme, *versjtómde*, *haet of is versjtómp*: verstommen.
versjtööteling, **versjteuteling** m, *versjtööteling*: verstopeling, verschoppeling.
versjtoppe, *versjtopde*, *haet of is versjtop*: verstoppen, dichtraken. 't Kannaal is *versjtop*: het riool is verstopt.
versjtrieke, *versjtreek*, *is versjtreeke*: verstrijken.
versjtröppe, *versjtröpde*, *is versjtröp*: {p.460} verstoppen, verstrikken, in de war raken.
versjtruie, *versjtruide*, *haet of is versjtruit*: verstrooien.
versjtruit, *versjtruider*, *versjtruitste*: verstrooid.
versjtumpele, *versjtumpelde*, *haet of is versjtumpelt*: verdonkeremanen; achterhouden.
versjuuve, *versjuufde*, *haet of is versjuuf*: verschuiven, verplaatsen.
versjwaeke, *versjwaekde*, *haet of is versjwaek*: verzwakken.
versjweere, *versjweerde*, *haet of is versjweert*: verzwaren.
versjwiege, *versjweech*, *haet of is versjweege*: verzwijgen.
versoppe, *versopde*, *haet versop*: slaan. *Eemen ein versoppe*: iemand een mep geven.
vertaer o, *vertaere*: vertering.
vertaere, *verteerde*, *haet of is vertaert*: verteren.
verteene, *verteende*, *haet of is verteent*: vertinnen.
vertëlle, *vertelde*, *haet of is vertelt*: vertellen. *Dae kan sjoon vertëlle*: hij kan mooi vertellen. *Hae haet zich vertelt*: hij heeft zich verteld.
vertëlsel o, *vertëlsele*, *vertëlselke*: vertelsel.
vertésteweiere, *vertésteweierde*, *haet of is vèrtesteweiert*: Fr. détruire, vernielen, vernietigen.
verteutele, *verteutelde*, *haet of is verteutelt*: vertroetelen, verwennen, zie ook: *vertuttele*. *Verteutelt kénjt*: een verwend of vertroeteld kind.
vertoesje, *vertoesjde*, *haet of is vertoesj*: ruilen.
vertósje, *vertósjde*, *haet of is vertósj*: verdoezelen.
vertraeë, **zich**, *vertrou zich*, *haet zich vertraoe*: zich vertreden. *Zich gèt vertraeë*: wat lopen, vertreden; misstappen.
vertrampele, *vertrampelde*, *haet of is vertrampelt*: vertrappelen; vertrappen.
vertrëkke, *vertroch*, *is verrokke*: vertrekken.
vertroeë o: vertrouwen.
vertroeë, *vertroede*, *haet of is vertroet*: vertrouwen, zie het oudere: *troeë*. *In vertroede gaengent*: in bekende omgeving.
vertrööste, *vertröösde*, *haet of is vertröös*: vertroosten.
vertuine, *vertuinde*, *haet of is vertuint*: vertonen.
vertuttele, *vertuttelde*, *haet of is vertuttelt*: verwennen. Zie ook: *verteutele*.
vertuuzelt: buiten westen, zijn bezinning kwijt.
vervaare, **zich**, *vervouer zich*, *haet zich vervaare*: verkeerd rijden, de verkeerde weg nemen; iets verkeerd of te onpas zeggen.
vervaele, **zich**, *vervaelde zich*, *haet zich vervaelt*: zich vervelen.
verval o: verval. *Väöl verval*: veel fooi. Zie ook: *verloup*.
vervalle, *vervoul*, *is vervalle*: vervallen; achteruitgaan. *Hae vervilt aazeenderouge*: hij vervalt of gaat zichtbaar achteruit.
vervalsje, *vervalsjde*, *haet of is vervalsj*: vervalsen.
vêrve, *vêrfde*, *haet of is gevêrf*: verven, schilderen; overdrijven; liegen. *Heur dem éns vêrve*: hoor hem eens overdrijven; liegen.
verveere, *verveerde*, *is verveert*: doen schrikken; vrees aanjagen.
vervènger m, *vervèngesj*: vervanger, zie het oudere: *ramplesant*.
vêrvèrt m, *vêrvèrsj*, *vêrvèrke*: pocher, opsnijder; leugenaar; schilder.
vervleige, *vervlooch*, *is vervlaoge*: vervluchtigen.
vervleige, **zich**, *vervlooch zich*, *haet zich vervlaoge*: verkeerd vliegen. {p.461}

vervlouke, *vervloukde*, *haet of is vervlouw*: vervloeken.
vervolges: vervolgens.
vervraeme, *vervraemde*, *is vervraemp*: vervreemden.
vervreike, *vervreikte*, *haet of is vervreik*: verwrikken.
vervrénge, *vervróng*, *haet of is vervrónge*: verwringen.
vervuier o: vervoer. *Höbste vervuier*: heb je vervoer?
vervuiere, *vervuierde*, *haet of is vervuiert*: vervoeren.
vervuure, *vervuurde*, *is vervuurt*: vervuren; optreden van vuur (houtziekte).
verwaant, *verwaander*, *verwaantste*: verwaand.
verwaare, *verwaarde*, *haet of is verwaart*: bewaren.
verwaere, **zich**, *verwaerde zich*, *haet zich verwaert*: zich verdedigen.
verwaere, *verwoort*, *is verwoore*: verweren; vergaan.
verweeze: verwezen. *Hae keek gans verweezen óm zich haer*: hij keek onthutst of verslagen om zich heen.
verwérpe, *verwórp*, *haet of is verwórpe*: verwerpen. *Zich verwérpe*: een verkeerde kaart spelen. *De kou haet verwórpe*: de koe heeft een miskraam gehad.
verwiet o, *verwiete*: verwijt.
verwiete, *verweet*, *haet of is verweete*: verwijten.
verwiljere, *verwiljerde*, *is verwiljert*: verwilderen.
verwónjering v: verwondering.
verwoore, **verwoorde**, *verwoort*, *is verwoorde*: verworden, ontaarden.
verwörge, *verwörchde*, *haet of is verwörch*: worgen.
verworre, *verworde*, *haet of is verwort*: verwarren.
verwuisde, *verwuisde*, *haet of is verwuis*: verwoesten.
verwunsje, *verwunsjde*, *haet of is verwunsj*: verwensen.
verzaake, *verzaakde*, *haet verzaak*: verzaken. *Troef verzaake*: geen troef bekennen.
verzaedigge, *verzaedichde*, *is verzaedich*: verzadigen.
verzaole, *verzaolde*, *haet of is verzaolt*: verzolen; meppen, slaan. *Ich hau des dem e paar verzaolt*: ik had hem een paar meppen gegeven.
verzaote, *verzaotde*, *haet of is verzaot*: verstellen. *De boks verzaote*: de broek verstellen.
verzauele, *verzauelde*, *is verzawelt*: verprutteld (door langdurig warm houden smakeloos geworden eten of koffie).
verzaute, *verzautde*, *haet of is verzaut*: verzouten. *Dem höbste de pap verzaute*: die heb je de lust of zin bedorven.
verzeeë, *verzeede*, *haet of is verzeet*: verkeerd zaaien, (te dun, te dik).
verzeen, *verzouch*, *haet verzeen*: zich verkijken; het gemunt hebben op. *Ich hau mich verzeen*: ik had me verkeken. *Woo haeter 't op verzeen*: waar heeft hij het op gemunt? *Dat waar te verzeen*: dat was te voorzien.
verzeen, **waere**, *woort verzeen*, *is verzeen gewoore*: de laatste H. Sacramenten ontvangen, zie ook: *bedeine*.
verzeier o, *verzeiere*: vizier. *Haut dem in 't verzeier*: hou hem in de gaten.
verzët o, *verzëtte*, *verzëtje*: verzet. *e Verzëtje haet 'ne minsj neudich op zienen tiet*: zich op gezette tijden ontspannen is goed voor de mens.
verzët o, *verzëtte*: versnelling van een fiets e.d. *'t Verzët van diene fits is erch groot*: de versnelling van jouw fiets is erg groot.
verzëtte, *verzat*, *haet of is verzat*: verplaatsen.
verzëtte, **zich**, *verzat zich*, *haet zich* {p.462} *verzat*: verzetten, weren, tegenwerken.
verzichtig, *verzichtigger*, *verzichtigste*: voorzichtig.
verzinke, *verzinkde*, *haet of is verzónke*: verzinken (boorgaten met het verzinkboor bewerken, zodat de koppen van de schroeven of bouten gelijk met het oppervlak kunnen verzinken).

verzinke, *verzinkde, haet of is verzink*: verzinken (met een laagje zink bedekken).

verzoem o, *verzoeme*: verzuim.

verzoeme, **zoeme**, *verzoemde, haet of is verzoemp*: verzuimen, verletten.

verzoepe, *verzoop, haet of is verzaope*: verzuipen; verdrinken.

verzoere, *verzoerde, is verzoert*: verzuren. *Waat in 't vaat is verzoert neit*: wat in het vat zit verzuurt niet.

verzörge, *verzörchde, haet of is verzörch*: verzorgen.

verzuiele, *verzuieldde, is verzuelt*: als: *verzauele*.

verzuik o, *verzuike, verzuikske*: verzoek.

verzuike, *verzuikde, haet of is verzuik*: verzoeken. *Geer waert vrunjtelik verzuik oppē begraefenis van ... enz: uitnodiging tot het bijwonen van een begrafenis (typisch Sittards gebruik).*

vès o, *vèste, vèske*: vest, zie het oudere: kammezaol.

vèsper v, *vèspesj*: vesper. *Ze haet de vèsper ónger de hoomes oethange*: zij vlagt. *Dao zeen de wilj vèspesj aan de gang*: het is daar een hels spektakel.

vèspere, *vèsperde, haet of is gevèspert*: prutsen, klungelen. *Dae vèspert zich gèt inein*: die prutst wat in elkaar.

vèssètèsjke o, *vèssètèsjkes*: vestjeszak.

vèstèlaldaach m, *vèstèlaldaach*: vastendag. *Kirmes in 't hoes, vèstèlaldaach in de sjtel*: kermis in huis, vastendagen in de stallen (minder goede verzorging van het vee gedurende de kermisdagen).

vèstingmoer v, *vèstingmoere*: vestingmuur.

vèstóng m, *vèstónge, vèstungske*: feston, geborduurd randje.

vèt o: vet. *Vèt sjwömp baove, al is 't van 'ne kepodden hónjt*: het geld, dat dom is, maakt recht, wat krom is en wijs, wat dom is.

vèt, *vètter, vètste*: vet.

vetès, **vietès** v: snelheid, klemtoon op *tès*.

vètkaanis m, *vètkaanis*: vuilpoets.

vètkaol m, *vètkaole*: vetkool.

vètlaer o: *vètleer*. *'nVetlaere medaaje*: een medaille van nul en generlei waarde.

vèts m, *vètse, vètske*: vezel. *Gei vètske vèt draan*: daar is geen greintje vet aan. *Dao maach allewiele geine vèts vèt mee aan 't vleisj zeen*: tegenwoordig mag er geen greintje vet meer aan het vlees zitten. *Dao is geine vèts van aan*: daar is geen sikkepit van waar. *Gaef dae jóng ouch ē vètske*: geef die jongen ook een klein beetje.

vètse, *vètsde, haet gevèts*: hard lopen.

vètsjtub m, *vètsjtubbe, vètsjtubke*: slordig, onzindelijk, onverzorgd man.

vètte m: vette. *Dao hóbste 'ne vèttēn aan*: daar heb je een goeie aan (ook in negatieve zin). *'n Vètte kou en ē maager vèrken is de ómgedreede welt*: een vette koe en een mager varken is de omgekeerde wereld.

vèttich, *vèttigger, vèttichste*: vettig.

vètweier m, *vètweiesj*: vetweider (boer, die vee laat vetweiden).

vètzel m, *vètzele, vètzelke*: vezel, rafel.

vètzele, *vètzelde, haet of is gevètzelt*: rafelen, vezelen.

veugelkeszaot m, *veugelkeszäötje*: vogelzaad. {p.463}

veulder m, *veuldesj*: keerakker. (Indien de naastliggende percelen bouwland reeds ingezaaid zijn, moet het bewerken van dit kopeinde van het perceel geschieden zonder schade aan de naastliggende percelen toe te brengen).

veule o, *veules, veuleke*: veulen. *'t Sjprink wie ē veule*: zij is zo dartel als een veulen.

veur: voor. *Veur de borde kómme:* op de proppen komen. *Waat me veur haet, kan me nao misse:* men moet het niet dubbel en dwars willen hebben. *Veur éch:* niet voor de grap, gemeend. *Veur en nao koume ze heivisj:* de een na de ander kwam naar huis.

veuraaf: vooraf. *Veuraaf betaalste mich de sjout, die noch hink te kreeë:* vooraf betaal je de schulden, die er nog zijn.

veuraan: vooraan; voort. *Veuraan maake:* voortmaken.

veuraansjtaont: vooraanstaand.

veur aevevääol: voor evenveel. *Den aevevääol is 'm aan de prie:* hij is moedeloos en heeft nergens belangstelling meer voor.

veural: vooral.

veuraavent m: vooravond. *Deezen aovent is 't den aovent en mórgen is 't den daach, dat ich Finke besjtaeke maach:* de vooravond van de feestdag gebruiken om te feliciteren en geschenk aan te bieden.

veurauesj: voorouders.

veurbaeë, *baede veur, haet veurgebaet:* voorbidden.

veurbaeër m, *veurbaeësj:* voorbidder.

veurbeelt o, *veurbeelder:* voorbeeld.

veurbénje, *bónj veur, haet of is veurgebónje:* voorbinden.

veurbroelëf m, *veurbroelefte:* diner bij de ouders van de bruidegom op de dag van ondertrouw.

veurdat: eerdat. *Veurdat dat gebeurt, drif noch vääol waater door de Keutelbaek:* voordat dat gebeurt, loopt er nog veel water naar zee.

veurdeil o, *veurdeile, veurdeilke:* voordeel.

veurdeilich, *veurdeiligger, veurdeilichste:* voordelig.

veurdènsert m, *veurdènsesj, veurdènserke:* voordanser.

veurdemiddich: voormiddag, klemtoon op -mid-.

veurdoon, *douch veur, haet of is veurgedaon:* voordoen. *Dooch 't mich éns veur:* doe het me eens voor.

veurdoon, zich, *douch zich veur, haet zich veurgedaon:* zich voordoen. *Hae wit zich gout veur te doon:* hij maakt een goede indruk.

veurdraage, *douch veur, haet of is veurgedraage:* voordragen.

veurdrach v, *veurdrachte, veurdrèchske:* voordracht.

veureuf: uitroep bij het knikken als de schietknikker in het potje terecht komt. De speler moet dan opnieuw aan de beginstreep (“euf”) beginnen.

veureuver: voorover.

veureuvervalle, *voul veureuver, is veureuvergevalle:* voorovervallen.

veurgaeve, *gouf veur, haet of is veurgegaeve:* voorgeven. *Op 'n pertie van dartich, móste mich vief veurgaeve:* op een spel om dertig punten, moet je me vijf punten voorgeven.

veurgaon, *góng veur, is veurgegange:* voorgaan; een zaak bij rechtbank aanhangig maken. *Wae veur geit, wae veur meelt:* wie het eerst komt, wie het eerst maalt. “*Gank mer veur, ich kóm dich nao*” wordt gezegd, als iemand met de rechtbank dreigt.

veurgènger m, *veurgèngesj:* voorganger.

veurgevuil o, *veurgevuile:* voorgevoel.

veurgif m, *veurgifte:* voorgift. {p.464}

veurgout: voorgoed.

veurgrónjt m, *veurgrunj:* voorgrond.

veurhaamer m, *veurhaamesj:* voorhamer.

veurhaer: voorheen.

veurhansj: voorshands.

veurhanjt v: voorhand; de eerste keus of kans. *Oppe veurhanjt zitte*: op de voorhand zitten (de aangewezen man zijn om het spel te openen). *De veurhanjt is ein mauskou waert*: de voorhand is een guste koe waard (het mogen openen van het spel kan grotere winst tot gevolg hebben).

veurhaute, *hólj veur, haet veurgaute*: voorhouden. *Ich höb 'm gout veurgaute, wie er zich te gedraagen haet*: ik heb hem goed voorgehouden, hoe hij zich te gedragen heeft. *Al nao gelang de vietès, woomit 't wiljt geit, móste mee of weenigger veurhaute*: naargelang de snelheid, waarmede het wild zich voortbeweegt, moet je bij het richten voorhouden, meewijzen en afdrukken. Daar de hagelkolom tijd nodig heeft om de afstand van de monding van het geweer tot het wild af te leggen en vooral bij dwarsend wild dat zich in die tijd weer een korte afstand heeft verplaatst, moet het schot daar zijn, waar het wild zich op dat moment bevindt.

veurhōbbe, *hau veur, haet veurgat*: voorhebben, voornemens zijn. *Doe höbs 't gout veur, ès 't dich ouch mer zoo nao kump*: je hebt het goed voor, als het inderdaad zo afloopt.

veurich: vorig.

veurin: voorin.

veurkanjt m, *veurkènj*: voorkant.

veurkénjt o, *veurkénjer, veurkinjtje*: voorkind.

veurkeur m: voorkeur. *Geine veurkeur, leeverkuikskes waere neit gebakke*: lieverkoekjes worden niet gebakken.

veurkómme o: uiterlijk. *Hae haet e gout veurkómme*: hij heeft een goed uiterlijk.

veurkómme, *koum veur, is veurgekómme*: voor de rechtbank verschijnen.

veurkómme, *veurkoum, is veurkómme*: voorkomen; door tijdige maatregelen iets verhinderen. *Wie 't veurkoum, hae koos al broeke*: hij kon alles gebruiken.

veurkómmment, *veurkómmender, veurkómmenste*: voorkomend, hulpvaardig.

veurkop m, *veurköp*: voorhoofd.

veurkuue, *kuude veur, haet of is veurgekuut*: voorkauwen. *Ich hau 't 'm al zoo gout veurgekuut*: ik had het hem woord voor woord voorgezegd. Zie ook: *kuue*.

veurlaeze, *lous veur, haet of is veurgelaeze*: voorlezen.

veurlaote, *lout veur, haet of is veurgelaote*: voorlaten.

veurlëGGe, *lach veur, haet of is veurgelach*: voorleggen.

veurloupe, *leip veur, haet of is veurgeloupe*: voorlopen.

veurluiper m, *veurluipesj*: voorloper; schaaf voor eerste ruwe bewerking van het hout.

veurluipich, *veurluipigger, veurluipichste*: voorlopig.

veurmunjer m, *veurmunjesj*: voogd.

veurnaam m, *veurnaame*: voornaam.

veurnaam, *veurnaamer, veurnaamste*: voornaam, deftig.

veurnaamelik: voornamelijk.

veurnumme o, *veurnummes*: voornemen.

veurnumme, **zich**, *noum zich veur, haet zich veurgenómme*: zich voornemen.

veuroet: vooruit; vooraf. *Dit kriste al in veuroet*: dit krijg je al vooraf.

veuroetgank m: vooruitgang.

veuroetmaake, *maakde veuroet, haet {p.465} veuroetgemaak*: voortmaken, zich reppen.

veurop: voorop.

veuroploupe, *leip veurop, haet of is veurop geloupe*: voorop lopen of gaan.

veurpanjt o, *veurpanjer, veurpènjtje*: voorpand.

veurpoot m, *veurpeut*: voorpoot; schenkel van koe.

veurpos m, *veurposte*: voorpost.

veurprouf v, *veurprouve, veurpruifke*: voorproef.

veurraot m, *veurraote, veurräötje*: voorraad.

veurrèch o, *veurrèchte*: voorrecht.

veurrou draage, *drouch veurrou, haet veurrou gedraage*: als eerste mannelijk lid van de familie in de begrafenisstoet direct achter de dragers of de lijkwagen lopen.

veursjaar o, *veursjaare*: voorschaar van de ploeg.

veursjeite, *sjoot veur, haet of is veurgesjaote*: voorschieten.

veursjlaach m, *veursjlaech*: voorstel.

veursjlaon, *sjlouch veur, haet of is veurgesjlaage*: voorstellen; voorslaan (ritme aangeven bij dorsen).

veursjmiete, *sjmeet veur, haet of is veurgesjmeete*: iemand iets voor de voeten werpen; vee voederen.

veursjnèppetich, *veursjnèppetigger, veursjnèppetichste*: voorbarig, onbedachtzaam; brutaal, eigenwijs.

veursjot o, *veursjotte, veursjötje*: voorschot, niet te verwarren met “*op veurhanjt gaeve*”.

veursjpan o, *veursjpanne*: voorspan (het voorste van twee, of twee paar, voor elkaar gespannen paarden), zie ook: *oetsjpanning*. Om een beladen kar of wagen door een moeilijk terrein of over een berghelling te krijgen, kon men in vroeger dagen een voorspan van een of meerdere paarden voor dit karwei huren. *Eeme ɛ veursjpan gaeve*: een goed woordje voor iemand doen, als kruiwagen voor hem fungeren.

veursjpanne, *sjpande veur, haet of is veurgesjpanne*: voorspannen. *Laot dich toch neit euveral veursjpanne*: laat je toch niet voor allerlei dingen gebruiken.

veursjpeel o, *veursjpeelder*: voorspel.

veursjpeeple, *sjpeelde veur, haet of is veurgesjpeelt*: voorspelen.

veursjpeigele, *sjpeigelde veur, haet of is veurgesjpeigelt*: voorspiegelen.

veursjpelle, *veursjpelde, haet of is veursjpelt*: voorspellen.

veursjpraok v: voorspraak, zie ook: *vief veur höbbe*.

veursjprunk m, *veursjprung*: voorsprong.

veursjtëlle, *sjtëlle veur, haet of is veurgesjtëlt*: voorstellen.

veurtang v, *veurtange, veurtèngske*: door middel van wormas verstelbare klem aan voorzijde van de schaafbank.

veurteike o, *veurteikes*: voorteken. *Veurteikes voor raengen op hènje zeen: de sjtein sjweiten of dreuge neit op; de hènj sjweite mich; de rouk sjleit omleech. Veurteikes veur sjoon waer: 'ne raengebaoch in de lóch geef drie daach sjoon waer; sjaopewuikskes in de lóch*: voortekenen voor ophanden zijnde regen zijn: de stenen zweten, drogen niet op; vochtige handen hebben; de rook slaat neer. Voortekens voor mooi weer: een regenboog; schapenwolkjes.

veurtrëkke, *troch veur, haet of is veurgetrokke*: voortrekken.

veurtrëkke, *troch veur, haet veurgetrokke*: voortrekken. *Doe höbs al ummer veurgetrokke, noe zeen die angeren éns draan*: jij heb altijd al voorgetrokken, nu zijn de anderen eens aan de beurt (aan een kar, {p.466} touw enz.).

veurval o, *veurvel, veurvelke*: voorval.

veurvalle, *voul veur, is veurgevalle*: voorvallen. *Waat is veurgevalle*: wat is gebeurd?

veurwärts: voorwaarts.

veurwitsetich, *veurwitsetigger, veurwitsetichste*: als: *veursjnèppetich*.

veurzëGGe, *zach veur, haet of is veurgezach*: voorzeggén.

veurzënge, *zóng veur, haet veurgezóng*: voorzingen.

veurzënger m, *veurzëngesj, veurzëngerke*: voorzanger.

veurzëtte, *zat veur, haet of is veurgezatzat*: voorzetten. *Ich kreech dao gèt veurgezatzat, dao deichste de patsj veur aaf*: het eten was er buitengewoon goed en rijkelijk.

veurzichtich, *veurzichtigger, veurzichtichste*: voorzichtig.

veurzïe v, *veurzïeë*: voorzijde.

veurzitter m, *veurzittesj*: voorzitter, zie ook: *praezes*.

veusjte: voorste; ook neus van schoen. *Wach dich veur 't échesjte van e paert en 't veusjte van e vroumisj*: lett.: hoed je voor het achterste van een paard en het voorste van een vrouw. *Gèt in de veusjte wirke*: al iets vooraf doen.

vidieu m, *vidieus*, *vidieuke*: leeuwerik, zie ook: *leewèrk*.

viech v, *viege*, *viechske*: vijf. 'n *Ammerekaansje viech*: een dadel.

vief: vijf. *Hae haet vief veur*: het is een gunsteling; hij kan een potje breken. *Mit vief vingeren en e benaut hart is er dao aagekómme*: dat heeft hij gegapt. *Hae kan gien vief tälle*: hij is erg dom. *Vief gebaoe*: vijf geboden; vijf vingers.

vief v, *vieve*, *viefke*: scheur of winkelhaak in kleding e.d. *Ein vief in de boks*: een scheur in de broek.

vief, *viever*, *viefste*: rap, kweik. *Dat is e vief menke*: dat is een rap manneke.

viefsentemenke o: Voordat men bij de belastingdienst overging tot het per post sturen van aanmaningen, werden deze door een bode aan huis bezorgd. De kosten à vijf cent moesten ten kantore worden voldaan. De officiële aanzegger had toen al gauw de fraaie bijnaam van “*et viefsentemenke*”.

viagemat v, *viagematte*, *viagemètje*: vijgenmat (buidelvormige gevlochten verpakking voor het vervoeren van vijgen).

viejanjt m, *viejande*: vijand.

viel v, *viele*, *vielke*: vijl.

viele, *vielde*, *haet of is gevielt*: vijlen.

vieraovent m: vieravond. *Draach noch e braetje brikken oppe sjtëlling, dan maake ver vieraovent*: draag nog een juk stenen op de steiger, dan maken we een einde aan de werktijd.

viere, *vierde*, *haet of is geviert*: vieren; rusten; in de ziekte wet lopen, zie: *krank viere*. *Me mót de feeste viere wie ze valle*: men moet het nemen zoals het komt. *Onval viere*: in de ongevallen wet lopen.

vies, *viezer*, *vieste*: vies; erg. *Hae is vies gevalle*: hij is erg gevallen. *Waat 'ne vieze petik*: wat een vuile boel. *Op 'ne vieze keer*: op een zekere dag. *Doe bës 'ne vieze grosj*, of: 'ne *viezen ammie*, of: 'ne *vieze maakrel*, of: 'ne *vieze möp*: vuilpoes, viezerik. *e Vies gelök*: een groot geluk.

viesgevalle, *viesgevallender*, *viesgevalleste*: kieskeurig zijn op het gebied van de hygiëne bij het eten. *Neit viesgevalle*, of: *roe en bloot aete*: niet kieskeurig zijn bij het eten.

vieslap m, *vieslèp*, *vieslèpke*: viezerik, vuilpoes.

viet: vlug, spoedig.

vietès, **vetès**: Fr. vitesse, snelheid; versnelling e.d. {p.467}

vieve la vénk: vrolijk, vrij en blij.

vievicheit v, *vievicheite*, *vievicheitje*: rapheid, vlugheid.

viezaasj v, *viezaasjes*, *viezaesjke*: Fr. visage, gezicht.

viezicheit v, *viezicheite*: viezigheid.

vijzel m, *vijzele*, *vijzelke*: vijzel. Zie ook: *kroekesjtööttert* of *kroekesjteutert*.

vilder m, *vildesj*: vilder; dierenkweller. De naam “*vilder*” heeft in Limburg door de verhalen over de bokkerijders een sterker denigrerende betekenis gekregen, dan die van koudslachter en dierenkweller doet vermoeden.

ville, *vilde*, *haet of is gevilt*: villen. 't *Is op ein oor nao gevilt*: het is zo gebeurd.

viljt m: vilt. 'ne *Viljten hout*: een vilthoed.

vin v, *vinne*, *vinke*: vin.

vinger m, *vingere*, *vingerke*: vinger. *Zörch, daste mich oet de vingere blifs; val mich neit in de vingere*: blijf uit mijn handen weg. *Hae haet gèt in de vingere*: hij is erg sterk. *Van 'ne vingerlank 'nen èrmlank maake*: overdrijven. *Me mót leere, bës de vingeren aeve lank zeen*: men raakt nooit uitgeleerd. *Mit 'ne naate vinger vink me vleu*: met geschikte middelen bereikt men zijn doel. *Mit vinger en doem drop lèGGe*: zeer duidelijk aan het verstand brengen. *Mit*

'ne naate vinger te vange: met weinig moeite te verleiden. *Dem blif altiet gèt aan de vingeren hange*: hij slaat overal munt uit.

vingerbreit: vingerbreed, smal reepje, klein stukje.

vingerdik: vingerdik, dun stukje.

vingere, zich gèt, vingerde zich gèt, haet zich gèt gevingert: iets gappen.

vingerhout m, vingerhuit, vingerhuitje: vingerhoed.

vingerkaut: weersgesteldheid, waarbij men koude vingers krijgt.

vinster v, vinstere, vinsterste: venster. *Dat lik geine boer in de vinster*: dat hindert geen mens. *“Dooch de vinster of de deur aope”* zegt men, als iemand zichzelf teveel ophemelt.

vinsterlatèi v, vinsteralatèie, vinsteralatèike: vensterbank.

vinsterraam m, vinsterraame, vinsterraemke: raamkozijn.

vinstersjlaach m, vinstersjlaech, vinstersjlaechske: blind, vensterluik, zie het oudere: *blaffetuur*.

vis v, visse, viske: bunzing; mager beweegelijk meisje. *Dat is 'n vis*: dat is een rap ding.

vissebreeme, fissebreeme, vissebreemde, haet of is gevissebreemp: knutselen.

vitsj v, vitsje, vitsjke: verticale spanlat voor het vlechtwerk in de vakwerkhuizen.

vitsjelke, vitzjelke o: snipper, beetje.

vizavie: vis a vis, tegenover.

vizzeteiere, vizzeteierde, haet of is gevizzeteiert: visiteren.

vlaa v, vlaa, vlaeke: Limburgse vla, gebakken van fijn deeg, belegd met een laag vruchten, vruchtenmoes, rijst e.d. *Dao is niks baeter in 't Gulikerlanjt, wie booter op 'ne vlaaranjt*: aanduiding van buitengewoon fijne vla. *“Dat is dun van laer en dik van sjmeer”* wordt gezegd van een goede vla.

vlaak, vlaaker, vlaakste: vlak, effen. *Oppet vlaaken hiljter mich neit bie*: in vlak terrein kan hij mij niet bijhouden.

vlaaplaat v, vlaaplaate, vlaaplaetje: bakblik plm. 30 cm rond met plm. 3 cm hoge opstaande (meestal gegolfde) rand voor het bakken van vla.

vlaegel m, vlaegele: vlegel, bengel; dorsvlegel.

vlaegele, vlaegelde, haet of is gevlae-{p.468}gelt: dorsen.

vlaegelsbénjreim m, vlaegelsbénjreime, vlaegelsbénjreimke: varkenslederen riem breed 10 a 12 mm. In roede en klap is een gat gebrand om beide met deze riem aan elkaar te kunnen verbinden.

vlaegelsgaert v, vlaegelsgaerde: roede, vlegelknuppel of stok, gemaakt van wilgetak lang plm. 1,75 meter, doorsnede 4 a 5 centimeter. Deze wordt om hem taai te maken *“gebeet”* (na te zijn geschild wordt hij eerst een poos in water gelegd en daarna op de nog hete vloer van de oven gedroogd. Deze behandeling maakt de stok taai, lenig en sterk).

vlaegelskop m, vlaegelsköp: klap, lang plm. 70 cm, doorsnede circa 8 cm, gemaakt van taai en zwaar hout b.v. appelhout.

vlaegelsjaore: vlegeljaren.

vlam v, vlamme, vlèmke: vlam.

vlamme, vlamde, haet gevlamp: vlammen.

vlang v, vlange, vlèngske: Fr. volant, strook op japon enz.

vlas o, vlèske: vlas. Een oud rijmpje op het vlas: *Wie ich waar jónk en sjoon, / drouch ich ein blau kroon. / Wie ich waar aut en sjtief, / kreech ich eine banjt om 't lief. / Doe woort ich gehouen en gesjlaage, / en door graoven en heere gedraage.*

vlasse, vlasde, haet gevlas: vlassen, happig zijn op iets, uitzien naar iets.

vleich v, vleige, vleichske: vlieg. *Niks aafsjaon, ès lèstige vleige*: niets weigeren, wat je aangeboden wordt. *Hae haet 'n vleich in 't ouch*: hij is licht aangeschoten.

vleige, vlooch, haet of is gevlaoge: vliegen. *Dat is gevlaoge*: dat is naar de maan. *Eine laote vleige*: een wind laten.

vleigegaare o, *vleigegaares*: vliegengaas; vliegennet voor paarden, vooral gebruikt in de nazomer, bij het eggen etc. als de “*praame*” (*steekvlegen*) bijzonder lastig worden.

vleigeglaas o, *vleigeglaazer*, *vleigeglaeske*: ouderwetse vorm van vliegevang, vliegenglas. (Glas met een nauwe hals, gedeeltelijk gevuld met een zoete vloeistof. De vliegen kunnen er wel inkruipen, maar niet meer er uitvliegen of kruipen en verdrinken in de kleverige vloeistof).

vleigert m, *vleigesj*, *vleigerke*: prik- of werptol.

vleigesjeet m, *vleigesjeet*, *vleigesjeetje*: vliegescheet; beetje, kleinigheid.

vleigevèngert m, *vleigevèngesj*, *vleigevèngerke*: vliegenvang.

vlèie, *vlèide*, *haet of is gevleît*: vleien.

vleirn v, *vleime*, *vleimke*: vlijm, boortje; dokstersmesje; flank paard; spierstuk van koe of rund. Zoo *sjerp wie 'n vleim*: vlijmscherp. Zie ook: *vliem*.

vleisj o, *vleisjke*: vlees. *Ès me vâöl vleisj bie 'ne sjtein deit, krich me gou sop*: alleen het goede kan het goede voortbrengen. “*Geruik vleisj hiljt zich 't bëste*” wordt gezegd van een stevig roker.

vleisjboum m, *vleisjboum*, *vleisjbömke*: vleesboom, vleeswoekering in de buik.

vleisjmeule v, *vleisjmeules*, *vleisjmeuleke*: vleesmolen.

vlèkkevuur o: vlekziekte bij varkens.

vlès, *vlèsser*, *vlèste*: vlaskleurig, vlasblond. *'ne Vlèsse*, of: *'ne vlèskop*: iemand met vlasblond haar.

vleue, *vleude*, *haet of is gevleut*: vlooien; geld aftroggelen. *Hae haet den aap gevleut*: hij is met de winst {p.469} gaan strijken.

vleugel m, *vleugele*, *vleugelke*: vleugel. *De vleugelen aafhange*: ramen inpassen en afhangen. *Hae leet de vleugelen hange*: hij is terneergeslagen.

vleugele, *vleugelde*, *haet of is gevleugelt*: kortwieken. *Die houn is gevleugelt*: die patrijs is gewiekt (jagersterm).

vleugellaam: vleugellam.

vleukees m, *vleukeeze*: komijnekaas.

vliem, **vleim** v, *vlieme*, *vliemke*: vlijm, of: vliem, zie ook: *vleim*.

vlies o, *vlieze*, *vlieske*: vlies.

vlok o, *vlokke*, *vlökske*: vlok.

vloo v, *vleu*: vlo. *In de gouen auen tiet, wie de vleu noch klómpe drouge*: lang, heel lang geleden. *Wae vleu wilt vange, mó't gau zeen*: wil je iets bereiken, dan moet je bijdehand zijn. *Hae heurt de vleu neisten en zuut 't graas wasse*: het is een gierigaard. *Hae wurt van zien eige vleu gebeete*: zijn eigen familie of personeel besteelt hem. “*Gau vink me vleu*” wordt gezegd, als men wordt aangespoord zich te haasten. *Eeme de vleu aafvange*: iemand te vlug af zijn.

vlookroet o, *vlookrutje*: vlooienkruid, *Pulicaria vulgaris*. Om haar sterke geur werden vroeger enige planten tussen het stro van de strozakken gestopt tegen (de naam zegt het al) vlooien.

vlootsgraaf, **vloutsgraaf**, *vlootsgraave*, *vlootsgraefke*: vloedgraaf.

vloosjteek m, *vloosjteek*: vlooiëpik.

vlouk m, *vluik*: vloek.

vlouke, *vloukde*, *haet gevlouk*: vloeken. *In Gotsnaam is neit gevlouk*: in Godsnaam is niet gevloekt, wordt gezegd, als men gedwongen wordt iets te doen.

vlout m: vloed.

vloutsgraaf m, *vloutsgraave*, *vloutsgraefke*: vloedgraaf, zie ook: *vlootsgraaf*.

vluch v, *vluchte*, *vluchske*: haarvlecht.

vluch v, *vluchte*: vlucht; zwerm vogels. *De doeven höbben 'n sjlèchte vluch gat*: de duiven hebben een slechte vlucht gehad. *Hae sjoot de doeven in de vluch*: hij schoot de duiven in de vlucht.

vluchdraot m, *vluchdräöt*: vlechtdraad (gaas van gevlochten ijzerdraad).

vluchte, *vluchde, haet of is gevluch*: vlechten.

vluchte, *vluchde, haet of is gevluch*: vluchten; renonceren. *Doe mós gein sjöppe kaarte, die haeter allemaol gevluch*: je moet geen schoppen kaarten, die is hij allemaal kwijt.

vluchhaaver v: aat-, oot-, vloghaver, soort van wilde of gebaarde haver, *Avena fatua*.

vóch v: vocht. *De vóch zit in de moer*: de muur is vochtig.

vóchtich, *vóchtigger, vóchtichste*: vochtig.

vóchticheit v, *vóchticheite*: vochtigheid.

voe v, *voee, voeke*: wijfjesvos.

voedaensdich: vastenavondsdinsdag. Omstreeks 1600 werd op die dag in Overhoven “*papbrie gaete*” uit een grote houten kom. Als de schotel leeg was, gooide men de lepel over zijn hoofd weg.

voejaage, *jouch voe, haet voejaach*: Op “*voedaensdich*” stroopten de jonge mannen het hele dorp af op alles wat eetbaar was; daar werd dan een maaltijd van gemaakt en gegeten. De bewoners van het dorp probeerden etenswaren en kleinvee zoveel mogelijk achter slot en grendel te brengen, al het overige immers was de rechtmatige buit der jongemannen. Iedere jongeman op zijn beurt zorgde wel, dat er bij zijn ouderlijke woning nog iets te halen was. {p.470}

voel, *voelder, voelste*: lui. *Dat is ein voel plaat*: dat is een luie vrouw of een lui meisje. *Zoo voel wie ę vërke*: zo lui als een varken.

voel, *voelder, voelste*: vuil; rot. *Dat is booter aan 'ne voele vösj gesjmeert*: dat is boter aan de galg gesmeerd. *Hae haet voel gebruit*: dat is scheef uitgevallen.

voelbom m, *voelbom*: vuilboom, *Frangula alnus*.

voel bruie, *bruide voel, haet of is voel gebruit*: mislukken van een broedsel; verkeerd uitpakken van een ondernemen, werk e.d.; verkeerde veronderstelling maken. *Hae haet voel gebruit*: het is voor hem scheef gelopen.

voele, *voelde, is gevoelt*: rotten van vruchten e.d.

voelense, *voelensde, haet gevoelens*: luieren.

voelenzert m, *voelenzesj, voelënzerke*: luilak.

voelerik m, *voelerikke, voelerikske*: luierik; vuilik.

voelicheit v, *voelicheite, voelicheitje*: luiheid; vuiligheid. *Van voelicheit ruiert ter zich noch neit*: van luiheid roert hij zich nog niet.

voelikke, *voelikde, haet gevoelik*: luieren.

voelvalle, *voul voel, is voelgevalle*: verkeerd uitpakken; wel of niet vlijtig zijn. *Hae is ërch voelgevalle*: het is een aartsluierik. *Hae is neit voelgevalle*: hij is een werkzaam mens, hij geeft niet om een handvol werk.

voes v, *vuus, vuuske*: vuist. 'n Voes hooger wie ę vërke: een klein manneken, 'n Voes druie: een vuist zetten.

voeshaamer m, *voeshaamesj*: moker (zwarte hamer met korte steel).

voessjlaach m, *voessjlaech*: vuistslag. *Mitte voes oppę taofel houe*: met de vuist op tafel slaan.

vol, *volder, volste*: vol. *Hae is vol wie hach*: hij is stomdronken.

volang, **velang** m, *volange, volèngske*: volant, los bezetsel aan japon e.d., klemtoon op *-lang*.

voldaon; voldaan.

voldraage: aan het einde van de drachtperiode zijn.

volges: volgens.

völhäöreke o, *völhäörekes*: roomhorentje, zwerende vinger.

volhaute, *hólj vol, haet volgaute*: volhouden.

voljaer m, *voljaere, voljaejke*: volière.

voljeerich: meerderjarig.

völle, *volde, haet of is gevölt*: vullen.

völlich, *völligger, völlichste*: volop, ruim enz. *Dat jésken is dich gèt völlich*: dat jasje is je wat te ruim.

völling v, *völlinge, völlingske*: vulling.

volmeule, v, *volmeules*: volmolen voor het vollen en glanzend maken van laken.

völsel o, *völsele*: vulsel.

volsjödde, *sjödde vol, haet of is volgesjöt*: volschenken. *Doe mós de tasse neit zoo volsjödde*: je moet de kopjes niet zó volschenken.

volsjtèndich, *volsjtèndigger, volsjtèndichste*: volledig. *Dat is 'ne volsjtèndigge fakman*: dat is een volleerd vakman; in dit geval wordt ook wel gezegd: “*dat is 'ne ganse*”.

vonjere o, *vónjere, vunjerke*: vlonder, bruggetje. Ook: *fónjere*.

vónk v, *vónke, vunkske*: vonk.

vónsj v, *vónsjte*: vondst.

voogel m, *veugel, veugelke*: vogel. *De veugelkes ploejere zich in de mou*: de vogeltjes nemen een stofbad. *Geer höb hun de voogel aafgesjaote*: jullie hebben hen overtroefd. *Hae wurt verzörch wie e veugelken in e kööjke*: hij wordt uitstekend verzorgd. *Veugel sjtaeke*: vangen van slapende vogels. Door middel {p.471} van een lange stok, waar bovenop een klein aardappeltje wordt geprikt, waarin losjes een lijmsok is gestoken. De lijmsok wordt over kop en vleugel van de slapende vogel gelegd; als deze wil wegvliegen, kan dat niet meer en tuimelt hij naar beneden. Dit gebeurt meestal met in fruitweiden slapende vinken.

voogele, *voogelde, haet of is gevoogelt*: vogels vangen; vogelen.

voogelliem m, *voogelliemke*: maretak, *Viscus album*.

voogelsjeite, *sjoot voogel, haet voogelgesjaote*: vogelschieten: het koningschieten der schutterijen op een nagemaakte vogel van knoestig hout (vooraf geprepareerd om het taai te maken waardoor het moeilijk splijt), geplaatst op een hoge mast. De schutter, die het laatste stukje van de vogel eraf schiet, wordt voor een jaar koning van de schutterij.

voogelsjtang v, *voogelsjtange, voogelsjtèngske*: vogelstang, hoge mast, waarop de nagemaakte vogel is bevestigd.

voogelversjrikkert m, *voogelversjrikkesj, voogelversjrikkerke*: vogelverschrikker. *Doe zuus oet wie 'ne voogelversjrikkert*: je ziet er vreselijk uit.

voogelvrie: vogelvrij (buiten bescherming der wet gesteld).

voor v, *voore, veurke*: voor, ploegvoor. *Sjeif voore draagen ouch vruchte*: men moet iemands bekwaamheden niet uitsluitend naar zijn uiterlijk beoordelen. *Op 'n króm voor wasse de meiste vruchte*: de slechten gaat het het beste.

voort, **voosj**: dadelijk, zo meteen.

vootsj m, *vootsje, vöötsjke*: natte greppel; afwateringskanaal.

vork v, *vorke, vurkske*: vork, mik; boomtak in de vorm van een tweetandige gaffel.

vórm v, *vórme, vormke*: vorm, model.

vórme, **vurme**, *vórnde, haet of is gevórm*p: vormen; het H. Vormsel toedienen.

vórmesjtaekert m, *vórmesjtaekesj*: vormsnijder.

vós, *vósser, vóste*: voskleurig; verkleurd, verschoten.

vós m, *vös*: voskleurig paard.

vos m, *vös, vöske*: vos. “*'ne Sjlechte vos dae mer ein haöl haet*” zegt iemand die, overal graag gezien is. *Noe mótt ver gaon beginne, zach de vos taenge de hinnen en doe hau er den haan al op*: lett. nu gaan we beginnen, zei de vos tegen de hennen, toen hij de haan al opgegeten had; nu gaan we beginnen.

vösj m, *vösje, vösjke*: vis. *Dat is booter aan 'ne voele vösj gesjmeert*: dat is boter aan de galg gesmeerd.

vösjbék m, *vösjbékke, vösjbékske*: visbek; V-vormige inkeping.

vösjbëtje o, *vösjbëtjes*: staanplaats dicht bij de oppervlakte van het water.

vösje, *vösjde, haet gevösj*: vissen; naar iets vissen.

vösjert m, *vösjes, vösjerke*: visser.

vösjgaert v, *vösjgaerde, vösjgaertje*: hengelroede.

vösjgraot m, *vösjgräöt, vösjgräötje*: visgraat.

vösjsjnaort v, *vösjsjnaorde, vösjsjnaörtje*: vissnoer, -lijn.

vösjwief o, *vösjwiever*: viswif.

vosseaert v, *vosseaerde, vosseaertje*: vossenburcht of -hol.

Vossekoel v: pl. ben. *Kolleberg*.

vot v, *votte, vötje*: vot, achterste. *Muigelik is alles bie Got, drie batsen is óngerhauf vot. Mie leif vrou Maos, waat haet dat kénjt ɛ vötje!*: uitroep van verwondering, verbazing etc. *Gèt veur de vot sjtoote*: met de Franse slag of slordig doen. *Dat waar ei vot {p.472} houe*: met hetzelfde sop overgoten; een pot nat; twee handen op één buik, één soort volk etc. *Hae haet gein zittende vot*: hij heeft kwik in het gat. *De vot vol sjout höbbe*: diep in de schulden zitten. *Num dich in obbach, angesj haet de vot kirmes*: neem je in acht, anders krijg je voor de broek. *Eeme gèt aan de vot houe*, of: *klaatsje*: iemand iets aansmeren. *'t Kaoren is twee votten hooch*: de rogge begint in de aren te schieten. *“Dao kénste mit de bloote vot op nao Kölle vaare”* wordt gezegd van een bot mes. *Zich de vot draan aafvaege*: niets erom geven, er onverschillig voor zijn. *Zoo kaal wie 'n vot*: zo kaal als een luis. *Wie dikker de vot, wie grooter de bóks*: alles moet navenant zijn; voornaam doen kost geld. *Hae is mit de vot in de booter gevalle*: hij is met zijn gat in de boter gevallen. *De naas nao, dan kump dich de vot vanzéllef nao*: achter je neus aanlopen. *Dao vaech ich mien vot aan aaf*: daar heb ik lak of maling aan. *Hae löp zich de bein ónger de vot oet*: hij doet zijn uiterste best. *'t Vötje peunen of 't kunjtje kieke*: na kraambezoek aan de zwier gaan. *Vot mit oore*: dommerik, sufferd.

vot v, *votte*: boomtronk, worteleind met klein stukje stam van een boom. *De vot aafsjepeene*: het met spaanders afhakken van de boomtronk. De afkomende, grote spaanders waren vroeger een geliefd soort brandhout. Veel boomkappers stelden als eis, dat naast het kaploon de tronk hun eigendom werd. Zij konden deze dan voor een kleinigheid verkopen of zelf om het brandhout verwijderen. Het dichtmaken der kapgaten bleef het werk van de boomkoper of de eigenaar.

votbloum m, *votbloume*: een fraai nummer of heerschapp; waardeloze vent.

votlaok, votläöker o, *votlaoker*: aarsgat; nul in het cijfer. *“Ich höb niks veur aan te doon”* zegt iemand: repliek van de toegesprokene: *“Meh, dan trèk dich 't votlaok euver de oore”*. *Doe bès mich ɛ votlaok*: je bent een nul in het cijfer, een onbeduidend iemand.

votskluae o, *votskluaes*: waardeloze vent.

votteklétsj: klappen voor de broek.

vottekruupert m, *vottekruupesj, vottekruuperke*: strooplikker.

vottetésj v, *vottetésje, vottetésjke*: achterzak.

vouch m, *vouchde*: voogd.

vouch v, *vouge, vuichske*: voeg.

vouchsjtriekert m, *vouchsitriekesj*: voegspijker.

vouer o, *vuierke*: voer. *Eeme 't vouer aaftrèkke*: iemand spenen. Veevoeder werd en wordt nog in de kerstnacht buiten gezet, om door de komst van het Kerstkind gezegend te worden, dit ter voorkoming van veeziekten.

voueraerpel m, *voueraerpel*: voederaardappel.

vouerbak m, *vouerbèk, vouerbèkske*: voerbak, zie ook: *traoch*.

vouere, *vouerde, haet of is gevouert*: voeren.

vouerkaart v, *vouerkaarte*: menu.

vouerkroot v, *vouerkroote*: voederbiet.

vouerkrub v, *vouerkrubbe*: voederkrib.

vouerman, *vouerluu*: voerman.

vouermanspaert o, *vouermanspaert*: trekpaard. Het Onze Vader van een trekpaard: *Berchop*,

sjlaach mich neit, /berchaaf jaach mich neit, /op gelieke waech sjpaar mich neit /en in de sjtal vergaet mich neit. {p.473}

vouge, *vouchde*, *haet of is gevouch*: voegen.

vougert m, *vougesj*: voeger.

vouk o: volk. 't *Vouk*: krijgsvolk.

vouk o, *vuikske*: volk van lager allooi.

voure, *vourde*, *haet of is gevourt*: van voering voorzien.

vouring v, *vouringe*: voering.

vourwërke, *vourwèrkde*, *haet gevourwèrk*: moeizaam bezig zijn, lastig werk doen. *Waat bëst weier ent vourwërke*: wat klungel je weer?

vout m, *vuit*, *vuitje*: voet, maat 0,284575 centimeter. *Ich mous ein traem höbbe van ëllef vout lank*: ik moet één balkje van elf voet lengte hebben.

vout m, *vuit*, *vuitje*: voet. *Zoo, dat is ónger de vuit oet*: zo, dat is klaar. *Maak dich ónger de vuit oet*: verdwijn; ga weg. *Maak dich ónger mien vuit oet*: loop of sta me niet in de weg. *Veur de vout pakke*: nemen zoals het komt, ligt of staat (niet kiezen dus). *Doe mós veur de vout gaon*: je moet van huis tot huis gaan en niemand overslaan.

voutbreit: voetbreed.

voutebraetje o, *voutebraetjes*: voetplankje, hulpmiddel voor de tuinman bij de aanleg van gazons.

voutgènger m, *voutgèngesj*: voetganger.

voutgetuuch o: schoeisel; gezonde, sterke voeten. *Hae haet ɛ gout voutgetuuch*: hij kan behoorlijk doorstappen. *Höbste gout voutgetuuch*: heb je een paar stevige schoenen of laarzen?

voutpaat m, *voutpaater*, *voutpaetje*: voetpad.

voutsjtap m, *voutsjtèp*, *voutsjtèpke*: voetstap, zie ook: *trae*.

voutsjtök o, *voutsjtökke*, *voutsjtökske*: voetstuk.

voutval m, *voutvèl*, *voutvélke*: voetval; knieval. *De zeeve voutvel doon*: bij zeer ernstige ziekte of langdurige doodstrijd gingen de buurvrouwen en buurmeisjes vanaf het huis van de zieke hardop biddend naar de zeven kapelletjes, het Hofje van Olijven en de sint Rosakapel in de Kollenberg, om genezing of verlossing uit het lijden af te smeken. Ze kwamen dan ook weer biddend op hun uitgangspunt terug; voor een zieke gedurende negen dagen (noveen), voor een stervende meestal enige dagen. Tegenwoordig ziet men het nog maar zelden en dan ook nog 's morgens vroeg.

voutvolk o: voetvolk. *Onger 't voutvolk kómme*: aan lager wal geraten.

vraatsjelaer m/o/v, *vraatsjelaesj*, *vraatsjelaerke*: woelwater, iemand, die niet stil kan blijven zitten of liggen, ongedurig is of onrustig slaapt.

vraatsjele, *vraatsjelde*, *haet gevraatsjelt*: zich moeizaam bewegen; woelen, onrustig zijn, gedurig bewegen.

vraatsjelkónjt v, *vraatsjelkónjte*, *vraatsjelkunjtje*: woelwater, ongedurig mens of kind, wordt meestal gebruikt, als iemand niet rustig op zijn stoel kan blijven zitten.

vrach v, *vrachte*, *vrèchske*: vracht.

vrachte, *vrachde*, *haet gevrach*: vrachten vervoeren.

vrachwaage m, *vrachwaages*, *vrachwaageske*: vrachtwagen, vrachtauto. Vroeger ging het transport van waren en goederen over de weg per tweewielige huifkar. Naast de gelegenheidstransporten hadden de echte "vrachriejesj" vaste lijndiensten, zoals b.v. naar Maastrich, Roermond, Heerlen, Kerkrade, Luik enz. Ze brachten er goederen heen en kwamen beladen terug, waren vaak al heel vroeg op stap en sliepen (vermoeid van het laden en lossen) meestal op hun terugweg op de kar. De paarden wisten, bij wijze van spreken, de weg naar huis slapend {p.474} te vinden. Voor de bewaking lag naast de voerman meestal een "fiks" oftewel keeshond.

vraem, *vraemer*, *vraemste*: vreemd; raar.

vraeme m, *vraeme*: vreemdeling. *Dooch de sjlaach toe, dao zit 'ne vraemen oppę sjpiekert*: er is een vreemde eend in de bijt. *Dao is 'ne vraemen haan oppę męstem*: er is een vreemdeling op het erf.

vraemde v: in den vreemde.

vraetbees v/m/o, *vraetbeeste*, *vraetbeesjke*: vreetzak. *Van baove kónste draan vuilen en van ónge sjeit 't taenge de sjtoul*: volgevreten. “*Doe kęns eine zak ouch toebénje, wenter noch neit vol is*” zegt men, als iemand maar doorgaat met schransen.

vraete, *vrout*, *haet gevraete*: vreten. *Hae vrit zich 't vel vas*: hij eet zich dik en rond. *Hae vrit wie 'ne sjuurendaesjert*: hij eet, wat hij kan. *Geer vraet mich de naam Jeezes van de taofel aaf*: jullie eten alles op. *Ich mót dem noch aan de vraet haute*: ik moet ook nog in zijn levensonderhoud voorzien. *Ich vraet 'm op mit hoet en haor*: ik lust hem rauw. *Hae is krank en óngezónjt, mer vrit wie 'ne sjaopshónjt*: simulant. *Zich opvraete va gif*: barsten van woede.

vraeterie v, *vraeterieë*: vreterij.

vraetzak m, *vraetzék*: vreetzak, zie ook: *vraetbees*.

vrak m, *vraGGe*, of: *vraGGel*: ruwe bonk, zie ook: *vreikel*. *'ne Vrak van 'ne kael*: een ruwe, bonkige kerel.

vrang, *vranger*, *vrangste*: wrang.

vrang m, *vrange*: onaangename zure vent.

vraoch v, *vraoge*, *vräöchske*: vraag. “*'t Is mer 'n vraoch*” of “*'n vraoch is gein klach*” wordt gezegd, als men naar iets vraagt, dat men niet weet of niet begrijpt. *Eeme nao de peniebele kanjt oetvraoge*: iemand pijnlijke vragen stellen. *Waat veur den einen 'n vraoch is, is veur den angeren 'ne weit*: wat voor de een een vraag is, is voor de ander een weet, wordt gezegd, als men geen antwoord op de gestelde vraag wil geven.

vraochteike o, *vraochteikes*: vraagteken.

vraoge, *vrouch*, *haet gevraoch*: vragen. *Hae vreech nao geine*: hij is brutaal en voor niemand bang.

vrasje, *vrasjde*, *haet of is gevrasj*: verrassen; iemand met nieuwjaar te vlug af zijn. Zie ook: *'t Nuujaor aafgewénne*.

vrech, *vrècher*, *vrèchste*: brutaal, vrijpostig. *Zoo vrèch wie sjtraotendrèk*: zo brutaal als de beul.

vrèch v, *vrèchte*: landmaat van honderd kleine roeden. “*Zil*” is in Sittard het meest gebruikelijk.

vrèchicheit v, *vrèchicheite*: brutaliteit.

vrèchlap m, *vrèchlep*, *vrèchlepke*: brutale bengel of rekel.

vree, *vreeër*, *vreetste*: hard; harteloos, ongemanierd; ruw, niet glad; taai. *'ne Vreeë wénjt*: een scherpe, droge, onaangename wind. *'ne Vreeë kael*: een hard en onaangenaam mens. *'n Vree plank*: een ruwe plank. *ę Vree sjtökske vleisj*: een taai stukje vlees. *ę Vree jónk*: een harteloos joch.

vreekel, **vreikel** m, *vreekele*, *vreekelke*: sperwer; robuuste, harde vent. Thans gebruikt men het woord “*vreekel*” voor sperwer nog slechts sporadisch, meer gebruikelijk is “*Sjtootvoogel*”.

vrei: vrede. *Laot die kénjer toch mit vrei*: laat die kinderen toch met rust. *Doe kęns toch ouch gei bees mit vrei laote*: je kunt toch ook geen dier met rust laten.

vreigel m: twist, onenigheid. {p.475}

vreigel, ook wel: *vreigelsklöppel* m, *vreigele*, *vreigelke*: breidel; knevel- of wringstok voor aandraaien en spannen van touw e.d.; bij wagens of karren voor het vastklemmen van de lading; breidel, door de dierenarts gebruikt om een kwaadwillig paard de mond te snoeren, zodat het niet kan bijten.

vreigelaar m, *vreigelaesj*: twistzoeker, dwarsdrijver.

vreigele, *vreigelde*, *haet gevreigelt*: twist of onenigheid stichten.

vreike, *vreikde*, *haet gevreik*: wrikken. *Gét los vreike*: iets los wrikken.

vreikel m, *vreikele*, *vreikelke*, zie: *vreekel*.

vreisbarsj m, *vreisjbarsjte*, *vreisbersjke*: vriesbarst, vorstspleet (veel voorkomend, als na het begin van de sapstroom in bomen nog harde vorst optreedt. Notenbomen b.v. zijn hier erg gevoelig voor).

vreisem m: dauwworm (huiduitslag op gezicht en hoofd bij jonge kinderen).

vreisemkop m, *vreisemköp*, *vreisemköpke*: kind met dauwworm; gebakje.

vreislóch m: vrieslucht.

vreiswaer o: vriesweer.

vreize, *vroor*, *haet gevraore*: vriezen. *'t Vrus tösje man en vrouw*: het vriest erg hard. *Ès 't om sint Mattis vrus*, *vrus 't feertich nachte*: als het omstreeks sint Mathijs (24 februari) vriest, vriest het veertig nachten achter elkaar.

vrénge, *vróng*, *haet gevrónge*: wringen.

vrenneweiere, **verranneweiere**, *vrenneweierde*, *haet of is vrenneweiert*: Fr. ruiner, reneweren, vernielen, zie ook: *verrenneweiere*.

vrie v, *vrieë*: samentrekking van “vouerderie”, plaats Waar het voer der paarden werd bewaard en klaargemaakt, meestal ook tevens slaapplaats voor de paardeknecht.

vrie, *vrieër*, *vrietste*: vrij; vrijmoedig.

vrieaasj v, *vrieaazjes*: vrijage.

vriebank v, *vriebènk*: vrijbank.

vriebankvleisj o, *vriebankvleisjke*: vrijbankvlees.

vriedich m: vrijdag, *'t Vriedes is 't sjlappen tienes*: de vrijdag is of was voor de rooms-katholieken een onthoudingsdag.

vriedichskos m, *vriedichsköske*: vrijdagkost, vastenkost.

vriedichswaer o, *vriedichswaerke*: vrijdagsweer. *Vriedichswaer is sóndeswaer*: een oude boerenregel zegt, dat het weer op zondag meestal is als op de voorafgaande vrijdag.

vrieë, *vriede*, *haet gevriet*: verkering hebben, zie ook: *karreseiere*. *Wae vrieë wilt vrie en vranks, dae geit neit oet de klokkeklank*: wie ongehinderd verkering wil hebben, zoekt een meisje in de naaste omgeving. *Vrieë ónger ein taak, is 'n klein eer, mer e groot gemak*: dichtbij huis verkering hebben, is een kleine eer, maar een groot gemak. *”Sjoon, riek en katteliëk”* waren de eisen, die men aan een toekomstige echtgenote stelde.

vrieëntiet m: vrijetijd.

vrieër m, *vrieësj*: vrijer, zie ook: de *jeun*. *Went de heere vrieë zeen 't Minnebruiesj en went ze getrout zeen, zeen 't Kruutsheere*: na het huwelijk leert men soms ook de andere zijde kennen.

vrief m, *vrieve*, *vriefke*: wreef.

vriegaeve, *gouf vrie*, *haet of is vriegegaeve*: vrijgeven.

vriegezël m, *vriegezëlle*: vrijgezel, zie het oudere: *jónkgezël*.

vriehaute, *hólj vrie*, *haet of is vriegaute*: vrijhouden.

vrieheer m, *vrieheere*: emeritus dominee, pastoor. {p.476}

vrieheit v, *vrieheite*: vrijheid.

vriekaart v, *vriekaarte*, *vriekaertje*: vrijbiljet.

vriekómme, *koum vrie*, *is vriegekómme*: vrijkomen.

vrielaote, **zich**, *laotde zich vrie*, *haet zich vriegelaot*: vrijloten van dienstplicht.

vrielaote, *lout vrie*, *haet of is vriegelaote*: vrijlaten.

vrieluip m, *vrieluipe*, *vrieluipke*: vrijloop, vrijwiel.

vrieplèite, *plèitde vrie*, *haet of is vriegelplèit*: vrijpleiten.

vriesjieterke o: kort jasje.

vriesjöt m, *vriesjötte*: vrijgevochten mens.

vriesjpraeke, *sjprouk vrie*, *haet of is vriegesjpraeke*: vrijspreken.

vriesjpraok v: vrijspraak.

vriesjtaon, *sjteit vrie, haet vriegesjtange*: vrijstaan.

vriesjtaont, *vriesjtaonde*: vrijstaand.

vrieve, *vreef, haet of is gevreeve*: wrijven.

vriewillich, *vriewilligger, vriewillichste*: vrijwillig.

vriewilligger m, *vriewilliggesj*: vrijwilliger.

vriewösj m, *vriewösje, vriewösjke*: strowis op stok, geplaatst op de hoeken van een perceel bouwland om aan te duiden, dat de schapen er niet mochten weiden; dat het verboden was, ook voor personen die het recht hadden om veevoeder te verzamelen, hier vee te laten grazen of op andere wijze te oogsten; en dat jagers en helpers niet door de zaadklaver mochten lopen.

vrok m: wrok.

Vroonekaa: Veronica.

vros m: vorst.

vrou v, *vruluu, vruike*: vrouw, 'n *Gou vrou maak 'ne goue man*: van een goede vrouw gaat een gunstige invloed uit op haar man. *De vrou haet de boks aan*: de vrouw is de baas in huis. *Laot häör de bēste plaatsj in 't bēt, de sjleutel van de kas en 't lēste woort, dan hōbste 'n gou vrou. De vrou heurt bie de muibele*: een goede vrouw moet niet uithuizig zijn. 'n *Vrou, die flöt en 'n houn, die kreet, zeen waert, dat me ze den hals omdreet*: fluitende vrouwen en brullende koeien zijn geen goeie.

vruluugèk m, *vruluugèkke*: vrouwengek.

vruluushanjt v, *vruluushènj*: vrouwenhand. 'n *Vruluushanjt en 'ne paesjtanjt maage noots sjtil sjtaon*: lett.: de handen van een vrouw en de bek van een paard moeten steeds bezig zijn.

vroumisj o, *vruimisjke*: vrouw, vrouwmens. *ē Vournisj wie 'n wouk*: een grote knappe vrouw.

vrousperszoun v: vrouwspersoon.

vruch v, *vruchte, vruchske*: vrucht.

vruchbaar, vruchbaarder, vruchtbaarste: vruchtbaar. *Èsjelegounslich duuster en Leichdaach klaor geef ē gunstig jaor* (boerenregel).

vruchgebroek o: zie het oudere: *laeftóch*.

vruchte: graangewassen. *Dao kénste 'nen hónjt euver jaage*: een mooi en dicht op elkaar staand graangewas.

vruchtekaar o, *vruchtekaare*: houten trechter in molen, waarin het te malen graan wordt gestort.

vruich, *vruiger, vruichste*: vroeg. *Vruich riep, vruich rot*: vroeg wijs, vroeg zot.

vruichde v: vroegte. *In alle Herregotsvruichde*: in alle vroegte. *Eer dat Oozelivvenheer de klómpen aan hau*: voor dag en dauw.

vruide v: vreugde.

vruie, zich, *vruide zich, haet zich gevruit*: verheugen.

vruiele, vruijele, *vruielde, haet gevruielt*: een boterham eten zonder {p.477} er iets bij te drinken.

vruiger: vroeger.

vruijaor o, *vruijaore*: voorjaar, zie ook: *oethaut*.

vruijaorswaer o: voorjaarsweer (mild en warm lenteweer).

vruimēs v, *vruimēsse, vruimēske*: vroegmis.

vruitelaer m, *vruitelaesj, vruitelaerke*: wroeter.

vruitele, *vruitelde, haet gevruielt*: wroeten; pulken. *Zich in de naas vruitele*: in zijn neus pulken. Men moet dan de vraag verwachten: *Kump oorloch* (of het oudere: *krijch*), *daste ent keugel dreeë* (of: *rolle*) *bēs*.

vrunj m, *vrunj, vrunjte*: vriend. *Wae gout vrunj is mit der duuvel, kump gemaekelik in de hēl*: een goede kruiwagen is zeker zoveel waard als een goed verstand of kennis. *Vrunjt*:

aanspreektitel voor een onbekende, zie ook: *vrunjtsjap*.

vrunjtelik, *vrunjtelikker*, *vrunjtelikste*: vriendelijk.

vrunjtsjap v, *vrunjtsjappe*: vriendsschap.

vrunjtsjap m: vriend. Tot begin 1900 gebruikelijke aanspraak tot een onbekende.

vrunjtsjappelik, *vrunjtsjappelikker*, *vrunjtsjappelikste*: vriendschappelijk.

vrunjtsjtök o, *vrunjtsjtökker*, *vrunjtsjtökske*: vriendendienst. *Eemes ę vrunjtsjtök doon*:

iemand een dienst bewijzen, maar vooral: iemand een poets bakken.

vrunk m, *vrung*, *vrunkske*: wrong.

viere, *vierte*, *haet of is gevuiert*: leiden; voeren.

vuige, **zich**, *vuichde zich*, *haet zich gevuich*: zich aanpassen of bij neerleggen; noodgedwongen accepteren.

vuile, *vuilde*, *haet gevuilt*: voelen.

vunkelhout, **funkelhout** v, *vunkelhuitje*: kachelklaar brandhout.

vuur o, *vuure*, *vrurke*: vuur. *Vurke sjtaoke*: de herrie op gang brengen. *Dao is vuur in de taak*: hij is erg kwaad (dak – geeft het hoogste punt aan: de woede is tot het uiterste – het schedeldak – gestegen).

vuurmuuzer m, *vuurmuuzesj*, *vuurmuuzerke*: koukleum.

vuurroot: vuurrood. *Sjtaoken en vuurroot va gezich waere, is ein en ętzéllefde*: twee verschillende benamingen voor blozen.

vuursjpieë, *sjpiede vuur*, *haet vuur gesjpiet*: vuurspuwen; erg kwaad zijn.

vuursjtein m, *vuursjtein*, *vuursjténke*: vuursteen; mengsel van suikersiroop en witte of bruine suiker, in brokken gesneden en in papiertjes gewikkeld (omstreeks 1915 drie voor een cent).

vuurtang v, *vuurtange*: smeedtang; sintel- of slakkentang. (tang met korte bek en lange handvatten).

vuurtoore m, *vuurtoores*: vuurtoren; soort petroleumlamp, die veel licht en warmte gaf; iemand met een rood hoofd.

vuurvas, *vuurvaster*, *vuurvaste*: vuurvast.

vuurwurmpke, **vuurvleisch** o/v, *vuurwurmpkes*: glimwormpje. {p.478}

Aanvöllinge {p.479} {illustratie} {p.480}

W

waafereine: wat voor een, zie: *waat veur eine*.

waage m, *waages*, *waegeske*: wagen. *Kraakende waages loupn 't langste*: krakende wagens lopen het langst.

waagewiet: wagenwijd.

waagón m, *waagóns*: wagon.

waah: wat, wat zeg je. “*Waah, kénste neit zégge: “waat móste”*”, sarcastische poging om iemand wat meer beleefdheid bij te brengen.

waajer m, *waajesj*, *waejerke*: waaier.

waak v: dodewaake. *Bie de waak geit de flesj rónjt*: tijdens de dodewaake werd een borrel geschonken.

waake, *waakde*, *haet gewaak*: waken.

waakhónjt m, *waakhónj*: waakhond.

waal: wel. *Ich kén 'm waal, mer ich weit 'm neit heim te wieze*: ik ken hem wel, maar weet echt niet wie hij is.

waal-waal: wel wel (Sittards intonatie doublet).

Waal m, *Waale*: bewoner van Wallonië. *Hae is zoo valsj, wie 'ne Waal*: het is een onbetrouwbaar mens.

waalgemouts: welgemoed; ter goeder trouw, zonder erg.

waalmout m: overmoed, brooddronkenheid.

waalsjtaons: welstaanshalve. *Waalsjtaons kénste dich dat neit lèiste*: terwille van het fatsoen kun je dat niet doen.

waan, *waander*, *waanste*: wankel.

waan m: waan. *Laot hun mer in dae waan*: laat hun maar in die waan.

waane, **zich**, *waande zich*, *haet zich gewaant*: wanen.

waar v, *waare*: handelsartikel. *De waar mót de las draage*: alle waar is naar zijn geld. *Zoo waar, zoo geljt*: idem.

waarsjuue, *waarsjuude*, *haet of is gewaarsjuut*: waarschuwen.

waas, *waar*, *waor*, *is gewaes*: zijn.

waasleich o, *waasleichter*, *waasleichske*: dwaallicht.

waat: wat. *Waat noe gezónge*: wat nu gedaan? *Waat, ein aenjegaat*: repliek op het gebruik van het woordje “waat” in plaats van “waatbleif”, z.d.

waat v/m, *waater*: waad, snijdende kant van mes, schop e.d.

waatbleif, **watbleif**: watblief.

waater o, *waatesj*, *waeterke*: water. *Van alle waater gewèsje*: door de wol geverfd. ”Waater is noch neit gout in ’ne klómp” wordt gezegd, als men liever iets anders heeft dan het aangeboden glas water en ook, indien iemand een glas water vraagt en men hem iets beters wil presenteren. *“Van waater kriste klaor ouge”* zou daar in het eerste geval wel eens op kunnen volgen. *Dao is gei waeterke zoo klaor of ’t muurt waal éns*: het beste paard struikelt wel eens; in het beste huwelijk is het niet alle dagen rozegeur en maneschijn. *Ès ’t waater zak, kraak ’t ies*: de ratten verlaten het zinkende schip. *Allewielen höbbe de meeste waatesj niks mee ewèch van waater*: tegenwoordig zijn de meeste wateren zo sterk verontreinigd, dat het niet meer lijkt op water. *Waater haole mitte reip*, of: *mit den aorejaok*: water dragen of halen met hoepel of juk.

waaterèchtich, *waaterèchtigger*, *waaterèchtichste*: waterachtig. *Waater-{p.481}èchtich maake*: iemand doen watertanden.

waatergal v, *waatergalle*: watergal. *De waatergal höbbe*: maagslijm opgeven.

waaterhoun v, *waaterhounder*, *waaterhuinke*: waterhoen, Gallinula chloropus.

waaterkaatsj v, *waaterkaatsje*, *waaterkaatsjke*: waterkers, Sisymbrium nasturtium.

waaterkaetel m, *waaterkaetele*, *waaterkaetelke*: ketel met tuit en stulprand, zodat hij door het wegnemen van een paar “ring” van de “*potsjtouf*” (z.d.) of van de “*kwizzenjaer*” (z.d.) in direct contact met de vuurgloed in de kachel wordt gebracht, naast de “*moor*” (z.d.) het enige middel om steeds warm water ter beschikking te hebben.

waaterkaut: waterkoud, kil.

waaterkelder m, *waaterkeldesj*, *waaterkelderke*: regenwater- of gierkelder.

waaterkop m, *waaterköp*: waterhoofd.

waaterlaok o, *waaterlaoker* of *waaterläöker*, *waaterläökske*: watergat, plek waar door lage ligging of andere reden vrijwel steeds veel water staat.

waaterlaot o, *waaterläöt*: waterloot (onvruchtbare loot of twijg, bijtakje). Zie ook *waatersjeut*.

waatermeule v, *waatermeules*: watermolen.

waaterpaer v, *waaterpaere*, *waaterpaerke*: bijzonder saprijke peersoort.

waaterpaort v, *waaterpaorte*: waterpoort in vestingwerken e.d. “*t Sjteine Murke*” waar de *waaterpaort veur de Meulebaek*: het Stenen Muurtje was de waterpoort voor de Molenbeek in de vroegere vestingwerken van de stad Sittard.

waaterpöt m, *waaterpötte*: waterput.

waaterraat o, *waaterraar*: waterrad van molen e.d.

waaterrat v, *waaterratte*: waterrat, goed zwemmer; bruine rat.

waatersjeut m, *waatersjeut*, *waatersjeutje*: waterloot, zie ook: *waaterlaot*.

waatersjnép v, *waatersjnéppe*, *waatersjnépke*: watersnip.

waatersjnoot m, *waatersjnoote*: waternood.

waatersjpén v, *waatersjpénne*, *waatersjpénke*: schaatserijder, over het water lopend, op een spin gelijkend insect.

waatersjtraol v, *waatersjtraole*, *waatersjträölke*: waterstraal.

waatertoore m, *waatertoores*: watertoren.

waatervaat, **zeikvaat** o: *waatervaaier*, *waatervaeje*: waterton of gierton.

waaterwék m, *waaterwëGGe*, *waaterwëkske*: wittebrood, waarbij voor het mengen van het deeg geen melk doch water wordt gebruikt.

waatsj m, *waatsje*: plas; grote hoeveelheid. *Dao sjteit 'ne waatsj waater oppet gout*: er ligt een grote plas water op het erf. *Dao hink 'ne waatsj keesjen op de boum*: de bomen hangen bomvol kersen. *In de sjmókkeltiet haeter 'ne waatsj geljt verdeint*: in de smokkeltijd heeft hij een bom geld verdiend.

waat veur eine, **waafereine**: wat voor een.

waazes: uitroep, Heremijntijd! *Waazes kénjer*, *waat e gedouns*: Heremijntijd wat een drukte; wat een aanstellerij.

wach m, *wachte*: wacht. *De wach haute*: de wacht houden.

wach m: de wacht. *Eeme de wach aazëGGe*: iemand de wacht aanzeggen; iemand waarschuwen.

wachmeister m, *wachmeistesj*: wachtmeester; grote borrel. *Veur de boer 'ne wachmeister en veur de knech e glaas beier*: voor de boer een grote borrel en voor de knecht een glas bier. {p.482}

wachholder m: jeneverbes, *Juniperus communis* (wordt gebruikt om extra lekkere zuurkool te kunnen maken).

wachte, **zich**, *wachde zich*, *haet zich gewach*: zich ergens voor wachten. *Wach dich veur die van Got geteikende*: wachtje voor de getekenden.

wachwoort o, *wachweurt*: wachtwoord.

wae, *waem*, *waeme*: wie, wiens. *Wae wit woo Wullem Wëk woont? Wullem Wëk woont wiet wëch*. *Wae wit waat Wullem Wëk waef? Wullem Wëk waef witte wol*. Zie ook onder: *weite*.

waech m, *waech*, *waechske*: weg. *Eeme gèt in de waech lëGGe*: iemand hinderen of iemand iets beletten. *Hel waech en veljtwaech*: verharde en zandwegen.

waechbrei v: weegbree, plantengeslacht *plantago*.

waechbreiblaat o, *waechbreiblaar*, *waechbreiblaetje*: wegbreeblad.

waechkrètser m, *waechkrëtsjes*: kantonnier.

waechkundich, *waechkundigger*, *waechkundichste*: wegwij. *Waechkundich maake*: wegwij maken.

waeges: wegens.

waegesjeet m, *waegesjeete*, *waegesjteete*: strontje aan ooglid.

waek v, *waeke*, *waekske*: week. *De Gou Waek*: de Goede Week (week voor Pasen).

waekegeljt o, *waekegeljer*: weekloon.

waenderik, **waendrik** m, *waenderikke*: woord.

waer o, *waere*, *waerke*: weer. *'t Waer is gezaengent*: de zaak is in orde. *Hae haet veur 't waer geloet*: hij is te voorbarig geweest; hij heeft tijdig gewaarschuwd. *Hae haet 'm veur 't waer gesjpeelt*: hij is hem te vlug af geweest. *e Waer, óm geinen hónjt door te jaage*: hondweer. *“En noe is 't waer gezaengent”* zegt man, als het bij een onweer begint te regenen. *Sjlëch waer veur de laate kwakkerte*: koud en regenachtig weer. *'t Waer kleert op*, of: *'t waer geef zich op*: de lucht klaart op. *'t Waer geit aaf*: de vorst wijkt of we krijgen ander weer. *Zoumich waer*: groeizaam weer.

waerbènder m, *waerbèndesj*: bezweerder van onweer; durfal.

waardich, *waardigger*, *waardichste*: waardevol. *Dat is e waardich sjtök*: dat is een waardevol

of kostbaar stuk.

waere, zich, *waerde zich, haet zich gewaert*: zich weren. *Doe mós dich waere, angesj wurste noots 'ne kael*: je moet je weren, anders wordt je nooit een kerel.

waere, *woort, is gewoorde*: worden. *'t Mót érch waere, wilt 't gout waere*: er moet nog heel wat gebeuren, eer de zaak in orde is. *Hae woort heivisj gebrach*: hij werd thuis gebracht. *Dao wurt mee leit gevaare, ès gedraage*: in de paleizen der rijken is meer leed dan in de hutten der armen. *Hae wurt gèt gewaar*: hij heeft iets gemerkt; lont geroken.

waerhaan m, *waerhaane, waerhaenke*: weerhaan, windwijzer. *Hae dreet zich, wie 'ne waerhaen*: zoals de wind waait, waait zijn jasje.

waerkwakkert m, *waerkwakkesj, waerkwekkêrke*: groene kikker.

waerleich o: weerlicht, zie ook het oudere: *zeebranjt*.

waerleichte, *waerleichde, haet gewaerleich*: weerlichten.

waerpróffteet m, *waerpróffeete*: weerprofeet.

waert: waard. *Dat is de kal neit waert*: het is niet waard, dat we er over spreken.

waert v: waarde. *Dat is van nol en geinerlei waert*: dat is van nul en gener waarde. *Doe zuus de waert van dien {p.483} eige dénk neit in*: je ziet de waarde van je eigen bezit of bedrijf niet in.

waerwouf m, *waerwuij*: weerwolf, bloeddorstig mens in wolvengedaante. *Wae nao twéllef oere door de Duuster Gats geit, mót de waerwouf draage*: wie 's nachts na 12 uur door het Duister Gatske gaat, moet de weerwolf dragen, maakte men zich vroeger wijs. Zie ook: *Duuster Gats*.

waesj, twaesj, *waesjer, waesjte*: dwars; onwillig.

waesjdrieve, *dreef waesj, haet waesjgedreeve*: dwarsdrijven.

waesjdrievert m, *waesjdrievesj, waesjdrieverke*: dwarsdrijver.

waesjhout o, *waesjhouter*: dwarshout, sluitbalk van een dubbele poort.

waesjicheit v, *waesjicheite*: dwarsdrijverij; weerbarstigheid.

waetel m, *waetele, waetelke*: oorvijs.

waeve, *waefde, haet of is gewaef*: weven.

waever m, *waevesj*: wever.

wae wit: wie weet.

waeze o: wezen, voorkomen. *Pront 't waeze va zie vaader*: zuiver het wezen van zijn vader. *Laot 'm i zie waeze*: laat hem zijn gang gaan.

waffel v, *waffele, wëffelke*: wafel.

waffel m, *waffele, wëffelke*: mond. *Haut toch éns ein ougenblik dien waffel*: hou toch eens een ogenblik je mond.

waffeleniezer o, *waffeleniezesj, waffeleniezerke*: wafelijzer.

waGGele, *waGGelde, haet gewaGGelt*: waggelen.

wakker, *wakkerder, wakkerste*: wakker.

wal m, *wel, welke*: wal. *Kom mer éns oppe wal*: uitdaging. *Den hooge wal*: pl. ben. gedeelte van de wal tussen Paardestraat en fort Sanderbout.

walge, *walchde, haet gewakh*: walgen.

walm m, *welmke*: opwarming. *'t Aete noch e welmke gaeve*: het eten even opkoken.

walmoer v, *walmoere*: walmuur (van de oude vestingwerken).

wals v/m, *walse, welske*: stoomwals e.d.; dans.

walse, *walsde, haet gewals*: walsen; een wals dansen; iemand buiten de deur werken. *Bénne de menuut walsden hae mit 'm door 't dénk*: binnen de minuut zette hij hem op straat.

walvösj m, *walvösje*: walvis.

wammes o, *wammesse*: buik, pens. *'ne Vëtte wammes*: iemand met een buikje.

wan v, *wanne*: wan (platte korf voor het zuiveren van granen), *'n Vot wie 'n wan*: een groot achterwerk.

wanjel m, *wenjelke*: wandel. *Bëste aan de wanjel*: ben je aan 't wandelen?
wanjelaer m, *wanjelaesj*: wandelaar.
wanjelbóks v, *wanjelbókse*: letterlijk: wandelbroek (in het Sittards echter iemand, die voortdurend op stap is). *Hae haet de wanjelbóks aan*: hij is doorlopend op pad.
wanjele, *wanjelde*, *haet gewanjelt*: wandelen, zie ook: *trampele*.
wanjelsjték m, *wanjelsjtékke*, *wanjelsjtékske*: wandelstok, zie ook het oudere: *gaonsjték*.
wanjelwaech m, *wanjelwaech*, *wanjelwaechske*: wandelweg.
wanjt m, *wénj*: wand. *Zoo wit wie de wanjt*: krijtwit.
wanjtloes v, *wanjtluus*: wandluis.
wanmeule v, *wanmeules*: wanmolen.
wanne, *wande*, *haet of is gewant*: wannen.
wante: wanten (scheepsterm). *Van wante weite*: van wanten weten.
waoch v, *waoge*, *wäöchske*: weegschaal, waag.
waochbreifke o, *waochbreifkes*: weegbriefje.
waochhals m, *waochhels*: waaghals. {p.484}
waoge, *waochde*, *haet of is gewaoch*: wegen. *Gewaoch of gepunjert is neit egaal*: alle wegen zijn niet gelijk.
waope o, *waopes*: wapen; hakbijl. *Eeme 't Zittesj waope gaeve*: iemand een pak ransel geven.
waopene, *waopende*, *is gewaopent*: wapenen.
waor: waar; naar waarheid; nietwaar! *Waaste zaes, mó't waor zeen, meh zék neit al, waat waor is*: wat je zegt moet waar zijn, maar zeg niet alles, wat waar is.
waoreit v, *waoreite*: waarheid. *Klein kénjer en zaate luu zëGGe de waoreit*: lett.: kleine kinderen en dronken mensen spreken de waarheid.
waormaake, *maakde waor*, *haet of is waorgemaak*: waarmaken.
waor waor: nietwaar! Sittards intonatiedoublet.
waorzëGGe, *zach waor*, *haet waorgezach*: waarzeggen.
waorzëkster v, *waorzëkstesj*: waarzegster.
war, **wor** m: war. *Hae is ram in de war*: hij is totaal de kluts kwijt.
wargaare o, *wargaares*: vis- of kwartelnet.
was m: was; groei. *Dat is richtige bieëwas*: dat is echte bijenwas. *Hae is noch in de was*: hij is nog in de groei.
wasdom m: wasdom.
wasjaore: groeitijd.
waskaers v, *waskaerse*, *waskaerske*: waskaars.
wasse, *weis*, *is gewasse*: wassen; groeien. *De baek wis aazeenderouge*: het water van de beek stijgt zienderogen.
wat m, *watte*, *wëtje*: watten. “*Höbste wat in de oore*” wordt gevraagd, als iemand niet direct reageert op hetgeen hem gezegd of gevraagd wordt.
watsj v, *watsje*, *wétsjke*: oorvijg, zie ook: *waetel*.
watsje, *watsjde*, *haet gewatsj*: een oorvijg geven.
watteiere, *watteierde*, *haet of is gewatteiert*: watteren. *Ein gewatteierde dëkke*: een gewatteerde deken.
wauel m: wauwel.
wauelaer m, *wauelaesj*: wauwelaar.
wauelbees v/m, *wauelbeeste*: kletskous.
wauele, *wauelde*, *haet gewauelt*: kletsen, bazelen.
wauelmoel v, *wauelmoele*: wauwelaar.
waueltèsj v, *waueltèsje*: kletskous.
waueltrien v, *waueltriene*, *waueltrinke*: kletstante.
wauelvërke o, *wauelvërkes*: kletskous.

wauelwaater o, *wauelwaeterke*: spraakwater. *Hae haet wauelwaater gat*: hij is aangeschoten; praatziek.

waumes o, *waumesse*, *wèimesjke*: wambuis; borstrok.

wech, **ewech**: weg, zoek, vertrokken.

wèchlëGGe, *lach wèch*, *haet of is wèchgelach*: wegleggen; naar bed gaan. *Ich gaon mich wèchlëGGe*: ik ga naar bed.

wèchsjetrieke, **zich**, *sjtreek zich wèch*, *haet zich wèchgesjtreeke*: ertussenuit knijpen.

wèchter m, *wèchtesj*: wachter.

wèchvaege, *vaechede wèch*, *haet of is wèchgevaech*: wegrennen; wegvegen.

wèdde, *wètde*, *haet of is gewèt*: wedden.

wèddensjap v, *wèddensjappe*: weddenschap. Zie ook: *wèt*.

wee o, *weeë*: wee; flauw, naar. *ē Wee ge vuil in de maach*: een naar gevoel in de maag(streek) hebben.

weeë: barensweeën. *Gank de wiesvrouw mer haole, de weeë kómmen ummer flotter*: ga de vroedvrouw maar halen, de weeën komen steeds vlugger achter elkaar.

weemele, *weemelde*, *haet geweemelt*: wemelen.

weemout m: weemoed. *De weemout is {p.485} 'm aan de prie*: hij is weemoedig.

weenich, *weenigger*, *weenichste*: weinig. *Hae haet 'ne remmel te weenich*: hij is niet goed bij.

weenigger: min, minder, minus, zie ook: *min*. *Darteen weenigger veier is neuge*: dertien min vier is negen.

weert m, *weerte*: waard. *Me mót de weert gein sjaa doen*: men moet een aangeboden rondje niet afslaan.

weestegroet m, *weestegroete*, *weestegroetje*: een weesgegreet(je).

weet, **weit** m: weet, het weten. *Alles is 'ne weet, meh mëssjpreie, dat is 'ne sjlinger*: alles is maar een weet, maar mest spreiden, dat is een handigheid (boerenuitdrukking).

weezel m, *weezele*, *weezelke*: wezel.

wëGGendeich m: wittebrooddeeg. *'t Kinjtje deit zich op wie wëGGendeich*: het kindje groeit als kool.

wëGGenuujaore, **sjtave** m: nieuwjaarswittebrood. Een gebruik uit het verleden, waar bij het aanbieden van de nieuwjaarswensen tevens een wittebrood van zeer goede kwaliteit werd geschonken. Deze wittebroden waren langwerpig van vorm en hadden bolvormige einden. In het midden en op de kanten waren blad- of bloemvormige versieringen in het deeg gekerfd. Zij waren vrij plat van vorm en werden in meerdere grootten gebakken.

wei v, *weie*, *wëtje*: wei, weiland. *Doe bës dao op een gou wei aagelanjt*: je bent daar met de neus in de boter gevallen.

wei m: wei (wat van de melk overblijft na het afscheiden van de kaasstof).

weich v, *weige*, *weickske*: wieg. *Sjlum, dat zuut aan de weich, went 't kinjtje pis haet*: erg slim; zien waar de schoen wringt. *Aan de weich sjtoote*: uitdrinken. Reetselke: *WiGGel de waGGel haet louver gedraage*, / *WiGGel de waGGel dreech neit mee*, / *WiGGel de waGGel dreech noe lief en zeel*. (van teen gevlochten wieg).

weidóm o: weedom, smart, droefheid.

weie, *weide*, *haet of is geweit*: weiden van vee.

weieblömke o, *weieblömkes*: madeliefje, Bellis perennis.

weiepaol m, *weiepäöl*: wei- of weidepaal.

weier: weer. *“Wae aafbrènt brènt ouch weier op”* wordt gezegd, als men door uitkering der verzekeringsgelden in staat is, het oorspronkelijke weer op te bouwen.

weiergaa m: wederga of weerga.

weierhaok m, *weierhäök*, *weierhäökske*: weerhaak.

weierklank m, *weierklanke*: weerklank. *Èste de weierklank mer kéns verdraage*: als je de gevolgen maar kunt dragen.

weierpien v, *weierpiene*: weerpijn.

weierwas m, *weierwès, weierwèske*: valse kruin, in verschillende richtingen groeiend hoofdhaar, zie ook: *sjtroevele*.

weige, *weichde, haet of is geweich*: wiegen. *Ich mó't 't kinjtje weige*: ik mag niet van huis.

weik, *weiker, weikste*: week, zacht. *Weike kees*: zoetemelkse kaas.

weik m: week. *Dao lik gèt in de weik veur dich, èste bie uch kums*: er zwaait wat voor jou, als je thuis komt. *Dat lik in de weik veur dich*: dat ligt klaar voor je, zodra het beschikbaar is; jij heb de voorkeur.

weik v, *weike, weikske*: lampepit, lemmet.

weike, *weikde, haet of is geweik*: {p.486} weken.

weikegaare o, *weikegaares, weikegaerke*: lampekatoen. *Dat is wie Kenjtjes weikegaare*: dat is hetzelfde; het ziet er goed uit.

weikelik, *weikelikker, weikelikste*: zwak, verwijfd.

weikselpiep v, *weikselpiepe*: pronkpijp (met morellehouten steel, 50 tot 150 centimeter lang, buigzaam mondstuk en porcelijnen kop).

weis v/m, *weize, weiske*: wees.

weishoes o, *weishoezer*: weeshuis.

weiskénjt o, *weiskénjer, weiskinjtje*: weeskind.

weit, *weitse* v/m: verouderd Sittards woord voor “tarwe,” zie ook: *Turksjweit* (Turkse tarwe = mais).

weit, **weet** m: het weten, zie: *weet*. *Koos ich dat mer aan de weit kómme*: kon ik dat maar aan de weet komen.

weite, *wós, haet geweite*: weten. *Hae wit, woo haas hup*, of: *woo Bartel de wien tap*: hij weet, waar Abraham de mosterd haalt. *Wae wit wiehaas hup*: wie weet hoe een dubbeltje rollen kan. *Wae wit woo Wullem Woltesj woont, Wullem Woltesj woont wiet wèch*: wie weet waar Willem Wolters woont, Willem Wolters woont ver weg.

weite laote, *lout weite, haet laote weite*: laten weten.

wëk m, *wëGGe, wëkske*: wittebrood.

wëkker m, *wëkkesj, wëkkerke*: wekker.

wëkwaeke: wittebroodsweken.

wel v, *welle, welke*: wel, bron.

wel v, *welle*: pletrol, wel (rol van hout of metaal om kluiten te breken, het zaailand vast te leggen etc).

welke: welke.

welle, *welde, haet of is gewelt*: wellen of walsen; opwarmen van eten, zie ook: *walm*.

Welsjenheuvel m: pl. ben. Graetheide.

welt v: wereld. *Dat kos de welt neit*: dat is niet zo verschrikkelijk duur. *Hie is de welt mit gezëtte toegeplék*: hier is de wereld dichtgeplakt met krantenpapier, een armzalig of afgelegen oord.

weltvraem, *weltvraemder, weltvraemste*: wereldvreemd.

wénj v, *wénje*: akker- haagwinde enz. Calystegia soorten.

wénj v, *wénje*: dommekracht, winde.

wénje, *wénjde, haet gewénjt*: waaïen.

wénjt m, *wénj, winjtje*: wind. *Wie de wénjt sjteit op Goue vriedich, sjteit er de meisten tiet van 't jaor*: zoals de windrichting op GoedeVrijdag is, is zij een groot deel van het jaar (boerenregel). *Ungesjte wénjt*: noord-oosten wind. *Aövësste wénjt*: zuid-westen wind. *Hae sjtink zeeven oere baove de wénjt*: hij heeft een onaangenaam luchtje. *Ès 't sjtil va wénjt is, is 't gout haaver zeeë*: men moet zijn werk op de juiste tijd doen. *De wénjt is om*: het blad is gekeerd. *De wénjt taengen höbbe*: de wind tegen hebben. *Hae haet vädöl wénjt naeve zich*: trots zijn als een pauw. *De wénjt kump van de verkeerde zie*: de gelegenheid of de

omstandigheden zijn niet gunstig. *'t Is sjtil va wénjt*: er broeit iets, er hangt iets in de lucht. *'t Is wénjt zónger raenge*: opsnijderij of pocherij. *De wénjt wurp zich op*: de wind steekt op. *Zittesje wénjt versjangeleierde al mennich sjoon kénjt*: niet alle meisjes van buiten kunnen zich goed aanpassen aan het leven in de stad.

wénjtbraet o, *wénjtbraer*: windveer; windbord aan molenwiek.

wénjtbuks v, *wénjtbukse*: windbuks.

wénjtbuuel m, *wénjtbuuele*: windbuil, snoever. {p.487}

wénjter m, *wénjtesj*, *wénjterke*: winter. *'ne Zachte wénjter*, *'ne vëtte kirkef*: een zachte winter, veel doden.

wénjterdaach m, *wénjterdaach*: winterdag.

wénjtere, *wénjterde*, *haet gewénjtert*: winteren.

wénjtergruin o: wintergroen, klimop, *Hedera helix*.

wénjterhènj: winterhanden.

wénjterkeuningske o, *wénjterkeuningskes*: winterkoninkje, Troglodytest.

wénjtersjlaop m, *wénjtersjläöpke*: winterslaap.

wénjtertiet m: wintertijd.

wénjtervuit: wintervoeten.

wénjterzón v, *wénjterzunke*: winterzon.

wénjtgèk m, *wénjtgèkke*, *wénjtgèkske*: gek (kap boven schoorsteenkanaal tegen valwinden).

wénjthónjt m, *wénjthónj*, *wénjthunj*: windhond, hazewind.

wénjtmaekert m, *wénjtmaekesj*: druktemaker; orgeltrapper. De oude orgelsoorten kregen hun luchtvoorziening via de blaasbalgen, die door trappen met de voeten en pompbewegingen met de armen aangedreven werden.

wénjtmeule v, *wénjtmeules*: windmolen. *'ne Sjlaach van de wénjtmeule te pakken höbbe*: niet goed snik zijn.

wénjtmeuleke o, *wénjtmeulekes*: molentje (kinderspeelgoed).

wénjtsjeif, *wénjtsjeiwer*, *wénjtsjeifste*: scheluw.

wénjtsjtil, *sjtil va wénjt*: windstil.

wénjtsjtoes m, *wénjtsjtoeze*: windstoot, windvlaag.

wénjtsjtraep m, *wénjtsjtraepe*: windstreep (streepvormige wolk in de windrichting).

wénjtvaer v, *wénjtvaere*: windveer.

wénjtvoogel m, *wénjtveugel*: vlieger in de vorm van een vogel. Voor vlieger zie: *draak*.

wénke, *wénkde*, *haet gewénk*: wenken.

wénne, *wón*, *haet gewónne*: winnen; laten dekken van vee.

wéns v, *wénste*: winst.

went: als, wanneer; want. *Went den eine sjaa haet, haet den angere perfiet*: de een zijn dood is de ander zijn brood.

werfhaok m, *werfhäök*: dubbele verstelbare T-vormige winkelhaak, zie ook: *sjwèihaok*.

wèrk o, *wèrker*, *wèrkske*: werk; karwei. *Me mót zich zien eige wèrk neit sjaame*: men moet zich niet schamen voor zijn beroep. *Hauf wèrk*: werk dat nog niet af is of dat met de Franse slag gedaan is. *Me mót gein gèkken hauf wèrk laote zeen*: men moet een werk, dat nog niet af is, niet laten zien aan mensen, die er niet over oordelen kunnen.

wèrkeldaach m, *wèrkeldaach*: werkdag. *Wèrkeldaachse kleier*: kleding voor alledag.

worm, *wermer*, *wermste*: warm. *Eeme de pis worm maake*: iemand op stang jagen; het leven zuur maken.

wermde v: warmte. *Kaut beier brink wermde*: koel bier verhit de gemoederen.

werme *wermde*, *haet of is gewermp*: warmen.

wermwaatervruike, **wermwaaterwifke**, **wermwaaterwufke** o: houdster van een water- en vuurnering. Omdat het aanmaken van een kachel in het verleden nogal een tijdrovende en omslachtige bezigheid was, behielp men zich, voordat de moderne kookapparatuur er was, op

een andere wijze. Op weg naar de vroegmis werd een kannetje en eventueel te koken eieren bij het {p.488} warmwatervrouwtje gebracht. Deze zorgde dan, als de mis uit was, dat de eieren gekookt en een kan heet water gereed stond, zodat men thuisgekomen direct een kop koffie kon zetten. Uit zuinigheidsoverwegingen werden de eieren in het koffiewater gekookt. Omstreeks 1900 betaalde men voor een kannetje heet water een cent en voor het koken van drie eieren twee cent.

werpe, *wórp*, *haet of is gewórpe*: werpen. *De kaniën haet jónge geworpe*: het konijn heeft jongen geworpen. *Mitte patsj draer werpe*: met de pet ernaar gooien. *Peer buk dich, hae wurp*: buk je, hij werpt, wordt gezegd bij een rake zet.

wésdouk o: wasdoek (gevernist waterdicht weefsel) zie ook: *gewèsdouk*.

wèsj v: wasgoed.

wèsjbeusjtel m, *wèsjbeusjtele*, *wèsjbeusjtelke*: wasborstel.

wèsjbraet o, *wèsjbraer*: wasbord.

wèsjdraot m, *wèsjdräöt*: waslijn, zie: *lievesdraot*.

wèsje, *weisj*, *haet of is gewèsje*: wassen.

wèsjerie v, *wèsjerieë*: wasserij.

wèsjkaetel m, *wèsjkaetele*: wasketel.

wèsjklam v, *wèsjklamme*, *wèsjklemke*: wasknijper.

wèsjkómp m, *wèsjkump*: waskom.

wèsjmanj, **wèsjmanjel** v, *wèsjmanjele*: wasmand.

wèsjmesjien o, *wèsjmesjiender*: wasmachine.

wèsjpaol m, *wèsjpäöl*: paal, waaraan de waslijn is bevestigd.

wèsjpinke o, *wèsjpinkes*: wasknijper, zie ook: *wèsjklam*.

wèsjtien v, *wèsjtiene*: wastobbe.

wèsjwief o, *wèsjwiever*: waswif, kletswif.

wèsp v, *wèspe*, *wèspke*: wesp.

wèspesjteek m, *wèspesjteek*: wespensteek.

wèssich, *wèssigger*, *wèssichste*: vruchtbaar. *'t Is wèssich waer*: het is groeizaam weer.

wèt v, *wëtte*, *wëtje*: wet. *Wëtte zeen nëtte, de möGGe blieve drin hange en de vleige gaon derdoor*: de grote schurken kruipen vaak door de mazen van de wet.

wët v, *wèdde*, *wëtje*: weddenschap, zie ook: *wèddensjap*. *'t Geit in de wët*: het gaat om de weddenschap.

wèttelik, *wèttelikker*, *wèttelikste*: wettelijk.

weuning v, *weuninge*, *weuningske*: woning.

wich o, *wichter*, *wichske*: wicht. *Erm wichske*: arm kindje.

wichtich, *wichtigger*, *wichtichste*: belangrijk.

widman, **witman** m, *widmèn*: weduwnaar, zie ook: *witman*.

widvrou, **witvrou** v, *widvroue*: weduwe. *“Doe kris 'n widvrou”* wordt gezegd, als iemand een kopje of glas krijgt voorgezet, dat beschadigd is. Zie ook: *witvrou*.

wie: als, zo, zoals. *Wie gezach wie gedaon*: zo gezegd, zo gedaan. *Hae is zoo groot wie dich*: hij is net zo groot als jij. *Wie noch nie*: als nooit tevoren.

wie: hoe, wat. *Wie laat is 't*: hoe laat is het? *Wie kump dat*: hoe komt dat? *Wie meinste*: wat meen je? *Wie kump der duuvel aan 'n zeel*: hoe heb je het klaar gespeeld?

wie: toen. *Wie veer dao waare*: toen wij er waren. *Wieste deis, wie 't tich geit*: wie goed doet, goed ontmoet.

wie v, *wieë*: wilg. *Roo wieë klómpe zeen de bëste die 't geef*: de allerbeste klompen worden gemaakt van het hout van de rode wilg.

wiede v, *wiedes*: wijdte. *De wiede is {p.489} neit gout*: de wijdte is niet juist. *De wiedige welt*: de wijde wereld.

wieë, *wiede*, *haet of is gewiet*: wijden.

wieë, *wiede, haet of is gewiet*: ruimer maken. “*Doe mós de bösjep mer éns laote kómme*” wordt gezegd, als een ruimte te klein is voor haar bestemming (zinspeling op “*wiee*” = groter maken).

wieënhout o, *wieënhuitje*: wilgenhout. *Wieënhout is ’t bēste hout veur sjtaekwerk*: wilgenhout is door zijn zachtheid en structuur het meest geschikt voor houtsnijwerk.

wieër m, *wieësj, wieërke*: vijver. *De kleine wieër*: restant van de gracht bij het voormalig fort Ehrenbreitstein, op het terrein van het Bisschoppelijk College; *de groote wieër*: restant van de gracht aan de “*sjiefbaan*” (beide thans gedempt).

wieëre, *wieërde, haet gewieërt*: hinneken, zie ook: *hummere*.

wief o, *wiever wifke*, of: *wiever wufke*: wijf.

wiefelaer m, *wiefelaesj*: wijfelaar, zie ook: *wumfelaer*.

wiefele, *wiefelde, haet gewiefelt*: wijfelen, talmen.

wiejesj: verder. *Wiejesj gei nuuts*: voor het overige geen nieuws.

wieke, *week, is geweeke*: wijken.

wiele, **wiele**: lokroep voor eenden.

wiemert v, *wiemerte*: aalbes. *Wiemerte geef ’t in drie kleure: roo, witte en sjwarte*: aalbessen zijn er in drie kleuren: rode, witte en zwarte.

Wien: Winand.

wien m, *wiene, winke*: wijn. *Weite, woo Bartel de wien tap*: weten, waar Abraham de mosterd haalt.

wienappel m, *wienèppel, wienèppelke*: wijnappel, sterappel, rode renet.

wienbal v, *wienbals*: bal, waar uitsluitend wijn wordt geschonken.

wienee: wanneer. *Wienee kriege ver ę köösjke*: wanneer is de trouwdag?

wienéssich m, *wienéssichske*: wijnazijn.

wienhoes o, *wienhoezer*: wijnhuis, bodega.

Wienhoes ’t, o: het Wijnhuis. *’t Wienhoes sjteit in de Hëlsjtraot*: het pand, genaamd “Wijnhuis”, bevindt zich in de Helstraat.

wiensaus v, *wiensauze, wiensèiske*: wijnsaus.

wiensop v, *wiensöpke*: wijnsoep. “*Wiensop*” was een der gerechten, die door de betere stand op Goede Vrijdag gegeten werd. Ze werd gemaakt van: “*rooe wien, kroetnaegel, sjtaafkeneel, rooziene, taapiokaa en sókker. Nao de sop woort gaete: heering, witte boone, aerpel en duuvelkessaus (unnesaus), pannekouk in aolich gebakke*”.

wientèpperke o, *wientèpperkes*: roodborsttapuit, Saxicola torquata.

wierouk, **wienrouk** m: wierook.

wierouke, *wieroukde, haet gewierouk*: wieroken.

wierouksjeepke o, *wierouksjeepkes*: wierookscheepje of wierookdoosje.

wierouksvaat o, *wierouksvaater, wierouksvaetje*: wierookvat.

Wies, **Wiezius**: Aloysius.

wies, *wiezer, wieste*: wijs, verstandig. *Dat is ’ne wieze*: sarcastisch: betweter, albedil. “*Dao zuuste mich ę wiesversjtanjt*” wordt gezegd van kleine kinderen, die dingen napraten, die niet bij hun leeftijd passen.

wies v, *wieze, wieske*: wijs, melodie.

wies v: wijze, gewoonte, gebruik.

wiesmaake, *maakde wies, haet wiesgemaak*: wijsmaken, op de mouw spelden.

wiesheit v: wijsheid.

wiesvrouw v, *wiesvroue*: vroedvrouw. *Wie raar ’t zich ouch aanheurt, meh veer haue veur den oorloch hie eine man, dao zachte ver “de wiesvrouw” taenge*: zo raar als het ook klinkt, maar voor de oorlog 1940/45 {p.490} woonde in Sittard een man, die de bijnaam had van “de vroedvrouw”.

wiet, *wieër, wietste*: ver; wijd; ruim; groot enz. *Dat is wiet oette sjlaach*: dat is een eind uit de buurt. *Wiet is riek*: wat van ver komt, wordt meestal voor meer of beter aangezien dan het werkelijk is. *Dae jas is mich te wiet*: die jas zit me te ruim. *Van wiets*: van verre. *Van wiets draer werpe*: iets trachten te weten te komen. *Wiet en ziet*: wijd en zijd.

wietaaf: veraf, ver of wijd van hier.

wietvëllich, *wietvëlligger, wietvëllichste*: van ver; breed- of uitvoerig. *Dat is noch wietvëlligge femieë van ós*: dat is nog verre familie van ons.

wietwèch, **wietewèch**: ver weg.

wieväöl: hoeveel. *De wieväölste keer bëste noe al hie*: de hoeveelste keer ben je nu al hier?

wievermaonjt m: wijvenmaand, april.

wiewaater, **wienwaater** o, *wiewaaterke*: wijkwater.

wiewaaterpötje o, *wiewaaterpötjes*: wijkwaterbakje. *Dat is ẽ wiewaaterpötje veur Jan en alleman*: dat is een lichtekooi.

wiewaatervaetje o, *wiewaatervaetjes*: wijkwaterbakje.

wieze, *wees, haet of is geweeze*: wijzen. *Ze wiezen 'm mit de vingere nao*: er wordt over hem geroddeld. *Op wieze sjteit sjtraof*: op iemand wijzen is niet netjes.

wiezeer, hoezeer.

wiezer m, *wiezesj, wiezerke*: wijzer.

wiezerplaat v, *wiezerplaate, wiezerplaetje*: wijzerplaat.

Wiezius: Aloysius.

wie zoo: hoe zo.

wijerwas m, *wijerwès, wijerwèske*: ongewone groeiwijze van het hoofdhaar op een plekje, zie ook: *wirwas*.

wik v, *wikke, wikske*: wikke, Vicia.

wiks m, *wikske*: schoensmeer. *Sjiet aan de wiks, potloot is ouch sjwart*: het is om het even.

wiksbeusjtél m, *wiksbeusjtele, wiksbeusjtélke*: schoenborstel.

wiksdoos v, *wiksdooze, wiksdeuske*: schoencremedoos.

wikse, *wiksde, haet of is gewiks*: met schoensmeer behandelen van schoenen. *Dat is 'ne gewiksde*: dat is een zwarte; dat is een gewiekste.

wil m: wil. *Dat kénjt haet ẽ wilke*: ze weet wat ze wil. *Wae ziene wil zaet, mót zienen ónwil heure*: wie kaatst, moet de bal verwachten. *Ich weit neit waater willes is*: ik ken zijn plannen niet. *Willès en weitès*: willens en wetens.

wiljeman, **wiljemèn**: wildeman.

wiljernis v, *wiljernisse*: wildernis.

wilkóm, *wilkómmender, wilkómmenste*: welkom.

wille, *wol, haet of is gewilt*: willen. *Ich wol daste oppẽ Kollebèrch zouts*: ik wou dat je op de Mookerhei zat.

wiljt, *wiljer, wiljste*: wild. *Hae is wiljt wie haas en geit door 'n däöre hëk*: hij is uitgelaten en zou het onmogelijke willen doen. *Hae haet gèt van ẽ wiljt vërke gaete*: hij is uitgelaten vrolijk. *'ne Wiljen tósj*: een wildebras. *Wilje geer*: zevenblad, *Aegopodium podagraria*.

wiljtsjeer v, *wiljtsjeere*: wildschaar.

wiljtsjtanjt m: wildstand.

wiljtvleisjv o, *wiljtvleisjke*: wild- of welig vlees. *'t Wiljtvleisj kump oet*: diep uitgesneden decolleté. *Wiljtvleisj ónger 'ne naagel hóbbe*: wild- of woekervlees (vleesuitwas in een wonde) onder een teen- of vingernagel hebben.

wiljtvraem: wildvreemd.

wiljtvuur o: wondkoorts.

wiljtzank m: wildzang. *Ich hób gaer ẽ beetje wiljtzank in de voljaer*: graag hoor ik een beetje wildzang tussen {p.491} de gekweekte volièrevogels.

winjel m, *winjele, winjelke*: windsel, luier. *Dem zien winjelen höbbe geroesj, of: hae haet de zieë winjelen heure roesje*: hij is van hoge komaf.

winjele, *winjelde, haet of is gewinjelt*: in luiers wikkelen; wikkelen. *Ich mó't kinjtje noch winjele*: ik moet de baby nog verschonon. *Winjel dich gèt óm diene vinger*: doe een verband om je vinger.

winjelnénjt o, *winjelnénjer, winjelkinjtje*: baby.

winjeltrap m, *winjeltrappe*: wenteltrap.

winkel m, *winkele, winkelke*: winkel.

winkel m, *winkele*: rechthoek. *Geer mó't uch in 'ne winkel opsjtélle*: jullie moeten een rechthoek vormen bij het opstellen.

winkelbank v, *winkelbènk*: winkel- of toonbank.

winkeldochter v, *winkeldochtesj*: winkeljuffrouw; winkeldochter.

winkelhaak m, *winkelhääk*: winkelhaak.

winkeleier m, *winkeleiesj, winkeleierke*: winkelier.

winkelmaat v, *winkelmaech, winkelmaetje*: winkelmeisje of winkeljuffrouw.

winkelsjtraot v, *winkelsjtraote*: winkelstraat.

winsjele, *winsjelde, haet of is gewinsjelt*: wentelen.

winsjelijk, *winsjelijker, winsjelijkste*: wenselijk.

wirbel m, *wirbele, wirbelke*: wervel.

wirbele, *wirbelde, haet gewirbelt*: wervelen. *Dat wirbelde doorein wie 'nen trob kuuke*: dat wervelde door elkaar als een troep kuikens. Zie ook: *wirvele*.

wirkaezel m, *wirkaezele*: werkezel.

wirkbank v, *wirkbènk*: werkbank.

wirkbie v, *wirkbieë, wirkbieke*: werkbij.

wirke, *wirkde, haet gewirk*: werken. *Ommezuns wirke*: voor niets of tevergeefs werken. *Wirken is zeelich, zach de begien en doe lach ze zich in 't bët*; *wirken is zeelich zach de begien en doe drouge ze mit zeeven eine boonesjték*: uitdrukkingen om de luiheid aan te geven. “*Van wirke gaon de bête paert kepot*” wordt gezegd, als men iemand vraagt mee te helpen bij het werk. *Zich aan de kaers vaswirke*: zich dood werken. *Ze zeen 'm draan ent wirke*: ze leggen hem het vuur aan de schenen. “*Dao kan me oere nao zitte te kieke, zónger muich dervan te waere*” vindt een luiarik, die bij het werk van een ander toeziet. *Zich nao den uunits in wirke*: zich in de nesten werken; zich overwerken.

wirkes o, *wirkesse*: werkplaats.

wirkhumme o, *wirkhummes*: werkhemd, zie ook: *humme*.

wirkman m, *wirkluu*: werkman.

wirkpaert o, *wirkpaert*: werkpaard; harde werker.

wirksjolk m, *wirksjolk*: werkschort. *De sjrienewirkesj drouge vruiger blau wirksjolk*: de meubelmakers droegen vroeger blauwe werkschorten.

wirtsjaf v, *wirtsjafte*: huishouding; bedrijf etc.

wirtsjaffe *wirtsjafde, haet gewirtsjaf*: huishouden; beheren; bezig zijn. *Hie is ummer gèt te wirtsjaffe*: hier is steeds werk.

wirvel m, *wirvele, wirvelke*: wervel (draaibaar sluithoutje).

wirvelaer m, *wirvelaesj, wirvelaerke*: woelwater.

wirvele *wirvelde, haet gewirvelt*: wervelen; woelen. Zie ook: *wirbele*.

wirwar m: wirwar.

wirwas m, *wirwasse, wirwéske*, zie: *weierwas*.

Wis, Wiske, Lewis: Louise. {p.492}

wisje *wisjde, haet gewisj*: wissen, zie ook: *wusje*. *Wisj den drék éns dervaan aaf*: veeg er het vuil eens af.

wisjee m, *wisjees*: Fr. huissier: deurwaarder; bode.

wissel m, *wissele, wisselke*: wissel; verandering. *Op wissel gaon*: uitwisselen van kinderen om vak, huishouden, taal e.d. te leren.

wissele, *wisselde, haet of is gewisselt*: wisselen, verwisselen. *'t Kleint is ent wissele*: de kleine krijgt nieuwe tandjes. *Kênste wissele*: heb je daar van terug? Wordt gezegd na een snedige opmerking.

wisselgeljt o: wisselgeld.

wisseljaore: overgangsjaren.

wiste, *wisde, haet gewis*: whisten, kaartspel.

wit *witter, witste*: wit.

witbeusjtel m, *witbeusjtele, witbeusjtelke*: witkwast.

witman m, *witmèn*: weduwnaar. In het Sittards hoort men echter nog vaak “widman” (met d).

wits v, *witse, witske*: teen, wilgetak; mop of grap. *'ne Witse kôrf*: een van tenen gevlochten korf (zie ook: “weich”). *'n Wits klómpe*: 12 paar klompen, op elkaar gestapeld en met een teen samengebonden, meestal gesorteerd in bepaalde maten b.v. 25-26-27. *Hae krich de wits losgemaak*: door slaan met een wilgetak de heks of kwade geest uitdrijven. *Ês-sjpék-aaf-is-hink-dewits*, zie onder: “sjpék”.

witsel o: witsel, witkalk (kalkdeeg aangemaakt met water).

witsenhaok m, *witsenhäök*: krom mes op lange steel om wilgerijshout te snijden of hagen boven rijkhoogte op te schonen.

witsesjeer v, *witsesjeere*: wilgeschaar, gebruikt bij het maken van vlechtwerk voor vakwerkhuisen.

witte, *witde, haet of is gewit*: witten.

witte m/o/v: mens of dier met wit haar. *Die witte houn is krank*: die witte hen is ziek.

witter m, *wittesj*: witter.

wittere, *witterde, haet gewittert*: speuren, ruiken. *Den hónjt wittert dao gèt*: de hond speurt daar iets. *Höbste gèt gewittert*: heb je iets in de gaten?

witvösj m: verzamelnaam voor lichtschubbige vissoorten, witvis.

witvrouw v, *witvroue*: weduwe, zie ook: *witman*.

witwaater o, *witwaeterke*: wondwater voor het reinigen van wonden.

witzieë: witzijden.

wol v, *wölke*: wol.

wolkanien m, *wolkanien, wolkaninke*: kroeskop.

wölle o: wollengoed. *Dat vleisj is zoo dreuch wie 'n wölle zök*: dat vlees is zo droog als een wollen sok.

wölleboon v, *wölleboone, wölleböönke*: tuinboon.

wöllewènjtjes, wöllejèntjes, zeer jonge tuinboontjes, die met de peul als stampot worden gegeten, klemtoon op -wènj- en op -jèn-.

wölve, *wölfde, is gewölf*: welven.

wónj v, *wónje, wunjtje*: wond.

wónjer o, *wónjere, wunjerke*: wonder.

wónjere, zich, *wónjerde zich, haet zich gewónjert*: zich verbazen.

wónjerlik, *wónjerlikker, wónjerlikste*: wonderlijk.

wónjersjoon: wondermooi.

wónjt: wond; wonde plek tengevolge van wrijving of beschadiging.

wónjtgelaage: doorgelegen, wond van het liggen.

woo: waar.

wooaan: waaraan.

woochter: waarachter.

woobie: waarbij.

woodan, woodan: al naargelang de situatie: waar dan. {p.493}

woodoor: waardoor.

wooeuver: waarover.

woohaer: waarheen.

wooin: waarin.

woolangs: waarlangs.

woomit: waarmede.

woonao: waarnaar; waarna.

woone, *woonde*, *haet gewoont*: wonen. *Ich weit dich waal woone*: ik weet je wel te vinden (bedekte bedreiging).

woonwaage m, *woonwaages*, *woonwaegeske*: woonwagen.

wooraaf: waarheen, naar welke kant of richting.

wooróm: waarom.

woort o, *weurt*, *weurtje*: woord. *Zoo vas va zie woort, wie 'nen hónjt van zien kónjt*: hij komt zijn beloften niet na. *Veer maake dao gein weurt mee aa voel*: wij zullen daar geen woord meer aan verspillen. *Dem móste de weurt oette moel trëkke*: hem moet je de woorden uit de keel trekken. *Weurt hóbbe*: een woordenwisseling hebben.

woosj v, *weusj*, *weusjke*: worst.

woosjtebreutje o, *woosjtebreutjes*: worstebroodje.

woosjtepin m, *woosjtepin*, *woosjtepinke*: pen voor het dichtmaken van de leverworsteinden. De geschilde, langere doorns van de sleedoorn werden hier veel voor gebruikt.

wootaenge: waartegen.

wootössje: waartussen.

woovan: waarvan. *Wo Van*: club opgericht 11 juni 1921, ontstaan uit de in 1914 in Ober-Bayern opgerichte club met de schone naam O.K.N.V.D., (*Os Kan Niks VerDomme*). Naast het doel de eigen leden te vermaken, het beoefenen van liefdadigheid en het behoud van de Sittardse volkscultuur is een van haar programmapunten het medewerken aan en het stimuleren van alle goede dingen in Sittard. Dat dit allesbehalve een leuze is, weten alle Sittardenaren, evenals de club *Wo Van* weet, dat zij de sympathie van alle rechtgeaarde inwoners van deze stad heeft. Bij de gelegenheid van het 50 jarig bestaan in 1971 werd een smaakvolle jubileumgids uitgegeven, waarin het aan informatie over leden en activiteiten niet ontbreekt. Zie ook onder: *O.K.N.V.D.*, en: *De Mander*.

wooveur: waarvoor. *Wooveur kriesj doe? / Omdat ich neit en lach. / Haet dich de wouf e sjäöpke gesjtaole? / Vas gein gebrach. / Is 't euver 't berchske geloupe? / Vas en neit derdoor.*

wór, war m: war. *'t Gaaren is in de wór*: het garen is in de war.

wórbössel v, *wórbössele*, *wórbösselke*: van de op het land (na het inhalen van de oogst) achtergebleven en bij elkaar geharkte halmen, onkruid enz. gebonden schoof.

wörchpaer v, *wörchpaere*, *wörchpaerke*: worgpeer.

wórkraom m, *wórkraöm*, *wórkraömke*: warboel, warwinkel.

wörge, *wörchde*, *haet of is gewörch*: worgen, wurgen. *Ich hób 't mich richtich den hals aaf mótte wörge*: ik moest het echt door mijn keel wurgen.

wórm m, *wurm*, *wurmke*: worm; wormschroef of wormwiel. *Dat is 'n erm wurmke*: dat is een arm kindje. *e Wurmke in de kop hóbbe*: een onhandelbaar, stug en eigenzinnig mens zijn.

wórmsjteek m, *wórmsjteek*, *wórmsjteekske*: wormsteek. *De paere {p.494} zitte vol wórmsjteek*: de peren zijn wormstekig. *In de plènk zitte de wurm*: de planken zitten vol wormgaatjes.

wórmzaot m, *wórmzäötje*: wormkruid, wormzaad, zaad van boerenwormkruid, *Tanacetum vulgare* (geneesmiddel tegen wormen bij kinderen). *'ne Laepel sjroop of 'n sjroopbóttram mit wórmzäötje, is 'n gou remeede taenge de wurm*: een lepel stroop of een boterham met stroop en wormzaad, is een goed middel tegen wormen.

wórp m, *wurp, wurpke*: worp; gooi. *De kanien haet 'ne sjoone wórp jónge*: het konijn heeft een mooie worp jongen.

wórre, *wórde, is gewórt*: in de war raken. *In de wór hange*: elkaar in de haren zitten; het oneens zijn.

wösj m, *wösje, wösjeke*: wis; haar. *Köm dich dien wösjen éns*: kam je haar. *'ne Wösj haor*: een bosje haar. *'ne Wösj sjtreu*: een strowis. *'ne Sjtrewösj oethange*: een aan een touw hangende strowis of enkele strodoeken als teken voor de passanten, dat reparatiewerkzaamheden aan dak e.d. worden uitgevoerd. Weinigen zullen nu nog weten, dat de "*sjtrewösj*" in dit geval de voorbijgangers diende te herinneren aan "*'t sjoufsjtreu*" waarop de doden werden afgelegd m.a.w. aan levensgevaar. Een ander voorbeeld uit het verleden: in 1575 moest op last van de Sittardse magistraat elk huis, waarin zich een pestlijder bevond, door middel van een naar buiten gestoken stok met een daaraan bengelende "*wösj*" stro worden aangegeven. In afwijking van wat in andere streken gebruikelijk was, werd hier geen krans, maar een bundeltje dennentakken als kenteken aan de deur van een herberg of uitspanning bevestigd. Zie ook: "*herberchwösj*".

wösjjezer o, *wösjjezere*: ijzerconstructie voor het aanbrengen van de "*beierwösj of herberchswösj*".

wouf m, *wuif, wuifke*: wolf; droog neusvuil. *Alle baaten helpe, zach de wouf en doe sjlikden hae ein mök aaf*: alle baten helpen. *Sjei oet mit dat wuif vange*: hou op met dat gepeuter in je neus. *Wae éns wouf heisj, blif wouf heisje*: wie de naam heeft, heeft de faam. *Ich zeen leever 'ne wouf in 't veljt, es veur hauf meert 'ne plougesjart*: de zomervruchten moeten na half maart gezaaid zijn (oude boerenregel; thans i.v.m. sterkere graanselecties zaait men om de groeiperiode te verlengen reeds vóór half maart). *De wouf bie de sjaop zette*: de kat bij het spek zetten.

woufshónjt m, *woufshónj*: wolfshond.

woufsklau m, *woufsklaue, woufsklèike*: wolfs- of sint Hubertusklaauw (vijfde teen of bijteen aan de achterpoten van de hond). Hoewel niet vaak komt dit euvel nog wel voor. Het is gebruikelijk, dat ze zo spoedig mogelijk na de geboorte worden weggesneden om te voorkomen, dat hij daar later veel last van krijgt.

woufstanjt m, *woufstènj, woufstènjtje*: wolfstand, hinderlijke zij- of neventand bij een varken.

wouk v, *wouke, wuikske*: wolk. *ę Vroumisj wie 'n wouk*: een grote, knappe vrouw.

wout m, *woute, woutje*: politieagent: bargoens.

wouve *woufde, haet gewouf*: zwoegen; potten.

wouvert m, *wouvesj*: zwoeger; schrapper.

wuile, *wuilde, haet gewuilt*: woelen; wroeten; zwoegen. *Kiek die éns wuile*: zie hen eens zwoegen. *De {p.495} moutrop wuilt 't gans pèrk óm*: de mol woelt het hele perk om.

wuילert m, *wuilesj*: woeler; zwoeger.

wuileş m, *wuileşe, wuileşke*: slungel, lobbies; woelwater. *Dat kénjt is 'ne richtige wuileş*: dat kind is een echte woelwater.

wuis, *wuister, wuiste*: woest; bar; buitengewoon enz. *'ne Wuiste kael*: een buitengewoon grote of sterke kerel. *'ne Wuisten houp luu*: een geweldige mensenmenigte. *Dooch neit zoo wuis*: doe niet zo wild.

Wullem, Wullemke, Wum: Willem.

wullemke o: een kwartje (naar de beeltenis van Koning Willem).

wumfelaer m, *wumfelaesj*: weifelaar.

wumfele, *wumfelde, haet gewumfelt*: twijfelen, geen besluit kunnen nemen. *Hae sjtóng en wumfelde*: hij stond te twijfelen.

wumpel m, *wumpele, wumpelke*: wimpel; mallejan; windwijzer. *Dreeë wie eine wumpel*: waaïen in de wind. Mallejan: wagen bestaande uit twee hoge wielen, verbonden door een

sterke as en een lange disselboom voor het vervoeren van zware lasten en het uitslepen of vervoeren van boomstammen e.d.

wumper m, *wumpesj, wumperke*: wimper.

wunsj m, *wunsje, wunsjke*: wens. “*Ès ’n sjtar vilt, maachste ’ne wunsj doon*”, of: “*dich gèt wunsje*”: als een ster valt, mag je een wens doen, zeiden vroeger de kinderen tegen elkaar. “*Winsj*” is eveneens goed Sittards.

wunsje, winsje, *wunsjde, haet gewunsj*: wensen.

wunsjelijk, *wunsjelijker, wunsjelijkste*: wenselijk.

wup v, *wuppe, wupke*: wiphout; hefboom voor het optillen en vastzetten van de tweewielige boerenkarren om de wielen te smeren of er werkzaamheden aan te verrichten.

wup v, *wuppe, wupke*: wip; wiplank.

wup m: wip, snelle beweging e.d. *In ’ne wup waar er ónger*: in een wip was hij beneden.

wuppe, *wupde, haet of is gewup*: wippen. *Ze höbben ’m gewup*: ze hebben hem van zijn functie ontheven.

wurkelik: werkelijk.

wurm m, *wurme*: balk, gording.

wurpwaechs: een steenworp ver. *Dat is mer ’ne wurpwaechs*: dat is dichtbij.

wusj m, *wusje*: gedeelte van een boerenschuur naast de deel of dorsvloer, waarin het graan, stro e.d. worden geborgen. *Veer höbben ’t kaore en de terf noch in de wusj liGGe*: we hebben de rogge en de tarwe nog in de schuur liggen (nog niet gedorst).

wusje, *wusjde, haet of is gewusj*: wissen. *Wusj éns euver de taofel*: veeg de tafel schoon. {p.496}

Aanvöllinge {p.497} {illustratie} {p.498}

Z

zaadelaer m, *zaadelaesj*: zadelmaker.

zaadele, *zaadelde, haet of is gezaadelt*: zadelen.

zaak v, *zaakes, zaekske*: zaak. *Sjoon zaakes höbbe vööl naame*: lieve kinderen hebben vele troetelnaampjes.

zaal m, *zaale, zaelke*: zaal; zadel; groot vertrek (salon), zie ook: de gou *kaamer*.

zaalhelp v, *zaalhelpje*: licht met lichtogen om zadel aan lamoen te bevestigen.

zaanegeit v, *zaanegeite, zaanegeitje*: geiteras (vergelijk M.N.L. saane, D. Sahne, room); kittig meisje.

zaat, *zaater, zaatste*: zat; verzadigd. *Zoo zaat, wie ’ne Sjewitser*, of: *wie ’n oorlochsjeep*: stomdronken. *Zich zaat aete*: zijn bekomst eten. *’ne Zaatje*: een dronken mens. *’ne Zaatje kraom*; *’n zaate bewaeging*; *’n zaate perpluu*: een dronken boel.

zaatemanskal m: dronkemanspraat.

zaatichheit v: zatheid. *Hae wós va zaatichheit neit mee, waater deich*: hij wist van zatheid niet meer, wat hij deed.

zaatlap m, *zaatlep*: zatlap.

zaavel m: zand. De vroegere Safala of Safla, in dialect *Saefel*, was een zgn. zandbeek, waaraan het huidige dorp Saefelen zijn naam dankt.

zaavelgrónjt m: zavelgrond (60 tot 80% zandhoudende klei).

zabbelaer m, *zabbelaesj, zabbelaerke*: zabbelaar.

zabbeler, *zabbelerde, haet gezabbelt*: zabbelen, zuigen.

zach, *zachter, zachste*: zacht. *Zach e beetje*: zacht een beetje.

zaech v/m, *zaege, zaechske*: zaag; zeurkous. *Doe bës ’n au zaech*: je bent een zeurkous.

zaechmael o: zaagmeel, zaagsel.

zaechmeule v, *zaechmeules*: zaagmolen, houtzaagmolen.

zaechsjtreek m, *zaechsjtreek*: lijn, waarlangs gezaagd wordt, zie ook: *zaegesjneet*.

zaedelaer m, *zaedelaesj*: armstoel, zetel, zie: *zaetel*.

zaege, *zaechde*, *haet of is gezaech*: zagen; zeuren.

zaege, *zaechde*, *haet of is gezaech*: kinderspel met knoop in koordje, zie: kinderspelen.

zaegeblaas o, *zaegeblaar*, *zaegeblaetje*: zaagblad.

zaegeriev, *zaegerieë*: zagerij.

zaegesjneet m, *zaegesjneet*: zaagsnede.

zaegeviel v, *zaegeviele*, *zaegevielke*: zaagvijl.

zaegentanjt m, *zaegetènj*, *zaegetènjtje*: zaagtand.

zaegentrëkkert m, *zaegetrëkkesj*: zaagzetter voor het schranken of zetten der zaagtanden.

zaen v, *zaene*, *zaenke*: pees.

zaenge m, *zaenges*: visnet; zegen. *Dae krich ziene zaenge*: die krijgt er van langs.

zaengene, *zaengende*, *haet of is gezaengent*: zegenen. *Zich zaengene*: een kruisteken maken. *Pestoor zaengent zich zèllef 't eesjte*: die het dichtst bij het vuur zit, warmt zich het best. “*Got zaengent dich mit de hóndertdoezent en e mènjtje kleigelt, dan houfste neit drék te wissele*”: heilwens bij het niezen. “*t Waer is gezaengent*” zegt men, als {p.499} de regen losbarst bij een onweer. Zie ook: *saengene*.

zaesel v, *zaesele*: zeis.

zaeselsjnaort v, *zaeselsjnaorde*: zeisboom.

zaetel, **zaedel** m, *zaetele*: zetel, zie: *zaedelaer*.

zak m, *zèk*, *zèkske*: zak; pens, zie ook: *bal*; *zaotgout*. ‘*t Kump van de zak of van de buuel*: het is hetzelfde, waar het vandaan komt, als het maar komt. *Zoo zak, zoo zaotgout*: aan de vruchten kent men de boom; de appel valt niet ver van de boom; zoals de oude zongen, piepen de jongen. “*Hae mót ummer de lèste man de zak ophelpè*” wordt gezegd van iemand, die steeds tot het laatst in de herberg blijft plakken. *Hae haet de zak mótte lappe*: hij heeft het gelag moeten betalen. *Hae is zoo bang wie 'nen aezel, dem de zak aafvilt*: hij is zo bang als een wezel. *Dat hink noch in wie zèk*: dat kan nog lang duren; dat is nog niet zo zeker.

zakke, *zakde*, *is gezak*: zakken, dalen; in zakken doen.

zakkeduuster: pikdonker.

zaksgewies: met zakken tegelijk.

zammet m: fluweel. *In zammet en zeibeil*: in fluweel en zijde gehuld, ook: *zamp en zeibel*.

zang v, *zange*, *zèngske*: een handvol, aan de hals bijeengebonden, op het veld gelezen aren. *Teen zange zeen ein bössel*. Zie ook: *zeumere*.

zanjt m: zand.

zanjtaerpel m, *zanjtaerpel*: zandaardappel.

zanjtbunjtje, **zanjttaertje** o, *zanjtbunjtjes*: zandtaartje.

zanjthaas m, *zanjthaaze*: infanterist.

zanjtkoel v, *zanjtkoele*, *zanjtkuulke*: zandkuil of zandgroeve. *Bie 't Leveetenhäöfke louch de zanjtkoel van Héng van de Kreekel en op de Kapelderwaech, die van van Daal va Leiebrouk*: de zandgroeven van Sittard lagen achter het Hofje van Olijven en aan de Kapellerweg.

zanjtmènke o: Klaas Vaak. “‘*t Zanjtmènke kump*” zegt men tegen kleine kinderen, als het bedtijd is.

zanjt Neier m: voormalig zandman. *Zanjt Neier troch mitte hónsjkar langs de deure en verkoch witte zanjt; dae broekde de luu veur kaetele en zoo te sjoere en óm oppe plavuuze te sjtruie* (wit zand werd vroeger ook wel gebruikt om potten en pannen te schuren en over de tegelvloeren te strooien).

zanjttaart, **zanjtkouk** v/m, *zanjttaarte*, *zanjttaertje*: zandkoek, zandgebak.

zank m: zang. ‘*t Is koekoek eine zank*: het is steeds hetzelfde.

zank m: zangkoor, zangvereniging, kerkkoor. *Hae is bie de zank*: hij is in het zangkoor, lid van de zangvereniging enz.

Zaofele: in de Zelfkant gelegen Duitse gemeente Saefelen, zie ook: *zaavel*. *Hae kump wie 't Zaofelder bak* (lett. Saefeler big): hij komt steeds te laat.

zäökert m, *zäökesj, zäökerke*: zuiger. *Dao mó't ę nuut laerken in de zäökert van de pómp*: er moet een nieuw leertje in de zuigerklep van de pomp.

zaol m, *zaole*: zool (harde dichte laag in de grond, ontstaan door foutieve grondbewerking en zware regens op de grens van de bewerkte bovenlaag en de vaste, ongeroerde grond). *Dao zit 'ne zaol in de grónjt en dae mó't eesj gebraoke waere*: er zit een harde laag in de grond, die eerst gebroken moet worden.

zaot m, *zäötje*: zaad; zangzaad enz. *Gèt zaot trëkke*: zaad kweken.

zaotaech v, *zaotaege*: zaadeg.

zaotbak m, *zaobèk, zaotbèkske*: zaad-{p.500}bak, voerbakje aan vogelkooi, e.d.

zaoterdich: zaterdag.

zaotgout o: zaaigoed. *Zoo zak, zoo zaotgout*: de appel valt niet ver van de boom, zie: *zak*.

zaotkrao v, *zaotkrao*: Joris Goedbloed, sufferd. *Doe bës mich 'n zaotkrao*: je bent een sufferd.

zaotkreim v, *zaotkreime*: zware logge vrouw, lett.: fokzeug.

zoatruib v, *zoatruibe*: sufferd; leeghoofd.

zaottiet m, *zaottieë*: zaaitijd. *'nen Dreuge zaottiet, 'ne behaute zaottiet*: droog weer in de zaaitijd kan een voorteken zijn voor een goede oogst.

zaotvoogel m, *zaotveugel, zaotveugelke*: zaadvogel.

zat: zat; bekomst, zie ook: *bekums*. *Ich höb zat: ik heb genoeg gegeten. Ich höb ter zëllef zat*: ik heb er zelf genoeg.

zats m, *zèts, zètske*: volzin, stelling, uitdrukking. *Dat is 'ne goue zats*: dat is een raak gezegde.

zauel m: zacht regentje; geleuter; verpieterd eten of -koffie. *'t Zët zich in 'ne zauel*: het begint zachtjes te regenen.

zauele, *zauelde, haet gezaueit*: mot- of stofregenen; leuteren; eten door te lang laten pruttelen bederven. *De kaffee is verzaueit*: de koffie is verprutteld. Zie ook: *verzauele*.

zauelraenge m: mot- of stofregen.

zauf v, *zauve, zéifke*: zalf. *Dao is gein zauf mee aan te sjtrieke*: dat is een verloren zaak.

zaut o, *zèitje*: zout. *Dao kénste 'ne zak zaut mit vraete, dan kénste 'm noch neit*: dat is er een, die je nooit leert kennen. *Hae haet noch gèt in 't zaut liGGe*: hij heeft nog wat achter de hand; hij heeft nog een appeltje voor de dorst.

zautblok m, *zautblök, zautblökske*: likzout; zoutsnoepje (bruin van kleur).

zaute, *zautde, haet of is gezaute*: zouten. *Dem höbbe ze de pap verzaute*: hem hebben ze het spel bedorven.

zauttrómp m, *zauttrómpe*: houten zoutmortier.

zautvaat o, *zautvaater, zautvaetje*: zoutvat. *'t Zautvaat ómsjtoote*: zout morsen (voorteken van ruzie).

zautzak m, *zautzèk, zautzèkske*: zoutzak; domme, logge vent; futloze vent.

zauve, *zaufde, haet of is gezauf*: zalven.

zeebranjt m: zeebrand, weerlicht.

zeeë, *zeede, haet of is gezeet*: zaaien.

zeeër m, *zeeësj*: zaaier.

Zeef, Zeefke: Josepha.

zeef, **zeif** o, *zeeve, zeefke*: zeef. *'ne Kop, wie 'n zeef*: een erg vergeetachtig mens.

zeegel m, *zeegele, zeegelke*: zegel.

zeegele, *zeegelde, haet of is gezeegelt*: zegelen.

zeegelrénk m, *zeegelring, zeegelringske*: zegelring.

zeegout o: zaaigoed.

zeegraas o, *zeegraeske*: zeegras, *Zostera marina* (bedvulling).

zeegruin: zeegroen. *ē Zeegruin klētje:* een zeegroen japonnetje.

zeekel v, *zeekle, zeekelke:* sikkel. *Zoo krómp wie 'n zeekel:* erg krom.

zeeker, *zeekerder, zeekesjte:* zeker. *'ne Zeekere:* een zeker iemand; een zelfbewust mens; een betrouwbaar mens.

zeekere, *zeekerde, haet of is gezeekert:* zekeren, veilig stellen. *Höbste 't gewaer gezeekert:* heb je het geweer op safe gezet?

zeekling, siekling v, *zeeklinge, zeeklinske:* schraapmes of schraapstaal (meubelmakersgereedschap).

zeel v, *zeele, zeelke:* ziel; binnenbal {p.501} van voetbal e.d. *Noe haet de erm zeel roe:* nu is hij gerust. *Deh, dan haet de èrm zeel roe:* vooruit dan maar, dan is het op. *Zich 't zeelenhuske verbrenne:* zijn mond verbranden. *Dat hilt lief en zeel biejein:* dat doet een mens goed.

zeeleras v: zielerust.

zeeleverkuiper m, *zeeleverkuppesj:* ronselaar.

zeelewërmer m, *zeelewërmesj:* wollen vrouwenjak.

zeelich, *zeeligger, zeelichste:* zalig. *Wae zeelich wilt sjterve, leet de rêchde erve:* lett.: wie zalig wil sterven, laat de rechthebbenden erven. *Hae is al zeelich:* hij is aangeschoten. *Zeelich nuujaor, / de kop vol haor, / de kop vol neete, / zeeve jaor in 't bët gesjeete; zeelich nuujaor, / de kop vol haor, / de moel vol tènj / en 'n waffel in de hènj:* nieuwjaarsrijmpjes. *Hau er mer ē zeelich oer, dan waar er oet 't leit, of: de eelènj:* had hij maar een zalig uur, dan was hij uit het leed, of: de ellende.

zeelicheit v, *zeelicheite:* zaligheid.

zeeligger: zaliger gedachtenis. *De nónk zeeligger:* oom zaliger.

zeelsgelökkich: zielsgelukkig.

zeelzak m, *zeelzèk, zeelzèkske:* zielelement. *Hae kreech ze op ziene zeelzak:* hij kreeg op zijn falie.

zeeman m, *zeemèn, zeemènke:* zeeman; haring.

zeemele: zemelen.

zeen, *zouch, haet of is gezeen:* zien. *Dao zuuste mich teun:* daar zie je me wat. *Zuuch dem dao:* zie hem daar. *Hae zuut zienen ónwil draan:* het bevalt hem in 't geheel niet. *Zeende blénjt:* ziende blind.

zeen waar of: waas, is gewaes: zijn. *Geer zeet ouch mersie:* U bent ook bedankt. *Wie ich dao waar, waas hae noch neit dao:* toen ik er was, was hij er nog niet.

zeenderouge: zienderogen, zie ook: *aazeenderouge.*

zeenewèchtich, *zeenewèchtigger, zeenewèchtichste:* zenuwachtig.

zeer: zeer; erg. *Halt kótsjer, woo geiste zoo zeer obbaan:* halt koetsier, waar moet je zo snel naar toe?

zeetcher: ziet U, zien jullie.

zeeve: zeven. *“Zeeve, zeeve, einendartich eesj”* wordt gezegd, als men als eerste wil spelen. *Ein, twee, drie, veier, vief, zös, zeeve; / woo bès toe zoo lang gebleeve; / in Berlien en in Sjettien woo die sjööne maedel zeen* (aftelrijmpje).

zeevende: zevende.

zeevesjlaeger m, *zeevesjlaegesj, zeevesjlaegerke:* zevenklapper.

zeeveteen: zeventien.

zevezöldesjgezich o, *zevezöldesjgezichter, zeevezöldesjgezichske:* grijnzend, zuur of onbenullig gezicht.

zeevösj m: zeevis.

zeevesjprunk m, *zeevesjprung:* zevensprong (volksdans).

Zéf, Zéfke: Joseph, Jozef.

zëGGe, *zach, haet of is gezach:* zeggen. *Èns gezach blif gezach:* een man een man, een woord een woord. *Dat höbste taenge geine gèk gezach:* ik zal er rekening mee houden; ik zal eraan

denken. *Wie me zaet en wie me zëGGe zou, ze zëGGe taenge mich de medaaje*: zegt men van een vrouw, die geen busten heeft.

zëGGensjap v: zeggenschap.

zëGGes: om zo te zeggen.

zeif v, *zeive, zeifke*: zeef (voor droge stoffen).

zeik m, *zeikske*: gier, zeik.

zeik: ontstoken; huiduitslag. *Zeike ouge*: ontstoken ogen.

zeik o: eczeemachtige kloofjes in mondhoekje.

zeikbaer m, *zeikbaere, zeikbaerke*: zeurpiet. {p.502}

zeike, *zeikde, haet gezeik*: plassen. 't *Raengent, dat 't zeik*: het regent, dat het giet.

zeikert m, *zeikesj, zeikerke*: bangerik.

zeiknaat: druipnat.

zeiktrien v, *zeiktriene, zeiktrinke*: vervelende zeurkous.

zeikvaat o, *zeikvaater*: gierton.

zeil o, *zeilder, zeilke*: ziel; zeel. *Klokkezeil*: klokkenzeel of klokkentouw. *Ei zeil trëkke*: partij trekken.

zeildouk o: canvas, grof hennepweefsel.

zeildouk o, *zeilduik, zeilduikske*: zeildoek voor keukentafels etc., zie ook: *gewësdouk*.

zeildreeërt m, *zeildreeësj*: ook: *tousjlaeger*: touwslager.

zeim m: appelstroop, zie ook: *driederlei*.

zeimlaer o, *zeimlaerke*: zeemleer, zacht leder van schape- of geitevel, op bijzondere wijze gelooïd.

zeimlaerelap m, *zeimlaerelèp, zeimlaere lèpke*, ook: *leare lap*: zeemlap.

zeip v: zeep. *Gruin zeip*: zachte zeep.

zeipbèkske o, *zeipbèkskes*: zeepbakje.

zeipe, *zeipde, haet of is gezeip*: zepen, met zeep insmeren.

zeipleuter m: zeepsop.

zeive, *zeifde, haet of is gezeif*: zeven.

zeiver m, *zeiverke*: zever; kwijl. *Gank mit diene sjaele zeiver*: ga weg met je flauwe praatjes.

zeiveraer m, *zeiveraesj, zeiveraerke*: zeveraar, zie ook: *feezelaer*.

zeivere, *zeiverde, haet of is gezeivert*: zeveren; kwijlen.

zeiverentaere: zeverend; kwijlend.

zeiverlap m, *zeiverlèp, zeiverlèpke*: zeveraar.

zeiverlèpke o, *zeiverlèpkes*: slabbetje.

zëk m: zegsel. *De zëk is*: men zegt dat.

zëksman m, *zëksmèn*: zegsman.

zëkvrie: geen blad voor de mond nemen.

zëkweurt: mondelinge overeenkomst. *Op zëkweurt móste neit vórtvaare*: zaken moet men schriftelijk of onder getuigen doen.

zèlf m: salie, *Salvia officinalis*, plant waarvan de bladeren geneeskracht hebben.

zèlje: zelden.

zèlfkanjt m, *zèlfkènj, zèlfkènjtje*: zelfkant.

Zèlfkanjt m: de Selfkant (Duits grensgebied bij Sittard, dat na de wereldoorlog II tot 1963 onder Nederlands bestuur heeft bestaan).

zèllef: zelf. “'t *Is baeter de man zèllef, ès de bao twèllef*”: als men er prijs op stelt, dat een boodschap goed wordt overgebracht, moet men het zelf doen en geen bode sturen. *Zèllef* (zie: *zèlf*) *is ɛ gout kroet, mer 't wis neit in jeedermans gaart*: het oog van de meester maakt het paard vet.

zèllefde: zelfde. *Van 't zèllefde*: insgelijks.

zèllefs: zelfs.

zèllefsjtèndich, *zèllefsjtèndigger*, *zèllefsjtèndichste*: zelfstandig.

zèlver: zelf, zelve.

zemp m: herik, *Sinapis arvensis*.

zénge, *zóng*, *haet of is gezóng*: zingen. “*Veer kénne waal saame zénge, mer neit sjpraeke*” wordt gezegd, als meerdere personen tegelijk en door elkaar praten. “*Zoo zóng ze neit, wie ze van Kaevelaer koume*” wordt gezegd, als iemand te vrijpostig optreedt. Dit gezegde werd door de Sittardenaren uit het Akens overgenomen. Uit de “Beitrage zur Aachener Kulturgeschichte” von M. Schollen 1887, deel I “Sprichwörter und Redensarten”: “Su senge se net wenn se van Aldenowend komme”. Die Prozession nach Aldenhoven erfreut sich {p.503} einer grossen Beliebtheit, jeder Theilnehmer antwortet auf die Frage, “Wo geht et hen?” hochof freut “Noh Aldenovvend!” Kehrt die Prozession zurück und man fragt alsdann die Theilnehmer “Wo komt ühr va dann?” so erwiederen sie in sehr gedehnten Tone: “van Aldenovvend!”. Der Sinn der Redensart ist daher die Zurückweisung des Übermütigen in die richtige Schranken.

zèngentaere: zingend.

zènger m, *zèngesj*, *zèngerke*: zanger.

zènjerich, *zènjerigger*, *zènjerichste*: zanderig.

zénkpöt m, *zénkpötte*, *zénkpötje*: zinkput.

zèrk v, *zèrke*, *zèrkske*: zerk, doodkist.

zesteen: zestien; *zesteende*: zestiende.

zèt m, *zètte*, *zètje*: zet.

zètplank v, *zètplènk*, *zètplènske*: zetplank (plank waarop door de letterzetter de gezette kolommen worden geplaatst).

zètsel o, *zètsele*, *zètselke*: zetsel.

zètte, *zat*, *haet of is gezat*: zetten. *Gèt oppe blink zètte*: iets op een zeer in het oog vallende plaats zetten. *Eeme oppe blink zètte*: iemand in het zonnetje zetten. *Eeme in de zeik zètte*: iemand voor schut zetten.

zeuch, ook: *kreim* v, *zeuch*, of: *zeuge*: zeug.

zeumere, *zeumerde*, *haet of is gezeumert*: aren lezen; bijeenrapen, bijeenzoeken. Het “*zeumere*” was eertijds een omschreven recht van de armen. Het arenlezen werd in vroegere tijden door het luiden van een klok aangegeven. De perioden waren: van zonsopgang tot twaalf uur en van na de middagrust tot zonsondergang. *Biejein gezeumerde kraom*: niet bij elkaar passend samenraapsel.

zeumesjen daach m, *zeumesje daach*: zomerdag.

Zeumesjèhaach v: Somersehaag, pl. ben. in het Ophovenerveld.

zeutselke o, *zeutselkes*: sullig kind.

zeutsèle, *zeutselde*, *haet gezeutselt*: dralen, talmen.

zich op: op zicht, zichtzending.

zich v, *zichte*: zicht (korte zeis om graan te maaïen).

zichte, *zichde*, *haet of is gezicht*: zichten.

zichtenhaok m, *zichtenhäök*: pikhaak (haak om tijdens het maaïen de halmen bijeen te houden en tot een bos te vormen), zie ook: *pikhaok*.

zichtegewèrf o, *zichtegewèrver*: handgreep van de zicht.

zie: zij.

zie v, *zieke*: zijde (weefsel). *ē Piepke zie*: een pijpje zijde.

zie v, *zieë*, *zieke*: zijde, kant. *Hae haet ein voel zie*: het is een luierik. *Sjpèkkouk en ertesop deit in de zieë gout*: spekkouk en erwtensoep is een goed kostje om dik te worden. ’n *Zie sjpèk*: een zijde spek. Eertijds werden de zijden van het varken, nadat zij uit de pekeltou kwamen, met een wilgeteen doorregen en te drogen gehangen; vandaar het gezegde: “*ès sjpèk aaf is, hink de wits*”, zie: *wits*.

zie v, *zieës, zieke*: duivin, wijfje.

zie v, *zieë, zieke*: vergiet.

ziebele, *ziebelde, haet geziebelt*: aanhoudend zacht regenen.

zieë, *ziede, haet of is gezeit*: zeven van vloeistoffen, groente etc.

zieëlings: zijdelings.

ziekanjt m, *ziekènj, ziekènjtje*: zijkant.

zien, *ziene*: zijn. *'t Is zienen toer*: het is zijn beurt. *Jeeder 't zient, dan krich de kaoe niks*: ieder het zijne, dan krijgt de verkeerde niets.

ziep v, *ziepe, ziepke*: straatgoot. {p.504}

ziepe, *ziepde, haet geziep, of: zeep, haet gezeepe*: druipen.

ziepesjpréngert m, *ziepesjpréngesj, ziepesjpréngerke*: onrustig, beweeglijk persoon; sint Nicolaasgebak (van beter soort krentebrood in de vorm van een wijdbeens staand mannetje, versierd met suikerkklontjes en een aarden pijpje in de mond); beoefenaar van het spelletje “*ziepesjprénge*” zie kinderspelen. “*Ziepesjpréngert en paeperkoukeman*” zijn beiden als vruchtbaarheidssymbolen te beschouwen.

zieplank v, *zieplènk*: zijschot van de laadbak of laadruimte van een kar of wagen; bed e.d.

ziepnaat m: stroop, zie ook: *driederlei*.

ziesjootel v, *ziesjootele*: vergiettest (platte, van gaatjes voorziene schotel). *Hae haet 'ne kop wie 'n ziesjootel*: hij is erg vergeetachtig.

ziesjprunk m, *ziesjprung, ziesjprungske*: zijsprong.

Ziezaote: denkbeeldig dorp in de Belgische Kempen. “*Hae kump van Ziezaote en wit van niks*” wordt gezegd van iemand, die dom en onbeholpen is.

zil v, *zille*: landmaat, groot 100 kleine roeden à 20,55 M². *Veier zillen is ei boender*: vier zillen is een bunder.

zilver o: zilver. “*'t Is langs Leusj gegange en bie Paak óntvange*” wordt gezegd van verzilverd spul. *Den hónjt leet 't zilver zeen*: de hond blikkert met zijn tanden.

zilverun v, *zilverunne, zilverunke*: zilverui, sint Jansui.

zilverwèrk o: zilverwerk (voorwerpen van zilver).

zilverzanjt m: zilverzand.

zin m, *zinne*: zin. *Zin is koup*: smaken verschillen. *Den einen haet zin aan de mooder, de angeren aan de dochter*: idem. *Dao sjtaon mich de zinne neit nao*: daarvoor ben ik niet in de juiste stemming. *Dao zoste erm zin van kriege*: daar zou je mismoedig van worden. *Ich weit, waater va zannes is*: ik weet, wat hij van plan is. Gezegden met betrekking tot de zinnen (geestelijke vermogens): *Zien vief zinne geheurich biejein höbbe*; *hae is gout bie derzien*; *hae is gesjeit*: een normaal mens. *Sjlèchte of króm zin höbbe*; *ze sjèch höbbe liGGe*: slecht geluimd zijn; *ze neit allemaol biejein höbbe*; *ze niet gout op 'n rie höbbe*; *'t löp 'm doorein*: een beetje in de war zijn. *Dao is 'm ein oppe luip*; *hae haet ein in de Baenje, of: in 't Lömmeriggervelt loupe*; *dao is 'm ein dertösjenoet*: hij is een beetje getikt. *Hae zuut ze renne*; *hae zuut ze tirre*; *hae zuut ze vleige*; *hae is neit gout bie zinne*; *hae is neit gans, of: neit gout bie derzien*; *hae mót zich derzien mit de luch biejein zuike*: hij is half gek. *Zoo gék wie lómmel An*; *raatgék*; *knatsjdol*: volslagen gek. *Ès de blaar van de. boum valle, kénne ze de blaue waage veur 'm haole, zoo wilt wurt er dan*: lett.: als de bladeren vallen, wordt hij rijp voor een tijdelijk verblijf in het gekkenhuis.

zinjtel m, *zinjtele, zinjtelke*: sintel.

zinjteleniezer o, *zinjteleniezesj*: sintelpook.

zinjteltang v, *zinjteltange*: sinteltang.

zinke, *zónk, is gezónke*: zinken.

zinkzauf v, *zinkzèifke*: zinkzalf.

zinne, *zinde, gezint*: zinnen.

zinnicheit v: lust, zin.

zipsjaf, zipsjap v: kliek, familie. *Waat is dat dao veur 'n zipsjaf*: wat is dat daar voor een bende?

zit m: zit; leger van een stuk wild. *'t In de zit sjeite van ẽ sjtök wilt is veur eine richtige jaeger de ẽrchste zunj {p.505} die 't geef*: het in het leger schieten van wild is hoogst onweidelijk.

zitte, *zout, haet gezaete*: zitten; in de gevangenis zitten. *Ze zitten 'm op de vaesje*: ze zitten hem op de hielen.

zitte blieve, *bleef zitte, is zitte gebleeve*: zitten blijven; doubleren.

zittentaere: zittend.

Zitterder m: Sittardenaar.

Zittert: Sittard, 12 eeuwse schrijfwijze. Het Germaanse seiter of siter is bergflank. *Alaaf Zittert, Zittert alaaf*: Sittard bovenal, leve Sittard.

Zittēsj o: Sittards, een Nederfrankisch dialect. In de twintiger jaren herhaalde zich een verschijnsel, dat wij voorheen al eens mee hadden gemaakt met het Frans. Men meende dat iemand van stand algemeen beschaafd Nederlands moest spreken en men nam iedere gelegenheid te baat dit ook te doen. Vorst Marot Col Hermans maakte het volgende hekeldicht als carnavalslied voor het jaar 1928: *Doe kwasteloorem. Et Limburgs woord mij niet bekoort / Dat gósj ik overboord. / Alaaf et Olles woord / Daarmee ga ik accoord. / Mijn schoon aksent, dat is bekend, / Men stuit: "wat faene vent", / Doe kwasteloorem, flauwe gek / Heur ẽns waat ich dich zek*: refrein: *Wooróm hõbste ein taal, / Wooróm sjpriks te die dan neit? / Wooróm hõbste ei volk, / Wooróm achste dat dan neit? / Wooróm hõbste einen aard, / Wooróm laefste dem dan neit? / Zèk wooróm? Zèk wooróm? / 't Schteit zoo greutsch en daobie dóm. Van 't Limburgs volk ben ik geen tolk, / Dat eb ik fijn gelap / Want ik ben veels te knap, / dat ad ik voosch gesnap. / Daarom sta ik ook bovenal / Oud niet van laamaakkal. / Doe kwasteloorem, waat is hie / Zoo feyn es laamaekerie?* refrein. *Die ouwe aard is gaar niet schoon / Eeft geen en goeden toon, / Daarvoor geef ik geen boon, / Ik eb em niet vandoon. / Ik ach mij boven al die kraam / Die vind ik eel infaam! / Doe kwasteloorem, iediejoot, / Doe . . . its toch Limburgs brood.* refrein.

zitting v, *zittinge*: vergadering; zitting.

zjimnas m: gymnastiek, klemtoon op -nas. *Zjimnas maake*: turnen.

zjuurie v, *zjuuries*: jury.

zjwervert m, *zjwervesj, zjwerverke*: zwerver, ook: *sjwervert*. *Ich hõb dao zoone zjwervert oppe sjpiekert zitte*: ik heb een zwervende postduif op het hok zitten.

zjwiege, *zjweech, haet gezjweege*: zwijgen. *Rèch hõbste, meh zjwiege zalste*: recht heb je, maar zwijgen zul je.

zóch m: wrok. *Eeme op zóch hõbbe*: iemand niet vertrouwen; niet kunnen uitstaan.

zoeke, *zoekde, haet of is gezaoke*: zuigen.

zoeme, *zoemde, haet gezoemp*: zui-{p.506}men.

zoep m: drank. *Aan de zoep zeen*: aan de drank zijn.

zoepbak m, *zoepbèk, zoepbèkske*: drinkbak; *zoepbèkske*: drinkbakje of fontijntje aan vogelkooitje, zie: *pumpke*.

zoepe, *zoop, haet gezaope*: drinken; zuipen. *Hae zuup, zie 'n èchel; wie 'ne kaetelebuitert, wie 'ne karhéngs*: hij zuipt als een dragonder, tempelier enz. *Taenge de klippe van de hël op zoepe*: aan de drank verslaafd zijn.

zoepes o: drank. *Bréng gèt zoepes mit*: breng iets drinkbaars mee.

zoeplap m, *zoeplep, zoeplepke*: zuiplap; het vaandel van de schutterij noemde men in de volksmond "t zoeplepke".

zoepnaas v, *zoepnaaze, zoepnaeske*: drankneus, rode neus.

zoepniGGel m, *zoepniGGele, zoepniGGelke*: drinkebroer.

zoer, *zoerder*, *zoerste*: zuur; vinnig. *'t Zoer in de derm*: darmcatarre. *Zoer kieke*: zuur kijken. *Zoer verdeint broot sjmaak 't bëste*: wat moeizaam verkregen wordt, geeft de meeste voldoening. *Dat is 'ne zoere*: dat is een nurks. *Wie zoerder gebroeë, wie baeter beier*: iets dat met veel inspanning en inzet tot het gewenste resultaat geraakt, geeft de meeste voldoening. *'ne Zoere wénjt*: een vinnige, zure wind.

zoerbol m, *zoerböl*, *zoerbölke*: zuurbal, zuurtje.

zoerbreutje o, *zoerbreutjes*: broodje met zuurvlees of zuurbraad.

zoerdeich, **zoerdeisem** m: zuurdesem.

zoericheit v, *zoericheite*: zurigheid.

zoermoel v, *zoermoele*: zuurmuil, nors mens.

zoermous o, *zoermuiske*: zuurkool. *“Tweemaol twee is oetgemaak en zoermous dat wurt ingemaak”* wordt gezegd om aan te duiden, dat men over een zaak niet meer wil spreken of ze als afgedaan wenst te beschouwen. *Zoermous kan 'ne kranke minsj verdraage*: zuurkool is licht verteerbare kost. Zie ook: *kómpes*.

zoermousvaat o, *zoermousvaater*, *zoermousvaetje*: zuurkoolvat of zuurkoolpot; zuurpruim. Men gebruikte voor het inmaken van zuurkool, snijbonen etc. voor het huishoudelijke gebruik vaak de zgn. *“driekroonepot”* (verglasde aarden pot van circa 30 liter inhoud). *Doe bës mich ę zoermousvaat van 'ne kael*: je bent toch een zuurpruim van een vent.

zoervleisj o, *zoervleisjke*: gemarineerd vlees.

zök v, *zökke*, *zökske*: sok; sukkel, sufferd. *Doe kwatsj mich läöker in de zökke*: je kletst me suf. *De fits sjteit oppę zökke*: de fietsbanden zijn leeg. *Hae leet 'ne oppę zökke gaon*: een zacht windje laten. *Van de zökke gaon*: in onmacht vallen.

zökkezuimert m, *zökkezuimesj*, *zökkezuimerke*: slaapmuts; sukkel, sufferd.

zölder m, *zöldesj*, *zölderke*: zolder. ę *Papiere zölderke*: slappe bodem.

zölderloek o, *zölderloeker*: zolderluik.

zöldertrap m, *zöldertrappe*: zoldertrap.

zómp m, *zómppe*: moerasland, drassig terrein.

zómpetich, *zómpetigger*, *zómpetichste*: drassig.

zón v: zon.

zónðese bóks, **sónðese bóks** v: zondagskleding.

zónðich m: *zónðigge*: zondag. *'ne Zónðich mit ę voel hummen aan*: doordeweekse feest- of heiligendag. {p.507} *'t Haet zich noch noots eine riek gemaak mit op zónðich te wirke*: letter: is nog nooit iemand rijk geworden door op zondagen te werken.

zóngger: zonder. *Zóngger bezèi*: zonder erg of benul. *Op ei bein en zóngger aom*: met geringe moeite of inspanning, gemakkelijk.

zónleich o: zonlicht.

zónne, *zónde*, *haet gezónt*: zonnen.

zónnebèkker m, *zónnebèkkesj*: groot formaat handvormsteen, in de zon gedroogd en niet gebakken. Ook aan de buitenzijden van de veldovens gelegen stenen kregen geen volledig bakproces en waren dus van slechte kwaliteit. Beide werden uitsluitend voor binnenwerk gebruikt.

zónnebloum v, *zónnebloume*, *zónneblömke*: zonnebloem, Helianthus.

zónnebranjt m: zonnebrand.

zónneklaor: zonneklaar.

zónnesjien m: zonneschijn.

zónnesjteek m, *zónnesjteek*: zonnesteek.

zónnesjtraol v, *zónnesjtraole*, *zónnesjträölke*: zonnestraal.

zónnewiezert m, *zónnewiezesj*, *zónnewiezerke*: zonnewijzer.

zoobrenne, zootbrenne o: overmaat aan maagsap, zuur. *Ich höb 't zoobrenne*, repleik: *dan móste 'n bie amaasjlëkke, dan kriste 't zuit*: lett.: ik heb last van oprispand maagzuur of het zuur, repleik: dan moet je een bijenaars likken, dat krijg je het zoet.

zooch v, zeuch: zeug; baksteen of platgeslagen pot bij het “*zoochsjaon*” (z.d.). Zie ook onder: *kreim* en *zeuch*.

zoochhoue, zoochsjaon o: jongensspel zie: kinderspelen.

zoochsjaon, sjlouch zooch, haet zooch gesjaage: zie onder: kinderspelen.

zoodaa, sjpaarzeip m: soda.

zoogau: zodra.

zoogeliëk: meteen, aanstonds.

zoogèt: zowat, zo iets.

zoomer m, *zoomesj, zöömerke*: zomer.

zoomerdaach m, *zoomerdaach*: zomerdag.

zoomere, zoomerde, haet gezjomert: zomer worden.

zoomerhoes o, *zoomerhoezer, zoomerhuske*: zomerhuis, tuinhuis, prieel.

zoomerhout m, *zoomerhui, zoomerhuitje*: zomerhoed.

zoomerkirmes v: zomerkermis, sint Rosakermis (laatste zondag in augustus).

zoomermaonjt m, *zoomermaonje*: zomermaand.

Zöömesjhaach, Seumesjhaach v: pl. ben. Ophovenerveld.

zoomersjprootel v, *zoomersjprootele, zoomersjpröötelke*: zomersproet, zie ook: *sjprootel*.

zoomervaaem v, *zoomervaaem*: herfstdraad.

zoon m, *zeuns, zeunke*: zoon. Het oudere *zoon, zouns* en *zeunke* hoort men vrijwel niet meer.

zooraaf, zooraavesj: daarlangs, deze kant.

zoóróm: hierom, langs hier.

zootbrenne o: oprisping van maagsappen, zie: *zoobrenne*.

zooväöl: zoveel.

zoovaölste: zoveelste.

zoovarres, in: in zoverre. *In zoovarres kén ich 't versjtaon*: in zoverre is het mij wel duidelijk.

zoowaor: zowaar.

zoo wie zoo: in elk geval.

zoowiet: zover. *Eer 't zoowiet is, haet noch mennich veugelke gesjeete, waat noe noch gei kunjtjen haet*: voor die tijd stroomt er nog heel wat water door de Keutelbeek.

zozeer: zozeer.

zörch m, *zörge*: leunstoel, zorgstoel. {p.508}

zörch v, *zörch*: zorg. *'t Kaelken haet gein zörch*: hij trekt zich nergens wat van aan.

zörge, zörchde, haet of is gezörch: zorgen.

zös: zes.

zösde: zesde.

zöster v, *zöstesj, zösterke*: zus. *Dae geit toch mit die zöster*: die heeft toch verkering met je zus!

Zösterzeel: Süsterseel, plaats in de Selfkant.

zöswaekendeins m, *zöswaekedeinste*: zeswekendienst.

zou, zoue, of: zalle: zal, zullen.

zoom m, *zuim, zuimke*: zoom.

zoumich, zoumigger, zoumichste: mals; sappig; zoel. *ē Zoumich waerke*: mild, zacht of zoel weer. *'n Zoumige paer*: een malse en sappige peer.

zoumicheit v: malsheid.

zouze, zouzde, haet gezous: met grote snelheid voortbewegen.

zuch m, *zuchte, zuchske*: zucht.

zuchte, zuchde, haet gezuch: zuchten.

zuielaer m, *zuielaesj, zuielaerke*: slome duikelaar.
zuieler, *zuielde, haet gezuelt*: sudderen.
zuielentaere: traag en langzaam.
zuiker, *zuikde, haet of is gezuik*: zoeken.
zuikentaere: zoekend.
zuime, *zuimde, haet of is gezuimp*: zomen. *Oppet zuime nao vaerdich*: bijna klaar.
zuit, *zuieter, zuitste*: zoet. *Doe bës mich 'ne zuite*: je bent een zebedeus; een zachtgekookt eitje; een zoetekauw.
zuite, *zuitde, haet of is gezuit*: zoeten.
zuitemelkspap v, *zuitemelkspepke*: zoetemelkspap.
zuithout o, *zuithuitje*: zoethout (geneeskrachtige wortelstok, waaruit drop wordt gemaakt) *Glycyrhiza glabra*. Ter verzachting van “*ę sjikske*” (pruimtabak) nam men tegelijkertijd een stukje “*zuithout*”.
zuiticheit v, *zuiticheite, zuiticheitje*: zoetigheid.
zuitsel o, *zuitselkes, of: zuitjes*: zwezerik.
zulle, *zal, zou*: zullen.
zumpe, *zumpde, haet gezump*: drenzen, jengelen.
zungeler, *zungelde, haet gezungelt*: tintelen, zinderen.
zungelknäökske o, *zungelknäökskes*: weduwnaarsbotje, zie ook: *jeemerknäökske*.
zunj v, *zunj*: zonde. *Dat is 'm zoo leit wie zien zunj*: hij heeft er veel spijt van.
zunjere, *zunjerde, haet gezunjert*: aarzelen, twijfelen.
zus: zus, niet zo.
zuuch: zie.
zuue o: het zuiden.
zuukert m, *zuukesj, zuukerke*: zuiger; ontstopper. “*Zäökert*” wordt vrijwel niet meer gehoord, is echter beter Sittards, zie daar.
zuul v, *zuule, zuulke*: zuil; els of priem.
zuuver, *zuuverder, zuuverste*: zuiver.
zuuveringszaut o, *zuuveringszèitje*: zuiveringszout.
zwaasj v, *zwaasje, zwaesjke*: zwoerd; eigenwijs mens. Zie ook: *sjwaasj*.
zwaree, *swaree* m, *zwarees*: soiree. {p.509} {blanco} {p.510} {illustratie} {p.511}

KENJERSJPEELKES {p.512} {blanco} {p.513}

AERPELKES BAKKE.

Went de boeren in den aerpelstiet 't kroet gónge verbrennen en veer waaren in 't veljt, dan zuikde ver ós gèt klein aerpelkes en lachte die in de heite ës.

Nao ein tietje dabde ver ze mit 'ne klomp of ę sjtëksken oet den ësjenhoup. Haue de aerpelkes röntjom ę keusjken op en waare ze gout gaar, dan dabde ver mit 't kniepken of 'n huitje de koosj dervan aaf en oute ze op. En dat sjmaakde wie bóntekouk.

BAARE

Jóngessjpeelke.

Veer sjpeelde dat meistes oppę Nuue waech langs de moer van den haof van Aarnols of 't Wufke Palme.

Van de haofzie haue ver geine las van de luu, die oet 'n deur kooste kómme, daobie maakde veer ós de kès taenge die moer, went dan haue de wèchtesj aan ein zie de rök vrie. Aan de anger zie woort 't midde van de waech 't sjeit van 't sjeelveljt.

De lengde van 't veljt waar, al nao gelang de greutde van de jónges, dartich bès feertich traee. Oppē köp van 't sjeelveljt woort mit 'n pannesjerf of ē sjtökske brik 'nen euf getroch. Dan woort aan jeeder euf taenge de moer eine kas geteikent. Van den euf aaf bès aan de kas moustē 't veier traee zeen, de kas drie traee in 't veierkanjt.

Dan woorte de jónges nao sjterkde en greutde in twee gróppe verdeilt, góngē achter den euf sjtaon en 't sjeelke koos beginne.

Reigel waar, dat van jeeder pertie mer eine jóng in 't veljt maachde zeen. De kuns waar om achter den euf van de taengepertie te kómme, zónger daste door den taengesjeeler gevange woors. Gevange waarste went den taengesjeeler dich ē lèske koos gaeve, dat heisj mit 'n hanjt dich aeve aaraake. Vangen aevel koos allein de jóng dae 't leste waar oetgekómme.

Eine flotte jóng woort 't eesjten oetgesjik, om eine van de taengepertie oet te lokke en 'm zoo wiet muigelik van zienen euf aaf te kriege. Waar 't mooment gunstich, dan vaechde daen eesjte trök achter zienen euf en vlooch 'ne nuuen oet óm dae in 't veljt te vangen of achter den euf van de taengepertie te kómme.

Die van de anger zie sjeleipen aevel ouch neit en sjikde jeedesjkeer, ès hunnen eige sjeeler eine vout euver den euf hau, weier 'ne nuue vènger oet. Leit zich eine sjeeler vernäöke laote door de vènger, dan haste de kans, datter gevange woort of dat de vènger doorbrouk pès achter den euf van de taengepertie. {p.514}

In 't eesjte geval brach 'r ziene gevangene nao de kas en louch 't sjeel aeve sjtil, in 't anger geval sjikde dien eige pertie eine nuuen oet, dae dan weier vènger woort.

De sjeeler, dae achter den euf van de taengepertie waar, hau noe 'n dobbel kans, hae koos in den trumult van 't sjeel einen trökkómmende sjeeler van zien taengepertie de pas aafsijnē en vangen of, es van zien pertie jónges in de kas zoute, die verlosse.

De gevange sjeelesj maachden 'n sjlang maake boete de kas, desses mous eine sjeeler van die sjlang mit ei bein in de kas blieve sjtaon. De wèchter mous mit ei bein achter zienen eigen euf sjtaon en kouw eesj droet, went eine van de taengepertie perbeierde de gevangene te verlosse. Koum er oet, dan mous de veljsjeeler van zien pertie drék trök achter den euf, went zoo lang ès dae noch oet waar koos hae zellef niks doen. De taengepertie koos dao van próffeteieren en ein of mee gevangene verlosse, door ze man veur man e lèske te gaeve. Die verlos woorte, kooste vrie achter hunnen eigen euf trökgaon. Kreeste de verlosser te pakke veurdat hae achter zienen euf waar, dan woort dae nao de kas gebrach en louch 't sjeel weier aeve sjtil.

Wie alle sjeelesj achter hunnen euf waare, góng 't weier wieër mit 't oetsjikke van eine sjeeler van de taengepertie van de lèste vènger. Oet waar 't, went ein pertie op eine nao alle sjeelesj kwiet waar, dan woort obbenuuts oetgetēlt óm de sjeelesj veur ein nuu runjden aan te wieze.

De luu in de gaengent haue sjpas ès ze ós zoo in volle sjarsj aan de gang zouge, al maakde ver ouch 'nen houp allewèit daobie.

BERGE SJPEELE

Jónges- en maetjessjpeel.

Doer oettëlle woort oetgemaak, wae van de kénjer de vènger mous sjpeelee.

De vènger mous, mit de kop op 'nen erm taengen 'n moer, 'ne boum of zooget gaon sjtaon, mit de ouge toe bës zeeve tellen en dan roupe: ich kóm oet! Dan dreedden hae zich óm en begoos te zuike. Zouch er ẹ kénjt, dan reiper de naam van dat kénjt en zach: “faanie katsj, faanie katsj” ein verbastering van 't Frans: “fini-fini, cache-cache” (vrij vertaald “einde van het spel” voor dat kind. De Franse aanduiding van “cache-cache” voor het verstoppertje spelen, was hier niet gebruikelijk).

Went hae alle kénjer gevónjen hau, waar 't sjpeelken oet en woort eine nuue vènger oetgetèlt. Bie dat oettëlle, waar aevens den aue vènger vrie.

BIGGELE

Maetjessjpeelke.

't BiGGele woort in Europa en in Azië gesjpeelt, avel op versjeie meneiere. In {p.515} {illustratie} {p.516} oos deil van de welt, is 't mit 't ewèchvalle van de hoessjlachtinge lansem minder gewooren en in de twintiger jaore waar 't in gans Holland al oet de moode. In Zittert waor dit al eerder 't geval, dao woort 't rónjt 1910 al zoo gout wie neit mee gesjpeelt. In den oorloch van veerteen-achteen zouch men 't noch ein enkel keer sjpeelee, mer dat waar dan toch mer zèie.

't Woort meistes door twee of drie maetjes gesjpeelt.

Veur dit sjpeelken haste neudich:

1. 'n gou plaatsj, dat koos 'ne grooten aemsjen of ardenner sjtein zeen, ès wie die vruiger hie en dao ès dörpel veur den ingank van 'n weuning of zoo louge;
2. veier tot zös biGGele, dat zeen knäökelkes van ẹ geite- sjaope- of vèrkespeutje, die kosde gaaroet niks. Me koos ze ouch in de winkel koupe, die waaren avel van loot, teen of kooper.

De knäökelkes, of wie de maetjes zachte köötjes, waaren ongeveer twee sentemeeter lank en haue veier versjillende zieën en die heisjde:

kuule	: haole kanjt;
rökke	: baole kanjt;
sjlits	: glaate-platte kanjt
tikkert	: gesjpikkelde kanjt mit ẹ kuulke.

De gegaote biGGelen haue kuule en rökke en twee platte kènj, op ein van die platte kènj sjtông ein groote S veur sjlits.

De kénjer bewaarde ze in ẹ gesjtrik buuelke, dat ongeveer zoo oetzouch:

lengde viefentwintich sentemeeter;

breitde veier sentemeeter;

in 't midden ein sjlits van ongeveer veier bës vief sentemeeter; ẹ kooperen of iezere ringske bènnewërks 16 en boetewërks 19 millemeter, dat deinde ès sjloeting veur 't buuelke.

't Ringske woort euver 't buuelke gesjaove zoo, dat de ganse sjlits vrie waar. Dan woorten aan ein zie de BiGGelen in 't buuelke gedaon, 't ringske oppë anger zie van de sjlits gesjaoven en de marbel in den angere kanjt van 't buuelke gedaon. 't Ringske woort dan bës oppe midde van de sjlits gesjaoven en 't buuelke waar gesjlaote, de biGGelen allein en de marbel of marbelen appaart aan de anger zie. Hóngste 't buuelke mit 't ringsken aan e naegelke bie dien anger sjeelzaakes op, dan koos niks droet valle.

Wie dat aa maetjes eigen is, verseierde ze die buuelkes aan beitskènj en óm de sjlits door klein krelkes drop te sjtikke;

3. Eine marbel of ę klei prikbelke, meistens eine marbel (went dae sjprink baeter).

't Woort gesjepeelt in de zoomer, zoo van nao de Pénkste bës in september, in jeeder geval zoolang ës 't gout werm waar, went de maetjes zoute bie dit sjeelke meistens mit de kneien oppë blaue sjein. Oppë huuke zitte góng ouch, meh dan waarste gauwer muich en maakdeste eeder 'ne faelder.

Gesjepeelt woort mer mit ein hanjt en nao vaste reegels; en die, dat versjtaot der, waoren everal different. Versjil haste al tösje de mert en de Sjteivich. {p.517}

Oppë dörper woort 't neit vööl gesjepeelt, omdat de maetjes dao waal mee besjeftich waare mit anger denger, ës op zie gemaak sjeelkes te doen.

Tösje de sèstich en seevetich daames, van seevetich bës in de neugetich jaor, höbbe mich vertelt waatse noch dervan wóste en dat leip zoo wiet oetterein, dat ich geine kop draan kreech. Versjeie buik en besjrievinge van 't sjeel haue mich klaor gemaak, dat ich oppë verkeerde baan zout en van die katsjele 't sjeel nootsj ineingeliemp kreech. ę Lieske van in 't arsjief gevónje terme van dit sjeel bewees aevel, dattet i Zittert in ziene gansen ómvank gesjepeelt is gewoore. Nao óngerhauf jaor zuike, waar ich noch aevewiet es wie ich begoos en de gedanken om 't mer draan te gaeve, hóng al in de luit. Meh, wie dat dëkker geit, ouch in dit geval haet 't paol haute zich geloont. Van eine vrunjt kreech ich 'nen tip en ditskeer waar 't rêch in de roos; gans kómpleet en hóndert-perzentich wie mien arsjief-lieske dat aagouf, koume die weurtjes droet gerolt of went eine kaoën hónjt drachter zout. Wie 't gesjepeelt woort, kreech ich haorfien veurgepreevelt van ę richtich Sjteiveger maetjen oet 't veurich jaor-hóndert. Beginne wil ich mit ennige denger te verklaore.

Aaf waarste wenste:

- a. missjnapdes en de marbel weier oppë sjein tókde;
- b. verkeert keedes;
- c. eine verkeerde biGGel vaspakdes;
- d. ę verkeert getal biGGele keedes of opraades;
- e. wenste ein van de veurgesjreeve bewaeginge verkeert douchs, of neit vaerdich waars, eer de marbel weier oppë sjein tókde.

Wenste aaf waars, of 't gans sjeelke zónger faelder has gedaon, woort "sjoete" geroupen (dat sjoete zal waal ein verbastering van sjloete zeen) en koum ein anger maetjen aan de beurt. Jeedesjkeer wenste aan de beurt koums, mouste van veuraaf obbenuuts beginne.

Oetlëk van de bewaeginge:

- a. Öpnumme: al nao gelang veurgesjreeven ein of mee biGGele;
- b. keere: zónger de biGGel van de sjein te luchte, keeren oppe richtige en veurgesjreeve zie;

- c. dreeë: eine biGGel eine sjlaach ómdreeën of eine biGGel eimaol gans rónjtdreeë;
 d. sjliepe: mit eine biGGel euver de sjtein sjuuve: veur de meeres is in de weurtjeslies
 aagegaeve waaste doon mós.

Veur te beginne woort oetgetèlt wae 't eesjte, tweeden of drieden aan de beurt waar. Veur dat oettèlle waare van die sjoon auerwetse ruumkes ès wie:

öpke, döpke, ruibesöpke, öpke, döpke, knao enz. {p.518}

't Maetje, dat beginne maachde, kreech zich de marbel in de hanjt en lach de zös biGGele op ein huipke veur zich oppe sjtein.

Vervolges sjtókden 't de marbel oppe sjtein, sijnape zich de biGGele, sjöddelde die in de hanjt, worp ze oppe sjtein en sijnape zich dan de marbel weier. Dénk draan, alles mit ein en dezèllefde hanjt én veurdat de marbel oppe sjtein neierkump.

Achtereivolges woorte noe, ónger 't opzèGGe van de veurgesjreeve regelkes ouch de veurgesjreeve bewaeginge gemaak en dat oppe rie aaf:

1. eesjteke	eesjte biGGel oppe platte kanjt lèGGe;
2. tweedeke	tweede biGGel oppe platte kanjt lèGGe;
3. driedeke	driede biGGel oppe platte kanjt lèGGe;
4. veierdeke	veierde biGGel oppe platte kanjt lèGGe;
5. sjlits	viefde biGGel sjlits baove lèGGe;
6. kuule	zösde biGGel kuule baove lèGGe;
De biGGele die eesj allemaol doorein louge, zeen in dees eesjte zös beurte sjoon op ẽ rieke
gezat en dan góng 't wieër mit:	
7. rökke	mit eine biGGel in de hanjt aeven op dienen eige rök tókke;
8. tikkert	eine biGGel aeven oppe sjtein tikke;
9. sjliepert	eine biGGel euver de sjtein sjuuve = sjliepe;
10. enkele	eine biGGel oppakken en neierzètte;
11. dobbele	twee biGGel en oppakken en obbein zette;
12. krollaa	eine biGGel eine sjlaach rónjtdreeë;
13. dreeëling	eine biGGel eine sjlaach ómdreeë;
14. eesjte	eesjte biGGel eine sjlaach dreeë;
15. tweede gedreet	tweede biGGel eine sjlaach dreeë;
16. driede gelèk	driede biGGel aeve mitte tóng lèkke;
17. aan de wanjt geplèk	eine biGGel aeve taenge de moer duue;
18. vurke	mit eine biGGel doon of wenste eine sjwaegel aamaakdes;
19. vurke sjtaoke	mit eine biGGel doon of wenste ẽ vurke sjtaoks;
20. tikke-takke	eine biGGel oppe sjtein tikke, takke;
21. oetsjläönderke	eine biGGel oete rie zètte;
22. hertje	eine biGGel taenge dien hertje tókke;
23. munjtje	eine biGGel taenge diene mónjt tókke;
24. sjeutje	eine biGGel aeven in de sjoot haute;
25. veur in de hanjt	eine biGGel aeve taenge de boek haute;
26. achter in de hanjt	eine biGGel aeven oppe rök haute;
27. paort	mit eine biGGel ẽ paortebäöchske baove de sjtein maake;
28. waater in de kroek	mit eine biGGel doon of wenste waater in 'n kroek sjöts;
29. kuule kloppe	eine biGGel oppe kuule-biGGel kloppe;
30. rökke kloppe	eine biGGel oppe rökke-biGGel kloppe;

SJOETE, 't sjeelken is oet en 'n anger maetje koum aan de beurt. {p.519}
Wenste mit veier biGGele sjeels, kénste de marbel opwerpe mit de veier biGGelen in de hanjt tösje alle vingeren en den doem eine.

En noe perbeier 't mer éns, wenste neit te lansem bës geit 't baeter èste meins.

BLÉNJEMENKE SJPEELE

Jónges- en maetjessjeel.

Dit sjeelke woort door vööl maetjes en jónges saame gesjeelt. Door oetëlle woort oetgemaak wae de blénje mous sjeele. Mit 'ne sjnoesplak of 'n sjaal woorte de blénje de ouge verbónje.

Nao dat oetgeperbeiert waar datter niks mee zouch, woort er driemaol rónjtgedreet en maachden hae beginne zich ein van de anger kénjer te vange.

Door ę lëske te gaeve, aan de sjolk of aan de vluchte te trëkke, kreech de blénje teikes woo zich de anger kénjer opholje, meh 't meeste noch door 't sjpëktaakel dat daobie woort gemaak.

Hau de blénje door aaraaken ę kénjt gevange, dan mous dit sjtil blieve sjtaon. De blénje mous dan door euver de kop en 't gezich te vuile, oetmaake wae hae zich gevangen hau. Hae mous dit den eesjte keer raoe. Raoden hae gout dan waar hae vrie en mous dat anger kénjt de blénje waere.

BÓKSJPRÉNGE

Jóngessjeelke.

Hieronder enige varianten van dit spel.

Den eesjte bók woort oetgetëlt en ouch woort oetgemaak, wiewööl trae daste nao de sjprunk mous gaon, eerste zëllëf bók góngs sjtaon.

Den eesjte jóng sprong euver de bók en góng sjtaon, dan den tweede jóng, dae góng dan ouch weier zoovööl trae wieër sjtaon en zoo góng 't dan door, bës alle jónges gesjpróngen haue en ouch den eesjte bók euver de rie haer waar.

De jónges bleeven allenëi op hun plaatsj sjtaon en maakden oet, wiewööl vuit weeneger distans tössje de buk woort gepak. De sjpréngesj mouste dan nao 't neierkómme 't aantal vuit trökgaon en dao gaon sjtaon. Dit mous aevel flot gaon, went de angere zoute kort achter hun. Omdat ze ónversjillich wiet achter de buk neierkoume, woort den distans tössje de buk óngeliek en dat maakden 't noch gèt lëstiger.

Nao ennige runjdes waar den distans tössjen ennige buk zoo klein gewoore, daste noch mer sjus neier koos kómme en dich geinen aaluip mee euverbleef. Koumste neit mee euver de bók, dan waarste aaf en mouste wachte bës 't sjeel ram oet waar.

De buk mouste de hënsj sjus boave de kneie oppę bein zette.

Veur dit sjeel haste 'n semmelik groote plaatsj neudich, ouch woort 't waal in 'ne groote krenk gesjeelt en dan góng 't noch ę bitje lëstiger. {p.520} 'n Anger saort bóksjpréng woort meistes in 'ne krénk gesjeelt.

Den eesjte bók góng sjtaon en den eesjte jóng sjpróng dreuver. Hae góng dan ein vanterveuren oetgemaak getal trae achter den eesjte bók sjtaon, dan sjpróng den tweede jóng euver allebei de buk en góng aevevööl trae wieër sjtaon, en zoo góng dat summe-semaares door bës ze allemaol gesjpróng waare. Dan begoos 't weier bie den eesjte bók, dae sjpróng

euver al de buk en góng dan eine traee weener van de leste bok aafsjaon ès dit den eesjte keer 't geval waar, en zoo achtereinvolges ouch de anger jónge.

De naekste runjde woort 't weier einen traee weener en zoo góng dat door bès oppendoer de buk noch mer zoo wiet vanein sjtónge, daste noch dertössjen in koos neierkómme en 't sjprénge ummer lèsteger woort.

Ouch bei dit sjspeel mouste de jónge de hènj sjus baove de knei oppe bein haute. Omdat de jónge van versjeie greutde waare, voule de klenste meistes al 't eesjte droet, mer oppendoer sjneuvelde ze toch allemaol en koos weier e nuut sjspeel begónne waere.

'n Driede saort. Door oettèlle woort oetgemaak wae van de mitsjspeelende jónge, bók mous gaon sjtaon.

Dan woort 'nen euf getrokke, de bók góng sjtaon en alle jónge sjprónge van den euf aaf euver de bók, daobie maachde de hènj oppe rök van de bók waere gezat.

Jeeder dae gesjprónge hau, leip weier trók achter den euf.

Waare alle jónge euver de bók, dan gong de bók eine vout wieër sjtaon, góng alles gout dan bleef dat zoo aan de gang. Oppen doer aevel woort den distans tössje de bók en den euf zoo groot, dat allein de bèsste sjpréngesj noch dreuver kooste kómme.

Aaf waarste, wenste achter den euf aafsjsprónge, of neit euver de bók koums. Wae eine faelder maakde, losde de bók aaf, de jónge, die dan noch in 't sjspeel waare, gónge wieër mit de nuue bók. Oppen doer kouw nattuurluk ouch de beste neit mee euver de bók en koos e nuut sjspeel begónne waere.

Omdat 't sjspeelke flot gesjspeelt woort, mouste dich wie langer wie mee aansjtrènge en waarste blie, went zich 'nen angeren aafsjspróng enste 'n aamelank koos pauzeiere.

BÓKSJPRÉNGE OP EIN RIE

Jóngessjspeelke.

De jónge góng in eine krénk sjtaon, eine telden oet veur den eesjte bók, hae woort zèllef den eesjte sjprénger, de angere góng achter häöm sjtaon. Mit eine flinken aaluip sjpróng er dan euver de bók en góng woo er neierkoum, sjtaon. Den tweede sjpróng euver allebei de buk en bleef sjtaon woo er neierkoum. Zoo góng dat wieër bès de lèste jóng gesjprónge hau, dan sjpróng den eesjte bók weier euver al de buk haer en góng weier sjtaon woo er neierkoum en zoo góng {p.521} dat ummer door en wieër.

Went veer wiet genoch ewèch waare, of oppe plaatsj kourne woo ver wolle zeen, waar 't sjspeelken oet of dreede veer ós óm en sjprónge weier trök.

In plaatsj van urges geweun haer te gaon, góng dat, went 't neit te wiet waar, bóksjspréngentaere.

Aaf waar hie neit bie, sjpróngste taenge de bok aan dan mouste om 'm haer loupe en euver de naoste bók sjprénge.

Dit sjspeelke woort flot gesjspeelt en dao kooste 'm gout bie aaf kriege.

BÓKSJPRÉNGE TAENGE DE MOER

Jóngessjspeelke.

Veur dit sjspeelke mouste al gau ɛ sjtók of ach bës teen jónges biejein höbbe. De gróp woort door oettellen in twee hëllefte gedeilt en oppe ein of anger wies woort oetgemaak, welke gróp de eesjte bók mous sjspeele.

De minste van die góng mit de rök taenge de moer sjtaon, de hènj ineingevauve veur zich. Den eesjte bók lach ziene kop in de hènj van 'm en zien hènj paotden hae plat taenge de moer. Den driede jóng góng achter den eesjte bók sjtaon en holj zich mit de hènj in de zieë van dem vas, de veierden en de viefde deigen etzèllefde bij hunne veurgènger.

Nao dit aawèrk koos 't sjspeel beginne.

Mit 'nen aaluip sjpróng den eesjte sjprénger zoo wiet muigelik oppɛ buk en góng drek plat liGGe, drek drop den tweeden en dae mous dan perbeiere, baovenop de rök van ziene veurgènger terèch te kómme. Daonao den driede, de veierden en de viefde. Zoo hóng dat gans zaakje dan dëk oppɛ rögGe van twee of drie buk en hólj zich zoo gout ès muigelik vas, om neit aaf te valle, eerdad de lëste sjprénger driemaol in de hènj hau geklatsj. Lökde dat, dan maachde de sjpréngesj obbenuuts sjpréng. Dit waar ouch zoo went de bók vanterveuren ineinzakden.

Aaf waare de sjpréngesj went einen aafvoul eerdad driemaol in de hènj geklatsj waar, dan woorte zie de buk en mouste de angere gaon sjpréng.

Kuns waar, dat de buk hun sjterkste jónges dao zatte, woo de meiste sjpréngesj koosten aalanjen en dat de sjpréngesj hun bëste men veurop zatte.

Ès geer uch kènt veursjtëlle waat gebeure góng, went den angere gróp begoos te sjpréng, dan wit geer ouch wooveur dat daen eine jóng taenge de moer sjtóng en den eesjte bók zien hènj plat taenge de moer holj.

Van terveure woort oetgemaak:
wie lank den aaluip woort gepak;
waat de lëste sjprénger mous doon. Dit koos ouch waal éns zeen 't opzèGGe van róbbe, dóbbe, dób, haamer, sjeer of mèts; ɛ knäöke sjpèk is neit teväöl, veur te gaon van hie bës Gäöl, of zoo gèt. {p.522}

Sjpróng 'ne jóng achter den euf aaf, dat koos dae van de taengepertie dae taenge de moer sjtóng gout zeen, dan waar de gróp aaf en mous zèllef bók gaon sjtaon.

BÖMKE WISSELE

Maetjes- en jóngessjspeelke.

Dit sjspeelke woort gesjspeelt op 'n plaatsj woo nochal gèt boum biejein sjtóng, dat koos in 'n sjtraot, op 'ne waech, op 'ne plèi of in 'n wei zeen. Mit 'nen helle kluut drèk of ɛ sjtökske kriet, woorten 'n deil van die boum mit ɛ kruuts op mansheuchde geteikent, eine boum weeneger ès mitsjspeelende kénjer waare dat waar 't pèrk.

Midden in dat pèrk woort oppɛ grónjt ɛ klei kringske gemaak, veur 't kénjt waat geine boum hau.

Dan woort oetgetèlt, wae 't eesjten in dat klein kringske mous gaon sjtaon. De anger kénjer gónggen allemaol bie hunne boum sjtaon en hólje dao 'n hanjt taengenaan. Waar jeeder op zien plaatsj, dan reip 't kénjt in de krenk: "sjtók, sjtók, sjtein, alle bömkes vanein" jeeder mous dan van boum verwissele en 't kénjt oet 't midde, koos zich dan ouch 'ne boum sjnappe. Leipe twee kénjer op eine boum aan dan waar dae veur 't kénjt, dattɛt eesjte aafklatsjde.

Ei kénjt bleef altiet euver en dat mous dan in 't kringske gaon sjtaon en dan begoosj 't sjspeelken obbenuuts.

't Waar dëkker zoonen doorein, dattët kénjt, dat in 't kringske sjtóng, weenich of gein mouten hau óm 'ne vrieë boum te vénje.

Omdat neit eueval in de sjtraoten of oppë waech boum sjtinge, sjspeelde ver 't ouch noch angesj.

Dat góng zoo:

Eesj woort oetgetëlt wae in 't kringske mous gaon sjtaon, dat louch sjus ès wie bie 't eesjte sjspeelken in 't midde van 't pèrk.

De anger kénjer verdeilde zich in twee aevegroote gróppen en jeeder van die gróppe góng aan ein zie van de sjtraot taenge de moer sjtaon bënne 't pèrk. Kringsken en perk waare mit ę pannesjerf of ę sjtökske kriet oppë grónjt gout zichbaar geteikent.

't Kénjt in 't kringske reip dan: sjtók, sjtók, sjtein, alle bömkjes biejein", dan vaechden alle kénjer de sjtraot euver nao de anger zie en 't kénjt dattët lësten aafklatsjde, mous in 't kringske gaon sjtaon.

Dit sjspeelke kooste ver sjspeele bës ver kotsmuich waare, mer veer deigen 't érch gaer.

'e BRÓMMESJIEN MAAKE

Jónges- en maetjessjspeelke.

Hieveur haste neudich: {p.523}

ę Lëtje lank ongeveer fiftich sentemaeter, breit vief bës zös en zoo dik wie 'ne sjwaegelsjtek, 't leevesjte van eiken- of ëssjenhout, sjoon glaaf gesjaaf en opgepóts.

ę Paar sentemaeter van de kop aaf en sjoon in 't midde brende, of baordeste ę läökske van drie bës vief millemeter rónjt; 'n kemptou, es wie ze die gebroekden om groote pakker te bënje, van ongeveer eine maeter lank woort door dat läökske gevaemp en oppet énj woorten ennige knuip obbein gezat zoo, datse neit mee door 't läökske trök koos.

Aan de anger zie van de tou lachste dich ouch 'ne knoup, angesj ruffelde ze dich los. Dae knoup kreechste dich in de hanjt, dan dreedeste dich de tou eine sjlaach om de hanjt en gereit waarste.

De bein ę klei bitjen oeterein, dan sjtóngste gout vas, en baove diene kop begooste mit de tou te dreeë. De tou sjpón zich, de lat begoos aan de tou te dreeën en maakde daobie, nao gelang de vaart, ę sjoon leech of hooch bromment laeve. Wenste zoo mit ennige man aan de gang waars, tuinde dat al gans gèt.

BUUTSJLAON

Jónges- en maetjessjspeelke.

Veur dit sjspeel haste neudich 'n aoep plaatsj van dartich maeter lank en viefteen breit. De kénjer van de mert en dae gaengent sjspeelden 't meistes oppë mert en dao waar dan ein van de pómpe de buurt.

De Sjteiveger kénjer sjspeelden oppë Nuue waech, of aan de sjtaase.

Oppe Nuue waech woo boum sjtóng, pakde ver meistes de eesjte veier boum va beitskènj ès grens van 't sjeelveljt. Doe maachdes ouch boetenóm de boum loupe, dèsses mouste ein hanjt aan de boum haute.

Woo gein boum of pomp sjtóng, woort 'n plaatsj oppe moer van Aarnols ongeveer in 't midde aagewezen en waar de ganse breitude van de waech sjeelveljt.

Door oettèlle woort oetgemaak, wae de buut mous bewaaken en perbeiere de anger kénjer te vange. De jónges en maetjes rende krits-krats door 't sjeelveljt, koos de vènger eine e lèske gaeve, dan waar dae gevangen en woort nao de buut gebrach. Dao mous er blieve sjtaon en ein hanjt aan de buut haute.

Noe mous de vènger perbeiere, angere te vangen en ouch zörge, dat degein die al gevange waare, neit verlos woorte. Went ein van de vrie kénjer de kans kreech óm oppe buut te sjlaon, dat heisjden aafklatsje, waare de gevange sjepeesj weier vrie en kooste mitsjpee. De vènger aevel hólj zich in de gaengent van de buut en lout dich neit gau de kans óm oppe buut te sjlaon.

Waare alle kénjer gevange, dan begoos 't sjeelken obbenuuts. De vènger tælde dan eiges oet ómdat er zèllef toch vrie waar.

'NEN DOOTSKOP MAAKE VAN 'N KROOT.

Went 't op Sintermaerte, dat is den twèllefde noovember, begoos aan te gaon, {p.524} góng veer ós 'nen dootskop maake.

Veer trochte dan nao eine boer dae ver gout kenden en vrouwen ós ein vouerkroot. Jeeder boer hau om daen tiet waal 'nen houp krooten ónger de sjop opgesjlaage, wooste dich ein oet maachdes zuike. Veur zoonen dootskop mouste hóbbe 'n kroot van weenichstes feertich sentemaeter lank en achteen doorsnjeet, daobie sjoon egaalich en glaaf. Veurdat ver 't gout aafgóng, weisje ver ónger de pompesjtein den drék dervan aaf en ès ze ós dan ouch noch gout geveil, trochte ver op heim aan.

Eesj woort de kop van de kroot, dat is woo de blaar haue gesjtange, glaaf gesjèlt, dan sjnee ver de kop op ongeveer ein hanjt breitude sjoon réch van de kroot aaf, dae woort dan terzieë gelach bès de gansen dootskop vaerdich waar, went ès dich dae mislóng haste aan dae kop toch niks mee, omdatter neit pasden op ein anger kroot.

Noe koum 't lèstichste wèrk, 't oethäöle van de kroot. Wie dunder de sjaal, wie sjoonder en doorsjienender de kop.

Dan woorte verzichtich de ouge, twee rónj läökskes, oetgesjtaoke, drónger ein driekènjtich veur de naas en dao weier óngen e lankwerpetich sjmaal veur de mónjt, mit of zónger tènj.

Dan woort aan den ónger- of wórtelkanjt e sjtök aafgesnjeë, ongeveer op die plaatsj woo de kroot noch einen doorsjneet van ach bès teen sentemeeter hau. Dan woort van óngenop en sjoon in de midden e läökske gebaort mit 't kniepken of aerpelmètske, neit gans door bès in de kop, woo de sjték woort in gesjtaoke, óm den dootskop in de lóch te kénne sjtaeke. Dat waar e sekuur wèrkske, de sjték mous zuuver in dat läökske passé, went de kop maachde neit sjokkelen oppe sjték, of noch erger, hae maachde neit sjplieten omdat 't läökske te éng waar.

Noe eesj woort ouch de krootekop oetgehaolt en dèks woort baovedrop in 't midden ouch noch e klei läökske gemaak, woo de sjwaam van de kaers oet koos.

Dan maakde ver ós van 'n dun plenksken 'n driekènjtich vuitje veur 't kaerske, sjoon passent óngen in de kroot. Mit ennigge dröppelkes kaersevèt zatte ver 't kaerske dao op vas.

Omdat 't in den oetergaons al vruich duuster woort, trochte ver einsel drop oet om klender kénjer, die noch op waare, bang te maaken en de maech en anger jóng vrouluu te versjrikke. De mooken euver hékse, waerwuif en mee van dat tuuch, zörchde waal, datse sjtikkem, toch noch ɛ bitje sjtrank haue.

Lansem tróf den ein den angere en oppendoer waaren al de kénjer van de naober biejein en trochten op en aaf door de sjtraot. Lepperden 't zich lansem biejein, flotter góng 't oeterein gaon, es de moodesj in de deure sjtóngen en zich die van häör oet den trob zeumerde. De paar die gelök haue gat, góng dan ouch de sjpas dervan aaf en die góngge van eelènj mer op heim aan, möрге koum jao ouch weier 'ne nuuen aovent. {p.525}

'NEN DRAAK MAAKEN EN OPLAOTE.

Om 'nen draak te kénne maake, haste neudich:

1. twee dun en glaaf gesjaafde lètjes, lengde, breidde en dikke hóng aaf van de greutde van den draak;
2. ein of mee bäöch draakepepier, daste in alderlei kleure koosj koupe;
3. ein fitsesjpeik;
4. ɛ sjèrp kniepke;
5. 'n gelempde sjpankaort;
6. ɛ lank sjtök paktou veur de sjtart en
7. pepke veur 't plékke.

Veur de lètjes góngge ver nao de sjrienewirker. 't Eesjte waat dae dich vrouch, waar wie groot daste dienen draak wols maake. Laote ver mer éns zëGGe viefentachtich hooch en viefensèstich breit.

Hae zuikde dan ein of twee egaalige lètjes van twee en ein hauf bës drie sentemaeter breit, sjaafde die bës ze noch 'ne millemeter of zös bës zeeve dik waaren en góng dan noch éns aeve mit 't sjoerpepier dreuver. Die lètjes mouste van lóch hout zeen, rèch van draot en zónger knäö, daobie 'ne sentemaeter of teen langer èste neudich has.

't Eesjte waaste dan douchs, waar de zuuver lengde mit ɛ potleutje aafteikene, daobie zörchdeste, daste aan jeeder kanjt van 't lètje zoone sentemaeter of vief èuver has.

Dan góngste 't moodel van den draak oetteikene.

Oppɛ sjtaonde lat teikendeste de kop aaf op teen bës twellef sentemaeter van baoven en zatste ɛ tweede sjtraepke veur de breidde van de dwaesj- of waesjlat drop. Dan zatste dich op drie sentemaeter van baoven en op vief en teen sentemaeter van ónge, in 't midde van 't lètje, 'n teike veur de läökskes.

De waesjlat lank viefensèstich sentemaeter, woort zuuver oppɛ midde mit twee sjtraepkes veur de sjtaonde lat geteikent en aan jeeder zie op twee sentemaeter van de kanjt aaf, weier e teike veur de läökskes.

In de moel van de potsjtouf, of door 't läöksken in de plaat van de kwizzenjaer woort de punt van de fitsesjpeik gluiant gemaak en brendeste dich de vief läökskes in de lètjes.

't Saoves van terveure rolde ver ós eine maeter of zös nuu draaketou oppë hanjt en mit ę paar lóchte sjlaechskes dromhaer, lachte ver dat bölke vas. In ę pötje, of 'n tas koum dat dan 'n urken in waater te liGGe, daonao douge ver 't bölken oetterein, bónjen aan jeeder énj ę sjtök brik en in den haof sjmeete ver ein van die briGGen euver 'nen dikken tak van 'ne boum en louten em zakke, bës allebei de briGGe van de grónjt aafhónge. 't Sangerdaachs waar de tou gout gelemp en ouch weier dreuch. De sjtökket brik douchste dervan aaf en mit gèt lóchte sjlaech om den ëllebaoch, roldeste de tou op.

Broekdeste óngelempde tou, dan kreeste dienen draak noots zoo sjoon sjtrang gesjpanne; die tou góng lempe.

Dan sjneeë ver mit 't kniepket de letjes oppe geteikende lengden aaf, de huiskes {p.526} {illustratie} {p.527} woorten einen hauve sentemaeter sjuins gesjneeën en euver de ganse köp van de lètjes koum ę kërfske zoo deip es de draaketou dik waar.

Mit ę segaarekiste-naegelke tupde ver dan 't kort lètjen oppet lank, zuuver op de geteikende plaatsj en lachte mit ennige sjlaech tou euverkruts, dat kruuts gout vas.

Dan koum 't kreuspelste wèrk, 't maake van de buich in 't waesjlètje. Doe pakdes dich zoon tachtich sentemaeter gelempde kaart, bónjsj op ein énj de klénste hëllef van ę sjwaegelsjtékske drin, vaemdes 't anger énj van de veurzie door ein van de läökskes in 't lètje en trochs 't sjwaegelsjtékske sjtrang taenge de lat aan. 't Anger énj woort door 't anger läökske, van achter nao veure gevaemp.

Noe mouste aeven ein hanjt hulp höbbe, die dich 't waesjlètje verzichtich buichde, bës dat 'n häölde hau van zeeve bës ach sentemaeter. Om die te haute, mouste dat letje gèt mee buigen en mit ein hauf sjwaegelsjtékske die buich zeekere. Waar dat gebeurt, dan koos den angere de buich loslaote, die góng dan waal noch gèt trök, mer bleef weenichstes toch zös bës zeeve sentemaeter en dat waar genóch.

Dan begooste aan 't sjpanne van 't geraems.

Doe lachs dich 't gelemp kebunjtjen in de kèrf van de kop, daeste dan oppë grónjt zats. In jeeder hanjt de hëllef van de tou, die dan euver de twee köp van 't waesjlètje geleit, oppë sjtartkanjt van de lang lat mit 'ne sjlaach biejein geknuip woort. Noe góngste nao of 't kebunjtjen ouch op alle veier de köp gout in de kèrve louch, dan trochste den eesjte sjlaach van de knoup gout aan, bës de tou rónjtelóm gout sjtrang gesjpanne waor en maakdeste de knoup aaf. De meeres van 't kebunjtje, op ę paar sentemaeter nao, woort aafgesjneeë.

Dan góngste 't pepier op maot sjnieë. Doe lachs dich de baoch pepier oppë taofel en vrouchs de mam, of die dich aeve wol helpe mit de sjeer. Zëllef lachste 't geraems oppë baoch en louts dat oppë buich éns nao lénks en éns nao rëchs kwinkele, dan koos de mam 't zoon drie sentemaeter boete de kaart sjoon rëch aafsanieë, dan haste genóch euver om 't om de tou te sjlaon en te plékke. Doe mous gout oppasse, dat 't geraems zich neit versjuufde, went dan leipste de kans dat 't pepier te groot of, waat noch érger waar, te klein waas.

Mit ę pepke van sjtief of mael woort 't pepier langs ein van de lang kën timer aagesjtreete, sjoon óm de tou gesjlaagen en aan de achterzie obbein geplék. Dan pakdeste dich den angere lange kanjt, 't pepier sjoon glaaf gesjpanne vasgeplék. Etzëllefde deichste achterevolges mit de twee kën timer van de kop. Om te zörge, dat de letjes sjoon haoks obbein bleeve sjtaon, holjste dich, wenste eine lange kanjt geplék has, ę bouk of ę sjrif in 't kruuts, duudes dat zuuver in den haok en plékdes dan pas den tweede lange kanjt vas.

Wenter gans geplék waar, zatste 'm dich oppe sjlaopkaamer te dreuge, dao sjtóng er neemes in de waech en hae dreuchde dao ouch sjoon lansem en dat waar baeter ès in 'n werm kaamer.

Grooter draek woorte mit énnige sjtriepket pepier versjtèrk, meistes twee oppë lang lat ónger de buich en oppë buich op jeeder zie ein in 't midde. Die sjtriepket, zoon twëllef

sentemaeter lank en drie breit, woorte oppee köp aangesjtreeke mit pap, euver de lat gelach en oppen achterkanjt van 't draakepepier geplêk. De sjtriepkjes mouste gêt sjepeel hōbben en maachde neit sjtrang getroch {p.528} waere, dan koos 't pepier van den draak baeter wirke.

't Daachs drop woort dan 't lēste wêrk gedaon. Eesj woort de sjpan gemaak. Sjus oppet lāöksken in de kop sjtjoukste verzichtich mit de fitsesjpeik ɛ klei lāöksken in 't pepier en dan woort 't kebunjte door 't pepier en de lat gevaemp. Dan bōnjsjte aan den achterkanjt einen hauve sjwaegelsjtêk in 't kebunjten en trochs dem taenge de lat aan. Door 't bāövesjte lāöksken aan de sjtart woort 't anger énj van de gelempde tou gevaemp en agetrokke. Van de baovekanjt aaf góngste dan mit 't kebunjte nao ein van de huik van de buich en persies oppen houk knuipdeste 'n ouch van ongeveer drie sentemaeter lengde in 't kebunjte. Mit ein hanjt hóljste dat ouch oppen houk vas en mit de anger trochste van de achterzie 't kebunjten ónger sjtrang. Doe hóljs dao 't kebunjte tössje vinger en doem vas, louts de hanjt aan 't ouch los, trochs 't kebunjte gêt mee nao achter en zeekerde de sjpan aaf mit ein hauf sjwaegelsjtêkske te bēnje oppē plaatsj, wooste vinger en doem has.

Om te zeen of den draak gout in de belans louch, pakdeste dich 't ouch tössje doem en wiesvinger en luchdēste den draak op, bēs er vrie hóng. Haste gout gewirk, dan hóng er sjoon in de belans.

Faelde dao 'n tiksken aan, dan kooste altiet noch aan de buichlat van de achterzie, mit ɛ paar sjlaech pepier aan de lóchste kanjt óm de lat te plêkke, de faelder droet haole.

Noe vaemdeste dich door 't ungesjte lāökske van de lang lat, van achter nao veur, ɛ dobbel kebunjte zoo daste 'n ouch van eine sentemaeter of twéllef euver holjs en zats oppē énj énnige knuip obbein zoo dik, datse neit mee door 't lāökske kooste, dat waar dan veur de sjtart in te hange.

Dae sjtart van paktou mous gout lank zeen, zoone maeter of teen bēs twéllef, went mit 'ne korte sjtart góng den draak te gau sjlengeren en waGGelen in de lóch.

De sjtrikke veur de sjtart te versjwāöre, woorte gemaak van gezéttepepier. Doe vaudes ɛ veedel van ɛ blaas in de breidte dobbel en dan maakdeste in de lange waech dervan zik-zak vèikes van zoon drie sentemaeter breidte sjus ès wie 'ne blaasbalk van 'ne moonekaa. Dao sjtjoukste ter dich ɛ sjtök of zös van in de tēs, wenste den draak wols gaon oplaote.

Noe noch de bōlkes draaketou op ɛ klöppelke gedreet en al waar vaerdich. Doe sjneets dich oet 'ne sjtêk ɛ sjtökske van zoon viefendartich sentemaeter lank, in 't midde maakdeste ɛ paar krêpkjes veur de tou óm te bēnje. Van bēnnen oet 't bolken haoldeste dich 't begin van de tou en bōnjs die om dat klöppelke in de kerve. 't Bōlke lachste dich oppe grónjt en doe begoos de tou om 't klöppelke te dreeë, zoolang beste ɛ knurvelken has zoo dik wie ɛ klein eike. Dan góngste ummer mit 't klöppelke dreeënt, sjuins van baove nao óngen en trok en ummer mer rónjt bēs 't bolken op waar, dan bōnjste dich 't begin van ɛ nuut bōlke draan en góngs door beste alle bōlkes drop has.

Doe sjneets dich ɛ sjtêkske gêt dikker wie 'ne gruffel en lank vief sentemaeter, douchs de sjêl dervan aaf en maakdes 't midde twee ondeipe krêpkjes veur 't kebunjte draan te knuipe.

Noe waar al fiks en vaerdich en kooste den draak gaon oplaote. {p.529}

Wie der wêt vout den draakentiet in augustus, dan haue de boere de vruchten aaf en ingevaare en maachdēste oppē sjtoppel loupe. Oplaoten aevel, deige verem op 'n kaalgevaete wei, went eerste de sjtart oppet gout gewich has, kuitelden hae dich noch waal éns ɛ paar keeren oppē grónjt en kreeste dus op 'ne sjtoppel laoker in 't pepier.

Doe reets dich 'n veljtmoor oet (de moor góng veur laater in de tèsj) en bónjs dat kroet of 'ne poes graas óngen in de kaort van de sjtart, dat waar meistes al gewich genóch. De sjtart woort in 't ouch óngen aan den draak vasgebónje, dan sjtoukste 't sjtéksken aan 't begin van de draaketou door 't ouch van de sjpan, dat, ómdat 't langer waar ès 't ouch van de sjpan groot waar, neit mee vannelein dao oet koos.

Doe sjmeets 'n hamfel mou in de loch, om te zeen van welke kanjt dat de wénjt koum, zats dich den draak taegen 'n distel of zooget aan, lachs de sjtart veur 'm in de richting van de wénjt en góngs tou aaflaotent ɛ sjtök taenge de wénjt in. Waarste zoon dartich bès feertich maeter van den draak aaf, kreeste dich 't klöppelke in ein hanjt en begoos te loupe, ummer ómkiekt waat den draak douch.

Luchden hae zich van de grónjt aaf en góng sjoon omhooch, dan bleefste sjtaon en louts lansem tou aaf.

Sjuiterden hae zoo bitje door de loch, dan leipste op 'm aan en leitste 'm weier oppɛ wei zakke. Mit 'ne sjtrop deichste dan ein of twee pepiere sjtrikken aan de sjtart en perbeierderste obbenuuts. Bleef er noe rastig en góng er neit sjlingere, of euver de kop wenste sjtil bleefs sjtaon zónger tou aaf te laote, dan waar 't sjtartgewich in orde.

Lansem tou aaflaotent, góngste dan nao de plaatsj wooste wols gaon zitte. 'n Dartich bès feertich maeter tou hóljste dich ummer oppɛt klöppelken i rezerf om, went eine sjtoes wénjt den draak aan 't sjlingere brach, mit tou aaflaote taenge te gaon, datter dich euver de kop sjlouch en zich in zienen eige sjtart verwórde.

Wenter sjoon vas sjtóng, sjikde ver tillegramme nao baove.

Daoveur hau ver al tösje de bloes sjtökjes dik sjtief pepier van zoon ach bès teen sentemaeter in de veierkanjt. Veer vaude die tweemaol en reeten in 't midden ɛ kwaart runjtje droet, douchste 't dan weier aoep dan haste in de midden ɛ laok dat groot genoch waar om 't pepirke euver de sjtèk en 't bitje tou waat noch drop zout, te sjuuve.

Haste noch teväöl kaort oppɛt klöppelke, dan woort mer ɛ läökske zoo groot ès den tup van de kink in 't pepirke gemaak en reetste 't pepirke van ein zie bès aan 't läökske door. Door dae reets kooste dan 't pepirke oppɛ tou sjuuve.

Veurhaer sjreefste dien tillegram aan den heemel drop.

Haste geine reets in 't pepirke gemaak, dan sjtouks 't van ein zie oppɛt klöppelke, holsj 't klöppelke taenge de gesjpanne draaketou en sjuufdeste 't tillegram van 't klöppelke aaf oppɛ tou.

Lansem góng dan dien tillegremke door de wénjt euver de tou nao baove bès 't aan de sjpan van den draak koum. Sjikdeste ter noch mee omhooch, dan bleeve die dao allemaol biejein hange.

Aaventoe bleef zoon tillegremke waal éns hangen op ɛ knuipken in de tou, meh {p.530} dan sjöddeldeste e paar maol mit de tou op en neier en dan sjoot 't innéns euver 't knuipken haer en góng zijene waech nao baove.

Mit anger jónges douge ver om de wèt, wae zienen tillegram 't eesjte baoven hau.

Ouch bónj ver den draak aan eine weiepaol of zoogèt vas en kooste ver mit de anger jónges noch gét sjpeelkes doon, woobieste den draak gout in 't ouch koos haute, ès dèks éns 'ne sjtoes wénjt koum. Dat woort dan zoo te zèGGen ein ouch oppɛn draak en ein ouch oppɛt sjpeelke.

Went ver heivesj mouste gaon, góng ver den draak inhaole. Lansem tou opsjpoulent, góng ver weier in de richting van de wei, wenter leech genóch waar en wei genoch achter zich hau, loute ver de tou flot sjeiten en lanjden hae zach oppet graas.

Dan woort de sjtart van 'm aafgedaon en laechgemaak, euver den ëllebaoch opgerolt en mit ɛ paar sjlaech vasgelach, de sjtrikke góng weier ónger de bloes veur de naekste keer.

De draaketou woort van de sjpan gedaon en opgerolt, dan hóngste dich den draak oppe rök (mit de sjpan euver de sjouer) en mit de bol tou in de anger hanjt trochste op heim aan.

Dao woorten alderlei moodelle van draek gemaakt: koelköp, veier- zös- en achkènjtige, kisten en zoo wieër. Jao, dao waare waal kénjer, die 'ne fifkop van 'ne pap haue, dae ein kis maakde woo bénnenin ɛ klei belunke hóng mit ɛ brennent kaerske drin. Dem leite ze dan in 't valle van den aovent op en ɛste neit wós waat gaonde waar, sjtóngste dëks lang te kieken eerste 't sijnapdes.

Wentste noch ɛ gans klein menke waars, maakde de mam of de pap dich 'n draekske van ɛ sjtief pepier in de greutde van zoon twintich bës dartich sentemaeter.

Mit de sjeer woort 't moodel oet 't pepier gesjneeë, veuraaf haue ze dat dobbel gevaue, dan woorten oppe vau om de vief-zös sentemaeter mit de sjeer klein läökskes drin gemaakt, danao woort 't oppe buich in de breitude gevauen en ouch läökskes drin gemaakt. Door de läökskes woort ɛ sjtreusjpier van ónge nao baoven en ein van léngs nao rêchs gesjtaoke. Van 'ne vaam ketoen woort 'n sjpan gemaakt en ɛ klein sjtertje, en vaerdich waar den draak.

Mit eine vaam ketoen van eine maeter of zös lank kooste zich die klein poete daomit gout verammezeiere, of waare nao ɛ veedeloere kotsmuich geloupe.

FLIKBAOCH SJEITE

Jóngessjpeelke

Veur de baoch sjnee ver ós eine sjoone réchten ɛsje sjték, ɛsjen hout is teech en vaert gout. De bëste waare die van 'nen opsjlaach en die sjtóng mit den dikken in 't busjken aan de baenje. Dat louch ongeveer dao, woo noe de hoezer van 't villapark liGGe.

Nao gelang de greutde van de jóng, woort de lengde van dae sjték eine bës óngerhauve meeter langer gesjnee, ɛs wie de baoch mous waere. Dat woort gedaon mit {p.531} {illustratie} {p.532} 't ouch op de egaaligge vaering in 't sjtök daste neudich has veur diene baoch. 't Te sjtief óngersjtök en 't te sjlap baovesjtök, woort dervanaaf gesjneeë. Zoone sjték in de bósj oetzuike waar ɛ sekuur wérkske, wooste al gau 'n dikke oer mit aan de gang waars. Gemeinlik góng ver mit ein ganse kómpenie draer, went 't waar gans gout muigelik, daste die van Oppaove trófs en dan waar 't feertich. Góng alles gout, dan arreveierdeste zoo taenge de veieroereskaffee weier in dienen eige gaengent mit ein koppel gou sjtékke. Veil 't aevel neit gout oet dan haste kans, dat noch weier 'n nuu ekspediese neudich waar.

Nao de veieroereskaffe woort dan begoos mit 't maake van de baoch. Begoos woort mit 't maake van de kèrve veur de sjnaor, eesj den ungesjte oppen dikke kanjt van de sjték. 't Ouch van de sjnaor woort in dae kèrf gelach en door de sjték te buige, maakde ver oet woo den äövesjte kerf mous kómme. Dae kèrf woort ein deil sjuinder gemaakt, veur 't gout losse van 't ouch en 't gemaekelik sjpanne van de baoch.

Veur 'ne goue baoch woorte de ouge ummer gevluich, 't ungesjte vas in de kèrf en 't äövesjte gèt grooter ɛs de dikde van de sjték, went ɛste de baoch wols leuze, mous dit euver de sjték kénnen aafsjuuve.

'n Gou sjaort maakðeste van ę sjök metselkaort. Went de ougen aan beitskènj vaerdich waare, woort de sjaor mit kaersevèt of 'n sjpèkzwaasj gout igevèt.

Dan woort zuuver oppet middenę vaempke dróm gebónje veur 't maake van de meet. Die meet deinden om de sjaor te versjterken en om te zörge, daste gein pien aan de vingere kreechs van die hel dun kaort. Dan kreeste dich ę kaertjen iezergaare, bónjs 't begin op vief bës zös sentemeeter van 't midden aaf, om de sjaort en winjeldeste de sjaor euver de lengde van meet daomit in, jeeder sjlaach sjoon taengen den angeren aan en gout sjtrang, oppet énj van de meet woort dat gaare dan weier óm de sjaort vasgeknuip. 't Iezergaare weier invëtte. Dan kreeste dich ę bölke witte ketoen, bónjs dat oppę midde van de ungesjte hëlf van de meet óm de sjaor en winjeldeste dem sjoon, vaam naeve vaam en gout sjtrang bës óngeveer in 't midde van de meet; dao mótt 'ne kleine sentemeeter iezergaare vrie blieve veur 't opzëtte van de piel, weier invëtten en noe trök mit de ketoen bës aan 't énj van 't iezergaare, weier invetten en mit de ketoen trök bës baove, weier invëtte, dan trök bës hauverwaeges de ketoen, ivëtten en noch éns bës baove, ivëtten en dan gans bës ónge, dao óm de sjaort vasknuipen en ivëtte.

Dan kreeste dich 'ne vaam wöl, bónjs dem oppet midde van de ketoen óm de sjaort, góngs dermit ómhooch bës op ein nao de lëste sjlaach van de ketoen, góngs mit 't vèt euver de wol en dan mit de vaam trök bës gans ónger aan 't begin van de meet, die daomit dan hauf klaor waar. De anger hëllef maakðeste krèk einder.

De vaerdige meet waar dus, wooste de piel aazats dik en leip nao óngen en baoven op niks oet.

Ein gou sjaor kooste jaorelank bewaare, veur de baoch mouste dich jeedesj jaor 'ne nuue sjték sjnieë.

De piele woorte gemaak van opsjaach van assenootenhout, en dat sjtóng in 't busjken ouch mitten den houp.

Doe zuikdes dich 'n pertie sjoon rêchte sjtékken, zónger zietekske, oet en douchs {p.533} de sjël dervan aaf. Door 't sjëlle woorte ze lóchter en dreuchde ze gauer. Ouch kooste zoone witte piel vööl baeter vénje, wenste 'm wechgesjaoten has.

Oppę kop van de piel koum dan ę sjtöksken eulenteul van veier bës vief sentemaeter lank en óngerhauf bës twee sentemaeter doorsjneet. Dat duudeste dan oppę kop euver de piel, 't mërch van den eulenteul koum vanzéllef droet. De óngerkanjt van de piel woort van twee kènj sjuins biegesjneeën en in 't midde van dae sjuinse kanjt koum dan ę klein krèpke, wooste de piel mit oppę sjaort zats. De lengde van zoone piel waar zoon sèstich sentemeeter.

Eine goue baoch en gou piele, ęs wie de grooter jónges die haue, waar in ooze jónge tiet vööl waert en woort dan ouch gout verzörch. Sjeide ver oet mit sjeite dan woort 'r drèk geleus, dan góng de sjpanning oet 't hout en bleef de sjpankrach bewaart. Om de baoch te leuze zatste den óngerkanjt oppę grónjt en duudeste de buich mit ein hanjt noch ein tikske deiper en luchdeste mit de anger het ouch oette de kerf en ómdat dat bäävesjten ouch, wie gezach, gèt grooter waar ęs de dikke van de sjték, loutste dat bie 't verzichtich loslaote van de buich, langs de sjték aafrotsje. Van ę kebunjte maakde ver ós ę sjtröpke mit aan ein zie 'n uichske, daste koos sjuuve veur in de kerf en aan de anger zie ę vas uichske, wooaanste dan de baoch aan eine naagel in de moer koos ophange. De piele woorte mit ę kebunjte biejeigebónjen en ouch opgange. Allebei mouste ze neit te werm en neit in de zón hange, mer waal op 'n dreuch plaatsj.

Veer sjoote dëks óm de wët wae 't wietste, 't hoochste, 't zuuvesjte sjoot veur mèisj, musjelkes, wilj kerstaanjelten en alderlei anger dénger, die veur 'ne jóng 't verwaare waert

waare, of dieste koos aete, ès wie asseneut, geweun neut, 'n moor, 'n paer of 'nen appel, ɛ sjtökske zuithout of gèt sint Jansbroot, 'n haemerken of 'ne vuursjtein en gank zoo mer wieër.

De klénder jónges maakde zich bääch woo ze in veedeloere mit vaerdich waare, die zuikde gein oere nao eine goue sjték en pielen en douge zich ouch neit de mouten om de ougen aan de sjnaort te vluchten en gaaroet neit, óm 'n meet oppɛ kaort te maake. Dat waaren dan ouch mer bääch veur 'ne korten tiet mit te sjspeelen en dan weier wèch te sjmiete. De sjnaort woort gemaak van de eesjte de beste tou die ze vónjen of kooste kriege veur niks, meh veer trochte nao den tousjlaeger en holpe dem mit 't raat dreeën of zoo gèt veur ɛ paar maeter metselkaort, of gouve de klenste hèllɛf van oos sóndesgeljt oet in 'ne winkel. Raeken daobie noch éns al den tiet daeste aan 'm wirkdes, dan sijnapper waat veur 'n waert dao veur ós jónges inzout. Eine goue baach woort dan ouch zelje verkoch of verfoetelt, dat waar ɛ sjtök van dich.

FLITSJBOER SJPEELE

Jóngessjpeelke

Meistes woort dit sjpeelke gesjpeelt in 'nen houk van twee moeren oppɛ sjpeelplaatsj, tösje veier boum of gèt angesj, in jeeder geval mouste de grenze veur jeederein gout te zeen zeen.

In ein van de huik woort ɛ kot oetgeteikent van óngeveer drie bie drie traе, {p.534} {illustratie} {p.535} oppɛ grónjt mit 'ne sjpitse sjték of 'ne sjerpe sjtein, oppɛ plavèi mit ɛ pannesjert of gèt angesj waat kleur aafgouf. Dat kot waar de vrieplaatsj van de flitsjboer, dao mous hae in gaon sjtaon en van oetkómmen en dao brach hae ouch de jónges in die hae vóng.

't Sjspeelveljt woo de jónges i maachde rónjtloupe waar al nao gelang 't trupke groot waar. Waarste mit weenich, dan woort 't meistes zoon viefteen bie viefteen traе, oppɛ nuue waech tösje veier boum in, of ɛ veierkanjt zoo breit wie de sjtraot van geevel bès geevel. Ouch hie woorte de zieë gout zichbaar aagegaeve.

De jónges maachden in dat sjspeelveljt geweun loupe, de flitsjboer aevel mous, wenter oetkoum en zoolang hae noch geine gevangen hau, op 'n gans appaarte maneier loupe, of baeter gezach zoo saort hénke, hae mous jeedesjkeer op ein bein twee sjprung maake, ein tösjetraeke maake mit 't anger bein en dan op dat twee sjprung. Geer versjtaot dat 't vangen op deezen aart neit zoo flot góng. Wenter ein of mee jónges gevangen hau, ɛ lèske gaeve waar al genóch, leipe ze op de geweun meneier zoo hel muigelik nao 't kot went, zoolang ès ze dao neit in waare, maachde de anger sjspeelesj die jónges mit 'ne geknuipden tèsjeplak of 'n gedreede sjaal, sjlaon woo ze hun raake kooste, desses neit in 't gezich. Vergaet uch neit, die sjlaech koosten hel aankómme.

Verlosse van de gevange jónges waar neit derbie, waal maachde die de flitsjboer helpe, anger jónges te vange.

Waaren alle jónges gevange dan waar 't sjspeelken oet en woort obbenuuts oetgetèlt, den aue flitsjboer waar dae keer dan waal vrie.

't Teike, dat 't sjspeel begoos waar, dat de flitsjboer reip:

“Flitsjboer eroes”!

Zoo gau wie 'r ein of mee jónges gevangen hau, woort 't:

“Flitsjboer kump mit zien zöons eroes” of hae bleef zèllɛf bénne en reip:

“Flitsjboer sjik zien zöons eroes”.

Ouch die zöons mousten oppɛ zèllɛfden aart gaon wie de flitsjboer zèllɛfs.

FLUITJES MAAKE

Jóngessjpeelke

Om fluitjes te maake, broekdeste 'n frisje wits, ès wie ze die ouch aa manjelen en anger vlèchwerk broekde. Dao sjneeste dich ẹ sjoon rèch sjtökske, zónger ougen en zoone sentemaeter of viefteen lank en 'nen pink dik oet. Ouge maachde neit drop zitte, dan leusde zich de sjël zónger beusjkes.

Aan eine kanjt woort 't sjtökske sjoon rech aafgesjneeën en op 'ne sentemaeter of zeeve daovenaaf woort 't sjëlke, mit ẹ sjerp kniepke veurzichtich bès oppet hout, in de runjde doorgesjneeë. Oet dat sjtökske woort 't fluitje gemaak, de meeres waar daste 't ónger 't bewirke, gout in de hanjt koos haute.

In de mónjt woort dat sjtökske van 't fluitje gout gebeet, dat heisj mit sjpie gout naat gemaak en dan woort mitte sjach of sjteel van 't kniepke verzichtich en zach oppet sjëlke geklop euver de ganse lèngde bès op 'ne hauve sentemater van de kènj aaf en ummer mer rónjtdreeë mit 't sjtökske. Naatmaake, dreeën {p.536} en verzichtich kloppe bès 't sjëlke rónjtóm losleit van 't hout.

Dan sjneets, oppẹ baovekanjt, zoon twee bès twee en 'nen hauve sentemaeter van de rèchte kanjt aaf ẹ krèpke van óngeveer drie millemeter breit twaesj oet 't sjëlke. Danao sjuufdeste 't sjëlke van 't huitjen aaf. De plaatsj wooste 't krèpken in de sjël has gesjneeë, kooste in dat weik hout gout zeen. Eine sentemaeter dao achter maakdeste ẹ sjneetje in 't huitje van óngeveer drie millemeter deip. Van de rèchte kanjt bès aan dat sjneetje woort 't huitje dan zoon twee millemeter deip aafgesjpeent en van 't krèpken aaf sjuins nao ónge bès aan 't drie millemeter deip sjneetje.

't Huitje woort in de mónjt weier gout naatgemaak en 't sjëlke dreuver gesjuuf, mit 't krèpke baoven 't aafgesjpeent sjtökske. Dan woort 't mónjtsjtök aan den óngerkanjt, euver 'n lengde van óngeveer eine sentemaeter sjuins biegesjneeë. Noe noch 't euversjeitende sjtökske sjtøk aafgesjneeën en 't fluitje waar vaerdich.

MIT DE GAASLAMPE SJPEELE

Jóngessjpeelke

't Kraenke van die auerwetse gaaslampe waar meistes 'n dobbel ermpke, dat in 't midden óm ein èske dreede. Aan jeeder zie van 't ermpken hóng aan ẹ kort këttingske ẹ klei ringske, of allein mer ẹ ringske. Aan de paol woo de gaaslampen op sjtóng, waaren ouch twee erm, woo ze 't lödderke taengenaan zatte, wentse draan mouste wirke.

De alterautste lampen haue gein kuiskes mer 'ne geweune brenner, die mouste mit ẹ sjpénjtlich waaren aagesjtaoken en dao kooste dat sjpeelke van ós ouch neit mit sjpeeel. Daoveur wóste ver oppẹ prik woo ver zeen mouste.

Begin uch noe mer éns veur te sjtèlle, daste in ooze jónge tiet mer hie en dao 'n lamp has, dat de winkels gein leichreklames hauen en datse ouch nao sjloetingsoer gei leich mee in de winkel of in de kiekote brenden en datse in de woonhoezer, die de woonkaamesj aan de sjtraotkanjt haue, de rol aafleiten wentse de lamp aasjtouke, egaal of ze petrols- of gaaslampen haue, dao koum neit mee ès ẹ sjtriepke leich langs de kènj van de rol oet. Oppẹ sjtraot sjtóng de lampe zoo wiet vanein, daste noch sjus koos zeen wooste góngs wenste in 't midde van twee zoon lampe waars. Waar ein kepot of oet, dan waar 't in dat sjtök zakkeduuster.

't Zou jao te gèk zeen, ès de sjtrabanten oet daen tiet dat neit in de gaaten hauen en daovan neit próffeteierden óm alderlei koeven oet te haole.

Om zoon lamp op kómmandoo te laoten oet- en aangaon, wie dat veur hun sjtrobbesjtreek pasde, haue ze zich gèt oetgeprakkezeiert.

Aan de ringskes van 't heebelke bónje ze aan beitskènj 't begin van ẽ rölke sjwart gaare vas, de vaem woorten ónger den erm dae ze broekde veur de lödder taenge te zëtte gesjlaage en 't gaare woort aafgerolt, bès ze op 'n veilige plaatsj zoute. Door aan 't ei vaemke te trèkke kooste ze lamp doen oetgaon en door aan 't anger te trèkke, weier laoten aagaon. 't Mous dan aevel waal 'n lamp mit ẽ kuiske zeen en 't maachden ouch neit zoo lang oetblieve bès 't kuiske neit mee gluide, {p.537} went dan góng de lamp neit mee aan èste 't kraenke weier aoep zats. Mer gein noot, dao wóste ze ouch waal raot op, geraffeneiert wie zie waaren in de ónduich. Ze bónje mit ennigge sjlaech gaaren ẽ dun sjtèkske dwaesj oppet ermpke van den "aan-kanjt", trochte ze dan aan 't vaempke van den "oet-kanjt" dan koum dat sjtekske taengen 't iezerwerk van de kap en bleef 't kraenke gans klei bitjen aoep, 't kuiske bleef gliuent, meh gouf zoo te zèGGe gei leich. Zoo kooste ze de lamp vööl langer oetlaote, waat i geval van noot waal éns neudich koos zeen.

Dat waare van die teun, die woorten oetgehaolt door jónge die al éns begoosten óm te kieke. Meistes góng 't aevel dróm om den ein of den angeren oet de naober van zoon lamp ẽ bitje te koejeneiere, of de jóng maetjes te versjrikke.

In de zoomerdaach hau dit geine zin, dat waar gèt veur 't naojaor ès 't noch neit te kaut waar om lang sjtil urges versjtaoke te zitte.

HAAMER, SJEER OF MÈTS

Jóngessjpeelke

ẽ Sjpeelke, dat dèkser woort gesjpeelt èste oppet anger jónge mous wachte. Zoo gau wie drie man biejein waare woort gezach: zal ver haamer, sjeer of mèt sjspeele bès de angere kómme. Oetgètelt woort, wae de bók en den eesjte sjprénger woort, den driede man mous van eiges dan taenge de moer sjtaon.

Dae taenge de moer góng sjtaon sjtouk de vingeren inein en hólj zien hénj veur de boek, de bók góng dan mit de veurkop in de hénj van dae jóng liGGe, dan koos de bok neit mit zienen tunnes taenge de moer knótse. Dan maakde de sjprénger 'nen aaluip en sjpróng oppet bók, gouf 'm ẽ paar dóffen oppet rök en reip dan "haamer, sjeer of mèt", daobie maakden hae dan baove de rök van de bók 't teike:

haamer:	ein gedruide voes;
sjeer:	mit wies- en middelvinger 'n sjeer, of
mèt:	wiesvinger oetsjtacke.

Noe mous de bók raoe, waatver teike dat de sjprénger gouf; raoden hae gout dan waar de sjprénger aaf, raoden hae neit gout, dan góng de sjprénger wieër mit robbe, dobbe, dob, haamer, sjeer of mèt.

Went de sjprénger aaf waar mous hae bók-sjtaon, den aue bók góng taenge de moer sjtaon en den driede jóng woort sjprénger.

Zoo verammezeierde ze zich, bès genoch jónge dao waaren óm gèt angesj te sjspeele, of te gaon woo ze haer wolle.

OPPE HÈNJ SJTAON, LOUPEN EN TAENGE DE MOER SJTAON

Jóngessjpeelke

Oppe hènj sjtaon, waar in 't begin neit zoo gemaekelik. Koumste oet de {p.538} balans, dan veilste op dien naas. Meh, den aanhouter wint, woort gezach en zoo leerde ver dat lansem. Mit ẹ bitjen hulp van einen angere jóng, dae dich aeve bie e bein pakden óm dich bie 't balanseiere te helpe. Haste erm en bein eimaol ónger die bedwank, dan waar de meeres kénjersjpeel.

Eesj goufste dich dan aan 't oppe hènj leere loupen en dat leerdęste al semmelik flot. Dan koum den hanjtsjtanjt taenge de moer, of 'ne boum. Hiebie mouste mit de hènj op de richtiggen distans van de moer aaf neierkómme, doorsjlaon en de vuit taenge de moer aanprikke.

Haste dao gein moute mee mit, dan góngste oet den hanjtsjtanjt leere mit de mónjt gèt van de grónjt op te raape. Doe louts dich in de erm lansem doorzakke, raapdes mit de mónjt 't dénkdaste dich dao gelach has op en dan lansem weier de erm sjtrėkken en ómhooch.

Kooste dat ouch, dan woort dat doorzakke en weier opkómme wieër ge oefent, dao woorste sjtėrk van in de erm.

Went de kómpenie dao gout sjlaach van hau, koum ẹ nuut sjpeelken aan de beurt. Op ennigge trae van de moer aaf woort einen euf gėtrokke, al de jónges góngen achter daen euf sjtaon, de grootste veurop en zoo góng dat berchaaf bės de klenste achteraan.

Den eesjte leip oppe hènj bės aan de moer en zat de bein zoo wiet muigelik oetterein taenge de moer, dan koum nommer twee en dae zat zien bein daotössje taenge de moer, nommer drie hólj dan zien bein taenge die van die twee jónges veur 'm en zoo góng dat door bės ze allemaol sjtónge. Dat mous nattuurlik ẹrch flot gaon, angesj veile de eesjten al obbein eer ze allemaol sjtónge.

Waar de lėste dao, dan gouf dae 't kómmandoo "trėk" en hae sjlouch achteroet en zoo vervolges de gansen trob. Wenste neierkoums, mouste flot bės achter den euf loupe, angesj leipste kans einen tók mit de vuit van diene veurman te kriege.

Ouch door dit sjpeelke woorste gesjwank en sjtėrk in de erm.

Kopsjtaon leerdste ouch vanoet den hanjtsjtanjt en 't waore lang neit de sjlėchste, die 'n hauf menuut kooste kopsjtaon. Omdat de kénjer doe noch geine weit haue van 'n polsoer tėlde ver: einentwintich, tweeëntwintich en zoo wieër, went ouch doe heisjden al: Noot deit ein aut wief danse.

HÈNKE

Maetjessjpeelkes

't Sjpeelke woort op versjeie meneieren en in vāöl saorte van perke gesjpeelt, tevāöl óm ze allemaol op te sjrieven en daoveur mer ẹ paar van de einfachste.

Neudich waar veur dit sjpeelke:

ẹ perk: oppe grónjt woort 't geteikent mit ẹ sjerfken en oppe plavėi mit ẹ pannesjėrf, of ẹ zacht sjtėkske sjtein;

ein kėi: meistes ẹ sjoon bónjt gekleurt plat sjėrfke van 'ne sentemeeter of veier rónjt, ẹ pannesjėrfke, ẹ plat sjténke. Sjoon kėie woorte bewaart.

Op jeeder pėrk sjpeelde mer ennigge maetjes, ómdaste angesj te lang op dienen toer mous wachte. {p.539} {illustratie} {p.540}

ę Pèrk hau ès reegel zeeven hokker, de dobbele neuge bès èllef. Jeeder hok hau 'ne nómmer, begoos woort bie nómmer ein en euver den hoochste nómmer kóumste ouch weier trök bie den euf.

ę Vääöl gebroek moodel waar 't kruuts, 'n dobbel van vief hokker lank, of ein waat oetzouch wie 'ne koelkop, de hokker ein, teen, twee en neuge waare de sjtart en de kop van rêchs nao lénks drie, veier, vief, zös, zeeven en ach. Rónjt góngste taenge de kaffeemeulen in, van ein nao teen. Meh wie gezach, de kénjer haue van alderhande moodelle, 't eint noch lèstigger wie 't angert.

Sjus zoovääöl fantezie wie de kénjer in 't oetvénje van saorte pèrker haue, haue ze ouch in de saorte van hénke. 't Hénke is op ei bein sjprénge van 't ein hok nao 't anger bès in de ras, wooste dan mit allebei de bein oppę grónjt maachdes kómme. In de dobbel pèrke maachdeste ouch mit twee bein oppę grónjt kómme, desses mous jeeder bein in 'n anger hok sjtaon, ouch bie 't keeren of dreeë waar dat bie ennigge pèrker 't geval.

De kei mous jeedesjkeer oet 't hok woo ze louch, hénkentaere waeren opgepak en mitgenómme bès aan den euf.

'n Tweede meneier waar, dat de kèi van den euf aaf mous mitgedraage waere, eesj oppen tup van de sjoon aan 't vrie bein, dan oppę rök van de hanjt, de pols, den èllebaoch, de kop en zèllefs de rök.

'n Driede meneier waar, daste de kèi mit den tup van den hénkvout van 't ein hok nao 't anger sjtókdes.

En wooróm einfach ès 't ouch noch lèstich geit. Wenste dat allemaol achter de rök has, begooste weier veuraan, mer dan alles blénjt, dat heisj mitte ouge toe bès in de ras, dan maachdeste éns aeve kieke en dan weier blénjt oppen euf aan.

Aaf waorste wenste:

de kèi in 't verkeerde hok worps;

de kèi bie 't draage louts valle;

mit twee vuit oppę grónjt koums;

mitten hénkvout oppę sjtraep van 't hok koums;

de kèi oppet sjeit van twee hokker worps, oppę sjtraep dus;

bie 't sjtókke mitte vout, de kèi oppę sjtraep kóum te liGGen en

de kèi vergouts mit te brénge, of foetelde door sjtikkem te kieke.

Dëks mouste bie 't aafkómme weier van den euf aaf beginnen en góng 't drom ein einfach sjpeelke in éns oet te sjpeelee. Lèstigger en langer sjpeelkes góngger wieër bie jeeder toer. 't

Hok woo dien kèi louch, waar dan verbao veur de anger maetjes, die mouste dat dan euversjlaon en dat maakden 't ouch weier gèt lèstigger. Dat woort aevel van ter veure aafgesjpraoke. Bie 't draagen en sjtókke van de kèi, maachdeste ummer van oet 't hok woo de kèi louch wieër gaon, meh, 't hok woo de kèi van 'n anger maetje louch, mouste ouch euversjlaon.

Ein van de einfachste meneiere va sjpeelee waar dit:

ę perk gèteikent in 't moodel van ę kruuts;

in de sjtaonde balk van den euf aaf nómmer ein, twee en drie, de rêchsen erm veier, de kop vief, de lénksen erm zös en 't kruuts zeeven of de ras.

't Eesjte kénjt sjmeet zien kèi in nómmer ein en hénkde van den euf aaf in nómmer twee, drie, veier, vief, zös en zeeve, in de ras maachden 't dan den tweede vout ouch oppę grónjt zètte. Dan trök hénke door drie en twee nao ein, de kèi {p.541} oppakken en oethénke. Nao die eesjte runjde woort de kèi in twee geworpen en góng 't weier rónjt, zoo vervolges bès zeeve, woo dan de kèi ouch hénkentaere mous waeren opgepak en dae keer neit maachde geras waere.

Wenste dat allemaol achter de rök has, woort 'n anger soort sjpeelken aagepak en wenste alles has gesjaf, góng 't de lèste keer blénjt.

Dit waar ɛ sjpeelke woo zich de maetjes gout taam aan kooste maake, meh in 't seizoen zouchste 't euvéral sjpeeke.

Ouch 'nen enkele keer door de jónges, ɛs ze mer mit twee of drie man waore, of wachden oppɛ kammeraote, ɛs reigel waar hun dat gèt te taam, die zuikde mee bewaeging en sjpèktaakel.

HÓPLAA SJMIETE

Maetjes- en jóngessjpeelke

Vruiger sjtónge ze ummer oppɛ mert mit de kirmisse, de Hóplaapavveljoene, meistes haue ze sjoon naame, ɛs wie Hóplaapavveljóng Ammerekaen en zoo gèt. De kénjer keeke dao nao ɛs de groote luu ent sjmiete waare, zèlleɸ werpe waar neit derbie, dat waar te duur en veer kreechte de kirmisente toch gemaekelik op, zónger dat ver ze ewèchsjeete.

Lang doerden 't neit of veer maakden ɔs zèlleɸ hóplaas.

Waaste der veur neudich has, kosde dich gei geljt, wentste 't ɛ bitjen hènjich sjpeeldes.

Om te beginne:

ein plank dik óngeveer twee vingere, breit fieftich en hooch sèstich sentemaeter;

neuge hauf kaepernaegel;

ɛ sjtók of teen ring gemaak van vief millemeter dikken draot, sjoon rónjt gebuich en kaut taengenein;

priezen ɛs wie méisje, prénjtjes en anger zaakes, die oppɛt mement gankbaar of in de moode waare bie de jónges.

De hauf kaepernaegel woorte mit den haamer 'n tikske sjuins in de plank gehoue:

de eesjte veier in de huik en zeeve sentemaeter van de kènj aaf;

dan sjpandeste dich ɛ kebunjte van lénks baove nao rèchs óngen en angesjóm, woo zich die twee kebunjtes kruutsde de viefde;

dan langs 't kebunjten hauerwaechs de middelsten en den houknaegel de anger veier.

Dan woort mit gekleurde kriet aan de baovekanjt tössje de twee naegel de naam van dienen hóplaa gesjreeve, laot ver er éns zèGGen HÓPLAA AMMEREKAEN en ónger jeeder naegel koum 'ne nómmer.

Genómmert woort ónger de naegel:

in 't midde nómmer 1;

lénks baove nómmer 9;

rèchs baove nómmer 8; {p.542} {illustratie} {p.543}

lénks ónger nómmer 7;

rèchs ónger nómmer 6;

hauerwaeges de middelsten en de huiknaegel:

rèchs baove nómmer 2;

lénks baove nómmer 3;

rèchs ónger nómmer 4;

lénks ónger nómmer 5.

En vaerdich waar de zaak.

Opgezat woorter ɛ klei bitsjke sjuins taenge de moer, 'ne paol of zoogèt. Nao gelang de prieze, woort 'ne sjtraep oppɛ grónjt getroch veur euf, dao mous de klanjt achter blieve sjtaon. Billigge prieze teen vuit en sjoon duur prieze viefteen vuit lank van den hóplaa aaf.

Nao de waar góljen ouch de prieze van de ring, meistes eine mèisj de rén.

Wenste kénjer in de buurt zouchs begoosjte te roupe;
Hóplaa pavveljóng Ammerekaen; In de billige Jaakop, of wie diene petik heisjde, de rénk eine mèisj en sjoon prieze. Vandaach veur reklaam oppë vief ring eine veur niks en zoo van alderlei kal óm klanjtje te kriege.

KATTEPIEL SJEITE

Jóngëssjpeelke

Noe is 't verbao en in ooze jónge tiet maachde ver 't eerlik gezach ouch neit, ómdat 't toch geveerlik waar veur luu en roete, meh, wie geit 't in de welt, waat neit maach is sjoonder, lëkkerder, sjpassigger en zoo wieër.

Van 'nen assenootesjtroek in 't busjken in de baenje sjneeë ver ós ẽ sjoon gëffelke. Den aafsjtanjt tössje de bénkes van 't gëffelke mous óntrenjt teen sentemaeter zeen.

Aan de baovekanjt van 't gëffelke woort, aan jeeder zie rónjtóm ẽ krépke gemaak, veur 't vasmaake van de lëstik.

De sjoonste en bëste lëstikke waare die van 'n dun gómmesjléngske, dao vaemde ver dan ẽ dun kebunjte door, daste ze neit te wiet koos oetlempe, angesj gónge ze te gau kepot. De litsje woorten aan beitskènj vasgeknuip oppet in 't sjlèngske gevaemp kebuntje, daobie mouste zörge, dat de käärtjes in't sjlèngsken aeve lank waare. Dan knuipdeste aan jeeder gëffelken ein van de litsje vas.

Van 't baovelaer van 'nen aue sjoon woort ẽ laerke van óngeveer drie bie zeeve sentemaeter gesjneeë, aan jeeder lange kanjt woort mit 'n gluiende preim of fitsesjpeik ẽ klein läökske drin gebrent, wooste dan 't kebunjte van de litsje door koos sjtaeken en vasknuipe.

't Hanjtvat of de sjteel woort dan oppë richtigge lèngde aafgesjneeën en vaerdich waar 't waope.

Ès menuuse broekde ver au mèisje of klein rónj sjténkes.

Veer perbeierden óngerein oet wae 't bëste sjoot en mikde daobie ouch waal éns op dénger dieste baeter mit ras koos laote, neit veur de kattepiel, meh veur {p.544} {illustratie} {p.545} dienen eige bóksebaom.

Dattet, in deezen tiet mit zien drök verkeer, kort biejein geboede hoezer en winkels noch vääöl geveerliker is wie vreuger, sjteit zoo vas wie 'n hoes en 't is gei wónjer, dat ze die geveerlikke dénger verbao höbben en sjtikkem doon haet geine zin, waat höbste draan, èste neit aan de anger jónge kéns laote zeen, wie wiet en wie gout daste mit diene kattepiel kéns sjeite, dao is toch gein sjpas mee aan, waor.

KÈI WÉRPE

Jóngessjpeelke

Al nao gelang de greutde van de jónge woort, op ein twintich bës viefentwintich traen van den euf aaf ẽ sjtök buus of 'ne sjtaaf iezer in de grónjt gehoue, zoo deip, dat noch 'n viefteen bës twintich sentemaeter oetsjtouke.

Jeeder jóng hau zien eige “kèi”, ’ne platte sjtein van ’ne sentemaeter of ach bès teen rónjt en dik óngerhauf bès twee sentemaeter óngeveer. Om de beurt woort van den euf aaf geworpen en degein dae zien kèi ’t kortste bie de pin hau liGGe, waar gewónne. Wenste mit gèt mee man waars, woorte de jónge verdeilt in twee gróppe en dan klaende die taengenein. De gróp dae ’t meiste kèie kort bie de pin of buus hau waar gewonnen en de jóng dae zien kèi taenge de pin of buus hau liGGe, hau de perseneelspries. De kuns waar, daste de pin wenste ’m trófs, neit te hel raakdes went dan sjpróng dich de kèi te wiet trök. De bèste wurp waare die, die effe veur de pin de grónjt raakden en dan noch aeve doorsjuufde bès aan de pin. Went ’n kèi van ’nen angere jóng of de taengepertie kort bie de pin louch, mouste de angere perbeiere, die wèch te sjpee en zèllef korter bie de pin te kómme liGGe.

Went ver pas sódessenten haue gekreege, sjpeelde ver waal éns veur eine sent de mies, door de waek ómmezuns, went ’t geljt waar raar in ooze jóngentiet. Wie der versjaot, waar dit ouch alweier ɛ sjpeelke veur gèt grooter jónge.

KERBIT SJEITE

Jóngessjpeelke

’nen Aue verfpot mit de biepassenden déksel woort sjoongebrent, dat mous aevel waal ’ne sjtérke pot zeen. Veer trochte meistes nao Tienes Dols oppɛ Sjteivich, dae wós waal waat veer veur pöt mousten hóbbe.

Bie Zéf Palme, Mat Kantóng of de Buimer zuikde ver ós de gou sjtökskes kerbit oet den aafval en went die luu gou zin haue, kreechte ver ouch noch waal ’n hemfelke goue van hun derbie.

Bie den haof van Aarnols of ’t wufke Palme, dat is noe bie Dómmenik van de Bèrch of de garaasj Keunings, woort gesjaote. Dao kooste de dèksele taenge de moer van den haof laote vleige, zónger dat ’t kaot koos. {p.546}

Gèt kerbit in de pot, ɛ bitje waater drop en den dèksel gout vas drop sjtampe, de pot mit den dèksel oppɛ moer aangedreet woort de pot mit eine vout vasgoute bès de sjlaach koum. Went nao korten tiet genóch gaas in de pot waar, vlooch obbén den dèksel mit einen helle sjlaach van de pot aaf en kooste weier opnuuts laaë.

Wenste zoo mit ennigge man aan ’t vaege waars en dao koum ’ne bao of plis óntrenjt, dan waar ’t tiet sjtifte gaon. Waar diene pot pas gelaa en koos de bao zoo kort bie kómme, datter dich koos – de pot in de sjteek laote waar jao neit te doen – mouste mer rèskeieren of dae dat taenge de pap zach en daste van dem de oore gewèsje krees.

Ouch deige die mèn waal éns of ze ós wolle sjnappen en leipen einen traie of teen hel, dan zouchste ós sjeeze. Meh, die waaren ouch jónk gewaes en ès ver de luu mer neit lèstich veile, kooste ze gèt van de kénjer verdraage.

Dat waar ein van die sjpeelkes, die ver in de sjlappen tiet en went de luu vääf kerbit broekde, sjpeelde.

KËTTINGE MAAKE VAN PAESJBLOUME

Maetjessjpeelke

In den tiet, dattɛt kèttekroet bluide, plökde de maetjes de bloume dervan. De zaotknupkes woorten eesj aafgeblaozen en dan kort ónger de knóp aafgeplök, de blömkes woorten ouch van de sjteels aafgeplök, meh dao loute ze ɛ klei sjtökske sjteel draan veur in de krenskes te vluchte.

Van de sjteels, die ze dan euverhólje, woorte kèttinge gemaak.

De baovekanjt woort in den óngerkanjt gesjtaoke, dan haste ɛ ringske. Door 't eesjte ringske woort dan 'n tweede sjtèngelke gesjtaoken en dat woort dan weier inein gesjtaoke, dan haste 't tweede leet van de kètting. Zoo góng ze wieër bès ze dao lang kèttinge van hauē en die woorte dan gebroek óm zichzèllef, anger kénjer, of alderlei dénger mit te verseiere.

In den tiet, dat die këttesjtruuk bluide, haste al vääł bloumen en de maetjes versjtóngē de kóns óm dao de sjoonste dénger van te maake, kiek ouch mer éns bie “krenskes vluchte va bloume”.

KLAEVERTE VANGEN EN OPLAOTE

Jóngessjpeelke

Zoo oppet lèste van de Pril, begin Mei went 't zach waer waar, góng ver in 't valle van den aovent langs de hēGGen oppē nuue waech, in de Sjteich, oppet Sjtatswaechskēn en in de Lanjtwæring, langs de baek en eueval woo dat muigelik waar klaeverte vange. Me koos ze gout heure tórre en wenste in den deemer nao de lóch keeks, ouch zeen.

Woort 't al get duusterder, dan góng ver dao woo lampe sjtóngē en weien of häöf aan de waech oetkoumen en wie laater, die nuu lèktrisje koume woort 't noch sjoonder. Die hóngēn hooch in de loch aan houte pööł. {p.547}

De klaeverte torde dao lang ómhaer, tókden aaventoe taenge de paer aan en koume dan aafgetórvelt bès oppē grónjt. Veile ze oppē rök dan haste tiet zat en kooste ze dich zoo opdraape, koume ze oppē peutjes terèchte dan mouste al ɛ bitje flotter zeen en ze dich mitte patsj vange, eer ze 'n nuu reis nao 't leich maakde.

Bie de gaaslampe waar dat weier angesj, die sjtingen op vööł leeger pööł en hauen ouch 'ne vööł klendere sjien oppē grónjt. Veile ze dich boete dae leichsjien oppē grónjt, dan zouchste ze neit liGGen en torde ze gèt laater weier de lóch in oppē lamp aan.

Mer gein noot, doe waare ze noch huifich en taengen den tiet, dat de moodesj hun sjtrabante biejein begooste te roupe, haste 'n doos vol.

Doe plökdes dich in 't heivisj gaon noch gèt blaetjes en tèkskes van de hēk aaf en wenste dan heim koums, deichste ein hamfel hēGGeblaar in 'ne glaazere pot en in ein duuster huikske kipdēste dien doos laech in dae pot. Eerste dan den dēksel drop has, waare dich dan altiet waal ɛ paar van die erch flotten óm de lambelsj ent tórre.

De maetjes maakde zich dan ónger de lamp oet went die waaren altiet bang, datse zoo bees hun in de haore koum en zich dao in wórde.

Onger 't vange sjtootde veer van iefēr noch waal 't eint of angert óm waat oppē taofel sjtóng, waat dan weier 'n watsj opleeverde.

Waar 't dan énjtelings zoo wiet, datse weier allenēi in 't glaas zoute, dan gau den dēksel drop. In daen dēksel haue ver vanterveure mit 'nen dunne naagel gèt lăökskes goue, datse get lóch kreechte. 't Glaas woort oppē gank of in 'nen duusteren houk gezat, dan holje ze zich ɛ bitje sjtil en kooste ze ouch gèt vraete meinde veer.

Veer ouden ós de bóttramme, de roozekrans woort gebaet en marsj de kiek in.

't Sangerdaachs douge ver ós ɛ sjtök of drie-veier klaevertēn in ɛ laech sjwaegeldööske, vrougen ós aan de mam 'ne lange vaam mesjiengaaren en trochten nao de sjool. Gaondentaere dreede ver de vaam gaaren in de lange waech óm de sjwaegeldoos en sjtouke ze in de bóksetesj. Dreedeste dat gaaren óm de sjtriekkénj van 't dööske, dan leipste kans dat de prieë dich 't döösken aopeduuden en door de klas vloochte.

Meistes zach de meister neit vööł, mer zat de vinster aopen en leit ze nao boete vleige, meh doe koos ouch pèch höbben en dan gingste den houk in of de gank op. Bie ein sjooljuffrou mouste dich dat al gaar neit geneeke, went die begoos dan al drèk te kalle van “die vieze beeste” en dat leeverde dan glat-ewèch zoon hóndert reegels op “Ik mag geen

meikevers in de klas laten vliegen” en eerste die nao de sjoel oppe lèi has gegruffelt waar ’t al te laat gewooren om noch klaeverte te gaon vange, went dan waar aetes- en bëttiet.

Went dan énjtelings de sjeeltiet aabrouk, woort óngerein getoesj, möldesj taenge kappesiendesj en angesjóm. Omgedreet woorte ze allenèi, went eine dae zeeve sjtraepkes ónger de boek hau, hau de roe en waar daoróm niks waert.

’ne Kappesiender waar geweun broen en ’ne mölder doorsjienent griesbroen oppe sjiljer van de rök.

’ne Bezónjer flökke kreech de vaam óm ę peutje gebónjen en woort in de paum van de hanjt gezat, dan aomde ver zach oppem bës datter begoos te vleige.

Veer leiten ’m dan aan dat vaemke rónjttóre bës er muich waar. Veer tëlde de {p.548} keere datter rónjtgóng, óm oet te kenne maake wae de bësten hau. Ès er zoo gèt rónjtgevlaogen hau, douge ver ’m de vaam van ’t peutjen aaf en duuden ’m weier in de sjwaegeldoos, of hae kreech de kans zich in de boum oppe sjeelplaatsj zie klei bitje laeve te rëdde.

Allewiele kénste blie zeen èste noch éns eine klaevert zuus, die beesjkes zeen noe al klein wunjerkes gewoore.

Of dat veuroetgank is?

KLÈPPERE

Jóngessjeelke.

Klèppere woorte gemaak van dreuch kaereiken of buike plenkskes, lank óngeveer 15, breit 4 sentemeeter, de dikde 3 bës 4 millemeter, zëk mer wie ’ne auerwëtse sjwaegelsjték. De klender kénjer maakde ze ouch van segaarekijkesplenkske, meh, die waare vööl te lóch en gónge lang neit zoo hel.

Eesj woort ’t gans plenkske sjoon glaaf gesjaaf en opgepóts mit de zeekling en fien sjoerpepier. Wenste ’ne sjrienewirker in de femieën has of gout kéndes, waar dat einfach, angesj woort ’t al lëstiger.

Oppe Sjteivich woonden in daen tiet neit allein vööl boere mer ouch vööl sjrienewirkesj. Die hauen altiet waal ’ne katsjel gout dreuch huitje dao liGGen en wenste ’n aamelank tiet has, waare ze ouch neit te voel veur dich die letjes te sjaaven en op te pótse bës ze zoo glaaf waare wie ’ne sjeigel. Dan zaechde ze ós mit ę fien zaechske dat letjen i sjtökskes oppe richtigge maot van de kleppen en kooste ze bie uch wieër vaerdich maake.

Aan den óngerkanjt woorte de huiskes rónjt gesjneeë zoo wiet bës daen óngerkanjt óngeveer hauf rónjt waar en mit sjoerpepier de kënj gebraoke zoo, daste dich gein pien aan de vingere douchs bie ’t klèppere. Dao waaren ouch jónges die ze rónjt sjnirkde, ès de potsjtouf gluiant sjtóng, meh, èste dan gei gout dreuch hout has, trochte ze dich krómp en dat waar neit zoo gout.

Gou klèppere lachste dich altiet oppe sjou bie de potsjtouf, dan bleeve ze gout dreuch en raatelde ze dës te helder.

Euverdaach drouge ver ze in de bóksetesj (ómdat ver meistes gein jës drougen in daen tiet, dat waar ’n bloes, ’nen trikkoo of ’ne kattenaate sjolk veur de jónges).

In de kleppertiet waar ’t oppe sjeelplaatsje van de sjoelen ’nen allewèit, klein en groot waaren ent klèppere, daste douf dervan woors. Gehaute woorte de klèppere tösje de vingere, ę klei sjtökske derbaoven oet en de meerès nao ónge. Al nao gelang dich dat ’t bëste louch tösje wies- en middelvinger, tösje middel- en rénkvinger en zëllef tösje rénkvinger en pink. Haste gout sjlaach dervan, dan woort mit drie klèppere gesjlaage en haste zoo wie zoo de ganse hanjt neudich. Klèppere woort gedaon mit den óngererm, pols- en vingerbewaeginge. Kooste mit de lénkse en de rêchse hanjt klèppere, waarste ’ne gansen en sjtónge de klender poete mitte moel aope nao dich te gaape.

Aaventoe trochte ver mit ɛ tröpke de sjtraot in of de Sjteivich op en sjpeelde de klèppermarsj, went dat dan zoo taenge de hoezer opklaaterde koume de {p.549} vrouluu in de deur sjtaon en loute veur 'n aamelank de wèsj of de sjpuil liGGe.

In 't seizoen waare gou klèppere 'ne flinke buuel mèisje waert en dat wilt toch waal gèt zèGGe.

KLETSJHÈNJTJE DRAAGE

Jónges- en maetjessjpeelke.

Twee kénjer gouve zich ein hanjt en maakde daovan ɛ saort sjtuilke, woo dan ɛ klender kénjt i gesjokkelt of gedraage woort.

Ouch koosjte zich twee kénjer allebei de hènj gaeve en dao ɛ klendert op laote zitte, dèsses moustte ze dan euverzie loupe.

Bie 't klètshènjtje draage, woort gezónge:

“kletsjhènjtje draage, wiede-wiede-waage” en vervolges ein van de au kénjerleitjes drachter.

KLOOTEREN OF SJUUMKE TRÈKKE

maetjes- en jóngessjpeelke.

Ein zuuver gemaakde flèsj woort hauf vol waater gedaon. Van einen oukouksjtaaf woorten 'n deil vitsjzelkes gesjnuppert en in de flèsj gesjöt. Wie mee oukouk wie baeter klooterwaater, de baeterie mótt 't doon, waar.

Dan koum de sjtop oppɛ flèsj en woort de flèsj areigel geklòtsj, 't klooterwaater begoosj dan te sjoeme. Went de flesj bès aan de sjtop vol gouden dikke broene sjoem waas, dan góng de sjtop dervan aaf en woort mit de mónjt de sjoem van 't kloosterwaater afgetrokke, zoo gezach sjuumke getrokke.

Wenste 'm neit mee koosj opzoeke, woort obbenuuts geklòtsj en zoo góng dat wieër bèste 't muich waars, of te weenich waater mee in de flèsj has. Dan góngste nao de pomp of brachs de flèsj heivisj.

Gou klooterflèsje van blank glaas en neit te groot waaren in oozen tiet noch raar.

KLÖPPELKE JAAGE

Jóngessjpeelke.

Went ver mit ɛ man of ach bès teen biejein waaren en ver wóste neit mee waat ver gónge sjpeele, dan woort dèkser klöppelke gejaach.

Veer sjneeën ós ɛ sjoon klöppelke van zoon dartich sentemaeter lank en eine goue vinger dik. Dan woort oetgetèlt, wae den eesjte jaeger mous zeen. Ver gónge dan obben rie, kort taengeneinaàn sjtaon, de jaeger mitte rök oppɛ rie aan veur ós, 't sjtèkske góng achterröks van man bès man. Went ver dachten hae kan noe kómme, went hae wós toch neit mee woo 't klöppelke zout, reipe ver “jaage”.

De jaeger mous dan mit zien hènj tössje de zieë van de jónges door 't klöppelke {p.550} zuiken en veer brachten 'm mit roupe van “hel Sjèng, riet 'm ein” of sjenbewaegingen op ɛ valsj sjpaor, dan kreech de jóng dae 't klöppelken hau de kans 'm ein te teenje.

Dao maachden aevel neit valsj gehoue waere en allein oppɛ rök of de batterie. Nao de sjlaach waar 't de kóns 't klöppelke weier gau achter de rögGe te kriegén en door te gaeve.

Kreech de jaeger 't klöppelken in de hanjt, dan waar de jóng dae 't klöppelke dan vas hau of euver wol gaeve, de segaar en mous de nuue jaeger waaren en den aue jaeger góng op dem zien plaatsj sjtaon.

Ouch weier ɛ sjpeelke wooste waal bie koos, mer neit maachdes foetelen en woo vää̃l radau bie gemaak woort.

Ein óngeveer egaalich sjpeelke, meh dan mit eine sjlób, woort vruiger in klein gezèlsjappe gesjpeelt en dao kooste dan jónges en maetjes aa mitdoon, dat heisj sjlupke jaage en dat vénjder ouch in dit bouk.

KNAKKERTE SJEITE

Jóngessjpeelke.

Hieveur haste neudich:

'nen auerwetse grooten haole sjleutel.

'nen dikke naagel dae in de häölde van de sjleutel pasden en wooste de sjpitse kanjt van plat vieldes;

'ne maeter kaort en

ein of mee deuskes knakkerte.

't Käärtje woort aan eine kanjt aan de sjleutel en aan den angere kanjt óm de naagel gebónje, zoo datter gout in de balans hóng wenter gevólt waar. In de häölde van de sjleutel woorten ennigge knakkerte gelach en dan de naagel drin gesjtaoke. Dan pakdeste 't käärtjen in 't midde vas en sjlouchs de naagel mit de kop taenge de moer. Door dae sjlaach góng de knakkerten in de sjleutel mit 'ne flinke paaf aaf.

't Koum waal éns veur, dat den eine baove den anger wol oetgaon en ziene sjleutel zoo sjwaor laade, dat den haole kop kepot sjpróng, waat door de ewèchsjspréngende sjtökskes iezet neit gans aone gevaor waar.

Vää̃l auesj, went ze 't wóste, leide dat sjpeelke dan ouch neit toe, meh ès wie altiet, aan de eppel gaon maachden ouch neit en toch...

KÓKKERALLE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

De eesjte kókkerel woo veer ès klein kénjer mit sjpeelde, waare gemaak van ɛ laech gaarerólke, dao woort den óngerkanjt vanaaf gesjneeë, dan duude ver aan {p.551} den óngerkanjt in de häölde van 't rólken ɛ sjtöksken hout, dat mit ein deil van de zeel van 't rólke gèt sjuins woort biegesjneeë, bès dat 't gèt sjpitser waar en dao tupde ver ɛ klei naegelke mit 'ne rónje kop in, zoo dreeden hae ouch noch gèt baeter.

Ès sjmik broekde ver ɛ sjtèkske van 'ne vinger dik en 'n feertich sentemaeter lank mit ɛ käärtje draan.

Dat waar noch èch kénjerwèrk.

Wie ver opweisen en twee of drie sent kooste biejein sjarre, gólje ver ós dan einen en dan woort 't serjeus. Ein sjmik van 'nen hauve maeter lank en daoan ɛ sjtök metselkaort mit óngeraan ɛ klei knuipke drin. Dat knuipke mous klèin zeen, angesj sjtrópde zich de kaort, hólj de kókkeral aeve vas en dae vlooch daonao alle kènje oet en – es die kortbie waare – meistes in 'n roet. Van die sjtómmecheite mouste dan ouch de weierklank kénne verdraage.

Went ver op de ein of anger meneier 'ne knab (veierkénjtich nikkele vief sent sjtök) riek woorte, dan trochte ver nao 't Sjmitjen oppɛ Wal, dae dreeden ós daoveur eine roetevleigert, dao kooste geer taenge zèGGe. Mit die kammeraate mouste toch waal richtich vrie sjpeel hóbbe went die bleeve door die groote taake - die ze haue - dèkker hange, meh ze góngen ouch wie ɛ sjnouer.

't Leifste kókkeralde veer op 'nen helle vlaake waech, oppę plavèi maorde ze zich te gau in de vouge vas.

't Opzëtte van 'ne kókkeral kooste op versjeie meneiere doon:

ès klein kénjt duude ver mit 't kókkerelken ę kuulken in de grónjt en perbeierden 'm dan mit 't sjmiksken aan de gang te sjlaon, dat góng neit erch gout mer 't góng;

gèt grooter en gèt hènjigger gewoorde, dreede ver de kaort óm de sjach van de kókkeral, sjmeeten 'm sjuins van ós aaf nao de grónjt en maakden óngertösje 'ne korte sjlaach mitte pols in de taengesjtelde richting. De kaort leip dan aaf en de kókkeral kreech eer er de grónjt raakde 'n dreeënde bewaeging, dan kreecher 'n vaech mit de sjmik en hae dreedden en leip wieër;

veer pakden ós de kókkeral tösje doem en wiesvinger, maakden in dat ver hem oppę grónjt loute sjprénges 'n knipbewaeging en hae koum dreeëntaere oppę grónjt terèchte. Went dan dienen eesjte sjlaach mitte sjmik gout aakoum, góng er wie ę fluitje van 'ne sent.

Veer sjepeelden óm de wët wae:

't bēste koos opzëtten en aamaake, dat heisjden opzëtte, aasjlaon en bie den eesjte keer neierkómmen ouch dreeë;

't zèllefde wie baove, meh dan waeme ziene kókkeral nao daen eesjten opsjlaach 't langste bleef dreeë;

ziane kókkeral mit eine sjlaach 't wietste sjlouch en nao 't neierkómme dan ouch noch dreede;

mit de minste sjlaech eine van terveuren oetgemaakde distans aaflach;

in de kortsten tiet eine van terveuren oetgemaakden distans aaflach. {p.552}

Bie de lēste drie sjeelkes woort van den euf aaf begoos, bleef diene kókkeral neit aan, dan waarste aaf en mouste obbenuuts van den euf aaf beginne.

Aaventoe leipste dich waal 'n huts aan de kop op bie dat kókkeralle, veural ès vāöl jónges mit roetevleigesj derbie waare.

Wie ze aan dae sjoone naam gekómme zeen, vénjder ónger 't woort kókkeral.

KÖRFKES VLUCHTE VAN BEIZE

Maetjes- en jóngessjeelke.

In de Baenje en langs de sjlakken in 't veljt, of op naate weie weise vruiger vāöl beize. Van die beize vluchde ver alderlei dénger ès wie mētjes, kōrfkes, mēnjtjes, bēnjtjes, lénjer en nuim mer op, 't waar zoo gēk neit of ver kreechten 't vaerdich. Veural de maetjes kooste zich dao oerelank mit verammezeieren en wónjersjooon dénger dao van maake.

Noe zulder dénke, dat is toch gei jóngessjeelke, meh dan hōbder 't toch mis. Wie 't koum weit ich neit, mer veer dougen 't en ouch noch gaer. Mesjiens hau 't gèt dermit te maake, dat de luu perbeierde zichzèllef zoo vāöl ès meugelik te kénne behelpe, went van dat kénjersjeelke nao 'n manj va witse waar allein mer 'n kwēstie van graover gesjeer, veur de meeres waar 't glat egaal.

En wiewäöl luu verdeinde laater neit de kos mit waat ze ès kénjt geleert haue, of sjpaarde zich 'n deil geljt in de hoeshalling mit alderlei dénger die dao in neudich waare zèllef te rippereiere of ganse nuue te maake.

De boer dae oppertiet veur witse zörchde, houflde de bäämert neit te laote kómme, dat kooser zèllef, dat kosde gei geljt en 't waar in de wénjterdaach 'n tietverdrief waat niks kosde meh gèt opleeverde.

Ja, jao, den hónderste ként 't klómpemaake neit, waor!

KRAAKETUUT SJEITE

Jóngessjpeelke.

Woovan en wieste zoon kraaketuut maakdes, zal ich uch eesj éns duudelik maake. I Zittert haet me dao ɛ sjoon gezèkde veur:

“ein eulenteule kraaketuut mit eine kónkernölle sjpéndrik dae gout vetzelt en gout plónsj, aafgedaon aan Köstesj fónjeren en gevezelt oppet Sjteine Murke, mit eine sjtop en zónger aom”.

Omdat hie noch al gèt au Zittesje weurt bie sjtaon, zèt ich die éns allemaol op ɛ rieke, dan houv ger 't neit woort veur woort nao te gaon:

eulenteul	vlier, <i>Sambucus nigra</i> ;
kónkernölle	kornoelje, <i>Cornus sanguinea</i>
kraaketuut	klapbus, proppenschieter;
sjpéndrik	laadstok;
sjtop	prop van vochtig-nat of gekauwd krantepapier; {p.553}
plónsj	plonsen. De opening aan de bovenzijde der klapbus werd met de duim luchtdicht afgesloten, daarna werd de laadstok met een ruk uit de klapbus getrokken hetgeen dan een plons gaf;
vetzele	vezelen. Onder het voortdurend bevochtigen van de kop van de sjpéndrik met speeksel, werd deze tegen de muur gestoten, het langdradige hout kreeg hierdoor een gevezelde pluim of kop waardoor een soort zuiger ontstond. De laadstok moest zuigend passend zijn.

Noe ver weite waat ver allemaol neudich höbben en wie 't heisj, gaon ver éns kieke wie 't oetzuut en wieste 't maaks.

De kraaketuut:	ɛ sjoon rèch sjtöksken eulenteun, lank óngeveer viefentwintich en 'nen doorsjneet van veier bès vief sentemaeter, aan beitskènj mit ɛ fien zaechske sjoon rèch aafgezaech. De merch in de kaer woort mit ɛ kónkernöllehoute sjtèkske droetgeduut. 't Hout mousj veesj zeen;
de sjpéndrik:	ein gou hanjt langer wie de kraaketuut en ɛ kitske dunder wie 't laok in de kraaketuut. De sjpéndrik woort ouch van veesj kónkernöllèn hout gemaak; van 't deil, dat door de kraaketuut geit, woort de sjël aafgedaon, oppet hanjtvat bleef ze zitte. Veur 't vetzele pakdeste dich dae sjpéndrik kort bie de kop mit de voes vas en sjtókdeste 'm sjoon rèch op 'ne sjtein of taengen 'n moer, de vetzelkanjt ummer mit sjpie gout zoumich gaute. Wenste al 'n flinke floes draan has, woort geperbeiert of er gout plónsjden en pasde, dan waar er vaerdich. De óngerkanjt van 't hanjtvat woort 'n tikske sjuins gesjneeë;
de sjtop:	woort, wie gezach van gekuut gezèttepèpier gemaak, dat woort mit de sjpitse kanjt van de sjpéndrik gout naat in de kraaketuut gepaesj en dan

't sjeite:

mit de gevetzelde kanjt van de sjpéndrik nao baove geduut; door daste oppet laok dienen doem hólsj en ouch ómdat 't laok van de kraaketuut aan de baovekanjt gèt klender waar és ónge, kooste 'm noch éns ekstra gout vas aandue, hae mous vaerdich eine vingerdik lank zeen; dae gevetzelde kanjt van de sjpéndrik woort in de mónjt noch éns gout naat gemaak, dan bleiste gèt aom in de kraaketuut en woort verzichtich de sjpéndrik ɛ klei sjtökske in de kraaketuut geduut en dan mit 'ne forsje sjteut nao baoven aafgesjaote. Door de krach van de biejeingepaesjde lóch tösje sjpéndrik en sjtop, vlooch de sjtop mit gewalt en 'ne sjlaach de lóch in.

Wie der zeet, veer waare vruiger neit zoo vies gevalle, allewiele zou me zëGGen èste gezëttepepier ent kuue bës: “*jakkes, wat vies*”!

Door dich 'n passende kral drin te doon, maakðeste van de kraaketuut ɛ spritsspruitsken en dao kooste ouch plezeier va belaeve. {p.554}

KREMME

Maetjessjpeelke.

Twee óngeveer aevegroote maetjes gónges mit de gezichter obbeinaan sjtaon, de vuit gout vas oppɛ grónjt en de tuppe van de sjoon taengenein. De hènj woorten euverkruts en mit gekrumpde vingeren inein gekremp, dan laende ze achtereuver, bës de erm gans gesjtrèk waaren en dan gónges ze mit sjtukskes op 'n dreebwaeging euver, eesj lansem en dan ummer flotter. Daobie moustes ze gout ach gaeve, dat de tuppe van de sjoon biejein bleeven en de vuit gout vas oppɛ grónjt sjtónges, angesj vloochte ze oeterein.

Went 't gout gesjpeelt woort, koos doe dich dao al aardich muich mit maaken en went eint onverhuuts losleit, ouch 'ne leelikke sjlaach valle.

Aaventoe zouchste 't ouch waal éns jónges doon, meh 't waar toch eigelik ɛ richtich maetjessjpeelke.

KRÉNK HELLE

Maetjessjpeelke.

Ès vööl maetjes biejein waare, woort krénk gehelt. De alderklenste kooste bie dit sjpeelke noch mitdoon, ze woorte dan tössje twee grooteren igezat; die holpen dan waal bie 't sjpeel.

Ze gouve zich óngerein de hanjt en maakde zoo 'ne groote krénk. Oppɛ sjpeelplaatsje woo vööl kénjer biejein waare, woorte dëks twee en drie kring inein gemaak. Bie 't rónjtdreeë, dreede dan de middelste lénksóm en de twee angere rèchsóm.

Ouch woorten alderlei leitjes gezóngen en bewaegingen oetgevuiert.

Mit ennigge klein kénjer in 'n wei of oppet graas, koum oppet énj van zoo leitje dan altiet “pief, paaf, poef”. Bie 't pief en paaf sjprónges de kleintjes dan ómhooch en bie poef zatte ze zich oppɛ huukskes.

De groote maetjes maakden ónger 't zénge van de leitjes ouch alderlei bewaeginge, óm 't sjpeelke laevetigger te maake.

Gezónges woort:

Ringele, ringele, rooze,
de booter in de dooze,

de sjénk in de kaste,
mörge zulle ver vaste,
euvermörge ɛ lemke sjlachte
dat zal zëGGe bae.

Bie dat lank getrokke bae, sjtouke ze de hénj in de lóch zónger ze los te laote,
of:
meister laot de sjool oetgaon,
't is al twëllëf oere, {p.555}
de maetjes mótte sjoere,
de jónges mótte waater haole
al oet de deipe koele,
sjtink 't neit dan blink 't neit, of:

witte sjwaane, sjwarte sjwaane,
wae geit mit nao Engelanjt vaare,
Engelajt is gesjlaote,
de sjleutel is gebraoke,
dao is geinen einen tummerman
dae dae sjleutel maake kan,
vaar mer door, vaar mer door.

Bie dat vaar mer door, góng eesj ein hëllef van de maetjes ónger de erm van de angere door
en dan angesjóm, zónger datse de hénj losleite.
De maetjes kooste zich mit krénk helle dëks oere verammezeiere.

KRENSKES VLUCHTE VAN BLOUME

Maetjessjpeeike.

Van weieblömkes, Livvenheerehènjtjes, Pénksterbloume, Paesjbloumen en alderlei
anger saorte woorte krenskes, ermbenjties, sjlingesj en mee saorte dénger gevluich. Ze
verseierde zichzëllëf en ouch de plaatsj woo ze waare dermit. Dëks knuipde ze dao in eine
waech 'n persësse, 'n broelëf of zoo gèt aan vas, dao kooste ze zich éns richtich in oetlaeve.

Veer jónges vónje dat mer ónneuzel sjpeelkes, gèt veur maetjes, waat gaaroet neit bie
ós pasden en 't mous al 'ne ganse neemes zeen, dae ze koosten ómkallen óm zich te laote
troue of broetsknèch te sjpeeie.

Zie verammezeierde zich dao aevel 'ne ganse middich kösselik mit. In oozen jóngen
tiet sjtóngen in de weien en everal wooste keeks mee bloume wie graas en doe koum 't op 'n
manj vol ouch neit aan. Went de kénjer van noe dat zou wille, kooste ze 't noch neit mee,
want woo vinsjte dao noch genóch bloume veur. Jao, jao, noe is 't baeter wie vruiger!

KUULKE SJARRE

Sjpeelke veur twee jónges.

In de grónjt woort ɛ kuulke gemaak van óngeveer ein sjpan rónjt en ein hauf sjpan
deip. Op 'ne trae of veier van 't kuulken aaf woort 'nen euf getrokke.

Dan woort oetgetëlt wae begoosj.
Ze zatte zich oppɛ huuken achter daen euf en lachte jeeder aevevööl mèisjen oppɛn euf veur
zich.

Om de beurt sjarde ze dan mit de wiesvinger eine mèisj in of nao 't kuulke. Zoo gau èste eine mèisj in 't kuulken has, maachdeste noch eine keer sjarre mit 'ne nuuen of angere mèisj. Bleef de mèisj boeten 't kuulke, dan waar den angere jóng {p.556} aan de beurt en bleef draan zoolang ès er in ein keer 'ne mèisj in 't kuulke koos sjarre. Went er aaf waar, mous den eesjte jóng beginne mit de mèisj dae waal in 't pèrk mer noch neit in 't kuulke louch, sjarden hae dem in ein keer drin, dan begoos er aan den euf mit 'ne van die dao noch lougen en maachden ouch doorgaon zoolang jeeder mèisj mit den eesjte keer sjarren in 't kuulke koum. Zoo góng dat sjspeelke door, bès ein van de jónges de lèste mèisj van 't sjspeel in 't kuulken hau gesjart, dae waar dan gewónnen en kreech al de mèisje.

Dan woort ẽ nuut sjspeel begoos en maachden den angere jóng 't eesjte sjarre. Ouch veur dit sjspeelke haste ẽ gout buuelke mèisje van doon. Ès wie bie de meiste mèisje-sjspeelkes kreeste hie ẽs verleizer ouch eine keer revansj.

KUULKE SJTÓKKE VEUR ASSENEUT

Sjspeelke veur twee maetjes.

De maetjes sjspeelde dit sjspeelken oppe kénjerköpkes, gemeinlik wóste ze waal woo ẽ gout “perk” waar angesj zuikde ze zich ein. ẽ Perk waar zoo kénjerköpke mit 'ne platte kop en dat gèt deiper louch ès de anger sjtein, ẽ kuulke dus.

ẽ Buuelke mit gèt asseneut en 'n uuf haue ze jeeder bie zich.

Om oet te maake wae 't eesjte maachde beginne, kreech zich ei maetje achter de rök de uuf in ein van de hènj, dan hólj 't 't anger maetje de vuuskes veur en dat mous dan raoen in welke hanjt de uuf waar. Raoden 't gout dan maache 't beginne, zoo neit, dan waar 't anger maetjen 't eesjten aan de beurt.

Noe lach jeeder maetje ein assenoot in 't pèrk, dan woort de uuf in 't pèrk gesjtók óm te perbeieren ein of allebei de asseneut oet 't pèrk te sjtókke. Kreeste ein droet dan maachdeste noch éns sjtókken en went dan de tweeden ouch droet vlooch waare ze allebei veur dich en begoosj ẽ nuut sjspeelke, mit 'ne nuuen inzats en oettèlle.

Kreesten de tweede neit droet, dan maachden 't anger maetje ouch tweemaal sjtókken en ès de noot droetvlooch, waar die voor häöm.

't Koos aevel ouch gebeure, dat 't gans angesj oetvoul went ze ẽ perk haue waat ẽ vashauterke waar, dan woort óm de beurt tweemaal gesjtók bès 't kuulke laech waar.

't Maetje, dat 't lèste neutje droetsjtókde, maachde bie 't obbenuuts raoe de uuf in de hanjt haute.

Ouch bie dit sjspeelke woort, sjus ès wie bie 't kuulkesjtókke mit mèisje, eimaol revansj gegaeve.

KUULKE SJTÓKKE

Sjspeelke veur twee jónges.

In de grónjt woort ẽ kuulke gemaak van óngeveer ein sjpan in de runjde en ein haufsjspan deip. Eine pakde zich achter de rök 'ne mèisj in de hanjt en hólj dan den angere de gesjlaote hènj veur, óm te laote raoe in welke hanjt de mèisj waar. {p.557} Raoden hae verkeert, dan maachde den eesjte beginnen en hau dan ouch 't aeve getal.

Hae kreech zich gèt mèisje in de hanjt en den angere jóng douch ter aevevääol derbie. Mit eine sjtók worp er die dan in 't kuulke, dao bleeve gèt mèisje in 't kuulke liGGe mer dao sjpróng ter ouch 'n deil droet. Sjpróng 'n aeve getal mèisjen oet 't kuulke, dan hau hae verlaoren en waaren al de mèisje van dat sjspeelke veur dan angere jóng, sjpróng 'n ómp getal droet, dan waare ze veur häöm.

Wae wón maachden 't naekste sjeelken ouch sjtókke, zoo sjeelde ver bës ver 't muich waare, of ein van de jónge gein mèisje mee hau.

Meistes kreech daegennigge dae gein mèisje mee hau noch veur eine zats nuue, dat heisjde revansj gaeve, verloor er dem ouch dan waar den angere "eerlik gewónne".

Veur 't kuulke sjtókke broekde ver au mèisjen en dao mouste 'ne goue buuel vol van hóbbe, angesj louchste zoo oppet kruts.

KWAKKERTEBÉTSKES BRAOE

Jóngessjeelke.

In ooze jóngentiet waare noch vööl kwakkerte, everal woo waater en graas waar en in 't veljt, zoute die spréngerkes mit den dikke, vööl mee ès noe maeldesj en mössje biejein.

In de groote fekans pakde ver ós dëksjer mit 'n tröpke biejein en gónge kwakkerte sjlaon. Vanterveure woort oetgemaak, woo ver ós tróffen en waat jeeder mit mous brénge. Twee of drie man 'n aut zëkske, ès ouch è lëökske drin waar, neit èrch, dat bónje ver toe mit è sjtökske tou of 'n beis. 'n Anger paar 'n au pan, vlaaplaat of grooten dëksel, weier angere gèt booter en sjwaegelkes.

Went de ganse bargaat biejein waar, trochte ver den Diek op en in de Baanjt sjneeë ver ós eine sjteevigge remmel van 'nen dikke maeter lank. Dan begoosj 't sjeel. 't Laefden in de Baanjt van de kwakkerten en te zëGGes jeeder sjlaach waar pries. Went ver ter al gèt biejein haue, trochte ver oppen Diek aan en gónge door de baek bie Kösjes de wei op. De ungesjte hëllef van die wei sjtóng vol groote kannedaas, meh oppè Sjteich aan waar noch 'ne zómp zoo groot wie den hauve Mert mit aan beitskënj ouch noch 'n sjlak.

Omdat daen houk achter de fruitweie verborge louch, kooste ver ós dao, óngezeen vanaaf "et fónjere" gout ophauten en mouste ver éns 'ne keer gaon sjifte, dan pótsjde ver door dae zómp nao de weien aan de Sjteich in en dao kooste ze dich door de dikke dëöre hëk langs de zómp gaaroet neit zeen. Zeen zónger op te valle, of gau gezeen te waeren en minstens twee veilige vluchwaech, zoo mouste dat soort sjeelplaatsje van ós in daen tiet zeen.

Noe woort 't wèrk verdeilt, ein pertie mous ónger de kannedaas dor hout raape, ennigge angere mousten aan de koopraase brikken haolen óm de murkes van 'n koppel vurkes te maake. Ongertössje woorte de zëkskes oetgesjöt en begoosten ennigge jónge de kepodde kwakkerte gereit te maake. Mit de kniep woorte de batse dervanaaf gesjneeë, 't velke van de bëtskes aafgestruip en 't {p.558} ungesjte dun sjtökske van de poot aafgesjneeë. De rein bëtskes lachte ver dan op 'nen dëksel of in 'n pan.

Ongertösje boede de angere twee murkes van brikke veur jeeder vurken en maakde vuur daotösje. Mit 't dreuch hout en de sjaale daovan haste in tiet van niks è gout vuur. Wie de eesjte gif van 't vuur aaf waar en ver al 'nen houp heite èsj drin haue, koume de pannen of waat daoveur mous deinen oppet vuur, booter drin en wie die gèt gesjmóljte waar de bëtskes drin. Mit è lank sjteksken of de kniep woorte ze noe en dan ómgedreet bës die sjoon witte bëtskes broen gebakke waare. Jeeder kreech zien deil en veer louten ós die gout sjmaake, óngertösje sjtónge weier nuu pannen oppet vuur te bakke.

De denger waare zoo lëkker, dao lëkdeste dich vinger en doem van. Waar al op, dan waar ouch 't fees oet. Mitte panne kreechte ver ós waater in de sjlak, maakde de vurkes oet en kuilde de sjtein. De èsje van de vuurder woorten oeterein gedaon, 't hout waat ver tevööl haue, weier ónger de boum gesjmeeten en de sjtein urges ónger 'n hëk versjtaoke, die koosten ummer noch waal éns van pas kómmen en dan houfdeste dich gein te zuike.

De ónbroekbaar rëste van de kwakkerte lougen al in de zómp en went ver meinde noe kënt neemes mee zëGGe, dat ver de zaak verónnöt haue, trochte ver door de weien oppè Nuue

Waech aan, de klöppelen hólje ver bie ós, went doe koos noots weite, waat dich óngerwaeges veur de vuit koos loupe.

Went ver laater bie ós achter de taofel zoute, kooste neit gewaar waere, dat ver geinen hónger hauen en 't sjmaakden ós noch baeter ès angesj. Hau de mooder de sjwaegelkes gemis, dan mouste veur de borde kómmen en 't waar dich dan geraoen óm mer drék en rèchoet de waoreit te zëGGe. De pap koum 't toch waal te weite, meh ès de mooder 't häöm zach, louge veer al in de lappekas en hae dach, dat höbbe veer 'm vruiger ouch al geleevert.

Ouch góng ver in 't veljt kwakkerte sjlaon went, die van den haaversjtoppel sjmaakden 't bëste, vónje veer.

't Waar waal gèt léstigger aan sjtaokes en sjtein te kómme, mer gei noot, veer waare van alle waater gewèsje en 't is 'ne sjlèchte vos dae mer ein häöl haet.

De kénjer van noe zoue dat neit mee kénne, eesjtes al ómdat me zich 'ne kwakkert mitte lamp mót zuike, tweedes zeen die erm hels angesj getrokken ès veer in ooze jónge tiet, driesdes mótte die op die sjoon gefabbreseierde sjpeelplaatsje sjpee, angesj vaaren hun de pelisse de sjtert oet.

LANJT VEROUVERE

Jóngessjpeelke.

Op ẹ kaal en zach sjtökske grónjt woort ẹ pèrk geteikent mit de botte kanjt van 't kniepke. 't Waar egaal of dat rónjt, veierkènjtich, lankwèrpetich of driekènjtich waas. Mit 'ne sjtraep woort 't in twee aevegroote sjtökket verdeilt omdat, ès 't sjpeelke begoesj, jeeder jóng aevevööl grónjt mous höbbe.

Op de ein of anger meneier woort oetgetèlt, wae van de twee maachde beginne, den angeren hau dan de eesjte keus veur 't lanjt. Jeeder jóng zat zich op 'ne knei i zie lanjt. {p.559}

Dan sjlouch den eesjte jóng zie kniepen in 't lanjt van den angere jóng, bleef 't kniepke sjtaeke en kooste twee vingere tössje de grónjt en de sjach haute dan gólj de wurp en maachden hae 'ne sjtraep trèkken in de richting van 't sjerp van 't kniepke nao de grens aan beitskènj van 't lanjt van den angere jóng dat waar dan de nuu grens van zie lanjt, 't aut sjtökske grens woort oetgevaech.

Dan waar den angere jóng aan de beurt en zoo góng 't sjpeelke door bës ein van de jónge zie lanjt versjpeelt hau, dat waar, wenste neit mee zoovööl lanjt euver has, daste eine vout drin koos zëtte, zónger op of euver de grens te kómme.

Dit waas oppe eesjte plaatsj ẹ sjpeelke wooste diene kop bie mous broeke, eerste 't kniepen in de grónjt sjlouchs.

Dat zich dao aaventoe éns gout bie gesjtèchelt woort, houf ich uch neit te zëGGe.

MÈISJE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

In mèisje haste versjeie saorte, dao waare:

de geweune, van leim gebakken en in versjeie kleure gevefde mèisje, doorsjneet zoon twèllef bës veertien millemeter;

glaazere mèisjen oet ẹ limmenaatflèsjke, doorsjneet óngeveer achteen millemeter;

glaazeren mèisjen in alderlei bónjte kleuren en greutdes, van twèllef bës viefentwintich millemeter;

uven oet sjtein gedreet in versjeie kleure, doorsjneet viefteen bës achteen millemeter en

marbele va pastelèin, doorsjneet van twintich bès viefendartich millemeter in alderlei kleuren en mit sjoon verseieringe drop.

De geweun mèisje haste in eine buuel, dae aan den aoep kanjt ɛ sjuufken in hau. In dat sjuufke riedeste dich mit 'n knipsjpang ɛ kebuntje of ɛ linjtje, éns zoo lank wie den aoep kanjt van de buuel in den ómtrek waar. De twee énger woorten aanein geknuip, zoo kooste 'm dan aopen en toe maake. Wenste 'm toe douchs, woort de rès van 't linjtjen ɛ paar sjlaech óm de sjmók van de buuel gedreet en mit 'ne sjteek vasgelach.

De meiste jónges haue twee buuele, eine mit de au mèisje veur 't kuulke sjtókke en eine veur de sjoone, alles biejein haste dan ouch waal zoon drie bès viefhondert mèisje.

De uuve, de glaazere mèisjen en de marbele dieste neudich has, drouchste in de bóksètesj.

Veer sjpeelden 't vruiger op versjeie meneiere, op flake grónt, oppɛ kénjerköpkes en oppɛ plavèi.

Kuulke sjarren en kuulke sjtókke, zeen apaart besjreeven en ennigge angere kómme noe:

Mèisje sjeite, jóngessjpeelke: {p.560}

Op 'ne trae of vief van den euf aaf woort oppɛ grónt ɛ kringske gemaak van óngeveer ein sjpan in de runjde, en dao lachten allebei de jónges aevevöl mèisjen in.

Dan woort oetgetèlt, wae van de twee begoos. Mit de sjeithantj oppɛ euf mouste perbereiere zoovöl muigelik mèisjen oet 't kringske te sjeite, went die waare dan veur dich. Bleef dien uuf in 't pötje liGGe, dan mouste vief mèisjen ekstra in 't pötje zette.

Gesjaote woort óm de beurt, bès de pot laech waar, dan woort obbenuuts igezat en maachden den angere jóng 't eesjte beginne. Veur 't sjeite pakdeste de uuf tösje de krómp gebuichden doem en de wiesvinger, den doem maakde de sjeitbewaeging.

Mèisje sjeite 2:

Ouch weier ɛ sjpeelke veur twee of drie jónges. Oppɛ euf lach jeeder jóng aevevöl mèisje, jeeder ein kleur, den eine root, den angere gael en den driede gruin. Waat veur kleur waar egaal, ès jeeder mer zien eige kleur hau.

Nao 't oettèlle begoos den eesjte mit de sjeit-uuf zien eige mèisje in 't pötje te sjeite. Sjoot hae 'ne mèisj drin, dan maachden hae doorgaon, kouw er neit drin, dan waar den tweeden aan de beurt, en zoo góng dat door. De mèisjen en de sjeituuf bleve liGGe woo ze loughen en èste weier aan de beurt waars, sjootste van de plaatsj woo de uuf louch. Kouw dien uuf aevel in 't pötje terèchte, dan kosde dich dat ennigge mèisjen ekstra. Sjootste bie toeval 'ne mèisj van 'nen angere jóng in de pot, dan telde dae veur dae jóng mit.

Wae 't eesjte al zien mèisje in 't pötjen hau, waar gewónnen en kreech al de mèisje van dat sjpeelke.

Mèisje sjeite 3:

Óngeveer wie 2, dèsses woorte van den euf aaf door jeeder jóng al de mèisje van daen inzats inéns oppɛ pötje gesjmeeten en went de anger twee ouch hun mèisjen haue gesjmeete, begoos 't in de pot sjeite.

De eesjte sjeut van den euf aaf. Zoolang wie er ein van zien mèisjen of eine van 'nen angere jóng in de pot sjoot, maachden hae doorgaon, de vraeme mèisj, waar aevel veur de jóng dae dem geheurde. Dao woort waal éns esprès 'ne vraeme mèisj in 't pötje gesjaote, óm zèllef in 'n baeter pezie te kómme. Wae 't eesjte zien paosjen in de pot gesjaoten hau, waar gewónnen en kreech al de mèisje van dat sjpeelke.

Vaste reegel waar bie alle mèisje-sjeite:
de mèisje, die in 't pötje louge, waare boeten 't sjspeel en maachde neit droet gesjaote waere door de uuf of de mèisj daeste drin wols sjeite, gebeurde dich dat toch, dan woort dae mèisj weier in 't pötje gelach en góng dienen eige mèisj trök nao de plaatsj woo er gelaegen hau; bleef dien uuf in de pot, dan kosde dich dat, wie gezach vief mèisje. 'nen Angere zien uuf of mèisj ewèchsjeite óm de kans veur dem klender te maake, waar ouch mit, zèllef waarste dan waal aaf, meh 't waar dëks de énsichste meneier óm zèllef noch 'n kans op gewén te höbbe.

Aan den allewèit kooste dëks al van wiets heure, datse aan de gang waaren en zeeker ès 'ne foetelaer derbie waar.

't Waaren aevel sjoon sjspeelkes, wenste mer mit ennigge biejein waars. {p.561}
{illustratie} {p.562}

MÈTSKE SJTAEKE

Jóngessjspeelke.

Went ver mit ennige jónges biejein waaren en mit te weenich óm ẽ grooter sjspeelke te doon, góng ver dëkser mètske sjtaeke. Dao mouste ẽ kaal en zach sjtökske grónjt veur höbben.

Oetgetèlt woort, wae 't eesjte begoosj, de angere volges de meule.
Eesj woort oetgemaak, mit welk kniepke gesjspeelt woort, went de kanse mouste veur allenèi geliek blieve.

't Kniepke woort op versjillende meneieren in de grónjt geworpe, of gesjlaage.

Aaf waarste went 't kniepke:
plat oppẽ grónjt louch;
neit bleef sjtaeke mer ómveil;
't zoo plat oppẽ grónjt sjtouk, daste gein twee vingere tösje de grónjt en de sjach koos haute.

Wae aaf waar, woort besjtraof mit "pinke knaage" en maachde daonao weier mitsjspeele.

Veer haue versjeie meneieren óm 't kniepke te werpen en dao kooste Got weit wie lang mit aan de gang blieve, èste mer genóch fantezie has. Ennige vaste wurp:

1. 't kniepken oppẽ hanjtpaum lëGGe, ómhooch werpe zoo, dattet mit 't sjpits ómleech koum en in de grónjt bleef sjtaeke;
2. etzèllefde oppẽ rök van de hanjt;
3. oppen óngerkanjt van wies- en middelvinger;
4. oppẽ baovekanjt van die twee vingere;
5. 't kniepke twaesj oppẽ hanjtpaum;
6. 't kniepke twaesj oppẽ rök van de hanjt;
7. 't kniepke rêchop den tup van de vingere van de lénkse hanjt en 't dan mit de wiesvinger van rêchse hanjt, mit 'ne saltoo in de grónjt sjlaon;
8. etzèllefde van de lénkse pols aaf;
9. etzèllefde van den lénksen ëllebaoch;
10. mit 't sjpits van 'ne sjoon of klómp aaf;
11. etzèllefde van de knei aaf;
12. etzèllefde van de kin aaf;
13. etzèllefde van de naas aaf en wenste 't dan noch neit muich waars
14. alle wurp van de rêchse hanjt mitte de lénkse hanjt.

MUSKE BELLE

Maetjes- en jóngessjspeelke.

In ooze jónge tiet haue de meiste luu gein bel aan de deur en 'nen enkele 'ne klöpper. Dae waal 'n hau, leip de kans, datter daomit gejoedas woort in den tiet dattèt al vruich duuster woort.

't Sjoonste góng dat, woo ze noch ougen in de deursjtielen haue zitte. Geer wit dat neit mee, mer woo klein kénjer in 't hoes waare, hóngze in die ougen ɛ {p.563} latte vaekske, wentse de deur wollen aoepzètte veur de hits of gèt angesj en kooste die klein poeten oppe gank ouch sjpee, mer neit oppe sjtraot kómme.

'n Draaketuik woort door ein of twee van die ouge gevaemp en dan aan de klingel van de bel geknuip. Achter 'ne geevel, 'ne pelaer, 'nen dikke boum of nempot waat, woort zich op 'ne zeekeren distans ɛ gout versjtaek gezuik en dan begoes de sjpas.

Eine fók aan dat kebuntje en de bel góng dattèt daaverde. Deur aoep, neemes dao. Aeve wachte, neeme te zeen, deur toe.

Effe laater weier ɛ fuksken en zoo door bès die in de gaaten haue, waat gaonde waas. Koum ein van de manskaels kieke, dan wóste veer, datse gèt in de läöker haue. Dan waar de bók vèt went, die ergerde zich gèt gauwer en loute zich neit van ós koejeneiere.

Ze sjpinsden éns gout óm zich haer en ès ze 'ne verdach haue, woo veer ós ophólje, góngze ze kwansies nao bènne en douge de deur toe, dat heisj ze duude ze aan mer neit in 't sjlaot en wachden op de naeksten toer.

Aan 't gegrauel bie 't aopedoon, wóste veer wae achter de deur sjtóng, waar dat eine nitsje, dan hólj ver ós zeeker vief menuute sjtil en went ver dachten hae is noe weier nao bènne, dan douge ver ós sjtilkes 't kebuntjen aaf en dan ewèch. Hau die sjtraotdeur ɛ baoveleich, dan kooste zeen of de kaamer- of keukedeur aopen- en toeging door de korte leichsjien in daen duustere gank. Dao waare ter avel ouch, die vruiger ouch neit katsegrau waare gewaes en die leide dich die deur ɛ bitjen aopesjtaon en dan moust mer rao, waat gaonde waar.

Deks leide ver 't drop aankómme en reete zoo mer aan de bel, zoo lang en zoo dèks, bès ós einen naorende. Wenste pèch has, dat dich einen taengehólj, daste veils of dat dae helder koos ès dich, hau de bóksebaom kirmes.

Meh ja, wie me zaet: doe mós de weierklank kénne verdraage.

NAOLUIPERKE SJPEELE

Maetjes- en jónge sjpeelke.

Door oettèlle woort aageweze wae de vènger waar.

De vènger góng in 't perk sjtaon in ɛ klein kringske, de anger kénjer sjtóng in 'ne krénk van zoone maeter of teen oet 't perk óm 'm haer. De vènger teld bès teen en koum oet, op teen vaechde de kénjer nao alle kénj. Koos de vènger ɛ kénjt ɛ lèske gaeve, dan waar dat aaf, of woort de nuue vènger en begoes ɛ nuut sjpeel.

Om 't noch gèt lèstiger te maake, woorten 'n deil hinjerhouster in 't sjpeelperk betrokke, ès wie murkes, boum, lantaerpäöl, graaven en nuim mer op.

In de sjtraote woo nochal gèt luu leipe, kreeste dèk 't meeste sjpas, meh, doe leips in eine waech waal de kans, ès zich zoo eemes ergerde, daste 'ne klaatsj aan 'n oor krees.

't Sjpeelveljt of pèrk woort neit te groot gepak, zoo daste in ein en dezèllefden trugel bleefs. {p.564} {illustratie} {p.565}

NEUGELAOKERE

Maetjes- en jónge sjpeelke.

Neugelaokere waar ɛ sjpeelke, dat de kénjer sjpeelden, ès ze neit oppe sjtraot koosten of maachde. Doe mous mit twee man zeen, egaal of dat ein koppel jónge of maetjes of van

jeeder gèt waar, houpzaak, daste waat laeftiet en versjtanjt aagóns, ɛ bitjen euvereinsjtömdes.

Gesjpeelt woort 't op 'nen houk van de taofel, jeeder kénjt hau drie knuip, 't eint witten en 't angert sjwarte, broene, grieze of gèt angesj.

Oppen houk van de taofel woorte neuge hökskes geteikent, drie maol drie in de veierkanjt, dat waare de laoker.

Oetgetèlt woort, welk kénjt begoos en dat lach dan zienen eesjte knoup in ein van de drie laoker aan ziene kanjt van de taofel, 't anger kénjt lach op zien beurt eine knoup in ein van de laoker aan ziene kanjt van de taofel.

Bie de tweede beurt kooste den eesjte knoup sjuuven of 'nen tweeden ilëGGe, bie de driede beurt waar dat etzèllefde. Sjuuve jeedeskeer mer ei laok. Sjuuve kooste allein rèchoet, trök of obbenaaf, aevel neit sjuins. De knif bie dit sjspeelke waar, daste dien drie knuip op ein rie, rèch of sjuins, dat waar egaal, krees te liGGen en koos verhinjere, dattèt anger kénjt dat eeder vaerdich sjspeelden ès dich.

Drie knuip op ein rie, rèch of sjuins, is neit zoo einfach wie deer dénk, perbeier 't mer éns mit einen angere loozen taengesjspeeler.

Omdat 't meistes ónger de lamp en in de wénjterdaach woort gesjspeelt, deige ver veur asseneut, neut, kersjtaanjelte, eppel, paeren of zoogèt.

OETTËLLE

Bie vööl sjspeelkes woort oetgetèlt óm oet te maake wae 'm waas, den eesjten of de lëste waar, bie den einen of den angere gróp waar igedeilt enz.

Daoveur góng de kénjer in ɛ krinkske, óm ein van de anger kénjer sjtaon. 't Kénjt in de krénk mous, mit de ouge toe, ennigge keere rónjtdreeë, sjtil blieve sjtaon, de ougen aopedoon en bie 't kénjt rèch taengeneuver 'm beginnen oet te tälle.

Rónjtdreeënt, volges de gank van de kaffemeule, zach 't ein van de rumkes op en wees bie jeeder weurtje ein van de kénjer aan. Dat kénjt waat 't lëste weurtje kreech waar 'm. Mouste mee kénjer waeren aangeweze, of den trób in twee grupkes verdeilt waere, dan trou 't eesjte kénjt waat 'm waas achteroet en góng 't oettëlle van dao aaf wieër, aevel jeedesjkeer mit 'n anger rumke, bës ze zoovööl kénjer haue wie neudich waare veur 't sjspeel of den trób in twee partieë gedeilt waas.

Aan rumkes waar gein mankaase. Door 't gans bouk haer vénjder noch waal hie en dao zoon oettëlrummyes, enniggen aevel sjrief ich uch hie biejein:

1. Öpke, döpk, ruibesöpke, öpk, döpk, knao.
2. Öpk, döpk, ruibesöpke, öpk, döpk, knao. Dae boer dae kan gein twintich tël-le, twintich sjtaon ter dao. {p.566}
3. Ich tël oet en doe bës droet.
4. Unne, dunne, dip; zeeve kanne kip; / zeeve kanne bootermelk, / unne dunne dip.
5. Root, wit, blau, de keuning mit zien vrou, / de keuning mit zien kénjerk, root, wit, blau.
6. Een, twee, dao; viele, viele, rao, / de boer dae kan gein twintich tälle, twintich sjtaon ter dao.
7. Ein, twee, drie, veier, vief, / gank doe ewèch aut wief.
8. Ein, twee, drie, veier, vief, zös zeeve / Woo bës doe zoo lang gebleeve? / In Berlien en in Sjtettien / woo die sjööne maetjes zeen.
9. Wae wit woo Wullem Wëk woont, Wullem Wëk woont oppe Branjt.
10. Ein brouk ɛ bein, / twee douch 'm wee, / drie sjtóng derbie, / veier ɛ kènke beier, / vief ein sjootel sjief of ein aut wief, / zös ein klapbös, / zeeve sjtóng gesjreeve, / ach hólj de wach, /

neuge waar ein leuge, / teen raapde sjpeen, / ëlleġ kaokde sop, / twëlleġ out ze op, / darteen
eine grieze baart, / veerteen eine bónjte baart, / viefteen de kop aaf.

PAOSJEIER ZUIKEN EN KUPPE

In oozen jóngeŋ tiet leerde ver van oos auesj, dat ès 't Zaoterdis veur de Paosje de klokke trökkoume van Roome (óngèr de mës op Paosjzaoterdich woorte de klokke geloet) datse dan Paosjeier haue mitgebrach en die euveral haue rónjtgesjtruit.

Went ver dan oet de kirk koume, góngè ver veur de mörgeskaffee in den haof en oppèt gout eier zuike, de mooder waor dao dan bie óm ach te gaeve, dat ver ze ouch allemaol vónje. Jeeder hau gèt bie zich óm ze in te doon, de maetjes haue meistes van die klein mènjtjes woo ze ummer mit sjpeelde, de jóngeŋ waat de mooder hun gouf.

In daen tiet waare dat allemaol houndereier, die de mam en de pap 't daachs terveure, went veer al nao de hëiaa waare, gout hel gekaok en gevef haue. Veur {p.567} 't verve broekde ze kaffeebroozele, roo unnesjaalen en ẽ soort hout dat kleur aafgouf wenste dat in kaokende waater lachs; wie 't heisjde, weit ich zëlleġ ouch neit mee.

Den allewèit dae ver bie dat zuiken en raape maakde, heurdeste noch hoezer wiejer in de naobersjap, en ès 't bie ós éns aeve sjtil waar, hoorste dan anger kénjer van de naoste hoezer aan beitskénj ouch remtempe. De mooder hólj 'n ouch op ós jóngeŋ en zörchden in eine waech, dat de maetjes en de klénder jungskes ter ouch gèt vónje. Omdat jeeder helop tëlde wiewäöl datter ter hau, en zie de kléndere lout zuike nao die, die noch neit gevónje waare, wós ze dus gout wienee al de oetgelachde eier biejein waaren en troch ze weier mit ós nao bënne.

Went ver dan allemaol aan de taofel zoute, woorte de eier in ein of twee groote kump gelach en jeeder maachden ein ei oetzuike, dat nao 'm tóch sjtèrk genóch waar om 't van de angere te kénne wénne.

Dan begooŋ 't kuppe. Mit de sjpitse kanjt nao baoven en gout sjtrang vas in 't hènjtjen hólje ver dat aan ẽ bruierken of zösterke naeven ós veur. Mit de sjpitse kanjt van zien ei tupden 't op dat van ós. Door dat kuppe kreech ein van de eier 'n blötsj in de kop, went zoo heisjde dae sjpitse kanjt bie ós. Noe woorte de eier ómgedreet mit de baole kanjt of de vot nao baove. Daegennige dae 'n blötsj in de kop va zien ei hau, maachde noe mit de vot op 't ei van 't anger kénjt kuppe. Zoo góng dat de ganse rie nao, zoolang èste noch beitskénj of eine kanjt van dien ei zóngèr blötsj has. 't Énj van 't leitje waar, dat ein van de kénjer euverbleef mit ein of zoogaar zóngèr blötsj in zien ei en dat hau dat sjpeelke dan gewónne. Dan kreechte ver ós allemaol noch 't tweeden en begooŋ 't sjpeel obbenuuts. 't Gans ei oet de eesjte runjde hólj de mooder bie zich om foetele taenge te gaon.

Wènt de tweede runjden ouch aan 'n zie waar, sjódde de mooder de kaffen in en woort gaete.

Wae dat in zien kénjerjaoren in 't auesjhoes zoo haet geleert, blif dat zie gans laeve doon al woonter neit mee i Zittert, of haeter gein klein kénjer mee in 't hoes.

PËTSJKE WERPE

Jóngessjpeelke

Dat dit ẽ zuuver jóngessjpeelken is, is klaar, 't kan jao haos neit angesj, al drouge de jóngeŋ in daen tiet ouch kattenaate sjölk, de maetjes drouge doe noch gein patsje.

Al de jóngeŋ die mitsjpeelde, lachten hun patsj mit de klèp nao veure, dus oppen euf aan, sjoon naevenein op 'n rie taenge de moer. Op 'nen traef of vief-zös van de patsjen aaf, woort 'nen euf getrokke.

Veur dat oetgetèlt woort, wae 't eesjte maachde sjmiete, woort oetgemaak wiewäöl sjténkes in 'n patsj mouste liGGen eer 't sjspeelken oet waar.

Al de jónges góngen dan achter den euf sjtaon en den eesjte werper perbeierden ɛ klei belken in ein van de patsje van de anger jónges te rollen of te werpe. Went 'm dat lókde, dan mous de jóng vanwae die patsj waar zich de bal sjnappen en perbeieren ein van de ewèchloupende jónges mit dat belke te raake. Raakden hae ein {p.568} {illustratie} {p.569} van de jónges, dan kreech dae ɛ sjténken in zien patsj, sjmeet er mis, dan kreech hae zèlleɛ ɛ sjténke in zien patsj en mous ouch pètsjke werpe.

Went 't vasgezatde getal sjténkes in ein van de patsje louch, dan mous degein van wae die patsj waar, mit 't gezich drobbaan taenge de moer gaon sjtaon, de erm euverein en de kop drop. Jeeder jóng maachde noe mitte bal nao 'm werpe, zoo dëks ɛs wie sjténkes in de patsj louge.

Omdat veur dit sjspeelke klein hel belkes woorte gebroek, waar 't gebroek daste oppɛ pókkel of rök van de jóng sjmeets, dao kooser 't meiste verdraage. 't Góng neit dróm óm eine pien te doen, meh de verleizer mous betaale, ɛs wie altiet.

PIKSJLAON

Jóngessjspeelke.

Veur dit sjspeel, dat meistes door de grooter jónges woort gesjspeelt, broekdeste 'ne sjtèk van zoon fieftich sentemaeter lank en 'ne sentemaeter of veier doorsjneet. Daoveur kreeste dich eine sjoone rêchte klöppel oet 'nen ɛsjenopsjlaach. Aan den dikke kanjt woorter op 'n lengde van teen bës twèlleɛ sentemaeter sjoon sjpits gesjneeë, dan op lèngde gemaak, gesjèlt, en de kop gerunjt. Veural dat hanjtvat en dae gerunjde kop waar va belank, die mouste gout glaats zeen angesj litsjden hae neit gout, of doe douchs dich pien aan de hanjt wooste mit sjlouchs. De jónges sjneeën aeven ónger 't hanjtvat hun eige teiken in de piksjtèk, óm ónverdraach taenge te gaon.

Veer sjspeelden 't meistes mit 'n man of vief-zös, op 'n wei of op 'n anger zach sjtökske grónjt.

Oetgetèlt woort wae den eesjte pik maachde sjlaon, de angere woorte volges de gank van de kaffeemeulen aageweze.

Den opsjlaeger sjlouch ziene sjtèk dan in de grónjt, zoo rêch en zoo deip wie muigelik waar. Om gei misversjtanjt te kriege, dat sjlaon góng zoo. Doe pakdes diene sjtèk bie 't kopénj, of 't hanjtvat, in de hanjt, hóljs 'm mit lank oetgesjtaoken erm baove diene kop, zousden 'm dan mit gewalt omleech en louts 'm oet dien hanjt sjeite, wènte kort bie de grónjt waars en hae de goue sjtanjt hau.

Noe maachde den tweede man perbeiere mit eine sjlaach mit ziene piksjtèk, de pik van den opsjlaeger taenge de grónjt te sjlaon. Hae góng twaesj taengeneuver de sjuinse kanjt van de pik van de opsjlaeger sjtaon en perbeierde ziene piksjtèk in de grónjt te sjlaon en daobie dae van den angere jóng zoo tössjen hals en nak te trèffe, dat dae oet de grónjt vlooch of ómveil. Lökden 'm dat, dan waar den eesjten oet, veil ziene sjtèk ouch plat dan waar hae ouch droet en maachde den driede man opsjlaon. Zoolang wieste noch ein hanjt tössje de grónjt en de kop van de pik koos haute, bleefste in 't sjspeel; meistes waar 't dan waal noch mer 'n korte pien bête droet gesjlaage woors.

Bleef einen of allebei de sjtèkke sjtaon, dan koum nómmen drie aan de beurt en zoo góng dat wieër bës jeeder zienen toer hau gat. Jeeder op zien beurt zuikde zich dae pik oet dae nao zien meining 't minste koos verdraage, went dae eine pik droetsjlouch maachden opnuuts sjlaon op 'nen angere pik.

Hau jeeder zienen toer gat dan troch den opsjaeger ziene piksjtèk oet de {p.570} {illustratie} {p.571} grónjt en begoos aan 'n nuu mies, woo de oetvallesj neit mee aan mit maachde doon.

De jónges, die 't lèsten aan de beurt koume, haue de meiste kans, omdat de sjtèkke dan al de neudige sjlaech haue gat en los sjtónge en zoo waar 't gans gout muigelik, dat de lèste jóng twee of drie pikke koos droetsjaon. Gewónne waar daegennigge dae de lèste pik taenge de grónjt sjlouch, dèsses mous ziene piksjtèk dan in de grónjt blieve sjtaon. Waar dat neit 't geval, dan waar geine gewónnen en woort veur 't nuut sjspeel obbenuuts oetgetèlt. Bleef er waal sjtaon, dan waar hae in 't nuut sjspeel de lèsten opsjaeger, went den eesjten oetvaller mous ouch 't eesjten opsjaon en zoo góng dat vervolges de rie van 't oetvalle nao.

Dit waar ein van de sjspeelkes wooste duivels gout bie oetkieke mous en zeeker neit gans óngeveerlik veur degein die dromhaer sjtónge.

PINGKELE

Jóngessjspeelke.

Ein èch sjspeel veur jónges waat vruiger, veur zoowiet ès ich weit, in gans Hollant, in 't Belsj en ouch oppet Pruusisj woort gesjspeelt en dat in deeze gaengent in de twintiggerjaoren in 't vergaetbouk is gekómme.

Me mous mit minstes veier en heuchstes twèllef man zeen, e man of zeeven-ach waar gemeinlik 't sjoonste.

Veur dit sjspeel waar neudich:

eine pingkel:	e rónjt gesjèlt sjtèkske, lank zoon twintich bès viefentwintich sentemaeter, dik ein gou twee sentemaeter en aan beitskènj euver 'n lengde van drie bès veier sentemaeter sjpits gemaak;
eine sjlaachsjsjtèk:	lank óngeveer eine maeter en wenter gesjèlt waar noch twee-drie sentemaeter dik, 't hanjtvat sjoon glaaf afgewirk en de kop gerunjt, den óngerkanjt rèch aafgesjneeë;
e sjspeelveljt:	groot en gein roeten in de gaengent en dao midden in
eine krénk:	óngeveer teen bès twèllef vuit doorsjneet, 't sjlaachperk.

De jónges leipen eesj doorein en góng dan in 'ne groote krénk va zoon teen bès twèllef maeter óm dae kleine krénk haersjaon, eine góng dan in de kleine krénk sjtaon, dreedden ennigge maolen in de runjden en begoos dan oet te tèlle, wae den eesjte sjlaeger woort. Dae góng dan in 't sjlaachperk sjtaon, de anger jónges bleeven op hun plaatsjen in dae groote krénk en waare de vèngesj.

De sjlaeger kreech zich de pingkel in ein hanjt en de sjlaachsjsjtèk in de anger, worp de pingkel op en sjlouch 'm mit de sjlaachsjsjtèk euver de vèngesj haer zoo wiet muigelik van de krénk aaf. Noe koume de vèngesj in aksie en perbeierde de pingkel te sjnappe veur datter oppet grónjt terèchte koum, gelóng dat eine van hun, dan bleeve ze allemaol sjtaon oppet plaatsje woo ze oppet mooment waare. {p.572} {illustratie} {p.573}

De jóng dae de pingkel gevangen hau, mous dan perbeiere van de plaatsj woo er 'm gesjnapp hau de pingkel in 't sjlaachperk te werpe, zónger dat de sjlaeger, dae in 't sjlaachperk bleef sjtaon, 'm veur datter de grónjt raakden ewéch koos sjlaon. Veil de pingkel oppet grónjt, dan waar de sjlaeger aaf en woort de jóng dae de pingkel geworpen hau de nuue sjlaeger en begoosj 't sjspeel obbenuuts. Raakde de sjlaeger 'm aefel waal, dan mouste de vèngesj alweier perbeieren 'm in de lóch te sjnappen en in de krénk te werpe.

De sjlaeger mous bie 't sjlaon mit minstes eine vout in 't sjlaachperk sjtaon. Voul de pingkel oppë grónjt eer ein van de vèngesj 'm gesjnap hau, of bie 't inwerpe door ein van de vèngesj boeten 't sjlaachperk, dan hau de sjlaeger 't rêch óm boete de krénk te kómme, tot woo de pingkel louch. Hae maachde dan noch driemaol de pingkel wieër sjlaon, dèsses maachden hae de pingkel neit opraapen en mit de hanjt opsjmiete, mer mous 'm door op ein van de sjpitse kènj te sjlaon, doon opsjpréngen en dan mit 'nen twaesjsjlaach weier wieër van de krénk aafsjaon.

Van de plaatsj woo de pingkel nao daen driede sjlaach louch, woort mit de sjlaachsjetëk gemaete bës aan 't sjlaachperk. Eer gemaete woort, mous de sjlaeger raoe wieväöl sjtëkken 't waare bës aan 't sjlaachperk. Waar daen distans zooväöl of mee sjtëkken ès er gezach hau, dan kreech hae veur jeeder sjtëklengde ë punt, waaren 't ter weenigger, dan verloor er zien eeder gewónne punte, waar aaf en mous 't sjpeel euvergaeven aan dae jóng dae 't kortste bie de pingkel sjtóng.

Hae góng dan mit de jóng dae 't kortste bie de pingkel sjtóng in 't sjlaachperk sjtaon, worp dan mit alle mach de pingkel boete de krénk en leip van 't sjlaachperk ewéch. De jóng dae bie 'm sjtóng, mous 'm dan haolen en in 't sjlaachperk trök bréng, 't lèste sjtök maachden hae de pingkel sjmiete, veil dae in 't sjlaachperk dan reipen alle jónge "sjlaachperk vink de pingkel" en op dat mooment mous de loupende sjlaeger blieve sjtilsjtaon.

Van die plaatsj aaf mous dan de jóng, dae de pingkel hau trökgebrach, de sjlaeger oppë kraomejak bës in 't sjlaachperk draage, dat waar dan de pree veur de sjlaeger.

Dan woort ë nuut sjpeelke begoos, den draeger woort dan den eesjte sjlaeger.

Wae oppët lèste de meiste punten euverhólj, hau 't gans sjpeel gewónne. Weier ë sjpeelke woo zich de jónge in oet kooste laeve, väöl geloups en allewèit, èch gèt veur damp aaf te laote.

PINKE KNAAGE

Jóngessjpeelke.

't Pinke knaage waar neit zoo zeer ë sjpeelke en woort veural ès sjtraof gebroek bie 't mètske sjtaeke, meh, dao waaren ouch noch anger sjpeelkes woobie ver, ès neit veur gèt angesj woort gesjpeelt, de verleizer loute pinke knaage.

Ein dun sjtëkske lank zös-zeeve sentemaeter aan ein zie sjpits en mit 'ne platte kop woort rêchop aeven in de grónjt gezat, de sjpeelesj, oetnaam de verleizer, maachde mit de sjteel van de aoep kniep, driemaol oppët pinke sjlaon. Hau {p.574} jeeder zien beurt gat, dan mous de verleizer 't pinke mit de tènj oet de grónjt trëkke.

Sjpeelden hae dat neit vaerdich, dan veil er aaf en maachde neit eeder mee mitsjpeele, eerdar ë gans nuut sjpeelke begoosj.

Woort 't sjpeelken op 'n wei gesjpeelt, dan mous de verleizer op zien Olles gezach, richtich in 't graas biete.

POTLOUPE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

Naeven 't sjtelteloupen och weier ein van die sjpeelkes die beweeze, datte ver ós in daen tiet neit allein mouste mer ouch kooste behelpe zónger dattët geljt kosde. Lang neit alle kénjer waare zoo gelökkich, datse 'ne pap of 'ne nónk haue, dae hun sjtelte koos maaken of zoo riek waare, datse zich die bie de sjrienewirker maachde besjtëlle. Gei noot, veer wósten ouch waal de waech. Mit ë paar blaek pöt, of killoos-verfbösse van bie Tienes Dols koume ver ouch vaerdich.

Die au verfpöt mouste nattuurlik eesj oetgebrent waere, dan woorte ze lóchter en gouven ouch mee klank wenste oppę plavèi leips. Mit gèt sjtökskes pepier, 'nen aue lómmel, gèt klein huitjes en alles waat mer wol brenne, verammezeierdeste dich daomit op 'n aafgelaegē plaetsjke.

Wenste ze oetgebrent has, woorte kort ónger de baom van de pot mit 'nen dikke naagel, sjoon taegeneineuver, twee läökskes in de ziekènj gesjlaage. Ès haamer broekdęste 'nen dikke sjtein of ę sjtöksken aut iezer. In 'n lang en sjtērke tou woorten aan eine kanjt ennigge knuip obbein gemaak, dan vaemdeste die kaort van bėnnoet door ein van de laoker en trochs die nao boete bės de knoup gout sjtrang taenge de bėnnekanjt van de pot zout. Dan vaemdeste 't anger énj van boete nao bėnne door 't anger laok, góngs mit 'ne vout oppę pot sjtaon, pakdes dich de tou in de hanjt en mouts zoo aaf wie lank datse mous zeen en blieven en lachs dao 'ne provezoorisse knoup in de bėnnekanjt van de pot op. Noe deiste mit den angere pot etzėllęfde, eine vaste en eine veurluipigge knoup. Dan góngste op allebei de pöt sjtaon mit de touen in de hènj, góngs ę klei bitje gebuk sjtaon, dat mous veur 't gout kėnne loupē en keeks of dien kaorde de richtigge maot haue. Klopde dat, dan lachste op die provezoorisse knuip noch ę paar angeren en trochs ze gout aan, wat de toue te lank waare sjneetste aaf, of doe knuipdes de twee énj bėnnen in de pöt aanein en de pöt waare gereit.

Dao woorten alderlei toeren en kónste gemaak op die pöt, dat kónder uch waal indénke. Went ver heivisj gónge, hóngē ver de pöt aan 'ne naagel in de sjtal op, dan hóngē ze oet de raengen en dao kooste ze ouch neit rammele van de wénjt. Gou pöt woorte van seizoen bės seizoen bewaart en dan kosden 't dich neit mee wie ę paar nuu kaorde. {p.575}

PRIKKE

Maetjessjpeelke.

Lang neit alle maetjes haue vruiger 'nen dikke prikbal en went ze al einen haue, wol de mooder dęks neit, datse oppę sjtraot mit dae sjoone bal gónge sjpeelee, went ès de jónges dem in de vingere kreechte, gónge die dermit foetballen en dan waar 't nuu gau dervanaaf.

Daoveur eine bal veur drie-veier maetjes.

Door oettėlle woort oetgemaak, wae beginne maachde en wae twee, drie en veier waas, maakde de gank van de meulen oet. Nao gelang de greutde van de maetjes woort op zeekeren distans van de moer aaf 'nen euf getrokke, wooste bie 't gans sjpeel neit euver maachdes, angesj waarste aaf.

Van den euf aaf woort dan de bal taenge de moer geworpen en wente weier trók tókde, geprik. Omdat einfach sjpeelke gèt lėstigger en laevetigger te maake, woorte dao versjkes bie opgezach en bie jeeder reegel mouste dan doon waat dao in veurkoum. Kreeste dat neit oppętie vaerdich, of veil dich de bal oppę grónjt, dan waarste aaf en koum ein anger maetjen aan de beurt.

Ein van die vėrsjkes die ze opzachte góng zoo:

Achter 't gerdinke,
sjteit ę potje mit winke.
Ich weisj mich de hènjtjes,
ich dreuchde ze mich aaf.
Ich zat mich op eine knei,
ich zat mich op allebei.
Ich sjtóng mit einen op,
ich sjtóng mit allebei op.
Ich zach daach vaader,
ich zach daach mooder,

De bal sjtaonde prikke;
etzėllęfde;
bewaeging maake van hénj wėsje;
bewaeging maake van aafdreuge;
op eine knei zittent de bal prikke;
op beits kneie zittent de bal prikke;
op eine knei zittent de bal prikke;
bal sjtaonde prikke;
wénke mit de hanjt en prikke;
etzėllęfde;

ich zach daach zöster,	etzèllefde;
ich zach daach brouer,	etzèllefde;
ich zach daach allemaol.	wénke mit allebei de hènj en prikke.

Went 't eesjte kénjt 't gans vèrsjken aaf hau zónger faelder, mous 't de bal aan 't anger kénjt gaeve dat aan de beurt waar en zoo góng dat de rie aaf. Dan begooste ze weier mit ein anger vèrsjke, meh ómdat dao vääol Ollese bie waare laot ich die mer ewèch. Waare ze mer mit hun tweets, dan lachten ze den euf vääol wieër van de moer aaf en tælde wae 't wietste koum in 't leitje.

PUNNIKEN OF SJTRIKKE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

Punnikken is ɛ in gans Europaa beként kénjersjpeelke. Om 't te kénne doon höbste neudich: {p.576}
ɛ laech gaarerölke, in 't Pruusisj “de Sjtrickpilz”;
veier sjtifen of sjoesternaegelkes, of naegelkes zónger kop;
ɛ lank dun naegelke, groote sjtopnaolj, sjtökske fitsesjpeik of zoo gèt;
rèskes of oetgetrokke breigaare.

Om te beginnen woorte de sjtifkes of naegelkes oppɛ baovekanjt van 't rölken in eine veierkanjt óm 't läökske van 't rölke gehoue, zoo datse noch 'ne kleine sentemaeter oetsjtouke.

Dan pakðeste dich dien eesjte bölke gaare en vaemdeste 't begin van baovenaaf door 't läökske van 't rölke bës 't ónger 't rölke 'nen dikke vingerlank oetsjtouk.

Dan dreedeste van lénks nao rèchs óm jeeder sjtif eine sjlaach. De punnik in de léngsen en de sjtriknaolj in de rèchse hanjt (wenste lénks waars nattuurlik angesjerom) lachste de vaam nao lénks óm den eesjte sjtif, pakdes mit de sjtriknaolj de maas, dat is dae sjlaach óm dat sjtifke, ónger de vaam op en trochs 'm euver de sjtif en zoo góngste wieër de ein nao de anger en ummer rechtsóm in de runjde. Aaventoe trochste éns aeven aan de vaam, dae ónger 't rölken oethóng. Nao korten tiet zouchste dan 't eesjte sjtrikwerk óngen oet 't rölke kómme. 't Bölke gaare drouchste in de sjolketèsj of ónger de bloes en dat rolde zich wenste draan trochs vannelein aaf.

Waar 't bölken op, dan knuipdeste ɛ nuut en ouch 'n anger kleur draan vas en góngs wieër, wie mee kleure wie sjoonder.

Waar 't sjnouer lank genóch veur etgein daste 't veur broekdes, dan góngste aafmaake. 't Énj van de vaam woort door de óm de sjtifte liGGende maaze getroch en geknuip.

De maetjes maakde daovan sjpreikes, sjlupkes, eierwermerkes, pupkes, bènjtjes en veer liene veur 't paertjesjpeelen en zoo van alles gèt.

Zoo lang wieste gein kómpenie has veur 'n anger sjpeelke, sjtrikdeste mer gèt, koume de vruntjes, dan góng de punnik in de tèsj en woort 'n anger sjpeelke gedaon. De maetjes douge dat dëks oeren achterein, meh 't louch ouch mee op hunne waech, waor!

'T RAATSJLAON

Jóngessjpeelke

Wie ver al gèt grooter waaren en ɛ bitje mee meister van oos knaoke, haalde ver alderlei toeren oet. Ein van die sjpeelkes waar; mit 'n ganse rie jónges achterein 't raatsjlaon.

Mitte lank oetgesjtaoke erm, loute ver ós obbenzie oppę lénkse hanjt neierkómme, sjmeete de bein ómhooch en oetterein, koume dan achtereinvolges mit de rêchse hanjt, 't rêchs bein en 't lénks bein oppę grónjt neier, zatten ós weier aaf en dat góng zoo mer door, wie de meule dreet, bēste poem waars.

Veer sjlougen 't raat, óm oet te maake wae 't flotste koos; 't wietste koum; in 'ne krénk; 'nen dobbelen of driedobbele krénk; lénksóm en rechtsóm. De jónges, die vruiger neit bie de zjimnas waare, mouste zéllef gèt doon óm geine sjtieve {p.577} prengel te waare, went oppę sjool waar 't in daen tiet mit de gimnastik zoo mer la la.

Die van Dusseldörp heisje noe noch "de Ratsjlaegesj", meh, dat zal mit dat sjpeelke van ós waal gèt te maaken hōbben.

RATTE KLÖPPELEN IN DE MAUTERIE

Gei sjpeelke, meh, brootneudich tietverdrief veur jónges.

Oppę Nuue waech louge de mauterie en de broeërie van Aarnols, de eesjte woo noe de Middelstantsbank lik en de tweede dertaegeneuver woo vruiger de garraasj Keunings de kiekoeten hau.

Wentse de mautbék góng laechmaake, kreechte veur jónges van de Sjteivich besjeit en raeken mer, veer waare van de pertie.

Om uch te kénne veursjtēlle waat dan gaonde waar, mót ich uch éns eesj éksplekeiere woo die veur deinden en wie die oetzouge.

In die bék mous de gaesj door vóch en wermde keenen óm maut dervan te kriegen en vandao góng er dan de esden op veur 't dreuge. Wie zoone mautbak oetzouch? Sjtēl uch veur eine lange zaal, in 't midden 'ne breie gank en lénks en rêchs, paaf naevenein ein rie mautbék.

Jeeder bak waar zoone maeter of drie in de veierkanjt en zoogèt óngerhauve maeter hooch. De moeren eine sjtein dik en van alle kénj mit sement bezat, sjpeigelglaat en waaterdich aafgepleestert. De baovekénj van die moere waaren hauf rónjt gemaak en ouch sjoon glaaf aafgepleestert. Geer kénst uch dénke, dat, woo zooväöl vraete louch, de ratte dao e laeven haue wie Got i Frankrijk. Mit vergif kooste ze dao neit wirken en zoo waare ze zēGGes neit te bēndigge.

Wie góng dat noe mit die ratten in die mautbék tewerk?

Went zoon seerie bék vaerdich waar, woort de maut droetgaolt. De ratte die 't sjnachs in die laech bék kroopen óm zich sjtief te vraeten aan de rêste, koume neit mee langs die glaate wènj ómhooch en zouten in de bék gevange. Sangerdaachs weemelden 't dan ouch op de bāöms van dat óngesiefer en dan koume veer in 't gewaer.

Veer kroope baovenop de bak en zatten ós mit ei bein in en mit 't anger boete de bak, sjus es wiēste op ę paert zits, en in de hanjt 'nen dikke klöppel van zoon tachtich sentemaeter lank. Van 't bein in de bak bónje ver ós de bóksepiep toe, dat dich dao gein door op koos, en veer trochten 't ouch noch zooväöl muigelik ómhooch.

Om de ratte taenge de wènj op te jaagen en ze dan ein mit dae klöppel te kénne teenje sjmeete ver de fiks van Nol Dirks in de bokser van ós in dae bak en die verammezeierde zich dan dao waal mit.

De ratte die ómhooch sjpróng, vaechde ver ein mit dae klöppel, datse vertuuzelt ónge koumen en dao gouden hun de hóng de meerēs. Zoo woorte de laech bek aafgewirk dēks mit väöl sjpektaakel en alleweit van den ein of den angeren hóngt dem 'n rat aan 'n oor of aan ziene sjtart hóng, went die sjreefden dan ouch óm pen en énk en es ze neit aan die rat kooste kómme, mouste veer mit ooze klöppel hun 'n hanjt helpe. {p.578}

Waare ze allemaol laech dan góng ver nao de broeërie ós ooze pree haole. Lambaer Deitere zeeleger trómde dan mit ós 't iezere lödderken aaf de beierkelder in. Dao louch op 'n

sjwaor eikenhoute börch ummer 'n aagesjlaage vaat beier en aan de börch hóngen ɛ paar van die rootkoopere pöt mit 'n hanjtvat, eine van eine lieter en eine van 'nen hauve lieter. Lambaer tapde dae kleine vol en den angere mer hauf vol, went hae wol gein sjandaalen höbbe mitte luu, en zoo góng er de rie aaf. Dae 't oet hau, mous de sjtraot op en dat waar ouch neit veur niks kéndér dénke.

De hónj houfdęste niks te zęGGe, die trochten vannelein oppet heim aan.

Zoogèt kénne zich de kénjer van noe jao neit mee indénke waor, mēh, doe waar 't “help dich zéllef, dan hulptich Got”.

REIPE

Maetjes- en jóngeessjpeelke.

Taengen den tiet van 't reipe vónje ver altiet waal de ein of anger fint oet óm bie de Buimer, Mat Kantóng of Zéf Palme in 't wirkes te kómme. Went ver oos kemisse gedaon haue, vrouge ver dan of die gein au velch zónger sjpeike veur ós haue. Meistes hóngte ter dao aan zoone lange pin in de moer waal 'n deil en maachdęste oppę wirkbank kroepen en dich dao ein oetzuike.

Went ver ouch noch ɛ paar klętsjkes lak en 'n aut pinzelke van hun kreege, waare ver zoo blie wie 'ne gęk. Dan verseierde ver ós die au velch mit die versjillende kleurkes sjoon bónjt.

Mit ɛ klöppelke van zoon dartich sentemaeter lank en einen doem dik dreeve ver dan de reip. Dat dreeve kooste op tweederlei meneiere doon:

doe zats de reip rêchop, duude ze aan en sjlouchs met 't klöppelke taenge de velch en dan mer loupentaere blieve houen of:

wenste al gèt hénjigger waars, dan zatste 't klöppelken in de grouf van de velch, duudes de reip aan en daomit veuroet. Doe leips dan mit de reip naeve dich en doe koos ze ouch noch sjoon sjtuure mit dat klöppelke in de grouf, veur ein dénک mouste aevel zörge en dat waar, dat de reip neit helder leip ęs doe koos, went dan haste ze neit mee in de hanjt.

Veer reipde waet 't helste koos, ze 't langste aan 't loupen hólj, de sjoonste fegoere dermit koos maaken en zoo van alles gèt. Ouch gónte ver mit de reip kemisses doon veur de mam of de pap, of gónte reipentaere mit einen trop jóngees urges haer.

Sjoon reipe woorte went de reipentiet aafgeloupe waar, ónger de sjop gehange en bewaart.

Natuurlik kooste ter ouch in de winkels koupe, meh, die waare meistes van hout gemaak en die maakde neit zoo sjoon sjpęktaakel wie 'n au velch.

Laater haer koumen ouch reipen veur van 'ne sjtaaf rónjt iezer gemaak en dao zout in eine waech ɛ kort sjtaęfken iezer mit ɛ groot ouch óm de reip haer aan, dao kooste oppę zelfden aart mit reipe ęs veer mit de au velch en 't sjtékske in de grouf. {p.579}

Méh, allebei die nuuerwetse saorte kooste neit tuppen aan die au velch en dat woorste veural gewaar ęste euver de plevėi reipdes, dan sjprónte die dénger wie gèt kaots.

ROETE TIKKE

Jóngeessjpeelke.

Weier zoo sjpeelke veur went 't al vruich duuster woort en ouch al gèt grooter jóngees.

Eine roetentikkert woort gemaak van eine groote knoup en ein au sjtopnaolj en wenste toch op ɛ gegaeven ougenblik went de mooder neit óntrénjt waar, in 't neekisjke nao ein

sjtopnaolj zuikdes, bleef dich ouch noch waal ɛ sjtêrken iezergaaren aan de vingeren hange, dat haste ouch noch neudich.

De sjtopnaolj woort door ein van de laoker van de knoup gesjtaoken en mit ɛ vaempken iezergaaren aan 't ouch van de sjtopnaolj vasgebónje, dan koos de knoup neit aaflietsje.

In 't taengeneuver liGGent laok van de knoup, woort 't begin van 't kaertjen iezergaare vasgeknuip.

Veer próffeteierde dervan, dat de meiste luu de gou kaamer aan de sjtraotkanjt hauen en in de achterkaamesj woonde. Aan zoon vinster waar dan gei leich en zouchste van oet 't leich nao boeten in den duustere kómmende, dae roetentikkert dan ouch neit zitte. Ouch waar de reezekoo vâöl minder datse dich al in de gaaten haue, veur daste mit 't vaerdich maake, gereit waars.

Eine man sjtóng bók aan de moer paaf naeve de vinster, 'nen tweede hólj dich 'n hanjt in de rök en zêllef sjtougste verzichtich de sjtopnaolj tösje de sjtopverf en de roet vas, louts 't sjtêrke gaaren aafvallen en koums ómleech gesjraavelt. Dan 't kaertje gaaren aafrollent, nao de op 'ne veiligen distans gelaege gou verburchenis. Doe mous zoo hooch sjtaon of zitte, dat dich neeme taengen 't gaare koos aaloupen en 't dich dan aafreet.

Noe koos 't sjeel beginne.

Aeven 't gaare sjpanne, gèt sjtranger trêkken en ... sjeite laote. De knoup róffelde dan, door 't vaere van de sjtopnaolj, eine korte róffel taenge de roet. Zoo hóljsje dich mit korte pauzes aan de gang bês eine kouw kieke. Door die sjlêchte sjtraotverlechting zouch dae dae roetentikkert en 't vaemke gaare neit. Noch van niks bewós dacher 't zal niks zeen gewaes en troch weier nao bènne. Door de leichsien in 't baoveleich van de gankdeur kooste zeen offer oppɛ gank waar blieve sjtaon, of weier in de kaamer waar. Waar dat nao oos gedanke zoo, dan gouden ver 'm den tiet óm op zie gemaak te gaon zitten en dan rrrrrrrrr.

Dat koos natuurluk neit zoo blieve doere, op ɛ gegaeve mooment bleef ein van de manskaels achter de deur, die mer aasjtóng sjtaon, klaenden oppen eesjen tik nao boete, zuikde de roetentikkert, of vaechden in de richting woo hae dach, dat veer ós versjtaoken haue.

In allebei de gevalle gouve ver 'ne goue fók aan 't iezergaaren en góng dertösjenoet, al mitsjeipent waat mitkómme waar. Meistes sjpróng de sjtopnaolj door daen helle fók waar oet de sjtopverf en waar 't gans apperaat gerét. {p.580}

Sjus wie bie 't muske-bellen, hau ouch dit sjeelke de neudige reezekoos, méh dao dachste gemeinluk eesj aan went 't al te laat waar.

SENTE SJTAEKE

Jóngessjeelke.

Dit sjeelke kooste allein oppɛ grónjt en neit oppɛ plavèi of op 'ne sjtóp sjeele.

Op 'ne maeter of drie van den euf aaf woort 'ne rêchte sjtraep oppɛ grónjt getroch van veier bês vief sjpanne lank, oppɛ köp daovan woorte twee haakse sjtraepkes getroch van twee sjpanne lank. In 't midde van de lange sjtraep woort ɛ klein hökske, zoo groot óngeveer wie 'n sjwaegeldoos, aan den óngerkanjt gemaak. Dat ganse waar wie veer zachten "'t pèrk" en jeeder sent dae boete dit perk terêchte kouw, mit sjtaeken of rolle, sjeelde neit mee mit en kouw veurop in de pot.

't Sjeel woort mit drie of mee jónge gesjeelt en veur wiewâöl sente de runjde woort gesjeelt, woort van ter veuren oetgemaak. Wae maechden opsjtaeke, woort oetgemaak door oettellen en dan góng 't volges de meule.

De sent woort tösje doem en wiesvinger gepak en oppɛt hökske gesjtaoke, dat heisj, hae woort zoo in de richting van 't hökske geworpe, datter 'n tikske sjuins taenge de grónjt

sjtouk en neit wèchrollen of sjuuve koos. Wie den eesjte jóng zien senten hau opgesjtaoke, koum den tweeden en zoo vervolges de angeren aan de beurt.

De ganse kuns waar dus ein of mee senten in dat hökske of oppę sjtraep te kriege. Mit waar ouch, daste sente van anger jónges ewèch koos sjtaeke van de plaatsj woo ze lougen en dich dus zèllęf mee kans op gewéns te gaeve.

Gewónne waar:

degein dem ziene sent in 't hökske louch en went ter dat mee waare, dae dae 't kortste bie de lange sjtraep louch zónger dae sjtraep te raake;

lougen ein of mee senten oppę sjtraepe van 't hökske, dan wón oppę eesjte plaatsj dae sent dae oppę lange sjtraep in 't hökske louch, in 'n anger geval dae sent dae oppę sjtraep van 't höksken en 't kortste bie de lange sjtraep louch;

went geine sent in 't hökske louch, dan wón de sent dae oppę lange sjtraep of 't kortste daobie louch.

Gemaete woort gans genou mit ę sjtreusjpier of dun sjtökske.

Ingeval van twee jónges de sente geliek louge, kreech eine kop en den angere munjt, de sent woort opgewórpen en de jóng dae kop hou kreech alle sente die in 't sjeel waare en mit de kop nao baove louge en den angere die munjt louge.

Vanterveure woort ouch noch oetgemaak, of "gelap" maachde waere en wiewäöl sente. Lappe hólj in, dat jeeder jóng 't rèch hau, 't vanterveuren aafgesjpraoke getal senten ekstra bie te sjtaeke, went al de jóngens volges de reegels hun senten hauen opgesjtaoke. 't Waar neit verplich mer waal mit. {p.581} {illustratie} {p.582}

De jóng dae meinde gewónne te zeen, mous dan went de lëste man ziene lëste sent gesjtaoken hau, aan de angere vraogen of ze wolle lappe.

Vuildeşte dich kepaabel, dan kreechste de kans mit ein of mee ekstra sente dien kans te verbaetere, lökde dich dat al mit den eesjte sent, dan hóljste de rës van de lapsente noch aeve vas veur 'nen tweeden toer, went dich ein van die angeren hau aafgestaoke.

Dan waar 't sjeel oet en wón daegennigge dae volges de regel nómmer ein waar.

Dat dit ę sjeelke veur grooter en auer jónges waar is klaor, went de klendere kreege neit genóch sódesseljt en die kochte zich dao leever lëkkesj veur ęs ze ewèch te sjmiete.

Sente sjtaeke waar sjus wie alle sjeelkes woo 't óm geljt góng verbao veur de kénjer en dao mouste dich dan ouch ummer ę gunstich plaetsjke veur zuike, ei wooste neit zoo gau in de sjmieze leips en wooste i geval va noot, gout ęwèch koos kómme. 't Is 'ne sjlëchte vos dae mer ein häöl haet, waar!

SJIEVELE

Jóngessjeelke.

Sjievele deige ver meistes oppę groote wieër aan de Sjiefbaan. Vanterveure zuikde ver ós een pertie sjoon platte sjténkes of sjieve. Ver góngen 't bat aaf bës ver zoo kort muigelik bie 't waater sjtónge. Dëks kooste dich meister maake van ę vösjbëtje, dat ruires geliek mit 't waater louch.

Veer bukden ós gout deip en sjmeete zoo hel ver kooste de sjief zoo leech muigelik euver 't waater, de kóns waar, datse euver 't waater sjoor, dat zoo aaventoe raakden en weier opsjpróng. Wae dao sjlaach van hau, koos zoon sjief dëks teen-twèllęf maol laoten opsjpréng.

Veer deigen óm de wët, wae 't wietste koum of wae zien sjief de meiste keere koos laoten opsjpréng. Jaomer waar, daste de bēste sjieven ouch kwiet waars en dat dich niks angesj euverbleef ès datse 't gout gedaon hauen en daste dae lol noch weenichstes dervan has.

SJLANGE TRÈKKE

Jóngessjpeelke.

Dit sjpeelke woort op versjeie meneiere gesjpeelt op sjtraote, in de weie, oppē mert en in de wénjter ouch oppēt ies, sjleirentaeren of oppē sjtriksjoon, meh in gei geval oppē sjpeelplaatsj van de sjoole, went dao waar 't verbao ómdat 't te geveerlik waar.

Me koos door oettēlle 'ne jóng aawiezen en dae mous zich 'nen tweede mit ē lēske vange. Die twee gouve zich dan 'n hanjt en perbeierde 'nen driede te vange en zoo góng dat door en woort de sjlang ummer gèt langer. Wie langer dat de sjlang woort, wie lēstigger 't woort de noch vrie loupende jónges te vange, went allein de twee jónges, die kop en sjtart van de sjlang waare, hauen ein hanjt vrie {p.583} om eine ē lēske te kénne gaeve; daobie maachde die ouch ónger de erm van de jónges in de sjlang doorkroepe. Die koosten hun waal gèt hinjere, mer neit gans taengenhaute.

De jónges góngen in 'ne groote krénk sjtaon, ein van de grootsten en sjtérksten in 't midde van de krénk tēde dan oet en vanaaf de jóng dae oetgetēlt woort, góng 't dan geweun wie de kaffemeule geit; den alderlēste waar de sjtart van de sjlang.

De jónges woorte, nao greutde, op 'n rie gezat, gouve zich óngerein de hēnj en de kop begoos aan te trèkke.

Wie men 't ouch deich, went de sjlang eimaol 'n zeeker lèngden hau en richtich draan gereetē woort, leipe zich de buutesjte jónges dēks 't hart aaf eer ze woorte wèchgesjlingert of sjlaech veile. De jónges midden in de sjlang sjprouken ouch noch waal ē weurtje mit, door te zörge, dat de sjlang zich in alderlei krunkele wróng, waat dan veur kop en sjtart noe ouch neit zoo lollich waar.

Wie der zeet, ouch weier gei sjpeelke veur peetsjen en zeeker neit went 't oppēt ies, mit of zónger sjtriksjoon, woort gesjpeelt.

SJLEIERE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

Went sjnee veil, maakde ver ós sjleierbaanen oppē waech en in de sjtraote. Woo plaatsj genóch waar, ein baan op en ein baan aaf. Eesj woort vuitje veur vuitje de sjnee gout plat getrampelt en geliek gesjtreeke. Dan begooste ver de baan in te sjleieren en góngē dao mit door bēs ze zoo glaaf wie 'ne sjpeigel waar; zoo góng dat in eine waech ouch mit de tweede baan, die op ennigge traef naeve de eesjte koum te liGGe. Louch gèt weenich sjnee, dan sjleipde ver dem van alle kēnj biejein óm genóch te hōbbe veur 'n gou óngerlaoch.

Oppēt ies waar dat vāöl gemaekelikker, dao houfdeste allein met 't ies op de plaatsj van de baane sjoon te vaegen en dat waar mit ē paar sjaalen op patsje zoo gebeurt.

De baane woorte, door 't glaater waeren ummer langer, jao dēks zoo lank, daste 'ne flinke gank drin mous zētten óm op 't énj te kómme.

Went de grooter en sjtérker jónges koume mitdoon, waar 't dich geraoe mer op 'n anger plaatsj obbenuuts te beginne, angesj leipste 't reezekoo, daste door die woors oetgesjleiert, 'n sjtar in 't ies vouls en dich zēllēf 'n hōts aan de kop wie de Paatesjkirk.

Oppet ies mouste ummer tälle mit de sjtriksjoonluipesj en zörge, daste die neit in 't kwaer koums, went dan waarste ouch noch neit gelökkich en ouch kooste van beitskènj 'ne vieze sjlaach valle.

Went 't baasj vroom, dat is gevreur zónger sjnee oppe grónjt, rëdde ver ós mit saoves vanterveuren al ennigge tobbe waater op 'n gou plaatsj oet te sjödden en went dat gout aagevraore waar noch éns lóch dreuver mit 'n töpke. Dao mouste dich aevel waal 'n plaatsj veur oetzuike woo neit te vööl luu koumen, angesj brouke die mit den aovent hals en nak en dan waar 't feertich, dan sjmeete ze {p.584} dich éssje drop en waare dien baenkes sóm Jaffaa.

Oppe sjeepelplaatsje van de sjoole kreeste 'n plaatsj aageweese van de meister, wooste 'n baan maachdes maake. Die hólj 't aevel meistes neit lang. Wie de sjeepelplaatsj te glaats woort van 't loupe van de kénjer, woorte de éssjebèk van de kachele dreuver oetgesjtruit, de plaatsj van de sjeleierbaane woort dan waal euvergesjlaage, mer 't fees doerde dan toch neit lang mee; de éssje die dich aan de sjoon of de klómpe bleeven hange bie den aaluip, bleeven oppe baanen hangen en dan waare ze in tiet van niks zoo bot daste den hals drop brouks.

Wenste ent sjeleiere waars mouste, wenste vööl flotter euver de baan vloochs wie diene veurgènger, roupe: "sjeleier oet", dae waar dan gewaarsjuut en koos zich dernao haute, wenste 'm vassjnapdes, datter neit veil. Wenste nao de sjoon góngs, of urges haer mous in 't sjnitje van de wénjter, góng dat sjeleierentaeren euver de ziepe, dan waarste flot dao en krees 't ouch neit kaut.

Wie gout dat ver ouch oppe bein waare, mit dat sjeleiere woorte vööl en hel sjlaech gevallen en de hutsen en blau plaatsje van 'n klas jónges, kooste dëks koum tälle. Aevel voor richtigje jónges waar dae wénjtertiet eine dae ze neit wolle misse.

SJLUPKE JAAGE

Sjpeelke veur ein ganse kómpenie.

Dit sjeepelke koos sjtaonden en zittende gesjepeelt waare, ouch koos dao jeeder bie mit doon, jónges en maetjes, groot en klein.

Kort naevenein op ein of mee bènk of 'n deil taengeneinaan gezatde sjtuil, koume de mitsjepeelenden te zitte, gout taengenein aan. De jaeger mous derveur gaon sjtaon.

De sjlób woort, óngezeen veur de jaeger, achterröks doorgaeve van man pës man. De jaeger mous perbeiere de sjlób te pakke te kriege, óngertössje maakde de sjepeesj alderhande sjenbewaegingen om de jaeger te vernäöken en daegennigge dae de sjlob hau de kans te gaeve de jaeger ein daomit op zien batterie te paave.

Kreech de jaeger de sjlób in zien hènj, dan waar degein dae 'm op dat mooment vas hau aaf en maachde de jaeger op dem zien plaatsj gaon zitte. De nuue jaeger mous dan veur de rie gaon sjtaon, mitte rök oppe rie aan went hae maachde neit weite, woo de sjlób haer góng.

Den eesjte jaeger woort, door oettëllen aageweese.

Ei gèt roeër, meh óngeveer egaalich sjeepelken is 't jóngessjeepel "klöppelke jaage" en dat sjiteit, gèt mee nao veuren, ouch in dit bouk.

SJÖLKE VAARE

Jóngessjeepelke.

Góng 't waer aaf, dan trochte ver mit ɛ bielke nao de Kleine Wieër, de {p.585}
{illustratie} {p.586} Sjiefbaan of de wieësj in de Baanjt.

Went ver de eesjte waare, begooste ver in 't midde van de wieër, de eesjte sjol los te houe, twee maeter lank en breit. Dan, al nao gelang ver wolle, in de lèngden of de breitude van de wieër aan jeeder zie van de eesjte 'n tweede en 'n driede en wenste wols ouch noch mee.

Meistes lachte ver ze ós in de breitude, dan kooste mee baane naevenein oppet ies, me koosj van de kanjt aaf beginne te loupe dan haste mee kans went éns ein sjeif góng, vaste grónjt ónger de vuit te kriege.

Went de sjolle kepot góngen en de sjtökket te klein woorten óm dich zoo lang te draage bēste obben anger sjol koos sjpréng, woort 'n anger baan gereit gemaak.

Dat sjólke vaare leip noots gout aaf, vooral èste mit vāöl man waars, die in eine karree achterein euver die sjolle vloochte. Sjlaech vallen en pratsjnaat waere, waar gans geweun. Bēs aan den hals in de wieër sjtaon, waar al neit mee zoo sjpassich en èste dan wie 'n verzaope kat bie uch arreveierdes, waar 't dao noch lang gein kirmes.

Daste daobie ouch noch ónger 't ies koos sjeiten en verzoepe wie 'nen hónjt, koum ós neit in de kop.

Omdat dit ɛ geveerlik sjpeelke waar, mouste dich altiet sjtikkem ewèch maake. Went alles gout gegange waar, leipste noch de kans, dat dich eine goue bekenden of einen oet de naobersjap hau gezeen en wenste dan laater zoo santesie bie uch de deur inkoums, sjnapde dich de pap bie diene kraach en kreechste ze geteenjt.

Mer jah, welke jóng dach in daen tiet dao vanterveuren aan, dat dénke koum meistes te laat. Omdatste, zèlfs went alles gout gegange waar, toch minstes bēs aan de kneie pratsjnaat waars, wenste bie uch koums, kreeste van de mooder al 'nen tèier heite sjlemp op veurhanjt en dan nao de lappekas.

Wenste dan ennigge daach blèpsjdes wie 'nen hónjt, wóste teminste wooste dat aan te danken has. Neit dattet gèt hólp, wenste de kans krees, waarste weier van de pertie, zoogèt koum jao mer éns in 't jaor veur en 't doerden ouch noch mer èffe. Dénk dich éns in, dat die anger jónges dreuver ent sjtrónse zeen en doe mós zèGGe, daste achter de kachel hōbs gezaete, dat kénste dich toch noots vergaeve waor!

SJPITSKERKE LOUPE

Jóngessjpeelke.

't Sjpitskerke loupe is gei sjpeelke, kóntraer, 't waar de sjtraof veur ɛ verlaore sjpeel.

In ooze jóngen tiet woort noch gesjpeelt veur ós plezeier, 'n assenoot, 'nen appel, 'n moor, mèisjen en zoo gèt waat ver allemaol haue, de grooter jónges ouch waal éns veur sente. De klendere toesjde de paar sente die ze ès sòndesgeljt kreege bie de Bómmaa, Daam Dols, Kals, Sjèng van de Jap, Mie van de Bèrch, of 't Nètje in taenge lèkkesj.

Meh, dao waaren ouch sjpeelkes, wooste ès verleizer de ein of anger sjtraof {p.587} mit verdeindes, ès wie pinke knaage, kraomejak draagen en ouch 't sjpitskerke loupe.

De jónges, die aan 't sjpeel haue mitgedaon, verdeilde zich in twee hèlleften en góng, mit de gezichter obbeinaaan, in twee rieë sjtaon. Den aafsjtanjt van man bēs man en van rie bēs rie, hóng aaf van den tiet van 't jaor en 't saort van de sjtraof.

Dat koos zeen, in de zoomerdaach einen dóf in de rök of eine sjlaach mit de snoesplak of tèssjeplak woo dan 'ne vaste knoup in gebónje waar, in 't vrui- of naojaor mit de klèp van de patsj en in de wénjterdaach mit de gedreede sjaal.

Veur 't sjpeel woort oetgemaak, wooste mit maachdes sjlaon en ouch, wie dèk de man door de meule mous op en aaf.

Oppet kop en in 't gezich maachde neit gesjlaage waere, 't waar neit de bedoeling dat eemes pien woort gedaon, 't waar toch mer sjpeel, waor.

Den ermen hals maachde zich bukke en mit hènj en erm zie gezich taengen eine verkeert aakómmende sjlaach besjirme, verders maachden hae zoo hel loupe, ès er wol en koos.

Hae sjtélde zich kort veur 't begin van de rieën op en vaechden ónverwachs in eine karree dertössje door, óngertössje houden de angere waatse kooste.

Wenter zien sjtraof hau gat, waar alles weier gout en góng ver obbenuuts weier 't sjpeelke doen.

't Sjpitserke loupden waar vruiger 'n vööl gebroekde meneier van eeme sjtraoven en woo 't van aaf kump kender vénje ónger "Sjmeits bakkes".

SJTEINWÈRPEN OF SJLINGERE

Jóngessjpeelke

In den auerwetse biebel sjtóng zoo sjoon verhäölken euver 't gevèch van Daavit en de reus Goolijat en ès de kaplaon 't daoever hau in de sjoel, sjtóng ver altiet aan de kanjt van Daavit, neit ómdatter de klenste en sjwaakste pertie waas, mer ómdatter zoo gout mit de sjlinger koos wèrpe, veer wóste jao van ós eiges, wie lèstich dat dat waar.

De sjlinger woort gemaak van:

ë laerke groot 5 bie 10 sentemaeter veur klein sjténkes en veur grooter sjtein ë paar sentemaeter langer en breier, dao broekde ver 't baovelaer van 'nen aue sjoon veur, datte ver ès 't neudich waar, mit gèt traon gout zóumich maakde. Kooste neit aan traon kómmen of wolste die neit broeken ómdat die nochal sjtinkde, kreeste dich gèt booter of 'n sjpèkzwaasj, dat góng aevegout. Aan de korte kènj woort aan jeeder zie ë läökske drin gebrent mit ein gluiende fitesjpeik, of au breinaolj;

in jeeder van die läökskes woort 'n gèt dikker gedreede kaort gebónje van zoon tachtich sentemaeter lèngde.

Veer góng nae 'n plaatsj, woo op werpwiede gein roet of zoogèt te bekénne waas, de bóksetj vol sjténkes. {p.588} {illustratie} {p.589}

Ver lachten ë sjténke in 't laerken en hólje dat mit de lénkse hanjt tösje 't toegekneepde laerke vas, mit de róchse hanjt sjtruipe ver de käärtjes ómhooch, dreedden ein énj 'ne sjlaach óm de moes van de róchterhanjt en 't anger kneepste, gout sjtrang, tössje moes en doem vas.

Dan dreedeste mit 'ne sjtieven erm en in alle mach de sjlinger ennigge keere rónjt en louts oppèt richtich mooment 't käärtje tössje doem en moes sjeite. De sjtein vlooch dan mit 'n vaart ewèch, haopelik in de gou richting.

Aavangs góng 't dèkker sjeif ès gout, dao is jao noch geine meister van den heemel gevalle, waar. Veer de zeekerheit góng ver ummer waal 'ne maeter of teen-vieftien vaneinaaf sjtaon, meh kan jao noots weite.

Veer sjpeelden 't oppen Diek, bie Köstesj in de wei, in den Haolewaech, of oppèt Sjatswaechske en veer voelten ós dan wie 't kreichsvouk oet vruiger tieë, of wie Daavit oette de biebel, al haet 't veur zoowiet wie ich weit, noots eine van ós zoo wiet gebrach ès dae.

Al biejein ë richtich jóngessjpeel, bèkelik roe en geveerlik.

SJTELTE LOUPE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

Dao waare van die gelöksveugel, die 'ne sjrienewirker in de femieë haue, of 'ne rieke pap, of 'ne goue paeternónk, die dan echte houte sjtelte kreege, de meisten aevel mousten 't mit pöt doon; wie dat góng vénjder ónger "potloupe".

Veer kooste vruiger twee saorte, de geweune mit ein opsjtèpken en de dobbele mit twee opsjtèpkjes. Bie die lèste zout 't eesjte opsjtèpkje oppè geweunen aafsjtanjt van de grónjt en 't tweede aan de anger zie, zoon twintich sentemaeter hooger en dao waare de sjtèkken ouch waal zoon dartich bès feertich sentemaeter langer van.

Onger 't loupe kooste ómhooch en ómleech gaon wieste wols, méh dan mouste aeve de vout opluchte, de sjtelt 'ne kwaartsjlaach dreeën en euversjtappen op den angeren traet. Sjtóngste oppè bäävesjte, dan kooste vääöl grooter traee maake, mèh doe louchs ouch eeder oppè grónjt.

Geer mót uch èffen indénke dat vruiger de sjtraoten en de waech neit zoo sjoon glaet en èffe waare wie noe, doe gouven 't noch plavèi, kénjerköpkes, kizzel of gaaroet niks en went de kanteneesj oppè Nuue waech pas sjteinsjlaach haue drop gebrach, broukste mit geweun loupén al bekans den hals.

Went ver mit gèt jónges biejein waare, woort mit de ganse bargaat, alderlei sjpeelkes gedaon ès wie:

wae 't helste koos loupe;
wae 't wietste koos traeeën of sjpréngje;
op ein bein hénke;
è trèpke van ennigge traee obbenaaf gaon;
euver einen dikke sjtein of eine boum dae oppè grónjt louch, sjtappe; {p.590}
euver ein graaf sjpréngje mit allebei de bein biejein en
van alles waat dich invoul, of waaste taengekoums.

Van de meister maachde ver gein sjtelte mit nao de sjool numme, ómdat went veer ós preugelde, die sjtelten ouch ès waope gebroek woorten en dao waare ze noe neit veur gemaak, zach de meister.

De maetjes leipen ouch waal éns op sjtelte, meh dat vónje veer mer la, la.

TUIKE SJPRÉNGE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

De meiste maetjes (en ouch waal enkele jónges) hauen 'n korte sjpréngtou mit twee hanjtvètjes draan, woo ze allein of heuchstes noch mit ein anger mit sjpróngje.

Dat góng op versjeie meneiere:

- a. oppè plaatsj blieve sjtaon en nao veure dreeë;
- b. oppè plaatsj blieve sjtaon en nao achtere dreeë;
- c. loupentaeren en nao veure dreeënt;
- d. loupentaeren en nao achtere dreeënt;
- e. etzèllefde van die veier, meh dan mit twee man;
- f. oppè plaatsj hénke oppèt lénks, of oppèt rèchs bein.

Dan haste ouch versjeie meneiere woobie twee maetjes 'n lang dikke tou dreedén en ein of mee kénjer sjpróngen of:

dourloupe zónger de tou te raake;

insjpréngen en sjpréngentaeren è versjken opzèGGen en wenste neit aafkoums, oppèt lèste weier oetsjpréngje;

de sjpréngtou woort neit gedreet mer gesjlingert van lénks nao rèchs. De maetjes die dreede zachten è versjken op en 't kénjt waat in waar, mous jeedesjkeer euver de sjlingerende tou

sjprénge. Zoo gau wie ze aan ɛ zeeker deil van dat leitje koume, gónge ze van sjlingeren op gans gau rónjtdreeë van de tou euver en bie 'n anger deil, weier trök oppet sjlingere. Waar 't leitjen oet en 't kénjt neit aaf, dan mous 't toch oetsjprénge en waar 'n anger kénjt aan de beurt.

Bie alle sjeelkes heisjden 't: wae aaf is mótt dreeë.

De meiste leitjes, die daobie gezónge woorte, waare neit in 't richtich Zittesj plat, ɛs wie:

In spin, spring de boel maar in; uit, spuit, spring de boel maar uit;

Ik trouw met een edelman, bedelman, dokter, pastoor, koning, keizer enz.;

ein enkel waal in 't Limburchs diejaalèk, meh ómdat die veur 't Zittesj neit aan bot kómme, zeen ze ouch hie neit opgesjreeve. {p.591 }

DEN UULDOP OPZËTTE

Maetjes- en jóngeessjeelke.

De kénjer, die zoo gelökkich waare, datse einen uuldop haue, gónge mit twee of drie sjeele, wae zienen uuldop de sjoonste meziek maakden en 't langste leip.

In de naober wóste ze waal ein van die groote Aemsje dörpele, wooste 'm gout koos opzette.

Den uuldop woort, mit 'n gevluchde kaart van zoone maeter lank opgezat. De kaart woort gout sjtrang óm de sjpoul baovenop den uuldop gedreet en 't los énj 'ne sjlaach óm de hanjt gedaon.

Baovenop die sjpoul waar 'ne rónje knóp, daeste dich in de vrie hanjt krees. Doe zats dich oppɛ kneie, hóljs den uuldop effe baove de sjtein, reets mit gewalt de kaart van de sjpoul aaf en zats gans verzichtich en zach den uuldop oppɛ sjtein.

Uuldöp haste in alderlei greutdes, van zoo dik wie 'n mansluu-voes bës zoo dik wie 'ne groote foetbal. Ze waare gemaak van blaek, prèchtich gekleurt en mit de sjoonste meziekkes drin. Ze kosden in daen tiet ouch vääll geljt en dat waar, wie der wët, dëks raar.

Meistes kreeste zoon brómbees mit sinterklaos en hastem, eer 't zoomerdaach waar, zèllɛf al dul gedreet.

Went ver mit angeren óm de wët douge, góng 't aafriete van de kaart op kómmandoo door alle jónge tegliek gewónne waar dae woo den uuldop 't langste van rónjtdreede.

ZAEGE

Maetjes- en jóngeessjeelke.

Veur dit sjeelken haste neudich:

'ne groote knoup van 'ne manjt of 'nen euverjas en twee bës twee en 'nen hauve maeter fien en sjtèrk kebunjtje, wie ze dat broekde veur klatsjooren aan sjmikke. 't Góng ouch waal mit 'ne sjtèrke vaam ketoen of iezergaare, meh, die gónge eeder kepot.

't Kebunjtje woort dobbel gevauen en dan sjoon in de midde doorgesjneeë. Ein hèllɛf vaemdeste door ein van de läökskes van de knoup en dan trök door etgein dernaeve louch, mit 't tweede deichste etzèllɛfde door die anger twee laoker, i gei geval euverkruts. Dan pakde ver de losse énjér tou tösje doem en wiesvinger, trochte de knoup bës ónge, keeke, dat de veier geliek waaren en lachten eine knoup drin. Zoo, noe koosj 't sjeel beginne.

De knoup woort nao 't midde gesjuuf, doe sjtouks lénks en rêchs 'n hanjt door de kebunjtjes, louts de hènj gèt korter biejein kómme zoo, dat de knoup in 't midde zakden en

dreedes mit de knoup ein keer of teen rónjt, van dich aaf, de käärtjes dreede zich dan euverein op.

Voolste, dat 't al gèt sjtrang in de hanjt woort, sjeideste oet mit 't dreeën en trochs de hènj lansem oetterein. {p.592}

De opgedreede tou dreede zich dan trök, mer dan leitste de hènj weier gèt obbein aankómmen en door de vaart rolde de käärtjes zich dan weier nao de anger zie op.

Van dat zich euverein dreeë van die käärtjes, próffeteierdeste door de hènj in- en oeterrein te laote gaon, de knoup en de tuikes maakde dan ẹ sjoon meziekse.

Waarste al ẹ bitjen hènjigger, dan perbeierdeste 't mit twee vingeren of mitte polse, dat góng ouch.

Ouch loute ver de knoup taengen 'n deur of 'n roet aaloupe, dat gouf dan 'n duivels sjpèktaakel, méh dat doerde neit lang went dan jouge ze ós ewéch.

Wenste de kans krees, hóljste dat käärtje waal éns 'ne van achter taenge de haore, mer dat waar neit zoo lollich veur degein dae 't aagóng, dae kreech 't gevuil of wentse 'm de haoren oet de kop reeten en doe mous gau obbenzie sjprénges angesj kreeste van dem einen tók.

ZIEPE SJPRÉNGE

Maetjes- en jóngessjpeelke.

Meistes woort dit gesjpeelt op waech nao de sjool, wenste 'n kemisse mous doon of wenste mit ennigge kénjer biejein waars.

Went de ziepe mer sjmaal waare (weenich waater drin sjtóng) dan gónges de kénjer achterein in 'n rie euverzie naeve de ziep sjtaon. Op kómmandoo sjpróngste ómhooch en in eine waech veuroet en in daste in de lóch waars, sjlouchste de sjoon of de klómpen aeven taengenein en dan weier gau oeterein zoo, daste eine vout aan jeeder kanjt van de ziep koos zëtte. Waarste daomit gèt laat, dan kóumste mit ein of twee vuit in de ziep teréch en koos 't gebeure, daste mit naate vuit en haozen arreveierdes wooste mous zeen. Die klómpen aanhaue, klaatsjde die taengenein dattet daaverde; bie dat sjpeelke woort zoo wie zoo 'n deil lawèit gemaak, dat kénders uch waal dénke.

Ouch siksakde veer in volle karree op ei bein of hénkentaeren euver de sjmaal ziepe nao de sjool. Aaventoe wisseldeste van 't ei bein oppet angert, went dao maakdeste dich knap muich mit.

Nao 'n hómmelewaer, went de ziepe erch breit waare, gónges ver mit de bein biejein sjuins dreuver en mennigge dae oppet kénjerköpkes of plavèi oetlitsjde, torvelden achtereuver de ziep in.

Die ziepen en zoo wie alle waater, waare veur ós jónges de sjoonste gelaegenheite veur alderlei sjpeelkes. Éns höb ich avel mit gemaak dat ver mit 't jóngeskóórken in de groote kirk ent rippeteiere waare en dat 't Gieske oos heivisj sjikde, zoo duster woort de lóch, mit de weurt: “jónges loup waatder loupe ként, went dao kump ẹ sjwaor waer op”. Wie hae dat zach, haeter zeeker gedach, wie geveerlik dat 't waar mit zoonen trób jónges baovenop daen ẹkszaol.

En geliek hau er, went eer ver bie ós waare veilen al ẹ paar van die dikke droppelen oet de lóch. ẹ Waer woort dat, neit lang, méh fosj. 't Waar of wentse 't mit bèk oet den heemel sjödden en oppet Nuue waech, woo veer doe woonde, raengende de mósjes oet de groote ólme, die doe derlangs sjtóngen en kóumen door de ziepen aafgedreeve. Die ziepe woorte zoo breit wie de baek en doe waar {p.593} gaar niks oet van ziepe-sjprénges.

Wie 't begoosj zoo heurden 't ouch op, obbèns. Zoo gemaekelik höbbe ver noots mee mósje gevange, die kooste dich zoo oet de ziep raape.

De baek waar éffe dernao zoo hoch, daste noch neit mee mit dreuch vuit euver de brök aan de Branjt koos kómme.

Doe nuimde ze dat ɛ sjwaor waer, noe zëGGe de kénjer en ouch al gèt groote luu 'n woukbreuk daotaenge.

Went zoo huifich frisj waater in de ziepe waar, dat reetste dich sjoon of klómpen en de haozen oet en dan góng 't oppɛ bërvesse vuit drop los.

Oppɛ Nuue waech, woo doe noch aan beitskènj van de waech brei en deipe graave waare, sjpeelde ver 't nao ɛ waer weier gèt angesj.

Veer begoosten 'ne maeter of vief bës zös nao ein, sjprónge sjuins euver de graaf en zónger einen trae te verzëtte weier sjuins nao de anger zie, ummer mer wieër, wae 't wietste van den euf aaf koum hau gewónne. Daste dan dëkker bës aan de kneien in de graaf sjprónge, of obbenzie drin kouteldes, hau neit vööl te zëGGe, in 't sjnitje van de zoomer koos toch niks mee naat waere wie de bóks en 't hummen en die dreuchde vanzèllef waal weier. Daste, wenste bie uch koums, ze op dien batterie krees, waar ouch van laater zörch, houpzaak doe has sjpas.

Mótder noe éns perbeiere, zoon koeven oet te haole.

ZOOCHHOVEN OF ZOOCHSJLAON

Jóngessjpeelke.

'n Varrejaase oppɛt, door Lewieke van der Heijden op blatsei 134 van zienen Zittesjen A.B.C. besjreeve sjpeel, wie ze dat bës in den oorloch 1914/18 noch in Euverhaove sjpeelde. Veur dit sjpeel waar neudich:

1. eine kaetel: ein in de grónjt gemaak laok doorsjneet óngeveer 25 sentemaeter en deip óngeveer 15 sentemaeter;
2. de kaoter: op óngeveer 3 bës 4 maeter woorten in 'ne groote krénk óm de kaetel laoker gemaak, ein weener ɛs jónges mitsjpeelde, van zoon 15 sentemaeter in de runjde en ouch óngeveer zoo deip;
3. de zoch: meistes 'ne verfpot van ɛ pónjt, of 'ne van 'ne killo, méh dan obbeingesjtamp; 'nen houte bol van zoone sentemaeter of 10 doorsjneet, of ɛ sjtök brik;
4. de zochklöppel: lank al nao gelang de greutde van de jóng dae dermit sjpeelde 1,25 bës 1,50 en door de bank zoone sentemaeter of veier dik, aan de sjlaachkanjt gèt krómp gebuich en dikker. Zochklöppele woorte gemaak van hel en teeche hout, meistes harrekoppe. Jeeder jóng hau zienen eige zochklöppel en dae woort gout bewaart;
kaetelhauter: waar de verleizer bie 't kuulkesjtókke;
zochdriever: waar de kaetelhauter; {p.594} {illustratie} {p.595}
kuulke-sjtókke: woort gedaon óm de kaetelhauter en/of zochdriever aan te wiezen en dat góng zoo:
al de jónges zatten hunne zochklöppel in de kaetel biejein; ein van de grootste jónges pakde de ganse bössel mit twee hènj vas, sjtouk ze zoo hooch muigelik in de lóch en sjtókde ze dan mit gewalt in de kaetel. De zochklöppele sjpróngen dan nao alle kénj ɛwèch en dem, wae ziene klöppel 't wietste van de kaetel aafsjróng, woort kaetelhauter en mous dus ouch de zoch drieve;
kaetelwèchtesj: woorte de euvergebleeve jónges;
't kaot zeekere: mouste ónger 't sjpeel dëks éns aeven ewèch, dan kooste die kaot zeekere, door te roupe: “sjlaot op mie kaot. zónger sjtèk in 't laok”, de zochdriever maachde dat kaot dan neit in besjlaach numme;

plaatsj van de zoch: bie de sjeelaavank 'nen trae of zös boete de krénk van de kaoter.

Bie den aavank van 't sjeel sjtóngen al de jónge mit de zochklöppelen hooch in lóch gesjtaoke bie de kaetel en oppet kómmadoo "neier" sjlounge ze allemaol de klöppel in de kaetel en dan in eine karree nao de zoch.

Noe waar 't sjeel aopen en de kaetelwèchtesj perbeierde de zoch zoo wiet muigelik van de kaetel aaf te drieve. Dat deige ze zoo lang bès ze dachte, dat de zoch wiet genóch van de kaetel aaf waar, vaechde dan trök en bezatte jeeder e kaot door de zochklöppel drin te sjtaeke. De kaetelwèchter aevel hau de kans óm 't drieve van de zoch te sjtoppe, daoveur mous hae dan ziene klöppel oppe zoch lèGGe en 'm aeven oppe grónjt sjtil haute, dan hau hae "teun" aan de zoch en moustén al de jónge trök nao de kaoter.

Dan begoosj de kaetelhauter de zoch te drijven óm dem in de kaetel of in ein van de kaoter te kriege, veur dees twee muigelikheite waar de sjeeltrant different.

- a. e kaot bezette: de zochdriever sjleit, of sjart de zoch in de richting van e kaot. De kaetelwechter mous noe mer aafwachte waat de zochdriever wol, kaetelen of zie kaot bezette. Sjeelde de zochdriever 't vaerdich óm de zoch in 't kaot van dae jóng te sjeelen en 'm, door effe de klöppel oppe zoch te haute, sjtil te lèGGe, dan mous de zochdriever de zoch in de lóch sjmieten en maachde de kaetelwèchter de zoch ewèchsjaon, veur datter oppe grónjt veil. Sjeelden hae dat vaerdich, dat waar 't sjeel weier aopen en koos de zoch weier gedreeve waere bès de kaetelhauter teun hau, sjleich er aevens mis en hau de zochdriever mit ziene klöppel dat kaot bezat, dan woort hae de nuue kaetelhauter en zochdriever. De zoch woort dan weier op zös trae boete de krénk gelach en 't sjeel begoos obbenuuts.
- b. De kaetelhauter perbeierde de zoch tössje de kaetelwèchtesj door in de kaetel te sjlaon en de kaetelwèchtesj perbeierde de zoch aaf te vangen en ewèch te sjlaon, zoo lang en zoo wiet bès de zochdriever weier teun draan hau. Koum de zoch in de kaetel sjtil te liGGe, dan mous va kaot gewisselt waeren en maachde de kaetelhauter zich ouch van e vrie kaot meister {p.596} maake, door ziene klöppel drin te sjtaeke; lökden 'm dat, dan waar ein van de anger jónge zóngter kaot en dae woort dan de nuue kaetelhauter. 't Sjeel begoos dan obbenuuts.
- c. Went de zoch èrch wiet van de kaetel aafloech, maachde de kaetelhauter 'm zich haolen en zèGGe: "Ich gaon kaetele", dat hólj aevel in, datter dan ouch allein oppe kaetel maachde sjeelen en neit op e kaot. Mee wie drie maol in ei sjeel maachde dat neit veurkómme. Hae góng dan in de krénk tössje de kaoter sjtaon en worp de zoch nao de kaetel, veil dae drin en bleef liGGe, dan moust de kaetelwèchtesj va kaot wisselen en maachden hae e vrie kaot bezette. Daegennigge dae gei kaot hau, woort de nuue kaetelhauter en 't sjeel begoos obbenuuts.

Allichelik höbder al begreepe, dat dit gei sjeelke waar veur klein jónge en zeeker neit veur maetjes. In den iefere kreeste waal éns de zoch taenge diene kop of zoo en 'nen tók mit de zochklöppele waar gans geweun.

Daste veur dit sjeel 'n groote en vrie plaatsj mous höbbe houf ich uch niet mee te zèGGe.

Wie gezach in Euverhaove sjspeelde ze 't zoo en die höbben 't, bie mie weite, 't langste
volgauten hie in deeze gaengent, i Zittert kooste ver 't doe al neit mee.

Dao zeen alderlei mee gesivveleseierde sjspeelkes veur in de plaatsj gekómmme, ouch
van die wooste mit 'ne klöppel of 'nen haamer mit 'ne lange sjsdeel taengen 'ne bal kéns haue;
angeren tiet anger moode waar!